

શ્રીમદ્રામાયણ.

તુલસીકૃત ઉપરથી, ગુજરાતી ભાષામાં.

જુદી જુદી જ્ઞાતના ઘણા છંદોમાં; જુદી જુદી

દેશીયોના ગવાતા ગગોમાં અને દોહરા,

ચોપાદી છપ્પામાં, ૧૭૬૦

રચના

કવિ, શિવલાલ ધનેશ્વર.

મુંબઈ:

પૂર્ણર્પણ ૧૮ કાર્મ સુધી વિજયભાગ્ય પ્રેસમાં

અને

સત્તરાર્ધ દશાયાદીક પ્રેસમાં છપાયું.

સંવત ૧૯૧૧.

સન ૧૮૭૫.

મૂલ સાત રૂપિયા.

(કર્મ હક સ્વાધીન.)

श्री,
ग्रंथार्पण,
सेठजी साहेब,
त्रिभोवनदास रतनजी रूपजी मोदी.

शार्दूलविकीरित उंर.

श्रपाळ निज धर्ममां शुभमनी, पमाधिं दाने शरी;
श्रीजगदीशगुरुमानुषादयक छो, चणोवज भाने परी;
सारसार बिभारि सर योनि, निःसार जोखी करी;
बोसि हंसगुण सदा अनुचरी, श्रीमन्मनने जरी. १
भागे छेद महान कार्य सदा, ते साधुबादे श्रमे;
एवुं कोष करी हरीगुण सदा, वेलाडिगे आ समे;
देशोक्तार्थ सहये आळय मने, जो जे विषय सर्वदा;
ए आचर्य न वान मोदिकुठनी, एही प्रसहे छे सदा. २
मानो पुण अनीनि सोदिक करी, सोने बहु स्नेहणी;
पूरछांन प्रतीण तैमनुं कहे, अनिय सरी अनी;
नेहे नित्य निमग्न साधुसमां, संपूर्णसदायी ती;
संस्कारी सुनिचाहि सुतवन जोई श्रीसर्ग साप्ते नयी. ३
मारो प्रेमि हितेच्छे रंगि मिला, साधुद्वैतमिळो;
आ ग्रंथार्पणकरि शुभ गणना, अर्थांतरे सौ दिछो;
आ रामायण आप आश्रयतणा, सौंपका जोगनी;
पेखे सौ परिणाम आम सुखदा, सत् प्रीति उपयोगनी. ४
ए सौ हेतु उचित आपगुणना, आनंद दावा अनी;
सर्वे लोक हितार्थ कीर्तिप्रद नै, दाना सदा सद्गुती;
मांनी कायानिवेदनार्थ तमने, सत्पात्र संसारमां;
रेवा स्मर्ण सनेहनुं समरपुं, आ भव आ वारमां. ५

ता. १० माहे माचें

१८५६.

आपनी नम्र मित्र.

दिवाळाल धनेश्वर.

222

0-4019

મસ્તાવના.

રામાયણ કાંઈ એકજ નથી. ઘણા દેવ મુનિઓએ રામાયણ રચેલી છે; પરંતુ રામાયણના પ્રથમ કર્તા આદિ કવિ વાલ્મિકિ ગણાય છે. વ્યાસજીએ જે રામાયણ રચ્યું છે, તેને વ્યાસરામાયણ કહે છે. રામચંદ્રજીના ગુરુ વસિષ્ઠ તથા વ્યાસનંદન શુક્રદેવજી એઓએ પણ રામાયણ રચ્યાં છે. અંજનીપુત્ર હનુમાને હનુ માનનાટક નામક ગ્રંથમાં રામકથા વર્ણવેલી છે. અગસ્ત મુનિરચિત રામાયણ, તેને અગસ્તરામાયણ કહે છે. પનંતવિરચિતરામાયણ શેષરામાયણનું નામે પ્રસિદ્ધ છે. કૂર્મપુરાણને વિષે જે રામાયણ છે, તેનું નામ કૂર્મરામાયણ રાખવામાં આવ્યું છે. એજ પ્રમાણે આગમરામાયણ, ભરથરામાયણ, રુદ્રધરામાયણ અને અરુણરામાયણ વિગેરે કહેવાય છે. તેમનાં નામ પણ તેમના રચનારના નામ ઉપરથી રાખવામાં આવેલાં છે. સર્વે મુનિઓએ મળીને જે રામાયણ રચી છે, તેનું નામ અધ્યાત્મ રામાયણ છે.

કવિવર. વાલ્મિકિએ જે રામાયણ રચેલી છે, તેમાં અખિલભુવનપતિ પરમાત્મા રામચંદ્રજીએ ભૂમિ ભાર ઉતારવાને અર્થે, કુષ્ઠ દેવોના નિકંદનાર્થે અને સાધુ જનોના રક્ષણ તથા રંજનને અર્થે આ અવનીતળમાં અવતાર ધારણ કરી કેવાં કેવાં યશસ્વી ચરિત્રો કીધાં? તેનું રસભરિત, સુખોદદાયક અને આલ્હાદનનક ચિત્ર યથાર્થ દરશાવેલું છે.

એ અદભૂત ગ્રંથનો વિષય એટલો તો મનારંજક છે, કે તેના ઉપર ઘણાએક સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃત ભાષાના કવિઓએ પોતાની કલમ પરમ ઉત્સાહપૂર્વક ચલાવેલી છે. કવીશ્વર કાળીદાસે વાલ્મિકિ રામાયણનો આધાર લઈ તેના પર સંસ્કૃત ભાષાના પ્રસિદ્ધ પંચકાવ્યમાંના રઘુવંશ નામે કાવ્યની રચના કરી છે. ભવભૂતિ નામનો સર્વોત્કૃષ્ઠ કવિ જે કર્ણગુરુસમાં સર્વોપરી ગણાય છે, તેણે પણ રામાયણમાંથી કથા ભાગ ચુંટી કહાડી તેઉપર ઉત્તરરામચરિત્ર નામે નાટક રચ્યું છે. તેમજ ગીતગોવિંદ અષ્ટપદીના રચનાર જયદેવ કવિએ એજ ગ્રંથમાંથી આધાર લઈ પ્રસન્નરાધવનાટક રચ્યું છે. મરાઠી ભાષાના સર્વોપરી કવિ મોરોપંતે હામ રામાયણ, નિરોષ્ટ રામાયણ અને પૂરંતુ રામાયણ વિગેરે વિવિધ પ્રકારના શબ્દચા-

તુર્યભાષી આશરે ચાર રામાયણ બનાવેલી છે. જન ભાષાના કેશવદાસ નામનો પ્રખ્યાત કવિ જેણે રસિકપ્રિયા રચેલી છે, તેણે રામચંદ્રચંદ્રિકા નામે ગ્રંથમાં પિંગળ પદ્ધિત પ્રમાણે અનેક પ્રકારના છંદોમાં રામકથા વર્ણવેલી છે. આપણી ગુજરાતી ભાષામાં છપાઈ પ્રસિદ્ધ થયેલી એવી એક ગીરધર કૃત રામાયણ છે. બીજી એક રામાયણ વિષ્ણુદાસે રચી છે; તે તેવી પ્રસિદ્ધ નથી.

હિંદુસ્તાની ભાષામાં પ્રખ્યાત કવિ તુલસીદાસે સાત રામાયણ રચી છે. ચોપાઈ બંધ, કવિત બંધ, પદ બંધ, વિગેરે. એમાંની ચોપાઈબંધ રામાયણ અધ્યાત્મરામાયણ ઉપરથી રચેલી હોય એવું જણાય છે. તેમાંની કવિતા વાંચી જોતાં મારા મનમાં સહજ એવી ઉત્કંઠા થઈ આવી કે આવા ગ્રંથ આપણી ભાષામાં હોય તો કેવું સાફ? એવો વિચાર આવવાથી મેં તેનું ભાષાંતર કરવાનો કસાવ કર્યો; અને તે શોઠ. ત્રિભોવનદાસ રતનજી મોદી જેવા ઉદાર અને ગુણુજ્ઞ સદગૃહસ્થને જણાવવાથી તેમણે આ શુભ કામમાં ઉત્સાહપૂર્વક મદદ કરવાની ઇચ્છા જણાવી, એટલે આ ગ્રંથ છુટક છુટક આકાશમાં દર અઠવાડિયે છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવાનું મેં શરૂ કર્યું. પરંતુ વચ્ચે વચ્ચે કેટલાંએક કામ આવી પડવાને લીધે તેમ નહિ બની શકવાથી આ ગ્રંથને સામટોજ છપાવી સજ્જન ગૃહસ્થોની સેવામાં મૂકવાનો નિશ્ચય કર્યો.

જનભાષામાં બે કવિઓ ઉત્તમ ગણાય છે. એક સૂરદાસ અને બીજા તુલસીદાસ. સૂરદાસને સૂર્ય જેવા ગણવામાં આવે છે. અને તુલસીદાસને ચંદ્ર જેવા. બીજા કેટલાંએક સારા કવિઓને ઉગુણા એટલે તારા જેવા ગણેલા છે. ખરેખર! તુલસીદાસ જેમ વિદ્વાન તેમજ સદાચરણી પરમ સાધુભક્ત હતા. તેમની કવિતાશક્તિ પણ અસામાન્ય હતી. એમનું રચેલું રામાયણ આખા હિંદુસ્તાનમાં પ્રસિદ્ધ છે. આપણી ગુજરાતી ભાષાની ઘણી ખરી કવિતા જેમ સાધારણ લોકો વાંચી સમજ શકે છે; તેવી એ કવિતા નથી. એ ગ્રંથનો તેવા કોઈ કવિતાના મર્મ જાણનાર પાસેથી શીખવો જોઈએ; ત્યારેજ એની ખરી ખુબી સમજ શકાય છે. એ ગ્રંથમાં રસાનુકુળ શબ્દ રચના એવીતો રાખવામાં આવેલી છે; અને અર્થાલંકાર પણ ઠામ ઠામ એવા તો સુંદર મૂકેલા છે, કે સંસ્કૃત વિ-

દાનો પાણુ તુલસીદાસની કવિતાને માન્ય કરી તેની યોગ્ય પ્રસંશા કરેછે. કાશીમાં તુલસીકૃત રામાયણની કથા દેવસ્થાન વિગેરે પવિત્ર સ્થળોમાં મંડાય છે. અનેક લોકો તે પૂર્ણ ભાવથી શ્રવાણુ કરેછે. ગુજરાત તથા કાઠિયાવાડમાં પાણુ ઘાણુએક સાધુકુટુંબો એના અભ્યાસી જાણાય છે. એ ગ્રંથ ઉપર કાશીરાજ ઇશ્વરીપ્રસાદની આજ્ઞાથી એક કવિએ માનસદીપિકા નામની ટીકા રચેલી છે. તે વાંચવાથી એ કાવ્યગ્રંથમાં કેવી કેવી ચમત્કૃતિઓ છે? અને ભક્તરાજ કવિ તુલસીદાસની કવિત્વશક્તિ કેવા પ્રકારની છે? તેનું વાસ્તવિક તોલન થઈ શકેછે. વળી રામાયણ જેવો ગ્રંથ વાંચવાથી તુલસીદાસ જેવા કવિરાજને જેણે ચંદ્રની ઉપમા આપેલી છે; તેની બુદ્ધિની પણ ખરી તૂલના થાયછે. જન્મમાં સદાચરાણી, છળ કપટ રહિત અને પ્રિય સંયોગી એવાં સુખી સ્ત્રી પુરૂષોને જેમ ચંદ્રનાં ફિરણોની આલેહાદક જ્યોતી પરમ સુખદાયક છે; અને અધીરકૃત કરનારા, છળ કપટમાંજ પોતાનું જીવન ગાળનારા, મહાદેશી અને પ્રિયવિયોગી એવાંને તેો ચંદ્ર એક ગરમીના ગોળા જેવો લાગેછે; તેમજ સ્વધર્મમાં શ્રદ્ધાળુ અને સદમાર્ગે પ્રવર્તનારા ઉત્કંઠિત જનોને તુલસી ચંદ્રનાં રામચરિત્ર ફીરણોથી પરમ શાન્તિ ઉપજેછે. અને હરિવિમૂખ જતકદ્રોહિઓને તુલસીચંદ્રનાં રામચરિત્ર ફીરણો તેમના પોતાના કલેશે દુખદાયક લાગેછે, અર્થાત્ જેણે તુલસીદાસને ચંદ્રની ઉપમા આપીછે; તેણે પૂર્ણ વિચાર કરી યોગ્ય ઉપમા આપીછે. ખરેખર! તુલસીદાસનું હૃદય શરદ્ઋતુના સ્વચ્છ ચંદ્ર જેવું સ્વચ્છ હશે. તે વિના રામચંદ્ર જેવા અનુકૂળ નાયકનાં યશસ્વી ચરિત્રો વર્ણવવા ઉપર અભિરૂચી થવી તેો ફલભે.

આ મારા રચેલા રામાયણમાં મૂળ ગ્રંથની ભાષાની પ્રાઠી, આયુર્ધ તથા માર્દવ આણવાને જે પ્રયત્ન કર્યોછે, તે સુજ્ઞ વાંચનારના મનમાં સહેજ આવશે. મેં કોઈ ઠેકાણે પણ એમાંનાં અર્થાલંકારની ચમત્કૃતિનો ભંગ થવા નથી દીધો એવું હું જાણુંછું.

ખીજી રામાયણ કરતાં આ રામાયણના કથાભાગમાં થોડો ઘણો તફાવત છે. વાલ્મિકિ રામાયણ અને ખીજી કંટકીક રામાયણોમાં વિળયુના જ્ય વિજય નામના દારપાળો શનતકમારના શાપે કરી મૃત્યુગ્રોહમાં રાવણ કુંભકર્ણ રૂપે થયેલા; તેઓને રામના પ્રતિપક્ષિનાયક દાખલ વર્ણવ્યાછે. આ રામાયણમાં પણ વિળયુને ઘણા રામાવતાર ધારણ કરવાના ઘણા હેતુઓમાં ઉપર કહેલા રાવણ કુંભકર્ણના નિકંદનાર્થ એક વાર અવતાર ધારણ કરવો પડ્યોછે; એમ હેતુ પરત્વે સૂચવેલું છે; પરંતુ રામના પ્ર-

તિકૂળ નાયક જે રાવણનું આ રામાયણમાં વરણન કરેલું છે, તે રાવણ પૂર્વે પ્રતાપભાનુ નામે રાજા હતો. તેનું વૃત્તાંત સવિસ્તર આપેલું છે. ઊત્તરકાંડમાં—સીતાને કરી વનવાસ પ્રાપ્ત થયાનું વર્ણન, લવકુશનું આખ્યાન, રામાશ્વમેધ અને પ્રજ્જલોક સહીત રામનું વૈકુંઠમાં જવું વિગેરે બાબત આ રામાયણમાં નથી. રામાશ્વમેધનામના ગ્રંથમાં એ સઘળી બાબતો પર વિસ્તારથી લખેલુંછે; તેથી કરી આ રામાયણમાં તે ભાગ મૂકી દીધો હોય.

ભરતખંડમાં થયેલા કવિયોમાં એવો કોઈ કવિ અભાગ્યેજ હશે, કે જેણે રામાયણમાંના એકાદા વિષયને પસંદ કરી તેપર પોતાનું કવિત્વ નહીં અજમાયેલું હોય! હું ધારુંછું કે જેઓએ સંપૂર્ણ વિષયપર કવિત્વ કર્યુંછે તેઓની પણ અભિલાષા અધુરીને અધુરીજ રહી હશે. સિંહણનું કુધ રાખવાને પાત્ર પણ સોવર્ણનુંજ યોગ્ય ગણાય છે. તેમ કાળીદાસ, ભવભૂતિ અને જયદેવદિ ધુરંધર કવીશ્વરોની અગાધ કાવ્યશક્તિથી તર્ક, વીતર્ક, ઉપમા, અલંકાર અને રસાદિકના વહુટતા પ્રહારો ઝીલવાને; વીરપ્રજ્ઞાનિ કૌશલ્યાદિવિના ઉદરમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા સર્વગુણસંપન્ન સંસ્કારી નાયક શ્રીરામચંદ્ર વિના બીજો કોણ સમર્થ અને યોગ્ય હોય!

એકાદુ સાહસ કામ માથે લેવામાં આગળ અનેક વિદ્વાના ભોગ થયું, એ તો સ્વાભાવિક છે. હું પણ જો કે આખું સાહસ કામ માથે લઈ અનેક વિદ્વાની જાળમાં ફરચો હોઈશ, ઘણી વખત નિરાશ થઈ ગયો હોઈશ અને કંટાળી પડ્યું મૂકવાની આણીપર આવ્યો હોઈશ; પરંતુ તેમાંથી હજવે હજવે પાર પમાડવા જાણે પોતાનોજ સ્વાર્થ હોય, એવી આશાજનક ધૈર્યતા અને યથાશક્તિ મદદ વારંવાર આપવાને મારા આમ મિત્ર શ્રીમાનંદદાસ દેવચંદે કદી પણ પાછી પાની કરી નથી. જેથી કરી આખું સુખદાયક કામ હું નિવિઘ્ન પરિપૂર્ણ કરી રહ્યો છડી.

૧૮૭૩ના મે માસમાં મારે મારા ખ્યાનગી કામ સાડે અનેથી રાજકોટ જવું થયું હતું; ત્યારે ત્યાંની એક જાહેર સભામાં; ત્યાંની હાઈસ્કૂલના હેડમાસ્ટર રા. રા. ઉત્તમરામ નરભેરામની સૂચનાથી અને સભાસદોની ઈચ્છાપરથી રામાયણ વિષે મેં ત્રણ ભાષણો આપ્યાં હતાં; અને છપાયલા ભાગની મારી રચેલી કવિતા ગાઈસંભળાવી હતી. સભાસદો તે સાંભળીને સંતુષ્ટ થયા હોય એમ તેઓની મુખચર્ચા પરથી મને લાગ્યું હતું. કેટલાક વિદ્વાન સભાસદોએ જે મત આપ્યો હતો, તે મારા કર્તવ્ય કામને અનુકૂળ અને ઉત્તેજક હતો. વળી રાજકોટના નામદાર ઠાકોર સાહેબ યશવાલ્લરાજ મેહેરામણરાજએ રા. રા. ઉત્તમરામ

નરભેરામની મારફતે મને તેમની હજુર દરબારમાં બો-
લાવા રામાયણમાંની કેટલીક કવિતા પ્રેમપૂર્વક સાંભળી
હતી; અને સંતુષ્ટ થઈ ચોગ્ય શીરપાવ આપી માફ સાફ
સન્માન કર્યું હતું. તેમજ મારા શુભેચ્છક મિત્ર સિલો-
રતા દરબાર રાખાળશ્રી હરિસિંહજી રૂપસિંહજીએ પણ
કેટલીક ચોગ્ય મદદ કરીછે; એ સૌનો ઉપકાર માનવાનો
આ હું રૂડો પ્રસંગ સમજું છઠ્ઠો.

મેં આ ગ્રંથ કેવા અને કેટલા ઉત્સાહ પૂર્વક રચ્યો છે?
તેની તૂલના કરવાનું કામ વિવેકી વાંચનારને સોંપુછું.
કથા પ્રસંગ પેલેલાંની બાબત મને મૂકી દેવી ચોગ લા-
ગી તેથી મેં મૂકી દીધોછે. નજર દોષની તથા બુદ્ધિ
દોષની કોઈ દેકાણે ખામી હોયતો સુખ અને વિવેકી વાં-
ચનારાઓ માફ કરશે.

સુખર્ષી તા. ૧૦મી માર્ચ ૧૮૭૫.

શિવલાલ ધનેશ્વર.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.	પાનું.	વિષય.	પાનું.
મંગળાચરણ.....	૧	રામચંદ્રપાસે નારદનું આવવું.....	૧૨૮
કથાપ્રસંગ.....	૨	રામ રાખ્યાભિષેક પ્રસંગ.....	૧૨૯
શીવ પાર્વતીનો વિવાહ.....	૩૩	સરસ્વતીની અયોધ્યા આવી રામરાખ્યસેભંગ કરવાની	
શીવનો પાર્વતીને રામકથા કહેવાનો પ્રારભ.....	૩૫	પ્રેરણા.....	૧૩૨
રામચંદ્રના જન્મનાં કારણ.....	૩૬	કૈકયીનું કોપભુવનમાં જવું.....	૧૩૬
પ્રતાપબાનુ રાજાનું વૃત્તાંત.....	૫૦	દશરથ પાસે કૈકયી પિ વરદાન માગેછે.....	૧૩૭
રાવણનો ઉત્પત્તિ.....	૫૭	કૈકયીને દશરથ રાજા વિનવેછે.....	૧૩૮
રાવણનું પરાક્રમ, રાખ્યનીતિ વિગેરે.....	૫૯	શ્રીરામચંદ્રનું દશરથ પાસે આવવું.....	૧૪૧
સીતાની ઉત્પત્તિ.....	૬૩	રામને વનવાસ પ્રાપ્ત થયાની કૌશલ્યાને ખબર પડવી	
રાવણના અધર્મથી આકળાઈ પૃથ્વી સહિત બ્રહ્માદિ દે- વાનું ક્રોધસાગર આવી વિષ્ણુનું સ્તવન કરવું.....	૬૮	અને તેમજ ઉપજતો અસત્ત્વ શોક.....	૧૪૬
રામચંદ્રનો જન્મ અને બાળ ચરિત્ર.....	૬૭	ધેર રહેવા સીતાને રામચંદ્રે દીધેલા ઉપદેશ.....	૧૪૮
વિશ્વામિત્ર સાથે રામલક્ષ્મણનું જવું.....	૭૩	સીતાજીનો રામસાથે જવા આગ્રહ.....	૧૪૯
ગંગાની ઉત્પત્તિ.....	૭૫	રામચંદ્ર સાથે વનમાં જવા લક્ષ્મણનું પ્રવર્ત થવું.....	૧૫૨
વિશ્વામિત્ર સહિત રામલક્ષ્મણનું જનકપુરમાં આવવું.....	૮૦	રામને વનવાસ જતા બ્રહ્મ પ્રજાનો કળકળાટ.....	૧૫૫
સીતા સ્વયંવર.....	૯૧	રામનું શુંગવેર પૂરમાં આવી પાંદોળવું.....	૧૫૭
ધનુષ ભંગ.....	૯૪	સુમેન પ્રધાનનું અયોધ્યા ભણી પાઠા કરવું.....	૧૬૦
પરશુરામનું ત્યાં આવવું.....	૯૫	રામનું ગંગા ઉતરી બરદાજના આશ્રમમાં આવવું.....	૧૬૨
પરશુરામનું વિષ્ણુ તેજ દરણ થવું.....	૧૦૧	રામનાં પ્રવાસ ચરિત્ર.....	૧૬૬
સીતા રામચંદ્રજીનો વિવાહ, અયોધ્યાથી જન આવવી વિગેરે.....	૧૧૭	વાલ્મિકિ ઋષિના આશ્રમે રામનું આવવું.....	૧૬૭
ચારે બાઈઓનું પરણીને અયોધ્યામાં આવવું.....	૧૨૦	રામચંદ્રનું ચિત્રકોટ આવી રહેવું.....	૧૭૧
વિશ્વામિત્રનું અયોધ્યાથી વિદાય થવું.....	૧૨૪	સુમેનને અયોધ્યામાં પ્રવેશ કરતાં થતો કલેશ.....	૧૭૩
		દશરથ રાજાનું મરણ.....	૧૭૬
		ભરતનું મોશાળથી અયોધ્યા આવવું.....	૧૭૭

વિષય.	પાનું.
રામને પ્રબલિ સહિત ભરત મનાવવા બાબતે.....	૧૮૫
ભરતપ્રત્યે યુદ્ધ રાજ્યની વર્તણૂક.....	૧૮૬
સૈન્ય પ્રબલ સહિત ભરતનું ભરદ્વાજના આશ્રમમાં આવવું.....	૧૮૭
ભરતને આવતા સાંભળી લક્ષ્મણનું કોપાયમાન થવું.....	૧૮૭
ભરત અને રામચંદ્રનો મેળાપ.....	૨૦૧
જનકરાજાનું વાતમાં આવવું.....	૨૧૦
પાદુકા લઈ ભરતનું અયોધ્યા બહારી પાછા વળવું.....	૨૨૩
તપરવી વેધે રામનાવિધાયકથી ભરતનું નંદિઆમમાં વસવું.....	૨૨૫

આરણ્યકાંડ.

ચિત્રકૂટથી રામચંદ્રનું અત્રિશુનિના આશ્રમે આવવું.....	૨૨૬
વિરાધમણું, શરભંગના આશ્રમે રામનું આવવું.....	૨૩૧
રામચંદ્રનું પંચવટીમાં આવી વસવું.....	૨૩૫
સુપ્તપાનું નકઠાં થવું.....	૨૩૭
અર દુષણ ત્રીશિરાદિનું મરણ.....	૨૩૯
સીતાનું હરણ, જટાયુનું રાવણ સાથે યુદ્ધ.....	૨૪૬
સીતાના વિધાગે રામચંદ્રની વિરહદશા.....	૨૪૬
સખરોના આશ્રમે રામનું આવવું.....	૨૪૮
રામચંદ્રની વિરહદશા.....	૨૫૦
સંતપ્તરૂપનાં લક્ષણ.....	૨૫૩

કિષ્કિંધાકાંડ.

સુગ્રીવ અને રામચંદ્રનો મેળાપ.....	૨૫૬
સુગ્રીવ અને વાળીનું યુદ્ધ. વાળીનું મરણ.....	૨૬૧
ઋષ્ટ્ર વર્ણન.....	૨૬૩
સીતાની શોધ લેવા કપિઓનું નિકળવું.....	૨૬૬
સીતાની શોધ લેવા ગયેલા કપિઓને સંપાદિતો મેળાપ.....	૨૬૭

સુંદરકાંડ. ૧૪ પ્રકર.

હનુમાનનું સમુદ્ર આલંબી લંકામાં આવવું.....	૨૭૧
લંકાની શોધા.....	૨૭૩
સીતાની વિરહ દશા.....	૨૭૪
સીતાને પાતાળી થવા રાવણનું સમજાવવું.....	૨૭૫
હનુમાનને સીતાનો મેળાપ. રાવણનું અશ્વાકવન ઉજ્જ.....	
કરી હનુમાને અઘાકુપરાદિને હાર માર્યા.....	૨૮૧

વિષય.	પાનું.
કપિ બંધન.....	૨૮૨
લંકામાં આગ લાગવી.....	૨૮૪
લંકાથી હનુમાનનું રામપાસે આવવું.....	૨૮૫
રામચંદ્રની લંકાપર ચઢાઈ.....	૨૮૬
મંદોદરી રાવણને સમજાવે છે.....	૨૮૭
વિભીષણે રાવણને કરેલો ઉપદેશ.....	૨૮૮
વિભીષણનું રામ પાસે આવવું.....	૨૮૯
સમુદ્રપર રામચંદ્રનો કોપ.....	૨૯૪

યુધ્ધકાંડ.

સાગરપર સેતુ રચે, સમિધર રથાપના.....	૨૯૬
સૈન્ય સહિત રામનું લંકાપર આવવું.....	૨૯૭
અંગદ વિદ્યા.....	૩૦૫
રામ રાવણના યુદ્ધની તૈયારી.....	૩૧૫
હંદ્રજીતનું પોર યુદ્ધ.....	૩૧૯
લક્ષ્મણ વિરહથી સમન થતું દુઃખ.....	૩૨૨
કુંભકણનું પોર યુદ્ધ.....	૩૨૭
કુંભકણનું મરણ.....	૩૨૮
હંદ્રજીતનું પોરયુદ્ધ.....	૩૨૯
હંદ્રજીતનું લક્ષ્મણના હાથે મરણ.....	૩૩૧
સુલોચના આજ્ઞાન.....	૩૩૨
રામ લક્ષ્મણનું હરણ.....	૩૪૫
પાતાળમાં જઈ હનુમાને અહિરાવણનો નાશકરી રામ લક્ષ્મણને છોડાવી આણ્યા.....	૩૪૯
રાવણનું પોર યુદ્ધ.....	૩૫૦
રાવણનું મૃત્યુ.....	૩૬૧
મંદોદરીનો વિલાપ.....	૩૬૨
વિભીષણનો લંકાની ગાદીપર રાજ્યાભિષેક થવો.....	૩૬૩
પુષ્પક વિમાનમાં બેસી રામચંદ્રનું અયોધ્યા બહારી આવવું.....	૩૬૯

ગિતરકાંડ.

રામલક્ષ્મણાદિકનો ભરતને મેળાપ.....	૩૭૩
રામરાજ્યાભિષેક.....	૩૭૬
અયોધ્યાનું, પ્રજાલોકનું અને રાજ્યનીતિનું વર્ણન.....	૩૭૯
કાગબૃંચડીનું વૃતાંત.....	૩૮૭
રામાયણ સમાપ્ત.....	૪૧૪

મંગળાચરણ.

— ❀ ❀ ❀ —

કૃતવિલંબિત છંદ.

વરણ અર્થ સમૂહ અપાર જે, વ્રત રસાદિતણા કરનાર જે,
ઉભય મંગળકારિ સુવેશ જે, પ્રથમ વંદુ હું વાણિ ગણેશ તે. ૧

ચંદ્રમીડા છંદ.

સદા જેહ સંબંધિ શ્રધ્ધા સુવિશ્વાસ રૂપે અનૂપ,
ભવાની મહાદેવ તે વંદુ હું જેહ છે કાશીભૂપ;
ન જેનાવિના કોઈ જોઈ શકે આતમારામ આજે,
ઉરાંબૂજમાં યથાપી તે વસેછે સદા સાનુરાજે. ૨

વસંતતિલકા છંદ.

વિજ્ઞાનધામ અવિનાશિ અખંડ એવા,
વંદુ હું શંકર ગુરૂપ માનિ સેવા;
જેના મહાશ્રયથી વહ શિતાંશુ તોય,
સર્વત્ર વંધ સચરાચર ચંદ્ર સોય. ૩

શ્રીરામ જનકિ તણા ગુણગ્રામ રૂપી,
પૂજ્યારણે અતિ વિહારિ રતી અનૂપી;
ને જેમની અતિ વિશારદ બુધ્ધિ પ્રાચે,
વંદુ કવીશ્વર કપીશ્વર તે સદાએ. ૪

સાદૃશ્યવિહીન છંદ.

સંસારોદ્ભવકારણી ભગવતી, ને પાળનારી બહુ,
એ સંહારણિ એજ કલેશહરણી, માંગલ્યકારી સહુ;
શ્રીમદ્રામતાણી મિથા પરમ જે, સીતાભિધાની સદા,
તેના ચાણું મનાડું ચાહિ ચિતર્માં, કહો ન દૃષ્ટું કદા. ૫

મંદાકાંતા.

જે માયાને વશ વિવરતે સૂર દેત્યા સદર્પ.
ભાસેછે સત્ય યદપિ વૃથા દારડી માનિ સર્પ;
તે માયાદી જગત સહુના મૂળ જે રામ તેના,
વંદુ ચાણું ભવધિ તરવા બહાણુ ચાણુંજ નેના. ૬

તુળસીકૃત રામાયણનું,

કવિતા રૂપે.

ગુજરાતીમાં ભાષાંતર.

પ્રારંભ.

મંગળા ચરણ.

ગણપતીની સ્તુતી.

દોહરા.

વિદ્ય વિનાશી ગજવદન, ગુણમતિ નિધી ગણેશ;
જનક જનનિ જેનાં જીઓ, મહિધરસુતા^૧ મહેશ. ૧.
સ્મરણ સરસ કામે સદા, પ્રેમે પ્રથમ પુણ્ય;
કશુ કુદર્લેભ જ્યાં કળિ વિશે, શક્તી તનુજ^૨ સહાય. ૨.
પ્રથમ મનાવું પ્રેમથી, પદ પંકજ^૩ રજ આજ;
હે હરનંદન^૪ વંદતાં, કરો સફળ મુજ કાજ.

ભગવાનની સ્તુતી.

દોહરા.

નીલ કમળસમ શ્યામછે, લોચન રવિસમ લાલ;
શયન સદા સિર સાગરે, પ્રભુ ત્રિલુપન પ્રતિપાળ. ૪.
રમારમણ^૫ સદ સુખ કરણ; વસંતે ઉર કરિવાસ;
મધુ સુદન વંદન કરી, પ્રીતે જન્યુ તુજ પાસ.

માહાદેવની સ્તુતી.

કુંદ^૬ ચંદ્રસમ ચેત તન, દયા તણી દરબાર;
દિન વત્સળ ઉમથા પતી, સર્વ દેવ સરદાર. ૬.
કરણાકર કરંતે કૃપા, વરદાયક ધરિ વાલ;
તન મન વચને તમ કને, કરગર થઇ કંગાલ. ૭.

ગુરુસ્તુતી.

રજ ગુરુ પદપંકજ તણી, સદ્ય ચઢાવો શીશ;
જન્યુ જીગલ કરંતેડિને, ઘો ડાપણ દિન નીશ. ૮.

રામચંદ્રજીની સ્તુતી.

સૂર્ય વંશ અવતંસ જગ, જનકિ જીવન પ્રાણ;
દસરથ ચોક વિહારિ હરિ, રામ રઘૂકુળ ભાણ. ૯.
કૌશલ્યા કેકઈ અને, સુભગ સુમિત્રા માત;
લક્ષ્મણ શત્રૂઘન ભરત, નગર પુરૂષ સ્ત્રી જાત. ૧૦.
સૌનાં લોચન મીનને, અમૃત સાગર ઇશ;
મુનિમન ભ્રમર કમળ અમળ, જિવો કૌશલાધીશ. ૧૧.
સદા સાનુકુળ સ્વા^૭ તમ, સેવકપર છો રહેજ; ૧૨.
વિદે જાણિ વિશ્વાસ મન, આવે મુજને એજ. ૧૨.
ધનુષધારિ ધરણી ધણી, સાનુજ^૮ સૌતા સહીત;
મમ અંતર સ્થાનક કરી, વસંતે અવધ અમીત^૯. ૧૩.
રજ ગતિ નભ^{૧૦} જાવા તણી, ક્યાંથી હોય કૃપાળ;
પવન પ્રસંગે પ્હોચતી, ઉડિ આકાશ વિશાળ. ૧૪.
તમ ગુણગણ ગણતાં ગુણો, શેષ, મહેશ સુરેશ;
નારદ સારદ વેદ વળિ, પાર ન પામ્યા લેશ. ૧૫.
તો કશિ ગણતી ત્રિલુપતી, હૂં હૂં અતિ મતિ મંદ;
માહ કોહ^{૧૦} કામે અથિત, હે કૃપાળ સુખ કંદ. ૧૬.

૧ હિમાચળની પુત્રી પાર્વતી. ૨ પુત્ર. ૩ કમળ.
૪ શિવપુત્ર ગણેશ. ૫ લક્ષ્મિ પતિ. ૬ ભોગરેડા, ડોલર.

૭ નહાનાભાઈ લક્ષ્મણજી સહિત. ૮ અપાર. જેનો
છેડોનહી. ૯ આકાશ. ૧૦ ક્રોધ.

પાણુ પ્રભુતા પ્રભુ આપની, રચવા આપ ચરિત્ર;
પ્રવર્તીવશે તે મને, જે છે પુન્ય પવિત્ર. ૧૭.
સારદ હારદ^{૧૧} સમન્નિમમ, સ્હાય થજો ગણિબાળ;
પૂર્ણ કૃપા પરમેશ્વરી રચના થાય રસાળ. ૧૮
કળિના કવિગણને કહૈ, પદ વંદી પરણામ;
કૃપા દ્રષ્ટિએ કાવ્યપર, જો જો સહુ અભિરામ. ૧૯
દોષ કોષ^{૧૨} જોશો નહી. ભયો દોષ ભરપૂર;
રામનામ ગુણ ગ્રામ ભણિ, જોજો તમે જરૂર. ૨૦
હું છું અગ્નિરથ ઉતાર સમ, કરતાને બહુ કષ્ટ;
પ્રુધિ વિવેક વિતર્ક^{૧૩} ભણિ, જોજો તમે મુદ્રષ્ટ. ૨૧
કુળેશ્વરી કણ્ણ કરો, પ્રીતે કહૈ પદબંધ;
ગુર્જરભાષામાં ભલી, રામ કથા રસ ગંધ. ૨૨.
શ્રોતા વક્તા સહુ મુણો, મુણ્યે થાય સહુ સિધ્ધ;
ધર્મ કામ મુક્તિ મળે, મળે વળી નવ નીધ. ૨૩

કથા પ્રસંગ.

દોહરા.

ભરધવાજ મુનિવર ભુષણ, પ્રીતે વસે પ્રયાગ;
રામ ચરણમાં તેમનો, અધિક અધિક અનુરાગ.^{૧૪} ૧.
મુનિવર મહા તપસ્વિતે, શમ દમ દયા નિધાન;
પરમ મુજાણુ પરાર્થમાં, ભરધવાજ ભગવાન. ૨.
માધ મકરગત રવિ થયે, આવે સૌ અભિરામ;
દેવ દનુજ નર કિન્નરો, તીર્થ પ્રયાગ તમામ. ૩.
સાદર^{૧૫} સ્નાન સકળ કરે, ત્રિવિધ ત્રિવેણી માંહ;
પૂજે માધવ પદ કમળ, વળિ અક્ષય વડ ત્યાંહ. ૪.
આશ્રમ અતિ પાવન અને, મુનિને ભાવન રમ્ય;^{૧૬}
ભરધવાજ મુનિવર તણું, ગુણિને જેની ગમ્ય.^{૧૭} ૫
તહાં મહા મુનિઓ તણા, સ્નેહ મળે સમાજ;
જય સર્વ જે મુનિવરો, તીર્થ નહાવા કાજ. ૬
આણી અંગ ઉમંગ અતિ, પ્રાત સમે^{૧૮} કરિ સ્નાન;
આશ્રમ જઈ હરિ ગુણતણા, ગુણનિધિ કરતા ગાન. ૭;
પ્રહ્લ નિરપણુ ધર્મ વિધિ, વરણે તત્ત્વ વિભાગ;
કહે ભક્તિ ભગવંતની, સહિત જ્ઞાન વૈરાગ્ય.^{૧૯} ૮

૧૧ રામાયણને ગુજરાતીમાં કરવી એ મારી મનભય.
૧૨ ભંજર. ૧૩ વિશેષ વિચાર, કલ્પના. ૧૪ સારી
દ્રષ્ટિથી. ૧૫ પ્રીતિ. ૧૬ આદર સહિત. ૧૭ રમણિક
૧૮ ખબર. ૧૯ મળસકામાં, સંવારના મહેરમાં.

છપા.

એ પ્રકાર ભર મકર, નહાઈ નિરમળ થઈને;
નિજ આશ્રમ સહુ જાય, ઉમંગે આજ્ઞા લઈને
પ્રતિ^{૨૦} સંવત પરમાણુ, થાય મેળો મુનિવરનો;
સ્નાન ધ્યાન કરિ સાર, માનિ મહિમા હરિહરનો;
આનંદ કરિ મુનિ વૃંદ^{૨૧} અતિ, પ્રેમે નિજ આશ્રમ પળે;
એતીર્થ પ્રયાગ સભાગિયું; જ્યાં મહા મુનિઓ જઈ મળે. ૧
એકવાર ભરમકર, સ્નાન કરિ સહુ સંચરિયા;
નિજ આશ્રમ નિરધાર, પ્રયાગેથી પરચરિયા;
યાજ્ઞવલ્કિ રૂષિરાય, વડા જે વિમળ વિવેકી;
રાખિ લિધા તેમને, ભરધવાજે પદ ટેકી;
જેસાડિ આસન પુનિતપર,^{૨૨} પાય પખાબ્યા પ્રેમથી;
પૂજા કરિ મુચરાવખાણિ મુનિ, કોમળ વચન કહે કથી. ૨
નાથ એક સંદેહ, મોહ મતિનાછે મારે;
કરતળ વેદનું તત્ત્વ, આપને મતિ અનુસારે;
કેતાં મુજ સંદેહ, લાજ ભય મુજને લાગે;
જોન કહું રૂષિરાય, મોહ સંદેહ ન લાગે;
વળિ સંત મુજાણુ પુરાણ શ્રુતિ, નીતિ એવિ મુનિની સહી;
ગુરૂપાસ ગુમ રાખ્યે હૃદય, શુભ વિવેક પ્રગટે નહી. ૩
સમજ એવું સ્વામિ, મોહ કહૈ પ્રગટ હું મારો;
કરિ કણ્ણા જન જાણિ, મોહસાગરથિ ઉતારો;
મહિમા અતિ મહારાજ, રામના નામ તણાજે;
સંત પુરાણુ મુજાણુ, વેદપણુ ભણુતા રોજે;
ગુણ જ્ઞાનનિધી અધિનાશિ શિવ, જપે નિરંતર જેહ
તે રામ કવણુ સ્વામી કહો, હરો મોહ સંદેહને. ૪
મહામંત્ર મહાદેવ, જપેછે ઝાઝા જતને;
તેહ મંત્ર પરતાપ, પરમ પદ દેહે જનને;
ચાર ખાણુના જીવ, પ્રજા જગ ચાર વરણુની;
કાશી પડતાં કાય, પિડા ગત જન્મ મરણુની;
પૂરણુ પ્રતાપ રઘુનાથનો, શિવ ઉપદેશો સંચરે;
તે રામ કવણુ કણ્ણા નિધી, પાતકનામે પરહરે. ૫
એક રામ અવધેશ^{૨૩} કુંવર તે કૌશલ્યાના;
દસરથ જનક^{૨૪} દયાળ, ભરત ભ્રાતા ભગવાના;
ચરિત્ર તેમનું પવિત્ર, વિશ્વમાં વિદિત વિરાજે;
ફસહ^{૨૫} વિરહ^{૨૬} દુખ સહ્ય, રમા કેરૂ રઘુરાજે;

૨૦ દરેક ૨૧ ટોળાં. ૨૨ પવિત્ર. ૨૩ આયોધ્યા
પુરીનારાજ. ૨૪ પિતા. ૨૫ નસહવાય એવું.
૨૬ વિયોગ.

અતિરોષે રાવણ રોજિયો, કૂળ સહિત કાગારણે;
વિનતા વિરહ કુખ વામિયું, વિધવિધ જાળી વારણે. ૬

ઇંદ્ર વિજય હંદ.

તે પ્રભુરામ સિતાપતિ કે વણિ;
અન્યહશે શું પુરૂષ પુરાણી;
શંકર ધ્યાન ધરેછ નિરંતર, અંતર
ધ્યાર અતીશય આણી;
સત્ય નિધાન સુજાણ સદા સમજાવિ
મને શરણાગત જાણી;
આપ કહો મમ મોહ મટે જ્યમ;
તેમ કથા વિસ્તારિ વખાણી. ૧

દોહરા.

યાજ્ઞવલ્કિ મુનિમલકિને, ૨૭ વદતા વાણિ વિવેક;
ભરધવાજ મુનિવર પ્રતે, શંશય ટળવા છેક. ૧
પ્રભુતા રામતાણી પ્રભૂ, જાણો તમે જરૂર;
જ્ઞાન સૂર્ય પ્રગટે જહાં, મોહ પ્રબલ તમ ૨૮ દૂર. ૨
કર્મ વાણિ મન કાયથી, રામ ભક્ત રૂપિ રાય;
સમરથ શરણું સિંહનું, મોહ ગજથિ ૨૯ શું થાય. ૩
પણ ચતુરાઈ તમારિ મેં જાણી લિધી જરૂર;
ઇચ્છો સુણવા આપનો, પ્રીતે પ્રભુ ગુણ પૂર. ૪
જાણો પણ ગુણ વર્ણવા, પ્રશ્ન કિધો ધરિ પ્રીત:
તાત સુણો સાદર તમે, રામનિ કથા પુનીત. ૫
મોહ મહીષાસૂરને, ૩૦ કામ ક્રોધનો કૂપ
રામકથા છે તેહને, કાળિ કાળિકા રૂપ ૬
રામ કથા શશિ ૩૧ કિરણસમ, શ્રોતા સંત ચકોર;
સુણ્યે વિવિધ સુખ સંપન્ને, ઘટે વિશ્વ કુખ ધોર ૩૨ ૭
કીધો જ્યમ સંશય તમે, “કવણ રામ કરતાર”;
ઉમયાએ પણ એ રિતે, સંશય કિધો લગાર. ૮
તવ તેને ત્રિપુરારિએ, કથા કહી ધરિ નેહ;
પ્રભુ પ્રભુતાઈ વખાણિને, તજવા મન સંદેહ. ૯
મતિ અનુસારે હું હવે, ઉમા શંભુ સંવાદ;
કહું સુણો સાદર મુની, મંદશે મન વિખવાદ. ૧૦
શા કારણથી શંકરે, પ્રેમે ઉમયા પાસ;
રામ કથા વિસ્તારિ કહિ, તે સુણજો ધરિ આશ. ૧૧

૨૭ રાજા યદન. ૨૮ અધિકાર. ૨૯ હાથી.
૩૦ મહિષાસુર દેવ ૩૧ ચંદ્ર. ૩૨ ભયંકર.

કન્યાએ ક્રોધ જણાવીએ એ દેશી.

ત્રિપુરારી ત્રેતાયુગ વિષે, સતીસાથ કૈલાસ;
રમણ કરે રૂડીરીઝથી, હોંસે હાસ્ય વિલાસ. ત્રિપુરારી. ૧
એક સમે નિજઅંતરે, કરી વિમળ વિચાર;
જાવા અગસ્તના આશ્રમે, થયા તરત તૈયાર. ત્રિપુરારી. ૨
સતિ જગજનની ૩૩ ભવાનીને, સ્નેહે લીધી તે સંગ;
આવ્યા રૂપી કેરા આશ્રમે, અંગે ઉમંગે ઉમંગ. ત્રિપુરારી. ૩
પૂજકિધી ત્રિપુરારીની, જાણીને જગદીશ;
પેખો પરોણા ૩૪ પુરારિને, રૂકુમાને રૂપીશ. ત્રિપુરારી. ૪
ધન્ય ભાગ્ય ધરાણીતાણાં, પદે પાવન કીધ;
દેવાધી દેવ દયાકરો, દંપતિ ૩૫ દરશન દીધ. ત્રિપુરારી. ૫
અહો ભાગ્ય આ અવસરે, વંદી કરૂંશાં વખાણ;
લોચન દરશન લાલચી, પુરો ઇચ્છા પ્રમાણ. ત્રિપુરારી. ૬
વિનયવચનથી વિવેકથી, રૂપિએ રિઝવ્યાનાથ;
સન્મુખ ઉભાછે શીવને, જુગલ જોડીને હાથ. ત્રિપુરારી ૭
વર્ણવી રામ કથા વળી, અગસ્તે એહવાર;
સાંભળી સર્વાંગ શંભુને, પૂરણ ઉમંગ્યો ધ્યાર. ત્રિપુરારી. ૮
મગન થયા માહાદેવજી, રૂપિ પ્રાણ સમાન;
ઈષ્ટદેવ ૩૬ રઘુનાથ, કીધા ધન્ય ગુણગાન. ત્રિપુરારી. ૯
અતિ સાનુકુળ ઉમયાપતી, અંતર જાણી અગસ્ત;
પ્રિય હરીભક્તિ અનપાવની, હેતે જોડી એ હસ્ત. ત્રિપુરારી. ૧૦
અધિકારી જોઇ અખિલેશ્વરે, ભક્તિ કહી ભગવંત;
સુણિને અગસ્ત રૂપી થયા, મનાનંદ ૩૭ અનંત. ત્રિપુરારી. ૧૧
રઘુપતિ ગુણગાથા ગાવતાં, પરસ્પર ધરી ધ્યાર;
કેટલા દિન રૂપિ આશ્રમે, રહ્યાશ્રી ત્રિપુરાર. ત્રિપુરારી. ૧૨

૩૩ ઉમયાજી. ૩૪ મહેમાન. ૩૫ વરવંદનું જોડ.
૩૬ પોતાને માન્ય કરવા લાયક દેવ. ૩૭ મનઆનંદ.

માગી રજા મુનિ પાસથી, સંગ દક્ષ સુતાય;
ચંદ્રમૌલી^{૩૮} ચાહ્યા ત્યાંથી, વેગે કૈલાસ જાય.
ત્રિપુરાસી. ૧૩

તે અવસર અવિનાશીએ, ભૂમિ ભંજનભાર;
લીધા હતા રઘુકૂળમાં, અવનિપર અવતાર.
ત્રિપુરાસી. ૧૪

તાતવચ્ચને ત્યાગી રાજને, ધરી વેષ ઉદાસ;
દંડક વનમાં દયાકરી, વિચરતા અવિનાશ.
ત્રિપુરાસી. ૧૫

પાવન ધરાણીકરે પ્રભુ, સ્કંધ તરકસ તીર;
ભાથા ભીડી લિધા ભૂધરે, સંગ બ્રાત્ર સુધીર.
ત્રિપુરાસી. ૧૬

કરતા દિઠા રઘુનાથને, ભર ઉમંગ ભર;^{૩૯}
મનમાં વિચારે મહાદેવજી, દર્શન પામ્યાની પેર.
ત્રિપુરાસી. ૧૭

ગુપ્તરૂપે પ્રભુ અવતર્યા- જો હું સન્મુખ જાઉં.
વિદિત થાઉં સહુ વિશ્વમાં, ગુણનિજ મુખગાઉં.
ત્રિપુરાસી. ૧૮

રાવણ દનુજ તાણું થશે, મરાણ મનુષ્યને હાથ;
એ વિધિવચ્ચન સાચુ થવા, ચાહ્ય ત્રિભોવન નાથ.
ત્રિપુરાસી. ૧૯

જો નહી સન્મુખ જાઉં, કંઈ વિનતી કૃપાળ;
પ્રસ્તાવો થાશે પ્રાણને, તનમાં તતકાળ.
ત્રિપુરાસી. ૨૦

કરતાં વિચાર કશીરિતે, ઉકલેન ઉકેલ;
શોચ વિવશ શંકર થયા, માયા જાણે મુકેલ.
ત્રિપુરાસી. ૨૧

ભૂજંગી છંદ.

તહાં તેસમે જાઉંને દૈત્યનાથે;^{૪૦}
લિધા નીચ મારીચને^{૪૧} આપ સાથે;
થયો કારમો નીચ મારીચ હાણો,
મહૂલી કનેથે ગયો પંચ વણો. ૧
પડ્યોદ્રષ્ટિ સીતા સતીની છપીને,
થઈ આશ કંચુકિની જનકીને;
સ્તુતી સ્વામિને સ્નેહથી સંભળાવી;
ચઢ્યા રામ ત્યાં બાણ વેગે ચઢાવી. ૨
કિધો ધાર પોકાર મર્તા કુરંગે,^{૪૨}
સુણી ચીસ ત્યાં લક્ષ્મણે તે પ્રસંગે;

૩૮ શિવ. ૩૯ ભરેલા, સહિત ૪૦ રાવણ.
૪૧ રાવણનો માથો. ૪૨ હરણ.

શિલી મુખ રેખા કરી સંચર્યા ત્યાં,
પ્રભુ હણીને મારવાને ગયા જ્યાં. ૩
સુનૂ ઠામ સૂનાં સિતા જોગ માયા,
વિલોકી કિધી રાવણે જોગિ કાયા;
હરી તર્ત વૈદહિ^{૪૩} ત્યાં આવિ તેણે,
હરી હાથથી મોતને માગ્યું જાણે. ૪
વિધિ હણી સાનૂજ આવ્યા સનેહ,
સુનૂ સ્થાન દેખી થયા કુઃખિ દેહ;
ભરાયાં નિરે મોહનાં ક્ષેત્ર નેત્રો,
જીઓ જનકી નાથનાં આ ચરિત્રો. ૫
થયા વિહૃથી વ્યાકુળા વિશ્વ કર્તા,
ભલા ચૌદ ભોવજના જેહ ભર્તા;
સીતા શોધ માટે ફરે બેઠ બ્રાતા;
મહારણ્યમાં પ્રેમ કુઃખિ પળાતા. ૬
ન વીચોગ સંચોગનું કુઃખિ કોદી,
પ્રભુ નિત્ય છે વિશ્વ માંહે પ્રમોદી^{૪૪}.
દિંદુ કુઃખિ સાક્ષાત તેને વિચોગી,
મિછે મર્મને ભર્મ એ પર્મ જોગી. ૭
અતી અદ્ભુતાં રામનાં એ ચરિત્રો,
મિછે તેહને પૂણ્યશાળી પવિત્રો;
મતી મેંદ મોહાંધ જાણે નહીં તે,
મહા મોહ માયા નદીમાં વહી તે. ૮
ત્રિપુરાસીને અંતરે સોલ એવો.
પ્રભુ મુખપેખ્યા તણો લાલ લેવો;
સતી મર્મ તેના ન જાણે લગારે,
કશું અંતરે અન્ય એતો વિચારે. ૯
અતી નેત્રને લાલસા નિર્ભવાની,
છખી શ્રીપતીની મહા મોહ દાની^{૪૫};
હરે મન જો જૈશ તો જાણુ થાશે,
વિભૂશંભુ એવો રિતેથી વિભાસે. ૧૦

છંદ હરિગીત.

તેણે સમે ત્રિપુરાસીએ નિજ, ઇષ્ટ દેવ સીતાપતી,
જોયા યુગલ ભરિ નયનમન, આનંદ તો વાપ્યો અતી;
ગુણસિંધુવિલુ વૈદહિપતિછબિ, ધામસ્મર^{૪૬} મદમોચની;
કસમય વિચારિ પિછાન^{૪૭} દિધિના, શંકરે કશિ આપની. ૧

૪૩ સીતાજી. ૪૪ આનંદી. ૪૫ આનંદ દેનારી.
૪૬ કામદેવ. ૪૭ આજખાણ.

ન્યરામ તન ધનશ્યામ ન્યરૂપ, ધામ આમ વિનયકરી;
ચાલ્યા ત્વહાંથી ચંદ્રમૌલી. ધ્યાન ઉરમહિ ધરી ;
છે સંગ દક્ષ કુમારિ પ્યારી, પવન વેગે પરવરે ;
નંદીશ^{૪૮} વારોવાર પ્રલકિત, રામ છબિ ઉરમાં ધરે. ૨
મનમગ્ન દેખિ દશા શિવા^{૪૯} મન, અમિત સંશય આણતી;
શંકર જગતના વંદ્ય છે વળિ, સૃષ્ટિના શંકર પતી;
સુરનાગ નરે મુનિ વૃંદ સહુ નિજ, શીશ શિવને નામતા;
તેશીવ નૃપ સુત રામને ક્યમ, પ્યારભર પરણામતા. ૩
પરધામિને અવિનાશિ કહિવળિ, છબિ વિલોકી તેતણી;
પ્રિતિ રેતિ નથિ રોકીહુલ પાણુ, કાણુ કાણુ ઉમગે ઘણી;
જે પ્રભુ વ્યાપક વિરજ અજ^{૫૦} અતિ, અકળ અનિહ
પ્રશંસાછે;^{૫૧}
વળિ ત્રિગુણુ રહિત અનાદિ પ્રભુન, અખિલ જગ
અવતંસછે. ૪
તે દહુ ધરિ નર થાય શું? નહીં, વેદ જ્ઞેને જાણતા;
નિત નેતિ નેતિ વદંતિ વેદા, પાર ગુણન પ્રમાણતા;
જો વિશ્વ સુરહિત નર તનુધરિ, ધરણિ^{૫૨} ભાર ઉતારતા;
તો તેય પણુ ત્રિપુરારી ન્યમજોઉ તેમની સર્વજ્ઞતા.^{૫૩}
શોધે શું તે અજ્ઞાનિ ન્યમ નિજ, પ્યારિપ્યારિ કહિકહી;
જે જ્ઞાનધામ રમારમાણુ ધન્ય, દગુજ કુળ નાખે દહી,
વળિ શંભુ વાણિ વૃથાનહીં, સર્વજ્ઞ શિવ જાણે સહુ;
પ્રીછા વિના પ્રણમે પુરારિન, કળ અકળ કોને કહું ૬
સંશય થયો એવો શિવામન, મોહમાયા કહુ કથી,
નવથાય હૃદય પ્રયોધનો વળિ, રજ પ્રવેશ પ્રમાદથી,
કીધો ન સંશય પ્રગટ રાખ્યો, ગોખ્ય^{૫૪} દક્ષકુમારિએ,
અવિનાશિ અંતર જામિ તેસહુ, જાણિ સિંધું
ત્રિપુરારીએ. ૭
સતિને કહે શિવ સાંભળો ધરિ, આંખજો દુરુર કરી;
નારીસ્વભાવ પ્રભાવ પ્રભુનો, જાણુ નહિ મનમાં જરો,
ન કદાપિ પાણુ સંદેહ ધરિએ, આ રિતે સતિ અંતરે
એ આર્તબંધુ^{૫૫} સીતાપતી મુણુ, તે તાણું તું વૃતંતરે. ૮
સાદર અગસ્તે સ્નેહ ધરિમન, ગુણુ કથા જ્ઞેની કરી,
મેં જ્ઞેનિ ભક્તિ અગસ્ત રૂપિને, સંભળાવી ધિરધરી;
તે ઇષ્ટદેવ દયાળ મમમન, ધામ રામ રમાપતી,
સેવેછ જ્ઞેને સતત^{૫૬} સુરમુનિ, ગહન જ્ઞેની છે ગતી. ૯

૪૮ શિવ. ૪૯ ઉમયા. ૫૦ ૫૧ વખાણાયલા.
પર પૃથ્વી ૫૩ સર્વ જાણવાપણું. ૫૪ છાનો.
૫૫ દુખથી પિગાતા પ્રરૂપને સાહચારી. ૫૬ નિરંતર,
હમેશ.

સહુ યોગિ સિદ્ધ મુખાણુ દક્ષ^{૫૭}, મુલક્ષિ રક્ષક રક્ષતા,
ગુણજ્ઞાન રૂપ બલ ધામછે વેળિ, શૌર્ય શ્રેષ્ઠ અભિપ્રતા;
તે રામ કોટિ પ્રભાંડનાપતિ, પ્રભુ અજ માયાધણી,
નિજ ભક્તહિત પ્રભુ અવતર્યા, નિજંતર^{૫૮} નિત રઘુ
કુલમણી- ૧૦

દોહરા.

પ્રભુ પ્રભાવ પુરારિએ, સમજાવ્યો બહુ સાર;
દક્ષ મુતાને દિલ વિષે, લાગ્યો નહીં લગાર. ૧
શિખ દેવા મતિમાનછે, લાયક નહિં જડલોક;
પૂંપ મુગંધ તલેચઢે, જવમાં જાએ ફોક. ૨
વિચાર્યું મન મહેશ્વરે, દક્ષ મુતા દેવજા^{૫૯}; ૩
કેમ બની તે કારમી, આ અવસર અતિ અજા. ૪
હરિ માયા બલ પ્રૌઢછે, સમજા એમ મહેશ;
દક્ષ મુતા પ્રત્યે વદે, સમરિ રામ અવધેશ. ૫
જો મન અતિ સંશય શિવા, હોય પ્રકાર હજાર;
તો ક્યમ જાઈ ત્યાં તમે, દયો ન પરિક્ષા પાર. ૬
જ્યાં લગિ જૈ તમ આવશે, પ્યારિ અમારી પાસ;
ત્યાં લગિ યેશી રહિશહું, વડછાંચે કરિ વાસ. ૭
ન્યમ જાએ મન મોહ પ્રમ જાઈને કરો જતન;
વિમળ વિવેક વિચારજો, પ્યારી હુધું પ્રસન. ૮

ચોપાઈ ત્રિતાળની રાગ આખાહરણનો.

શિવ આજ્ઞા પામી સતી ચાલી,
કરે તર્ક કરેશું સંભાળી ;
અહિયાં શિવ એવું મન અનુમાને,
નથિ શ્રે^{૬૦} દક્ષજનું નિદાને. ૧
મારે ~~નિજ~~ જ્રમ ગયો ન્યારે,
વિધી વાંકો થયો ખરો ત્યારે;
થશે તે જે રચી રાખ્યું રામે,
કોણુ તર્ક કરે હવે આમે. ૨
કહી એવું પછી ત્યાં કપાળી^{૬૧},
વેગેથી કમળાસન વાળી;
સ્નેહે જીવને શાન્ત પમાડી,
હરિનામસું લગની લગાડી. ૩

૫૭ અગુર. ૫૮ સ્વતંત્ર. ૫૯ સાદે નરમુ જાણનારી
અ. ૬૦ અજાણુ. ૬૧ કલ્યાણુ. ૬૨ આખરે છેવટ.
૬૩ શિવ.

સતી ચાલી જ્યહાં પ્રભુરામ,
 ગુણનિધિ તને સુંદર શ્યામ;
 વારે વારે તે મનમાં વિચારી,
 ધૂર્ય રૂપ સીતાનું સમારી. ૪
 ગઈ ચપળા ચિત્તમાં લાવી,
 ભાગ્ય દેવિએ જેને લુલાવી;
 સ્થિરમન કરી આગળ ચાલી,
 પ્રભુ જે પંથ આવતા ભાળી. ૫
 એસો કપટ સ્વરૂપ ઉમાનું,
 તર્ત લક્ષ્મણુએ પિછાન્યું;
 થયા અકિત લક્ષ્મણુએ ચિત્તે,
 અતિ સંદેહ ઉપન્યા નિમિત્તે.^{૧૪}
 કોણુ કારણે દક્ષ કુમારી,
 કિધું હોશે આ કપટ વિચારી;
 સુમિત્રેય^{૧૫} ગુણંત ગંભીર,
 પ્રભુ પ્રભુતા જાણે મતિધીર. ૭
 તેથી કીધું ન રામને કાંઈ,
 મન સંકેહ્યુ ભક્તિ દ્રઢાઈ;
 સતી કપટ જાણ્યું સુરસ્વામી,
 સમદરશી છે^{૧૬} અંતરજમી. ૮
 જેને સ્મરતાં મટે અજ્ઞાન,
 તે સર્વજ્ઞ રામ ભગવાન;
 સતિ આદ્ય તેને મન છળવા,
 કીડિ દૂદે ગગન જઈ મળવા. ૯
 જુઓ નારી સ્વભાવ પ્રભાવ,
 કાચે સોગડે માંડે દાવ;
 નિજ માયા પ્રબળતા વખાણી,
 વદે રામ મનોહર વાણી. ૧૦
 પ્રભુએ પ્રથમ કીધો પરણામ,
 યોદ્યા વળતા વિહંગીઆમ;
 પિતા સહિત લેઈ તેનું નામ,
 બીજી વાર કીધો પરણામ. ૧૧
 કહો ડ્યાં જશો દક્ષકુમારી,
 પુછું પ્રેમે હું વિનય વિચારી;
 પછી કીધું ડ્યાં વૃષકેતુ,^{૧૭}
 ફરો એકલાં વન કો હેતુ. ૧૨

સુણી રામ વચન મૃદુ^{૧૮} ગૂઢ,^{૧૯}
 દક્ષતન્યા થઈ દિગ્મુદ;^{૨૦}
 સતિ સંકોચ મનમાં પામી,
 જાણ્યા રામને અંતરજમી. ૧૩
 બીંતી બીંતી મહેશનીપાસે,
 ચાલિ ઉમયા શોચતિ ઉદાસે;
 મને ડ્યાંથી મતી સુઝિ આવી,
 શકે ભાગ્ય દેવિએ લુલાવી. ૧૪
 કહ્યું માન્યું ન મેં શિવકેઈ,
 ચાલી માપવા પ્રભુ મન મેર;
 મતિ પાનીએ સ્ત્રીની નિદાન,
 રામપર આણ્યું નિજ અજ્ઞાન. ૧૫
 રાંભુને શો હું ઉત્તર દેશ,
 ચંદ્રમૌલી તો કરશે કલેશ;
 ઉર દારણુ^{૨૧} દાહ સતિને,
 થઈ જાણુને શ્રીધુરપતીને. ૧૬
 સુખધામ રામે મન લાવી,
 નિજ માયા ત્યાં પ્રગટી જણાવી;
 દિંકું કૌતક જતાં પંચે,
 કીધી માયા શ્રી જનકી કંચે. ૧૭
 જય સાનુજ રામ શ્રી^{૨૨} આગે,
 રૂપવંતાં ઉમાને લાગે;
 જુવે પાછું ફરિને વળી જ્યારે,
 શ્રી સંબંધુ દિઠા પ્રભુ ત્યારે. ૧૮
 શ્યામ ગૌર મનોહર જોડી,
 સીદા હિંડે છે આધું ઝોડી;
 વિશ્વ સદ્ગજાની સુંદરતાઈ,
 જનકી અંગ આવી ભરાઈ. ૧૯
 જ્યાં જુએ ત્યાં રામ અલેખે,
 એમ આગળ પાછળ દેખે;
 તરે નજરે ઉમાને તે વારે,
 શ્રી સંબંધુ પ્રભૂ સંસારે. ૨૦

તોટકું છે.

સુખ ધામ બિરાજેલ રામ રમા,
 ધરિ સુંદર વેષ વિશેષ ક્ષમા;

૧૪ કારણે. ૧૫ લક્ષ્મણુ. ૧૬ સર્વ પર સમાન
 દ્રષ્ટિ રાખનારા. ૧૭ શિવ.

૧૮ કોમળ. ૧૯ બેદભરેલાં. ૨૦ આશ્ચર્ય પામવું.
 ૨૧ ભયંકર. ૨૨ સીતા.

યુનિ સિદ્ધ સુભાણુ સુસેવ કરે,
 વિધિ વિબળ મહેશ દિઠા નજરે, ૧
 સહુ પાય પડે પરિશ્રદ્ધ કહી,
 સતિ સંશય સાગર માંચ રહી ;
 વિધિ વિબળ મહેશ પ્રભાવ અતી,
 વડિ એકથિ એક ગતી સુમતી. ૨
 નમિ પાય પ્રિતે રધુનંદનને,
 અતિ હર્ષ વધે સહુના મનને ;
 સહુ દેવ સુવેષ વિવિધ ધર્મા,
 સતિએ દિઠ સૌ હરિભક્તિ ભર્મા. ૩
 દિઠિ દક્ષકુમારિ વિદ્યાત્રિભલી,
 ઇંદિરા^{૭૩} રૂપ મંદીર દીઠિ વળી ;
 સહુ દંપતિ સાથે અન્નદિ સુરો,^{૭૪}
 ભજવ્યો પ્રભુએ સ્વપ્રભાવ પુરો. ૪
 રધુનાથ જહી તહિં દ્રષ્ટ પડે,
 સતિને બિન્દુ કાંઈ ન આંખ અડે ;
 જહિં રામ તહાં સુર દંપતિસું,
 કરિ સેવ કરે શુભ સૂમતિસું. ૫
 પ્રભુ પ્રેમ પિયૂષનિ^{૭૫} વૃષ્ટિ કરે,
 જય શબ્દ સુરાદિ સુખે ઉચરે ;
 ભવજીવ^{૭૬} ચરાચર જેહ ઘણા,
 સતિ દેખિ અનેક પ્રકાર તણા. ૬
 ભયભીત થઈ જનની સતિત્યાં,
 સુઝિ આવિ મને મનમાં મતિક્યાં ;
 પ્રભુ જનકિ સાનુજ સર્વે સ્થળે,
 બહુ રૂપ સ્વરૂપ અનૂપ કળે. ૭
 સતિ પેષિ પ્રભાવ પ્રભૂઈ તણા,
 મનમાં તનમાં ડર પામિ ઘણા ;
 ઉર કંપતુ દેહ ન સુધિ કશી,
 વિધિ વંક થયે મતિ મંન વસી. ૮
 શિદ શંકર વેણુ ઉથાપ્યું અરે,
 પ્રભુ રામ સદા પરીશ્રદ્ધ ખરે ;
 કહિ એમ સલીત પ્રભાવ^{૭૭} કળી,
 મિચિ લોચન મારગ ખેડિ વળી. ૯
 પછિ નેત્ર ઉઘાડિ નિહાળતિ જ્યાં,
 સતિ એ ન દિં નજરે કચુત્યાં ;

શિર નામિ ફરી ફરિ રામ પદે,
 જતિ ચાલિ સતીપતિ^{૭૮} રાખિ રૂદે. ૧૦
 ગઈ જ્યાં શિવશંકર જકતપતિ,
 જઈ ત્યાં નમતી કરજોડિ સતી ;
 હરમંદ હસી કુશળાત પુછે,
 કરતાપણું રામવિષે કશું છે? ૧૧

દોહરા.

ખ્યારી પરિક્ષા પ્રભુતાણી, કવણ વિધેથી કીધ ;
 સત્ય કહો સહુ વાતએ, કામ સિદ્ધ સતિ કીધ. ૧
 સુણી મત્ર શિવનું શિવા, પ્રભુ પ્રભાવ ધરિધ્યાન ;
 ભયવશ ભવને નવ કહ્યું, કરેલ કપટ નિદાન. ૨
 નાથ પરિક્ષા નવ લિધી, રામનામ સુખ ધામ ;
 આપ પ્રમાણે મેં જઈ, પ્રેમે કિધી પ્રણામ. ૩
 વૃથાન વાણી તમતાણી, સ્વામિ તમે સર્વજ્ઞ ;
 મન પ્રતીતિ અતિ તે મને, હું અર્ધાંગ ન અજ્ઞ. ૪
 ઉત્તર સુણિ ઉમયા તણા, ત્રિકાળજ્ઞ ત્રિપુરારિ ;
 ધ્યાન ધરી સહુ વરતિયું, નેટ^{૭૯} કપટ કિધનારિ. ૫
 માયા રધુપતિની પ્રબળ, સમજી શિવ મન સાથ ;
 મસ્તક નામિ મહેશત્યાં, હર્ષે જોડયા હાથ. ૬
 નિજમાયા પ્રેરી પ્રભૂ, રામ રૂપ અભિરામ ;
 કેવરાવ્યું જુઠ સતિ કને, ધન્ય ધન્ય ગુણધામ. ૭
 હરિ ઈચ્છા ભાવો પ્રબલ, એ આગળ સહુ અજ્ઞ ;
 ઉર વિચાર અતિશય કરે, શિવશંકર સર્વજ્ઞ. ૮
 પાણુ સતિએ સીતા તણા, વેષ લઈ પનમાંહ ;
 પ્રભુ છળવાને પરવરી, તે દુષ્પ શિવ દિલ દાહ. ૯
 મમસ્વામી સેવક સખા,^{૮૦} રધુપતિ રાઘવ રામ ;
 જગદંબા સીતા સતી, આશ રક્તિ ગુણ ધામ. ૧૦
 સીતાસમ ઉમયા હવે, પુજવા પાત્ર પ્રમાણ ;
 અજગિ પ્રીત અર્ધાંગની, ક્રોડ વસા કલ્યાણ. ૧૧
 હવે પ્રીત સતિ સાથજો, કંઈ કદાપિ આવાર ;
 મટે ભક્તિ મારગ ભલો, અનીતિ થાય અપાર. ૧૨
 પરમ પ્રિયા ઉમયા અતી, તજી જય કયમ આપ ;
 પ્રીતિ કિધે બહુ પાપવળિ, શિવ મનમાં સંતાપ. ૧૩
 તાણે પ્રેમ ઉમા ભણી, નીતિ ભક્તિ ભણિ સાર ;
 શિવમન ઉભય સનેહવચ, લટકે અધર અપાર. ૧૪

મગટ ન જાગ્યું જગદિશે, મન ઘેળે મહાદેવ;
કહુ જો તમને સતિ તજ્યાં, તન તજશે તતખેવ. ૧૫

રાગ ઓખા હરણની ઢાળનો.

શોભ્ય વિવશ થઈ શંકરત્યારે, પ્રભુ પદનિજ શિરધારી;
સમરાણ કરતાં એવું સુઝી આવ્યું, નેટ એ તજવી નારી;
આ દેહ સતિ સાથ હવેથી, ભેટ કંઈ નહિ કોદી:
કિધો મન સંકલ્પ સદ્યતાં, પિનાકિએ^૧ તો પ્રમેદી. ૧
શા ગૃહસ્થાશ્રમ આપણે જ્યારે, જગમાં કેવાયાજોગી;
જુડિ જડતની બાજુ બધી તેમાં, ભૂલાપડે તે તો ભોગી;
દિશા રૂપી દિવ્યાંબર^૨ પેરી, પ્રેમે પલાંઠી વાળી;
સુખે ભજન કરીશું રામનું, તનમાં લગાડી તાળી. ૨
મતિધીર મહેશ્વરે મનમાં, વેગે એવું વિચારી;
ચાહ્યા ભવન આરાધતા અંતર દસરથ ચોકવિહારી^૩;
એવે આકાશ વાણી થઈત્યાં, “જ્યહર જ્યહર” જોગી;
લક્ષિત લલી મનમાં દ્રઢાવી^૪ લક્ષિત પંથના ભોગી. ૩
આપવિના સદ્ય સંકલ્પ અંતર, અન્ય કરે કોણ આવો;
છો શિરોમણિ રામ ભક્તમાં, માયા રહિત કહાવો;
મન માન સરોવર મહે, રામ રમણ રાતદાડો;
સ્વામિ આપ સમો ન સંસારોહો ભલે પણ સૌ ભવાડો. ૪
સુણી આકાશ વાણી સતીને, અંતર શોચ અતિશે;
શાની વાણી થઈ આસમે એ, “પણ”^૫ શું લિધું જગદીશે;
શોચ કરતી સંકોચ પામતી, પુછે છે શિવને ભવાની;
કિધો કવાણ સંકલ્પસ્વામિમન, દાખો^૬ નિજ દાસિમાની;
સત્ય ધામ પ્રભુ આર્ત બંધુ છે, ત્રિગુણાતીત ત્રિપુરારી.
પુછિવાત તે કહી ન કરી શિવ, સતિ કર્તવ્ય^૭ સંભારી;
અંતરમાં અનુમાન કરે સતિ, શિવછે સદા સર્વજ;
કિધુ કપટ કપાળીની સાથમે, નારીજાંહજ જડ અજ.
પ્રથમ વિચારન કીધો કરીમન, છેક રેશે ક્યમ છાનું;
ત્રિકાળજનું કપટ કરીને, કીધું નિજ મન માન્યું;
પાણિ કુધની પ્રીતરીત લલિ, વેચાય બે મળી સાથે;
કપડ ખટાશ પડે પડે અંતર, તેથી તજ મને નાથે. ૭

લલિત હંદ.

હૃદય શોચતી, તે સમે સતિ;

કરણિ આપની. ત્યાં વિચારતી;

અમિત આપદા, વણિં જાપના;
મન કુખી કુખે, સ્થીર થાયના. ૧
શિવ કૃપાબ્ધ^૮ છે. ધર્મનો-ધરો;^૯
મગટ ના કહ્યો, વાંક માહરો;
રૂપ વિચોકતાં; શંભુનું સતી;
મુખ દયામણ, એ વિચારતી. ૨
પ્રભુ મને તજા કોણ કારણે;
તમ પરે હું તો, જાઉં વારણે;
મન મુંઝાઉ છું, સાચુ કો મને;
હું અબળા ભરે, નીર લોચને. ૩
વિસરિ વાંકને, સ્વામિજી તમે;
“પણ” કહો મને, શંભુ આ સમે;
પણ સ્વ પાપને, તે વિચારિને;
નવ કહી શકે, શ્રી પુરારિને. ૪
ઉર તપે અતી, તે સમે સતી;
કશ મુખે કુખે, દીલ શોચતી;
શિવ સતી દશા, ધારિ ધારણે;
કહિ કથા મૂઠૂ, મૂખ કારણે. ૫
વિવિધ વારતા, પ્યારિની પ્રતે;
વરણિ વર્ણવે, પંથ કાપતે;
વિભુ વિનાદમાં, છે વિમાનમાં,
મગન^{૧૦} રામના ગૂણ ગાનમાં. ૬.

દોહરા.

વિશ્વનાથ શિવ તે સમે પ્હોચ્યા ગિરિ કૈલાસ;
સતિ નિજ સાથે લેઈને, અખિલ અમર અવિનાશ. ૧
ત્યાં પણ નિજ “પણ” સમજિને, કરિ કમળાસન સાર,
બેઠા વડ તરની^{૧૨} તળે, ઉમયા પતી ઉદાર. ૨
સહજ રૂપ સંભારતાં, રામ નામ સુખ ધામ;
લાગિ સમાધિ અખંડ ત્યાં, શંકરને તે ઠામ. ૩
સતી વસે કૈલાસ^{૧૩} તવ, અધિક શોચ મન માંચ;
મર્મન જાણે કોઈ કંઈ, જુગ સમ દિન વિતિજાપ. ૪
નિત્ય શોચ ઉર નવનવો, સતિ મન કરે વિચાર.
કદા જવાશે કેઈ^{૧૪} વિધિ, આકૃષ્ણ સાગર પાર. ૫.

૧૧ શિવ. ૧૨ દિવ્યવસ્ત્ર. ૧૩ દસરથ રાજના ચોકમાં
વિહાર કરનારા રામચંદ્રજી. ૧૪ મજબુત કરી.
૧૫ તૃત. નિયમ. ૧૬ ત્રણચુલ્હી જુદા. ૧૭ કરવાપણું.

૧૮ કૃપાસાગર. ૧૯ જેમાં ધણુ પાણી રહે એની ઉગ્ર
આન. ૨૦ દયા ઉપજાવે એવે મંદે. ૨૧ રાજ.
૨૨ ગ્રાહ. ૨૩ ત્યારે. તે સમે. ૨૪ રીત.

લલિત છંદ.

રઘુપતિતાણું નારિ બુદ્ધિએ ;
કયું અમાન મેં, કોડ વીધિએ ;
વળિ ગણ્યું વૃથા, શંભુ સ્વામિનું ;
વચન મોહથી, શ્રેષ્ઠ નામિનું ;
કળ દિધું મને તેનું તર્ત આ ;
વિધિ વિવેકથી, નહોય નર્તુ^૧ આ ;
હચિત^૨ ને હતું, તે કિધું ખરું ;
પણ હવે હું તો, કો રિતે ઠરું.
વિધિ^૩ હવે સૂણો, પ્રાર્થના પ્રિતે ;
શિવ વિમૂખિના, કુખિ દી^૪ પિતે ;
હચિત એ નથી, પીડ પાડતો ;
શિવ વિમૂખિને, શું જિવાડતો.
જિવન ધિક્ક તે, કુઃખણી ઘણી ;
પતિ વિમૂખણી, ને અભાગણી ;
જિવ અભાગિયા, દહુ ગેહમાં^૫ ;
કશું હવે નથી, સૂખ સ્નેહમાં.
ટળ તું ત્યાગિને, દહુ આ કુખી ;
કહું ખરું તને, યૈશ ના મુખી ;
સતિ હમા સદા, એ રિતે હરે ;
સરિત શોચમાં, છે વ્યથા પુરે.
હૃદય ગ્લાનિ તે, કો કહી શકે ;
શિવ વિમૂખિયે, મહા કુખે ટકે ;
રઘુપતી તાણું, ધ્યાન તે ધરે ;
સુમુખિ શહાણિ તો, વૃત આદરે.
સ્તુતિ કરી શિવા, માગતી મુખે ;
રઘુપતી કરો, સાદ્ય આ કુખે ;
દિન દયાળુ છે, વેદ ગાય છે ;
મુચશ આપના સંભળાય છે.
પિડિત પ્રાણિને, શ્રેષ્ઠ આશરો ;
અમળ નામનો, આપનો ખરો ;
વિનતિ હું કરું, તેયિ આપને ;
રૂઝવળે તમે, કષ્ટ કાપને.

દોહરા.

કૃપાસિધુ કરજોડિ કહું, છુટે દહુ મમ માળ^૬ ;
શંકર વિમુખ થઈ હવે, જિવડું કેટલા કાળ.

જે શિવ ચરણ સનેહ મમ, મન કમ વચને હોય ;
તો સમદરશિ સુણો પ્રભૂ, માગૂ વચન હું સોય. ૨
મરણ થાય મમ શ્રમવિના, કુસહુ વેદના વામિ ;
કરો ઉપાય કૃપાનિધી, રામ પ્રભૂ બહુ નામિ. ૩
વસંતતિલકા છંદ.
એવી રિતે કુખિત દક્ષ કુમારિ નિત્યે,
દારણ કુખ દિલમાંય અપાર ચિંતે ;
વીતી ગયા અમિત સંવત શોચ સ્થેતાં,
શંભુ વિમૂખ સતિત્યાં અતિ કુખ લેતાં. ૧
ત્યાગી સમાધિ શિવ શંકર જાગિ દેતા,
જિહ્વાશ્ર રામ મુખધામનું નામ લેતા ;
જાણ્યું હમા જગપતી શિવ જાગિ હડયા,
શ્રીરામ બ્રહ્મ મુજને ત્રિવિધેયિ ત્રૂકયા. ૨
વેગે જઈ શિવ પદે શિર નામિ સ્નેહે,
કીધી સ્તુતી કરગરી કુખિ દીડિ દહે ;
બેસાડિત્યાં સનમુખાસન^૭ વિશ્વતાતે,
પૂછે પુરારિ કુશળાત લગાડિ વાતે. ૩
યે ઊપદેશ સતિને શિવ સ્નેહ રાખી ;
શ્રીરામચંદ્ર મુખચંદ્ર સદાભિલાખી ;
સંતોષપામિ સતિ સાદર શંભુ વાડયે,
સીતાપતી સ્મરણનું કળ શ્રેષ્ઠ પાડયે. ૪
તેણે સમે હચિત દક્ષ બન્યા પ્રજેશ,
શ્રેષ્ઠાધિકાર^૮ વિધિએ દિધ ત્યાં હમેશ ;
દખી મુપાત્ર સહુથી મનમેર આણી,
કીધા પ્રજાપતી અધીપ મુખે વખાણી. ૫
શ્રેષ્ઠાધિકાર જવ દક્ષ અમુલ્ય પામ્યા,
આવ્યો હરે અમિત ગર્વ મુગૂણ^૯ વામ્યા ;
એવો ન રહે જગમાં નર દીડ ડાહ્યો,
પામી હંચી પદવિને મદમાં ન વાહ્યો. ૬
વિષ્ણુ મહેશ હરિ કોણ હવે હું આગે,
હું સૌથિ શ્રેષ્ઠ મુજને સહુ પાય લાગે ;
દક્ષ સહુ મુનિજનો તપ તેજ રાશી,
બોલાવિ લીધ નિજ ઘેર અતી હુલાસી. ૭
વિખ્યાતિ માટ વડયાગ^{૧૦} કરાવવાને,
સૌથી અધીક મહિમાય જાગાવવાને ;
તેડ્યા વળી વિષ્ણુ^{૧૧} સાદર દક્ષરાયે,
જે પામતા મખ^{૧૨} વિલાગ અનાદિ ન્યાયે. ૮

૧ નકાર. ૨ મોગ્ય. ૩ ખલા. ૪ દિવસ.

૫ ધર. ૬ માળો.

૭ સામેઆસને. ૮ સારીપદવી. ૯ સારામુણ.

૧૦ યશ. ૧૧ દેવતાઓ. ૧૨ યમ.

ગંધર્વ સિંધુ સુર કિન્નર સર્વ દેવો,
કાંતા સહીત મખમાં જઈ ભાગ લેવો;
વિષ્ણુ વિરંચિ શિવ ટાળી વિભૂધરાએ.^{૧૩}
ચાલ્યા સહુ સુર વિમાન ચઢી દ્વરાએ.^{૧૪} ૯
આકાશ મારગ વિચિત્ર વિમાન શોભે,
જેતાં મહા મુનિ તણાં મન થીર લોભે;
દેવાંગના.^{૧૫} કલરવે.^{૧૬} કલગાન.^{૧૭} કર્તી,
નેત્રે કટાક્ષ.^{૧૮} કરિને સુર હાંદ હૃતી.
સૂણ્યે સુકંઠ મુનિધ્યાન છુટે દ્વરાએ,
દેવાંગના ગગન મારગ ગાતિ જાએ;
જેઈ ઉમા ગગન પંથ વિમાન જતાં,
દેવાંગનાઅતિ મનોહર ગીત ગાતાં.
સ્નેહ પુછ્યું શિવજીને મનમાં વિચારી,
ક્યાં આ જશે નભ.^{૧૯} વિમાન કહો પુરારી;
માંડે મિયા તુજ પિતા મખ આજ ભારી,
એ નોતર્યા સુર જતા લઈ સંગ નારી.
છે દક્ષ દક્ષ તું પિતા કહું શૂં વખાણી,
માંડ્યા સુયાગ અતિ પુણ્ય ઉરે પ્રમાણી;
સુણી પિતા મખ ઉમા ઉર હર્ષ આણી,
વેગે વિચાર કરતી સુમુખી.^{૨૦} સયાણી.^{૨૧}
આજ્ઞાદિએ શિવજી યજ્ઞવિષે જવાની.
તોએ મિષે રહુંડું મૈયર.^{૨૨} જે સુમાની;
મા તાત બ્રાત ભગની.^{૨૩} સહુને મળીને,
થોડા દિ ત્યાં રહિ વળી વળશું રળીને.
શંભુ વિમુખ ઉર વિચાર ઉમા ખિચારી,
કહેતા શકેજ અપરાધ વિચારિ ભારી;
સંકોચ પ્રેમરસ મિશ્રિત.^{૨૪} વાણિ બોલી,
શંભુમતે હૃદય વાતનિ આંકિઓલી.
ધ્યારાપતી મુજ પિતા ઘર યાગ ભારી,
ઉત્સાહ એધિ અતિશૈજ હશે પુરારી;
જે ઘો રજા પતિ મને કહણાખિધ મારા,
તો દેખવા જઈ હું સાદર માણુધ્યારા.
જેઈ કરી જરૂર જાગ હું સાનુરાગે.^{૨૫},
હું વિશ્વનાથ ઝડે આવીશ આપ આગે;

મૈત્રેયિયાં મુજ તણાં મળિ મારિ માને,
આવીશ ઘો પ્રભુ રજાં ધરિ અર્જ ધ્યાને. ૧૭

દોહરા.

સાંભળિ વિનતી સતિ તણી, કહે શંભુ કરતાર
સાંભળ સુમુખિ સુલોચની.^{૨૬} કરચ પછિવિમળ વિચાર. ૧
કહું તમે તે ઠિક ખરું, મન ભાવ્યું મુજનેય;
નથિ આપણને નોતરું, અનુચિત.^{૨૭} પ્યારી અંધ. ૨
દક્ષ સહુ નિજ દીકરી, સાદર સ્નેહ સહીત;
તેડાવી છે તમવિના, એહ પ્રથમ અનુચિત. ૩
પ્રજ્ઞ સભામાં અમઉપર, દક્ષે માન્યું કુઃખ
તે વેરે વિસર્પો તમે, માનુનિ કહું છું મૂખ. ૪
દક્ષ હજી કુખ માનિને, કરે માઈ અપમાન;
અમને કંઈ તેનું નથી, માન ગુમાન અમાન. ૫
વણતેજ્યે વાલી જશો, વિમિત થાશે વાત;
શીળ સ્નેહને સુધડતા, રેશે નહિ ભલિ ભાત. ૬
મિત્ર પિતા ગુરૂ પ્રભુ ધરે, જોપણ જાવા જોગ;
વણ તેજ્યે વેગે જતાં, કોઈ નકહે અચોગ્ય. ૭
તોપણ કશો વિરોધ જ્યાં, માને મનમાં કોય;
ત્યહાં જતાં ઉમયા મુણો, કરું કહ્યાણ નહોય. ૮
શિવે ઉમાને એ રિતે, કરી પ્રકાર હજાર;
સમજાવી પણ સ્ત્રી હડયે, માન્યું નહીં લગાર. ૯
હાહાં પણ સહુ દૈવવશ, હોય મુરેશ નરેશ;
એ આગળ સહુ આંધળાં, નહિ સંશય લવલેશ. ૧૦
ભાવીવશ પણ અવત્રિયા.^{૨૮} ઉર નવ આભ્યું જ્ઞાન;
હડ કરિ હર સાથે અતી, નારિ સ્વભાવ નિદાન. ૧૧
વણતેજ્યે સતિ જે જશો, પિતા ભુવનઆવાર;
નહિં ભલિ વાત હું કહું ખરું, વળતી થશે વિચાર. ૧૨
હહિં જોયું બહુવાર શિવ, શામ.^{૨૯} ભેદ કરિ સાર;
રહીન દક્ષકુમારિ ત્યાં, પિયર જવાને પ્યાર. ૧૩
શિવે દિધા સતિસંગ તવ, મુખ્ય ગણા ગુણવાન,
કરી વિદાય કપાળિ પછિ ધરવાખેડો ધ્યાન. ૧૪

- ૧૩ હંદ. ૧૪ ઉતાવળથી. ૧૫ દેવતાઓની સ્ત્રીઓ.
૧૬ મધુરસાદે. ૧૭ મધુરગાયન. ૧૮ તાકીનેજેવું.
૧૯ આકાશ. ૨૦ સારી આકૃતિના મામ વાળી.
૨૧ ગાલી. ૨૨ પિતાનેધર. ૨૩ બેન.
૨૪ એકરી. ૨૫ પ્રીતિસહિત.

૨૬ સારાનેવળાળી. ૨૭ અપોગ્ય. ૨૮ શરુતા.
૨૯ શિવની અર્ધાંગના ઉમયા. ૩૦ હડવાળી
માણસને સમજાવવા બુદ્ધિવાન પુરુષોએ ચાર ઉપાય
બોલ્યાએ શામ, દામ, ભેદ અને દંડ, સમજણ આપી
તેની શુદ્ધ ડેકાણે ભાવની એ શામ ઉપાય. આવી રીતે હડ
કરોએ પણ આગળ સારું જી. નિપજનાર નથી એમ
કહી ભય ઉપન કરવું એ ભેદ ઉપાય.

કાવ્ય તથા શૈલાવૃત્ત.

ગાણુસાથે અતિમાન, વિમાને ઉમાચઢીને;
આલિ રાખિ બહુ ચોપ^{૩૧}, પતીને પાપ પડીને
ઉમંગે અંગ ઉમંગ. મળિશ જઈ ક્યારે માને;
ભગનિઓનિ કરિ ભેટ, થઈશ રાજ ગુણગાને.
વેગ વધે વૈમાન, પવન મન વેગ બરાબર;
સતિમન હર્ષ સમાન, સહુ મળશે ત્યાં સાદર.
પિતા ભુવન જવ પ્હોચિ, ઉમા અતિમન હરખાણી;
સાદર મળવા ધસી^{૩૨}, પ્રથમની પ્રીત પ્રમાણી.
દક્ષ બિંદે કોઈએ, સતીને નવ સનમાની;
“આવો” નકલું મૂખ, સહુ અભિમાની ગુમાની.
પુત્રીપર બહુ પ્રેમ, તેથિ મળિસાદર માતા;
બેના બહુ કરિ હાસ્ય, સહુ મળિઓ લજવાતાં.
પુછ્યું ન દક્ષે કશું, હેતથી હળી મળીને;
જેઈ અંગભ^{૩૩} મૂખ, રહ્યો સહુ અંગ બળીને.
સતિ પામી સંતાપ, અરર મૈયર શિદઆવી;
શંકર વેણઉથાપિ, ભાગ્ય દેવિએ ભુલાવી.
જઈ જોયો પછિ જગ, મ્હાનિ મુખ સતી કરોને;
દિઠોન શિવનો ભાગ, ન્યાળતાં ફરી ફરીને.
સાંભરિ આવ્યું સ્હેજ, કલું શિવ કેરે ત્યારે;
સમજ પતિ અપમાન, દાહ દિલથયો અપારે.
પતિ પરિત્યાગા તણું, પાછું કુઃખ અમાપે;
લાગ્યું નહિ આવડું, જેવું આ મહા પરિતાપે.
છે જગદાણુ કુઃખ, અનેક પ્રકાર તણાં પાણુ;
સહુથિ કહણુ કુઃખ એજ, કરે અપમાન જાતિગણુ.
સમજિ સ્વામિ અપમાન, પિતાએ જેહ કરેલું;
ચઢ્યો ક્રોધ સતિ કાય, પિતામન પેખી મેલું.
ક્રિધા પ્રબોધ અપાર, જાણિ ક્રોધાતુર સતિને;
નિજ માએ નિરધાર, હવેખી દક્ષ પતીને.
સુરમુનિ સિદ્ધ સુભાણુ, ગુણી ગંધર્વ રૂપાણા;
સર્વ સભાસદ ત્યાં, બિરાજલ મરદ મુછાળા.
હાકલ દઈ હરખિયા, સર્વને એકીવારે;
ખેલી વચન સ્ફોધ, સ્ત^{૩૪} કરિ નેત્રો ત્યારે.
મુણિ સભાસદ સહુ, મુનિપરો મહા તપસ્વી;
તેજ પ્રેજ ગુણધામ, શંભુપતિ અતી યશસ્વી.

શિવનિંદા કહિ મુણી, દક્ષ ધર જેણે આવી;
તે ફળ સહુકો સદા પામશે વિમુખ કહાવી. ૧૮
દક્ષનામ મતિમંદ, પિતા પાછળ પસ્તાશે;
૧ ભલી રિતે ભવકોપ, એહ ઊપર જવ થાશે. ૧૯
સાધુ સંત શ્રીકાંત, અજન્મા શિવ અવિનાશી;
૨ બ્યાં નિંદે જન કોઈ, વિમુખ થઈ નરકભિલાષી. ૨૦
ત્યાં કરવું કહું તેમ, ચાલતું હોય કદાપી,
૩ કાપિ જીલ દઈ કાપ, શંભુ નિંદા ફળ આપી; ૨૧
મુણ્યું ન સૂણ્યું કરી, કાન દાખી નવ જૈયે;
૪ ચાર ઉપાયે ચઢ, દેવનિંદા ફળ દૈયે ૨૨
જગત્તામા જગદીશ, મહેશ્વર મહિમા ભારી;
૫ જગતતાત જગભાણુ, સર્વના શિવ હિતકારી. ૨૩
પિતા દક્ષ મતિમંદ, તેમની નિંદાકરતા;
૬ મુણિ સભાસદ સહુ, હવે એ કેમ ઉગરતા. ૨૪
દક્ષ વિચંધી પ્રગટ, દેહઆમારી માટે;
૭ તજી હુંતો તતકાળ, પિતાધર આવિ ઉચાટે. ૨૫
ઉર ધરિ શિવ અવિનાશ, ચંદ્રમૌલી ત્રિપુરાસી;
૮ કંઈ નાશ મુજ કાય, હવેગઈ છૂડું હારી. ૨૬
વદી એવું મુખવેણુ, યોગ અગ્નિએ ઉમાએ;
૯ તન બાળ્યું તતખેવ, પિતા તેનો પસ્તાએ. ૨૭
હૂવો હાહાકાર, યાગમાં અથાગ એવે;
૧૦ સુર મુનિ સિદ્ધ સુભાણુ, કંપવા લાગ્યા તેવે. ૨૮
શંભુ ક્રોધ સંભારિ, વદન તેજ સહુ કેરી;
૧૧ પડી ગ્રાંખિ જ્યમ ચંદ્ર, લિધા રાહુએ ઘેરી. ૨૯
ભૂગુટિ ભયંકર જેનિ, ડગે ત્રણ ભોવન દેખી;
ખજભજાટ કરિ શેષ, મુકે મનની સહુ સેખી^{૩૨}. ૩૦
ભૂગૂ^{૩૭} થયા ભયભીત, હવેતો અનર્થ થાશે
૧૩ પડશે જાણુ જરૂર, શંભુને ગિરિ કૈલાસે. ૩૧
સતી મરણુ મુણિકાન, શંભુગણુ રીશ ચઢાવી;
૧૪ કસી^{૩૮} કમર તે કાળ, ચંદ્રમૌલી ચિત લાવી. ૩૨
દિઠો તેમનો વેશ, જખર જુધ મચાવવાનો,
૧૫ યજ્ઞ ભંગકરિ જંગ^{૩૯} માર સહુને દેવાનો. ૩૩
ભૂગુરૂ પી ભયભીત, શંભુગણુ બળના માતા^{૪૦};
૧૬ પકડિ કાળના કેશ, યુધ્ધમાં શિવગણુ ફરતા. ૩૪
ઉતાવળે આહુતી, દિધી ભૂગુ મંત્ર ભણીને;
૩૫ યજ્ઞ કુંડમાં થકી, વીર બે નિકળયા બાણિને. ૩૫

શિવગણ સૂર ચઢાવિ, યજ્ઞને ભંગ કરે જ્યાં ;
 વીર પુરૂષ એ મળી, જોર કરિને હૃદયે ત્યાં.
 હૃદયે શિવગણ ત્યાંહી, વીર પુરૂષોએ જોરે;
 શિવગણનું નવ ચાલ્યું, કરી દીધા ઝટ કોરે.
 ગયા ગિરી કૈલાસ, ચંદ્રમૌલી ચેતાવ્યા;
 સંભળાવ્યું સતિ મરણ, અમે યુધ્ધે નવ ફાંવ્યા;
 સુગ્રી શંભુ ભગવાન, મરણ સતિનું કુખદાઈ,
 દોષે ચઢ્યા કપાળિ, સિંહ જ્યમ છંછેડાઈ.
 જટામાંત્રિ લટ એક, પૃથ્વિપર શિવે પછાડી ;
 ભુત પ્રેત દળ સહિત, ઉભો વિરભદ્ર અગાડી.
 આમા કશિ અવિનાશ, કહી ઉભો કરજોડી;
 દક્ષ યાગ કરિ ભંગ, દક્ષને દહશી ન છોડી.
 જંગ મચાવ્ય જરૂર, રખે છવતા કોળતા ;
 હડીશ નહિ તું ત્યાંહી, વહાર જો કરે વિધાતા.
 સુગ્રી વેણુ શંભુનાં, ચાલ્યું દળ કિલકિલ કરતું;
 વીરભદ્ર સુરવીર, જોમ વાળે ત્યમ વળતું.
 ખપ્પર ગદા ત્રિશૂળ, ભલકતા લીધા ભાલા ;
 અસ્ત્ર શસ્ત્ર ફરવે, ધીર ભુત પ્રેત કરાળા.
 પળમાં પહોચ્યું જઈ, દક્ષ ભુવને દળ દોડી;
 જઈને મચ્યું ભુધ્ધ, યજ્ઞ સહુ નાખ્યો તોડી.
 બહુ પડે ભુમરાણ, ઘાણ વાળ્યો ધમસાણ;
 વીરભદ્ર વીર હાક, ગર્જના ધનની^{૪૧} જાણ.
 દક્ષ તાણું લક્ષ્મિને^{૪૨}, છેલું શિશ શિવઆમાએ;
 દિધિ આહુતિ અગ્નિને, તૃપ્તિ ઝટ જોઈ થાએ.
 લગભગ લિધા ભૂગુને, વિરભદ્રે તે વેળા;
 વડવઘ^{૪૩} સરખી દાઢિ, તોડિ કીધા રૂપ ખેળા.
 દાએ કુંદ^{૪૪} ભૂગુની, મુઝાએ રૂપિય સાથે;
 આવી પહોચ્યો કાળ, છવાય શું આને હાથે.
 સુરમુનિ સિદ્ધ મુન્નાણ, ગુણી ગંધર્વ બળૂકા^{૪૫};
 અંગભંગ કરીજંગ, કરે ભુતપ્રેત તફુકા.
 પાડે ચીસો ચીસ, શીશ અફળાવે બેનાં;
 ભૂત પ્રેત વિકરાળ, કૃત્ય માયાપે બેનાં.
 વિધિવત^{૪૬} શિક્ષા દેઈ, સિદ્ધ મુનિ દેવ સરવને;
 કયો યજ્ઞ વિધ્વંસ, દક્ષના મથી ગરવને.
 શંભુ વિમુખ ગતિ જોઈ રખે શિવ નિંદા કરતા;
 શિવ દેવાધી દેવ, સદારહિએ શિર નમતા.

વિશ્વ વિદિત આવાત, તેથી સંક્ષેપ વરણવી;
 ૩૬ શંભુ સ્તુતી સદાય, ભાવ રાખીને ભણવી. ૫૪
 ૩૭ કહું આગળ હું કથા, સતી મરતાં વરમાગી;
 અહો રામ હૂ રહું, ભવોભવ ભવપદ રાગી^{૪૭}. ૫૫
 ૩૮ જન્મિ હિમાચળ ધર, પાર્વતી નામ ધ્યૂં ત્યાં;
 મેનાં માતા તાણું, દેખિરૂપ દિલ્લ ધ્યૂં ત્યાં. ૫૬
 ૩૯ જન્મિ ઉમા ન્યારથી, હિમાચળને ધર જઈ;
 સકળ સિદ્ધિ સંપત્તી, વિવિધ ધ્યાં રહી છવાઈ. ૫૭
 ૪૦ મુનિઓ સિદ્ધ મુન્નાણ, આવી આશ્રમ ત્યાં કીધા;
 હિમાચળે ધરિ હેત, ઉચિત વાસા બહુ દીધા. ૫૮
 ૪૧ રૂળ કુલ સહિત સદાય, વૃક્ષ નવપલ્લવ પેખી;
 વનસ્પતી છે વિવિધ, તેહ ક્યમ શકિએ લેખી. ૫૯
 ૪૨ વન વાટિકા^{૪૮} વિશેષ, શૈલપર^{૪૯} એવાં શોભે;
 મણિઆકાર વિલોકિ, મહા મુનિનાં મન લોભે. ૬૦

તોટકછંદ.

સરિતા જળ પરમ પવીત્ર તણી,
 અતિ મંદ પ્રવાહ વહે ધરણી;
 ખગ^{૫૦} ભૂંગ^{૫૧} કુરંગ કલોલ કરે,
 નિતરેલ નદી જળપાન ધરે. ૧
 મુખિ સૌ નહિ કો તણિ બીક કશી,
 વિચરે વનમાંય નિરાંક વસી;
 કરિ ત્યાગ સહેજ અરી પાણું^{૫૨} ત્યાં,
 હરતાં ફરતાં મનને ગમ્યું જ્યાં. ૨
 સહુકોનિ પરસ્પર પ્રીત ઘણી,
 જ્યમ હોય કુટુંબ સુસંપ ઘણી;
 ગિરિ શોભિ રહ્યો ઉમયા જનમ્યે,
 જન લક્ષિત ત્રિરામનિ પામિ જન્મે. ૩
 નિત મંગળ શૈલ ધરે અતિશો,
 ઉમયા જનમ્યે સહુ દિવ્ય દિસે;
 યશ પ્રજ્ઞ મુરારિક ગાય ઘણા,
 જનમી સતિ તે પછિ શાનિ મણા. ૪
 સતિએ અવતાર લિધો સમજ,
 સહુ વાત મુણી રૂપિ નારદજ;
 કરિ કૌતુક શૈલ ભુવંન ગયા,
 ગિરિરાજ ઘણાજ પ્રસંન થયા. ૫

૪૧ મેઘ. ૪૨ તામ્રીને. ૪૩ વડની મુળી. ૪૪ વે-
 ઠનો ફાંસો. ૪૫ બળવાન. ૪૬ જોઈ ઘટે તેરી.

૪૭ પ્રીતિવાળી. ૪૮ વાડી. ૪૯ પર્વત. ૫૦ પક્ષીઓ.
 ૫૧ ભમરાઓ. ૫૨ દુસમનપણું. ૫૩ સંગ્રહ.

નિજનારિ સહીત મુની પદને,
શિરનામિ વખાણુ કિધું વદને.
મુનિનું ચરણોદક ચોક વિષે,
છટકાપિ દિ ધન્ય ગણ્યો અતિશે;
નિજભાગ્ય વખાણિ વખાણિ મિષે,
સતિ તેડી મુકી મુનિચણુવિષે.

દોહરા.

ત્રિકાળજ્ઞ સ્વામી તમે વળિ સર્વજ્ઞ મુખાણુ;
ગતિ સર્વત્ર^{૫૪} તમારિ છે, કંઈશાં વદી વખાણુ.
પારવતી મમ પ્રાણસમ, જોઈપામું સંતોષ;
મુનિવર હૃદય વિચારિને, કહો મુતા ગુણદાષ.

તાઝં ગોકુળ જોવાને આગ્યરે, મથુરાના
વાસી “એરાગ”

વદ નારદ હૃદય વિચારીરે,
મુણો હેતે હિમાદ્રી^{૫૫}.
સ્નેહ ઇષ્ટ દેવને સંભારીરે,
મુણો હેતે હિમાદ્રી. ટેક.
કુત્રી પરમ શહાણી ઘણીરે,
ગુણએક મુખ ના ગવાય;
શેષ સહસ્ર મુખે ભણીરે,
પણ પારન તેથી પમાયરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૧

મુગુણ નિધાન સદા સતીરે,
મુશીળ મુમુખી સેજ;
નામ ઉમા વળી અંબિકારે,
ત્રિભોવનમાં તર્તિય^{૫૬} જેનું તેજરે

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૨

જગત જનનિએ ભવાનિછેરે,
આશ્રયક્રિત અનુસાર;
એ સમ નહિ કોઈ સૃષ્ટિમારિ,
દેવા ઉપમા ક્યાં નમણી^{૫૭} નારરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૩

સહુ ગુણસંપન્ન છે મુતારે.
ખામી નથી કંઈ ખચીત;

ધ્યારી થશે પિયુની સદારે,
પિયુ કરશે એપર ઘણી પ્રીતરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૪

રશે અખંડ એવાતણીરે,
એ મુતાતમ સૌભાગ્ય;
મહિમા વધારશે માતનરે,
ગાશે ગુણ મુનિ સુરનર નાગરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૫

એ થકી યશ તમે પામશેરે,
પંકાશેા સહુ સંસાર;
જગજનની તમ અંગજરે,
થશે પૂજ્ય^{૫૮} સહુનિ નિરધારરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૬

સેવતાં સ્નેહથી તમ મુતારે,
રાખી ભલો મન ભાવ;
કુલેભ નહિં કશું વિશ્વમારિ,
લ્યે ઉપાસક^{૫૯} મનગચ્છો લાવરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૭

નામ એવું એનું નિર્મળરે,
સ્મરણ કરી સંસાર;
ચઢશે તે ઊપર નારીઆરે,
જે પતીવૃત સમ ખાંડાધારરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૮

કુંવરી તમારી કોડામણીરે,
શાણી મુલક્ષણી સાર;
સાંભળેખાવણુ તે હવેરે,
દિસે બાળામાં જે બે ચારરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૯

માતપિતા કે કુળનુંરે,
ઠેકાણું જેનું ન ઠીક;
અગુણ અમાનને^{૬૦} જોગદારે,
હશે ઊદાસીન અધીકરે

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૧૦

ચોગી જટિલને દિગાંબરે,^{૬૧}
દીપાવી જેણે દહ;

મનતો અકામ^{૧૨} અહોનિશરે,
ભુત પ્રેતસું આઝો સ્નેહરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૧૧

વેષ અમંગળ જેહુનારે,
ભારે લગાવે ભભૂત;
વ્યસની ઘણાવળી ભાંગનારે,
ભુત પ્રેત વ્યંતર જેનાં દૂતરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૧૨

મળશે પિયુ એવો પુત્રિનરે,
રેખ પડી એવિહાથ;
ખાકી સહુમાં સૂલક્ષણરિ,
નેહ રાખશે એપર નાથરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી ૧૩

સાંભળી વાણિં રૂપી તણીરિ,
સત્ય ગાણી છવમાંય;
દંપતિને દુખ લાગિયુંરે,
ઉમા અંતરમાં હરખાયરે.

મુણો સકળ મુહાગી ૧૪

ઉમયા ઉમંગનો એ સમરે
નારદ બાણ્યો ન ભેદ;
નંત્રે ભર્યાં જળ હર્ષનારિ,
ઉર વાધી અતીશે ઊમેદરે.

મુણો સકળ મુહાગી ૧૫

સમજ્યાં દશા વળગી ખરીરે,
માની એવું મન સાથ;
શ્રાવ્ય કરે સખીઆ સહુરે,
કરે શ્રાવ્ય મેનાં ગિરીનાથરે.

મુણો સકળ મુહાગી. ૧૬

વાણી આ દવ રૂપી તણીરિ,
આલી^{૧૩} અવર્થા ન હોય;
વચન ઉમાએ રૂપી તણુરે,
રાખ્યું હૃદય ધરી ધિર સોયરે.

મુણો સકળ મુહાગી. ૧૭

ઉપજ્યો ઉમાને અંતરેરે,
શિવ પદપંક્જ સ્નેહ;

મળવા કમળ પાણ એ મનરે.
થયો મન અતિ એમ સંદહરે.

મુણો સકળ મુહાગી. ૧૮

પ્રીતિ છુપાવિ પાર્વતિએરે;
જાણી કસમય જરૂર;
સખિ ઉછરંગ ખેડી જધરે,
મન શ્રાવ્ય કરી સહુ દૂરરે

મુણો સકળ મુહાગી. ૧૯

નારદ વાણી જૂડી નહીરિ,
સત્ય એ થાય સદાય;
સમજ એવું સખી દંપતીરિ,
કરે શ્રાવ્ય ન વરણ્યો જાથરે.

મુણો સકળ મુહાગી. ૨૦

ઉર ધરિ ધીર એ અવસરેરે,
વદને વદ ગિરિરાય;
નાથ કહો પુછું આપનેરે,
હવે કરિએ કશા ઊપાયરે.

મુણો સકળ મુહાગી. ૨૧

નારદ કે શૈલ સાંભળારે,
લખિયા લલાટ જે લેખ,
ટાળીશકે કો તેહનરે,
તન ત્યાંલગ કર્મની રેખરે

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૨૨

તોપણ એક ઊપાય છે રે,
કહું તમને ગિરિરાજ;
દૈવ કરે કરી સાહ્યતા રે,
તો ખને સિદ્ધ આપનું કાજરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૨૩

વર વરણ્યો જેવા ગુણનારે;
તમ પાસે ધરિ પ્યાર;
તે વર પામશે પાર્વતીરિ
નહિ સંશય એમાં લગારરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૨૪

દાખવ્યા દાષ મેં જેટલારે,
વરના કરીને વખાણ;
તે સહુ દાષ ભર્યા દિસેરે,
શિવપાસ એ વાત પ્રમાણરે.

મુણો હેતે હિમાદ્રી. ૨૫

માટ કહ્યું મારૂં માનિનેરે.
વિમળ કરીને વિચાર ;
થાય વિવાહ ઊમા તણેરે,
વર લાયક છે ત્રિપુરાચરે.

મુણા હેતે હિમાદ્રી ૨૬

દાષ સહુ ગુણ રૂપછેરે
મોઠા સહુચિ મહાદેવ ;
આણુબુગતુ નહીં કો કહેરે,
કરે દેવ દનુજ સહુ સેવરે.

મુણા હેતે હિમાદ્રી. ૨૭

મોઠાના દાષ સમુહતોરે^{૧૪},
ગુણની લેખે ગણાય ;
શોષ શયન ક્ષિરસાગરેરે,
તોય વિઘ્નુતો વિશ્વ પંકાયરે.

મુણા હેતે હિમાદ્રી ૨૮

દાષ ન તેનો ડાહ્યા ગણેરે,
પેખિને રૂઝો પ્રભાવ ;
પ્રેમ સહિત પૂજન કરેરે,
નિત લ્યે મનગમતો લાવરે.

મુણા હેતે હિમાદ્રી ૨૯

અગ્નિ અને રવી અવનિનારે,
રસ કસ ચુસી ખાય ;
મંદે^{૧૫} ન કે તેને માનવીરે,
ગુણ પૂજ કહી ગુણ ગાયરે.

મુણા હેતે હિમાદ્રી ૩૦

જળ અપવિત્ર પવિત્ર સહુરે,
લ્હૂં ગંગામાંય ;
કો અપવિત્ર કહી શકેરે,
પેખ્યે પાતક પ્રલે થાયરે.

મુણા હેતે હિમાદ્રી ૩૧

સમરથને કશો દાષ છે રે,
દાષ સહુ ગુણ રૂપ ;
પાવક સૂર્ય અગ્નિ પઠેરે,
વળિ જેમ બુઝો નર બુપરે.

મુણા હેતે હિમાદ્રી ૩૨

દેહુરા.

સાધારણ જન એ શિખે^{૧૬}, જે આચરવા જાય ;

૧૪ જમાવ. ૧૫ ખોટા. મુઠ. ૧૬ ચિખામણે.

જડ ગર્વિત અવિવેકી તે, નર્ક નિવાસી થાય. ૧
કહેશે કલ્પ લગી કહું, નહીં નિકાલ નિદાન ;
છવ અભાગી થાયશું, સમર્થ ધરી સમાન. ૨

છપા.

મુણા હિમાચળ શીખ, કહું તે કોઠ ધરીને,
નિજ મન અતી દ્રઢઃ^{૧૭}, સર્વ સંશય પરહરિને ;
ગંગાજળ કૃત મઘ^{૧૮}, સંત નહિ પાન કરે તે ;
હોય સરસ પાણુ તોય, દેખિ કુરથકી હરે તે ;
ફરિ મળે મઘ મુરસરિ^{૧૯} વિષે, પાવન પછિ જ્યમ થાયછે ;
ત્યમ ધરી અને ભવજીવ વચે, અંતર એમ ગણાય છે. ૧
મહાત્મના સહુ દાષ, સર્વ જીવને સુખ દાતા ;
ગણવા ગુણરૂપ માટ, નહીંતો વંક વિધાતા ;
શંભુ સહજ સમરથ, વિશ્વ સુખદાતા ભોળો ;
જોગ તજ જમાત્ર, અન્યવર શિદ જો ખોળો ;
જો થાય વિવાહ પુરારિસું, કોડવશા કલ્યાણ છે ;
ત્રિપુરાચર તણાં ત્રણ લોકમાં, વિવિધ પ્રકાર વખાણછે ૨
છે દુસાધ્ય^{૨૦} શિવદેવ, વેદ પાણુ ભેદ ન જાણે ;
કિષ્કિ કલેશ નિજ કાય, સઘ તોષે^{૨૧} તે ઠાણે ;
કરે કુંવરિ તપ ધ્યાન, પ્રીતિ શિવશંકર કેરું ;
ભાવિ ફિટાડે તર્ત, મટાડે દુખ સમ મેરું ;
છે વર અનેક જગમાંય પાણુ, શિવ ઠાળી^{૨૨} ઉમયાપતી ;
ત્રણ લોક ચૌદ પ્રહ્લાડમાં, વિધિએતો નિરમ્બો નથી. ૩
આર્તબંધુ અવિનાશ, દાસ દુખ ભંજન ભોળો ;
શિવસમ કોણ કૃપાળ, ભલે ભવ આપે ખોળો ;
સેવક સુખપ્રદ^{૨૩} સાર, સાધ્ય જળને ખિલિપત્રે ;
જળથળ રણ જંગમાં, સાહ્યદાતા સર્વત્રે ;
જન રૂળ ઇચ્છિત મળવા કરે, કોટિ ચોગ જપ સાધના ;
નવ પામે તે કદિ જગ વિષે, સમર્થ શિવ સેવ્યા વિના. ૪
કહી એવું રૂપિ રાય, મંત્ર સમરી મોરારી ;
દીધો આશિરવાદ, હિમાચળને હિતધારી ;
મંગળમય આ થશે, વાણિ નહિ વૃથા વિચારો ;
તજે મંત્ર સંદેહ, ધ્યાન ધરણિધરનું ધારો,
વદિ એવું પ્રભલોકે ગયા, નારદ હારદ લઈ કરી ;
મુણને ચરિત્ર સહુ આગળે, કહું રઘુપતી હૃદય ધરી. ૫

૧૭ પીવાનોદાર. ૧૮ ગંગા. ૧૯ દુષ્કરીને સાધ્ય થાય તેવા. ૨૦ સતોષપાત્ર. ૨૧ વિના. ૨૨ સુખ દેનાર.

રામ ઓખા હરણનો ચોપાઈ ત્રિતાળની.

૩થિ યાજ્ઞવલ્કિ કહેછે,
ભરધવાજ શ્રવણ શ્રવણેછે ;
પતિ સાથ એકાંત પ્રમાણી,
મેનાં બોલી મનોહર વાણી. ૧
વધ્યા નાથ શું વીણાપાણી^{૭૩},
એની ખટખટ મેં નવજાણી;
કહું આપને જોડી એ હાથ
તમેસાંભળો હે ગિરીનાથ. ૨
હોય વર ઘર કૂળ અનૂપ,
કોટિ સ્મરસમ^{૭૪} જેનું સ્વરૂપ ;
જેથી આંગણું શોભે આપણનું,
વળી થાય વખાણ ડાપણનું ૩
નજરે વર એવો નરખી,
શોભે પુત્રિ જમદજ્ઞેડ સરખી ;
ઉમા રૂપ અનૂરૂપ ન્યાણી ;
સ્વામિ કરવો વિવાહ સંભાળી. ૪
નમળે વર ગુણ રૂપ ધારી,
તો ભલે રહી કુંવરિ કુંવારી ;
છે ઉમા મમ પ્રાણ સમાન,
મારી મોઢી^{૭૫} તો રૂપ નિધાન. ૫
જોઈ મૂખ છુંબુ છું જરૂર,
કુખ પામું ને પળ રહે દૂર ;
દૃષ્ટુ ચોકમાં એને રૂરતી,
વાલી વિવિધ રમત આચરતી. ૬
મને ઉમંગે ઉમંગ અપાર,
જોઈ સુતા અઃસી સકુમાર ;
માટે સોઘવું સારું ગામ ;
વર ઘર કુળ શુભ તમામ. ૭
પુત્રિ જોગ જો વર નહિં મળશે,
લોકો આડુ આડુ ઉચરશે ;
સહુ મુખપર કેશે એજ ;
ગિરિ જડ જાતી છે રહેજ. ૮
હોય ડાપણ ક્યાં થકી ભઈ ;
વ્હોરી લાવ્યા જુઓને જમાઈ ;
માટે કરજો વિચારી વિવાહ.
મારા ગુણવંતા ગિરીનાહ. ૯

જેને વ્હોરિ પરતાવ નથાય
એવો જોજો જમાત્ર^{૭૬} મુકાય^{૭૭};
એવું કહિને મેના પાય લાગી,
પતિપાસ ક્ષમા ઝટ માગી. ૧૦
વદ સ્નેહ સહીત ગિરીશ,
સમરિ ઇષ્ટદેવ જગદીશ;
વાલિ વીણાપાણીની વાણી,
રખેગણતી વૃથા મન જાણી. ૧૧
શશિ પાવક પ્રગટ જાણાય,
મુનિવાક્ય વૃથા નવ થાય;
તજ શોચ સહૂ મન પ્યારી ;
ભજ ભાવે શ્રીકંત મોરારી. ૧૨
નિમી પારવતી જોણે જાણ,
તે પ્રમુ કરશે કલ્યાણ ;
કર્તા હતા ભર્તા ભગવાન,
એ આગળ છે નર અજ્ઞાન. ૧૩
હવે હોય સુતાપર પ્યાર,
પ્યારિ મેના જો તારો અપાર ;
તો તું ઘે શિખ તેને એવી,
સ્નેહ રિઝવે શિવને સેવી. ૧૪
કરે તપ તે વ્યથા^{૭૮} વેડિ ભારી,
મળે જેથી તરત ત્રિપુરારી;
એપિના કર્યે અન્ય ઊપાય,
નહિ કલેશ કશોય પજાય^{૭૯}. ૧૫
વિણાપાણિનાં સત્ય વચન,
ત્રિકાળજ ગતી ત્રિલુપન;
છે મુંદર શિવ સૌગુણ ખાણ,
વિવિધનાથનાં વિશ્વ વખાણ. ૧૬
ધરધરજ એવું વિચારી,
મનભાવ્યા મનેતો પુરારી ;
તજશંકા રહેતું નિરાંક,
સૌપ્રકાર શંકર અકલંક^{૮૦}. ૧૭

કાતરગમાસે કાનજી, સાહેલીરે; શે અપરાધે
શામ, ગયા મન મેલીરે. “અરાગ”

મુણી પ્રિતમનાં વેણ, સત્ય પ્રમાણીરે;
સતિ મેના નિજમનમાંજ, અતીહરખાણીરે. ૧

ગઇ તરત તે ત્યાંહ, જ્યાં જગદંબારે ;
 ગુણિ ગિરજા ગૂણુનિધાન, જગમવલંબારે^૧. ૨
 નયન નીર ભરિ માત, ઉમયા નરખીરે ;
 જગ સુંદરતાનું સાર, રૂપ જોઇ હરખીરે.
 પછિ ત્યાં પ્રીત સહીત, લિધિ ઉછરંગેરે ;
 મન મેના માંચ ન મોદ, તેહ પ્રસંગેરે.
 લેતી વારંવાર, ઉર ઉમયાનેરે ;
 મન ઉમગી ચાહચોખ્યાર, મેના માનેરે.
 કહ્યુંન જાય કશુંય, ગદગદ કંઠેરે ;
 મુખ ચુંબન કરતીમાય, અતિ ઉત્કંઠેરે.
 જગદંબારે સર્વજ, ઉમા ભવાનીરે ;
 નિજ સેવક સુખપ્રદસાર, વર વરદાનીરે^૩.
 માત સુખદ જગમાત, એહ પ્રસંગેરે ;
 વદિ કોમળવાણિ વિશેષ, સહિત ઉમંગેરે.
 સાંભળ મેનાં માત, સ્વપૂ માફેરે ;
 મુજ લાગ્યું પાછલિરાત, મન વિચારેરે.
 સંભળાવું ધરિ સ્નેહ, તેહ હું તુજનેરે ;
 એ સ્વપ્રાકરે સાર, કહુ પછિ મુજનેરે.
 જાણુ જૌરે^૪ ગાત્ર, વિપ્ર સુવેષેરે ;
 મા મમ હિત ચિતમાં ચાહિ, મને ઉપદેશેરે.
 કર જઈ શૈલ કુમારિ, તપ તું વનમારે ;
 કહ્યું નારદ કેરું સત્ય, માની મનમારે.
 થશે એયિ સહુ ઠીક, ખીક તજનેરે ;
 કરય સફળ જન્મ સંસાર, ભવને ભજિનેરે.
 મનગમતી આવાત, માત પિતાનેરે ;
 તપ સુખદાતાછે વિશ્વ, શ્રેષ્ઠ નિદાનેરે.
 દૂર રહે સહુ દાષ, તપને તેજેરે ;
 જન મોક્ષગામિ ઝટ થાય, ભક્તિ અવેજેરે.
 તપખળ રચે પ્રપંચ, પ્રહ્લા ભારેરે ;
 વણિ વિળગુ જગત પ્રતિપાળ, તપખળ સારેરે.
 શંભુ કરે સંહાર, સૃષ્ટી કરેરે ;
 એ તપખળ તણા પ્રતાપ, માન ધણેરેરે.
 શિશપર શેષ હમેશ, ધરણી ધારેરે ;
 મુણુ શૈલસુતા કહું સત્ય, તપખળ ભારેરે
 તપાધાર સહુ સૃષ્ટિ, જાણિ ભવાનીરે ;
 જૈ તપ કર સત્ય વચન, માઈ માનીરે. ૧૯

આવી સ્વપ્નેએમ, મેના માડીરે,
 કહિ ગયો વિપ્ર આવાત જાણુ જગાડીરે. ૨૦

થાય પ્રકાશ તો કડું વરણવ, પ્રેમ રસ
 ગીતા તાણું, એ રાગ.

- ૪ વાણિ મુણિ ઉમયા તણી, મન વિસ્મિત મેનાં રાણી,
 પતિને શિશુ^૫ તેડાવિ આણ્યા, આદર મનમાં આણી ;
 ૫ સતિ સ્વપ્ન સહુ સભળાવ્યું, હિમાચળને હેતે ;
 મુણિ ગિરેશો લિધી ખાળે, ઉમા ઉમંગ સમેતે. ૧
 ૬ માત તાત અનેક ભાંતી, સ્નેહથી સમજાવિને,
 ચાલિ તપકારણુ ઉમા, ચિત ચંદ્રમૌલી લાવિને,
 ૭ માત તાત સજન સહોદર, પ્રિય પરીજન^૮ તે સમે.
 સતિ વિયોગ વિકળ થયાં સહુ, ફસહ વિરહ બહુ દમ. ૨
 ૮ વન જનું મુણિ પાર્વતી તણું, વાલિ સખિ, મા. શોચતી ;
 ઘેનું^૯ જ્યમ નિજ વત્સલ, ખોઈ, આમ ત્યમઅતિ લોચતી ;
 શાણિ ગુણરૂપ ખાણુ ગિરિજા, મૃદુ^{૧૦} મનોહર દીકરી,
 ૯ તાપ વર્ષા સહિશ તન ક્યમ, વાલિ વન તપ આદરી. ૩
 ૧૦ પુત્રથી મે અધિક ગણિ ઉર, જિવનરૂપ જાણી તને,
 જોઈ વન જતાં હૃદયમાં, અધિક દુખ ઉપજે મને ;
 ૧૧ પૂલ કુલિ કુંવરી સહિશ ક્યમ, ધોર તપ દુખ વનવિષે ;
 કાઢતાં દ્રષ્ટીયિ અજગી, થાય દુખ મમ એ મિષે. ૪
 ૧૨ ધૈર્ય ત્યાગિ ગિરેશ^{૧૧} પાણત્યાં, પ્યારિ પુત્રિ વિયોગથી,
 વિકળ થઈ જળ નેત્ર ભરિઆં, શુદ્ધિ તનમનની નથી ;
 કુળગોર વેદશિરામુની ત્યાં, આપિ સૌ સમજાવિયાં,
 ૧૩ પુત્રિરૂપ પાણુ જગત જનની, એવું કહિ હરખાવિયાં. ૫
 ૧૪ મુણિ મહાત્મ ઉમા તણું, મા તાત સખિ દુખ ત્યાગિને,
 પામિ મન ઉપદેશ સતિપદ, રહ્યાં સહુ અનુરાગિને ;
 ચાલિ શશિધર^{૧૨} ઉર ધરી વન, ધોર તપ કરવા સતી,
 ૧૫ મનુજ^{૧૩} નામ મળેન જ્યાં, દારણુ વન કરતી ગતી. ૬
 ૧૬ છે અતી મૃદુ ગાત્રણી^{૧૪} તપ, ચોગ્ય તન ન કુમારિનું ;
 પતિપદ લગાવી પ્રીત અતિ, તજિ ભોગ સુખ દુખકારિનું ;
 નિત્ય નવ નવિ ઉપજેપ્રિત, નાથ પદ તપ તેજથી,
 ૧૭ વિસરિ શુદ્ધિ શરીરની સતિ, લાગ્યું મન તપમાં અતી. ૭
 ૧૮ સહસ્ર વર્ષ મુધી કર્યું તપ, પ્રાણી^{૧૫} રૂળ પુણ પાર્વતી,
 શાક જમિ સૌ વર્ષ કાઢ્યાં, પતિચરણુ લાગી રતી ;

૫ ગીતાવળે. ૬ દાસ દાસી વિગરે સેવકલોક.
 ૭ ગાય. ૮ વાછરડું. ૯ કોમળ. ૧૦ હિમા
 ચળ. ૧૧ શિવ. ૧૨ માણસ. ૧૩ શરીરવાળી.
 ૧૪ જમીને.

૧ જકતને આધારદેવાવાળી ૨ જકતની માતા.
 ૩ વરદાન દેનારી. ૪ સરેદ રંગ

પવન પાણી પ્રાણિ પાર્વતિ, દિન ગુમાવ્યા કેટલા.
 ઉપવાસ કરતાં એમ વળિ, દિન વહિ ગયા ત્યાં તેટલા
 વેલિપત્ર સુકાં ખરેલાં, તે સહસ્ર વરસ જમી,
 દુઃખ વેળી અનેક વિધિ, નિજ દેહ ઉમિયા એ દમી;
 વેલિ પત્ર સુકાં જુનાં તજિ, તેય તપ તર્કપ^{૧૫} બની,
 પડ્યું ત્યાંથી નામ સતિતાણું જગ, “અપણી” રૂકુ દે યુની.^{૧૬}
 પુષ્પ સેજ શયન કરે નિત, પવન પંખે ઢોળતા,
 કર્તુરિ મરદન^{૧૭} ચરચિ ચંદન, વદન નિરખી હરખતાં;
 સખિ અને સહુ કાસિ કરતાં, આઠ ખેર ખમા ખમા,
 કાશુમાત્રસતિનારૂપઆગળ, રતી^{૧૮} લક્ષ્મિ ત્રિલોચના^{૧૯}.
 કોમળ સતિ તન તપ થકી તે, કીણ થઈ પાણુ આંગમે^{૨૦},
 જોઈ કશ થઈ ગગન ગભિર, પ્રજ્ઞવાણી એસમે;
 હે ઉમા મનોરથ સહુ તુજ, સકળ મનમાં માનજે,
 મળશે પુરારિ મિતે તને, છે પુરાણુ પ્રજ્ઞ સમાન જે,

દોહરા.

પરહર આ પરિતાપ સહુ, રૌલ કુંવરિ સુણુ કાન;
 અતિ તુજ તપ બળ થકિ થયા, રાજી રામ લગવાન.
 મળશે હવે મહેશ જટ, સત્ય કહું છું આવાત;
 ધન્ય ધન્ય સતિ ધન્ય છે, વિશ્વ વિષે વિખ્યાત.
 તપ તુજસમ ત્રેલોક્યમાં, કીધું નથી કદાચ;
 થયા ઘણુ મુનિ જ્ઞાનિ ધિર, પાણુ સૌહારી જન્ય.
 માન્ય ભવાની તું હવે, પ્રજ્ઞ વાણિ ઉર આજ;
 સત્ય સદા શુચિ^{૨૧} સતત^{૨૨} છે, કરિ આપે મન કંજ.
 હરિવદની હઠ ત્યાગિને, જાણે સહન જરૂર;
 આવે અહિં જવ તુજ પિતા, હર્ષિ તેડવા દૂર.
 મળશે સમરૂપી તને, તેજ પુંજ ગુણુ ખાણુ;
 પ્રજ્ઞવાણિ તવ માનજે, પ્રેમે થકી પ્રમાણુ.
 ગગનવાણિ વિધિએ સુણી, વદને કિધું વખાણુ;
 હર્ષ પામિ અતિ પાર્વતી, વૃથા નહીં એ વાણુ.
 સુંદર ઉમાચરિત્ર આ, મેં મુજ મતિ અનુસાર;
 કહું વખાણિ હવે કહું, રાંભુ ચરિત્ર ઉદાર.
 જઈને સતિએ ન્યાયથી, તનનો કીધો ત્યાગ;
 તેઘડીથી ત્રિપુરારિને, મન ઉપન્યો વૈરાગ.
 જપે સદા જગદીશ શિવ, રામનામ સુખધામ;
 ન્યહાં ત્યહાં જો સાંભળે, રામ તણા ગુણુજ્ઞામ

રહિત મોહ મદ કામંથી; રાંભુ સન્નિધાનંદ;
 વિચરે શશિધર ધરણિપર, હૃદય રામ સુખકંદ. ૧૧
 કદિ મુનિઓને મઠ જઈ, દિએ જ્ઞાન ઉપદેશ;
 કદી રામ ગુણુ વરણવે, કરી વખાણુ મહેશ. ૧૨
 જોપણુ મન અકામ છે, તોપણુ શ્રીલગવાન;
 ભકત વિરહ કુઃખે કુખી, છે કો પ્રભુ સમાન. ૧૩
 અટણુ કરંતા અવનિપર, શિવરાંકર અકલંક;
 ઘણા કાળ વીતી ગયા, રાંકર સદા નિરાંક. ૧૪
 રામનામ ગુણુજ્ઞામમાં, સદા મગન ત્રિપુરાર;
 રામચરણુ નિત નવ નવી, ઉપજે પ્રીતિ અપાર. ૧૫
 નેમ પ્રેમ શિવ રાંભુનો, નિજપર નિરખી રામ;
 દ્રઢ ભક્તી અતિ દેખિ ત્યાં, પુરારિ પૂરણુ કામ. ૧૬
 કૃતજ્ઞ^{૨૨} રામ કૃપાયતન,^{૨૩} પ્રગટ થયા તતખેવ;
 રૂપ શીળ બળ તેજ નિધિ, દેવતાણુ અધિદેવ. ૧૭
 બહુ ભાંતી હરિ નિજમુખે, શિવનાં કર્યાં વખાણુ;
 કોણુ નિભાવે તમવિના, વૃત આણું નિરવાણુ. ૧૮
 ૧ સખા સ્વામિ તમ મુજ તણા, સમર્થ સહુ સંસાર;
 નેમ પ્રેમ વૃત આપ સમ, અન્ય થકી ન થનાર. ૧૯
 ૨ વિયોગ કુખ જોઈ આપને, મુજમન લાજું કુઃખ;
 પરમ પવિત્ર સતી ઉમા, વિભુ શૂં કિધી વિમૂખ. ૨૦
 ૩ અબળા અવગુણુ અચુત^{૨૪} પાણુ, કરવી કામા કૃપાળ;
 ઉમયા સતી શિરોમણી, ભાવીવરા તેકાળ. ૨૧
 ૪ નયિ અપરાધ ઉમા તણા, માયાને મહિમાય;
 સુર સુરેન્દ્ર મુનિ યોગિ સિધ્ધ, ગુણુનિધિ ગોથાં ખાય. ૨૨
 ૫ શ્રી રઘુનાથે તેસમે, અતિ કરિ વિનય વિવેક;
 સમજાવ્યા શિવ બહુવિધે, કહિને કથા અનેક. ૨૩
 ૬ જન્મી સતી હિમાદ્રિ ધર, ગિરિજા ગુણુ રૂપ ખાણુ;
 કરણી ડ્યમ વરણી રાધા, વદને કરી વખાણુ. ૨૪
 ૭ સતી પવિત્ર ચરિત્રને, રાંકેન વરણી શેષ;
 તપ તર્કપ અદ્વીસુતા^{૨૫}, મળવા કંથ મહેશ. ૨૫
 ૮ શ્રી રઘુનાથે નિજમુખે પ્રેમ સમેત પ્રમાણુ;
 ગિરિજાના ગુણુરૂપ તણાં, વિધ વિધ કર્યાં વખાણુ. ૨૬
 ૯ મુણા વિનતિ મમ શિવ હવે, જો મુજપર તમ નેહ;
 કરો લગન જઈ રૌલ ધર, માણુ યો મુજ એહ. ૨૭

૧૫ તેરૂપ. ૧૬ જોળણું. ૧૭ કામ દેવની સ્ત્રી.
 ૧૮ એ નામની અપ્સરા. ૧૯ હિમ્મત ધર.
 ૨૦ પવિત્ર. ૨૧ હમ્મશ.

૨૨ ઉપકાર જાણનાર. ૨૩ દયાનું સ્થાન.
 ૨૪ દસહજાર. ૨૫ પાર્વતી.

છપો.

સુણી શંભુ સર્વજ્ઞ, વિમળ રઘુપતિની વાણી;
અભિમત કૃષ્ણ દાતાર, સાર સર્વનું પ્રમાણી;
વદે વિશ્વપતિ શંભુ, સુણો શ્રીરામ રૂપાળા;
ભક્ત કુષ્મ કુષ્મિ દેહ, સુષ્મ તમ અધિક સુખાળા;
ફરિ યોગ તણ શ્રદ્ધ ભોગને, યોગ્ય નહિ આ અવસરે;
વળિ આપ વચન પ્રભુ મુજ થકી, નવતળાય કહું તે ખરે ૧

રાગકુમરી.

“ બિગરી કોન સુધારે નાથબીન એ દાળ ”

સુણો નાથ સુખધામ રામ,
રૂપ દામ ભાનુકળ^{૨૬} ભાનૂ^{૨૭} રે;
ગમેન બીજૂ ભવસુખ મમ તમ,
નિર્ભેગ નામ વિનાનું રે.

સુણો નાથ. ૮૬.

અહો સ્વામિ આપનિ અનુસારાન^{૨૮},
કરિએ શીશ ચઢાવી રે.
પર્મ ધર્મ એ ઉચિત અમારો,
અધિક અધિક ઉર લાવી રે.

સુણો નાથ. ૧

માત પિતા ગુરુ ઇષ્ટદેવની,
વળિ કુટુંબ વૃધ વાણી રે;
સાહસ કરિએ વિના વિચારે,
સદા હૃદય શુભ જાણી રે.

સુણો નાથ. ૨

મન ગમતી નથિ વાત વિવાની,
ગમે નામ ગુણગ્રામ રે;
ધિકુક પડે તે ભવકુપમાં તણ,
સુખ દાતા શ્રીરામ રે.

સુણો નાથ. ૩

તોપણુ સર્વ પ્રકાર સ્વામિ તમે,
સર્વ તણા હિતકારી રે;
શિર આજ્ઞા ધરિ નાથ તમારી,
સદા જાણિ સુખકારી રે.

સુણો નાથ ૪

શંભુ વચન રચના રૂઢિ શ્રવણી,
ધર્મ ભક્તિ નય મિશ્રિત રે;
શ્રીરઘુપતિ સંતોષ પામિયા,
મહેશ જોઈ મન છત રે.

સુણો નાથ ૫

કહે રામ રહ્યું તમ “પણ” શંભુ,
પૂર્વે જોઈ લિધેલું રે;
સ્મરણુ રાખજો વચન હવે મુજ,
કરવા લગન કિધેલું રે.

સુણો નાથ. ૬

અંતરધ્યાન થયા કહિ એવું,
તેજ પ્રેમ રઘુરામ રે;
તે મૂર્તિ શિવ હૃદય ધરીને,
ગણે નામ ગુણગ્રામ રે.

સુણો નાથ. ૭

ભૂજંગી હંડ.

ત્યાહાં તે સમે શંભુપાસે પ્રિતીથી,
પધાર્યા રૂડા સમ રૂપી કર્હોથી;
વદ્યા શંભુસું સૌભિતાં વેણુ વહાલે,
અમીદ્રષ્ટિથી તેભણી શંભુ ભાજે. ૧
કહે રૂપિઆને કૃપાળુ કપાળી;
જુઓ ત્યાં જઈ પાર્વતી પ્રેમ ન્યાળી;
કરો પ્રેમ ફેરી પરિક્ષા ઉમાની,
જઈ ત્યાં કરે જ્યાં તપસ્યા સુમાની. ૨
જુઓ જો ખરા પ્રેમનો ઊભરાવો,
ગિરી પ્રેરિ ગૌરી ધરે માકલાવો;
કરાવી સહુ દૂર સંદેહ પ્રીતિ,
કરો હર્ષવંતી મળું એ નિમિત્તે. ૩
સુણી વાણિ શંભુ તણી વીચરેત્યાં,
ઉમા શંભુમાટે તપસ્યા કરે જ્યાં;
જુએ જ્યાં રૂપીસમ ગૌરી સુહંતી,
તપસ્યા ઉભી માનુ^{૨૯} એ મૂર્તિવંતી. ૪
મૃદુગાત્રણી મુંદરી શંભુ સ્નેહે,
મુષ્ણે તેજિને કુર્બંજી દીડિ દેહે;
વળી બાળવસ્થા તણી જોગમાયા;
સહે તાપ વર્ષા નહીં છત્ર છાયા. ૫

મુખે શંભુ શંભૂ વિભો વિશ્વદેવા,
તમે માનિતો કિકરીની^{૩૦} સુસેવા;
કરો ચણદાસી કૃપાળુ કપાળી,
મલા હૂં જપૂ આપની વિદ્વાળી.
થજો સાહ્ય સૌ દોષ મારા વિસારી,
રહી આપને આશરે હે પુરારી;
નથી દહ શુદ્ધિ સતીને કરી ત્યાં,
વિભૂ શંભુ ચણાનુરાગે ધસી જ્યાં
સમાધી સતીની શ્રેષ્ઠ^{૩૧} ઊતરાવી,
વદે સમરૂપી પુરો પ્રેમ લાવી;
અહો શૈલજા આ ભાણી ચિત્ત દેતું,
તપસ્યા કર્યાનો કહો કોણ હેતું.
અહોરાત્રિ આરાધતી તે તું કોને,
ચિતે શું ચહેછે કહે તે અમોને;
સતી સત્ય સૌ મર્મના ભેદ ભારે,
અમોને કહેના તુંતે કેમ ત્યારે.
સુણી વેણ એવાં રૂપીનાં ભવાની,
વદે ગુહ્ય વાણીસતી મોક્ષદાની^{૩૨};
ઉમા મર્મ કહેતાં અતી સંકુચાએ,
મુખે શર્મના શેરડા ત્યાં જાણાએ.

દોહરા.

ભેદ ભવાની ભાગતાં, સુણો સહુ રૂપિરાજ;
હસશે તમે હજાર વિધ, અમજડતાસુણિ આજ.
હડયે ચઢ્યું નથિ માનતું, હૃદય શિખામણ સાર;
અહે ભીત ચણવા ભણી, જળ ઊપર આવાર.
નારદ તાણું કહ્યું અમેં જાણી સત્ય જરૂર;
પાંખાવિના ગગનવિષે, અહિએ ઉડવા દૂર.
જુઓ મુની અવિવેક અમ. ભવ અહિએ ભરથાર;
દુર્લભ અમ મનકામના. કરશે પુરિ ત્રિપુરાર.
સુણી વચન હસિ રૂપિ કહે, શૈલ શુક્ર^{૩૩} તુજ દહ;
નારદ વચને કોતાણું, ગિરિજા વસિયું ગેહ^{૩૪}.

નાથ કેસે ગજકો બંધ છોડાયો “એરાગ”

જો તું સતી અંતર વાત વિચારી;

શાણિ થઇને હે શૈલ કુમારી.

જો તું સતી. ટેક

૩૦ દાસી. ૩૧ મહેનત. ૩૨ મોક્ષ દેનારી. ૩૩ વિષ.
૩૪ ધર.

નારદનો ઉપદેશ સુણ્યે કહે, ઘર કોનું વસિયું સુધારી;
જ્યાં ત્યાં ઘર ભંગાવતો હાંડે, રિત નારદની નડારી.

જો તું સતી. ૧

૬ રૂદ્રસહસ્ર^{૩૫} કુંવર દક્ષ કરો, તેજ પુંજ ગૂણધારી;
નારદને ઊપદેશે થયાતેતો, ભવન તજીને ભિખારી

જો તું સતી. ૨

રાજને પાટ મૃદ્ધિ રચવાનું, ત્યાગી ગયા વનધારી;
૭ ઘર જોવાનો સમોનવ આવ્યો, નારદ શિખ સુણ્યેસારી.

જો તું સતી. ૩

ચિત્રકેતુનું ઘર એણે ઘાલ્યું, એસમ કો અવિચારી;
હિરણ્યકશ્યપના હાલ કર્યો એણે, આવી હવે વારિ તારી.

જો તું સતી ૪

૮ નારદ શીખ સુણી આચરશે, નિર્મળ મન નરનારી;
તે અવશ્ય અવનિપર થાશે, ભોગ તજીને ભિખારી.

જો તું સતી. ૫

૯ મન કપટી હાંડી કાતર રાખે, વેષ ઉપરનો સમારી;
નજરે જુવે તે તો સજ્જન માને, હાંકે ગત પ્રિછનારી.

જો તું સતી ૬

૧૦ આપ સરીખાં એ સૌને કરવા, હિંડે કરતો મદારી;
કિધાં બહુ હજી કરશે ઘણાં જ્યમ, નકટા એ નાત વધારી.

જો તું સતી. ૭

તેના વચન ભરંસે રહીને તું, શાણી શૈલકુમારી;
ચાહ્યુદાસીનપતિઅપલખણો, નિલજને વ્યાલધારી^{૩૬}.

જો તું સતી ૮

૧ અકુળ^{૩૭} દિગંબર ભુવન વિનાનો, વેષ અમંગળકારી
શું સુખ વંર એવો પામ્યે કહે તું, નિર્ગુણને નિર્વિકારી.

જો તું સતી. ૯

૨ ધન્ય કહે સતિ જો શિવસાથે, પ્રેમે વરી સુખધારી;
તેસમ ફરિ કરી કાયર શંભૂ, મુઝવી નખાવશે મારી.

જો તું સતી. ૧૦

૪ મુખે મુવે નહીં શોચ કરશે હવે, ટાળી નિજધરનારી;
માગી ભિખ ભરે ઉદર પુરારી. મોહ કોહ મન મારી.

જો તું સતી. ૧૧

૫ સર્વ પ્રકાર સહજ એ એકાકી, નગમે થવું ઘરખારી;
પરણી તેને આ ભવસાગરમાં, લાલ શો નારી લેનારી.

જો તું સતી ૧૨

૩૫ અગીયારહજાર. ૩૬ અંગપરસર્પશપનાર.
૩૭ કુળ વિનાનો.

હજીપણ માન કહ્યું તું અમારું, શાણી શૈલ કમારી ;
સાધી મુઝો છે તું સાંચે અમોઝી મુંદર વર ગુણધારી.
જે તું સતી. ૧૩

અતિ પવિત્ર જગત મુખદાતા, મુશીળ સૌ હિતકારી ;
ગાતા ગુણયશ વેદ રૂડા જેના, કુષણ રહિત અમુરારી^{૩૮}
જે તું સતી. ૧૪

સહુગુણસંપન્ન છેલ છબીલો, ગિરિ ગોવરધનધારી ;
શ્રીપતિ વૈકુંઠુરિ વસનારો, મારમુગટ શીરધારી ;
જે તું સતી. ૧૫

વર એવો તને લાવી મેળવિએ, માધવ મુકુંદ મોરારી ;
ભવોભવ મુખ લૈશ ભવાનિ તૂં ત્યાગ મનથિ ત્રિપુરારી.
જે તું સતી ૧૬

દેહુરા.

વચન રૂપીનાં સાંભળી, વદે વિમળ ત્યાં વાત ;
શંકર ચરણે ચિત ધરી, ઉમા અખિલ જગમાત. ૧

નાથ કેસે ગજકો બંધ છુડાયો “એરાગ”

જેથું અમે અંતર અધિક વિચારી ;
શિવશંકર પદ સંભારી. જેથું અમે ટેક
સત્યકહ્યું તમે શૈલ સંભવ^{૩૯} તન, જડતા ભરીતન ભારી ;
છોડી છુટેન હઠ એ કદાપિ જો, છૂટે દહ અમારી.
જેથું અમે. ૧

કનકકૌસુનિ પથ્થરમાંથિ થાએ, જાણે સહુ નરનારી ;
બાળે પાણુ તે સહજ નત્યાગે, પ્રીત રીત પ્રીછનારી.
જેથું અમે. ૨

વીણાપાણિનાં વચન ઉવેખુન, હોય ભલે કુઃખકારી ;
થાઓઉજડ કે વસો ઘર તેથી, ડરશૂં નહિ અમે હારી.
જેથું અમે ૩

ગુરના વચનનો ભરોસો ન જેને, આપમતી અહંકારી ;
સ્વમે નહિતેને મુગમ અને મુખ, સિદ્ધિ સંપદા સારી.
જેથું અમે ૪

અવગુણભાજન ભવ અવિનાશી, વિભળ સકળ ગુણધારી ;
પણુ મન જેનું જે સાથ રમીરહ્યું, તે તેને મુખકારી.
જેથું અમે. ૫

સિદ્ધિ સંપતી રહી છવાઈ, માધવ મુકુંદ મોરારી ;
કોણ લેખે કપાળીની આજે, ભોજો ભવ કુખ હારી.
જેથું અમે. ૬

હું નથિ એવી અલેતી જે લેહી, અમૃતરસ તજ વારી ;
તપ કરતાં તન ત્યાગ થશે પણ, ત્યાગુન મન ત્રિપુરારી
જેથું અમે ૭

આપાઈ ત્રીતાળની.

મળ્યા હોત પ્રથમ મને આવી,
હે મુનીશો રૂક મન લાવી ;
તો હું કરત કરાવ્યું તમારું,
શિશ આજ્ઞા ધરીને વારું.

હવે તો હર મળવા માટે,
હારી જન્મ ત્યાગુ તપ ખાટયે^{૪૦} ;
ગુણદાષનો શો હવે શોષ,
હર મળવાની અમને હોસ. ૨

હોય હઠ ઉર તમને વિશેષ,
રહ્યું જાન્યન વણકિધે વેષ ;
તો કૌતુકિઓને આજસ શાની,
વર કન્યા જગત મનમાની.^{૪૧} ૩

મુનિ દ્રઢતા મુણિને અમારી,
કોટિ જન્મ લગીનિ જેધારી ;
વરે શંભુ તો વરવું વિચારે,
નહિં તો રેવું કુવારાં અમારે. ૪

હું ભવો ભવ ભવપદ રાગી,
પ્રેમપાસ શકાયન ત્યાગી ;
નવ ત્યાગુ નારદ ઉપદેશ,
આપો આપ આવી મહેશ. ૫

સતવાર શંભુ સમજાવે,
મારું “પણુ” ભંગાવ્યે નકાવે ;
પગે લાગી કહું રૂપિ તમને,
મુખે તપ કરવા શો અમને.
ધર જાઓ ઘણી થઈવાર,
કહું આપને વાર હજાર ;
દખિ પ્રેમ યોદ્યા મુનિ જ્ઞાની,
જય જય જગદંબ ભવાની. ૭

દોહરા.

જગત જોગમાયા તમે, જગત પિતા શિવસાર;
અખિલજગત જનની જનક, યુગલ રૂપ આવાર.
ઉમા ચરણ શિરનામિને, વળ્યા ત્યાંધિ મુનિરાય;
પ્રેમ નિરખિ વળિ વળિ થતા, અતિ હર્ષિત નિજ કાય.
જઈ હિમાચળ પાસતે, વદે એમ મુખ વાત;
ઉમયાને સમજાવિને, લાવોધર ભલિ ભાત.
સુણતાં વેણ રૂપી તાણાં, હિમાચળે ધરિ હેત;
કિધા ત્વરાએ તેસમે, વંન ગવન સંકેત.
જઈ વન ગિરિજા જોઈજ્યાં, કેવળ તપ તદ્રૂપ;
કરા કાયા જોઈ કુંવરિની, કુખી થયો ગિરિભૂપ.
નયનકમળ નિરઆવિયાં, પુત્રિનિ જોઈપેર;
મુતા ઘણાં સંકટ સહ્યાં, ચાલ હવે વિરિ ઘેર.
તુજ પાપે તુજ માવડી, વત્સ વિના જ્યમ ગાય;
કુખે થઈ બહુ દુખળી, દિવસ દોહલા જાય.
હીમાચળે હજારવિધ, સમજાવી સતિ સાર;
તેડી લાવ્યા વનથકી, ગૌરી ઘર નિરધાર.
ભરદવાજ સુણજો હવે, પવિત્ર કથા પ્રમાણ;
સમ રૂપી શિવપાસ જઈ, સતિનાં કરે વખાણ.
નેમ પ્રેમ વૃત સતિ સમાં, કોઈ થકિન થનાર,
ચિત તમચરણે લાગ્યુંતે, ખસવું નહિ ખસનાર.
તપ તદ્રૂપ અદ્રોસુતા, શિવ શિવ શિવ શિવ સાર;
બીજુ નકાંઈ બોલતી, કેવળ તમપર પ્યાર.
સતિ કરણી કુખ હરણિ તે, વરણી કુખમ કરિજાય;
ધર્માચરણિનિ મતિ ગતી, સંભાર્યું મુખથાય.
સતી સ્નેહ અતિ સાંભળી, મગન થયા મ્હાદેવ;
પૂર્વ પ્રીત સંભારિને, તનમનમાં તતખેવ;
સમ રૂપી શિવપાસથી, હરખિ ગયા નિજ જોહ;
શિવે સમાધિ ચઢાવિત્યાં, સીતાપતિસૂં સ્નેહ.
ધ્યાન વિવશ શંકર થયા, કરિ કમળાસન સાર;
ગમેન બીજું ભવનમુખ, પ્રભુસૂં જને પ્યાર.
અધિક પ્રતાપી તે સમે, થયો તારકાસૂર;
ભુજબળ તેજ વિશાળનો, મહા ધીર સુર પૂર.
છલ્યા તેણે જોરથી, સર્વ લોકપતિ લોક;
મુખસંપતિ હિણુ સુરકથા, સહુ કરે મન શોક.

૪૨ એનામનો દેવ. ૪૩ સંપૂર્ણ.

અનર અમર બળધર અધિક, જિત્યો ન કોથી જાય;
વિવિધ પ્રકાર લડાઈ કરિ, હાર્યા સુર સુરરાય. ૧૮
સર્વ સર મળિ સામટા, કરવા કુખ પોકાર;
ગયા વિરંચી પાસતે, પામિ દનુજથી હાર. ૧૯
અરે અવનિપર આસમે, અમથકિ રહ્યું નજાય,
મુખ સંપતિ વ્હોણા^{૪૪} કયાં, કરો દયા વિધિરાય. ૨૦
કુખિયા દેવ દિઠા સહુ, વિધિએ કરી વિચાર.
સમજાવી સહુને કહ્યો, અસુર મરણ ઉપચાર.^{૪૫} ૨૧
શંભુવિર્યસંભવ તનુજ, જીતે અસુર જરર;
મરણ પમાડે પલકમાં, શંભુ પુત્ર મ્હાસૂર. ૨૨

છપા.

૫ કહ્યું મારું સુર માનિ, ઉપાય કરો મન માપી,
થશે સિધ્ધ સહુ સાચ, હશે ઇશ સાઘ્ય કદાપી;
૬ સતિએ તજ્યું શરીર, દક્ષ થશે સહુ જાણે;
૭ લિધો જન્મ તેણિએ, હિમાદ્રી ઘર આઠાણે;
શિવ કાજ કયું તપ કષ્ટ સહિ, અંતર અતિ અનુરાગણી,
૮ (પણ) બેઠાસમાધિમાં ત્યાગિસહુ, શંકરસર્વશિરોમણી. ૧
તજવવી કરિ યતન, સમાધી શિવ શશિધરની;
અતિ મુઝવણ છે એજ, કોણ ગતિ હરિ હજારની^{૪૬};
૯ તોપણ સુર સાંભળો, વાત હિતકારિ અમારી;
થશે જરર સહુ ઠીક, જગશે શંભુ પુરારી;
૧૦ ઝટ કામદેવને મોકલો જાય ત્વરાએ શિવ કને;
જઈ દ્વાલ પમાડે શંભુમન, તો તો કામ તરત બને. ૨
૧૧ જશૂ તવ અમપાસ, જગશે જવ શિવશંકર;
શિર નામી શંભુને, કરિશું વિનતીથઈ કિકર;
૧૨ જ્યમ ત્વમ કરી જરર, વિવા શિવનો સતિ સંગે;
કરાવશું હકકરી, શંભુ મેળાપ પ્રસંગે.
૧૩ હિત દેવ તાણું હર હાથ છે, એહ ઉપાયે આસમે;
મુજ મતિ અનુસારે મેં કહ્યું, જુઓ તપાસી સુર તમે. ૩
૧૪ મુણિ વિરંચિ નાં વેણ, થયા ખુશિ સુર સુરનાયક^{૪૭},
કહે સર્વ અન્યોન્ય,^{૪૮} વિધી વાયક મુખદાયક;
૧૫ મત અભિમત^{૪૯} ફળદેણ, વાહ વિધિ સુર હિતકારી;
સતત શંભુ સુર સાઘ્ય, આર્તબંધુ અસુરારી;
૧૬ વિધિને પ્રસંશિસ્મર^{૫૦} સ્તુતિકરી, નિજહિત હેતુ વિચારિને;
ઝટમગઠથયોરતિરમાણ^{૫૧} ત્યાં, અધિકસ્વરૂપસમારિને. ૪

૪૪ વિના. ૪૫ ઉપાય. ૪૬ બળદેવ. કુખણનાભાઈ.
૪૭ હાંદ્ર. ૪૮ પરસ્પર. ૪૯ ઇચ્છિત. ૫૦ કામ
દેવ. ૫૧ કામ દેવ.

ઉભો યુગલ કર્નેડિ, કામ સુર વિનતી કરતો ;
કહો નાથ મમ કામ, મુખેથી એમ ઉચરતો ;
અથર્થતિ નિજ આપદા, સંભળાવી રતિપતિને ;
મુણી કામ નિજમન, ગણે શિવશંકર ગતિને ;
શંભુ વિરોધે કુશળ મમ, ક્યાંથી હોય કહોતમે,
અંતર અધીક એ શોચ છે, મુણો દેવ સહુ આસમે. ૫
તોપણ હે સહુ દેવ, કરિશ સહુ કાજ તમારે ;
શ્રુતિએ કહ્યો પરાર્થ^{૫૨}, પર્મ તે ધર્મ વિચારે ;
પર ઉપકાર સમાન, ધર્મ નહિ ધરાણી તળમાં ;
પરહિત પંડ તળય, સદા વખણાય મુખજમાં ;
વળિ સંત મુખણ સદા કરે, પ્રિતે પ્રસંશા તેહની ;
તે ધન્ય કિંધી કર્તવ્યતા^{૫૩}, જગત સદ્ગુણ આ દેહની. ૬

હરિગીત છંદ.

કહિ એવું સુર સહુને નમી સ્મર,
ચાલિએ દુખ ટાળવા,
નિજ સાહ્યતા કુલ ધનુષની લઈ
શિવ સમાધિ ઉતારવા ;
જતાં વિચારે રતિરમણ મન,
અધિક સંશય આણિને ;
શંકર વિરોધે છે મરણ મુજ,
જાઉં પાણુ જાણિને. ૧
કૈલાસપતિ ગતિ મતિ અધિક જ્યાં,
એ સમિપ શો આશરો,
હરિ પ્રભ શેષ ન પાર પામે,
છે ખચિત ત્યાં મુજ મરો ;
તણે સમે વિસ્તારિ કામે,
નિજ પ્રભા જગ અન્ય^{૫૪} જે
સહુ વિશ્વ નિજવશ કરી લિધું ઝટ,
ચોગિ સિંધ મુનિ અભય^{૫૫} જે. ૨
કોપે ચઢ્યો જવ કામ ધરિ કર,
ધનુષ સાયક^{૫૬} મુમનનું,
ક્ષણમાત્રમાં શ્રુતિ સેતુ તુટિ સહુ,
ચાલ્યું તણું મુખ ભવનનું ;
તણું ધૈર્યતા પ્રભચર્યવૃત પાણુ,
જાય નાહું તે સમે,

સંયમનિ સુરવિરતાનચાલી,
કામ સર^{૫૭} શિર ના ખમે. ૩
શુભ ધર્મની પાણુ ધિરજ નવ રહિ,
જ્ઞાન પાણુ પંથે પડ્યું
વિજ્ઞાન માન મુકી મદન રણુ,
ચાલ્ય ત્યાં તે જો ચડ્યું ;
જપ જોગ મુધ્યાચાર શિરપર,
તાડ્યું સર જ્યારે સ્મરે ;
વૈરાગ આવ્યો બહાર લઈ પાણુ,
કામ તેથી ક્યમ ડરે. ૪
ચોળી કર્યા ચકચૂર સુરવિર,
સ્મર મહા બળખાણુ જ્યાં,
ભયભીત કટક વિવેકનું ઝટ,
ભાગિ પડ્યું ભંગાણુ ત્યાં ;
સદગ્રંથરૂપી ગિરિ ગુફામાં,
સૌ છુપાયા તે સમે,
ત્યાં કામ સરસંધાન કરિને,
સોધતો ભૂતળ ભમે. ૫
કરતાર આવિ ઉગાર અમને,
આસમે તુજ આશરે,
કોપ્યો અધિક કંઠર્પ કર ધરિ,
વિષમ સર અમ ઊપરે ;
શું થનારનાથ અનાથબંધુ,
આ શું મહિમા આદર્યો !
જગ બળભગાટ થયો અધિકજ્યાં,
કામ કોધે વીકર્યો. ૬
ખે શિશતણો કુણુ તે સમે જગ,
રતિપતિ સાંચો ચડે ;
કર ધરિ ધનુષ રણાંગણુ જે,
લાગ ફાવ્યે જો લડે ;
સૌહાર પામિ અલોપ થઈને,
જો ભરાયા જહિં તહીં,
શુભ ચોગકે વૈરાગ જપ તપ,
વિશ્વકો દીસે નહીં, ૭

દોહરા

જગ સચરાચર સર્વિવ જે, નારિ પુરૂષને નામ ;
તે નિજ નિજ તણું લાજને થયાં સર્વ વશ કામ. ૧

૫૨ પરોપકાર. ૫૩ કરવા પણું. ૫૪ કોઈથી જાતા-
નહિ. ૫૫ ખીકવિનાના. ૫૬ ખાણુ.

૫૭ ખાણુ.

૭૨ અભિલાખા અતિ ઘણી, સહુને વાધ્યો કામ;
લતા નિહાળી નમે વળી, તરૂં શાખા તેહામ.
ઉલટી નદિ દરિઆ ભણી, ભેખડ^{૧૮} તેડતિ જાય;
આલિંગન અભિલાખાણી, રોકી કેમ રખાય.

તળાવ ભણી તળાવડી, ધસમસ કરી ધાય;
ઉમગે સ્નેહ સમાગમે; કામ અધિક નિજ કાય.
જડગતિ એવી વરણિજ્યાં, કોપે ચઢિઓ કામ;
કો કહિ શકે સચેતતણી, કરણી વરણી આમ.

જળ ચર^{૧૯} થળચર^{૨૦} નભચરો, ^{૨૧} પશુ પંખી પણ સાર;
સમય પિસારી સહુ થયાં; કામ વિવશ તેવાર
ચક્રવાક ચક્રાંગ^{૨૨} પણ, જુએન દિનકે રાત;
કામવ્યામ મહિ મદનમય, ત્યાગી શર્મે સિપાત.

કામવ્યામ કામાંધ થઈ, વિકળ બન્યાં નરનાર;
કામ કુકામ જુએ ન કો, સર્વ થયાં સવિકાર.
દેવ દૈત્ય નર કિન્નરો, ભૂત પ્રેત પૈતાળ;
પિશાચ ડાકણ શાકણી, વળી વ્યંતરને વ્યાળ.

તે અવસરની તેમની, દશા નકહું વખાણી;
સદા મદનના શિબસૌ, અંતર એવું જાણી.
ચોગી સિધ્ધ મહામુની, વિશ્વ વિરકત વિશેષ;
તેપણ કામ વિવશ થયા, લાજ રહી નહિ લેશ.
તાપસ ત્યાગી તપ ચલ્યા, કોપ્યો જવ કંદર્પ^{૨૩};
જગ જંગમને જોગટા, દહધિ ત્યાગ્યો દર્પ^{૨૪}.

જ્યાં સિધ્ધ તાપસ જોગિના, તપમાં પડયું ભંગાણ;
કોણ ગણતિ પામર તાણી, અંતર અધિક અજાણ.

પરિશ્રમમય દખતા, જે આ સહુ સંસાર;
સ્ત્રીમય સૃષ્ટી તે જુએ, વિશેષ મદન વિકાર.
નરમય નારિ નિહાળતી, સ્ત્રીમય પુરૂષ તમામ;
એ ઘડિભર ખેલાડમાં, કૌતક કીધું કામ.

સૌનાં મન કામે હૃયાં, ધરિન કોઈએ હામ;
તેહસમે તે ઊગર્યા, સાદ્ય જેમને રામ.

ઉભય ઘડીમાં એ રિતે, કૌતુક કીધું કામ;
જ્યાં લગિ શિવ પાસે ગયો, કામ હૃદય ધરિ હામ. ૧૭
સમાધિસ્થ શિવ જોઈને, સ્મર ત્યાં થયો સશોક;
જગ જયમનું ત્યમ તવ થયું, નરમુનિ સિધ્ધ નિરાંક. ૧૮
જગત છવ સહુ સુખિયયા, નરનારી નિજ કાય;
જ્યમ મતવાલા ગજતણી, ઉન્નમદ ઉતરી જાય. ૧૯

૫૮ કિનારા. ૫૯ જળમાં ગતિકરનાર.

૬૦ પૃથિવપર ચાલનારા. ૬૧ આકાશમાં ગતિ કરનાર.

૬૨ હંસ. ૬૩ કામ. ૬૪ અહંકાર.

કુશધર્મ^{૨૫} કુર્ગમ પ્રભૂ, વિશ્વ સુખદ વિશ્રામ;
૨ વળિ વિલોકિ શિવ રૂદ્રરૂપ, ભયમાન્યું મન કામ ૨૦
લાજવંત થઈને ફરે, કશુંએ કયું ન જાય;

૩ મરાણ કરાવી ત્યાં મદન, રચિઓ એક ઉપાય. ૨૧

રાંકર વસે કેલાસમાં “એરાગ”

૪ શિવની સમાધી ઉતારવા, વિમળ કરીને વિચારે;
૫ તેડ્યો વસંત વરણાગિયો, મદન મિત્ર સ્હાયકારે

શિવની સમાધી. ૧

૬ પુષ્પે લચિરદ્યાં શોભિતરિ, કેશ કેતકી તમાલરે;
૭ નવાં અંકર તરૂં ફુટિઆં, વિવિધભાતિનાં વિશાળરે.

શિવની સમાધી. ૨

૮ કુંદ કળિ કામ ઊખળવતીરે, ખિલ્યા ગલખાના રોપરે;
૯ ચાલી જાણે ચતુરંગાણી, કામ ફાજ કરી કોપરે.

શિવની સમાધી. ૩

૧૦ ખાગો ખનિરદ્યા ખહુ રૂડારે, વિમળ વાવડી વિશોકરે;
૧૧ તાળ પાણિતણાં સરોવરાં, કૂપ કેરા વિવેક રે

શિવની સમાધી. ૪

૧૨ છુટે કુવારા તેસમેરે, શિતળ વાયછે સમીરે;
૧૩ મંદ સુગંધિદાર ચોદિશે, તજે ધ્યાન મુની ધીરરે.

શિવની સમાધી. ૫

૧૪ દશેદિશા અતિ શોભતીરે, વિમળ મહિમા વસંતરે;
૧૫ ઉમગ્યો આનંદ જાણું જાહિં તહીં, થયો કામ હૃદયંતરે.

શિવની સમાધી. ૬

૧૬ રચના વિલોકી વસંતનીરે, તે સમેની તમામરે;
૧૭ મૂવા મનુષ્ય મન જાગિયો, કામદેવ ધરિ હામરે.

શિવની સમાધી. ૭

હરિગીત છંદ.

જાગ્યો મદન મૂવા મનુષ્ય મન, વન સુભગતા કો કહે,
૧૭ તરૂં ડાળિઓ ડોલી રહી અતિ, મંદ ગતિએ નદિ વહે;
વાયુ સુગંધીદાર શીતળ, મંદ સુખદ વહે સદા,
જાણે સ્મરનજ^{૨૬} જવાળ પ્રગટી, ચોગિમુનિમન આપદા. ૧
ખીલ્યાં કમળ જળ વિવિધ ભાંતી, ભૂંગ ઉડતા ભાસતા,
ગુણપુંજ ગુજારવ કરે અતિ, પરિમળે^{૨૭} આનંદતા;

૨૫ જેનાપર સત્તા ચાલી શકે નહી. ૨૬ કામાગન.

૨૭ સુગંધ. ૨૮ આંખાનુ વૃદ્ધ.

કલહંસ ત્યાં કલરવ કરેછે, સુક સુડા સ્વર તાણિને
મનમોહ અતિ ઉપજવતા વન, રૂપ વસંત વખાણિને. ૨
અતિ આપતી સૌરભ^૧ તરૂંપર, કાળિ કોચલ ટહુકતી ;
રૂપ રાજના^૨ ગુણગાતિ જાણે, મદન મન હરખાવતી ;
અતિરમ્ય રચના નિરખિ હરખી, સરખિ સરખી અપસરા,
તે કરતિ ચૈથૈકાર કરિ શુભ, ગાન ધમધમવી ધરા.^૩ ૩

દોહરા.

એમ અનેક કળા કરી, શિવમન કરવા ક્ષોભ ;
સેન્ય સહિત હાર્યો મદન, કરિ કરિ ઝાઝો લોભ ૧
ચળી ન અચળ સમાધિ શિવ, ધરતા રઘુપતિ ધ્યાન ;
કોપે ચઢિયો કામ ત્યાં, અતિ મતિ ગતિ ગુણવાન. ૨
દેખિ રસાળ સુઅંબ તરૂં, શાખા અતિશે સાર ;
ચઢ્યો મદન મન ક્રોધ કરિ, તેહીપર તેવાર. ૩

છપા.

પૂખ આપપર તર્વ, ક્રોધ કરિ બાણ ચઢાવી ;
ચઢ્યો મદન તરૂંડાળ, અધિક રિશ મનમાં લાવી ;
તાકિ કાનલગિ તાણ્યું, ભૂકૂટી મુગટે ચાંપી ;
મુઝૂં બાણ તેકાળ, કામ કાયા તવ કાંપી ;
ઉરલાગ્યું વિષમ સર વેગથી, તેહ સમે ત્રિપુરારિને ;
ત્યાગી સમાધિ શિવ જાગિયા, રામનામ સંભારિને. ૧
ચઢ્યો ક્રોધ શિવકાય, કયૂં કોણે કૃત આપું ;
પડાવ્યું તપ ભંગાણ, તેહનો મદ હું મુકાવું ;
નિરખ્યું નેત્ર ઉઘાડિ, શંભુ સહુ દિશિમાં સોધે ;
ખેઠા સૌરભ ડાળ, વિદ્યોડ્યો મનસિન^૪ ક્રોધે ;
ત્રૈલોક્ય કંપવા લાગિયા, જોયું ક્રોધ કરિ જાહરે ;
ઉગરેશું મદન હવે જુઓ, કોણ વહાર તેની કરે. ૨
મદન જોઈ મનમાં, ચઢી રિશ શિવને ઘણિત્યાં
ઉઘાડિ ત્રીજૂ નેત્ર, જોયું લવ^૫ મદન ભાણીજ્યાં ;
થયો બળીને રાખ, નિમિષમહિ તેવારે ;
હવો હાહાકાર, જગત ખાધામાં ભારે ;
ભયભીત થયા સુર સકળત્યાં, અસુર હર્ષ અતિ પામિયા ;
સંભારિ કામ મુખ ભોગિજન, શોચ વિવશ સરવે થયા. ૩
થયા અકંટક યોગિ, સિંધુ સુનિ સાધક સરવે ;
જેર વધ્યું તેમનું, ખરેજ મદનને મરવે ;
રાહી રાહી થઈ રોજ, પ્રભા નિરૂપણ તે કરતા ;

આખાનું નૃક્ષ. ૨ વસંત. ૩ પૃથિવ. ૪ ક્રોધ-
પ જરા.

તથા ભોગની મોજ, પ્રભા પરિપ્રભા ઉચરતા ;
જગ ભાણ પડી પળ વારમાં, કામ મરણ શિવ ક્રોધથી ;
મુણિ ઉડતિ વાત રતિ^૬ તે સમે, મૂર્છિત બની વિરોધથી ;

દોહરા.

રોતી કરૂણા માગતી, કરતી વિવિધ વિલાપ ;
છાતી પિટતી સંચરી, શિવ પાસે રતિ આપ : ૧
અશરણશરણ ઉમાપતી, કૃપાસિંધુ ભગવાન ;
અહોનિશાં પ્રભુ આપનું, ધરતા વિભૂ ધ્યાન. ૨
અનાથબંધુ જગતપિતા, હું તમ પુત્રિ સમાન ;
ક્રોધ નઘટે કપાયતન, મુજ પતિ તો નાદાન. ૩
કોણ ગતી મારી હવે, રહ્યો ન કો આધાર ;
આપ તાણી ક્રોધાગ્નિમાં, પતી થયો બળી છાર. ૪
અતિ પ્રેમે એવી રિતે, વિનતી કિધી વિરોધ ;
પ્રસન થયા રતિને ત્યહાં, મન હરખિને મહેશ. ૫
સંતોષે સ્તુતિથી સજન, અધમ અર્થથી^૬ નેટ ;
જ્યમ જ્ય શબ્દ સુર ખુશી, ભૂત ભરાએ પેટ. ૬
રતિ ગતિ નિરખીને વદે, પ્રભુશિવ તેહ પ્રસંગ ;
તુજપતિતાજું હવેથિ રતિ, પડશે નામ અનંગ. ૭
વિના શરિર પાણુ વ્યાપશે, અનંગ સહુને અંગ ;
મુણ વળિ રતિ તૂં તુજ તણો, પતિ મેળાપ પ્રસંગ. ૮
રાગ આખાહરણનો ચોપાઈ ત્રિતાળની.

ચક્રકુળમાં ક્રૂણ અવતાર,
થશે મહા ભુમી ભંજન ભાર
ક્રૂણ પુત્ર પ્રભૂમન સાર,
થશે તેહ તારો ભરથાર. ૧
મારે વચન નથી એ અવર્થા^૭,
સત્ય ગણને રતી સર્વથા ;
રતી ચાલી મુણી શિવવાણી,
નમિ પાય પ્રભાવ^૮ વખાણી ૨
કહું અવર કથા હું પ્રસંશી,
જગ્યા જાણી ચંદ્ર અવતંસી
સમાચાર પામ્યા દેવ ન્યારે,
ગયા વૈકુંઠ સહુ મળી ત્યારે ૩
પ્રહ્લાદીક સુરેંદ્ર સમેત,
વિભૂપાસે ગયાધરિ હેત,

૬ કામદેવની સ્ત્રી. ૭ પેસેથી. ૮ કોકટ.
૯ મહિમા.

વિધિ વિધિ તથાસૌ સુરાદી,
ગયા ત્યાંધિ જ્યાં શંભુ કૃપાધી^{૧૦}.
જય જગતપિતા અવિનાશી,
કરે વંદન વૈકુંઠવાસી;

વિધિ ચારમુખે હિત જાણી,
કરે શિવનાં વખાણુ વખાણી.

સુર સહિત ઉમંગે પ્રસંગે,
જેયું તે ગમ શશિ અવતંસે;
આવી ઈંદ્ર શંભુપદ લાગે,
કરજોડી કૃપા અતી માગે.

ભિન્ન ભિન્ન પ્રસંગા કીધી,
શિવે શિશ અઠાવી લીધી;
થયા મંત્ર પ્રસન્ન પુરાણી.

સ્તુતી સર્વેની સ્નેહે સ્વિકારી.

વદે વિહંસિ ત્યાં વૃષકેવુ^{૧૧},
આવ્યા સૂર કહો કાણુ હેતુ;
કહે વિધિ શિવને શિર નામી,
મ્રણુ આપછો અંતર જામી.

કરો તદ્દપિ^{૧૨} વિનય તમ સ્વામી,
ભાળાનાથ હે કૈલાસધામી;
સહુ અમરને^{૧૩} અંતરએકું,

શિવ શંકર દરશન લેવું.
વળિ પરમ ઉછ હુ અમરનો,

વિવા જોવાને શિવશશિધરનો;
નેત્રે નિરખીને નાથ વિવાહ,

કરવો અધિક અમરને ઉછાહ.
એ ઉત્સવ ભરિનેત્ર નિરખિએ,

કરો નાથ તે હૈયે હરખિએ;
મારમદવિમોચન હે મહેશ,

કરિ વિનતી શું કહિએ વિશેષ.
કામખાળી રતિને વરદિધા,

સ્વામિ ઉચિત અનુગ્રહ કીધો;
શિક્ષા દઈ કૃપાકરે શુણિરાવ,^{૧૪}

નાથ જોડાને સહજ સ્વભાવ.

અતિ વાંક આશ્રિતનો આવે,
તોય જોડાન મનમાં લાવે;

મ્રણુ ગિરિજાએ તપ કિંમું ભારી,
હવે નાથ લ્યો એને સ્વિકારી.

સેવે સાગર રતનને સાઈ,
કહું નાથ વિશેષ શું વાઈ;

વિધિ વિનય સુણી શુભપાણી^{૧૫},
વળી વિધિનો આગ્રહ જાણી.

મુખ માની કહું “એમ થાશે”;
મહાદેવે ત્યહાં મંદહાસ્યે;

મુણિ વાણિ શંકરની સભાવ,
દિધાદેવે હુંકુલિએ ધાવ.

થઈ પૂજની વૃષ્ટી વિશેષ,
જય જય સુર સ્વામી મહેશ;

જાણી અવસર આવ્યા ઉમંગે,
સમસ્તપિઓ તેહ પ્રસંગે.

તતકાળ તેમને બ્રહ્માએ,
મોકલ્યા ગિરિભવન ત્વરાએ;

ચાલ્યા સમસ્તધી હરખાતા,
ગુણુનિધિ શિવના ગુણુગાતા.

ગયા પ્રથમ જ્યાં રહેતી ભવાની,
આશશક્તિ ઉમા મોક્ષદાની;

જોવા પ્રેમ આખરનો મંત્ર,
જોલ્યા છળ ભર્યાં મધુર વચન

દોહર.

કહું અમારું નમાનું તવ, નારદને ઉપદેશ;
હવે જોડું થયું તારું “પણુ”, બાળયો કામ મહેશ.

સમસ્તપિનિ વાણી સુણી, મંદ હસી સતિ માત;
જોલી વચન સપ્રેમથી, સુણો સમસ્તપિ વાત.

કહું ઉચિત યુનિવર તમે છો વિજ્ઞાનિ સદાશ્ર;
સુણિલ્યો વાત અમારિ ઝટ, જોયી સંશય જાય.

કામ દહન હવણું કિધો, ક્રોધ કરી ત્રિપુરાર;
આજસુધી તમ જાણુમાં; શંભુ રહ્યા સવિકાર.

સત્ય અમારી જાણુમાં; શંભુ યોગિ સદાય;
અજ અનવધ અકામ મન, જોગરહિત ભવરાય.

જો મેં એવા જાણિ શિવ, સેવ્યા પ્રીત સહીત;
કર્મ વાણિ મન કાયથી, મહા જોહ મનજીત.

તો મમ “પણુ” ત્રિપુરાશિત, કૃપાસિંધુ ભગવાન;
કરશે સત્ય સુણો યુની, નન્દિશ નેટ નિદાન.

૧૫ માહાદેવ.

૧૦ દયાના સમુદ્ર. ૧૧ માહાદેવ. ૧૨ તોપણ.

૧૩ દેવતાઓ. ૧૪ ફરિયાદ.

તમે કહ્યું આવી મને બાળ્યો કામ મહેશ ;
તે મોટો અવિવેક તમ, હે મુનિ જ્ઞાનિ વિશેષ. ૮
તમ સ્વભાવ અનળ તણો, સૌ જાણેછે સેજ ;
હિમ તે સમિપ ન જઈ શકે, તરતિમ તેને તેજ. ૯
જય સમિપજે હઠકરી, નિશ્ચે પામે નાશ ;
જ્યમ સંપાતી^{૧૬} પાંખ હિણ, ગયે દિવાકર^{૧૭} પાસ. ૧૦
સતી વચન સુણિ સમ મુનિ, હૃદય અતી હરખાય ;
દિપ્તિ પ્રતિતિ વિશ્વાસ મન, લાગ્યા સતિને પાય. ૧૧
ધન્ય ધન્ય કહિ ધન્ય કહિ, ગયા હિમાચળ પાસ ;
સર્વ પ્રસંગ સુણાવિયો, અંતર ધરિ ઉલ્હાસ. ૧૨
મદન દહન સુણિ હિમગિરી, અતિ દુખ પામ્યા મન ;
પછિ કહ્યું રતિને વર દિધો, સુણિ ગિરિપતી પ્રસન. ૧૩
શિવ શંકર પ્રભુતાધને, ઉર વિચારિ ગિરીનાથ ;
સુખી થશે કુંવરી સદા, શિવશંકર સંગાત. ૧૪
સાદર તેડાવ્યા મુની, કોડ સહિત કળગોર ;
આવ્યા અતી ઉતાવળા, દેતા આશિશ સોર, ૧૫
સુદિન સુયોગ સુઘડિ સુપળ, સુનક્ષત્ર સોહાય.
લગ્ન લખાવ્યું વેદ વિધિ, હીમાચળ હરખાય ; ૧૬
લગ્નપત્રિકા લગ્ન લખિ, સમમુની કર દીધ.
કર્યા લગ્નિયા પાય પડિ, ઉચિત આશિશો લીધ. ૧૭
જઈ વિધિ કર દિધિ પત્રિકા, રૂપિઓએ રૂડિ રીત ;
લગ્ન વાંચતાં વિરચિને, હૃદય સમાતિન પ્રીત. ૧૮
સુણાવિ સુરમંડળ સહુ, લગ્ન પત્રિકા લેખ ;
સુર સમાજ મુનિ હરખિયા, વિધિનો જોઈ વિવેક. ૧૯
દિધો ધાવ હકે સુણી, શંભુ વિવાની વાત ;
કુંડુલિ દેવ વગાડતા, પૂંખપુષ્ટિ ભલિભાત. ૨૦
મંગળ કળશ દશેદિશે, સજે સૂર સુરરાય ;
ભવન ભવન ઉત્સવ પરમ, ગીત અપ્સરા ગાય. ૨૧
વાહન વિવિધ વિમાનનાં, જવા શિવની જન ;
લાગ્યા સહુ સમારવા, સુર રૂપ તેજ નિધાન. ૨૨
સુલભ સુમંગળ સુકન ત્યાં, કેરકેરે થાય ;
સુરાંગના^{૧૮} અતિ હર્ષથી, ગીત મધુરાંગાય. ૨૩

તોટક છંદ.

શાણુગાર કરે હરને હરખી ;
શિવના ગણુ જોડ મળી સરખી ;

૧૬ એ નામનો ગીધમંખી. જટાકુતો મોટો ભાઈ.
૧૭ સુર્ય. ૧૮ દેવતાઓની સ્ત્રીઓ.

અહિ^{૧૯} મોડ જટા મુકટે બમણા,
વળિ કુંડળ કંકણ વ્યાલ^{૨૦} ધણા. ૧
તન ચોળિ ભભૂતથિ બાળ બિએ,
પટ^{૨૧} કેશરિચર્મ^{૨૨} તાણું કટિએ ;
શિરગંગ લલાટ^{૨૩} શશી ઝળકે,
ત્રણ લોચન સુંદર તે ચળકે. ૨
ઉપવીત^{૨૪} ભુજંગનું સુંદરછે,
વિષકંઠ કૃપાધિ અતી હર છે ;
ઉર માળ ધરી નરમુંડ તાણી,
શિવ વેષ અભદ્રજ^{૨૫} વિશ્વધણી. ૩
સુખધામ કૃપાળ સદા શિવજી,
કર ધાર્યું ત્રિશૂળ શિવે સમજી ;
હમર વળિ ડાક શુશોભિ રથાં,
નિરખી નરનાર અચંબ થયાં. ૪

મેતે વળડયો રાંખ, સમર્યા વનમાળી “એરાગ”

બળદે ચઢી કપાળિ, ચોપ કરી ચાલ્યા ;
વાળે છે વાજત્ર, શિવ વર રૂપાળા. ૧
દેખી શિવનો વેષ, દેવત્રિયા શાણી ;
અતિ હાસ્ય કરેઅન્યોન્ય ધુંધટો તાણી. ૨
વર લાયક જગ માંદા, નહિ કન્યા કોઈ ;
રૂપ અનૂરૂપ નાર, તે રહેશે મોહી. ૩
વિધિ વિભૂ સુરરાય, સુર સહુ શોભાતા ;
ચઢિ ચઢિ વાહન સર્વ, જનવિષે જતા. ૪
સૂર સમાજ અનૂપ રૂપે રઢિયાળા ;
વર અનુરૂપ નહિ જન, ભુષણ ભુજંગાળા^{૨૬}. ૫
વિભૂ કહે વિહંસિ, એવું તેહ સમે ;
ખોલાવ્યા દિશિરાજ, આવી પાપનમે. ૬
નિજ નિજ સહિત સમાજ, અળગાથઈ ચાલો ;
નથિ વર અનુસરતી જન, નેહથકી ન્યાળો. ૭
કરાવશે સહુ હંસિ, પર પુરમાં જઈ ;
નથિ જનૈયા પર જોગ, વગોવાશે ભાઈ. ૮
વિભૂ વચન સુણિદેવ, હાસ્ય કરી હળવે ;
નિજ નિજ સેન્યસહીત, કૂંટાયા ૨૭ સરવે. ૯
મનમાંહે મહાદેવ સમજ્યા વાત સહુ ;
હરિનાં વ્યંગ^{૨૮} વચન, કદિ નવ જય કહું. ૧૦

૧૯ સર્પ. ૨૦ સર્પ. ૨૧ વસ્ત્ર. ૨૨ સિંહનું ચામડું.
૨૩ કપાળ. ૨૪ જનોઈ. ૨૫ અશુભ. ૨૬ સર્પના
ભુષણવાળા. ૨૭ ગ્રુદા થયા. ૨૮ વાંકાં.

હરખી હર મનમાં, મોકલિઓ ભૂંગી,
ખાલાવી ગણકાજ, અતિશે ભ્રમંગી. ૧૧
શિવ આજ્ઞાએ સર્વ, ઉતાવળા આવ્યા;
નામ્યું શિવપદ શીરા, ભવને મન ભાવ્યા. ૧૨
નાના વાહન વેષ, ગણ સેન્યા ભારે;
જેઈ આપ સમાજ, હર હરખ્યા વ્યારે. ૧૩
રૂડ મુંડ કોઈ વેષ, કોઈ મુખના મોટા;
કોઈતો કર પદ હીણ, વાળ્યા લંગોટા. ૧૪
કોઈને બહુપદ હાથ, કોઈ ખોડા ખૂંધા;
કોઈનાં નેત્ર વિશાળ, કોઈ આંખિ અંધા. ૧૫
તુષ્ટ પુષ્ટ કોઈ તંન, કોઈતો ક્ષિણ અંગે;
કોઈછે પાવન પંડ, બહુ બહુરૂપિ રંગે. ૧૬
કોઈ અપાવન અંગ, ભુષણ ભુજંગાળા;
કોઈ તો આંખિ અંગ, દીસે લોહિઆળા. ૧૭
કોઈ હાથ કપાળ, શોણિત^{૨૬} ખરડેલા;
કોઈને આંખિ અંગ, રેલા ઉતરેલા. ૧૮
ખર^{૩૦} મુખ ગણઅગણીત, શ્વાન^{૩૧} મુખાદાંતી^{૩૨};
સુઅર^{૩૩} શિયાળ વદન, વેષ વિવિધ ભાંતી. ૧૯
સંખ્યા ગણિ ન શકાય, શિવ સેન્યા ભારે;
બહુ જન પ્રેત પિશાચ, મુખ છૂલ લલકારે. ૨૦
ચોગણિઓ અગણીત, ડ્યમ જનએ વરણી;
કિલકિલ કરતિ ઉચાર, અશુદ્ધ આચરણી. ૨૧
પરમ તરંગી ભૂત, સર્વે નાચ કરે;
ગાતા મુખથી ગીત. દખી દવ હરે. ૨૨
અતિ વિપ્રિત જેઈ જન, હરખીને હેતે;
ખાલે વચન વિચિત્ર, ખરૂં સંકેતે. ૨૩
જેવા વર શિવ છેલ, તેવી જન ખણી;
જુગતે મળિયો જોગ, શોભા વાધિ ઘણી. ૨૪
જનતાં પંથે એમ, કૌતક થાય બહુ;
ખરૂં વિળચુ મુરેંદ્ર, હસે અન્યોન્ય સહુ. ૨૫

રૂકમણિ અંખિકા પુજવાને ચાલી “અરાગ”,

કહે યાજ્ઞવલ્કિ ભરદ્વાજ,
મુણિસ્નેહે કથા મુખસાજ;
વર આવેછે એવે વેષ,
અતિહુંસે હિમાચળ દશે. ૧

અહિયાં મંડપ રચિયોમોટો,
નથી હિમગિરીઘર કાંઈ ટોટો;
અતિ રમણિક મંડપ શોભે,
જોતાં મુનિઓ તણાં મન લોભે. ૨
બહુ ભાંતિ વિચિત્ર બનેલો,
વિશ્વકર્માનો જાણું રચેલો;
રચના એ ન જાય વખાણ્યો,
શકે અમરાપુરીથી^{૩૪} આણ્યો. ૩
શૈલ સકળ ન્યહાંલગિ જગમાં,
નાના મોટા હિમાચળ વગમાં;
વન સાગર સરિતા તળાવ,
વળિ કૂપ મનોહર વાવ્ય. ૪
સૌને મોકલી કંકોતરો,
હિમગિરિએ હેતજ કરી;
ધરી મુંદર કામ સ્વરૂપ,
અનુરૂપ સહુ ગિરિભૂપ. ૫
સંગ લેઈ સમાજ પ્રસંગે,
હિમગિરિ ઘર આવ્યા ઉમંગે;
ગીત ગાયછે તેમની ગોરી,
કોઈ જોખનરૂપ કિશોરી
અતિ ઉત્તમ સ્થાન ઉતાર્યાં;
હતાં પ્રથમથિ ઘર શાણગાર્યાં;
ન્યહાં શોભે જેવું તહિ તેમ,
જેઈ શોભાને ઉપજે પ્રેમ. ૬
નિરખિ પુર રચના અનુરાગે,
વિધિની નિપુણતા^{૩૫} લધુ^{૩૬} લાગે;
શોભા નિરખિ શોભા લજવાઈ,
કરે અંતરમાં અદેખાઈ. ૮
વન ખાગ તળાવ તમામ,
કોણ વરણે સુભગતા આમ;
શોભે મંગળ કળશ રૂપાળા,
ઘરોઘર વળિ તોરણ માળા. ૯
રૂકેછે ધ્વજને પતાકા,
વાગે નોખત ગજપર ડંકા;
છબિ નર નારિઓતણિ શોભે,
દખિ મુનિઓ તણાં મન લોભે. ૧૦

જ્યહાં જન્મ લિધો જગદંબા ;
આખા વિશ્વતણી અવલંબા ;
તે નગર શોભા ક્યમ વરણાય,
સહુ વિશ્વમાં જે વખણાય. ૧૧
અધિ સિંધિને સંપતિ સરવે,
નવિ નિત અતિ ઉમયા જનમવે ;
ધન્ય ભાગ્ય હિમાચળ નારી,
જેને પેટ સતી સહુમારો. ૧૨

રાગ ઓખાહરણનો ચોપાઈ ત્રિતાળની

મુણી નગર નિકટ^{૩૭} જન આવી,
સામેયાનો તૈયારી કરાવી ;
સજ વાહન વિવિધ પ્રકાર,
ધરી અંગ ઉત્તમ અલંકાર. ૧
દિવ્ય વસ્ત્રે શોભાવી કાય,
સાદર સામેયે સહુ જાય ;
જોઈ દેવ કટક ઉર હરખ્યા,
મુર શોભેછે સરખા સરખા. ૨
હરિ નિરખી થયા સૌ મુખાળા,
શોભે વિષયુ રૂપે રઢિયાળા ;
ભવ સાથ જોવા જવ લાગ્યા
જાય વાહન ભડકીને ભાગ્યાં. ૩
તેજ^{૩૮} ભાગ્યા પાડી અસવાર,
વાગ^{૩૯} તાણ્યે રહ્યા ન તે કાર ;
ગજ અંકુશને નવ માને,
નાખ્યો મ્હાવતને ચોગાને. ૪
ધરી ઘેર્યે રહ્યા ત્યાં મુખાણુ,
નાઠાં બાળક સૌ લઈ પ્રાણુ ;
ગયાં ઘેર પુછે માખાખ,
થરથરતા તે દેહે જવાખ. ૫
બીકે કંપે બિચારાંની કાયા,
તથી તરત ઉત્તર ન દેવાયા ;
કહિએ શું કહીજાયન વાત,
તમે સાંભળો માત ને તાત. ૬
જમધાડકે જન એ આવી,
જેણે મંડળી સહુ ભડકાવી ;

વર શાંડો ને વૃષભાશ્વ^{૪૦},
અમે દેખી થયા દિગ્મૂઠ ૭
વ્યાલ વળગાડ્યા છે લલાટે,
છલ કાડીને વરને ચાટે ;
આલુપણમાં છે માત્ર વિભૂતી,
સાથે વાહને લાવ્યાન જૂતી^{૪૧}.
અંગ આદ્યું છે દિગંખર,
ચોગિ જટિલ દિસે ભયંકર ;
સાથે પ્રેત પિશાચ ચોગણી,
મનુષ્યાભિષ^{૪૨} લક્ષ ભોગણી. ૮

ભૂત પ્રેત વ્યંતર ને વૈતાળ,
એ શું જનૈયા કાળ કરાળ ;
દિસે વદન વિકટ^{૪૩} દૈત્ય વેષે,
જોશે તે છવનું કેમ રેહશે. ૧૦
જોઈ જન જે છવનું રેશે,
તેનું પૂર્વનું પ્રણય વિશેષે ;
ઉમા લગન તે નજરે જોશે ;
જેને જોવાનું સર્જિત^{૪૪} હોશે. ૧૧

કહિવાત ઘરોઘર જાઈ,
વર આવ્યાની રૂડી વધાઈ ;
ભાણી બાળમુખે શિવ સંગ,
હસિ માત લે બાળ ઉચ્છંગ. ૧૨
બાળ સમજાવ્યાં વિવિધ પ્રકારે,
તમે હરશોન કોઈ લગારે ;
મુખે રમતા ફરો શરીરે.
હૈયે વાતન એ હરીરે. ૧૩
સામેયું લેઈ જનને આવ્યું,
હિમાચળને હેતે કેવરાવ્યું ;
દિધા સૌને ત્યાં જાનીવાસ,
અતિ શોભિત ધામ પ્રકાર. ૧૪
મેનાં આરતી શુભ સમારી,
સંગ મંગળ ગાતી નારી ;
કંચનથાળ^{૪૫} શોભે વર^{૪૬} પાણી,^{૪૭}
ચાલી પોખવા શિવ હરખાણી. ૧૫

૪૦ બળદ બપર યોડેલો. ૪૧ જોડીને. ૪૨ માણુ
સનુ માંસ. ૪૩ ભયંકર. ૪૪ સરજેલું. ૪૫ સોનાનો
થાળ. ૪૬ પ્રેટ. ૪૭ હાથ.

૩૭ ખાસે. ૩૮ ઘોડા. ૩૯ લગામ.

જેયા જવ ભવ વિકટ સ્વરૂપી,
ગાંડા સરખા વળી ખડુરૂપી ;
જીયા ભયપામિ ઊર વિશેષ,
જેઈ વરનો ભયંકર વેષ ૧૬
ભાગિ ભવન પેઠી ધાતીધાતી,
વિકળવસ્થા ન વરણી જાતી ;
તનમનમાં તારણિયા ત્રાસી,
દેખી વરને અતીશો ઉદાસી ૧૭
મેનાં હૃદય થયું કુખ ભારી,
ખાલાવી લિધી સતિ સક્રમારી ;
અતિ સ્નેહ ઉચ્છંગ ખેસાડી,
ખોલી લોચન આંસુ પાડી. ૧૮
જે વિધિએ તને રૂપ દિયું આયું,
જેથી કુંવરિ કાંડામણી કહાવું ;
જડમતિયા તે વિધિએ તું સાડું
ગાંડો વર કેમ કીધો વાડું. ૧૯

રાગ આખાહરણની ઠાળનો.

કેમ રચિએ વિરચિએ વર, છેક ગાંડો છળકરી,
દઈ સુંદરતા અધિક મારિ, કાલિ ઘેલી કુંવરી ;
પૂષ્પ જોઈએ જે કલ્પતરૂ પર, તે લગાડે આવળે,
વિધિવિવેકનજાણતોકંઈ, મિઠાઈમાંમિકુચયમ મળે ૧
ગુજ સહિત ગિરિથી પડો કાં, ૪૦ પાવક પ્રગટાદશમાં,
કાં સમુદ્ર ધરે ૪૦ પડો સહુ, કહું ખરું આ કલેશમાં ;
ઘર જાવ અપયશ થાવ જગ, ભૂંડિ કહો વળિ ભાવથી,
હું છંવતાં નહિં દઉં દિકરી, જમાઈ જોઈતો નથી. ૨
કુખિત દેખી રાણિ મેનાં, થઈ વિકળ અખળા ખડૂ,
પોખવા જાતાં નગરની, સંગ આવેલી સહુ ;
સંભારિ સ્નેહ મુતા તણે, ભરિ આવ્યાં લોચન વારી,
કરિ વિલાપ રૂદન કરંતી, વદ મેના નારી. ૩
શું ખગાડયું નારદનું મેં, અંતર માકુ તાકી,
ઘર ભંગાવ્યું વસેલું માડું, જમાઈ સોધી ખાંખી ૪૧ ;
ઉપદેશ આપ્યો નારદે આ, ખડુરૂપી વરકાળે,
તપ કિયું આસાડું વળિ સહુ, ત્યાગિ સુખ સમાળે. ૪
મોહ માયા ધામ ધન નથી, છે ઉદાસી વેષ,
કહ્યું સત્ય મુની તાણું સહુ, નથી સંશય લેશો ;

૪૮ દોડી દોડી. ૪૯ અગ્નિ. ૫૦ ઉડીખાણ.
૫૧ જોગી. શરિર રાખ ચોળનારા.

લાજ નહિં નહિં ખીક કરિ મન, પારકું ઘર ઘાલે,
મળયો નહિં કો જગતમાં જે, ટેવ એની ટાળે. ૫
એહને મન હાસ્ય કૈતક, શોકસાગર મારે ;
વાંઝણી શું પ્રસવ પીડા, જાણશે સંસારે ;
વાલિ વન તપ ધાર કરિને, દૂર્બળી થઈ દેહથી,
ખડુરૂપી વર કાજ એની, નારદના ઉપદેશથી. ૬

આવીછે ખાણન માંડવેરે, જાદવકુળની જાન
“ એરાગ ”

માત વિકળ દેખી પાર્વતીરે, જોતાં વરૂવો જમાઈ,
ખોલી વિવેક મૂઢૂ ભરીરે, વાણી અતિ સુખદાઈ ;
એવે વિચારે શું શોચતીરે, મતીવતિ થઈ માય,
વિરચિએ રચિયું ટળે નહીંરે, કયેં કોટી ઉપાય. ૧
કરમે લખ્યો મારો માવડીરે, વિવા વરૂવા સંગાત,
તો પછી દાષતે ક્યમ દૈયેરે, કોઈને ભલિભાત ;
તારાથી મટશે શું માવડીરે, લખ્યા બ્રહ્માના અંક,
વ્યર્થન લૈશ તું બ્હોશીનેરે, આજ આયું કલંક. ૨
તોરણ આવ્યો ઉમંગીનેરે, ક્યમ પાછો વળાય,
આ અવસર હડનો નથીરે, મારી મેના માય ;
જે કુખ સુખ વિધિએ હરોરે, લખ્યું મારે લલાટ,
જયણું જયણું ત્યહાં પામશુરે, વ્યર્થ કરવો ઉચાટ. ૩
ઉમયા વચન મૂક સાંભળીરે, વળી અતીશો વિનીત,
શોચ વિવશ સહુ સુંદરીરે, અંતરમાં અમીત ;
દઈ કુખણ સહુ દૈવનેરે, નિરે ભરતીએ નેત્ર,
વરતો વરૂએ વિશેષછેરે, ઉમા મોહતું ક્ષેત્ર. ૪
જાણી સમાચાર તે સમેરે, આવ્યા નારદ મુન્ય,
સાથે વળી સમઋષિઓરે, કરતા વેદ ધુન્ય ;
જોઈને હિમાચળને ઘરેરે, વદ નારદ વાત,
વિવામાં આ શું વગોવાણુરે, મનાવો સતિ માત. ૫

રાગ આખાહરણની ઠાળનો.

તે સમે સહુ સાથને, સમજાવિયાં રૂપિ નારદે,
પૂર્વ પ્રસંગ મુણાવિ સરવે, વિમળ વાણી તે વદે ;
મુણો મેના સત્યવાણી, પુત્રિ તમ જગદંબા,
અજ અનાદિ ભવાનિ શક્તિ, અખિલ જગ અવલંબા. ૧
અવિનાશિનિ ૨ એ અંગળજે, સદાશિવ અધ્યાગી,
જડત કરણી હરણિ ભરણી, સદા સત્યનિ સંગી ;

૫૨ કોઈ દિવસ જોનો નાશ નહીં એરી.

નિજ હિંમતે દહ ધારણી, એહ અશરણ શરણી,
એક મુખ રૂં કહિ શક હું, વિમળ મહિમા વરણી,
જન્મ પ્રથમ એ જ્ઞેમમાયા, દક્ષ ભવને જાઈ,
નામ સતિ સુંદર સુભાગ્યણી, મહિમાની અધિકાઈ;
ત્યાંય પણ સતિ શંભુસાથે, પ્રેમથી પરણાવી,
કથાપ્રસિદ્ધ સકળ જગતમાં, તેજ તમ ઘર આવી. ૩
એક સમય ભવાનિએ, શિવશંભુ સંગે આવતાં
માર્ગમાં રધુકળ તિલકરૂપ, રામને નિહાળતાં;
શંભુ કહિ પરિવ્રજ પ્રણય્યા, સતીમન સંશય થયો,
રામ નૃપસુત તેમને કુયમ, શંભુએ પરિવ્રજ કહ્યો. ૪
સમજાવિયું સતિને ઘણું પણ, મોહવશ માન્યું નહીં,
જનકીરૂપ લેઈ ચાલી, રામ પરિક્ષાને સહી;
ત્યાગિ શિવજીએ ત્યાહાં ઝટ, સતી તે અપરાધે,
હર વિયોગે વ્યાકુળી થઈ, પામિ દુઃખ અગાધે. ૫
પિતા ઘર જઈ તે પછી, તનત્યાગ્ય ચોગાનજે,
માગિ એવું પુનરભવમાં,^{૧૩} સ્વામિ શિવ શંભૂ મજે;
જન્મિ તે તમ ભવન આવી, સ્વનાથ માટે તપ કર્યું,
સત્ય જાણી તજે સંશય, મન મોહ તણું ભર્યું. ૬
સર્વદા શંકર પ્રિયા સતિ, દંપતી જોઈ દુઃખ ઘટે,
જનક માતપિતા ઉભય એ, ભજ્યે ભવફેરો મટે;
અજ્ઞાન ત્યાગો આસન્ને, મુણે હિમાચળ નારી,
વિવામાં વધરો ન ઘાલો, કહ્યું મુનિએ વિચારી. ૭

મેતે વળડચો શંખ, સમર્થા વનમાળી “એરાગ”

મુણિ નારદનાં વેણ, સંશય સર્વ ગચો,
સહુને મટયો વિષાદ, અતિ આનંદ થયો ૧
ક્ષણમાહિ એ વાત, પુર બાધે પ્રસરી;
ઘરઘરથી સહુ ગોરી, નિસરી હર્ષ ભરી;
ઘોટે ચોક બજાર, નાનાંને મોટાં ૨
ચરચે એ સંવાદ, મન આનંદ સોતાં
મેના હિમગિરિ રાપ, આનંદ્યાં અતિશે; ૩
નિજપુત્રિને ભિડિ ભૂજ, મળવા મનહીંસે ૪
મેના હિમગિરિરાય, સતિના પદ વંદે;
ફરિ ફરિ વાર હજાર, અતિમન આનંદ. ૫
નારિ પુરૂષ શિશુ^{૧૪} સર્વ, વૃદ્ધ તરૂણ^{૧૫} શાણા;
સાંભળિ ઉમા ચરિત્ર, અતિશે હરખાણા. ૬
ઘરઘર મંગળ ગીત, સૌ ગાવા લાગ્યાં;
કનક કળશ સહુ લોક, સહુને અનુરાગ્યાં. ૭

૧૩ ખીજે જન્મ. ૧૪ બાળક. ૧૫ જુવાન.

જમણ કિધાં ખહુભાંતિ, જન જમાડવા;
યથાચોગ્ય તેવાર અમૃત લાડવા ૮
જેઘર માત ભવાનિ, ત્યાંનાં જમણુતણી;
કેમ પ્રસંશા થાય, મુખડે એક ઘણી. ૯
સાદર સ્નેહ સહીત, જમવાને કાળે;
બોલાવી સહુ જન, ત્યાં હિમગિરિરાજે. ૧૦
વિશ્વ વિરંચિ સુરેન્દ્ર, સુર સહુ જાતી;
પેથાં દિવ્યાંબર, જોઈ ઠરે છાતી. ૧૧
જુગતે જોવા પાત્ર, જનૈયા સરવે;
અતિ રૂપવંત શુણંત, સહુ છે તન નરવે.^{૧૬} ૧૨
પંગત માંડયા પાટ, હાટક^{૧૭} ઘાટીલા;
અતિશે રત્ન જડિત્ર કોઈ સ્ફટિક શીલા. ૧૩
પંગત બેઠા સર્વ, જનૈયા આવી;
પિરસાયાં પકવાન ઝટ ઝટ ઝોકાવી. ૧૪
જમતી જોઈને જન, ટોળે નારિ મળી;
દ મૃદુવાણિથી ગાળ, પોચે મન રળી. ૧૫
સુણાવિ વ્યંગ વચન, સુંદરિઓ સરવે;
કરતી વિવા વિનોદ, હાસ્ય કરી હજવે. ૧૬
કરતા ભોજન દેવ, અતિશે વિશ્રામે;
વિનતા ગાળ વિનોદ, મુણિને મુખપામે. ૧૭
જમતાં વાઘ્યો જેહ, ઉર આનંદ ઘણો;
તે કેમેકરી જાત, કોટી વદન ભણ્યો. ૧૮
જમી ઉડી સહુ જન, હાસ્ય વિનોદમાં;
દીધાપછિ મુખવાસ, સહુ મનમોદમાં.^{૧૮} ૧૯
ગયા ઉતારે ત્યાંયિ, જનૈયા સરવે;
જ્યાં જ્યાં જોનો વાસ, ત્યાં હજવે હજવે. ૨૦

ત્રિભોવન પાવન તુળસીજનો વીવારે. “એરાગ”

પછિ મુનિઓએ, હિમગિરિ પાસે આવિરે,
અતિ આદરથી, લગન ઘડી સંભળાવીરે; ૧
લગન તણે હિમગિરિએ અવસર જાણીરે,
દેવ તેહાવ્યા, હરખ હૃદયમાં આણીરે. ૨
સાદર સુર સહુ, આવ્યા મન હરખાએરે;
ઉચિત મુઆસન દીધાં હિમગિરિરાએરે. ૩
વિધિએ વેદ વિધિયિ ત્યાં વેદિ^{૧૯} બનાવીરે;
અનુરાધએ વળિ ચાહીને ચિતરાવીરે. ૪

૧૬ આરાધના વાળા. ૧૭ સોનુ. ૧૮ આનંદ.
૧૯ ચોરી.

સુભગ સુમંગળ ગીત રૂઠાં ત્યાં ગાતરિ;
કોકિલકંઠી શશિવદની મહમાતરિ. ૫
સિંહાસન અતિપાવન દિવ્ય મુહાપરે;
વિધિએ રચ્યું નિજહાથ ન વરણિ શકાયરે. ૬
બેઠા તેપર શિવ વર ગૌરે ગાતરે;
જગત જનકે શિવ હિમગિરિના જામાતરે. ૭
શિર નામી વિપ્રોને શિવ ભગવાનરે;
નિજમણુ રામ તણું ધરિ અંતર ધ્યાનરે. ૮
પછિ મુનિઓએ ઉમયાને બોલાવીરે;
કરિને સહુ શ્રૃંગાર સખી લઈઆવીરે. ૯
રૂપ અનૂરૂપ જગમાં નહિ કો જાતરિ;
ઉમયા રૂપ જોઈસુર સહુનાં મન મ્હોતરિ ૧૦
છબિ રૂપવંતિ ઉમા જગજનની સેવોરે;
છબિ વરણે કવિ કોણુ જગતમાં એવોરે. ૧૧
જગંબા ભવભામા^{૧૦} ઉમયા જાણીરે;
અખિલ જગત અવલંબા અધિક પ્રમાણીરે. ૧૨
મનમાં કીધા પ્રેમ સહિત પરણામરે;
સરવ સુરોએ વરણીને ગુણગ્રામરે. ૧૩
સુંદરતાની મધ્યાદા^{૧૧} ભવરાણીરે;
કોટિ વદનથી છબિ ક્યમ જાણ વખાણીરે. ૧૪
શ્રુતિ સારદ નારદ વણિ શેષ હૃદયેરે;
સંકોચાઈ કહે શોભા જોઈ વેષરે. ૧૫
તો પછિ મંદમતી કણિ કવિગણુકેરીરે;
ક્યમ કહિ શકશે શોભા વદન ઘણેરીરે. ૧૬
ગદ્ય સતિ મધ્ય મંડપમાં જ્યાં શિવરાયરે;
એ દંપતિ દરશન લેતાં કુખ જાણરે. ૧૭
જોઈ શકતી નથિ લાજ સતિ શિવ સામૂરે;
પતિ પદકમળે મન મધુકર વિશરામૂરે. ૧૮
મુનિ આજ્ઞા એ ગણપતિ પુજ્યા કોડેરે.
શિવ ઉમયા દંપતિએ જઈને જોડેરે. ૧૯
ગણપતિ સૂર આનાદી છૈંવમાં જાણીરે;
સંશય મન કરશે નહિ કોઈ પ્રાણીરે; ૨૦
શ્રુતિમાં વિધિ વીવાની જોઈ જાણવીરે;
તે સહુ મ્હામુનિઓએ આપિ કરાવીરે. ૨૧
હિમાચળે ત્યાં દીધું કન્યાદાનરે;
જાણિ ભવાનિ મન કરતા ગુણ ગાનરે. ૨૨

પાણિગ્રહણ^{૧૨} જવ કીધું હરખિ મહેશ્વરે;
હરખ્યા ઉર સુર વિશ્વ સુરેશ વિશ્વેશ્વરે. ૨૩
વેદ મંત્ર ત્યાં મ્હામુનિઓ ઉચ્ચારેરે;
જય જય શંકર સૂર કરે સહુ ત્યારેરે. ૨૪
વાગે વાળાં વિવિધ પ્રકાર અઘાતરે;
પૂષ્પતણો વરચો નભથી^{૧૩} વરસાતરે. ૨૫
શિવ ગિરિજાને રૂઢિરિત થયો વિવાહરે;
ચૌદ ભુવનમાં ભરી રહ્યો ઉચ્છાહરે. ૨૬
દાસી દાસ તુરંગ^{૧૪} અને રથ હાથીરે;
ધેનુ^{૧૫} વજ્ર મણીગણુ નાના જાતીરે. ૨૭
અન્ન કનકભાજન^{૧૬} ભરિ આણ્યા ભાવેરે;
પેરામણીમાં દીધું સહુ ગિરિરાવેરે. ૨૮

છંદ હરિગીત.

પેરામણી ભલિભાત દીધી, રાંભુને બહુ સ્નેહથી;
કરજોડિ પછિ હિમગિરિ કહે મેં, આપ જગ દિધું નથી;
દેહી શું પૂરણકામ શંકર, કહિ પદામ્બુજ^{૧૭} ગ્રહિ રહ્યો. ૧
હે નાથ તમ પગલે કૃતારથ, વિશ્વમહિ હું થયો. ૧
સસરાનું મન સંતોષ્યું શિવ, સહુ ભાંતિએ તેણે સમે;
મેના વળી પરિ પૂર્ણ પ્રેમે, શિવ ચરણ આવી નમે;
વિનતી અતી કરજોડિ કરતી, પુત્રિ મારી ખોટની. ૨
ઉમયા મને મમ પ્રાણસમ ગૃહ, દાસિ કરજો આપની. ૨
અપરાધ સહુ કરજો ક્ષમા તમ, છો દયા સાગર સદા,
માગૂં આપનિ પાસ શંકર, ઘો મને વર મનમુદા^{૧૮};
સમજાવિ સાસુ બહુવિધે શિવ, સર્વ સુખદાતા બહુ,
નમિ ચાણુ ગદ્ય મંદિર વિષેતે, કથા સંક્ષેપે કહૂ. ૩
બોલાવિ લિધિ સતિને પછી ઉચ્છંગ લે દે શિખ ભલી,
કરજો સદાશિવ પદ પુજા તો, પોચશે મનની રળી;
નહિ દેવ અન્ય જગતવિષે પતિ, તેજ દેવ પ્રમાણવો,
એ નારિ ધર્મ કહ્યો તને તો, સત્ય મનમાં જાણવો. ૪
વચનો કહે ભરિ નેત્ર નિરથી, લ.વિ હૃદય કમારિને,
મેના વિકળ થઈ રોતિ જોતી, ઉમા સુખ સંભારિને,
સરજાવિ શિદ નારી જગતમાં, પ્રજાદેવે ભાવથી,
નહિ સ્વપ્નસૂખ પરાધિનેકદિ,^{૧૯} આશિયાણિ આનાદિથી. ૫
થઈ પ્રેમ વિકળ વિશેષ માતા, જહું સતિનું સંભારિને,
છે પુત્રિ ધન આખર પરાયુ^{૨૦}, ધરયૂં ધૈર્ય વિચારિને;

૧૨ હસ્ત મેળાપ. ૧૩ આકાશથી. ૧૪ ઘોડા.
૧૫ ગાયો. ૧૬ વાસણો. ૧૭ ચરણકમળ.
૧૮ આનંદ મનવડે. ૧૯ પારકે તાપે રહેવું.

ત્યાં વળિવળી મળતી સતીપદ, લાગતી સતિ આવડી,
 તે પુત્ર તું જાતાં હું એવી, વત્સ વિણ જ્યમ ગાવડી. ૬
 ઉરથી ન છોડિ છુટે સતી ત્યાં, ખૂણું પ્રેમે વ્યાકુળી;
 વરણું ન જાય વિજેગ કુખ જોઈ, ધૈર્યની ધીરજ કુલી,
 મળિ બેઠિ બુજ સહુને ભવાની, નારિ વૃંદ' કટંબિનાં; ૭
 ફરિ માત ઉર લપટાઈ' જઈને, નેત્ર આંસુથકી ભિનાં.
 મળિ ચાલિ પામી ઉચિત આશિષ, સર્વની સતિ તે ઘડી,
 પાછૂ ફરીફરિ રોતિ જોતી, માત વદન રડીરડી;
 સખિ લૈ ગઈ શિવપાસ સતિને, હળિમળી પાછી વળી;
 જન્યક જનોને દાન દઈ શિવ, મનતાણી પોચી રળી. ૮
 ઉમથા સહિત કૈલાસ ચાલ્યા, શંભુ અખિલજગત ધણી,
 સુર અમર હરખ્યા નિરખિ દંપતિ, પ્રબવપૃષ્ઠી થઈ ધણી;
 નભ વાગિયાં ત્યાં દેવ કુંકુભિ, સુકન મંગળ થાયછે,
 જય જય કૃપાળ કપાળિ શંભૂ વિજય વિધિ ગુણ ગાયછે. ૯

હોહુરા.

ચાલ્યા હિમગિરિ સાથ તવ, વળાવવા ધરિ હેત;
 કર્યા વિદાય વિનય કરી, સતિનિજપુત્રિ સમેત. ૧
 ઘર આવિ ગિરિરાજીએ, સાદર સર' ગિરિરાય;
 બોલાવી લેઈ તેમને, આદર માન અપાય. ૨
 વિનય કિધે વળિ તેમનો, દઈ ઉત્તમ દાન;
 કર્યા વિદાય હિમાચળે, માન્યા ઝાઝે માન. ૩
 કૈલાસે જવ આવિયા, સતી સહિત શિવરાય;
 સુર સહુ નિજનિજલોકમાં, વિદાય માગી જાય. ૪
 જગતતણાં જનની જનકે, શંભુ ઉમથા સાર;
 તેધિ તેમનો નવ કહ્યો, વખાણિને શૃંગાર. ૫
 કરે વિવિધ વિધિ તે સમે, દંપતિ ભોગ વિલાસ;
 અણસહીત ગિરિજાપતી, વસે વાસ કૈલાસ. ૬
 હર ગિરિજાનો નિત નવો, વિવિધ પ્રકાર વિહાર;
 દિન વીત્યા ત્યાં કંટલા, શંકર વિશ્વાધાર. ૭
 જન્મ્યા કાર્તિકસ્વામિ તવ, પ્રતાપવંત અમીત;
 માર્યો નેણે રણવિષે, તારકદૈત્ય અજીત. ૮
 આગમ નિગમ પુરાણમાં, પ્રસિદ્ધ છે સૌ ઠામ;
 ખટમુખ જન્મનું કર્મ જગ, મહા તેજ ખળ ધામ. ૯
 તે કારણથી આ સમે, મેં મુજમતિ અનુસાર;
 સંક્ષિપ્તે શિવસુતતામું કહ્યું ચરિત્ર ઉદાર. ૧૦
 આ ઉમથા શંભુ તણો, વિવાહ ને નરનાર;
 કહેશે આશે તેમનો, ભવરેરો મટનાર. ૧૧

૧ ટોળાં. ૨ વળગી. ૩ સરેવર.

મંગળ કાર્ય વિવાહમાં, સદા પામશે સુખ;
 અશરણશરણ ઉમાપતી, દોહાલું ટાળે કુઃખ. ૧૨
 ચરિત્રસાગર શિવસદા, વેદ ન પામે પાર;
 તો વરણુ કેવી રિતે, કવિ મતિમંદ ગુમાર. ૧૩

વસંત તિલકા છંદ.

શંભુ ચરિત્ર અતિ મુંદર સાંભળીને,
 પામ્યા અતી સુખ મુની સુગતી કળીને;
 વાધી કથાપર ઘણી મન લાલસા' ત્યાં,
 રોમાવળી ખડિયઈ' પ્રગટી દશાજ્યાં. ૧
 હર્ષાશ્રુ' નેત્ર ભરિયાં પરિપૂર્ણ પ્રીતે,
 આવે ન વાણિ વદને મન પ્રેમ ખીલ્યે;
 દખી દશા હરખિયા મુનિ મનમાંહે,
 છે ધન્ય યામવલિકે કિધું એવું ત્યાહે. ૨
 છો આપ પ્રાણપ્રિય શંકરને સદાએ,
 વ્યાપે ન મોહ મમતા તમને કદાએ,
 જનોન ભાવ શિવશંકર ચર્ણુ સારો,
 સ્વપ્ને ન તે રથપતી મન ભાવનારો. ૩
 વીના છળે શિવપદ અતિ નેહ જે છે,
 શ્રીરામ ભક્તિતાલું લક્ષણ શ્રેષ્ઠ એછે;
 છે કોણ શંભુસમ રાઘવ વૃત્તધારી,
 વીનાપરાધ' તઈ' જે સતિજેવિ નારી. ૪
 ભક્તિ દ્રઢાવિ પણ લૈ રથનંદકેડું,
 શ્રીરામને શિવસમૂ પ્રિય કો ઘણેરું;
 ભાખ્યું અમે પ્રથમ શંભુચરિત્ર ભાવે,
 જાણ્યો સુમર્મ તમનો પરિપૂર્ણ હાવે. ૫
 છોજ પવિત્ર તમ સેવક શમકેરા,
 સર્વેવિકારહિણછો ગુણના ઘણેરા;
 મેં જાણ્યું ગૂણ શિળ તમારું સહુ વિશેષે,
 લીલા સુણો કહું હવે કિધિ કૌશલેશે. ૬
 સૂણો સમાગમ મુની તમનો થવેથી,
 જેવું ઉરે મુખ કહ્યું નવ જય મેંથી';
 છે રામનાં અતી ચરિત્ર મુનીશ એવાં,
 સો કોટી શેષ ન શકે કહિ મૂખ તેવાં. ૭
 સંભારિ સારક પ્રભુ' ધનુષપાણી',
 જેવી સુણી કહુંડું તેવિ મુખે વખાણી;

૪ અનિશ્ચય હિમજ. ૫ ઉભી થઈ. ૬ હર્ષનાં આંસુ. ૭ વાંકવિના. ૮ મારાથી. ૯ જોનાહાયમાં ધનુષકે તેવા.

છે સારદા પુતળિકાષ્ઠસમાન સ્વામી,
શ્રીરામ સૂત્રધર અંતરભ્રમિધામી,
જાણી કરે જન અનુગ્રહ^{૧૦} નાથ ભાવે,
વાણી કવીહૃદયથોકવિષે નચાવે;
તે રામને પ્રણમિને રૂડિ વાણિ માગું,
તેના ગુણોવિરાદ વર્ણવવા^{૧૧} હું લાગું.
કૈલાસ શૈલ અતિ રમ્ય વિશાળતાએ,
છે જ્યાં નિવાસ શિવ પાર્વતિના સદાએ;
ચોગી જનો સિધ તપોધન કિન્નરોત્યાં,
દેવો સમાજ તપરૂપ યુનીવરોત્યાં.
સેવે સહુ શિવઉમા સુખકંદ ભાવે,
ત્યાં સુકૃતી^{૧૨} જન સુખે વસિ દી ગુમાવે;
શંભૂ હરી વિમુખ ધર્મવિષે ન પ્રીતી,
તે ત્યાં જઈ નવરાકે સ્વપ્ને કહીંચી.

દોહરા.

તે ગિરિપર સુંદર અતી, વડનૂ વૃક્ષ વિશાળ;
નિત્ય તુતન^{૧૩} ધમધાર વણિ, દીસે ઝાઝે ડાળ.
શીતળ મંદ સુગંધમય, પવન બધે પ્રસરાય;
ઘટાટોપ વડવૃક્ષની, શીતળ રૂડી છાંય.
શિવ વિશ્રામ સુવૃક્ષતે, શ્રુતિ પાણુ સમજ ગાય;
મહિમા અધિક જુઓ હજી, વડ તરૂરાજ ગણાય.
એકવાર તે તરૂતળે, ગયા શંભુ પ્રભુ સાર;
દખિ વૃક્ષ શિવ હૃદયમાં, સુખ થયું અપરંપાર.

લુગંગીછંદ.

વિલોકી સુવિશ્રામ ત્યાં વિશ્વનાથે,
મિતે પાથરૂં સિંહચર્મ સ્વહાથે^{૧૪};
ખિરાજ્યા કૃપાળુ ત્યહાં શંભુ સ્હેજે,
દિપે કુંદલકૂ સમા ગૌર તેજ.
વડાભૂજ ધાર્યા યુનીચીર વાર;
દિસે રક્તઅંબુજસા ચર્ણ ચાર^{૧૫};
નખધૂતિ^{૧૬} એવી મહાઝાતકારી,
સદા ભક્ત અજ્ઞાનતા ટાળનારી.

૧૦ મહેરબાની. રિવકાર. ૧૧ સ્વચ્છ. ૧૨ સારા
કૃત્ય કરનાર. ૧૩ નવું. ૧૪ પોતાને હાથે.
૧૫ રૂપાળો. સુંદર. ૧૬ કાન્તિ. શોભા.

વિભૂતી લુગંગો અલંકાર શોભે,
છખી જોઈ ત્રૈલોક્યનાં ચિત્ત લોભે;
છખી શર્દધૂતણી જાણ હારી,
ઉમા નાથની મૂખશોભા વિચારી.
જટાજૂટ મંદાકિની^{૧૭} શીર સારી,
દિપે લોચનામ્બુજ^{૧૮} આનંદકારી;
વળી વીષ કંઠ અતી શોભતુ છે,
સહુ અંગ સૌદર્યતાએ ભર્યું છે.
દિપે ખીજનો ચંદ્ર ભાજે^{૧૯} રૂપાળો,
થયો એધિ પૂર્ણે^{૨૦} કર્તા પ્રભાળો;
ખિરાજે સ્મરારી^{૨૧} ત્યહાં બેસિ કેવા,
ધરી હોય શાન્તે^{૨૨} સ્વમૂર્તિનિ જેવા.
સમે જાણિ સારો ઉમા હર્ષ માની,
ગઈ શંભુની પાસ માતા ભવાની;
દિધૂ માન જાણી પ્રિયા પ્રાણુધારી,
વળી બેસાણું વામ ભાજે પુરારી.
સતી બેઠિ શંભુ સમીપે જઈને,
અતીશે ઉરે હર્ષવંતી થઈને;
કથા પૂર્વ જન્માંતરી ચિત્ત આની,
હવેનાથ કહેશે મને સંભળાવી.
સતી શંભુ હૈયાતણો હેતુ જાણી,
હસીને વહી પાર્વતી વાલિ વાણી;
કથા જે સદા સર્વ કલ્યાણકારી,
ચહે પુછવા પાર્વતી તેજ ધારી.
વદે પાણુજેડી સતી શંભુ પ્રત્યે,
તમે વિશ્વતાતા મહીમા અમીતે;
અહો નાથ મારા સ્મરારી પુરારી,
રૂડી કીર્તિ ત્રૈલોક્યમાંહિ તમારી.
સદા સિધ્ધ ચોગી યુની નાગ દેવા,
કૃપાનાથ તે સૌ કરે આપ સેવા;
ધરી ચિત્ત ચણામ્બુજે જોક્ષ માજે,
વળી આવિ વિભૂસમા પાયલાજે.

દોહરા.

પ્રભુ સમર્થ સર્વજ્ઞ શિવ, સર્વકળા ગુણધામ;
ચોગ જ્ઞાન વૈરાગ નિધિ, પ્રણુત કદપતરૂ નામ..

૧૭ ગંગા. ૧૮ નેત્રકમળ. ૧૯ કપાળો.
૨૦ પુનમનોચંદ્ર. ૨૧ કામદેવના શત્રુ. શિવ.
૨૨ શાંતરસે.

રામ આપાહરણની ઠાળનો.

જાણિ સત્ય મને નિજદાસી, હો જો પ્રસન્ન પુરારી,
સ્વામિ સુખનિધિ વિવિધ પ્રકારે, શશિધર સૌહૃતકારી;
તો કહી રઘુનાથ કથા શુભ, વિવિધ પ્રકાર વખાણી.
ટાળો મમ અજ્ઞાન આ અવસર, જોડી કહું યુગ પાણી. ૧
જેને આંગણે કલ્પતરૂં રૂકું, અભિમતરૂંનું દેનારું,
તે શું દરિદ્રતાળું કુખ વેઠે, વિશ્વપતી કહેવાર;
એકું હૃદય વિચારિને સ્વામી, ભાગ્યંદ્ર અવતંત્રી,
મોહ મતિ ભ્રમ ભારી હણીમમ, કોણ રામ રઘુવંશી. ૨
મુનિ સિદ્ધને સાધક યોગી, જે પરમારથવાદી,
તેતો સહુ નિત્ય પ્રત્યે કહેછે, રામને બ્રહ્મ અનાદી;
શેષ સારદ નારદ આદિ, વેદ પુરાણ પ્રખ્યાતા,
રામતણા ગુણગાન કરે સહુ, અખિલજન સુખદાતા. ૩
નાથ તમે પણ સાદર સ્નેહે, રાત દિવસ હે સ્મરારી,
રામરામ કહી રટણ કરોછો, વિશ્વપતી સૌપિસારી;
તેહ રામતે કૌશલેશ સુત સૌ સુખરૂપખજારારી;
કેકોઈ અગુણ અલખગતીવાળો, અન્યઅજ્ઞમાવિનાશી. ૪
જો નૃપબાળ તો બ્રહ્મ અનાદી, કેમકરી કહેવાયે,
નારી વિરહકુસલ મતિ ભૂલી, શોષે શું રૂરિ વનમાંયે;
ચરિત્ર નિહાળતાં નર અનુસરતાં, સુણતાં મહાત્મ અતીશો,
બ્રમિત બુદ્ધિ મારી માટ સાંભળવા, રામકથા મનહિંસે. ૫
જો કોઈ અન્ય પ્રભુ વિલુ વ્યાપક, અજ્ઞ અનીહી અનાદી,
તોતે સમજવી નાથ કહે મમ, પ્રાણતપાળ કૃપાધી;
જાણી અજ્ઞ હું અખજાને સ્વામી, રૂદેન ધરશો શેષ,
જે પ્રકાર મટે મોહ મારોતે, નાથ કરો આશુતોષ. ૬
મેં દીડી વન રાઘવ પ્રભુતા, બ્રહ્મ અનાદી જેવી,
અતિ ભય વિકળ ન તમને સુણારી, દીડી દ્રષ્ટે તેવી;
તોપણ યોધ ન આવ્યો મલિન મન, હે શિવ અંતર જામી,
તેતણું ફળનાથ પ્રાણેશ્વર, હું ભલિભાતે પામી. ૭
હજી પણ મન કાંઈ સંશય મારે, કહું કરજોડી કપાળી,
અતિ પવિત્ર ચરિત્ર કૃપા કરી, નાથ કહેને સંભાળી;
પૂર્વજન્મ પ્રયેધ દિધો ઘણો, ટાળવા મમ અજ્ઞાન,
સમજ તે મન કોધ ન કરશો, હે સદાશિવ ભગવાન. ૮
તે અવસર જેવો આ અવસર હવે, મોહ ન મનમાં મરે,
રામકથાપર ભાવ ભલો મન, વિમળ વિવેક વિચારે;
ધરી ધરણી શિશુ હું વંદુ, તમ પદકમળ પુરારી,
વિનયકરું રઘુનાથ વિશદ ગુણ, વરણી કહે વિસ્તારી. ૯

૨૩ ૧૨૧ પ્રસન્ન થાય એવા. † ચેષ્ટારહિત

પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે કમય થારો “એરાગ”

સ્વામી અસુરારી અવિનાશી;
કરજોડી વિનવે દાસી, સ્વામી અસુરારી અવિનાશી. ૧
બુજારાજ ભૂષણ સુરત્રાતા; વ્યાપક સહુ સંસારે,
રઘુપતિ ગુણગાથા અતિ પાવન, વરણી કહે વિસ્તારે.
સ્વામી અસુરારી. ૧
શ્રુતિ સિદ્ધાંત નિચોવી સરવે, તત્ત્વ કહે ત્રિપુરારી,
આપ વિના મમ મન સંશય સૌ, નહિ કો શકે નિવારી.
સ્વામી અસુરારી. ૨
જોપણ નારી અનઅધિકારી,^{૨૪} મહામંત્ર લેવાને;
તોપણ મનકમ વચને હું તો, તમ દાસીનિ સમાને.
સ્વામી અસુરારી. ૩
આરતવાન જ્યહાં અધિકારી, પ્રેમ થકી જવ પામે,
ગૂઢ તત્ત્વ નહિ સાધુ છુપાવે, રાજીરામ ગુણગ્રામે.
સ્વામી અસુરારી. ૪
અતિ ઉત્કંઠાએ સુરસ્વામી, પુછેછે તમ દાસી;
કરી દયા રઘુનાથ કથા શુભ, કહે ઉમંગ પ્રકાશી.
સ્વામી અસુરારી. ૫
પ્રથમ કહે તે કારણ કોડે, નિર્મળ નાથ વિચારી;
નિર્ગૂણ પરિબ્રહ્મે અવનીપર, સગુણિ દેહ યમ ધારી.
સ્વામી અસુરારી. ૬
પછી કહે અવતાર રામનો, જે સહુ સુરહિતકારી;
બાળચરિત્ર કહે પછિ પ્રેમે, બહુવાર બલિહારી.
સ્વામી અસુરારી. ૭
થયો વિવા જ્યમ જનકિંરે, રામસ્વામિ સંગાતે;
કહે નાથ તે વરણી વરણી, હૃદય અતી હરખાતે.
સ્વામી અસુરારી. ૮
રાજ તજ વનવાસ ગયા પ્રભુ, સાનુજ સીતા સાથે;
કોણુ ફૂંપણ તે રાજ્ય તજ્યાનું, લીલા^{૨૫} કરિ રઘુનાથે.
સ્વામી અસુરારી. ૯
વનવસિ રાક્ષસ રોળ્યા રણમાં, ધીરવીર બળધારો;
કીધાં અધિક પવિત્રચરિત્રા, દશરથ ચોક વિહારી.
સ્વામી અસુરારી. ૧૦
કહે નાથ પછી રઘુનાથે જ્યમ, રાવણ રણમાં માર્યો;
મહાનીચ કર્મી પણ પ્રભુએ, અવસાને^{૨૬} ઉદ્ધાર્યો.
સ્વામી અસુરારી. ૧૧

૨૪ અધિકાર વિનાની. ૨૫ એલ. રમત.

૨૬ અંતકાળે. મરતી વખતે.

રાજ્ય એસિ પછી લીલા કીધી, જેવિ રિતે રઘુગને;
સકળ કથા વિસ્તારિ કહો શિવ, સર્વ લોક હિતકાળે.

સ્વામી અસુરારી. ૧૨

કૃપાનાથ શિવ કહો પછી ને, અચરજ કીધું રામે;
મળ સહિત રઘુકળઅવતંત્રી; કેમ ગયા નિજવાસે.

સ્વામી અસુરારી. ૧૩

પછી વરણવો નાથ પુરારી, તેહજ તત્વ વખાણી;
જે જ્ઞાને મુનિજ્ઞાનિ મગન મન, તત્વનું તત્વ પ્રમાણી.

સ્વામી અસુરારી. ૧૪

ભક્તિ જ્ઞાન પૈરાગ યોગ વળિ, શુદ્ધ વિજ્ઞાન પુરારી;
સહિતવિભાગ વરણવો સરવે, સુખદ સર્વ હિતકારી.

સ્વામી અસુરારી. ૧૫

રામ રહસ્ય અનેક બિજાં ને, વરણો વિમળ વિવેકે;
જેહુવડે આ ભવસાગરથી, લીધા મોક્ષ અનેકે.

સ્વામી અસુરારી. ૧૬

વળિ જે વાતથકી હું અજાણી, પુછી ન હોય કપાળી;
હુપી^{૨૭} રાખશો નહિ તે સ્વામી, કહો સહુ સંભાળી.

સ્વામી અસુરારી. ૧૭

તમે ત્રિભોવનગુરુ ગુણનિધિજે, નિરાદિન વેદ વખાણે;
રામ રહસ્ય તમે પાપે પ્રભુ, પામર છૈંવ શુંભાણે.

સ્વામી અસુરારી. ૧૮

સ્ત્રેહજ મત્ર ઉમયાનાં એવાં, વળી કપટહિણવાણી;
સાંભળિ શિવ સંતોષ પામિયા, નિર્મળ મનની જાણી.

સ્વામી અસુરારી. ૧૯

રામચરિત્ર સહુ શિવહૃદયે, તે અવસર ઝટ આપ્યું;
પ્રેમવિવશ હર્ષાશ્રુ નેત્રે, હૃદય હેત ઉભરાયું.

સ્વામી અસુરારી. ૨૦

શ્રીરઘુનાથનું રૂપ ઉરઆવ્યું, શંકરને ત્યાં સ્ત્રેહજે;
પરમાનંદ થયા ત્રિપુરારી, અમીત સૂખ અવેજે.

સ્વામી અસુરારી. ૨૧

થયા નિમગ્ન ઉભયધડિભરએ, ધ્યાનરસે તે વારે;
પછિ મન ખહાર કર્યું કથવા ગુણ, સાદર શિવ ત્રિપુરારે.

સ્વામી અસુરારી. ૨૨

હોહરા.

ધ્યાન બકી મન ખહાર કરિ, હરખી મન મહેશ;
વર્ણવવા લાગ્યા વિભૂ, રામચરિત્ર વિરોધ.

૨૭ છાની.

જૂઠું સત્ય કરિ માનિએ, જાણ્યા પાપે જેમ;
દારડિને અહિ^{૨૮} માનિએ, વિના ઝોળજ્યે એમ. ૨

જૂઠો જગ જતોરહે, જેની પડ્યે પિછાન;

સ્વપ્રતણો ભ્રમજય જયમ, જગ્યા પછી સુભાન. ૩

ખાળ સ્વરૂપ તે રામને, પ્રથમ કડું પરણામ;

સર્વસિધિ સુલભ દિસે, જપતાં જેનું નામ. ૪

મંજળભવન જગતપતી, અશુભહારિ^{૨૯} અસુરારિ;

પ્રસન્ન થાઓ તે મને, દશરથચોકવિહારિ. ૫

કરિ પ્રણામ પ્રભુ રામને, વાણી સુધા^{૩૦} સમાન;

સતિપ્રત્યે એ અવસરે, ઉચર્યા શિવ ભગવાન. ૬

ધન્ય ધન્ય ગિરિ અંગળ, તુજસમાન ઉપકારિ;

કોઈનહીં તે કહું ખડું, વિમળ વિવેક વિચારિ. ૭

રઘુપતિ કથા પ્રસંગે તે, પૂછ્યા પ્રીત સહીત;

જશપાવનિ ગંગાજીઓ, સકળ લોકને નિત્ય. ૮

રામચરણ અનુરાગણી, વિશ્વધિ રૂપ જહાજ^{૩૧};

કર્યો મત્ર તે પ્રીતથી, સર્વજન હિતકાળ. ૯

રામકૃપાથી પાર્વતી, સ્વપ્ને તુજ મનમાંય;

શોક મોહ સંદેહ ભ્રમ, મમ વિચાર નહિ કાંય. ૧૦

જંજળી છંપડે, ભક્તિની જીતી ન જાણી “એરાગ”

ખ્યારી તું પ્રેમે, સાંભળ રામચરિત્રો;

ગુણગણિ ભવ સાગરથી તરશે, જે છે પુન્ય પવિત્રો,

ખ્યારી તું પ્રેમે. ૧૬

રામકૃપાથી તુજ મન નિર્મળ, અહોનિશાં આ વારે;

તોપણ કિધી અરાંક ઉરમાં, સર્વલોક હિતકારે.

ખ્યારી તું પ્રેમે. ૧

તને સાંભળતાં વળિહતાં, સર્વત્રયું હિત હોશે;

નિમુખ હશેતે સન્મુખ થઈને, સંશય સર્વે ખોશે,

ખ્યારી તું પ્રેમે. ૨

જેણે રામકથા રૂઢિરિતે, કહી સુણી નહિ કાને;

તોતે જનના શ્રવણ વેહજે, ^{૩૨} સર્પભવન સમાનરે.

ખ્યારી તું પ્રેમે. ૩

નેત્રે સંતનું કર્યું ન દરશન, ઉરમાં આદર આણી;

મોરખીંછ્યાંદલા સમાને, તે નેત્રો લ્હો જાણી,

ખ્યારી તું પ્રેમે. ૪

૨૮ સર્પ. ૨૯ અશુભતાને હરનાર. ૩૦ અમૃત.

૩૧ જાણુ. ૩૨ કાંણાં.

ને ન નમે હરિ મુરપદ હેતે, હૂંપદ ધનમદ ધારી;
લે શિશ કહવી તુંબડિ જેવું, ભૂપ ગણેા ભીખારી.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૫

રામભક્તિ જેણે ઉર નાણી,^{૩૩} વૃથા કટખ વળગાડે;
તોતે છવતાંમુવો સમજવો, ફાકટ ખાઈખગાડે.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૬

જે રસનાએ રટણ કરે નહિં, રામનામ ગુણગાથા;
તેહ છલ દાદુરસમ^{૩૪} જાણેા, જન્મિ વગોવી માતારે.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૭

સાંભળિ રામચરિત્ર રૂઢાને, હિતે ન જો હરખાતી;
વજસમાન કઠોર નઠારી, છળકપટિનિ તે છાતરી.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૮

સાંભળ ગિરિજા રામનિ લીલા, મુરહિત દંતુજ વિમોહી,
પ્રાક્ષગયા અરિભાવે ભલેને, રાવણસમ જગદ્રોહી.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૯

રામકથા મુરધેનુસમઠે, સેવ્યે સહુ સુખદાની^{૩૫};
સંતસમાજ વિશ્રુધ નરનારી, કોણ ન મુણશે માનરી.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૦

રામકથારૂપિ તાણિ વગાડી, હે ગિરિરાજનિ ખાળી;^{૩૬}
સંશયપક્ષી હૃદય ડાળિથી, ઉડાવિમેલ નિહાળી.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૧

કલેષવૃક્ષને થડથિ કાપવા, કથારામનિ કહાડી;
સાદર સાંભળ શૈલકુમારી, લગની રૂડી લગાડી.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૨

રામનામ ગુણ ચરિત્ર રૂઢાં, પાર ન કોથિ પમાએ;
જન્મ કર્મ અગણિત રાઘવનાં, શ્રુતિપણ ગાય સદાએ.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૩

જેમ અનંતરામ પ્રણુ જન્મ્યા, પાપ પુએ જનજેઠ;
તેમ કથા કીર્તિ ગુણ પણ બહુ, વરણિ શું શકશે કોઈ.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૪

તોપણ જેવી મુણિ મેં શ્રવણે, વળી જેવિ મતિ મારી;
કહું તેવી ગુજ આગળ સરવે, દષિ પ્રીતિ અતિ તારી.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૫

મશ્ર ઉમા ગુજ સહજ રૂઢે, સુખદ સંત મનભાવ્યું;
હૂંપણ મનહર્ષિત હું એથી, કૃતાર્થ સૌનું કરાવ્યું.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૬

એક વાતપણ ગમી ન મુજને, પ્રાણપ્રિયા ગિરિખાળા;
હૈંપણ મોહવશે તે કીધું, કોણ રામરઠિઆળાર,

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૭

જેના ગુણનું ગાન કરે શ્રુતિ, ધ્યાનધરે મુનિજ્ઞાની;
તેહ રામ કોઈ અન્ય હશે શું, એ શું વશાં ભવાની,

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૮

કહે મુણે એવું અધમાધમ,^{૩૭} અસેલ^{૩૮} મોહ પિશાચે^{૩૯};
પાખંડી હરિપદ વિમૂખ નહિં, લાજકુચો નિજ ડાચે.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૧૯

અજ અપંડિત અંધ અભાગી, જરૂર તેમને જાણેા;
વિષય^{૪૦} કાટ મનદરપણ લાગ્યો, છતીકીકિએ કાણેર,

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૨૦

લંપટ કપટી કટિલ વિશેષે, કુપંથમધ્ય કળેલો;
સ્વપ્રે સંત સભાનહિં દીઠી, ભોગકુરોગ ભળેલો.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૨૧

કહે તેજ નર એવીરીતે, વેદ અસંમતવાણી^{૪૧};
જેને મુઝેન અપંગઆંખે, વૃધિ લાભકે હાણી.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૨૨

મન દરપણપર કાટ ચઢેલો, વળિ જે નેત્ર વિનાનો;
રામરૂપ તે ક્યમ કરિ દષે, દીન^{૪૨} અતીશે માનો.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૨૩

નથિ જેને મન અગુણ સગુણનો, વિમળ વિવેક લગાર;
કદિપત^{૪૩} વચન બહુ ખરખડશે, જશે પછી જમખારે.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૨૪

હરિમાયાવશ જડત બ્રમાએ, તો પામર શાલેખે;
અઘટિત નહિં એ બકતાં તેને, લુલોમેરૂંજ^{૪૪} દષેર?

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૨૫

વાયુ વિવશથી ખસી ડાગળી, મતવાલો થઈ મહાલે;
વદે ન તે સંભાળી વચનો, ભલે અસ્યો હો કાળેર.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૨૬

મહામોહમદમદિરા જેણે, હોએપાન કરેલો;
કહ્યું તેહનું કાન ન ધરિએ, નાસ્તિક મત મનમેલો.

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૨૭

ઉરવિચારિ એવું તહું સંશય, રાઘવપદ ભજ ભાવે;
મુણબ્રમરૂપિ તમને^{૪૫} રવિકરસમ^{૪૬}, વચન મારૂં હાવેર,

ધ્યારી તું પ્રેમે. ૨૮

૩૭ નીચમાંનીચ. ૩૮ ગળેલો. ૩૯ મૂતની જાતી.

૪૦ સ્ત્રીઆદિના રંગભાગ. ૪૧ નશાભિએરી.

૪૨ ગરીબ. ૪૩ મનના ઉઘાવનાં. ૪૪ મેરૂપર-

તનું શિખર. ૪૫ અંધકાર. ૪૬ સૂર્યનાં કિરણ.

૩૩ ન આણી. ૩૪ દેડાજેવી. ૩૫ સુખ દેનારી.

૩૬ કુવરી.

કોહરા.

બેદ ન નિર્ગુણ સગુણમાં, ઉભય પ્રહરે જાણ;
 મુનિ પુરાણ બુધ^{૪૭} વેદપાણ, વિધવિધ કરે વખાણ.
 જે નિર્ગુણ અજ અરૂપછે, અલક્ષ જગ કરતાર;
 ભક્ત પ્રેમવશ પ્રહરે, સગુણ થાય સંસાર.
 જે ગુણરહિત અને સગુણ, કેવા કહું પ્રમાણ;
 જ્યમ જળ ખરડ કરાવિયે, ઝાઝો બેદ ન જાણ.
 ભાનુરૂપબ્રમતિભિરને^{૪૮}, નિર્મળ જેનું નામ;
 વિમોહ પ્રસંગ તેહને, ક્યમ કહિએ થઈવામ.
 રામ સચ્ચિદાનંદ છે, દીનદયાળુ દિનેશ;
 નહિ ત્યાં મોહનિશાતણા^{૪૯} પ્યારી લેશ પ્રવેશ.
 સ્નેહ પ્રકાશરૂપે પ્રભુ, ભયહારી ભગવાન;
 નથિવિગ્નાનદિ^{૫૦} પાણુ ત્યહાં, અખળા કહું શું આન.
 હૂંપદ હર્ષ વિષાદ મન, જ્ઞાન તથા અજ્ઞાન;
 છવધર્મ તે જાણવા, વળિ અતિશે અભિમાન.
 રામ પ્રહ્લ્યાપક સદા, જગત વિદિત એવાત;
 પરમાનંદ અનાદિ છે, માયાદશિ વિખ્યાત.
 પુરૂષપ્રસિધ્ધ પ્રકાશનિધિ, પ્રગટ પરાવરનાથ^{૫૧};
 રત્નકળમણિ મુજ સ્વામિતે, ગુણિ ઉમયા મુણગાથ,
 સમજે નહિ નિજજમ મુરખ, અમીત મન અજ્ઞાન;
 મોહ ધરે પ્રભુપર અતી, જે જડ પ્રાણિ નિદાન. ૧૦
 દષ્ટિ ગગન ધનવાદળાં, કહે એમ કુવિચારિ;
 સૂર્ય ગચો અંબહન, દિસે ન જોતાં ધારિ. ૧૧
 નેત્ર આંગળી લાવિને, ચિતવે નભ ભણિ કોય;
 તેને મનભાણ્યે દિસે, પ્રગટ ચંદ્રણે સોય. ૧૨
 ઉમા મુણો શુધ મનવડે, રામવિષે જમ એમ;
 નભ તમ^{૫૨} ધુમર ધુળે ખૂ, જન છવાયું કહે જેમ. ૧૩
 ધન વાદળથી સૂર્ય કંઈ, છુપાય નહિ કો કાળ;
 ચંદ્ર ઉભય નથિ તેમ વળિ, એસો મિથ્યા આળ. ૧૪
 અંધકાર ધુળ ધુમરનો, સ્પર્શ ન કદિ આકાશ;
 તેમ રામ પરિબ્રહ્મને, માયાનો નહિ પાશ. ૧૫
 શબ્દ રૂપ રસ ગંધ વળિ, સ્પર્શ વિષય મળિપાંચ;
 કરણ^{૫૩} પરણ છે ચૈદ ભલિ, વિષય પ્રગટની સાચ. ૧૬

૪૭ બુધિવાન. ૪૮ અંધકારને. ૪૯ દિવસ.

૫૦ વિદ્યામાયાઅને અવિદ્યામાયાના. ૫૧ અંધકાર.

૫૨ હંદ્રિયો. અંતરનીચાર અને બાહ્યાંતરની અગીયાર.

દેવ કરણને વિષયના, ભોક્તા^{૫૪} છવ સમિત;
 સર્વ પરસ્પર એહ છે, એકથિ એક સમિત. ૧૭
 પરમ પ્રકાશક સર્વનો, નાથપરાવર જેહ;
 ૧ પુરીઅધોધાપતિરૂઢ, રામ અનાદી તેહ. ૧૮
 અખીલજગત પ્રકાશ છે, રામપ્રકાશક જાણ;
 ૨ માયાધીશ શિવા^{૫૫} મુણો, જ્ઞાન તથા ગુણખાણ. ૧૯
 જેનિ સત્યતાએ જુઓ, સર્વ વિચારિ સદાય;
 ૩ જડમાયા તે સત્ય જ્યમ, ભાસે મોહ સદાય. ૨૦
 સીપવિષે રૂપાતણા, ભાસે જ્યમ આભાસ;
 ૪ વળિ જ્યમ મૃગજળ સત્યગણિ, પામે છવ ઉદ્ધાસ. ૨૧
 જોપણ તે ત્રણ કાળમાં, વૃથા સદાય કળાય;
 ૫ તોપણ તેનો કોઈએ, છવનો જમ ન ટળાય. ૨૨
 એવિરિતે જગછે સદા, હરિ આશ્રીત રહેલ;
 ૬ છે અસત્ય પાણુ કુખદિએ, માયાપતિના ખેલ. ૨૩
 સ્પ્રમે જ્યમ કો આવિને, છેદશિશ તરવાર;
 ૭ તે કુખ જ્યમ જગ્યા વિના, થાય ન અળગુ લગાર. ૨૪
 ત્યમ આ જગત અસત્યપણ, જે કુખ દે મન કાય;
 તે સહુ જેનિ કૃપા વડે, મહાકુખ મટિજાય. ૨૫
 ૮ ઉમા તેજ રઘુનાથછે, કર્તા જગત કૃપાળ;
 છછદેવ તે મુજગણ, મુણિ સંશય સહુટાળ. ૨૬
 ૯ જેના આદી અંતનો, પાર ન કોથિપમાય;
 મતિ અનુમાને નિગમપણ, ગાએ એમ સદાય. ૨૭

છપા.

ચાલે ચાંચું વિનાય, સાંભળે શ્રવાણ વિનાતે;
 કરવિણુ કર્મ અનેક, કરે અકળીત કળા તે;
 ૧૨ છે મુખ રહિત પરન્તુ, સકળ રસના તે ભોગી;
 વક્તા વાણિ વિનાય, મહાજ્ઞાની જ્યમ જોગી;
 ૧૩ સહુને ત્વચા^{૫૬} વિણુ સ્પર્શતા, નયનવિના નિરખે સહ;
 નાસિકાવિના સહુ વાસ લે, રામમૂળોપરિબ્રહ્મ કહું. ૧
 એમ સર્વવિધિ જેનિ, અલોકિક ઉત્તમ કરણી;
 મહિમા જેનો પ્રીત, શકાય ન કોથી વરણી;
 કહિં જેને સહુ એમ, વેદ બુધ ગાય સદાએ;
 ધરે જેનું મુનિધ્યાન, વાળિ આસન દ્રઢતાએ
 તે કૌશલેશ દશરથ કુંવર, ભક્ત હિતાર્થે પ્રગટિયા;
 પરિબ્રહ્મ સગુણતન ધારિને, અવનીભાર ઉતારિયા. ૨
 કાશીમરતા છવ, એઈ કરૂં મોક્ષ ભવાની;
 જેના નામ પ્રતાપ, સતી મનમાં લે માની;
 ૫૩ ભોગવનાર. ૫૪ પારવતી. ૫૫ ચામડી.

તે પ્રભુ મુજ રઘુનાથ, ચરાચર કેરા સ્વામી;
 વ્યાપક વિભુ પ્રભુરામ, સર્વદર અંતરબામી;
 અવસાન સમે મતિ ભ્રમથયે, નામ જેનું નર ભેકહે;
 તે કોટિ જન્મનાં પાપ અતિ, દીનદયાળ સકળ દહે^{૫૩} ૩
 સાદર જે નરનાર, કરે સમરણ મુરતાથી^{૫૪};
 વિશ્વધિ ગૌપદ જેમ, તરે નિર્મળ મહિમાથી;
 પરમાત્મા તેરામ, સાંભળો શૈલકુમારી;
 તેપર ભ્રમ પુજતણો, વાણિ અનુચિતએ તારી;
 અતિ અગ્ર આભાગી જેહ જન, તે મન ભ્રમ એવો રહે;
 દેખી સગૂણ ગુણરહિતને, વ્યથાસમુદ્રે તે વહે. ૪
 લીલા નર અનુસરતિ, રમાપતિ કેરી દેખી;
 જુઓ પ્રભુ ગતિમતી, “ઉડું” કરિએ ન ઉવેખી;
 એવો ભ્રમ ઉરમાંય, આણતાં મોહ કપાશે^{૫૫};
 જ્ઞાન તથા પૈરાગ્ય, સકળગુણ સદ્ગુણનાસે;
 મુણિ ભ્રમભંજન શિવનાંવચન, સતિમનનાસંશય ગયા;
 મટિ કુતર્ક^{૫૬} રચના તે ઘડી, પ્રવેશ સહુ સદ્ગુણથયા. ૫
 થઈરઘુપતિ પદપ્રીતિ, તથા મન કેરિ પ્રતીતી;^{૫૭}
 અસંભાવના સર્વ, હતી ઘરૂણ તે વીતી;
 ભરધવાજ સાંભળો, કથા આગળ કહું કોડે;
 મુણી શંભુનાં વેણુ, ઉમા હર્ષ કરજોડે;
 શિવ પદપંકજહિ ફરિફરી, જોડિ પાણપંકજ સતી;
 બોલી મુવેણુ રસમેમનાં, ઉમયા અતી ઉમંગતી. ૬

ચોપાઈ ત્રિતાળની.

ચંદ્રકિર્ણસમી મુણો વાણી,
 કૃપાનાથ હું મન હરખાણી;
 મટયો મોહ શદ્ધતપ^{૫૮} ભારે,
 પડું પાય હું નાથ તમારે. ૧
 મનસંશય સહુ તમે હરિયો,
 મારો જન્મ કૃતારથ કરિયો;
 પડી જાણુ મને જગતાત,
 રામસ્વરૂપ તણી ભલિભાત. ૨
 ગયો આપ કૃપા એ વિષાદ,
 મુખી થૈ પ્રભુચરણપ્રસાદ;
 જડનારી હું હૃદયે અબાણી,
 પાણુ નાથ મને ઘસી જાણી. ૩

કહો પ્રથમ પુછ્યું તે વિચારી,
 મારાપર હોજો પ્રસન્ન પુરારી;
 રામપ્રભુ ચિન્મય^{૫૯} અવિનાશી,
 સર્વરહિત સહુ ઉરપુરવાસી. ૪
 નરદહ ધરી કોણુહૃત,
 મને સમજાવી કહો વૃષકેતુ;
 મુણી પરમ વિનિત સતિ વચ્ચે,
 ભાવ વાધ્યો સતીપર ભવનો. ૫
 દીઠી રામકથાપર પ્રીતી,
 વળી વિમળ હૃદયની પ્રતીતી;
 ઉરહર્ષ પામ્યા હર ત્યારે,
 સ્થેજ શંભુએ મુગ્ધા સંસારે. ૬
 બહુભાંતિ ઉમાને વખાણી,
 વધો શંકર નિર્મળ વાણી;
 મુણુ શૈલકુમારી ભવાની,
 રૂઢી રામકથા મોક્ષદાની. ૭
 માનસરોવર રામચરિત્ર,
 મુણુયે પાપિપણુ થાએ પવિત્ર;
 કલ્પભાવે ભૃશુંડિએ^{૬૦} વખાણી,
 મુણુય ગરૂડે આદરમન આણી.
 તે સંવાદ ઉદાર અપાર,
 કહિયું આગળ કરિ વિસ્તાર;
 મુણુ રામતણો અવતાર,
 સગુણમૂર્તિ જે રહિત વિકાર. ૮
 જેનું ચરિત્ર સદા નિષ્પાપ,
 મટે મુણુતાં આ ભવ પરિતાપ;
 ગુણનામછે પ્રભુનાં અપાર,
 કથારૂપઅગણિત સંસાર. ૧૦
 હું કહુંહું મુજમતિ અનુસારે,
 મુણો સાદર સતિ મુવિચારે;
 હરિચરિત્ર પવિત્ર મોક્ષદા,
 અતિવિશદ નિગમાગમ ગાએ. ૧૧
 હરિજન્મનો હેતુ જે હોય,
 કહો જાણ ન નિશ્ચય સોય;
 મન વાણી બુદ્ધિધીરામ,
 છે અતર્ક્ય સદા ગુણધામ. ૧૨
 મુણી સતિ મત એવો અમારો,
 કોઈ મુકૂતી જન જાણુનારો;

૫૬ બાળે. ૫૭ ક્યાન. ૫૮ મોહરૂપી નહારાખંધન-
 થી. ૫૯ નહારા વિચાર. ૬૦ વિશ્વાસ. ૬૧ સર્વરૂપોનાપ.

૬૨ ચૈતન્યમય. ૬૩ એનામનામધી.

તોપણ મુનિસંત વેદપુરાણ,
 જે કંઈ કીધું સ્વમતિ પરમાણ.
 તેવું તુજને હે સુમુખી ભવાની,
 સંભળાવું તે લેજે માની;
 રામજન્મ કારણની મુજને,
 પડે સમજણ તે કહું તુજને.
 થાય જ્યારે જ્યારે ધર્મહાની,
 વાઘે અસુર અધમ અભિમાની;
 કરે અનીતિ જાય ન વણી,
 પિડે વિપ્ર ધેનુ સુર ધરાણી.
 ધરે વિવિધ દેહ ત્યારે ત્યારે,
 પ્રભુ ભૂમિનો ભાર ઉતારે;
 હરે સજ્જન દુઃખ પ્રભુસુર,
 ટાળી અવની થકી સૌઅસુર.
 મારી દૈત્યનાં કુળને દયાળ,
 થાપે દેવોને લે સંભાળ;
 વેદમાર્ગ રૂઢિરિતે રખાવે,
 યશ વિશદ વિશ્વ પ્રસગવે.
 રામજન્મનો એ રૂડો હેતુ,
 મુણુ ઉમયા કહે વૃષકેતુ;
 યશગાદ તે ધ્યાન ધરેછે,
 ભવસાગર ભડતો તરેછે.
 જનહિત પ્રભુ નરદેહધારે,
 સુરપીઠ પ્રભુ સૌ નિવારે;
 હેતુ રામજન્મના અનેક,
 છે વિચિત્ર એકથી એક.
 કહું એક બે જન્મ વખાણી,
 સાવધાન^{૧૪} થૈ મુણુ સતિ રહાણી;
 ધવારપાળ બે હરિના બહાલા,
 જયવિજય મહા મતિવાળા.
 સુરનાગ કિન્નર તેને જાણે,
 વળી રૂપ ગુણ તેનાં વખાણે;
 વિપ્રશાપથી બંને ભાઈ,
 તજી વૈકુંઠપુરિ મુખદાઈ.
 તામસ દેહ અસુરની પામી,
 આવ્યા અવની ઉપર બળધામી;
 હિરણ્યકશ્યપને હિરણ્યાસ,
 જડત વિદિત અસુરઅદ્યક્ષ^{૧૫}.

૧૩

૧૪

૧૫

૧૬

૧૭

૧૮

૧૯

૨૦

૨૧

૨૨

સુરપતિ મદમોચન એવા,
 વળી વિજયીને રણધીર તેવા;
 જાણે જડત સકળ બળવાન,
 મુકાબ્યાં સુરાસુરનાં^{૧૬} માન.
 અવનિપર માંડ્યો અંતિશે અધર્મ,
 વિપ્ર સુર પિણપામ્યા પરમ;
 ધરીદેહ વરાહની^{૧૭} રામે,
 એકને તો રાણચો સંગ્રામે.
 થઈ નરહરીરૂપે^{૧૮} દયાળ,
 ફરી બીજનો આણચોકાળ;
 નિજભક્ત મહાદદ ઉગાર્યો,
 તેના સુયશ વિશ્વ વિસ્તાર્યો.
 થયા જે તે અસુર ધીરવીર,
 મહા દાગણાસુરી શરીર;
 કુંભકર્ણુ રાવાણ બે સુભદ્ર,
 સુરવિજયીને સુરસંકટ.
 ત્રાણ જન્મમુધી વિપ્રશાપ,
 માર્યા હરિએ પાણુ ઉધર્ધા ન આપ;
 એકવાર તેમને કાળે,
 ધર્મ તનજનહિત રઘુરાજે.
 ત્યાં કશ્યપ અદિતિ પિતામાત,
 દશરથને કૌશલ્યા વિખ્યાત;
 એક કલ્પનો એવી રીતે,
 જન્મ પ્રભુનો સ્વજનની પ્રીતે.
 કીધાં પવિત્ર ચરિત્ર સંસારે,
 એક કલ્પના એ અવતારે;
 મુણુ કહું છું બીજો અવતાર,
 લીલા રામની અપરંપાર.
 એક કલ્પે દીનદયાળા,
 દીઠા દેવને અધિક દુખાળા;
 જર્જરથી^{૧૯} જીવે સહુ હાર્યા,
 તેણે સર્વના ગર્વ ઉતાર્યા.
 કર્યો સંગ્રામ શિવેઅપાર,
 મરે તોય ન રાણુઝૂઝાર;
 જર્જર દૈત્યઅતિ બળધામ,
 શિવ થાડ્યા કરી સંગ્રામ.

૨૩

૨૪

૨૫

૨૬

૨૭

૨૮

૨૯

૩૦

૩૧

મહાપરમ સતી દૈત્યનારી,
તે બળે છતી ન શકે પુરારી;
સતિ મહિમા જીવ્યા સૌવિચારી,
ધન્ય જડત પતિવૃત નારી.

દોહરા.

છળકરિ દૈત્યનિ નારિથી, ટાળ્યુ વૃત્ત તતખેવ,
પ્રભુએ સુરકારજ કર્યું, દિલ હરખ્યા સહુ દેવ.
દૈત્ય જળધર બુધમાં, રાણયો મહારણધીર,
મર્મે જીવતિએ જાણિયો, પડ્યો સ્વામિ સુરવીર.
દિધો કોપ કરિ શાપ તવ, પ્રભુને ત્યાં તેવાર,
જીવતિ જળધરની સતી, પતિએ ગયે અધાર.
શાપ પ્રભુએ તેતણે, કીધો અંગીકાર,
કૌતકનિધી કૃપાળ હરિ, સેવકને સુખકાર.
તેહ જળધર જન્મિયો, રાવણ મહાખળવાન,
રણમાં તેને રાણિયો, જન્મિમશમ ભગવાન.
એક જન્મનો હેતુ એ, નરતન ધરિયું રામ,
રામકથા પ્રતિજન્મની, ઘણિ વરણે કવિ આમ.
એકવાર રૂપિનારદ, પ્રભુને દીધો શાપ,
એક કલ્પ એ કારણે, અવતરિયા પ્રભુ આપ.
સુણીવાણિ શિવની શિવા, ચકિત થઈ ચિતમાંય,
વિષ્ણુભક્ત નારદમુની, જ્ઞાની ગુણી ગણાય.
કોણકારણે મુનિજને, દિધોકોપ કરિ શાપ,
શ્રીપતિએ અપરાધ શો, કિધોનાથ કહો આપ.
એહપ્રસંગ અનંગઅરિ, અમને કહો કૃપાળ,
અતિ અચરજ લાગેમને, મુનિમન મોહ કરાળ.
વચનસુણી ઉમયાતણું, હસિ યોદ્યા હરરાય,
સાંભળ કારણ કહુ તને, જેથી સંશય જાય.
જ્ઞાનિ મૂઢ ગણ્યો નહીં, ભાવીવશ સંસાર,
એ આગળ સહુ આંધળાં, કાં જ્ઞાનિકાં ગુમાર.
કરે જેવું જવ જેહને, રઘુપતિ કૌશલરાય,
તેક્ષણ તેવું તેહને, થવાનું જે તે થાય.
ભરધવાજ સાદર મુણે, કહૂ રામગુણગાથ,
મોહ માન મંદ તણું ભજે, ભવભંજન રઘુનાથ.
ગુફા એક હિમગિરિતણી, અતિ પાવનિ રૂપિરાય.
વહે સમિપ સોદ્યામણી, ગંગાસરિત સદાય.
દેખિ પાવનાશ્રમ^૨ પરમ, નારદ નિજ મનમાંય,
બહુહરખી એહામુની, તપકરવાને ત્યાંય.

૧ માહદેવ. ૨ પવિત્રઆશ્રમ.

ગિરિવર વન અતિ રમ્યછે^૩; વળી વિશેષ વિભાગ,
નિરખી મુનિમન ઊપન્યો, શ્રીપતિપદ અનુરાગ. ૧૭
શ્રીપતિ કેરા સ્મરણથી, શાપગતી મુનિકેરિ;
ટળીતરત તેણેસમે, પ્રભુપદમીત ઘણેરિ. ૧૮
નિર્મળમન નારદમુની, સમાધિ લાગી સ્હેજ,
કાન્તિ દિસે કોડામણી, તર્તિખ તપને તેજ. ૧૯
દેખિ ઉત્તમ મુનિતાણું, ડરપાખ્યો સુરરાય,
ધ્રુવે ઇંદ્રાસન મુની, કષ્ટવેદિ નિજકાય. ૨૦
બોલાવ્યો રતિનાથને^૪, સાડે કિધું સન્માન,
સહાય સહિત ઝટ સંચરે, માગે સુરપતિ માન. ૨૧
ઉરહરેખ્યો અતિ રતિપતિ, ચાહ્યો સહિત સહાય,
જીવ્યા ઇંદ્ર મનત્રાસ અસિ, મુનિ ઇંદ્રાસન મહાય. ૨૨
જેકામી જગ લાલચૂ, કટિલ કાગડા જેમ,
ડરે સર્વથી તે દિલે, ચાહ્યો ચિતે નિજદેશ. ૨૩
ભાગે લૈ સુકહાડ^૫ સહ, શ્વાન^૬ નિરખિ મૂંગારાજ.
પડાવિ લેશે જાણિજડ, ત્યમ સુરપતિ હિણુલાજ. ૨૪

હરિગીતછંદ.

તે આશ્રમે પોત્યો મદનજવ, ઇંદ્રકાર્ય સુધારવા,
નિર્મ્યો વસંત મુહાગિયો ઝટ, મુનિસમાધિ ઉતારવા;
પૂર્વે વિવિધતર લચિરદ્યાંબહુ, શોભિતાં અનૂપમ દિસે,
કોકિલ સુકંઠી કુંજતી અલિ, ગુંજતા તે વનવિષે. ૧
ચાલી પવનની દહેર ત્રિવિધી, મંદ રીંતણ મુગંધિની,
કામાગિન જેહ વધારનારી, ધિમિધિમી ઊઠે ધવની;
રંભાદિ દેવત્રિયા નવિતે, રૂપકળા ભાજન ભરી,
વળિ કામખાણકળા નિપુણિની, મોહધામનિ મત્સરી. ૨
કરતી મધુર કલગાન રંભા, નૃત્ય કરિ પગચાળતી,
અન્યોન્ય વિવિધ ક્રિડા કરીકર, ફુલદડા ઊછાળતી;
દેખી સહાય અનૂપ રતિપતિ, હર્ષિયો નિજઅંતરે,
વળિ વિવિધ ભાંતિ પ્રપંચકરતો, મનઉમંગ મદનભરે. ૩
વ્યાપી ન કામતાણી કળા કરિ, મુનિ મહામનજીતછે,
નિજભયધિ હરિએ કાંમચાપી, જેનું બળ જગઅમિતછે;
તેને શું લવ^૭ચાંપી શકે કો, જડતના જંજળમાં,
રખવાળ શ્રીપતિ જેતણેછે, અહનિશાં ત્રણ કાળમાં. ૪
નિજસહાય સહિત સભીતઅતિમન, માનિ હાર મદનત્યહાં,
મુનિવર ચરાણ લાગ્યો જઈ ઝટ, સમાધિસ્થ મુની જ્યહાં;

૩ રમણિક. ૪ કામદેવને. ૫ હાડકુ. ૬ કુતર.

૭ સિંહ. ૮ લગાર.

અતિ આર્તવેણુ પવિત્ર કહિકહિં, મુનિપત્રે જઈ લાગતો,
અપરાધ નાથ ક્ષમા કરો મમ, મુખધકી એ માગતો. ૫
અપરાધિ એ અપરાધ કહિનિજ, માગિ મુનિપાસે ક્ષમા,
નાહિં રોષનારદ મનવિષે કંઈ, લાગિયો મુણ હે ઉમા;
સંતોષિયો પ્રિયવચન કહિને, નારદે ત્યાં કામને,
પદલાગિ ચાલ્યો પામિ આશા, મદન મુકિ તે કામને. ૬
નિજસાહ્યતા લઈ સાથ ચાલ્યો, મુરપતીનિ સભાવિષે,
મુનિની મુરંજીતતા કરણિ નિજની, વરણિ કહિત્યાં એમિષે;
મુણિ સર્વમન આશ્ચર્ય પામ્યા, મુર મુરેંદ્ર સભામતી,
મુનિને વખાણી શિશા નમાવું, હરિચરાણુ નિર્મળમતી. ૭
નારદ ગયા ત્યાંથી મુણિ મુનિ, શંભુપાસે તેસમે,
જીત્યો મદન મન અહમતી^૬ અતિ; જેહ જગત બધૂ દમે;
સહુકામકેરૂ ચરિત્ર વરણૂં, કુલિકૃતી રૂપિનારદે,
અતિ જાણિ પ્રિય શિવદે શિખામણુ, હરૂંધી ધરજે રૂદે. ૮
પિનવૂ હું વારંવાર તમને, હિત ચહી ચિત્તે અતી,
જ્યમ સંભળાવી આ કથા આહિં, મુજકને સૌ કરિ છતી;
ત્યમ વિષ્ણુપાસે જઈતિમે કહિ, છતિ કરી ન મુણાવજો,
ચાલે પ્રસંગ કદાપી તોપણુ, છેકવાત છુપાવજો. ૯
હિતધારિ દિધિ શિખ શંભુએ પાણુ, મુનિતણે મન નવગમે,
ભાવીપ્રખળવશ જડત સરવે, ભરધવાજ મુણોતમે;
નિર્માણુ જેહ કિષ્કિલું રામે, ચાલ્યો તે પછિ હોયના,
પાણુ અન્યથા^{૧૦} કરનાર તે કહિ; જડત એવો કોયના. ૧૦
ભાવ્યાં ન મુનિમન શિવવચનતત્ત, પ્રહ્લસોક સિધાવિયા,
વિધિપાસ પાણુ વરણી કથા સહુ, હૂંપદે હરખાવિયા;
વીણાધરી કર એક સમયે, ગાવતા હરિચરાણુ મુજે,
મુનિનાથ નારદ ક્ષીરસાગર, સંચર્યો કહેવા મુજે. ૧૧
જ્યાં શ્રીસહિત શ્રીપતિ વસે ત્યાં, દેખિ દુરથી આવતા,
ઉડિને મળ્યા શ્રીનાથ મુનિને, સ્નેહ અધિક જાણાવતા;
ખેડા મુઆસન રૂપિસહિત મણુ, મુનિપ્રતે વાયકવદે,
મુનિનાથ બહુ દિવસે દયાકરિ; કહું પછી ત્યાં નારદે. ૧૨
રાખ્યાહતા વારોશિવે મુનિ, હિત ચહીચિત્તે અતી,
પાણુ તોય કામચરિત્રની સહુ, વાતને કરિ ત્યાં છતી;
છે અતિ પ્રખળ રઘુનંદમાયા, જડતકો એવો જાણ્યો,
જે મોહહિણુ થૈજનભરજે, વનવસી મદગદ^{૧૧} હણ્યો. ૧૩
કરિ મુખઉદાસિ કહેવચન મૂકુ, જડતતાત રમાપતી,
હેમુનિ તમારા સ્મરણુથી જ્યાં, મટે મોહ મદનમતી;

૬ અભિમાન. ૧૦ વૃથા. ફાકટ. મિથ્યા.

૧૧ મદરૂપી રાગ.

તો તમ સમિપ શો આશરો એ, કામ તમને શું કરે,
જેણે ખિજળ્યા નાગકાળિ શું, દેહકાથી તે કરે. ૧૪
મનમોહ તેને હોય મુનિજ, સાંભળો સાચૂ કહું,
પૈરાગ જ્ઞાન ઉરેન જેને, દીન તે જાણી લહું;
પ્રહ્લચર્ય ત્રત રત મતિ ધિરાશું, કામ તમને કરિ શકે,
જે હોય અજા અભાગિ જનતે, કામ વશજગ ભાટકે. ૧૫
મૂકુ ગૂઠ મુણિ વિષ્ણુ વચન મુનિ, સહિતગર્વે ઊચર્યા,
ભગવાન એસો તમ કૃપાએ, ^{૧૨}મારમારથી ઊગર્યા;
જેયુ વિચારિ કૃપાણુએ મન, પ્રખળ માયા મુજતાણી,
ઉર ગર્વતરૂ ભારી મુનીમન, અહમતિ મુણિ પાપાણી. ૧૬
વેગે ઉમાડી નાખિ દૈશા હું, એહ અહમતિ આડને,
હિતકારિ સેવકને સતતછે, “પાણુ” અમારૂ શુધ મને;
મુનિહિત તથા કૌતક થશે મમ, ઉર વિચારે શ્રીપતી;
કરવો અવશ્ય^{૧૩} ઉપાય તે જડ, મુનિતાણી હગશે વૃતી ૧૭
હરિચરાણુપંકજ નામિ શિશમુનિ, હૃદય અતિહૂંપદ ધરી,
ચાલ્યા ત્યહાંથી ચોપ કરિ તવ, ખેરિ નિજ માયા હરી;
તે કહણુ કરણી વરણિ કહું છું, સાંભળો રૂપિ સ્નેહથી.
નિજ ભકત હિતકારક રમાપતિ, અન્ય એ સમ કોનથી. ૧૮

તમે આજન કરશો એવડી અલખેલાજી. “એરાગ”

કરણિ મુણે વરણી કહું, રૂપિ ધ્યાન ધરી;
હિત સેવક “પાણુ” હરિનું લહું, એ વાતખરી. ૧
પુર રચ્યું પંથમાં એક, સત જોજનભરમાં;
શું વૈકુંઠ શોભા છેક, આણી તે પુરમાં. ૨
શ્રી નિવાસ પુરથી અધિક, નૌતમ રચના;
છે કામો કામે ઠીક, ધર કોટીધવજનાં. ૩
રહે મુનગર નિવાસિ, સુંદરં નરનારી;
જાણે રતિ કામ વિલાસિ, તર્તિબ તન ધારી. ૪
તેહ નગરમાંહે વસે, શિળનિધિ રાજ;
રૂડિ રૈયત નીતિ ધર્મે ધસે, માને માજા. ૫
અગણિત અશ્વ અનૂપ, સેન્યા ચતુરંગી;
મહા ભાગ્યશાળિતે ભૂપ, ગજજે ધનરંગી. ૬
વૈભવ તથા વિલાસ, સો મુરરાય સમો;
તે રૂપ બળ તેજ નિવાસ, મુણે રૂપિરાય તમો. ૭
વિશ્વમોહિની તેનિ, કોડામણિ કુંવરી;
છે શ્રી વિમોહ છબિજેનિ, નિરખ્યે નેનભરી. ૮
મામા સહુહરિ કેરિ, ગુણ ખાણી ગોરી;
તે વરણિ શકે શું ધણેરિ, શોભા કવિ જોડી. ૯

૧૨ કામદેવ. ૧૩ જરૂર.

કરે સ્વયંવર રાય, તે કુંવરીકરો ;
ત્યાં આવ્યા અગણિત રાય, ફરે છે ઢંઢે રો. ૧૦
તેહ નગરનિ નછક, નારદ મુનિ આવ્યા ;
ને કામરહિત રૂપિ ઠીક, જગ મનછત કાવ્યા. ૧૧
પુછયું પાદરમાં આવિ, નગ્નનિવાસીને ;
કહ્યું સરવે શુધ સમજાવિ, પ્રહ્લ તપાસીને. ૧૨
મુણિ સહુ ચરિત રસાળ, ભૂપ ભવન આવ્યા ;
કરિ પુજા મુનિનિ મહિપાળ, આસનપર લાવ્યા. ૧૩
ખેઠા ત્યાં મુનિ દેવ, હર્ષહૃદય આણી ;
શુભ કરિ મહિપાળે સેવ, જાણિ વિણાપાણી. ૧૪
દખાડી મુનિનાથને, નિજ રાજસુતા ;
કરિ સંપુટ નિજ યુગહાથને, રૂપ અદભૂતા. ૧૫
કહો નાથ ગુણ દાષ, હૃદય વિચારકરી ;
હું મુણિ પામુ સતોષ, કાલી મુજ કુંવરી. ૧૬

રાગ ઓખાહરની ઢાળનો.

દખિ રૂપ કુંવરી તણું ત્યાં, મુની નિરતિ વિસારિને,
એકટગ ઘણિવાર જોતા, રૂપ ધારિ ધારિને ;
લલિત લક્ષણ જોઈ તેનાં, ભુલાયા મુનિ ભાવમાં,
હૃદય હરખ્યા પાણુ ન કીધાં, પ્રગટ લક્ષણ લાવમાં. ૧
વિચારેછે વિણાપાણી, ધન્ય કુખ જનની તાણી ;
ને પેટ પ્રસવી પુત્રિ આવી, સર્વ રૂપ શિર્ષીમાંણી ;
વરનાર આનો અમર થાશે, સેવ્ય ૧૪ સકળ ચરાચરે,
શકે નહિ છતિ કોઈ એને, રાણાંગણમહિ ૧૫ ખરે. ૨
વરે શિલનિધિ પુત્રિ જેને, મુલક્ષણિ જાખન લતા ;
ધન્ય નર દેવાંશી ૧૬ તેના, ભાગ્યમાં કશિ ન્યૂનતા ૧૭.
લક્ષણો તે નારદ સહુ, વિચારી રાખ્યાં રૂદ.
ખનાવી કંઈ ભૂપ પ્રત્યે, નવાં લક્ષણ રૂપિ વદે. ૩
છે સુતા તમ મુલક્ષણિ અતિ, પતિવ્રતા કુળપાવની ;
એકું કહિ ચાલ્યા રૂપીમત, શોચ વિલુહન મતિ ખની ;
કરિએ જઈ તે શ્રમ વિચારી, વરે જ્યમ ત્યમ એ મને,
રાજકુંવરિ મુલક્ષણી એ, કામ કેવિ રિતે ખને. ૪
થાયના આ કાળ જપ તપ, વાર તેમાં લાગે ;
ફળતાં પ્રથમ કુંવરી કદાપી, અન્યપર અનુરાગે ;
હે વિધી એ રાજકન્યા, વરે કાણુ ઉપાએ,
ગૃહસ્થાશ્રમી થાવા મુનીછ, આકુળ વ્યાકુળ થાએ. ૫
કાન્તિ પરમ વિશાળરૂપને, જોઈએ આ અવસરે,

૧૪ પુજવા લાયક. ૧૫ જુદભૂમિ. ૧૬ દેવનો
જેમાં અંશ છે એવો. ૧૭ ઓછાપણુ

જોઈ ને રિત પામિ કુંવરી, કંઠ જ્યમાળા ધરે ;
હરિપાસ જઈ એ માગવાને, સ્વરૂપ સુંદરતા અતો,
થાય જતાં વાર મુજને, પ્રખળ નહિ મારી રતો. ૬
હિતકાર હરિનિ સમાન કોઈ, અન્ય નહિ જગમારે,
આ સમે કમળાપતી તે, સદ્ય ચઢશે બહારે ;
એવું વિચારી વિનતિ કીધી, ધ્યાન હૃદયે ધારી,
હે રમાપતિ આર્તબંધુ, મુદ્દ લેજો મારી. ૭
કૃપાધિ કૌતકિ શ્રીપતી ત્યાં, અકસ્માત પ્રગટ થયા,
પ્રભુને વિદ્યોકી મુનિ નયન; શીતળ થયાં જોઈ કરી દયા ;
સહુ કામ માંડે થશે હવે ઝટ, રાજકન્યા પામશું,
ભટકતા ફરિએ ભુવનમાં, કામ વાળિ વિરામશું. ૮

કૃપા.

મુણાણિ દુખની વાત, કહે નારદ દૈન વચને;
કરો કૃપા પ્રભુ આજ, સ્ફુલ્લ થઈ નિજ શેવકને ;
આપો પ્રભુ તમતણુ, રૂપ અનુપમ સંધિપાણુ ;
પામું રાજ્યકન્યાય, તતે દુખ તેથી ટાળુ ;
નહિ પામું અન્ય રિતથી કદી, રાજ કુંવરિ કોડામાંણી :
ભુરિભાગ્યવાન ૧૮ કર મેળવી, લલના લલિત મુલક્ષણી. ૧
જન્મ્યા ત્યાંથી જુઓ, વિનાવિનતા રડવડિએ ;
પ્રહ્લચર્ય વૃત પાળયું, નાથ તે તો તમવડિએ ;
ને પ્રકાર હિત થાય, હવે તો નાથ અમારું ;
• વેગે કરો ઉપાય, તેહ પડયું કામ તમારું ;
નિજમાયા ખળદખી અતી, દૈનવત્સળ હેડે હસ્યા,
મુનિ કામછતનેપણુ જુઓ, માયા નાગણિએ હસ્યા. ૨
વીણાપાણી મુણો, પરમ હિત થશે તમારું ;
તેહ કરશું અમતર્ત, વૃથા નહિ વચન અમારું ;
કુપથ્ય ૧૯ માગે અંન, રોગિજન વ્યાકુળ દહે ;
પૈદ્યન દ તેહને, મુણો મુનિચોગી સ્નેહે ;
મુનિ એવિ રિતે મેં તમતાળુ કરાવ્યુંછે હિત ચિત ધરી ;
કહિ એમ ક્ષેમ રૂપિનું ચઢી, અંતરધ્યાન થયા હરી. ૩
માયા વશ મુનિરાય, થયા મન મૂઢ અતીશે ;
ગિરા ૨૦ ન સમજ્યા ગૂઢ, કદી ત્યાં ને જગદીશ ;
ગયા તરત રૂપિરાય, સ્વયંવર ભુમિ ન્યાં શોભે ;
દિવ્ય રૂપગુણધામ, રાજ કન્યાના લોભે ;
સહુ આપ આપના આસને, ખેઠા છે તૃપતી ખહુ ;
કરિ ખેશ ખનાવ મુવેષધરિ, સહિત સમાજ શું ગણિ કહુ. ૪

૧૮ મહા ભાગ્યવાન. ૧૯ રોગી માણસને જે આપા
યોગ્ય નહિતે. ૨૦ વાણી.

મુનિમનમાં મલકાય; રૂપર અતિશો કુલિને;
 હવે મને તલ્લું કુંવરિ, વરે ન ખિન્નને ભુલિને;
 મુનિ હિતના કારણે, કૃપાનિધિએ મન માપી;
 દિધું છે અધિક કરૂપ, વખાણ્યું ન જાય કદાપી;
 જાણ્યું ન વિચિત્ર ચરિત્ર તે, કૃપાનિધિનું કોઈ જણે;
 શિરનામ્યુ જાણિ નારદ મુની, સર્વ ભુપાળે તેજણે. ૫
 રચ્યો સ્વયંવર જ્યાંહ, શીળનિધિ કુંવરીકેરા,
 ત્યાંહાં રૂદ્રગણુ બેય, હતા ભેતા રૂપિ હેરા;
 તે જાણે સંહુ ભેદ, ફરે જોતા દિવજ વેષે;
 પરમ કૌતકી બેય, બીક મનમાં નહિ લેશે;
 મુનિ બેઠા જેહ સમાજમાં, હૃદય રૂપ અભિમાન છે;
 ત્યાં જો બેઠા શિવગણુ ઉભય, વિષ વેષ ગતિ કો પ્રિછે. ૬
 કરે હાંસિ ગણુ બેય, વિણાપાણિને સુણાવે,
 વાહ દયાળે દીધ, સરસ સુંદરતા ભાવે;
 રિઝશે રાજકુમારિ, દેખિ છબિ ભરિસુંદરતા,
 વરશે જાણી વિષ્ણુ, સ્ત્રી સૌ નૃપ ગણિ નરતા;
 મુનિને જુઓ મનમોહ આ, ઉભય એમ છાના હસે;
 મર્કટસ્વરૂપ નારદ તાણું, દેખી ગણુ આઘા ખસે. ૭
 અટપટિ વાણી એહ, મુણે નારદ નિજ શ્રવણે;
 સમજ પડે નહિ કાંય, મોહ મતિકેરા બ્રમણે;
 તે ચરિત્ર કોઈએ, જાણ્યું નહિ કાંઈ સભાએ;
 સ્વરૂપ તેહ રૂપિ તાણું, દીકું ત્યાં નૃપ કન્યાએ;
 મુખ મર્કટ દેહ ભયંકરી, દેખી છબિ ગજગામની;
 ઉર ક્રોધ વ્યાપિએ દેખતાં, રાજકુંવરિ રૂપદામની. ૮
 સખિને લેધ સંગ, કુંવરિ નિજ દૃગ ૨૧ ફરવતી,
 ચાલી ચતુરાં ચટ્ટ, હસગતિએ ડગ ભરતી;
 જોતિ ફરતિ નૃપ સર્વ, ગર્વ જાળના જોરે;
 કરપંક્જ જયમાળ, ગૂણવંતી તન ગોરે;
 મુનિ બેઠા જે દિશિગમ કુલી, રૂપ ગર્વતા મન ઘણી;
 નવજ્યેયું રાજકુમારિએ, ભુલિને પણ તે દિશિ ભણી. ૯
 મુનિ તો વારંવાર, ઉઘા નીચા થઈ ન્યાળે,
 અતિ અંતર અકળાય, ભૂપ કન્યાભણિ ભાળે,
 થયો જોઈ સનિપાત, હસે હરગણુ નારદને;
 સુંદર વરનું સ્વરૂપ, વાણિ લિક વરૂવા વદને;
 ધરિ નૃપ તન હરિત્યાં પ્રથમથી, ગયા હતા મંડપવિષે;
 જયમાળ કુંવરિએ તેમને, મેલી મહા મગન દિસે. ૧૦

૨૧ નવર દ્રુષ્ટી.

દોહરા.

તે કન્યા ત્રિભુવનપતી, ગયા લેધ શ્રી નિવાસ;
 દેખિ સ્વયંવર સ્થળ વિષે, નૃપ સહુ થયા નિરાશ. ૧
 વિકળ થયા અતિ મન મુની, નાહિ મોહ મતિ મૂઠ;
 મણિ છુટિ પટિ જયમ ગાંઠથી, અતિશો બન્યા અરૂ. ૨
 હસિ બોલ્યા તવ રાંભુ ગણુ, હે નારદ મુનિરાય;
 દરપણમાં જઈ મુખ જુઓ, પછિ કન્યા પરણાય. ૩
 કહિ એવું ભયભીત થૈ, રિષ્ટે ૨૨ ગણ્યા છપાંચ ૨૩.
 હરગણુ રહ્યા ન હાકલ્યે, ચડવા મુનિની ચાંચ. ૪
 જોયુ વદન જઈ જળ વિષે, દીકું મર્કટ રૂપ;
 ક્રોધ ચડ્યો કાયા વિષે, ખિન્નવાયા મુનિભૂપ. ૫
 દિધો શાપ ત્યાં તેમને, ક્રોધ કરી રૂષિરાય;
 કપટી પાપી બેય તમ, ધરો નિશાચર ૨૪ કાય. ૬
 ફળદ્યો મને હસ્યા તાણું, પામો અતિ પરિતાપ;
 વળિ હસજો મુનિ કોઈને, પૂરણ મળશે પાપ. ૭
 ફરિ જળમાં જો જોયું જવ, પાગ્યા રૂપિ નિજ રૂપ;
 તોપણ મન સંતોષ નહિ, ભુલવાયા મુનિ ભૂપ. ૮
 અધર અધિક ફરવાવતા, મનમાં કોપ નમાય;
 સત્વર ત્યાંથી સંચર્યા, શ્રીપતિ પાસે જાય. ૯
 શાપ દેહ કાંઈ મરૂં, ફોડૂ કટી કપાળ;
 કરાવિયો ઉપહાસ જગ, વિશેષ જાણવી બહાલ. ૧૦
 જાતાં મળિઆ જગપતી, મુનિને મારગ માંય;
 સંગ તેજ ભૂપ કુંવરિ છે, રમા વળી મુખધાંચ. ૧૧
 મધૂર વચને મુનિ પ્રતે, બોલ્યા શ્રી દનુજરિ ૨૫;
 ક્યહાં જશે મુનિનાથ તમ, વિકળ વેષ તન ધારિ. ૧૨
 મુણતાં વચન પ્રભૂતાણાં, ઉપજ્યો મન અતિ ક્રોધ;
 માયાવશ મન નવરહો, બહુધા કાંઈ બોધ. ૧૩

દૂરથકી દીઠી દીકરી, મેતે મન સમર્થા શ્રીહરી
 "એરાગ" તથા ચોપાઈનો રાગ.

વદે વિણાપાણી ધરી રોષ.
 દૈયે શું શું હરિ તમને દોષ;
 પરસંપદા ન દેખી રાકો,
 આપ પરાયુ ન તમ ઓળખો. ૧
 કપટ અરીશ્યા ૨૬ તમને ઘણી,
 રૂપિ નારદ બોલે છણુ છણી;

૨૨ ઉતાવળા. ૨૩ અગિયારા ગણવા અથવા નાશી
 નવું એ અર્થ. ૨૪ રાક્ષસ. ૨૫ દેવોના વેરી.
 ૨૬ અદેખાઈ.

(સંપૂ મથતાં હે શ્રીહરી,
ભોજાને ભરમાવી કરી. ૨
કરાવ્યું મુરો^{૨૭} પ્રેરિ^{૨૮} વિષપાન,
શિવ શંકર ભોજા ભગવાન;
મહિરા દિધિ અમુરોને તમે,
શંકરને વિષ દધ તે સમે. ૩
પોતે લિધાં રમા માણી^{૨૯} શ્રેષ્ઠ,
કોણુ જગત તમસરજો નેષ્ઠ;
સ્વારથ સાધક કુટિલ અપાર,
સદા કપટ સાથે વ્યવહાર. ૪
પરમ સ્વતંતર શિર નહિકોણ;
જે મનભાવ્યું કરતા સૌય;
ભણા મનુષ્યનું ભૂંડું કરો,
ભુંડા મનુષ્યનું ભણુ આદરો.
ઘોષો મન તેનો નવ ધરો,
જ્યાં ત્યાં ભંડ તમારું ભરો;
વિસ્મય હર્ષ નહીં મનમાંય,
ફાગટ દૂભ્યા અમને કાંય-
ભુલવિ ભુલવિ સૌને સર્વથી,
ભરમાવો ભય ધરતા નથી;
સદા અશંક ન કોતી ખીક,
મનમાંહિ ઉત્સાહ અધીક.
ખાધ ન કર્મ શુભાશુભ તણો,
મત્સર તેથી મનમાં ઘણો;
મળ્યા ન માથાના હાથ કોઈ,
પોચૂ માર્યું જ્યાં ત્યાં જોઈ.
સાધ્યા નહિ કોઈએ શુભ પેર,
માટે ચઢિ ખેડ થઈ મેર^{૩૦};
હવે દિધું ખાતર ધર ભણે,
ચરણ આવશે ઉડતા ગળે.
પોતાનું કયું ફળ પામશે.
તણું ચાળા તવ વિરામશે;
મને જવન ધરિ તન છેતર્યું,
તેજ તમે તન ધરણી ધરો.
સત્ય એહ છે મારો શાપ,
રખે જાણતા હૃદય પ્રલાપ^{૩૧};

૨૭ દેવતાઓ. ૨૮ મોકલી. ૨૯ કૌરુભમણી.
૩૦ મેર. ૩૧ વૃથાભાષણ.

કપિ^{૩૨} આકૃતિ કિધિ મારી પ્રાય^{૩૩},
કરશે કીશ^{૩૪} તમારિ સહાય. ૧૧
મમ અપરાધ કિધો અતિ સમે,
શ્રીવિરહે હુખિ હોજો તમે;
શાપ ધરી શિરા શ્રી જગતાત,
હરખ્યા અંતરમાં મુણિ વાત. ૧૨
પ્રભુએ મુનિની વિનતી કીધ,
નિજમાયા સંકેલી લીધ.
જવ હરિમાયા દૂર નિવારિ,
નહિં ત્યાં રમા ન રાજકમારિ. ૧૩

લાવ લાવ સખીએક કાગળ લખિએ હરિનેરે.
“એરાગ”

ત્રિધિ સંકેલિ હરિએ વિચારી, પ્રબલ નિજમાયારે,
વિણાપાણી સંભિત અમુરારી, ચરણ લપટાયારે. ૧
ત્રાહિ ત્રાહિ ત્રિભોવન ખાપ, પ્રણતપિડ હૃતારે;
સદ્ય હોશે વૃથા મમશાપ, કૃપાળુ કરારે. ૨
મનઘમ્મ કહે દીન ખેલિ, નારદ મુનિનેરે;
કહે કરજોડિ મુનિ મનમેલિ, સત્વર મુણિનેરે. ૩
કહ્યાં નાથને દુઃસહ વચન, વિચાર્યું ન મનમારે;
ક્યમ પાપ તે થાશે નિધન, તે દુખ તનમારે. ૪
જપો શિવનાં જઈ સતનામ, રામ વદેછેરે;
થશે હૃદય તરત વિશ્રામ, રૂદ્ર રૂદેછેરે. ૫
નહિ કોઈ પુરારિ સમાન, વહાલું મારેરે;
રખે માનતા મુનિ મન આન, ભોળે વિચારેરે. ૬
કરે જેનિ ઉપર ન કૃપાય, શિવ ત્રિપુરારેરે;
મુનિ પામેન તેહ કદાય, ભક્તિ અમારેરે. ૭
ધરિ એવું હૃદય મુનિનાય, ભૂપર^{૩૫} વિચરેરે;
હવે નહિ આવે તમ પાસ, માયા કચરેરે. ૮

દોહરા.

ખડુવિધિ પ્રમેયિને થયાં, હરિ તવ અંતરધ્યાન;
સત્યલોક ચાલ્યા મુની, કરતા હરિગુણ ગાન. ૧
વિગત મોહમન હર્ષ અતિ, પંથ જતાં મુનિરાય;
રૂદ્રગણે દીડા રૂડા હૃદય અધિક હરખાય. ૨
આવ્યા સભીત મુનિકને, ગ્રહિ મુનિવરતા પાય;
આરતવચન મુણાવિયાં, શાપ નિવારણ થાય. ૩

૩૨ વાંદર. ૩૩ ધણુકશીને. ૩૪ વાંદર. ૩૫ પુઝીઉપર.

વિષ્ણુ નહીં શિવગણુ અમે, હે મુનિ જ્ઞાનિ અગાધ ;
 કૃપાનાથ કૃષ્ણ પામિયા, કીધે તમ અપરાધ. ૪
 કરો શાપ અનુગ્રહ હવે, કૃપાળ છો મુનિનાથ ;
 મુણી વચન નારદ કહે, શિવગણુ પ્રત્યે વાત. ૫
 થાઓ દૈત્ય ઉભય તમે, શાપ ન મિથ્યા થાય ;
 વિશાળ વૈભવ તેજ બળ, પુરો પામશે પ્રાય. ૬
 હંતશો જવ તમ ભુજબળે; વિશ્વ સકળ બનિ કૂર ,
 ધરશે તવ નરદેહ પ્રભુ, જાણો તમે જરૂર. ૭
 હરિહાથે હોશે મરાણુ, રાણાંગણુ જે વાર ;
 મુક્ત થશે તમ બેયજાણુ, ફરી નહીં સંસાર. ૮
 શાપઅનુગ્રહ સાંભળી, મુનિપદ નાંખી શીશ ;
 ચાલ્યા શંકરગણુ ઉભય, જપતા શ્રી જગદીશ. ૯
 થયા દૈત્ય કાળેકરી, મહા તેજ બળધામ ;
 એક કલ્પ એ કારણે, લિધો જન્મ શ્રીરામ ૧૦
 સુરેન્દ્રન સજ્જન સુખદ, ઉતારવા ભૂભાર ;
 મુણિ ઉમા એ કારણે, લેછે પ્રભુ અવતાર. ૧૧
 જન્મ કર્મ એવીરિતે, હરિનાં અપરંપાર ;
 સુંદર સુખદ^{૩૧} વિચિત્ર અતિ, સમર્થ નહિ સંસાર ૧૨
 કલ્પ કલ્પપ્રત્યે પ્રભુ, અવતી લે અવતાર ;
 વિવિધ પવિત્ર ચરિત્ર કરિ, ઉતારે ભુમિભાર. ૧૩
 તવ તવ મુનિઓએ મળિ, ગાઈ કથા ગુંથિ ગ્રંથ ;
 પરમ પવિત્ર વિચિત્ર તે, પ્રભુગુણો નહિ અંત. ૧૪
 વિવિધ પ્રસંગ વખાણિયા, અતિશય જેહ અનૂપ ;
 કરશે નહિ આશ્ચર્ય મુણિ, જે શાણુ મતિભૂપ ૨૫
 હરિ અવતાર અનંત જ્યમ, ત્યમ હરિકથા અનંત ;
 કહે મુણિછે ક્રોડવિધિ, શ્રુતિ શુધ મનના સંત. ૧૬
 ચરિત્ર સહુ સોહ્યામણાં, રાચંદ્રનાં જેહ ;
 કોટિ કલ્પલગિ હે ઉમા, જાય ન ગાયાં તેહ. ૧૭

રાગ ઓખાહરણનો, ચોપાઈ ત્રિતાળની.

• સતિ સાંભળ થૈ સાવધાન,
 કહે એમ ભોળો ભગવાન ;
 આ પ્રસંગ કિધો મૈ ભવાની,
 મોહ્યા હરિમાયાએ મુનિજ્ઞાની. ૧
 પ્રભુ કૌતકી દીનહિતકારી,
 સેવ્યે મુલભ સકળ દુષ્કારી ;
 સુરતર મુની એવો ન કોય,
 મોહ માયાવિનાનો હોય. ૨

૩૬ સુખ દેનાર.

વિચારી એવું મન સૌ તહોએ,
 ભાવે માયાપતીને ભહોએ ;
 અન્ય કારણ શૈલકુમારી,
 કથા સાંભળ કહુ વિસ્તારી. ૩
 જે કારણ અજ અગુણ અનૂપ,
 થયા બ્રહ્મ અચોધાભૂપ ;
 તમે જ્યાં જે વન પ્રભુ ફરતા,
 બંધુ સહિત મુનિવેષ ધરતા. ૪
 જેનું ચરિત્ર અલોકિત નાણી^{૩૭},
 સતિ શરિરે રહી ભરમાણી ;
 હહો છાયા^{૩૮} ન મટતી તમારી,
 તેના ચરિત્ર મુણિ બ્રમહારી. ૫
 ફરી લીલા જે તે અવતારે,
 તે સહુ કહિશું મતિઅનુસારે ;
 મુણી ઉમયા શંકર વાણી,
 સંકોચાઈ પ્રેમે મલકાણી. ૬
 લાગ્યા વરાણવા વૃષકેતુ,
 લિધો જન્મ અચોધે જે હેતુ ;
 કહુધું તે હું સૌ તમપાસ,
 મુણિ મુનિ મન આણી ઉલ્હાસ. ૭
 કથા રામની કળિમળ હરાણી,
 મોક્ષદાની મંગળ કરાણી ;
 સ્વાયંભુવ^{૩૯} મનુને શતરૂપા^{૪૦},
 દંપતિ ધર્માચરાણુ અનુપા. ૮
 થઈ જેમનાથી નરસુધી,
 દંપતીની સૌપર અમિ દ્રષ્ટી ;
 છે પવિત્ર મતિ તે બંનેની,
 ગાય જશની સીમા હજુ જેની. ૯
 પુત્ર ઉત્તાનપાદ છે તેનો,
 થયો સુત ધ્રુવ હરિજન જેનો ;
 તેનો લઘુ સુત પ્રિયવ્રત નામ,
 વખાણેછે વેદ ગુણગ્રામ. ૧૦
 દેવહુતિ સ્વયંભુવની કુમારી,
 તે રૂપી કર્દમ કેરી નારી ;
 આદિદેવ પ્રભુ દીનદયાળ,
 જેને ઉદર કપિલ કૃપાળ. ૧૧

૩૭ તપાસીએવું. ૩૮ અસર ૩૯ પોતાનીચોળે ઉત્પન
 થનાર. ૪૦ મનુની સ્ત્રી.

સાંખ્ય શાસ્ત્ર જેમણે વખાણ્યું,
નિપુણ તત્ત્વવિચારે પ્રમાણું;
જેના કુળમાં થયા નર એવા,
સ્વયંભુવ મનુ તે સેવ્ય જેવા.
કર્મ રાજ્ય તેમણે ખડું કળ;
પ્રભુ આજ્ઞાનુસારી દયાળ;
મનથી ન વિષય રહે ખસતા,
ચોધુપણ^{૪૧} થયું ભોવન વસતાં.
કુખ લાગ્યું હૃદયમાં અપાર,
ગયો હરિભક્તિહિણ અવતાર;
રાજપાટ ચૈભવ જે વિશાળ,
હરિ ભક્તિવિન્ન સૌ આળ.
એવું મનુએ મનમાં વિચારી,
ધારણા વન જાવાની ધારી;
દેહ પુત્રને સરવશ રાજ્ય,
સી સહિત ગયા વન તપકાજ.

રાગ ઓખારણની ઢાળનો.

તીર્થ છે વિખ્યાત નૈમિષ. સાધકને કુળદાતા,
પરમ પવિત્ર વસે વળી ત્યાં, મુનિઓ હરિગણુ ગાતા
સિદ્ધ સાધક સંત કેરો સામટો જ્યાં સમાજ;
રાજ્ય ત્યાગી ચાલિયા મન, હર્ષિત થૈ મનુરાજ. ૧
પંથ જતાં એવાં શોભે, ધીર સુમતી દંપતી;
જ્ઞાન ભક્તિભલ જણાંએ, દહધરિ જાણે છતી;
પ્હોચિયાં જઈ ધેનુમતિ^{૪૨} ત્રટ, વહે નિર્મળ નીર,
દંપતિએ ઉર હર્ષિને કર્યું, સ્નાન આપ શરીર. ૨
સિદ્ધને મુનિ જ્ઞાનિ સંતો, આવ્યા મળવામટે,
જાણિ ધર્મે ધુરંધર રાજ, ચાલતો શ્રુતિ વાટે;
રૂંડાં તીર્થ જ્યહાં જ્યહાં છે, પરમ પાવન પ્રાચે,
સકળ મુનિઓએ કરાવ્યાં, વખાણી મહિમાએ. ૩
કાય કશું મુનિપટ ધર્યાંછે, દીલ હરખી દંપતી;
સુણે સંત સમાજમાં નીતિ, પુરાણે પાણુ સંમતી;
મંત્ર દ્વાદશ અક્ષરોના, જપે સાનુરાગે,
રામ ચરણકમળવિષે અતિ, દંપતિનું મન લાગે. ૪
શાક કુળમુળ અહાર કરતાં સ્મરણુ બ્રહ્મ સદાય,
ચિત્તમાં નિત ચિત્તવે છે, રામ દરશન પ્રાચ;

^{૪૧} ઘડપણ. ^{૪૨} ગંગા. નિમિષારણમાં ધેનુમતી
નેનામે ઓળખાવડે.

ત્યાં વળી હરિહતુ દંપતિ, ઉગ્ર તપ અતિ આદર્ય.
કંદમુળ કુળ ત્યાગિને ચિત, ચિદાનંદ ચરણુ ધર્ય. ૫
સત્ત ઉર અભિલાષ થાએ, દેખિએ ભરિ નેત્ર,
જક્ત હિત સેવક સુખદ છે, પ્રભૂ પરમ પવિત્ર;
છે અખંડ અનંત અગણી, વળી જેહ અનાદી. ૬
ચિંતવે ચિતમાંય જેને, મુનિ પરમારથવાદી.
કરે નિરૂપણુ વેદ કહિ કહિ, નેતિ નેતિ નિરંતરે,
ચિદાનંદ અનૂપ અગજગ, નિરૂપણિ સ્વતંતરે;
શંભુ વિધિવિષણુ ઉપજતા, અનંત જેના અંશથી, ૭
પ્રભૂ એવા સેવકવશ છે, પૂર્ણ ભક્તિ પ્રભાવથી.
ભક્તના હિતહતુ હરિ તે, લીલાએ તનધારે,
નિશીચરકુળ નિકંદન કરિ, અવનિ ભાર ઉતારે;
સત્ય શ્રુતિએ આ વચન જો, વિમળ હોય વદલાં,
તો અમારા ઉરનિ આશા, પૂરજો પ્રભુ વહેલા. ૮

દોહરા.

પટસહસ્ર સંવત્સરો, વીત્યા જળ આહાર;
સમહજાર વરષ વળી, રહ્યાં પવન આધાર. ૧
વળિ દશસહસ્રવર્ષ લગિ, તેય ભક્ષ કરિ ત્યાગ;
ઉભાં એક પગ દંપતી, ધરિ પ્રભુપદ અનુરાગ. ૨
વિધિ હરિ હર તપ દેખિ અતિ, આવ્યા અગણિતવાર;
લોભાવ્યા મનુને અતી, વર માગો કહિ સાર. ૩
ચળે ચળાવ્યા નહિં મનૂ, પરમ ધીર તપરૂપ;
વળિ છે જેના હૃદયમાં, કૃપાળ જે જગભૂપ. ૪
હાડ માત્ર તન થઈ રહ્યું, તોપણુ મનુ મનમાંય;
કિંચિત કષ્ટ ન સત્યખળ, કોડ પ્રકારે કાંય. ૫
પ્રભુ સર્વજ્ઞ કૃપાયતન, નિજ સેવક ગણિ સાર;
તાપસ નૃપ રાણી તાણી, ગતિ અનન્ય^{૪૩} આવાર. ૬
માગ માગ નૃપ પ્રસન છું, ગગન વાણિ ગંભીર;
પરમ કૃપામૃતની ભરી, તેજ સમે થઈ ધીર. ૭
મૃતક જિવાડણુ વાણિતે, સોહ્યામણી રસાળ;
શ્રવાણપંથ થઈ ઉર વિષે, આવી અંતરિયાળ. ૮
તુષ્ટ પુષ્ટ તન તે સમે, શતરૂપા મનુરાજ;
જાણે એ આવ્યાં દિસે, ભવન થકી હુમાણુંજ. ૯
શ્રવાણ સુધાસમ વચન મુણિ, કોડે પ્રકૃતિ કાય;
બોદયા મનુ કરિ દંડવત, પ્રેમ ન હૃદય સમાય. ૧૦
સેવક સુખદ મુકદ્દપતરૂ, વળિ સુરધેનુ સમાન;
વિધિ હરિ હર પંદિત સદા, તમપદરજ ભગવાન. ૧૧

^{૪૩} જોને બાળ ઉપર ભરોસો નહિ, કૃત એકનોજ.

મુલભ સૈવતાં સકળને, મુખદાયક બહુનામિ ;
પ્રાગૃતપાળ પ્રભુ છે તમે, સચરાચરના સ્વામિ. ૧૨
જો અનાથનાતાથ તમ, હોય અભોપર નેહ ;
તો પ્રસન્ન થઈ વર દિયો, અમે માગિએ જેહ. ૧૩
જેહ સ્વરૂપ શિવહૃદયમાં, વસે કરીને વાસ ;
જે રૂપ કારણું મુનિજનો, યત્ન કરે થઈ દાસ. ૧૪
જે રૂપ ભરુડિ કૃપિતાણું, મૂન માનસમાં^{૪૦} હસ ;
વેદ વખાણું ગુણઅગુણ, જે રૂપ જગ અવતંસ. ૧૫
નેત્ર ભસ્મે નિરખિએ, સ્વરૂપ સચ્ચિદાનંદ ;
પ્રગટ પ્રભુ પ્રત્યક્ષ તમ, હે કૃપાળ મુખકંદ. ૧૬
લાઝ્યાં દંપતિ વચન પ્રિય, મહા મૂઢલ પિનીત ;
ભયો પ્રેમરસ ભાવનાં, પ્રગટી પ્રભુને પ્રીત. ૧૭
કૃપાધિ જનવત્સળ^{૪૧} પ્રભુ, અનંત વિશ્વે વાસ ;
પ્રગટ થયા ત્યાં નેક્ષણે, જાણીને નિર્નદાસ. ૧૮
નીલસરોરૂહ નીલમણિ, નીલ પયોધર^{૪૨} શ્યામ ;
લાજે તન શોભા નિરખિ, કોટિ કોટિશત કામ ૧૯

૫૬.

ખિગરી કોન મુધારે “એરાગ”

પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભુરામ શિવમન માનસના હંસારે ;
શદ્વિચંદ્ર છબિ કોટિમદન સમ, અખિલજગત અવતંસારે .
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ટેક.
ગાત્ર મનોહર ચિયુક^{૪૩} ચારૂછે^{૪૪}, શ્રીવા^{૪૫} શંખ સમાનરે ;
અરૂણા અધર અનોપમ આપે, રદ્ધ^{૪૬} મુંદર મનમાનરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૧
નિર્મળ નાસા હાસ્ય મધુરતો, ચંદ્ર કિરાણને લજ્જવેરે ;
નવિન કમળસાં નેત્રરૂપાણાં, છબિ મુંદર મનભાવેરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૨
ચિતવનિ ચિત હરણિકરણિમુખ, મનભાવતિ મનભાભારે ;
કામધનુષછબિને હૃંતનારી, પ્રકટિતાણી શુભ શોભારે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૩
તિલકલલાર પટલ ધુતિકારી, કુંડળ મકરાકારેરે ;
મસ્તક મુકટ મણિખચિત શોભે, જ્યોતિ પડે ઝખકારેરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૪
કુટિલ^{૪૭} કેશ મધુકરબુધ જાણે, ઉર અનુપમ વન માળારે ;
શોભેછે શ્રીવત્સ^{૪૮} રૂપાળૂ, રામપ્રભૂ રઢિયાળારે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૫

૪૦ મનરૂપા માનસરેવર. ૪૫ ભકતજનો જેને
હારાત્રે એવા પ્રભુ. ૪૬ મેઘ. ૪૭ દાદી. ૪૮ મુંદર.
૪૯ રોક. ૫૦ દાંત. ૫૧ વાંકા. ૫૨ ચિન્હ.

હરિસ્કંધ^{૪૯} ઉપવિત^{૫૦} અનુપમવણિ, ભુજભુષણ મુંદરછેરે ;
મુભગભુજ ગજસૂંઢ સરીખી, બહુનામી બળધરછેરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૬
કટિભાષો કર ધનુષખાણુછે, અલખ^{૫૧} રૂપ અવિનાશીરે ;
કપિ મતિમંદ શુંવરણી શકશે, શોભા જે રૂપરેશીરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૭
પીતવસ્ત્ર ધુતિ દામનિકેરી^{૫૨}, લક્ષપ્રકાર લજ્જવેરે ;
પ્રભુએ તે પરિધાન કરેલાં, ઉરે મોહ ઉપજવેરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૮
ઉદર ત્રીવળી^{૫૩} અધિક અનોપમ, નાભિ લલિતતા દેતીરે ;
જાણે જમુનાજળ પ્રમરાંની, છેક છબી હરિ લેતીરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૯
ચરાણુકમળવરણ્યાનહિજાએ, વસેજ્યહાં મુનિમનઅસિરે^{૫૪} ;
વામઅંગછે આધ શક્તિ તે, છબિનિધિ શોભેછે ભસિરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૧૦
જગમંડાણુ જગતજનનિને, મુગુણ ખાણુ હ્યો જાણીરે ;
જેના અંશથિ અગણિત ઉપજે, ઉમા લક્ષ્મિ પ્રજ્ઞાણીરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૧૧

વળિ જેના લવપ્રકટિ વિલાસે, ઉપજે જગત અનંતરે ;
વામઅંગ શ્રીરામતણેને, સીતામાત મુહૂર્તરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૧૨

છબિસાગર હરિનું રૂપજેઈ, શતરૂપા મનુરાજરે ;
એકટગે લોચનપટ રોકી, જોઈરહ્યાં મુખસાજરે,
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૧૩
ચિતવે સાદરરૂપ અનોપમ, તૃપ્તિ ન માને મનમારે ;
મનુ શતરૂપા દંપતિ પ્રભુરૂપ, ભરિલિયું મન ભોવનમારે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૧૪
હર્ષવિવશતનદશા ભુલ્યાંને, હરિજોઈ હર્ષચમક જ્યમરે ;
કરે દંડવત ગ્રહિપદ હાથે, હર્ષવધે ઉર ત્યમત્યમરે.
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૧૫
રિરપર સ્પર્શ કરી દંપતિને, પ્રભુએ નિજકરકંઠરે ;
તર્ત ઉડાડ્યાં પ્રીત અધિકમન, પ્રભુએ કરૂણાપુંઠરે,
પ્રગટયા પૂરાણ પ્રભ. ૧૬

દોહડા.

ખાટ્યા કૃપાનિધાનપછિ, મને પ્રસન્ન પ્રમાણિ,
માગોવર જે ભાવમન, મહાદાનિ મન જાણિ. ૧
૫૩ સિંહ. ૫૪ જનોઈ. ૫૫ લખ્યામાં આવે એવું
૫૬ વિજયી. ૫૭ ત્રણ રૂપાં. ૫૮ ભમરા.

મુણિ પ્રમુતાણાં વચન રૂઢાં, મનુ જોડી યુગહાય,
વદે વાણિમૂઢુ ધૈર્યધરિ, મુણિ તમે જગનાથ. ૨
તમપદપંકજ પેખિને, હે પ્રભુ ત્રિગુણાતીત;
હવે સર્વ મન કામના, પૂર્ણ થઈ કિધિપ્રીત. ૩
પાણમનમોઢી લાલસા, હજી રહીછે એક,
મુગમ અગમ તે મુજ્યકી, કહી જાય નહિ છેક. ૪
દેતાં મુગમજ આપને, છે અતિ તે સુરરાય,
લાગે અગમ મને અધિક, મમ મુખતાએ પ્રાય. ૫
અભિમતઘાતા સુરતરૂ, પામિ હરિદ્રી કોય,
અતિ સંપતિ ઢગ માગતાં, સંકોચાએ સોય. ૬
કારણ કલપતરૂતણે, મિછે પ્રભાવ ન સોય,
ત્યમ મુજને મમ હૃદયમાં, અતિ સંકોચજ હોય. ૭
તે તમ જાણોછો પ્રભૂ, અંતરજામી રામ,
જે મમ મન છે લાલસા, પુરો મનોરથ સ્વામ. ૮
કહે રામ ત્યાં નિજમુખે, મુણો તમે મનુરાય,
મુજપાસે સંકોચતછું, માગો જે મનમાંય. ૯
તમને નહિ મારે કશું, અદ્ય^૧ અંતર આજ,
માટે સહુ સંકોચ તણું, કહા જેહ મનકાજ, ૧૦
મુણિ મનુ વચન પ્રભૂતાણાં, હૃદય હર્ષિ તેવાર,
માગેજવર વરદાન ત્યાં, જે મન આશ અપાર. ૧૧
હે પ્રભુદાનિ શિરોમાણી, સતલાવે સુરરાજ,
તમસમાન સુત હું ચાહું, પ્રભુધિ શું છાનું આજ. ૧૨

વસંત તિલકા છંદ.

સૂણી અમુલ્ય વચનો મુખમંદ હસ્તે,
દખી પ્રીતી પ્રભુ વદે મુખ એવમસ્તે^૨;
સોધૂ કયહાં મમસમાન હું આન^૩ ફારી,
હું યૈશ પુત્ર તમનો તમ ઘર આવી. ૧
જોઈવળી શતરૂપા પ્રભુ જોડિ પાણી,
હે દરિ માગ વર જે રૂચિ હર્ષઆણી;
ખોલે મૂઢૂ શતરૂપા પ્રભુભાવ પેખી,
સંપૂર્ણ શ્રેષ્ઠ સહુથી નિજભાગ્યલેખી. ૨
હેનાથ નાગર^૪ નૃપે વર જેહ માગ્યો,
તે સૌ પ્રકાર મુજને પ્રિયપૂર્ણ લાગ્યો;
જોછ પવિત્ર પ્રભુ આપ અનાદિ ત્રાતા,
પ્રજ્ઞાદિના જનક આપ સદાય ખ્યાતા. ૩
જો જડત સ્વામિ વણિ અંતરજામિધામી,
માયાપતી જન હિતાર્થિ પ્રભૂ નમામી;

જાણી અનાદિ અજ પ્રજ્ઞ સદા તમેને,
સંદેહ થાય સુત કેમ રજો કહોને. ૪
જે કીધું તે પ્રભૂ પ્રમાણ વળી પ્રમાણી,
આનંદ અર્ભક^૫ પ્રભૂ મન એમ જાણી;
માગૂ પરન્તુ તમ પાસ પ્રસન્ન પેખી,
ઘાતા મુદાસજનને અનુકૂળ લેખી. ૫
છે નાથ જેહ નિજભક્તજનો તમારા,
ભક્તી તમારિ અનપાવનિ પામનારા;
તે જે લહે ગતિ અને મુખ જેહ પામે,
આ વિશ્વના વિકટ દુઃખધકી વિરામે. ૬
હે નાથ તેજ મુખ ભક્તિ ગતી મુરેણી^૬,
પ્રીતી સદાયરણ પંકજ મોક્ષદણી;
વારૂ વિવેક અમને પ્રભુ તેજ દેજો,
ભક્તી સ્વભક્ત ગણિ નાથ નિભાવિ લેજો. ૭
સૂણી મૂઢૂ રૂચિર ગૂઢ વિવેક વાણી,
શાણી મહા શતરૂપા મનુરજરણી;
ખોલ્યા કૃપાધિ મૂઢૂ વેણ ઉમા ભવાની,
જાણે કૃપામૃતભયાં મન પ્રેમ માની. ૮
હે માતૈ જે મન ઉચીત રૂચી તમારે,
તે સૌ પુરી કરિશ સંશયના હગારે;
માગૂ તમે હૃદય પ્રેમ અપાર આણી,
મે સર્વતે દિધું તમારિ પ્રીતી પ્રમાણી. ૯
માતા અલોકિક વિવેકધકી તમારે,
મારો મટે નહિ અનુગ્રહ કોઈ વારે;
પંદી પદાંબુજ કહે મનુ ચિતધારી,
હે નાથ એક બિહું છે વિનતી અમારી. ૧૦
પ્રીતી સદા તમ પદે સુતભાવકેરી,
વાધા નિરંતર મને ઉરમાં ઘણેરી;
કોઈ મને અધિક મૂઢજ કાં ન કહેતું,
હે નાથ તેપ સુતભાવન ભક્તિ દેતું. ૧૧
વારીવિના^૭ છવન મીનનું^૮ હોય શાનું,
જેનું વળી ફણિનું^૯ શીરામાણી વિનાનું;
તેજ મારૂ તમઆધિન છવવાનું,
એવું કહી અહિ રહ્યા પદ મનમાન્ય. ૧૨
દખી પ્રીતિ પ્રીતિને હરિ મૂખ હસ્તે,
ખોલ્યા કૃપાનિધિ મુખે મનુ એવમસ્તે;

૫ બાળક. ૬ સારી રહેણી. ૭ જળ. ૮ માહુલ.
૯ સર્પ.

૧ નરવાય એવું. ૨ એમયાએ. ૩ ખીજો. ૪ મનુર.

હાવાં અમારિ અનુશાસન શ્રેષ્ઠ માની,
વેગે વસોજઈ પુરન્દરરાજધાની^{૧૦}. ૧૩
ત્યાં ભોગ પૈભવ રૂપા અતિ ભોગવીને,
જીવંતે સુભોગ સુરનાથસું જોગવીને;
કાળાંતરે પછિ ભૂપાળ થજો અયોધ્યે,
ત્યારે હું થૈશ તમ સૂત પુરા પ્રભાદ. ૧૪

દોહરા.

ઇચ્છામય નરવેષ શુભા બહુ પ્રકાર બનાવિ;
થૈશ પ્રગટ પ્રત્યક્ષહૃદ, ત્યારે તમ ઘર આપિ. ૧
અંશ સહિત નર તનધરી, તમે સુણો મનુતાત;
કરિશ ચરિત્ર પવિત્ર અતિ, ભકત સુખદ ભલિભાત. ૨
જે સાદર નર નારિ સુણિ, ભાવ્યવંત લઈલાગ,
ભવ તરશે તે ભવન રહિ, મદ મમતા કરિ ત્યાગ. ૩
જગ ઉપજીવ્યું જોણિએ, આધ શક્તિ જે સાર;
મમતાયા તે પાણ મન, ધરશે સ્ત્રી અવતાર. ૪
ઉર અભિલાષા તમતાણી, પુરિ પાડિશ મનુરાજ;
સત્ય સત્ય પાણ સત્ય અમ, વદે રામે સુખસાજ. ૫
વળી વળી એવું મુખે, કહિને કૃપાનિધાન,
અંતરધ્યાન થયા તરત, પ્રભુ રામ ભગવાન. ૬
દંપતિ દિલ હરખ્યાં ધણું, અહોરામ અવિનાશ;
ઉરધરિ ભક્તિ અપાર ત્યાં, દંપતિ પ્રભુનાં દાસ. ૭
તે આશ્રમ મનુ શતરૂપા, વસ્યાં કેટલા કાળ;
સમય પામિ તન ત્યાગિયું, વિના શ્રમે ધરિ વહાલ.. ૮
દંપતિ અમરાવતિ^{૧૧} જઈ, નેહ કયોં નિવાસ;
ત્યાં પાણ તન મનથી સદા, ભજે રામ અવિનાશ. ૯
આ ઇતિહાસ પવિત્ર અતિ, વળિ જે જકત વિદીત;
ઉમયાને ત્રિપુરારિએ, પ્રિછવ્યો ધરિને પ્રીત. ૧૦
ભરધવાજ મુનિ સાભળો, પવિત્ર કથા પ્રમાણ;
રામજન્મ કારણ અવર, વિદીત વેદ પુરાણ. ૧૧
પવિત્ર પ્રાચિન^{૧૨} આ કથા, સુણો મુની સદભાવ;
જે ગિરિજા પ્રત્યે શિવે, લિધા વખાણી લાવ. ૧૨
એક અનોપમ જગ વિદિત, વિશાળ કૈકય દશ;
સત્યકેતુ નામે ત્યહાં, નિર્મળ વસે નરેશ. ૧૩
ધર્મ ધુરંધુર ધરણિપતિ, નિર્મળ નીતિનિધાન;
તેજ પ્રતાપ અતુલ્યનો, મહાશીળ બળવાન. ૧૪

૧૦ મુરપતી હૃદની રાજધાની. ૧૧ હૃદપુરી
૧૨ પેહવાની. ધણાવરસની.

પુત્રથયા જે તેહના, વીરતાણા પાણ વીર;
સહુ ગુણધામ શિરોમણી, અતિબળાદ્ય રણધીર. ૧૫
રાજધાનિ યુવરાજને, પ્રતાપભાનુ નામ;
અરિમદન નામે અવર, પુત્ર અચળ સંગ્રામ. ૧૬
અતુલ્ય ભુજબળ અરિદમન, પ્રતાપભાનુ પ્રતાપિ;
પ્રીતિ પરસ્પર ઉભયને, અધિક અધિક ઉરવ્યાપિ. ૧૭
સકળદોષ છળ રહિત રિત, દેહરાજ યુવરાજ;
સત્યકેતુ વન સંચર્યો, પ્રભુ ભજવાને કાજ. ૧૮
પ્રતાપભાનુ નરેશ તવ, સેન્યાધિપ નિજજ્ઞાત;
ફરી દુહાઈ દેશમં, ખંડ ખંડ થઈજ્યાત. ૧૯
પ્રભુપાળ અતિ વેદવિદિ, ક્યાંય ન રહ્યું અધ લેશ;
પ્રતાપભાનુ પ્રતાપિજ્યાં, નિર્મળનામ નરેશ. ૨૦
નૃપ હિતકારક સર્વનો, વળિ સુભાણ પરધાન;
નામ ધર્મરૂચિ તેતણું, શાણો શક^{૧૩} સમાન. ૨૧
સચિવ મુક્ષ બળવિર અનુજ^{૧૪}, પોતેપાણ રણધીર;
પ્રતાપભાનુ પ્રતાપિનૃપ, શોભિત શુદ્ધ શરીર. ૨૨
સેન્ય સંગ ચતુરંગિ અતિ, સુભટો રણઝૂઝાર;
વિજયહેતુ નૃપ નીકળ્યો, હાથ વિવિધ હથિઆર. ૨૩
સેન્ય જોઈ નૃપ હુણિયો, દિધા ધાવ કરિ જરે;
નિશાન ગગડ્યાં ગગનજ્યમ, ગાજે ઘન અતિ ધોર. ૨૪
જ્યાં જ્યાં થઈ લડાઈ અતિ, બળિયા નૃપ સંગાત;
ત્યાં ત્યાંના નૃપ હૃંતિ લિધા, ભુજબળે ભલિભાત. ૨૫
સમદ્વીપ નિજ ભુજબળે, વશકરિ લીધા સ્થેજ;
છોડિદિધા લઈ દંડ અતિ, વળિલઈ અન્ય અવેજ. ૨૬
તેહસમે સહુ અવનિપર, પ્રતાપિ ભુજબળ પ્રાય;
એકજ પ્રતાપભાનુ નૃપ, અન્ય મંડળિક રાય. ૨૭
સ્વવશ વિશ્વકરિ ભુજબળે, નિજપુર કયોં પ્રવેશ;
ધર્મ અર્થ કામાદિસુખ, નિર્મળ લહે નરેશ. ૨૮
નૃપ પ્રતાપભાનુતાણું, બળ પામિને વિશેષ;
કામધેનુસમ ધરણિ તવ, થે રસ અભિમત દેશ, ૨૯
સહુ કુખ વર્જિત સુખિપ્રજા, ધર્મશીળ નરનાર;
મંત્રિનિ હરિપદ પ્રીતિઅતિ, ધન્ય ધન્ય અવતાર. ૩૦
નૃપ હિતકારણ સચિવને, નિર્મળ શિખવે નીતિ;
રાજ્યકરે રૂઠિ રીતથી, મનનહિ કોતણિ ભીતિ^{૧૫}. ૩૧
વિપ્રઅને ગુરૂ પિતૃવળિ, સંત તથા સહુદેવ;
કરે નિરંતરે સર્વની, પ્રતાપભાનુ સેવ. ૩૨

૧૩ નહાનોભાઈ. ૧૪ બીક. ૧૫ પવિત્ર.

ભૂપધર્મ જે જે ભલા, વેદ કર્યા વખાણ;
કરે તેહ સઃદર નૃપતિ, સુખમાને નિજપ્રાણ. ૩૩
દિનદિન-પ્રત્યે દાનદે, વિવિધપ્રકાર અપાર;
વેદ પુરાણ સુણેવળી, શાસ્ત્ર જેહ શુચિ^{૧૧} સાર. ૩૪
વાલ્ય કવાછે વિધવિધે, તર્તિભવળી તડાગ^{૧૨};
વનવાટિકા દિસે અતી, ખડુ સુંદરછે ખાગ. ૩૫
વિપ્રભુવન સુરભુવન સમ, શિખર ગગન હોચેલ;
તીર્થપવિત્ર વિચિત્ર અતિ, રચના રૂડી રચેલ. ૩૬
ન્યાં લગિ કહ્યા પુરાણશ્રુતિ, એક એક સહુયાગ;
વાર સહસ્ર સહસ્રનૃપ, કર્યા સહિત અનુરાગ. ૩૭
હૃદય ન યાગતણી કરી, રૂળ લેવાની આરા;
પરમ સુખાણ વિવેકિનૃપ, દીનબંધુનો દાસ. ૩૮
કરે ધર્મ નૃપ પરમજે, કર્મ વાણિ મન કાય;
વાસુદેવ અપિત સહુ, ગાનિ મહિપતિ ગાણાય. ૩૯

કાવ્ય તથા શૈલાવૃત.

એકવાર ચઢિરાય, અશ્વ અનુપમપર પોતે;
મૃગયાનો કરિસાજ, ચાલિયો મૃગ પગ જોતે. ૧
ગયો રાય ત્યાં થકી, વડા વિંધ્યાચળ વનમાં
મૃગ પવિત્ર મારતો, દયાળુ મહિપતિ મનમાં. ૨
ફરતાં વિપિન^{૧૩} વરાહ^{૧૪}, દિઠો મોઠો મહિપાણે;
જાણે વનસંતાપ, રાહુ શશિને ત્રિસ કાળે. ૩
મુખકરતાં વિધુ^{૧૫} વડો, માટ મુખમાંન સમાતો;
મુકે ન જાણે મુખથી, ક્રોધવશ વન સંતાતો. ૪
એવા અતિ વિકરાળ, દાંત મોટા મુખ કરતાં;
વિશાળ તન અતિપ્રુષ્ઠ, વરાહ દિઠો વન ફરતાં. ૫
સાંભળિ ધુરધુર શબ્દ, હૃદય આશંકા લાવી;
ચકિત બની ચોપાસ, જુએ હય^{૧૬} કાન ડહાવી
દખિ વિશાળ વરાહ, નીલગિરિશિખર પ્રમાણે;
આયુક દઈ આપિને, અશ્વહાંડયો પુક રાણે. ૬
દખિ આવતો અશ્વ, અધિક વેગે એ વારે;
આહ્યોચદ વરાહ, મરૂત^{૧૭} ગતિ ભાગી ભારે. ૮
પડ્યો પુકળ રાજન, ધનુષપર ખાણ ચઢાવી;
મળીગયો મહિસાથ, શુકર સર ચોટ^{૧૮} ચુકાવી. ૯
તાકિ તાકિ નૃપતીર. મુકેછે દશન પિસીને;
છળકરિ કોલ^{૧૯} અનેક, બચાવે તત્ત ઝટ ખસિને. ૧૦

ભાગ્યો જાય શિકાર, પ્રગટ પળ પળ સંતાતો;
લિધીકેડ સર સાંધિ, રીશવશ બનિ નૃપરાતો. ૧૧
ગયો દૂર વનગહન, ઘાડુ અતિ તર ભરચકથો;
જયહાં ન થાય નિભાવ, અશ્વ ગજગતિનો કહિથી. ૧૨
છેક એકલો રાય, ત્વરાધિ તુરંગ ચલાવે;
તાકી છાંટે તીર, સુવર ચટ ચોટ ચુકાવે. ૧૩
પામ્યો ક્ષેષ વિશેષ, શિકાર ન તોપણ છોડે;
ચલવે ચપળ તુરંગ, લગોભગ અંતર થોડે. ૧૪
ભૂપ મહા રણધીર, વિલોકિ વિશાળ વરાહ;
ગિરીગૂફા ગંભીર, ભાગિ પેઠા ઝટ ત્યાંહિ. ૧૫
દખિ અલોપ વરાહ, નૃપતિ અતિશો પસ્તાએ;
ફર્યો ત્યાંધિ તન્નિપૂઠ, તુરંગ સમેત ત્વરાએ. ૧૬
મહાધીર વનમાંહ, ભૂપતી ભૂલો પહિઓ;
ઘણીવાર વનગહન, એકલો એ રડવહિઓ. ૧૭
ખેદખિન્ન મનમાંહ, લુખ્યો તરસ્યો વન ભટકે;
નૃપતિ તુરંગ સમેત, શિકાર ગયે મન ખટકે. ૧૮
સોધે નદી તળાવ, અચેત થયા જળ પાખે;
પડી કાયકી કંક, ધ્યાન ઉર રામનું રાખે. ૧૯
ફરતાં વનમાં એક, દીકું સ્થળ રમ્ય નરેશ;
ત્યાંહાંવસે નૃપએક, કપટમુનિ વેષ વિશેષે. ૨૦
જેનો લિધો પડાવિ, દશ સૌ પ્રતાપરવિએ^{૨૧};
રણમાં તન્નિ નિજસેન્ય, નાશિ છૂટેલ મુચવિએ. ૨૧
પ્રતાપભાનૂતણે, સમય ચઢિયાતો જાણી;
પડતો દિન નિજતણે, અધિક ઉરમાંહ પ્રમાણી. ૨૨
રીશ મારિ ઉરમાંહ, રાયપણ રંક પ્રમાણે;
વસે તપસ્વી વેષ, સ્વદેશ તણાજ દખાણે. ૨૩
તેનિ નન્નિક નૃપતિએ, ગમન કીધું હય હાંકી;
આ પ્રતાપભાનુ છે, જોળખ્યો કરિ દૂગ અંખી. ૨૪
તૃપાધિ વ્યાકુળ તંન, કુધા વ્યાપીછે ભારે;
જોળખ્યો ન તેહને, પ્રતાપરવિએ લગારે. ૨૫
દખિ મુવેષ, વિશેષ, મહામુનિવર મન જાણી;
ઉતરિ અશ્વથી તરત, પ્રાણમકિધો યુગપાણી. ૨૬
નૃપનાગર નિજનામ, કહું ન મુનિ કપટધારિને;
ગોપ્ય રાખ્યું ગુણધારિ, રાજ્યરિત રાજ્યકારિને. ૨૭
તૃપાર્ત જોઈ તરત, કપટમુનિએ તે કાળે;
દિધું તેને દેખાડિ, સરોવર નીર વિશાળે. ૨૮
સ્નાનપાન હય સહિત, નૃપતિએ કહું હરખાતાં;
ગયો પરિશ્રમ સર્વ, થયો મુખિ નૃપ અતિ નહાતાં. ૨૯

૧૧ પવિત્ર. ૧૨ તળાવ. ૧૩ વન. ૧૪ સુવર ૨૦ ચંદ્ર.
૨૧ ઘોડા. ૨૨ પવન. ૨૩ દાવ. લોગ. ૨૪ સુવર.

નિજઆશ્રમ નૃપતિને, મધો લે તાપસ ત્યાંથી;
અસ્ત જાણિને લાનુ, દિધું આસન મઢિમાંથી. ૩૦

હરિગિત છંદ.

મૃદુવાણિ યોલે કપટમુનિ ત્યાં, કયાંજશ્યો વણિકયાં વસી,
છો કોણ તમ શકારણે વન, એકલા ફરતા દિસો;
ભરજેખનાવસ્થા તમારી, અથ અનુપ ઉપર ચઢી,
ભુરિ ભાગ્યવાન દિસે તમે શું, દેખવા આવ્યા મઢી. ૧
સહુ ચકવર્તિતાણાં તમારાં, લક્ષણો જોઈ મને,
લાગી દયકમનમાં અધિકકો, આવી ચઢિઓ આ વને;
અવનીશ નામ પ્રતાપભાનુ, એક કૈકય દશનો,
હુ હું તેતણો પરધાન મુનિજી, આસમે આશ્રયવનો. ૨
ફરતાં હું આવન ગહનમાં મુનિ, ચઢિદિશા ભૂલો પડ્યો,
ભુરિભાગ્ય તમપદ દેખવા આ, આશ્રમેઆવી ચઢ્યો;
દર્શન અમોને અધિક કુર્લભ, અહો મુનિજી આપનું,
જાણુંહું કાંઈ ભલુ થવાનુંજ, જ્ઞાન આપ પ્રતાપનું. ૩
સુણિ વાણિ કપટ મુની કહેછે, તાત રાત પડીહવે,
છે સમદશ જોજન નગર તમ, પામશો વિપદા જવે;
ગંભીરવન રાત્રીભયંકર, પંથપણ નહિં સુજશે,
મનજાણિ આજ રહેતમે કહું, વાણું વણિજતાં થશે. ૪
જેવું ભવિત કુખ લખિત વિધિએ, જનતાણૂ જનમાંતરે,
તેવિજ મજેછે સ્થાય તેને, કુઃખ સુખની પાંતરે;
કતિા વ્યથા જનપાસ આવે, કાંઈહે નિજ સ્થાનકે,
છોડે ન છટક્યે આવી અટકે, છવ ત્યાં શું કરિ શકે. ૫

છપો.

ખગચર ગ્રહે ગગન, વિહન આઁયે કુખવેઠે,
જળચર અંબુધિમાં, વસે વરૂણસ્થળ હેઠે;
દૈવ રૂઠયે કુખથાય, ઢિમર^{૨૧} પકડી લે પાસે;
મરે તરકડી તેહ, છુટે કયમ નાસાનાસે,
છે કાળતણે કર તો વડો, ચહે કષ્ટ જો આપવા;
તો પલકમાંદ્ય તે પકડશે, હશેાં ખંડવાતીરવા. ૧

હરિગિત છંદ.

ખડુ સારૂ કહિ ધરિશીશઆજ્ઞા, કપટ મુનિની તેસમે,
હય બાંધિ વૃક્ષ મહિપ બેઠો, મુનિકને મન ખડુગમે;
ખડુભાંતિ તે મુનિને વખાણે, વણિ નમ્રી નિજ ભાગ્યને,
ન પ્રતાપભાનુ મિત્રે કરૂં ત્યાં, કપટિના પૈરાંચને. ૧

૨૬ જાગ નાખનાર. માછલાં પકડનાર.

મૃદુવાણિ વણિમાંત્રે મહિપતી, મુનિપિતા પ્રમુ જાણિને,
કરૂં મુરખતા મમમગટ સ્વામી, પ્રભુસમાન પ્રમાણિને;
મુનિનાથ સુત સેવક પ્રમાણી, નામ આપતાજૂ કહે,
આ આશ્રમે આવી ચઢ્યોહું, દાસ મન જાણી લેહો. ૨
છે સ્વચ્છ હૃદય પ્રતાપભાનુનું, મુનિતાણું કપટે ખુની,
જાણ્યો કપટિએ ભૂપને પણ, જાણખ્યાન ભુપે મુની;
નિજવેરી વણિ કાત્રી તથા ભૂપ, કપટ મુનિએ જાણખ્યા,
છળ બળકરી નિજકાર્યકરવા, ચાહ્યમુનિમનનોધખ્યો^{૨૦}. ૩
નિજરાજ્યસુખસંભારિદુખિમન, જ્યમ અનજનીમાતણા,
સળગેછે છાતિ અશતિ^{૨૨} દખી, કામ ફેડણ આપણો;
પણ સરળ વચ્ચનો નૃપતિનાંસુણિ, વેર મન સંભારિને,
હરખ્યો કપટમુનિ કપટિપાપી, ધારણા કુડિ ધારિને. ૪
મૃદુવાણિ એ મુનિકપટિ નૃપસું, કુક્તિસહિત વદમુખે;
ભીખારિ નામઅમારું નિર્વન, સદન^{૨૩} હિણ રહિએસુખે,
સુણિનામ મુનિનું પ્રતાપભાનુ, જોડિકર માગી કામા,
મુનિનાથ અતિ વિજ્ઞાનિ જે વણિ, ગર્વગાળિત તમેસમા. ૫
ઠાંકી સતત પોતાપાજૂ તે, રહે કામ અજોચરે,
છે સહુ પ્રકાર કળા કુશળપણ, ધરિકવેષ સુકૃત કરે;
તેનેજ સંતકહે સદાશ્રુતિ, પ્રેમથી પોકારિને,
હરિના પરમપ્રિય દાસજનતે, અધિક કહું શું ઉચારિને. ૬
મુનિ તમસમાન અધન^{૩૦} ભિખારી, ધરવિનાના જાણિને,
સદેહ થાય વિરંચિ હરિને, તેમ વળી શુભપાણિને;
તમ જે હશેાને હો મુનિશ્વર, તમપદ શિશા હું ધરૂં,
સ્વામી કરો મુજપરૂ કૃપા અવ, સેવના કહે તે કરૂં. ૭
અતિરહેજ પ્રીતિ વિશેકિ નૃપની, કપટ મુનિએ નિજવિષે,
વિશ્વાસ. ૬૬ વણિ દેખિને મન, લાગવાજૂ એ મિષે;
ત્યાં સર્વેનિધિ દીઠો નૃપતિ જે, આપણે વશ થઈ રહ્યો;
ખોડ્યો અત્રિક ઉરસ્નેહ જાણી, બેદ ભૂપે નવ લલ્યો. ૮
મહિપાળ કહું સતિભાવ સુણજે, આ સ્થળે વસતાં મને,
ખડુકાગીત્યા ગણિશકે કો, સત્ય વચ્ચન કહું તને;
મજિઓ નહઈ લગિ કોઈ મુજને, મેં જાણાવ્યું ન કોઈને,
છે માન્યતા અતિ અનજસમઆ, લોકની કહું જોઈને. ૯
તેથીજ રાખિ નિસંગતા વન, મનકરણ સહુ મારિને,
છેટે રહી સંસારથી અહિં, સૂખિ પ્રભુ સંભારિને;
સુખવિશ્વનું સૂળી સમાને, યોગીવેષ પ્રગટપડ્યો,
ખનિસેવ્ય કુખજનજાળમાં રાદ, અંપિ પડિએ હરિજડયે. ૧૦

૨૦ બજેયો ધિકારહેલો. ૨૧ મનુ. ૨૬ ૫૨.

૩૦ ધનવિનાની.

હોહરા.

ભુલે મંદમતિ અતુરનર, દષિ સુવેષ સમેર;
વચન સુધાસમ અશન^૩ અહિ, મહા મનોહર મોર. ૧
મિઠિ વાટે મુખથી ભલી, કાળજ કાતર ફૂર;
એ ખળ લક્ષણ ઓળખી, કાલે વસૂં દૂર. ૨
પ્રતાપભાનૂ નૃપતિને, કહે કપટ મુનિરાય;
તેથી ગુમ રહુ જગતમાં, વન વસિ પુરપતિ પ્રય. ૩
નથી પ્રયોજન હરિ તણ, કોડ વસા મનકાંચ;
ભજિ હરિને અપવર્ગમાં, શીતળ લેએ છાંચ. ૪
મળુ જાણેછે સર્વજન, વિના જાણાવ્યે સ્હેજ;
કહો કવણ સિદ્ધિ સદા, જક્તલોક રિઝવેજ. ૫
છો મારા તુમ પરમપ્રિય, પવિત્ર અતિ મતિમંત;
પ્રીતિ પ્રીતી મુજઉપર, દિસે તમારિ અનંત.
જો તમથી કરિ હું હવે, રાખુ ગુમ મનવાત;
દાષ વધે દારણ મને, સત્ય વડુ તું સંગાત. ૬
જ્યમ જ્યમ તાપસ મુખવદે, અતિશે વાત ઉદાસ;
ત્યમ ત્યમ પ્રતાપભાનુને, ઉરઉપજે વિશ્વાસ. ૮
સ્વવશ દિકો મહિપતિ અતી, કર્મ વાણિ મન કાય;
તવ બકધ્યાની મુનિવદે, સુણે કાન દઈ રાય. ૯
નામ અમારું એકતન, સાંભળ પંથી સાર;
સુણિ શિરનામિ વદે નૃપતિ, ધન્ય મુની અવતાર. ૧૦
કરો વખાણી નામ અર્થ, શુચિ સેવક પ્રિછિનાથ;
કહે એમ નૃપ કરગરી, જુગત જોડિને હાથ. ૧૧
આદિમુદિ થઈ જ્યારથી, તવ ઉત્પતિ થઈ મારિ;
નામ એકતન ત્યારનું, દહુ ફરિયિ નયિ ધારિ. ૧૨

છપા.

અંતર કરું આશ્ચર્ય, કરવું નહિ કોઈ પ્રકારે;
હેસુત તપ બળરહે, ન ફૂલિલ કરું સંસારે;
તપબળતણે પ્રતાપ, સૃષ્ટે છે સૃષ્ટિ વિદ્યાતા;
તપબળતણે પ્રતાપ, વિશ્વ વિજ્ઞૂ પરિત્રાતા;
સંહાર કરે શિવ સ્હેજમાં, શેષરે ભુમિ ભારને.
તપથી જગ અગમ કરું નથી, તપાધાર સંસારને. ૧
સુણિ નૃપ મન અનુરાગ, અતિશય ઉષ્ણો એથી;
કેવા લાગ્યો કપટિ, પુરાતન કથા પ્રીતથી;
કર્મ ધર્મ ઇતિહાસ, વખાણે વરણી વરણી;

વિરતિ વિવેકનું શ્રેષ્ઠ, કરે નિરપણ મુનિકરણી;
ઉત્પતિ પાલાણ વળિ પ્રલયની, કહે કહાણિ વખાણિને;
સુણિ નૃપ તાપસને વશ થયો, આધયોગિજન જાણિને. ૨
જાણિ યોગિજન જોગ, નામ નૃપ કહે નિજવાર;
તાપસ કહે તેવાર, જાણું નૃપ નામ તમારે;
કપટ કીધું ગુજસાથ, લાગ્યું સાડું તે મુજને;
સાંભળ નૃપ શિરતાજ, કહું કારણ તે મુજને;
છે નીતિ એવિ નૃપ નવકહે, નામ જ્યહાં ત્યાં નિજતાણું;
એ પરમ અતુરતા નિરખિતુજ, હેત તુપર મારું ધાણું. ૩
પ્રતાપરવિ તમનામ, સત્યકેતુ તમ તાતા;
ગુરૂ પ્રસાદથી સર્પ, જાણિએ ત્રિકાળ ગૂતા;
પણ નવકહિએ કાંચ, અકાજ પ્રિછી નિજભાઈ;
દષિ તાત તુજતાણી, સરસ રિંત સ્હેજ સુધાઈ;
અતિ નીતિ નિપુણતા પ્રીતિ દહ, વળિ પ્રીતિ દષીધાણી;
ઉપજ મમતા મનમાં મને, તુજપર નૃપતિ શિરોમાણી. ૪
તેથી કથા સહુ કહી, વિના પૂછ્યે નૃપ તમને;
હવે પ્રસન્ન હું સાચ, નહીં સંશય મમવચને;
માગ્ય માગ્ય મહિપાળ, ભાવ મનમાં જે તારે;
સાંભળિ શુભ મુનિવચન, ભૂપતી હરખ્યો ભારે;
અહિ ચરાણુ વિનય કીધો વિવિધ, કૃપાસિંધુ તમ દર્શને;
ચારે પદાર્થ કરતળ મને, અધિક વધાર્યો હર્ષને. ૫
તોપણ તમને સ્વામિ, પ્રસન્ન અધિક અવિલોકી;
માગિ અગમ વરદાન, પુરો હું થાઉં પ્રશાકી^{૩૨};
જરા મરાણુ દુખરહિત, છોતે નાહું કો રણક્ષેત્રે;
એકછત્રધરરાજ, શત્રુહિણ મહિ સર્વેત્રે;
સતકલ્પ તપે મમરાજ શુભ, નિર્વિદ્ધે મુનિનાથજી;
માગૂ પ્રસન્ન પેખી અધિક, ભાવે રહું તમને ભજી. ૬
કહે તપસ્વી કપટિ, એવું નૃપ હોશે તારે;
પણ કારણ છે કણ, એક કોઈ સુણ ભારે;
નમાનશે તુજચરાણ, કાળ પણ નિજશિશ આવી;
એક વિપ્રકુળ વિના, મહીશ રહિશ તું કાવી;
છે વિપ્ર તપોમળથી સદા, વિશ્વવિષે સહુથી વડાં;
નયિ રક્ષક કો દિવજ કોપનો, એ આગળ સહુ રાંકડા. ૭
માટે જો મહિપાળ, વિપ્રવશ કરો સુહામે;
તો તમ વશ વિધિવિભળ, શંભુ સૂરેદ્ર તમામે;
વિપ્રવંશથી વડાઈ, જક્તમાં ચાલીઆવી;
સત્ય સત્ય મહિપાળ, કહું જે ભુજ ઉઘાવી;

સુણુ વિપ્રશાપ વિણુ હે નૃપતિ, નારા ન તારો કો સમે;
માટે તું કર વશ વિપ્રસહુ, જેમ આવિ ચરણે નમે. ૮

ભુવંગી છંદ.

થયો રાહું રાજા સુણી બોલ સારો,
કૃપાનાથ હાવાં નહીં નારા મારો;
તમારી કૃપાએ કૃપાનાથ મારે,
સદાસર્વદા કોટિ કલ્યાણ ભારે. ૧
વદે હાથ જોડી વળી મુખ હસ્તે,
કષ્ટ પંચકે^{૩૩} ત્યાં મુખે એવમસ્તે;
પ્રહી બોલિયો વેળધારી વળી ત્યાં,
દશા વાંકિ રાજાનિ આવિ મળી ત્યાં.
કદા કોઈને વાત કરેશો અમારી,
નૃપાધીપ મેળાપની ભદ્રકારી;
થશે નારા તારો કહું સત્યવાણી;
જશે કાન છટે કદી આ કહાણી,
હું તેથી તને રાયજી રાખું વારી,
થશે કાર્ય માફ પજયે વાત બહારી^{૩૪};
પછી ખોડ મારી નથી નેટ ન્યાળો,
થશે વિદ્ય ને કાંઈ તો હું નિરાજો^{૩૫}. ૨
હઠાડી પડે વાત આ કો દિ વારૂ,
વળી વિપ્રના શાપથી મોત તારૂ;
વિના એ ધિવ^{૩૬} હેતૂ નહીં નારા તારો,
મુણો સત્ય સંકલ્પ એવો અમારો.
નહીં મળ્યું તારૂ બિભલ કો ઊપાએ,
કરે કોપ શંભુ હરીથી શું થાએ;
કહી સત્ય રાજા વદે શીશ નામી,
તમે સાંભળો વીનતી એક સ્વામી. ૩
કહો કોણુ રાખે ગુરૂ વિપ્ર કોષ્યે,
પડે ન કર્મમાં સત્ય તે એ નિરોપે^{૩૭};
વિધાતા કરી કોપ ને દહ તાવે,
ગુરૂ તે દુષ્ટથી બહુધા ભચાવે.
ગુરૂના વિરોધે ન કોઈ ઉગારે,
ભલે હોય પ્રજ્ઞા વિધી વિળયુ ભારે;
કલે ચાલિએ ના કદા ને તમારે,
થશે નારા ના શોચ એનો અમારે. ૮

પરન્તુ હરે એથકી મન મારૂ,
પ્રભુ વિપ્રનો શાપ છે ધોર વારૂ;
કહો નાંથ કેઈ વિધે વિપ્ર સર્વે,
થશે હું વશ સદ્ય થૈ હીણગર્વ. ૮
હિતુ આપ પાપે દિદો મેં ન કોઈ,
કહો વિપ્ર આશ્રીનતા રીત જોઈ;
વદે સાંભળી એવું ત્યાં વેળધારી,
મુણો ભૂપ હું પ્રીછું રીતસારી. ૧૦

દોહરા.

વિવિધ યતનછે જગતમાં, કષ્ટસાધ્ય^{૩૮} પણ છેક;
થાય નથાય વળીકદી, વિધવિધ કર્યે વિવેક. ૧
પણુ અતિ મુગમ ઉપાયછે, એક અમારી જાણુ;
ત્યહાં એક કહાણાઈ વળિ, સુણુ નૃપ ચતુરમુજાણુ. ૨
મમ આધિનતે યુક્તિછે, અન્ય ન જાણુ કાંય;
પણુ મારૂ જબું થાયના, પુરપતિ તમ પુરમાંય. ૩
આજ લગી વળી જ્યારથી, જન્મ લિધો સંસાર;
ગયો ન કોના ગામમાં, તથા ભુવનમોઝાર. ૪
હવે ન જાળીં ને કદી, તો તમ થાય અકાજ;
આવિ બની આ અવસરે, આંટી વચમાં આજ. ૫
સુણી વેણુ મુનિ કપટિનાં, બોલ્યો નૃપ મૃકુ વાણિ;
નાથ નિગમમાં એવિ કહિ, નીતિ અમીત વખાણી. ૬
મોટા લઘુબર^{૩૯} અધિક, સ્નેહ કરેછ સદાય;
નિજશિર તૃણ ધરતો સદા, ગંભિર છે ગિરિરાય. ૭
અગાધ અંબુધિ નિજશિરે, ધરે ફીણ ધરિપ્રીત,
ધરણિ નિરંતર નિજશિરે, ધરે ધૂળ શુભરીત. ૮
પાયપડ્યો કહિ એવું નૃપ, થાઓ સ્વામિ કૃપાળ;
મુજમાટે પ્રભુ દુખ સહો, સજ્જન દીનદયાળ. ૯
નિજવશ નૃપ જોઈવદે, તાપસ કપટ નિપૂણ;
સત્ય કહુંહું હું નૃપ તને, શ્રવાણ ધરીને સૂણ. ૧૦
જગ કુલ્લેલ મારે ન કરું, જરૂર કરિશ તુજ કાજ;
મન તન વચને ભક્ત મમ, જાણી તુજને આજ. ૧૧
યોગ યુક્તિ તપ મંત્રનો, પવિત્ર અમિત પ્રભાવ;
ફળે ગુમ કરિએ કદી, પ્રગટ કર્યે નહિં લ્હાવ. ૧૨
જો નૃપ કહું રસોઈ હું, પિરસે તૂં પરમાણુ;
મને ન જાણુ કોઈ ધિવજ, તો વશ વિપ્ર મુજાણુ. ૧૩
ભોજન કરશે ભાવથી, જે જે તેજ રસોઈ;
તે તે ધિવજ તુજ વશ થશે, પછિ પ્રતિકુળ નહિ કોઈ. ૧૪

૩૮ દુષ્ટકરી સાધ્યયાયએવો. ૩૯ નાનાબર.

વળિ તેને ધર જેહ દિવજ, જમશે રૂડી પ્રકાર,
તેય તમારે વશ થશે, સંશય નહીં લગાર.
જા જે એહ ઉપાય રચ, નૃપ તું આજથી નેટ^{૪૦};
સંવત સુધિ સંકલ્પ કરાં બોજન લાલચભેટ.
લક્ષ એક દિવજ નિત નવા, નોતરજે નિરધાર;
રાય જમાડે આપજે, સરવ સહિત પરિવાર.
હું તારા સંકલ્પ સુધિ, કરિશ જમાણ તહીંગર્વ;
કુખ અતિ ઘોડે એ રિતે, થશે વિપ્રવશ સર્વ.
હોમ યજ્ઞ કરી સદા, કરે વિપ્ર સહુ સેવ,
તેહ પ્રસંગે સંકલ્પ વળિ, વશ થાએ સહુ દેવ.
કહિજણાવું બિજુ એક વળિ, હે નૃપ તુજને આજ;
આવેષે નહિં આડું હું, કદિ કરવા તુજ કાજ.

રાગ એ ખાહુરણનો ચોપાઈ ત્રિતાળની.

કહે કપટમુની સુણરાય, નવો રચિશ હું એક ઉપાય;
પુરોહિત રાય જેહ તમારો, શુદ્ધ શિક્ષા તમોને દેનારો. ૧
હરિ લાવિશ તેનેકરિનિજમાયા, તેની કરિશ મારાજેવીકાયા;
તપ બળથી એ વિદ્યા જાણુ, રાખુ અહિયાં વરષ પરમાણુ. ૨
તેના વેષ ધરિશ હુંવિશેષ, કાર્ય કરવા તમારું નરેશ;
ગઈરાત્રી હવે કીજે શયન, ઘણું થાક્યા દિસો રાજન. ૩
આજથી દિન ત્રીજે નેટ, ભૂપ તારી મારી થશે ભેટ;
મારા તપબળથી રાજન, પોચાડિશ મુતો તમ ભોવન. ૪
અશ્વસહિત જઈશ રાજધાની, મારોમહિમાજે તું પિછાની;
પુરોહિતનો હું ધરિઆડું વેષ, તવ ઝોળખજે હે નરેશ. ૫
તને તેડીને અળગો એકાન્ત, જ્યારે ભાગુ હુંમનની પ્રાન્ત;
કયું શયન નૃપે કહું માની, બેઠા આસને જે બકધ્યાની. ૬
આવીનિદ્રાત્યાંનૃપનેઅતીશે, મુનીમળિઆહિતાર્થિએમિષે;
ક્યમ નિદ્રા કરે ત્યાં સોય, ઉર શોચ અધિક જેને હોય. ૭
એમ કરતાંનિશાગઢ પ્હોર, બોલે રાત્રી અધિક ધમધાર;
કાળકેતું દનુજત્યાંઆવ્યો, થૈ સુવરજેણેનૃપનેબુલાવ્યો. ૮
પરમમિત્ર તે બકધ્યાન્મિત્રે, જાણે કપટ પ્રભાવ ઘણેરો;
તેના સો પુત્ર ને દાક પ્રાતાં, ખળ અચૂંત દેવ કુખદાતા. ૯
માર્ધા પ્રથમથી તેમને રણમાં, ભુપ પ્રતાપભાનુએ પળમાં;
દેખી દેવ વિપ્રને કુખાળા, મહાજાને જગથી ટાળ્યા. ૧૦
તે ખળે પાછલુ સાધુ વેર, મહા કુછને શાની ગ્હેર;
તાપસ નૃપમળી કીધી વિચાર, શત્રુદાવમાં આવ્યોઆવાર ૧૧

૪૦ નખી.

એના નાશનો કરવો ઉપાય, ભાવિવશ કરું જાણે ન રાય;
શત્રુ તેજસ્વિ એકલો તોય, લખુ કરિ નવગણિએ સોય. ૧૨
હજી શિર અવશેષિત^{૪૧} રાહ^{૪૨}, રવિશશિને દે દારણુ દાહ;
તાપસ નૃપનિજમીત્ર વિલોકી, ધાઈભેટચોથચોતેપ્રશોકી. ૧૩
કહી વાત તાપસ છળગામી, કાળકેતુ બોલ્યો સુખ પામી;
હવે સાંચારિપુ હે નરેશ, મને કીધા તમે જે ઉપદેશ. ૧૪
રહેશોચતેનોતમો ત્યાગી, વિણઝોષધવ્યાધિ વિધિએભાગી;
કળસહિત રિપુમુળઉખડાવી, ચોથેદિવસે મળિશહુંઆવી ૧૫
તાપસનૃપતિને અતિ સંતોષી, ચાલ્યો કાળકેતુ ખળરોષી;
ભાનુપ્રતાપને અશ્વસમેત, મુતાં પોચાડ્યો તેને નિકેત^{૪૩}. ૧૬
મુક્યો નૃપને પટરાણી પાસે, જહાં પોઠીછે એકાન્ત પાસે;
હય બાંધ્યો જઈહયશાળે, મીછે કપટ નકો તે કાળે. ૧૭
રાજના પુરોહિતને પાપી, હરિ લે ગયો માયા અમાપી;
રાખ્યો શૈલ ગુફામાં જાઈ, મતિ માયાવડે ભોળવાઈ. ૧૮
પોતે લીધું પુરોહિતરૂપ, ખડ્યો જે તેની સેજે અનુપ;
નૃપતી જાગ્યોથાતાં બહાણુ, દેખિ ભવનને આશ્ચર્ય જાણુ. ૧૯

રાગ એ ખાહુરણની ઢાળનો.

મુનિનો મહિમા નૃપે નિજ, મનમાં અધિક પ્રમાણી,
ઉઠ્યો ઉમંગ ભર્યો નૃપાધિપ; જાણે નહિં જ્યમ રાણી;
વનગયો ચઢિ અશ્વનિ ઉપર, જાણે ન પુરનરનારી,
નિશાપ્હોર ગયે નૃપ આવ્યો, ધરધર ઉત્સવ ભારી. ૧
કાળકેતુ પુરોહિત વેષે, મહિપને આવી મળિઆ,
ચકિત વિલોકી કાજ સંભાર્યું, ભાવિવશો નૃપ ભળિઆ;
યુગસમ ત્રણુદિન વીત્યા નૃપને, કપટીએ મતિ ભરમાવી,
જાણી સમય ઉપરોહિત આવ્યો, વાત સકળ સમજાવી. ૨
નૃપ હરજ્યો ઝોળખિને ગુરૂ, ભ્રમવશ મતિ ભરમાઈ
નાતર્ધા સદ્ય લક્ષ વિપ્રને, કુટુંબસહિત હરખાઈ;
ખટરસ જમાણખનાવ્યાં વિધવિધ, ઉપરોહિતે તેવારે,
માયાંમય તે સરવ રસોઈ, શાકાં વિવિધ પ્રકારે. ૩
વિવિધ મૃગોનાં આમિષ^{૪૪} રાંધ્યાં, બહુધા કરીને ખનાવ,
બેળુ તેમાં વિપ્રમાંસ ખળ, જાળવા વેરીદાવ;
ભોજન કરવા વિપ્રો સર્પને, બોલાવ્યા મહિપાળે;
સાદર આસન ઉચિત બેસાડી, પુરપતી પાય પખાળે. ૪
બેઠા જાણી વિપ્રો નૃપતિ ત્યાં, લાગ્યો પિરસવા જ્યારે,
થઈ અકસ્માત દેવતાણી ત્યાં, આકાશવાણી ત્યારે;

૪૧ બાકી રહેલું. ૪૨ રાહ નામનો ગ્રહ.

૪૩ ઘેર. ૪૪ માંસ.

હલે વિમો હડીહડી સર્વે, પ્રેમ ભોવત્ત પધારો ;
અન્ન ખાશો ન છે અતિહાની, છુડશે ધર્મ તમારો. ૫
વિમ્ર આમિષની એ રસોઈ, ખાતાં મહાખેદ થાશે,
હડ્યા દિવ્વ સહુ વિશ્વાસ માની, ભુપ વિકળ મન ત્રાસે;
ભાવિવશ ત્યાં પ્રતાપભાનુને, મુખે ન આવે વાણી,
સત્યાનાશ જશે હવે માડું, વિમો દુભાયા જાણી.

દોહરા.

ખોટ્યા વિમ્ર સકોપ તવ, નહિ કરું કયો વિચાર ;
જા તું નિશાચર નૃપતિ થા, મૂઢ સહિત પરિવાર. ૧
ક્ષત્રબંધુ^{૪૫} તે નૃપતિને, યોગ્યાવ્યા દિવ્વરાય ;
કહે વચન ત્યાં વિધવિધે, વિમ્ર કોપ કરિ કાય.
છેતરિયા સકટુંબ તે, રે નૃપ મૂઢ અજાણ,
ધર્મ અમારો ઇશ્વરે, રાખ્યો આજ પ્રમાણ.
કટુંબ સમેત કુર્કર્મ તુજ, જશે સત્યાનાશ ;
અરે હવે તુજને કરી, ઊગરવાની આશ.
સંવત મધ્ય ઉજડ થશે, નૃપ તારું નિરધાર ;
કુળમાં કોઈ નહિ રહે, પાણી પણ પાનાર.
સકોપ શાપ નૃપતિ સુણી, તનમાં પાગ્યો ત્રાસ ;
તેહસમે વળિ ત્યાં થઇ, વિમળવાણિ આકાશ.
હે વિમ્રો ન વિચારિને, દિધો શાપ કરિ રોષ ;
નથિ અપરાધ કયો કર્યો, છે નૃપતિ નિરદોષ.
ચક્રિત થયા સહુ વિમ્ર સુણિ, ગગનવાણિ ગંભીર.
ભૂપ ગયો ત્યાંથી પછી, રસોઈખાને વીર.
ત્યહાં ન ઉપરોહિત અશન, પાક તથા પકવાન ;
પુરપતિ પછિ પાછો ફર્યો, શોચવિવશ નહિ ભાન.
સહુ પ્રસંગ સહુ વિમ્રને, સુણારિયો નમિ પાય,
ત્રાસિત થઇ અકળાઇને, પડ્યો અવનિપર રાય.
ખોટ્યા વિમ્ર સહુ મળી, દુખિ દુખિત રાજન
નિરપરાધિ નૃપતી અરે, વિમ્રિત થયેલ વન.
ભૂપતિ ભાવિ મટેનહિ, કોકટ કરવો રહેર ;
કહૂં અન્યથા થાય નહિ, વિમ્ર શાપ અતિચાર.
યથાપિ દૂષણ તારું નથિ, હે અવનિપતિ રંચ,
વનમાં જઈ વિમ્રિત થયો, પરવશ કયો પ્રપંચ.

૪૫ ક્ષત્રીઓમાંનીય.

સખી આવેલો કારત માસકે, કંથસિધાવિયા “એરાગ”

કરિકપટ આ જગતનીમાંય, છળે જન કોઇને,
દશે અધમગતી તેને ધરિ, રહે પછી રોઇને;
સુણી વિમ્રનાં વચન ભુપાળ, વિશેષ વ્યાકુળ થયો,
હડી વિનય કરો ત્યાં વિવિધ, પ્રીતે પદ ગ્રહિ રહ્યો. ૧
વારંવાર ચરણ નામી શીશ, વદે નૃપતી વળી,
કરો શાપ અનુગ્રહ નાથ, કૃપાકરી સહુ મળી;
શાપાનુગ્રહ સાંભળ રાય, કહે ધિવજ સૌ કથી.
જ્યારે થાશે તમે જઈ દેવ, પ્રભુકુળ ભાવથો. ૨
પામી તામસતન તે કાળ, અમિત પ્રભુતા થશે,
વળી અનરાગર અવનીશ, તમથિ સહુ હારશે;
જડત વિદિત વીર તમ ખેય, વિશ્વ વિજયી થશે,
વળી શંભુ પ્રતાપ અમાપ, પરાક્રમ પામશે. ૩
શાય જ્યારે પરામતચાર, સંકર તવ સેવજો,
શિવપ્રસાદ પામી વળીશ્રેષ્ઠ, વિદિત વિશ્વે થજો;
પામી પ્રભુતા અધિક જગમાંય, વિજયી થશે જાહેર,
મજાશે તમને ત્યાં શનતકમાર^{૪૬}, તરત આવી તાહેર. ૪
તેની પાસે તમે નૃપ નેત, શમજજો શાપ આ,
તેને પુછજો શાપ નિસ્તાર, પ્રબળ પરિતાપ આ;
સાદર સુણ નિરપરાધીનરેશ, વચન વિમ્રનાં હવે,
થશે ઉધ્ધાર સહુ પરિવાર, મુનિનિ શિક્ષા થવે. ૫

હુરિગીત છંદ.

કહિ એવુ વિમ્રસિધાવિયા સહુ, સાથ લૈ નિજનિજ ધરે,
પુરવાસિઓ સહુ પામિયા ઝટ, સમાચાર કહે અરે ;
દૂષણ દિએ સહુ દૈવને કરિ, શોચ મનમાંહે અતી;
રચિ હંસ જોણે કાગ કીધો, ભુઓ દૈવનિ જડમતી. ૧
નૃપના પુરોહિતને અસૂરે, નિજભવન પોચાડિને,
મુનિ કપટિને સહુ ખખર જાણી, ભૂપકુળવાણસાડિને;
બકધ્યાનિ ખળ છગકપટ ભાજન, હવિયો મુણિવાતએ;
ન્યાં ત્યાં લખીને મોકલ્યા વળિ, કાગળો ભલિભાતએ. ૨
સહુ ભૂપ સંજિતજિ સેન્ય આચ્યા, કપટ મુનિના કહેણથી,
ગઢ ઘેરિ લીધ પ્રતાપરવિનો, શત્રુએ ચો દીશથી ;
ગગડાપિ ઘોર નિશાન પોષ્યો, રણસ્થંભ રૂઢિરિતે,
નિત વિવિધભાંતિ લ્હાઇ ચાલે, કોઈ નવ હારે જિતે. ૩
કરિ જોર રણપૂઝાર મુભટો, રાત્રુપર તુટી પડ્યા,
૧૩ મુરવીર કરાણી વણિ શકૂં, અચળ થૈ રણમાં અડ્યા;

૪૫ પ્રજ્ઞાના માનસીપુત્ર.

અરિદમન સહિત પ્રતાપભાનુ, શત્રુનાં દળ મારિને,
ધરણી પડ્યો અરિધાવ ખાઈ, અચળ અતે હારિને. ૪
પંચ્યો ન કોઈ સત્યધ્વજ^૧ કુળ, વિપ્રશાપે તે સમે,
ધ્વજ કોપ કેમ અસત્ય થાએ, જેનુંમન હરિપદ રમે;
જિતિ લેઈ પુર તે શત્રુએપછિ, રૂડિ રિતથિ વસાવિને,
સહુ ચાલિયા નિજરાજધાની, જય તથા યશ પામિને. ૫
મુનિ ભરધવાજી સાંભળો તમ, પંક વિધિ જવ જેહને,
ધુળ મેરૂસમ યમસમપિતા તવ, દારડી અહિ તેહને;
આગળ કથા કહું સાંભળો મુનિ, યાજ્ઞવલ્કિકૃષ્ણી કહે,
સતિ સાંભળી શિવવાણિ એવી, લાવ જન્મતણો લહે. ૬

દોહરા.

કાળ પામિતે મહિપતી, ભરધવાજ મુનિરાજ;
થયો નિશાચર અપરભવ, શાપે સહિત સમાજ. ૧
તેને દશશિશ વીશભુજ, મહાવિર રાવણુ નામ;
પૂર્વે પ્રતાપભાનુ જે, સૂર અચળ સંગ્રામ. ૨
ભૂપ અનૂપ અનૂજભુપ, જે અરિમર્દન નામ;
તેહ થયો ત્યાં હે મુની, કુંભકર્ણુ બળધામ. ૩
સચિવ હંતો જે ધર્મરૂચિ, શહાણો શક સમાન;
લઘુબંધવ રાવણુતણો, ભક્તરાજ વિજ્ઞાન. ૪
નામ વિભીષણુ જગવિદિત, વિભુભક્ત વળિ ધીર;
સતત નિવાસિત જેહના, હૃદયવિષે રઘુવીર. ૫
જે સુત સેવક નૃપેતાણા, થયા નિશાચર ધાર;
કામરૂપ ખળકટિલ બહુ, વિવેકહિણુ અતિજર. ૬
નિર્દય હિંસક પાપિ સહુ, શીરિત વરણિ શકાય;
અખિલ વિશ્વ પરિતાપિ તે, વિશ્વ કેર વરતાય. ૭
ઉપન્યા યદપિ પુલસ્ત કુળ, પાવન અમળ અનૂપ;
તદપિ વિપ્રના શાપવશ, થયા સર્વ અઘરૂપ^૨. ૮
કર્ણુ તપ ત્રણુ બ્રાતે વિવિધ, પરમઉત્ત્ર સુખત્યાગિ;
કો વિધિ વરણિ શકાયતે, અતિ બળના અનુરાગિ. ૯
ગયા નિકટ તપ દૃષ્ટિ અતિ, વર દેવા વિધિરાજ;
માગો વર જે મનરૂચી, અતિ પ્રસન્ન છું આજ. ૧૦
કરિ વિનતી અતિ પાયપડિ, હાલ્યા જે દશશીશ;
વિધિપ્રત્યે બોલ્યો વચન, મુણો તમે જગદીશ. ૧૧

ઓપાઈ ત્રિતાળની.

માગીએ પ્રભુ જોઈ પધાર્યા,
અમે મરિએન કોના માર્યા;

૧ પ્રતાપભાનુનો પિતા સત્યકેવુ. ૨ પાપરૂપ.

વાનર નરજાતી એ જે પાપિ,
અમે વિનયી વિશ્વ પ્રભુઆપે. ૧
જોયદી મુખે વિધિ એવમસ્તુ,
હેતે વદન કરીને હસતુ;
ઉત્તતપ તમે અતિશ કીધું,
જોઈ વર વરદાન મેં દીધું. ૨
ગયા ત્યાંથી કુંભકર્ણુ પાસે,
વર દેવા પરમ ઉલ્લાસે;
થયા વિસ્મય તેને નરખી,
વિધિ મનમાં વિચારે ભડકી. ૩
જે આ ખળ નિત્ય કરશે અહાર,
તો સહુ ઉજડ થશે સંસાર;
મતિ ફરવી શારદમેરી,
વિરંચિએ કુંભકર્ણુકેરી. ૪
ષટમાસની નિદ્રા માગો,
એવમસ્તુ કહું અનુરાગી;
ગયા ત્યાંથી વિભીષણુ પાસ,
દિહો કેવળ હરિનો દાસ. ૫
કર્ણુ પુત્ર માગ્ય વરદાન,
સમે આવે ન આવો આન;
મુણો માગ્યુ મુની જે તેણે,
કુળ કર્ણુ નિજપાવન જેણે. ૬
પ્રીતિ વિમળ પ્રભુપદ દેને,
હુંતો માગ્યુ એ તપને અવેને;
મારે માગવું બીજુ ન કાંય,
સદા રહો પ્રભુ મમ ઉરમાંય. ૭
દઈ વર તેને બ્રહ્મા સિધાવ્યા,
હર્ષિત થૈ ત્રણે નિજ ઘર આવ્યા;
મયતનયા મંદાદરી નામ,
રૂપસુંદરી નારીલલામ^૩. ૮
મયદાનવે તે સ્વકુમારી;
દિધી રાવણને પ્રીતધારી;
મહાતેજ રૂપ ગુણખાણી,
થઈ યાતુધાન^૪ પટરાણી. ૯
કુંભકર્ણુ વિભીષણુ ભાઈ,
કિધી તેમની કોડે સગાઈ;
પામ્યા તેય રૂડી સુંદરીઓ,
જાણે અપસરા અહિં અવતરિયા. ૧૦

૩ નારીઓમાં ભૂષણરૂપ. ૪ દેવલોદી.

નિકૂટાબ્જા દ્રઢ છે એક,
સાગર મધ્યે કુર્ગમ છેક;
વિધિ નિર્મિત ગઢ તે કહાબ્જા,
મયદાનવે ફરિ સમરાબ્જા.
મણિઆકારે મુખજી રથેસો,
રૂડી રથનાને રત્ન જડેસો;
ભોગવતી જેવી નાગની નગરી,
જેવી અમરાવતી ઇંદ્રપુરી.
તેથી અધિક સુરગ્ય પ્રમાણ,
નામ લંકા જગતમાં જાણ.

છપા.

ખાઇ સિંધુ ગંભીર, ચારદિશિએ છે ફરતી;
કતક કોટ મણિ ખચિત, જ્યોતિ ઝખકારા કરતી,
ખનાવ નવ વરણાય, અતી ગંભીર ગઢ લંકા;
લોભે મન પ્રિધિ લક્ષ્મિ, રહે રક્ષક વિરવંકા,
હરિ પ્રેરિત જે જે કલ્પમાં, દૈત્ય લંકપતિ સુરઅરી;
અતિ ખળ પ્રતાપિ સુરદળ સહિત, રહે લંકા છૈતિને ફરી. ૧
હતા જેહ રખવાળ, દૈત્ય ગઢલંકાં ટોડે;
સંહાર્યા તે સર્વ, દુવ વસિથા ત્યાં કોડે,
હમાણાં રેતા ત્યાંહી પુરંદરકેરા પ્રેયા;
યક્ષગણા રક્ષકો, લક્ષકોટી ગઢ ઘેરા,
પાગ્યા દશમુખ ત્યાં કોસમે, ખખર એવિ ખાતિ કરી;
સન્નિ સેન્ય જઇ ગઢ ઘેરિઆ, કોષે અતિશે વીફરી. ૨
દુષ્ટિ વિકટ કઢકાઇ, સુલટ સહુ રણુજીઆરી,
યક્ષગણો સાધતા, છવ લૈ નાકાખારી;
ભાગ્યા સહુ તજિ ભીડ, વાગિ વિરહાક વડેરી,
અઢચો છત વાવડો, વાગિ નિશાન નફેરી;
ફરિ ફરી નગર નૌતમ નિરખિ, હરખી ફીલ દશાનને;
સહુ શોચ ગયો મુખ અતિ થયું, વસાવવા પરિવારને. ૩
રહેજ અગમ નૌતમી, અતી મુંદરપુરિ લંકા,
ગઢનો અતિ ઘેરાવ, પુરજ રક્ષક વિરવંકા;
રાજધાની રાવણે, કીધિ ગઢ કુર્ગમ રૂખી,
ફરતી સાગર ખાઇ હૃદય નિર્ભયતા લેખી;
સહુને દીધાં ઘર વૈચિત્ર્યે, ચોચ જેવું જેને દિસે,
રજનીચર^૧ સરવ મુખી થયા, નૌતમ લંકાપુરિવિષે. ૪
એકવાર એકલો, રાય રાવણુ ભુજખળિયો;
ધાયો કુમેરપાસ, છૈતી પુષ્પક^૨ ઝડ વળિયો,

૫ દૈત્ય. ૧ એનામનું કુર્ગમનું વૈમાન.

કૌતક કરિ કેલાસ, ત્યાંધિ જૈ રાવણુ રાણે;
ઉઘાવિ લીધો હાથ, તોળ્યુ ભટ ભુજખળ જાણે,
ચાલ્યો ત્યાંહાંધિ મુખપામિ અતિ, અધિકગર્વ અંતર ધરી;
પ્રતિભટ જાણે નથિ જગત કો, ઉન્મતાઇ અતિ આફરી. ૫
સુરનર કિજર નાગ, યક્ષ ગંધર્વકુમારી,
વર્ષો લાવિ છૈતિ તેહ, ખાકુખળ મુંદરિ નારી;
મુખ સંપતિ સુત સેન્ય, વિજય ખળ બુધિ વડાઇ,
પ્રતાપ પાળુ જગ પ્રૌઢ, વધે નિત નવ અધિકાઇ;
ન્યમ પ્રતિ લાભે મન લોભ અતિ, વધે નિરંતર નવનવો,
ત્યમ રાવણુને પ્રભુતાતણે, લોભ અધિક કીધ્ય હવો. ૬

કુંભકર્ણુ ભડખાત, મહા ખળવાન ખનેસો;
જેનો પ્રતિભટ જગ, જનનિએ કો ન જાણેસો,
સુવે કરી મહપાન, માસપટ મહા અધારી;
જાગ્યે ત્રણપુર ત્રાસ, અધર્મ ધુરંધર ધારી,
જો દિનદિન મર્યે ભક્ષતે, કરે જાગિ અનુરાગિને;
તો વિશ્વ ઉજડ સહુ થાય ઝડ, સુતો ભસે ઉઘ માગિને. ૭
રૂડે તેહ રણુધીર, વીરનવ જાચ વખાણ્યો;
કુંભકર્ણુ સમઅધિક, ખળાઢ્ય સુલટ પરમાણો,
મેઘનાદ મ્હાવીર, વડો સુત રાવણુકેરો;
પ્રથમ સુલટમાં રેખ, જક્ત ખળવાન ઘણેરો,
રણુસન્મુખ કોઈ ન થઈ શકે, મેઘનાદ બળિધોદિસે;
નિત ઇંદ્ર પરાભવ પામતો, વારિકનાદધિ^૩ રણુવિષે. ૮
કુમુખ^૧ અકંપન^૨ સુલટ, ^{૧૦}કલિશરદ^{૧૧} વીરવડેરા;
ધુત્રકેતુ^{૧૨} અતિકાય, ^{૧૩}રાયસુત રાવણુકેરા,
એક એક છૈતિશકે, અખિલજગ સુરકુખદેતા;
એવા સુલટ અનેક, રાય રાવણુ ઘર રહેતા,
સહુ કામરૂપ ખળખળ ઘણે, માયા સહુ જાણે અતી;
સ્વપ્ને ન જેમના મનવિષે, ધર્મ દયા નીતી રતી. ૯

રોજાવન તથા કાવ્યછંદ.

એકવાર દસશીરા, સભા બેઠો સિંહાસન;
દુષ્ટિ અમિત નિજતણો, પ્રૌઢ પરિવાર અપાવન. ૧
સુતસમાજ નિજ પૌત્ર, પાર પરિજનનો નાવે;
ગણિ કો શકે ગણીતિ, નિશચર જાતિ મુહાવે. ૨

૭ મેઘનાદ. ૮ એ નામનો રાવણુનો દિકરો. ૯ એ નામનો રાવણુનો દિકરો. ૧૦ રાવણુને દિકરો.

૧૧ રાવણુનો દિકરો. ૧૨ રાવણુનો દિકરો.

૧૩ રાવણુનો દિકરો.

सेन्य विबोधि विराज, राय रावण अलिमानी;
 गोदयो वचन सकोष, मोह मद लया लवानी. ३
 सुष्टो इन्ने सर्व, आपणु अरि सुरसरवे;
 सन्मुख थछ नवलदे, मडा रणु कारणु भरवे. ४
 दमि सभण अरिसर्व, नय लागी न नणुअये;
 थरो तेमनू भरणु, कहुं छुं अेक डपाये. ५
 सभनवी कहुं सार, सुष्टो सादर ते सरवे;
 आपणुने ठिकथरो, मडासुभ पछि ते भरवे. ६
 धिन्नवोन्नन भभ होम, पितृनां श्राद्ध सरावे;
 करो सर्व नछ तमे, अंध पृथ्वीपर हावे. ७
 सुधासीलु भणहीलु, सुरसहुं थरो सनादे;
 त्यारे तरत तभाम, आवि भण्णो विभवादे. ८
 ते अवसर तेमने, भारिशुं के तनि दशुं;
 ललिभांति ते पास, दंड मन गभतो लेशुं. ९
 करि आशा कडिअेम, सर्व दैत्योने त्यारे;
 पछी लंक पुरपती, हर्षि निज सुत हुंकारे. १०
 मेघनाद म्हारथी, ह्यो आवी नृप पासे;
 दिधी शीभ रावणु, पुत्रने परम उद्वहासे. ११
 सुर बडावे राय, देव दुश्मनता दाभी;
 पुत्र धन्य तूं पेठे, धन्य जननी कुभ लाभी. १२
 धैर्यवान भणवान, देव लखे न उरेछे;
 निज लुण्णणोने गर्व, नेमने अधिक डरेछे. १३
 छंति रणुमां तेमने, भांधि आणु भणवंता;
 कहुं रूं तमने अधिक, पुत्र भारा गुणुवंता. १४
 उद्योवीर धननाद, जनक अनुशासन साधी;
 पुत्र तभारो भरो, आणु पणमां सुर भांधी. १५
 अवि रिते सर्वने, दशानन आश दध;
 पाते पाणु आलिअो, गदा करमाहि लेध. १६
 धराधूनि अह्नि उद्यो, आलतां रावणु रान्ण;
 गाढ डिधी गर्जना, भणलणयो इधि तनिभान्ण. १७
 वीरहाक सुष्टि सध, गर्भ गणता सुररमणी^{१५};
 देव हृदय अति त्रास, पिडा आवीपडि भभाणी. १८
 रावणुने आवतां, सुरोअे सुष्टयो सकोपे;
 ताडी वन गिरि ओह, आलिपा लागी ओपे. १९
 गयो लोक दिग्गण, सुष्टयो रावणु रिपु आच्यो;
 लाज्या सहुं तनि ठाम, अवि रित मद भूकच्यो. २०

२४ देवांगना.

वणिवणि करि हुरिनाइ^{१५}, गान्ते रावणु भारे;
 दिअे गण देवने, बवा सामा पडकारे. २१
 रणुमदमत विशेष, करे नगमाहे धातो;
 भतिभट भज्यो न कोछ, सोधतां कडिधि लुलातो. २२
 समदवीप नवभंड, तथा वणि सभ तणातण;
 वणि नललणि सर्वत्र, थयूं रावणुभण भणलण. २३
 कंचे धरणी अधिक, त्रास रत्नाकर भनभां;
 लुण्णणो रावणुनि, हाकपागी त्रिलुवनभां. २४
 इरतां दशमौलिने^{१६}, मय्या नारद भारगमां;
 कहे रावणु तेमने, अधिक भलकाध भनभां. २५
 देव उयहां मुनिराज, अतावी यो अट अभने;
 गर्वणु सुष्टि तेनुं, न मन लाव्यू नारदने. २६
 श्वेतधीप तेहने, मोकदयो तर्त त्यहांथी;
 सागर उतरी पार, गयो रावणु लडलाथी. २७
 नारिवृंद त्यांनछ, दणतो हुवो दशानन^{१७};
 उहे रावणु तेमने, सांभणो हे अभणान्न. २८

हुरिजीत छंद.

पतिपास नछ मिछवो तमे सहुं, नाथ निशिचर आविचो;
 करतो विन्य सहुं नगत तमसूं, लुध निरोप कडाविचो, १
 छंति तेहने संत्रामभां हूं, लुण्णणो ललिभातथी;
 निजधाम तमने लैजधरा पछि, छुटवि ते संगातथी. २
 सुष्टतां वचन रावणुतां अति, गर्व भरियां सर्वथा;
 पृथ्वा^{१८} रिसाणी अेक छेकन, वृंदमानि कहुं कथा, ३
 दाडी अह्ना ये अरणु तेणु, दैत्य पतिना रोषि अे;
 उडि अंतरिक्ष गध गगनभां, उट वाज्यो डोशिअे. ४
 गध हूर धरि धरि हयहयाच्यो, शिशु मुगत पट जेरवी,
 अति न्नेरकरिनांज्यो पिसी रद^{१९}, मध्यदधि शिर इरवी;
 पोच्यो पताण अथेत भनियो, शुद्धि नरहि शरीरनी, ५
 न भरे अकभी धिन्नप्रसाद, गति लुण्णो सुरवीरनी. ६
 उडि सावधान करी गरजना, हर्ष अेद न हृदयभां;
 आदयो त्यहांथी नागपुरीमां, भणितणु सभुदायभां,
 त्यांनां भणि लघुभण सरवे, छंति लिधो दशमौलिने; ७
 भलुअे स्वभण दीधल शिशुने, तर्त तामू तेदिने. ८
 धायां सरव शिशु दैत्यपूके, पडडिअो नछ केशथी;
 लध आविया पुरमां त्यहांथी, विकट रावणु वेधथी,

१५ सिंहनाद. १६ दशमायानो रावण. १७ दशमुष्मनो रावण १८ धरडी, डोसी. १९ होह करडी.

દાડ્યાં નગર નરનારિ જોવા, વીરાલુજ દશશિરા દિસે ;
 છે વાહુ વિધિ આ ઘડતરી રૂડિ, આવિ ક્યાંની આદિશો. ૫
 ત્યાં બાધિ રાખિ ખિન્નવતા બહુ, શિશુમળી ઢોળે સદા ;
 અતિમાર સહન કરે ભલેપણ, નામનિજ નકહે કદા,
 મન લાછંઆ વામન વિલોકી, રાયરાવણ કુખખમે ;
 છોડાવિ મેલ્યો દિલ દયાધરિ, વામને ત્યાં તેસમે. ૬
 ચાહ્યો તરત ત્યાંથી દશાનન, લાજ શંક ન મનવિષે ;
 નિર્લજ દયાહિણુ અધિક હિંસક, રામવિમુખ અધિક દિસે,
 દશકંઠ મ્હાશઠ ચાહ્યે હૈંત જગ, કેમ પામે કારમી,
 અવસાન પામી પુર પરાલવ, રહે પછી મનમાં સમી. ૭
 જવ જેહને વિધિવામ થાએ તવ મુનીજી તેહને,
 થવજીય સોનૂ કાંચ સમપછિ, દામ કોડિ ન ઉપને ;
 ફરતાં ક્યહાં ધિવજ સુર મળેતો, દંડ લે અતિ ત્રાસદે,
 એ આચરણ કરતો ફરેનિત, નવ ઠરે નિજવાસ જૈ. ૮
 ઉતપાતિ ખળ અતિધારમય તે, પછિગયો પંપાપુરે,
 જ્યાં વાળિ નામે કપિપતીછે, અતિખળાઢય પુરે સુરે ;
 દીડું સરોવર એક રમણિક, સ્વચ્છ નિર કંચનસમાં,
 શોભા વિલોકી અધિક લોભે, મુનિતાણાં મન કારમાં. ૯
 ત્યાં કપિપતી નિજધ્યાન કરતો, અધિક સાદર તેસમે,
 સંધ્યાવદન ગાયત્રિ ગંભિર, સૂર્યઅર્ચ દઈ નમે ;
 જઈ ત્યાં ઉભો રજનીશ રાવણ, હોકિ લુજ કરિગર્જના,
 કપિશો વિલોક્યું તેહલાણિ હસિ, વાહનિશિચર વિર્જના. ૧૦
 નિજધ્યાન અવસર જાણિવાળી, રિસ વિસારીને કામે,
 બોલ્યો અધિક મન ક્રોધ કરિને, રાય રાવણ તે સમે ;
 બકધ્યાનિ કપિ શઠ બોધ મુણતું, ધૃતધ્યાન વિસારિને,
 રણમાં હૈંત્યા પાપે મનેતું, ધ્યાન કર શું ધારિને. ૧૧
 તહીં ધ્યાન રણસંગ્રામ કર કપિ, સત્યકહુ સમજવિને,
 નહિપામું દેવા અંજનીતું, યુધ કર્યાવિણુ આવિને ;
 છે આણુ અજ ઇશની તને કપિ, ઊઠ હોય ઉમંગ એ,
 કાયર થઈ બકધ્યાન ધરતો, દ્વૈર્થના નહિ ઢંગએ. ૧૨
 વાળી વદે તવવ્યંગ હસિ હાં ! ખળતમારું એવુંછે ?
 રહું દઈહું અંજળિ સમીતી, તારું ખળપછિ રહેવું છે ;
 મુજને તું જા હૈંતિ રે ઉભો આહિં, થોડિ વાર મુધી ઠરી,
 તવ રીશ અતિ લંકેશઆણી, હોકિખાહુ ધિર ધરી. ૧૩
 દે યુધ્ધ તહીં કાયરપણુ કપિ, વાત કહુ સાચી તને,
 હૈંતવા હજીછે અધિક મારે, જોટિ ના કર તું મને ;
 કપિનાથ તવ મનમાં વિચારે, નહિંમરે માર્યો કદા,
 વરદાન એને શંભુનુંછે, જેહ જગ પ્રભુ વિલુ સદા. ૧૪

દોહરા.

હે દશશીશ વિચારિને, જાઓ ધર ગણિસાર,
 મુણી તમારી અજયતા, શ્રવણે ચાર પ્રકાર. ૧
 બહુ પ્રકાર જોલી ત્યહાં, સમજાવ્યો કપિરાય ;
 બોધન આવ્યો કારિતે, રાવણને બળકાય. ૨
 તહીં સંધ્યા કરિ કોપ કપિ, ધાયો તવ ધિર વીર ;
 પકડ્યો રાવણ પાપિને, નેટ ઉતારણનીર. ૩
 પકડિ કાખમાં દાખિયાં, રાવણનાં દશશીશ ;
 દિધિ અંજળિ મન વાણિથી, રવિને નામી રીશ. ૪
 સમ ઉદયિનાં નીરનું, કરિ આચમન કપીશ ;
 જાપ્યા કર્મે મનવાણિથી, આદી શંકર ઇશ. ૫
 તેહકાણે વીત્યાસમે, સંધ્યા વંદન સાર ;
 સમ ઉદયિ જોળંગિ કપિ, મહાન રણગૂઝાર. ૬
 આવ્યો ધર કપિરાય તવ ; કાખ રહ્યો લંકેશ ;
 વિત્યા માસષટ એરિતે, પાગ્યો અતિરાય કલેષ. ૭
 કરે કલેષ વશ ક્રોડવિધ, રાવણ રાય ઉપાય ;
 ચાલે કશી ન ચતુરતા, દિનદિન રીશ દબાય. ૮
 જાગ્યો પરસેવો અધિક, કપિપતિને નિજકાખ ;
 ધામ થયો ફગંધિવણિ, નવરહેવાએ નાક. ૯
 અતિ આકુળ વ્યાકુળ થઈ, આણી રીશ અપાર ;
 દીધો ડંસ દશાનને, દાંતવડે તેવાર. ૧૦
 કપિપતિને મન એમ ભ્રમ ; જુકાં લિખનોડંસ ;
 વિસ્મૃતિ રાવણ કાખની ; રૂપિવંશ અવતંસ. ૧૧
 અંજળિ દેતાં ભાનુને, પ્લવંગપતિ કોવાર ;
 કાખ ઊચિ કરવાયકી, રાવણ નિકળ્યો ખહાર. ૧૨
 ખહાર નિકળિ વાળીખતે, હોકિ ખાહુ બળવાન ;
 ગંભિર કીધી ગર્જના, અંતરધરિ અભિમાન. ૧૩
 ફરિ પકડી તવ તેહને, કપિ કરિને મનક્રોધ ;
 બાંધિલિધો બળવંતને, વાંચ્છે ફરિ ન વિરોધ. ૧૪
 લે આવ્યો તવ કપિપતિ ; પુત્ર પારણાપાસ ;
 રાવણને અતિ રોષથી, તન દખાડ્યો ત્રાસ. ૧૫
 વીરાલુજ દશશીશ શુભ, બંને ચરણ સહિત ;
 બાંધ્યો એકજ બંધને, જે લંકેશ અછત. ૧૬
 ઝુમરી કીધી લટકતી, બાંધી અંગદસેજ ;
 શોભે અતિ ઝુમરિરૂડિ, શિરમણિકરે તેજ. ૧૭
 પાટુ પ્રહાર કરે સતત, અંગદખેલી ખેલ ;
 કિલકિલે કિલકારા કરો, રાવણમુખ મુતરેલ. ૧૮
 તારાએ ત્યાં જોળખ્યો, દયામાણું મુખ કીધ ;
 અખળા મન ઉપજી દયા, તર્ત છોડવી દીધ. ૧૯

જા હૈવ લૈ લંકેશ મહા, આવિશ અહિં ન કદાપ ;
 નહિતો ફરિવળિ પકડશે, કોપકરી કપિરાય. ૨૦
 ત્યાંધિ ગયો રાવણુ ત્યહાં, દેતો જગમાં ત્રાસ ;
 જે ઠામે સહસ્રાર્જુને, રૂડો બનાવ્યો રાસ. ૨૧
 જળક્રીડા કરતો અતી, સંગ સકળ નિજનાર ;
 મુંદર શોભાધામની, વામા વિવિધ પ્રકાર. ૨૨
 રચ્યો રાસમંડળ જ્યહાં, ત્યહાં આવિ તતખેવ ;
 સુરનર અહિં કરતા ઘણી, શુદ્ધ પ્રકારે સેવ. ૨૩
 જઈ ત્યાં જોયું રાવણુ, મુખ અતિ વિવિધપ્રકાર ;
 હર્ષિત થઈ નિજ હૃદયમાં, માન્યૂ સૂખ અપાર. ૨૪

વસંતતિલકા છંદ.

લંકેશ ત્યાં જઈ ચઢ્યો દિગ્ શંભુદેર,
 જાણે વિરંચિનું રચેલું રૂઢ ઘણેર ;
 પૂષ્પો તથા તુળસિ પત્ર બિલીતણાં લૈ,
 તોડી લિધાં કમળપત્ર વળી ઘણાં જૈ. ૧
 ક્ષોભીયુ વારિ સરિતા દશશીશ જઈ,
 સ્ત્રાભાવ્યું મંત્ર સમરોશિવ સૂખદાઈ ;
 જ્યારે પ્રચંડજળ થંભ્યુ નદીનિમધ્યે,
 લાગ્યો સમાજ પુડવા સહુ તે અવધ્યે. ૨
 શંકાચુમન સહસ્રાર્જુનનું અતીશે,
 સર્વે સ્ત્રિયોહૃદય લાજ અપાર દીસે ;
 બોલી ત્રિયા નૃપતિ સાથ સમાજમાંની,
 જે રાજપુત્રિ અતિ મુંદરિ પુદ્ધિધણી. ૩
 મુણા તમે જખર જોધજ કોઈઆવ્યો,
 આચિતિ તેધિ વધિ મ્હાનદિ આ પુરાવો ;
 વાધ્યો મુણી નૃપતિને અતિકોપ કાળો,
 જેવો ત્રિલોચન ઉઘાડિ ત્રિપૂર ખાળ્યો. ૪
 દીઠો ત્યહાં જઈ દશાનનને ઉભેલો,
 જેના મુમંત્રયકિ જાણું દધી^{૨૦} વધેલો ;
 માયા અતી પ્રખળ જોર જણાય ભારી,
 લંકેશને પકડિ લીધ નૃપે પ્રચારી. ૫
 બાંધી લઈલઈગયો સ્ત્રિસમાજ પાસે,
 દેખી રૂડી ઘડતરી મન સૌ હુલાસે ;
 સ્નાનાદિ પૂજન નૃપે કરિ તેહકાળે,
 બાંધ્યો દશાનન જઈ નિજ અશ્વશાળે^{૨૧}. ૬

લજ્જીત કુષ્ઠ ગુપચૂપ સદા રહે ત્યાં,
 મારી ઉરે રિસ સહુ કુખ તે સહે ત્યાં ;
 હે શૈલજ અતિ રસાળ હવે કથા આ,
 મુણા તમે શ્રવણુ સાદર સર્વથા આ. ૭
 બાંધ્યો દશાનન જઈ નિજ અશ્વશાળે,
 સંકેલિ વીશલુજને દશશીશ વાળે ;
 સર્વે ત્યહાં પુરૂષ કામનિ આવિદેખે,
 પાટૂમહાર કરિહાંસિ^{૨૨} સહુ ઉવેખે. ૮
 સંકોચપામિ દશભૌલિ ન નામ ઉઠેતો,
 પૂછે મુજાણુ નૃપતી બહુભાંતિએ તો ;
 રંભાદિ નારિ નિત નૃત્ય કરતિ આવી.
 રાજ સદાય રિઝતો નૃતિકા નચાવી. ૯
 ત્યારે મુકે દશશીશે અતિદિવ્ય દીવા,
 કંપે બિંકે અધિક તે મરડે ન ગ્રીવા^{૨૩} ;
 એવીરિતે દિવસ ત્યાં અતિશે ગુમાવ્યા,
 પૌલસ્ત^{૨૪} ત્યાં નિજકુમાર પિછાનિ આવ્યા. ૧૦
 છોડાવિયો વિનયથી દીન^{૨૫} રાવણુને,
 ચાલ્યો વ્યહાંધિ દશમૂખ મહાભિમાને ;
 આવ્યો નજીક નળશ્રાપ^{૨૬} હવે ભવાની,
 શ્રીરામના વિમુખ તે કુખિ લે તું માની. ૧૧
 પંથે જતાં દિદિ નિશાચર સ્વામિએ ત્યાં,
 નારી અનૂપ અતિ મુંદર કામિએ જ્યાં ;
 પૂષ્પો બિંદી તુળસિ ચંદન ચર્ચવાને,
 સોવણુથાળ કર શોભિત ગૌરવાને. ૧૨
 ચાલી જતી ઉરવરી^{૨૭} સજિ સોળઅંગે,
 ગૌરીશના^{૨૮} પુજનકાળ અતી ઉમંગે ;
 સંકોચ પામિ નૃપરાવણુને વિલોકી,
 ત્યારે દશાનન વધો મૃદુવાણિ ઠોકી. ૧૩
 છો કાણુ ક્યાં ગમન ગૌરત્રિયા તમારું ?
 ઉભારહી વચન એક મુણા અમારું ;
 જાણી વડીલ ઉરવરી અતિલાજ પામી,
 તાણીલિધિ ઘુંઘટ ત્રીછિ કુપંથગામી. ૧૪
 દીધો ન ઉતર તદા મુઠરાવણુ ત્યાં,
 જઈ નજીક ભરિઅંક ગ્રહી લિએ ત્યાં ;
 કીધો ન કાંઈ મનવિચાર અપાર પાપી,
 કુખેરપૂત્રવધુ^{૨૯} એ ન મિછી તદાપી. ૧૫

૨૨ મરકરી. ૨૩ ડોકી. ૨૪ એનામના
 મધિ રાવણુનાઘણ. ૨૫ ગરીબ. ૨૬ નળકુખેરનોશાપ.
 ૨૭ નળની સ્ત્રી. ૨૮ માહાદેવ. ૨૯ કુખેરના દિકરા
 નળની વહુ.

૨૦ સમુદ્ર. ૨૧ યોગર, અથવા યોગઓનેબાંધ-
 વાની જગ્યા.

આહારકોર નવી કાપડ બનાવેની રૂબરૂ, ૧૫ મી અંગ્રેજી ૧૮૭૨.
 આ ક ૮ મી સામેની ગ્રહી થર નંબર. ૧૮

૨૭૨૨ નંબર ૪૧ મને ૧૮૭૨.

કુલકાંડનાં નામો.

જાણી ત્રિયા ભલિરિતે જવ ભરિજનની,
સંકોચ આણિ મનમાં થયુ માકુ માની,
પસ્તાઇ ધાર કરિકર્મ કુપંથગામી^{૩૦},
લંકેશ ત્યાંધિ પુરિલંક ગયો કુનામી. ૧૬
સંકોચ શોચ ઉરદાહ અપાર વાધ,
લંકાપતિ નિત અતી દુષ્ણિ સાપરાધે;
ચાલી ત્યહાંધિ ઉર્વશી અતિ ક્રોધઆણી,
સ્વામીનિવાસ અલકાપુરિમાં પ્રમાણી. ૧૭
ત્યાં સૌ પ્રસંગ પતિને કહી સંભળાવ્યો,
સુણી કથા નળઉરે અતિક્રોધ આવ્યો;
દીધો અધારઅતિ શાપ સુલંકટોડે,
હોજે દશાનનતણી કુળકે દિ ધોડે. ૧૮

હોહુરા.

શાપ ચાલિ ત્યાં આવિયો, નૌતમ નગરી લંક;
જ્યાં બેઠો નિશિચરપતી, અંતર અતી અરાંક.
આવિ ઉભો આગે ત્યહાં, નળકુબેરનો શાપ;
લંકેશ્વર કંચો અધિક, પ્રોહવધ્યો પરિતાપ.
સભિત સંકોપ શરાપભણિ, ચિતવે^{૩૧} પરન્નિચાર;
નળકુબેરનો સહુથિછે, સત્યશ્રાપ અતિધાર.
અંગિકાર કરિ શાપ તવ, મનમાં કંચો વિચાર.
દંડ્યા ઋષિઓને ન મે, હુછ લગી આવાર.
રોષકરીને રાવણે, તેડાવ્યા કુત ચાર;
તરત મોકલ્યા તેમને, ઋષિઓને દરબાર.
સુણુ ભવાનિ આગળ કથા, પાવન પરમ રસાળ;
ગયા દૂત ઋષિઓ ધરે, લેવા દંડ કરાળ.
આવ્યા જવ ઋષિઓ ધરે, દૂત ભયંકર દેહ;
દેખિ સર્વના દિલવિષે, ઉપચો અતિ સંદેહ.
કહે દૂતને ઋષિજનો, વિસ્મિત વિકળ વિશેષ;
ક્યાં પગલાં ધરશો તમે, કહો કુશળ લંકેશ?
કહે દૂત કરન્નેડિને, સુણો મહા મુનિરાજ;
કુશળ હવે વિપરિત થઇ, રાવણકુળક્ષય કાજ.
માગે દંડ અભીત થઇ, હે ઋષિઓ તમપાસ;
લેઇરહ્યા જગ સર્વથી, અધિક ખતાવી ત્રાસ. ૧૦
દિઓ દંડ કાં સ્થાન તહાં, વસોજીઇ ગિરિજોહ^{૩૨};
કહ્યું રિસાઇ રાવણે, સુણો ઋષીસંદોહ^{૩૩}. ૧૧

૩૦ કુમારે ચાલનારો. ૩૧ જુએ. ૩૨ પર્વવતી
પુરાઓમાં. ૩૩ ઋષિઓના રોળાં.

વચન સુણી કુખ પામિયા, સર્વ ઋષિજનો સ્થેજ;
પાન આણ્યું એક ત્યાં. દેવા રક્ષ અવેજ, ૧૨
એકસ્થળે ત્યાં બેસિને, સહુમળિ કંચો વિચાર;
ઘડો ભરીલઇ આવિયા, રૂધિર^{૩૪} ઋષય તેવાર. ૧૩
દૂતોને સોચો ઘડો, રૂધિર તણો મનજાણિ;
બનિ સંકોપ ઋષિઓ ત્યહાં, વદે વદન મૃદુવાણિ. ૧૪
થાશે ક્ષય ઘટ^{૩૫} ઉઘડતાં, સહિત સકળ પરિવાર;
કહેજે રાવણને તમે, વિપ્રકોપ ક્ષયકાર^{૩૬}. ૧૫

છપા.

નીતિ ન જે દરબાર, ત્યહાં ખળમંડળિ આવી;
વસે અહોનિરા સદા, ચાડિયાપણું ચલાવી;
દૂત લેઇ ઋષિદંડ, ત્યાંધિ અતિ વેગે વળિઆ;
જ્યહાં લંકપુરપતી, ત્યહાં તે આવી મળિઆ;

૧ જવ દૂત દૂરથકિ આવતા, દરબારે દિહ રાવણે;
ઉલ્લાસ થયો અતિ મનગમ્યો, લંકાપતિને તે કાણે. ૧
૨ નૃપઆગે ઘટઆણિ, ઉતાર્યો ધરણી જ્યારે;
લંકાપતિ અતિ મંન, દેખિ રાંકાણો ત્યારે;
૩ કહે વચન લંકેશ, બેઠ ભાગો આ ભાઈ;
ઘટ શાનો ક્યાંતણો? મુખદેહે કે કુખદાઇ;
૪ નૃપને સુણાવિ સહુ ત્યાં કથા, આ ઘટથી તુજક્ષય થશે;
સુણિવેણુ દૂતનાં લંકપતિ, હૃદય કંપ અતિ મુખહસે. ૨
૫ કહે રજનિચર નાથ, દૂતપ્રત્યે મન કલેષે;
આ ઘટને લઇજવ, તરત ઉત્તરદિશિ દેશે;
૬ જતન સમેત જરૂર, અગોચર^{૩૭} હામે ત્યાગી;
વળજે સત્વર તમે, અધિક મનમાં અનુરાગી;
૭ નૃપવેણુ સુણી કુત ચાલિયા, તરત ત્યાંધિ તે વેષમાં;
ધોડે દિવસે આવી ચઢ્યા, જનકરાયના દશમાં. ૩
૮ મનવિચાર કુત ચાર, કરેછે મળિત્યાં ભારી;
ઉત્તમ થળ રાખિએ, ઘડો આ કુળક્ષયકારી;
૯ ઉત્તરદિશિ અતિશ્રેષ્ઠ, જનકનૃપદેશ કળેજ્યાં;
મનવિચાર કરિ ચાર^{૩૮}, પ્રવેશકિધો મુથળેત્યાં;
૧૦ ઘટ ત્યાંજ ઉતારી દાટિઓ, હેતુ શુભ ન રાવણુતણો;
ક્ષયથાશે એઘટ ચોગથી, વિપ્રદંડ નાગાણુકણો. ૩

૩૪ લોહી. ૩૫ ઘડો. ૩૬ નાથ કરનાર.

૩૭ એકાન્ત. જ્યાં કોઈ જગુ આવતું ન હોય તેવી
જગ્યા. ૩૮ દૂત.

ગરબી.

સુણજે સતી ભવાનિ, પરમ રસાળ કથા ;
સહુમટે સુણ્યે સુખમાનિ, વિશ્વનિ વિકટવ્યથા. ૧
કીધો ત્યાં આરંભ, યમ જનકરાયે ;
ખહુ કનકકદળિના સ્થંભ, રચિ રાજ થાયે. ૨
કયો મેખળા ત્યાંહ, પુરિમણિમય જોડી ;
છે સોહામણિ ભુમિસાર, અતિ પાવન પ્રાઠી. ૩
સતાનંદ કળગોર, રાય વિદેહતણા ;
અતિ નમ્ર શીળ ભંડાર, વળી વિવેકિ ઘણા. ૪
પામિ તેનિ તતખેવ, અનુરાસન રૂડી.
રચ્યુ સુવર્ણ હળ અતિશ્રેષ્ઠ, ખોદણુ ભુમિઊડી. ૫
સુવર્ણ હળથિ મુધારિ, ભોમિ રૂડી ભૂપે ;
ત્યાં પ્રગટ થઈ પ્રત્યક્ષ, રૂપિકુંવરી રૂપે. ૬
ભુજનામ કહિસાર, નિકટ જનક ભૂપે ;
ખાળાતેહ ખોલાવિ, અતિ નૌતમ રૂપે. ૭
દેવઅને નરસર્પ, તરત ત્યહાં આવ્યા ;
અતિસાદર કયું સન્માન, ભુપને મનભાવ્યા. ૮
કન્યા દેખિ અનૂપ, કારણરૂપ જાણી ;
નૃપમાની સુતાસમાન, નિજભોવન આણી. ૯
નામ જનકી જોગ, પરમપવિત્ર ઘણી ;
કહિવળી નારદ આવિ, સીતા શિરોમાણી. ૧૦

ભુજંગી છંદ.

કહી ત્યાંવળી નારદ શાણિસીતા,
સદા આધશક્તિ સહુથી અભીતા ;
અહો રાય આધાંત^{૩૬} મધ્યે સદેહે,
અતી સુગં નીતીમ છોજ રિદેહે. ૧
સદા નેતિ નેતી વદ વેદ વર્ણી,
વળી વિશ્વની કર્ણિ હર્ણી સુભર્ણી ;
ભુજ^{૪૦} અર્ભકી^{૪૧} એ પ્રિતેથી પધાર્યા,
પુરાં પૂર્વપૂજ્યો પ્રકાશ્યાં તમારાં. ૨
ત્રિલોકે રૂડી કીર્તિ વાધી તમારી,
સુતા જોગમાયા ભુજ ન્યાં પધારી ;
કહી નારદ સૌ કથા તે વખાણી,
વિદેહે ઉરે સત્ય લીધું પ્રમાણી. ૩
સુતા જન્મમાતા રમાગૂણ રાયે,
સદા આધમાયા કહૂ સાચસાચે ;

૩૬ આદિ અંત. ૪૦ સીતા. ૪૧ પુત્રી.

કહે ત્યાં વિણાપાણિને જોડિપાણી,
પ્રભૂ વાંચના^{૪૨} પુરિ થૈ મારિજાણી. ૪
પખાળી વિણાપાણિના અર્ણુરાયે,
મુઠામે થઈ રાજી બેસાડિ ધ્યાયે^{૪૩} ;
સ્તુતી કીધિ વિસ્તારિ હેતે વખાણી,
વદેવેણુ ઉલ્લાસ ગંભીરઆણી. ૫
ધરીશીશ મૂનીતાણૂ અર્ણુવારી,
સુતાની પ્રભૂતા પ્રસંશે વધારી ;
કિધા અર્ણુ આપે મટયા દાષમારા,
મુની પાડ માનૂ હું શા શા તમારા. ૬
હવેમંત આવ્યા ભરોસો મુચિન્દે,
થયો ધન્ય હું ગૂણગાથા ગદ્યને ;
વદે ત્યાં વિણાપાણિ વાણી રૂડેરી,
કહૂં વાત હું શું તમે ભાગ્યકેરી. ૭
સદાસાધુ વેદેહ શ્રીરામ્યકેરી,
કહૂં ઊપમા હું ખિજી શી ઘણેરી ;
તમે ઊપમા અન્ય સૌ ઊપમેઘ,
ન્યહાં ઊપની શક્તિ ત્રીરૂપવેઘ. ૮

દોહરા.

જોગ ભોગમાં ગુપ્તમન, પ્રગટ પ્રભાવ ન કીધ ;
થયા વિદેહ વિદેહ સુણિ, વિદાય મુનિએ લીધ. ૧
સિધાવિયા સહુ કહિકથા, જે નારદ મુનિરાય ;
સુણો કથા આગળહવે, સંશય સર્વે જાય. ૨
હૂત વળ્યા ઘટ દાટિને, આવ્યા ન્યાં લંકેશ ;
કહ્યું રાખિ આવ્યા અમે, ઘટ તિરહૂતી^{૪૪} દેશ. ૩
શિવે ઉમાપ્રત્યે કહી, ભરધવાજ મુનિરાજ ;
અતિ રસાળ રાઘવકથા, સુણ્યે મળે સુખસાજ. ૪
સાધુ સાધુ મુનિજન કહે, છોજ પરમ કૃપાળ ;
વિસ્તારો વળિ આગળે, રાઘવકથા રસાળ. ૫
જન્મ સર્વ છૂતીલિધૂં, ખળિએ લંક નરેશ ;
સ્વર્ગમૃત્યુ પાતાળમાં, વળિ વિખ્યાત વિશેષ. ૬
ચારસ્યજે હાર્યાયકી, લંકાપતિ મનત્રાસ ;
ખાકિ સર્વ સૂરો કર્યા, લંકેશે નિજદાસ. ૭
રવિ શશિ પવન વરૂણ^{૪૫} ધનદ^{૪૬}, કિન્નર સુરનર સર્વ ;
સિદ્ધનાગના નિમિષમાં, મુકાવિ દીધા ગર્વ. ૮
પ્રભ્રમૃષ્ટિમાં ન્યાં લગી, વસે જેહ તનધારિ.

૪૨ હિરણ્ય. ૪૩ ધ્યાનકરે ૪૪ જનકરાજનો દેશ.

૪૫ પાણીનો દેવતા. ૪૬ કુબેરભગવાન.

દશમુખ વશ વર્તે સૂ, દેવ દેવિ નરનારિ. ૯
 આજ્ઞાએ અનુસરિ કરે, સકળસૃષ્ટિ ભયભીત;
 નમે આપિને નિત્યતે, રાવણ ચરણ પિનીત. ૧૦
 બુજખળ જગ સહુ વશકરી, રાખ્યો કો ન સ્વતંત્ર;
 મંડળીકમહિ લંકપતિ, રાખ્યકરે નિજમંત્ર. ૧૧
 દેવકશ ગંધર્વનર, કિન્નર નાગકુમારિ;
 જિતિ પરણ્યો નિજ બાહુખળ, બહુસુંદરિ રૂપનારિ. ૧૨
 આજ્ઞા દૈત્યોને દિધી, પૂર્વે જે લંકેશ;
 સુણા હવે તેની કથા, વિષ્ણુ કેર વિશેષ. ૧૩
 ઈંદ્રજિતને જે કહ્યું, કરવા કાંઈ કાળ;
 કરિરહેલ જાણે પ્રથમ, અતુલિત ખળ યુવરાજ. ૧૪
 અન્ય અસૂરોને પ્રથમ, આજ્ઞા જેહ દિધેલ;
 દૂષ્ટઆચરણ તેમનાં, જગમાં સુણો કિધેલ. ૧૫
 પાપિ ભીમરૂપ દેખતાં, અસુરતણાં પરિવાર;
 સુરપરિતાપી સકળતે, ધોર કર્મ કરનાર. ૧૬
 કરે ઉપદ્રવ અસુર અતિ, અવનીપર એવાર;
 ધરે રૂપ વિધિવિધ વિધે, માયાકરી અપાર. ૧૭
 જેહરિતે સહુ જગતમાં, થાય ધર્મ નિર્મૂળ;
 તેહકરે સહુ રજનિચર, અતિશય શ્રુતિ પ્રતિકૂળ. ૧૮

“પ્રહ્લાએ ભજન કર્યું ભગવાનનું “એકાગ્ર”

કાળો કેર કરે અવનીતજો,
 દરણુ દૈત્ય જ્યહાં ત્યાં જાઈજો;
 પાપી પકડે ધિવજ ગૌ ગૌદરે,
 સહુને અતિ દૈત્યો કુખદાઈજો; કાળો ૧
 ધિવજ ગૌ પામે જે જે દશમાં,
 ત્યાંનાં ગ્રામ નગર પુર પોળજો;
 આગ લગાડે અતિ ઉન્માદિયા,
 ખેડાં બાળે વાળે રોળજો; કાળો ૨
 શૂલ આચરણ ન થાય ક્યહાંકંદી,
 ધિવજ ગુરૂ દેવ ન માને કોયજો;
 નહિ હરિભક્તિ તથા જપ કો સ્થળે,
 નહિકહિં યજ્ઞ જગતમાં હોયજો; કાળો ૩
 સ્વપ્નેપણ તે અવસરમાં કદી,
 સુણે ન શ્રવણે વેદ પુરાણજો;
 બ્રહ્માચાર જગતમાં જામિએ,
 વસ્ત્રીપણ લાગે વેરાણજો; કાળો ૪
 જપ વૈરાગ યોગ તપ યાગને,
 શ્રવણે સુણે કદી દશાશીજો;

પોતે ભંગ કરેજઈ જરથી,
 અંતરઆણી અતિશે રીશજો; કાળો ૫
 એવો બ્રહ્માચાર વધ્યો ઘણો,
 શ્રવણે ધર્મ કહ્યો ન સુણાયજો;
 વેદપુરાણ કહેને કો કદી,
 તેને દશ તળવે રાયજો; કાળો ૬
 વરણિ ન જાય અનીતી તેસમે,
 દારણુ દૈત્ય કરેને કાંયજો;
 હિંસાપર અતિભીતી તેમની,
 મિતિ નહિ પાપતાણી કેવાયજો; કાળો ૭
 વાધ્યા ખળ બહુ ચોર જુગારિયા,
 જે લંપટ પરધન પરનારજો;
 દેવ પિતા માતા માને નહીં,
 સેવા સંતનિ ન કરે સારજો; કાળો ૮
 જેનાં એ આચરણ ઉમાસતી,
 તે પ્રાણીછે દૈત્ય સમાનજો;
 ધિક્ક અધિક લોલુપ પરનારનો,
 તેને છેજ નરક નિદાનજો; કાળો ૯
 અતિશય દેખિ હાણી ધર્મની;
 ભયપામી ભોમી અકળાઈજો;
 મનમાં એમ વિચારેછે અતી,
 દૈત્યો પાપી મહાકુખદાઈજો; કાળો ૧૦
 જેવો ભાર એક પરદોહિતો,
 માનું અહોનિશાં મન શૂળજો;
 તેવો ભાર ન ગિરિનદિતા મને,
 વળિ સહુ ઉદ્ધી હળવા કૂલજો; કાળો ૧૧
 વિપ્રિત ધર્મસકળ આકાળમાં,
 રાવણખીકે કહે ન કોયજો;
 ધેનૂરૂપ ધરાએ ધારિયું,
 હૃદય વિચારી કારણ સોયજો; કાળો ૧૨
 ધેનૂરૂપ ધરા ધરિ ચાલિયાં,
 છે જ્યાં સુરમુનિતણાં સમાજજો;
 નિજસંતાપ સુણાવ્યો રોધને,
 થાય ન કોથી કયુંએ કાળજો; કાળો ૧૩

સુવણા છંદ.

સૂર ગંધર્વ મળિ સર્વતણું ગર્વને,
 પ્રભલોકો ગયા મુનિ વિચારી;

સંગ જો^૧ તન ધરી, પરમવ્યાકુળ ધરા^૨,
શોક ભયભીત ચાલી બિચારી;
જાણ્યું સહુ નિરચિએ^૩, ઊર અનુમાનિને,
મારું એમાં કરૂંએ ન ચાલે;
જેનિ તું દાસિએ, તેહ અવિનાશિની,
સ્થાય તારે અમારે કુકાળે.

૧

ધીરમન ધરણિ ધર, શોચ મન શીઠ કર,
એમ કહે સમરિહરિ વિધિ ધરાને;
પીડ જાણે ઘણી, જનતાણી ધરણિધણિ,
ભાગશે દુઃખ દારૂણ નિદાને;
બેસિ ત્યાં સુરમુની, ઉર વિચારે અતી,
પામિશું ક્યાં પ્રભૂને પુકારી;
કો કહે ચાલવા, પૂરિ પૈકુંઠમાં,
કો કહે ક્ષીરસાગર અધારી.^૪

૨

જેવિ જેના ઉરે, ભક્તિને પ્રીતિ ભડી,
સતત પ્રત્યક્ષ પ્રભુ એહ રીતી;
સાંભળો શૈલજા, હુંય પાણ ત્યાં હતો,
ન્યાજવા રામપ્રભુમુખ સપ્રીતી;
પામિ અવસર ઉમા, વચન કહ્યું એક મે,
વ્યાસ^૫ સર્વત્ર^૬ હરિ છે સમાને,
પ્રેમ ત્યાં પ્રગટ છે, નેહ ત્યાં નિકટ છે,
સુર મુનિ સિદ્ધ યોગી મુધ્યાને.

૩

દશ અવસર દિશા, વિદિશમાં વિભુ પ્રભૂ,
છે નહીં એવું કો સ્થળ ખતાવો,
વિશ્વભય વિશ્વપ્રભુ, સર્વ સચરાચરે,
રહિત સહુ હૃદય વિશ્વાસ લાવો;
પ્રેમથી પ્રગટશે, પવનથી આચ્ય જ્યમ,
હે સુરો પ્રેમતા પૂર અંશે;
ભાન્યું મન સર્વને, વચન મારું ઉમા,
સાધુ સાધુ કહી વિધિ પ્રસંશે^૭
પ્રેમ મન પ્રહ્લને, રોમ ઊંચાં થયાં,
હૃદયમાં ઠળે અષ્ટનેત્રે;
સ્તૂતિ કરજોડિને પ્રભુ ભાવે કરે,
ધીર મતિમાન શુભ પ્રહ્લકેત્રે;
ધન્ય સુરનાથ જ્ય, મણિપાણક પ્રભૂ,
વિષ્ણુ ગૌતા ક્ષિત્રુ રામસ્વામી,

૪

જ્ય અસૂરારિ હરિ, સિંધુજા^૮ પ્રિયપતી,
વાણિ મન કર્મથી ત્વં^૯ નમામી^{૧૦}.

૫

ભૂમિ સુરસાથને, નાથ ભતી ભલા,
કરણિ અદ્ભૂત કર્તા તમારી,
મર્મ જાણે ન કો, પરમ પાવન પ્રભૂ,
દાદાલાં દાસનાં દુઃખહારી;
સ્હેજ કરૂણાળુ છો, દીનવત્સળ અતી,
નાથ આ અરજ લેજો સ્વિકારી,
સર્વ ઘટવાસિ જ્ય, ધન્ય અવિનાશિ હરિ,
સચ્ચિદાનંદ નમુ નિર્વિકારી.

૬

છો જિ અવિગત પ્રભૂ, ગૂણગોતીત^{૧૧} અતિ,
પરમ પાવન ચરિત્રો સદૃથી;
સર્વ માયારહિત, પૂર્ણપરિબ્રજ છો,
તમ ચરિત્રો શું ચર્ચાય હૃથી;
જેહ અર્થે અતી, હૃદય અનુરાગિને,
મોહયિ વિરક્ત મુનિવૃંદ થઇને.
રાતદિન લિન બની, ગૂણગણ ગાપછે,
સચ્ચિદાનંદ મુખકંદ કહિને.

૭

સૃષ્ટિ જેણે સૃષ્ટ, ત્રિવિધ તર્તીબ આ,
સંગ નહિં અન્ય કો સાહ્યકારી,
તેહ અઘહારિ હરિ, મુધ્ય લ્યો અમતાણી,
ભક્તિ પૂજા ન પ્રિછિએ તમારી;
વિશ્વભય ભંજતા^{૧૨}, રંજતા^{૧૩} મુનિ મનો,
ગંજતા^{૧૪} વિપતિસમુદાય સ્વામી,
વાણિ મન કર્મથી, ત્યાગિ સૌ શાણપણ,
શરણ સુરસર્વ હે હૃદયજામી.

૮

શોષ શ્રુતિ શારદા, સર્વદા ઋષિજનો,
પાર પામે ન અનુમાનિ ધ્યાએ^{૧૫},
વેદ વણિ જેહને દીનવત્સળ કહે,
પ્રસન્ન થાઓ પ્રભૂ તે દશાએ;
વિશ્વઉદ્ધરી^{૧૬} વિષે, મંદરાચળપ્રભૂ,
સુરણ મંદીર મુખપુંજ સ્વામી,
સિદ્ધ મુનિ સર્વ સુર, ભુમિ ભયાતુર નમે;
નાથ તમચાર્યવારિજ^{૧૭} પ્રણામી.
પ્રિછિ ભયાતુર ભુમી, સૂર પુરવિપતિમાં,
વચન વણિ સ્નેહનાં મુણિ અતીસે,

૯

૧ ગાય. ૨ પૂર્વિ. ૩ પ્રહ્લાએ. ૪ પાપનાથનુ.
પાપહરનાર. ૫ વ્યાપક. ૬ સર્વ ઉકાળે. ૭ વખાણે.

૮ લક્ષ્મી. ૯ તમને. ૧૦ હું નમુકું. ૧૧ ગુણદ્રિઓ-
થી અજગા. ૧૨ ભાગતા. ૧૩ રંજનકરના. ૧૪ ટાળ-
તા. ૧૫ ધ્યાન કરે. ૧૬ ભયસાગર. ૧૭ ચરણકમળ.

ગગન ગંભીર થઇ, વાણિ સુખદ સદા,
શોક સંદેહ હરનારિ દીસે;
દુઃખહારી હરી, અરજ ધરિ ધ્યાનમાં,
વિમ ગૌ સુર મુની દુઃખિ દેખી,
ત્યાગિ એવા પ્રભુ, અંત સાદ્યક સદા,
સ્વદેવ સુખ ડા સડે લાલ લેખી.

૧૦

તમે ક્યાં રમિઆવ્યા રંગરાસ, પ્રિતમ બોલોને
"અરાગ"

તમે સાદર રૈલકુમારિ, સુણિ રામકથા;
સુણ્યે સહિત સુભાવ સુધારિ, વામે વિશ્વ વ્યથા. ૬૬.
રતુભિય.નુર દેખી થઇ ત્યાં, ગગન ગિરા ગંભીરે;
હરશો નહિ મુની સિધ્ધ સુરેશા, ધરો હરે દ્રઢ ધીર.

સુણિ રામકથા.

તમમાટે નરવેષ ધરીને, લેશું મનુજી^{૧૮} અવતરે;
અંશ સહિત અવતરશું જૈને, હંસારા^{૧૯} ઉદાર.

સુણિ રામકથા.

પૂર્વે કશ્યપ અદિતિએ તપ, કીધું છે મુજમાદરે;
મેં વરદાન તેમને દિધુ છે, હોર તજવિ ઉચાટ.

સુણિ રામકથા.

દશરથ કૌશલ્યારૂપ તે બે, કશ્યપ અદિતી જેહ રે;
પ્રગટ અચોધ્યામૂપરૂપે ત્યાં, દંપતી ધોરો દેહ.

સુણિ રામકથા.

તેમને બોવન અવતરૂં અમે, જરૂર જાણી જાઈરે;
રઘુકુળાલકરૂપે તે ઠામે, ચતૂર ચારે ભાઈ.

સુણિ રામકથા.

વચન ગિણાપાણીનાં પ્રેમે, સત્ય કરીશું સ્હેજ રે;
પરમશક્તિ સમેત અચોધે, અવતરશું તન તેજ.

સુણિ રામકથા.

ભે.મીભાર સહુ હરિગૂં હેતે, દૈત્યાનો કરિ નાશરે;
મૂર સમાજ સહુ નિર્ભય થાઓ, મન નવ પામો ત્રાસ.

સુણિ રામકથા.

ગગન પ્રજ્ઞાગણી સુણિ શ્રવણે, સુખદ સત્ય નિધિસયેરે
તરત રૂંધા સુર હૃદયકંઠધિ તે, ઉત્તરયો આનંદપર્વ.

સુણિ રામકથા.

પ્રભાએ તવ પૈર્વ ધરાવી, ધરણીને સમજાવિરે;
અભય થઇ અવની અંતરમાં, પ્રેમ પ્રતીતી અ.વિ.

સુણિ રામકથા.

૧૮ મનુષ્ય. ૧૯ સૂર્યવંશ.

સુર સર્વને શીખ દિધી ત્યાં, વિધિએ વિવિધ પ્રકારે;
વાનર તન ધરિ ધરણીમધ્યે, સેવા હરિપદ સાર.

સુણિ રામકથા. ૧૦

પ્રહ્લોકમાં પ્રહ્લ ગયા કહિ, સર્વ મુશને આમ રે;
સુરપુરિ દેવ ગયા મન પામી, ધરણિ સહિત વિશ્રામ,

સુણિ રામકથા. ૧૧

આશા ત્યાં સહુ સુર સમાજને, વિરંચીએ જે દીધ રે;
હર્ષિ હૃદયમાં કરવાને ત્યમ, કાંઈ વિલંબ ન કીધ.

સુણિ રામકથા. ૧૨

વાનર દેહ ધરી અવનીપર, અતિ પ્રતાપ બળ ધીર રે;
ગિરિ તરૂં નખ આયુધ્ય એમનાં, વીરતાણા પણ વીર.

સુણિ રામકથા. ૧૩

હરિ મારગ ચિતવે સહુ સાદર, દિલમાં બીક ન દુઃખરે;
ગિરિ વન જ્યાં ત્યાં ભરપુર વાનર, કરતા હૂકા હૂક.

સુણિ રામકથા. ૧૪

નિજ નિજ સેન્યા રચિ સેન્યાધિપ, રહેતા સહુ અભીતરે;
જીવે વાટ હરિ અવતરવાની, રામચરણ અતિ પ્રીત.

સુણિ રામકથા. ૧૫

આ પવિત્ર ચરિત્ર ભાખિયું, મેં મુજ મતિ અનુસાર રે;
સુણિ હવે જે રાખેલું વચમાં, ચરિત્ર અતિ સુખકાર.

સુણિ રામકથા. ૧૬

દોહરા.

નગરઅચોધે તે સમે, રઘુકુળમણિરૂપ રાવ;
વેદવિહિત છે તેમનું, દશરથનામ સુહાય

૧

ધર્મ પુરંધર ધરણિપતિ, ગુણનિધિ જ્ઞાનિ ગણાય;
હૃદય ભક્તિ અતિ હરિતાણી, અતુલિત બળ મહિમાય.

૨

કૌશલ્યાદિક નારિમિય, મુઆચરણ શુભરીત;
સ્વામી અનુકુળ પ્રેમદ્રઢ, હરિપદકમળ વિનીત,

૩

એકવાર નૃપમનપિયે, થઇ જ્ઞાનિ અશિરજ;
"પૂત્ર નથી મરે અરે," એ કુખ તન ઉડજેજ.

૪

ગયા રાવ ત્યાંથી તરત, ગુરૂવસિદ્ધને ઘેર;
ચર્ણ લાગિ કરિ વિનય અતિ, પ્રિયવી નિજકુખપેર.

૫

સંભળાવ્યું નિજ દુઃખ સુખ, ગુરૂને નૃપે સંપ્રેમ;
અહુનિધિ બુપ સમજાવિયા, વસિષ્ઠ ગુરૂએ તેમ.

૬

ધરો ધિરજ તમને થશે, અતી ચતુર સુત ચાર;
ત્રિભુવનવિકિત વડા વળી, જન લય કુખ હરનાર.

૭

બોલાવ્યા ઋષિ શૃંગિને, વસિષ્ઠ ગુરૂએ બાણ;
સુતમાટે શુભ યજ્ઞ કરિ, સેવા રૂડી લાણ.

૮

રાજ્યુવન મખ માંડિયો, દશરથ દિલ હરખાય ;
ભકિત સહિત મુનિહાથથી, રૂડિ આહુતિ દેવાય.
મગટરૂપ અગ્ની થયો, ચરૂ^{૨૦} હાથમાં લેઈ ;
વધો અગ્નિ નિજ કર ચરૂ, દશરથકરમાં દેઈ.
અધિક પ્રેમસંયુત^{૨૧} રૂડી, વન્ડી વાણિ વિશેષ ;
અતિ પ્રસન્નતાની ભરી, વખાણિ જાન ન લેશ.
જેહ વસિષ્ઠે હૃદયમાં, કરેલ કાંઈ વિચાર ;
સકળ કાર્ય તે સિધ થયું, નૃપ તમાર નિરધાર.
આ હવિ^{૨૨} દો જૈ પૈયે નૃપ, યથાચોગ્ય કરિ ભાગ ;
પૂર્વ થશે મનકામના, કહુંહું સહિત અનુરાગ.
કહું અદર્શ પાવક થયો, સમજાવિ સહુ સભાય ;
અતિ હર્ષિત ભુપ ભગવતી, હર આનંદ ન માય
ત્યાં નિર્મળ દશરથનૃપ, બોલાવિઓ સ્વનાર^{૨૩} ;
કૌશલ્યાદિક રાણિઓ, આપિ ઉમંગિ અપાર.
અર્ધભાગ હવિના નૃપે, કૌશલ્યાને દીધ ;
ઉભયભાગ કરિ અર્ધના, વિચાર અંતર કીધ.
એકભાગ તેના ત્યહાં, અર્ધો કેકઈ હાથ ;
પતિ સેવામાં ચતુરણી, નાણીને નરનાથ.
ચતુર્થાશના^{૨૪} ઉભય કરી, ભૂપે રૂડા ભાગ ;
સૌમિત્રા સાખુ જુએ, રાય સહિત અનુરાગ.
કૌશલ્યા કેકઈણિ, હાથે ધરિ તે ભાગ ;
સૌમિત્રાને પ્રસન્ન કરિ, દિધા ભાગ પ્રિછિ ભાગ.
એ વિધિએ તે દિવસથી, સહુ સગમો નાર ;
થયા હૃદય હર્ષિત અતી, સુખપાણ અપરંપાર.
જે દિનથી હરિગમમાં, આગ્યા મન હરખાઈ ;
તે દિનથી સહુલોકની, સુખસંપત્તી છતાઈ.
મંદિરમાં સહુ રાણિણે, વિરાજતિઓ વિશેષ ;
શોભા તેજ સુશીળની, શકે શું વરણી શેષ.
સુખસંયુદ્ધિન વીરતાં, ગયા કાગ મુનિરાય ;
પ્રમુને પ્રગટ થવાતેહા, અવસર થયે ઉપાય.
યોગ લગ્ન ગ્રહ વર તિથિ, સવ થયાં અનુકૂળ ;
હર્ષયુક્ત સહુ સચરચર, રાખજન્મ સુખમૂળ.
ચેત્ર પતિર સુમાસની, નવમી તિથિ નિરધાર ;
શુક્લપક્ષ અભિજિત^{૨૫} વળી, પ્રભૂ પ્રગટ સંસાર.

૨૦ ફરપાક. યમમાંડિમવાનો. ૨૧ પ્રેમયુક્ત.
૨૨ યમમાં હોમવાની જવ તત્ર આદિ સામગ્રી.
૨૩ પોતાની આંખો. ૨૪ એક વસ્તુનો ચોથો ભાગ.
૨૫ એ નામનું નક્ષત્ર.

મધ્યદિવસ નહિ શીત અતિ, ધણો તથા નહિ ધામ ;
અવસર અતિપાવન પરમ, સર્વલોક વિશ્રામ. ૨૬
શી. જમંદ સુગંધિમય, પવન બધે પ્રસરાય ;
૧૦ હર્ષિત સુરમુનિ સંતમન, સ્વાભાવિક અતિ થાય. ૨૭
અદારભાર વનસ્પતી, ખિલિ વનમાં તેવાર ;
૧૧ ગિરિગણમણિખાણે અખિત, જળહળ અતિ અખકાર. ૨૮
અમૃતધારાએ વહે, સહુ સરિતાનાં નીર ;
૧૨ ધિમિધિમિ સરિતા ગતિતાણી, ઊઠે ધ્વનિ ગંભીર. ૨૯
તે અવસર વિધિએ સહુ, જાણ્યો મન જે વાર ;
૧૩ સકળમૂર પૈમાનસજિ, ચાલ્યા થઈ તૈવાર. ૩૦
ગગનભીડ સુર સર્વની, નહિ પગમેલ્યામાગ ;
૧૪ શોભે દિવ્ય વિમાનમાં, સૂર સહિત અનુરાગ. ૩૧
ગાતા ગુણ ગંધર્વયુથ, કહિ જ્ય જ્ય ભલિભાત ;
૧૫ અંજળિ સદૃષ્ટ વરસાવતા, પ્રુપતણો વરસાત. ૩૨
દેવ વગાડે કુંડલી, ગાજ્ય ગગન ગડગડ ;
૧૬ અસુરખરિર સુરહર્ષિયા, ઘડવા નિશિચર ઘાટ. ૩૩
કરે નાગ મુનિ દેવ સ્તુતિ, લાવિ વિવિધ નિજસેવ ;
૧૭ ઉમયાપત્યે કહિ કથા, મજ્જ થયા મહાદેવ. ૩૪
સૂરસકળ વિનતી કરી, પોચ્યા નિજ. નેજ ધામ ;
૧૮ પ્રગટયા જડતનિવાસ પ્રભુ, સર્વલોક વિશ્રામ. ૩૫

૫૬.

બિગરી કોનમુધારે. “ એરાગ ”

૨૦ પ્રગટ થયા પ્રભુ રામ ધામસુખ, કૌશલ્યા હિતકારીર,
છટદેવ મમ અધમ ઉધારણ, મુણ્જને શૈલકુમારીર.
૨૧ પ્રગટ થયા. ૨૬
અતિ હર્ષિત કૌશલ્યામાતા, અદ્ભુત રૂપ વિચારીર ;
૨૨ મુનિમનહારી રૂપ અનુપમ એ, નિરખે ધારી ધારીર.
પ્રગટ થયા. ૧
૨૩ તનઘનશ્યામ નેત્ર અભિરમા, નિજ આયુધ ઉજ્યારેર ;
ભૂખણ વનમાળા હર રાજે, શોભાસિંધુ અપારેર.
પ્રગટ થયા. ૨
૨૪ વિશાળનેત્ર ક્ષેત્ર મોહનિનાં, કરજોડ કહે મારેર ;
૨૫ કોણ વિષે કરૂ સ્તુતી તમારી, અનંતપ્રભુ પ્રખ્યાતર.
પ્રગટ થયા. ૩
માયા ગુણ જ્ઞાનાત પ્રભુ તમ, વરણે વેદ પુરાણર ;
કૃપા સખ સહુગુણસાગર હરિ, ગાવે સંત સુખાણર.
પ્રગટ થયા. ૪

તે તમ મમ હિતમાટ પ્રગટ પ્રભુ, જનવત્સળ શ્રીકૃતરે;
પ્રગટ થયાછો પરમભાવથી, મારાં ભાગ્ય અનંતરે.

પ્રગટ થયા. ૫

કોટિ કોટિ પ્રજ્ઞાંડ રચાવે, જેની નિર્મિતમાયારે;
તે માયા પ્રતિરોમ તમારે, વેદ એ ગુણગાયારે.

પ્રગટ થયા. ૬

તે તમ મમ ઉરવાસિ જન્મ એ, અધિક થાય ઉપહાસરે;
સાંભળતાં મતિ ધીર ન થિર રહે, ધન્ય રામ અપિનાશરે.

પ્રગટ થયા. ૭

ઉપજ્યુ એવું જન જ્ઞાન માતને, પ્રભુ મનમાં મલકાયા રે;
આદ્ય ચરિત્રો બહુવિધ કરવા, પ્રેરિ જનનિ સુતમાયારે.

પ્રગટ થયા. ૮

બહુવિધ કથા સુગાવિ માતને, હ્યે જેવિધિ સુતપ્રેમરે;
ટોલિ જ્ઞાનમતિ કૌશલ્યાની, એ અવસર ત્યાં એમરે.

પ્રગટ થયા. ૯

ખાત્રી માત આ રૂપ તજે સુત, શિશુલીલા^{૨૬} શુભ કીજે રે;
અતિ પ્રિય શીળ પરમ સુખ અમને, દયા કરીને દીજેરે.

પ્રગટ થયા. ૧૦

માત વચન સુણિ રૂદન કરૂં પ્રભુ, થયા ખાળ સુરભૂપરે;
આ ચરિત્ર જે ગાશે સુણુશે, તે ન પડે ભવભૂપરે.

પ્રગટ થયા. ૧૧

હતે હરિપદ તે જન પામે, ચરિત્ર પરમ રસાળ રે;
રામજન્મ સુખ વિશ્વ સકળને, કરૂણાનિધી કૃપાળરે.

પ્રગટ થયા. ૧૨

વિપ્ર ઘેનુ સુર સંત હીત હરિ, લિધો મનુજ અવતારરે;
નિજ ઇન્દ્રા નિર્મિત તન રાઘવ, માયા ગુણ ગો^{૨૭} પારરે.

પ્રગટ થયા. ૧૩

અરબી.

મારગ મુકોની કહાના કહુડુ^{૨૮} ઝ્યારની જો “એરાગ”

પ્રમ પ્રગટયા સુરકાજ સૂર્યવંશમાં જો;

ક્ષત્રિકુળમાં ગણાય અવતંસમાં જો.

પ્રભૂ ૧

વાણિ પરમ બહાલિ શિશુ રૂદનનિ સાંભળીજો;

સંપ્રમ ચાલિ આવિ રાણિ તો ટોળે મળીજો. પ્રભૂ ૨

દાડિ હર્ષભરી જમહાં ત્યાં દાસિઓજો;

ઉર આનંદમગ્ન સર્પ નગરવાસિઓજો. પ્રભૂ ૩

૨૬ ખાળલીલા. ૨૭ ઇંદ્રીઓ.

સુણી દશરથ સુદજન્મ શ્રવણ તે સમેજો;

પ્રજ્ઞાનંદ તુલ્ય જાણું મન બહુ ગમેજો. પ્રભૂ ૪

પરમ પ્રેમ હૃદય ખડિ થઈ રોમાવળીજો;

આદ્ય ઉડવા નૃપધીર શોચના ટળીજો. પ્રભૂ ૫

જેનું સુણતાં શુભનામ શૂભ થાયજો જો;

પ્રભૂ તેજ મમભુવન આવ્યા જાણાયજો. પ્રભૂ ૬

પરમ હર્ષયિ ભરપૂર ભૂપ તે સમેજો;

કહું બોલાવિ દાસને ઉમંગમેજો. પ્રભૂ ૭

વાળું વિવિધ વગાડો હર્ષિ અંરેજો;

ગયા હલકારા ગુરૂ વસિષ્ઠને ઘરેજો. પ્રભૂ ૮

આવ્યા વિપ્રવૃંદ સહિત ભૂપભોવનેજો;

ખાળ મુક્યો ત્યાં નિરખવા ગુરૂકનેજો. પ્રભૂ ૯

જોયો જાય નહીં ખાળ અનુપ જાણિનેજો;

રૂપરાશિ ગુણ શકાય ન કહિ વખાણિનેજો. પ્રભૂ ૧૦

નાંદીભૂષ શ્રાદ્ધ કીધું આનંદ રંગમાંજો;

જન્મ કર્મ સર્વ કૃષ્ણ ભુપે ઉમંગમાંજો. પ્રભૂ ૧૧

ઘેનુ વસ્ત્ર મણિ ઘણાંક મોઘા મુલતાંજો;

દિધાં દાન વિપ્રને ભુપે લેખા વનાંજો. પ્રભૂ ૧૨

તોરાણ પતાકા ધ્વજથિ છવાઈ રહિ પુરીજો;

કલો જાય ના ખનાત અધિક ચાતુરીજો. પ્રભૂ ૧૩

થાય પૂજપટ્ટિ ત્યાં અતિ આકાશથીજો;

પ્રજ્ઞાનંદમગ્ન સર્કો વિલાસથીજો. પ્રભૂ ૧૪

વૃંદ વૃંદ મળી ચાલિ ચતુર નારિઓજો;

સેજે સોળ સજ્ઞ ધાઈ પ્રેમકારિઓજો. પ્રભૂ ૧૫

કનકકળશ મંગળધાળ માનુની ભરીજો;

ગાતિ ભુપને દરખાર સહૂ સંચરીજો. પ્રભૂ ૧૬

કરી આરતી કુવરનિ નિઠાવર^{૨૯} કરેજો.

વારંવાર કુારને નમે ઉર ઊભરેજો^{૨૬}. પ્રભૂ ૧૭

ચારણ ભાટ ગુણિ ગંધર્વ રાહું ધાપજો;

પાવન ગૂણુ રઘુનાયકના મુખે ગાયજો. પ્રભૂ ૧૮

દિધું સર્વેવ દાન ભુપે ભાવથીજો;

મળ્યું તે ન રાખ્યું કાંઈ પુત્ર લ્હાવથીજો. પ્રભૂ ૧૯

શરિ શરિ ગત્રી કુંચિ પોળમાં ઘણોજો;

થયો કિચ્ક કંક કસ્તુરિ ચંદનતણોજો. પ્રભૂ ૨૦

ભુવન ભુવન વિમળ ચાલિ ત્યાં વધામણીજો;

શોભાધામ પ્રગટ રામ રઘુકળમણીજો. પ્રભૂ ૨૧

૨૮ દ્રવ્યાદિક ખાળકના માથાઉપર ઉતારીને દાન દેવ.

૨૯ ઉમંગકો.

હૃદય હર્ષવંત નમર નરનારીતણાંને ;
છવો રાજકુંવર કહિ હ્યે વિવિધ વારણાંને. પ્રભુ ૦ ૨૨

રાગ ચૌપાઈ ત્રિતાળની

કેકયી સુમિત્રા બંનેરાણી,
કહુ તેની કથા હું વખાણી ;
સુંદર સુત તેમણે જનમાવ્યા.
અતી અનુપમ રૂપ લે આવ્યા. ૧

એ સુખ સંપતિ સમય ને સાજ,
શકે કહિ ન શારદ શેષરાજ ;
શોભે નગરઅયોધ્યા એ ભાત,
પ્રભુને મળતા આવી જાણે રાત. ૨

દેખિ રવિ જાણે મન સંકોચાણી,
તદપિ સંક્યા ખિસીરહી જાણી ;
ધુપાગર^{૩૦} જાણે અતિ અંધાર,
ઉડે અખિલ ગુલાલ અપાર. ૩

ખીલિ સંધ્યા જાણે તે ન્તાશે,
મંદિરમણિ જાણે તારા ભાસે ;
નૃપભાવન શિખરપર શોભે,
રૂપ કળશાઈકુ મન લોભે. ૪

ધનની વેદની અતિ મૃદુ વાણી,
કરે દિન નૃપગૃહ રાગતાણી ;
જાણે સંક્યા સમેના વિહંગ^{૩૧},
ખોલે મધુરાં વચન રાચિ રંગ. ૫

દેખિ કૌતુક ભાનુ ભુલાણો,
એક માસ ન જાતાં જાણ્યો ;
માસ દિનનો દિવસ થયો એક,
કોઈ મર્મ ન જાણે તે છેક. ૬

સુર્ય સ્વંદન^{૩૨} સહિતજ થાક્યો,
ફેરા સર્પ જનમનો પાક્યો ;
કેવીરિતે નિશા હવે થાશે,
વાજ થાક્યા તાણ્યા ન રહે રાશે. ૭

કોને આ વાતની ન પડિ પિછાન,
ચાહ્યો રવિ કરતો ગુણગાન ;
રામજનમ મહોત્સવ^{૩૩} દેખી,
પૂર્ણભાગ્ય પોતાનાં લેખી. ૮

વરાણવતા ચાહ્યા સુર મુની નાગ,
સૌથી અધિક રૂંડાં નિજભાગ્ય ;
વળી કહુ એક ચોરી અમારી,
સુણ રૈલજા દ્રઢમતી તારી. ૯

ભૃશુંડી સંગ ને અમે બેય,
નરરૂપ ન જાણે કો તેય ;
મનમગ્ન શરિએ ફરતાં,
પડ્યા ભૂલા જ્યાં ત્યાં આથરતાં. ૧૦

એ ચરિત્ર જાણે પણ સોય,
કૃપા રામની જેપર હોય ;
તે સમે જેમ જેમ જે આવ્યું,
ભુપે દિધું જેને મન જેવું ભાવ્યું. ૧૧

ગજ રથ હેમ હીરા તુરંગ,
સવત્સીધેનુ^{૩૪} સોપાણુગંગ^{૩૫} ;
દીધાં વિવિધ નૃપે પટદાન^{૩૬},
ખની કલપતરૂની સમાન. ૧૨

મન સંતોષ્યાં સહુનાં નરેશો,
દેછે આશીષ સહુ ત્યાં વિશેષ ;
સકળ સુત નૃપના ઘણું છવો,
કુંવર કૌશલ્યાનો કુળદિવો. ૧૩

દોહરા.

દિવસ કેટલા એ રિતે, વીત્યા સહિતવિનોદ ;
નિશદિન જાતાં જાણિનહિ, કુંવરજનમ મનમોદ. ૧

નામકરણનો^{૩૭} સમયશુભ, જાણી દશરથરાય ;
મોહલિયા કુત તેડવા, જે જ્ઞાનિ મુનિ ગણાય. ૨

નામ પાડવા કુંવરનાં, આવ્યા ત્યાં મુનિરાય ;
પૂજ કરિ ભુપતિભણે, ઉર આનંદ ન માય. ૩

ધરો નામ મુનિરાય જે, વિચારિ રાખ્યું હોય ;
વદે વસિષ્ઠ વચનસુણી, સુણો રાય કહુ સોય. ૪

નામ અનૂપ અનેકછે, અહતણાં નરરાય ;
મુજમતિઅનુસારે કહૂ, હુતો પુરપતિમાય. ૫

જે ગુણધન રૂપે રૂપ, વદનચંદ્ર ગંભીર ;
સાગર અતિ આનંદના, ચિન્હ સકળ રણધીર. ૬

વ્યાપક ચૌદભુવનવિષે, ધ્યાએ ગુનિ ગુણગ્રામ ;
તેહ કુંવરનું ધારિયું, રામનામ સુખધામ. ૭

૩૦ ધુપઅગર. ૩૧ પક્ષિઆ. ૩૨ રથ.

૩૩ મોટા ઉત્સવ.

૩૪ વાજરડા વાળી ગાયો. ૩૫ સોનાનાં સિંગડાં વાળી.

૩૬ વસ્ત્રદાન. ૩૭ નામ પાડવાનો.

અખિલલોકને એ કુંવર, દાતા સુખવિશ્રામ ;
 ધન્ય ભાગ્ય નૃપ તમતાણાં, દિવ્યકુંવર રૂપદામ.
 વિશ્વભરાણ પોષાણકરે, જે સુત વિળયુસમાન ;
 નામ ભરત ભુપ તેતાણું, અતિ મતિગતિ ગુણવાન. ૯
 જેના સ્વરૂપ^{૩૮} સ્મરણુથકી, થાય વેરિનેા નારા ;
 નામ શત્રુહન તેતાણું, નિર્મળ વેદ પ્રકાશ. ૧૦
 લક્ષણધામ મુરારમિય, સર્વજ્ઞત આધાર ;
 વસિષ્ઠ રૂઝે તેનું ધરું, લક્ષ્મણનામ ઉદાર.
 ધર્મા નામ ગુરૂએ રૂંડાં, હૃદય વિચારિ વિવેક ;
 વેદતત્ત્વ નૃપ તમતાણા, ચારે પુત્ર વિશ્વેક.
 મુનિજનધનસર્વસ્વસમ, શિવને પ્રાણુસમાન ;
 પુત્ર રામ તમ પુરપતી, બાળકલિ રસદાન.
 તે આવસરથી જાણિ હિતુ, માની સેવ્ય સમાન ;
 રામચરણમાં લક્ષ્મણે, રતિ^{૩૯} માની મતિવાન. ૧૪
 બ્રાત ભરત શુભ શત્રુધન, સેવક સેવ્ય સનેહ ;
 અરસ્પરસ તે ઉભયને, પ્રીત બપૈયો મેહ.
 શ્યામ ગૌર સુંદર અધિક, જોડિ ઉભય અભિરામ ;
 નિરખે છબિ સહુ જનનિઓ, તૂણ તેાડી તે ડામ. ૧૬
 શીળ રૂપ ગુણધામ સહુ, ચારે પુત્ર ચતૂર ;
 તોપણ સુખસાગર અધિક, સહુથી રામ જરૂર. ૧૭
 હૃદયવિષે પ્રભુ રામને, અનુગ્રહઈંદુ પ્રકાશ ;
 સુચવે કિરાણુસમાન શુભ, મહા મનોહર હર્ય. ૧૮

રાગ હાલરડાનો.

માતા જશોદા બોલાવે જમવા લાલને " એરાગ "

માતા કૌશલ્યા હુલસાવે રઘુવર રામને ;
 કહિ પ્રિયલાલન અંતરમાંય અધિક હરખાય,
 કદિ ઉછરંગ કદી પોઠાડિ કુંવરને પારણે ;
 સુંખન કરતી હરતી ફરતી હાલા ગાય. માતા ૧
 વ્યાપક પ્રભુ નિરંજન નિર્ગુણ વિગતવિનોદ જે,
 તે પ્રભુ ભક્તપ્રેમવશ કૌશલ્યાની જોદ^{૪૦} ;
 કિલકિલ કિલકારા કરિ કૌશલ્યાને રીઝવે,
 જોઈ સુખ માતા માને મનમાં અધિક પ્રયોદ માતા ૨
 કોટિક કામછબીસમ શ્યામ શરિરછે શાભતૂ,
 વળિ ધનગંભિર નીલકમળગાંતી અનુસાર ;

૩૮ થોડાથણા. ૩૯ બહુજથોડા. ૪૦ પ્રીતિ. ૪૦ બાળો.

છે અતિ અરૂણાળી પદપંકજનખચોરી રૂડી,
 જાણે પંકજદળપર^{૪૧} મોતી કાન્તીકાર^{૪૨}. માતા ૩
 કરતળ રેખા કુલિશ^{૪૩} ધ્વજ અંકુશ સોદામણાં,
 નેપુર ધ્વનિ મુગિણે મુનિમન અતિશે મોહાય ;
 કદિ કરોરો ધૂધરીયાળો ધમકેછે ઘણો.
 હરિના ઉદર ઉપર ત્રણરેખા રૂડિ સોહાય. માતા ૪
 ઊંડીનાભિ રૂડીના મહિમા જાણે વીરલા.
 બાહુવિશાળ ભુષણયુત ભરચક બાજુબંધ ;
 શોભા ફેશરિનખની^{૪૪} ઉરપર અતિ રણિઆમણી,
 ઉર મણિહાર પદિકશોભા અતિ અતર મુગંધ. માતા ૫
 જોતાં ઉર ભૂગુલાંચ્છન મનલોભે શોભારૂડી,
 રંખાકરે કંઠ દિસે દાઢી શુભ ડોળ ;
 વદન અનેકમદનછબિ જાણે રહી છવાઈને,
 બે બે દાંત અધર અતિ આપે રાતાચોળ માતા ૬
 નિર્મળ રઘુવરની શોભેછે રૂડી નાસિકા,
 શોભાપાર તિલકની કો વરણે કવિનામ ;
 શોભે ગાલ રૂપાળા સુંદર શ્રવાણ^{૪૫} સહુવિધે,
 અતિપ્રિય મધુર તોતળી બોલી બોલે રામ. માતા ૭
 નેત્ર વિશાળ ઉભય અંબુજમાં રાઘવનાં રૂંડાં,
 વાંકી ભૂકટિ લટકણી મોતીમાળા ભાલ ;
 રૂંડા ખીટલિયાળા ફેશ વળેલા ગૂંછળે,
 આળ્યા ચોળ્યા રાખે માતકહી પ્રિયલાલ. માતા ૮
 પીળા વસ્ત્રનું પેરાવ્યું છે જભવૂ અંગમાં,
 જાણે રચું પ્રભાએ પ્રભુમાટે નિજહાથ ;
 એવું રૂપ હરીનું કહિ ન શકે શૃતિ શારદા,
 જાણે તે જોણે દીઠા સ્વપ્ને જગતાથ. માતા ૯
 સુખસંદોહ^{૪૬} મોહથી અળગ સદા અવિનાશાશુ,
 શાનગિરાગોતીત નિરંતર છે જગરાય ;
 તે પ્રભુ પરમપ્રેમવશ દંપતિનાં દિલ રીઝવે,
 કરિને બાળચરિત્ર પવિત્ર અધિક સોહાય. માતા ૧૦

હરિગીત છંદ.

એવીરિતે જગતાત રઘુવર, મનુજ તનધરિ મનમુદા,
 પૂરી અયોધ્યા વાસિઓને, અધિક સુખદાતા સદા ;
 રતિમાનિ જોણે રામચરણે, પ્રગટ મતિ તે લક્ષમાં,
 રઘુનાથ વિમુખ અભાગિ જનછે, પાપકેરા પક્ષમાં. ૧

૪૧ કમળનાં પાદડાંપર. ૪૨ શોભાદાર. ૪૩ વજ. ૪૪ કાન્ત હથિયાર. ૪૫ સિંહનખ. ૪૫ કાન. ૪૬ ધણાસુખ.

કોટી કરે તે ચત્તસેવા, વિવિધ દેવી દેવને,
વણરામ છોડી શકે કહો કુણ, વિશ્વબંધનબેવને ;
કરિ રાખતી વશાઈ વચરાચર, જેહમાયા નિજબળે,
અતિ માનતી ભય તેહ મયા, પ્રભુથકી વાળીવળે.
ભૂકટી વિલાસે નૃત કરાવે, જેહ મયા ઘોડિએ,
પ્રભુત્યાગિ એવા કોણને ભઈ, વિશ્વબંધન છોડિએ ;
તહાં વાણિ મન ક્રમથી ચતુરતા, એક સુરતાએ સદા,
ભજતાં કૃપારધુનાથ કરશે. ટાળશે ભવઆપદા.
સતિ પાવતી સુણિ શંભુવચનો, અતિ પ્રકૃષ્ઠિત અંગમાં,
મુનિ સાંભળો આગળ કથા રૂડિ, રાચિ રાઘવ રંગમાં ;
એ વિધિધિ બાળપિતોદ કીધો, રામ પ્રભુએ રીઝથી.
મુખ દાંધું સહુ પુરવાસિને બહુ, કહિશકાય ન તે કથી. ૪
ઉછરેગ લઈ ક્યારેક જનની, હેતથી હુલારાવતી,
કદિ પારણે પોઢાડિ પ્રભુને, જનનિ જોખ મુલાવતી ;
જાણે ન જાતાં દિવસ રાત્રી, મગ્ન કૌશલ્યા અતી,
મુતસ્નેહવશ માતા અધિક છે, વદન જોઈ વિરામતી. ૫
કરિ ગાન બાળલિલાતાણું બહુ, દિવસ મુખમાં નિર્જમે,
ભુરિ ભાગ્યવંતિ ગણાય ભવમાં, રામમાતા તે સમે,
ભરતાદિ લક્ષ્મણ શત્રુધનપણ, બાળકેલિ વિવિધ કરે,
કેકઈ મુમિત્રા અતિ પવિત્રા, સુત વદન જોઈ ઠરે.

કન્યાએ કોઈ જણાવીઓ “ એરાગ ”

એકસમે રઘુનાથને, માએ નવરાવિ ત્યાંય ;
રંગાર કરિ પોઢાડિયા, પ્રભુ પારણામાંય.

એક સમે.

નિજકુળછટ અભિષ્ટ જો, મૂખપદ ભગવાન ;
તેની પુજકારણ કીધું, કૌશલ્યાએ સ્નાન.

એક સમે.

કરિને પૂજ બહુ કોડથી, ધરાયું નૈવેદ ;
પોતે પધાર્યા રસોઈમાં, ઉરમાં અધિક ઉમેદ.

એક સમે.

ચાલી આવી પછી ત્યાં પ્રીતે, શાણી કૌશલ્યામાય ;
બોજન કરતા કોળીએ, દીઠા રાઘવરાય.

એક સમે.

ધાતીગઈ માતા કૌશલ્યા, શિશુપાસ સભીત ;
પોઢયો દિઠો પુત્ર પારણે, નિર્મળ નિદ્રાજીત.

એક સમે.

આવી દિઠો સુતતે વળી, જમતો ભરિભરી ગ્રાસ^{૧૭} ;
ધીર ન રહિ મન માતને, તન ઉપન્યો ત્રાસ.

એક સમે.

અહિં તહિં ઉભય બાળક કરા, કૌશલ્યા પામી ક્લેષ ;
મતિભ્રમ શું મારી થઈહશે, કેકાંઈ અન્યવિશેષ.

એક સમે. ૭

૨ દીઠી રઘુવરિ તેસમે, અકળાણી માત ;
મંદ મધુર કરૂં હાસ્યત્યાં, પ્રભુએ ભક્તીભાત.

એક સમે. ૮

૩ દખાડયું માતને નિજતાણું, અદભુત રૂપ અખંડ ;
રોમ રોમપતી રાજતાં, કોટી કોટી પ્રહાર.

એક સમે. ૯

અગણિત ભાનુને ચંદ્રમા, શિવ પ્રભા વિશેષ ;
બહુ પર્વત નદી અંબુધી^{૧૮}, ધરણિવન બહુ દેશ.

એક સમે. ૧૦

ગાન સ્વભાવ અવસરવળી, કર્મના કંઈ પ્રકાર ;
કદિએ ન સાંભળ્યું તે દીકું, પ્રભુના મુખમોઝાર.

એક સમે. ૧૧

અદભુત રચના માયા વડી, દેખી માત સભીત ;
ઊભી રહી કરજોડિને, ભુલી પુત્રની પ્રીત.

એક સમે. ૧૨

૬ અંગે રોમ ઉચાં થયાં, વદને આવે ન યોગ ;
નેત્રમિચી શિર નામિયૂ, કહી શકતી ન કોણ.

એક સમે. ૧૩

જનની વિસ્મય જોઈને, થયા બાળ સ્વરૂપ ;
અસુરખરારી હરી રૂડા, કુંવર કૌશલભૂપ.

એક સમે. ૧૪

૭ સ્તુતિ કરિ જાય ન ભયથકી, મન વીચારે માત ;
જગતપિતા મેં માનિયા, સુત કરિ ભલિભાત.

એક સમે. ૧૫

૮ વિવિધ પ્રકારે સ્વમાતને, હરિએ સમજાવીસાર ;
ક્યાંય ન કહિશ હે માવડી, બની વાત લગાર.

એકસમે. ૧૬

૯ વારે વારે વિસ્મયથઈ, સુત પ્રિછિ જગતાત ;
કોડધરી રાણિ કૌશલ્યા, કરે વિનતી અઘાત.

એક સમે. ૧૭

૧૦ કરજોડી કહે રામને, હવે આજથી નાથ ;
કદિએ ન વ્યાપે પ્રભુ મને, માયા તારી અઘાત.

એક સમે. ૧૮

વસંતતિલકા છંદઃ.

એવી રિતે શિશુચરિત્ર પવિત્ર કીધાં,
આનંદ દાસજનને અતિ સુખ દીધાં ;
કાળક્રમે પરિજનાદિક સૂખદાઇ,
મોટા થયા રૂપશિરામણિ સર્વ ભાઇ.
ત્યાં બાળવાળ ગુરુએ જઇ લેવરાવ્યા,
પામ્યા શિવજે અધિકદાન સ્વમંત્રભાવ્યાં ;
ચારે કુમાર અતિપવિત્ર ચરિત્ર ચારૂ,
કર્તા કરે અધિક હર્ષ ભરેલ વારૂ.
જે છે અગોચર પ્રભુ મન કર્મ વાળી,
તે કૌશલેશ નિજચોકવિહારિ ભાળી ;
શૌથી સ્વભાગ્ય અધિકાં મન એમ લેજે,
એ દંપતી ઘડિ ઘડી પ્રભુમૂખ દેજે.
બાલાવતા નૃપતિ ભોજન કાળ સાદે,
આપે ન રામ શિશુસાથ તથા સતાદે ;
બાલાવવા જનનિ જન્ય ઉમંગિ જ્યારે,
ત્યાં ઠકિ ઠકિ પ્રભુ દૂર પળાય ત્યારે.
પામ્યા ન પાર શિવ વેદ પુરાણપાને,
તેની પુઠે જનનિ દોરિજ આલવાને ;
મંત્ર કરેલ તન મૂળવિષે રમીને,
તેની લિધા કટિવિષે જનનની નમીને.
આણુયા ભુષાળ સમિષે શિશુ સાથમાંથી,
બાળે લિધા ભુપતિએ હસિ કેડમાંથી ;
છે ચિત્ત ત્યાં ચપળ ભોજન રામ કર્તા.
ભાગ્યા સુકાગ મિટ ચારવિ જત્તભર્તા.
શ્વાસેભર્ય જઇમળ્યા નિજ જોડિયાંને,
આચોહું એમ કહિને પ્રભુ સૂખમાને ;
એ બાળકેલિ અતિરમ્ય સુહાસસારી,
ગાયે સદા નિગમ શંકરનિર્વિકારી.
જેનું ન રાચુ મન એસુ વિમેહભતા,
કીધા વૃથા કુજન તે જગમાં વિધાતા ;
હે શૈલજ કહુ કથા ધરિભાવ આગે,
શ્રીરામવાર્ણનું સાંભળ સાનુરાગે.

દોહરા.

કુમારવસ્થાએ થયા, જ્યારે એ સહુપ્રાતઃ
દિધાં જનોઇ હરખિઉર, મળી ગુરૂ પિતુમાત.
ભણાગયા જગતપતી, ગુરૂ વશિષ્ઠને ઘેર ;
અરૂપકાળમાં આવડી, સહુવિધા શુભપેર.

ભુજો ઉમાજે જેમની, સહુજ શ્વાસ શૃતિચાર ;
તેમણુ ભણુતા સંચર્યા, કૌક એ સુખકાર. ૩
વિધા વિનય નિપૂણ અતિ, ગૂઝરીળ મળધામ ;
રાજરમત રાઘવ કરે, સર્વ સુખદ વિશ્રામ. ૪
ધનુષભાણુ નિજપાણિમાં, અતિ અનુગમ સોહાય ;
જેનાં રૂપ ચરઅચરતાં મન અતિશે મોહાય. ૫
જેહુ શોભિએ સંચરે, ચતૂર પ્રાતા ચાર ;
થાકિ જ્યા રૂપ જોઇને, શોરિતાળાં નરનાર. ૬
નગરઅયોધ્યાવાસિ જે, નરનારી વૃથા બાળ ;
પ્રાણુથી અતિમિય લાગતા, સહુને રામ કૃપાળ. ૭
મિત્ર બંધુ બાયાવિ કરિ, સંગલેઇ પ્રભુરામ ;
ખેલે જઇ મૃગયા નિતે, વનમાં સખા તમામ. ૮
પાવન મૃગ છૂંવ જાણિને, મારે રવુપતિ રાપ ;
અણિ બતાવે દિનપતી, નૃપતી અતિ હરખાપ. ૯
જે મૃગ પ્રભુખાણે મરે, તે તનતેજ તતખેવ ;
અમરાવતિ વાસોકરે, જ્યહાં પુરંદર દેવ. ૧૦
અનુજ મિત્ર સાથે સદા, ભોજનકરે સુભાવ ;
આસાંકિત માબાપના, લે જનનની સુતલાવ. ૧૧
સદ્ય થાય સુખિ જે રિને, નગરતાળાં નરનાર ;
કરે તેજ કરૂણાનિધી, ઉચિત અધિક સુખકાર. ૧૨
મન લારી નિત સાંભળે, નિર્મળ વેદપુરાણ ;
સમજવે સહુ અનુજને, કહે આપ પરમાણ. ૧૩
ઉડિ પ્રાતાકાળે પ્રભુ, જેહુ અખિલ જગદીશ ;
ગુરૂ પિતુ માતાને પ્રથમ, નમાવતા જઇ શીશ. ૧૪
આજ્ઞામાગી અનુસરે, કરે સર્વ પુરકાજ ;
પ્રિથિ ચરિત્ર મન હરખતા, કૃપાળ કે.શલરાજ. ૧૫
વ્યાપક અજ અનવધમણુ, નિર્ગુણુ નામ ન રૂપ ;
ભક્તહેતુ વિધવિધ કરે, ચારૂ ચરિત્ર અનૂપ. ૧૬
આ સહુ કથા સી ઉમા, કહિ મે મતિઅનુસાર ;
ચિત્તધરિ સુણ આગળ કથા, પાવન પરમ ઉદાર. ૧૭
વિશ્વામિત્ર મહામુની, જ્ઞાન નિધાન ગાણાય ;
વસે તેહ શુભ આશ્રમે, સ્વચ્છ જાણિ વનમાંય. ૧૮
યજ્ઞ જોગ તપ ત્યાં કરે, મુનિમન શુદ્ધ સદાય ;
નિચ મારીચ સુખાહુથી, ડરે મંત્ર મુનિરાય. ૧૯
યજ્ઞ દેખતાં નિશિચરે, તરેતે કરે તે ભંગ ;
કરે ઉપદ્રવ તેધિ મુનિ, પામે દુઃખપ્રસંગ. ૨૦
મનમાં વિશ્વામિત્રને, ચિંતા વ્યાપિ અપાર ;
નિશિચરપાપી નહિમરે, હરી વિના આવાર. ૨૧

તવ મુનિએ મનમાં કર્યો, વેગે વિમળ વિચાર ;
જન્યાએ નરતન ધરી, પ્રભુ ભુમિભંજનભાર. ૨૨
દૈત્યવિદારણમિષ કરી, પ્રભુપદ દેખું જાઈ,
કરિ વિનતી દશરથતાણી, આણિશ બંને ભાઈ. ૨૩
જ્ઞાન તથા વૈરાગ્ય ને, સકળ સુગુણના ક્ષેત્ર,
તે પ્રભુ અખિલ જગતપિતા. ન્યાણિશભરિભરિ નેત્ર. ૨૪
કરતા મનોર્થ ઉર અતી, જતાં ન લાગી વાર,
કરી સ્તાન સરજૂતિરે^૧, ગયા ભૂપ દરબાર. ૨૫

છપા.

સુણયુ નૃપ મુનિઆગમન, દિવ્ય દરબારે જ્યારે ;
ધિવજસમાજ લૈ ભૂપ, ગયા મળવાને ત્યારે,
કિયા દંડવત સમ, મુની સનમાન્યા સનેહ ;
ખેસાર્યા આણિને નિજસનપર નિજગેહ,
મુનિચાણું પખાવ્યા નૃપતિએ, કોડ ધરી પૂજકરી ;
નહિ ધન્ય અન્ય આજે હું સમ, દેખું પદ લોચનભરી. ૧
ભોજન વિવિધ પ્રકાર, કરાવ્યાં મુનિવરકાજે ;
ઉરપાચ્યા અતિહર્ષ, કિયાં ભોજન મુનિરાજે,
નૃપે પછી ધરિ નેહ, ચરાણ મેલ્યાસુતચારે ;
દષ્ટિ રામ રૂપધામ, વિરતિ મુનિ વિસર્થા ત્યારે,
મુનિમગ્ન થયા મનમાં અધિક, મુખશોભા શુભજોધને ;
જ્યમ પૂર્ણચંદ્ર નિરખી અને, રહું ચકોરચિત પ્રોધને. ૨
કૌશલેશ મન હરખિ, વદે શુભ વચનો ત્યારે ;
એવિ કૃપા મુનિરાય કરી નહિ મુજગર ક્યારે,
કોણહેતુ આગમન, અહો મુનિનાથ તમારે ;
કહો તેહ કરતાં હું, વાર ન લગાડૂ વારે,
તવ વિશ્વામિત્ર કહે વચન, દૈત્ય ઉપદ્રવ અતિ કરે ;
તેમાટ આપિયો ચાચવા, નૃપ તમને આ અવસરે. ૩
અનુજ સહિત રધુનાથ, દિવ્યો નૃપતી સતવાદી ;
દૈત્યનાશ દધિત્રાશ, કરે પ્રભુ આદિ અનાદી,
હૂંપાણુ થાઉ સનાથ, સગુણરૂપ સુંદર જોઈ ;
દો તમ દિલ હરખિને, મોહ મમતા સહુ જોઈ,
છે ધર્મ મુચશ નૃપ તમતણા, અધિક મંગલિક એમને ;
એ આશિરવાદ અચોતણા, ક્ષેમ નેમ વશ પ્રેમને. ૪
અજખામણિ સુણિ અતી. રાય મુનિમુખની વાણી ;
કૌશલેશઉર કંપ, વદનકન્તી કમળાણી,
ચોથેપણું^૨ સુતચાર, પામિયો સેવિ પુરારી ;

૧ અયોધ્યાના પાદરમાં એ નામની નદી છે.

૨ વૃધાવસ્થામાં.

અહો નાથ ધિવજરાજ, વચન તવ કહ્યાં વિચારી,
મુનિ માગો ધન ધેનૂ ભુમી, દેઉ સર્વ સહરોષમાં ;
નથિ પ્રાણુચિમિય કશું કોઈને, દેઉ તેય મુનિ નિમિષમાં. ૫
પાણુ સહુ સુત પ્રિયઅતી, પ્રિયવર પ્રાણુપ્રમાણે ;
તેમાં વણિ પ્રિય રામ, અધિક સહુથી આ ટાણે,
તે આપ્યો ક્યમજન્ય, સત્યમુનિ માનો મનમાં ;
ક્યમ શકાય સહિનિરડ, વિવિધ દુષ્ણ સુતને વનમાં,
અતિ ઘોર કઠોર દનુજ ક્યહાં, કિશોરવય ક્યાં કવરની ;
ક્યમ મોકલતાં છુંવ કહું કરે; વદ્યા એમ કૌશલધાણી. ૬
સુણી વાણિ ભુપતાણી, પ્રેમરસ પૂર્ણ ભરેલી ;
માન્યો ઉર અતિહર્ષ, દષ્ટિ મુનિએ પ્રિત છેલી,
સમજાવ્યા નૃપસાર, વસિહે વિવિધ પ્રકારે ;
તવનૃપઉર સંદેહ, નાશ પાચ્યો નિરધારે ;
અતિ આદરથી ખે તનુજ નિજ, બોલાવ્યા ત્યાં તે સમે,
ઉરલાવિ શિખામણુદિધિ વિવિધ, મોકલતાં મન નાગમે. ૭

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળની

મારા પ્રાણુછંવન સુત ખેય, મુની તેના પિતાજી તમેય,
મોકલુછું ભરોસે તમારે, સ્વામી સાચવજ્ઞે મુપકારે. ૧
કહી સોચ્યા કુંવર કૌશલેશ, શીખ આશિષ દેઈ વિશેષે,
ગયા માતકૌશલ્યાપાસે, માગવાને વિદાય ઉઠ્ઠાસે. ૨
જઈલાવ્યા પગે પ્રભુરામ, બોલ્યા વચન મૃદુ અભિરામ,
માજી દા શિખઆશિષસારી, આપિશું મુનીકાજ સુધારી. ૩
લેઈ વારણાં મન હરખાએ, દિધી આશિષ કૌશલ્યામાજે,
ચાલ્યા સહુને શીશનમાત્રી, મુનિકાજ અંતરમાં લાવી. ૪
નર સિંહજે બંનેવીર, ચાલ્યા મુનિભપહરવા ધીર,
કૃપાસાગર મહામતિવંત, જેના મહિમા જગતમાં અનંત. ૫
રક્તનેત્ર ઉર બાહુ વિશાળ, નીલકમળસુ તન શોભાળ,
વિંટાળેહું કેડે પિછપટ, ભાથા ભીડી લીધેલ સુભટ. ૬
બંને હાથે ધનૂષનેબાણ, શોભે ફેરવતાં શુભપાણુ
શ્યામ ગૌર ખે સુંદર ભાઈ, દીસે રૂડી પરમ પ્રભુતાઈ. ૭
વિશ્વામિત્ર મહાનિધિ પાચ્યારૂપઅતિ અનુપમ અભિરામા.
પ્રભુપ્રહ્લાદવદેવમેજાણ્યા, વિમળમહિમાનજ્ઞવખાણ્યા. ૮
મારા હિતહેતુ પ્રાણુસમાન, તજ્યાં માત પિતા ભગવાન,
દખાડી મુનિએ પંથજતાં, આ પેડિ તારિકા આવેધાતાં. ૯
ત્યતો ક્રોધ કરી તે ધાઈ, ગયા મુનિ પ્રભુચોથે લપાઈ,
તતક્ષણ કીધું બાણસંધાણુ, તેના એકે બાણે ત્રિધાપ્રાણુ. ૧૦
બાણી દીન તેને તે ઠામ, રામે દીધું દિવ્ય નિજધામ,
તેસમે જોગળ્યા નિજનાથ, ઉભા વિશ્વામિત્ર જોડીહાથ. ૧૧

વિધાનિધિને વિદ્યા દીધી, વિશ્વામિત્રે કૃપા અતિ કીધી;
જેથી લાગેન કુધા પિયાસ^૩, અતીબળ તન તેજ પ્રકાશ. ૧૨
સહુ આયુધ્ય રામને આપી, નિજ આશ્રમ આજ્યા પ્રતાપી;
દીધું ભોજનકંદ મુગફળ, ભક્તહિતભળિ હરિને સખળ. ૧૩

હરિગીત છંદ

રઘુનાથજીએ મુનિપ્રતે પછિ, કીધું પ્રાતઃકાળમાં,
નિર્ભય કરો જઈયગમુનિ તમ, હું ઉભોપ્રતિપાળમાં;
મુનિવૃંદ લાગ્યા હોમ કરવા- પ્રભુ રહ્યા રખવાળિએ;
સંધ્યાણિશર શુભ ધનુષકોપર, અનુજ સહિત નિહાળિએ. ૧
અતિ ધુત્ર ગોટાગોટ દેખી, વેદ દ્વનિએ ધ્યાયતા,
ધાચો લઈ સહુ નીચ મારિય, રજનિચરની સાહ્યતા;
મુનિદ્રોહિ અતિ વિકરાળ ક્રોધી, નાખિ મુખવિરહાક ત્યાં,
રૂપિવૃંદ સહુ ભયભીત અતિશે, શ્રવાણ પડિઆ ધાકત્યાં ૨
મુકયું બાણ રામે કળ વિનાનું, નીચ મારિયને યદા,
ઉડિ ઉદ્ધિપાર પડ્યો જઈ તે, તરત સતજોજન તદા;
અગતાસ માયું સુબાહુને દબ્યુ, દૈત્ય દળ સહુ લક્ષ્મણે,
છે કુંવરવય પણ કારમૂ બળ, મુનિ વખાણે ક્ષણક્ષણે. ૩
મારી અસુર નિર્ભય કર્યા મુનિ, સ્તુતિ કરે રૂપિ દેવતા,
જયજય કૃપાળ દયાળ રાધવ, સુરમુની સિધ સેવતા;
તે આશ્રમે મુનિસંગ રાધવ, કેટલા દીવસ રહ્યા,
કરિ વિમ્બર કરૂણા અધિક પ્રભુ, અનુજ સહિત સુખીયયા. ૪
શુભ ભક્તિહેતુ કથા પુરાતન, કીધિ મુનિઓએ મળી,
રઘુનાથસાનુજ શ્રવાણ કરતા, પ્રેમ આણી વળિવળી;
સાદર કહ્યું સમન્તવિ મુનિએ, રામપાસે તેડિને,
ચાલો ચરિત્ર નિહાળીએ જઈ, સર્વશંક નિવેડિને. ૫
સુણિ ધનુષમખ^૪ મુનિસંગ સાનુજ, હૃષિ ચાલ્યા ભુપમાણી
જતાં નિહાળયો એક આશ્રમ, ચકિત નિરખે તે ભણી;
ન પિહંગ મૃગ છૈવજનુ ત્યાંહે, પડિ શિલા પ્રભુધારિને,
પૂછ્યું પછી મુનિનાથને પ્રભુ, નરચરિત્રનુસારિને. ૬
સમન્તવિ સહુ મુનિએ કથા ત્યાં, રામને ખહુ રીઝથી,
છે નાથએ ગૌતમત્રિયા સતિ, શાપવશ પતિપતિજથી. ૭
ધરિ ઉપલદ્ધ^૫ ચરણકમળરજ, ચાલ્યે પ્રભુ આપની,
રઘુવીર ચરણપરશ કરો કરો, અતિ કૃપા નિખાપની. ૮

૩ તૃષા. ૪ ધનુષયમ. ૫ પરચરનું ચરીર.

છંદ મુલણા.

સ્પર્શતાં પ્રમુચરણુ, અધિક પાવન પરમ,
શોક સમુદાય હરનાર એવા ;
પ્રગટ પ્રત્યક્ષ ઉભિ, તેજ તપધુંજની,
વદતિ મુખ ધન્ય દેવાધિદેવા ;
જોઈ રઘુનાથ જે, ભક્ત મુખપ્રદ પ્રભુ,
ભાલિ કરજોડિ સનમૂખઆવી ;
અધિક પ્રેમે થઈ, અહલ્યા અધિરણી.
સ્તુતિ કરતી સતી શિશનમાવી. ૧
વચન આવે ન મુખ, હૃષેના વિવશથી,
રૂપિત્રિયા પૂરિ ભુરિ ભાગ્યવંતી ;
લાગિ રહિ ચરણમાં, લલિત બે લોચને,
ધાર આનંદ આંસુનિ ખરતી ;
ધારિ મન ધિરજ અતિ, ઝાળખ્યા રામને,
પામિ ભક્તી શ્રૌણધવ કૃપાએ ;
વાણિ નિર્મળ વડે, સ્તુતિ કરતી સતી,
જયતિ રઘુનાથ ગુણવેદગાએ. ૨
જગતપાવન પ્રભુ, નારિ હું અપાવની,
મુખદ સર્વત્ર જયરાવણારી ;
નેત્રપંકજ રૂંધાં, વિશ્વભય ભંજતા,
નારિ તમશરણ સ્વામી અધારી ;
સાર કિયું શ્રાપ દિધ, ગૂણનિધિ ગૌતમે,
પરમ અનુગ્રહ હું પ્રભુ હૃદયમાનુ,
જોઈ ભરિ લોચને, વિશ્વભયહરણને,
જે વળી ભાનુકળકમળભાનુ. ૩
લાભ આ શિવપ્રિછે, ભક્તિ મન જે છછે,
રંક અકળંક કરિ પદપરાગે ;
વિનતિ પ્રભુ મારિ એ, હું છું મતિ ભોળિપણ,
એકે વરદાન દો દાસિમાગે ;
નાથપદકમળરજ, રસવિષે માનિ રતિ,
મૂળમનમધુપ કરિ પાન ભાવે ;
જક્ત જંજળ આ, કાળ વિકરાળથી,
થાય નિર્ભય ચરણ ચિત્તલાચે. ૪
જેહ ચરણેથિ થઈ, પ્રગટ પાવનરૂડી,
ગંગ શિવશીશધરિ ગુણવધારી ;
તેજ પદકંજ પ્રભુ, વિળયુ અજ પૂજતા,
ધન્ય મમશીશ તે ચરણધારી ;

એ રિતે સ્તુતિકરી, ગૂણિ ગૌતમત્રિયા,
વળિવળી રામને ચરણલાગી ;
ગદ્ય પતીલોકમાં, હૃદય આનંદ ભરિ
પામિ વર મનગચ્છે આર્તભાગી.

દોહરા.

એવા પ્રભુ દ્વીનખંધુ હરિ, કારણ રહિત કૃપાળ,
હે શઠનર તેનેભજે, ત્યાગિ કપટ જંગળ.
ચાલ્યા ત્યાંથી તે સમે, લક્ષ્મણને શ્રીકંત,
મુનિસંગે શોભે ઉભય, કોટિક કામવસંત.
ગયા જ્યહાં જગપાવની, ગંગ ઉતંગ તરંગ,
સાનુજરામ પ્રણામ કરિ, સુખ અતિ પામ્યા સંગ. ૧
પુછ્યું પછિ વિશ્વામિત્રને, શિરનામી શ્રીરામ.
સુરસરિની^૧ ઉત્પતિ કહો, હે મુનિતાત તમામ. ૨
કહે મુની પ્રભુરામને, સુણો ઉત્પત્તિ સાર,
તમકુળમાં એક ભૂપતી, નામ સગર નિરધાર. ૩
નામ વિદિત ત્રેલોક્યમાં, ધર્મશાળિ રણધીર,
તે નૃપને બે રાણિઓ, અતિ સક્રમારિ શરીર. ૪
કેશિનિ જ્યેષ્ઠ^૨ સુમતિ લધુ^૩, પ્યારી અતિ રઘુરાજ,
સહુપ્રકાર શોભિત અતી, ગુણ શોભીત ઘણજ. ૫
પુત્રવિના નૃપ મનવિષે, વિસ્મય નિત્ય વિશેષ,
ધિક્ક પુત્રવિણુ વિશ્વમાં, નિરાશ થાય નરેશ. ૬
એકસમે બે નારિઓ, સગર લેઈ નિજસાથ,
વન તપકારણ સંચર્યો, સુણજે હે રઘુનાથ. ૭
સુકળવૃક્ષ ઘાટાં ઘણાં, સુંદર વિવિધ સમાજ,
ત્યાં તપતેજનિધાન મુનિ, વસે ભલા ભૃગુરાજ. ૮
સહિતનારિ નૃપ મુદિતમન, રહ્યા વરસ સતએક;
તપ કીધું ડિક દેખિ ભૂલૂ, સૂતી કિધી અનેક. ૯
કહિ નિજકુળ ભૃગુનાથને, કીધો નૃપે પ્રણામ;
આશિષદઈ વરદાન દિધું, મુનિએ નૃપને આમ. ૧૦
નૃપરાણીપ્રત્યે વધા, ભૃગુરૂષિ એહપ્રકાર;
હ્યો વરમાગી મનરૂચી, જે જેની આવાર. ૧૧
સુણિ મુનિચરણે તેમણે, સદ્ય નમાવ્યું શીશ;
જે તમ મનભાવે રૂઝ, તે આપો મુનિધશ. ૧૨
એકે માગ્યો એકસુત, ખિલ્યે સાહજનર;
ગુણ સુંદર રૂપ તેજ બળ, મહિમા અપરંપાર. ૧૩

તથાસ્તુ કહ્યું મુનિએ ત્યહાં, સુણિ હરખ્યાં નૃપરાણિ;
પામિ સુભગવર પ્રસન્ન થઈ, મુનિચરણેચિતઆણિ. ૧૪
આવ્યા નારિસહિત સગર, નગર અચોધધામાંય;
દિવસ ગુમાવ્યા કેટલા, હર્ષિત થઈને ત્યાંય. ૧૫
પ્રસવ્યો અસમંજસ તનુજ, કેશિનિએ તે વાર;
પ્રસવિ સુમતિએ તુંબી, માયા પ્રભુનિ અપાર. ૧૬
મગટયા તે તુંબીથકો, સુત સહુ સાહજનર;
દાનદિધાં ભૂપેઘણાં, હર્ષિત થઈતેવાર. ૧૭
દિવજ ગુરૂ ગૌરી ગાગુપતી, પૂજ્યા પ્રીત સહીત;
પુત્ર પ્રસવ ઉત્સવકર્યો, ગાય ગોરિ સહુ ગીત. ૧૮
તરત આણવ્યું ધૂત મધૂ, સુંદર એકીશર્ત;
સર્વ પુત્ર નૃપતી સહિત, નહાયા તેમાં તર્ત. ૧૯
થયા સર્વ સુત એ રિતે. પુરિથઈ સહુમનકામ;
જન્ય દિવસનિશિ હર્ષવશ, સુણોરામ ધનશ્યામ. ૨૦
પરિજન સહુનૃપ રાણિનો, અધિક હૃદય આનંદ;
કલેષ મટયો જન્યા કુંવર, સકળ કૂળ સુખકંદ. ૨૧
બાળરમત કરતા થયા, કોડે સર્વ કુમાર;
લીલા કરતા અગમ અતિ, રાહો નગર નરનાર. ૨૨
મન ચિતવ્યાં કારજબને, હરખે જોઈ નરેશ;
દિવસ વિત્યાબહુ એ રિતે, સુખ લેસમરિ ગણેશ. ૨૩
સુણોકથા રઘુનાથજી, આગળની આવાર;
વહે સરજનદિ સમિપત્યાં, નગરઅચોધધે સાર. ૨૪
નિર્મળ નિર ઉત્તરદિશે, બળબળવહે પ્રવાહ;
પ્રજલોકનાં બાળકાં, કરે સ્નાન નિત ત્યાંહ. ૨૫
અસમંજસ સુત નૃપતણિ, લાવી આંરે નાવ;
બાળ ચઢાવિ ખુડાડતો, ઉંડેધરે પ્રિથિ દાવ. ૨૬
પ્રજ પરમદુઃખીથઈ, બાળકવધ સુણિ કાન;
ગદ્ય રાવ કરવા પ્રજ, સુણોરામ ભગવાન. ૨૭
બેઠા જ્યહાં સગર નૃપતિ, ત્યાંજ નામીશીશ;
બોલ્યા વચન વિવેકનાં, જોડિપાણિ તે દીશ. ૨૮
તજવો દેશ હવે ભલો, સુણજે સગર નરેશ;
વિના તજ્યે મટશેનહીં, કોઈપ્રકારે કલેષ. ૨૯
ચહો તમે પ્રતિપાળવા, પ્રજ તમામ ભુપાળ;
પણ તમકુંવર પ્રજતણો, થયો કાળ વિકરાળ. ૩૦
તમકુંવરે કયું પાપ બહુ, માયાં બાળકવંદ;
તમને પ્રાણસમાન સુત, સહુને સુત શૂં મંદ. ૩૧

કાવ્યછંદ તથા રોળાવૃત

પ્રજવાણિ સુણિ રહાણિ, ઘૈરતા દીધી રાચે;
દિશે દેશવટ વિકટ, કુંવરને નૃપે ત્વરાચે.

અસમંજસનો કુંવર, જડતબાધે જાણીતો;
અંશુમાન શુભતામ, સકળ ગુણનિધિ શોભીતો.
વસે સગરને હૃદય, કુંવર તે ગુણનિધિ કેવો;
મીન જેમ જળમાંય, કૃણીધરને મણિ જેવો.
નિજ નિજ ઘરગઈ સર્વ, પ્રજા મનમાં વિશ્રામી;
ગયો શોચઉર સર્વ, કૃપા નૃપકેરી પામી.
પછી નૃપતિએ હૃદય, કયા વીચાર વરાંસી^૬;
આવ્યું ઘડપણ ગાઠ, હરીભક્તીકિણ હાંસી^૭.
વિચારિ ખોલાવિયા, મંત્રિ દિવજ ગુરુ સુતસરવે;
સાજ સજ સહુતર્ત, ગયા હિમગિરિગમ હળવે.
રૂચિર વેદિકા એક, ખનાવી વરણિ ન જાએ;
યજ્ઞતણિ આરંભ, માંડિયો ત્યાં ઝટ રાએ.
વેગવંત સમઉરગ^૮, તુરંગ અધિક તરવરિઆ;
છોડ્યો ત્યાંથી છેક, પુણ રક્ષક પરવરિઆ.
મહાયજ્ઞ સુણિછંદ્ર, હૃદય અનુમાન કરીને;
લિધો અશ્વ આવિને, મર્મ કો મિછે ન ફરિને.
લોલુપ કપટસુ નિપટ, ઇંદ્ર અહનિશ છંવડીએ;
રખે જાય અધિકાર, વિનાકારણ કુખ ખૂંચે.
રાખ્યો આણી અશ્વ, કપિલ^{૧૨} મુનિપાસે ત્યાંથી;
જાણ્યું નહિ કોઈએ, ગતી નહિ કોતણિ ક્યાંથી.
મુલત જેહ રખવાળ, પરમશાણ હયપૂઠે,
લેતાં હય નવ દિહો, તેમણે સુરપતિ રૂઢ્યે.
કૃષા સર્વ રખવાળ, આવિ કહું નૃપને તેવું;
હરિએ કહેતાં નાથ, અશ્વ ખોવાયો એવું.
લેતાં અનુપમ અશ્વ, કોઈએ જાણ્યું ન જરિએ;
કહો હવે મહારાજ, થાય આજ્ઞા તે કરિએ.
વિસ્મય પાગ્યો નૃપતિ, વચન જવ એ સાંભળિયાં;
ખોલાવ્યા તતકાળ, સર્વસુત અતિ જીજ્ઞાસિયા.
શોધાજ્ઞ તુરંગ, સર્વસુત આજ્ઞાકારી;
આલ્યા શીશ નમાવિ, તેહ સહુ અતિ બળધારી.
સુરપતિ સમ બળવીર, ધનુર્ધર સહુ રણવંકા;
અવની અતિ અકળણિ, ચાલતાં દળને ડંકા.
પુખવાડિ વનખાગ, નદી કુપ વાવ્ય તળાવે;
નગરગ્રામ પુર રહેર, મુની આશ્રમ શોધાવે.
ગિરિવન ગુફા અનેક, શોધિવળિયા બળ તંતા.
જડ્યો ન તોય તુરંગ, વળ્યા પાછા ગુણવંતા.

૬ પસ્તાધને. ૧૦ મસ્કડી. ૧૧ સર્પજેયા.

૧૨ કર્દમશ્વિના પુત્ર. એ પાતાળમાંધ્યાનસ્થ બેઠાહતા.

આવિ કહે નૃપપાસ, ચરણમાં શીશ નમાવી;
૨ નથી અશ્વ કો ઠામ, શોધતાં શક્યા ન ફાવી. ૨૦
ફરી મોકલ્યા ત્યાંધિ, શોધવા અશ્વ સરવને,
૩ ચાલ્યા સાહજનર, મુકાવે ઇંદ્ર ગરવને. ૨૧
આવ્યા પૂર્વ દિશિએ, મહા દરજીભટ જેવા;
૪ વજસમા તેમના, ખાહુ બળવંતા એવા. ૨૨
યોજનભર મહિસર્વ, ખોદવા માંડી જ્યારે;
૫ અનુલિતબળ દખિને, કયા સુર સરવે ત્યારે. ૨૩
હાય હાય શૂં થશે, આવિ લેશે ઇંદ્રાસન;
૬ સમજાવ્યા સરવને, વિરચિએ કરિ નિર્ભયમન. ૨૪
મરશે ધીરજધરો, હરો નહિ હૃદય લગારે;
૭ પાગ્યા સુરવિશ્રામ, હૃદય હરખીને ત્યારે. ૨૫
સર્વ અશ્વ શોધતા, આવિ પોંચ્યા પાતાળે;
૮ દખી દિગ્ગજદેવ, પગે લાગ્યા તે કાળે. ૨૬
પુછ્યું તેને કહું સર્વ, ત્યાંધિ દક્ષિણદિશિ વળિઆ;
૯ દિહો અન્ય દિગ્ગાળ, ત્યાંહાં શુધ કરી ન કળિઆ. ૨૭
કરી પ્રણામ સપ્તેમ, વિમળ મહિમા જાણીને;
૧૦ ચાલ્યા પશ્ચિમપાસ, આશ અંતર આણીને. ૨૮
દિહો ત્રિજે દિગ્ગાળ, વિમળ સહુજગ હિતકારી;
૧૧ કરિ પ્રદક્ષણા તેનિ, લીધિ ઉત્તરદિશિ ધારી. ૨૯
ત્યાંહાં શ્વેતદિગ્ગાળ, દખિ મુખપાગ્યા સરવે;
૧૨ સહુ કપિલ મુનિપાસ, ચાલિઆવ્યા અતિગરવે.
યોજનભર ખોદલિ, ધરણિ જે સગર સુતોએ;
૧૩ થમ્નો ચારદિશિ તેજ, સરસ સાગર ભરતોએ^{૧૩}. ૩૧
દિહો આનિ ખાંધિલ, તુરંગ કપિલ મુનિપાસે;
૧૪ ખોલ્યા વચન સક્રોધ, સગરસુત અતી ઉદારો.
સહુનો થવા વિનાશ, ચાલ્યો ભાવીબળ ભારે;
૧૫ મુણિારામ રઘુનાથ, કથા આગળ વિસ્તારે. ૩૩

હરિગીત છંદ.

૧૬ ખોલ્યા સક્રોધ મુનીમને ત્યાં, સગરસુત સહુ સામઠા,
૧૭ ખોદી અમે ભુમિ ચારદિશિની, શોધિએ બહુ જગઠા;
૨ કુદ્ધ બકધ્યાની કહે કો, કો કહે વળિ એ રિતે,
૧૮ દીકા ઘણા જગ ચોરપણ આ, સમ ન કો અતિ કપટિતે. ૧
સુણતાં વચન મુનિ કપિલનાથે, જ્યું જવ સહુની ભણી,
૧૯ બળિ ભસ્મ ક્ષણમાંહે થયા સહુ, તેસમે રઘુકળમણી;
૨૦ સમજ ન વચન વદે ઉમા જે, તેહનો ક્રમ કોલિને,
વિષયાય હોય પિયૂષ^{૧૪} પાસે, દારિ અહિ ઢંઢોળિને. ૨

૧૩ પાણીથી ભરેલો. ૧૪ અમૃત.

જાણી અનળ તન અંપલાવે, ક્યમ બળે ન ગુમાનિ તે,
સંગ્રહ કરે જાણી ગરળને^{૧૫}, ક્યમ મરે ન ભવાનિ તે ;
અવિચાર કરિ જવ ક્રોધ કીધો, બળિ થયા મુનિક્રોધના,
કહુ સત્ય ક્રોધરૂપી અનળ તે, વિશ્વ અધિક વિરોધના. ૩
આવ્યા ન સાહજનરસુત તવ, નૃપતિ હૃદય વિચારિને,
બોલાવિ અંશુમાનને ઝટ, મોકલ્યો ધિરધારિને ;
દ્વિધિ નૃપતિએ આશીષ અતિ તવ, વારવાર અધિકહિતે,
વળને તું વેગે અશ્વ લઇ સુત, પ્રાણજીવન તું હું પ્રિતે. ૪
શિશનામિ ચાલ્યો કુંવર ત્યાંથી, વિભયુભક્ત અનૂપછે,
મુનિધામ જ્યાં કહિ નિરખતો તહિ, કરિ પ્રણામ ખખરપુછે ;
મુનિઓનિ પામ્યો એવિ આશિષ; શોધ જા મળશે તને,
અતિ શોધ કરતાં એમ પંથે, જાય કુંવર કાનને^{૧૬}. ૫
સુમતીતણાં જાતા ગરૂડ તે, માર્ગમાં મળિએ જ્યહાં,
ચરણે પડ્યો તેને કુંવર તવ; દીધિ આશિષ શુભ ત્યહાં ;
ગરૂડે કહી સહુ વાત તેને, ભસ્મ જે રીતે થયા,
નૃપપુત્ર સાહજનર ક્ષણમાં, ક્રોધથી વેગેવઢ્યા. ૬
સુણતાં વચન અતિ શોચના થઇ, અંશુમાનતણાં ઉરે,
જળથળ ખતાવ્યું ગરૂડજીએ, સ્નાન કર્યું તેમાં સુરે ;
દીધો અનુક્રમથી તિલાંજળિ, સર્પને તેણે સમે,
પછિ બોલિએ વ્યાસારિ^{૧૭} સુણકહુ, વાત કર તે આસમે. ૭
કર પુત્રતેહ ઉપાય તું જ્યમ, ગંગા^{૧૮} આવે અવનિમાં,
દર્શન કર્યું અધપુંજકુંવર^{૧૯}, નાશ થાય નિમિષમાં ;
નૃપપુત્રસાહજનર એથી, ઉઘરશે ગંગાથકી,
શુભ પરમપાવનિ પામિ ગંગા, અંશુમાન કહૂ નકી. ૮
સુણિવચન એવાં ભાવિયાં સહુ ગરૂડ આવ્યા મુનિકને,
ગરૂડે નમાવ્યું મુનિચરણ શિશ, સ્તુતિ કરી નિર્મળમને ;
નૃપકેરિ પૂર્વકથા સુણાવી, ત્યાં ખગેશે^{૨૦} કપિલને,
આશીષ દઇ તુરંગ દીધો, પ્રસંશી સુતશીળને. ૯
હરખી હૃદય ચાલ્યા ત્યહાંથી, પુરસમિપ પોચાડિયા,
નૃપકુંવર અંશુમાનપર કરિ, ગુણનિધી ગરૂડે દયા ;
નિજ પૌત્ર^{૨૧} આવ્યો અશ્વલેહ, સગર સુણિ આનંદિયા,
શિરનામતો દીઠો કુંવર તવ, હર્ષઆસૂ આવિયાં. ૧૦
નૃપપુત્ર સાહજનરનું ત્યાં, સંભળાવ્યું મરણુજદા,
વિસ્મય વિવશનૃપ મન થયોઅતિ, સુણ્ય ચરિત્રશ્રવણતદા;
સહુવાત મેલિ વિસારિને પણ, યજ્ઞ ત્યાં પૂરાણ કર્યો,
પછિ રાજકરવાકારણે નૃપ, પુરવિષે પાછો ફર્યો. ૧૧

૧૫ ઝેર. ૧૬ વનનેવિષે. ૧૭ સર્પનાશત્રુ. ગરૂડ.

૧૮ ગંગા. ૧૯ પાપનાશગલારૂપી હાથી. ૨૦ સર્વ
પક્ષિઓનારાજ. ગરૂડ. ૨૧ દીકરાનો દીકરો.

કરિરાજ સુખિ રૈયત કરી સહુ, ભૂપ સહુને ભાવિયા,
દઇ રાજ અંશુમાનને પછિ, સ્વર્ગલોક સિધાવિયા ;
મળ્યુ રાજ અંશુમાનને પણ, પળ ન વિશ્રામે કદા ;
આવ્યાવિના મુરસરિ અવનિમાં, મન ઉદાસ અધિકસદા. ૧૩

દોહડા.

તેનો તનુજ દિલીપ જવ, થયો રાજ્યને ચોચ ;
અંશુમાન તપહેતુ તવ, વન વિચર્યો તહુંભોગ. ૧
ઉત્તરદિશિ ભણિ સંચર્યા, અધિક અગમતપ કીધ ;
થયા કાળવશ તેપણ, મનકામના ન સિધ. ૨
પ્રભુતા દિલીપતણિ અતી, કહુ કો વિધિ રઘુરાજ ;
સેવે સહુ નૃપ આવિને, સર્પથિ ગણિ શિરતાજ. ૩
પ્રસન્નરાખે મુરપતી, જેની નિત કરિ સેવ ;
મહિમા તેનો કાણુકવિ, કહી શકે સુરદેવ. ૪
પુત્રભગીરથ તેતણાં, થયો મહાગુણધામ ;
પિતાપ્રમાણે નીતિ અતિ, હૃદય વસેલ તમામ. ૫
બોલાવી તેને નૃપે, દિધું સર્વ નિજરાજ ;
પોતે ચાલ્યો વનવિષે, ત્યાગિરાજ તપકાજ. ૬
મનમાં કર્યું અનુમાન ત્યાં, દિલીપભૂષે એમ ;
ગંગા લાવું ન અવનિમાં, તો તન તબૂ સપ્રેમ. ૭
જ્યમ અંશુમાને દિધું, નિજતન ગંગાકાજ ;
ત્યમદહું હું નહિ બીક ધરું, સુણો રામ રઘુરાજ. ૮
અવનિમાં આણ્યાવિના, ગુણનિધિ પાવનગંગ ;
નામ ન લેઉં નગરજવા, કો વિધિ કોઈ પ્રસંગ. ૯
કરિ વિચાર એવીરિતે, ભલો દિલીપ ભુપાળ ;
જઈ વનમાં તપ માંડિયું, પાવન પરમ વિશાળ. ૧૦
પ્રચંડ તપકરતાં વિત્યા, નૃપને દિવસ અનેક ;
દહુતજ પણ પ્રગટનહિ, થયો દેવ કો એક. ૧૧
અંશુમાન દેવાંશિ ભુપ, દિલીપ દેવસમાન ;
ગંગામાટે તનતજ્યાં, ધીરવીર બળવાન. ૧૨
એકવાર તે ગંગમાં, જો ન કિધું શુભસ્નાન ;
ધિક્ર અધિક એથી કિયો, નર જગમાં નાદાન. ૧૩
ભગીરથે મનમાં કર્યો, વેગે વિમળ વિચાર ,
પિતા ન આવ્યા હજીલગી, વીત્યે દિવસ અપાર. ૧૪
કકલ્થ નામે તનુજનિજ, સોપી તેને રાજ ;
શિખવી નીતિ અમીત નૃપ, ચાલ્યો વન તપકાજ. ૧૫
પૂર્વકથા સુતને કહી, આશિષ દઇ નરનાથ ;
નિકળ્યો પુરબાહર નૃપતિ, થયા શુકન ભલિભાત. ૧૬

બાહ્યકોટ નવી કોપડ બજારની રૂબરૂ, ૨ હ નવેબજાર. ૧૮૭૨.
અંક ૧૦ માં
સામેની ગલી ધર નંબર. ૧૮૬

નુજસીકૃત ગામાયણ.
૨૭૨૨૨ નંબર. ૪૧ સને ૧૮૭૨.

અતિધાટ્ટેવન ગુણુનિધી, ભલો ભગીરથ ભૂપ ;
 આવ્યા મન હરખ્યા અતી, ઉપવન નિરખિ અનૂપ. ૧૭
 ગંગાંહુ તપ માંડિયુ, દ્રઢતા મનમાં લાવિ ;
 એક ચરાણુ બોભારણા, ખંને લુગ્ન ઉઠાવિ. ૧૮
 રવિ સનમુખ ચિતવેસદા, કેવળ તપ તદૂપ ;
 ગંગામાટે તપકરે, ભલો ભગીરથ ભૂપ. ૧૯
 વીત્યા એરીને ત્યહાં, સંવત એકહજાર ;
 જતાં મન જાણે નહી, રાત્રીદિવસ લગાર. ૨૦
 દમિ ઉચ્ચતપ નૃપતાળ, આવ્યા ત્યાં વિધિરાજ ;
 વદવચન વિધિ ભુપમતે, કહો હોય જે કાજ. ૨૧
 મનઘચ્છો જે મહિપતી, લ્યો વર તે ધરિહામ ;
 બોલ્યો નૃપ વિધિવાણિ સુણિ, કરિને દંડ પ્રણામ. ૨૨
 જે છે મારે માગ્યું, તે જાણે વિધિરાજ ;
 શૂં પૂછો પ્રભુ દાસને, લાગ્નુ માગતાં આજ. ૨૩
 તોપણ પ્રભુ જો પ્રસન્ન છો, દો શુભ અતિ સંતાન ;
 ગંગા આવે અવનિમાં, એ બિજુ દો વરદાન. ૨૪

વસંતતિલકા છંદ.

ત્યાં એવમસ્તુ કહિને કહું વીધિરાજે,
 દહિં હું ગંગ પાણુ કોયિ નહીં ઝિલાએ ;
 જશો રસાતળ વિષે છુટિને ત્વરાએ,
 તો ભૂતજે^{૨૨} ન રૂરશે નૃપતી કદાએ. ૧
 માટે કરો કહુ ઉપાય હું એક તેનો,
 શંભુ દયાળ અતિછે સુસ્વભાવ જેનો ;
 ગંગા મહેશયકિ રાખિ શકાય તેથી,
 સેવો તમે જઈ કરી શિવને પ્રીતેથી. ૨
 તો કાજ સિધ્ધયયું એમ ગણો સદાથી,
 પ્રહ્લા થયા વળતિ અંતરધ્યાન ત્યાંથી ;
 માંડયું ત્યહાં ભગિરથે તપ શંભુકરે,
 અંગુષ્ઠ ટેકિ સુરવર્ષ^{૨૩} જાપ્યા સહેરે. ૩
 ત્યાં વારવાર શિવનામ ઉચારવાથી,
 પ્રત્યક્ષ શંકર થયા નૃપને દયાથી ;
 દખી દિવ લોચનભરી ત્રિપુરાંરિ સ્વામી,
 કીધી સ્તુતી જ્યકૃપાળ પ્રભુ નમામી. ૪
 રાખીશ ગંગ કહું એમ શિવે સમીતી^{૨૪},
 કૈલાશમાં શિવગયા દધને પ્રતીતી ;

૨૨ જમીનતળ. ૨૩ દેવતાઓનું એક વર્ષ.
 ૨૪ વિશ્વાસ.

ત્યાં એમ ગંગ મનવિચાર કરેછ ભાવે,
 જાણીદિધો વર શિવે નૃપને સદાવે. ૫
 જહીં રસાતળ હું શંકરસોત^{૨૫} લેઘ,
 બોતારૂ નાદ શિવનો જઈ ઝડદેઘ ;
 કીધો ઉપાય શિવ અંતરજનમિએ તો,
 ખાંધી જટા અગમ શિશનિ તે સમેતો. ૬
 કીધી અહીં ભગિરથે સ્તુતિ પાણિજોડી ;
 વાણી મૂઠૂ સુણિ મુકે વિધિ ગંગ છોડી ;
 છુટયે થયો અધિક દારણુ સોર એવો,
 ડોલ્યો અહીં ચક્રિત દિગ્ગજ^{૨૬} સર્વદેવો. ૭
 ગંગા સમાઈ ગઈ શંભુજટા વિષેત્યાં,
 ભૂલી પડી વરષ એક નહિ દિસે ત્યાં ;
 કોતૂક દખિ સુર સૌ હરખ્યા સુવેષે,
 વર્ષાવિયાં સુમન ધન્ય કહી વિશેષે. ૮
 સ્તુતી કિધી ભગિરથે વળિ પાછિ જ્યારે,
 દીધું શિવે તરત એકજ 'પુનઃ'^{૨૭} ત્યારે ;
 ધારા થઈ ત્રણ અતીરૂડિ બુન્દમાંથી,
 આકાશ એક ગઈ એક પતાળ ત્યાંથી. ૯

ભુજંગી છંદ.

ગદ અગ્ર તે પાપને છે ભૂજંગા,
 ત્યહાં નામ મંદાકિની દેવગંગા ;
 બિજુ જેહધારા ગચેલી પતાળે,
 ધ્યૂં નામ પાતાળગંગા વિશાળે. ૧
 સહુ દુઃખ ને પાપહણી સદા તે,
 ટળે નામથી વિશ્વની આપદા તે ;
 રહી ભૂમિધારા રૂડેનામ ગંગા,
 સહુ દેવ સંતોતાણી સૂખસંગા. ૨
 ત્યહાં આવી ભાગીરથે શીશનામ્યૂ,
 તદા બોલિ ગંગા સહુ દુઃખવામ્યૂ ;
 તમે રથ આણુ રૂડો વેગવંતો,
 સદા સંવારિમાં જોતરો જે સુહંતો. ૩
 જુતો વાયુવેગી રૂઢ વાહું એવા,
 મતી ભાનુઅશ્વોતાણી હોય તેવા ;
 ચઢી તે રથે ચાલ તું મારિ આગે,
 પુઠે આગું તારી હું તો સાનુરાગે. ૪

૨૫ શંકરસહિત. ૨૬ દિશાના દિગ્ગજો.
 ૨૭ ટીપુ. જરા.

મુણી તે ભુપાળે રૂડોરથ આણ્યો,
અઢ્યો હાથમાં રાશ ને લે પરાણી;
કર્ણ સ્મરણ ત્યાં ઇષ્ટકેરુ ભુપાળે,
થજો સાધ્ય હે ઇષ્ટદેવા મુકાળે.

૫

કરી અગ્ર ચાલી પુઠે ગંગમાતા,
કરી પુષ્પવૃષ્ટી મુરો રાહુચાતા ;
ન વણાય ગંગાતાણી સૂમલાઓ,
તુટે ચાલતાં શૈલ વૃક્ષો શિલાઓ.
કરે ઘોર પોકાર જે છવ ઝાઝા,
થયા વ્યાકુળા કાચબા નકર^{૨૮} સાજા;
કરે સ્નાન તેમાં મુરો આવિ આરે,
મુનીવૃંદ સિદ્ધો રહ્યા ત્યાં કિનારે.

૬

રૂડી છાપરી તાડપત્રે છવાઇ,
રહ્યા રૂપિ કાંઠે ઘણા આવિ ધાઇ;
કરે જાપ લાગી રૂદે ભાવ હૈસો,
અતીહર્ષ વારી વિલોકીજ તોપે^{૩૦}.

૭

પળાએ મહાપાપ તે દર્શનથી,
તરે વિશ્વધી ગંગના સ્પર્શને થી ;
કરે સ્નાન જો કો કદી ગંગમહિ,
ન તેનૂ વખાણ્યુ જતૂ ભાગ્ય કોએ.

૮

દિપેછે રથારૂ^{૩૧} ત્યાં ભૂપ કેવો,
અતી તેજવંતો રવી હોય તેવો ;
ઉગ્રધે ગિરી દશને ખંડ ઝાઝા,
પુઠે ગંગ અગ્ર^{૩૨} ભગીરથ રાજા.

૯

હરધ્વારકેરી સમીપે ગઈ જ્યાં,
વિલોકી રૂડીરથ ગંગા ડરી ત્યાં^{૩૩};
વળી તીર્થને ત્યાં થયુ સૂખ લાગે,
પછી પ્લાવિ જે પાપહારી^{૩૪} પ્રયાગે.

૧૦

કિધે સ્નાન ત્યાં ભાવથી દુઃખ જાએ,
પછી કાશિએ આવિ ગંગાત્વરાએ ;
પુગી શંભુની સ્થેજ તે સૂખદાઇ,
ન વણાય લાલિત્યતા કોથિ ગાઇ.

૧૧

ખિન્ન તીર્થ નાનાપ્રકારે પિછાણી,
ગઈ ત્યાં કહો કેમ જાએ વખાણી ;
કરંતી સસ્વામીની સૌ માર્ગલોકો,
નદીજળ ચાલીનહીં ઉર ધોખો.

૨૨

૧૩

પછી જે મળી તે સમુદ્રે સપ્રીત,
સમુદ્રેય હૃષ્યો રૂદામાં અમીતે ;
ભગીરથને ઊદ્ધીએ^{૩૫} વખાણ્યો,
તું જેવો ખિન્ન ધન્ય કોઈ ન જાણ્યો.

૧૪

દોહરો

એવો યશ કીધો તમે, કરશે કૂરી ન કોય ;
તપમહિમા બળ પ્રબળથી, કહો કેમ નવહોય.

૧

સાડહજર સગરકુવર, તર્યા ત્યહાં તતકાળ ;
હર્ષવંત હૃદયે થયો, ભગિરથ જેહ ભુપાળ.

૨

ખિન્ન હતા જે કુળવિષે, જેનો નહિ ઉદ્ધાર ;
તેપણુ તેમનિ સંગતે, ઉધર્યા ત્યાં નિરધાર.

૩

સર્વદેવ સાથે ત્યહાં, વેગેજઈ વિધિરાજ ;
ભુપભગિરથમત્યે કહી, વાત એવિ મુખસાજ.

૪

ધન્ય ભગીરથ ભૂપતી. જગમાં જશ બહુલીધ ;
તમસમ નૃપ કો નવથયો, દશે ડંકો દીધ.

૫

સત્ય પ્રતિજ્ઞા કરિ તમે, નિજતણિ સહુ નિરધાર ;
શ્રુતિસંમત સહુનૂ તમે, કીધૂં મગજકાર.

૬

ગંગાસાગર જગસહુ, કેશે નામ જરર ;
પાપઉલુક રવિદેખતાં ડરી રહે જ્યમ દૂર.

૭

ભાવસહિત ભાગીરથી, લેશે સહુકો નામ ;
મુર નર કિન્નર નાગમુનિ, ગાશે સુયશ તમામ.

૮

પ્રજ્ઞલોકમાં વિધિગયા, કહીએવુ મુખકેણુ ;
મુખપામ્યા ભગિરથ અતી, વિધિનાં સાંભળિ વેણુ.

૯

પૂજન કરિ ગંગાતાણી, પામી મુખમનમાંય ;
આશિષ દિધિ આનંદ થઈ, ભુપ ભગિરથને ત્યાંય. ૧૦

૧૦

આ ગંગા ઉત્પતિતાણી, પાવન કથાપ્રમાણ ;
કેશે ગાશે શ્રવણશે, લેશે તે શુભ લાણ.

૧૧

પ્રતીતિ પ્રીતિ સહીતજે, કરશે આવી સ્નાન ;
તો તે નર નારીતાણુ, મઢશે ઉરઅજ્ઞાન.

૧૨

મુણી રસાળકથારૂડી, થયા રાહુમન રામ ;
કૌશિકને કરજોડિને, કીધો દંડપ્રણામ.

૧૩

દીધો લક્ષ્મણ રામને, આશિર્વાદ સુઅંશ ;
હૈવો હંસઅવતંસ પ્રભુ, મહેશમાનસહંસ.

૧૪

કૌશિક આશિષ અમિસમી^{૩૬}, હરખ્યા મુણિ રઘુનાય ;
મુખપામ્યા અંતર અધિક, ચાલ્યા મુનિસંગાય.

૧૫

૨૮ એક પ્રકારના જળજંતુ. ૨૯ સર્વ.

૩૦ સંતોષપામે. ૩૧ ૨૫૫૨ મેડલા. ૩૨ આગળ.

૩૩ ઉભી રહી. ૩૪ પાપ હરનારી ગંગા.

૩૫ દરિઆએ. ૩૬ અમૃતજ્યે.

રાગ ચૌપાઈ ત્રિતાળની.

કથાકૌશિકે^{૩૦} સહુ સંભળાવી,
જેરિતે ગંગા અવનીમાં આવી;
રૂપીસહિત કચું હરિએ સ્નાન,
પાગ્યા વિષ્ણુ વિધવિધ દાન.

૧

મુનિવૃંદ આલ્યા સહુ સાથે,
કીધા નિર્ભય સહુ રઘુનાથે;
આવ્યું નજીક વિદિહનગર,
આનંદ ઓરછપ છે ઘરઘર
પુર સુંદરતા દિડી જ્યારે,
સાનુજ રામ હૃદયે અતિત્યારે;
કયા વાવ્ય સરોવર શોભે,
જેતાં મહામુનિનાં મનલોભે.

૨

જળ અમૃત જેવાં ભરિયાં,
સુંદરઘાટ મણિનાં પગથિયાં;
સુંદર મધુકર કરતા ગુંજાર,
કુંજે વિવિધિ વિહંગ અપાર.

૪

વરાણ વરાણ કમળ ખિલ્યાં અમિત,
વાયુ સુખદ ત્રિવિધ વહે નિત્ય;
પુષ્પવારિઓ ઉપવન ખાગ,
વસે વિહંગ વિપુલ^{૩૮} જોઈલાગ.
ફળકૃત પલ્લવિત^{૩૯} રૂપરૂક્ષ,
શોભે નગર ચૌપાસ અલક્ષ;
પુર શોભા ન વરાણી શકાય,
જ્યહાં જઈએ ત્યાં મન લોભાય.

૬

સુંદર અધિક ખજારો ખાણીછે,
પાણી વિચિત્ર અટાળી ઘાણીછે;
મણિમય અતિશોભા સારી,
જાણે વિધિએ સ્વહાથ સુધારી.
છે ધનાઢય વણિક ત્યાંના એવા,
શિવપુત્રકૃષ્ણેની જેવા;
વાગે છપ્પનપર ભારી ભેર,
કોટિધ્વજ તો ઘેરેઘેર.
માંડો ખેડા ખજારો તે સર્વ,
જાણે પ્રેમનો ઉલટયો પર્વ;

૮

સુંદર ચૌટાંને ઝલિએ શોભાતી,
રહે નિત્ય સુગંધે સિંચાતી.
મંગળમય સહુનાં ભવન પવિત્ર,
જાણે કામે સ્વકર^{૪૦} ચિત્રિત;
નરનારી નગરનાં સુસંત,
ધર્મશીળ જ્ઞાની ગુણવંત.

૯

૧૦

અતી અનુપ જ્યાં જનકનિવાસ,
થાકે દેવ વિલોકી વિલાસ;
ચિત્ત ચકિત સુકોટ વિલોકી,
ચૌદભુવન શોભા જાણે રોકી.
ધવળધામ^{૪૧} ભિંતે મણિ ઝળકે,
જરિના નેજા શિખરપર ફરકે;
સીતાને રહેવાનો સુંદર મહેલ,
જાણે વિધિએ સ્વહાથે રચેલ.

૧૧

૧૨

શોભા કેમે કહી નવજન્ય,
સીતાકેરો નિવાસ સોહાય;
સુંદર દાર સહુ કલિશકપાટ^{૪૨},
ભીડ નૃપ નટ આરાણ ભાટ.

૧૩

અશ્વ ગજશાળા ખનિ છે વિશાળ,
હય ગજ રથ અતિ તે કળ;
મૂર સચિવ સેનપ^{૪૩} છે ઘણાક,
સૌનાં ભુવન વિચિત્ર અથાક.

૧૪

નૃપસદન સમાન તે શોભે,
જેતાં સુરપતિનાં મન લોભે;
સરિત સર પુરખાર સમીપ,
ઉર્ધ્વા જ્યાં ત્યાં અગણિત મહિપ.

૧૫

જોઈ એક અનુપ અમરાઈ^{૪૪},
રહ્યું મન મુનિનું ત્યાં લોભાઈ;
દીડી સગર^{૪૫} ત્યાં સહુમકારે,
મુનિજી કહે મનભાવ્યું મારે.

૧૬

ડીક નાથ કહી પ્રભુ રામ,
મુનિને કરિ દંડવત પરણામ;
ઉર્ધ્વા મુનિવૃંદ સમેત,
અમરાઈ કીધું ત્યાં નિકેત.^{૪૬}

૧૭

૪૦ પોતાને હાથે. ૪૧ ધાળાં ચુને છેએજાં.
૪૨ વજનાં ખારણાં ૪૩ સેનાધિપતિ.
૪૪ આંખાનાં જેમાં ઘણાં વૃક્ષો, આંખાવાડિયું.
૪૫ અનુકુળતા. ૪૬ નિવાસ.

૩૦ વિદ્યામિત્ર. ૩૮ ઘણાક. ૩૯ નવાં પાંદડાં આ-
વેજાં.

આવ્યા વિશ્વામિત્ર ઋષેશ,
સમાચાર પાઠ્યા મિથિલેશ^૧;
સંગ મંત્રિ પાવનભટ ભારે,
ગુરુશાતિવિત્રો લેઈ ત્યારે;
ચાલ્યા મળવા મુનિને મ્હા પ્રીતે,
મનઆનંદ નૃપતિ એ રીતે;
કર્ચો રાચે ત્યાં દંડ પ્રણામ,
આશિષ દિધિ મુનિએ અભિરામ^૨.
મુનિયુથ સહુ સાદર વંધા,
ભાગ્ય ગણિ મોટુ ભુપ આનંધા;
કુશળ પ્રશ્ન કરી વારોવાર,
વિશ્વામિત્ર જાણાવે પ્યાર.
એસાડ્યા મુનિએ મિથિલેશ,
તપ ગુણ ને છે જ્ઞાન વિશેષ;
તે સમે આવ્યા બંને ભાઈ,
જેવા ગયેલ પ્રથમ અમરાઈ.
શ્યામ ગૌર છે જુગલકિશોર,
નેત્ર સુખદ વિશ્વચિતચોર;
ઉડ્યા સહુ આવ્યા રાઘવ જ્યારે
એસાડ્યા પાસે કૌશિકે ત્યારે.
જોડી કુંવરની નેત્રે જોઈ,
સભા સહુનાં રહ્યાં મન મોહી;
ચિત્ત સહુનાં ત્યાં ચિત્રલિખીત,
હૃષીશ્રુ નેત્રે તન પુલકીત.
જોઈ મધુર મનોહર મૂરતી,
ભુલ્યા જનક ત્યાં પ્રજ્ઞની સુરતી^૩;
થયા વૈદેહ સત્યવિદેહ,
મનઉદ્દિષ્ટાં ઉમગ્યો સ્નેહ.

દોહરા.

પ્રેમ મગન મન જાણિ નૃપ, કરિ વિવેક ધરિ ધીર;
ખોલ્યા મુનિપદ નામિ શિશ, જનક ગિરા ગંભીર.
કહો તમે મુનિનાથજી, આ એ સુંદર બાળ;
મુનિકુળતિલક અનૂપ રૂપ, કે ભુપાળકુળપાળ;
સગુણ અગુણ ને પ્રજ્ઞ છે, નિગમ નેતિ કહિ ગાય
ઉભય વેષ ધરિ તેહ શૂં, અહિ આવ્યા મુનિરાય.
છે મમ મન વૈરાગ્ય રૂપ, સ્હેજ જાણ જગ કોર^૪;
થાકિ જય મન તેહ જ્યમ, ચંદ્ર નિલોકિ ચકોર.

૧ જનકરાજા. ૨ સુંદર, સારી. ૩ ધ્યાન. ૪ તરફ. ભણી.

તેમાટે તમને પ્રભૂ, કરૂં પ્રશ્ન સદભાવ;
રખે ગુપ્ત પ્રભુ રાખતા, કહો સુણી લહુ લાવ. ૫
જુગલ જોડ જોતાં રૂડી, અંતર અતિ અનુરાગ;
જોરાવરિએ પ્રજ્ઞસુખ, મન મારે કયૂં ત્યાગ. ૬
મંદ હસીને ઋષિ કહે, સત્યકર્મ નૃપસાર;
વચન તમારૂં અસત્ય નહિ, સહુપ્રકાર સુખકાર. ૭
એ અતિ પ્રિયછે સર્વને, જ્યહાંલગી તન પ્રાણ;
૧૮ મનમાં ને મનમાં હસ્યા, સુણી રામ મુનિવાણ.
રવિકુળકમળઅમળરવી, એ દશરથના બાળ. ૮
મમહિત કારણ મોકલ્યા રાચે મખરખવાળ. ૯
રામ લક્ષ્મણ બંધુ બે, રૂપશીળ ગુણધામ;
૨૦ મખ રાખ્યો સહુ સાક્ષિ જગ, જીતિ અસુર સંત્રામ. ૧૦
મુનિ તમચરણો દખિને, લેઉ રૂડો હૂં લાય;
કહિ ન શકૂં મમતણા, પ્રોઢો પુણ્ય પ્રભાવ. ૧૧
શ્યામ ગૌર સુંદર અધિક, ગુણનિધિ બંને વ્રાત;
૨૧ દાતાપણ આનંદને, ઉર આનંદ અઘાત^૫. ૧૨
પ્રીતિ પરસ્પર પાવની, એ ઉભયનિ આવાર;
મનભાવનિ સોદ્યામણી, કહિ ન જાય સંસાર, ૧૩
સુણો નાથ મન મુદિત થઈ, કહે એમ વૈદેહ;
૨૨ પ્રજ્ઞ જીવ સમ એતણો, સ્હેજ જાણતો સ્નેહ.
વારવાર રઘુવર ભણી, જોતા જનક વિદેહ;
૧૫ પુલકગાત્ર ઉરમાં અધિક, વધતો જાય સ્નેહ.
મુનિને પ્રસંશિ^૬ અધિક ત્યાં, ચરાણ નમાવી શીશ;
૨૩ ચાલ્યો સાથે લેઈને, નગરવિષે અવનીશ. ૧૬
સુંદરસદન^૭ સુખદ પરમ, સગવડ સહુ પ્રકાર;
નિવાસ ત્યાં દીધો નૃપે, ધન્ય ગણી અવતાર. ૧૭
સેવકાઈ સહુ વિવિધકરિ, પૂજ્યા મુનિના પાય;
૨૪ ગયા રાય દરબારમાં, વિનવી માગિ વિદાય. ૧૮
ઋષીસંગ રઘુવંશમણિ, કરિ ભોજન વિશ્રામ;
૧૯ ખેડા સાનુજ રામપ્રભુ, દિવસ રહ્યો ભરજામ^૮. ૧૯
લક્ષ્મણને ઉર લાલસા, વધિ છે ત્યહાં વિશેષ;
૨૦ જોઈ આવિયે નગર જઈ, ખ્યાતિ^૯ જોતિ સહુદેશ. ૨૦
પ્રભુભય ભીતરમાં વળી, મુનિથી સંકોચાય;
૨૧ મનધોળે લક્ષ્મણ અતી, પ્રગટ ન કરું કેવાય. ૨૧
રામે લક્ષ્મણ મનતાણી, ગતિ જાણી અતિસાર;
૩ ભક્તવજ્રજતા હૃદયમાં, હુલસાણી^{૧૦} તેવાર. ૨૨

૫ અનિશ્ચય. ૬ વખાણીને. ૭ રણિઆમણુ ધર.
૮ પહેર નેટલો. ૯ વિખ્યાની. ૧૦ ઉદ્દાસ પામી

પ્રગટ થઈ.

પરમવિનિત સંકાયઅતિ, રઘુપતિ રાઘવરામ ;
 પામિ ઋષિનિ આજ્ઞાવદે, વચન સુખદ વિશ્રામ.
 ચાહ્યદેખયા જનકપુર, નાથ લક્ષ્મણ આજ ;
 મનુસંકાયે મનહરી, કહે ન પ્રગટ સ્વકાજ.
 પામૂ આજ્ઞા આપની, જો હું મહા મુનિનાથ ;
 નગર ખતાવી તરત હું, લૈ આપું મુજસાથ.
 પાણિ રિનિત સુણિ રામની, વદે મુનીશ સપ્તેમ ;
 ધર્મસંતુપાળકમૂલ, રાખોછો નિતિ નેમ.
 નિજ સેવકના પ્રેમવશ, સુખદાતા શ્રીરામ ;
 ગાણસુશીળતાસિંધુમણુ, સર્વલોક વિશ્રામ.
 નગર જોઇ આવેતમે, સુખનિધાન^{૧૧} બ્રાત ;
 કરો સુરૂળ સહુનાં નયન, દેખાડી મુખ તાત.
 મુનિપદવંદી ચાલિયા, બંને બ્રાત સુવેષ ;
 નેત્રપંથી નરનારિના, રવિકુળકમળ દિનેશ.
 મુખશોભા દેખી અધિક, બાળકવૃદ્ધ^{૧૨} વિશેષ ;
 મન લોચન લોભીરહ્યાં, લાગ્યાં સંગ ઋષેશ.
 કમરકસેત્ર પિળેપટે, કટિભાથા ભીડેલ ;
 કર ધનૂષશર શોભતાં, કિશોરવય રૂપેલ.
 પિશાળબાહુ સ્કંધહરિ^{૧૩}, ઉરે નાગમણિમાળ ;
 સુભગશ્રવાણ શોભે ભલા, લોચનકમળ પિશાળ.
 ત્રિવિધતાપમેચન ભલો, રામચંદ્ર મુખચંદ્ર ;
 મુનિમનકાનનકમુદની^{૧૪}, ન્યાણિ પ્રકૃત મુનિંદ્ર.
 કનકકૂંડ શુભ કાનમાં, છબિ આપે તે છેક ;
 જાણે ચિત ચોરી લિયે, જોતાં વારૂ વિવેક.
 ભુકૃટિવાંકિએ જાંખતા, ચિંતવનિ^{૧૫} છે પુનીત^{૧૬} ;
 તિલકરેખ શે ભા અધિક, ચટકિ લગાડે ચિત.
 રૂચિર રાજટોપી શિરે, કાળા ભગ્નર કેશ ;
 નખશિખ મુંદર ખંધુ બે, શોભા સકળ મુદેશ.
 જોવા આવ્યા નગર આ, બંને ભૂપકુમાર ;
 સમાચાર નરનાર પુર, પાગ્યાં ત્યાં તેવાર.
 ધાયાં સહુ તણું ધામને, કોણે મૂક્યાં કામ ;
 નિધિ હુટવા લાગ્યાં અધિક, જાણે રંકે તમામ.
 નિરખિ સહજ મુંદર અધિક, રઘુકુળહરિ^{૧૭} બ્રાત ;
 પામિ નેત્રરૂળ સુખિથયા, નગર નારિનર જાત.

૧૧ સુખના ભંડાર. ૧૨ બાળકનાં ટોળાં.

૧૩ સિંહના જેવી જેની સ્કંધ છે. ૧૪ મુનિઓના

મનરૂપી કુમુદનીનુવન. ૧૫ દેખણી. ૧૬ પવિત્ર.

૧૭ રઘુકુળના બે સિંહરૂપ કુમાર.

જીએ જરૂંબે આપિને, સરખિ સરખિ સખિ સર્વ ;
 ૨૩ રામરૂપે અનુરાગિને, મુકે સર્વ મનગર્વ. ૪૦
 ૨૪ તારૂ જોકુળ જોવાને આવ્યેરે મથુરાનાવાસી “એરાગ”
 કહે વચન અન્યોન્ય^{૧૮} સપ્તેમરે, સુણો સાણિ સાહેલિયાં ;
 ૨૫ સંભળાવું હું સહુને તેમરે, સુણો સાણિ સાહેલિયાં ટેક.
 એક કહે સખી સાંભળોરે, આ બંને ભોગી બ્રાત ;
 ૨૬ કોટિકકામછબિ છૂંતારે, વારૂ વદનજોઇ રળીયાતરે.
 સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૧
 ૨૭ સુરનર કિન્નર નાગમરિ, અસુર તથા મુનિમાંય ;
 શોભા આપિ સોહ્યામણુરિ, સખિ સાંભળિએ નહી ક્યાંયરે.
 ૨૮ સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૨
 ચારવદન વિધિને વળિરે, વિખળુને લુજછે ચાર ;
 ૨૯ વિકટવેષ પંચમુખનારે, દિસે ન્યાણિજ્ઞતાં ત્રિપુરાસરે.
 સુણો સાણિ સાહેલિયાં, ૩
 ૩૦ અન્યદેવ અવનીવિપેરે, છે કો અધિક રૂપવંત ;
 આ છબિસુ સરખાવિયેરે, જાણું રૂપવંત કો ન દિસંતરે.
 ૩૧ સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૪
 કિશોરવય મુખમાસદનરે^{૧૯}, શ્યામ જૌર મુખધામ ;
 ૩૨ અંગ અંગપર વારિએરે, સખિ કોટિ કોટિ શતકામરે.
 સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૫
 ૩૩ હે સખિ એવો કોણુછેરે, તનધારી જગમાંય ;
 જે ન જોહાપ આ રૂપધીરે, મહા ગંભિરવદન જાણાયરે.
 ૩૪ સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૬
 કોઇ સપ્તેમ બોલિ સખિરે, વાણી મૃદુલ વિશેષ ;
 ૩૫ સાંભળો જે મેં સાંભળ્યુંરે, સહુ સખિઓ મુંદરવેષરે.
 સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૭
 ૩૬ એ બંને રઢિયાળા રૂપનારે, દશરથનુપના કુમાર ;
 બાળહંસણિના^{૨૦} બેટારે, જોડિછવો જાઉં બલિહારરે.
 ૩૭ સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૮
 મુનિકૌશિકતાણા યજ્ઞનારે, રૂડા એ બે રખવાળ ;
 ૩૮ અન્ય^{૨૧} નિશાચર જેમણેરે, રોજ્યારણમાં અંતરિયાળરે.
 સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૯
 ૩૯ મનહર શ્યામલ ગાત્રછેરે, જેનું જે ભળ વિશાળ ;
 જે મુખાહુ મારીચનારે, મદમોચન લોચનલાલરે.
 સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૧૦

૧૮ પરસ્પર. ૧૯ શોભાનુધર. ૨૦ હંસણિની
 ચાલ ચાલનારી રાણિઓ. ૨૧ ન જતાય એવા.

તે છે રાણિકૌશલ્યાતાણારે, કુંવર મહા સુખખાણુ;
રામ એવુંએનું નામછેરે, કર શોભે જો ધનુષને ખાણુરે.
સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૧૧
ગૌરવરાણુ રૂઢ રૂપનારે, કિશોરવયના કુમાર;
ધનુષખાણુ શોભે પાણુમરિ, ચાલે રામ પાછળ ખલિહારે.
સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૧૨
રામના એ લઘુબ્રાતછેરે, સોમિત્રા તેમનાં માત;
લક્ષ્મણનામ ઊદારછેરે, કુળદીપક બંને બ્રાતરે.
સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૧૩
વિપ્રકાન્ન કરી બંધુ બેરે, પંથે મુની સ્ત્રી ઉધારિ;
ધનુષયજ્ઞનેવા આવિયારે, સુણી હરખી ત્યાં સહૂ નારિરે;
સુણો સાણિ સાહેલિયાં. ૧૪

તમે આળન કરશો એવડી અલખેલાજી “એરાગ”

દેખિ રામ છબિ છેલ, કહે કામનિ કોઈ;
છે આ વર જનકિ જોગ, કહું મુખરૂપ જોઈ. ૧
જો સખિ દેખે રાય, સ્વરૂપ કુમારતાણુ;
“પણુ” પરહરિ કરે વિવાહ, સખી હું કહું શું ઘણું. ૨
આળખિયાછે એમને, તિરહુતિરાએરે;
સહુમુનિ સાદર સનમનિયા, કહિ ગુણગાએ. ૩
સખિ પરન્તુ પણુ નહીં તજે, ભૂપતિ દાવે;
વિધિવશ હડિને અવિવેક, લજ્જશે ભુપ લાવે. ૪
કોઈ કહે સખિ એમ, બ્રહ્મા હોય ભદ્રા;
રૂળ ઉચિત સહુને દેનાર, સાંભળિએ સવળો. ૫
તો જનકિજી જોગ, આ વર ઝટ મળશે;
સખિ નયિ એમાં સદેહ, શોચ સરવ ટળશે. ૬
દૈવચોગ સંચોગ, બનિઆવે આવો;
તો કૃતાર્ય થઈએ સર્વ, લઈએ શુભ લાવો. ૭
અતિ આરત એક અમારિ, સખિ સાંભળ સાણી;
કહું તુજને તે નિરધાર, જાડી ખલિહારી. ૮
પરણે કદિ રધુરાજને, નૃપતીકુંવરી;
તો તે સગપણથી ફેર, પવિત્ર કરે નગરી. ૯
નહિતો સખિ રધુરાજનું, દરશન અમને;
થયું દૂર જરૂર હવેધિ, સત્યકહૂ તમને. ૧૦
થાય ચોગ્ય સંચોગ, એ તો સખિ ત્યારે;
પુર પેલાલવનાં પૂણ્ય, હોય અધિક બ્યારે. ૧૧
બોલી બિછું ત્યાં એમ, સજ્જની ઠીકકહું;
અતિહિત વિવાહમાં સર્વનું, તે સત્ય લહૂ. ૧૨

૨૨ તિરહુતિ દેશના જનકરાગ.

શંકરધનુષ કઠોર, કોઈ કહે આલી^{૨૩};
એ કોમળ ગાત્ર કિશોર, સજ્જની જો ન્યાળી. ૧૩
મન મુગ્ધવણુ એ સૌ કરે, સખિઓ શાણી;
સુણિ અવર સખિ ત્યાં એક, વદિ કોમળ વાણી. ૧૪
કોઈકોઈ એવું કહે, સખિઓ મારી;
છે જોતાં એ લઘુજોડ, ધીર ધનુર્ધારી. ૧૪
પણુ પ્રભાવ પ્રોઢો મહા, એ કુંવરતણી;
શું વરણિ કરે વિસ્તાર, છે અશરણશરણી. ૧૫
પદપંકજરજ સ્પર્શિને, ગૌતમ તરિયા;
તરિ અઘકૃતપુંજનિ જોહ, યશ મુનિ ઊચરિયા. ૧૬
તેહ રામ સુખધામ, રૂપ બળ તેજતાણુ;
શું રહે શિવધનુ તોડ્યાવિના, બળવંત ઘણા. ૧૮
પ્રતીતિ એ નહિ ત્યાગશે, ભુલિને કદિએ;
પ્રિછિ મહિમાવંત કુમાર, સખિ સાચૂ વદિએ. ૧૯
જો વિધિએ રચિ સીત, રૂપ આપી ભારી;
તે વિધિએ વર ધનશ્યામ, રચિઓ વીચારી. ૨૦
એ સખિનાં સુણિવેણુ, સરવે હરખાણી;
સૌ કે એવુંજ ઠિકથાવ, વદિ કોમળ વાણી. ૨૧

દોહડા.

ઉરહરપે વરધાવતી, પૂખ સુલોચનિ વૃંદ;
જય જ્યહાં જ્યાં બંધુ બે, ત્યાં ત્યાં પરમાનંદ. ૧
નગર પૂર્વદિશિએ ગયા, ગુણનિધિ બંને બ્રાત;
ધનુષયજ્ઞભૂમી જ્યહાં, બનાવિછે ભલિભાત. ૨
અતિ વિસ્તારે રંગભુમિ, સુંદર છો^{૨૪} ઢાળેલ;
વિમળ વેદિકા એક ત્યાં, રચના કરી રચેલ. ૩
અધિક દિવ્ય ચારેદિશે, કંચનમંચ વિશાળ;
રચિ રાખ્યાછે ત્યાં અધિક, બેસે જ્યાં મહિપાળ. ૪
તે પાછળ ચારેદિશે, સમીપ કંચનમંચ;
સચિવમંડળી^{૨૫} માટએ, શોભિત બનિચો સંચ. ૫
વળિ ઊંચા કઈએથકી, સહુપ્રકાર સોહાય;
બેઠક ત્યાં પુરલોકની, કરાવિછે નરરાય. ૬
તેનિ નિકટ સુંદર અધિક, વળિ છે અધિક વિશાળ;
ધવળધામ બહુ વરાણનાં, બનાવિયાં મહિપાળ. ૭
બુએ જ્યહાં બેસી સહૂ, મિથિલાપુરિની નાર;
યથાચોગ્યતે ભુવનથી, નિજ નિજકુળ અનુસાર. ૮
કહિ કહિ મૃદુવચનો મુખે, હર્ષપામિ પુર ખાળ;
રચના સાદર રામને, બતાવતા ધરિવ્હાલ. ૯
૨૩ સખી. બેનપણી. ૨૪ મુનો. ૨૫ કારભારી મંડળી.

સહુ શિશુ એ મિષ^{૨૬} પ્રેમવશ, સ્પર્ધા મનોહર ગાત^{૨૭};
 હૃદયલેણા હૈહાનિષે, દષિ દષિ બે બ્રાત. ૧૦
 સર્વ બાળને પ્રેમવશ, જાણી રઘુકુળભાણ;
 પ્રીતિસમેત નિકેતનાં^{૨૮}, વિધ વિધ કયાં વખાણ. ૧૧
 નિજ નિજ રૂચિએ બાળસહુ, બોલવે નિજપાસ;
 સ્નેહસહિત ત્યાં બ્રાત બે, જળ પામિ ઉઠાસ. ૧૨
 દેખાડે પ્રભુ અનુજને, રચના જે અતિસાર;
 કહિ મૃદુ મનહર મધુર અતિ, વચનો વિવિધ પ્રકાર. ૧૩
 જેની અનુસાશન થકી, માયા જેહ પ્રચંડ;
 લવનિમેષમાંહે રચે, પ્રૌઢાં અતિ પ્રઘાંડ. ૧૪
 ભક્તહેતુ ભગવાનને, ચિતવે બની ચક્રોત;
 ધનુષયશશાળા રૂડી, પુરી નાગાવી પ્રીત. ૧૫
 ચાલ્યા કૌતુક દષિસહુ, સાનુજપ્રભુ ગુરૂપાસ;
 જાણિ વિલંબ થયો ઘણો, તેનો મનમાં ત્રાસ. ૧૬
 જુઓ જેહના ત્રાસથી, ડરને ડર લાગેય;
 ભજન પ્રભાવ બતાવતા, ઉમા રામ પ્રભુ તેય. ૧૭
 કહિ વાનો મૃદુ મધુરઅતિ, બાળક કયાં વિદાય;
 સંગ ત્યાગ્યો નવગમે, પુડ શિશુ સડ પળાય. ૧૮
 બળાતકારે તેમને, સાદર કરિ સન્માન;
 વળાપિયાં બાળક સહુ, ઉમા રામ ભગવાન. ૧૯
 સભય સપ્રેમ વિનીત અતિ, દશરથ રાજકુમાર;
 બેઠા ગુરૂપદ નામિશિરા, આશા પામિ ઉદ્ધાર. ૨૦
 નિશિ પ્રવેશના સમય પ્રિછિ, સંધ્યા વંદન કાજ;
 આશા દિધિ પ્રભુરામને, જે કૌશિક મુનિરાજ. ૨૧
 કેતાં કથા વિવિધ અતી, વળિ ઇતિહાસ પુરાણ;
 મુંદરરજની મધ્ય વિતિ, જાગે રઘુકુળભાણ. ૨૨
 જઈ મુનિવરે તેસમે, શયન કરૂં ભલિભાત;
 ચરાણ ચાંપવા લાગિયા, રઘુકુળહરિ બે બ્રાત. ૨૩
 કરે નિવિધ જપજાપ અતિ, ધરિ પૈરાગ્ય સમાજ;
 જુગને જગમાં જેમના, ચરાણકમળને કાજ. ૨૪
 જાણ્યે તે બે બંધુએ, જીત્યા પ્રેમ અમીત;
 ગુરૂપદકમળ પહોટતા, પૂરાણ પ્રીત સહીત. ૨૫
 વારંવાર ઋષેશ્વરે, પ્રેમે આશા દીધ;
 જઈને ત્યારે જુગતિથી, શયન રઘુવરે કીધ. ૨૬
 પ્રભુપદચાંપે તેસમે, મહાવિર લક્ષ્મણ બ્રાત;
 સભય સપ્રેમ પ્રતીતિએ, સુખપામ્યા તેરાત. ૨૭
 રામકહે ત્યાં વળિવળી, સુવે બ્રાત જઈ સેજ;
 ધરિ ઉર પોઢ્યા પદકમળ, લક્ષ્મણ મહાતન તેજ. ૨૮
 ૨૬ બાને. ૨૭ ચરીર. ૨૮ ધરનાં.

લક્ષ્મણ પેલા જાગિયા, મુણિ કુરકટધ્વનિ^{૨૯} કાન;
 જાગ્યા ગુરૂથિ પ્રથમપ્રભુ, ઉમા રામ ભગવાન. ૨૯
 રૌચક્રિયા કરિ સકળપદિ, સાનુજ કરિયું સ્નાન;
 નિત્યકર્મ કરિ ગુરૂપદે, શિશ નમાવ્યું ભગવાન. ૩૦

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

પુજસમય ગુરૂતણો જાણી,
 માંગશે પુષ્પ મનમાં પ્રમાણી;
 ગુરૂઆશા લેઈ તતકાળ,
 ચાલ્યા પુષ્પ લેવાને દયાળ. ૧
 સૌમિત્રેયછે પાણુ નિજ સાથે,
 કર ધનુષ બાણ ભડ્યા ભાથે;
 નૃપબાગ વિલોકિએ જઈ,
 જ્યાં વસંત રહ્યો લોભાઈ. ૨
 લાગ્યાં તરૂં મનહર હરોહાર,
 સંકુલ ફળકુલ નાનાપ્રકાર;
 લતામંડપ વરણવરાણના,
 જ્યહાં જોઈએ ત્યાં નૌતમ રચના. ૩
 ફળકુલ પલ્લવિત શોહાવે,
 નિજસંપતિ મુરતરૂને લજવે;
 ચાતક કોકિલ કીર^{૩૦} ચક્રોર,
 કુંજે ખગ કલ નાચે મોર. ૪
 મધ્યબાગે તળાવ પવિત્ર,
 તેની રચના અધિક છે વિચિત્ર;
 જળ અમૃત જેવાં ભરિયાં,
 સુંદર ઘાટ માણીનાં પગથિયાં. ૫
 ખિલ્યાં કમળજળે રિધરંગ,
 જળપંખી કુંજેગુંજે ભૂંગ;
 જોઈ હરખ્યા સરોવર બાગ,
 પ્રભુ સાનુજ ત્યાં સાનુરાગ. ૬
 પરમ રમ્ય આરામ છે એજ,
 સુખ દે પ્રભુ રામને તેજ;
 જોયો ચારદિશે ફરિબાગ,
 ઉરમાં સાનુજ હજ્યા અથાગ. ૭
 પુછી માળિને લે દળ પુષ્પ,
 પરમાનંદ શ્રી કૌશલભૂપ;
 તે સમે ત્યહાં જનકી આવી.
 પુજવા ગૌરી માએ માકલાવી. ૮

સંગે સખિ સહુ સુંદરી શાણી,
ઝીત ગાય મનોહર વાણી ;
સર નિકટ ગૌરી મંદિર સોદે,
વરણ્યુ બય ન જોઈ મન મોદે.
કરી સ્નાન સસબની ચાલી,
ગૌરીગૃહ નૃપખાણી રૂપાણી ;
કરી પૂજા અધિક સાનુરાગે,
સુંદર વર નિજ અનુરૂપ માગે.
એકસખિ તણ સીતાનો સંગ,
જીએ કુલવાડી અંગે ઉમંગ ;
જઈ જ્યા તેણે ખને પ્રાત,
રૂપ નિરખી થઈ રણિઆત.
ધાતી ધાતી જનકી પાસે,
આવી તે સખી અતિ ઉલ્હાસે ;
સહુ સખિઓ દશા જોઈ તેની,
હર્ષાશ્રુએ આંખ ભીછ જોની.
કહે હેતુ નિજ હર્ષકેરો,
પ્રેમ સૌ મળિ લઈને હેરો ;
વદી તે સખી કોમળવાણી,
મુણા સૌ અતિ આદર આણી.

હરિગીત છંદ,

સખિઓ મુણા મુજ હર્ષકારણ, વિદિત કરૂં તમને સહુ,
કુલખાગ જોવા નૃપકુંવર જે, આવિયા રૂપ શું કહુ ;
છે વયકિશોર અનૂપ રૂપના, સર્વવિધિ સોદ્યામણા,
તન શ્યામગૌર ધનૂર્ધારી, રૂપમાં નહિં કરી માણા. ૧
ક્યમ કહુવખાણિ ગિરા અનયન^{૩૧}, નયનવાણિવિના અલો
પણ દેખતાં એ રૂપ કુંવરનાં, મનતણી પોચો રણી ;
સહુ સાણિ સખિઓ હર્ષિ મુણિને, તે સખીની વાતડી.
કહુ ધન્ય અતિ તેં તો કરીજે, સૌનિ શીતળ છાતડી. ૨
સીતા હૃદય પ્રકુલિત થયું અતિ, જાણિ આનુરતા ઘણી,
સખિ એક વદતી તેસમે કહિ, નૃપકુંવર રથુકળમણિ ;
નૃપપુત્ર જે મુનિસંગ કાલે, નગર આવ્યા સાંભળ્યા,
અતિ રૂપ મનહર કર ધનુષધર, સખિ જનક તેનેમળ્યા. ૩
નરનારિ નિજવશ કરિલિધાં નિજ, રૂપ મોહનિ નાખિને,
સહુલોક જ્યાં ત્યાં છબિ વરણુવે, હૃદયઅતિ અભિલાખિને;

૩૧ આંખવિનાની.

છે જરૂર જોવા જોગ સખિઓ, જોડ ચાલો જોઈએ,
અતિ રૂપ ભૂપકુંવરનું નિરખી, સર્વ સંશય ખોઈએ. ૪
મુણિ વેણ તેનાં જનકીમન, ભલિરિતે અતિ શોભિયાં,
રથુનાથના દરશનનિ માટે, લલિત લોચન લોભિયાં ;
કરિ અત્ર સખિતે ચાલિ જનકિ, હંસગતિ પગમાંડતી, ૫
પ્રીતી પુરાતનિ કો મિષ્ટે નહિં, નેત્રશર અતિ છાંડતી.
સંભારિ નારદવચન^{૩૨} સીતા, પ્રીતિપાવન ઊપની,
સહુદિશિ વિલોકિત ચકિત જાણે, ખાળમૃગિ ભયભિતખની ;
કટિ મેખળા કંકણતથા વણિ, ધ્વનિ સુનેપુરતણિ મુણી,
લક્ષ્મણપ્રતે વદતા મુખે હરિ, રામ મુખદ હૃદય ગાણી. ૬
દિધિ દુહ્લી આ જાણું મદને, જગવિજય મનસાકરી,
કહિ એવું તેલણિ જોયું ફરિને, અતિ ઉમંગ હોધરી ;
અતિરૂપ જોખનમાતિ સતિ તે, દામની હાતિ હારણી ;
શું રૂપ રાજકુમારિનું એ, વાહ ખાગ વિહારણી. ૭
સીતાવદન શશિ સ્વચ્છ નિરખી, થયાં નેત્ર ચકોર ત્યાં,
લોભાઈરહું મન રામકેરૂં, ચિતવની ચિત ચોરજ્યાં ;
લોચન અચંચળ થઈ રહ્યાં અતિ, વદન શોભાછે વડી, ૧૨
સંકોચિ નિમિએ^{૩૩} તજ્યું દૃગંચળ^{૩૪}, તરતજાણે તેઘડી.
સીતા લલિતતા દેખિ અતિશે, સહુવિષે મુખ પામિયા,
કરતાં વખાણુ ન વચન આવે, વદન જોઈ વિરામિયા ;
સહુ નિજ નિપુણતા વિરચિએ રચિ, પ્રગટ દાખવિ જક્તને, ૧૩
અતિ રમ્યતાને રમ્યકરતી, મોહની આશક્તને.
છમિલવન દીપશિખા^{૩૫} બજોજ્યમ, શોભતી નૃપતીસુતા,
ઉપમા સહુ કપિની પડે જીવ, અલખ રૂપની અદભુતા ;
ઉપમા કહો કઈ આપિએવી, જનકિસુ સરખાવિએ,
સીતાસમાન ન અન્ય કોઈ, એક સીતા કાવિએ. ૧૦
મનવરણિ શોભા જનકીતણિ, નિજદશા વીચારિને,
લક્ષ્મણપ્રતે ખોલ્યાવચન શુભ, તેસમજ અનુસારિને ;
લક્ષ્મણ જનકતનયાજ આ તે, ધનુષમખ જે કારણે,
આવી સખી લૈ ગૌરિપુજ્યા, વાહ રૂપ જઈ વારણે. ૧૧

૩૨ એકસમે જનકીજી ગિરિજા પૂજવાના નિમિત્તે
જતી હતી. ત્યાં માર્ગમાં નારદૃષી માળ્યા, જનકીએ દંડવત
કરીને કહ્યું કે મહારાજ હું દેવીની પૂજા કરવા જાઉં છું.
તે સાંભળી નારદ પ્રસન્ન થયાને સીતાને આશિર્વાદ દીધો
કે હે જનકી આ ગિરિજા ખાગમાં શીરામચંદ્ર
તારે પતિ તને મળશે. જનકીએ પૂછ્યું કે મહારાજ
હું કેમ ઓળખીશ! નારદ બોલ્યા કે આ ખાગમાં જોને
જોવાને તાર મન અધિક લોભિત થઈ જાય; તેનેજ તારે
જાણવો કે આ મારો સ્વામિ છે. ૩૩ નેત્રના દેવતા.
૩૪ પાંપણ. ૩૫ દીવાની સગ.

આહારકોર નવી કાપડ બજારની ૧ મુંખાં, ૬ મી નેત્રખર. ૧૮૭૨.
સામેની ગડી ધર નંબર. ૧૮

નુજસીકૃત ગાથાણ.
૩૭૨૨૨ નંબર ૪૧ સને ૧૮૭૨.

કરતી પ્રકાશજ હરતી કરતી, સહસ્રખી ફુલખાગમાં,
શોભા વિલોકી અતિ અલોકિક, જેહની અનુરાગમાં;
મનમારું સ્નેહ પવિત્ર તેપણુ, જોઈ મુખને ક્ષોભતૂ,
કારણ સહુ તે વિરચિ જાણે, સુભગતન મમ કરકતૂ. ૧૨

દોહડા.

રઘુપંશીના દેવિરા, છે એ સહજ સ્વભાવ;
મન કુપંથ પગ નવ ધરે, કદિએ જોતાં દાવ. ૧
મને પ્રતીતિ અતી ઘણી, મુજમનની આવાર;
સ્વપ્ને પણ પરનારિને, ચિતવી નથી લગાર. ૨
પોંડ જુએ નહિ જેમની, રિપુ રણાંગણે બ્રાત;
મન દીડી લાવેનહીં, પરનારીની વાત. ૩
માગણુ જેના મુખચકી, ના નવલહે કદાય;
તેવા નરવર અધિક નયિ, જગ ધોડાજ જણાય. ૪
કરી વાત એવીરિતે, બ્રાત સાથ ભલિભાત;
લોભાણૂ મન રામનું, સીતારૂપ અઘાત. ૫
મુખપંકજ મકરંદ^{૩૬} છબિ, કરે જમરજ્યમ પાન;
રામરૂપ અનુરૂપ દિસે, સીતા સતી સમાન. ૬
ચકિત ચિતવતી યોદ્ધેશ, સીતાસહિત સનેહ;
ક્યહાં ગયા નૃપખાળે, મુજમનમાન્યા જેહ. ૭
જ્યહાં વિલોકે શશિમુખી, શિશુ મૃગનયની સીત;
જાણું કમળસિતમ્રેણિ ત્યાં, વરષે અમિત અમીત. ૮
લતાનિઓષે યેયને, સખિએ કરિને સાન;
ખતાવિયા તેણેસમે, સાનુજ રામ નિધાન. ૯
શ્યામલ ગૌર કિશોરવય, વદનચંદ્ર ઝળકાય;
દખિ અનુપરૂપ કુંવરનાં, સિયલોચન લલચાય. ૧૦
જાણે નિજનિધિ ઓળખી, હરખે હૃદય હમેશ;
દખિરામ થાડ્યાં નયન, તઈ પલકેય નિમેષ. ૧૧
અધિક સનેહ એસમે, ભોળી થઈ ગઈ દેહ;
શર્દચંદ્રને જ્યમ જુએ, ચકિત ચકોરી જેહ. ૧૨
લોચનપંથે રામને, ઉરધરમાહે આણિ;
દીધાં પલકકમાડ ત્યાં, સીતા અતિશય શાણિ. ૧૩
સીતા જવ પ્રિથિ પ્રેમવશ, સહુ સખિઓએ ત્યાંય;
મન સંકોચાએ અધિક, કહિ ન શકે તે કાંય. ૧૪
મગટયા લતાલવનચકી, તે અવસર બે બ્રાત;
નિકળ્યાબે જ્યમ વિમળવિધુ, તઈ ધનપડળ અઘાત. ૧૫

૩૬ ફુલમાંનો રસ.

શોભાસીમ સુભગ, અતી, સુખનિધાન બે વીર;
નીલ પીતવારિજસમા, શોભિત શુદ્ધ શરીર. ૧૬
કાનશિયા શોભે ભલા, સુંદરતા દે સાર;
મધ્ય મધ્ય ફુલકળિતાણા, ગુરછા શોભાદાર. ૧૭
ભાલતિલક શ્રમ ખિંદુ^{૩૭} શુભ, શોભે અતિ રમણીક;
શ્રવાણુ સુભગ ભૂષણુ વિવિધ, કરીરધાંછે ક્રીક. ૧૮
વાંકિ ભૂકટિ ભાસે ભલી, ખીટલિયાબા કેશ;
લોચનલાલ કમળસમાં, રાતાં રમ્ય વિશેષ. ૧૯
ભાળ નાસિકા દાઢિ શુભ, હરિનો હાસ્યવિલાસ;
તેતો સહુ જગનેકરે, દામ વિનાનાં દાસ. ૨૦
કહિ ન જાય મુખછબિ હુંધી, કોટિક કામ લબ્ધય;
ઉર મણિમાળા ઓપતી, ઝળક ઝળક ઝળકાય. ૨૧
શંખાકારે શોભતી, ગ્રીવા પ્રભા મહંત;
કામકલલ^{૩૮} સુંદનીસમા, ખાહુ અધિક ખળવંત. ૨૨
વામ ખાહુ શોભે ભલો, દડિઓ પૂષ્પ ભરેલ;
શ્યામકુંવર જે હે સખી, મોહનિરૂપ અતિ છેલ. ૨૩
કટિકેશરિ પટ પીતધર, સુખમા શીળ નિધાન;
દખિ ભાનુકળ ભુષણુને, સખિ સહુ ચિત્ર સમાન. ૨૪
એકશાણિ સખિ દ્યૈર્ધધરિ, જનકિના અહિહાથ.
બોલિ વચન રણિઆમણાં, સતિ સીતા સંગાથ. ૨૫
કર તું ધ્યાન પછિ ગૌરિનું, જે જગજનની ગાણાય.
જોઈ લેતિ નયિ કુંવર ક્યમ, જે તુજ સમિપ જણાય. ૨૬
નયન ઉઘાડ્યાં તેસમે, સંકોચાઈ સીત;
સન્મુખ બે રઘુસિંહને, જોયા અધિક સખીત. ૨૭
નખશિખ શોભા રામની, દખિ જનકી માત;
ક્ષોભપામિ સંભારિને, "પણુ" પિતાનું મુનિતાત. ૨૮
જવ પરવશ સીતાપ્રિછી, સખિઓએ તેવાર;
કહે સહુ ભયભીત થઈ, થયો વિલંબ અપાર. ૨૯
આવશું ફરિ સરવે અહીં, આજ સમે સખિ કાલ;
એમકહી સખિ એકત્યાં, મંદ હસી તતકાળ. ૩૦
ગિરા ગૂઢ મુણિ જનકી, મનપામી સંકોચ;
વાર થઈ મા ખીજશે, સતિને મન તે શોચ. ૩૧
રામ આણિ ઉર ધીરધરિ, ફરી તરત તેકાળ;
નિજતા પિતૃવશ જાણિને, જનકિ રૂપ વિશાળ. ૩૨
મૃગવિહંગ ખહુ રંગના, ભુંગ કમળ તરૂરાય;
જોવા મિષ કરિ જનકી, વણિ વણિ જોતી જાય. ૩૩
નિરખિ નિરખિ રઘુવરછબી, પૂરણ વાધે પ્રીત;
હે સખિ શ્યામલ નૃપમુતે, ચોરી લીધું ચિત. ૩૪

૩૭ પરસેવાનાં દીપાં. ૩૮ કામદેવનો હાથી.

જાણિ કહણ રાંકરધનુષ, ચિંતા કરતી ચાલિ;
શ્યામલ મૂરતિ રાખિ ઉર, સરસ રિતે સંભાળિ. ૩૫
જાતાં દિદિ જવ જનકી, શોભા ગુણ રૂપ ખાણ;
જુએ તેહભણિ ચક્રિતથઈ, રાઘવ રઘુકળ લાણ. ૩૬
પરમ પ્રેમમય અધિક મૃદુ, કરી સાહિ^{૩૯} ધરિ બહાલ;
પવિત્ર ચિતભીતર ભલે, લખી લીધિ તેકાળ. ૩૭
ગઈભવાનિ મંદિરપછી, સીતા સહિતઉમંગ;
ચરણવંદિ વદિ જોડિકર, ગૌરિસુ તેહ પ્રસંગ. ૩૮

ખિગરી કોન મુધારે “એ રાગ.”

જય જય જય ગિરિરાજ કિશોરી, શિવમુખચંદ્ર ચકોરીર;
જય ગજવદન^{૪૦} પદાનન^{૪૧} માતા, જય જય જય જયગદંબારે;
જય દામનિધુ તિગાત્રણિ ગિરિજા, અખિલ વિશ્વઅવલંબારે.

જય જય જય ગિરિરાજ. ૧

નહિં તુજ આદી મધ્ય ભવાની, નહિં વણિ કદિએ અંતરે;
અમિત પ્રભાવ ન વેદ પ્રિછે કશું, સેવે સિંધ મુનિ સંતરે.

જય જય જય ગિરિરાજ. ૨

ભવ સંભવ પાલણ કરનારી, તૂજ પરાભવકારણિર;
વિશ્વમોહની સ્વવશવિહારણિ, તૂજ અધમ ઉધારણિર.

જય જય જય ગિરિરાજ. ૩

પતિ દેવતા શંભુઅખિલેશ્વર, તુજ યશ જગ જ્યાં ત્યહિરે;
માત પ્રથમ રેખા તુજ કેરી, સર્વ ત્રિયાનીમહિરે.

જય જય જય ગિરિરાજ. ૪

મહિમાતણી સિમા નહિં માતા, વરને વર વરદાનીરે;
તુજ પ્રભાવ શારદ શેષાદિક, કહિં નવશકે ભવાનીરે.

જય જય જય ગિરિરાજ. ૫

શુદ્ધ ભાવથી તુજને સેવ્યે, અતિ મુદલભ રૂળ ચારરે;
વરદાયણિ ત્રિપુરાસીધ્યારો, મમ વિનતી ઉરધારરે.

જય જય જય ગિરિરાજ. ૬

હૃદયે તુજ ચરણ કમળ પુછું, સુરનર કિન્નર નાગરે;
સિદ્ધ મુની સંતો અતિ મુખિયા, સમરિ સાતુરાગરે.

જય જય જય ગિરિરાજ. ૭

માત મનોરથ મારા જે શુભ, જાણુછો સહુ તેહરે;
વસો સદા ઉર પૂર સર્વને, સદા ભકતપર સ્નેહરે.

જય જય જય ગિરિરાજ. ૮

૩૯ લખવાની રૂપનાઈ. ૪૦ ગણપતિ.

૪૧ કાર્તિકસ્વામી.

માટે કારણ પ્રગટ કરું ન તે, તૂં સર્વજ્ઞા સારીરે;
બ્રહ્મા ચરણ કહિં એવું જુજાએ^{૪૨}, વિનતી અધિક ઉચારીરે.

જય જય જય ગિરિરાજ. ૯

હોહરા.

ખોલી ગૌરી હર્ષ ધરિ, અંતરમાં અમીત;
આશિષ સત્ય મુણે સતી, દેહી પૂરણ પ્રીત. ૧

પુરી થશે મનકામના, જનકિ તુજ મન જેહ;
પામિશ વર વરણાગિયો, નહિં એમાં સંદેહ. ૨

નારદ વચન સદા શુચી, સત્ય અને સુખકાર;
મન રાચ્યુ જેની ઉપર, મળશે તે ભરથાર. ૩

સહેજ મુંદર શામળો, મળશે સ્વામીતિહ;
દયાનિધાન મુજાણ હરિ, જાણે તુજ શિળ સ્નેહ. ૪

એહ ભાંતિ પાર્વતિતણી, મુણી સત્ય આશીષ;
સૌતા સહિત હર્ષિત ઉરે, સખિએ સહુ તેદીશ. ૫

વણિ વણિ અધિક પુજા કરી, ગૌરીની તે કાળ;
મંદિર ચાલી મુદિત મન, સીતા રૂપ રસાળ. ૬

કહ્યો જય નહિં હર્ષ ઉર, જાણિ ગૌરિ અનુકૂળ;
વામઅંગ ફરકે ખૂટ, મુંદર મંગળમૂળ. ૭

સીતા મુંદરતા અધિક, વખાણતા ઉર આમ;
ગરૂ સમીપ બંને ગયા, બ્રાતા લક્ષ્મણ રામ. ૮

કહ્યું વૃતાંત રામે સહુ, મુનિ કૌશિકની પાસ;
સરળ સ્વભાવ ન કપટ કશું, સૌતા નિપુણતાવાસ. ૯

પામિ પૂજ્ય પૂજા કરી, દિદિ મુનિએ આશીષ;
બંને બ્રાતાને ભલી, મુણે તમે મુનિધરિ. ૧૦

મુકળ તમારા સહુ થશે, મનોર્થ જે અતિ સાર;
મુનિ આશિષ મુણિ બ્રાત બે, મુખિઆ થયા અપાર. ૧૧

કરિ બોજન કૌશિકમુની, જ્ઞાન નિધાન મુજાણ;
કેવા લાગ્યા કોડથી, કયા પવિત્ર પુરાણ. ૧૨

દિવસ અસ્ત જ્યારે થયો, પામિ રજા મુનિતાત;
સંધ્યા કરવા સંચર્યા, ગુણનિધિ બંને બ્રાત. ૧૩

પૂર્વદિશાએ પ્રગટિયો, ચંદ્ર અધિક તેજાળ;
જેઈ સૌતામુખ સારખો, મુખ પાગ્યા તે કાળ. ૧૪

વણિ વિચાર મનમાં કર્યો, ચંદ્ર ભલે અતિ તેજ;
પણ સીતામુખસમ નહી, જોતાં હિમકર એજ. ૧૫

જન્મ સિધુવણિ બંધુ વિષ, દિન મલીન સકલંક;
સીતામુખસમ ક્યમકરી, ચંદ્ર ખાપડો રંક. ૧૫

૪૨ સીતાએ.

વસંત તિલકા છંદ.

વાધે ઘટે કુખદ વિહંગિને વિશેષે,
 રાહૂ ગ્રહે નિજમુખે તુજને કલેષે ;
 તું કોકશોકમદ પંકજદ્રોહિ ભારે,
 છે ચંદ્રમા અવગુણો અતિશેષ તારે.
 બૈદહિ વકત્ર સમતા તુજનેજ દીધે,
 તો દાષ થાય અતિ એમ અચોચ કીધે ;
 સીતાને વકત્રછબિ ચંદ્રમિષે વખાણી,
 ચાલ્યા પછી ગુરૂને અતિ રાત્રિ જાણી.
 કૌશીકચાર્યકમળે નમિ ખેડે પ્રાતા,
 આજ્ઞા લઈ જઈ સુતા મન રાહું થાતા ;
 જગી ઉઠ્યા વિગતરાત્રિ પછી શ્રી રામ,
 બંધૂ વિલોકિ વદતા વદનેધિ આમ.
 ઊગ્યા દિવાકર વિલોક્ય રૂડો તું ભાઈ,
 છે કોક લોક વળિ પંકજ સૂખદાઈ ;
 બોલેછ લક્ષ્મણ જોડી દિપાણિ^{૪૩} વાણી ;
 શ્રીરામભૂચક્રમલાવ અતી વખાણી.
 સંકોચઈ કમુદની અરૂણોદયેથી,
 નક્ષત્રયૂથતણિ જ્યોતિ મલીન એથી ;
 હે નાથ આગમન જેમ સુણી તમારૂં,
 સેજે થઆ નૃપ સહુ બળહીણ વારૂં.
 નક્ષત્રભૂપતિ^{૪૪} ઉજસ કરે અતીશે,
 ઠાળી શકે ન કદિ એ તમચાપ^{૪૫} રીશે ;
 નાના વિહંગ કમળો અલિ કોક કોકી.
 હૃદ્યા ઉરે રજનિઅંત સહુ વિલોકી.
 એવીરિતે પ્રભુજી ભક્તજનો તમારા,
 થાશે સુખી ધનુતુટયે^{૪૬} હિત ઇચ્છનારા ;
 મૂર્ખોદયે તમવિનાશ વિનાશ્રમેથી,
 નક્ષત્ર ગુપ્ત જગ ભાનુ પ્રકારા તેથી.
 મૂર્ચે નિજોદયમિષે સહુ આ ભુપોને,
 દેખાડિયો પ્રભુ પ્રતાપ અમાપ જોને ;
 છે બાહુશક્તિ મહિમા તમ^{૪૭} ઊદઘાટી,^{૪૮}
 રીતી તમારિ ધનુ ભંજન પ્રગટ સાટી.

૪૩ મેહાચ. ૪૪ રાજરૂપી નક્ષત્ર. ૪૫ ધનુષરૂપી
 અંધકાર. ૪૬ ધનુષ પુટવાથી. ૪૭ તમારો.
 ૪૮ ઉદ્યાચળ પર્વત.

દોહરા.

બંધુ વચન સુણિ મુકુ અતી, મંદ હસ્યા ભગવાન ;
 શૌચક્રિયા સરવે કરી, સ્નેહે કરિયું સ્નાન. ૧
 નિત્યક્રિયા કરિ ગુરૂકને, આવ્યા બંને ભાઈ ;
 ચરણ કમળમાં સુભગશિર, નમાવિયુ હરખાઈ. ૨
 બોલાવ્યા જનકે ત્યહાં, સતાનંદ કુળગૌર ;
 તરત મોકલ્યા તેમને, કૌશિકમુનિની કોર. ૩
 જનકવિનતિ જઈ તેમને, સંભળાવિ મુનિરાય ;
 હૃષે બોલાવી લિધા, બંને પ્રાત સુકાય. ૪
 સતાનંદપદ વંદિને, બેઠાજઈ ગુરૂપાસ ;
 રામ લક્ષ્મણ રીઝથી, અંતર ધરિ ઉલ્લાસ. ૫
 ચાલો તવ કૌશિક કહે, મોકલિયા મહિપાળ ;
 આવ્યા છે મુનિ તેડવા, વિશેષ ધરિને વ્હાલ. ૬
 સૌંતા સ્વયંવર જોઈએ, જઈને જુગતે આજ ;
 કોને ઇશ મોટમ દિએ, મળિયા ભૂપસમાજ. ૭
 કહે લક્ષ્મણ હેમુની, જેપર કૃપા તમારિ ;
 યશભાજન તે જાણવો, વેગે કહૂ વિચારિ ; ૮
 હરખ્યા સુણિ સહુ મુનિવરો, વચનો વિનય સમીત ;
 સુખ માની સરવે દિધી, આશિષ ઉચિત અમીત. ૯
 પછિ મુનિવૃંદ સમેત હરિ, ચાલ્યા જોવાકાજ ;
 ધનુષ યજ્ઞશાળા રૂડી, જ્યાં મહિપાળ સમાજ. ૧૦
 રંગભોમિએ પ્રાત બે, આવ્યા મુની સહીત ;
 સમાચાર પુરવાસિએ, પામ્યા જવ ધરિ પ્રીત. ૧૧
 કામધામ તહું સંચર્યાં, જોવા રાજકુમાર ;
 બાળક વૃદ્ધ જુવાનિયાં, નગરતાણાં નરનાર. ૧૨
 જોયું જનકે તેસમે, ભારે થયલી ભીડ ;
 મુચિ સેવક બોલાવિ લિધ, રાએ પાડી રીડ. ૧૩
 તરત જવ કહું તેમને, નગરલોકની પાસ ;
 થો આસન સહુને ઉચિત, આવ્યા જોવા આશ. ૧૪
 કહિ મુકુ વચન વિનીત અતિ, બેસાર્યાં નરનાર ;
 ઉત્તમ મધ્યમ નીચ લઘુ, નિજ નિજથળ અનુસાર. ૧૫

છપા.

રાજ કુંવર તે સમે આવિયા રંગભુમીમાં ;
 બાણું લલિતાછબી, છવાઈ રહિ રૂપ સીમા ;

૪૮ તરફ. ભણી. ૫૦ હાંકા રોપાવો.

ગુણનિધિ નાગર વીર, મનોહર શ્યામલ ગોરા ;
મહા રૂપ બળ તેજ, અચળ સંગ્રામે સૂરા ;
હુગુણમાં^૧ જ્યમ યુગશશિ^૨ પુર્યા, શોભે રાજ સમાજમાં
તન ગૌર લક્ષમણ લાલનૂં, અધિક રૂપ રઘુરાજમાં. ૧
નિજમનમાં જેમને, ભાવના હૃદયો જેવી ;
મણુ મૂરતિ તેમણે, દીઠિ દ્રષ્ટે ત્યાં તેવી ;
દેખે નૃપ રણધીર, જાણુ વિરસ તનધારી ;
દેખી મણુને હરે, કટિલનૃપ રહે વિચારી ;
જાણે ભયંકરી મૂતે છે, ધનુષધારિ ધરણી ધણી ;
સહુ કટિલનૃપે મણુ એ રૂપે, દીઠા શ્રી રઘુકળભણી. ૨
હતા અસુર નૃપવેષ, જેહ છળ કપટિ સુરારી ;
મણુ મૂરતિ તેમણે, કાળસમ નિરખી ધારી ;
નગરલોક નિરખતા, પરમનાગર બે ભાઈ ;
નરવિભુષણ નિરધાર, અધિક લોચન સુખદાઈ ;
નારી વિલોકતી હરખિ ઉર, નિજનિજ રૂચિ અનુરૂપના ;
ધરિ મૂર્તિ જાણુ શૃંગારરસ, કુમાર કૌશલભૂપના. ૩
વિરાટમય મણુરૂપ, પ્રહ્લજ્ઞાનીને ભાસે,
ખહુમુખ કર પદ નેત્ર, અધિક શિશ દિસે વિલાસે ;
જુએ જનકજાતિનાં, રામને ઉમંગ સોતાં ;
લાગે સજ્જન સગાં, અધિક બહાલાં જ્યમ જોતાં ;
સહભૂપ^૪ વિલોકતિ રાણિ ત્યાં, શિશુસમ પ્રીતિ અધીકતા ;
રઘુજાતિલક સહુ યોગિને, પરમ તત્ત્વમય ભાસતા. ૪
સંતોનાં શુદ્ધ હૃદય, પ્રકાશરૂપે મણુ સ્થેજે ;
દિષ્ટદેવ સમ સુખદ, જુએ હરિજન સહુ તેજે ;
ચિતવે મણુરામને, જનકીજી જે ભાવે ;
તે સનેહ સુખ અધિક, જાણ વરણ્ય નહિ દાવે ;
ઉર અનુભવતી ન કહે મુખે, સીતા પણ તે સુખ ગાણી.
કવિ કોઈ કહે કેવીરિતે, વરણી એકમુખે ભાણી. ૫
એવિ રિતે જેમના, ભાવ મણુ પ્રત્યે જેવા ;
તેવિ રિતે તેમણે. દિઠા કૌશલપતિ તેવા ;
કૌશલરાજકિશોર, રાજતા રાજ સમાજે ;
સુંદર શ્યામલ ગૌર, તેજ તન અધિક વિરાજે ;
અતિ વિશ્વવિજ્ઞાનચોર યુગ, સ્થેજ મનોહર મૂર્તિ બે ;
વળિ કોટિકામ ઉપમા લઘૂ, રાજ તેજ મુખ પ્રતિષ્ઠે. ૬

દોહરા.

શદ્દચંદ્ર નિંદક વદન, શોભાધામ સ્વરૂપ ;
અતી લલિત લોચનકમળ, કુમાર કૌશલભૂપ. ૧

૧ તારા. ૨ બે ચંદ્ર. ૩ રાજસહિત.

મનહર ચિંતવની રૂડી, મનસિજ^૫ મદ હરનારિ ;
હૃદય ભાવતી અતિ લલિત, વરણિ ન જાણ વિચારિ. ૨
કલકપોળ^૬ યુગ કોળમાં, શુભશૃતિ કુંડળજોળ^૭ ;
રદ સુંદર ચાર ચિત્તુક, ખહુમનહર વળિ બોલ. ૩
ચંદ્રકિર્ણ નિંદક રૂડો, હરિનો હાસ્ય વિલાસ ;
ભૂકટિ વિકટ ભાસે ભલી, નમણુ નાક સુખવાસ. ૪
ભાળ વિશાળ તિલક વળી, જળક જળક જળકાય ;
કેશ પિલોકી બ્રમરગણ, લક્ષ પ્રકાર લજ્ય. ૫
પિળી રાજટોપી રૂડી, શિરપર અતિ સોહાય ;
મધ્ય મધ્ય ફલ કળિ વળી, ખનાવિછે મુનિરાય. ૬
ગ્રીવા શંખાકાર શુભ, રૂચિર રાજતીરેખ ;
જાણે ત્રિભુવનમાં રૂડા, સુંદરતા સિમ લેખ. ૭
ગજમણિ પેદ્યા કંઠમાં, ઉર તુળસીની માળ ;
વૃષભકંઠ હરિચાલણી, બળનિધિ ખાહુ વિશાળ. ૮
કટિ તરકસ^૯ તાણી લિધા, પીત વસ્ત્ર ઘૃતિકાર ;
ધનુષ વામકંઠિ ધર્યું, હાથ ખાણુ હથિઆર. ૯
પીત યજ્ઞઉપવિત વળી, રાજે અતિ રમણીક ;
નખશિખ સુંદર અંધુ બે, વિવિધ આભુષણ ઠીક. ૧૦
જેઠ જોડ સુખિયા થયા, પુર નર નારિ તમામ ;
એક ટો ન્યાળી રહ્યા, લોચનપથી રામ. ૧૧
હરખ્યા અતિ મિથિલેશ પણુ, દેખી બને ભાઈ ;
મુનિપદકમળ ગ્રહ્યા જઈ, તેહ સમે હરખાઈ. ૧૨
કરિ વિનતી સહુ નિજ કથા, સંભળાવિ ઋષિપાસ ;
રંગભોમિ દરશાવિ સહુ, અંતર ધરિ ઉલ્લાસ. ૧૩
જ્યાં જ્યાં જાય કુમાર બે, શોભા રૂપ ગુણ ખાણુ ;
ત્યાં ત્યાં ચક્રિત બની સહુ, નિરખે રઘુકળભાણુ. ૧૪
નિજ નિજ રૂચિએ રામને, જોયા સર્વે સાર ;
કોઈ ન જાણે મર્મ કશું, માયા હરિનિ અપાર. ૧૫
ભલિ રચના કૌશિક કહે, જનક ભૂપને જેમ ;
મહા મુદિત મનમાં થઈ, માને સુખ નૃપ તેમ. ૧૬
એક મંચ સહુ મંચથી, સુંદર વિશદ વિશાળ ;
મુનિ સમેત બે અંધુ ત્યાં, બેસાર્થ મહિ પાળ. ૧૭

વસંતતીલકા છંદ.

દેખી શ્રી રામ નૃપ સૌ ઉરમાંહિ હાર્યા,
પૂર્ણેહુ ઉદયસમે જ્યમ તેજ તારા
એવી પ્રતીતિ સહુ ને મન વીરવંકા,
એ તોડશે ધનુષ સત્ય ધરો ન શંકા. ૧

૪ કામદેવ. ૫ ગાત્ર. ૬ અંચળ. ૭ ભાથો.

તોડયા વિના શિવધનૂષ અતી વિશાળા,
આરોપશેજ સિય^૧ રાઘવભીર માળા ;
એવું વિચારી સહુ ભાઈઘરે પધારો,
આવ્યો પ્રતાપ જય તેજ જવા કુવારો.

૨

અંધાભિમાનિ અવિવેકિ ભૂપો હતાજે,
એ વેણુ સાંભળિ હસ્યા મન તે સમાજે ;
તોડયેય ચાપ અતિ દુર્ઘટ લગ્ન ધારો,
તોડયા વિના કુંવરિ કો વરશે વિચારો-

જે એક વાર અતિ કાળ કરાજ હોએ.
સીતા હિતે સમરભોમિ હૈતીશું સોએ^૨ ;
વાણી સુણી અવર^૩ ભૂપતિ મૂસકાણા,
જે ધર્મ શીળ હરિભક્ત હતાજ શાણા.

સીતા વિવાહ કરશે રઘુરાજ સાથે,
સૌ ભૂપગર્વ કરિ દૂર પ્રતાપિ હાથે ;
છતી શકે સમર કો દધિધાવ હંકા,
છે કૌશલેશ સુત યે રણવીરયંકા.

મિથ્યા મરો ન નિજ ગાત્ર વગાડિ વાઘે,
મૂઘા^૧ ઠળે ન મનમોદક^૨ ખૂબ ખાધે ;
સૂણો પવિત્ર શિખ જે હિતની તમારે,
સીતા ગણો જગતમાત તમે વિચારે.

છે જન્મતાત રઘુનાથ સદા વિચારી,
હ્યો ન્યાળિ લોચનભરી છબિ મૂખકારી ;
એ સર્વને સુખદ સુંદર ગુણરાશી,
છે બંધુ યે સતત શંકરહર વાસી.

ત્યાગી મુદ્રા દધિ સમીપ સદા ભરેલો,
ધાઇ મરો ન મૃગવારિ^૩ વિલોકિ રેલો ;
જાઈ કરો હૃદય ભાવતું જેહને જો,
પામ્યા સુજન્મકૃણ આજ સહુ અમેતો.

એવું કહી ભુપતિ અંગ ઉમંગ ભારે,
શ્રી રામનું અનુપ રૂપ જુએ વિચારે ;
દષ્ટિ સહુ નભ રહી વિભુષા વિમાને,
વર્ષાવતા સુમન રનેહ વધારિ ગાને.

તેડાવિ જાણિ સુસમો જનકે સીતાને,
આવી સખી સહિત સુંદરિ ગૌરવાને ;
મુન્ધા કિશોરિ નવયૌવન કોઇ સ્થામા,
સીતા સખી અતિ અનૂપ સ્વરૂપધામા.

૧૦

ચાલી લઇ ભર ઉમંગ ભરેલ સર્પે,
આનંદપર્વ ઉલટયો મન જાણું ગર્પે ;
કોઇ સખી કટિ મરોડતિ જય ચાલી,
કોઇ કટાક્ષ કરતી નૃપને નિહાળી.

૧૧

૫૬

બિગરિ કોન મુધારે “ એરાગ ”

૩

સીતા સુંદરતા રૂપ શોભા, મુખે ન જય વખાણીરે ;
કોણ ગણતિ સીતા રૂપ આગે, ઉમા રમા પ્રહ્લાણીરે.

સીતા સુંદરતા. ૬૬

૪

જગદંબા ગુણસ્વરૂપનિધાની, અતિ અનુપમ અલખેલીરે
ઉપમા સકળ મને લઘુલાગી, ઉપમા સહુ સંકેલીરે.

સીતા સુંદરતા. ૧

૫

પ્રાકૃત નારિ અંગ અનુરાગી, ઉપમા દહ સીતાનેરે ;
કેવિ કહે એવો અપયશ કણ, લે જગ નેટ નિદાનેરે.

સીતા સુંદરતા. ૨

૬

જો કરિએ તુલના સીતાસમ, પ્રાકૃત નારીકેરીરે ;
જગ ક્યાં લલના લલિત^૧ એવિ કો, જોયું બધે મન હેરીરે.

સીતા સુંદરતા. ૩

૭

ગિરામુખર^૧ પતનઅર્ધભવાની, રતિદુષ્પિઅનંગપ્રિછિપતિરે ;
ક્યાં તે કો તનમન દુષ્પિઆરી, કહો ક્યહાં સીતાસતિરે.

સીતા સુંદરતા. ૪

૮

વિષ વારૂણી^૧ બંધુ પ્રિય જેના, રમા એવિ રૂપવંતિરે ;
પણ તેસમ ક્યમ કરિ કહેવાએ, જાનકિ રૂપ ગુણવંતિરે.

સીતા સુંદરતા. ૫

૯

જો છબિમુદાપયોનિધિ^૧ હોએ, કમઠ^૨ પરમરૂપમયનોરે ;
શોભાનેતરાં વણિ શૃંગારમય, મંદરભુધર^૩ સમયનોરે.

સીતા સુંદરતા. ૬

૧૦

નિજ કરકમળે કામ વલોવે, એ છબિમુદાપયોનિધિરે
ઉપજે રમા રમ્યતા સુખમુળ, જ્યારે જગમાં એ વિધિરે^૨.

સીતા સુંદરતા. ૭

તદપિ હૃદય સંકોચ સહિત કવિ, કહે સીતાસમ તૂલ્યરે ;
એ અદ્યુત રૂપ જાનકી કેરૂં, શું વરણે કવિમૂળરે.

સીતા સુંદરતા. ૮

૮ સીતા. ૯ તેપણ. ૧૦ ખીજ. ૧૧ ભૂખ.

૧૨ લાડ. ૧૩ ત્રાંચપાનું પાણી.

૧૪ સ્ત્રી. ૧૫ વાચાળ. બહુબોલનારી.

૧૬ પીવાનો દારૂ. ૧૭ છબિઅમૃતનોસાગર.

૧૮ કાચળો. ૧૯ મંદરાચળ. ૨૦ એરિતે.

હરિગીત છંદ

લઇ સંગ ચાલી શાણિ સખિઓ, ગાતિ ગિત મૃદુ વાણિએ,
શોભે નવલતન અધિક મનહર, જગત જનની જાણિએ;
ભૂષણ સકળ શોભિત બનાવ્યાં, અંગ અંગ રચી સખી,
જવ રંગભોમિ પધારી સીતા, થઇ સભા ચિત્રે લખી. ૧
રૂપ દેખિ મોહ્યાં નારિ નર સહુ, વાગિયાં નભ દુહુભી,
થઇ પૂષ્પવૃષ્ટિ અપાર જય જવ, મધ્યમંડપ જઇ ઉભી;
પૈમાન ચઢિ સહુ અપસરાઓ, ગાતિ ગિત મધુરે સ્વરે,
શોભે સીતાકરકમળ મધ્યે, વિજયમાળ અનૂપરે. ૨
જેતા સકળ મહિપાળ જનકિ, મોહવશ સહુ નૃપ અતી,
સીતા ચકિત ચિત રામ ધૃષ્ટિ, નજર ફરવિ ન્યાળતી;
મુનિપાસ ખેઠેલા દિશા બે, રૂપ અનુપ રઘુસિંહને,
કર ધનુષ કટિ ભાથા ભિડેલા, શ્યામ ગૌર અનીહને^{૨૧}. ૩
લાગ્યાં લલકિ લોચનકમળ બે, ન્યાળવા રઘુરાજને,
આનંદ ઉર ન સમાય જનકિ, પાણુ પડી વશ લાજને;
નિજવડિલ ગુરજન લાજ વણિ ત્યાં, જોઇ રાજ સમાજને,
સંકોચિ સીતા મનવિષે અતિ, નિરખતાં રઘુરાજને. ૪
અવિલોકવા લાગી સખી તન, આણિ ઉર રઘુનાથને,
હે આલિ “ઓ” મમપ્રાણપતિ કહે, શાન માં સખિ સાથને;
નિરખી છખી સીતાતણી વણિ, રામ રૂપ મુવેષને,
નર નારિઓએ પરહરયા ત્યાં, નેત્રકમળ નિમેષને. ૫
કરિ શોચ સંકોચાદિ વદતાં, વિધિ વિનય કરિ મનવિષે,
જડતાઇ જનકનિ હે વિરચિ તૂં, વેગથી હર કો મિષે;
મતિ જોવિછે અતિ રૂડિ અમારી, તેવિ દે નૃપને ખરે,
તો તરત પાણુ તજિ રામ સિયનો, રૂડિ રિતે વીતારે. ૬
જગ ભલુ થયું કહશે વળી છે, સર્વને મન ભાવતૂં,
નહિતો નિદાન કિધે અધિક હડ, દાહ ઉર સૌમાં છૂત;
વર શામળો છે ચોગ્ય જનકિ, લોકને એ લાલસા,
મન મગન જોવા રામરૂપ કો, આવતા અતિ ધસમસ્યા. ૭
ખોલાવિયા ત્યાં બંદિજનને^{૨૨}, જનકરાએ તે સમે,
વિરદાવળી મુખ ઉચરતા તે, આવિ નૃપચરણે નમે;
કહ્યું જનકરાએ બંદિજનને, “પાણુ” અમારું જઈ કહે,
ઉર હર્ષિ ચાલ્યો ભાટ ત્યાંથી, લાલ જન્મતણી લહે. ૮

દોહરો.

વદે બંદિજન વચન શુભ, મુણો સકળ મહિપાળ;
કહિએ અમે વિદેહ “પાણુ” ભુલ ઉઠાવિ વિશાળ. ૧

નૃપભુજબળ શશિસ્વચ્છ જયમ, શિવ ધનુ રાહુ સમાન;
અતિ કઠોર ભારે વળી, છે સહુકોને જાણ. ૨
રાવણ બાણાસુરસમા, મહાસુભટ બળવાન;
દેખી ધનુષ સિધાવિયા, એ નિજનગર નિદાન. ૩
તેજ ધનુષ ત્રિપુરારિતૂં, અતિશય ધોર કઠોર;
રાજસમાજે આજ જે, તોડે કરિ બહુ જોર. ૪
તો તો ત્રિભુવન જય સહિત, પૈદેહી રૂપ સાર;
હડિને પાણુ તે તેહને, વરશે વિના વિચાર;
મુણિ “પાણુ” સર્વ ભુપાળને, ઉર ઉપન્યો અભિલાખ;
ભટમાની મન ક્રોધ કરિ, ઉગ્ર કરી વણિ આંખ. ૬
કમર બાંધિ અકળાઇને, ઉડ્યા એક પછિ એક;
ઇષ્ટદેવને નામિશિશા, ચાલ્યા ચિત ધરિ ટેક.
સરોષ^{૨૩} તાકી તાકિને, ધરતા શિવકોદંડ^{૨૪};
ડગે ન ડગભર કોવતી, કરતાં પ્રબળ પ્રચંડ.
હતો જેમના મનવિષે, કશોય વિમળ વિચાર;
ચાપ સમીપ મહીપતે, ગયા ન થવા ગુમાર.
સરોષ ધનુ મુઠ નૃપ ધરે, ડગે ન પછિ લજવાય;
પિનાક સાથે નાક ગયુ, જાણી મન કચવાય. ૧૦
જાણે ભટભુજબળ અધિક, પામી શિવધનુ સાર;
અધિક અધિક ભારે થયું, ડગે ન કોયિ લગાર. ૧૧
દશસહસ્ત્ર ભુપ સામઠા, મળિને એકીવાર;
ઉડાવવા લાગ્યા ધનુષ, પાણુ ન ખસ્યું તલભાર. ૧૨
કામિવચન સતિમનનિ જયમ, ડગે ન શિવકોદંડ;
થાડ્યા ભુપ ભુજબળ કરી, પિનાક ચાપ પ્રચંડ. ૧૩
મહીપ તેહ સમે થયા, સર્વ ચોગ્ય ઉપહાસ;
જેમ હૃદય પૈરાગ્યવાણ, હાસ્ય ચોગ્ય સન્યાસ. ૧૪
કીર્તિ વિજય સુરવીરતા, વણિ બાહુબળ વિશાળ;
સરવસ હારિ ગયા સહુ, ચાપ સમિપ મહિપાળ. ૧૫
શ્રીહત થઇ ઉર હારિને, બનિ નિરાશ સહુ રાય;
ખેડા નિજ નિજ આસને, અતિ મનમાં લજવાય. ૧૬
સહુ નૃપને અવિલોકિને, અકળાયા મિથિલેશ;
ખોલ્યા વચન સરોષભર, કરિને કલેષ વિશેષ. ૧૭
દ્વીપ દ્વીપના ભૂપતી, આવ્યા અહિં અગણિત;
“પાણુ” અમારું સાંભળિ શ્રવણ, જેહ મહારાણુજી. ૧૮
દેવ દનુજ ધરિ મનુજતન, વિપુલ વીર રાણુધીર;
આવ્યા કુંવરી કારણે, શોભિત શુદ્ધ શરીર. ૧૯
કુંવરિ મનોહરિ વિજય વડ, કીર્તિ અધિક સુખકાર;
પામનારપણુ કોઇવિધિ, રચ્યો ન ધનુ દમનાર; ૨૦

કહુ કશું મન આ કોઈને, ભાવ્યો નહિ શુભ લાભ ;
 શિવધનુ તોડ્યું ન કોઈએ, ભલે ઉડળ લો આભ ૨૧
 રહ્યું ચઢાવયું તોડ્યું, ફેરવયું પણ કોઈ ;
 પાણુ તલભર ન ડગાવિયું, હસાવિયા પુરલોક. ૨૨
 કોઈ હવે અણિ સુભટમન, કરશે નહિ કદિ ગર્વ ;
 વીર વિનાની અવનિ મેં, જાણીલીધી સર્વ. ૨૩
 ત્યાગી આશ નિરાશ થઈ, જાણ્યો સહુ નિજધેર ;
 લખ્યો ન વિધિ પેદહિનો, વિવાહ રૂડી પેર. ૨૪
 જો મમ “પાણુ” હું ત્યાગ્યો, સુકૃત સરવે જય ;
 કુંવરી કુંવારી રહો, કરવો કરો ઉપાય.
 જો હું પ્રથમ મન જાણ્યો, અવની વીર વિનાનિ ;
 તો “પાણુ” લઈ ન હસાવતે, સર્વ લોક સુખમાનિ,
 જનક વચન સાંભળિ અને, દેખિ જનકિ ઉદાસ ;
 સહુ નર નારી દુખિ થયાં, તહાં વિવાહ વિશ્વાસ.
 ક્રોધવંત લક્ષ્મણ થઈ, કટોલ મૃકટી કીધ ;
 અધર ફરકવા લાગિયા, નયન રીશ ભરિ દીધ.
 કહિ ન શકે રઘુવીર ડર, લાગ્યાં પાયક ખાણુ ;
 શિશ નમાવિ રઘુવીરપદ, બોલ્યા ગિરા પ્રમાણુ.

સુલણા છંદ.

જો રઘુવંશિનો, હોય કો આસ્થળે,
 ખાળ કદિ વર્ષ શુભ પાંચકેરો.
 તો ન કો કહિ શકે, મૂખ થકિ ઉચરિ,
 બેલ આવેજ અનુચિત ઘણેરો ;
 જેવિ જનકે કહી, વાણિ અનુચિત અતી,
 જાણિ રઘુકુળમાણી વિધમાને ;
 તેવિ જો અન્યકો, મુખથિ ઉચરી શકે,
 ખખર પાડૂ હૂં મમતીરપાને. ૨૫
 નાથ રઘુનાથજી, એક છે વિનતિ મમ,
 સાંભળો ભાનુકળકમળભાનુ.
 સહેજ કહુ આસમે, કશું ન અભિમાનૂ ઉર,
 અન્યનો રોષ વિધિ કોપ માનૂ ;
 પામુ આશા પ્રભૂ, આપની આ સમે,
 તો દડા જેમ પ્રહ્લાંડ તોળૂ,
 ફેડુ કાચો ઘડો, જેમ ઝટ વારમાં,
 તેમ પ્રહ્લાંડ મિથ્યા ન બોલૂ.
 મેરૂ મૂળાપણી, જેમ તેમી રાખૂ,
 સ્હાય માણુ ન કદિ અન્ય કોની.

૨૫ ફળ, ભાષાક.

તો શું પછિ બાપડૂ, શંભુધનુ જૂનું આ,
 જાણિ આશા રઘુનાથ દોની ;
 નાથ બેઠા જુઓ, એહ કૌતક કરૂ,
 આપ આશા હું કદિ પામુ સારી,
 કમળના નાળ જ્યમ, શિવ ધનુ ચઢાવિને,
 ચારસો ગાઉ લઈ ઘાઉ ધારી. ૩

દોહરો.

તોડૂ છત્રકંઠ^{૨૬} જ્યમ, તમ પ્રતાપખળ નાથ ;
 પ્રભુપદ સોગન જો ન કરૂં, ફરિ ન ધરૂં ધનુ હાથ. ૧
 લક્ષ્મણ વચન સંકોપ જવ, બોલ્યા ધરિ મન ધીર ;
 હગમગ થઈ અવની બધી, ડોલ્યા દિગ્ગજવીર. ૨
 હજ્યા લોક સહુ મહિપતી, હરખિ જનકી ઊર ;
 સંકોચાણુ જનક મન, પ્રીછિ પ્રતાપી પૂર. ૩
 ગુરૂ કૌશિક ગ્ધુપતિ વળી, સર્વ મુની મનમાંય ;
 અતિ આનંદિત તેસમે, ફરિ ફરિ ઉર હરખાય. ૪
 હારાવ્યુ ત્યાં શાનમાં, લક્ષ્મણ કોપ નિશાન ;
 બેસાડ્યા પ્રીતી સહિત, નિકટ રામ ભગવાન. ૫
 સમય જાણિ શુભ કૌશિકે, સ્નેહ જાણાવી સાર ;
 કહ્યાં વચન મૃદુ વાણિએ, પ્રભુ પ્રત્યે સુખકાર. ૬
 ઉડો રામ સુખધામ તમ, ભાગો શંકરચાપ ;
 તરત મટાડો આ સમે, જનકતણે પરિતાપ. ૭
 સુણિ ગુરૂ વચન સુખદ પરમ, ચરણ ધરીને શીશ ;
 હર્ષ વિષાદ ન હૃદય કશું, ઉમા રામ જગદીશ. ૮
 થયા ઉભા ત્યાં સહજ પ્રભુ, કમર કસી તે કાળ ;
 ઉડવાની રિતિ જોઈને, લજ્ય કેશરિખાળ. ૯
 ઉદય ઉદયગિરિમંચપર, રઘુવર ખાળ પતંગ^{૨૭} ;
 ખીલ્યાં સંત કમળ વનો, હર્ષા લોચન ભુંગ. ૧૦
 નાડિ સર્વ ભૂપતિતાણી, આશાનિશિ નિરધાર ;
 નથી વચનનક્ષત્રનો, કહી પ્રકાશ લગાર. ૧૧
 અભિમાની નૃપકચુદની, કમળાણી તે કાળ,
 સંતાયા ભુપકુડ કપટિ, વગાડતા જે ગાલ. ૧૨
 થયા વિશોક સુકોક મુનિ, તથા તેમ સહુ દેવ ;
 પૂષ્પવૃષ્ટિ કરિ નભથકી, જાણાવતા સહુ સેવ. ૧૩
 ગુરૂપદ વંદી પ્રેમથી, રામ નામ સુખધામ ;
 માગિ રજ મુનિઓકને, ધરી ઊર પુર હામ. ૧૪
 સ્નેહ ચાલિયા ત્યાં થકી, સકળ જગત આધાર ;
 મત મંજુ ગજગમિ પ્રભુ, મહિમા અપરંપાર. ૧૫

૨૬ હાડિઆ કરપણુનો ડાંડો. ૨૭ સૂર્ય.

જતા જોઈ પ્રભુ રામને, નગરતાણાં નર નાર ;
મહા ઉછાહ ઉરે થયો, પામ્યાં મૂખ અપાર. ૧૬
વંદિ પિતૃ સુર સુકૃતો, સંભારી મનમાંય ;
જો કંઈ પૂજ્યપ્રભાવ અમ, હો કરનાર સહાય. ૧૭
તો આ તક^{૨૮} શિવ ધનુ થજો, કુમળ કમળજડ જેમ ;
તોડે રામ ગણેશ હે, સહુ સેવીશું સપ્રેમ. ૧૮
પ્રેમ સહિત રાઘવ પ્રિછી, તેડી સખિઓ પાંસ ;
સીતામાત સનેહવશ, વદતી હૃદય ઉદાસ. ૧૯
હે મમ સજ્જનો શહાણિઓ, કૌતુક સહુ જોનાર ;
વળિ કહાવતા જો હિનુ, અમના^{૨૯} અપરંપાર. ૨૦
તે કો કહે ન નૃપકને, સમજાવી સખિ આજ ;
હડ લલિ નહિ એ બાળથી, કેમ સુધરશે કાજ. ૨૧
રાવણ બાણાસુર સમા, ગયા હારિ બળતાન ;
ભૂપ સકળ બળ કરિ અને, બેઠા અજ^{૩૦} સમાન. ૨૨
તે ધનુ રાજકુમારને, કહો તોડવા કાજ ;
બાળમરાજ^{૩૧} શું લઈ શકે, મંદરભૂધર આજ. ૨૩
ભૂપ શાણપણુ સર્વ ગયુ, વિધિ ગતિ જાણિ ન જાય ;
હે સખિ સમજાવો તમે, જઈને તિરહુતિરાય. ૨૪
રાણિ વાણિ મુણિ શાણિ સખિ, બોલી કોમળ વાણિ ;
તેજવંતને લધુ કરી, ગણિએ નહિ પટરાણિ. ૨૫
અગસ્ત કયાં અંબુધિ કયહાં, વેગે કરો વિચાર ;
શાધ્યો સ્હેને પલકમાં, સુયશ સકળ સંસાર. ૨૬
રવિમંડળને દખતાં, લાગે લધુ નિરધાર ;
ત્રિભુવનમાં તેનો ઉદય, ટાળે તિમિર^{૩૨} અપાર. ૨૭
મંત્ર પરમલધુ જેહ વશ, વિધિ હરિ હર સુર સર્વ ;
મહામત્ત ગજરાજનો, ટાળે અંકુશ ગર્વ. ૨૮
કામ કુસુમધનુબાણુ લઈ, સકળ ભુવન વશ કીધ ;
શિવ સનકાદિક દેવ મુનિ, મહાન યોગિ પ્રસિદ્ધ. ૨૯
જાણિ એવું સંશય તજો, દેવિ ધરો વિશ્વાસ ;
રામ ધનુષ એ ભાગશે, ઉર નવ થાવ ઉદાસ. ૩૦

રાગ ચૌપાઈ ત્રિતાળની.

સખી વચન એવાં મુણી રાણી,
આચો વિશ્વાસ સત્ય પ્રમાણી ;
મટયો ખેદ પ્રીતિ વધી ભારે,
ચિતવે રામને સ્નેહ અપારે. ૧

૨૮ સમે, વેળાએ. ૨૯ અમારા. ૩૦ બકરી.

૩૧ બાળહંસ. ૩૨ અંધકાર.

તે સમે જોઈ રામને સીતા,
જેને તેને વિનવતી સભીતા ;
મનાવે મનમાં કુખમાની,
થાજે પ્રસન્ન મહેશ ભવાની. ૨
કરો સુકળ આપની સેવકાઈ,
હરો આપ તાણી ગર્યાઈ^{૩૩} ;
ગાણનાયક વરદાતા દેવ,
કરી આજ લગી તમ સેવ. ૩
વાર વાર વિનતી મુણી મારી,
કરો ધનુષ ભાર થોડો ધારી ;
વારે વારે ન્યાણિ રામ તન,
મનાવે દેવ ધરિ ધીર મન. ૪
પ્રેમઆંસુ ભરાયાં લોચન,
સીતા નિરખતી રામવદન ;
નિરખિ સ્વરૂપ મુંદર મન લોભે,
પિતા “પણુ” સમરી મન દોભે. ૫
અરે તાત દારણુ હડ લીધી,
સમજે નહિ કશું હાણિકે વૃધ્ધી ;
મંત્રિ સભય ન શિખ દે કોય,
આતો અતિશે અનુચિત હોય. ૬
કયાં ધનુષ વંજથીય કઠોર,
કયાં શ્યામલ મૃદુ ગાત્ર કિશોર ;
કો રિતે પાકું વિધિ છવ ધીરો,
કહણુ પૂખ્પ શું વિધશે હીરો. ૭
સભા સહુનિ મતી થઈ ભોળી,
શકે શું શિવ આપ એ તોળી ;
હવે તો હે શંકરધનુ સાર,
રહ્યો તારો મારે આધાર. ૮
નિજ જડતા લોકોપર ટાળી,
થાજે હજબું શ્રી રામને ન્યાણી ;
સીતા મનમાં કલેષ અતિ થાય,
લવ નિમિષ તે યુગસમ જાય. ૯
જુએ પ્રભુને વળી મહિ ન્યાણે,
શોભે ચંચળ નેત્ર વિશાળે ;
રમે જાણ્યે બે સ્મરમીન^{૩૪} ભાવે,
મુખચંદ્રમંડળના તળાવે. ૧૦
મુખાંબુજ ગિરામધુકરી રોકી,
મગટ લાજનિશા અવલોકી ;

૩૩ ભારપણુ, ભાર. ૩૪ દામદેવનાં માથલાં.

નેત્રજળ નેત્રખુણ રહ્યું મ્હેનું,
જેવું પરમ કપાણનું સોનું. ૧૧
સંકોચાઈ વ્યાકુળતા બાણી,
ધૃત્યું દ્વૈત્ય પ્રતીતિ ઉર આણી;
તન મન વચને જો મુજ મન સાગૂ,
રાઘવપદકમળે હોય રાગ્યું. ૧૨
તો છે શિવ જે સકળ ઉર વાસી,
મને કરશે તે રામની દાસી;
જેનાપર જેનો સત્ય સનેહ,
મળે તે તેને નહીં સંદેહ. ૧૩
કરિ વિનતી સીતા જેની તેની,
ચિતવે રાઘવ તન મૃગનેની;
દ્રઢ પ્રેમનું પાણુ કયું બહાલે,
જાણ્યું સર્વ તે રામ દયાળે. ૧૪
પ્રભુએ જનકીજીને વિલોકી,
તાકયુ ધનુષ કેવું પ્રજ્ઞોકી;
ચિતવે ગરૂડ ક્રોધે લયુ વ્યાલ,
તાકયુ ત્યમ આપ દીનદયાળ. ૧૫

કાન્ય તથા રોળાવૃત.

તાડ્યું શિવકોદંડ, રામ રથમણિએ જ્યારે;
ચરણ ચાંપિ ખજાંડ, વદે લક્ષ્મણવિર ત્યારે. ૧
હોકિ ખાહુ બળવાન, જાણુ ઘન શ્રાવાણ ગાજ્યો;
થઈ સભા સહુ સ્તબ્ધ, સમાજ મહિપનો લાજ્યો. ૨
અહો દિશાકુંજરો, કોલ અહિ કમઠ સનાદે;
ધરો ધરણિ ધરિ ધીર, કોલશો નહિ ધનુનાદ. ૩
રામ આજ્યછે આજ, શંભુ ધનુ તોડણ કાજે;
આજા સુણિ મમતણિ, સજગ^{૩૫} થાજે સહુ આજે. ૪
આવ્યા આમ સમીપ, રામ રથનંદન જ્યારે;
મનાવિયાં સુકૃતો, દેવ દેરાં નર નારે. ૫
સહુનો ઉર સંદેહ, તથા અજ્ઞાન અતીશે,
મંદ મહીપોતણો, ગર્વ જે અપાર દીસે. ૬
ભૂગુપતિ^{૩૬} ફેરી જેહ, ગર્વ જડતાને અધિકતા;
દેવ મુનિવરો તાણી, અધિક મનની કાયરતા. ૭
સીતાનો મન શોચ, જનકકેરો પસ્તાવો;
મિથિલેશીને મન, જેહ દારણ દુખદાવો. ૮

૩૫ સાવચેત, હુથિયાર. ૩૬ પરશુરામ.

તે સહુ ચઢ્યાં પ્રથમથિ, શંભુધનુ વહાણિ આવી;
રામ ખાહુબળતાણા, સિધુમાંહે ઝોકાવી. ૯
સંઘ કાઢિ સહુ જાન, રામ ભુજબળદિગ્ધિ જોને;
ચહે પામવા પાર, કિનારો જડે ન કોને. ૧૦
દિશા સર્વ લોકને, ચિત્રવત શ્રીરથુરાજે;
જાણી વિકળ વિશેષ, જનકી તેહ સમાજે. ૧૧
વિકળ દષ્ટિ વેદહિ, વિતે પળ યુગસમ તેને;
વિચાર કરતા રામ, પ્રેમ પરીપૂરણ જેને. ૧૨
વારિ પિના જન તૃપિત, દેહ ત્યાગે જવવાર;
મુવા પશિ શું કરિ શકે, મુદ્રાકમળાકર^{૩૭} સાર. ૧૩
ખેતિ મુકાયા પછી, કશી જળતૃષ્ઠી ઝાઝી;
સમય ચુક્યા પછી કશું, હૃદય પસ્તાવું દાઝી. ૧૪
જાણિ એવું મનમાંય, જોઈ સીતા જગદીશે;
થયા રાજે તનરામ, જાણિને પ્રીત અતીશે. ૧૫
મનમાંને મનમાંય, ગુરને વંદન કીધું;
અતિ લાઘવતાયકી, ધનુષ ઊઠાવી લીધું. ૧૬
દમકે જ્યમ દામિની, લિએ વારિદ^{૩૮} તતકાજે;
વળિ નભ મંડળ સમૂ, થયું શિવધનુ તે કાજે. ૧૭
લિએ ચઢાવી ચઢ, ખેંચતા પ્રભુ બળ ગાઢે;
જાણ્યું નહિ કોઈએ, ઉભા સહુ જીએ સનાદે. ૧૮
ત્યહાં તેહ સાણુ મધ્ય, તોડ્યું શંકરધનુ રામે;
ધ્વનિ અતિ ધાર કઠોર, રચો પુરિ ભુવન તમામે. ૧૯

દોહરા.

પુરી રચો ત્રિભુવનવિષે, ધનુ ધ્વનિ ધાર કઠોર;
સૂર્યઅશ્વ મારગ તણ, ચાલ્યા ખીજ કોર. ૧
સુણિ ધ્વનિ કરતા ચો દિશે, દિગ્ગજ^{૩૯} અતિ ચિકાર;
અવની લાગી કોલવા, સળકયા શેષ અપાર. ૨
કોલ કમઠ પાણુ બળભળ્યા, મુણી ધનુષ ટકાર;
મુરામૂર મુનિએ દિધા, કરકાને તેવાર. ૩
સહુ ખનિ વિકળ વિચારતા, ભાગ્યું શિવકોદંડ;
જન્ય રથ વચન ઉચારતા, ધ્વનિ પુરિરહિ નવખંડ. ૪
સાગર રથવરખાહુબળ, શંકરઆપ જહાજ;
ચઢ્યાં પ્રથમ જે મોહવશ, ખૂડ્યો સકળ સમાજ. ૫
કરિ વિભાગ બે નાખિયું, શિવધનુ ભુમિ જેવાર;
જાણિ લોક સહુ મુખિ થયા, કરતા ખુશિ પોકાર. ૬
પાવન કૌશિકરૂપ કદિ, પ્રેમનું વારિ અથાગ;
ન્યાણિ રામરૂપ પુણીશશિ, ઉમગિ હરેર અનુરાગ. ૭
૩૭ અમૃતસરોવર. ૩૮ મધ. ૩૯ દિશાનાલાયિઓ.

પુલકાવળિ મોજ મહા, હૃદયખંડક અથડાય ;
 ઝોટ ન થાતો હૃદયજી, લોચનખાડિ ભરાય.
 દેવ વગાડે કુંદલી, વળિ ગડગડ્યાં નિશાન ;
 નૃત્ય કરતિ અનુરાગિને, દેવનારિ કરિ ગાન.
 પ્રહ્લાદિક દેવો તથા, સર્વે સિંધ મુનીશ ;
 પ્રભુને પ્રિતે પ્રસંશિને, દેતા રૂડિ આશીષ.
 વરષે કુલ બહુ રંગનાં, ગજરા વળિ કુલમાળ ;
 કિન્નર ત્યાં અતિ હર્ષથી, ગાતા ગીત રસાળ.
 રહિ પુરિ ત્રિભુવનમાં બધે, જ્ય જ્ય વાણિ વિશેષ ;
 ધનુષ ભંગ ધ્વનિ જ્ય નહિ, જાણી કાથી લેશ.
 અતિ આનંદિત જ્યાં ત્યહાં, કહે નગર નરનાર ;
 ભાગ્યું શંભુધનુ ભારિ જે, દશરથ રાજકમાર.
 બંદી માગ્ય સૂત ગણુ, વિદે વદે મતિ ધીર ;
 કરે નિષાવરિ લોક સહુ, હૃદય ગજ ધન મણિ ચિર.
 ભેરિ ઢોલને કુંદલી, નાદતાણુ રણકાર ;
 ઝાંઝ મૃદંગ સુરાંખ વળિ, સરાણુ અતિસાર.
 વાગે બહુ વાજાં વિવિધ, કાન પડ્યું ન સુણાય ;
 શશિવદની મૃગજોચની, માનુની મંગળ ગાય.
 સખી સહીત હર્ષિત અતી, નિજમનમાંહે રાણિ ;
 મુકતા અનાજ છોડપર, પડે જેમ ધન પાણિ.
 શોચ ત્યાગિ સુખ લિધું અધિક, જનકભુપે તેવાર ;
 તરતાં થાડયાસમય જ્યમ, કશા પામિ આધાર.
 ધનુ તૂટ્યે શ્રીહત થયા, ગર્વિત જેહ ભુપાળ ;
 દિવસસમે જ્યમ દીપછબિ, શોભે ઝાંખિઝરાળ.
 હૃદય સૂખ સીતાતાજૂ, વરાજૂ કોણુ પ્રકાર ;
 સ્વાતિ ખિંદુ જ્યમ પામિને, આતકિ ચિત કિલકાર.
 લક્ષ્મણજી અવિલોકતા, નિજ બંધવની કોર ;
 શશિને નિરખે હૃતથી, જેમ ચકોર કિશોર.
 દિધી સતાનંદે ત્યહાં આજ્ઞા અતિ સુખકાર ;
 રામ પાસ ચાલી સૌતા, મનમાં હર્ષ અપાર.
 સંગ સખી મુંદરિ ચતુરિ, ગાતી મંગળ ચાર ;
 ગદ્ય ત્યાં બાળમરાળ ગતિ, સુખમા અંગ અપાર.

હરિગીત છંદ

સખિ મધ્ય સીતા શોભતી જ્યમ, મહા છબી છબિગણુવિષે,
 કરકમળમાં જ્યમાળ શોભે, વિશ્વજ્ય શે ભા દિસે ;
 સંકોચ તન ઉત્સાહ મન અતિ, ગૂઢ પ્રેમ ન કો મિછે,
 હરિવદનિ ચાલી હસગતિએ, રામ દરશન મન ઇછે.

જઈસમિપરામછબીનિરખિરહિ, ચિત્રલખિજ્યમજનકી ;
 જ્યમાળ ઉર ધર વદતિ જાણી, શાણિ એક ચતુર સખી ;
 સખિ વચન સુણતાં બેઠ હાથે, વિજ્યમાળ ઉડાવિને ;
 ગૂઢ પ્રેમવશ પેરાવિ જ્ય ન, રામ સમિપે આવિને.
 શોભે સનાળાંખૂં કરચુગ, અધિક પ્રકૃલિત એસમે ;
 જ્યમાળ શશિને દે સભિત જ્યમ, ગૂણુનિધિમન બહુગમે ;
 અલબેલિ સખિ છબિ જોઈ ગાતી, હૃષ ભરિ ભરિ અંગમાં
 જ્યમાળ મેલી રામઉર ત્યાં, જનકી ભ્રમંગમાં.
 જ્યમાળ રઘુવર કંઠ જોઈ, પૂષ્પવૃષ્ટિ મુરો કરે ;
 સંકોચ પાત્યા ભુપતિ સહુ જ્યમ, રવિ વિલોકિ કમદખરે ;
 પુર વ્યોમ વાજાં વિવિધ વાગે, નાદ ભેરિ નફરિના ;
 ખળ મલિન મનમાંહે થયા સહુ, જેમ જનમુખ શ્રીવિના.
 સાંધૂ ભુપતિ ગાજે ઘણામન, અધિક હર્ષાતુર બાણી,
 મુર નાગ નર કિન્નર સુમુનિવર, વદે જ્ય આશિષ ઘણી
 દેવાંગનાઓ હર્ષિ દિલમાં, ગીત ગાતી નાચતી ;
 થઈ પારવાર મુખપૂષ્પવૃષ્ટી, વરણિ જ્ય ન હું વતી.
 દિજ વેદધ્વનિ કરતા જ્યહાં ત્યાં, બંદિ વિદેવળિ ભણે ;
 પાતાળ પૃથ્વી નાગલોકે, વ્યાપિયો યશ ચાણુણે ;
 વરિ રામને ગુણિ સાણિ સીતા, ભાગ્યું શિવધનુ રઘુવરે ;
 કરિ આરતી નરનારિ નગરનિ, નિષાવરિ વિતરે ભુલિકરે.
 રૂડિ જોડિ રામ સૌતાનિ શોભે, અધિક મનહર એ સમે ;
 જાણે છબી શૃંગારરસની, એક ઠામ ઉભી રમે ;
 સખિ સીયને સમજવતી કર, સ્પર્શ પ્રભુપદ મીતથી ;
 ભયભીત સીતા મનવિષે થઈ, ચરાણુ પરશ કરતિ નથી.
 દશ મુદ્રિકા દશ આંગળેછે, મણિ જોડિત મહામુલી ;
 વળિ પોખરાજ પિરોજ રત્નો, અધિક ગણુતાં જોડ ભુલી ;
 કંઈ જો હું ચરાણુપરશ કદાપી, થાય સૌ સ્ત્રી રૂપનાં ;
 પદકમળ કામાણુ ટુમાણુનાં છે, કુંવર કૌશલ ભૂપનાં.
 પદકમળ સ્પર્શી મુદ્રિકાઓ, શોકય થઈ સામે મને ;
 માટે ન કરવો સ્પર્શ પ્રભુપદ, હે સખી કહું છું તને ;
 ગૌતમત્રિયા શીલા હતી પણ, નારિ બનિ પદસ્પર્શથી ;
 સખિ કામ શું પદ સ્પર્શવાનું, કૃત થયાં મુખદર્શથી.
 પ્રીતી અલોકિક જાણિ રઘુમણિ, મન વિહંસ્યા તે ઘડી ;
 મુખચંદ્ર અતિ તેજસ્વિ જોઈ, મોહવશ જનકિ પડી ;
 તે અવસરે સીતા વિલોકી, અવર ભુપ અભિલાષિયા ;
 જે ફૂર કપટી કપુત મુઠમતિ, અધિહૃદય દુભાશિયા.
 પેર્યાં ઉડી ઉડિ કવચ કોડે, અધિક વિશ્વ અભાગિયા ;
 જ્યાં ત્યાં અધર ફફડાવતા તે, ઊઘમાંશી જાગિયા ;

કોઈ કહે કન્યા પડાવે, કો કહે વળિ એ રિતે ;
 નૃપબાળ એ બાંધી લિએ પછિ, શું થશે વીવા વિત્તે. ૧૧
 તોણું ધનુષ શું સરિયુ તેમાં, કાજ એ રઘુરાજનું ;
 અમણતાં કન્યા વરે કો, ભાગ્ય રાજ સમાજનું ;
 જો જનક સ્હાય કરે કરીતા, સમર છૈંતિએ પ્રાત એ ;
 સુણિ વાણિ સાધૂ નૃપતિ બોલ્યા, તેહ પ્રત્યે વાત એ. ૧૨
 તમ લાજ લાજ નૃપસમાજે, શિદ્ધ હવે મિથ્યાબદ્ધ,
 રઘુસિંહ એ જ્યાં અધિક બળિયા, શું તમે રણમાં ટકો ;
 તમ બળ પ્રતાપ વધાધને વળિ, પ્યારિજે મુરવીરતા,
 ગયુ નાક સહિત પિતાક સંગે, મન ધરે આવ ધીરતા. ૧૩
 તે સૂરતા હમાણું શું આવી, સહુ હતા ક્યમ આંધળા !
 મતિ એવિ તો મસ મૌપરી મુખ, અતિ ન થાવ ઉછાંછળા ;
 ભરિ નેત્ર ન્યાળો રામને તહૈં, મોહ મદ્દ ઇર્ષ્યા સહુ,
 મિછિરોપક્રમણુને અનળસમ, કિટક થજો નહિ એકહૂ. ૧૪

દોહરો.

ચહે કાગ જ્યમ ગરૂબળિ, જ્યમ સસલો હરિભાગ ;
 કુશળ આકારણ ક્રોધિજ્યમ, ઇચ્છે અતિ અનુરાગ.
 શિવદ્રોહી સુખસંપદા, ઇચ્છે જેમ અપાર ;
 લોલુપ લોભી જ્યમચહે, કીર્તિ અધિક સુખકાર.
 કામિ શું લે અકમંકતા, એ સૌ વ્યર્થ વિચાર ;
 હરિપદવિમુખ શું લઇ શકે, પરમ ગતી કો વાર ?
 તેમ તમારી આ સમે, લાલચ હે મહિપાળ ;
 પાણુ ક્યમ કેશરિબાળને, છતી શકે શિઆળ.
 સુણિ કોળાહળ જનકી, સંકાણી મનમાંય ;
 સખિએ મળિ તેડી ગઇ, મિથિલેશી છે જ્યાંય.
 રામ સુભાવે સંચર્યા, કૌશિક ગુરૂની પાસ ;
 મનમાં વરાણવતા અધિક, સીતા સ્નેહ વિલાસ.
 તાકે લક્ષ્મણ આમત્યમ, ભૂપ વચન સુણિ કાન ;
 યોદ્ધી શકે ન રામહર, કરતા હરિને શાન.
 રક્ત નેત્ર ભૂકટી કટિલ, નૃપ ભણિ જુએ સ્વરૂપ ;
 જાણું મતગજગણુ નિરખિ, હરિકિશોર રહિ ચૂપ.
 ખળભળ દખિ વિકળ થયાં, નારી નર વૃદ્ધ બાળ ;
 સહુ મળિ દેતાં મુખપ્રકી, તે મહિપોને ગાળ.
 તે અવસર શ્રવણે સુણી, શંકરનું ધનુભંગ ;
 આવ્યા અતી ઉતાવળા, ભૃગુકુળકમળપતંગ. ૧૦

૪૩ પતંગિયાં.

ગૌર શરીર વિભૂતિ ભંલિ, સહુ પ્રકાર શોભાય ;
 ભાળ વિશાળ ત્રિપુંડ્ર વળિ, તે વરણ્યું ક્યમ જાય. ૧૧
 શીરનટા શશિવદન શુભ, મુનિ તપ તેજ નિધાન ;
 રિશવશ કરું રાતા થઇ, આવ્યા ત્યહાં નિદાન. ૧૨
 ભૂકટિ વિકટ ભાસે ભટ્ટી, રિશવશ લોચન લાલ ;
 સહજ જુવે જ્યમ રીશથી, ભોગ મળ્યા ભૂપાળ. ૧૩
 વૃષભકંઠ ઉર ખાહુ પાણુ, અતિ વિશાળ તેજાળ ;
 વનમાળા ઉપવિત રૂડી, મુનીવેષ મૃગછાળ. ૧૪
 કટિ મુનિપટ ભાથા ભલા, બાંધ્યા છે એ પાસ ;
 ધનુષ ખાણુ કર ક્રસિરૂડિ, સ્કંધ ધરી ભૂપત્રાસ. ૧૫
 સંત વેષ કરાણી કઠાણુ, વરણ્યુ ન જાય સ્વરૂપ ;
 ધરિ મુનિ તન જ્યમ વિરસ, આવ્યો જ્યાં સહુ ભૂપ. ૧૬
 જોતાં ભૃગુપતિ વેષને, અતિશય કાળ કરાળ ;
 ઉડ્યા સંકળ ભય વિકળ થઇ, ભલ ભલાપ મહિપાળ. ૧૭
 પિતા સહિત કહિ કહિ મુખે, આપ આપનાં નામ ;
 લાગ્યા કરવા કારણે, મુનિને દંડ પ્રણામ. ૧૮
 જે ભણિ જુવે સુભાવથી, હિત જાણી ભૃગુરાજ ;
 તે જાણે મન એમ જ્યમ, આવરદા પ્રુટિ આજ. ૧૯
 ૧ શીશ નામું જનકે ત્યહાં, આવીને તે ડામ ;
 નેશારી સીતા તરત, કરાવિયો પરણામ. ૨૦
 ૨ આશિષ દિધિ પરશુધરે, હરખાણે સખિ સાથ ;
 સીતા આપ સમાજમાં, લે ચાલી સંગાથ. ૨૧
 ૩ વિશ્વામિત્ર મળ્યા વળી, આવીને એવાર ;
 ચરણુ કમળમાં મેલિયા, બંને રાજકુમાર. ૨૨
 ૪ રામ લક્ષ્મણ એ ઉભય કુમાર કૌશલરાય.
 દિધિ આશિષ પરશુધરે, જાણિ જોડ હરખાવ. ૨૩
 ૫ રામ જોઇ થાક્યાં નયન, રદ્યા ન્યાગિ ઘણિવાર ;
 મનસિજમદમોચન સ્વરૂપ, અતિ લોચન સુખકાર. ૨૪
 ૬ પછી વિલોકિ વિદેહ ભણિ, કહે શાન્તિ ભિડ વીર ;
 પૂછે જાણુ અંજાણુ જ્યમ, વ્યાપ્યો કોપ શરીર. ૨૫
 ૭ સમાચાર જનકે કહી, સંભળાવિ સહુ વાન ;
 જેહ કારણે મહિપ સહુ, આવ્યા છે ભલિભાત. ૨૬
 ૮ જ્યમું ક્રૂર ખિછું પાસ તવ, જનક વચન સુણિ કાન ;
 દીડ શિવ ધનુભંગ ત્યાં, કડકા બેય સમાન. ૨૭
 ૯ અતિ રિશ અંતર આણિને, બોલ્યા વચન કઠોર ;
 કહે જનક જડ કોણુ આ, તોડનાર ધનુ ધોર. ૨૮

૪૪ શિવની આડ. ૪૫ હરણુનું આમક.

૪૬ પરશુરામ.

વેગે તે દખાડને, નહિતો હે મુઠ આજ ,
ઉલટાવી નાખું અવનિ, બચહાં લગી તુજ રાજ. ૨૯
અતિ ડર ઉત્તર નવ દિએ, વિદેહ સંકોચાય ;
કટિલ ભૂપતિ તે સમે, મનમાંહે હરખાય. ૩૦
સુર મુનિ કિન્નર નાગ વણિ, નગરતાણાં નર નાર ;
સકળ શોચતાં મનવિષે, ઉપન્યો ત્રાસ અપાર. ૩૧
મનમાંહે પસ્તાતિ અતિ, સીતાકેરી માત ;
વિધિએ સર્વ મુધારિને, વણિ બગાડિ આ વાત. ૩૨
સુણિ સીતા ભૃગુપતીતણે, અતિશય ક્રૂર સ્વભાવ ;
અધનિમેષતે કલ્પસમ, વીતે દારૂણ દાવ. ૩૩
સભય વિલોકે લોક સહુ, જાણિ જાનકી ભીર^૧ ;
હૃદય ન હર્ષ વિષાદ કરું, બોલ્યા શ્રી રઘુવીર. ૩૪

વસંતનિલકા છંદ.

હે નાથ શંકરતાળુ ધનુ તોડનારો,
હોશેજ એક તમ સેવક કો વિચારો;
કેતા નથી કયમ મને કરિ આપ આજા,
બોલ્યા મુણી રિશધરી મુનિ ક્રોધિ સંજા. ૧
જે દાસ તે નિત કરે રૂડિ સેવકાઈ,
શત્રૂનિ કરિ કરિ તો કરિએ લગાઈ;
હે રામ જે શિવતણુ ધનુ તોડનારો,
તે છે હજારકર^૨ સમાન રિપુ અમારો. ૨
નોખા^૩ કરો સહુ સમાજધિ માનિ માઝા^૪,
માયાં જશોજ નહિતો અહિં સર્વ રાજ ;
એ સાંભળી વચન લક્ષ્મણજી હસીને,
બોલ્યા મુનીનું અપમાન કરી ધસીને. ૩
તોડ્યાં અમે ધનુષ બાળપણે અમાપે,
આવી ન રીશ કદિએ કરિ નાથ આપે ;
આ આપમાંય મમતા અતિ કોણ હેતુ,
મુણી રિસાઈ વદતા ભૃગુકુળકેતુ. ૪
હે હે તું કાળવશ બાળ ભુપાળ આજે,
સંભાળિ બોલ નહિતો મરશે સમાજે ;
સૌ આપ તુલ્ય શિવઆપ શુ તે પ્રમાણૂ,
સંસાર જાણુ સહુ તે કયમ તે ન જાણૂ. ૫
સૌમિત્રયે^૫ હસિ કહ્યું અમ જાણુમાંએ,
છે સર્વ આપસમ શંકરઆપ આએ ;
શું હાણિ લાલ ધનુ આ જીનુ તૂટવાથી,

રામે વિલોક્યુ નવ જાણિ કમાનમાંથી. ૬
તૂટીગૂથુ ધનુષ આ કર પરીતામાં,
નિર્દોષિ છે રઘુપતી કહુ આ સમામાં,
શામાટ કાળવિણ રોષ કરો રૂપીજી,
બોલ્યા વિલોકી પરશૂ^૬ જાણિ મૂનિ ખીજી. ૭
તે સાંભળ્યો નથિ શું મૂઠ સ્વભાવ મારો,
આવ્યો હવે નહિ કાળ ખરેજ તારો ;
મારૂં તને ન સમજી મન બાળબોલી,
જાણ્યો મને શું જડ તે મુનિમાત્ર ડોળી^૮. ૮
હું ક્રોધિ ને શિશુપણાથિ હું અલ્પચારી,
સૌજાણુ ક્ષત્રિકુળક્રોધિ હું જકત ભારી,
કીધી ભુમી ભુજબળે ભુપહીણુ જાને,
જો વાર આ અવનિ મેં દિધિ પ્રાદ્યજાને. ૯
આ જો સહસ્રકર છેદનહાર ફર્સી,
હે ભૂપબાળ મુખ લે પછિ ઊર હર્ષી ;
કોના બળે કર લવારિ અપાર આજે,
થે શું રાકે લવરિ આ તુજ કાળ કાને. ૧૦

દોહરો.

માત પિતા તુજ શોચવશ, કર ના મહિપકિશોર ;
ગર્ભનાંય અર્ભક^૯ દળણિ, ફરસિ મારિ અતિ ઘોર. ૧
હસિ બોલ્યા લક્ષ્મણ તદા, કોમળવાણિ વિશેષ ;
જ્યાં ત્યાં એકજ આપજો, સુરવિર અહો મુનેશ. ૨
ફરિ ફરિ મને ખતાવતા, ફરશુશસ્ત્ર જે ગાઢ,
ચાહો મુની ઉઘાવવા, એકી ફુંકે પહાડ. ૩
પણ અહિં થતુકોળૂ^૯ ન કો, મુણો મહામુનિરાય ;
જે આંગળી ખતાવતાં, અકસ્માત મરિજાય. ૪
સાભિમાન^{૧૦} કહ્યું મેં કશું, દષ્ટિ વેષ તમ છેલ ;
ફરશી બાણુ ધનુષ વળી, લાથા કમર કસેલ. ૫
જોઈ જનોઈ ત્રાગડો, સમજી ભૃગુકુળરાજ,
રિશમારી સહુ^{૧૧} જે કહો, એથી કરિને આજ. ૬
દેવ વિમ્બ હરિજન અને, ગુણુ અગણિતની ગાય ;
ચાલે નહિં અમ કૂળનું, એપર સુરપણુ પ્રાય. ૭
કોટિવજ્રસમ વચન તમ, વૃથા ધરો ધનુ બાણુ ;
કહ્યું અચોગ્ય જો હોય મેં, ક્ષમજો ચતુર મુજાણુ. ૮

૧ શસ્ત્ર. ૭ વેષધારી. ૮ બાળક. ૯ થતુ ક્રોધાણુ એની તરફ ક્રોધ આંગળી કરી બીજને ખતાવે તો તેને લાધે તે કરમાઈ જઈ ખરી પડે છે. ૧૦ અભિમાન સહિત. ૧૧ સહન કરે.

૧ ભવભીત થએલી. બીકણુ. ૨ સહસ્ત્રાર્જુન. ૩ જ્યુદ્ધો. વેગજો. ૪ મર્યાદા. આજા. ૫ લક્ષ્મણ.

વેષ વિલોકી મેં કહ્યું, અહો મહામુનિ ધીર ;
સુણિ સરોષ ભૃગુવંશમણિ, વદે વાણિ ગંભીર.

હરિગીત છંદ.

કૌશિક સુણો આ મંદ બાળક, કૂળધાતક નિજતાણ,
અતિ કટિલ એ છે કાળવશ કચમ, લઘુમુખે^{૧૨} ખાલે ઘાણ;
રવિવંશરૂપિ શશિપૂર્ણને છે, આ કલંકરૂપી કશો,
અતિ નિપટ અબુધ અને નિરંકુશ, વળિ અધીક અરાંકસો. ૧
ક્ષણમાંહ થાશે આ કુંવર કહું, કાળકરો કોણિઓ,
પોકારિ કહું નહિં ખોડ મારી, મુતો હરિ દંઢોળિઓ;
વારો અહાય ઉગારવા જો, દદ્ય પ્રભોધ મુની તમે,
કહિ બળ પ્રતાપ અધિક અમારો, રોષ જો જગ સહુ હમે. ૨
લક્ષ્મણ વદે તવ હે મુનિશ્વર, કીર્તિ સર્વે આપની,
પરાણી શકે શું તમછતાં કો, સિમા આપ પ્રતાપની;
નિજકરણિ પરાણી નિજમુખે તમ, વાર ઘણિ ઘણિ વીધિએ;
સંતોષ જો નહિં હોય થાનો, તો ફરીથિ વખાણિએ. ૩
રિશ રોકિ કુસહ ન દુઃખ સહેશો, હ્યો વખાણુ કરૂ વળી,
તમ વીર ધિર અક્ષોભ^{૧૩} મુનિજી, અવનિ બધિ આપે ગળી;
પામો ન શોભા ગાળ દેતાં, અવ વિચારી બોલજો,
કહું સત્ય જોવાજેવું થાશે- તે સમે બળ તોળજો. ૪
બુધ કરણિ કરશે સુર હશે તે, આપ તવ જાણવે બજો;
કાયર પ્રલાપ^{૧૪} કરે મુખે રણ, વિધમાન રિપૂ મળ્યે;
લાવ્યા ન હો જ્યમ હે મુની તમ, હાંકિ કાળ કરાજો,
ખોડાવતા વળિ વારવારે, મંદ કહિ કહિને મને. ૫
સુણિ લક્ષ્મણનાં વચન એવાં, અતિ કઠોર ન મનગમે,
લિધિ હાય ધોર મુધારિ ફરશી, પરશુરામે તે સમે;
નહિ દોષ દેશો લોક મુજને, સત્ય કહું છું હું હવે,
વધયોગ્ય આ કટુવાદિ^{૧૫} બાળક, લવરિ મૂખે બહુ લવે. ૬
સહુ મેં ઘાણુ બાળક વિલોકી, રીશ મારી અંતરે,
પણ બાળ આ અવ કાળવશ તે, કેમ કરિને ઊગરે,
કૌશિક કહે અપરાધ આનો, નાથ આપ ક્ષમો સહી;
બાળકતાણા ગુણ દોષગણ મન, સાધુજન લાવે નહીં. ૭
હેનાથ તમ ફરશી મુખે હું, આપની આજે ઉભો;
ગુરૂદ્રોહિ હું મારો મને કહું, શીદ આપ વૃથા દુભો;
ત્યાગુ વિના માર્યું હું એને, જોઈ ઉત્તર આપતો,
કૌશિક તમારા શીળ માને, જાવ મુકહું જીવતો. ૮

૧૨ નાને માંઢે. ૧૩ નિશંક. ૧૪ મિથ્યા ભાષણુ.
મિથ્યા બોલવું. ૧૫ કડવું બોલનાર.

નહિનો હું કાપોં એહને આ, ફરિં ધોર થકો રિસે,
હું સમાન આરણિયા^{૧૬} ગુરૂના, જગતમાં થોડા દિસે;
કૌશિક હમે ઉર પરશુધરને, સમજ રિપુનિ ન રૂઝતી,
ધનુ ભાગ્યુ જ્યમ ગજ ઇશુ તોડે, બુઝ અબુઝ નથિ આવતી. ૯

છપા.

કહે લક્ષ્મણ હસી, અહો મુનિ શીળ તમારૂં;
વિદિત સકળ સંસાર, કોણ નથિ પ્રિછતૂ વારૂં;
માત પિતાના થયા, ઉરણિયા અતિશો સારા;
શિવ ગુરૂનું રણુ રહ્યું, શોચ તેના મન ભારા;
તે રણુ જાણે અમશિર ઉપર, કાઢ્યૂ આપે કોડમાં;
વળિ વ્યાજ વધ્યૂ દિન બહુ થયે, આવ્યા લેવા હોડમાં. ૧
તેડી લાવો હવે, ગામવેપારીટાળી;
દઉં તમને તતકાળ, કોથળીનું મો ખોડી;
સુણિ કટુવચનો વ્યંગ, ફરશિ પરશુધર મુધારે;
કરિને હાહાકાર, નારિ નર સહુ પોકારે;
લક્ષ્મણ વદતા મુનિ બહુ દિઠાં, એવાં તો ફરશૂ અમે;
નૃપદ્રોહિ જતામુક આપને, વિપ્ર વિચારી આ સમે. ૨
મળ્યા ન કદિએ કોઈ, સુભટ રણુગાઢે તમને;
વિપ્ર વધ્યા ઘરથકી; એવું ભાસે છે અમને;
અનુચિત કહિ સહુ લોક, કળાહળ કરિ પોકારે;
રામચંદ્ર સાનમાં, અનુજનો કોપ નિવારે;
લક્ષ્મણ ઉત્તર આહુતિ પડે, કોપઅનળ ભૃગૂપતિતણે;
વધતો વિલોકિ જળસભ વચન, બોલ્યા રામ વિનય ઘણે. ૩
કરો નાથ તમ દયા, બાળપર આજ અતિશો;
એ કુધમલપર કશું, ભૃગુપતિ ભરાવું રીશો;
જો પાણુ જાણ્યો હોત, આપ પરતાપ કશોએ;
તો શું બરાબરિ કરત, અજાણે વોણુ ભસ્યોએ;
કશિ કરે કુદ્રતા બાળકો, લાડપણે મતિમંદતા;
ગુરૂ માત પિતા મન માનિલે, એ અતિશય આનંદતા. ૪
કરો કૃપા મુનિરાય, શિશૂ સેવક મન જાણી;
તમસમશિળ ધિર જ્ઞાનિ, અન્ય કો કહું શું વખાણી;
થયા શિતળ મુનિ કાંક, વિનય સુણિ રઘુનંદનનો;
કહિ લક્ષ્મણને કશું, રોષ ઊતાર્યો મનનો;
જઈદૂર હસેલક્ષ્મણ અધિક, દખિ વ્યાપિ રિશ નખશિએ;
હે રામ અનુજ તુજ પાપિ અતિ, હરે ન હજીં મારી બિકે. ૫
છે રૂકુ ગૌરશરીર, શ્યામતા મનમાં ઝાઝી;
કુધમુખનહિકુધમલનું, કાળકટમુખ^{૧૭} અતિપાછ^{૧૮}

૧૬ કરજ રહિત. ૧૭ ઝેરવાળુમો. ૧૮ નીચ.
જેના બોલવાથી માણસને કોઈ ચઢે.

વાંકો તુજથી રહેજ, નહીં એ તુજ અનુસારે ;
નીચ મને સમદુષ્ટ, નિહાળે છે હૃદયે ખારે^{૧૯} ;
લક્ષ્મણે કહ્યું હસિ હે મુની, ક્રોધ પાપનું મૂળછે ;
જે વશજન અતિ અનુચિત કરે, તેને જગ પ્રતિકૂળ છે. ૬
હું મુનિવર તમતણા, જુઓ તો હું અનુગામી ;
પરહરિ સધળો કોપ, કરો કરૂણા અવ સ્વામી ;
તૂટેલું આ ધનુષ, નહીં સંધાય રિસાએ ;
એસો હેડા હવે, પિણતા હોશો પાચે ;
કરિએ ઉપચાર^{૨૦} કરશોપ જા, અતિશય પ્રિય ધનુ હોયતો ;
મહાગુણી તેહિ સંધાવિશું, એવો મળશે કોયતો. ૭
લક્ષ્મણ વદતા જાણિ, જનકમન અતિશે કરતા ;
છાના રહેા કુમાર, આયિ કરૂં ભણુ નયિ કરતા ;
અતિ અનુચિત કેવાય, જનકરાજ સમજાવે ;
થરથર કંપે કાય, પૂર નરનારી દાવે ;
નાનાકુમાર અતિ ચાવળા, રહે ન છાના આ સમે ;
વળિ ભૃગુપતિ સુણિ નિર્ભય વચન, રિશે બળેતન મન ભમે. ૮
બળહાણી થતિજન્ય, વદે વળિ ભૃગુપતિ રીશે ;
જાણવિ રામને પાડ, રોષમય મુનિવર દીસે,
ઊગારુંછું હું વિચારિ, રામ બંધૂલધુ તારો ;
કેવળ તુજશિળતાથિ, ક્રોધ સમિજ્યાછે મારો,
મન મલિન શરિર સુંદર અધિક, કેવુ તુજપ્રાતાતાણુ ;
વિષભયું જેવું કંચન ઘડે, દેખીહું અચરત બાણુ.

દોહરો.

સુણિ લક્ષ્મણ હસિયા વળી; નેત્ર તરેડ્યાં રામ ;
ગયા સકચિ ગુરૂની સમિપ, પરહરિ વાણી વામ. ૧
અતિ વિનીત મૃદુ મંજુ વળિ, શીતળ વાણિ વિશેષ ;
બોલ્યા જોડી હાથ બે, રવિકુળકમળદિનેશ. ૨
સુણો નાથ તમ રહેજ છો, અતિ સુજાણુ ભગવાન ;
લાડપણાનાં શિશુવચન, કદિ ધરિએ નહિં કાન. ૩
ગંડુ^{૨૧} અને બાળકતણા, એક સ્વભાવ સુહૃત ;
ભેદ ન મનમાં એમને, સરખા સંત અસંત. ૪
વળી જુઓ એ બાળકે, નયિ બગાડ્યું કરૂં કાળ ;
અપરાધી હું આપનો, સુણો મહા મુનીરાજ. ૫
કૃપા કોપ વધબંધ હું, ઊભો છું પ્રભુ આજ ;
સેવકસમ ગણિને મને, કહો નાથ જે કાળ. ૬

વદો નાથ વેગે તમે, જે વિધિએ રિશ જાય ;
કરિએ તેજ જાતન કરી, હે મુનિરાય ઉપાય. ૭
કહે મુનિશ રિશ જાય કયમ, હૃદયે પાણુ તૂજ અનૂજ ;
મમભણિ જુઓ કદાહિએ, અતિશે દિસે અબૂજ. ૮
એના કંઠ ઉપર ન દિધ, આ ફરશૂ કરિ ચોપ ;
તો મેં આ અવસર કહે, કહ્યું શું કરિને કોપ. ૯
ગર્ભગણે નૃપરાણિના, સુણી ફરશુ ગતિ ધાર ;
ફરશુ છતાં દેખું છવત, વેરી ભૂપકિશોર. ૧૦
રિશે બળે છાતી અધિક, ચાલે નહિં કરૂં જર ;
બૂધ થયું નૃપધાતિ આ, શસ્ત્ર માંડું જે ધાર. ૧૧
થયે વામવિધિ તો ર્યે, ક્રોધિ સ્વભાવજ સોય ;
નહિં તો વળિ મારે હૃદય, કૃપાજ કયાંથકિ હોય. ૧૨
આજ દયા કૃપા ફૂલ ફૂલ થયુ, જતા મુકયે અવનીશ ;
સુણી વચન લક્ષ્મણ વદે, ચરણે નામી શીશ. ૧૩
નાથ તમેતો છો વળી, કૃપામૂર્તિ અનુદૂળ ;
વદો વચન જે વદનથી, ઝરે અધિક જ્યમ ફૂલ. ૧૪
બળે ગાત્રજો આપનું, આવી કૃપાવડેજ ;
ક્રોધ ભયા રાખો વિધી, મુનિ નિધાનતપનેજ. ૧૫
જુઓ જનક આ બાળ હકિ, ચાહ્ય જવા જમપૂર ;
કરો એહને આસમે, મમ નેત્રોથી દૂર. ૧૬
મુનિ પ્રત્યે હસિને કહ્યું, લક્ષ્મણજ એ સોય ;
આંખ મિચો મુનિરાયજ, નહિ દેખો પછિ કોય. ૧૭
પરશુરામ તવ રામપ્રતિ, બોલ્યા વચન સક્રોધ ;
શંભુ સરાશન^{૨૨} તોડિશક, કરે મને તું પ્રખોધ. ૧૮
તુજ સંમતથી^{૨૩} કટુવદે, તુજઅનૂજ તુજદાસ ;
તું છળ વિનય કરે બહુ, કરજોડી મુજ પાસ. ૧૯
કર સંતોષ હવેમને, કરિને રણસંગ્રામ ;
નહિંતો તણુંદે આજથી, કેવરાવવું રામ. ૨૦
છળ તણું હે શિવદ્રોહિ તું, કર સન્મુખ સંગ્રામ ;
બંધુ સહિત નહિં તો હવે, માંડું તને આ ઠામ. ૨૧
કહી એમ રઘુરાજને, ઉઠાવિ ફરસી હાથ ;
મન પિહંસિ શિરનામિનં, વદે રામ રઘુનાથ. ૨૨

૫૬.

નાથ કેસે ગજકો બંધ છુડાયો. “ઐરાગ”

રામ વદે ભૃગુપતિપ્રત્યે વિચારી;
પ્રભુ ધર્મ ધુરંધર ધારી, રામવદે ભૃગુપતિ પ્રત્યે વિચારી. ૨૬

૧૯ ધર્માએ. અદેઆધથી ૨૦ ઉપાય.
૨૧ ગાંડો.

૨૨ ધનુષ. ૨૩ વિચાર. સદાહ.

લક્ષ્મણના અવગુણે અમાપર, નાથ કરો રોષ ભારી ;
દાષ સુધાપણમાંય^{૨૪} અતિશ, જોઈ રીત તમારી.

રામવદે. ૧

આસરે^{૨૫} પાછા વંક જાણી સહુ, રીત એવી સંસારી ;
વક્ર^{૨૬} ચંદ્રને રાહુ શ્રેષ્ઠ નહી, સુધાનો ભક્ષકારી.

રામવદે. ૨

રામ કહે રોષ ત્યાગો મુનિશ્વર, હે પ્રભુ પરશુધારી ;
આ શિશ કરકરશુની આગે, નાથ હ્યો નાખો મારી.

રામવદે. ૩

જય જેથી રીશ કરીએ તે સ્વામી, સરસ ઉપાય સુધારી ;
જાણો મને આશાંકિત આપનો, હૃદય હેત વધારી.

રામવદે. ૪

સેવ્ય સેવકને યુધ્ધ કશૂ તજ્જે, રોષ વિમ ગુણધારી ;
દાષ ન બાળનો કહ્યું કશું તમને, વેષ વિલોકી વિચારી.

રામવદે. ૫

દિઠા કમર કસેલા ભાથા, ફરશુ બાણ ધનુધારી ;
ઉપની રીશ ઉર રાજકુંવરને, વીર તમોને વિચારી.

રામવદે. ૬

નામ જાણે પાણુ જોગખિયા નહીં, બાળ મતી કરીધારી ;
વંશ સ્વભાવે ઉત્તર દિધા તેને, ક્ષમજો વાંક વિસારી.

રામવદે. ૭

જો આવ્યા હોત તમ મુનિવેષે, અંગ મુનીપટ ધારી ;
તો પદરજ શિર ધરત શિશૂ તમ, બોલ ન શકત ઉચારી.

રામવદે. ૮

અજાણ્યાનો અપરાધ ક્ષમા પ્રભુ, મહાત્મતા^{૨૭} સંભારી ;
જોઈએ વિમર કણ્ણા ઘણેરી, આપનો પરઉપકારી.

રામવદે. ૯

કેમ બરાબરી થાય કદાપી, નાથ તમારી અમારી ;
કયાં તો ચરાણુ કહો કયાં મુસ્તક, અંતર જોટલો ધારી.

રામવદે. ૧૦

રામ માત્ર રઘુનામ અમારું, તમ સેવક અનુસારી ;
પરશુસહિત મોટું નામ તમારું, પૂર્ણ પ્રભૂતા તમારી.

રામવદે. ૧૧

એક ધનુષ ગુણનાથ અમારો, આપજીએને વિચારી ;
નવગુણ પરમ પવિત્ર તમારા, અધિક બાળ પ્રજાચારી.

રામવદે. ૧૨

હાર્યા અમે તમથી સૌ પ્રકારે, ધર્મ અમારો ધારી ;
ક્ષમા કરો અપરાધ અમારા, હોય કીધા જે ભારી.

રામવદે. ૧૩

વાર વાર કહ્યું વિમ મુનિશ્વર, રામે મૂખ ઉચારી ;
બોલ્યા પરશુધર રોષ ધરીને, તુંય તુજ અનુજનુસારી^{૨૮}.

રામવદે. ૧૪

કાવ્ય તથા રોળાટન.

નિપટ વિમ કરિ મને, રામ તૂં મનમાં જાણિ ;
સુણાવુ જશ વિમના, સત્ય તુજને આ ટાણિ.

૧

આપરૂપી મમ સ્વેચ્છા^{૨૯} આહુતીશર હૂં જાણુ ;
ધોર કોપ મમતણિ; એહ પાવક પરમાણુ.

૨

ઈધાણુ સેન્ય ચતુરંગ, ખોરિ બાળી નિત લાવી ;
મહા મહિપતી જેહ, થયા પશુ બળિ ત્યાં આવી.

૩

મે આ ફરશૂ વડે, આપિ બળિ કાપી કોડે ;
કર્થા કોટિ રણયજ્ઞ, જગત બાધામાં હોડે.

૪

મમ પ્રભાવ નહિ વિદિત, તને અહિં કોઈ પ્રકારે ;
વિમ ભરોસે અભિત, બોલ ગર્વના ઉચારે.

૫

ભાગ્યું ચાપ એટલે, દાપ નિજ વધ્યો વડોરે ;
જાણું છંતિ જગ રહ્યા, થયો મન ગર્વ ઘણેરો.

૬

રામ કહે મુનિનાથ, બોલજો હવે વિચારી ,
રિશ અતિ વધી તમારિ, નાથ લધુ ભૂલ અમારી

૭

પિનાક તુટયુ પરશતાં, જૂનુ હનું આઝૂ માટે ;
કોણુ હેતુ કરૂ ગર્વ, નાથ હૂં અધિક ઉચાટે.

૮

સુણો સત્ય ભૂગુનાથ, નિડર વિમથી અમેજો ;
સભિત નામિએ શીશ, સુભટ જગમાં કો કેજો.

૯

નમતા નથિ ગણિ સુભટ, પૂછીએ દિવજ પ્રભુતાએ ;
અમે ન હરિએ કોથિ, ન નમિએ શુરને પ્રાચે.

૧૦

દેવ દનુજ ભૂપતી, સુભટ જગ વિવિધ પ્રકારે ;
સમબળકો બળ અધિક, ગમેતો હો ભટભારે.

૧૧

મુનિ અમને જો કોઈ, યુધ્ધભોભિમાં પ્રચારે ;
લડિ શકે ન હો કાળ, લડેતો અંતે હારે.

૧૨

ક્ષત્રિવંશ તનધરી, યુધ્ધમાં સંકોચાયા ;
ફૂળકલંક તે રેક, વૃથા જનનીએ જાયા.

૧૩

કહૂં સ્વભાવિક વાત, નહીં નિજવંશ પ્રસંશી ;
કાળથે પાણુ નવડરે, રણાંગણમાં રઘુવંશી.

૧૪

ભૂગુલાંચ્છનભણી કરી, નજર રાઘવ તે ઠાણે;
વદે પરશુધરપ્રતે, સુણો મુનિચતુરસુભણે. ૧૫
વિપ્રવંશની જીઆ, પરમ પ્રભુતાઈ આવી;
અભય હોય પાણુ તેહ, ડરે તમથી ભય લાવી. ૧૬
સુણિ મૂક મંજૂ ગૂઢ, વચન એવાં રઘુપતિનાં;
પ્રુદ્યાં પડળ તે કાળ, તરત પરશુધર મતિનાં. ૧૭
રામ રમાપતિ પ્રભૂ, હાય ધનુ ધરો હુલાસી;
મારો સંશય મટે, અવધભૂપતિ અવિનાશી. ૧૮
આપે ચઢિ ગયું આપ, આપતાં પ્રભુ શર હાયે;
પરશુરામ તે સમે, થયા વિરમય મનસાયે. ૧૯
જાણ્યો રામ પ્રભાવ, દેહ પ્રકુલિત ત્યાં થાતો;
વદે વચન કરજોડિ, પ્રેમ નવ હૃદય સમાતો. ૨૦

૫૬.

બિગરી કોન મુધારે. “એરાગ”

જયજયજય અધમોધારણપ્રભુ, દશરથ ચોક વિહારીર.
જય. દેક.
જય રઘુકૂળકમળવનભાનુ, મહેશમાનસહસરે;
ગહન અસુરકુળદહન અનળસમ, અખિલજગતઅવતંસરે.
જય જય જય. ૧
જય સુર વિપ્ર ધેનુ હિતકારી, જકતપતી જગદીશરે;
જય મદ મોહ કોધ બ્રમહારી, નાય નમાવૂ શીશરે.
જય જય જય. ૨
વિનય શીળ કરૂણા ગુણસાગર, નર વિભુપાણુ તનધારીર;
આપ વચન રચનામાં નાગર, સદા સેવ્ય ત્રિપુરારીર.
જય જય જય. ૩
સેવક સુખદ સુભગ સહુ અંગે, કરજોડૂ કરૂણાળરે;
જય તન છબિ કંદર્પ કોટિસમ, પ્રણુતપાળ રઘુખાળરે.
જય જય જય. ૪
એક મુખે શું વખાણુ કરૂ તમ, શેષ નપામે પારરે;
સખા સ્વામિ સેવક સતિપતિના^{૩૦}, ખહુ પ્રકાર ખલિહારરે.
જય જય જય. ૫
ખહુ અનુચિત મેં કહ્યું અજાણે, રખે નાથ મનલાવેરે.
ક્ષમજો ક્ષમાલુવન બે ભાઈ, કરૂણાસિંધુ કહાવેરે.
જય જય જય. ૬
જય રઘુવંશ વિભૂપાણુ કહિ કહિ, વણિ વખાણિ મહિમાયરે
ભૂગુપતિ વન તપકારણુ તહિંથી, વિનતી કરિને જાયરે.
જય જય જય. ૭

૩૦ મહાદેવના.

ભય પામ્યા સહુ કુટિલ ભૂપતી, વગાડતા ને ગાલરે;
નાઠા કાયર ભૂપ ત્યહાંથી, સજિ સજિને તતકાળરે.

જય જય જય ૮

દોહરા.

દિધિ દેવોએ હુંહુભી, વરષે પ્રભુપર ફૂલ;
હરખ્યાં પુર નરનારી સહુ, મટ્યૂ મોહમય રૂળ. ૧
વાજાં વાગે વિવિધ અતિ, વણિ ગડગડે નિશાન;
મંગળ સાજ સરવ કરે, મનહર લતાવિતાન^{૩૧}. ૨
વૃંદ વૃંદ મણિ વિધુવદનિ, મૃગનયની વણિ સર્વ;
મધુર ગાન કરતી સુણી, મુકે કોકિલા ગર્વ. ૩
વરણ્યુ જય ન જનક સુખ, મનમાં ખહુ મલકાય;
જાણે જન્મદરિદ્રિ જન, નિધિ પામી હરખાય. ૪
વિગતત્રાસ મુખિઆરિ થઈ, જનકિ મનમોઝાર
જાણું ચકોર કિશોરિ તે, ચંદ્રઉદયથિ અપાર. ૫
કૌશિકને જનકે કયો, પ્રીતે દંડ પ્રણામ;
આપ કૃપાએ હે મુની, ધનુષ ભાગ્યું આ રામ. ૬
કૃત્ય કૃત્ય મુજને કયો, એ બે બ્રાતે આજ;
કહો હવે ને હચિત તે, કરિએ કોડે કાજ. ૭
સુણો કહે કૌશિક ત્યહાં, હે નરનાથ પ્રવીણુ;
સીતા રામતણા વિવા, રહ્યો ધનુષ આધીન. ૮
થયો વિવા ધનુ તૂટતાં, એમાં નહિં સંદેહ;
સુર નર નાગ મુનિશ્વરો, વિદિત સર્વને એહ. ૯
તોપણુ જાઈ કરો હવે, યથા વંશવ્યવહાર;
પુછી વિપ્ર કુળ વૃદ્ધ ગુરૂ, વેદ વિદિત આચાર. ૧૦
કંકોતરિ જઈ મોકલો, લખી અચોધા ગામ;
આવે નૃપ દશરથજી, જેના સુત શ્રીરામ. ૧૧
અતિ આનંદિત નૃપ થઈ, કહિને ભલે કૃપાળ;
દૂત તેડિને મોકલ્યા, અવધપૂર તતકાળ. ૧૨
પછી મહાજન સર્વને, બોલાવ્યા મહિપાળ;
આવ્યા સહુ સાદર ત્યહાં, વદે જનક તે કાળ. ૧૩
હાટ વાટ ઘર ગલિ કુંચી, દિવ્ય દેવમંદીર;
શાણુગારો ચોપાસ પુર, તથા સરિત સર તીર. ૧૪
હૃદય હર્ષિ સહુ ચાલિયા, નિજ નિજ ઘર નિરધાર;
લાગ્યા પુર શાણુગારવા, નૈતમ અતિ સુખકાર. ૧૫
પછિ અનુચર બોલાવને, મોકલિયા તે વાર;
કારીગર બોલાવવા, કળા નિપૂણ અપાર. ૧૬

૩૧ લતામંડપ.

મનહર રચ્યો માંડવો, અતિ વિચિત્ર વિસ્તાર ;
 ઉજમ પામિ શિર ધરિવચન, ચાહ્યા અનુચર સાર. ૧૭
 તેડી લાવ્યા અતિ ગુણી. શહાણા અને મુજાણ ;
 જે મંડપ રચવે કુશળ, વિધ વિધ થાય વખાણ. ૧૮
 સમરિ ગજનન વંદિ વિધિ, કરિ મંડપ આરંભ ;
 રચ્યા કનક કદળીતાણા, શોભીતા બહુ સ્થંભ. ૧૯
 નિલમણિઆનાં પત્ર ફળ, પદ્મરાગનાં ફૂલ ;
 રચના દેખિ વિચિત્ર અતિ, ભુલે પ્રભુ મુનિ ફૂળ. ૨૦

અનિરૂધ્ધની ઘોડસી. “ એ રાગ. ”

ખનિયો અધિક વિચિત્ર વિશાળ, જનકરાયનો માંડવો ;
 વરાણ શોભા હું તેની રસાળ, જનક રાયનો માંડવો. ટેક.
 મણિમય લીલાવાંસ સરયે, ખનાવિયાછે બેશ ;
 પત્ર સહિત સ્વભાવિકસમારે, જન્ય ઝાળખ્યા નહિ લવલેશ.
 જનકરાયનો માંડવો. ૧
 કનકફેરી નાગવેલિની, નૌતમ રચના નેટ ;
 ઝાળખી જન્ય ન આંખધીર, શોભે સારી સપત્રે લપેટ.
 જનકરાયનો માંડવો. ૨
 કનકતાણા વળિ ખંધ ખનાવ્યા, મધ્ય મધ્ય મોતીદામ ;
 શોભા ત્રાણભુવનતાણી જાણે, રોકી રાખી તે ઠામ.
 જનકરાયનો માંડવો. ૩
 માણુકય મરકત વજ્રમણીવળી, પોખરાજ પિરોજ.
 ચીરી ઘાટ ઘડી અને રચ્યાં અતિ મનહર અંબોજ^{૩૨}.
 જનકરાયનો માંડવો. ૪
 કયો ભુંગ વળિ અધિક રંગના, વિવિધ પ્રકાર વિહંગ ;
 ગુંજરવ કુંજરવ કરેરે તે સહુ, પવનતણેજ પ્રસંગ.
 જનકરાયનો માંડવો. ૫
 કોરી કાઠી સહુ સુરપ્રતિમાઓ, સ્થંભે આકર્ષમાળ ;
 મંગળદ્રવ્ય^{૩૩} જ્યહાં ત્યહારિ, વર્ગખંધ મુકાવ્યાં ભૂપાળ.
 જનકરાયનો માંડવો. ૬
 કોરિ કયો દળ^{૩૪} નીલમણીનાં, અતિ મનહર તરૂંઅંખ ;
 હેમ મોર મરકતણા મરવા^{૩૫} તે, દેખી સૌ થાએ અચંખ.
 જનકરાયનો માંડવો. ૭
 રેશમ દારિએ ખાંધેલા તે, હાલે પવન પ્રસંગ ;
 કૃત્રિમવિહંગ^{૩૬} ખેરવે ખાખટીર, રાણે ટોકે કોયલ કાળેરંગ.
 જનકરાયનો માંડવો. ૮

૩૨ કમળ. ૩૩ મંગળિક વસ્તુઓ. ૩૪ પાંદડાં.
 ૩૫ આંખાની ખાખટી. ૩૬ ખનાવટનાં પક્ષિ.

તોરણ આસાપલ્લવતણરિ, ખાંધ્યાં આખે પૂર ;
 જાણે મનોભવફૂંદ^{૩૭} રચ્યા એતો, મહોવાને સૂરામૂર.
 જનકરાયનો માંડવો. ૯
 પટ ચામરને ધ્વજ પતાકે, નગર રહ્યું છે છવાઇ ;
 મણિમય દીપ મનોહર દીપે તે, લોચનને મુખદાઈ.
 જનકરાયનો માંડવો. ૧૦
 વરણ્યો જન્ય ન વિચિત્રતાએ, મંડપ અતિ અભિરામ ;
 શોભા ચૌદભુવનતાણી જાણે, ઠીક ઠરી તે ઠામ.
 જનકરાયનો માંડવો. ૧૧
 જે મંડપમાં કન્યા જનકિ તે, મંડપ કયમ વરણાય ;
 ઝાણ કવીતાણી મતિ એવી જ્યહાં, શેષ સમા હારિ જન્ય.
 જનકરાયનો માંડવો. ૧૨
 રધુવર જ્યાં વરરાણ્યરે, સ્વરૂપ મુગુણ નિધાન ;
 તે મંડપ ત્રાણલોકમાં રે ઉજવળે, અલકાપુરીની સમાન.
 જનકરાયનો માંડવો. ૧૩
 જેવી શોભા નૃપભુવનતાણરિ, આઝી મહા આતકર ;
 ધરોધરની તેવી દેખીએ, રૂડી નૌતમ રચના પ્રકાર.
 જનકરાયનો માંડવો. ૧૪
 તેહ સમે જેણે નજરે ન્યાળ્યુ, મનહર મિથિલાપૂર ;
 ચૌદભુવન લઘુ લાગીયારે તેને, મોઢ્યા સકળ જે સૂર.
 જનકરાયનો માંડવો. ૧૫
 જે મુસંપદા અતી રૂડીરિ, શોભેછે નિજ ઘેર ;
 તે ત્યહાં જોઈ મોહી રહ્યોરે, નિજમનમાં મુરેદ્ર મુપેર.
 જનકરાયનો માંડવો. ૧૬

દોહરા.

વસે જેહુ નગરે રમા, કપટ નારિ કરિ વેષ ;
 તે પુરશોભા વરણતાં, હારે શારદ શેષ. ૧
 પાવન રામપુરીવિષે, પોરચા દૂત પ્રમાણ ;
 હરખ્યા પુરશોભા નિરખિ, વિલવિધ કરી વખાણ. ૨
 ખબર કરી જઈ તેમણે, દશરથને દરબાર ;
 ખોલાવ્યા સાદર ફૂતો, અવનીપે^{૩૮} એ વાર. ૩
 લગ્નપત્રિકા તેમણે, કરિ પ્રણામ કર દીધ ;
 અતિ આનંદિત નૃપ થઈ, આપે ઉઠિને લીધ. ૪
 તેને જળ આનંદનાં, પત્ર વાંચતાં વાર ;
 હૃદય ભરાઈ આવિયું, સાંભરિયા સ્વકમાર. ૫
 રામ લક્ષ્મણ કરતાણા, લખેલ રૂડા લેખ ;
 કેતાં રહી ન ખાટિ મિઠિ, વદને વાત વિવેક. ૬

૩૭ કામદેવની ઝાહજળ. ૩૮ રાજ.

વળિ વાંચી ધરિ દૈય મન, સુણે સભા સહુ તેમ ;
 સાચિ વાત સુણિ સહુ સભા, હરખી હૃદય સપ્તમ. ૭
 રમતા રાજકુંવર જ્યહાં, ખખર જાણિ તે ઠામ ;
 આવ્યા અતિ ઊતાવળા, ભરત શત્રુધન નામ. ૮
 ખેડા જઈ નૃપતી કને, ચરણ નમાવી શીશ ;
 પૂછે સંકોચાઈને, ભૂપ ભરત તે દીશ. ૯
 તાત કચહાંથી આપિ એ, પરમ પત્રિકા આજ ;
 કશળ પ્રાણપ્રિય બંધુ ખે, લક્ષ્મણને રઘુરાજ. ૧૦
 કહો કોણુ દેશે વસે, પ્રાતા ખેય સુવેષ ;
 સુણિને સ્નેહભર્યા વચન, વાંચી વળી નરેશ. ૧૧
 સુણી લગ્નપત્રી રૂઢી, હરખ્યા બંને પ્રાત ;
 સમાય નહિ ઉર તેમને, પ્રીતી સ્નેહ અઘાત. ૧૨
 પવિત્ર પ્રીતિ ભરતતાણી, દેખી ત્યાં વિશેષ ;
 સુખમાન્યું હૃદયે અધિક, સભા સહીત નરેશ. ૧૩
 તવ ભૂપે તે દૂતને, ખેસાડી નિજપાસ ;
 મધુર મનોહર વચન મુખ, ઉચર્યા સહિત હુલાસ. ૧૪
 કહો ભાઈ છે કશળ મમ, રૂપનિધાન ખે બાળ ;
 તમે શું નિજ નેત્રે દિઠા કહો સરસ સંભાળ. ૧૫
 શ્યામલ ગૌર શરીરના, કટિ તરકશ ધનુ હાથ ;
 વય કિશોર ખે કુંવર છે, કૌશિક મુનિની સાથ. ૧૬
 કહો સ્વભાવ કુંવરતાણા, જો ઓળખિયા હોય ;
 પ્રેમ વિવશ દશરથ થઈ, પૂછે ફરિ ફરિ સોય. ૧૭
 જે દિનથી એ કુંવરને, લેઈ ગયા મુનિરાજ ;
 સમાચાર તે દિવસથી, સાચા પામ્યા આજ. ૧૮
 કહો વિદેહે કચમ કરી, ઓળખિયા ખે પ્રાત ;
 સુણિ પ્રિય વચનો દૂત મન, હરખ્યા ત્યાં અઘાત. ૧૯
 સુણો મહીપ મુકટમાણી, તમ સમ ધન્ય ન કોય ;
 જેના લક્ષ્મણ રામ સુત, વિશ્વ વિભૂષણ સોય. ૨૦
 પુછવા ચોગ્ય ન તમ કુંવર, મહા રૂપ બળ ધામ ;
 પુરૂષસિદ્ધ ત્રણુલુવનમાં, પ્રસિદ્ધ ઠામોઠામ. ૨૧
 સર્પ લોકને જેમના, યશ પ્રતાપ આગેજ ;
 લાગે ચંદ્ર મલીન અતિ, શીતળ ભાનૂ સ્હેજ. ૨૨
 કહો નાથ તમ તેમને, કચમ ઓળખિયા રાય ;
 કર દીપક લેઈ કહો, રવિ જોવા કો જાય. ૨૩
 સીતાતાણા સ્વયંવરે, શુર અવનીપ અનેક ;
 મળ્યા હતા રણવાંકડા, સુભટ એકથી એક. ૨૪
 શંભુશરાસન કોઈએ, ટાળ્યું નહિ તે કાળ ;
 હારિ ગયા સહુ એ સપ્ત, ભલભલાય ભૂપાળ. ૨૫

સુભટ જેહ ત્રણુલોકમાં, સત્ય મનાતઃ સ્હેજ ;
 સહુનિ શક્તિ ભાગી ગઈ, શંકરધનુ આગેજ. ૨૬
 ઉઠાવિ શકતા એક કર, મેરૂ સૂર અસૂર ;
 તે પણ ઉર હારી ગયા, રહ્યા આપથી દૂર. ૨૭
 જેણે કૌતકમાત્રમાં, કર ઉચ્ચકો કૈલાસ ;
 તેય પરાભવ પામિયો, થયો સભા ઉપહાસ. ૨૮
 ત્યાં રામ રઘુવંશમણિ, સુણો મહા મહિપાળ ;
 ભાગ્યુ આપમયાસવિણુ^{૩૬}, જ્યમગજપંકજનાળ. ૨૯
 ધનુ ધ્વનિ સુણિ ત્યાં આવિયા, સરોષ પરશૂરામ ;
 બહુ પ્રકાર વળિ તેમણે, આંખ ખતાવી આમ. ૩૦
 જોઈ રામબળ તેમણે, નિજ ધનૂષ કર દીધ ;
 બહુ પ્રકાર કરિ વીનતી, ગમન કાનને^{૪૦} કીધ. ૩૧
 રાજે જેવા અતુલિબળ, રાઘવ રઘુકળભાણ ;
 તેજપુંજ લક્ષ્મણ વળી, છે તેવાજ પ્રમાણ. ૩૨
 વળિ જોવાથી જેમના, કંપે સહુ મહિરાય ;
 હરિકિશોર ને તાકવે, કંપે જ્યમ ગજ કાય. ૩૩
 દેખિ દેવ તમ કુંવર ખે, યશ પ્રતાપ ગુણધામ ;
 આંખતળે આવે નહીં, અવનીપર કો આમ. ૩૪
 દૂત વચન રચના રૂઢી, લાગી પ્રીય અપાર ;
 પ્રેમ પ્રતાપ અમાપની, ભરી વીરરસ સાર. ૩૫
 સભા સહીત મહીપને, ઉપન્યો મન અનુરાગ ;
 દિએ ભુપ શિરપાવ ત્યાં, લેખી રૂડો લાગ. ૩૬
 કહિ અનીતિ કર કાનદે, નાથ ઘટે નહિઆજ ;
 કન્યાભણિના ક્યમ લિજે, સુણો ભૂપશિરતાજ. ૩૭
 ધર્મે વિચારી સહુ જણે, મન સુખ માન્યુ અપાર ;
 ઉઠ્યા ભુપ તે તક વદે, ખમા ખમા છડિદાર. ૩૮

રાગ ઓખાહરણની ઢાળનો.

ગુરૂ વસિષ્ઠ તેણવિયા ત્યાં, દૂતધ્વારે પ્રિતિ ધરી.
 કથા કહિ સહુ દીધિ કરમાં, કંકે છાંટિ કંકોતરી ;
 વાંચિ પત્રિ વિવાનિ સુણિને, વાત દશરથ મુખતાણી,
 બોલ્યા મુનિ અતિ સૂખપામી, જે પ્રથમ મહિસુરમણી. ૧
 પૂણ્યવાન પુરૂષને છે, સુખે છાઈ સહુ ધરા,
 તેમ તમ ખે રાજકુંવરને, મહી^{૪૧} સરવે મનહરા ;
 જઈ મળે છે સર્પ સરિતા, જેમ જળનિધિ સાગરે,
 કામના નહિ તેહને પણ, નેહ નદિઓ સહુ ધરે. ૨
 તેમ વણુબોલાવ્યાં સરવે, સુખ અને રૂઢિ સંપદા ;
 ધર્મશીળ પુરૂષ પાસે, આવતાં રહે છે સદા ;

૩૯ મહેનતવિના. ૪૦ વનમાં. ૪૧ પ્રિય.

વિષ્ણુ ગુરુ સુર ધેનુને તમ, ઘણાં સુખી સેવી,
તેવાં પરમ પવિત્ર છે વણિ, જુઓ કૌશલ્યા દેવી. ૩
સુકૃતિ તમ દંપતિ સમાને, કહૂં સત્ય જગતવિષે,
છે નહીં કો નવ થયો કો, થનાર પાણુ કો નવ દિસે,
અધિક સુકૃત કૌતલ્યાં કહે, તમ કરતાં આ ટાણે,
રામ સરખા કુંવર જેના, વેદ જેને વખાણે. ૪
વીર ધીર વિનીતને વળી, ધર્મ વૃત્તા ધારી,
ગુણ સાગર ચાર કુંવરો, ચતુર ચોક ચિહારી;
સર્વ કાળ સુમંગલિક છે, થાવ સુખિ સુખ લેઈ,
સંજો જાન નિશાન ખજાવી, ઘાવ ડંકે દેઈ. ૫
સુખદ વચન સુણી ગુરૂનાં, ચાલ્યા વેગે રાય,
ડીક પ્રભુ કહિ નામિ મસ્તક, ભુવન ભૂપ પળાય;
દેવરાવિ નિવાસ કુતને, હૃદય હેત જાણાવી;
હૃષે ભરિયા ચાલિયા નૃપ, ઉમંગ ઉરે લાવી. ૬
ભૂપતિએ ભવન જઈને, રાણિ સહુ બોલાવી,
જનક નૃપની પત્રિકા રૂડિ, વાંચિ સહુને સુણાવી;
સંદેશો સાંભળિ સુખદ તે, રાણિ સહુ હરખાણી,
અવર સર્વ કથા ભુપતિએ, વિવિધ પેર વખાણી. ૭
પ્રેમ પ્રકૃતિ અમિત અંગે, ભૂપ ભૂપતિશાણી,
ઝોર મન જાણે ઉમંગે, સાંભળી ધનવાણી^{૪૨};
મુદિત મન આશીષ આપે, ગુણનિધી ગુરૂનારી,
આનંદ મગ્ન જનનિઓ સરવે, યરા પ્રતાપ સંભારી. ૮
લે પરસ્પર પત્રિકા તે, પ્રેમ મગ્ન સૌ થાતી,
હૃદય ચાંપી વારવારે, શિતળ કરતિઓ છાતી;
રામ લક્ષ્મણ કેરિ કીરતિ, કરણિ મનહરણી સહુ,
વરણિ ભૂપે વારવારે, ખળ પ્રતાપ સુયશ ખહુ. ૯
મુનિ કૃપા કહિ મુખ ચાલ્યા, દશરથ નૃપ દરબારે,
રાણિઓએ તેઘવિયા દિવજ, દેવા દાન અપારે;
આનંદ સહિત સુદાન દીધાં, ઉમંગ ઉરમાં ધારી,
ચાલ્યા આશિષ આપતા દિવજ, પ્રેમથી પોકારી.

દોહરો.

કયાં તેડિ શુભદાન ખહુ, આચક લોક અપાર;
ચકવતિ દશરથતણા, ચારે જિવે કુમાર. ૧
વસ્ત્ર પેરિ વિધ વીધનાં, આચક વદતા જાય;
નિશાન ગગડે વિવિધ વિધિ, હૃદય સર્વ હરખાય. ૨
સમાચાર સહુ પામિયાં, નગરતણાં નરનાર;
છુટિ વધાઈઓ ઘરઘરે, ઉમંગે હરખ અપાર. ૩

૪૨ એક ગડગડાટ.

ચૌહલુવનમાંહે બધે, ભરિ પુરિ રહો ઉજાહ;
જનકમુતા રઘુવીરને, વિમળ સાંભળિ વિવાહ. ૪
સાનુરાગ સહુ લોક ત્યાં, સુણી વિવાની વાત;
રાજમાર્ગ ગૃહ ગણિ કુંચી, સુધારતા ભલિભાત. ૫
યદપિ અચોધ્ધાનગરિ છે, સોહામણી સદાય;
મંગળમય પાવની પરમ, રામપૂરી વખાણાય. ૬
તદપિ પ્રીતિની રીતિ રૂડિ, જાણિ પ્રજા મનમાંય;
રચના સ્થી વિચિત્ર અતિ, જોતાં ચિત લોભાય. ૭
ધ્વજ પતાકા પટ અને, ચામર ચાર અપાર;
છવાઈ રહ્યું તેણે બધું, પરમ વિચિત્ર ખજાર. ૮
કનકકળશ તોરાણુ અને, મહા રૂડિ મણિજળ;
હળદર દૂધ દહીં અને, અક્ષતવણિ ફૂલમાળ. ૯
મંગળમય નિજ નિજભવન, લોકે રચ્યાં ખનાવિ;
સૌચારી ગણિ અતરથી, ચોકે મેઘતિ પુરણિ. ૧૦
વૃંદ વૃંદ મણિ જ્યાં ત્યાં, સજ્જ શોભા શણગાર;
સહુ ધુતિ દામિનિ ભામિની, વિધુવદની રૂપસાર. ૧૧
કરંગાક્ષિ ખહુ કામિની, જગ શોભાની ખાણ;
રૂપે રતિમદમોચની, કોયલ કંઠ પ્રમાણ. ૧૨
મંગળ ગિત મધુરે સ્વરે, ગજગામનિઓ ગાય;
સુણી મધુરસ્વર તેમના, કોકિલ કંઠ લગાય. ૧૩
ભૂપ ભવન રચના રૂડી, તે વખાણિ ક્યમ જાય;
વિશ્વ વિમોહન માંડવો, જોતાં ચિત ચોરાય. ૧૪
મનહર મંગળ દ્રવ્ય ખહુ, રાજે લતાવિતાન;
ગંભિર નોખત ગર્જના, વણિ ગડગડે નિશાન. ૧૫
મંગળગિત ગાતી સહુ, સુંદરિ રૂપ અભિરામ;
લૈ લૈ સીતા રામનું, નિર્મળ રૂપ નામ. ૧૬
ઘણો ઉજાહ ભુવન લધુ, સમાય ક્યમકરિ સાર;
ચાલ્યો ઉમંગી ચારદિશિ, જાણુ ઉજાહ અપાર. ૧૭
શોભા દશરથ ભુવનની, કો કવિ વરણે પાર;
જ્યાં સર્વ સુરશીર્ષમણિ, રામે લિધ અવતાર. ૧૮

ચૌપાઈ ત્રિતાળની.

ત્યાં ભરતને તેડિ તે કાળ,
કહે એમ મુખે મહિપાળ;
હય ગજ રથ જઈ શણગારો,
આવ્યો લાભ રૂડો લેવા વારો. ૧
ચાલો વેગે રામની જાને,
હૃદ્યાં જાત બે સુણિ વાત કાને;

ભરતે તેડ્યા સર્વ સેન્યાપતી,
હીધી આજ્ઞા કરી વાત છતી.
દોડ્યા ભરતની સાંભળી વાણુ,
માંડ્યાં ઉત્તમ અશ્વે પલાણુ;
વરાણુ વરાણુના વાણુ^૧ વિરાજે,
માંડ્યાં સાજ કુંવરને કાજે.
સહુ સુંદર શું શકુ વરાણી,
છે વાણુતણી ચંચળ કરાણી;
ખળતા લોહને હોય પરશતા,
ત્યમ વાણુ પૃથિવ પગ ધરતા.
નાનાભાંતિ અશ્વ અલખેલા,
હિડે હણુહણી ન્યમ જળરેલા;
નિંદિ પવનગતી જાણે હાસ્યે,
અશ્વ ઉડવાને ચ્હાય આકાશે.
થયા સહુ તેપર છેલ અશ્વાર,
ભરત સરખા સૌ રાજકમાર;
સહુ સુંદર ભૂષણુ ધારી,
કર શર ધનુ કટિ ભાથા ભારી.
છડા છેલ છખીલા સમાન,
શુરવીર સુભાણુ જીવાન;
ખે ખે પદચર^૨ પ્રતિ અશવારે,
જે કૃપાણુકળા^૩ જાણુ ભારે.
ખાંધ્યાં વિવિધ આયુધ કુંવરોએ,
વીર રણભોમિના જાણે હોએ;
ઉભા નીકળીને પૂરખાર;
રૂપે મોહ્યાં નગર નરનાર.
ફરવેછે ચતૂર તુરંગ,
અતિ આનંદ તેમને અંગ;
પવનવેગી પાખરિઆ^૪ ભણે,
શબ્દ સુણિ વાળંના હણુહણુ.
રથ સારથીઓએ ખનાવ્યા,
અતિ વિચિત્ર શૂર મન ભાવ્યા;
ધવજ પતાકા જરીના ઝળકે,
મણી ભૂષણુજડિત રથ ચળકે.
ચાડુ ચમર કંચનકિંકીની,
અણુણુ અણુણુ ઉઠેછે ધ્વની;

૨

૩

૪

૫

૬

૭

૮

૯

૧૦

જેઠ શોભા સ્વંદનની^૫ રૂપાળી,
રવિ રથે ગર્વતા ટાળી.
અગણિત અશ્વ હતા શ્યામકર્ણુ,
મહામનહર તેમનો વર્ણુ;
તે તે રથે જોતરિઆ સારથિએ,
શોભા એક મુખે શું કથિએ.
સુંદર સર્પ અલંકૃત સોહે,
જેને જોતાં મુનીમન મોહે;
ચાલે જળપર સ્થળની પ્રમાણે,
બુડે નાળ ન ગતિ શું વખાણે.
સજ અસ્ત્ર શસ્ત્ર સહુ સાર,
કર્ધા રથ સારથીએ તૈયાર;
ચઢી ચઢી રથપર પુર બહાર,
જાન થાવાલાગી તૈયાર.
જેહ કારણુ સરવે જાય,
સુંદર શુકન તેમને થાય;
હરખે શુકન દેખી રથ ખેડે,
હય હણુહણી શંકા નિવેડે.

૧૧

૧૨

૧૩

૧૪

૧૫

દોહરા.

અતિ મનહર અંખાડિઓ, સર્વ સુવાણુ ઘડેલ;
હોસે ગજહોદે ધરી, વરાણુવં નહિ સ્હેલ.
ચાલ્યા મદાનમત ગજ, ગાજે ઘંટ અઘાટ;
જાણે શ્રાવણુ સુભગ ઘન, ધ્વનિ ગાજે ગડગડ.
વાહન અવર અનેકવિધ, ક્યમ કરિ વરાણુ પાર;
પાલખિ સુભગ સુખાસનો, આરૂઢને^૧ સુખકાર.
ચાલ્યા તેપર ચઢિચઢી, તપનિધાન ધિવજવુંદ;
જાણે તન ધરિ ચાલિયા, સુભગ સકળ શૃતિછંદ.
ચતૂર ચારણુ ભાટવણિ, ગાણુ ગાનાર સમીત;
ચાલ્યા વાહનપર ચઢી, જેને જેહ ઉચીત.
ખચર ઉંટ ઉંચિડોકનાં, વળી વૃષભ ખડુ જાત;
ભરિ ભરિ અગણિત વસ્તુઓ, ચલાવિયા ભલિભાત.
કોટિક ભરિ ભરિ કાવડી, ચાલ્યા ભોધ અપાર;
વિવિધ વસ્તુઓ તેહમાં, કો કવિ વરણુપાર.
ચાલ્યું પારવનું પાયદળ, અસ્ત્ર શસ્ત્ર સજિ સાજ;
અગણિત અનુચર ચાલિયા, કરિ નિજ સાજ સમાજ.
સહુને ઉર નિર્ભર હરખ, પ્રીતી પ્રેમ અઘાટ;
ન્યાળશું ક્યારે નેત્રભરિ, રામ લક્ષ્મણુ પ્રાત.

૧

૨

૩

૪

૫

૬

૭

૮

૯

૧ યોગ. ૨ પગે ચાલનારા. ૩ તરવારની કળામાં.
૪ યોગ.

૫ રથ. ૬ ખેસનારને. ૭ વેદના છંદો.

ધારધ્વની ગજવંદનો, ગાજે ધનદ^{૧૦} સમાન ;
ચારે દિશિ હય હણહણે, રથ કિકિનિ ધ્વનિ તાન. ૧૦
નિંદી ધનને ગર્જતાં, અતિશય ધાર નિશાન ;
આપ પરાયુ એ સમે, સંભળાય નહિ કાન. ૧૧
મહાભીડ તે અવસરે, દશરથકેરે ધ્વાર ;
પથર પાણુ જન પાયથી, ધૂળ થાય નિરધાર. ૧૨
ચઢિ અટારિએ નિરખતી, નારી રૂપ રસાળ ;
કરે આરતી ક્રોડવિધ, કરકંચન શુભથાળ. ૧૩
ગીત ગાય ગજગામની, મનહર સ્વરે મંદૂર ;
જાય વખાણુચો ક્યમકરી, હૃદય મોદ ભરપૂર. ૧૪
ત્યાહાં સુમંતે^{૧૧} તે સમે, બે રથપર કરિ સાજ ;
રવિહયનિંદક^{૧૨} જોતર્યા, અનુપ અશ્વઅધિરાજ. ૧૫
તે બે રથ રણિઆમાણા, આણ્યા ભૂપતિ પાસ ;
શકે ન શોભા કહિ મુખે, શારદ થાય નિરાશ. ૧૬
સ્વંદન રાજસમાજનો, એ બેમાંનો એક ;
તેજપુંજ સુંદર બિજે, મુકે જોઈ રવિ ટેક. ૧૭
વસિષ્ઠને તે રથ ઉપર, હરખિ ચઢાવિ નરેશ ;
આપ ચઢ્યા રથ સમરિને, હર ગુરૂ ગૌરી ગણેશ. ૧૮
સહિત વસિષ્ઠ લુપાળ તે, શોભે કેવા સાર ;
સુરગુરૂ સંગ સુરેંદ્ર જ્યમ, શોભે અપરંપાર. ૧૯
કરિ કુળરીતી પ્રીતિએ, હરખી કૌશલરાવ ;
દખિ સર્વનો તે સમે, બહુધા બેશ બનાવ. ૨૦
સમરિ રામ હર ગૌરિસુત^{૨૧}, ગુરૂ આગાથી રાવ ;
રથ ઉપર ચઢિ ચાલિયા, દઈ નગારે ધાવ. ૨૧
જન જોઈ હરખ્યા વિપ્રુધ, પૂષ્પવૃષ્ટિ કરિ સાર ;
અતિ સુમંગલિક ભૂપને, ઉમંગે હર્ષ અપાર. ૨૨
હણહણુટ હયનો^{૨૩} ઘણો, ગજનિ^{૨૪} ગર્જના ધાર ;
થયો કુળાહળ એ સમે, રાજે રાજકિશોર. ૨૩
અમર રહી આકાશમાં, દિએ હુંદુભી ધાવ ;
વાગે વાજં જનમાં, જીએ મહીપ પ્રભાવ. ૨૪
સુર નર નારિ મધુરસ્વરે, મંગળ ગીતો ગાય ;
શરણુધના શુભ રાગમાં, મુનિનાં મન મોહાય. ૨૫
શકાય નહિ વરાણી મુખે, ગજવંદા ધ્વનિ ધોર ;
નોખિ નોખિ કરિ પાયગા, ચાલે રાજકિશોર. ૨૬
કરે વિદૂષક^{૨૫} તેસમે, કૌતક વિવિધપ્રકાર ;
મંદૂરગાન પ્રવિણ સૂઝ, હંસવંશ^{૨૬} ઊદાર. ૨૭

અશ્વ નચાવે કુંવર વર, સુણી મૃદંગ નિશાન ;
નટનાગર^{૨૭} ચિતવે ચકિત, અશ્વભુલે નહિ તાન. ૨૮

હરિગીત છંદ

બનિ જન વરાણી જાય નહિ લવ, શેષ કવિ શારદ પ્રતી,
શુભ થાય શુકન સુમંગલિક અતિ, ભર ઉમંગે ભૂપતી ;
નિલકંઠ પક્ષી વામ દિશિએ, અતિ મધુરસ્વર ઊચરે,
જાણે સકળ મંગળ કહે મુખ, જન હર્ષ ઉરે ભરે. ૧
વળિ મંગળીક સુખેત^{૧૦} વાયસ, ^{૧૬} હાખિ કોર ધ્વની કરે,
સહુ કોઈ દરશન પામિયા ત્યાં, નોળિઆનું સુખદ ખરે ;
શુભ શિતળ મંદ સુગંધિમય તવ, વાયુ સાનૂકળવહે,
શિર બેઠુ કટિએ બાળ લઈ સ્ત્રી, આવતી સન્મુખ લહે. ૨
લાવર^{૨૦} દરશ ફરિ ફરિ નિરખતા, હરખતા ઉરમાં ઘણા,
આવે સવત્સીગાય^{૨૧} સન્મુખ, શુકનમાં પછિ શી માણા ;
મૃગપંક્તિ હાખીકોર ઉતરી, અધર ઠંકતિ ઊછળી,
દેખાડિ દિધું મંગળ સકળજ્યમ, શોચના સરવે ટળી. ૩
અતિક્ષેપ ક્ષેમકરી^{૨૨} કરી ધ્વનિ, જનનેજ નાણાવતી,
બેઠેલિ જોઈ દેવચકલી, અંબ તરૂપર રાજતી ;
સન્મુખ સાગર મીન આવ્યા, તે સમે ત્યાં નિજરૂપે,
કર ગ્રંથ દિવજ બે નિપુણ જોઈ, ચાલવા કહું ત્યાં લુપે. ૪
કલ્યાણુમય અતિ મંગલિક વળિ, ઘરિચું ફળ દેનાર એ,
સાચા થવા સહુ શુકન જાણે, થયા એકીવાર એ ;
મંગળ શુકન શુભ સુગમ તેને, સાંભળો તમ શૈલજ,
સુંદર સગણુ પરિજ્ઞ જોને, પુત્ર રાજે કુળધ્વજ. ૫
વર રામ સરખા અધિક મનહર, જનકી કન્યા જ્યહાં,
દશરથ જનક સરખા સખંધી, વળિ વળિ મળશે ક્યહાં ;
એવો વિવા સુણિ શુકન સરવે, ઉર ઉમંગે નાચિયા,
વિધિએ કર્યા સાચા અમોને, જોડિ કર બે જાચિયા. ૬

મહીદીપ છંદ.

એ રિતે કરૂં પ્રયાણુ, જન સર્વ માનો ;
ગાજતા તુરંગ હાથિ, ગડગડે નિશાનો ;
જાણિ આવતા લુપાળ, ભાતુકળકેતૂ ;
શુભ રચાવિ દીધ જનક, સરિત ઉપર સેતૂ. ૧
વાસ મધ્ય મધ્ય રચ્યા, અધિક રચ્ય એવા ;

૮ મેઘ. ૯ પ્રજાન. ૧૦ સૂર્યના ષોડશને નિદે એવા.
૧૧ ષોડશમાં શ્રેષ્ઠ. ૧૨ ગણેશ. ૧૩ ષોડશનો.
૧૪ હાયાઓની. ૧૫ પંડિત. મરકરા. ૧૬ સૂર્યવંશ.

૧૭ અનુર નટવા. ૧૮ એક જાતનું પક્ષી. ૧૯ કાગ.
૨૦ લાવરાં. ૨૧ વાહરડા સહિત. ૨૨ એ જાતનું પક્ષી.

સંપતિ સુર નગર સરખિ, છાઈ સૂખદેવા ;
વસ્ત્ર શયન ભક્ષ રૂંડાં, રૂડિ રિતે રચાવ્યાં ;
હયે ઉમંગ બેર સર્વે, નિજ નિજ મન ભાવ્યાં. ૨
નિત્ય નવા બોગ જાણિ, અતિ અનુકૂળ એવા ;
જાન સર્વ ભૂલિ સદન, પ્રાશિ મિષ્ટ મેવા ;
જાન આવી જાણિ સૂણિ, ગડગડ્યાં નિશાનો ;
સેન્ય ચતૂરંગિ સજ્જ, હય ગજ રથ માનો. ૩
સામઘ્યે જાન્ય સર્વ, જાન તેડવાને
હર્ષ પરમ હૃદયવિષે, તે સમે સહુ માને ;
ઐષ્ટ કળશ કનકતાણા, રાજતો રૂપાનો,
ઐષ્ટ કુપરથાળ મધ્ય, અમૃત પકવાનો. ૪
ભાતભાતનાં અનેક, જાનના વખાણ્યાં ;
સર્વ તે સુધા સમાન, જાન જુગતિ જાણ્યાં,
વસ્તુ સારિ એ વિનાય, કૂળ અનેક ભાવ્યાં ;
બેટ કાજ ભૂપતિએ, અધિક મોકલાવ્યાં. ૫
વસ્ત્ર ભુષણ રત્ન મણી, ખગ મૃગ હય હાથી ;
વાહનો અનેક વળી, ગતિ રૂડી ત્વરાથી ;
મંગળીક શુકન કાજ, વસ્તુ શુભ સુગંધી ;
મોકલિ ખહુ ભાત ભુષે, સુર ગણેશ વંદી. ૬
દૂધને પુંઆ અપાર, ઉપહાર કાજે ;
ભોઈ કાવડે ભરિભરિ, ચાલતા સમાજે ;
એ વિના અનેક વસ્તુ વરણિ શૂં શકાએ ;
કૌશલેશ કાજ ત્યાંધિ, ભરિભરિ સહુ જાએ. ૭

દોહરા.

જેઈ જાન જવ આવતી, ઉર આનંદ ન માય ;
હર્ષે રોમાવણિ રૂડી, સર્વતાણી ખડિ થાય. ૧
સજ્જનો સામૈયાતણા, દીડા સહિત ખનાવ ;
નિશાન ગગડ્યાં જાનમાં, ભાટ ભણેછે ભાવ. ૨
હર્ષથકી અન્યોન્ય ત્યાં, પ્રીતે મળવા કાજ ;
ચાલ્યા કાંક ઉતાવળા, ખંને રાજ સમાજ. ૩
જાણે મોદ સમુદ્ર એ, મધ્યાદ્યા તઈ છેક ;
ઉલટયા મળવા કારણે, જોતાં વાર વિવેક. ૪
પુષ્પવૃષ્ટિ કરિ અપ્સરા, ગાય ગીત ધરિભાવ ;
આનંદિત થઈ અમર સહુ, કુંડલિએ દે ઘાવ. ૫
સકળ બેટ નૃપ આગળે, મુકિ મન આનંદીત ;
વિનય કરચો ખહુ તેમણે, પૂરણ પ્રીત સહીત. ૬
પ્રેમ સહિત નૃપ લેઈને, બેટ જેહ ભલિભાત ;
માગણને તે હઈ દિધી, ઉર આનંદિ અઘાત. ૭

કરી વડાઈ માન્યતા, પૂજા પરમ ઉલાસ ;
લઈ ચાલ્યા પછિ ત્યાં થકી, સહુને જાનીવાસ. ૮
વસ્ત્ર વિચિત્ર અમુલ્ય જે, પાટ પાથરે તેહ ;
દેખિ ધનદ^{૨૩} મદ પરહરે, ધન વૈભવ શુભ એહ. ૯
નૃપદશરથ તેપર ધરે, પૂરણ પ્રેમે પાય ;
અમર સર્વ જ્ય જ્ય કરે, પુષ્પવૃષ્ટિ શુભ થાય. ૧૦
અતિ સુંદર સહુને દિધા, જુગતે જાની વાસ ;
જ્યાં સહુને સવગડ રૂડી, સેવા કારણ દાસ. ૧૧
જાનકિને જવ જાણ થઈ, આવી પુરમાં જાન ;
નિજ મહિમા મગડચો તદા, ભરધવાજ ભગવાન. ૧૨
હૃદય સ્મરણ કરિ સર્વ સિધિ, બોલાવી તે વાર ;
પરોણાઈ કરવા ભુપતિ, મોકલિ સિધ્ધી સાર. ૧૩
આશા શિરા ધરિ સિધ્ધિ સહુ, ગઈ જ્યાં જાનીવાસ ;
લેતા સહુ સુખ સંપદા, સુરપુર બોગવિલાસ. ૧૪
નિજ નિજ વાસ વિલોકિને, દેવ સૂખ સહુ રહેલ ;
સહુ પ્રકાર સવગડ રૂડી, મહા મનોહર રહેલ. ૧૫
વૈભવભેદનિ કોઈને, જુગતે પડી ન જાણ ;
કરે જાન સહુ જનકનાં, વિધવિધ પેર વખાણ. ૧૬
સીતાનો મહિમા સહુ, જાણી રઘુકુળભાણ ;
હેતુ પ્રીછિ હર્ષ્યા હૃદય, મર્મથિ અન્ય અજાણ. ૧૭
પિતાતાણ આગમન સુણિ, હરખ્યા બંને પ્રાત ;
હૃદયાનંદ સમાય નહિ, જુગતે જાણી વાત. ૧૮
કહિ નવ શકે મુખે કશું, ગુરૂથી સંકોચાય ;
લાલચ તાત દરશતણી, મનમાં અતિશ થાય. ૧૯
વિનય જોઈ એ પ્રાતને, વિશ્વામિત્ર વિશેષ ,
પાગ્યા મન સંતોષ અતિ, વખાણિને અવધેશ. ૨૦
હર્ષથિ હૃદયે ભીડિઆ, ગુણનિધાન એ પ્રાત ;
લોચન જળ આનંદનાં, વરષે જ્યમ વરષાત. ૨૧
ચાલ્યા જ્યાં દશરથતણે, જુગતે જાનીવાસ ;
જાણે તૃપાર્ત વેગથી, જાન સરોવર પાસ. ૨૨
જેયા મુનિને આવતા, પુત્ર સહિત અનુરાગ ;
ઉડ્યા હર્ષિ સુખસિંધુમાં, ચાલ્યા લેવા તાગ. ૨૩
કયો દંડવત કોડથી, મુનિને હરખિ મહીશ ;
વાર વાર વેગે ધરી, ચરણકમળરજ શીશ. ૨૪
કૌશીકે પણ ભૂપને, ભીડ્યા હૃદયા સાથ ;
પુછે કુશળતા ફરિ ફરી, આશિષદઈ મુનિનાથ. ૨૫
દીડા કરતાં દંડવત, દશરથ નીજ કુમાર ;
સુખ સમાય નહિ હૃદયમાં, હરખે વારંવાર. ૨૬

૨૩ કુમેર ભંજરી.

હૃદય લાવિ સુત બેયને, કુસહ ક્રોધ કયું દૂર ;
મૃતક શરિરને પ્રાણ જ્યમ, બેટયે સુખ ભરપૂર. ૨૭
વળિ વસિષ્ઠ પદકમળમાં, નેહ નામ્યૂ શીશ ;
મુનિવર પ્રેમાનંદ થઈ, ઉર લઈ દે આશીષ. ૨૮
વિપ્રવંદપદ વંદના, સાનુજ કીધી રામ ;
આશીષ દિધિ મન ભાવતી, હૃધી રૂપી તમામ. ૨૯
સાનુજ ભરતે ભાવથી, કીધે દંડ પ્રણામ ;
હૃદય લઈ ઉરલાવિને, મલ્યા રમાપતિ રામ. ૩૦
લક્ષ્મણ મન હરખ્યા ઘાગૂ, દેખી બંને પ્રાત ;
મલ્યા પ્રેમ પરિપૂર્ણથી, આનંદધી અઘાત. ૩૧
પુરજન પરિજન જાતિજન, યાચક મંત્રી મીત્ર ,
મલ્યા યથાવિધિ સર્વને, પરમ કૃપાળ ચરિત્ર. ૩૨

શાર્દૂલ વિદ્વીડિત છંદ.

દેખી રાઘવ જન શીતળ થઈ, નેત્રો ભરી નિર્જતી ;
પ્રીતી રીત પ્રસંશિ જન્ય નહિ તે, હૈડે ઘણી હૃધીતી ;
શોભે ભૂપ સમીપ ચાર કુંવરો, રૂપે રૂઝ રાજતા ;
જાણે મોક્ષ ધનાદિકો તનુધરી, વિશ્વે પડ્યાછે છતા. ૧
દેખી કૌશલ ભૂપ સાથ કુંવરો, એ ચોર સૌ ચિત્તના ;
આનંદાં નરનારિ સૌ નગરનાં, જે વિશ્વ વીમોહનાં ;
વાગે કુંકુભિ દેવનાં નભવિષે, વૃષ્ટી સુપૂષ્પોતણી ;
નાચે છે નૃતિકા મુગાન કરિને, રૂપે રતીસી ખાણી. ૨
વિપ્રો મંત્રિસમાજ શક સરખા, શાણા સતાનંદજ ;
બંદી માગય મૂતને વિદુષકો, પ્રીતીની રીતી સજ ;
સન્માની સહભૂપ જન સરવે, રૂઝ ઉતારા દઈ ;
આજ્ઞા માગિ વલ્યા સહુ હળિ મળી. સામેયુ સાજી લઈ. ૩
આવી લગ્ન અગાઉ જન સન્નિને, તેથી મિથીલાપૂરે ;
ઘેરે ઘેર પ્રમોદઉત્સવ^{૨૪} થયો, હૃધ્યા સહુ ત્યાં ઉરે ;
પ્રહ્લાનંદ સમાન સૂખ ગણતાં, સૌ લોકતો વીનવે ;
હે પ્રહ્લા તું વધારજે દિનનિશા, એ માગિએ સૌ હવે. ૪
શોભા સીમ સુન્દરિ રામસિયની, ભૂમી તળે એકછે ;
સુકૃત્યોસિમ જે મહીપતિ ભલા, સૌથી રૂડો ટેકછે ;
જ્યાં ત્યાં એમ કહે સહુ પુરજનો, અન્યોન્ય વાતો ઘણી ;
જીવો રાજકુમાર રાઘવ રૂઝ, ભૂપાળ ચૂડામણી. ૫
સીતા સુકૃત મૂર્તિ આ જનકની, ભાસેછે જોતાં ભક્તી ;
રાજે રામ સુમૂર્તિ સુકૃતણી, દશરથની શામળી ;
આરાધ્યા નયિ એ સમાન શિવને, સૃષ્ટિવિષે કોઈએ ;
સાધ્યાં ના રૂણ કોઈએ ભુપસમાં, આ લોચને જોઈએ. ૬

૨૪ આનંદ આચરવ.

આ વિશ્વે નયિ આલિ એહ સમ કો, ભૂપાળ ચૂડામણી ;
છે ના કો કહિએય કો નહિ થશે, હોયો ન કો ભૂધણી ;
ઉંચે આપણ સર્વ મૂકળ અને, સુકૃતની રાશિઓ, ૭
જનમી આ જગમાં થયા રૂઝિરિતે, આ પૂરના વાસિઓ. ૮
સીતા રામનિ જેમણે નિરખિ આ, રૂઝી છબી રાજતી ;
કો સુકૃતિ અમે સમાન અતિશે, વણ શું ગીરામતી ;
દેખી શું વળિ રામ જનકિતણો, વીવાહ નેત્રો ભરી ;
હે પ્રહ્લા લઈશું મુલાવ સરવે, હોમંગથી આદરી. ૯
અન્યો અન્ય કહે મુખે હરખિને, કોકીલ કંડી ત્રિયા ;
આ વીવાહ રૂડો વડો મુનયની, લ્યો લાવ પ્રેમે પ્રિયા. ૧૦
મોટાં ભાગ્ય બનાવિ વાત વિધિએ, કીધી કૃપા કોડથી ;
નેત્રોના અતિથી^{૨૫} થશે કુંવર જે, મૂખે શુંવાળું કથી ; ૧૧

દોહરા.

વારંવાર સનેહ વશ, સીતા શોભા સાર,
તેરાવશે પિયરવિષે, જનકભૂપ નિરધાર. ૧
રામ લક્ષ્મણ આવશે, જનકિ લેવાકાજ ;
કોટિ કામ સુંદર છબી, દરશન દશે રાજ. ૨
કરશે નિતનિત વિવિધરિત, પેરાણાઈ સહુ કોય ;
સાસરિએ એવા કુંવર, કોને પ્રિય નવ હોય ? ૩
તદા તદા અવિલોકિને, લક્ષ્મણને શ્રીરામ ;
થઈશું સહુ પુરજન સુખી, પ્રમોદ ઠામોડામ. ૪

પદરાગ કાફી.

અનુરા ચેટક એવું જાણીરે. “અંરગ”

રૂપાળી જોડિ રાજકુંવરની,
આતી શું લાલિત્યતાની ભરી—છે રૂપાળી. ૮૬.
રામ લક્ષ્મણ જેવી જોડી,
રૂપ અનુપ કંદર્પ કોટી ;
નિરખ્યા તેવા કુંવર જે નૃપ સાથરે,
છબિ છે છબીલિ મદનમદહરી—છે રૂપાળી. ૧
શ્યામલ ગૌર અંગ શોભે,
જોઈ ત્રિલોકનાં મન લોભે ;
નિરખ્યા જોણે કહે તે મુખે એમરે,
જગ સુંદરતા સહુ આવિ મુખે ઠરી—છે રૂપાળી. ૨
એવે ખોલી એક આલી,
આજમે નિરખ્યા નિહાળી ;

૨૫ મહેમાન.

રચ્યા જાણે વિરચીએ નિજ હાથરે,
ભુપ ભરત કાન્તિ રામ અનુસરી—છે રૂપાળી. ૩
આજાખિ શકે ન સ્હેજે ;
નારિ નર તેમને તેજે ;
દિપે દિવ્ય દહડિ નેહનિવાસરે ;
મનહૂતો માઈ જોઈ રહ્યું કરી.—છે રૂપાળી જોડી. ૪
શત્રુધન લક્ષ્મણ સારા ;
સ્વરૂપ એક કામણગારા ;
સખિ નખ શિખ સૌ અંગ અનુપરે,
કસિ કમર કર ધનુષને ધરી.—છે રૂપાળી જોડી. ૫
ભાવે મન રૂપ રૂંડેડે ;
વર્ણાય ન મુખ ઘણેરું ;
નથિ કોઈ સૃષ્ટિમાં એ સમાનરે ;
ઉપમા ન મળે ત્રિભુવને ખરી—છે રૂપાળી જોડી. ૬
કવિ કોવિદ શું કહે ;
એ સમાન એજ લહે ;
વિદ્યા શિળ બળ વિનયધિ વિરરે ;
સખિ સ્વરૂપ સાગર શકું શું હું તરી—છે રૂપાળી. ૭
પુરનર નારી સારી ;
માગેછે ખોળા પસારી ;
વિધિ થજે ચારેનો આહિં વિવાહરે ;
ગિત મંગળ ગાશું વદન ઊચરી—છે રૂપાળી. ૮
અન્યો અન્ય એમ કહે ;
આંખિ આનંદાશ્રુ વહે ;
સખિ શંભુ પુરશે આપણિ આશરે ;
ભુપ બેય પુણ્યપચોદ્ધિ^{૨૬} જો ફરી—છે રૂપાળી. ૯

વસંત તિલકા છંદ.

એવી રિતે સકળ સ્વરૂપ મનોર્થ કર્તા ;
આનંદને ઉમગિ ઊમગિ ઊર ભર્તા ;
જે ભૂપ જનકિ સ્વયંવરમાં પધાર્યા ;
તે દષ્ટિ બંધુ સહુને નિજનેત્ર કાર્યા. ૧
શ્રી રામના યશ રૂડા વદતા મુખેથી ;
સૌ ભૂપ નીજ નિજ ઘેર ગયા મુખેથી ;
વીતીગયા દિન કદ તહિં એવિરિતે ;
આનંદ પૂર જન જનવિષે અમીતે. ૨
આવ્યો સુલગનદિન મંગળ મૂળ એવો ;
હીમંતરૂતુ રૂડિ માગ્શર માસ તેવો ;

૨૬ પૂણ્યસાગર.

નક્ષત્ર યોગ તિથિ વાર શ્રેહો રૂપાળા ;
સોધ્યું સુલગન વિધિએ કરી કુંકવાળા. ૩
તે લગ્નને લખિ વિણાધર^{૨૭} સાથ સ્નેહે,
ત્યાં મોકલાવ્યું વિધિએજ વિદહ ગેહે ;
ગૂણી હતા ગણુક જેહ વિદહ કરા,
સૂણાવ્યું લગ્ન સહુને હર્ષ્યા ઘણેરા. ૪
સૌ લોક એમ વદતા મન રાંછે થાતા,
જોષી જુઓ મુરજવંશિતાણા વિધાતા ;
ધેનૂવળે નગર પાદરથી ચરીને,
વેળા રૂડી વિમળ એ ઉર લો ધરીને. ૫
છે સર્વ મંગળ સમો કહ્યુ વિપ્રરાજે,
વૈદહને સમય જાણિ વિવાહ કાજે ;
કીધું ભુપે નિજ પુરોહિતને સુતોને,
હાવા વિલંબતાણુ કારણ શું કહોને. ૬

દેહુરા.

સતાનંદજીએ તરત, બોલાવ્યા પરધાન ;
સકળ સુમંગળ સાંજિને, લાવ્યા સહુ સુખાણ. ૧
ઢોલ દદામા કુંદભી, વાગે શંખ નિશાન ;
ગડગડાટ મુણિ તેહનો, મુકે મેઘ નિજમાન. ૨
મંગળ કળશ ભરાવિયા, શુકન વસ્તુ શુભ જેહ ;
કરિ તૈયાર ઉતાવળે, તરતિખ શોભે તેહ. ૩
સુભગ સકળ સોવાસણો, મંગળ ગીતોગાય ;
પવિત્ર વિપ્ર વદનથકી, વેદ ધ્વની રૂડિ થાય. ૪
એરીતે આદર સહિત, લેવા ચાલ્યા જનન ;
વાળં વિધવિધ વાગતાં, વળિ ગડગડે નિશાન. ૫
કૌશલપતિનો તે સમે, જોઈ સર્વ સમાજ ;
અતિ લઘુ લાગ્યો તેમને, પૈભવિ જે સુરરાજ. ૬
થયો સમય જાણી હવે, ધરોપાય મહિનાથ ;
ગડકડક નિશાન ગડગડયાં, મુખદાયક મુણિ વાત. ૭
પ્રુછિ ગુરૂને કરિ કુળરિતી, કોડે કૌશલરાજ ;
ચાલ્યા નિજ સંગે લઈ, મુનિ સાધુના સમાજ. ૮
ભાગ્ય વિભુતિ અવધેશની, દષ્ટિ પ્રજ્ઞ મુરલોક ;
સહજ મુખે વખાણતા, જાણિ જનમ નિજ ફોક. ૯
અવસર જાણિ સુમંગળિક, દેવો ચઢિ વૈમાન ;
અધિક પૂજ્ય વરધાવતા, વિમળ વગાડિ નિશાન. ૧૦
શિવ પ્રજ્ઞાદિક વિળયુ પાણુ, ત્યમ સહુ અમર સમાજ ;
ચઢિ વિમાન ચિત ચકિત બનિ, જોતા કૌશલ રાજ ૧૧

૨૭ નારદ ઋષિ.

પરમ પ્રેમભર સર્વ તન, અતિશય હૃદય ઉજાહ ;
ચાહ્યા જોવા કારણે, સીતા રામ વિવાહ. ૧૨
જોઈ જનકપુર સર્વ સુર, નિરખે અતિ અનુરાગ ;
લાગ્યા નિજનિજ લોક લધુ, શોભા પરમ અથાગ. ૧૩
ચિતવે ચક્રિત ચિતે ખની, અતી વિચિત્ર વિતાન ;
અલોકીક રચના સહુ, સુકે પુરંદર માન. ૧૪
રૂપનિધાન પુરનારિ નર, સુધડ સુધર્મ સુભાણ ;
સુશિળ સર્વ એવાં રૂડાં, થાય ત્રિલોક વખાણ. ૧૫
સુર સુરાંગના સર્વ તે, પ્રિથિ તેમજો વિલાસ ;
થયાં સર્વ નક્ષત્ર જ્યમ, આંખાં ચંદ્ર ઉજાસ. ૧૬
વિધિપણ મન અચરજ થયો, એ અવસરે વિશેષ ;
નિજ કરાણી કહિંએય પણ, જોઈ નહિં લવલેશ. ૧૭
સમજાવ્યા સહુ સુર શિવે, ભુલો ન મન ગણિ વાહ !
હૃદય વિચારો ધીર ધરિ, સીતારામ વિવાહ. ૧૮
જેનું નામ લેતાં જરા, જગમાં યશ પરકાશ ;
સકળ અમંગળ મૂળ જે, પળમાં પામે નાશ. ૧૯
ચાર પદારથ હાથપર, જેના રૂડા પ્રતાપ ;
તે રઘુવરને જાનકી, સહુ જગનાં માખાપ. ૨૦
કહી એમ ત્રિપુરાચિ, સમજાવ્યા સુરસાથ ;
ચલાવિયા આગળ પછી, નિહાળવા રઘુનાથ. ૨૧
દેવે દિઠ દશરથ જતા, ઉર આનંદ ન માય ;
સંગે સાધુ સમાજ દિવજ, મહા મનોહર કાય. ૨૨
જાણે તનધરિ સૂર સહુ, સેવા કારણ સાર ;
શિવ સુરાદિ સહુ મુખ વદે, ધન્ય ભૂપ અવતાર. ૨૩
શોભે દશરથ સાથમાં, ચતુર સુભગ સુતચાર ;
જાણે સહુ અપવર્ગ તે, તનધારી નિરધાર. ૨૪
મરકત કનક વરણતણી, જુગતે ખને જોડ ;
નિરખી શિવ સુર સર્વના, પોચ્યા મનના કોડ. ૨૫
વળિ વિલોકિ રઘુનાથને, ઉરમાં સહુ હરખાચ ;
પૂષ્પવૃષ્ટિ કરતા રૂડી, વખાણિ દશરથરાય. ૨૬
રામ રૂપ સુંદર સુભગ, નિરખી વારંવાર ;
હૃદય હર્ષ લોચન સજળ, ઉમા સહિત ત્રિપુરા. ૨૭

હરિગીત છંદ.

શિખિકંઠધૃતિ શ્યામલ સુભગતન, તરિતનિંદક ૨૮ પટ ભલાં,
સહુ તન અલંકૃત વિવિધ ભૂષણ, યદ રહ્યું જગ જળહળાં ;
સહુ ભાંતિ મંગળમય ખિરાજે, રૂપ રૂકુ રઘુવીરનું,
નિર્મળ શરદ મુખચંદ્ર શોભે, મોહ મુનિ મન ધીરનું. ૧

૨૮ વિજળીના પ્રકાશને નિંદે એવાં દિવ્યસ્ત્રો.

યુગનેત્ર નવલ કમળ લલ્લવણ, અધિક લલિત કપાળ છે,
સહુતન અલોકિક મદનમદ્હર, પ્રણતપાળ કૃપાળ છે ;
વરાણાય નહિં રૂપ એક વદને, અધિક મનમાં ભાવતું,
જયરામ રૂપ શિવ ઉર તડાગે, હંસરૂપ વિરાજતું. ૨
નિજમંથુ મનહર સંગ શોભે, તિલક રમ્ય કપાળમાં,
શુભઅશ્વ જાય નચાવતા વર, રૂડિ પ્રકાર રવાલમાં ૨૯ ;
રૂડિ વેદ દ્વનિ દિવજ ઉચરતા મુખ, વિરદ ભાટ સુણાવતા ;
ત્યમ ત્યમ હરખભર રાજકુંવરો, ચપળ વાજિ નચાવતા. ૩
મુખધામ રામ વિરાજતા જે, અશ્વ ચપળ ઊપર ચઢી ;
ગતિ તેનિ જોઈ ગરૂડ લાજ્યા, મરૂતિ ૩૦ આગે શી હડી ૩૧ ;
કહ્યું જાય નહિં સહુ ભાંતિ શોભે, ચપળ હય રઘુવીરનો,
જાણે ધર્યો હય વેષ કામે, રામ હિત મતિ ધીરનો. ૪
શુભરામ રૂપ અનુરૂપ ગણુ ગતિ, સકળ ભુવન વિમોહનો,
વજિરામ ખળ સમ અધિક બળિઆ, અશ્વ મુખ સંદોહનો ;
અગમગ પલાણુ જડાવ જ્યોતી, મોતિ મણિ માણક ખુલ્યાં ;
કિંકિણિ લગામ લલિતવિલોકી, સિંધુ મુરનર મુનિ ભુલ્યા. ૫
રઘુનાથના મન સાથ લયલિન, અશ્વનું મન એસમે ;
ચાલે રવાલે ચરણ ઠેકી, મેદની મનખહુ ગમે ;
જે વાજિપર આરૂઢ રઘુવર, તે તુરંગતણી છટા ;
વરાણી શું શકશે શારદા મુખ, શેષ શિવ હરિ સામટા. ૬
રૂપ રામને અનુરાગિયા શિવ, તે સમેનું નિહાળિને ;
પંદર નયન અતિ પ્રીય લાગ્યાં, પ્રણતપાળ કપાળિને ;
હરિ સહિત હિત જવ રામ નિરખ્યા, નીજ નેત્રકમળવતી,
તવ મોહ મનમાં પામિયા અતિ, રમા સહિત રમાપતી, ૭
છબિઆળિ રામનિ હર્ષિયા વિધિ, મનવિષે તે અવસરે ;
નિજ નયન આઠજ જાણિને પણ, શોચ કરતા અંતરે ;
ઉચ્છાહ બહુ ઉર અગ્નિલવને ૩૨, વધ્યા વિધિધિ વિલોચને ;
ચિતવે મુરેશ મુકુળ ગાણી મન, શાપકેરા શોચને ;
ગૌતમનું ભલું થાજે જગતમાં, પરમહિત જેણેકયું ;
રૂપરામનું આ નિરખવા તક, પૂણ્ય મારું સહુ તર્પું ;
સહુદેવ સિંધ ગંધર્વ સરવે, ઇંદ્રનેજ વખાણતા ;
નહિં કોઈ આજે ઇંદ્ર સમ જગ, પેખિ નેત્ર પ્રમાણતા ; ૮
મન મુદિત અમર સરવ વિશેષે, જોઈ રઘુવર મૂખપૂ ;
અતિ હર્ષ રાજ સમાજ યુગને, કહિં શકાય ન સૂખપૂ ;
વાગેજ રાજ સમાજ યુગ ભણિ, કુંડલી ગર્જતિ ઘણી ;
વરપાવતા સુર પૂષ્પ કહિં જય, જય તિજય રઘુકળમણી. ૧૯

૨૯ યોગજ્ઞોતી સરસમાં સરસ ચાલને રવાલ કહેજે.

૩૦ હનુમાન. ૩૧ દોટ. ૩૨ કાર્તિકસ્વામી.

એ ભાંતિ બાણી બન આવતિ, વિવિધ વાજાં વાગતાં ;
સૌભાગ્યવંતી તેડિને ત્યાં, રાણિ મન આનંદતાં ;
સહુ સાજ સજ્જતી પોંખવાનો, અતિ ઉમંગે એ સમે ;
સર્જિ આરતી વળિ વિવિધ રીતે, રાણિને મન ખહુ ગમે. ૧૧

દોહરા.

મંગળ કળશ સમારિને, ગજ ગામનિ શુભનાર ;
ચાલિ મુક્તિમન પોંખવા, વર રઘુવર નિરધાર. ૧
મૃગશિશુલોચનિ વિધુવદનિ, સહુ નિજ છબિ અતિ સાર ;
રતિ મદમોચનિ નારિ સહુ, સજ્જ શોણ શણગાર. ૨
પેથાં વરણ વરણતાણાં, અતુરંએ શુભ ચીર ;
સકળ વિભૂષણ મણિનિહિત, સન્નિયાં સર્વ શરીર. ૩
કરી ખિદિ કસ્તૂરિની, કુમકુમ કેસર આડ ;
સકળ સુમંગળ અંગનિજ, લલના કરતી લાડ. ૪
ગાન કરે ગજગામની, કોકિલ કંઠ લજ્જત ;
કર લટકાથિ કટાક્ષથી, મુનિનાં મન મોહાય. ૫
નેપુર કંકણ કિંકણી, ધ્વનિ વિહુઆની સાર ;
મદનદુંદુભી વાગતાં, બાણે એ નિરધાર. ૬
અતુર ચાલ વિલોકિને, સ્મરકુંજર^{૩૩} લજ્જત ;
ઝણણ ઝણણ કટિમેખળા, ઉપમા ક્યમ વરણાય. ૭
વાગે વાજાં વિવિધવિધિ, નગર અને આકાશ ;
સુમંગલિક સર્વ સ્થળે, હાસ્ય વિનોદ વિલાસ. ૮
શચિ^{૩૪} ભારતી^{૩૫} ઉમા રમા, ત્રિલોતમા રૂપસાર ;
વળિ જે સ્નેહ પવિત્રાણી, શાણિ ઘણી સુરનાર. ૯
કપટ નારિનો વેષ કરિ, તે સહુ અતી ઉમંગ ;
રાણિ વાસમાં જૈ મલ્યાં, વર પોંખવા પ્રસંગ. ૧૦
કરે ગાન કોકિલસ્વરે, મંગળમય વદિ વાણિ ;
હર્ષ વિવશ ત્યાં તેમને, શક્યાં ન છે કો બાણિ. ૧૧
ચાલિ પોંખવા ખલ્લવર, સહુ સ્ત્રી સર્જિ સણગાર ;
મધૂર ગાન નિશાન વળિ, વૃષ્ટિ પૂષ્પનિ અપાર. ૧૨
સુર અઠિ અઠિ વૈમાનમાં, શાભેછે આકાશ,
ધન્ય ધન્ય આ જનકપુર, રઘુવર વિવા પ્રકાશ. ૧૩
વિલોકિ વર આનંદમુળ, ઉર હર્ષિત સહુ પ્રાય ;
લોચન જળ આનંદનાં, રોમાવળિ ખડિ થાય. ૧૪
જે સુખ થયુ મિથિલેશિમન, દેખી રઘુવર વેષ ;
તે ન શકે કહિ કલ્પ શત, સહુજ શારદ શેષ. ૧૫

૩૩ કામદેવનો હાથી. ૩૪ ઇંદ્રાણી. ૩૫ સરસ્વતી.

ગરબી

રોકી રાખ્યાં નીર , નેત્રે આવતાં ;
મંગળ સમય વિચારિ, મંગળ ગાવતાં. ૧
અતિ મન થઈ આનંદ, વરને પોંખતો ;
સીતાકેરી માત, જમાઈ ગોંખતી. ૨
કુળ વ્યવહાર પ્રમાણુ, શૂંતિ વિધિ અનુસરી ;
કરિયું સઘળું કાજ, હરખ હરે ભરી. ૩
પંચ શબ્દ ધ્વનિ શ્રેષ્ઠ, મંગળ ગાન થતાં ;
સહુકો મોદ નિમગ્ન, હૃદય ઉમંગતાં. ૪
વિવિધવિધિ શુભ વસ્ત્ર, પાટો પાથરે ;
કરિ આરતિ દિધ અર્ધ, હૃદય ઉમંગ ભરે. ૫
મંડપ ચાલ્યા રામ, રૂપે રાજતા ;
રૂપ આગે કોટીકામ, હૃડિ લાજતા. ૬
દશરથ સહિત સમાજ, અતિ શુભ રાજતો ;
વૈભવ જોઈ વિશેષ, લોકપતિ લાજતો. ૭
સમય સમય સુર સર્વ, કુલ વરણાવતા ;
શાન્તિ ભણે ધિવન્દવ, અતિ અનુકૂળતા. ૮
નગર અને આકાશ, કુળાહળ થાય ખહુ ;
કોય સુણે નાહું કાન, આપ પરાયણું કહુ. ૯
અર્ધ દેઈ આસન્ન, બેસાડયા પ્રીતિ ;
રાઘવ મંડપ મધ્ય, આવ્યા એહ રિતે. ૧૦

શાદૈલ વિકીડિત છંદ.

બેસાડી શુભ આસને રૂડિ રિતે, કીધી રૂડી આરતી ;
પામે સૂખ અપાર ન્યાણિ વરને, સૌ પૂન્ય સંભારતી. ૯
ભારે ભૂષણ વસ્ત્ર વીવિધ મણી, ઊતારતી મસ્તકે, ૧૦
ગાતી મંગળ ગીત નારિ સરવે, એ હર્ષ કો કહી શકે. ૧
ખલાદી સુર વિપ્રવેષ લઈને, કૌતૂક જોતા સહુ, ૧૧
વીલોકી રઘુકુળઅંબુજરવી, આનંદ માને ખહુ ;
લેખે જીવન સૂર સૂકળ સહુ, પૂષ્પોનિ વૃષ્ટી કરી ; ૧૨
દેતા દુંદુભિ ઘાવ લાવ લઈને, શ્રીરામ ધ્યાને ધરી. ૨
પામી રામ નિછાવરી નટ અને, નાપીક ભાટો ભલી, ૧૩
આનંદ શિરનામિ આશિષ દઈ, યૈ જાલિ રોમાવળી,
ભેટયા બે અવધેશને જનકજી ; હર્ષી અતી પ્રીતિએ ; ૧૪
લોકાચાર તથા સુવૈદિકતાણી, રૂડી સહુ રીતિએ. ૩
ખંને ભૂષ વિરાજમાન મળતાં, વણી શકે શું કવી, ૧૫
શોધી શોધિ સુઊપમા નવજડ્યે, લાજ્યો કવી અનુભવી ;
હારીને ઉર આણિ એજ ઉપમા, એની સમા એજ છે, ૪
દેખી બેય સખંધિ દેવ હરખ્યા, જેનું રૂ તેજ છે.

પર્વાવી કુલવૃષ્ટિ ગાન કરતાં, મુખે વદે એ સમે,
ગંધર્વો અમરો સુકિત્ર નરો, સુણો ભવાની તમે ;
પ્રદ્યાએ અદભૂત વિશ્વ રચ્યુંછે, જુડતે વળી જ્યારથી,
દીઠા છે નજરે સુણયાય શ્રવણે, વીવા ઘણા ત્યારથી. ૫
સર્વે ભાંતિ સમાન રાજ સુખદા, સંમંધિઓ સારખા,
દીઠા આજ અમે અમારિ નજરે, પ્રેમે રૂપ પારખ્યા ;
સાચી વાણિ સુણી સહુ સુરતાણી, આકાશમધ્યે જ્યહાં,
ખને રાજ સમાજમાં ખિતિ વધી, વાગે નિશાનો ત્યહાં. ૬

દોહરા.

જનકરાય બહુ જુગતથી, હૃદય ન હર્ષ સમાય ;
સાદર દશરથ ભૂપને, લાવ્યા મંડપમાંય.
વિચિત્ર રચના રૂચિરતા, મંડપતાણી અપાર ;
ડગાય મન મુનિઓતાણાં, રચના જોતાં સાર.
નિજ હાથે સહુકોઈને, તેડી આણિ પ્રમાણ ;
ખેસાડે સિંહાસને, જનકે ચતૂર મુજાણ.
ઇષ્ટ સમાન વસિષ્ઠને, પૂજ્યા આણી પ્રીત ;
વિનય કરિ આશિષ લિધી, અતી ઉમંગ સહીત.
કૌશિકના ગહાકોરથી, પૂજ્યા પ્રેમે પાય ;
તે પ્રીતીની રીતિ રૂઢિ, ક્યમ કવિથી કેવાય.
વામદેવ આદિક ઋષિનિ, પૂજ કરી મહીશ ;
સિંહાસન દઈ સર્વને, લિધિ સર્વનિ આશીષ.
કિધિ પછિ કૌશલપતિતાણી, પૂજ પરમ પ્રકાર ;
જાણી કેવળ ધીસમ, ભાવ ન ખિન્ને લગાર.
વિનય વડાઈ જોડિકર, કરે જનકે સુખદાઈ ;
કરિ નિજ વૈભવ ભાગ્યની, બહુધા ખેશ વડાઈ.
પૂજ વળિ સહુ જાનને, જનકે નૃપે તેવાર ;
સંમંધિસમ સાદર વળી, સહુને સરવ પ્રકાર.
આપ્યાં આસન સર્વને, જેને જેહુ ઉચીત ;
કહો કહૂં શું એક મુખ. એ ઉચ્છાહ અમીત.
જનકે ભુપે ત્યાં તે સમે, ગણિને પૂજ્ય સમાન ;
દાન માન સન્માનથી, સંતોષી સહુ જાન.
વિધિ હરિ હર દ્વિશિપતિ રવી, જાણે રામ પ્રભાવ ;
કપટ વિમનો વેષ ધરિ, જોતા રૂડો બનાવ.
અતી ઉજમ ઉર પામિને, જોતા કૌતક સાર ;
પૂજ્યા જનકે તેમને, ધન્ય ગણી અવતાર.

રાગ એખાહરણની ઢાળનો.

નિજ સુધિ ભોળિ થઈ સહુની, ઝાળખે ત્યાં કોણ કોને
જોઈ આનંદકંદ રઘુવર, આનંદ મન સહુકોને ;

ઉભયદિશી આનંદધિ ઉલટયો, હરખેછે પુર નરનારી ;
ઝાળખ્યા દેવ રામ મુજાણે, આવ્યા જે દિન વેષ ધારી. ૧
પૂજ કરિ માનસિક^{૩૬} દિધાં આસન, સૂર્યવંશિઅવતંસે,
દેખી શીળ સ્વભાવ અમર સહુ, પ્રેમે પ્રભૂને પ્રસંશે ;
રામચંદ્ર મુખચંદ્ર છખી રૂડી, લોચન અપળ ચકોર,
અભિરસ પાન કરે તે સાદર સહુ, કહિ ધન્ય રાજ કિશોર. ૨
જાણિ સમય વસિષ્ઠ બોલાવ્યા, આવ્યા સાદર સતાનંદ,
વેગે કુંવરી હવે પધરાવો, કહું વસિષ્ઠ મુખકંદ ;
ચાલ્યા મન આનંદિત થઈ મુનિ, જઈને કહૂં રાણીને,
સીતા મંડપમાં પધરાવો, સમય થયો જાણીને. ૩
રાણી પુરોહિતની સુણી વાણી, મન આનંદ ન માચે,
૧ આનંદિત નિજ સખિઓ સહિત તે, મંગળ ગીતો ગાયે ;
વિમવંશુ કુળવૃધ્ધા બોલાવી, કરિઓ કૂળાચાર ;
૨ મંગળ ગાતિ મુખે સહુ સંજીવે, શોભિત શુભ શાણગાર. ૪
નારી વેષે જે દેવ મુંદરિઓ, સર્વ સ્વભાવની સારી,
૩ કોકિલ કંઠે સુગાન કરે છે, પ્રેમ વધારી વધારી ;
તેને નિરખિ ઉલ્કંઠિત અતિશે, પામે મુખ સહુ નારી ;
૪ યિના ઝાળખ્યે સહુના મનમાં, લાગેછે પ્રાણથી પ્યારો. ૫
વારોવાર સન્માન કરેછે, જનકતાણી પટરાણી ;
૫ ઇંદિરા ઉમા શારદ સમમાનિ, પ્રેમ અપાર પ્રમાણી,
સીતાને શાણગાર ધરાવ્યા, કરિ સૌએ મળિ તૈયાર,
૬ આનંદિત થઈ મંડપ મધ્યે, લઈ ચાલી સૌ નાર. ૬
સખિઓસહુ સાદર ચાલિ આગે, જે જે સૌભાગ્યવંતી
૭ મંગળ સાજ સજેછે સરવે, ગોરી સહુ ગુણવંતી ;
મુંદરી સહુ શોભે સજીવે, મતકુંજર ગામીની ;
૮ રૂપધામ લલિત સહુ લલના, તરૂણિ ધુતી દામીની. ૭
ગાએ ગીત મધુર સ્વરે સરવે, સુણતાં મુની ધ્યાન ત્યાગે ;
૯ કોટી કામને કોકિલ લાજે, સ્વર સુણીને અનુરાગે ;
નેપુર વિધુઆ કંકણની ધ્વની, તાલ ગતીમાં વાગે ;
૧૦ રૂમઝુમ રૂમઝુમ ઝણકારા થાએ, પરમ મનોહર લાગે. ૮
શોભે વનિતા વૃંદનીમધ્યે, સ્હેજ સોહામાણી સીતા ;
૧૧ છબિલલનાગણ મધ્યે જાણે, મુંદર નારી શોભીતા ;
સીતાકેરી મુંદરતા અતી, કેમે ન વરણી જાએ ;
૧૨ લઘુ મતિ મુજ બહુ મનહરતાઈ, પાર તે કેમ પમાએ. ૯
જાન સઘળિએ આવતી દીડી. જાનકી રૂપ રસાળ ;
૧૩ સહુ પ્રકાર પવિત્ર ચરિત્રાણી, ભાગ્યવંતુ જેનુંભાળ ;
કીધો મનમાં ને મનમાં પ્રણામ, જાનકીજીને સરવે ;
પુરણકામ થયા જોઈ રાઘવ, જુગતે જોડુ મળવે ; ૧૦

હૃદય દશરથ પુત્ર સહિત અતી, પુત્રવધૂ^૧ પેખીને;
કહ્યા જય ન આનંદ ઉરનો લાભ રૂકો લેખીને;
પૂબવૃષ્ટિ કરે સુર સરવે, પ્રેમે કરી પરાણામ;
દે આશિષ મુનિવર ઉર હરખી, વેદધ્વની અભિરામ; ૧૧
ગાન નિશાન કુળાહળ ભારી, પ્રેમાનંદ નરનારી;
એરિતે સીતા મંડપ આવી. શાંતિ ભણે મુનિ ધારી;
કુળ વ્યવહાર કયાં સહુ વિચિત્રે, વેદાચાર વળિત્યાં;
સતાનંદ વસિષ્ઠ એ બે જણ, કુળગુરૂઓ મળિત્યાં; ૧૨

દોહરા.

ગુરૂ ગૌરી ગણપતિ અને, વિષ્ણુ પુત્રા ધરિ પ્રીત;
પુજા લિએ સુર પ્રગટ થઈ, દે આશિષ અતિ હીત. ૧
શુભવસ્તુ મધુપર્કમાં^૨, જેહ સમય અનુસાર;
મુનિજન મનમહિ ચહે, તેહ મળે નિરધાર.
ભર્યા કનક કોપરતાણા, કળશ મહા મુલદાર;
ઉભા લેઈ નૃપ દાસ સૌ, વસ્તુ વિવિધ પ્રકાર.
કુળ રીતી અતિ પ્રીતિએ, કહે મૂર્ધ ધરિ કોડ;
સાદર તેહ કરે સાહુ, વરકન્યા શુભ જોડ.
દેવ પુજાવી એ રિતે, સીતા પાસે સાર;
દીધું સિંહાસન સુભગ, શોભિત સર્વ પ્રકાર.
સીતા રામતાળું નિરખિ, મનહર જોડુ વિશેષ;
પ્રેમ પરસ્પર તેમનો, જાણે કો લવલેશ.
મન ક્રમ બુદ્ધી વાણિથી, એહ અગોચર વાત;
પ્રગટ કહે કેવીરિતે, મતિ કવિની ન અઘાત^૩.
હોમ સમય તન ધરિ અનળ, લે આહુતિ ધરિ હીત;
વિષ્ણુ વેષ ધરિ વેદ સહુ, કહે વિવાની રીત.
જનકપાટ પટરાણિ રૂડિ, જગ જાણોતિ સદાય;
જનની જગજનનીતાણી, કેમ પખાણી જાય.
સુયશ સૂખ સુકૃત અને, સુંદરતા જગ છેક;
સર્વે સાર લઈ વિરચિએ, રચી જગતમાં એક. ૧૦
સમય જાણિ ગોરાણિએ, તેડાવી પટરાણિ;
સુણતાં સહુ સોવાસણો, સાદર તેડી આણિ.
જનક વામદિશિએ દિપે, સુનયનિ^૪ સીતામાત;
મેના હિમગિરિ સંગમાં, શોભે જ્યમ ભલિભાત.
કનક કળશ મણિજડિત શુભ, રૂડા કોપર થાળ;
પવિત્ર મંગળ જળ ભર્યા, અતી સુગંધ રસાળ. ૧૩

૧ દિકરાની વધૂ. ૨ ઘણા ખાનાવાળો થાળ.
૩ ઘણી, વધારે. ૪ સારાં નેત્રવાળી.

રાય રાણિ નિજ હાથથી, ઉપાડિ તે જળપાત્ર;
આણિ રામ આગે ધર્યાં, દંપતિ જુએ જમાત્ર. ૧૪
મુનિવર મંગળ વાણિએ, ભણે વેદ ભલિભાત,
અવસર જાણી ગગનથી, વરણ્યો કુલ વરપાત. ૧૫
દંપતિ મન અનુરાગિયાં, જોઈ જમાત્ર સુકાય,
લાગ્યાં પ્રિતે પખાળવા, અતિ પવિત્ર વર પાય. ૧૬

હરિગીત છંદ.

લાગ્યાં ચરણપંકજ પખાળણ, ખડિ થઈ શોભાવળી;
નભ નગર ગાન નિશાન જયધ્વનિ, ઉમગિ ચોદિશકરિવળી;
જે પદકમળ શિવ ઉર સરોવર, શુભ સદૈવ વિરાજતું,
જે વિમળ મન સંભારવાથી, દોષ કુખ અળગૂ થતું. ૧
જે સ્પર્શિ મુનિ વનિતા લહી ગતિ, પાપમય જે જગહતી;
મકરંદ જેના શંભુ શિરપર, શૂચિતાઅવધી^૧ અતી; ૨
કરિમધુપ મુનિમનજોગજનસહુ, સેવિ અભિમત ગતિ^૨ લહે;
તે પદ પખાળે ભાગ્યભાજન^૩, જનક ભુપ સુરજય કહે. ૨
કર મેળવી વર કુંવરિકેરો, બેય કુળગુરૂ મૂખથી;
કરતા મુશાખોચાર^૪ જય જય, સુર વદેછે મૂખથી; ૪
પાણી ગૃહણ અવિલોકિ વિધિ સુર, મનુજ મુનિ આનંદમાં;
કહિ ધન્ય ગુજ અન્યોન્ય કરતા, સહુ સાહુ નિજ વૃંદમાં. ૩
સુખરૂપ વર રઘુવર વિલોકી, દંપતિનું કારજ સિધુ;
કરિ લોક વેદાચાર કન્યાદાન નૃપ ભુષણે કિધું;
શિવને ઉમા હિમગીરિએ જ્યમ, દીધિ કન્યાદાનમાં;
હરિને રમા જ્યમ સાગરે દિવિ, ધારિને નિજ ધ્યાનમાં. ૪
ત્યમ રામને જનકે સમર્પી, સતિ શિરોમણિ જનકી;
કરિ વિશ્વમાં કીર્તી નવી રૂડિ, યદ્યપી^{૧૦} રહિ છે ટકી;
વૈદેહ વિનય કરે અધિક ત્યાં, રામ મૂરતિ શામળી;
સહુ વિશ્વ ધન્ય થયો હવે હૂં, શોચના સરવે ટળી. ૫

દોહરા.

કરી હોમ વિધિવત વળી, જોડિ ગાંઠ તે વાર;
મંગળ ફેરા ફેરવે, કુળગુરૂઓ નિરધાર. ૧
જય ધ્વનિ બંદી વેદ ધ્વનિ, મંગળ ગાન નિશાન;
મુણિ સુર કુલ વરપાવતા, સુરતરૂવરણિ^{૧૧} નિદાન. ૨
મંગળ ફેરા ત્યાં ફેરે, વર કન્યા રૂપધામ;
નયન લાભ સાદર સુભગ, લેતા ત્યાં તમામ. ૩

૫ જમાઈ. ૬ પવિત્રતાની સીમા. ૭ ઇચ્છિત ગતી.
૮ ભાગ્યનું સ્થાન, ભાગ્યપાત્ર. ૯ કુળશાખાના ઉચ્ચાર
કરવા. ૧૦ હજીપણ. ૧૧ કદપૃક્ષથી.

વરાણી જાળ ન હું થકી, મનહર જોડિ વિશેષ ;
 જે ઉપમા કર્યું કહું મુખે, તેહ ગાળું લવલેશ. ૪
 સીતા શમતાણાં રૂઝાં, ઉભય સુભગ પ્રતિબિંબ ;
 ઝગમગતાં મણિરથેભમાં, જગ મનહરતા સીમ. ૫
 જાણું મદન અને રતી, ધરી ધરી ખહું રૂપ ;
 રામ વિવા નેત્રે જુએ, અતિશય જેહ અનૂપ. ૬
 દરશનતણિ મન લાલસા, વણિ મન સંકોચાય .
 ફરિ ફરિ નિરખી વર કુંવરિ, મગટ થાય સંતાય. ૭
 થયા મગન જોતાર સહુ, જે મતિ જ્ઞાન નિધાન ;
 જનક સમાપણુ તે સમે, લુહ્યા તનનું ભાન. ૮
 મંગળ ફેરા ફેરવ્યા, મુનિએ મન આનંદ ;
 દાપાં^{૧૨} સહિત સહ રિતી, નિવેડિ મણિ મુનિવૃંદ. ૯
 સીતા શિર સિંદુર દિએ, રામ નામ સુખધામ ;
 કહિ ન જાળ શોભા મુખે, તેહ સમેનિ તમામ. ૧૦
 અરુણપરાગ કમળ રૂફ, મણિધર મન અમિ લોભ ;
 શશિચરને^{૧૩} સિંદુર દિએ, નહિ મનમાંહે ક્ષોભ. ૧૧
 પછિ વસિષ્ઠ અનુસાશને, જે મ્હામંગળકાર ;
 એક આસને વર કુંવરિ, ખેડાં ત્યાં નિરધાર. ૧૨
 જોઈએક આસન ઉપર, મનહર સીતા રામ ;
 દશરથનૃપ રાજ થયા, સહુ પરિપૂરણ કામ. ૧૩
 નિજ સુકૃત તરૂં ફળ નવાં, વવિવણિ નિરખી નેત્ર ;
 મન આનંદધિ ઊત્તરેયો, ન્યાણિ મોહનાં ક્ષેત્ર. ૧૪
 ભરી રહ્યા ત્રિભુવનવિષે, રામ વિવાહ ઉજાહ ;
 કહે એમ સહુકો મુખે, એ આનંદ અથાહ. ૧૫
 કોણ પ્રકારે વરણિ સહુ, વખાણું રસના એક ;
 મંગળ મહા વિવાહમાં, પાર ન પામું છેક. ૧૬
 વસિષ્ઠ આજ્ઞા પાળિને, જનક રાય તે કોણ ;
 વિવા સાજ સર્વે કર્યો, સરસ લેઈ સંભાળ. ૧૭
 માંડવિ^{૧૪} શૃતિકીરતિ^{૧૫} અને, ઉમીલા^{૧૬} વણિ જેહ ;
 ખોલાવી સર્વે કુંવરિ, શોભિત સુંદર દેહ. ૧૮
 નિજ બંધવ કુશકેતુની^{૧૭}, કન્યા માંડવિ સાર
 શશિવદના ગુણ શીળમય, સુંદરિ સર્વ પ્રકાર. ૧૯
 સહુ રિત પ્રીત સહીત કરિ, જોડી બંને હાથ ;
 તે કન્યા પરણાવિ ત્યાં, ભૂપ ભરત સંગાથ. ૨૦

૧૨ ગોરને લેવાદેવાની રીત. તથા ગોરનો હાક.
 ૧૩ ચંદ્રમાને. ૧૪ એ નામની જનકના ભાઈ કુશ
 કેતુની રાજપુત્રી. ૧૫ એ નામની સીતાજીની નાનીબેન.
 ૧૬ એનામની જનકરાજની રાજપુત્રી. ૧૭ જનકનો
 ભાઈ.

જનકિ અનુજ^{૧૮} સુંદરી, સતી શિરામણિ સાર ;
 લક્ષ્મણને પરણાવિ તે, કરિ સહુ કૂળાચાર. ૨૧
 જેનું નામ શૃતિકીરતી, સુમુખી નેત્ર વિશાળ ;
 સુંદર સહુ ગુણ આગળી, ગતિ જ્યમ ખાળ મરાળ. ૨૨
 રાત્રુધનની સાથ તે, વરાણાવી ભલિભાત ;
 રૂપ શિળ કુળ અન્નવાળણી, જાણ વખાણિ ન વાત. ૨૩
 વર કન્યા અનુરૂપ સહુ, જાણિ પરસ્પર લોક ;
 ઉરે હરખે સંકોચતા, નહિમન કોને શોક. ૨૪
 સુંદરતાનાં સર્વજાણુ, વિધિવિધ કરે વખાણુ ;
 સુરગાણુ વરવાવે સુમન, લેવા રૂડી લાણ. ૨૫
 સુંદરિ કન્યા સર્વજે, અધિક એકથીએક ;
 વર સુંદર વરાણાગિયા, જોતાં વાડું વિવેક. ૨૬
 એક માંડવે સહુ મળી, વિરાજમાન અમીત ;
 (જાણે) ચાર અવસ્થા છવ ઉર, શોભે ભુવન સહીત. ૨૭
 મુદિત અવધપતિ સંકળસુત, દેખિ વધુ સહિત સાર ;
 પાત્યાજ્યમમહિપાળમણિ, ક્રિયાસહિતફળચાર^{૧૯}. ૨૮

વસંતતિલકા છંદ.

જેવી રિતી વરણિ રામ વિવાનિ નેહ,
 પાણ્યા સહુ કુંવર તે વિધિએ સનેહ ;
 પેરામણી વરણિ જાળ ન ભૂરિ^{૨૦} સોચે,
 પૂરી રહ્યા કનક રત્નચિ માંડવોએ. ૧
 વસ્ત્રો વિચિત્ર ઉન રેશમનાં પટોળાં,
 તે સૌ અમૂલ્ય ખહુ ભાંતિ તણાંજ શોળાં ;
 હાથી તુરંગ રથ દાસ અપાર દાસી,
 ધેનૂ અલંકૃતિત^{૨૧} કામદુદાસી^{૨૨} રાશી. ૨
 વસ્ત્ર અનેક કરૂં જાળ ન કોચિ લેખૂ,
 જાણે સુખાણુ નર જે નજરેચિ દેખ્યું ;
 પેરામણી નિરખિ લોકપતી વખાણુ,
 લીધી ભુપાળમણિએ સહુ તેહ ટાણુ. ૩
 દેઈદિધૂં સરવ યાચકને ઉલાસે,
 આવ્યું કરૂં ઉગ્યું તે સહુ જાનિવાસે ;
 ખોલ્યા ત્યહાં જનક ભૂપતિ જોડિ પાણી,
 સન્માનિ જન સહુ નીજ સખંધિ જાણી. ૪
 દેઈ મુદાન સનમાન વધારિ રનેહ,
 આનંદકંદ મુનિવૃંદ પુજ્યા સનેહ ;

૧૮ નાનીબેન. ૧૯ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ.
 ૨૦ વધારે. ૨૧ શણગારેલી. ૨૨ કામધેનુ જેવી.

સંપૂર્ણ હાથ કરિ દેવ મનાવિ રાએ,
સૌને કહે હું કૃત આજ તમે કૃપાએ.
મોટા ચહેછ જનભાવ સદૈવ ભાવે,
દહી શું નાથ પરિપૂર્ણ તમે સુદાવે ;
સંતોષિએ શું લઈ અંજળિ સિંધુમાંથી ;
સિંધુ સદાય રિઝતો જન ભાવનાથી.
હે નાથ તેમ મુજભાવથિ રાજી રેજે,
જાણિ સદાય તમ દાસ નિભાવિ લેજે ;
ખંધૂ સહીત કરજોડિ સિતાપિતાજી,
ખાલ્યા ત્યહાં અવધનાથ પ્રતે સરાજી.
સદભાવ શીળ વિનયી અતિ સ્નેહ વાળાં,
ખાલ્યા મનોહર અતી વચ્ચેના રૂપાળાં ;
સંબંધ રાજ તમનો અમસૂં થવેથી,
મોટા અમે સહુ વિધી જગમાં હવેથી.
આ રાજ સાજ સહુ સેવક નાથ જાણે,
લીધેલ દામવાણ અંતર એમ આણે ;
આ પુત્રિઓ મમતાણી ગણિ આપ દાસી,
હે નાથ પાળણ તમે કરજે ઉલાસી.
ખાલાવિ કષ્ટ દિધું મેં તમને અતીશે,
એ વાંકે નાથ ક્ષમજે કહું કોઈ મીષે ;
મૂળી રૂડી વિનતિ ભૂપતિ ભાનુવંશી,
સન્માનિયા સહુ વિધી સ્વસગા પ્રસંશી.
અન્યન્ય જાણ કહિ ના વિનતી અતીશે,
પ્રેમે પરીપુરણ ઊર ભરેલ દીસે ;
દેવો સહુ સુમન વૃષ્ટિ કરે વિલાસે,
ચાલ્યા ભુપાળમણિ ત્યાંથકિ જનિવાસે.
દૂંદૂભિ શબ્દ વણિ વેદ ધ્વની અપારે,
આકાશને પુર કુતોહલ છે વધારે ;
આજ્ઞા થયે મુનિતાણી સખિઓ મળીને ;
ગાતી સુમંગળ ગિતો મુખ ઊચરીને.
કન્યા સહીત વર લેઈ સુગાન ગાતી,
વીવાતણા અધિક કૌતક ધર જાતી ;
શોભા અપાર વર કુંવરિની વિલોકી,
દેવો રહ્યા નિરખિને પટનેન રોકી.

હોહુરા.

ફરિ ફરિ સીતા રામને, ચિતવે મન ગણિ એન ;
હરિત મનોહર મીનછબિ, પ્રેમ તૃષારત નેન.

૨૩ હાથ જોડવા. ૨૪ રાજસહિત. ૨૫ સહિત.
૨૬ નેત્રનાં પડળ.

શ્યામ શરિર સોહામણ, સ્નેહ મનોહર સાર ;
કોટીકામ લજ્જવણી, મુખશોભા મુપકાર.
મેદીયુત પદકમળ શુભ, શોભા વાડે વિવેક ;
મુનિમન મધુપ રહે જ્યહાં, છવાઈને તે છેક.
પીત પવિત્ર મનોહરી, ઘોતી અતિ શોભીત ;
રવિ દામનિ જ્યોતીહરણિ, પેખત ઉપજે પ્રીત.
કલ કિંકણિ કટિસૂત્ર શુભ, મહા મનોહર તેહ ;
ખાહુ નિશાળ ભુષણસહિત, દિવ્ય દીપતી દહ.
પિત ઉપવિત છબિદે મહા, જગ મનહરતા સાર ;
ચિત ચોરે કર મુદ્રિકા, મોહ્યાં મુર નર નાર.
વિવાહનાં આભૂષણો, શોભેછે સહુ સાજ ;
ઉર વિશાળપર ભુષણ ખહુ, રાજેછે રઘુરાજ.
પીત ઉપણી કાખમાં, અમળ નેત્ર અંખજી ;
કુંડળ લટકે કાનમાં, શોભે શોભાપૂજ.
સહુ સૌદર્યનિધાન મુખ, વિકટ ભૂકૂટિ વિલાસ ;
ભાળ તિલક શુભ નાસિકા, શુચિવણિ રૂચિરનિવાસ.
શોભે મનહર મોર રાર, મંગળમય નિરધાર ;
મણિ મુક્તાએ ગ્રથિત શુભ, શોભા અપરંપાર.
સર્વ અંગ વર મંગળિક, ચોરી લે જનચિત ;
વર સુંદર નિરખે સ્ત્રિઓ, ત્રાણોતોડી સહપ્રીત.
વસ્ત્ર માણી આભૂષણો, શિરપર વારિ ઉતારિ ;
કરે આરતી ક્રોડવિધ, મંગળ ગાતી નારિ.
મુર સહુ કુલ વરધાવતા, સુગાવતા યશ સૂત ;
મધુરસ્વરે ગિત ગાતિ સહુ, માનુનિ મંગળયુત.
વિવાહના કૌતકધરથિ, આણ્યાં વર કન્યાય ;
મુખપામી સોવાસણો, અંતર અતિ હરખાય.
અતિ પ્રીતે લૌકિક રિતી, મંગળ ગાતી નાર ;
કરવા લાગી કોડથી, તેહ સમે નિરધાર.
લઈકોરે રઘુરાજ ને, ગૌરી શિખવે રીત ;
સીતાને સાદર કહે, પૂર્ણ વધારી પ્રીત.
હાસ્ય વિલાસ મુરસ વશે, સર્વે રાણી વાસ ;
જનમતાં મુખ સહુ લહે, અંતર ધરી હુલાસ.
નિજ કર મણિમાં દેખિ પ્રતિ, મૂરતિ સ્વરૂપ નિધાન ;
જોઈ ચાલતી ભુજલતા, સિતા વિરહવશ માન.
પ્રેમ પ્રમોદ વિનોદ વણિ, કૌતક એ તક જોડ ;
કહ્યું જાણ નહિ કોવતી, જાણે સખિઓ તેહ.
વર કુંવરી સુંદર મુલગ, કરતાં હાસ્ય વિલાસ ;
લઈચાલી સખિઓ મળી, જુગતે જાની વાસ.
તે તક જ્યાં ત્યાં મૂળિએ, નગર અને આકાશ ;
આશિષથી આનંદ પાણ, ઉમગ્યો ચારે પાશ.

ચારે જોડિ ચિરંજીવી, રહ્યા એક આશીષ ;
 દેવ વગાડે કુંડલી, જોઈ રામ જગદીશ. ૨૨
 નિજ નિજ લોકવિષે સહુ, પ્રેમે ત્યાંચિ પળાય.
 યોગિ સિદ્ધ મુનિ દેવપણ, અંતરમાં હરખાય. ૨૩
 સહિત વધુ સહુ કુંવર વર, આવ્યા પીતા પાસ ;
 જાણે શોભા મોદધી, ઉલટયો જાનીવાસ. ૨૪

છયો.

જુગતે બહુ વિધ જમાણ, થયાં તૈયાર અનોપમ ;
 બોલાવી સહુ જાન, જનક ભૂપે અતિ નૌતમ ;
 પડે પાટ શુભ વસ્ત્ર, ભૂપ તેપર પગ દેતા
 આડ્યા પુત્ર સમેત, વિમ્બ આશીષો લેતા ;
 સાદર પખાણિ પગ સર્વતા, જનક ભૂપે અતિ ભાવમાં ;
 બેસાડ્યા ઉચિત સુઆસને, લક્ષ પ્રકારે લાવમાં. ૧
 કૌશલેશના ચરણ, પખાલ્યા જનક ભુપાણે ;
 શિળ સનેહ વરણુઓ, જાળ નહિ તે કો કાળે ;
 પછિ રઘુવર પદકમળ, પખાલ્યા જનકે પ્રીતે ;
 જે હરહરઅંબુજ, ગુપ્ત છે પ્રેમ પ્રતીતે ;
 ત્રણ ભાઈ રામસમ જાણિને, ઘોયા ચરણ જનક ભુપે ;
 આસનો ઉચિત સહુને દિધાં, મોહ્યાં નરનારી રૂપે. ૨
 પિરસનાર સહુ જેહ, જનક ભૂપે બોલાવ્યા ;
 સાદર તે સહુ ઝદ, લેઈ પતરાળાં આવ્યા.
 કનક સળી મણિપત્ર, જોડિ પતરાળાં કીધાં ;
 મુક્યાં હારોહાર, જનકનાં કારજ સીધાં ;
 ઘી ગૌરિ ગાયનાં જમાણ બહુ, સુંદર સ્વાદ અપારછે ;
 સાણમાંય સર્વ પિરમી ગયા, ચતૂર પીરસનાર છે. ૩
 પંચગ્રાશ કરિ જાન, લાગિ જમવા તેયારે ;
 ગાળ ગાન સુણિ સર્વ, હૃદય અનુરાગે ભારે ;
 અનેક વિધિ પકવાન, સ્વાદ અમૃતના જેવો ;
 વખાણ ક્યમ કરિ થાય, અધિક વણિ મીઠો મેવો ;
 પકવાન પિરસવા લાગિયા, સુઘડ પિરસનારા સહુ ;
 શુભ શાક વિવિધ વિધિનાં બહુ, કહ્યા વરણિ હું શું કહું. ૪
 ભોજનવિધિ ભલિભાત ચારવિધિ વરણી જેવી ;
 એક એક વિધિ તેહ, જાળ વરણી નહિ તેવી ;
 ખટરસ ભોજન શ્રેષ્ઠ, શાક છે બહુ જાતીનાં ;
 એક એક રસ અધિક, સ્વાદ સહુ વિવિધ ભાંતિના ;
 જમતાં દે ગાળ મધુરસ્વરે, ગજગામનિઓ ગીતમાં ;
 લે નામ પુરૂષને નારિનું, પદમણિ પૂરાણ પ્રીતમાં. ૫

સમય મુહૂર્તમણિ ગાળ, વિરાજેછે શુભરીતે ;
 હસે રાય સુણિ ગાળ, સમાજ સહિત અતિ પ્રીતે ;
 સર્વે એ રીતથી, કયું ભોજન બહુ ભાવે ;
 લીધું પછિ આવ્યમન, સહિત આદર શુભ દહાવે ;
 દઈ પાન પુજેછે જનકભુપ, દશરથ સહિત સમાજ જે ;
 જાનીવાસે આનંદ થઈ, ગયા ભૂપ રારતાજ જે.

હુંસ ભણેહો ભગની મારી, ભીમકરાજ કુમારી
 “એરાગ”

નિત્યે નવમંગળ પુરમાંહે, નિમિષસમે દિન જાથરે
 વિને યામિનિ અર્ધ નિમિષસમ, નગર મંગળ વરતાયરે. ૧
 માતઃકાળે ભુપતિમાણી જાળ્યા, યાચક ગુણગણ ગાંધરે ;
 દેખી કુંવર વધુ સહિત ભુપતિનો, આનંદ ક્યમ વરાણાં એરે. ૨
 માત ક્રિયાકરી ભૂપતિ આડ્યા, ગુણનિધિ ગુરૂં પાસેરે ;
 મહાપ્રમોદ પ્રેમ મનમાંહે, વધનો વિવાહ વિલાસેરે. ૩
 કરિ પ્રણામ પૂજ કરિ કોડે, ઊભાછે જોડી પાણેરે ;
 બોલ્યા વાણી અમૃતભરિ જાણે, ભૂપતિ રઘુકુળભાણેરે. ૪
 આપકૃપાએ થયુ મમ પૂરાણ, મુનિવર સર્વે કાજરે
 નાથ હવે સહુ વિમ્બ બોલાવો, દેહ દાન હું આજરે. ૫
 મુણીવાત ભૂપાળની ગુરૂં, કરિ મહિપાળ વખાણેરે,
 બોલાવ્યા મુનિવૃંદ સરવને, જે તપતેજનિધાન રે. ૬
 વામદેવ અને દેવઋષિ વળી, વાલમીકી જાણીરે ;
 આવ્યા કૌશિક આદિક સરવે, મહાતેજ તપ શાળીરે. ૭
 દંડ પ્રણામ સરવને કીધો, ભૂપતિએ ધરિ ભાવેરે ;
 પૂજ્યા પ્રેમે સુઆસન દીધાં, લેવા રૂડો લાવેરે. ૮
 ચાર લક્ષ શુભધેનુ મગાવી, કામદુધાસી હાહીરે ;
 સહુરિતે સૌ અવંતૃપ કરિને, રાજપ્રદ મનમાંહીરે. ૯
 દાનમાં સહુ ઋષિઓને દીધી, વિનતિ કરી મહિપાળેરે ;
 જિવતર લાભ લીધો જગમાંહે, આજ અમે આકાળેરે. ૧૦
 પામી આશિષ મહિશ આનંદિત, અંતરમાંય અપારરે ;
 યાચકવૃંદ બોલાવ્યા પછી ત્યાં, દેવા દાન ઉદારરે. ૧૧
 કનક મણી હય ગજ રથ વસ્ત્રો, જેના જેને લાવેરે ;
 મોમાગ્યું દિધું રવિકુળભૂપે, યાચક લે જગ લાવેરે. ૧૨
 આડ્યા ભાણતા ગુણગાથા ગાણતા, યાચકવૃંદ અપારરે ;
 જય જય જય દિનકરકુળનાયક, દશરથ ભૂપ ઉદારરે. ૧૩
 રામ વિવાહ ઉજાહ એરીતે, વરણી શકે નહિ શોખેરે ;
 તોકવિકુળ ક્યમ વરણી શકશે, નિર્મેજ મહિમા નરેશરે. ૧૪
 વારોવાર કૌશિક પદ લાગે, કોડે કૌશલરાવરે ;
 આ સહુ સુખ મુનિરાજ તમારા, કૃપા કૃદાક્ષ મલાવરે. ૧૫

દોહરા.

જનક કરણિ શિળ સ્નેહ ને, પૈભવ જે ભલિભાત ;
વખાણતા નૃપ નિજ મુખે, બહુધા સારીરાત. ૧૭ ૧
દિન દિન ઊઠિ અવધપતી, માગે ત્યહાં વિદાય ;
સાનુરાગ રાખે જનક, કહો કેમ કરિ જાય. ૨
નિત્ય નવલ આદર અધિક, કોડે કરે ભુપાળ ;
દિનપ્રતિ સહસ્રભાંતિની, પડેણાઈતે કાળ. ૩
નિત આનંદ ઉછાહ અતિ, તે વરણ્યો ક્યમ જાય ;
દશરથનું જહુ કોઈને, કદિએ નવ સોહાય. ૪
વિત્યા એ રિતે દિવસ બહુ, માગે ભૂપતિ માન ;
સ્નેહદારડે બાંધિ લિધિ, બાણે સરવે જાન. ૫
સતાનંદ કૌશિક મુની, ગયા જનકની પાસ ;
સમજવી કહ્યું તેમણે, વિદાય કરવા આશ. ૬
દો દશરથ નૃપને હવે, વિદાય હે વૈદહ ;
યશ્વિ નવ ત્યાગી શકે, સરળ તમારો સ્નેહ. ૭
ઠીક નાથ કહિ નૃપતિએ, બોલાવ્યા પરધાન ;
કહિ જય શીશ નમાવિયું, પ્રધાન બુદ્ધિનિધાન. ૮
ચાલ્ય ચાલવા અવધપતિ, કરજે અંદર બાણ ;
થયા પ્રેમવશ સચિવ સુણિ, જનકરાયની વાણ. ૯
જનનિ તૈયારી સુણી, વિકળ નગર નરનાર ;
પુછે પરસ્પર પ્રેમવશ, આનુરવાત અપાર. ૧૦
સત્ય ગમન સુણિ જનનું, વિકળ સકળ જન થાય ;
જેમ કમળ સંધ્યાસમે, શરમાં સંકોચાય. ૧૧
જ્યહાં ઉતારા જનના, તૈયારી ત્યાં થાય ;
જેઈ જોઈ જન સર્વે, મનમાં સંકોચાય. ૧૨
વિવિધભાંતિ મેવા અને, અતિ ઉત્તમ પકવાન ;
જાય વખાણ્યું ન કો રિતે, ભૂલે ભારતિ ભાન. ૧૩
ભરિ ભરિ વસ્તુ વિવિધ વિધિ, બોધ કરી તૈયાર ;
મોકલાવિ જનકે ત્યહાં, વાટ ખરચિ તે વાર. ૧૪
લક્ષ તુરંગ સુરંગના, રથ સહસ્ર પરચીશ ;
સખળ સર્વ શાણગારિયા, નૈતભવિધિ નખ શીશ. ૧૫
મદાનમત સીંદુરિઆ, ગજ સહસ્રદશ સાર ;
દિગ્ગજ જોઈ જેમને, લાગે મન નિરધાર. ૧૬
કનક વસ્ત્ર મણિ ભરિ ભરી, વાહન વિવિધ અનેક ;
મહિષિ^{૨૮} ધેનુ બહુ વસ્તુઓ, પાર ન પામૂ છેક. ૧૭
પેરામણિ અગાણિત વળી, કવિયિ ન વરણિ શકાય ;
દિધિ વૈદહે વાલમાં, ઉર આનંદ ન માય. ૧૮

જે અવિલોકી લોકપતિ, મનમાં કરે વિચાર ;
એ આગળ મુજ સંપદા, ગણતાં કાણુ મકાર. ૧૯
સહુ સમાજ એ રીતથી, બનાવિ જનક ભુપાળ ;
બારોબાર અવધપુરી, મોકલિએ તતકાળ. ૨૦
ચાલિ જાન સુણિ રાણિઓ, વિકળ સકળ મનમાંય ;
જળ થોડામાં મીન જ્યમ, વિકળપણે વરતાય. ૨૧
વળિ વળિ સીતાને સહુ, બેટી લે ઉછરંગ ;
આશિષ દધિશિક્ષા દિએ, અંતર ધરી ઉમંગ. ૨૨
થઈશ નિરંતર સ્વામિને, વહાલિ આંધક આદીશ ;
એવાતાણુ તારું સદા, રહેશે અમ આશીશ. ૨૩
ગુરુ સામુ સસરાતણી, સેવા કરજે સાર ;
પુત્રિ શાણિ ધણિ લાડકી, રૂં શિખવું આવાર. ૨૪
પતિની મન ગતિ પ્રીછિને આશા પામિ ઉદાર ;
અનુસરજે મુજ અર્ભકી^{૨૬}, ભલો રહેશે ભાર. ૨૫
સખિ શાણી અતિ પ્રેમવશ, શિખવે નારી ધર્મ ;
કોમળ વાણિયિ તે સમે, સીતા કાપાણુ પરમ. ૨૬
સાદર સકળ કુમારિને, સમજવી દિધિ શીખ ;
વારવાર ઉર લાવિને, દે રાણી આશીષ. ૨૭
વળિ વળિ બેટો માવડી, કહે મુખે તે વાર ;
જગ શિદ રચી વિરચિએ, પરવશ સ્ત્રી અવતાર. ૨૮
તે અવસર બંધૂ સહિત, રામ ભાનુકળ ભાણુ ;
ચાલ્યા સસરાને ભુવન, વિદા માગવા બાણુ. ૨૯

ચોપાઈ ત્રિતાળની.

ચારે બ્રાતછે મનહર કાચે, જોવા પુર નરનારી ધાએ ;
ચાલ્ય ચાલવા કો કહે આજ, કયો જનકે વિદાયનો સાજ. ૧
હ્યો નિહાળી નયનભરી રૂપ, પ્રિય પ્રહોણુ કુંવર વર ભૂપ ;
કોજાણુ કીએ સુકૃતે શાણી, નેત્ર અતિથિ કયો વિધિઆણી. ૨
મરણશિળ જ્યમ અમૃત પામે, વ્યથા વિકટ સરવ જે વામે ;
પામે મુરતરુ જન્મનો ભૂખ્યો, દહ તેનો રહે પછી પોખ્યો. ૩
પામે હરિપદ નરકાધિકારી, શાણી સજની જુઓને વિચારી ;
દરશન એમનું અમને એવું, ધાઓ જન્મનું ફળ હોય લેવું. ૪
ન્યાળીરામશોભાઉરધારો, નિજમનકુણિમૂર્તિમણિસ્વિકારો ;
દેતા સૌને નયન ફળ એમ, રાજગૃહ ગયા કુંવરો સપ્રેમ. ૫
રૂપ સાગર સહુ બંધુ જાણી, ઉર હરખી ઉઠ્યાં સહુ રાણી ;
લેતાં વારણાં આરતિ કરતાં, સામુ આનંદ મનમાં ભરતાં. ૬
જોઈ રામ રૂપ અનુરાગે, પ્રેમવશ ફરિ ફરિ પદ લાગે ;
પ્રીતિ ઉમગ્યે રહી નવલાજ, ન કથાય સ્નેહ સુખસાજ. ૭

૨૯ લીકરી.

૨૭ સધળી રાત. ૨૮ ભંસ.

પૂર્ણ પ્રેમ ત્યાં નવ રહે નેમ, રહે નેમ ત્યાં કશો પ્રેમ ;
નવરાગ્યા સૈને ઉમંગ સમેને, બોજનસરસજ્જમાડ્યાહેતે. ૮
બોદ્યા રામ સુઅવસર જાણી, શીળ સનેહ સંકોચિત વાણી ;
ભૂપ ચાહ્ય અવધપુર જાતા, અમને મોકલ્યા વિદાયથાવા. ૯
આજ્ઞા દો માતા આનંદ આણી, નિત કરજે નેહ બાળજાણી ;
રાણી વાસ થયો સહુખિજ, જતાનું સુણી નૃપ બોવજ. ૧૦
પ્રેમવશ વદી નવ શય્યાં વાણી, સાસુ અંતરમાં અકજાણી ;
સહુકુંવરીહૃદયઆણીલીધી, સાંપીસ્વામિનેવિનતીકીધી. ૧૧

શાર્ફલવિકીડિત છંદ.

જોડી હાય ફરી ફરી મુખ કહે, સાંપી સિતા રામને ;
જાડી વારિ હું તાત થોગ્ય તમને, સર્વજના નામને ;
સૌની છે ગતિ જાણ રામ તમને, ભત્રી સદા જક્તના,
હત્રી દોષ દરિદ્રતા સ્વજનના, કલપતરૂ ભક્તના. ૧
છે સીતા પરિવાર પૂરજનને, ભૂપાળને મૂળને,
બહાલી પ્રાણસમાન જેમ પ્રિયતા, ભાનુસુ અંબુજને ;
હે ભાનુકળભાનુ મારિ વિનતી, આ અંતરે આણવી ;
સીતા શીળ સનેહ જાણિ નિજની, દાસી કરી માનવી. ૨
છો નિત્યે પરીપૂર્ણ કામ તમને, સૈને દયાધામછો,
હત્રી દોષ અનંત કોષ જનના, સીતાતાણા શામછો ;
જાણી ભાવ શિરોમણી કહ્યું અમે, હે તાત વારી જાડી,
એ પૂં રાણિ કહી રહી પદ ગ્રહી, શું સૂખ લેખી લહી. ૩
જાણે વાણિ સમાણિ પ્રેમકિચ્છો, મૂખે ન આવે પ્રિતે,
વાણી સનેહ ભરી સુણી રઘુપતી, સન્માનિ સાસુ રિતે ;
માગે રામ વિદાય જોડિ કર બે, હે માત સર્વે મળી,
દો વીદાય કરી પ્રણામ ફરિને, આશીષ પામ્યા વળી. ૪
ચાલ્યા ભાઈ સહીત શ્રી રઘુપતી, ભૂપાળ ચૂડામણી,
તે મૂંતી ઉર આણિ રાણિ સરવે, સનેહ શિથીળા બાણી ;
ધારી પ્રેય ઉરે વળી કુંવરિને, બોલાવતી માવડી,
બેટીદયે જ્યમ વત્સ જાનું નિરખી, સનેહ ભરી ગાવડી. ૫

દોહરા.

વળાવિ વળિ ફરિ ફરિ મળે, વધી ખરપ્રક્રમ પ્રીત ;
કોણ શકે કહિ એક મુખ, વિરહ વેદતા રીત. ૧
સખિઓ મળતી ફરિ ફરી, વળગિ વળગિ ભરિ બાસ ;
બાળ વત્સ જ્યમ ધેનુને, મળે વિરહ સંગ્રાથ. ૨
પ્રેમવિવશ નરનારિ સહુ, સખિઓ સણીવાસ ;
જાણ્યે કર્યો વિદહપુર, કરણા વિરહે વાસ. ૩

સીતાનાં શુક સારિકા, જેની ઉત્તમ ભત ;
કનકપિંજરે રાખિને, ભાણવેલ ભલિભાત. ૪
જનકિ વિરહે તે સહુ, વ્યાકુળ બની વિશેષ ;
કહે ક્યાંકાં પેદહિ અમ, એ વિણુ ગમે ન લેશ. ૫
વાણિ સુણી એ પંખિની, કોણ તજે નહિં ધીર ;
શોક વિવશ શુક સારિકા, નયણ ચાલ્યાં નીર. ૬
થયાં વિકળ ખગ મુગ સહુ, જનકિ વિરહે એમ ;
મનુષ દશા કહિ જાય ક્યમ, જેને પૂરણ પ્રેમ. ૭
તેહ સમે બંધવ સહિત, વિદેહ આવ્યા ત્યાંહ ;
પ્રેમધિ ઉમગ્યે ચાલિઓ, લોચન નીરખવાહ. ૮
સીતાને અવિલોકિને, થયો ધૈર્યતા ત્યાગ ;
જગમાં રહે કહાવતા, સદાય મન વૈરાગ. ૯
લપટાઈ ઉર જનકી, પિતા પુત્રિને હેત ;
ગહા મર્યાદા જ્ઞાનની, મટિ ગઈ મળતાંવેત. ૧૦
પરમ શાણિ મમપુત્રિ તું, સાસર પામિ સુજાણ ;
પાણુ તુજ દુસહ વિરહ સહો, કયમ રહેશે મમપ્રાણ. ૧૧
ગદગદ કંઠે ગુણનિધી, વેણુ ન ઉચરિ શકાય ;
પિતા પુત્રિ અન્યોન્યના, પ્રેમ કહ્યો નવ જાય. ૧૨
સમજવેછે સચિવ સહુ, શાણા ચતુર સુજાણ ;
અનઅવસર પ્રિથિ એસમે, કર્યો વિચાર પ્રમાણ. ૧૩
વારવાર ઉર લાવિને, સીતા પુત્રિ સખીત ;
સજિ મગાવિ શુભ પાલખી, સુખાસને શોભીત. ૧૪
પ્રેમવિવશ પરિવાર સહુ, જાણિ સુલગ્ન નરેશ ;
કુંવરિ ચઢાવી પાલખી, સમરી સિધ્ધ ગણેશ. ૧૫
સમજવી નિજ પુત્રિને, ભૂપતિએ બહુ રીત ;
નારિધર્મે કુળરીતિ સહુ, શિખવાડી સહુપ્રીત. ૧૬
દાસી દાસ અધિક દિધાં, જે તન મનથિ પવિત્ર ;
સીતાને પ્રિય જે હતાં, સેવા સુખદ ચરિત્ર. ૧૭
સીતા જતાં નિહાળિને, વ્યાકુળ પુર નર નાર ;
થાય શુકન શુભ મંગલિક, ત્યમ ત્યમ હરખ અપાર. ૧૮
વિમ્બવૃદ સુખકંદ જે, સચિવ સહીત સમાજ ;
વળાવવા ચાલ્યા જનક, કોડે કૌશલરાજ. ૧૯
રથ ગજ અથ અનુપ ઉપર, માંડ્યાં મનહર સાજ ;
જન થઈ તૈયાર સહુ, સમરી શિવ રઘુરાજ. ૨૦
એ અવસર અવિલોકિને, દિધા નગારે ધાવ ;
ઉપડી જન ઉતાવળે, કરિને બેશ બનાવ. ૨૧
દશરથભૂષે વિમ્બ સહુ, બોલાવ્યા તે વાર ;
દાન માન સન્માનથી, કર્યો પૂર્ણ ધરિ પ્યાર. ૨૨

ચરણ કમળરજ શીશ ધરિ, નમ્યા વિમ્બ ને પાય ;
આશિષ પામ્યા વિમ્બની, હર્ષિત કૌશલરાય. ૨૩
સમરિ ગબ્બનન ગુણનિધી, પ્રેમે કથું પરિયાણ ;
થયા વિવિધ મંગળ શુકન, હરખ્યા રઘુકુળભાણ. ૨૪
વરપાવે કુલ હર્ષિ સુર, કરે અપસરા ગાન ;
આહ્યા દશરથ અવધપુર, મુદિત વગાડિ નિશાન. ૨૫

માલિની છંદ.

નૃપકરિ વિનતી ને, ફરવ્યા મહાજનોને ;
પછિથિ સકળ સ્નેહે, તેડિયા માગણાને ;
ભુષણ વસન વાજ, દાનમાં હાથિ દીધા ;
પ્રિતિથિકિ પરિતોષી, સર્વને રાજી કીધા.
રઘુપતિ ગુણગાથા, ભાવથી વિદે ભાખી ;
જન સકળ કૃપાલ્યાં, રામને ઊર રાખી ;
વળિ વળિ કહું મૂખે, કોડથી કૌશલેશ ;
જનક ન મન ચાહે, કૃપું પાછાં વિશેષે.
ફરિ કહું અવધેશ, અર્જ ઊરે ધરોને ;
અતિ ઘણું દુર આવ્યા, ભૂપ પાછા ફરોને ;
રથથિ ઉતરિ ઊભા, ભૂપતી ત્યાં પછીતો ;
નૃપતિ અવ વજોને, વીનવું પ્રેમ બહીતો.
નયન પ્રતિ વધ્યાલ્યાં, પ્રેમવારી પ્રવાહે ;
અરસ પરસ ફૂળ્યા, પ્રેમ અંબૂધિમહિ ;
તિરહુતિ કર જોડી, બોલિયા તેહવારે ;
વચન અમિ ભરેલાં, સ્નેહતાં સુપ્રકારે.
કરૂ વિનય હું સ્વામી, કોડથી કવિરીતે ;
દિધિ અધિક વડાઈ, મૂજને આજ પ્રીતે ;
નિજ સંજન સમંધી, પ્રેમિ હિતેચ્છુ પેખી,
સહુ વિધિ સનમાન્યા, કૌશલેશ સુલેખી.
અરસ પરસ પ્રીતી, ઉરમાં ના સમાતી,
મળણ વિનય પેખી, જન સૌ રાજી થાતી ;
તિરહુતિ શિશ નામે, સૌ યુનીના સુપારે,
અતિ સુખ નૃપ માને, ઋષિ આશીરવાદ.

દોહરા.

સાદર પછિ જામત્રને, બેટયા ભુપ ભલિભાત ;
રૂપ શીજ બળ ગુણનિધી, સ્થાણા સરવે પ્રાત. ૧
જનક બેડિ કરકમળ બે, વદે રામ સંગાથ ;
વચન પ્રેમભર અતિ વિનિત, મુણે રામ રઘુનાથ. ૨

૩૦ સંતોષ પમાડીને.

તાઈ ગોકુળ જોવાને આવરે, મથુરાના વાસી.
“અગ્રાગ.”

વદે જનક શ્રી રામની સાથે, પરીપૂરણ પ્રેમે,
મુણે સાદર શ્રી રઘુનાથે, પરીપૂરણ પ્રેમે. ૬૬
કરૂ વખાણ કેવી રિતેરે, ભૂપતી ભાનુવંશ ;
મુનિ મન મીન પચોનિધિરે, છોમહેશ્વર માનસ હંસરે
પરીપૂરણ પ્રેમે. ૧

ચોગીજનો ચોગ સાધતારે, કોડથી જેને કાજ ;
મદ મમતા મોહ ક્રોધનોરે, તનથિ ત્યાગકરી ધરી લાજરે
પરીપૂરણ પ્રેમે. ૨

વ્યાપક પ્રહ્લ પ્રહ્લાંડમારિ, અલંબ અને અવિનાશ ;
નિર્ગુણ પાણુ ગુણપુંજછોરે, ચિદાનંદ સકળ ઉરવાસરે.
પરીપૂરણ પ્રેમે. ૩

જાણી શકે નહી જેમનેરે, વાણી સહિત મન કાય ;
૨ તર્ક ન પહોચે કોયનેરે, અનુમાની સકળ જન ગાયરે.
પરીપૂરણ પ્રેમે. ૪

મહિમા નિગમ નેતિ કહીરે, સંત નિરંતરગાય ;
જે ત્રણકાળ પ્રહ્લાંડમારિ, રહે નિત્ય એકરસ પ્રાયરે.
૩ પરીપૂરણ પ્રેમે. ૫

તે તમ નેત્રગોચર થયારે, સર્વ મને સુખમૂળ ;
સહુને સુલભ જગજીવનેરે, અખિલેશ્વર છો અનુકૂળરે.
૪ પરીપૂરણ પ્રેમે. ૬

દીધી વડાઈતમે મનેરે, સુલભ સર્વ પ્રકાર ;
નિજજન જાણી દયાકરીરે, વાર વાર જાહોં બલિહારરે.
૫ પરીપૂરણ પ્રેમે. ૭

દશ સહસ્ર મળી શારદારે, સહસ્ર મળિ વળિ શેષ ;
કોટિક કલ્પ લગી કથેરે, વરણિ વરણિને વદને વિશેષરે.
૬ પરીપૂરણ પ્રેમે. ૮

પણ મારાં ભૂરિ ભાગ્ય નેરે, આપતણા ગુણગાથ ;
૬ વિધિએ વખાણિના કહિ શકેરે, મુણે સાદર શ્રી રઘુનાથરે.
પરીપૂરણ પ્રેમે. ૯

હું કથું કહું છું મારે બજેરે, અન્ય ન જાણું વાત ;
રીઝી તમે રઘુનાથજીરે, થોડે પવિત્રસ્નેહે ભલિભાતરે.
૭ પરીપૂરણ પ્રેમે. ૧૦

વારંવાર હું માગુજીરે, કરજોડી આકાળ ;
૮ તમ ચરણ મન માહફીરે, રહે લાગું સતત પ્રતિપાળરે.
પરીપૂરણ પ્રેમે. ૧૧

સુણિ રચના વચનોત્તરિ, પ્રેમજળે તે વાર;
સસરાનું મન સંતોષિયુરે, પૂર્ણ કામ રામ ઉદારરે;
પરીપૂરાણ પ્રેમે. ૧૨
સનમાન્યા સસરાને ખડું વિષરે, વિનય કરી રઘુનાથ;
કૌશિક તાત વસિષ્ઠ સમરે, જાણી વડિલ જોડી બે હાથરે.
પરીપૂરાણ પ્રેમે. ૧૩
વિનતિ કરીખડું ભરતનરિ, જનક ભુપે એ વાર;
પ્રેમે હળીમળી તેમનેરે, દીધી આશિષ અતિ સુખકારરે.
પરીપૂરાણ પ્રેમે. ૧૪
લક્ષ્મણ રિપુ સૂદનનેરે, બેઠયા નૃપ ભલિભાત;
પ્રેમ વિવશ અન્યોન્ય ત્યારે, નામે શિશુ કરી જોડી હાથરે.
પરીપૂરાણ પ્રેમે. ૧૫

દોહરા.

વારંવાર વિવિધ વિધી, કરિને વિનય વણઇ;
સન્નિને રપધુતિ ચાલિયા, સંગ સકળ નિજ ભાઇ.
જઈ જનકે કોડે ગ્રહ્યા, કૌશિક મુનિનાપાય;
ચરણરેણુ શિરપર ધરી, વીનતિ કરતા રાય.
સુણો મુનિશ તમ દરશને, અગમ ન કશું આવાર;
પ્રતીતિ એ મન માહરે, સદૈવ છે સુખકાર.
જે સુખ સુયશ સુસંપદા લોકપતી મન ચ્હાય;
મનોર્થ કરતાં મનવિષે, અતિશે સંકેચાય.
તે સુખ યશ સુલભ મને, નાથ આપ પરતાપ;
તમ દરશન અનુગામિ હૂં. મારાં ભાગ્ય અમાપ.
કરી વિનય ફરિ ફરિ વળી, નમાવિ નેહ શીશ;
વળાવિ વળિઆ મહિપતી, પામિ મુનિનિ આશીષ.
ચાલિ જન સહુ જીવિતથી, ગણગણવિ નીશાન;
નાનો મોટો સાથ સહુ, ચઢિ ચઢિને નિજ યાન.
નિરખિ રામમુખ ગામનાં, નિર્મળ નર ને નાર;
પામિ નેત્ર ફળ સુખિ થયાં, વળ્યાં ત્યાંધિ નિરધાર.
મધ્ય મધ્ય શુભ વાસકરિ, પંથલોક સુખદાન;
અવધ સમીપ પવિત્રદિન, આવિ પ્હોચિ સહુ જન.
નિશાન ગગડ્યાં વિવિધ વિધિ, ભેરિ શંખ ધ્વનિ ઢોલ;
હાણહાણાટ હય ગજ ધ્વની, થઈ રહ્યાં ઝાકમઝોળ. ૧૦
ડમ ડમ ઝાંઝ મૃદંગ અતિ, શરણધની શુભ રાગ;
જે સાંભળિ મુનિ પ્રહ્લની, સુરતા કરતા ત્યાગ. ૧૧
પુરવાસી નરનારિઓ, સાંભળિ આવતિ જન;
ગાત્ર પ્રેમ પરિપૂર્ણમાં, સહુ મન મુદિત સમાન. ૧૨
નિજ નિજ ઘર મનહર અધિક, શણગાર્યા સુખકાર;
હાટ વાટ પુરદાર સહુ, ખડું વિધ અન્યાં ખજાર. ૧૩

સીંચિ અરગજએ સહુ, ગલિઓ શેરી પોળ;
એકે મોતિ પુરાવિયાં, બ્યાં ત્યાં ઝાકમઝોળ. ૧૪
ખન્યું ખજાર વિવિધ વિધી, તે વખાણ્યું નવ જાય;
ધ્વજ પતાકા તોરણો, લતાવિતાન સુહાય. ૧૫
સકળ ઝાડ સોપારિનાં, કોમળ કદળિ રસાળ;
રમણિક રોપા રોપિઆ, ખડલ કંઠબ તમાલ. ૧૬
લચી રહ્યાં ધરણી ભાણી, સુભગવૃક્ષ શુભ પાટ;
મણિમય ક્યારા ને કુંડાં, ઠામો ઠામ સુઠાઠ. ૧૭
મંગળ કળશ ભવન ભવન, રચ્યાંપ્રેમ સંગાથ;
સુર પ્રહ્લાદિ વખાણતા, ન્યાળી વળિ રઘુનાથ. ૧૮
ભૂપ ભુવન તે અવસરે, અતિ અનુપમ સોહાય;
રચના દેખી મદન મન, ધન્ય ગાણી મોહાય. ૧૯
મનહરતા સહુ મંગળિક, ક્રાધ સિધિ સુખ શોભાય,
સુર સુરેન્દ્ર હરિ હરતાણું, હૃદય એથિ લોભાય. ૨૦
જાણે દશરથ ભુવન સહુ, મનહર જગત ઉછાહ;
તનધરિ જોવા આવિયા, સીતા રામ વિવાહ. ૨૧
જોવા સીતા રામનાં, નિર્મળ નૈતામ રૂપ;
કોને થાય ન લાલસા. કહે એમ કવિભૂપ. ૨૨
વૃંદ વૃંદ મળિ ચાલિઓ, સહુ સોવાસાણનાર;
નિજ છબિ રતિ મદ મોચની, ભામનિ રૂપ ભંડાર. ૨૩
સજે સુમંગળ આરતી, તર્તિખ તરણિ તમામ;
ભારતિ ધરિ ખડું વેષ જ્યમ, ગાય રામ ગુણગ્રામ. ૨૪
થાય કુળાહળ નૃપ ભુવન, સમય મૂખ તે સાર;
વરણ્યું જાય ન શેષ પ્રતિ, કવિ ક્યમ કરિ હચે પાર. ૨૫
કૌશલ્યા કેકઈ અને, સુભગ સુમિત્રા માત;
પ્રેમવિવશ નિજ તનદશા, ભુલ્યાં સર્વ ભલિભાત. ૨૬
દિધાં ઘન ખડું વિપ્રને, પુજિ ગણેશ ત્રિપુરાર;
હર્ષિત પરમ દરિદ્રિ જ્યમ, પામિ પદારથ ચાર. ૨૭

હરિગીત છંદ.

મનમોદ પ્રેમપ્રમોદવશ યશ, પાત્ર માત સકળ ત્યહાં;
ચાલે ન ચરણ શિથિળ વિથળતન, જનઆવહુસુહુજ્યહાં;
નિજ રામ દરશન હેતુ ફરિ ફરિ, રાણિ અતિ અનુરાગિઓ;
સહુ પોખવાનો વિવિધ વિધિએ, સાજ સજવા લાગિઓ. ૧
શુભ શંખ ભેરિ નરિ નોખત, વિવિધ વાજાં વાજતાં;
આનંદ મન મંગળ સકળ ત્યાં, શુભ સુમિત્રા સાજતાં;
દાંધ દો હરિત^{૩૧} હળદર સુપલવ, પૂષ્પ સહુ અનુકૂળનાં.
તંબોળ મંગળ પુંગિક્ષ^{૩૨} દળ, ^{૩૩} સકળ મંગળ મૂળનાં ૨

૩૧ લીલી દો. ૩૨ સોપારી. ૩૩ પાંદડાં.

અક્ષત જવારા દિવ્ય રોચન, ધાણિ કુમકુમ ચોખલા ;
તુળસી વિરાજતિ મંજુ મંજરિ, સકળ મંગળમય કળા ;
પુરિ મંગલિક સામગ્રિ સરવે, સુભગ હાટકઘટવિષે ;
જાણે રચ્યો સ્મરપંખિણો, શોભિતો માળોદિસે. ૩
ન વખાણિ જય સુગંધિ મંગળ, સાજ સજ્જતી રાણિઓ ;
રચિ આરતી ગિત ગાતિ મનહર, શાણિ સજ્જન સમાણિઓ ;
ભરિ કનકધાણ સુમંગલિક ત્યાં, કરકમળ માતાલઈ ;
પ્રકલિત તન આનંદ મનથી, પોખવા પ્રેમે ગઈ.

ધનધોર નભ ધુપ ધુત્ર ગોટે, જાણું શ્રાવણ માસનો ;
સુર સુમનઃવૃદ્ધિ સુરંગ જાણે, મેઘપંક્તિ વિલાસનો ;
અગણીત મણિમય શોભિતાં છે, મદનમદહર તોરણો ;
આકંઠ્ય જાણે ધનુષ ઇંદ્રે, કંઠુ પ્રભાવ શું તેતણો. ૫
સંતાપ પ્રગટ જાણાય જીવતે, લુપ્ત અંજી ભામિની ;
જાણે ચતુર ચંચળ મનોહર, દમકતી છે દામિની ;
ધ્વનિશય દુંડુભિ આંત્ર જાણે, ધોરધન નભ ગર્જતો ;
યાચક સુચાતક મોર દાહર, જાણું કોળાહળ થતો. ૬
સુર ગંધ વૃદ્ધિ પવિત્ર કરતા, હર્ષભર આકાશથી ;
જાણે પયોધર^૧ વારિ વરપે, કવિ કંઠે શું મુખ કથી ;
મુખિ સકળ પુર નરનારિ શરિરૂપ, મોદવાદળમાં રહી ;
જયરામ જય રઘુરાજ જય જય, રાજીયા કહી કહી ; ૭
જાણી સમય શુભ દીધિ આજ્ઞા, ગુરુ વસિષ્ઠે તે સમે ;
અવધેશ નગર પ્રવેશ કરતાં, ગુરુચરણકમળે નમે ;
ગિરિજા ગણેશ મહેશ સમરી, નિજ સમાજ સહીતથી ;
રઘુકૂળમણિએ સઘ કીધો, પુર પ્રવેશ સુપ્રીતથી. ૮
થાએ શુકન શુભ સુમન વરપે, દેવ દુંડુભિ વાગતાં ;
દેવાંગના નૃત કરતિ ચૈ થૈ, ગીત મંગળ ગાવતાં ;
નટ ચતુર માગધ^૨ સૂત^૩ બંદી^૪, દાન માન લઈ મુખે ;
ઉજવળ સુયશ ત્રણલોક જોતા, ગાવતા તે યશ મુખે. ૯
જય શબ્દ નિમેળ વેદતણિ વળિ, વિપ્ર વદનથકી ધ્વની ;
મુણિએ દશોદિશ મંગલિક અતિ, ગાતિ ગિત ગજગામની ;
શરણાઈ દુંડુભિ આદિ વાગ્યાં, વિવિધ વાજાં વાગવા ;
અનુરાગિયા નભ દેવ પુરજન, ભૂપ ભાગ્ય વખાણવા. ૧૦
બનિ જન વરણી જય નહિં બહુ, શોષ કવિ શારદ પ્રતી ;
ન સમાય મન આનંદ મુખતે, પ્રેમથી મુણ પાર્વતી ;
પરણામ કીધો પુરજનોએ, ભૂપને તે અવસરે ;
મુખિઆ થયા સહુ રામ નિરખી, પૂર્ણ પ્રીતી અંતરે. ૧૧

૧ સોનાના ધડામાં. ૨ કામદેવના પક્ષિનો. ૩ મેઘ.
૪ વંશાવળી જાણુનાર. ૫ ઇતિહાસ જાણુનાર, વહિ-
વંચા. ૬ વખાણુકરનાર.

હયે વારણાં મણિ ચીર શિરપર' વારિ બલિહારિ જઈ ;
હર્ષાશ્રુ લોચન ગાત્ર પ્રકલિત, સહુ પ્રજા મુખાણી થઈ ;
ગિત ગાતિ આનંદીત આરતિ, કરતિ પુરની નારિઓ ;
હરખે કુંવરવર ચાર નિરખી, મોહ બાણનિ મારિઓ. ૧૨
મુખપાલ સુભગ ઉઘાડિ પડદા, નારિ સરવે નગરની ;
વહુઓ વિલોકિ અનૂપ રૂપની, સૂખાણી સરવે બની ;
આવ્યા મુદિત મન રાજગૃહમાં, સૂખ દેતા સર્વને ;
માતા મુદિત મન પોખતી ત્યાં, વધુ સહીત કુમારને. ૧૩

દોહરા.

કરે આરતી ક્રોડ વિધ, માતા વારંવાર ;
પૂરાણ પ્રેમ પ્રમોદનો, કો કવિ વરણે પાર. ૧
ભૂષણ મણિગણ કનકવળિ, વિવિધ વસ્ત્રની જાત ;
શિરપર વારિ ઉતારતી, અંખા^૧ અગણિત ભાત. ૨
વધૂ સહિત અવિલોકિને, ચતૂર સુત નિજ ચાર ;
માતા પરમાનંદ મન, વાર વાર બલિહાર. ૩
વળિ વળિ સીતા રામની, છબિ વિલોકિ રૂપધામ ;
સકળ જીવન જગ લેખિને, આનંદિત મન આમ. ૪
સીતા મુખ સૈયર સરવ, વળિ વળિ જોવા રહ્યાય ,
વખાણિ નિજ સુકૃત અને, ગીત મધૂરાં ગાય. ૫
ક્ષણ ક્ષણ ફલવૃષ્ટી કરે, આકાશે રહિ દેવ ;
ગાતા નૃત કરિ નાચતા, વિવિધ લાવતા સેવ. ૬
અવિલોકી એ અવસરે, મનહર જોડી ચાર ;
ઉપમા સહુ શોધી વળી, શારદ પામી હાર. ૭
દેતાં ઉપમા ભારતી, સંકોચાઈ રહેજ ;
અન્ય ન એ સમ અવનિપર, એ સમાનતો એજ ;
રહી એક ટગ ન્યાળિને, શારદ મન હરખાય ;
જીવો જોડિ જગ અમર રહિ, હંધિત કૌશલ રાય. ૮
વેદનીતિ કુળરીતિ કરિ, અતિ ઉમંગભર માત ;
વધૂ સહિત સુત પોખિ સહુ, લઈ ચાલી સંગાત. ૧૦
રાજગૃહેલ મણિમય જડિત, શોભા અપરંપાર ;
ધરતા પદ પટ પાયથે, ચાલ્યા ચતુર કુમાર. ૧૧
સુભગ ચાર સિંહાસનો, થાકે જોતાં નેત્ર ;
જાણે કામે નિજ કરે, રચ્યાં મોહનિ ક્ષેત્ર. ૧૨
તે ઊપર વર કુંવરિને, બેસાડ્યાં ધરિ હીત ;
સાદર પાય પવિત્ર પછિ, પખાણિઆ અતિ પ્રીત. ૧૩
ધૂપ દીપ નૈવેદ સહુ, કયું વેદ વિધિ સાર ;
વર કન્યા મંગળનિધી, પૂજ્યાં પ્રેમ અપાર. ૧૪

૭ માતા.

શિરપર વારિ ઉતારતી, મંગળ વસ્તુ અનેક ;
 માગણ મોઝે માણતા, વખાણતા સુવિવેક. ૧૫
 વાર વાર આરતિ કરે, ચમર ઢળે વર શીશ ;
 માતા પરમાન્દ મન, શકે ન વરણિ અહીશ. ૧૬
 જાણ્યે પામ્યા યોગિજન, પરમ તત્વ પ્રભુસાર ;
 સતત રોગિજનને મળ્યો, જાણ્યે સુધાઅહાર. ૧૭
 પારશ જાણ્યે પામિયો, જનમ દરીદ્રી જન ;
 પામ્યો જાણ્યે આંધળો, લલિત લાલ લોચન. ૧૮
 જાણ્યે મુંગા મુખે વસી, સહુવિધિ શારદ માત ;
 રણમાં જ્ય શુર પામતાં, થાય જેમ રણિઆત. ૧૯
 એ સુખથી શતકોટિ સુખ, અંબા મન આનંદ ;
 જાત સહીત વિવાહધર, આવ્યા રઘુકુળ ચંદ. ૨૦
 લોકરીતિ જનની કરે, વર કન્યા શરમાય ;
 મોદ વિનાદ વિલોકિ બહુ, રામ હસે મનમાં. ૨૧

ચોપાઈ ત્રિતાળની.

દેવ પિતૃ પૂજ્યા સારી રિતે, મન સંપૂર્ણ ભાવ સહીતે ;
 માગે શિવપાસે બંદી સુજાણ, જાત સહિત રામને કલ્યાણ. ૧
 અંતરહિત સુર આશીષ દેતા, અંબા અંચળ ભરિ ભરી લેતાં ;
 ભૂપે યોગાવી સરવે જન, આપ્યાં વસ જુષણ મણિયાન. ૨
 આજ્ઞા પામી ધરી ઉર રામ, રાજ્ય ચાલ્યાનિજનિજધામ ;
 પુર નરનારી સૌને યોગાવી, દે પેરામણી જે મન ભાવી. ૩
 જે જે યાચતા યાચક વંદ, તે તે દે ભૂપ સહ આનંદ ;
 વાળં વાળાને સેવક સહુને, દાન માનથી સંતોષ્યા બહુને. ૪
 દે આશીષ કરી પરણામ, ગાતા દશરથના ગુણગ્રામ ;
 ગુરુ સહિત પછી કૌશલેશ, કીધો પ્રેમે ભોવજ પ્રવેશ. ૫
 જે વસિષ્ઠે આજ્ઞા દીધી, લોક વેદ વિધિ સહુ કીધી ;
 ભીડ બ્રાહ્મણોની જોઈ રાણી, ઉઠિ સાદર સદ્ભાગ્ય જાણી. ૬
 પ્રેમે સૌના પખાલ્યા પાય, સૌને સ્નાન કરાવ્યાં ત્યાંય ;
 પૂજા કીધી પછી લલિ રીતે, કરાવ્યાં ભૂપે ભોજન પ્રીતે. ૭
 પરીપૂર્ણ કર્યા દાનમાને, ચાલ્યા આશીષ દેતા નિદાને ;
 બહુ વિધિએ વિશ્વામિત્રકેરી, ભૂપે પૂજા કીધી ઘણેરી. ૮
 મમ સમ ધન્ય અન્ય ન નાથ, કહિ દશરથે જોડ્યા હાથ ;
 ભૂપે કીધી અનેક પ્રસંશા, જ્યજ્ય ગાધીકુળ અવતંસા. ૯
 રાણિ સહિત પ્રેમે તે દીશ, મુનિની પદ રજ ધરિ શીશ ;
 જ્ઞેલ મધ્ય દીધો શુભ વાસ, મહા મનહર ધામ પ્રકાશ. ૧૦

૮ ગાંધી રાજના પુત્ર વિશ્વામિત્ર. એ પ્રથમ રાજ હતા અને પછવાડેથી ૩૫૧ વર્ષમાં ગણાયા. એમનું જૂતાંત કોઈ ખાનગી પ્રસંગે વિસ્તારથી આપશું.

નૃપરાણી વૈભવ બોગવતાં, રહે મુનિનું મન જોગવતાં ;
 પૂજ્યા પછિ ગુરુપદ અતિ પ્રેમ, કર્યો વિનય વળી બહુ એમ ;
 વધુ સહિત સકળ કમાર, રાણિ સહિત મહીશ ઉદાર ;
 વારેવારે ગુરુપદ વંદે, દે આશીષ મુનિશ આનંદ. ૧૨
 કર્યો વિનય હૃદય અનુરાગે, સુત સંપદા સૌ મેલિ આગે ;
 લાગાઈ માગીલિધામુનિરાએ, દેઈ આશિષમનહરખાએ. ૧૩
 રાખી ઉર રામ સીતા સમેત, હર્ષિ ચાલ્યા વસિષ્ઠ નિકેત^{૧૦} ;
 વિપ્રવધુકુળવૃધાબોલાવ્યાં, સુંદરચીરભુષણપેરાવ્યાં. ૧૪
 પછી યોગાવી સૌ સોતાસણી, રૂચિ ચિચારી દે પેરામણી ;
 હ્રસ્વ સહિત યોગ્ય સહુલે છે, ભાવ સહિત ભૂપમણિ દે છે. ૧૫
 પ્રિયપૂજ્ય અતિથિ સમમાને, સનમાન્યાં નૃપે માનેદાને ;
 દેવો નિરખીને રામવિવાહ, કૂતવરણાવે ધન્ય ઉછાહ. ૧૬

શાર્દૂલ વિઠ્ઠીકિત છંદ.

ચાલ્યા પામિ અપાર સૂખ અમરો, દુહલિ દેતા ઘણી ;
 કહેતા સૌ યશ રામના નિજમુખે, આનંદ રૂપે બાણી ;
 સૌરીતે નરનાથને સરવને, આનંદ આનંદતા, ૧
 એ ઉચ્છાહ ઉરે રહ્યો ભરિપુરી, શ્રી શંભુને વંદતા.
 ધાર્યા પાય પ્રિતે ભુષણમણિએ, રાણી નિવાસે રૂડે,
 જોયા ત્યાં વધુએ સહીત કુંવરો, આનંદ નેત્રો વડે ;
 યોગે મોદ સહીત લીધ મહિશો, ન્યાળે મુનેત્રો ભરી,
 વણીને કહિ કો શકે સુમુખને, શેષાદિ ગ્રંથો કરી. ૨
 જેસાડી વહુએ ભુષણમણિએ, યોગે મહા ખાતથી ;
 વારંવાર વડૂ સહુ હરખતી, એ લાડ જોઈ અતી ;
 રાણી વાસ સહુ સમાજ નિરખી, આનંદમાને બહુ,
 સૌ આનંદ વિલાસના ઉદઘિમાં, વણી કહે શું કહું. ૩
 કહે છે ભૂપ મુખે થયો જ્યમ વિવા, પ્રેમે સહુ રાણિને,
 સૌને તે સુણિ હર્ષ થાય અતિશે, જુકે રૂડ જાણિને ;
 પ્રીતી રીતે વડાઈ જે જનકની, દેવેંદ્રસી સંપદા,
 સૌથી શીળ સનેહ ગૂણ ગરવા, સંમંદિને સૂખદા. ૪
 તે સૌ ભાટને જેમ ત્યાં બહુવિધે, વણૂં ભૂપે ભાવથી,
 રાણી સૌ મનમોદ કરિ સુણિને, લેખી રૂડા લાવથી ;
 ઊમંગે સહુકુત સ્નાન કરિને, ભૂષણ ચૂડામણી,
 યોગાવ્યા ગુરુમાતિ વિપ્ર સહુને, જે સર્વ શીર્ષામણી. ૫
 કીધું ભોજન ત્યાં અનેક વિધિએ, પડવાન સૂધાસમાં,
 રાત્રી ગૈઘડિપંચ તેહ સમયે, સૌ લોક આનંદમાં ;
 સ્ત્રીઓ મંગળ ગાન ગાતિ હરખે, જાણ્યે ગિરા કોકિલા,
 રાત્રી સૌ સુખમૂળ તે બનિ રહી, રાણી સહુ સુશિળા. ૬

હરિગીત છંદ.

આચમન સર્વ જનો લઈ ત્યાં, ઊઠિઆ આસનથકી,
તંબાળનો મુખવાસ કરિ સહુ, રામ દરશ રહ્યા છકી ;
અત્તર સુગંધતાણા કુવારા, અધિક ઊંચા ઊડતા,
ઘર પૂંપ વાસિત વાસ લઈ તે, સર્વ જન રાજ થતા. ૧
સુખધામ રામ નિહાળિ સરવે, પામિ આશા ભૂપની,
શિર નામિ સૌ નિજ ઘર ગયા, બલિહારિ રામ સ્વરૂપની ;
સુવિનાદ પ્રેમ પ્રમોદ અતિશે, મહિપ મોટાઈ વળી,
એ સમય સાજ સમાજ રમણિક, અધિક મનહરતા વળી. ૨
કહિ ના શકે શૃતિ શારદા આહિ, વેદ વિધિ હર ગજવદન,
કહુ કોણ વિધિ વરણી હું તે સહુ, કળિ કવી મુઠતાસદન^{૧૧} ;
ભુમિનાગ^{૧૨} શિર ધરણી ધરે શું? ત્યમ ગજૂ શું માહરું,
પ્રભુતા પ્રભૂતાણી પ્રેરણાકર, તે પ્રતાપધિ ઊચરું. ૩
સન્માનિ સહુ વિધ સર્વને ભુપ, રાણિઓ પ્રત્યે કહે,
સુખ સાજ મૃદુવાણી ઉચરિને, ભૂપ સુખ માની લહે ;
પરઘેર એ સહુ આવિઓ છે, પૂત્રવધુઓ^{૧૩} લાડકી,
માટે નયનનાં પલકની જ્યમ, રાખજો કહું છું નકી. ૪
નિદ્રાવિવશ પરિશ્રમિત છે એ, કુંવર લાડકડા સહુ ;
જઈ શયન સઘ કરાવજો તમ, સત્ય વાત હું એ કહું ;
કહિ એવું નૃપ વિશ્રામગૃહ ભણિ, જઈ કરી વિશ્રામિયા ;
ચિત લાપિ રામચરણકમળમાં, અવનિપતિત્યાં પોઢિયા. ૫

દોહરા.

સહજ સુભગ નૃપ વચન સુણિ, પથરાવિઓ પલંગ ;
મણીજડિત સુવર્ણમય, લાજે જોઈ અનંગ. ૧
કામધેનુપય ફીણ સમ, શુભ આછાડ સફેત ;
તળાઈ કોમળ અતિ અનુપ, હરખ નિરખતાં પેત. ૨
તાર્તિખ તકિયા રૂ ભયાં, ન વરણાય મતિ ધીર ;
અત્તર સુગંધિમય સદન, મણિ ઝળકે મંદીર. ૩
મુંદર ચંદરવા રૂઝ, રત્ન દીપ રમણીક ;
જોયા તે જાણે સહુ, કેતાં બને ન ઠીક. ૪
ફચિર સેજ રચિ રામને, ઊડાડ્યા અતિ હેત ;
પોઢાડિયા પલંગમાં, માએ પ્રેમ સમેત. ૫
આશા દિધિ સહુ પ્રાતને, શયન કાજ રધુરાજ ;
નિજ સેજે જઈ તેમણે, શયન કીધ સુખસાજ. ૬

૧૧ અચાનગું ધર. ૧૨ પૃથ્વીવર કરનારા સર્વ.
૧૩ લોકરાની વહુઓ.

દિખિ શ્યામ કોમળ અને, મનહર તન ભલિભાત ;
કહે સપ્રેમ ઉમંગભર, વચન સુખદ સહુ માત. ૭
પંથે જતાં બિહામણી, વક્ર વકિત્ર ગતિ ધોર ;
મારિ તાડિકા કોણવિધિ, તાત કરી બહુ જોર. ૮
ધોર નિશાચર નિકટ ભટ, વિકટ રૂપ અતિ નીચ ;
માર્ધા સહિત સહાય ક્યમ, ^{૧૪} ખળ સુખાહુ મારીચ. ૯
મુનિ પ્રસાદ બલિહારિછે, તાત તમારી ખ્યાત ;
દેશોદેશે પ્રસરિ છે, મધુર વચન કહે માત. ૧૦
કરિ રખવાળી યજ્ઞની, બંને પ્રાત સુધીર ;
ગુરૂ કૃપાધિ વિદ્યા સહુ, પામ્યા હે રધુવીર. ૧૧
તમ પદરજ શુભ લાગતાં, મુની ત્રિયા તરિ આપ ;
ભરિપુરિ રહિ પ્રજ્ઞાંડમાં, કીર્તિ તમારિ અમાપ. ૧૨
કમઠપીઠ વળિ વજ્રસમ, નગશૃંગસૂ^{૧૫} કઠોર ;
નૃપમંડળમાં શિવધનૂ, તોડ્યું એવું કરિ જોર. ૧૩
વિશ્વ વિજય યશ જનકી, પામ્યા સુત ભલિભાત ;
આવ્યા પરણીને ભુવન, ચતૂર ચારે પ્રાત. ૧૪
સકળ અલોકિક કર્મ તમ, સુધર્મા સર્વ પ્રકાર ;
કેવળ કૌશિક મુનિ કૃપા, જાણો મન નિરધાર. ૧૫
આજ સફળ જગ જન્મ અમ, સહુ વિધ પામ્યાં સૂખ ;
દિખિ તાત વિધુવદન^{૧૬} તમ, દુસહ વિરહ ટળ્યું દૂખ. ૧૬
જે દિન તમ દીઠા વિના, ગયા તાત ગુણધામ ;
તે વિરંચિ લેખી શકે, શું મુખ કહું બહુ આમ. ૧૭
સંતોષ્યાં સહુ માતને, કહિ વિનીત શુભ વેણ ;
સમરિ શંભુ ગુરૂ પ્રિપ્રપદ, નિદ્રાવશ કિધ નેન. ૧૮
નિદ્રાવશ શોભે વદન, જગ મનહરતા ધામ ;
જેવું સાંજ સમે દિપે, કમળ જળે અભિરામ. ૧૯
કરે ઘરોઘર જાગરણ, વનિતા રૂપવિશાળ ;
દિએ પરસ્પર પ્રેમથી, માનુનિ મંગળગાળ. ૨૦
રજની અતિ રળીઆમણી, પુરિ રાજતી વિશેષ ;
કહે રાણિ સજની જુઓ, ઘરઘર મોદ પ્રવેશ. ૨૧
સાસુ સુતાં લઈ સેજમાં, વધુ સ્વરૂપ ભરપૂર ;
મણિધર જ્યમ નિજ શિરમણી, સુવે છુપાવી ઊર. ૨૨
જાગ્યા પ્રભુ પ્રાતઃસમે, કરકટ^{૧૭} ધ્વનિ સુણિ કાન ;
જાણ્યે હરિગુણ ગાવતા, મધુર કંઠ લઈ તાન. ૨૩
બંદી માગધ મૂત તે, ગાય રામ ગુણગ્રામ ;
પુરજન આવ્યા દાર સહુ, કરવાને પરણામ. ૨૪
વંદિ વિપ મુર શંભુ ગુરૂ, માત તાત ભલિભાત ;
આશિષ પામ્યા સર્વની, મનાનંદ સહુ પ્રાત. ૨૫

૧૪ કેરીરીતે. ૧૫ પર્વતના શિખર જેવું.
૧૬ મુખમંદ્ર. ૧૭ કુકડા.

વદન વિલોક્યુ જનનિએ, આશિષ દે મુખકાર ;
ભૂપતિ સંગે પ્રાત સહુ, આવ્યા જ્યાં નિજ દાર. ૨૬
ભપ રહ્યા ત્યાં ભાવથી, ગયા સરજી સહુ પ્રાત ;
સૌચક્રિયા રહેને કરી. સ્નાન કર્યા સંગાત. ૨૭
પ્રાતક્રિયા કરિ પ્રાત સહુ, આવ્યા તાતનિપાસ ;
રહેજ શોભતા કુંવર સહુ, શોભાધામ પ્રકાશ, ૨૮

વસંતતિલકા છંદ.

ભૂપે વિલોકિ ઉર લાવિ લિધા ભવાની,
બેઠા જઈ હરખિ પામિ રજ પિતાની ;
દેખી સભા શિતળ રામનું રૂપ જાણી,
આ નેત્રલાભતણિ એ અવધી પ્રમાણી.
આવ્યા વસિષ્ઠમુનિ કૌશિક હર્ષિને ત્યાં,
બેસાડિયા મુનિવરો શુભ આસને ત્યાં ;
પૂત્રો સહીત પુછેને નૃપ ચર્ચુ લાગ્યા,
બંને ગુરુ નિરખિ રામરૂપેનુરાગ્યા.
કહેછે વસિષ્ઠ ઈતિહાસ મુધમે કાણી,
સાંજે મહીશ સહ રાજકમાર રાણી ;
કૌશિક કણિ મુનિમંત અગંભ ઝાઝી,
વાણી વસિષ્ઠમુનિએ અતિશે સરાજી.
ત્યાં વામદેવ વદિયા કહિ સર્વ સાચી,
સર્વત્ર કીર્તિ મુનિની રહિ સત્ય રાચી ;
આનંદ ઊર સહુનેજ થયો સાગીને ;
ઉગ્રહાહ ઊર અતિ સાનુજ રામ ગુણિને.
નિત્યે ઉગ્રહાહ અતિ મંગળમૂળ એથી,
આનંદમાં દિન જતા સહુના મુખેથી ;
આનંદ ભેર અતિ નિત્ય પુરી અચોધા,
જાણ્યે દિસે ઉમગિ મોદતાણી પચોધા.
શોધી મુદ્દિન કર કંકણ છોડિયાં ત્યાં,
થોડો ન એ મન વિનોદ પ્રમોદસોતાં ;
નિત્યે નવું મુખ મુરો નિરખી વખાણે,
યાચેજ જન્મ અવધે વિધિપાસ પ્રાણે^{૧૮}.

હરિગીત છંદ.

મન ચાહ્ય વિશ્વામિત્ર મુનિવર, નીજ આશ્રમ ચાલવા ;
રઘુનાથના સુંદર વિનયવશ, મુનિ રહે પ્રિત પાળવા ;
નિત નિત્ય શતગુણે ભાવ નૃપનો, વાધતો મુનિ ઊપરે ;
પરજાઈ મુનિવર મુખ વખાણે, હર્ષિને નિજ અંતરે. ૧

૧૮ બળાકાર.

મુનિરાય માગિ વિદાય પછિ તો, રાયપણ અનુરાગિયા ;
નિજમુત સહિત આગે ઉભા કર, જોડિ ચરણે લાગિયા ;
મુનિનાથ આ મુત સંપદા તે, આપ કરી જાણવી ;
મુત ચાર સહિત હું દાસતમનો, પ્રીતિ ઉર અતિ આણવી. ૨
કરજો સતત તમ સ્નેહ મુનિવર, પુત્રપર અતિ ભાવથી ;
દરશન મને દેતા રહેા મુનિ, માગું તમપાસે કથી ;
કહિ એવું નૃપ મુત રાણિએસહ, મુનિતણે પદ લાગિયા ;
આવે ન વાણિ મુખે કહે કશું, તમ પ્રતાપ સભાગિયા. ૩
મુનિનાથ આશિષ દેઈ વિધિવિધ, ચોપ કરિને આસિયા ;
કહિ જાતિ નધિ પ્રીતિનિ રિતિ રૂઢિ, સહિત સ્નેહ વળાવિયા ;
સહુ પ્રાત રંગ સપ્તેમ રઘુવર, વળ્યા ઋષિ વળાવિને ;
મનમાંય અતિ આનંદ રાધવ, મુનિચરણ ચિત લાવિને. ૪
નૃપભક્તિ રામનું રૂપ અદભુત, વળિ વિવાહ ઉછાહને ;
જતા મુનીશ વખાણતા મન, અધિક વળિ નરનાહને,
રઘુપૂજ ગુરુ અતિ જ્ઞાનિ ગંભિર, વામદેવ મહામુની ;
કૌશિક કથા સહુ તેમણે કહિ, દશરથે તે સહુ સુણી. ૫
ગાંધીતનયના મુયશ મુણિ મન, કૌશલેશ વખાણતા ;
નિજ પૂણ્ય ભાગ્ય પ્રભાવ અદકો, જાણિ મન રાજ થતા ;
પામી રજ પુરજન વળ્યા સહુ, મુત સહિત નૃપ ધરગયા ;
જ્યાં ત્યાં વિવાગુણગાવતા જન, રામ નીરખિ મુખિથયા. ૬
અતિશે પવિત્ર મુયશ ત્રિલોકે, વ્યાપિએ રઘુરાજનો ;
આનંદ વરણિ શકાય નહિ મુખ, અવધરાજ સમાજનો ;
પરણી પદાર્થો રામ નિજ ધર, અતિ ઉમંગે જ્યારથી ;
આનંદ આપિ વસ્યા અવધપુર, સર્વ મુખપ્રદ ત્યારથી. ૭
ઉગ્રહાહ રામ વિવાહથી અતિ, સર્વ જગ જેવો થયો ;
શ્રુતિ શારદા શિવ શેષ હરિથકિ, યથાસ્વં^{૧૯} જન્યન કહ્યો ;
કવિકુળ જિવન પાવન પ્રમાણી, મતિનુસાર ઉમંગથી ;
રઘુનાથ સીતાના મુયશ અતિ ; વરણવ્યા બહુ રંગથી. ૮
પ્રભુતા પ્રભુનિ પ્રભુગૂણ કથવા, પ્રેરનાર પ્રમાણે ;
હું તો હું કેવામાત્ર જડમતિ, પૂજ્ય રઘુકુળભાણે ;
મમ અધમ વાણિ પવિત્ર કરવા, રામયશ વરણી કહ્યા ;
હરિભક્ત પ્રેમદ^{૨૦} પ્રેમદાસ પ્રતાપ લાયક ગુણ લદ્યા. ૯

દોહરા.

રામ ચરિત્ર પવિત્ર અતિ, વારિધિ એહ વિશાળ ;
પાર ન પામ્યા કો કવી, રચના કરી રસાળ. ૧
ઉપવિત વિવા ઉછાહ અતિ, સકળ મુમંગળ મૂળ ;
ગાશે મુણશે તેહને, સદા રામ અનુકૂળ. ૨

૧૯ યથાયોગ્ય. ૨૦ પ્રેમ આપનાર.

સીતા રામ પ્રતાપથી, તે જન આ જગમાંય ;
સદા સર્વદા પામશે, સુખની શીતળ છાંય.
યાજ્ઞવલ્કીક મુની કહે, ભરદ્વાજ મુનિરાજ ;
કથા શિવે ગિરિજા પ્રતે, કહી સર્વ સુખકાંજ.
નિત્ય પ્રીતિ સુણતાં નવી, હરિગુણ લક્ષિત અનૂપ ;
પામિ પાર્વતી પ્રીતથી, કહે એમ મુનિભૂપ.
કઠણ કાળમળ અસિત જન, સાધન કાંય ન થાય ;
એવું માનિ રઘુવર ભજે, ગુણનિધિ તેજ ગણાય.
મહા મોહનિશામાં મુતાં, વીત્યા અગણિત કાળ ;
હરિપદ પ્રીતિ કરો હવે, ત્યાગિ કપટ જંજળ.
જે સપ્તમે સાદર મુણે, સીતા રામ વિવાહ ;
તે ન પડે ભવરૂપ ફરિ, નિત તેમને ઉછાહ.
સતકાંડ સાગર સુધા, ભયાં રામગુણગ્રામ ;
તુળસિદ્ધાસકૃત સેતુ ચઢિ, એક ઉતરિયા આમ. ૯
દ્વિધ પ્રસિધ્ધતા રાણિના, દાણતાણા સહુ દામ ;
મોદીકુળભૂષણ મહા, નિર્મળ ત્રિલુવન નામ. ૧૦
કવિ કુળ અમળ કમૂદની, મોદિ અખંડિત અંદ ;
રઘુકેસરિ ઉર અજ્ય જ્યાં, નહિત્યાં તિમિરગંધ. ૧૧
નિર્મળ વંશપરંપરા, ઉદારતા અભિરામ,
ચાલતિ આવી ચતુર્વિધ, કુળ અજવાળણ કામ.
વરણું શાં સહુ પ્રણય કૃત, સંલેપે કહું સાર ;
સમાન દ્રષ્ટિ મુજનને, પોષે પરમ ઉદાર.
દુર્ગમગઢ દુષ્પિ મિત્રના, લેવા મન વિશ્રામ ;
પૂજ્ય અતીથી સમગણે, કવિજન કૂળ તમામ.
લવુ ઉચ્ચરમાં લક્ષ બહુ, રઘુપતિ ચરાણ સરોજ ;
શ્રીમદ નહિં સ્વપ્ને કદા, સ્તુતિ લાયક મનમોજ.

સદસંગતિની પંક્તિમાં, મન લોભાય સદાય ;
૩ વિદ્યા વિનય વિવેકમાં, ભડ ભરપૂર ભણાય. ૧૬
સુધરે ભાષા ગુર્જરી, રાજિ થાય રઘુરાજ ;
૪ **કવિનિભાવવા નિમિત આ, એક પંથ દેા કાજ. ૧૭**
સદા કીર્તિ પૈભવ સુયશ, સુખ સંપદા સુપૂત્ર ;
૫ વધજે જ્યમ શુદ્ધપક્ષમાં, વધે ચંદ્ર ધરમૂત્ર. ૧૮
સદા સાનુકુળ એ ઉપર, રહે અહોનિશ ઇશ,
૬ માગું શિવપદ વંદિ એ, કૃપાળ કૌશલધીશ. ૧૯
નૌતમ પ્રાંત પુરાતનો, અતિ રસાળ **ગુર્જરાત ;**
૭ ચાર **ચરોતર** તેહમાં, વિશ્વવિષે વિખ્યાત. ૨૦
અનુપ **ઉતરસંડાવિષે,** કવી કુટુંબ નિવાસ.
૮ પિતા ધનેશ્વરનો હું નિત, દામ વિનાનો દાસ. ૨૧
ઐહિચ ટોળકિયા અને, કરચપ ગોત્ર વિશાળ ;
શાખા માધ્યનિ સૌથિ શુભ, એ કુળ કવિ શિવલાલ ; ૨૨
રચું મુંબઈ પુરિમાં રહી, રઘુવર બાળચરિત્ર ;
પરમાનંદ પ્રતાપથી, મળ્યે મોદિ સન્નિભત્ર. ૨૩
હું છું કવિકુળ ચરણરજ, સૌને નામૂ શીશ ;
૯ કવિતા ભેદ ન જાણું કશું, કરજે ક્ષમા કવીશ. ૨૪
સંવત ઓગણિસે રૂડો, ઊપર ઓગણત્રીશ ;
૧૨ પ્રેરી પ્રભુતા પ્રેમથી, કૃપાળ કૌશલધીશ. ૨૫
પોષમાસ શુદ્ધ પૂર્ણિમા, ચંદ્રવાર તણિ રાત ;
૧૩ બાળકાંડ પદબંધ આ, પૂર્ણ થયો લલિભાત. ૨૬
સીતા રઘુવર સૌથિ શુભ, સુખપ્રદ જગ માખાપ ;
૧૪ બોલો જ્ય સહુ તેમની, કાપે ભવ પરિતાપ. ૨૭
દશરથ ચોક વિહારિ હરિ, માયા પતિ બ્રહ્માંડ,
૧૫ પ્રથમ સ્મરણ કરિ તેનું અવ, કહિશું અચોધ્ધા કાંડ. ૨૮

બાળકાંડ સમાપ્ત.

અયોધ્યા કાંડ.

પ્રારંભ.

રાહુલવિકીડિત છંદ.

વામાકે જય પાર્વતી સતિ શિરે, ગંગાહૃદ રાજે સદા ;
ભાલે ખાળ શશી ગુણે ગરજ છે, સર્પો ઉરે સર્વદા ;
કાન્તી ચંદ્ર સમાન ગૌરવરણી, સૌ સૂર શિષોભણી ;
હે સર્વજ્ઞ સદાય શંકર વિભો, રક્ષા કરો હું તણી.

દોહરા.

પ્રસન્ન વદન - થયું સુણી, અતિ શુભ રાજ્યભિષેક ;
ગ્લાનિ ન મુખ વનવાસ દુખ, મુખચર્યા સ્થિતિ એક-
સદાય સ્હેજ પ્રસન્ન વદન, મંગળપ્રદ મંજૂલ ;
ધનુષધારિ તે રઘુમણી, સતત રહો અનુકૂળ.
નીલ કમળ શ્યામલ સુભગ, કોમળ અંગ કૃપાળ ;
વામઅંગ શોભિત સદા, સીતા રૂપ રસાળ.

ધનુષ ખાણ શુભ પાણમાં, રાજે શ્રીરઘુવીર ,
નમામિ રઘુકુળ નાથ જગ, કરણ ભરાણ રાણધીર. ૪
શ્રી ગુરુપદપંકજ રજે, મન દરપાણ કરિ સાર ;
વરાણું રઘુવર વિશદ યરા, જે દાયક ફળ ચાર. ૫
આશ્રયનું આ અવસરે, માગું કોટિ કદયાણ ;
વિમળ વાણિ દેજો મને, રાઘવ રઘુકુળ ભાણ. ૬
શ્રવણ કરો શ્રોતા સહુ, ઉર ધરિ પતિ પ્રભાંડ ;
રામનામ ગુણગ્રામનો, અમળ અયોધ્યા કાંડ. ૭
આવ્યા પરણી ન્યારથી, અવધપુરીમાં રામ ;
નિત્ય નવલ મંગળ સકળ, પુર આનંદ તમામ. ૮
ચૈદ્ર ભુવન ભૂધર ઉપર, વરપે સુકૃત મેહ ;
૩ સુખવારી સર્વ સ્થળે, નિર્મળ મન જન દેહ. ૯

ઋધિ સિદ્ધિ સંપતિ નદી, ખળખળ પૂર પ્રવાહ ;
 ઉત્પત્તિ અવધ અંબુધિ ભણી, આવી મળી અથાહ. ૧૦
 અવધ ઉદયિમાં રત્ન મણિ, પુર નરનારી જાત ;
 સુંદર સ્વરૂપ અમુલ્ય સહુ, શોભેછે ભલિભાત. ૧૧
 કહિ ન જાય કશી હું વતી, નગર વિભૂતિ વિશાળ ;
 જાણ્યે વિધિની એટલિજ, કરતૂતી એ કાળ. ૧૨
 સહુ વિધિ સહુ પુરવાસિઆ, સુખિઆ સૌથી સાર ;
 રામચંદ્ર મુખચંદ્ર શુભ, નિહાળિને નિરધાર. ૧૩
 આનંદિત અંખા સહુ, સખિ સાહેલિ સહીત ;
 જોઈ મનોર્થલતા કૃણિત, પૂરણ વાધે પ્રીત. ૧૪
 શીળ સ્વભાવ સ્વરૂપ ગુણ, શ્રેષ્ઠ સરવમાં રામ ;
 નિરખિ સાંભળી રાય મન, આનંદિત અભિરામ. ૧૫
 એવી સહુ ઉર લાલસા, કહે મનાવિ મહેરા ;
 આપજતાં યુવરાજ પદ, દે રામને નરેશ. ૧૬

લાલ તમારો લટકો જોઈને, ચટકી લાગી મને
 • પ્રેમતણી. “એરાગ”

એક સમે સતી જાનકિ સાથે, રાજ રૂપાળા રઘુકુળમાણી ;
 બેઠાછે નિજ સુંદર ભોવન, જુગલ રૂપ સમાન બાણી. ૧
 એક સમે સતી. ૧
 ભુજ પ્રલંબ અને ઉર નેત્રો, વિશ્વ વિમોહ વિશાળ ઘણાં ;
 પિત વસન તન શ્યામલ શોભે, મનહરતામાં કશી ન મણા. ૨
 એક સમે સતી. ૨
 કોટિક કામ મોહાય વિલોકી, છેલછખીલી રામ છખી ;
 સીતાકર આમર શુભ શોભે, શી ઉપમા કહું જોડિ નવી. ૩
 એક સમે સતી. ૩
 તેહ સમય રૂપિ નારદ આવ્યા, સુરહિત મોકલિયાવિ ધિએ ;
 તેજ પુંજ તન કરતળ વીણા, હરિગુણ ગાતા ગુણનિધિ એ. ૪
 એક સમે સતી. ૪
 દખી રામ દુરથી નારદને, સહસા ઉઠિ ધાયા શ્રીહરી ;
 ભુજભરિ ભેટયા મન ક્રમ વચને, પ્રેમે દંડ પ્રણામ કરી. ૫
 એક સમે સતી. ૫
 સાદર નિજ આસન બેસાડયા, હર્ષ હૃદયમાં અધિક ધરી ;
 જાનકિએ તવ ચરણ પખાબ્યા, નિરખે મુનિવર નેત્રભરી. ૬
 એક સમે સતી. ૬
 સૌંચાવું તે શુધ ચરણોદક, રઘુપતિએ નિજ ભુવનવિષે ;
 જગપાવન હરી શિશ ચઢાવું, મન પ્રેમે પરિપૂર્ણ દિસે. ૭
 એક સમે સતી. ૭

મુણા તમે મુનિવર રઘુવર કહે, વિષયનિરત^૧ જે પ્રાણિ અતી ;
 અમ સરખા જે દહભિમાની, અહનિશ મન કપંથ ગતી. ૮
 એક સમે સતી. ૮
 સદસંગત તવ થાય તેમને, જવ પ્રભુ સંતજ કૃપા કરે ;
 સંત પ્રતાપ અમાપ થકી તે, રહેજે વિશ્વ સમુદ્ર તરે. ૯
 એક સમે સતી. ૯
 કારણ વિણ સંતો પ્રિય લાગે, જેને અંતરમાં અતિશો ;
 તે નરને નહિં ભવ આગે ફરી, હે મુનિનાયક કોઈ મિષે. ૧૦
 એક સમે સતી. ૧૦
 તે કારણથી હું હે મુનિકુંજર,^૨ મહાભાગી તમ દરશનથી,
 યદ્યપિ ગૃહકુટુંબ અનુરાગી, વિષયનિરત તન મન ધનથી. ૧૧
 એક સમે સતી. ૧૧
 મુણિહરિવચનમધુરપ્રિયમુનિવર, અંતર અધિક વિચારકરે ;
 પરમ કૃપાળ લોકહિત માટે, રઘુવર મુખ એવું ઉચરે. ૧૨
 એક સમે સતી. ૧૨

રાગ રામગ્રી.

પઢોરે પોપટ રાજરામના. “એરાગ”

સાંભળો શ્રીરઘુનાથજી, કહે મુનિ કરજોડી ;
 શી ઉપમા દર્જી આપને, દર્જી તેટલી થોડી. સાંભળો. ૧
 તમ મહિમા રઘુનાથજી, કોથી વરણી શકાએ ?
 જાણું છું હું કાંઈ જરા, કેવળ આપ કૃપાએ. સાંભળો. ૨
 પ્રાકૃત પુરૂષની જેમ આ, કહ્યાં વચન વિવેકે ;
 તેથી ન કાંઈ ઘટી ગઈ, પ્રભુ પ્રભુતાઈ એકે-સાંભળો. ૩
 ચાલી આવી છે સદાયની, ચાલ એ મુખદાઈ ;
 નિજ લઘુતા નિજ ભક્તની, કરો નાથ વડાઈ-સાંભળો. ૪
 રહેજે સ્વભાવ છે આપનો, જન પ્રણતાનુરાગી ;
 જનહિત નરતન ધારું છે, સદા વિષય વિરાગી.-સાંભળો. ૫
 માયા ગુણુ જો^૩ જ્ઞાનથી, છો અતિત અવિનાશી ;
 અનિતનામ અખિલેશ્વરા, દાસે છૂટ્યા તપાસી-સાંભળો. ૬
 જે પ્રભુ સમ કો નહિં અતી, વ્યાપક અજ^૪ સર્વત્ર ;
 સચરાચરને ઉદર ધરી, મુતા મુર શીરધત્ર-સાંભળો. ૭
 અંખાના સ્તબનું જે પ્રભુ, પથ પીવાને રોયા ;
 તે પ્રભુ કૌશલ્યાના કુંવર, મારી નજરે મેં જોયા-સાંભળો. ૮
 મમતા વિકાર રહીત જે, કોટી જ્ઞાંડનશા ;
 દશરથ મુત તે કહિં અમે, ગાઈએ મુખદાતા-સાંભળો. ૯

૧ વિષયમાં ગરક થઈ અભેલા. ૨ મુનિઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા. ૩ હૃદિએ. ૪ અજ-મા. જેને જ-મ નથી.

જપ તપ વૃત યજ્ઞ યોગને, ધ્યાન દાન સટેકે^૧ ;
 વિમળ પૈરાગ્ય વિજ્ઞાનને, વળિ જ્ઞાન વિવેકે-સાંભળો. ૧૦
 જતન કરે જોગેદ્ર જે, પણ પામેછે કોય ;
 દીઠા પ્રગટ પ્રભુ અમે, ભક્તને વશ સોય.-સાંભળો. ૧૧
 હઠ વશ સઠ સાધન કરે, અવનીમાં અનેક ;
 ભક્તિ વિના ભવસિંધુનો, પાર પામે ન છેક-સાંભળો. ૧૨
 જાણી શકે તે જાણુજે, નિર્ગુણ સગુણ સ્વરૂપ ;
 મમ ઉરઅંધુન^૨ ભૂગ^૩ સમ, વસો કૌશલ ભૂપ-સાંભળો. ૧૩
 પ્રજ્ઞભુવન અવ^૪ હૂં રહૂં, મારા રાજ રૂપાણ ;
 તમ ગુણગણ નિત્યગાવતાં, કાઠુંદિવસ સુખાણા-સાંભળો. ૧૪
 ઇચ્છા એવી મને ઊપજી, મમ અંતઃકરણ ;
 દીઠા ન દિવસ ઘણાથયે, સુખપ્રદ પ્રભુ ચરાણ-સાંભળો. ૧૫
 યથાપિ પ્રભુ સર્વ સ્થળે, છે સમાન સદાએ ;
 સગુણરૂપે મનમાન્યું મમ, જેને શંકર ધ્યાએ^૫-સાંભળો. ૧૬
 આપ ભણી મને આવતાં, ચતુરાનને^૬ જાણ્યો ;
 વિનય કીધો તેણે કોડથી, તેના સદેશો આણ્યો-સાંભળો. ૧૭
 અંતરજની શ્રી રામજો, જાણો સહુ મનકેરી ;
 ભક્તિવિવશ વીનતી કરું, માનીએજે ઘણેરી-સાંભળો. ૧૮
 જેને માટે પ્રભુ અવતર્યા, ધરી મનુજની કાય ;
 વેગ કરે હવે તે તમે, નિર્મળ નાથ ઉપાય-સાંભળો. ૧૯
 વાર વાર કરી વીનતી, કાન્યું છે કૌશલેશ ;
 વિરંચિની વારે ચઢે, વળતું કહું શું વિશેષ-સાંભળો. ૨૦
 હોહરા.

સુણી વચન મુનિવરતાણાં, મંદ હસ્યા પ્રભુ રામ ;
 હે મુનિ હજી વિરંચિ શું, ભય માને મન આમ !
 કરુંક દિવસ વીત્યા પછી, આવી દેખશું વાત ;
 પ્રજ્ઞાને સમજવિને, કહેજે હે મુનિતાત.
 વાર વાર શિર નામતા, રામચરાણ મુનિરાય ;
 પ્રજ્ઞાનંદ અનુદય તે, હૃદયવિષે ન સમાય.
 રામ રૂપ ઉરમાં ધરી, નારદ મુની નિદાન ;
 વિશદ રામ ગુણઆમનું, ચાલ્યા કરતા ગાન.
 સીતાને સમજાવ્યું તવ, રઘુપતિએ નિરંધાર ;
 કરવા આજ્ઞ ચરિત્ર તે, સર્વ લોક હિતકાર.
 કરિએ મુરહિત માટે સતિ, અતિ ઉત્તમ ઊપાય ;
 પરહરિ કકરાઈ સહું, જઈએ અવ વનમાંય.
 જગસંભવ અસ્થીતિ લય, જેની ભૂકટિ વિલાસ ;
 તે પ્રભુ યતન વિચારતા, કો વિધિ દૈત્ય વિનાશ.

૧ ટેક સહિત. ૨ લદ્દય રૂપી કમળ. ૪ હમણાં.
 ૫ ધ્યાન કરેછે. ૬ જ્ઞાતા.

પ્રભાત.

જીભલડીરે તને હરીગુણ ગાતાં. “ એરાગ ”

એક સમે નૃપ રાજ સભામાં, સહિત સમાજ વિરાજે ;
 શોભા જોઈતે રાજ સભાની, ઇંદ્ર સભા પણ લાજે.
 એક સમે નૃપ રાજ સભામાં. ૧
 સકળ સુકૃતની રૂડિ મૂરતિ, દશરથકેરી શોભે ;
 રામ સુયશ મુણિ હર્ષ અતિશો, રૂપ અનુપ મન લોભે ;
 એક સમે નૃપ રાજ સભામાં. ૨
 નૃપ રહે સહુ અવધપતીની, કૃપાના અભિલાખીર ;
 લોકપતી પણ પ્રીતિ સંપાદે, રહેતા મરજી રાખીર.
 એક સમે નૃપરાજ સભામાં. ૩
 ત્રિભોવને ત્રણકાળે જગતમાં, દશરથ સમ મહાભાગીર ;
 કોય થયો નહિ થાશે નહિ કો, છે નહિ કોઈ સોહાગીર.
 એક સમે નૃપરાજ સભામાં. ૪
 જેના સુત મંગળમુળ રઘુવર, કોટિક કામસી કાન્તીર ;
 જે કરું કહિએ તે થોડું એને, છે સહુ સુકૃતપાતિર.
 એક સમે નૃપરાજ સભામાં. ૫
 રહેજે ત્યાં નિજરાજ સભામાં, દરપણ લીધું હાથેર ;
 વદન જોઈ મુગટ ડિક કીધો, હાંસે અયોધ્યાનાથેર.
 એક સમે નૃપરાજ સભામાં. ૬
 કાન સમિપ એત^૭ કેશ થયેલો, દીઠા તેહ નરેશોર ;
 જાણ્યે ઘડપણમાં એરીત, કેશ વિશેષ ઉપદેશોર.
 એક સમે નૃપરાજ સભામાં. ૭
 ઘો યુવરાજની પદવિ રામને, હે નૃપ મહા સદભાગીર ;
 જીવન જન્મ સફળ કરી લ્યોને, શિવશંકર અનુરાગીર.
 એક સમે નૃપરાજ સભામાં. ૮
 આણિ વિચાર ભુપે ઉર એવો, મુદિન મુઅવસર શોધીર ;
 જે સંભળાવ્યું ગુર ગણનિધિને, ભૂપતિ પૂણ્યપયોધીર.
 એક સમે નૃપરાજ સભામાં. ૯
 તારૂં ગોકુળ જોવાને આન્યરે, મથુરાના વાસી.
 “ એરાગ ”
 ૫ કહે ભૂપ મુણો મુનિ નાથેર, ગુણવંતા ગુરજ ;
 ૬ તમ ચરાણ કમળ જોડું હાથેર, ગુણવંતા ગુરજ. ટેક.
 ૭ સર્વ પ્રકારે આ સમેરે, રામ થયા સહુ ગોચર ;
 વૃદ્ધાપણું હવે માહરૂરે, માટે ના ઘટે રાજ્યના ભોગર.
 ગુણવંતા ગુરજ. ૧

૭ ધોળા.

સેવક મંત્રિને સૌ ખજારે, પુરવાસી નરનાર ;
જે અરિ મિત્ર અમોતાણારે, વળિ જેહ ઉદાસી અપારરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૨

સહુને વ્હાલો મારો રામછરે, મારા થકીય વિશેષ ;
જાણ્યે આશિષ એ આપનારે, ધરિ દહુ પિરાજે સુવેષરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૩

સપરિવાર વિગ્રે સહુરે, હે મુનિ આપ સમાન ;
પ્રીતિ કરે રામ હોપરે, સૌને વ્હાલો લાગે સમ પ્રાણરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૪

જે ગુરુ પદ પંકજતાણીરે, ધારે રજ નિજ શીશ ;
તે જાણ્યે વૈભવ જક્તનારે, કરે નિજવશ નાથ મુનીશરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૫

મારા સમાન આ સૃષ્ટિમરિ, અન્ય થયો નહિ કોય ;
તમપદરજ પુછ પામિઓરે, સૌથિ વૈભવ ઉત્તમ સોયરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૬

નાગર ગુણસાગર કહીરે, વેદ અહોનિશ ગાય ;
તેહ આઘ્યા મમ ભોવનરે, મહા ભાગ્ય માઈ ન વરાણારે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૭

જેહ સુપુત્ર શ્રીરામછરે, સર્વ જગત હિતકાર ;
સકળ વખાણતા સ્નેહધીરે, પુર નર નારી અપરંપારરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૮

નાથ હવે મન માહરેરે, એક રહો અભિલાષ ;
તમ અનુગ્રહથી પુરો થશોરે, મને અંતર એવીછે આશરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૯

જાણિ પ્રસન્ન મુનિવરે, સ્હેજ સુધા જોઈ સ્નેહ ;
કીધું નરેશને કોડમરિ, ઘો રજ આપું માગો જેહરે.

ભણો ભૂપતિ ભાવે. ૧૦

નામ સુયશ નૃપ આપનારે, છે અભિમત દાતાર ;
ફળ સૌ અનુગામી આપનારે, અભિલાષ શો મનમોઝારરે ;

ભણો ભૂપતિ ભાવે. ૧૧

જાણિ સાનુકુળ સૌવિધેરે, પ્રથમ મહીમુરનાથ ;
ખાલ્યા મૃદુ વાણી રાયછરે, હસિમંદ જોડી ખે હાથરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૧૨

હે મુનિનાથ શ્રીરામનરે, દહું હું પદ યુવરાજ ;
કરિને કૃપા પ્રભુજે કહોરે, તો તો કરિએ સાજ સમાજરે,

ગુણવંતા ગુરુછ. ૧૩

ઉચ્છાહ એ થાય હું છતારે, લે લોક લોચનલાવ ;
શંકર સહુ સાઈ કરેરે, મુનિ આપ પ્રસાદ પ્રભાવરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૧૪

એ લાલસા મન માહરેરે, પછિ તન રહે કે જા્ય ;
શોચ નહીં તેનો કશોરે, પાછળ પસ્તાવો જોયી નથાયરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૧૫

આજ્ઞા માગી શ્રીરામનીરે, કુંવર ભરત સાનૂજ ;
પશ્ચિમ દશે છે પરવધારે, મામાના હિતમાટ આવારરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૧૬

કરતાં વિચાર કશી રિતેરે, કરશો નહિ કાંઈવાર ;
વળિ ઘડપણ થયું માહરેરે, કાણુભંગુર તન નિરધારરે.

ગુણવંતા ગુરુછ. ૧૭

દોહરા.

મુણિ મુનિ નૃપ દશરથતાણાં, વચન સુભગ સુખકાર ;
મંગળમુળ આનંદમય, ભાવ્યાં હૃદય અપાર. ૧

મુણો ભૂપતિ રહિ જેહના, જન વિમૂખ પસ્તાય ;
હંવનિ ખળતરા જેહના, ભજન વિના નવજાય. ૨

થયા કુંવર તે તમતાણા, હે સહુ ભૂપ શિરતાજ ;
પરમ પ્રેમ અનુગામિ તમ, પવિત્ર તન રધુરાજ. ૩

કશો વિલંબ કરો ન નૃપ, જઈ સહુ સજ્જે સમાજ ;
સુદિન સુમંગળ તેજ જય, રામ થાય યુવરાજ. ૪

આનંદિત થઈ મહિપતી, આઘ્યા નિજ મંદીર ;
સેવક સચિવ સુમંત્રને, ખોલાવ્યા મતિ ધીર. ૫

કહિ જય શીશ નમાનિયું, આઘ્યા સહુ તે ઠામ ;
નૃપે સુમંગળ વચન તવ, સૂણાવિયાં તમામ. ૬

પ્રમુદિત થઈ ગુરુએ મને, કહ્યાં વચન શુભ આજ ;
હે નૃપ ઘો અવ રામને, પ્રેમે પદ યુવરાજ. ૭

માટે જો સહુ પચમત, ઉચિત લાગતું હોય ;
કરો હર્ષિ ઉર રામને, રાજ્યતિલક સહુકોય. ૮

આનંદિત મન મંત્રિનાં, મુણિ પ્રિયવાણી એજ ;
અભિમત જળ જાણ્યે પડ્યું, શુષ્ક છોડપર સ્હેજ. ૯

સચિવ સર્વ તેણે સમે, કરે વિનતિ કરજોડ ;
જય જય જય રધુકળમાણી, છવો વરષ કરોડ. ૧૦

જગમંગળ ભડું કાજ આ, વિચારિયું સુખકાર ;
નાથ તેહ વેગે કરો, કરશો નહિ કરિવાર. ૧૧

મુણી મુલાપણ સચિવનાં, આનંદિત મહિપાળ ;
વધે જેમ વેલી રૂડી, પામિ સુભગ તરૂણ. ૧૨

કહું પછિ જઈ મુનિરાજને, ભૂપતિએ ધરિ ભાવ ;
આજ્ઞા જે જે આપની, કરિએ લેવા લાવ. ૧૩

રામ રાજ્યઅભિષેક હિત, આજ્ઞા આપો આજ ;
વેગેકરિ અતિ પ્રીત ધરિ, સજ્જે સર્વે સાજ. ૧૪

હરખિ કહે મૃદુ વાણિથી, મ્હા ગંભીર મુનીશ ;
 સકળ તીર્થનાં અમળજળ, આણે હે અવનીશ. ૧૫
 ઔષધિ મૂળ સુમંગલિક, ફૂલ તથા ફળપાન ;
 કહ્યાં નામ મંગળ ગાણી, મુનિ તપતેજનિધાન. ૧૬
 આમર ચમર સુવસ્ત્ર શુભ, રેશમિ અધિક સુરંગ ;
 અગણિત ગાલીચા રૂઢા, દેખી થઇએ દંગ. ૧૭
 મણિગણ મંગળ વસ્તુઓ, આણે તમે અનેક ;
 ને ને ચોગ્ય જગતવિષે, ભૂપતિને અભિષેક. ૧૮
 વેદવિધી કરવા કહ્યું, સહુ મુનિ ગૂણુનિધાન ;
 કહ્યું રચો વળિ પુરવિષે, વિધવિધ લતાવિતાન. ૧૯
 સૌરભ^{૧૦} સોપારીતાણાં, તથા સહિત દળ કેળ ;
 રચો શેરિએ શેરિએ, પુર ચોપાસ સુવેલ. ૨૦
 ચોકે મોતિ પુરાવિને, રચો રૂઢા મણિસ્થંભ ;
 ખજાર સુભગ ખનાવજે, થાય અનંગ અચંખ. ૨૧
 પૂજે ગણપતિ ગૌરિને, કળગુરુ વળિ મ્હાદેવ ;
 કરે સર્વ વિધિ ભૂપતી, સર્વ વિખની સેવ. ૨૨
 ધ્વજ પતાકા તોરણો, કનક કળશ સમ ચંદ ;
 સજ્જે અનોપમ અશ્વરથ ઘણા વિચિત્ર ગયંદ. ૨૩
 શિર ધરિ મુનિનાં વચન સહુ, લાગ્યા નિજનિજ કાજ ;
 હર્ષ સર્વને ઉર અધિક, રામ થાય યુવરાજ. ૨૪
 મુણિ હર્ષ્યા નિજ હૃદયમાં, સર્વ સુમંત પ્રધાન ;
 જીવન જન્મ સુફળ કરી, માને સહુ મતિમાન. ૨૫
 જ્યાં ત્યાં કોઠિક કાશદા, મોકલિયા તે વાર ;
 સકળ સુમંગળ વસ્તુઓ, લે આઘ્યા નિરધાર. ૨૬
 કનક કળશ સજ્જે શોભિત, ધરિઆ દારે છેક ;
 ગજ રથ શુભ શણગારિઆ, અનુપમ અશ્વ અનેક. ૨૭
 બહુ વિધિ તોરણ બાંધ્યાં, પટ મણિ ધ્વજ પતાક ;
 નેજ જરિનાં ઝળહળે, બાણે પ્રેમવિપાક. ૨૮
 ખન્યું નગર બહુ વીધિએ, વરણ્યું જાય ન આમ ;
 શોભા ચૌદલુવનતાણી, છવાઈ રહિ તે ઠામ. ૨૯
 જ્યાં ને આશા મુનિવરે, દીધી સજ્જવા સાજ ;
 ત્યાં તે બાણે પ્રથમ કયું, કોઠ ધરી સહુકાજ. ૩૦
 મુનિ મનમાં પામે નહીં, ઇચ્છા કરવા કાંચ ;
 સુમંત^{૧૧} તે વસ્તુ પ્રથમ, લે આવેછે ત્યાંચ. ૩૧
 વિપ્ર સાધુ સુર ગૌરિ શિવ, પૂજે કૌશલરાજ ;
 કરે રામહિત કોટિ વિધ, મહિપતિ મંગળ કાજ. ૩૨
 મુણતાં અતિ સોહ્યામણી, રામ રાજ્યઅભિષેક ;
 વાજાં વાગે પુરવિષે, ચાલિ વધાઈ વિવેક. ૩૩

૧૦ આંખો. ૧૧ એ નામનો પ્રધાન.

સીતા રામતાણાં સુભગ, ફરકે મંગળ અંગ ;
 મુકન જણાય સુહામણા ; અતિશે એહ પ્રસંગ. ૩૪
 પ્રફુલિત થઈ અન્યોન્ય ત્યાં, કહેછે પ્રેમ સહીત ;
 ભરથ આગમન સુચક આ, મુકન થાય અતિ હીત. ૩૫
 જાત ગયે બહુ દિન વિત્યા, ફિકર મને મન નેટ ;
 મુકન પ્રતીતી એવિ મન, થાશે પ્રિયની ભેટ. ૩૬
 ભરત સમાન જગતવિષે, બહાલૂ કોણ વિશેષ ;
 માટે એજ મુકનનું ફળ, અન્ય નથી લવલેશ. ૩૭
 શોચ હૃદયમાં રામને, બંધુતણાં દિનરાત ;
 કાચખિને ઇંડાંતણાં, હૃદય શોચ ને ભાત. ૩૮
 એ તક મંગળ પરમ મુણિ, હરખ્યો રાણિવાસ ;
 શોભિત શશિમિષ્ટિ જ્યમ વધે, વારિધિ દહેર વિલાસ. ૩૯

રાગચોપાઈ ત્રિતાળની.

જઈ પ્રથમ જણે રાણિવાસે, ખાધી વધામણી ઉલ્હાસે ;
 વસ્ત્ર ભૂષણ પાગ્યા તે ભારી, શું હું વરાણી શકું તે વિચારી. ૧
 પ્રફુલિત તન મન અનુરાગી, મંગળસાજ સૌ સજ્જવા લાગી ;
 પુર્યા ચોકે મોતી અપાર, શાણાં માત સુમિત્રાએ સાર. ૨
 દીપે મણિમય વિધવિધ રીતે શોભા ચૌદ લુવનની એવી તે ;
 આનંદ મગ્ન કૌશલ્યા દેવી તેણિ ધિવજ દે દાનસેવી. ૩
 પુજ્યા ગ્રામદેવ સુર નાગ, માની માનતા વળિ બળિભાગ ;
 વારંવાર કૌશલ્યા વંદે, ગૌરિ પુત્ર ગણેશ આનંદ. ૪
 પુરા કરજે મનોરથ મારા, હે ગજનન ગુણગાઉ તારા ;
 પ્રભુ પ્રેરજે જઈ ભુપ ઉર, મતિ દ્રઢ એવી રહે ભરપૂર. ૫
 ને ઇચ્છા રહી મનમાં ડસી, કરજે પુરી પ્રભુ ઊર વસી ;
 ને રીતે હે ગણેશ મુજાણ, મારા રામને હોય કલ્યાણ. ૬
 કૃપા કરીને તે ઘેા વરદાન, નથી માગતિ હું કરું આન ;
 કોકિલ કંડી સુમંગળ ગાય, ચંદ્રવદના ચિત હરખાય. ૭
 ખાળમૂગનયની સ્વર મધુરે, સરખી સખિએ મળી રાગપૂરે ;
 મુણી રામને રાજ્યભિષેક, હરખ્યા ઉર નરનારી વશેક. ૮
 સજ્જવા લાગી મંગળ સહુ નારી, વિધિને અનુકુળ વિચારી ;
 તે સમે ત્યાં વસિષ્ઠને પ્રીતે, બોલાવ્યા મહિપતીએ હીત. ૯
 મોકલ્યા શિખ દેવાને સારી, રામચંદ્રના લુવને વિચારી ;
 મુણી ગુરૂનું આગમન શ્રીરામ, દારઆવીકર્યાં પરણામ. ૧૦
 દઈ અર્ધ સાદર ઘેર આણ્યા, ઘોડા ભાંતિ પુજ સનમાન્યા ;
 ગ્રહા ચરણ સીતાસોત દોડી, બોલ્યા રામકમળકરનેડી. ૧૧
 સેવક ઘર સ્વામિનું આગમન, મંગળ મૂળ અમંગળ દમન ;
 તો પણ રીત છે એહ ઉચીત, હે ગુરૂ કહું તે સપ્રીત. ૧૨

તેડાવીએ સેવક નિજ ઘર, એ છે સ્વામીતાણી શુભપેર ;
તણ પ્રભુતા કીધા પ્રભુ સ્નેહ, થયુ પવિત્ર આજ મમગેહ. ૧૩
આસા હોય તે કરિએ કાજ, હું શેવક તમનો મુનિરાજ,
સુણી સ્નેહ ભયા શુભ વચન, મુની મનમાં થયાછે પ્રસન્ન ૧૪
રઘુવરનો વિવેક વખાણું, મુનિવર મન આનંદ માણું,
વદા વચન વિવેક પ્રકાર, સૂર્યવંશીના છો શાણગાર. ૧૫

દોહરા.

વરાણી શીળ સ્વભાવ શુભ, રઘુવરનો મુનિનાથ,
ખોટ્યા પ્રેમે પ્રકુલ થઈ, મુનિ રઘુવર સંગાથ.
ભૂપ સજેછે ભાવથી, અભિષેકનો સમાજ,
ચાહ્ય તમેને આપવા, ભૂપતિ પદ યુવરાજ.
પાળો વૃત્ત^{૧૨} વિવિધ વિધી, રામ તમેનો આજ,
જેથી નિર્વિદ્ધ વિધી, સર્વ નિવેડે કાજ.
ગુરૂ વસિષ્ઠ શાપ દેધને, ગયા રાયની પાસ,
વિસ્મય પામ્યા રામ મન, જે અખંડ અવિનાશ.
સાથે જન્મ્યા પ્રાત સહુ, ભોજન શયન ક્રિડાય,
કર્ણવેધ ઉપવિત વિવા, સાથે સર્વ સદાય.
સંગ સંગ ઉચ્છાહ સહુ, કીધા મણિ સહુ પ્રાત,
પ્રેમ પરસ્પર સર્વનો, વખાણાય નહિવાત.
વિમળ વંશમાંહિ શું આ, અનુચિત જોડી એક,
જેણ કુંવરને બંધુ તણું, કરવો રાજ્યભિષેક.
પ્રેમ સહિત પસ્તાવું તે, રઘુપતિકેરૂં વિશેષ,
હરે ભક્ત મન કટિલતા, સતિને કહે મહેશ.
લક્ષ્મણ આન્યા તે સમે, મગન પ્રેમ આનંદ,
સન્માન્યા પ્રિય વચન કહિ, રવિકુળ કુમુદનિ ચંદ.
વાળં વાગે વિવિધ વિધિ, પુર ઘર ઘર આનંદ,
જન્ય વખાણ્યો કયમ કરી, કળિનો કવિ મતિમંદ.
ભરત આગમન સર્વ જન, મનાવતાં મન સાથ,
લોચન કૂળ સહુ પામશું, દેખિ ભરત ભલિભાત.
હાટ વાટ ઘર ગલિ કુંચી, ખેડક તથા ખજાર,
કહે પરસ્પર પ્રેમવશ, નગરતાણું નરનાર.
પ્રાતયોગ^{૧૩} અભિષેકનો, કાલ જતાં શી વાર ;
પુરશે વિધિ અભિલાષ અમ, અતિશય ખની ઉદાર. ૧૩
સકળ કહે અન્યોન્ય ત્યાં, ક્યારે થાશે કાલ ;
વિધન મનાવે દેવ સહુ, જેમનિ અતી કચાલ. ૧૪

૧૨ રાજગાદીપર ખેસનારને રાજ્યભિષેક થતા પેહેલાં
સંયમ વૃત પાળવું પડેછે. ૧૩ સવારનું મુહૂર્ત.

અવધ વધાઈ તેમને, ભાવિ ન મન ભલિભાત ;
ચિત ભાવે નહિ ચોરને, કદિએ ચાંદનિ રાત. ૧૫
ખોટાવી ત્યાં શારદા, કર્યો વિનય સહુદેવ ;
વારંવાર ચરાણ પડી, મુર સહુ કરતા સેવ. ૧૬
વિપતિ અમારિ વિલોકિ અતિ, માત કરો એ કાજ ;
રામ જન્ય વન રાજતજિ, થાય સકળ સુરકાજ. ૧૭

છપા.

સાંભળિ સુરનો વિનય, ઉભી ભારતિ પસ્તાતી,
થઈ હિમરાત્રી હૂંબ, કમજવનકેરી ધાતી, ૧૪
શારદ મનનો શોચ, દેખિ કહે દેવ વિચારી,
નથી થોડિપણ ખોડ, શારદા માત તમારી,
છે રામ હર્ષ વિસ્મય રહિત, મોહરહિત માયાપતી,
જાણોછો રામસ્વભાવ તમ, માત શારદા શુભમતી. ૧
છવ કર્મવશ સર્વ, દુઃખસુખના છે ભાગી.
જન્ય અવધપુર માત, દેવના હિત અનુરાગી,
વારવાર પદચ્છાયા, શારદા સંકોચાઈ,
મુરમતિ ભુંડી વિચારિ, ચાલિ રવિકુળ દુખદાઈ,
છે વાસ ઊંચ કરતૂતિ નિચ, દેવ અદેખા છે અતી,
ન શકે વિલોકિ પર સંપદા, શારદા હૃદય વિચારતી. ૨
આગણું કાજ વિચારિ, શારદા મન ખુશિયાતી,
કરશે મુજ ચાહના, કુશાગ્ર કવિઓ ખહુભાંતી,
હર્ષિ હૃદયમાં એમ, આવી દશરથપુર ધાઈ,
જાણ્યે પડિ ગ્રહદશા, અધિક દુઃસહ દુખદાઈ,
કૈકઈન દાસિ હિત મંથરા, મંદુકુધિનિ કહે કવી,
અપયશનિ પેટિ કરિ તેહને, ગઈ ભારતિ મતિ ફેરવી. ૩
શાણગરાયણ નગર, મંગળિક સુંદરતાઈ,
વાગે વાળં વિવિધ, ઘરોઘર ચાલિ વધાઈ,
દેખિ એવું મંથરા, લોકને પ્રેમે પૂછે,
શો ઉચ્છાહ અપાર, કહો કારણ આ શુંછે,
કહાં કારણ તેનું કોઈએ, રાજ્યભિષેક શ્રિ રામને,
મુણિ રામતિલક ઉરદાહ અતિ, ધિક્ક મંથરા નામને. ૪
કરે વિચાર કુબુદ્ધિ, મંથરા દાસિ કુભાંડી,
કો વિધિ થાય અકાજ, રાત એકજ રહિ આડી,
દેખી મધુમધ^{૧૫} માટ, કટિલભિલડી મદભારે,
તાકે જ્યમ તે ભાણી, તોડવા દાવ વિચારે,
અતિ ક્લેષ પામતી મંથરા, ગઈ ભરત માતાકને,
ક્યમ અતિ ઉદાસિ કહિ રાણિ હસિ, કારણ કહે તું સહુમને. ૫
૧૪ ધાત કરનારી. ૧૫ મીકું મધ.

કુસકાં ભરી અપાર, નિશાસા ઊંડા નાખે,
 સ્ત્રી ચરિત્ર કરિ રૂએ, દાસિ ઉત્તર નવ દાખે,
 કહે હસી કેકેઈ, ધૂં તું બોલકણી ભારે,
 મારિ હશે લક્ષ્મણે, એવું ભાસે મન મારે,
 તો પણ ન બોલિ તે મંથરા, મંદમતી અતિ પાપણી,
 નાખતી નિશાસા શ્વાશલધ, જાણ્યે કાળી સાપણી.
 ભરત માત તે કાળ, પામિ લય મનમાં ભારે,
 પુછે અધીરણિ થઈ, મંથરાને તે વારે,
 કહે કેમ નથિ કહેતિ, કુશળ મમ રામરૂપાણે ?
 કુશળ મહિપતી ભરત, શત્રુધન છે સૂખાણે ?
 મુણિ ક્ષેમ પૂછતી રાણિને, ઉર દાઝે દાસી ઘણી,
 વદતી વચ્ચના પછિ વિષભયો, પેરે પેરે પાપણી.
 શું સૌભાગ્યભિમાન, મુઘ રહેછે હે રાણી,
 નિકટ મહાભય નેઠ, તોય મન તૂં ન ડરાણી,
 શિક્ષા કો દઈશકે, અમોને કારણ પાખે,
 કોનું બળ પામિને, ગાલ કરિએ અભિલાખે,
 કોને કુશળ મુકિ રામને, મહાભાગિ જે આજ્ઞે,
 યુવરાજ કરે ભુપ જેહને, અનુકુળ કૌશલરાજ છે.
 દૈવ પાંસરો પડ્યો, દવિ એ કૌશલ્યાને,
 જોતાં ગર્વ ન રહે, કોઈને હૃદય નિદાને,
 જોતાં ક્યમ નથિ જઈ નગર શોભા અતિનૈતમ,
 જે જોતાં મમ હૃદય, ક્ષોભ પામ્યું કહું ખઈ સમ
 નહિં શોચ્ય હૃદય તમને કશો, પૂત્ર ભરત પરદેશ છે,
 નિજવશ નૃપતીને જાણતાં, પણ અતિ કપટિ નરેશ છે.

દોહરા.

ઊંઘ બહાલિ બહુ આપને, સૂવો સેજ તળાઈ ;
 જાણો નહિં મનમાં જરા, ભૂપ કપટ ચતુરાઈ.
 મુણી વચન પ્રિય દાસિનાં, જાણી હૃદય કટીલ ;
 કહે રોષ કરિ કુંવરિને, રાણી મહા મુશીળ.
 ફરિ એવું ધર ખોદિયાણુ, કદિએ જો ઉચરીશ ;
 તો ધરિ જીભ વઢાવું તુજ, હે રંડા આદીશ.
 કાણી ખોડી કૂખડી, કટિલ કચાલિ કુજાત ;
 સ્ત્રી વિશેષ વળિ દાસિ કહિ, હસ્યાં ભરતની માત.

રામરામત્રી.

પહેરે પોપટ રાજરામના. “એરાગ”

સાંભળ માનિતી મંથરા, મને પ્રાણુથી પ્યારી ;
 બહાલા બોલી વિચારિ જો, શીખ દીધી મેં સારી.—સાંભળ. ૧

સ્વપ્ને મને તારી ઊપરે, ચઢે કદિએ ન કોધ ;
 જોણું લાવિશ નહીં અંતરે, દેતાં પ્રેમે પ્રબોધ.—સાંભળ. ૨
 મુદ્દિન મુમંગળ માનજે, તારે તનમન તેજ ;
 સત્ય થાય તાં કહું, જ્યારે જીગતે સહેજ.—સાંભળ. ૩
 જ્યેષ્ઠ કુંવર સ્વામી થાયછે, સેવક સહુ લઘુભાઈ ;
 એ રવિકુળની રીતિછે, સહુને મુખદાઈ.—સાંભળ. ૪
 રામ તિલક સાચે હોય જો, કૂળભૂષણ કાલ ;
 માચું દેઈ મન ભાવતું, તો તને તતકાળ.—સાંભળ. ૫
 કૌશલ્યા સમ સહુમાવડી, રામને પ્રાણુપ્યારી ;
 તેમાં અધિક મારી ઊપરે, સ્નેહ રાખે વિચારી.—સાંભળ. ૬
 ગુણવંતા મારા રામની, પ્રીતિ જોઈ મેં તપાસી ;
 ભિન્નભાવ મેં ન ભાજિએ, સરખી પ્રીતિ પ્રકાશી.—સાંભળ. ૭
 જો વિધિ જન્મદે જકતમાં, સૌ રિતે ચહિ સાંડે ;
 રામ સરખા દેજો દીકરા, સીતા સરખી વહુવાર.—સાંભળ. ૮
 અધિક રામ આ અવસરે, પ્રિય પ્રાણુથી મારે ;
 તેને રાજ્યતિલક મુણિ, ક્ષોભ મન કેવો તારે.—સાંભળ. ૯
 ભરત સોગન તને સત્ય કહું, ત્યાગી કપટ તપાસી ;
 હર્ષ સમે વિસ્મય કરું, કારણ કહે મને દાસી.—સાંભળ. ૧૦
 મુણતાં વચન એવાં મંથરા, રાણીપર તે રિશાણી ;
 બોલી છળ કપટ ભરી, કુખડી વ્યંગ વાણી.

સાંભળો દેવી મુલક્ષણા. ૧૧

એકી વારે સૌ પૂરીથઈ, મારી અંતર આશ ;
 હોય હવે બીજી જીભતો, કહું વાત પ્રકાશ.—સાંભળો. ૧૨
 શકવા ચોગ્ય અભાગિયું, કહું માંડે કપાળ ;
 કહેતાં ભલું દુઃખ લાગિયું, આપને આકાળ.—સાંભળો. ૧૩
 વાત કહે કોઈ આપને, જીહ્વા સાચી ખતાવી ;
 તે તમને પ્રિયપ્રાણુથી, હૂંચ કરિશ એવું આવી.—સાંભળ. ૧૪
 રાજને ભાવતી આજ્ઞથી, કરિશું વાત વિવેકે ;
 નહિતો દિવસ રાત્રી હવે, મુનિવૃત લેશું ટેકે.—સાંભળ. ૧૫
 કુખડી કરી વિધિએ મને, પરવશ જનમારો ;
 વાચા શાલ દીધું વળિ, દૂખજો દૈવ મારો.—સાંભળો. ૧૬
 થાઓ ગમે તે ભૂપતી, અમને કશી હાણી ;
 દાસી ફીટી ન થવાનિ હું, પાટની પટરાણી.—સાંભળ. ૧૭
 બાળવા જોગ બળે નહિં, આ સ્વભાવ વિચારું ;
 જ્યેષ્ઠ જય ન હું વતી, ભુંડુ થાતું તમારું.—સાંભળો. ૧૮
 તેથી કશીક કરી અમે, વાત આ અનુસારી ;
 કરજો ક્ષમા દેવી કરગરું, મહાચૂક અમારી.—સાંભળ. ૧૯

દોહરા.

ગૃહ કપટ પ્રિય વચન મુણિ, ત્રિયા અધરમતિ^૧ રાણિ ;
 સુરમાયા વશ વેરિને, મિત્ર માનિ પત^૨ આણિ.
 સાદર ફરિ ફરિ તેહને, પુછે રાણિ મતિમાન ;
 મૃગલી જાણ્યે મોહિપડિ, ભીલરિનું મુણિ ગાન.
 ફરી બુદ્ધિ પાણુ તેવિ તવ, જેવો બનવાકાળ ;
 ઘાત ભલી ફાવી રહી, દાસી કપટ કરાળ.
 તમે પુછો કેતાં હું હરું, અંતરમાંય અપાર ;
 ધર્યું માઝું ઘરખોદિયાણુ, નામ તમે નિરધાર.
 કહું રાણિ કેકંઈ ત્યહાં, અંતર આંખું ન આણુ ;
 વિસરી આગલિ વાતને, વદ હિત વાત પ્રમાણુ.
 દ્રઢ વિશ્વાસ આણુપિને, ઘડી છોલિ ખડુ પેર ;
 અવધ સાદસતિ^૩ બોલિ તવ, કરવા અકરો કેર.
 સીતા રામ કહ્યાં તમે, પ્રાણુથિ પ્રિય અતિશય ;
 સત્ય વાણિ વણિ રામને, અતિશય પ્રીય તમેય.
 પાણુ તે તો સહુ પ્રથમના, વિત્યા દિવસ અવ માય ;
 સમય પામિ રનેહી સગાં, બહાલાં વેરી થાય.
 જુઓ કમળના ફૂળને, રવિ છે પોષાણુહાર ;
 તેજ કમળને પાણિ વિણુ, કરે બાળિને છાર,
 ઉખેડવા મુળ આપનાં, સોડ્ય તમારી રહાય ;
 શોકો કરિ માટે હવે, શુભ નિરરૂપ ઉપાય.
 શોય ન મન શોભાય બળ, નિજ વશ જાણુ રાવ ;
 નૃપ મન મેલા મુખ મિઠા, છો તમ સરળ સ્વભાવ.
 રામતણી માતા જુઓ, મહા ચતુર ગંભીર ;
 નિહાળિ અવસર નિજતણું, કાર્ય સાંચુ ધરિ ધીર.
 મોકલિયા મોસાળભણિ, ભરતનિ ભિડ કરિ દૂર ;
 ચતુર તમારે જાણુવી, રામનિ માત જરૂર.
 સર્વ સોડ્ય સેવે મને, આશિયાણિ રહિ આજ ;
 ગર્વિત માતા ભરતની, પતિવશબળ મુખસાજ.
 રામ થાય યુવરાજ તો, જાણુ વધે મુજ જર ;
 કેકંઈના પછિ ક્રોડવિધ, તરત તોડું સહુ તોર.
 કૌશલ્યાને કાળજે, શાલ તમારું માત ;
 ચતુર તેથિ સહુ કપટ એ, જાણુ પડે ન અઘાત.
 તમપર કૌશલનાથની, પ્રીતી પૂર્ણ વિશેષ.
 સોડ્ય સ્વભાવે એ સહુ, દેખી ખમે ન લેશ.
 કરી પ્રપંચ મહીપને, પોતાને વશ કીધ ;
 રામતિલકને કારણે, લગન લખાવી લીધ.

૧ હોહ બુદ્ધી. ૨ વિશ્વાસ. ૩ સાઠસાત વર્ષની
 માઠી પનોતા.

આ કુળમાં એ ઉચિત છે, ટિલાત^૪ તે યુવરાજ ;

શુભ સૌનેય મનેય પાણુ, લાગે ઉચિત મુકાજ. ૧૯
 ૧ પાણુ ભય મન ભારે મને, આગલિ સમજ વાત.
 દેજે કુળ એનેજ વિધિ, જેનિ અદેખી જાત. ૨૦
 ૨ કરિ કરિ કોટિક કટિલતા, કીધો કપટ પ્રયોધ ;
 કહી કથા શત સોડ્યની, જેથી વધે વિરોધ. ૨૧
 ૩ ભરતમાતને ભાવિ વશ, આંચો ઉર વિશ્વાસ ;
 પૂછે નિજ સોગન દઈ, રાણી બુદ્ધિ વિનાશ. ૨૨

છંદ હરિગીત.

૫ પૂછો શું તમ હૃદયે ન જાણ્યું, છેક ભોળાં શું થયાં ;
 નિજ હીત અનહિત પરણુપણુ મન, આજખેજે વન રહ્યાં,
 ૬ સજ્જતા દિવસ પંદર થયા સહુ, સાજ અધિક ઉત્સાહથી
 પામ્યાં શું તમ આજેજ તેની, ખખર મારી પાસથી.
 ૭ ખાંચે પિંધે દિવવાળિ^૫ તમને, જાગ્યું જાચાટ છે ;
 કહું સત્ય હું નહિ દોષ મારો, શત્રુ શીર અઘાટ છે ;
 ૮ કશું કેહતિ હોઈ બનાવિ જૂઝું, જો હું આ અવસર કદા ;
 દશે સજ્જ વિચિરાજ મુજને, વિવિધ વેઠિશ આપદા. ૨
 ૯ કાલે થશે યુવરાજને કદિ, રાજ્ય તિલક પ્રમાણુજે ;
 તમકાજ વિધિએ રોપિયું બિજ, વિપતિકેડું જાણુજે ;
 ૧૦ કહું ખેંચિ રેખા ભાખિ બળમમ, રામ પદ જો પામશે ;
 કુધમાં તમેને માખિરૂપ ગણિ, દૂર કાઢી નાખશે. ૩
 ૧૧ સુત સહિત કરશે સેવના જો, સોડ્યકેરી સર્વદા ;
 ખાંચો પિંચો ઘર મોજ માણુ, તોજ પરવડશે સદા ;
 ૧૨ કુખ દીધ વિનિતાને^૬ વિવિધ જ્યમ, કદુએ^૭ લેખાવનાં ;
 ત્યમ દવિ કૌશલ્યા તમેને, કુખ દશે દાહલાં. ૪
 ૧૩ તમ પુત્ર ભરત પ્રતાપિ તેપણુ, બંદિખાનૂ સેવશે ;
 છે લક્ષમણુ તો રામ પ્રિતિધન, તેથિ તે રાજ થશે ;
 ૧૪ મુણુતાં શ્રવણુ કટુવાણિ એવી, હબકિ કેકયનંદની^૮ ;
 કહિ ના શકે મુખવેણુ કશુંએ, ટાળિ ઘડિ આનંદની. ૫
 ૧૫ મુખ શુક તન પરિસ્વેદ^૯ આલ્યો, કદળિની જ્યમ કાંપતી ;
 કહિ મંથરા તવ અરર મુખથી, જીભ દાંતે ચાંપતી ;
 ૧૬ કરિ કઠણુ મનની કેકંઈને, કપટ પાઠ ભાણુવિને ;
 ફરિ ના નમે જ્યમ કાજ સૂઝ, ઉર પ્રતીતિ આણુવિને. ૬

૧૭ ૪ સહુથી મોટા કુવરને ટિલાત કેહેવાનો આજ છે.
 અને તેનેજ રાજગાદી મળેછે એવી રાજનીતિ છે. ૫ દીવા-
 ૧૮ ૧ ગરુડની મા અને દક્ષ પ્રજાપતીની દીકરી. ૩ નવ
 કુળ નાગની માતા અને દક્ષની દીકરી. એ અને વનિતા
 ને સોડ્યો હતી. કદુએ કોઈ કારણથી વનિતાને થણાં
 કુખ દીધાં હતાં. ૮ કેકય રાજની પ્રતી. ૯ પરસેવો.

સુણતાં વચન ભય માન્યું અતિશે, ભરતમાતે તેસમે ;
મતિ ભ્રમિત થઈ અતિ ક્રુષ્ટ સંગે કલહ^{૧૦} જેને બહુ ગમે ;
અતિ ધર્મનિરતણિ ભરતમાતા, જ્ઞાન મતિ ગંભીરની ;
મતિધીર થીર ન રહિ કસંગે, માતજે શુરવીરની. ૭
કયું દૈવ લાગિ કચાલ બહાલી, કુમતિ કેકેયીતાણી ,
જાણ્યે વખાણે બગલિને બહુ, હોસ ધરિ મન હંસાણી ;
સુણ મંથરા તુજ વાત સાચી, કહું છું કરિ મન મોકળૂ^{૧૧} ;
નિત આંખ ડાખી ફરકતી મમ, અધિક અંતરમાં ખળું. ૮
દિનદિન પ્રતે નિત રાત્રિમાં હું, દૃષ્ટું સ્વપ્નાં ભયભર્યાં ;
મમ મોહવશ નથિ કહેતિ તુજને, દૈવથી રહિએ ડર્યાં ;
સખિ શું કરું જોણે સ્વાભાવે, જાણું નહિ શું થાયછે ;
જાણ્યો ન વાંકો દૈવ કદિએ, કપટ કેવું રચાયછે ? ૯

દોહરા.

આજલગી મમ ચાલતાં, કયું ન કોયનું અહીત ;
તો પછિ આ કુણ પાપથી, દુખ દિધ દૈવ અમીત. ૧
એકીવારે આલિ ઓ, દુસહ ન દુખ સત્તુ જાય ;
ખરેજ વિધિ વાંકો થયો, થિર મન માંડું નથાય ૩
જન્મ ગાળું મૈયરવસી, આ સુખ કરિ સૌ દૂર ;
સોડ્ય સેવકાઈ ન કરું, હૈવતાં હું તો જરૂર. ૩
દૈવ હૈવાડે જોહને, અરિવશ^{૧૨} સખી સુજાણ ;
તે હૈવવા કરતાં ભલું, પ્રાણે દેવા પ્રાણ. ૪
હું અહિંયાં નહિ રહું હવે, લઇશ પિયરનો પંથ ;
ખાય પિયે ખુબિયા કરે, ભલે સોડ્યને કંથ. ૫
દીનવચન બહુ વિધિ કહ્યાં, રાણીએ કરિ રોષ ;
સુણિ મનમાંહિ મંથરા, સદ્ય પામિ સંતોષ. ૬
તરિયા માયા તેસમે, રચિ દાસિએ અપાર ;
સૂર્યપંશિની સાઠસતિ, વદતી કરી વિચાર. ૭
એવું કેમ કહો તમે, માનિ આહું મનમાંય ;
દિન દિન બમાણું આપને, સુખ સૌભાગ્ય સદાય. ૮
જેણે ભૂંડૂ તાકિયું, આપતાણું બહુ આમ ;
તેજ પામશે પૂણીવિધિ, આ ફળનું પરિણામ. ૯
જ્યારથિ સ્વામિનિ એમની, કુમતિ સુણી મેં કાન ;
ત્યારથિ ભુખ દિવસે નહીં, નહિ નિશિ નિદ્રાભાન. ૧૦
પૂછ્યું જોષિને મેં જઈ, ભરત પામશે રાજ ?
મેષ મકર ધન કુંભ મિન, વેદા ગણિ કહું આજ. ૧૧

૧૦ કલેશ કંકાસ. ૧૧ પુષ્ક. ૧૨ શત્રુને આધિન.

સાચિ વાત તેણે કરી, ભરતજ થશે ભુઆલ^{૧૩} ;
માનિતિ થઈશ તું મંથરા, કેકેઈની આકાળ. ૧૨
કરો દેવિ જો કોડથી, તો કહું એક ઉપાય ;
સેવાવશછે આપને, સહુવિધિ કૌશલરાય. ૧૩
કેકેયી તે સુણિ કહે, તૂજ વચનને કાજ ;
પડું કવે વળિ પૂત્ર પતિ, ત્યાગી શક સહસાજ. ૧૪
કુંવરી કારણ તેહનું, કહું તણું સર્વ જોચાટ ;
કહે તું મુજદુખ દેખિ અતિ, ક્યમ ન કરું હિતમાટ. ૧૫
ખાંધિ લિધી જોલે પ્રથમ, દૂખડિએ કેકેઈ ;
ઉર પથરે ઘસિ કપટ છરિ, ભાર ભલી રિત દઈ. ૧૬
દાવાનળ દુખ નિકટ પાણ, રાણિ ન જાણે કેમ ;
ચરે લિલોતરિ હોસથી, બહુધા બળિપશુ^{૧૪} જેમ. ૧૭
સુણતાં કોમળ વાત એ, અંતે અધિક કઠોર ;
મધમાં વિષ ઘાળી દિએ, જાણ્યે કરિ બહુ જોર. ૧૮
દેવિ શુદ્ધિ છે કે નહીં ? કહે દાસિ કરિ હાસ ;
કહું હવે સ્વામિનિ તમે, પ્રેમે કરિ મુજપાસ. ૧૯
થાપણ છે ભૂપતિ કને, એ વરદાન તાણીજ ;
માગી લ્યો આજેજ તે, રાય પમાડી રીઝ. ૨૦
રાજ ગાદિ સુત ભરતને, રાઘવને^{૧૫} વનવાસ ;
દો તમ દુખ લ્યો સોડ્યનો, સત્વર સરવ હુલાસ. ૨૧
ભૂપ લિએ જવ રામના, સોગન સર્વ પ્રકાર ;
ત્યારે વર તમ માગજો, વચન ટોળે ન લગાર. ૨૨
વિતશે નિશિ જો આજની, થાશે સહુ અકાજ ;
વચન માંડું ખડું માનિને, કાઢી લેજો કાજ. ૨૩
ચ્હા કધાત કરિ પાપાણી, જોલિ મંથરા વેણ ;
જાઓ કોપભુવન^{૧૬} તમે, કરિ કાજળવિણ નેણ. ૨૪

૧૩ રાજ. અથવા ભુઆલ એટલે “ જમીનમાં ખાડો
જોડી રહેનાર ” પણ થાય. રામને વનવાસ થયો ; એનું
કારણ હું પોતેજ છું એમ સમજી તથા અન્યોન્ય
સ્વામી સેવકનો સંબંધ. એટલે રામચંદ્ર હવેનાં પૃથ્વી
પર શયન કરે તેમ હું પણ પૃથ્વીપર શયન કરું તો મેં
તેમની ખરાબરી કરી કહેવાય. એમ સમજી નદીઆમમાં
જઈ જમીન પર ઉડો ખાડો જોડી રામના વનવાસની
મુદતસુધી તેમાંજ રહી દિવસ નિર્ગમ્યા. માટે ભરત ભુઆલ
એટલે “ રાજ થશે ” એ મંથરાનું કહેવું અસત્ય થઈ
ભુઆલ એટલે “ જમીનમાં ખાડો જોડી રહેનાર ” એ કહે-
વું સત્ય થઈ. ૧૪ ભાગ યનાર પશુ. ૧૫ રામચંદ્ર. ૧૬ શયન
ગૃહથી થોડે દુર રીસાવાનું ઘર દરેક રજવાડાઓમાં હોય છે
તેને કોપગૃહ કહે છે. એકાદ કારણસર કોઈ રાણીને રીસાવું
હોય ત્યારે તે આશુષણો કાઢી નાખી જઈ અંતે જુનાં વ-
જો પહેરી તે ઘરમાં જઈ બેસે.

થઈને સન્નિધિ સુધારજો, કોડે આ બે કાળ ;
પતિઆરો^{૧૦} નહિં લાવજો, રહાણું થઈ સહસાળ. ૨૫

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળિનો.

દાસિને પ્રાણપ્રિય બાણી રાણી, વારવાર મહા બુદ્ધિ વખાણી;
તારા જેવું મારે હિતકાર, ન મજે કોઈ આ સંસાર. ૧
કુખ સાગર પુર હું તણાતી, તું આધાર થઈ હિતમાતી ;
મારા પુરે મનોરથ કાલ્ય, દેવ મારાઉપર થઈ દયાળ. ૨
તો હુંતો તુજને મારી આલી, નેત્ર પૂતળિ કરિ રાખું વહાલી;
આદર દાસિને બહુરીતે દઈ કોપલુવન ચાલી કેકેઈ. ૩
બીજા વિપતિનું ત્યાં રોપાયું, દાસિરૂપિ વર્ષાતુએ સિંચાયું;
થઈ ભોમિ કુમતિ કેકેયીની, કપટ જળથી રહે નિત્ય ભીની. ૪
કુટ્યો કાણુગો તરતજ તત્ર, બે વરદાન રૂપી બે પત્ર ;
કુખ કુખપરિણામે પ્રમાણ, બાણે ના કશું રઘુકુળભાણ. ૫
સહુ કોપ સાજ સજી સૂતી, મતીધિરણિ ને દાસીએ ધૂતી;
સુખે કરતીતી રાજ રૂપાણ, વજોવાઈ કુમતિ કરી કાણ. ૬
અચોધામાં કોળાહળ હોય, આ કચાલ ન બાણે કોય;
આનંદિત સહુ પુર નરનાર, સ્ત્રીઓ સહુને સુમંગળ ચાર. ૭
એક નિસરે ને એક પ્રવેશ, ભીડ નૃપ દરબાર વિશેષે;
સુણી રામને રાજ્યભિષેક, હરખે બાળસખાઓ અનેક. ૮
દશ પાંચ મળી રામપાસે, બાણે પૂરણ પ્રેમ પ્રકાશે;
કરે આદર રામ તેમના, પ્રેમ આળખી લેખાવનો. ૯
પૂછે કશળ ક્ષેમ મુદ્દ વાણી, શકાએ નહિ હર્ષ વખાણી;
પ્રભુની આજ્ઞા લઈ વળે ધર, કરે રામ વડાઈ સુપેર. ૧૦
પરસ્પર મુખે વદતા આમ, શુભ વચન સુખદ અભિરામ;
રામ સરખાછે કોણું સંસાર, શીળ સ્નેહ નિભાવણુદાર. ૧૧
ભમિએ જે જે ચોનિએ કર્મવશ, ત્યાંત્યાં અમને દેજો આદર;
સેવક અમરવામીસીતાનાથ, હોજો એલવોલવલભિભાત. ૧૨
કુળદેવી તું અભિમત દાની, વળી કેવાછી ગુણનિધાની;
પૂરજે તે તું પ્રેમે અમારા, મનના મનોરથ સહુ સારા. ૧૩
સહુને હૃદય એવો અભિલાખ, કેકેઈને ઊર દાહ અથાક;
મતિ ગઈ ને કોની કુષ્ટ સંગે, ચુલે પડી ચતુરદ્ય એ પ્રસંગે. ૧૪
હતી અતિશે સુશીળ ગંભીર, કેકેયી રાણી મહા મતીધીર;
કુષ્ટ મંથરાકેરી સંગતે, મતિ ભ્રમિત થઈ દિન જતે. ૧૫

દોહડા.

સાંજ સમે સાનંદ નૃપ, ગયાં કેકેયી ગોહ,
કઠોરતા ધર ગમન કર્યું, બાણે તન ધરિ સ્નેહ. ૧

૧૭ વિશ્વાસ.

કોપ ભવન કેકેયિ સુણી, સંકોચાયા રાવ ;
ભયવશ ઝટ ઉપડે નહીં, પુરપતિકેરા પાવ. ૨
જેના ભુજબળે વસે, સુરપતિ પણ સુરધામ ;
નરપતિ રહે સરવ સદા, મરજી રાખિ મન આમ. ૩
સ્ત્રી રિશાણિ સુણિ તે ભુપતિ, ગયા સુકાઈ સ્નેહ ;
દેખો કામ પ્રતાપની, પૂરણ પ્રભુતા એજ. ૪
શુભ^{૧૮} અસિ^{૧૯} વજ્રચિ^{૨૦} જેમનાં, અંગ ન ભંગ જરૂર;
તે રતિનાથે પૂર પાર, ચોણિ કર્યા ચકચૂર. ૫
સભય ભૂપતી તે સમે, ગયા પ્રિયાની પાસ ;
દારણ કુખ દેખી થયું, પ્યારિનિ દશા ઉદાસ. ૬
ભૂમિ શયન થુજ^{૨૧} વસ્ત્ર તન, ભૂનાં કરિ પરિધાન ;
અંગ ઉપરનાં આલુષણ, નાખિ દિધેલ નિદાન. ૭
એ કુમતિણિને કરૂપતા, કેવિ કાવિ તેવાર ;
ભાવિ સુચક બાણેએ એ, રંડાપો નિરધાર. ૮
નહીંક જઈ નૃપતી કહે, કોમળ વાણિ પ્રમાણ ;
પ્રાણ પ્રિયા કણ કારણે, રીશાણી તું સુભાણ. ૯
એમ કહી અવનીપતી, હાથ પરશવા બંધ ;
તરછેડી નાખે તરત, છણકો કરિ છાછણાવ. ૧૦
બાણે એહ સરોષભર, નાગાણ માંડી ફેણ ;
વિષમભાંતિ ભૂપતિ ભાણી, ભેતિ વક્ર કરિ નેણ. ૧૧
રસના બે જે વાસના, રદ^{૨૨} લેવા વરદાન ;
દેખે દેવા ડંસ તક, મહિપનું મર્મસ્થાન^{૨૩}. ૧૨
નૃપતી વશ ભવિતવ્યતા^{૨૪}, બાણે કૌતુક કામ ;
ફેણ માંડિ કુરવાટતી, નાગાણ કેકેયિ નામ. ૧૩
સુસુખિ સુનેત્રી પિકરવરી^{૨૫}, વાર વાર કહે રાવ ;
ગજ ગામિનિ નિજ કોપનું, કારણ મને સુણાવ. ૧૪

રાગ હારી.

સાંવરો અજહું નહીં આવ્યો (એ રાગ.)

માનિતી મને પ્રાણુથી પ્યારી . ટેક.
અનહિત તારૂં પ્રિયા કોણે કીધું, વેગે કહે તે વિચારી ;
કોણ બે માથાતણા ભુમંડળમાં
ચહિને લીધી જમખારી, છેડ છબીલી કરિ તારી. માનીતિ. ૧

૧૮ શંકરનું ત્રિશૂળ નામનું હથિયાર. ૧૯ ધંત્રનું
હથિયાર. ૨૦ દેવીની તરવાર. ૨૧ બાજાં. ૨૨ દાંત.
૨૩ જે ટુકાણે ચોડ વાગવાથી પણ પ્રાણ બચ એવો
માણસના શરીરનો એક ભાગ. ૨૪ બનવા કાળ. ૨૫ કોપ.
બના સ્વર જેવો જેનો મધુર સ્વર.

કામનિ કહે કોણું રંકને આને, દશપતી કંઠે ધારી ;
દશવટો દહીં કોણું ભુપતિને,
ઝાલી કહે તું વિચારી, જાણી તુંઉપર ખલિહારી. માની ૨
રાત્રુ હશે તારો અબરઅમર પણ, તેને શકિશ હું મારી ;
તો પછી ગણતિમાં કોણું ખિચારાં,
કીટ સમાં નરનારી, તથા ભલે હો ધીર ધારી. માનિતી. ૩
જાણીએ મારો સ્વભાવ સહુણી, કહું શું વધારી વધારી ;
તુજ વદનેકું ચકોર આ મુજ મન,
જેવા ચહે ગુણધારી, નિરંતર સ્નેહ વધારી. માનિતી. ૪
પ્રાણ પ્રિયા સુત સર્વસ્વ માંડું, તે તુજ આજ્ઞાનુસારી ;
પરિજન^૧ સકળ પ્રજા વશ તારે ;
કહું ના કપટ આ ઉચારી, રામસમ શત લેહંધારી. માનિતી. ૫
માય હસી મનભાવતી વસ્ત્રુ, ઝાલી ધુંધટ મોહકારી ;
અંગ આભૂષણ ધર લલીલામા.
વેળા કવેળા વિચારી, જીવો મન સ્નેહ વધારી. માનિતી. ૬

વસંતતિલકા છંદ.

વેગે કુવેષ તણું દે મમ પ્રાણધારી ;
વક્રેકું^૨ સ્પર્શ નિરખું અતિ મોહકારી ;
ઐવું સુણી મન ગણી સમ રામકેશ ;
ઊડી હસી કમતિ કૈકયિ લેહંહારા.
આભૂષણો સજ્જતિ સુંદર સર્વ જાણ્યે ;
જેઈ મુગો ભિલડિ કુંદ રમે પ્રમાણે ;
રાજ કહે સુહૃદ^૩ જાણિ રૂદ પ્રમાણી ;
પ્રેમે પ્રકૃષ્ઠિત થઈ મૃદુ મંજુ વાણી.
ભામીનિ તાડું મન ભાવ્યું થયુંજ આજે ;
આનંદ પૂરણ ઘરોઘર જો પિરાજે ;
હું રામને કહું કાલ પટાભિષેક ;
સાજે સુલેચનિ સુમંગળ સાજ નેક.
એ વેણુ સૂણિ છણકો કરિ ઊઠિ સોયે ;
પાકે ક્ષતે^૪ સ્પર્શ જો મ થયો ન હોયે ?
એવી પિઠા હૃદય ગુમ વિહંસિ રાખી ;
રૂએ ન જો મ પ્રગટ ચોરનિ માતં ભાખી.
આતૃપ્તતા કપટ જાણ્યું નહીં ભુપાણે ;
જે મ્હા કડીલ ગુરૂપાસ ભણેલિ બહાલે ;
જો કે નિતી નિપુણ ભૂપ સુજાણિતાણે ;
નારી ચરિત્ર જળધી^૫ તરી કો શડયોછે.

પ્રીતી અને કપટ સ્નેહ વળી વખાણી ;
ઝાલી હસી નયન મૂખ મરોડિ રાણી ;
કહાણો સદાય મુખ માગ તું માગ બૂમે ;
કયારેય ના દિધું તમે નહિ વાવયું મેં. ૬
દેવા કદ્યાં નૃપતિ જે વરદાન^૬ આપે ;
તે માગું હો નૃપતિ તો ઉર હર્ષ વ્યાપે ;
હો તો છૂંવું હું નહિ તો તજી પ્રાણ પ્રાણે ;
સૂણી હસ્યા ભુપતિ એ વચનો વખાણે. ૭

દોહરા.

મર્મ જાણિ રિશનો કહે, હસિને કૌશલરાય ;
તુજથી શું મારે અધિક, બહાલું આ જગમાંય. ૧
થાપણુ જે રાખેલિ તે, માગિ ન કદિ આવાર ;
સ્વભાવ જોજો મમતણો, વિસરી ગયો વિચાર. ૨
જૂઠો દાષ ન દઈશ તું, અમને હે અધ્યાગિ ;
જે કાં ચાર તું માગિને, કયમ નથિ લેતિ સુરંગિ. ૩
રઘુકુળકેરી રીતિ એ, ચાલતિ આપિ સદાય ;
પ્રાણ જય પાણુ વચન નિજ, કદિએ વૃથા ન જાય. ૪
નહિ અસત્ય સમ અવનિમાં, પાપ પુંજ ખિન્નું જાણ. ૫
તે અસત્ય કયમ જોચરે, રૂડા રઘુકુળભાણ. ૫
૧ સહુ સુકૃતનું સત્ય મુજ, ઊંડું દ્રઢ અતિશોજ ;
વેદ પુરાણુ વિદિત વળી, ગાય મહા મુનિ એજ. ૬
તે જોપર વળિ રામના, સોગન લીધા સાર ;
સુકૃત સ્નેહતાણી સિમા, એ મમ પ્રાણધાર. ૭
૨ દ્રઢ વાત કરિ કૈકયી, ઝાલી પછિ હસિનેજ ;
કમતિ વિહંગનું પાંજરું, ઉઘાડિ જાણ્યે રહેજ. ૮
ભૂપ મનોરથ સુભગવન, સુખ સુવિહંગ સમાજ ;
ભિલડિ આદ્ય જ્યમ છોડવા, વચન ભયંકર બાજ. ૯
૩ મુણો પ્રાણપતિ માહરા, હૃદયભાવતા નેક ;
દિઓ એક વરદાન એ, ભરત રાજ્ય અભિષેક. ૧૦
ખીજો વર માગું હવે, જોડી જીગતે હાથ ;
પુરો મનોરથ માહરા, સાચે સહુણા નાથ. ૧૧

૧ દશરથરાજ જ્યારે શુભાર્થ સાથે વૃદ્ધ કરવા ગએલા ત્યારે કૈકયી પાણુ જોડે ગઈ હતી તે વૃદ્ધ પ્રસંગે રાજના રથનો આંક ભાગી જવાથી કૈકયીએ વૃદ્ધ થતાં મુધી પોતાનો હાથ આંકને ડેકાણે ભરાવી રાખ્યો હતો. એ તેનું અદભૂત કૃત્ય જોઈ વૃદ્ધ જીતી આવ્યા પછી રાજાએ પ્રસન્ન થઈ જઈ મારે ત્યારે જે વરદાન આપવાનું કહ્યું હતું તે વરદાન આ પ્રસંગે કૈકયી માગે.

૧ દાસ દાસી વિગર. ૨ મુખ્યમંદ્ર. ૩ મિત્ર. ૪ ક્રિયે મુમડે. ૫ દરિઓ.

તાપસ વેષ વિશેષ વળિ, ધરિને વેષ ઉદાસ ;
 ચૌદ વરષ આ અવધ તહૈં, જય રામ વનવાસ. ૧૨
 સાંભળિ તરિયાનાં વચન, થયા ભૂપ ઉર શોક ;
 શશિવર ઉદિત સમે વિકળ, થાય જેમ મન ઠોક. ૧૩
 સંત્રમ મૂછાંગત થઇ, ઢબ્યા ધરણિ નૃપ કેમ ;
 પાંખો વાઢયે ફડફડી, પડે ધરણિ ખગ જેમ. ૧૪
 અતિ વ્યાકુળ તન ભૂપનું, વળિ વિવર્ણ શિરકેશ ;
 ધીરજ ધરિ હાડ્યા પછી, નિળપાપી અવધેશ. ૧૫
 હમડી ગયા ભુપાળમણિ, કહ્યા ન જય ઉચાટ ;
 જાણ્યે તેતર વનવિષે, બાજે મારિ ઝપાટ. ૧૬
 છેકજ થયા વિવરણ તન, દશરથ જે મહિપાળ ;
 બાળ્યું જાણ્યે વિજળિએ, વડનું વૃક્ષ વિશાળ. ૧૭
 આંખો મિચિ ત્યાં મહિપતી, શિર કર ઇધ સાક્ષાત ;
 શોચજ લાગ્યો શોચવા, જાણ્યે તનધરિ તાત. ૧૮
 મમ મનોર્થ શુભ કલ્પતરૂ, ફલ્યું કુલ્યુ ફળ ફૂલ ;
 ફળતાં જાણ્યે હાથણી, નાણું ઉમેડિ સમૂળ. ૧૯

હરિગીત છંદ.

કીધી અવધપુરિ ઉજડ કેકયિ, દેહ નિશ્વજ કુખ દહ્યા ;
 શૂં ધાણું હનું શૂં થઇ ગયું રે, નારિ વિશ્વાસે વહો, ૧
 શુભયોગ સિદ્ધી ફળ સમે જ્યમ, જોગથડિ થતિ કાઇને ;
 આ રી અવિધા નાશ કરતાં, રહે બિચારો રોઇને. ૧
 એવી રિતે મનમાં મહીપતિ, કલેષ અતિશય પામતા ;
 દખી કકળતા કમતિ કેકયિ, બોલિ કરિ મુખ શામતા ;
 નયિ શૂં ભરત તમ પૂત્ર મુજને, આણિ શૂં મુલ ખચિને ;
 મુણિ એવું જે શરૂ લાગ્યું તમને, પડ્યા અર્ધ ખાઇને. ૨
 સંભાળિ વચનો ક્યમ વધા નહિ, વેષ કરવાતા જદા ;
 ઉત્તર દિશા કાં ના કહો પછિ, અજગિ થારો આપદા ;
 રઘુકુળમાં તમ સત્યસિયું, દાનિ અઢળક સૌ પ્રતી ;
 મેરૂ અગે પાણ વચન ન ચળે, એવિ તમ પ્રભુતા અતી. ૩
 દેવા કહ્યાં વરદાન બે નૃપ, જાવ ના દેશો હવે ;
 તહૈં સત્ય અપયશ દ્યો જગતમાં, શૂં રહ્યું પછિ સતજવે ;
 દેવા કહ્યાં વરદાન બે વળિ, સત્ય અમિત વખાણિને ;
 લેશે અવેળું માગિ જાણ્યે, આપણું ઝડે આણિને. ૪
 હિચ્ચી બળી શિખિરાય મહિપા, સત્ય તેમનું ભાખિયું ;
 તન ધન તહૈં સહુ તેમણે નિજ, વચનનું પાણ રાખિયું ;
 કટુ વચન કહેતી કેકયી જ્યમ, રામ દાઝ્યા પર દિએ ;
 જાણ્યે વળી લુણપાણિ ૧૧ છાંટે, કહણ મનની કાવિએ. ૫

૭ એ નામનું પક્ષી. ૮ દેવી રીતે. ૯ વિખરાઇ ગએલા. અવધરિધન. ૧૦ બાણ. ૧૧ મીઠાનું પાણી.

હોહરા.

ધર્મ ધુરંધર ધીર ધરિ, નેત્ર ઉઘાડ્યાં રાવ ;
 શિર ધુણાવિ લિધ શ્વાસ અતિ માર્યો મને કધાવ. ૧
 આગે ઉભિ બળતી દિહી, રામા અતિ રિશ બેર ;
 જાણ્યે ઉભી ઉઘાડિને, રોષતાણી રામસેર. ૨
 મૂઠ કપ્પુધિ કેકયિતણી, નિર્દયતા કુલધાર. ૩
 ખનાવિ કુંવરિ શિકલગરે ૧૪, મહિપતિ દેવા માર. ૩
 જાણ્યું મનમાં મહિપતી, કેકયિ કાળ કઠોર ;
 સત્ય છૂંવન માંડે હવે, લેશે એ કરિ જોર. ૪
 કહણ છાતિ કરિ રાયજ, બોલ્યા વચન વિવેક ;
 સારિ ન લાગે રાણિને, વાણી વિનય વિવેક. ૫

રાગ પરજ.

અરે કોણ આદમી એવોરે “એદાગ.”

માનુનિ તું માનને મહારે, ચિતે મહાતિ હોય જે સાર. ટેક.
 તારા સમજે તારણિ મારે, રામ ભરત બે આંખ ;
 સત્ય કહું મારિ શાણિ સજાણી, શંકરની કરિ સાખ. ૧
 માનુનિ તું માનને મહારે.
 શીદ કહેછે કઠોર વચન તું, પ્રાણપ્રિયા પરમાણુ ;
 રીત પ્રતીતિ અને પ્રીતિકરો, ગુણવતિ વાળી ઘાણુ. ૨
 માનુનિ તું માનને મહારે.
 મોકલું તારે મહિઅર માનીતિ, દૂતને પ્રાતઃકાળ ;
 આવશે ઉતાવળા મુણિ આશા, લાડકા બે બાળ. ૩
 માનુનિ તું માનને મહારે.
 શાધિ સુદિન સહુ સાજ સજીને, જોષીને પુષી જોષ ;
 રાજ્ય વડાઇ હું દહશી ભરતને, મૂકીદ મનનો રોષ. ૪
 માનુનિ તું માનને મહારે.
 ભરત કુંવર તુજ રાજ કરો શુભ, સાંભળ રાણી વાત ;
 રામ રહે ધર એવું ઉચર તું, રામા થઇ રણિઆત. ૫
 માનુનિ તું માનને મહારે.
 લોભ ન રામને રાજ્યતાણો કરો, બહુજ કરેપરપ્રીત ;
 નાના મોદાનો વિચાર કરી મેં, રાજ્યનીતિની કરી રીત. ૬
 માનુનિ તું માનને મહારે.
 રામવિના પણ એક હે પ્યારી, છૂવન માંડે ન જાણ ;
 જે તું વિચારી પ્રાણપ્રિયા ઉર, કાંઈક કરૂણા આણ. ૭
 માનુની તું માનને મહારે.

૧૨ તરવાર. ૧૩ સરસવાદ. ૧૪ સરાણીયો.

રામના સમ મને રામની માએ, કીધું નથી કશુંએય ;
શીદ અંદરો તું એપર આણે, જાણે નહિ કશું તેય.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૮

કીધું પુછ્યાવિના તારણિ તુજને, કોડ ધરી આ કાળ ;
તેથી મનોરથ સરવે મારા, છુટિ પડ્યા સહસાળ.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૯

રીશ તજ સજ સ્નેહ ધરી અવ, માનીતિ મંગળ સાજ ;
થોડા દિવસ પછિ કોડે કરિશ હું, ભરત કુંવર યુવરાજ.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૦

કુઃખ લાગ્યું એક વાતનું મુજને, વાલી કહું રૂં વાણ ;
માગ્યો વર પરિતાપ ભર્યાબિન્ને, માગ્યો જાણ્યો મમ પ્રાણ.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૧

હૃદય ધિખે હજીએય હડીલી, ઉની એનિ ખડુ આંચ ;
રીશ કરી કાં હાસ્ય કરે તું, કે પછી સાચોસાચ.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૨

રોષ તજ વદ બહાલી હવે તું, રામતણો અપરાધ ;
સર્વ કહેછે રામ નિરંતર, સદગુણસિંધુ અગાધ.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૩

તુંય વખાણ કરે છે અહોનિશ, સરળ જાણાવી સ્નેહ ;
તારે મુખે સુણિ વાત હવે આ, થાય મને સંદેહ.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૪

જેના સ્વભાવ અરિનેય પાણ છે, અહનિશાં અનુકૂળ ;
તે ક્યમ કોણ હેતુ હઠિને નિજ, માત કરે પ્રતિકૂળ.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૫

પ્રાણપ્રિયા રિશ હાસ્ય તજ દે, માગ્ય વિચારિ વિવેક ;
જેણે કરી લોચન ભરિ જોડી, ભરતનો શત્રુચ્છેદક.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૬

જો તું વિચારી છવે વાર ઝાઝી, મીન શું વારિ વિહીન ?
ફણિધર મણિવાણ શીશ પછાડી, દહ તજે થઈ દીન.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૭

કહું છું સરળ ભાવે હે સવુણી, કપટ ન મન કશું જાણ ;
છવન માફ ન રામ વિનાનું, પ્રાણે તજીશ હું પ્રાણ.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૮

પ્રિયા પ્રિવાણ તું મન જો સમજ, વાત નથી એ નવીન ;
છવન માફ છે આ જગતમાં, રામ દરશ આધીન.

માનુની તું માનને મ્હારે. ૧૯

હોહરા.

યથાપિ અતિશય કરજરી, કહ્યું નૃપે ધણિ વાર ;
કેકયિ હૃદય કહોત્તરી, માને નહીં લગાર.

સુણિ મૂક વચન કુમતિ અતી, બજે રોષ ભર વ્યાંહ ;
જાણ્યે ધૂત આહુતિ પડી, બળતા અનળનિ માંહ. ૨

કરતા કાં નથિ કોટિ કહું, જે મન ગમ્યા ઉપાય ;

પણ તમારિ માયા અહીં, નહિં લાગશે જરાય. ૩

દો વર કાં હ્યો જગતમાં, અપયશકરો સંચ ;

મને ન રમતાં આવડે સોકય સમાન પ્રપંચ. ૪

સાધુ તમે છો સહુવિધે, વળિ સાધૂ શ્રી રામ ;

પણ નૃપ રામનિ માતને, જગ આજણે તમામ. ૫

કૌશલ્યાએ જેવું મમ, ભડુ તાક્યું થઈ સોકય ;

તેરૂં કૂળ દહું તેહને, જેમ જીએ સહુ લોક. ૬

માત થતાં મુનિવેષ ધરિ, જે ન રામ વન જાય ;

સત્ય મરાણ મમ મુયશ તમ, હૃદય સમજજે રાય. ૭

ઊઠી ઉભિ થઈ એકું કહિ, કટિલ કેકયી નામ ;

જાણું રોષસતરંગનદિ^{૧૫}, છોલ્યો નાખતિ આમ. ૮

પાપ પહોડયિ તે નદી, પાપણિ પ્રગટ થયેલ ;

જાય ન જોયું ક્રોધજળ, અતિશય હહોળાએલ. ૯

તટ^{૧૬} તેની વરદાન બે, ઉંચે કઠણ હક ધોધ ;

કુવરિ વચનનાં વમળ જળ, કોણ કરે અનુરોધ^{૧૭}? ૧૦

તટનાં તોડી નાખતી, ભૂપરૂપ તરૂંમળ ;

ઉત્તરિ વિપતવારિધિ ભણી, અધિક જેહ અનુમૂળ. ૧૧

સત્યવાત એ સમયની, મનમાં જાણિ મહીશ ;

તરિયાતણું આ મીષ^{૧૮} કરિ, મોત નાચ્યું મમશીશ. ૧૨

શિખરણી છેદ.

નિચે બેસાડીને, ગ્રહિ કર કરી વીનતિ અતી ;

કહાડી ના થા તું, રવિકુળવિષે ધારિ કુમતી ;

તને માગ્યું દર્શી, શિશ મમ હવે જો મુખ કહે ;

મને જો ના મારે, રઘુકુળમાણી રામ વિરહે. ૧

કહે જે તે રીતે, નિજ ભુવન રાખું રઘુપતી ;

નહીંતો આ છાતી, જનમભર રહેશે જળતી ;

વિલોકી વ્યાધી તે, અતિ ઘણિ અસાધ્ય સ્વકરણી^{૧૯} ;

હલ્યા પૃથ્વીમધ્યે, નિજશિર ધુણાવી નૃપમાણી. ૨

હોહરા.

કહેતા અતિ આરત વચન, રામ રામ રઘુનાથ ;

હલ્યા ધરણિ ધરણીપતી, કેકયિએ કરિ ઘાત. ૧

૧૫ તરંગ સહીતની નદી. ૧૬ કિનારા. ૧૭ અટ-

કાવ. ૧૮ પદાનુ. ૧૯ પોતાના મનનું ધાયું કરનારી.

શિષિજ ગાત્ર થયું સર્વ નિધિ, વ્યાકુળ મહિપતિ સૌયઃ
હાથણિએ જ્યમ કલ્પતરૂ, કાંસિ પાડ્યું ના હોય ? ૨
આવી વાણિ ન મુખવિષે, શુભ કંઠ નરરાય ;
જ્યમ પાણી પિણુ દીન મિન, તડકડ તડકડ થાય. ૩
કહુ કડવું વણિ કેકયી, નિર્દય મનની નાર ;
મર્મ ગૂમડે વિષ દિએ, જાણુ એ નિરધાર. ૪
જે અંતે આવું હું, કરતવરું હે મહિપાળ ;
માગ માગ કોના બળે, કીધું તમે કૃપાળ. ૫
પ્રિય શું એક સમે બને, જુઓ વિચારિ ભુપાળ ;
ખડખડાટ હસરૂં અને, વણિ કુલાવવા ખાલ. ૬
દાનિ કેવરાવડું અને, કરવી બહુ કૃપણાઈ ;
આપનિ દૈમ કરાણ ચહો, જે તમને સુખદાઈ. ૭
વચન તજે કાં ધિર ધરો, પાણુ આ અબળા જેમ ;
કરો ન મન કલ્પાંત બહુ, સોડય પૂત્રને પ્રેમ. ૮
મિયા તનુજ તન ધામ ધન, તથા ધરણિય નિદાન ;
સત્ય સિંધુ તમ સરવને, વરણ્યું તૂણા સમાન. ૯
ફરિ માગે દઈ દાન નૃપ ? લોક શ્રુતિનિ તઈ લાજ ;
કાંક વિચારો કળમુષણ, કોકે કૌશલરાજ. ૧૦
માત થતા હેલાં કદી, જે સુત વન નહિ જાય ;
ચોરેપણુ નૃપ અયશ તમ, મારો મરણુ ઉપાય. ૧૧
મર્મ વચન સુણિને કહે, ભૂપતિ સાચોસાચ ;
વાંક કરો નહિ તાહરો, વળગ્યો તને પિશાચ. ૧૨
બોલે તુજ દિલ આવિને, માનુનિ મારો કાળ ;
પિશાચ રૂપે પાપણી, કહે ન વચન કરાળ. ૧૩
રહાય ન ભરત ભુપતિ થયું. શંખણિ સ્વપ્ને સ્હેજ ;
વિધિવશ કુમતી ઉર વસી, રે પાપણી તનેજ. ૧૪
તે સહુ મારાં પાપનું, પાપણિ છે પરિણામ ;
અરર નીચ નખોદયાણુ, વામ થયો વિધિ આમ ? ૧૫
વસશે ફરી અવધપુરી, હતી તેમની તેમ ;
રામ સકળ ગુણધામની, વધશે પ્રભુતા એમ. ૧૬
સકળ બ્રાત કરશે સદા, સેવકાઈ બહુ બેરા ;
ચોદ ભુવનમાં રામની, થશે વડાઈ વિશેષ. ૧૭
પાણુ પસ્તાવો મમતાણો, કકશા તારું કલંક ;
એ બે મર્યેય નહિ મટે, જશે ન ધોયા અંક. ૧૮
હવે સાંઝે લાગે તને, કર તું કરકશા તેહ ;
અળગી ટળ આંખોથકી, સંતાડી મુખ દેહ. ૧૯
જ્યાંલગિ છવું ત્યાં લગી, કહું તને કરજોડિ ;
કશું ન કહિશ ફરિ તું મને, ઘરૂણી હે ઘરજોડિ. ૨૦

૨૦ કરવાપણું.

ફરિ અંતે તું અભાગિયણુ, પસ્તાઈશ મન કાય,
મારી વાધરિ માટ જ્યમ, ગુણ અમણિતની ગાય. ૨૧

રાગમેવાડો.

દેખાડિને દીધી હો, કળીએ સુંદરી “એલાળ”

પડ્યા પુરપતી હો, ધરણીએ ઢળી,
કહ્યું કોટિ વિધી હો, કેકયિને કળકળી,
અંતે એ શું કરશે હો, પ્રેમદા પાપણી ;
કપટ શહાણિ હો, બોલે ન કરું બાણી. ૧
જગતી મરાણુ હો, એવિ એ ઉભી જુએ,
અનરથ એવો હો, શીરિતે સુખે સુએ ;
રામ રામ રટી હો, વ્યાકુળ મહીપતી,
જાણ્યે પાંખ પાખેહો, આકુળ વિહંગ અતી. ૨
હૃદય મનાવે હો, બહાણું થાશે નહીં,
રામને જવાનું હો. કહેશો નહિ કો સહી,
રવિ રવિકુળના હો, ગુણવંતા ગુરૂ,
ઉદય ન કરશે હો, કરજોડિ કરગરૂ. ૩
અવધ ઉજાડિ હો, અવિલોકી આપને,
ઉરે શુભ થાશે હો, જતા જોઈ રામને,
નિર્દયતા કેકયિની હો, પ્રીતિ નૃપની ખરી,
વિધિએ રચી બનાવિ હો, ઉભયની અવધપુરી. ૪

રાગવેરાડી.

એ રિતે કલપાંત કરતાં વીતિ આખી રાતરે,
નૃપતિ રવિને વિનવતા પાણુ, હુવો હઠિલો પ્રભાતરે ;
વેણુ વીણા શંખધ્વનિ અતી, થાય નૃપ દરબારેરે,
ભાટ મુખ ભાવન ભણે શુભ, ગાયક ગુણુ ઉચારેરે. ૧
તેહ સુણિને નૃપતી ઉરમાં, લાગે જાણ્યે બાણુરે,
અરર રવિ શિદ્ધ જોગિયો તું, લેવા મારા પ્રાણુરે ;
મંગળ સકળ મહીપતીને, કેવરિતે ન સુધાયરે ;
જેવિ રીતે ન ગમે વિભુષણ, સાત થનારિને કાયરે. ૨
કોઈને નહિ આવી નિદ્રા, પુરવાસિને તે રાતેરે,
લાલસા ઉર રામ દરશનની, બહાણું થાય ગુણુ ગાતેરે ;
ક્યારે ભાનુ ઉદય થાશે. પ્રેમે પડશે પ્રભાતરે ;
લોચનભરિ જે દેખિએ પ્રભુ, હૃદય થઈ રજિઆતરે. ૩
ગજ આરૂઠ અનુજ શ્રી સંજે, ધરણિપતિ ધનુધારીરે,
શોભા કોટી કંદર્પસી તન, બહુ જાણ્યે બલિહારીરે ;

સેવક સચિવની ભીડ ભારે, થઈ નૃપને દરબારે.
ઉદિત રવી દેખી કહે સહુ, અન્યો અન્ય તેવારે, ૪
જાળિયા હજીએય યુગ નથી, હોસે અયોધ્યાનાથરે,
કારણ તેનું વિશેષ શું હશે, વિચારે સઘળો સાથરે.

દોહરા.

પહોરપાછલી રાતના, જાગે નિત નરરાજ;
જેઠ વાર અમને મહા, અચરત લાઝૂં આજ.
હે સુમંત જાગ્યો તમે; જઈ જગાડો રાજ;
આજ્ઞા પામી એમની, કરિએ સરવે કાજ.
ગયા સુમંત ઉતાવળા, મહિપતિને મંદિર;
દેખિ ભયાનક ભવનસ્થિતિ, જતાં બિહુછે ધીર.
જાત ન જોયું લોચને, સામું ખાવા ધાય;
જાણ્યે વિપતિ વિષાદનો, વાસ જરૂર જાણાય.
પુછતાં કોઈ પુરણ રિતે, ઉતર ન દે સહુ ચૂપ;
ગયા પછી કેકયિ ભુવન, રહ્યા રાત જ્યાં ભૂપ.
કહિ જય નાથ સુમંત ત્યાં, ખેડો નામી શીશ;
જોતાંવેત સુકધ ગયો, ભૂપતિ ગતિ તેવીશ.
શકે ન સભિત પુછી સચિવ, બોલિ કેકધ કરાજ;
આખીરાત ઉંઘ્યા નથી, એક ઘડિય મહિપાજ.
રામ રામ રટિ માત કિંધ, કારણ કહ્યું ન મહીશ;
હે સુમંત એ વાનનો, મર્મ પ્રિછે જગદીશ,
બોલાવી લાવો જઈ, વેગે રઘુપતિ રામ;
સમાચાર પછિ આવિને, પુછજો તમે તમામ.
નૃપતિનિ મરજી જાણિને, ચાલ્યો સચિવ ચતૂર;
જાણ્યું કેકધી રાણિએ, કરિ કચાલ કરિ કૂર.
શોક વિકળ રસ્તે જતાં, ઉપડે નહિ નિજ પાય;
બોલાવી ત્યાં રામને, શું કહેશે નરરાય ?
ઉર ધરિ દુર્ય સુમંત તે, ગયો રાજ દરબાર;
મુખ ઉતાર્યું જોઈ સહુ, પુછે વાત વિસ્તાર.
સમાધાન કરિ સર્વતૂં, તે સુમંત પરધાન;
ગયો જ્યહાં રવિકુળ રવી, રામ સ્વયં લગવાન. ૧૩
જોયા નિજ ભણિ આવતા, રામે સચિવ સુજાણ;
આદર કરિ પિતૃસમ ગણી, પ્રૂછે વાત પ્રમાણ. ૧૪
નિરખિ વદન કહિ નૃપતિની, આજ્ઞા અતી ઉદાર;
લઈ ચાલ્યા સાથે સચિવ, રઘુમણિને તેવાર. ૧૫
જતા કુવેષે જોઈને, રામ સચિવ સંગાથ;
લોક સર્વ મન ખિન્ન થઈ, કરતા જ્યાં ત્યાં વાત. ૧૬

દીઠા જઈ રઘુવંશમણિ, નરપતિ નિપટ કસાજ;
જોઈ સિંહણ હબકી પડ્યો, જાણું વૃક્ષ ગજરાજ. ૧૭
રામ રામ રટતા મુખે, સમિપ કેકયિ કઠોર;
દેખિ રાનિ મંજરિને, હરે જેમ મન મોર. ૧૮

હરિગીત છંદ.

સહુ અંગ ને ઉરદાહ ભુપને, અધર સૂકાતા અતી,
૧ જાણ્યે ભુજંગ મણી વિનાનો, દીન એવી નૃપગતી;
જોઈ સમિપ સહ રોષભર અતિ, કટિલ કેકયિ કરકશા,
૨ જાણ્યે ગણી હયે માત ઘડિયા, એવિ ભૂપતિની દશા. ૧
કરણાણ મૃદુ રઘુનાથકેરો, છે સ્વભાવ સરળ સદા,
૩ નહિ પ્રથમ દુઃખ દિઠેલું કે નહિ, સાંભળેલું શ્રવણ કદા;
તોપણ ધરી ધીરજ હૃદયમાં, સમય તેહ વિચારિને,
૪ પુછિ મધુર વચને વાત સરવે, માતને મન ધારિને. ૨
હે માત આ મમ તાત દુખનું, કહો મને કારણ તમે,
૫ કરિએ યતન જેથી કરોને, ઝટ નિવારણ આ સમે;
હે રામ કારણ એજ છે તે, સાંભળો કહુ હું હવે,
૬ બહુ સ્નેહ તમપર રાજના છે, તેણિ લવરી બહુ લવે. ૩
દેવા કદાં વરદાન બે નૃપ, પ્રથમ મુજને પ્રેમથી,
૭ માગ્યાં મને જે મન ગમ્યાં તે, આજ મેં મુજ મૂખથી;
તે સાંભળી ઉર શોચનૃપને, અધિક આજે થાય છે,
૮ સંકોચતછું ન શકે તમારો, સત્ય તજતા રહાય છે. ૪
અહિં સુત સનેહ અપાર ઉદ્ધી, વચન એક તરફવળી;
૯ પડ્યું ધર્મ સંકટ અવધપતિને, જેમ અહિં છડુંદર ગળી;
આજ્ઞા ધરો શિશ સહિશકો જો, કલેષ હોય મટાડવો,
૧૦ નહિતો અપશ નૃપનો થશે મમ, જીવ પાણ સાથે જવો. ૫
કટુવાણિ કેકયનંદની મુખ, બેઘડક થઈ બોલતી,
૧૧ અકળાણિ તે સુણિ કઠણતાપણ, અન્ય શું કહિએ અતી;
જિજ્ઞાસુ કમાન સમાન કુવચન, બાણ ઉર ભાયે ભર્યાં,
૧૨ જાણ્યે નિશાન મહીપનું મૃદુ, કહું શું કેકયિનાં કર્યા. ૬
ધરિ તન કઠોરપાણુ જાણ્યે, ધનુષ વિદ્યા શીખતું,
મૃદુ લસનું તન ચિત્ત તાકિ, લડાકે દંધને બેઠતું;
સરવે પ્રસંગ સુણાવિયો ત્યાં, રાણિએ રઘુનાથને,
૧૪ જાણ્યે ધરી તન બેઠિ કૂરતા, શોકમય કરિ સાથને. ૭
મનમાં હુસ્ત્યા સુણિ વાત સરવે, ભાનુકળભૂષણ હરી,
આનંદધીછે રામ સ્નેહે, પ્રસન મુખ પ્રેમે કરી;
બોલ્યા વચન સહુ રહિત દૂષણ, હર્ષ મનમાં પામિને,
૧૫ જાણ્યે સુભગ મૃદુ વાણિવિભૂષણ, માતને શિરનામિને. ૮

રાગ ધરજ.

સંતસાધુને હું નમૂ, વણઝારારે “એકાગ”

સાંભળો સનેહ માવડી, સુખદાતારે ;
મહાભાગિ તે પુત્ર પ્રમાણુ, માયાણુ માતારે ;
જે માત તાતના વચનને, સુખદાતારે,
અનુરાગી અધિક સુખણુ, માયાણુ માતારે. ૧
માત પિતાને પ્રેમથી, સુખદાતારે,
મન હૃદી પોષણુહાર, માયાણુ માતારે ;
કુર્લ્લ એવા દીકરા, સુખદાતારે,
મળવાને આ સંસાર, માયાણુ માતારે. ૨
મુનિગણુ મળશે વનવિષે, સુખદાતારે,
સહુ વિષે હિત મારૂં એજ, માયાણુ માતારે ;
તેમાં વળી આશા તાતની, સુખદાતારે,
વળિ સંમત માણ્ણુજે, માયાણુ માતારે. ૩
ભરત પ્રાણુમિય પામશે, સુખદાતારે.
આ અયોધ્યાનગરીનું રાજ, માયાણુ માતારે ;
સર્વ રિતે દેવ માહરો, સુખદાતારે,
મને અનુકુળ દિસે આજ, માયાણુ માતારે. ૪
જે ન જનુની હું વન જઈં, સુખદાતારે,
પિતાનું વેણ પાળવા કાજ, માયાણુ માતારે ;
તો તું પ્રથમ ગણુજે મને, સુખદાતારે,
મતિમંદ મૂઠ સમાજ, માયાણુ માતારે. ૫
સુરતરૂં સેવવું ત્યાગિને, સુખદાતારે,
સેવે એરંડો જે કદિ કોય. માયાણુ માતારે ;
પિયૂષ પરહરી પ્રેમથી, સુખદાતારે,
વિષ માગી લેનારો હોય, માયાણુ માતારે. ૬
તે પણુ ચૂકે ન ચિત્તથી, સુખદાતારે,
આવો સમય મહા સુખકાર. માયાણુ માતારે ;
જનનિ મન વિચારી જીઓ, સુખદાતારે,
હું અર્ભક આશાકાર. માયાણુ માતારે. ૭
અંખા એક કુખ અંતરે, સુખદાતારે,
મને સાલેછેજ વિશ્વેષે, માયાણુ માતારે ;
નિપટ વિકળ તન ચોથપણુ, સુખદાતારે,
એવા દુખીનેજ નરેશ. માયાણુ માતારે. ૮
થોડીવાત સાડું તાતને, સુખદાતારે,
ધાયછે મન દુઃખ અપાર, માયાણુ માતારે ;
પ્રતીતિ એમના પંડની, સુખદાતારે,
મને આવતી નથી લગાર, માયાણુ માતારે. ૯

ધીરજ્યંત ધરણિપતી, સુખદાતારે,
જેના ગુણ ઉદ્ધી અગાધ, માયાણુ માતારે ;
મારાથી કાંઈ થયો હશે, સુખદાતારે,
એમનો અનુચિત અપરાધ, માયાણુ માતારે. ૧૦
જેથી કરી મને રાયણ, સુખદાતારે,
મુખે કહિ શકતા નથી કાંય, માયાણુ માતારે ;
મારા સમ તમને કહું ખરૂં, સુખદાતારે,
નથી કપટ કશું મનમાંય માયાણુ માતારે. ૧૧

હોહરા.

રહેજ સરજ રઘુપતિ વચન, ગણુ કપટ તણે ભાન ;
હિંડે જોઈ જ્યમ વક્ત્રગતિ યદ્યપિ નીર સમાન. ૧
રામ મરણે જાણી લઈ, કૈકયિ રાણિ કટીલ ;
જાણાવિ કપટ સનેહ શુભ, ખોલિ તણ સહુ ઢીલ. ૨
સોગન તમના રઘુપતી, કે પછિ ભરતનિ આણુ ;
હેતુ ખિન્ને મમ જાણમાં, નથી કશોય પ્રમાણુ. ૩
વાંક જોગ નથિ તાત તમ, વહાલાછો ખહુ આમ ;
જનનિ જનક સહુ અંધુને, સુખદાતા શ્રીરામ. ૪
જે કશું કહું તે સત્ય સહુ, રાજકુંવર કુળભાણુ ;
પિતુ માતાનાં વચન તમ, પાળનાર પરમાણુ. ૫
કહો તાત ખલિહારિ જડું, સમજવી સહુવાત ;
પિતા તમારાને પ્રથમ, ભાગિ બેદ ભલિભાત. ૬
જેથિ અવસ્થાએ હવે, નૃપનો અયશ ન થાય ;
સત્યસિંધુ રઘુવંશમાં, કુળભૂષણુ કેવાય. ૭
તમ સરખા જેને દિધા, દેવે સુકૃતિ સપૂત ;
હચિત ન તેને તજવું સત, અવની યશ અદભૂત. ૮
કેવાં શોભે કુમતિ મુખ, વચન સુભગ તે ત્યાંય ;
જેવાં તીર્થ ગયાદિદો, મદ્યાક્ષત્રની માંય. ૯
મનભાવી સહુ રામને, માત વચન રચનાય ;
જેવું તેવું પણુ ગંગમાં, જળ જ્યમ આવ્યું સુહાય. ૧૦
ટળિ મૂછી જવ મહિપની, સમરિ રામ રઘુનાય ;
પાસુ ફેરવ્યું પુરપતી, જોડયા સચિવે હાય. ૧૧
રામ આગમન કહિ કર્યો, સુવિનય સમય સમાન ;
મુણો ઉમા સદભાવથી, કહે શંભુ ભગવાન. ૧૨

રાગ દેસાખ.

મુણ સાહેલડીરે, મારે નંદકુંવરૂં નેહ “એકાગ”
સાંભળિ રાયછરે, આવ્યા મુજપાસે રઘુવીર ;
નેત્ર ઉઘાડિને રે, જોતા રાય ધરી મન ધીર. ૧

સચિવે તે સમેરે, ખેસાડયા સંભાળી રાય ;
 નિહાળ્યા રામનેરે, ચરણે પડતા ભૂપે ત્યાંય. ૨
 વિકળ સ્નેહ થઈરે, લિધા ઉર આણી હૃદય અધીર ;
 ગદ્ય મણિ પામિ ચેરે, જાણ્યે કૃણિધરશિથિલશરીર. ૩
 ઝાઝૂ નેહીરદ્યારે, રામભણી દશરથ નરનાહ ;
 ચાલ્યો તે સમેરે, નૃપને લોચન નીર પ્રવાહ. ૪
 અધામુખ કરી અનેરે, ધ્રુસકે રોતા કૌશલરાય ;
 અરરર દૈવડારે, દિલમાં કાંઈ ન આણુ દયાય ? ૫
 ઉજાણાં નિરેરે, જાણ્યે નવરાવી નિજ ખાળ ;
 દશવટો દિગેરે, કારણ પાછે જેમ કૃપાળ. ૬
 શોકવિવશ બહુરે, ક્યમ કરિ વરણી હ્યે કવિ પાર ;
 હૃદય લગાવતારે, અધિરા થઈ નૃપ વારંવાર. ૭
 વિધિને વંદિનેરે, મહિપ મનાવે મનમાં આમ ;
 વન નવ વિચરેરે, મારો રૂપ રઢિયાળો રામ. ૮
 સમરિ મહેરાનેરે, વિનતી કરતા ભૂપ વિશેષ ;
 સદાશિવ સાંભળેરે, પ્રાણુ હૈવન સહુના પ્રાણુશ. ૯
 અઢળક ધનિછોરે, આશુતોષ અખિલ અવિનાશ ;
 સંકટ શોષજેરે, જાણી-જગતપતી નિજદાસ. ૧૦
 પ્રેરક છો તમેરે, સહુના હૃદય વિષે મતિસાર ;
 માટે વીનવૈરે, અઢળક ધાની શંભુ ઉદાર. ૧૧
 વચન માફ તણેરે, પરહરિ શીળ સ્નેહ સહસાજ ;
 રામ રહે ઘરેરે, એવી મતિ દલે મહુરાજ. ૧૨
 અયશ થાઓ ભલેરે, પામે જગથિ સુયશ મમ નાશ ;
 પકુ નરકે ભલેરે, તથા વળિ પામૂ સુરપુર વાસ. ૧૩
 સદાં જશે સહુરે, એ કુખ ફસહ મને ઉરહામ ;
 અળગો આંખધારે, થશે નહિ રૂપ રઢિયાળો રામ. ૧૪
 બોલ્યા નહિ મુખેરે, એવું મન ગણિ નેટ નિદાન ;
 મનડોલ્યું ત્યહારે, નૃપનું પીપળ પાન સમાન. ૧૫
 પ્રેમવિવશ પિતારે, જાણી મનમાં શ્રીરઘુનાથ ;
 અંખને અનુસરીરે, કહ્યું વળી કાંઈક નેહી હાથ. ૧૬
 સમયને શાભારે, નેહ દશ કાળ સ્થિતિ સાર ;
 વચન સુધા સમારે, બોલ્યા કરિને વિનય વિચાર. ૧૭

વસંતતિલકા છંદ.

હે તાત હું કહું કરું કંઈ મૂરખાઈ ;
 તે વાંક આપ ક્ષમણે પ્રિથિ શીશુતાઈ ;
 પામે અપાર કુખ થોડિજ વાત સાડ,
 મૂળાવિયૂ પ્રથમ કેમ મને ન વાડ.

દખી સ્થિતી તમનિ મેં પુછ્યું મારિ માને,
 સૂણી પ્રસંગ શિત ગાત્ર થયું નિદાને ;
 હે તાત સ્નેહવશ ભદ્રસમે તમે આ,
 ત્યાગો સહુ હૃદય શોચ મને ગમે ના. ૨
 આજ્ઞા દિગોહૃદય હૃષિ અતી ઉમંગે,
 એવું કહી પ્રભુ થયા પ્રકૃતિ અંગે ;
 છે ધન્ય જન્મકું ભુમીતળમાંય તેનું,
 પીતા પ્રમોદ મન સૂણિ ચરિત જેનું. ૩
 ચારે પદાર્થ કરમાંય સદાય તેને,
 માતાપિતાઈ પ્રિય પ્રાણુસમાન જેને ;
 આજ્ઞા હું પાણુ ભવ સાર્થક થાય જોથી,
 ઘોણ રજ વળિશ સત્વર કાનનેથી. ૪
 આત્મ વિદાય મમ માતનિ પાસ માગી,
 ચાલીશ હું પછિ વને તમ ચાણુ લાગી ;
 એવું કહી ગમન કીધ કૃપાળ રામે,
 ભૂપે ન શોચવશા ઉત્તર દીધ હામે. ૫

દોહડા.

વાત વ્યાપિ ગદ્ય નગરમાં, તિક્ષણ અતિ કુખદાય ;
 સ્પર્શ થતામાં વીછિ જ્યમ, સહુ શરિરે ચઢિ જાય. ૧
 મુણતાં શ્રવણ કુવાતડી, વિકળ સકળ નરનાર ;
 લાગ્યો દવ તરૂવેલિપર, જાણ્યે એ નિરધાર. ૨
 જે જ્યાં મુણતાં તે ત્યહાં, ધુણાવતાં નિજ શીર ;
 મહા ખેદ મન પામતાં, ધરી શકે નહિ ધીર. ૩
 શુષ્ક વદન વરષે નયન, ભર ભાદરવો મેહ,
 શોક પ્રવાહ હૃદયનિકે, સમાય નહિ બહુ તેહ. ૪
 જાણ્યે કરૂણારસ તાણું, વિકટ કટક કુખનાવ ;
 ઉતરી પડ્યું અવધપુરી, દઈ નગારે ધાવ. ૫
 ભલી બનાવિ બગાડિ વળિ, વાત વિરિચિએ સ્હેજ ;
 ગાળ ભાંડતાં ભાજિએ, જ્યાં ત્યાં કૈકયિનેજ. ૬
 એ પાપણિને શું મુજ્યું, વાળ્યો વેરાણુ લાગ ;
 છાયા ઘરપર એણિએ, ધિખધિખતી ધરિઆગ. ૭
 કાઠી નિજકર નેત્ર નિજ, પાપણિ જેવા રહાય ;
 પિયૂષ પરહરિ પ્રેમથી, વીખ ચાખવા ધાય. ૮
 કટિલ કઠોર કુણ્હિણી, ભામિની અતિ દુર્ભાગ્ય ;
 એ રઘુવંશતણી થઈ, જેવિ વાંસ વન આગ. ૯
 હાળે ખેશી હાકયાણી, મૂળ કાપવા રહાય ;
 શોક ઠાક કરિ મુખવિષે, ઊભી રૂપ અન્યાય. ૧૦

૨૧ હૃદય રૂપી વાટ.

પ્રાણપ્રિય છે એહને, રામકુંવર રૂપધામ ;
કકશાએ કાણ કારણે, અવલિધ ભિમપણુ^{૧૧} આમ. ૧૧
સત્ય કહે કવિએ સહુ, નારીતણા સ્વભાવ ;
સહુવિધિ અગમ અગાધ છે, અતિશે કપટ ખનાવ. ૧૨
નિજ પ્રતિબિંબનું રૂપ તે, જાણ્યું કોવાર ;
પણ હે ભાઈ ન જાણિજતિ, નારિનિ ગતિ નિરધાર. ૧૩
શું ન અનળ બાળીશકે ? શું ન સમુદ્ર સમાય ?
અખળા પ્રખળ કરે ન શું ? કોને કાળ ન ખાય ? ૧૪

(એક અનુભવી કવિના સ્ત્રીવિષે વિચાર.)

છયો.

સર્વ શંકાયી રૂપ, જીવન અવિનયનું ભાસે,
સાહસકેરું શહેર, દાષનો કોષ નિવાસે ;
કોડ કપટનું ધામ, ક્ષેત્ર અપતિજનું પેખો ;
શુભનયકી ન તજાય, કંડ માયાનો દેખો ;
વનિતા રૂપી વિષ વિશ્વમાં, ધર્મ લોપવા કારણે ;
મૃજનાર સુધામય કો હશે ? ધારિ જોઉં શું ધારણે. ૧
રહસ્ય મુનિનું જેહ, હૃદય સુણ તે શુભવાણી ;
સમિપ ન રેવું સત્ય, નારિ નાગણ રૂપ જાણી ;
કરંગાક્ષ રૂપિ બાણ, ભાણ તેનુંજ લલકરું ;
શાન્તી ખપ્તર શ્રેષ્ઠ, ભેદિ મન હારદ હરતું ;
ઉત્તમ ભલેય પણ ભેદશે, સમજ સમિપે ના જવું ;
ગણિ નાગણરૂપે નારિને, જરૂર દૂર તેથી થવું. ૨

દોહડા.

શું મુણાવિ શું મુણાવિયું, અરર આચિતું આમ ;
દેખાડિ શું દેખાડિયું, હે વેણુ વિધિ વામ. ૧
એક કહે એવી રિતે, ભૂપે ભવું ન કીધ ;
નહિ વિચારિ એ કુમતિને, વર મન ભાવ્યો દીધ. ૨
હડ એ હડિલિયે થઈ પડી, અરે સકળ દુખપાત ;
ગયાં જ્ઞાન ગુણ નારિવશ, રહી શોચતા માત્ર.
એક ધર્મ રિતિ જાણિને, થે નહિ નૃપને દાષ ;
જે અતિ શ્યાણા વૃહજન, કરે રાણિપર રોષ.
શિખિ દધિચી હરિચંદની, વણિ બળિરાય તણીજ ;
કહે કહાણિ પરસ્પરે, વદન વખાણિ ઘણીજ. ૫
એક ભરત સંમત કહે, રામ પ્રાપ્ત વનવાસ ;
એક એહ સાંભળિ રહે, કરિને ભાવ ઉદાસ.

૨૨ ભયંકર પણ.

કાન હાથ દઈ કોટિ વિધ, દતિ ગ્રહિ છંભ એક ;
કહે વાત એ જૂઠિછે, જુઓ વિચારિ વિવેક. ૭
મુકૂત જશે તમતાણાં, વદતાં એવી વાણુ.
દિસે ભરતો રામને, પરમ પ્રાણપ્રિય જાણુ. ૮
વરષાવે શરિ અનળકણ, થાય પિયુષ વિષતૂલ ;
કરે ન પણ સ્વપ્રેય કદિ, ભરત રામપ્રતિકૂળ. ૯
એક દુષણદે દૈવને, વખોડિ વિધિ જે વામ ;
જેણે સુધા ખતાવિને, દેખાડ્યું વિષ આમ. ૧૦
ખળભળ નગરવિષે થયું, શોચ્ય અસિત સહુ કોય ;
મટયો ઉછાહ અપાર જે, દુસહ દાહ ઉર હોય. ૧૧
વિમ્બધુ કુળમાન્ય જે, વૃદ્ધા ગહિ વિશેષ ;
જે કૈકયિની પરમપ્રિય, કહ્યું મુણનારિ હમેશા. ૧૨
લાગી દેવા શીખતે, વખાણિ રાણિનું શીળ ;
વચન બાણ સમ લાગતાં, કૈકયિ કુણ્ડિ કટીલ. ૧૩

રાગ વસંત.

ખરસાનેકી ગ્વાલની મિલિ, ખેલત ફાગ ખસંતહો.

“ એદાજ ”

મુણ સાહેલી શીખ નૈતમ, શાણિ પરમ સલૂણિ હો ;
કૈયે અમે જે કામનીરે, કરને પછી તું તે સૂણિહો. મુણ. ૧
ભરત કુંવર ન પ્રીય મુજને, રામ કુંવર સમાનહો ;
તું કહે નિત એવું વદને, જાણે જક્ત પ્રમાણહો. મુણ. ૨
સ્નેહ કરતિ સદાય તૂંતો, રામ પર સખિ સ્નેહહો ;
શા અપરાધ આજ તેને, વન વિચર્યાનું કહેજ હો મુણ. ૩
ક્યારેય જાણ્યું ન સોડ્ય સગપણુ ; માને છે કરિ ખેનહો ;
પ્રીતિ પ્રતીતી પારખી તે, આ શું વિચારિ વદિ વેણુહો. મુણ. ૪
કૌશલ્યાએ ખગાડ્યું શું અવ, તે તું હૃદય વિચારહો ;
જેને સાડું તે અવધકુરીને, મારિયો વજ્રમારહો. મુણ. ૫
સીતા પતિસંગ ત્યાગશે શું ? લક્ષ્મણ રહેશે શું ધામહો ?
ભોગવશે શું રાજભરતજી ? નૃપછૈવશે શું વણરામહો ? મુણ. ૬
ઉર વિચારી એવું તું અવ, ત્યાગ કોધ કરાજહો ;
કોટિ કલંક ન થૈરા શોકનું, કૈકયી તું આ કાળહો. મુણ. ૭
દશે અવશ્ય તુજ મુત ભરતને, ભૂપ પદ ચુવરાજહો ;
વન વિચર્યાનું શ્રીરામજીને, કહે સખી કુણ કાળહો. મુણ. ૮

સખી આવેલો કારતમ માસ “ એરાગ ”

નથી રામ જીખ્યા સખી આજ, આ રાજના કર્મના ;
છે વિષયરસ વૃત્તી ઉદાસ, ધુરંધર ધર્મના. ૧

ગુણવંતા ગુરુને ઘેર, રહે રામ ધર તણ; ૨
એવો વર ખિન્ને નૃપનીપાસ, માગી હ્યે મન સણ.
રામ સરખા કુંવર વન જોગ, સખી શું ઘેલી થઈ? ૩
શું કહેશે તને સાંભળી લોક, મતી તારી ક્યાં ગઈ?
કહ્યું માનીશ નહિં જો અમારું, વિચારિને બહાલમાં; ૪
નહીં આવે કરૂં તારે હાથ, કેકયી આ કાળમાં.
જો તે કીધું હોયે કરૂં હાસ્ય, પતી પ્રેમ પ્રીછવા; ૫
તો તે કહિં દે તું મગટ જાણાવિ, હૃદય અમ રીઝવા.
જો વેગે તું કર તે ઉપાય, તણ રીશ આ સમે; ૬
જો રીતે ટોળે શોક કલંક, ગુણીને મન ગમે.

દોડુરા.

જેહ રિતે આ શોકનું, જય કલંક કરાજ.
કરિ ઉપાય તે કોડ વિધ, કામનિ થા કુળપાળ.
હઠિને પાણ રધુનાથને, વન જતા તું વાળ;
વાત કરીશ નહીં ખિછ, શોક સર્વનો ટાળ.
જેમ દિવાકર વીણ દિન, પ્રાણવિના જ્યમ દેહ;
ચંદ્રવિના જ્યમ જામની; દીપક પાંખે જોહ.
તેમ અવધપુરિ રામવાણ, શોકે અસિત સદાય;
મન વિચારિ જો માનુની, રામવિરહ ન ખમાય. ૪
સખિઓએ શિખ દિધિ સુણી, મધુર હીત પરિણામ;
શિર ધુણાવતી “ઉડું” કરી, આમ થયો વિધિ વામ. ૫
પ્રથમ પહેલી પ્રેમથી, કુટિલ મંથરા પાસ;
જ્યમ ભુલિજય ભણેલું તે, નૃપનો કરવા નાશ.
ઉતર ન દે કુખ ફુસહ રત, જોતી નયન વિરંગ;
જાણ્યે ભૂખી ભીલડી, જુએ કુરંગનું અંગ.
અસાધ્યવ્યાધિનિ જાણિને, ત્યાગિ તેમણે તેહ,
ચાલિ ઉઠેતિ મતિમંદણી, અભાગણી ધિક દેહ.
રાજ્ય કરતિ હતિ ખાઈ પી, ઉપજિ કુણુકી સાય;
જેવું કર્યું એણે કુકૃત, જે ન એવું કોય.
વિલપે એ વિધિ પૂરનાં, નારી નર વૃષ ખાળ;
દિએ કુચાલણિને મુખે, લક્ષ કરોડો ગાળ. ૧૦
ખજે વિષમજ્વર નાંખતાં, ઊંડા અતિ નિશ્વાસ;
અરરર રામ વિના હવે, એવવાની શી આશ? ૧૧
અધિક વિચોગે સહુ પ્રજા, અકળાણી અતિશેજ;
જન્મ જળચરગણ મન વિકળ, નીર સુકાતાં સ્થેજ. ૧૨
અધિક ખેદવશ એ સમે, પુર નરનારિ તમામ;
કૌશલ્યા આસે અયા, સુગુણ સ્વરૂપનિધિ રામ. ૧૩

૧ પારધણ.

મસજ મુખ ચિત યોગણો, ઉજાહ શોચ રહીત;
રખે હવે નૃપ રાખતા, સત્ય તણ ધરિ પ્રીત. ૧૪
નવગજેન્દ્ર રધુવંશ મણિ, રાજ્ય અલાન સમાન;
હુટયું જાણ્યે વન ગમન સુણિ, ઉર આનંદ નિદાન. ૧૫
રવિકુળ રવિ રધુનાથણ, જોડી ખંને પાણ,
મુદિત માતપદ નામ્યું શિશ, પૂત્ર પરમ પ્રિય પ્રાણ. ૧૬

રાગ હાલરડાનો.

નિરખે નેન ભરી કૌશલ્યા રામ કુમારને;
હઠિને મસ્તક કર મુકિ દતી રૂડિ આશીષ;
હૃદય લગાવતિ વારંવાર કુંવરને કોડમાં;
મારા લાડકડા કુળદિપ લક્ષણ ખત્રીશ.—નિરખે નેન. ૧
ભૂષણ વસ્ત્ર કુંવરના શિરપર વારિ ઉતારિને;
દીધાં દાન અનેક વિવેક કરી શુભપેર;
વારંવાર રૂપાળા ગાલ ઉપર કર ફેરવી;
કરતી ચુંબન અંખા અતિશે આનંદભેર.—નિરખે નેન. ૨
પ્રકૃલિત તન લોચન જળ ઝરતાં અતિશે નેહનાં;
લીધાં ઝોળે વણિ ફરિ ભિડતી હૃદયા સાથ;
શ્રવન પયદ પ્રેમરસકેર અતિ સોહ્યામાયું;
ભિજવ્યા પ્રેમ પયદમાં માતે શ્રીરધુનાથ.—નિરખે નેન. ૩
પ્રેમ પ્રમેદ ન જય કહ્યો જુગતે કવિ કોઠથી;
જાણ્યે રંક ધનદપદવી પામી હરખાય;
સાદર સુંદર ચંદ્રવદન ન્યાળીને નેહથી;
ખોલી માતા મધુર વચન મનમાં મલકાય.—નિરખે નેન. ૪
મારા લાડકડા મરિજાઈ લેઈ મીઠાં;
ખાપૂ ખલિહારી જાએ જનની આવાર;
ક્યારે મુહુરત રાજ્યતિલકનું તે મુજને કહો;
જો છે અખિલલોકને અતિ મુદ મંગળકાર.—નિરખે નેન. ૫
મારાં સુકૃત શીળ તથા સુખસીમા શોભતી;
મારા જન્મ લાભની અવધી એ અતિશેજ;
જોઈ જ્યારે નેત્ર ભરી ખેટલા ગાદિએ.
ભાઈ ભાગ્યવંતિ હું તો છું તૂજ વડેજ.—નિરખે નેન. ૬
વૃદ્ધી શર્દેવૃમાં સ્વાતી યુદ્ધતણી રૂડી;
ચાતક ચાતકિ અધિક તૃષિત ચાહે મન જોમ;
ધિકે નરનારી સહુ અતિ આતુર થઈ આ સમે;
તમને પટાભિષેક થયેલો જોવા તેમ—નિરખે નેન. ૭
ખાપૂ ખલિહારી જાહ સ્નાન કરો વેગેહવે;
જો મન ભાવતી કાંઈ કરો ને મધુર ફરાળ;

૨ નયો ચેટ હાથી. ૩ ગજબંધન. ૪ કુખેરનો અધિકાર.

જાને પછિથી પીતાપાસ તમે બહુ પ્રીતથી ;
થઈ ઘણિવાર વાટ જતા હોશે મહિપાળ—નિરખે નેન. ૮
એવાં માત વચન સુણિ અતિ અનુકુળ આનંદનાં ;
જાણ્યે સ્નેહ વિબુધતરૂં મુખથી ઝરતાં ફૂલ ;
મુખ મકરંદ ભર્યો અતિ એમાં મોઘામૂલનો ;
નિરખી રાઘવમન ભરે નવ ખાધી ભૂલ—નિરખે નેન. ૯

હોહરા.

ધર્મ ધુરંધર ધર્મ ગતિ , જાણિ પર્મ પરકાશ ;
અતિ કોમળ વાણી વડે , કહ્યું માતની પાસ. ૧
દીધું મને પિતાજીએ, અતિ રૂકુ વનનું રાજ ;
જ્યહાં સર્વ વિધિ મમતાણું, કોડ પ્રકારે કાજ. ૨
આજ્ઞા મન આનંદ થઈ, દો મુજને તમ માત ;
જેથી કરિ મુદ મંગલિક, વન જતાં ભલિભાત. ૩
સ્નેહવિવશ ડરશો નહીં, ભુલિને હૃદય કદાય ;
અંખા આપ અનુગ્રહે, છે આનંદ સદાય. ૪
ચૌદ વર્ષ વનમાં વસી, કરે પિતુ વચન પ્રમાણ ;
સુયશ વધે અવધેશના, મુનિવર કરે વખાણ. ૫
સત્ય વચન સુણિમમતાણું, આજ્ઞા આપ્યાં માય ;
પીતા વચન પ્રમાણ કરિ, આવી નમશૂં પાય. ૬
કરીશ નહિં મન મલિન તું , આ અવસર હે માત ;
મન આનંદવડે મને , આજ્ઞા દો ભલિભાત. ૭
વિનિત મધુર રાઘવ વચન, માતા હૃદય નિશાન ;
સરસર કરતાંકને, વાગ્યાં શબ્દ સમાન. ૮
હબકિ મુકાઈ ગઈ સહજ, સુણિ શીતળ સુત વાણ ;
જેમ જવાસાપર પડ્યું, જળધર પાણિ પ્રમાણ. ૯
કહિ ન જાય કરિ વાત એ, હૃદય વિશેષ વિષાદ ;
જાણ્યે હબકી હાથણી, સાંભળિ કેશરિનાદ. ૧૦
આશ્રુઓઘ આલ્યા નયન, થરરર કંપીકાય ;
નુતનવૃષ્ટિફિણું મીન ખઈ, ફેરે જ્યમ કંપાય. ૧૧
ઘેર્યધરી સુત વદન શુભ, ન્યાળીને તે વાર ;
ગદગદ વચન જનનિ કહે, નેત્ર વહે જળ ધાર. ૧૨

આસભરી પુછે સતી વેપારીરે, “એરાગ”

પ્રાણધારા તમ તાતને, હો બહાલારે ;
મહા મોઘા છે વળિ માતને, હો રૂપાળારે. ૧
દખિ મુદિત ચિત્ત ચોગણું, હોબહાલારે ;
અતિ પવિત્ર ચરિત્ર તમેતાણું, હોરૂપાળારે. ૨

૫ કલ્પવૃક્ષ. ૬ તીરની અણી. ૭ નવા વરપાદનું શીલુ.

સાધ્યો મુદિન રાજ્ય આપવા, હોબહાલારે ;
કીએ વાંકે કહ્યું વનમાંજવા, હોરૂપાળારે. ૩
સંભળાવ્ય તાત તું તે મને, હોબહાલારે ;
કોણ આગ થયું ભાનુકૂળ વને, હોરૂપાળારે. ૪
ન્યાળી રામ રૂપ તે ઘડી, મુનિરાયરે ;
કહી સચિવ મુતે સહુ વાતડી, મુનિરાયરે. ૫
પ્રસંગ સુણી મૈત્ર્ય ગ્રહિ રહી, મુનિરાયરે ;
એ દશા વરણી ન જાએ કહી, મુનિરાયરે. ૬
રાખી શકે ન જાએ કહિ શકે, મુનિરાયરે ;
ઉરદારૂણ દાહ બે ભાંતિએ, મુનિરાયરે. ૭
લખતાં સુધાકર આજખી મુનિરાયરે ;
મહા કુખદ રાહુને ગયો લખી, મુનિરાયરે. ૮
સહુકોને વામ વિધિનિ ગતી, મુનિરાયરે.
અંકે ધાયા ન જાય કોથી રતી, મુનિરાયરે. ૯

હોહરા.

ધર્મ સ્નેહ એ ઉભયથી, મતિ ઘેરાણી માત ;
સાપે ગળ્યું છછુંદરૂં, થઈ તેવી ગતિ તાત. ૧
હઠ કરિ વન જાતો કુંવર, અટકાવું ધરિ પ્રીત ;
ધર્મ જાય વળિ થાય બહુ, બંધુ વિરોધ ખચીત. ૨
જો વન જવાનું કહ્યું, તો પણ મોટી હાણ ;
સંકટ શોચ વિકળ થઈ, રાણી મહા મુજાણ. ૩
પછિ સમજી સ્ત્રી ધર્મ શુભ રહાણું રામનિ માત ;
રામ ભરત બે પુત્ર સમ, જાણીને ભલિભાત. ૪
સરળ સ્વભાવે તે સમે, કૌશલ્યા મતિસાર ;
બોલિ વચન અતિ ધીર ધરિ, સહુ પ્રકાર સુખકાર. ૫

રામ પરજ

બેડો બાઈ બુડતો તારોરે. “એ રાજ”

રંગીલા રામ રૂપાળારે, મનોહર મૂર્તિવાળા ;
બાપુ જાઉં ભલિહારી તમે તો, કામ સાડું આ કીધ ;
તાતની આજ્ઞા પરમ ધર્મ એ, લાવ લાખેણો લીધ. ૮૬
રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧
રાજ દેવાનું કહી વન દીધું, તેનું ન કુખ મને લેશ ;
પણ તમ પાખે પ્રજા ભુપ ભરતને, ચાશે પ્રચંડ કલેશ ;
રંગીલા રામ રૂપાળા. ૨
જો કહિ કેવળ તાતની આજ્ઞા, વીચરવા વનવાસ ;
તો ન જશો જાણિ માતને મોટી, રહેજો મારી પાસ ;
રંગીલા રામ રૂપાળા. ૩

પુત્રની ઊપર તાતના કરતાં, માતના બહુ ઉપકાર ;
જાણીએ સુત સુજાણ કહું શું, આવે મુખે ન ઉચાર ;

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૪

જો માત તાતે મળિને કહ્યું કદિ, જાવને વન જરૂર ;
તો વન છે શત અવધપુરી સમ, કે પછિ અલકાપૂર.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૫

માત ત્યહાં વનદેવિ તમારે, તાત વળી વનદેવ ;
બંધુ વિહંગ કુરંગ તે કરશે, ચરણ કમળની સેવ.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૬

અંતેય ઉચિત દિસે અવનીમાં, અવનિપને વનવાસ ;
વન વિચર્યાનું વય અવિલોકી, હોય હૃદયમાં હુલાસ.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૭

મહાભાગી વન અવધ અભાગી, હુંય અભાગાણુ આજ ;
ત્યાગી તમે જેને રવિ કુળદીપક, ગુણી ગરીબ નિવાજ.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૮

જો સુત હું કહું હક્ર કરીને, હ્યો મુજને વનસાથ ;
સંદેહ થાય અપાર તમારા, હૃદય વિષે રઘુનાથ ;

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૯

પુત્ર પરમ પ્રિયજો તમ સહુને, શું ઘણું કહું મુખ આમ ;
છવ છવન પ્રાણુના પ્રાણુ મારા, રૂપ રંગીલા રામ ;

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૦

તે તમ કહોએ હું વન જઈ માતા, આજ્ઞા આપો માય ;
સાંભળિને હું ઉભી પસતાઉં, ચાલે ન મારૂ કાંય ;

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૧

ફાટે ન મારૂં કઠોર કાળજી, પાપી ન જતા પ્રાણ ;
નેત્ર મારાં વન જતો નિરખવા, કર્તા દૈવ અજાણ.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૨

એવું વિચારિને હક્ર કરું નહિ, જુઠો વધારી સ્નેહ ;
ઉજ્જડ અવધપુરી મારે આજથી, એમાં નહિ સંદેહ.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૩

અંખ સમંધ વિચારિને મારી, સુરતિ વિશરજો ન વીર ;
આ હું અભાગણિને યાદ કરિને, વળજે બેહલા રઘુવીર.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૪

દેવપિતૃ સહુ રાખે તમોને, નેત્ર પલકની જેમ ;
અવધસલીલ મીન પરિજન પ્રિય, તમ કરૂણકર તેમ ;

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૫

એવું વિચારિને અંતરમાહે, કરજો તેજ ઉપાથ ;
જેધિકરી સહુ છવતાં સહુને, બેટો આવિ રઘુરાય.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૬

જાઓ મુખે વન જઈ ખલિહારી, તોડી સરવનો સાથ ;
અવધપુરી તથા જન પરિજનને, સૌને કરીને અનાથ ;

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૭

આજ સુકૃત રૂળ વીત્યાં સરવનાં, તેથી કરો તમે ત્યાગ ;
કુશળસમે થયું વિમિત અતિશે, સૌથિ મારાં કુર્ભાજ્ય.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૮

બહુ વિધિ કળકળી દૈવિ કૌશલ્યા, લખટાણી સુત પાંચ ;
પરમ અભાગણિ પોતાને જાણી, મૂખે કરેછે હાથ.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૧૯

દાણુદાહ દુસહ ઉરવ્યાચો, પ્રૌઢ વધ્યો પરિતાપ ;
વરણ્યા ન જાય કદી કવિ કોથી, એહ વિલાપ કલાપ.

રંગીલા રામ રૂપાળા. ૨૦

કોહારા.

ઉઠાડિ પગ પડતી જનનિ, ઉર લાવી પ્રભુ રામ ;
સમજવી બહુવચન કહિ, આ તક કરો ન આમ. ૧

સમાચાર તે સમય મુણિ, અકળાઈ ઉઠિ સીત ;
વંદિ સાસુ પદકમળ યુગ, જઈ બેઠી સહ પ્રીત. ૨

આશિષ દિધિ શુભ સાસુએ, મૃદુવાણીયિ વિશેષ ;
અકળાણી અવિલોકિને, અતિ સકુમારિ સુવેષ. ૩

બેઠિ અધીમુખ કરિ અને, સીતા શોચ અપાર ;
સ્વામી પ્રેમ પવિત્રણી, ભામનિ રૂપ ભંડાર. ૪

ચાહ્ય ચાલવા વનવિષે, નિર્મળ છવન નાથ ;
કિયાં સુકૃતથી થાય અવ, સ્વામીકરો સાથ. ૫

લેશે સાથે પ્રાણ તન, કે પછિ કેવળ પ્રાણ ;
વિધિ કરતવ્યનિ કોઈને, જુગતે પડે ન જાણ. ૬

નેપુર વિહુઆ મધુર અતિ, વરણે કપી વિવેક ;
ચાર ચરણ નખથી લખે, ધરાણીપર શુભ લેખ. ૭

જાણ્યે પ્રેમ વિવરા થઈ, વિનતી કરે વિશેષ ;
હે સીતાના ચરણ શુભ, અમને તું ન તજશે. ૮

લોચનનાં જળ લૂંછતી, અતિ મનહર સતિ સીત ;
કૌશલ્યા અવિલોકિ તે, બોલી વચન સપ્રીત. ૯

તાત મુણે સીતા સુભગ, અતિ સકુમારિ શરીર ;
પરિજન સાસુ સ્વમરને, પ્રાણપ્યારિ રઘુવીર. ૧૦

પીતા જનક લુપાળમણિ, શ્વસુર ભાનુકળભાણ ;
પતિ કુળ કેરવવન શરી, ગુણ રૂપ ધામ સુજાણ ;

હું વળિ સુતવધુ પામિ પ્રિય, રૂપ ગુણશિળ ભંડાર ;
નેત્ર પૂતળી કરિ અને, પ્રીત વધારિ અપાર. ૧૨

આવી તે દિનથી અહીં, પાળી પ્રાણ સમાન ;
લાડ લડાવ્યાં વિવિધ વીધિ, સીતા સ્વરૂપ વિધાન. ૧૩

કલ્પવેલિ ન્યમ કોડથી, લડાવિ કરિ પ્રકૃલીત ;
 સૌંચિ સ્નેહ જળ સરસ ખહુ, મતિપાળી સહુમીત. ૧૪
 કુલતાં ફળતાંમાં થયો, વેરણુ વિધિ ખહુ વામ ;
 જાણ્યો ન જતો જુગતિથી, આખર શોપરિણામ. ૧૫
 ગાદિ પલંક સુઅંક મમ, તણ હિંદાજો તેમ ;
 દિધા ન અવનિ કઠારપર, ચરણ સિતાએ એમ. ૧૬
 જીવન મુજિ ન્યમ જુગતિથી, સાચવિએજ સદાય ;
 દીપ વાટ સંકારવા, કહ્યું મેં નથી કદાચ. ૧૭
 તે સીતા સકમારિ વન, ચ્હાય ચાલવા સાથ ;
 આજ્ઞા કરી કહો હવે, રૂડા હે રઘુનાથ. ૧૮
 બંદ્રકિરણ રસ રસિકણી, ચતુર ચંદોરી જેહ ;
 નજર કેમ માંડી શકે, રવી કિરણપર તેહ. ૧૯
 ગજ ગજારિ નિશિચર ફેરે, વન નિચ જંતુ તમામ ;
 શોભે શું વિષ વાડિમાં ? જીવનમૂળિ અભિરામ. ૨૦
 કોળી ભિલનિ કિશોરિઆ, વનહિત કરી વિચાર ;
 રચિ વિરંચિએ એમને, ભોળિ વિષયરસ સાર. ૨૧
 પથરાના જીવ સહજ જયમ, કાચે કડણ વિશેષ ;
 વન વસતાં તો તેમને, કદી ન ઉપજે ક્લેષ. ૨૨
 કે પછિ તપસ્વિની ત્રિયા, વિશેષજે વન જોગ ;
 તપ કારણ જેણે તજ્યા, આ ભવકેરા ભોગ. ૨૩
 વસશે વનમાં વત્સહે, સીતાજી કંઈ રીત ;
 ચિત્રિત કપિ દેખી ડરે, વળગે મને સભીત. ૨૪
 માનસરોવરના સુભગ, વનમાં જે ફરનારિ ;
 વેરણુ ભાલ વિદેશ તે, યોગ્ય શું હંસકમારિ. ૨૫
 એવું વિચારી વત્સહે, આજ્ઞા જેવી હોય ;
 સીતાને શિખ દેહું, સરસ પ્રકારે સોય. ૨૬
 ગુણનિધાનકી જનકી, રહે ઘેર કહે અંખ ;
 થાય મને તો સહુવિધે, પ્રીય પ્રાણ અવલંખ. ૨૭
 વાણી મિય અંખાતણી, સુણિને શ્રોરઘુવીર ;
 શીળ સનેહ સુધાભરી, વિમળ વાણિનું હીર. ૨૮
 કહિ મિય વચન વિવેકમય, અંખને કરિ સંતોષ ;
 લાગ્યા ઉઠેવા સીતને, પ્રગટ વિપિન ગુણ દોષ. ૨૯
 માત સમિપ ઉઠતાં મુખે, રઘુપતિ સંકોચાય ;
 સમય સમજિ મનમાંય પછિ, વદે વચન સુખદાય. ૩૦
 તારૂં ઓકુળ જોવાને આત્મચરે, મધુરાના વાસી

“ એરાગ ”

સુણો શીખ સુખદ સૌ પ્રકારરે, રૂડાં રાજ કુમારી ;
 મન મણીશો ન બીજું સગારે, રૂડાં રાજ કુમારી. ૩૧

મારૂં તમારૂં આ સમેરે, ચાહો ભહું જો ચીત ;
 તો મમ વચન માની તમેરે, રહે ઘેર કહું છું ખચીતરે. ૧
 રૂડાં રાજ કુમારી. ૧
 આજ્ઞામારિયિ કરજો તમેરે, સામુની શુભ સેવકાઈ ;
 સહુવિધિએ સુણો શામનીરે, રહે ઘેર તેમાંજ ભલાઈરે. ૨
 રૂડાં રાજ કુમારી. ૨
 એથી અધીક ન અવનિમરિ, ધર્મ ખિન્ને સુખદાત ;
 સાદર સામુશ્વસુરનીરે, યુગ ચરણની ધરમ અઘાતરે. ૩
 રૂડાં રાજ કુમારી. ૩
 જ્યારે જ્યારે મને માવડીરે, સંભારશે મનમાંય ;
 થશે પ્રેમાકુળ તાહરેરે, એને કળ પડશે નહીં કાંય. ૪
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૪
 ત્યારે ત્યારે પાસે રહિ તમેરે, કહિને કથા સુ પુરાણ ;
 સમજવજો શાણાં સુંદરીરે, વદી કોમળ વદનથી વાણરે. ૫
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૫
 કહું છું સુભાવે આ સહુરે, મુજને સમ શત એક ;
 માતના હિત માટે માનુનીરે, રાખું તમને કરીને વિવેકરે. ૬
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૬
 ગુરૂ શ્રુતિ સંમત ધર્મ ફળરે, પામીએ ક્લેષ વિનાય ;
 હડવશતો કુખ સહુ સહેરે, જેમ નહુપ ગાલવ નરરાયરે. ૭
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૭
 શાણિ સુમુખિ તમે સાંભજોરે, વેગે હું વનથી વળીશ ;
 પીતાની વાણી પ્રેમાદર્શરે, કરિ કોઈ પ્રમાણ મળીશરે. ૮
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૮
 દિવસ જતાં નહીં લાગશેરે, કામની કરિએ વાર ;
 સૂણો શિખામાણ સુંદરીરે, સુખકારજે સર્વ પ્રકારરે. ૯
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૯
 પ્રેમવિવશ થઈ પ્રેમદારે, જો હડ કરશે આજ ;
 તો પરિણામે પામશેરે, અતિ વિકટ દુઃખનો સમાજરે. ૧૦
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૧૦
 કડણ અરણ્યજે કામનીરે, ભારે વળી ભયકાર ;
 વાશે ઉન્હા ખહુ વાચરે, ઘેર ઘામ વળી હિંમકારરે. ૧૧
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૧૧
 દર્ભ કાંટા ને કાંકરારે, પદમણિ ચાલતાં પંથ ;
 મળશે ત્યહાં યાંથી મોજડીરે, તમે કાયર કરશે કંથરે. ૧૨
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૧૨
 કોમળ સુંદર સહુ વિધેરે, ચરણ કમળ તમ રહેલ ;
 માનુની આવશે મારજેરે, ઓટા પર્વત યગન પહેચલરે. ૧૩
 રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૧૩

ઊંચા સરાય ને કોતરરિ, નાળાં નદીનદ જોહ ;
જય જ્યાં નહીં નેત્રધારિ, છે અગાધ એ કુખ સંદોહરે.
રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૧૪
રોંછ વરૂ ગજ કંદારરિ, વાઘ તથા બહુ વ્યાલ ;
ઘોરનાદ કરતા ઘણારે, સુણી ભાગે ધિરજ તતકાળરે.
રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૧૫
વહકલ પટ' ભુમી સેજડરિ, ખાવાને ફળ કંદમૂળ ;
તેય શું નિત મળશે વળરિ ? સર્વે સતત સમય અનુકળરે.
રૂડાં રાજ્ય કુમારી. ૧૬

મુકો મુકો ઘોડીલાગી વાગરેહો કુંવરી રાવતણી

“ એરાગ ”

નર આહારી દૈત્ય ફરે ઘણારે હો, કુંવરી રાવતણી ;
કરે કોટી કપટ વેષ બિહામણરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૧
લાગે પર્વતનાં પાણી વિશેષરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
વનની વિપતિ વખાણી જય ન લેસજે હો, કુંવરી રાવતણી. ૨
વનમાં વ્યાલ^૨ કરાળ ખગ ઘોરરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
દૈત્ય દાણુ નારીનર ચોરરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૩
શુદ્ધી આવે ડરે ધીર તેજરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
મૃગયાં નયની તમ ખીકણુ સ્હેજરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૪
હંસા વદની તમે ન વન જોગરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
સુણી અપયશ દ મને લોકરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૫
માનુની માન સરોવરે સ્હેજરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
પ્રતી પાળેલી સુધા નીર વડેજરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૬
એવી ચતુર સુહસણી હોયરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
જીવે ખારે સમુદ્રે શું સોયરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૭
રૂડા નવ રસાળ વનમાંયરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
કરનારી વિહાર કોકિલાયરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૮
શાએ તે શું કેરડા કરે વનરે હો, કુંવરી રાવ તણી.
તમે માનુની વિચારોને મનરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૯
એત્રુ જીર વિચારી રહો ઘેરરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
ચંદ્ર વદની કુખ વનમાં મેરરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૧૦
સુહૃદસ્વામી ગુરૂની શુભ શીખરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
માને નહીં તે આખર માગે ભીખરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૧૧
પૂરાણ પસ્તાઈ થાયે હિત હાણરે હો, કુંવરી રાવતણી ;
માટે માનો તમે પ્રિયા પ્રાણરે હો, કુંવરી રાવતણી. ૧૨

દોહરા.

સાંભળિ સ્વામીનાં વચન, મૃદુ મનહર સહપ્રીત ;
આંસુ ભરાઈ આવીયાં, સીતા નેત્ર લલીત, ૧
શીતળ શિખ દાહક થઈ, કેવિ રિતે કહું તેહ ;
શદ્દ ચાંદની નિરખી જ્યમ, ચકવી ઉર સંધેહ. ૨
ઉતર ન મુખ આવે કશો, વિકળ હૃદય પેદહિ ;
તજવા ચ્હાય અરે મને, પરમ પ્રાણુ પ્રિય સ્નેહિ. ૩
ખળાતકરિ^૩ નયનનાં, રોષી રાખ્યાં નીર ;
ગુણ નિધાનકી જનકી, ધરી હૃદય બહુ ધીર. ૪
સાસુનાં પદકમળ નમી, કહે જોડિ બે પાણુ ;
અતિ અવિનય મારો તમે, ક્ષમજો દેવિ સુજાણુ. ૫

દામોદર કુખડાં કાપોરે, પાવલે લાગું “ એરાગ ”

મન ગમતા હે રઘુલાલારે, રાજ્ય રૂપાળા ;
મૃદુ મનહર મૂર્તિ વાળારે, દીન દયાળા. ૬૬.
વાલાજી તમે શીખ દીધી મને સારી ;
હોંસીલા હીત વિચારી, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૧
વાલાજી જેથી પરમ હીત થાય માંરૂ ;
એવું શિખ વચન તમારૂ, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૨
વાલાજી વળી મેં પાણુ વિચારી જોવું મનમાં ;
ત્યારે ભાસે કુખ તનમારે, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૩
વાલાજી જગમાં સ્વામી વિજેગ કુખ જેવું ;
તરૂણીને નહિ બિજું તેવૂરે, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૪
વાલાજી તમે કરૂણાસાગર સુખદાતા ;
મનહર સુજાણુ જગત્રાતારે, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૫
વાલાજી તમ રવિકુળ કુમુદ રાશી પાણે ;
મુરપૂર નરક કુખ દાખેરે, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૬
વાલાજી માતતાત ભગનીને પ્રિય બ્રાતા ;
સુહૃદ પરિજન સુખદાતારે, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૭
વાલાજી સાસુ સસરા સજ્જન પ્રિય સરવે ;
શિળ મુંદર જે સુખ કરવેરે, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૮
વાલાજી જ્યાં લગિ નેહ સગપણુ સંસારે ;
પતીસાથે નારી હોય ત્યારેરે રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૯
વાલાજી તે સૌ પતિ વિણુ સ્ત્રીને આણુરાગે ;
અતી ઉખળુ સૂર્ય સમલાગેરે, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૧૦
વાલાજી તન ધામને ધન શુભ ધરણી ;
પુરરાજ્ય શકાયન વરણીરે, રાજ્ય રૂપાળાં મનં ૧૧

વાલાલ તે સૌ શોક સમાજ પતી પાછે ;
 નહિ મુખ પ્રદ વાત લાખેરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૧૨
 વાલાલ ભલા ભાગતે રોગ સમજાણું,
 આલુપણ ભાર પ્રમાણુરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૧૩
 વાલાલ આ સંસારતે જમ મંડળે જેવો ;
 તમ પાછે લાગે તેવેરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૧૪
 વાલાલ તમ પાછે જગતમાં અમરો ;
 કણ આંસુનાલો નારો, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૧૫
 વાલાલ મને મુખપ્રદ કહિંમિ વન કોઈ ;
 તમ મુખ સામુ રહું જોઈરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૧૬
 વાલાલ જેની માણુ દિનાની છે કાયા ;
 તમે સાંભળો સામુ જાણેરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૧૭
 વાલાલ વળી જેની નદી વણુવારી ;
 તેવિજ પુરૂષવિણુ પ્યારેરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૧૮
 વાલાલ મને સર્વે મુખે તમ સાથે ;
 મને કુખ નહીકો વાતેરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૧૯
 વાલાલ નિર્મળ શર્દ શરી મુખ ન્યાળી ;
 રહિ રું સરવે સંભાળીરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૨૦
 વાલાલ મારી નજરો આગળ તમે રહેશો ;
 મને ચરણ સેવ્યાનુ કેહેશોરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૨૧
 વાલાલ એવું જાણી સાથે હ્યો અનુરાગી ;
 કહિં જનકિ ચરણે લાગીરે, રાજ્ય રૂપાળાં મન ૦ ૨૨

હોહરા.

ખગ મુગ પરિજન નગર વન, વલ્કલ વિમળ કુકૂળ ;
 નાશસાથ સુંદર સદન, પર્ણકટી મુખ મૂળ. ૧
 વનદેવી વનદેવનાં અતિશો જેહ ઉદાર ;
 કરિશ સામુ સસરાનિ સમ, પ્રાણુધિ પ્રીય અપાર. ૨
 હર્લ તથા કિશલયતણી, સરસ પયારી સ્નેહ ;
 પ્રભુ સંગે મનહર મુલગ, કામ તળાઈ તેજ. ૩
 કંઠમૂળ કૂળ સકળને, અમિ અહાર રઘુભાણુ ;
 રાજ્ય ગ્હેલશત સમ ગાંડું, સરસ પહાડ પરમાણુ. ૪
 પળપળ પ્રભુ પદકમળ શુભ, મમ લોચન અવિલોકિ ;
 રહિશ હૃદય આનંદ ન્યમ, દાસ સમે મન કોકિ. ૫
 વનનાં કુખ આપે કહ્યાં, અતિશો કુસહ મુજાણુ ;
 ભય વિષાદ ભરિયાં વળી, પણુ હું રઘુકળ ભાણુ. ૬
 પ્રભુ વિષોગ લવલેશ સમ, એ ખડુ કુખ મળિ આજ ;
 થાય ન કદિએ કોડવિધ, કૃપાપ્રાપ્ત રઘુરાજ. ૭

૪ વચ. ૫ નવાંકર જાડના કુંમળાં પાત્રાં. ૬ કોકી
 કાવળ. ૭ એ.

મુગ શિરોમણિ સ્વામિ મમ, જાણિ એવું મનસાથ ;
 ત્યાગ ન કરશો માહરો, સંગે હ્યો રઘુનાથ. ૮
 કંઈ રું અતિ વિનતી કહો, છો છ ચતુર મુજાણુ ;
 કૃપાધિ અંતર જામિ તમ, રૂડા હું રઘુભાણુ. ૯
 ચૌદ વર્ષની અવધ લગિ, રાખી જાઓતોજ ;
 રહે વિરહથી પ્રાણુમમ, એવું જાણુતા હોજ. ૧૦
 દીન બંધુ સુંદર મુખપ્રદ, શીળ સનેહ નિધાન ;
 તમ પાછે ત્રિભુવનપતી, સુરપુર નરક સમાન. ૧૧
 હારિ ન જઈશો હું હૃદયમાં, પ્રિતે ચાલતાં પંથ ;
 કાણુકાણુ ચરણ કમળ અમળ, હરખિ રહિશહેંકથ. ૧૨
 સર્વ પ્રકાર વિકાર તહે, સ્વામિ કરિશ હું સેવ ;
 સકળ પંથ શ્રમ હરિશ ત્યાં, પ્યારા હું પતિદેવ. ૧૩
 સાથ યેશિ તરૂં છાંયકે, પ્રિતે પલોટિશ પાય ;
 મુખ કુખની વાતે સહ, કરશું સુદિત મનમાંય. ૧૪
 પ્રસેવખિંદુ સહિત મુલગ, સ્વામલ તન દીઠજ ;
 કુખ ક્યાં રહેશે દાખવો પતિ સન્મુખ પેખજ. ૧૫
 તરૂં પલવ કરાઈ પાયરી, નિદ્રા કરશો રાય ;
 આખિરાત તમ દાસિ ત્યાં, નિત પલોટશે પાય. ૧૬
 વારંવાર મૃદુ મૂર્તિ તમ, જોઈશો હું ભરિ નેત્ર ;
 તેયિ મને નહિ લાગશે, ઉપણુ પવન વન સેત્ર. ૧૭
 કોણુ મને પ્રભુ સંગમાં, કદાચિએ જો નમર ?
 શાકશિઆળ રું સિંહણુ ભણિ, નજરમાંડિ શકનાર ? ૧૮

હું સકમારિ કહ્યું તમે, અને આપ વન જોગ ;
 ઉચિત આપને વનવળી, ચોચ મને સહુ જોગ. ૧૯
 એવાં વચન કઠોર મુણિ, જો મમ હૃદયથિ છવ ;
 અળગો નહિ થાશે કદા, ભોક્ત, કુખ અસીવ. ૨૦
 તો પ્રભુ વિષય વિષોગ કુખ, રહેશે પામર પ્રાણુ ;
 હળિ પડિ ધરાણી એવું કહિં, ત્રાહ ત્રાહ વડિવાણુ. ૨૧

સલિત હંદ.

વિકળ જનકી, એવું જીચરી,
 વચન વિહનાં, સાંભળી ડરી;
 નિરખિએદશા, જનકી તણી,
 હરવિચારતાં, શ્રીરઘુમણી. ૧
 હકકરો પ્રિયા રાખશું અહીં,
 મમવિષોગથી છવસે નહીં ;
 મુમુખિ પ્યારિતો, પ્રાણુત્યાગશે,
 વિરહખાણુથી, વ્યાકુલીથશે. ૨

૮ દરબ. ૯ સ્વયંધા.

કહ્યું કૃષ્ણાએ, કામની પ્રતે,
પરહરી સહુ, શોચ હે પ્રિયે ;
તરૂણિ આલજ્ઞે, વનમાં તમે,
પતિનિ સાથમાં, તર્ત આ સમે. ૩
સમય આજનો, ખેદનો નથી,
પરમ ખારિહે, શું કહું કથી ;
વનજવા તણી, સાજ સૌ સજ્જો,
હાથિ ત્યાં તણી, સૌ જુઓ મજો. ૪
વચન વ્હાલનાં, વ્હાળિને કહી,
જનનિને પગે, લાગિયા તહીં ;
અધિક આરિષો, દતિ માવડી,
ઉભિ રૂએ ત્યહાં, જેમ ગાવડી. ૫
હૃદય લાવિને, પૂત્ર પ્યારથી,
ઉચરતી મુખે, તે સમે કથી ;
વનથિ આવિને, વેગથી કહું,
કુખ મળતણાં, ટાળજે સહુ. ૬
ઉર કઠોરની, આ હું માતને,
વિસરી ના જશો, હે વિરાવને ;
શુધરશે શું હે ? જેવ માહરી,
મુત વિચોગની, આદરશી ફરી. ૭
મુલગ જોડિઆ, લોચનો ભરી,
નિરખ શું કદા, હે હરી ફરી ?
મુદિન સૂધડી, રામ માહરે,
અવધિમાં થશે, ખાપુ ક્યાહરે ? ૮
વદન ચંદ્ર આ, ન્યાળિને સદા,
જનનિ છવશે, એ થશે કદા ?
ફરિયિ વત્સહે, લાલહે કહી,
રધુપતી તથા, હે રધૂ સહી. ૯
ફરિયિ હું કરી, સાદ એ રિતે,
ઉર લગાડિને, પૂત્રને પ્રિતે ;
નિરખિ ગાત્રને, હૃદયું સર્વદા,
અરર એ દિનો, આવશે કદા. ૧૦
ઉરથિ ના મુકે, પૂત્ર રામને,
વિસરિ માંવડી, દેહ ભાનને ;
ભરતિ હૂસકાં, બોગજે ભભ્યો,
વહિ મુખે રહે, દેવ કૌશલ્યા. ૧૧
દોહડા.

જાણિ માતને સ્નેહ વશ, અતિ કાતર નિજહીર ;
વચન નઆવે વિકળ થઈ, અંખા ત્યહાં જરૂર. ૧

કિંધા પ્રબોધ કૃપાધિએ, સુવિનિતે વિવિધ પ્રકાર ;
ભય વખાણ્યો નહિજરા, સમય સ્નેહ સુખકાર. ૨
જઈજનકિ તવ સાસુને, પગેલાગિ સુખકાજ ;
મુણિ માત હું તો અરે, પરમ અભાગણુ આજ. ૩
સેવા સમય સમે મને, જેવે આ વન દીધ ;
મમ મનોર્ય મનમાં રહ્યા, સહુ વિધિ સજ્જન ન કીધ. ૪
દ્વૌભ તજે તમ માવડી, ઉતારશે નહિ સ્નેહ ;
કર્મ કઠણ મમ હું શું કરું, દોષ ન મારો અંહ. ૫
મુણિ સીતાના વચન મુકુ, સાસુ અતિ અકળાણિ ;
તેહ દશા હું કોણુ વિધિ, કહું પ્રમાણુ વખાણિ. ૬
વાર વાર ઉર લાવિ લિધિ, કૌશલ્યાએ સીત ;
ધીરજ ધરિ શિખ દીધિ શુભ, વળિ આશિષઅગણીત. ૭
અહિ વાતણુ વહુ લાડકી, થજે અચલ તુજસાર ;
જ્યાં લગિ જમુના ગંગની, વહે અવનિ જળધાર. ૮
સીતાને શિખ આશિષો, દિધિ સાસુએ અપાર ;
ચાલિ નમી પદ પદશિર, અતિ હિત વારંવાર. ૯
સમાચાર જવ પામિયા, લક્ષ્મણુ લક્ષણુ ધામ ;
વ્યાકુળ વદન ઉદાસિકરિ, ઉડિ ધાયા જ્યાં રામ. ૧૦
કંપારાથી પુલકતન, નયન ભરેલાં નીર ;
અથા ચરણુ જઈરામના અતિશે પ્રેમ અધીર. ૧૧
કહિ ન શકે કશું વદનથી, ઉભા જુએ સન્મુખ ;
પહાર કાઢ્યું જ્યમ જળ થકી, દીન મીન મન કુખ. ૧૨
અરે જેવ આતે શું કયું, ઉરમાં શોચ અથાગ ;
સહુ સુખ સુકૃત અમતણાં, ઉઠાડિ તેમાં આગ. ૧૩
શું કહેશે મુજને હવે, મણતપાળ રધુનાથ ;
સમજાવિ ઘેરરાખશે, કે લેશે વન સાથ. ૧૪
સ્તબ્ધ જોડિ કર ખંધુને, દિઠો ઉભેલો રામ ;
તૃણ સમાન તન લુવન ગણિ, તથા મુરજ્ય તમામ. ૧૫
લક્ષ્મણુ શિરપર કર દઈ, ઉભા રામ સુખ દેણુ ;
કનક કોષ પર જ્યમ ઉભો, ફણિધર માંડી ફેણુ. ૧૬
ન્યાય પ્રવિણ રધુનાથજી, બોલ્યા વચન વિચાર ;
શીળ સ્નેહભર સરળ વળિ, સુખસાગર સિમ સાર. ૧૭
ખાપુ પ્રેમવશ આસમે, કાયર ન થશે કાંય ;
પરિણામે ઉચ્છાદ અતિ, સમજને મનમાંય. ૧૮
માત પિતા ગુરૂ સ્વામિની, શિખ ધરિ શીશ મુજણુ ;
કરિ સદભાવે સહુ વિધિ, બ્રાત પાવ કળલાણુ. ૨૯
લાલલિઓ ત્રણુ જન્મનો, નહિતો જન્મ વૃથાય ;
માત પિતા ગુરૂ સ્વામિ શિખ, જગ જો કધિ ન પળાય. ૨૦

એવું જાણિ ઉર પ્રાતઠે, સુણો તમે શિખ સાર ;
કરજો માત પિતા તણી, પદસેવા-નિરધાર. ૨૧
ભરત શત્રુઘન બ્રુવન નથિ, રાય વૃદ્ધ અતિશેજ ;
કુઃખ મનમાં મારે ઘણું હે લક્ષ્મણ પિર એજ. ૨૨
હૂં વન વિચરૂ આ સમે, લેઈ તમેને સાથ ;
થાય જીવો એવું કયે, સહુ વિધિ અવધ અનાથ. ૨૩
ગુરૂ ગુણનિધિ માતા પિતા, તથા પ્રજા પરિવાર ;
કુસહ કુઃખ સહુને પડે, વીરા કરો વિચાર. ૨૪
અહિ રહિ કરજો સર્વને, સહુ પ્રકાર સંતોષ ;
નહિંતો એવું કયા થકી, થાય પ્રાત મહાદાષ. ૨૫
જેના રાજ્ય વિષે પ્રજા, પામે કુઃખ અપાર ;
અવશ્ય તે અવનીપને, નિદાન નરક ધિકાર. ૨૬
એવી નીતિ વિચારિને, રહો ધેર તમ પ્રાત ;
અતિ વ્યાકુલ લક્ષ્મણ થયા, સુણિને શિખની વાત. ૨૭
શોષઈ ગયા સહજ ત્યહાં, શિતળ વેણુ સુણિનેજ ;
હીમ પરશતાં કેમળ જ્યમ, સુકાઈ જાએ રહેજ. ૨૮
ઉતર ન આવે પ્રેમવશ, શ્રદ્ધા વિકળ થઈ ચર્ણ ;
નાથ દાસ હૂં સ્વામિ તમ, આવ્યો સમજ શર્ણ. ૨૯
તજશે તો મારૂં કરૂં, ચાલવાનું તમ પાસ ;
હૂંતો મનકમ વચનથી, દામ પિનાનો દાસ. ૩૦

હરિગીત હંદ.

હીધી મને શિખ સારિ સ્વામી, આ સમે આપે નકી,
લાગી મને અતિ અગમ તે પાણ, મારિ કાયરતા થકી ;
નરવર મુધમે ધિર ધુરંધર, તમ પ્રતાપ સુ સૂખદા ;
છો નિગમનીતિ તણા તમે શુભ, અખિલ અધિકારી સદા. ૧
પ્રતિપાળ તમ પ્રીતી તણો હૂં, છેક બાળક સર્વદા,
લેઈ શકે શું મેરૂંમંદર, હંસ હંક કરી કદા ;
ગુરૂ માત તાત ન જાણું કરુએ, સાંભળો રઘુનાથજી,
તમ આણ કહુંહું સુભાવથી હું, દ્યો મને વન સાથજી. ૨
છે સ્નેહ સગપણ જ્યાંલગી જગ, માત તાત સુભાતનું,
પ્રીતી પ્રતીતિ નિતી નિપુણતા, સર્વ વિધિ સુખદાતનું ;
મારે સહુ તે એક તમ પ્રણુ, જાણું નહિ બીજું જરા ;
હે દીનબંધુ ક્યાળ રઘુવર, અંત તમ એકજ ખરા. ૩
શુભ ધર્મે નીતિનિ રીત અતિશે, શિખવિએ તેનેજ તે ;
રૂઢિકીર્તિ સુગતી લક્ષિત નવધા, અધિક પ્રિત જેનેજ તે ;
હું તો હું મમ મનકમ વચનથી, ચરણરત ગતિ જાણિને,
કરૂંજાખિ તેને ત્યાગિએ શું, સુત પ્રમાણુ પ્રમાણિને. ૪

સુણિ મૃદુ વિનીત. મુખંધુ કરો, વચન આ રતનાં ભર્યા,
જાણી સનેહ સભીત ઉર લઈ, રામ સમજવે કર્યા ;
માગી વિદાય સુમાત પાસે, જઈતમે પછિ આવજો,
વેગે વિરા વન સાથ ચાલો, વન સમાજ સહુ સજો. ૫
આનંદ મન સુણિ રામ વાણી, પરમ પ્રીતિ દયા ભરી,
મટિ જ્વાલિ લાલ થયો ઘણો કહું, તે સમે નો ક્યમ કરી ;
હર્ષિત હૃદય નિજજનનિ પાસે, લાલ લક્ષ્મણ આવિયા,
કરિ અંધ લોચન પામિયો જ્યમ, માતને ઉર ભાવિયા. ૬
જઈને જનનિ પદ શિરનમાવ્યું, લક્ષ્મણે ત્યાં તે સમે ;
મન રામ જનક સાથ તન ત્યાં, ચિત મિન સરમાં રમે ;
મન મલિન જોઈ પૂછ્યું માતે, લક્ષ્મણે કહિ સહુ કથા,
હુખકી ગઈ સુણિ વચન એવાં, અતિ કઠોર મહાવ્યથા. ૭
જાણ્યે કુરંગણિ ચાર દિશિએ, દવ બળેલો દેખિને ;
અતિ સલિત મન વ્યાકૂળ એવું, પ્રાણ સંકટ લેખિને ;
અનરથ થયો અતિ આજ આતો, જાણ્યું મનમાં લક્ષ્મણે ;
કરશે અકાંજ સને હવરા આ, અરર જનની આક્ષણે. ૮
અતિ સભય શંકાચાય મનમાં, વન વિદાય માગતાં ;
ફેરશે જવાને સંગ કે નહિ, અંબ અતિ અનુ રાગતાં ;
સમજી સુમિત્રા રામ સિયનો, રૂપ સુરિણ સ્વભાવ ત્યાં ;
નૃપ સ્નેહ જાણી શિશુ ધુણાવ્યું, ડાકણી લિધ દાવ આ. ૯

દોહરા.

જાણિ કુસમય ધિરજ ધરી સહજ સુહૃદ મૃદુવાણ ;
બોલિ સુમિત્રા દેવિ ત્યાં, સમરી રઘુકુળ ભાણ. ૧
ખાપૂ ખલિહારી જી. સીતાજી તમ માત ;
પરમ સ્નેહિ બહુ ભાંતિએ, રઘુવર સમાં સુતાત. ૨
ત્યહાં અવધપુરિ જાણવી, જ્યાં રામનો નિવાસ ;
ત્યહાં દિવસ મન જાણવો, જ્યહાં ભાનુ પરકારા. ૩
જે કે સીતા રામજી, વન વિચરે સુખ સાજ ;
તો પછિ અવધપુરી વિષે, શું છે તમારૂં કાજ. ૪
ગુરૂ પિતુમાતા બંધુ મુર, તથા સ્વામિ સુખદાત ;
પુત્ર પ્રાણ સમ સૈવિએ, એ સહુને લલિભાત. ૫
જીવ જીવન અતિ પ્રાણ પ્રિય, સુખદાતા શ્રીરામ ;
સ્વાર્થ રહિત સહુના સખા, નિમેળ જેનું નામ. ૬
પૂજ્ય પરમ પ્રિય જેહ છે, હે સુત તેહ તમામ ;
મનમાં અતિ હિત માનિએ, જેનું સગપણ રામ. ૭
જાણિ એવું જીવમાં સુખદ, જાણો વનમાં સંગ ;
દ્યો જગ જીવન દહાવણ, પ્રેમે રૂડે પ્રસંગ. ૮

પૂર્ણ ભાગ્યંભાનન^૧ થયા, વારિ જાગી હું સમેત
જે તમ મન સહુ ત્યાગિ છળ, કર્યું પ્રભુ ચરણનિકેત. ૯
પુત્રવંતિ યુવતી સતી, સત્ય જગતમાં સોય;
ભક્તરાજ રઘુવરતણે, પુત્ર જેહનો હોય.
નહિતો ભલિ એ વાંઝણી, વૃથા પ્રસવપિડ^૨ લીધ;
રામવિમુખ સુત જણિ અને, નિજ હિત હાની કીધ. ૧૧
તમારેજ ભાગ્યે કરી, રામચંદ્ર વન જાય;
અન્ય હેતુ અંતરવિષે, મને કશો ન જણાય.
સકળ સૂખ સુકૃતતાયુ, હે સુત કુળ છે એહ;
સીતારામ ચરણવિષે, સહજ સુધા શુભ સ્નેહ.
રાગ રોષ ઈર્ષ્યા અને, કામ ક્રોધ મદ મોહ;
થશો ન એ વશ કદિ તમે, દાતા દુખસંદોહ.
સર્વ પ્રકાર વિકારનો, તન મનથી કરિ ત્યાગ;
કરજો મન ક્રમ વચનથી, સેવકાઈ સદભાગ્ય.
વનમાં તમને હે વિરા, સહુ પ્રકાર સુખધામ;
જનનિ જનક જગ જાણિતાં, સંગે સીતારામ.
જેણેકરિ વન રામજી, કદી ન લે મન કલેશ;
તે ઉપાય કરજો તમે, હે સુત એ ઉપદેશ.

રાગ ચોપાઈ ત્રીતાળનો.

એ હું દેહિં સત્ય ઉપદેશ, મારા પરમપુત્ર પ્રાણેશ;
તમથી રામ સીતા સુખ પામે, વનમાં વિકટ દુઃખથી વિશ્રામે. ૧
કરજો એહ ઉપાય ઉલ્હાસે, નહિતો કુખ મારી લજવાશે;
પિતામાત સુહૃદ પરિવાર, સુરદુલ્લભ પુર સુખ સાર. ૨
વનમાં વિસરાવજો સૌની સુરતી, વારંવાર જો જો મૃદુ મુરતી;
એવી શોખ લક્ષ્મણને દેઈ, આશા આપી આવારણું લેઈ. ૩
આપે આશિષ સુભગ સુમિત્રા, નાગપુત્રી પરમપવિત્રા,
રતિ હો અવિરલ નવી રોજ, સીતારઘુવર-પદપાથોજ. ૪
તમને મોકલતાં વનની વાટે, માઝું કઠોર કાળજકુ ન કાટે;
સંગે છે સીતા ને રઘુનાથ, માટે મોકલુછું વન સાથ. ૫
પંથે પજવાણી કરશો ન પ્યારા, પુરશે લાડ કોડ તમારા.
અવધે અવધપુત્રી ભણી વળજો, આ હું દુખિઆરી માને
મળજો. ૬
પ્રેમ આંસુએ આંખ ભરાણી, લાવિ ઉર શિર ફરવો પાણી;
માત ચરણે નમાવી શીશ, પામી વિવિધ પ્રકાર આશીષ. ૭
સંકિત હૃદયે શ્રીલક્ષ્મણ ચાહ્યા, જ્યાં દિનકર કુળ દયાળા;
મૃગબંધન તોડાવી ત્યાગી, ભાગ્યવશ જાણે મૃગ જન્ય ભાગી.

૧ ભાગ્યનું પાત્ર. ૨ પ્રસૂતવેદના, જણવાળી વેદના.

દોહરા.

ગયા લક્ષ્મણ ત્યાંધકી, જ્યહાં જનકીનાથ;
થયા મુદિત મનમાં ઘણા, પામિ સુભગ પ્રિય સાથ. ૧
સીતારામતણા રૂડા, ચરણ સુભગ ધરિ શીર;
સંગ ચાલી સહુ આવિયાં, મહિપતિને મંદીર. ૨
કહે પરસ્પર ખેદવશ, પુર નર નારી જાત;
વિધિએ ભલી ખનાવિને, વળિ ખગાડિ આ વાત. ૩
કૃશાંગ^૩ મન દુખ અતિ ગહન, વદન મલીન વિશેષ;
જ્યમ ક્ષિણમધુમાં^૪ માખિનો, વિકળ દિસેછે વેશ. ૪
શિર ધુણાવિ કર કરડિને, પુરજન સહુ પરતાય;
વિહંગ પાંખ વિનાનું જ્યમ, અતિ અંતર અકળાય. ૫
ભીડ થઈ ભારે ત્યહાં, દશરથને દરખાર;
મ્યમ કરિ વરણે કો કવી, એહ વિષાદ અપાર. ૬
ઉડાડિ સચિવે તે સમે, બેસાડ્યા નરરાય;
રામ પધાર્યા રાજવી, કહ્યાં વચન સુખદાય. ૭
જેયા જનકિ સહિત શુભ, બેય કુંવર રૂપવાન;
વ્યાકુળ થયા વિશેષ ત્યાં, ભૂમીપતિ તઈ ભાન. ૮

વસંતતિલકા છંદ.

સીતા સહીત અતિ સુંદર બેય બ્રાતા,
તે દષ્ટિ દષ્ટિ અકળાય ભુપાળ જ્ઞાતા;
લે ઊર લાવી નૃપતી સુત વાર વારે,
એ વેદના વિરહની કહું કો નિવારે. ૧
બોલી શકે ન અતિ વ્યાકુળ ભૂપ ત્યાંહિ,
શોકે કરી હૃદય દારણ દાહ દાહ;
પીતાપદે શિશ નમાવિજ સાનુરાગે,
શ્રી રામચંદ્ર તવ ઊડિ વિદાય માગે. ૨
હે તાત આશિષ તમારિ હું આજ માગું,
આશા દિઆ અધિક હર્ષધિ પાય લાગું;
ખૂશી સમે અધિક વિસ્મય કેમ કીજો,
આનંદથી દહિરજા યશ જકત લીજો. ૩
હે તાત પ્રીતિવશ પ્રેમપ્રમાદ^૫ કીધે,
સદ્કીર્તિ જન્ય જગથી અપવાદ લીધે;
વાણી સુણી સુતનિ ઊડિ ભુપાળ સ્નેહે,
બેસાડિયા રઘુપતી ગ્રહિ બાંધ નેહે. ૪

૩ દુખનું થએલું શરીર. ૪ થોડા મધમાં. ૫ પ્રેમકરીને ગાફલતાઈ કરવી તે.

હે રામચંદ્ર તમને મુનિઓ કહેછે,
શ્રીરામ તો જગ ચરાચર સ્વામિછ છે ;
કર્મો શુભાશુભ કરે જન માત્ર જેવાં,
દેછે વિચારિ ક્ષણ ઇશ સદાય તેવાં.
જે કર્મકાર ક્ષણ તેજ ગ્રહેછ જોઈ,
નીતી શૂતી નિત કહે વળિ સર્વ કોઈ;
કોઈ અપાર અપરાધ સદા કરેછે,
બીજોજ કોઈ ક્ષણ તેહનું ભોગવેછે.
એવી વિચિત્ર ભગવંત ગતીજ લાગે,
જાણે કહો કાણુ હવે કહું કોનિ આગે;
એવી રિતે નૃપતિ ત્યાં કલપાંત કર્તા,
શ્રીરામરામ મુખથી અતિશે ઉચર્તા.

રાગ આખાહરણનો.

રાયે રામને રાખવા માટે, અતિશે હૃદય અનુરાગી ;
અધિક ઉપાય કર્યા વિધવિધના, મનના સહુ છળ ત્યાગી;
રહેવાની મરજી ન જાણાઈ, કરતાં કોટી ઉપાય ;
ધર્મ ધૂરંધર ધીર રઘુવીર, સત્ય સમુદ્ર સદાય.
તેહ સમે ભૂપતિએ સીતાને, ઊરમાં આણી લીધી ;
રાખવા ભુવનવિષે બહુ રીતે, શુદ્ધ શિખામાણ દીધી ;
વનનાં દુષ્પ કુસહ સહુ સુણાવ્યાં, કહિને કયા ત્યાં અનેક;
સાસુ સસરા ને માતપિતાનાં, સુખ સમજાવ્યાં વિવેક. ૨
રામચરણ મન જનકકેર, અતિશે દિસે અનુરાગ્યુ ;
તેથી ભવન સુગમ નહીં ને, વન પાણુ વિષમ ન લાગ્યું;
અન્ય સર્વ જાણુંએ મળીને, સીતાને બહુ સમજાવી ;
કહિ કહિ વનની વિકટ વેદના, ભારે ભય ઉપજાવી. ૩
સચિવનારી ગુરૂનારીઓ શાણી, ગુણુનિધાનિ ગોરાણી ;
સ્નેહ સહિત સહુ સીતાને શિખ દે, વદને વદી મૃદુ વાણી;
તમને તો વનવાસ દીધો નથી, હે તે હરજે કરજે;
સાસુ સસરા ગુરૂ ગુણુનિધિ જે, કામ કહે તે કરજે. ૪
શીતળ હીત મધુર મૃદુ શિખ એ, સુણિ સીતાને ન મુહાઈ;
શદ્ધચંદ્રની ચાંદની નીરખી, જાણે ચકવિ અકળાઈ;
સંકોચ વશ સીતા ઉત્તર નવ દે, અંદેશો મનમાં આણી;
તે સુણી તર્ત તમકો ઊડી, કેકઠ કપટશહાણી. ૫

દોહરા.

મુનિપટ ભૂષણ જે ભલાં, આણી ભાનન એહ
મુખ આગે ધરિ કેકઠ, વદિ મૃદુ વાણી તેહ.

ભૂપતિ ને હે રઘુપતી, છો તમ અતિ પ્રિયભાણુ ;
ભીડ ન મુકશે સ્નેહવશ, કુંવર તમે કુળભાણુ. ૨
સુકૃત સુવશ કુમો ભલે, શોક થાય પરલોક;
૫ તોપણુ તમને વન જવા, કહે ન નૃપ નિજશોક. ૩
એવું વિચારિ વિવેકનિધ, કરો ભાવ્યું જે તેજ;
પામ્યા સુખ સુણિ જનનિ શિખ, રામચંદ્ર મન સ્નેહ. ૪
વચન બાણસમ લાગિયાં, ભૂપતિ હૃદય નિશાન ;
૬ અરરર પ્રાણુ અભાગિયા, કરતો નથિ પરિયાણુ. ૫
શોક વિકળ મુચ્છિત થઈ, ઢળ્યા ધરણિ નર રાય;
શું કરિએ કરું કોઇને, મુજ ન કાંચ ઉપાય. ૬
સત્વર રામે તે સમે, ધરિ મુનિવેષ વિશેષ;
૭ જનનિ જનકને નામિ શિશ, ચાલ્યા સમરિ ગણેશ. ૭
સજિ વન સાજ સમાજ સહુ, વનિતા બ્રાત સમેત;
નમિ દિવજ ગુરૂ પદ ચાલિયા, કરિ સર્વને અચેત. ૮

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

૧ નિકળી ઊભા વસિષ્ઠને દાર, લાગ્યાં સંગે પ્રજા પરિવાર;
દીડા લોકવિરહદવે બળતા, નયણે આંસુ પ્રવાહ નિગળતા. ૧
સહુને સમજાવ્યા કહિપ્રિય વેણુ, સ્નેહસિંધુ રામ સુખ દેણુ;
બોલાવ્યા પછી વિષ સમાજ, પદ વંદે પ્રીતિ રઘુરાજ. ૨
સ્નેહ સહુને વરપાશન દીધાં, આદર દાન વિનય વશ કીધા;
દાનમાને યાચકને સંતોષ્યા, સ્નેહિ જનને પ્રેમે પરિપોષ્યા. ૩
દાસી દાસ પછીથી બોલાવી, ગુરૂ ગુણુનિધિને સૌ ભજાવી;
નાથ સાંભળો વિનતી થોડી, બોલ્યા રામ કમળ કર જોડી. ૪
સહુને સાર સંભારી હે સ્વામી, મને જાણી આપ અનુગામી
કરજે માતપિતાની પ્રમાણે, માણુ એટલું હું આ ઠાણે. ૫
વારંવાર જોડી યુગ પાણી, કહે રામ સૌને મૃદુવાણી;
સૌવિધે તેજ મમ હિતકારી, કહું સર્વને સત્ય ઉચારી. ૬
જેનાથી રહે સૂખી નરેશ, સૌથી વહાલો મને તે વિશેષ;
માતા સરવે મારે વિચોગે, કુખી થાય ન કદિએ શોકે. ૭
તે ઊપાય તમે સહુ કરજે, પુરજન પરમ પ્રવિણ ચિત ધરજે;
સૌને સમજાવ્યા એરીતે રામ, હૃદયે ગુરૂ પદ કરી પરણામ; ૮
ગૌરી ગિરિશગણેશ મનાવી, પામ્યા આશિષ અતિ મનભાવી
ચાલ્યા સહુને કમળ કરજોડી, રૂડિ અવધપુરીને છોડી. ૯
જતા જોઈ રામને વનવાસ, થયા પુર નર નારી ઉદાસ;
થયા કારમો કોળાહળ, સૌને નેત્રે વહે બહુ જળ. ૧૦
થયા સ્થેર બકોર અપાર, સુણ્યા જળ ન પીડપોકાર;
૧ અપચુકન લંકાવિષે થાય, શોક અવધપુરીમાં જણાય. ૧૧

હૃદયે ખેદ વિવશ સુરલોક, દીસે ગગન વૈમાનના થોક;
મુચ્છા ગઈ ત્યારે ભૂપતિ જાણ્યા, મંત્રિપ્રત્યે ઉચ્ચરવા લાગ્યા. ૧૨

લાલિત છંદ

વિપિન ચાલિયા, રામ નિર્ખતાં;
અરર પાપિ આ, પ્રાણ ના જતા;
તનવિષે રહે, શા સુખે અરે;
વિરહ વેદના, કેમ વીસરે?
અરર આ થકી, કો વ્યથા વડી;
સહિ અને જશે, પ્રાણ તર્ફડી;
ધિર ધરી ઉરે, ભૂપતી કહે;
કયમ રહી શકું, રામ વીરહે.
રથ લઈ અને, સંગ જા સખે!
મુત વિયોગથી, દહ આ ધખે;
કંવર ખે મૂઢું, રૂપ કારમાં;
જનક અંગજ, તેય તે સમાં.
રથ ચડાવિ ને, એ ત્રણિયને;
વન ખતાવજે, બહાલપ ઘણે;
દિવસ ચાર ત્યાં, વનમાં રહી;
મુત મનાવિને, લાવજે અહીં.
નવ ફેરે કદી, ત્રાત ખેયજે;
જળાધિ સત્યના, અપ્રમેયજે;
વિનય તો તમે, વેગથી કરી;
કહ્યું સુગ્રાવજે, મૂખ ઊચરી.
“જનક અંગજ, પાછિ મોકલો;”
“પિતૃતાણી પ્રભૂ, શીખ સાંભળો;”
વિપિન દેખિને, જનકી જદા;
ભય ધરે ઉરે, જોઈ આપદા.
સમય પામિને, ત્યાં ઉચારજે;
શીખ અમારિ આ; સંભળાવજે;
“શ્વસુર સાસુની, શીખ સાંભળો;”
“કહું છું હું હવે, ઘેર જાવજો.”

દોહર.

“વળો પુત્રિ પુર ભણિ તમે, કાનન અતિશે કલેષ;
“ક્યમ નજરે જોયા જશે, પર્વત પહાડ વિશેષ.”
“કદિ પિતૃ ઘર કદિ સાસરે, અભિરૂચિ જ્યહાં તમારિ;”
“રહેજે ત્યાં બહુ રીઝથી, હે શાણી સકુમારિ.”

એહ રિતે સુમંત્ર હે, ઉપાય કરજે જાણ;
ફરશે સીતા તો થશે, પ્રાણાધાર પ્રમાણ. ૩
નહિતો પરિણામે થશે, માંડે મરણ ખચીત;
કશું ન ચાલતું રે હવે, વિધિ થયોજ વિપરીત. ૪
એવું કહિ મુચ્છિત થઈ, પડ્યા પૃથ્વિ નૃપ સોય;
રામ લક્ષ્મણ જનકી, આણિ ખતાવો કોય. ૫
શિશ નમાવિ પામી રજ, રથ ખનાવિ લલિભાત;
ગયા જ્યહાં પુર બહાર છે, સહસીતા ખે ત્રાત. ૬
સંભળાવિયાં નૃપ વચન, સુમંત્રિએ મુખસાજ;
કરિ વિનતી રથ ઊપરે, ચઢાવિયા રઘુરાજ. ૭
ખંને ત્રાત સીતા સહિત, ચઢિ રથ ખનિ તૈયાર;
અવધપુરીને નામિ શિશ, ચાલ્યા મન ગણિ સાર. ૮
વન જતા રઘુનાથને, જાણી અવધ અનાથ;
વિકળ અઢારે વર્ણુ થઈ, ચાલી સહુ સંગાથ. ૯
સમજવે બહુ વિધિવરે, કૃપાસિંધુ રઘુરાજ;
ફેરે પ્રેમવશ વળિ ફરી, આવે સર્વ સમાજ. ૧૦

“તાંડે ગોકુળ જોવાને આવરે. મથુરાનાવાસી” અરગ.

૪ લાગે અવધ ભયાનક ભારીરે, રઘુનાથને વિરહે,
જાણે કાળરાત્રી અંધારીરે, રઘુનાથને વિરહે. ટેક—
પુરનાં સહુ નર નારિઓરે, જાણે છે જંતુ ધાર;
એક બિજને નિહાળીનેરે, ડર પામે કરે બહુ સ્હોરરે
રઘુનાથને વિરહે. ૧
૫ ઘર સમશાન સમાનછેરે, પરિજન જાણે ભૂત
મિત્ર પવિત્ર ને ખાળકરિ, જાણે હોય એ જમનાં દૂતરે
રઘુનાથને વિરહે, ૨
૬ ખાગ અને તરૂં વેલડીરે, કરમાણી સહુ પ્રાય;
સરિત સરોવર આંખથીરે, જાય જ્યાં નહીં એ જરાયરે.
રઘુનાથને વિરહે. ૩
હય ગજ કોટિક સ્થાનકરે; માનિતા મૃગ પાળેલ;
૭ પુર પશુ ચાતક એ તકરે, સહુના દીસેછે ગાત્ર ગળેલરે
રઘુનાથને વિરહે. ૪
કોયલ ને શુક શારિકરે, મહા મનોહર મોર;
અન્ય ઘણા વળિ એ વિનારે, શુદ્ધ સારસ હંસ ચકોરરે.
રઘુનાથને વિરહે. ૫
૧ વ્યાકુળ રામ વિયોગથીરે, ફેરે સહુ ત્યાં સ્હેજ;
ચિત્રલિખિત જાણે જ્યાં ત્યહારિ, વળી દેખાય સહુ નિસ્તેજરે
રઘુનાથને વિરહે. ૬

૧૫૬ પ્રથમદિવસે તમ સાતીરે પડાવ; પ્રભને નિંદાવશ મૂકી રામનું આગળ વાંધવું; તેથી પ્રભને ઉપજતો શોક. (અયોધ્યાકાંડ. ૨)

નગર સઘન વન જાણિએરે, ખગ મૂગ પુર નર નાર;
ભિલડિ તે કેકધી ભામનીરે, મુક્યો રામ વિરહનો અંગારે
રઘુનાથને વિરહે. ૭

દવ એ કુસહ દશેા દીશધીરે, ધીખી ઉડ્યો આરે;
રામ વિરહાગ્નિની વેદનારે, સહી કોણ શકે કુખમેરે.
રઘુનાથને વિરહે. ૮

ભયભિત થઈ સહુ ભાગિયારે, વ્યાકુળ બનિને વિશેષ,
ધ્રિફ્ત હે કેકધી કામનીરે, આજ અકળાવ્યા અવધેશરે.
રઘુનાથને વિરહે. ૯

કીધા વિચાર વિચારિનેરે, સર્વ જને મનમાંય;
રામ લક્ષ્મણ વિના જનકીરે, સુખ સંસારે દીસે ન કાંયરે
રઘુનાથને વિરહે. ૧૦

રામ જ્યહાં ત્યહાં આપણેરે, સંગે સરવ સમાજ;
રઘુવીર પાખે વિચારતાંરે, આ અવધપુરીમાં શું છે કાજરે.
રઘુનાથને વિરહે. ૧૧

એવું દ્રઢ વીચારિનેરે, ચાલ્યા સહુ પ્રભુ સંગ;
સુરકુલિલ સુખ ઘરતાણરે, કરી ત્યાગ તેના તે પ્રસંગરે.
રઘુનાથને વિરહે. ૧૧

દોહરા.

અતિ પ્રિય અંતર જેમને, રઘુવિર પદપાથોજ;
વિષય ભોગ કયમ તેમને, વશ કરિ શકે કહોજ. ૧
તજિ ગૃહ બાળક વૃદ્ધ બહુ, સહુ જન ચાલ્યા સાથ;
વાસ કર્યો તમસા તિરે, પ્રથમ દિવસ રઘુનાથ. ૨
પ્રજા પ્રેમવશ દેખિ અતિ, રઘુપતિએ તેવાર;
સદય હૃદય શ્રીરામને, કુખ થયું અપરંપાર. ૩
કરૂણામય રઘુનાથજી, વિચારતા મનમાંય;
પીડ પામશે આ પ્રજા, વન સુખ દિસે ન કાંય. ૪
પ્રેમ સહિત મૃદુવચન શુભ, કહિને કથા અનેક;
સમજાવ્યા સહુ લોકને, વિમળ વિચારિ વિવેક. ૫
કર્યો પરમ ઉપદેશ બહુ, પાણુ ઉપાય સહુ શોક;
ફરે નહીં તે ફરવ્યા, પ્રેમવિવશ સહુ લોક. ૬
શીળ સ્નેહવશ સહુ પ્રજા, તેથી તે ન તજાય;
કુખધા વશ તે અવસરે, સદય હૃદય રઘુરાય. ૭
લોક શોક શ્રમ વશ થયા, સુરમાયા વળી કાંય;
ભોળવાઈ મતિ તે થકી, નિંદાવશ સહુ ત્યાંય. ૮
વીતિ જામ જુગ જામિની, ન્યારે ત્યહાં જરૂર;
કહ્યું સપ્રીતિએ સચિવને, રામે તેડી દૂર. ૯

આડે રસ્તે આ સમે, રથ હાંકી ભલિભાત;
અન્ય ઉપાયે વનવિષે, નહિ જવાય હે તપ્ત. ૧૦
રામ લક્ષ્મણ જનકી, ચઢિ રથપર તેવાર;
શિવ પદ કમળ નમાવિ શિશ, ચાલ્યાં બનિ તેવાર. ૧૧
સચિવે રથ હાંક્યો તરત, એ તક આડે પંથ;
ચપળ તુરંગ ચલાવિયા, રિઝયા જનકી કંથ. ૧૨
જગ્યા ખાત:કાળમાં, રાયન કરી સહુ લોક;
રઘુપતિ ગયા વિલોકિને, થયો સ્હોર અતિ શોક. ૧૩

રાગ કાશી.

નંદનો કુંવર પરાણાવ, એ દાલ.

લોક પોકારતા આમરે, રામ વિના શોક તમામરે. ટેક.
કહિએય રથનો પંથ જડે નહીં;
વિચાગી ન લે વિશરામરે, રામ વિના. ૧
રામરામ કહી ચોદિશ દાડે;
ભુલી તન ભાન ધન ધામરે, રામ વિના. ૨
બહાણુ જાણ્યે ભરદરિએ દુખિયું
વિકળ વણિકવૃંદ આમરે, રામ વિના. ૩
દ ઉપદેશ ત્યાં એક બિજને;
તજ ગયા શુંદરશ્યામરે, રામ વિના. ૪
ત્યાગ્યા આપણને કલેશ વિચારિ પ્રભુ;
કરવાતણો ન રહ્યો ડામરે, રામ વિના. ૫
મીનની પ્રીત વખાણે નિંદી નિજ,
ધ્રિફ્ત જીવન વાણુ રામરે, રામ વિના. ૬
પ્રિય વિરહ કિંધ તો કયમ દીધું નહીં;
માયૂં મરણુ વિધિવામરે, રામ વિના. ૭
કરતા પ્રલાપ કલાપ એ રીતે;
લેતા મુખે હરીનામરે, રામ વિના. ૮
આવ્યા અવધ પરિતાપ ભર્યા સહુ,
સુને નહીં કોને કરું કામરે, રામ વિના. ૯

દોહરા.

પ્રિયમ વિરહ રઘુવરતણો, તે વરણુઓ ન જાય;
અવધિ આશવશ સહુ પ્રજા, પ્રાણુ રાખતાં પ્રાય. ૧
કરવા લાગ્યાં નારિ નર, અતિ પ્રેમે વૃત નેમ;
રામ દરશહિત કારણે, તજી નિજ તનનૂં કૈમ. ૨
કોક કોકિ અંબૂજ ન્યમ, દીન દિવાકર હીણુ;
ત્યમ રઘુનાથ વિના દિસે, પુરજન પરમ પ્રવીણુ. ૩

છપા.

સીતા સચિવ સહીત, ધીર વીર બને ભાઈ;
શૃંગવેરપુર સમિપ, પ્લોચિયા જગ સુખદાઈ;
ઉતરયા રથથી રામ, દેવનદી દષ્ટિ દયાળે;
કર્યો દંડવત પ્રથમ, અધિક હર્ષે એ કાળે;
લક્ષ્મણ અમાત્ય સીતાહંમે, કર્યો પ્રણામ હરખ ભરે;
સહુ સહિત અધિક સુખ પામિયા, રામચંદ્ર એ અવસરે. ૧
નિર્મળ ગંગાનીર, મોદમૂળ મંગળકારી;
સહુ સુખ કરણી સરિત, હરણિ સહુ શુભ સંસારી;
કોટિક કથા પ્રસંગ; કહી કહિ અનુજ પ્રિયાને;
ન્યાળે ગંગ તરંગ, રામ શુધ હૃદય નિદાને;
નિજ સચિવ અનુજ પ્રિય નારિને, સંભળાવિ તેણે સમે;
મહિમા અધીકતા મુરસરિનિ, જે ગુણનિધિ મન બહુ ગમે. ૨
ગયો પંથ-શ્રમ સર્વ, સ્નાન મુર-સરિમાં કીધે;
થયું મુદિત મન રહેજ, નીર અતિ પાવન પીધે;
જેને સ્મરતાં સહજ, મટે ભવનાં દુખ ભારે;
પંથજ-શ્રમર તેમને, એહ લૌકિક વ્યવહારે;
શુધ સરળ સચ્ચિદાનંદમય, રામ ભાનુકળકેતુ છે.
વળિ નામ જેનું નિર્મળ મહા, સંસ્મૃતિસાગરસેતુ છે. ૩
ગુહનિષાદ એ શુદ્ધિ, પામિયા પ્રીતિ જ્યારે;
બોલાવ્યા પ્રિય બંધુ, મુદિત મન કરિને ત્યારે;
કંદ મૂળ ફળ અમળ, ભેટ એ વિણ ભરિ ભારે;
હરખી હૃદય અપાર, ચાલિએ મળવા ત્યારે;
મૂંકિ ભેટ પ્રભુ મુખ આગળે, કર્યો દંડવત કોડથી;
પ્રભુને વિલોકતા બહુ પ્રીતિ, હૃદય હર્ષ માંતો નથી. ૪
સહજ સ્નેહવશ રામ, ભકત આધિન અમુરારી;
કુશળ ક્ષેમ પૂછિયું, નિષાદ નિકટ બેસારી;
નાથ કુશળ નિરધાર, પ્રીતિ પદ-પંકજ પેષ્યે;
થયો ભાગ્ય-ભાજન હું, આજ જગ જનના લેખે;
હે દેવ ધરણિ ધન ધામ આ, એહ આપનું જાણ્યો;
જનનીય સહિત પરિવાર હું, આપતણે મન આણ્યો. ૫
કૃપા-ધામ કરિ કૃપા, પ્રીતથી નગર પધારો;
સહુને કરો સનાથ, વિનય પ્રભુ એહ અમારો,
સત્ય કહ્યું તે સર્વ, સખા મમ સુસા વિવેકી;
આજ્ઞા તાતનિ અન્ય, તેહ ક્યમ શકિએ છોકી;
વસિ ચૈદ વર્ષ વન-વાસમાં, મુનિવૃત વેષ અહાર પાણ;
નહિ ગ્રામવાસ અવઉચિત તવ, ગુહને દુખ થયુ સુણિ કરણ.

૧ રસ્તે ચાલવાથી ઉપજેતા મમ.

રાગ દેશાખ.

સીતા રામનારે, અદ્ભુત રૂપ નિહાળી રહેજ;
લક્ષ્મણ-ગૌરતારે, વળિ મુખપરનું તરતિખ તેજ. ૧
પ્રેમ સહિત કહેરે, નિર્મળ નગરતાણાં નરનાર;
સખિએ સાંભળારે, સુંદર વેણુ સમય મુખકાર. ૨
તે માખાપનારે, કેવા હે સખિ હૃદય કઠોર;
જેણે મોકલ્યારે, વનમાં બાલક યુગલ-કિશોર. ૩
એક કહે ત્યહારે, ભૂપતિએ બહુ સાડું કીધ;
વિધિએ કરી કૃપારે, લોચન લાભ અમોને દીધ. ૪
ઉર અનુમાનિનેરે, જાણી મનહર શીશમ-વૃક્ષ;
ગુહરાયે ત્યહારે, ભોમિ મુધારી અધિક અલક્ષ. ૫
લઈ રઘુનાથનેરે, ઠામ બતાવ્યો કરવા વાસ;
સહુ રીતે રૂડોરે, રામે કહ્યું વિલોકી વિલાસ. ૬
પ્રીતિ પ્રણામિનેરે, પુરજન આવ્યા પછિ નિજધેર;
રઘુવર સંચર્યારે, સંધ્યા કારણ કરિ શુભપેર. ૭
ગુહરાયે પછીરે, સરસ બનાવી સાથરિ રહેજ;
કુશ કોમળ અનરે, કુમળાં પત્રતાણી વિધિએજ. ૮
મૃદુવાણી વદીરે, શુચિ ફળ મૂળ મધુર ગુહરાય;
બમણું ભરીભરિરે, આણિ રખાવ્યું રામ રીઝાય. ૯
સચિવ અનુજ અનરે, સીતા સહિત મૂળ ફળ ખાઈ;
પ્રભુ પછિ પોદિયારે, પાય પલોટ લક્ષ્મણ ભાઈ. ૧૦
લક્ષ્મણ ઊડિઆરે, ઊંઘ્યા જાણી શ્રીરઘુનાથ;
કહ્યું મૃદુવાણિએરે, સચિવને નિદ્રા લેવામાટ. ૧૧
કશુક જઈ વેગળેરે, સહજને ધનુષ બાણ રાણધીર;
બેશિ વિરાસનેરે, ચોકી કરતા લક્ષ્મણ વીર. ૧૨
વિશ્વાસૂ વડારે, તેડી પ્હેરેગિર બળધામ;
ગુહરાયે પ્રીતેરે, ચોકી મૂકો ઠામોઠામ. ૧૩
જઈ બેઠા પછીરે, લક્ષ્મણ પાસે ગૂઢ નરેશ;
કટિ ભાથા ભીડીરે, ધનુષપર બાણ ચઢાવી બેશ. ૧૪
મુતા જોઈ પ્રભૂરે, નિજમનમાં હિ ગૂહનિષાદ;
પ્રેમ વિવશ થઈરે, કરવા લાગ્યો અધિક વિષાદ. ૧૫
નયણે નીર ઝરેરે, દોહલું મનમાં સમજ દૂખ;
વચન સપ્રેમથીરે, લક્ષ્મણપ્રત્યે વદતા મૂખ. ૧૬

રાગ પરજ.

શેઠ સગાળશા સાધુને સેવે; વાણિયો પાળે વૃત (અરાગ.)
ભુએ વિધિ વામની કરણીરે, શકાય ન કોઈથી વરાણી. ટેક—

ભૂપતિ ભોવન સુંદર એનાં, વિશ્વ-વિમોહન રહેજી;
 ઇંદ્ર સદન ન બરાબરી પામે, મણિમયકેરે તેજી;
 રચ્યાં જાણી કામ સ્વપાણીરે, શોભા શ્યામકાંચી તારી. ૧
 અધિક પવિત્ર વિચિત્ર રૂપાળો, જાણ્યે અનંગ પલંગ;
 પૂંપ સુંગધ સુવાસિત સઘળે, જ્યાં મણિદીપ સુરંગ
 શોભાતાં સર્વ પ્રકારેરે, વખાણતાં ભારતી હારે. ૨
 સુંદર ચંદરવા શુભવસ્ત્રના, તકિઆ ને રૂડી તળાઈ
 ફેલેલિ દૂધના કીણુ સમી મૃદુ, સર્વ રિતે સુખદાઈ
 શાચ્યા કામદેવની જાણેરે, કવિ મુખે શું વખાણે. ૩
 રામ સીતાજી તેહ સ્થળે નિશિ, નિત્ય શયન કરનાર;
 નિજ છબિએ રતિ કામતણા અતિ, રૂપનો મદ હરનાર;
 મનોહર માત સીતાજીરે, રૂપાળા રામ પિતાજી. ૪
 ભૂમિ પથારિએ રામ સીતા તે, પોઢ્યાં વિલોકી હાય;
 શ્રમિત અને પદ પાથર્યા પાખે, નજરે જોયું નવ જાય;
 કોને દોષ કમંતી વાંતેરે, અરે દેવ શું કયું આતે. ૫
 માત પિતા પરિજન પુરવાસી, મિત્ર દાસી અને દાસ;
 જાળવતાં જેને પ્રાણુ પ્રમાણે, પ્રેમે રાખી પાસ;
 સુતા મહિ રામ તે આજેરે, દેખી માઈ કાળજ દાઝે. ૬
 જનક જનક જગજાહેર મહિમા, સુરપતિ મિત્ર શ્વસૂર;
 નાથ રઘુનાથ તેહ સીતાજી, ભોમિએ સુતી જરૂર,
 જુઓ વિધિ વામની કરાણીરે, શકાય ન કોયથી વરાણી. ૭
 કાનન ચોગ્ય શું રામ સીતાજી સ્વપ્ને ન દુઃખ દિલેલ;
 કર્મ પ્રધાન અસત્ય નહીં એ, ખોટા વિધિના ખેલ.
 શુભાશુભ કર્મ કળેછેરે, ક્ષણારબંધે સૌ મળેછે
 કેકય નંદની મંદમતિણિએ, કટિલ કણુ પાણુ કીધ.
 જોણિએ રામને જનકને આ, સુખ અવસર દુખ દીધ;
 વિરોધે વનમાં કાઢ્યારે, આ દારણુ દુખ પમાડ્યાં. ૮
 થઈ રવિવંશ-વિટપને કહાડી, વિશ્વ દુખાળી કીધ;
 ધરણિ શયન જોઈ રામ સીતાનું, જે સહુ જકત પ્રસીધ.
 વિષાદ નિષાદને ભારીરે, કેકયની કુમતી વિચારી ૧૦

રૂડા રામને મેલીને બીજા કોને લજીએ (એ રાગ.)

મધુર મનોહર કોમળ અતિશે, લક્ષ્મણુ યોડ્યા વાણી;
 જ્ઞાન અને પેરાગ્ય ભક્તિ રસ, મિશ્રિત કહું શું વખાણી.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા સુણો શીખ આ સારી; ૧
 કહો કાણુ કોને સુખ દુખનો, દાતા આ સંસારે;
 નિજકૃત-કર્મતાણા ભોકતા સહુ, જોતાં જ્ઞાન વિચારે.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૨

ચોગ વિચોગ ભોગ અને વળી, ભૂ નહારે ભાવી;
 હીત વળી અનહિત મધ્યમ ભ્રમ, ફેદ શકુ શું ગાણાવી.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૩
 જન્મ મરાણની વળી જ્યાંલગી, જકતતાણી જંજળો;
 સંપતિ વિપતિ કર્મ કાળ વળિ, ધરણિ ધામ ધન ન્યાળો.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૪
 જ્યહાં લગી વ્યવહાર જગતનો, સ્વર્ગ નરક પરિવાર;
 સુણિએ ગુણ ગાણિએ મનમાંહે, નજરે જોઈ નિરધાર.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૫
 એહ સર્વે મોહતાણું મુજ, નહિ પરમારથ પેખો;
 પરમારથ પરિબ્રહ્મ અકળ જગ, રામ અનાદી લેખો.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૬
 સ્વપ્ને થાય ભિખારિ નૃપાધિશ, રંક સ્વર્ગપતિ થાય;
 જાગ્યે લાભ ન હાનિ કશી ત્યમ, જકત પ્રપંચ જાણાય.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૭
 એવું વિચારી અંતઃકરણે, કદી રોષ નવ કરિએ;
 વૃથા કોઈને દોષ ન દઈએ, રામ હૃદયમાં ધરિએ.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૮
 મોહ-રાત્રિમાં સર્વ સુનારા, જકત જીવ લઘુ મોટા;
 સ્વપ્ન અનેક પ્રકારતાણું અતિ, ખરાં જુએ પાણુ ખોટાં.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૯
 આ જગ જામિનિમાંહે જાગે, કોઈક અખંધુત ચોગી;
 પરમારથી પ્રપંચ રહિતનો, વિષય વ્યસનથિ વિચોગી.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૧૦
 આ જીવ જાગ્યો જકતજાળમાં, એમ જાણિએ ત્યારે;
 સર્વ વિલાસ વિષયથી વિરહિત, જરૂર જાણાએ જ્યારે.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૧૧
 થાય વિવેક અનેક પ્રકારે, મોહ અને ભ્રમ ભાગે;
 તવ રઘુપતિના પદ-પાથોજે, મન અતિશે અનુરાગે.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૧૨
 સખા પરમ પરમારથ જોતાં, એહ અચળ જગ દીસે;
 મન કમ વચને રામચરણમાં, થાએ સ્નેહ અતીસે.
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૧૩
 રામ પૂર્ણ પરિબ્રહ્મ અકળ જગ, પરમારથ રૂપ કહિએ;
 અવિગત અખિલ અનાદિ અનુપછે. જાણિ ચરણુ ચિત દઈએ
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૧૪
 સકળ વિકાર રહિત અવિનાશી, માયા ગુણુ ગોતીત;
 વેદ અહોનિશ નેતિ નેતિ કહિ, નિરૂપણુ કરે સપ્રીત
 રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૧૫

(અચોધાકાંડ. ૨)રામલક્ષ્મણજટાબાંધેછે તે જોઈ સુમંતનો શોક, રાજનો સંદેશો, સીતાને પાછી જવા રામનું સમજવડું. ૧૫૯

લક્ષ્મણે મોઢી મુરહિત વળિ, બ્રાહ્મણમાટ કૃપાળ ;
કરે ચરિત્ર ધરી નર તન શુભ, શુભ્યે મટે જગ-જાળ.
રૂડા ગૂહ હે ગુણવંતા. ૧૬

દોહરા.

સખા સમહં એવું ઉરે, પરહરિ મોહ અથાગ ;
સીતા રઘુવર ચરણ તમ, અધિક કરે અનુરાગ. ૧
માતઃકાળ થયો ત્યહાં, કથતાં પ્રભુ ગુણ સાર ;
જાગી ઉડ્યા જગતપતી, જગ મંગળદાતાર. ૨
સકળ શૌચ-ક્રિયા કરી, સ્નાન કર્યું શ્રીરામ ;
શુદ્ધ દૂધ વડ-વૃક્ષનું, મંગાવ્યું તે ડામ. ૩

ચોપાઈ ત્રીતાળની.

મંગાવ્યું વડ-વૃક્ષનું દુધ, હર્ષ શોકવિવશ સૌ વિબુધ ;
સહિત લક્ષ્મણ શ્રીજગનાથે, શીર જટા ખનાવી હાથે. ૧
કરે નર ચરિત્રો અદ્ભૂત, બન્યા નાથ જોગી અખૂટ ;
જોઈ જોગી સ્વરૂપ સુમંત, નીર લોચને અધિક વહંત. ૨
ઉર દાહ ને વદન મલીન, કરજોડી વચન કહે દીન ;
નાથ કહ્યું છે એવું નરનાથે, રથ લઈ જાઓ રામની સાથે. ૩
“ગંગા નવરાવી વનખતાવી, લાવો પ્રાત યે પાછા વળાતી ;”
“લક્ષ્મણ રામ સીતા લાવોતેડી, સંશયસકળ સંકોચ નિવેડી” ૪
એવું કાવ્યું છે કૌશલનાથ તમે સાંભળો હે રઘુનાથ ;
કરો નાથ તે જહાં બલીહાર, સર્વ જકતના પ્રાણ આધાર. ૫
કરી વિનતી સુમંત પડ્યો પાય, દીન બાળની જ્યમરોતો જાય ;
કરો તેજ કૃપા કરી નાથ, જેથી અવધ ન થાય અનાથ. ૬
સુણી વિનતી ને સ્નેહ પ્રમાણી, પ્રેમ આંસુએ આંખ ભરાણી ;
પગે પડતો ઊઠાડી શ્રીરામે, દીધો બોધ સુમંત્રને શ્યામે. ૭
તમે ધર્મપંથમાં? છો તાત, તેની કહું શું વિસ્તારી વાત ;
દધિચિ શિખિ હરિચંદ્રનરેશ, સદ્યાં ધર્મકારણ કોટી કલેશ. ૮
રંતીદેવ વળી બળીરાજ, ધર્મો ધર્મ સંકટ સહિ ઝાઝાં ;
સત્યસમધર્મનહિં અન્યતાત, આગમનિગમપુરાણ પ્રખ્યાત. ૯
પાત્રો ધર્મ મુલ્લભ કરી સોય, ત્યાગુ તે અપયશ જગ હોય ;
પ્રતિષ્ઠિતને અયશથી નિદાન, દાડણ દુષ્કાંટિભરણ સમાન. ૧૦
બહુ કહું શું તાત તમ આગે, ઉતર દઉં ફરી પાતક લાગે ;
પિતા પદ ત્રહી કોટી પ્રકાર, કરજો કરજોડી વિનય અપાર. ૧૧
કેહજો કાવ્યું છે રામે આમ, મારા પ્રેમી પિતા પરણામ ;
“કશી વાતની ચિંતા વિચારી, તાત કરજો નહીં કદી મારી.” ૧૨

૧ ત્રીતાળના પુરૂષને

દોહરા.

“કરજો નહિં કરી વાતની, ચિંતા મારિ અઘાત ;”
“હું સુખિ વનમાં સર્વ વિધ, તમ પ્રતાપ હે તાત.” ૧
હે સુમંત વળિ છો તમે, પિતૃ સમ મમ હિતકાર ;
કરજોડી કરૂં વીનતી, તમ પાસે આવાર. ૨
દુઃખ ન પામે નૃપતિ કદિ, કરિ મન મારો શોચ ;
તેજ તમારે કરવું નિત, તજી હૃદય સંકોચ. ૩
સુણી સચિવ રઘુનાથના, અરસ્પરસ સંવાદ ;
પરિજન સહિત વિકળ અતી, ગુણિયલ ગુહનિષાદ. ૪
કહ્યું લક્ષ્મણે તે સમે, સચિવ સાથ સંદેશ ;
“શ્રીવશ થઈવન કાઢિયા, શો અવ વૃથા કલેશ.” ૫
“મનામણાં મિથ્યા કરાં, શા મિથ્યા સંતાપ ;”
“શા મિથ્યા સંદેશરા, પ્રથમ વિચાર્યું ન બાપ.” ૬
અતિ અનુચિત જાણી પ્રભૂ, રાખે વારિ વિશેષ ;
હે લક્ષ્મણવિર શૂં વદા, પિતા પામશે કલેશ. ૭
સંકોચાઈ સહસ્રવિધ, નિજ શોગન દઈ રામ ;
કહે સચિવ પ્રત્યે મુખે, વચન મુખદ અભિરામ. ૮
લક્ષ્મણ સંદેશો તમે, જઈ નવ કલેશો કાંય ;
અતિશય આહૂં આવશે, મહિપતિને મનમાંય. ૯
કહે સુમંત્ર પછિ તે સમે, ભૂપતિનો સંદેશ ;
સહિ નહિં શકશે જનકી, કાનતના અતિ કલેશ. ૧૦
જે વિધિ અવધપુરી ભાણી, વળિ આવે સીતાય ;
તે રઘુવીર તમે કરો; અતિશય ઉચિત ઉપાય. ૧૧
“નહિં તો હે રઘુપતિ નિપટ, હું આધાર વિહીન ;”
“જીવિશ નહિં તમ વિરહથી, જ્યમ જળ પાખે મીન.” ૧૨
મૈયર સાસરિએ સદા, સર્વ પ્રકારે સૂખ ;
પ્રાણ પ્રમાણે પાળશે, નહિ કો વાતે દૂખ. ૧૩
જવ જ્યાં મન માને ત્યહાં, મુખે રહે સીતાય ;
જ્યાં લગિ દુખના દાહલા, આ દિન સહુ વિતિ જાય. ૧૪
વીનતિ ભૂપતિએ કરી, સરળ ચિત જે ભાત ;
આરત પ્રીતિ ભરી ભલી, કહિ ન જાય તે વાત. ૧૫
સુણિ સંદેશો તાતના, રઘુપતિ કૃપાનિધાન ;
સીતાને શિક્ષા દિએ, કહિ કહિ કોટિ વિધાન. ૧૬
સાસુ સસરા ગુરૂં અને, પ્રિય પરિજન પરિવાર ;
વળો તમે તો સર્વનો, શાંત વિરહ-અંગાર. ૧૭
સુણિ પતિ વચન કહે પછી, પૈદહી મુખ વાત ;
પરમ સનેહી પ્રાણપતિ, મુણો તમે સાક્ષાત. ૧૮
કરૂં જામય પ્રભુ છો તમે, પરમ વિવેકિ પ્રમાણ ;
તન તજી છાયા વેગળી, રહે ક્યહાં રઘુભાણ! ૧૯

૧૬૦ મુખંત સાથે સીતાનો સાસુ સસરાને સંદેશ, પ્રધાનનું પાઠાવણું, અચળી વિરહદયા, રામનું ગંગાતીર આવડું (અધ્યધાકાંડ. ૨)

પ્રભા જાય ક્યાં ભાનુ તજિ! ચંદ્રીકા તણ ચંદ!
હું અધાગા આપની, ક્યાં જઉં તજિ તમ સંગ! ૨૦
નિજ પતિને અતિ પ્રેમમય, વિનતિ સુગામી સીત;
વદે સચિવ પ્રત્યે રૂડી, મૃદુ વાણી સહ પ્રીત.

હરિગીત છંદ.

મૃદુ વાણિએ સીતા કહું ત્યાં, સચિવપ્રત્યે વાતડી;
હિતકારિણી પિતુ રવસુર સમ તમ, દષિત શીતળ છાતડી;
દર્શી ઉતર અનુચિત અતી પાણુ, તેથી વિરિમત ના થશો;
આરતવશે સન્મૂખ થઈ તે, આહું મન નવ લાવશો. ૧
સહુ આર્ય સુતપદકમળવાણુ, સગપાણુ વૃથા સંસારનૂ;
અનુજ અનુજ મા તાત વણિ સહુ, સુગંજન પરિવારનૂ;
વૈભવ વિલાસ પિતાતાણુ શુભ, જન્મભાદુન જે દિશે;
નૃપ મુકુટમણિ સરખા ઘાણુ નિત, આપિ નમતા પદપિશે. ૨
માવિત સુખ ભંધાર એવાં, જન્મજાહર માહરે;
પાણુ પ્રાણુનાથ વિના ન ભાવે, એહ મુજને અંતરે;
સસરા સખળ કૌશલપતીછે, ચક્રવર્તિ મહાખળી;
જેના પ્રગટમહિમા જગતમાં, ઐહલ્યુવનવિષે વળી. ૩
લે જેહને સુરનાથ સાદર, આપિ પ્રીતિ આગળે;
દે અર્ધે સિંહાસન સુ આસન, બેઠી ભુજ ભરિને મળે;
સસરા સખળ એવા પ્રતાપી, અવધ વાસ અતી ભલો;
છે જનનિસમ સાસુ તથા પરિવાર પ્રિય અતિ ઉજવળો. ૪
રઘુનાથ પદપાથોજ રજ વાણુ, સુખદ નહિ સ્વપ્રેય કો;
સુખધામ મન વિશ્રામ રામજી, એ વિના નથિ અન્યકો;
આ અગમ પંથ અનંત પવંત, વન ભયંકર ભોમિકા;
ગજ કુશરી નદિઓ સરોવર, છે ભયંકર મુજથકા. ૫
તન પુષ્ટ ભીલ વરાહ હરણાં, વણિ વિહંગ વડા ઘણા;
સહુ સુખદ પ્રિયપતિ સંગ મુજને, ભાગ્યમાં કહો શી માણા;
મુજ માટ સાસુ શ્વસુર પાસે, વિનય કરજો પદગ્રહી;
મમ શોચ કઈ કરશો ન સુખિ વન, તમપ્રતાપે હું અહીં. ૬
પ્રિયનાથ સાથ દયાળ છે વણિ, દિયર લક્ષ્મણુ લાડકા;
અતિ ધીર વિર બાણુવળી બહુ, મારિ જેણુ તાડિકા;
અતિ પંથશ્રમ ભ્રમ વિપત વડિ કશિ, મનવિષે મારે નહીં;
મમમાટ હે સસરાજિ મનમાં, શોચ કઈ કરશો નહીં. ૭
મા તાત સમ મમ સાસુ સસરા, તેમને કહેજો તમે;
તમ આશિષે કરિ છૂં આધિક, પતિ સંગ સુખિ હું આ સમે;
સેવા સમય દેવે દિધો વનવાસ, આશા ઉરે રહી;
મમ સાસુને કહેજો તમે, તમ દાસિએ વિનતી કહી;

દાહર.

સુણિ સુમંત્ર સીતાતાણી, શીતળ વાણિ વિશેષ;
થયો વિકળ જ્યમ મણિ વિના, વ્યાકળ મણિધર વેશ. ૧
મુજે ન નયને આંશુથી, શુણે ન કરુંએ કાન;
કહિ ન શકે વદને કરૂં, અતી વિકળ મતિમાન. ૨
દિધો બોધ બહુ ભાંતિએ, રઘુપતિએ તે વાર;
તદપિ ન શીતળ છાતિ થતિ, હૃદય વિરહઅંગાર. ૩
સાથમાટ રઘુનાથશૂં, કીધો યત્ન અનેક;
ચોગ્ય ઉતર રામે દિધો, પડ્યા હૃદ કર છેક. ૪
આળંબી ન શકાય શુભ, રામ-રજા તે વાર;
કહણુ કર્મ ગતિથી કરૂં, ચાલે નહિ નિરધાર. ૫
સાનુજ રામ સીતાતાણુ, ચરણુ નમાવી શીર;
કર્યો સચિવ જ્યમ વણિક નિજ, મુડિ ગમાવિ તજિ ધીર. ૬
રથ હાંક્યો સચિવે જ્યહાં, સજિને સર્વે સાજ;
નિરખિ નિરખિ હય રામ તન, હણુહણુટ કરતાજ. ૭
વાગ ન માને વાજિ શુભ, જે નિત આજાકાર;
હમ રાશ તોડાવતા, માને નહિ ડચકાર. ૮
કેશવાણિ ખંખેરતા, હાંકે જવ દઈ ત્રાસ;
દે ક્લંગ દડબડ કરી, તાણિ જાય પ્રણ પાસ. ૯
વિરહ વેદના વાજિની, અધિક જોઈ રઘુનાથ.
પ્રેમે હય પિડ થાખડે, કેશવાણિ ગ્રહિ હાથ. ૧૦
અતિ વિષાદ ઉર આણિને, ચલાવિ આપ્યા પંથ
વિરહ ભર્યા હય હણુહણુ, નિરખે જાનકિ કંથ. ૧૧
રઘુવીર વાજિ દશા નિરખિ, નિષાદ હૃદય વિષાદ;
શિર ઘુણાવિ પસ્તાય બહુ, મૂકિ માન મરિયાદ. ૧૨
જેના દુસહ વિચોગથી, વિકળ પશૂ પાણુ એમ;
તો પછિ માત પિતા પ્રજા, છંવશે સર્વે કેમ. ૧૩
બળાત્કારે સચિવને, અવધ મોકલી રામ;
ચાલિ આવિયા આપ પછિ, ગંગાતીર અભિરામ. ૧૪
મગાવિ આણૂં નાવ ત્યાં, સત્વર માછી પાસ;
આવિ કહે તે એ રિતે, સુણો રામ અવિનાશ. ૧૫
શામલિએ ચારને, મેરી મટુકી છિના લીનીરે. (એરાગ-)
રૂપાણા રંગીલા રઘુનાથ ચઢો ન નાવેરે ટેક.
ચરણુકમળરજ નાથ તમારી;
દીસેછે એ અતિશે કામણુ ભરીરે, રૂપાણા રંગીલા. ૧

મૂળી મનુષ્યકરણિ કશી એ છે ;
રહિએ તેથી અહનિશાં મન ડરીરે, રૂપાળા રંગીલા.
સ્પર્શ થતાં શલ્યા થઈ ગઈ અહલ્યા ;
કહો પ્રભુ તે શું કામણ વિનારે ? રૂપાળા રંગીલા.
પહાણુથકી નથી કાષ્ટ કણ આ ;
વિચારો મન રઘુપતિ રંગભીનારે, રૂપાળા રંગીલા.
નાવ નારી થઈ જાય સ્પરશતાં
કહો પછી નાથ હું ક્યમ કરૂં ? રૂપાળા રંગીલા.
વાટ પડે મારી નાવ વણસતાં ;
દયાળ હું દિલમાં તેથી ડરૂં, રૂપાળા રંગીલા.
એણે કરી પરિવાર સૌ પોષું ;
જાણુ ન હુન્નર હું બિન્ને કશારે, રૂપાળા રંગીલા.
જો પ્રભુ જરૂર પાર જવા ચાહો.
વિવેકે વિભો મમ ઉર વસોરે. રૂપાળા રંગીલા.
ચરણકમળ ઘાઈ નાવે ચઢાણું ;
કશી ઉતરાઈ ઇચ્છું નહીંરે. રૂપાળા રંગીલા.
આપની આણુ કે સમ દશરથના ;
કહું સત્ય સહુ ગંગજળ ગ્રહીરે. રૂપાળા રંગીલા.
લક્ષ્મણ મારો તીરે ભલે પાણુ ;
ઘોવા ન દો પદ જ્યાંલગી તમેરે. રૂપાળા રંગીલા.
ત્યાંલગી નાથ હું પાર ઉતારૂં ન ;
કૃપાળુ કરો જેહ મન ગમેરે. રૂપાળા રંગીલા.

દોહરા.

પ્રેમ લપેટલ અટપટાં, શુણી માછીનાં વેણુ ;
જેતા અનુજ સીતા ભણી, રઘુપતિ અતિ સુખદણુ,
કૃપાસિધુ રઘુનાથજી, વધા મંદ હસિ પ્રાય ;
જયિ જય નવ નાવ તુજ, કર તું તેજ ઉપાય.
વેગે જળ આણી અને, પદ પખાળ આ વાર ;
થાય વિલંબ અતી ઘણા, જટપટ પાર ઉતાર.
જેનું નામ લેતાં મુખે, અતિ હિત એકજ વાર ;
ઉતરે નર ભવસિધુ અતિ, પામી દુખનો પાર.
તે કૃપાળુ આ માછિનું, કરે સવાસલુ સ્નેહ ;
ત્રિલોક પદ અતિ અદ્યપછે, માછિભાગ્ય આગેજ.
ચરાણુ ચારૂ નખ કાંતિ શુભ, નિરખિ હરખિ મન ગંગ ;
પ્રભૂ વચન મુણિ મોહમતિ, ગત થઈ તેહ પ્રસંગ.
રામરજ પામી અને, મૂકિ માછિયે દોટ ;
લાલ્યો જળ ગંગાતાલું, ભરી કાષ્ટકથરોટ.

અતિ ઉમંગ આનંદ અતિ, વળિ અનુરાગ ઘણાજ ;
૨ પખાળવા લાગ્યો પ્રીતે, રઘુવર પદ-પાથોજ.
૩ યુધ્ધવૃષ્ટિ કરિ સર્વ સુર, વદને કરે વખાણ ;
૪ પુણ્યપુજ એ સમ ન કો, લિધી જગતમાં લાણુ.
૫ પદ પખાળિ જળપાન કરિ, આપ સહિત પરિવાર ;
૬ પિતૃ પાર કરિ રામને, મુદિત ઉતાર્યા પાર.
૭ ઉતરિ ઉભા નદીરેતમાં, અતિ હોંસે રઘુનાથ ;
૮ ગૂહનિષાદ અનુજ અને, સીતાજી સંગાથ.

રાગ ગોપીચંદાખ્યાનમાંનો.

ગોપીચંદ ચરિત તુમ મુનોરે મેરે ગુનરાશી. (અઢાળ)

૧ ઉતરિ દંડપાણીમ શ્રીરામને, માછિએ કીધો ;
૨ સંકોચાયા શ્રીપતિ મન એમ, ન દોકડો દીધો.
૩ પતી હૃદયની વાત સીતાજી, સ્નેહ જાણનારી ;
૪ મણિ મુદ્રિકા મન આનંદે, આંગળીથી ઉતારી
૫ કહે માછીને રામ હેભાઈ, તું લે ઉતરાઈ ;
૬ માછિએ ગ્રહ્યા પદ-પાથોજ, હૃદય અકળાઈ.
૭ આજ પામ્યો ન શું રઘુનાથ, કહો આ કાળે ;
૮ મટયા દરિદ્રદોષ દુઃખદાહ, લોચન ભરી ન્યાય.
૯ કીધી અગણિત કાળ કૃપાળ મેં, અતિશે મજૂરી ;
૧૦ દીધી આજ મને દીનાનાથ, વિધિએ ભરી પૂરી.
૧૧ જોઈએ ન કરું હવે મારે, સ્વામી આ સંસારે ;
૧૨ દીનાનાથ દયાળ અનુગ્રહ, ઉચિત તમારે.
૧૩ વળતી વાર જો કરુક કૃપાળ, કૃપા કરી દેશો ;
૧૪ તે પ્રસાદ હું શિર ધરી લઈશો, લેવાનું જો કહેશો.
૧૫ રામ લક્ષ્મણ આગ્રહ અતિશે, માછીશુ કીધો ;
૧૬ ઉતરાઈના દોકડો તોય ન, એકે લીધો.
૧૭ ભક્તી વિમળના વરદેઈ કીધો, વિદાય શ્રીનાથે ;
૧૮ ધન્ય ભાગ્ય પ્રસંશે દેવ, ઉઘર્યો હરી હાથે.
૧૯ કચું સ્નાન શ્રીરઘુકળનાથ, અનુજ મિયા સાથે ;
૨૦ કરી પાર્થિવ પૂજ સમીત, નમ્યા સ્વામિનાતે.
૨૧ કરજોડી કહેછે સીતા, સુરસરિને સમીત ;
૨૨ માતા પુરજો મનોરથ મારા, આનંદ સહિતે.
૨૩ પતિ દિયરતાણી સંગાથ, કુશળતાથી આવી ;
૨૪ ફરી પૂજ કરૂં મા તમારી, પૂરાણ પ્રેમ લાવી.
૨૫ સીતા વિનતી મુણી અતિ પ્રેમ, રેણુ કરી રેણી ;
૨૬ નિર્મળ જળથી વિમળ થઈવાણુ, અધિક સુખદણી. ૧૩

મુણુ રઘુવર પ્રાણપ્રિયા સતી, જનકી વાણી
જેતાં વિદિત પ્રભાવછે તારો, સકળ ગુણખાણી.
રંક લોકપતી થાય જો તું, કૃપામિત્રે ન્યાજો;
સેવે સર્વ સિધ્ધિ કર જોડી, તને આ કાજો.
અતિ વિનય સુણાવ્યો મને, મૃદુ વચન ઉચારી;
દીપ્તી મુજને વડાઈ તે આજ, કૃપા કરી ભારી.
તદપિ દેવિ હું દેહ આશિષ, આનંદ ઉર આણી;
થયા સદ્ગુણ સર્વવિધિ સત્ય, મધુરમય વાણી.
પતિ દિયર સહિત આપિ ક્ષેમ, કોશલપુરમાંહે;
થાશે પૂણું સહુ મનકામ, સુયશ જગ મોહે.

તોટક છંદ

મુણિ મંગળમૂળ સુગંગ ગિરા, અનુકૂળ અતી સમજ અનુરા;
પ્રભુએ કહ્યું ગૂડ પ્રતેપહિથી, ઘર જાવ સખા અવતો અહિથી ૧
મુણિ શુષ્ક મુખે ઉર દાહ થયો, રઘુનાથ વિચોગ ન જાય કહ્યો;
દીનવાણી કહે કરજોડી અતી, રઘુનાથ મુણી મુજની વિનતી ૨
રહિ સાથ ખતાવિશ હું રસતા.દિન ચાર કરી પદસેવકતા;
જઈ વાસ કરો પ્રભુજેહ વને, મન પાણીકટી કરવાનું મને. ૩
તવ જોયે રજા કરશેા મુજને, કહે તે રઘુવીરનિ આણુ મને;
પ્રિહિ સ્નેહ સનેહ સુતેહતણા, ગુહસંગલિધાન ઉલાસ ઘણો ૪
ગુહનાતિ સહુ નિજ તેહિ લિધા. કરિને પરિતોષ વિદાય કિધા;
ગણનાથ તથા શિવને સમરી, શિર નામિ પ્રિતેહરિસૂરસરી. ૫
સહુ સીય અનુજ સખા સહિતે, વનમાં વિચર્યા રઘુનાથ પ્રીતે;
તરૂં હેડ રહ્યા પ્રભુ તે દિવસે, ડડમેટ કરી અનુજે અતિશે. ૬
કરિ માત ક્રિયા ઉઠિ માત સમે, પ્રભુ જાય કપાય સુપંથ કમે;
પ્રભુએદિહીરથરાજ ભલો, મહિમાજગમાં અતિશે ઉજો. ૭
શુભ સત્ય અમાલ્ય શ્રદ્ધાસુપ્રિયા, હિતકારક માધવમિત્રથયા;
ભરચારપદાર્થિકોષભલો, અતિપૂણ્ય પ્રદેશ સુદેશમળ્યો. ૮
ગઢ ગાઢ અભંગ મુક્તિ સદા પ્રતિપક્ષિ ન કો સ્વપનેય કહા;
સહુ તીરથ સૈન્ય સુવીર ખડ, દળનાર કલૂષ સમૂહ સહુ. ૯
હરિઆસને સંગમ જેહ સ્થળે, વડ અક્ષય છત્ર કદી ન ચળે;
જમુનાજળ ગંગ તરંગરૂપી, શિર ચંચર નિત્ય ઢળેયદપી. ૧૦
હપ દોષ દરિદ્ર અભંગ ઘણા, સહુ ભંગ પ્રયાગ જનાર તણા;
જન સુકૃતિ સાધુ સુસેવ કરે, મનકામ સહુ અભરેજ ભરે. ૧૧
નિત વંદન વેદ પુરાણ કરે, ગુણગ્રામ કથ્યે પતિતો ઉચરે;
કહિ કો શકનાર પ્રભાવ ઘણો, સુખદાયક જેહ પ્રયાગ તણા. ૧૨

દોહરા.

- ૧૪ કલુષપુંજકુંજર ઉરે; મહાધાતિ મૂગરાજ;
સેવક જન સદભાગિયા, કથું જગત શુભકાજ. ૧
- ૧૫ તીર્થરાજ એવું દિહું, સોહામણું સહસાજ;
સુખસાગર સુખ પામિયા, હૃદયવિશે રઘુરાજ. ૨
- ૧૬ શ્રીમુખ તીરથરાજની, વિમળ વડાઈ સમેમ;
કહિ મુણાવિ સિય અનુજને, વળિ નિષાદને તેમ. ૩
- ૧૭ કરિ પ્રણામ જેતાં સહુ, વન ઉપવન શુભ ખાગ;
કહે મહાતમ શ્રીમુખે, રઘુપતિ અતિ અનુરાગ. ૪
- ૧૮ આપિ ત્યહાં એવી રિતે, જોઈ જિવેણી સાર;
સકળ સુમંગળદાયણી, સ્મરતાં જેહ લગાર. ૫
- ૧૯ સ્નાન કથું આનંદ મન, સ્નેહ કરિ શિવ સેવ;
પુજ્યા યથાવિધિ એ સમે, તર્તિત તીરથ દેવ. ૬
- ૨૦ પછિ આવ્યા રઘુપતિ જ્યહાં, ભરદ્વાજ મુનિરાય;
કરતા જોઈ દંડવત, મુનિ ઉર લઈ હરખાય. ૭
- ૨૧ મુનિ મનના આનંદ અતિ, કહ્યા ન જાય કદાચ;
જાણ્યે પ્રભાનંદ ઢગ, પામિ નિરખિ હરખાય. ૮
- ૨૨ આશિર્વાદ દિધો રૂડો, મન હરખાઈ મુનીશ;
અંતરમાં અનુમાનતા, મારાં ભાગ્ય અતીશ. ૯
- ૨૩ લોચનગોચર સુકૃત રૂળ, જાણ્યે વિધિએ આજ;
કયાં કોણ પૂણ્યે કરી, જે દોડા રઘુરાજ. ૧૦

વસંતતિલકા છંદ.

- ૧ દે આસનો કુશળ પ્રશ્ન કરી પ્રમેદ;
પ્રેમે પરીપૂરાણ કીધ પુજ્યા વિનાદ;
અંકૂર કંદ ફળ મૂળ અપાર આણી;
દીધાં ત્યહાં અમિસમાં મુનિએ વખાણી. ૧
- ૨ સીતા તથા અનુજ ગૂડ સમેત રામે;
ખાધાં અતી રૂચિય મૂળ રૂળો સુઝામે;
શ્રીરામ સૌ શ્રમ જતાંજ થયા સુખાળા,
ઊચારતા મુનિ મૃદુ વચનો રૂપાળાં. ૨
- ૩ વૈરાગ ત્યાગ તપ તીરથ જોગ મારો,
તે આજ સૌ સદ્ગુણ ધન્ય પ્રભુ વિચારો;
સર્વે સુસાધન રૂપીત કૃતાર્થ હોડો,
હે રામ આજ તમને નજરે હું જોડો. ૩
- ૪ ખીજ ન લાભ સુખની અવધીય આથી,
સૌ આશ પહોંચિ તમને પ્રભુ દર્શવાથી;
હે નાથ દો વર કૃપા કરિને હવેથી,
ચાણુંમુજને સહજ સ્નેહ વધેજ જોથી. ૪

ત્યાગી સહુ કપટ ને મન કર્મ વાણી,
જ્યાં સૂધિ થાય તમનો નહિ ભડત જાણી;
ત્યાં સૂધિ સૂખ સ્વપને કદિએ ન તેને,
કોટી ઉપાય કરતાં નહિ શાંતિ એને.

૫

સૂણી મુની વચન રાઘવ સંકુચાયા,
આનંદ ભડિત શુભ ભાવથિ તે ધરાયા,
રામે પછી મુનિતાણા મુયશો વખાણ્યા,
કોટીક ભાંતિ કથિને સહુને મુણાવ્યા.

૬

તે મોટ તેજ ગુણપુંજ પ્રમાણુ સ્વામી,
જેને મુનીશ તમ આદર દા મુનામી;
અન્યોન્ય રામ મુનિનાથ નમે કહેછે,
વાણી અગોચર અતી સુખ લાવ લેછે.
પામ્યા શુધી સરવ કોઈ પ્રયાગ વાસી,
મૂની ખટક સિંધ તાપસ ને ઉદાસી;
આવ્યા સહુ મુનિશ આશ્રમમાંય ધાતા,
જેવા કુમાર નૃપના અતિ રૂપવંતા.
રામે પ્રણામ કિંધ પ્રીતથિ સર્વકોને,
આનંદ લાભ દઈ લોચન સૌ જનોને;
આશીષ દઈ ગણિ શ્રેષ્ઠ અતી અતીથી,
સૌ કો વખાણુ કરતા વળિયા તહીંથી.
વિશ્રામ કીધ નિશિએ સુખધામ રામે,
પ્રાતઃસમે કરિ સનાન પ્રયાગ ધામે;
ચાલ્યા સૌતા અનુજ ગૃહ સમેત રામ,
સ્નેહ મુનીશ ચરણે કરિને પ્રણામ.

લુનંગી છંદ.

ઋષીને કહેછે ધરી પ્રીત હૈયે.
અમો નાથ કહેને કિંચે પંથ જૈયે;
હસી મંદ ઋષી કહે રામ પાસે,
સહુ પંથ સ્થેલા તમોને પ્રવાસે.
કહી શિષ્ય બોલાવિયા સાથ સાડ,
મુણી હર્ષિ આવ્યા પચાશેક વાડ;
અતી સર્વનો પ્રેમ શ્રી રામ ચાલ્યો,
દિકો છે અમે પંથ સૌ એમ વાલ્યો.
ખટૂ ચાર દીધા પ્રભુ સંગ ત્યારે,
કર્યાં જેમણે સુકૃતો જન્મિ ભારે;
પ્રણામી મુનીપાય આશીષ પામી,
ઉરે આણિ આનંદ ચાલ્યા મુનામી.

યદા નીસરે ગ્રામની પાસ જઈ,
નરો નારિ સૌ દર્શને જાય ધાઈ;
લઈલાભ આ જન્મનો એ પ્રસંગે,
વળે દુઃખિ થે મોકલી મન સંગે.
ખટૂ ચાર વીદાય કીધા મુક્તિમે,
કૃપા સૌ મનોચ્છા કરી પૂર્ણ પ્રેમે;
નહાયા જમુના નિરે ઊતરીને,
દિસે જે સ્વદેહી સમી વાન ભીને.

૪

૫

દોહરા.

૭ તીર્થ વાસિ આગમન મુણિ, નરનારી સહસાજ;
જેવા રાજકુંવર સહુ, ધાયાં તજિ નિજ કાજ.
લક્ષ્મણ રામ સૌતાતણી, સુંદરતાઈસાર;
દેખિ હરખિ નિજ ભાગ્યની, કરે વડાઈઅપાર.

૧

૨

૮ અતિમન સહુને લાલસા, રાજકુંવર રૂપ દામ;
સંકોચાઈપુછે સહુ, નામ ગામ ને ડામ.
જે તેમાં વય વૃદ્ધના, અતિશે શાણા સ્થેજ;
તેણે રઘુપતિ આગળ્યા, અધિક યુક્તિ કરિનેજ.

૩

૪

૯ સર્વ કથા કહિ તેમને, શ્રીમુખ ગણિ હરિ દાસ;
તાત રજાએ ત્રણ જાણાં, વન નિકળ્યાં તજિ વાસ.
મુણિ સવિષાદ સકળજનો, પ્રેમે અતિ પરતાય;
રાય રાણિએ ભલુ ન કર્યું, કહિ સહુ મન અકળાય.

૫

૬

૧૦ આવ્યા એ અવસર ત્યહાં, તાપસ એક અનૂપ;
તેજપુંજ લઘુવયતણે, અતિશય લલિત સ્વરૂપ.
કવિથી અલખિત ગતિ એને, વૈરાગીને વેષ;
મન ક્રમ વચને રામપદ, એ અનુરાગિ વિશેષ.

૭

૮

સગળ નેત્ર તન હૃષીભર, ઇષ્ટદેવ પરમાણિ;
પડ્યો દંડવત રામપદ, દશા ન જાય વખાણિ.
ઉલટભેર ઉર આણિ લિધ, રામે ખટક નિશંક;

૯

૧ શુભ પારશમણિ પામિયો, જાણ્યે જન અતિ રંક.
પ્રેમ એને પરમાર્થ એ, મળતાં ધરિએ દહ;
કહે એમ સહુકોઈ જન, સરળ જાણાવિ સનેહ.
લાગ્યો પછિ લક્ષ્મણપદ, તાપસ તે નિરધાર;

૧૦

૧૧

૨ ઉડાવિ લીધો ઉરવિષે, ઉમગી પ્રીત અપાર.
સીતા પદપાથોજની, રજ તાપસ ધરિ શીશ;
શિશુ જાણી જગ જનનિએ, દીધી રૂડિ આશીષ.
કર્યો નિષાદ તેહને, પ્રીતે દંડ પ્રણામ;

૧૨

૧૩

૩ રામ સનેહી મુદિત મન, મળ્યા ભેટિ લુન આમ.

૧૪

પિયે નેત્ર પહિએ રૂટે, રૂપ પિયૂષ પ્રમાણુ;
પામિ સુખોજન મુદિત જ્યમ, જન સુધારી જાણુ.
હ સખિ ને માતા પિતા, કેવાં હૃદય કઠોર;
વન મોકલિયા જેમણે, આવા કુંવર કિશોર.
લક્ષ્મણુ જનકિ રામનું, સ્વરૂપ નિહાળિ અપાર;
શોચ સનેહ વિકળ થયાં તીર્થયાસિ નર નાર.
પછિ રઘુનાથપ્રેમથી, બહુ વિધિએ શિખ દીધ;
ગુણનિધિ ગુહ નિષાદને, હૃદય આણિ વળિ લીધ.
રામ રજા નિજ શોશ ધરિ, ભવન ગમન તવ કીધ;
વિરહચુકત ગુહ ચાલિયો, પીડા જત પ્રસીદ.

આપાદ નિતાળની.

પછી રામ સીતા ને અનંત, કર કમળ જોડી ભગવંત;
કીધો જમુનાને પ્રેમ પ્રાણમ, મુખે વરણવતા ગુણગ્રામ. ૧
આલ્યા સીતાસહિત ખનેભાઈ, રવિતનુજની કરતા વડાઈ;
વટેમાર્ગ મળે પંથ જતા, રૂપ જોઈ સહુ અચરત થાતા. ૨
કહે પ્રેમે પથિક સહુ વાત, સુણો લક્ષ્મણુ ને રઘુનાથ;
જોઈ અંગ અવેવ તમારા, શોચ પામે છે હૃદય અમારાં. ૩
પંથે વીચરતા પગપાળા, સીતા લક્ષ્મણુ રામ રૂપાળા;
અમે જાણ્યાં જુડાં જ્યોતિષ, આ શો કોપ અરે જગદીશ. ૪
રૂપ કરતળ પદતળ રેખા, જોતાં આશ્ચર્ય દેવ અદેખા;
પંથ અગમ શૈલ વન ભારી, વળી સાથ નારી સકુમારી. ૫
સિંહ ગજ વન જોયા ન જાય, તળપી વ્યાધ્ર તો સામા ધાય;
આશા હોયજો આપની સ્વામી, સંગે ચાલિએ હે શુભનામી. ૬
જાઓ જ્યાંલગી ત્યાં હોંચાડી, સુધો પંથ હે નાથ દેખાડી;
પછી વળશું અમે અમ ઘેર, શીરનામી તમોને સુપેર. ૭
પૂછે પ્રેમ વિવશ એ રીત, નેત્ર સજળને હૃદય મુદિત;
રામ તેમને પાછા વળાવે, મૃદુ વચન કહી સમજાવે. ૮
પંથે જેહ નગર પુર ગ્રામ, રહે રાત સાનુજ સીતારામ;
તે નગરને નાગ સુર નગરી, પ્રસંશે મોહમતિ પરહરી. ૯
કિએ સુકૃતિએ થયા સારું, કઈ ઘડિએ વસાવેલ વારું;
ધન્ય નગર પૂણ્યમય ગ્રામ, જ્યાં નિશાએ લેરામ વિશ્રામ. ૧૦
રામ ચરણે ચાલી જ્યાં જ્યાં જાય, તે સમ અમરાવતી ન કહેવાય;
પુન્યેશ્વરી પંથ સમિપ નિવાસી, વખાણે તેને સુરપુરવાસી. ૧૧
ભરી નેત્ર વિલોકે જે રામ, સહસીતા અનુજ ધનસ્થામ;
જેહ સર સરિતે ભગવાન, કરે સાનુજ જનકી સ્નાન. ૧૨
તેમને સુરસરિ સરોવર, વખાણે છે વળી સૌ અમર;
મણુ જે તરૂંતળ ખેસે જાઈ, કરે કલ્પતરૂંથિ તે વડાઈ. ૧૩

સ્પર્શી રઘુપદ પદમ પરાગ, માને ભોમી ભૂરી નિજ ભાગ્ય;
૧૫ કરે છાયા ગગન ધન ધાર, મેઘાંખરિ રાજકિશોર. ૧૪
૧૬ કરતા પૂષ્પવૃષી સહુ સૂર, પ્રસંશે છે પ્રેમભરપૂર.

૧૬ જોતા ગિરિ વન ખગ મૃગ ધીર, આલ્યા જાય પંથે રઘુવીર. ૧૫

રાગ રામગ્રી.

પઢોરે પોપટ રાજરામના (એ ઢાળ.)

૧૮ રઘુવીર વન પાવન કરે, ધન્ય વન ભૂમિ ભાગ્ય;
૧૯ રજપ્રભુપદ-પાયોજની, સ્પર્શતા સાનુરાગ.

રઘુવીર. ૧

ગ્રામ સમિપ થઈ નિકળે, સીતા લક્ષ્મણુ રામ;
સહુ વૃદ્ધ બાળક નારિ નર, ધાએ તણ નિજકામ.

રઘુવીર. ૨

રામ લક્ષ્મણુ સીતાતણાં, રૂપ જોઈ રૂપાળાં;
નેત્ર સફળ થયાં જાણીને, સર્વ થાય સુખાળાં.

રઘુવીર. ૩

સજળ નયન સહુ કોઈનાં, ઊર ઉજમ અતિશી;
મગ્ન થયાં સહુ જોઈને, ખને અતિ દિવ્ય દીસે.

રઘુવીર. ૪

વરાણી ન જાએ તેમની, દશા કોઈ પ્રકારે;
પારશ ઢગ જાણ્યે લિધો, કોઈ રંક ખિચારે.

રઘુવીર. ૫

બોલી એવું શિખ દે સહુ, એક એકને એવી;
લોચન લાભ લો આ સણે, છબિ છે જોવા જોવી.

રઘુવીર. ૬

એક વળી જોઈ રામને, અતિશી અનુરાગે;
જોતા આલ્યા જાય સંગમાં, પ્રીતિ પ્રભુપદ લાગે.

રઘુવીર. ૭

લોચન પંથેયિ એક તો, છબિ ઉરધર આણી;
થાય શિથિળ અતિ સ્નેહથી, તન મન કમ વાણી.

રઘુવીર. ૮

પાથરી મૃદુ તૂણ પાંદડાં, જોઈ શુભ વડજાયા;
એક દેહ એવી રિતે, ખેસો રવિજૂળજાયા.

રઘુવીર. ૯

છાયા શીતળ છે આ ભલી, સ્થિર થઈ થાક ખાઓ;
ખાત ઉડી પંથ ચાલજો, રાત અહિં રહી જાઓ.

રઘુવીર. ૧૦

એક કળશ ભરી લાવતો, પ્રેમે નિર્મળ પાણી ;
સૂધાચમન કરો હે પ્રભૂ, કહે કોમળ વાણી.

રઘુવીર. ૧૧

વચન વલ્લભ પ્રીતિ અતી, જોઈ સહુની તે કાળે;
સીતા શ્રમિત મન જાણિને, પ્રભુ દીનદયાળે.

રઘુવીર. ૧૨

ઘડિક વિલંબને કારણે, ખેડા પ્રભુ વડછાંચે;
ખેડાં સરવ ટોળે મળી, નરનારી સોહાચે.

રઘુવીર. ૧૩

શોભા જુએ નરનારિઓ, અતી મન આનંદે;
લોભ્યાં નયન મન રૂપથી, હેતે હરિ ગુણ વંદે.

રઘુવીર. ૧૪

એક ટગે જોતાં સહૂ, યુગ રાજકિશોર ;
રામચંદ્ર મુખચંદ્રશુ, ચિત્ત સહુનાં ચકોર.

રઘુવીર. ૧૫

તરૂણ તમાલના વર્ણનું, તન સુંદર શ્યામ;
થાય મોહિત જોતાં જોહને, કોટિ કોટિક કામ.

રઘુવીર. ૧૬

વિદ્યુત^૧વરણી દહડી, લક્ષ્મણની રૂપાળી;
નખ શિખ સુંદર ભાવતી, છબિ અતિશે રસાળી.

રઘુવીર. ૧૭

કટિ મુનિપટ ભાથા ભલા, કસી ખાંધ્યાછે કોડે;
શોભેછે શુભ તીર કામડાં, હસ્તકમળમાં હોડે.

રઘુવીર. ૧૮

સુલણા છંદ.

હસ્તકમળે ધનૂ તીર, રણધીર છે;
સુભટ શીશે જટા મુકટ શોભે,
ઊર ભુજ નયનની, અધિક વીશાળતા;
લલિત વિદ્યુવદનથી ચિત્ત લોભે,
સુભગ પરિચ્છેદકણ, રસમુહ શોભી રહ્યાં;
જાણિએ એહ અભિઝરણ ભાસે,
તાપ પરિતાપ જન, પાપના પુંજતો;
જોઈને જોહને ત્રાસિ નાશે.
જાય વરણી નહીં, જોડિ મનહરણિ એ ;
અમિત શોભા મતી થોડિ મારી,
સર્વ ચિતવે મતી, મન ચિત લાવિને,
સ્વરૂપ સિય રામ લક્ષ્મણનું ભારી;
સ્વરૂપ જોઈ સહૂ, હરખિ મન થાકિયાં;
એક ટગ નિરખિ આનંદ માને,

જાયછે જનકી, સમિપ સહુ આમત્રિય
પૂછતાં અધિક સંકોચ પામે.

૨

પાય લાગે સહૂ, ફરિ ફરી પ્રેમથી;
સરળ મૃદુ વચન સરવે સુણાવે,
રાજતનયા અમો, વિનય કરિને કરૂં;
પૂછતાં બહીનિએ સ્ત્રી સ્વભાવે,
દેવિ કરજે ક્ષમા, અમ અવીનયતણે ;
ગામડાનાં વિના ગૂણ જાણી,
રહેજ સહુણા ઉભય, રાજ સુતને રૂપે;
કાન્તિ લિધ હેમ મરકતનિ તાણી.

૩

અધિક તન શ્યામ વળિ, ગૌર કીશોરવય;
લલિત શોભાનિ આભા અતીશે,
સુભગ શશિશર્દમુખ, સુખદ સંસારને;
શરદ જળ કમળસાં નેત્ર દીસે
કોટિ કંદર્પનો, દર્પ દળનાર આ,
સુમુખિ તે કોણ થાએ તમારે,
સાંભળી સ્નેહમય, વાણી મનહર સીતા;
લજિત થઈ મંદ હસિ મન વિચારે.

૪

તેમને જોઈને, જોતિ ધરણી ભણી;
ખેય સંકોચથી સંકુચાતી,
ખાળ મૃગનયનિ શરમાતિ સહપ્રેમથી;
ખોલિ મૃદુ વેણ હૃષીત થાતી,
રહેજ સદ્ભાવ તન, ગૌર સુંદર અધિક,
નામ લક્ષ્મણ લઘુ દિયર મારા.
પ્રીતિધન મમપતિકેરૂંએ પરમછે;
સર્વદા સ્નેહ સુખ આપનારા,
વળતિ વિદ્યુ વદનપર, ઢાંકિ અંચળ અમળ;
કમળનયની જુએ કટિલ નયને.
પ્રાણપતિના સુભગ, તન ભણી ભાવથી;
વાણિ વદતી મુખે પીકવચને.
“એહ મમ પ્રાણપતિ,” એમ મુખ આચરી;
શર્મના શેરડા વદન ભાસે.
આમનારી થઈ, સુદિત જ્યમ રતન ઢગ;
લૂટતાં લાભ લેવા ઉલાસે.

૬

દોહરા.

પ્રિતે સીતાને પાય પડિ, બહુ વિધ દે આશીષ;
સદા તું રહે સુહાગણી, જ્યાંલગિ મહિ અહિશીષ.

૧

૧ વિજયી. ૨ પરસેવાનાં ખિંદુ.

પારવતી સમ સ્વામિને, હોજે અતિ પ્રિયપ્રાણુ;
કૃપા ન ત્યાગિશ દયિ હે, અમપર થઇ અન્નાણુ.
કરતાં કરજેડી સહુ, વણિ વણિ વિનય અપાર;
આ પંથે તમ પરવરો, ફરજે વણિ કો વાર.
દર્શન તમ અમ સર્વને, દેજે પ્રિયિ નિજ દાસિ;
જાણિ સીતાએ સર્વને, પ્રેમતૃપાર્ત ઉલાસિ.
સંતોષી સ્ત્રી સર્વને, મધુર વચન કહિ રહેજ;
જાણ્યે પરિતોષી પ્રિતે, કુમુદિનિ આંદનિજેજ.
તવ રઘુવરની મરજિ પ્રિયિ, કહ્યુ લક્ષ્મણે પૂતાંત;
પટેમાણું જન સર્વની, ભાગી મનની પ્રાંત.
અતિ દુષ્પ્રિયારાં સૌ થયાં, વાત સુણી નરનાર;
હૃદય શોચ લોચન સજળ, વિકળ સકળ એ વાર.
મટેયો ઊર આનંદ સહુ, દુઃખે મૂખ મલીન;
જાણ્યે વિધિ નિધિ દેઈને, પડાવિ લેતાં દીન.
સમજી કમંતાણી ગતી, ધીરજ ધરિ મનમાંય;
સુગમ પંથ શુભ તેમણે, શોધિ ખતાવ્યો ત્યાંય.
લક્ષ્મણ જનકિ સહિત તવ, ગમન કીધ રઘુનાથ;
વલ્યાં સહુ પ્રિય વચન કહિ, તન અહિં મન પ્રભુ સાથ. ૧૦
વળતાં પાછાં નારિ નર, અતિ મનમાં પરતાય;
દાષ દિએ સહુ દેવને, મનમાં વ્યાકુળ થાય. ૧૧

રાગ ધનાશ્રી.

ખિન્ન કરિ મન સર્વ જન ત્યાં, કહે અન્યોન્ય વિચારીજ;
દેવ કરતવ્ય સર્વ ઉલટાં, શું કરિએ સખિ મારીજ;
છે નકાર નિરંક નિરંકુશ, અંતર નહિં આસારોજ;
ચંદ્રને સકલંક રોગી, જે વિધિ કરનારોજ. ૧
કલ્પતરુ કંઠે વૃક્ષ જાતી, જે અભિમત દેનારૂંજ;
વંક વિધિ કરતવ્ય સઘળાં, સાગર નીર કયૂં ખારૂંજ;
મોકલ્યા વન રાજકુંવરો, તેજ વિધિએ તપાસીજ;
માત તાતનો પિરહ પડાવ્યો, વેષ ધરાવ્યો ઉદાસીજ. ૨
આ રૂપાળો રાજકુંવરને, વિધિએ દીધો વનવાસજ;
તો શીદ કરિઆ પિરંચિએ જગ, મિથ્યા ભોગ વિલાસજ;
વીના ઉપાન કાનન વિચરતા, રાજકુંવર રૂપવંતજ;
નિરંક રચ્યાં પિરંચિએ જગ, વાહન વિવિધ અનંતજ. ૩
એ સુવે જો ધરણિ ઊપર, કુશ પત્રને પાથરીજ;
તો શીદ વિધિએ શુભ સજ્યાની, મિથ્યા માથાકટ કરીજ;
વાસ તરૂંતળ એમને દિધો, વેરણ વિધિએ વારૂંજ;
ધવળ ધામ રચાતણો શ્રમ, કયો કોના સારૂંજ. ૪
જો એ મુનિપટ જટાધર, સુંદર અતિ સકુમારજ;
વિવિધ વસ્ત્ર ભૂષણ જગતમાં, મિથ્યા કયો કરતારજ;

મૂળ ફળ વણિ કંદ ખાઈ, એ દિવસ નીલાવેજ;
૨ અમૃત ભોજન આ જગતમાં, મિથ્યા વિધિ ઉપજાવેજ. ૫
એક જાણુ એવું કહે વણિ, આ અનુપ રૂપ લાવ્યાજ;
૩ આપે પ્રગટ થયા દિસેછે, વિધિતાણુ ન ખતાવ્યાજ;
વેદ જ્યાંલણિ વરણુવેછે, વિધિ કરણિ વિસ્તારીજ;
૪ શ્રવાણ મન વણિ લોચન ગોચર, કરતવ્ય અદભૂતકારીજ. ૬
શોદલુપનવિધે ભમીને, શોધિ જીવ્યો વીચારીજ;
૫ ક્યાં પુરૂષ આવા ક્યહાં વણિ, નારિ આવિ સકુમારીજ ?
નિરખિ એમને સ્વરૂપ સુંદર, હૃદય વિધિ અનુરાગીજ;
૬ અન્ય ઉપમા જોગ રચવા, લાગિયો શ્રમ ત્યાગીજ. ૭
શ્રમ અપાર કયો ખરો પાણુ, ખન્યા ન એકે ખતાવ્યાજ;
૭ તે ઇર્ષ્યાએ આણિ આ વન, છળ કરીને છુપાવ્યાજ;
એક જાણુ એવું કહે ખહુ, જાણિએ નહિં કાંયજ;
૮ આપને અતિ ધન્ય કરિને, માનિએ મનમાંયજ. ૮
તેજ કૃત્ય કૃત્ય છે અમ લેખે, જન્મ સાર્થક કીધાજ;
૯ જે જીવ્યે જોશે કુંવર વણિ, જેમણે જોઈ લીધાજ;
એ રિતે સહુ પ્રિય વચન કહે, હુંછિ નયનનાં નીરજ;
કેમ ચાલશે અગમપંથે, સુંદર શ્યામ શરીરજ. ૯

રાગ વેરાડી.

શુકલ કહે સાંભળ નરપતિ (એવાળ)

નારિ સ્નેહ વિકળ સહુ થતી, અરરર કહિ આંસુ પાડતી;
જ્યમ ચકવી મન સંધ્યા સમે, ચંદ્ર ઉદય ચિતમાં નવ ગમે. ૧
કોમળ ચરણકમળ અતિ ઘાણા, પંથ કડાણુ વન ભોમીતણા;
જાણિ હૃદય અતિશે દુખ ધરે, ગદગદ કંઠ વાણી ઊચરે. ૨
અરણુ મૃદુલ પદનો સ્પર્શ થતાં, રાજકુંવરને વન ચાલતાં;
ધરણી પાણુ મન સંકોચતી, સંકોચાય જ્યમ અમઉરઅતી. ૩
જો પ્રભુ વન દીધું એમને, ફલમય પંથ ક્યમ ન કયો વને;
જો વિધિ પાસે માચ્યું પામિએ, શોચ તજી મન વિશ્રામિએ. ૪
રાજકુંવર આ લોચનવિષે, રાખિ લેએ હે સખિ કો મિષે;
જે તકે નાવ્યાં નારીનર સજી, જોવા ન પામ્યાં તે
સિતારામજ. ૫
અતિ અદભૂત સ્વરૂપ સાંભળી, પૂછેછે અકળાઈ વળી;
ગયા હશે હજી લગી કેટલે, “આપેલા જન્ય” સુણે જેટલે. ૬
સમરથ ધાઈ મળે જીવ્યે જઈ, ફરે મુદિત લોચનકુળ લઈ;
ખાળક અખળા વૃંધ રાંકડાં, હાથ ઘસે પસતાય ખાપડાં. ૭
ક્યાંકી કમ અમારાં રૂંડાં, વિલપે એમ વૃંધ જન ખાપડાં;
એમ પ્રેમવશ લોકો થતા, જ્યાં જ્યાં રામ ચરણ ધારતા. ૮

અયોધ્યાકાંડ. ૨)રામનું વાલ્મીકીકવિના આશ્રમમાં આવવું, આશ્રમગીરવાભાવિક શોભા, ત્યાં તેમનું તેમણે કરેલું આતિથ્ય. ૧૬૭

દષ્ટિ રવિકુળકુમુદનીશશી, ગામગામ આનંદ રહ્યા વસી ;
પામે ખખર કો ખાતે કરી, વન નિકળ્યાના કારણની ખરી. ૮
તે દોષ દેહે નૃપ રાણિને, વય વિલાકિ અનુચિત જાણિને;
એક કહે ભૂપે કયું અતિ ભૂલું, મહાદુર્લભ દરશન ધન મળ્યું. ૧૦
લોચન લાવ દિધો જેમણે, કેમ કેયે ભુંડું કયું તેમણે;
પરસ્પર નર નારિ પ્રીત ધરે, સરજ સનેહ વાતો કરે. ૧૧
ધન્ય પિતા જનની જેણે જણ્યા, દોષ દરિદ્ર આપણનાં હણ્યાં;
ધન્ય સુકૃત સખિ તે ગામના, આવ્યા જ્યહાંથી આ ભુરિ
ભાગ્યના. ૧૨

ધન્ય ગામ વન શૈલ દશને, જોયા જેણે સુંદર વેશને;
ધન્ય જ્યાંજ્યાં જાય તેડામને, નિરખ્યા નજરે ધનશ્યામને. ૧૩
હર્ષિત વિધિ રચિ દેહ તેમના, આ સહુ ભાતિ સનેહિ જેમના;
રામલક્ષ્મણના પંથનિ કથા, ચાલી રહી પંથ વન સર્વથા. ૧૪
રઘુકુળકમળરવી એ રિતે, પંથ લોકને મુખ દેતા પ્રિતે;
જાય જોતા વન પ્રમુદિત મને, સીતા અનુજ સહિત કાનને. ૧૫

દોહરા.

વિચરે આગળ રઘુપતી, લક્ષ્મણ પાછળ જાય;
તાપસ વેષ વિરાજતા, અતિશય મનહર કાય.
ઉભય મધ્ય સીતા સતી, શોભે કેવી સાર;
જેવિ પ્રભુ જિવની વચે, માયા રૂપ ભંડાર.
વળિ કહું છમિ જેવી સુભગ, મન વસિ રહી અનૂપ;
મદન વસંતનિ મધ્ય જ્યમ, શોભે રતી સ્વરૂપ.
ઉપમા વળિ કહું અન્ય શુભ, હૃદય વિચારિ વિશેષ;
બુધ વિદ્યુત મધ્યે રોહણી, સોહામણી સુવેષ.
પ્રભુ પદ રેખા રૂચિર અતિ, મધ્ય મધ્ય સતિ સીત;
પંથવિષે પગ માંડતી, ચાલતિ જતી સભીત.
ખચાવિ સીતા રામના, ચરણઅંકતણિ રેખ;
લક્ષ્મણ જમણી બાજુએ, ચાલે ધરી વિવેક.
સીતા રામ લક્ષ્મણ તણી, પરમ પ્રીતિ સોહાય;
વચન અગોચર સર્વથા, ક્યમ કરિને કહિ જાય.
મગ્ન વિહંગ કુરંગ મન, દષ્ટિ મૂર્તિ ધનશ્યામ;
વટેમાર્ગે જન સર્વનાં, ચિત ચોરિલે રામ.
પ્રીતયિ જેમણે જેમણે, જોયા પ્રીય પથીક;
સીતા લક્ષ્મણ રામજી, અતિ મનહર છમિ ઠીક.
અગમ પંથ ભવવતણે, તે આનંદ સહીત;
ઉતરિ રહ્યા પરિશ્રમ વિના, જન જોનાર સમીત.

૧ ચંદ્રમા.

છપા.

હજિ પાણ કદિ સ્વપ્નેય, જેહના હૃદય કમળમાં,
વસે રામ જનકી, સહિત લક્ષ્મણ ભૂતળમાં;
રામધામનો પંથ, પામશે તેહ ઉઝાસે;
જેહ પંથ કદિ કોઈ, પામતા મુની પ્રયાસે;
પરિશ્રમિત જાણિ તવ જનકી, રઘુવીર અંતર જામિએ;
મનમાંય વિચાર કરે પ્રભુ કોણ ઠામ વિશ્રામિએ. ૧
જોઈ સમિપ વડવૃક્ષ, સરોવર શીતળ વારી;
વસિ ત્યાં ફળ મુળ કંદ, જમ્યા રઘુપતિ ધનુધારી;
પ્રાત સમે કરિ સ્નાન, પુણ્ય પાર્થિવ થઈ રાજ;
ચાલ્યા રઘુપતિ રામ, સહિત લક્ષ્મણ સીતાજ;
દેખતા શૈલ્ય વન શોભતાં, તથા સરોવર જળ ભર્યા;
મુનિ વાલ્મીકીના આશ્રમે, આવ્યા પ્રભુ કારજ સર્વા. ૨
જોતા પ્રભુ મુનિવાસ, અધિક શોભિત રચનાએ;
સુંદર ગિરિ વન રમ્ય, વારિ પાવન સ્થિરતાએ;
શુભ સરોવરે કમળ, વૃક્ષ નવપલ્લવ ફૂલ્યાં;
બ્રમર કરે ગુંજર, કમળ જળ જોઈ અમૂલ્યાં;
અતિશે વિહંગ મૃગ વિચરતા, કરે કુળાહળ સુસ્વરે;
નિર્વેર મુદિત મન વનચરો, તે વનમાં ચરતાં કરે. ૩
આશ્રમ પાવન રમ્ય, નિરખિ હરખ્યા અનુરાગે;
સુણિ મુનિ પ્રભુ આગમન, આવિયા લેવા આગે.
કયો દંડવત પ્રથમ, પ્રીતિ મુનિને રઘુનાથે;
દીધો આશિર્વાદ, રૂડો અતિશે મુનિનાથે;
ધનશ્યામ રામ છમિ નિરખિ શુભ, નયન શિતળ મુનિનાથ્યાં;
સનમાન કરી આશ્રમવિષે, આણ્યા પ્રભુ દુખ સહુ ગયાં. ૪
પામ્યા મુનિ પ્રિયભાણ, અતિથિ દુર્લભ જગમાંહે;
કંદ મૂળ ફળ મધુર, મગાવ્યાં ભરિ ભરિ ત્યાંહે;
અતિ હર્ષિત મુનિ હૃદય, પરાણાચાર કરેછે;
આરોગો રઘુનાથ, મુનીજન મુખ ઉચરેછે;
સતિ સીતા લક્ષ્મણ રઘુપતી, ખાધાં ફળ ખાતે કરી;
મુનિએ આસન દીધાં પછી, અતિ ઉમંગ ઉરમાં ધરી. ૫
વાલ્મીકીને હૃદય, હર્ષ આનંદ ઘણેરો;
મંગળ મૂર્તિ નિહાળિ, લાભ લે લોચનકરો;
જોડી યુગકરકમળ, વદે રઘુપતિ મુનિ સાથે;
ત્રિકાળજ તમ નાથ, ખોર જ્યમ જગ તમ હાથે;
કહિ એકું રઘુપતિએ પછી, વખાણિ સર્વે નિજ કથા,
વનવાસ પ્રાપ્ત આ તક થયો, કેકયિ યોગે કરિ યથા. ૬

૧૬૮ આગળ વનમાં જઈ વિશામ સ્થળ ક્યાં કરવું? તેવિ રામ વાલ્મીકી મુનિને પૂછેછે. રૂપિ સ્થળ ખતાવેછે. (અયોધ્યાકાંડ. ૨)

સત્યવર્તિ મમતાત, માત હિતકારી મારે;
ભરત સમો જગ પ્રાત, સ્નેહઆર્ણવ છે ભારે;
થવું દરશન આપનું, મુદ મૂળ મંગળકારી;
સહુ મમ પૂણ્ય પ્રભાવ, સત્ય ઉચરુંહું વિચારી;
તમ પાંચ દેખિ મુનિરાયજી, જે અભિમત દાતા અતી;
મમ સુકૃત સફળ થયાં સહુ, વધા એમ મુખ રઘુપતી. ૭
હવે જ્યહાં મુનિનાથ, આપની આજ્ઞા હોએ;
મનમાંહે ઉદ્વેગ, ન પામે મુનિજન કોએ;
મુનિ તપશ્વિ જેનાથિ, પામતા કુઃખ લગારે;
તે નરેશ વાણુ અનળ, દહાય સતત સંસારે;
મુદમંગળ મૂળ જગતપિયે, વિમ ત્રિવિધ સંતોષવા;
કળ કોટી દહન દિવ રોષથી, તપોખળે જે પુજ્ય હવા. ૮
જાણિ એવું મુનિ હૃદય, હામ તે આપ ખતાવો;
સીતા લક્ષ્મણ સહિત, જઈ વસુ જ્યાં શુભ લાવો;
રચી ત્યહાં અતિ રમ્ય, પર્ણતુણાળા પ્રીતિ;
કરું વાસ કરું કાળ, કૃપાળ સુખે દિન વિતે;
સુણિ સ્નેહ સરળ વાણી પ્રભુનિ, સાધુ સાધુ બોલ્યા મુનિ;
ક્યમ ન કહો એવું રઘુકળરવી. તમ શૃતિપુલપાળક ધણી. ૯

વસંતતિલકા છંદ.

હે રામ પાળક તમે શૃતિસેતુ સારો,
માયા તમારિ સતિ જનકિ છે વિચારો;
તે પાળતી સૃજતિ જન્મ હરંતિ હોડે,
પામી તમારિ કરૂણામિટ નાથ કોડે
જે છે હજાર શિશના અહિ ધણિ ધર્તા,
સૌમિત્રાતેહ સચરાચરનાથ ભર્તા;
સૌ દેવકાજ નરરાજનિ દેહ ધારી,
ચાલ્યા પ્રભુ દલાણુ દૈત્યનું સૈન્ય ભારી.
હે રામ છે સ્વરૂપ સુંદર જે તમારું,
વાણી અગોચર મતીયિ અતીત વાડે;
નિત્ર નેતિ નેતિ નિગમાગમ તે ઉચારે,
તું છે અવીગત અકલ્પ અપાર ધારે.
આ જન્મ પેક્ષણુ? તમે પ્રભુ પેખનારા,
પ્રહ્લા હરી જટિલશંભુ નચાવનારા;
જાણે ન તેય પ્રભુ મર્મ કરો તમારો,
છે કોણુ અન્ય તમને પછિ જાણનારો.
જેને તમે જાણવિ દો જન તેહ જાણે,
ધૈ જાણ તેહ તમરૂપ તમે પિછાને;

૧ ભદ્રમણ. ૨ જેવાળી વરવ.

જાણે તમારું રૂપ તે તમની કૃપાએ,
ભક્તો સદા થઈ પ્રકૃલિત ગૂણુ ગાએ. ૫
આનંદ રૂપ પ્રભુ આપનું હીતકારી,
જાણે જોગિજન કો મન નિર્વિકારી;
ધાર્યું મનુષ્ય તન સંત વિખૂધ કાળે,
કહોછો કરો જિ જ્યમ પ્રાકૃત રાય આજે. ૬
દેખી સુણી પ્રભુ ચરિત્ર રૂપાં તમારાં,
મોહાય મૂઢ મતિવાન સુખી થનારાં;
જેને કહો સરવ તે કરશેજ સચ્ચ;
જેવો સવાંગ' જગ તેવુંજ જોય નાચ્યું. ૭

દાહરો.

પુછ્યું મને કે રહું ક્યાહાં!, હું પુછતાં શરમાઈ;
જ્યાં ન તમે તે હામ કિયું?, કહો પછી હું ખતાવું. ૧
પરમ પ્રેમ રસનાં ભર્યાં, સુણિ મુનિ વચ્ચે ત્યાંય;
હસ્યા રામ શરમાઈને, મનમાં ને મનમાંય. ૨
વાલ્મીકી હસિને કહે, અતિ મન આણી પ્રીત;
અમૃત રસ બોળેલિ શુભ, વાણી મધુર ઉચીત. ૩
પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે ક્યમ થાશે (ઐરાગ.)
રઘુપતિ દરશાવું સ્થળ સારું, વસજો ત્યાં ત્રણ રૂપ વારું
રઘુપતિ દરશાવું ટેક. ૪
શ્રવણ સમુદ્ર સમાન જેમના, અતિ ગંભિર ગુણુકારી;
મજે જ્યહાં તમ? કથાસરિત ખહુ, પ્રેમવારિ વહેનારી. ૧
રઘુપતિ. ૧
નિત્ય ભરાય શ્રવણસાગર પાણુ, પુરો ન થાએ તોય;
તેના હૃદયે સદન તમારું, સદા સર્વદા હોય. ૨
રઘુપતિ. ૨
લોચન ચાતક રૂપ જેમણે, સતત કરીને રાખ્યાં;
રહે તમારા દરશનધનનાં, અંતરમાં અભિલાખ્યાં. ૩
રઘુપતિ. ૩
તુચ્છ ગણે નદિ સાગરનાં જળ, અમળ અતીસે દીસે;
તમ રૂપ બિંદુ જળથી સુખિઆ, અંતરમાંય અતીશે. ૪
રઘુપતિ. ૪
તેહતાણા શુભ હૃદયસદનમાં, સુખદાયક તમ સ્વામી;
વસો જનકી લક્ષ્મણસુહાં, રઘુનાયક શુભનામી. ૫
રઘુપતિ. ૫
યશ તમ નિર્મળમાનસરોવર, હંસણિ જીવ્હા જેને;
ચરે મોતિ તમગુણગુણકેરાં, વસો રામ ઉર તેને. ૬
રઘુપતિ. ૬

૧ વેશ. ૨ તમારી.

અતિ પવિત્ર પ્રભુ-પ્રસાદ વાસિત, ધૂપ દીપ સુગંધી;
લહે નાશિકા નિત્ય વાસના, જન એવા વૃતખંધી^૧

રઘુપતિ. ૭

પ્રથમ ધરી નૈવેદ્ય તમેને, ભોજન કરે સુભાવે;
પટ આભૂષણ પ્રસાદ પ્રભૂને, ધરે ચિત્ત નિત્ય ધ્યાવે.

રઘુપતિ. ૮

દુખી સુર ગુરૂ વિમ્બ સરવને, શીશ નમાવે ભાવે;
કરે વિનય અતિ પ્રીતયકી નિત, સમજીને સુખદાવે.

રઘુપતિ. ૯

હસ્તકમળથી કરે પુજા નિત, રામજનકીકેરી;
રામ ભરોસો હૃદયકમળમાં, આશા નહીં અનેરી.^૨

રઘુપતિ. ૧૦

રામતીર્થ જ્યાં ત્યાં અતિ ભાવે, ચરણે ચાલી જાએ;
હે રઘુપતિ તમ વસો તેમના, હૃદયસદન સદાએ.

રઘુપતિ. ૧૧

રામે નામનો મંત્ર જપે નિત, રસવાળી રસનાએ;
સહ પરિવાર પુજે પ્રભુ તમને, ગુણગણ વદને ગાએ.

રઘુપતિ. ૧૨

તર્પણ હોમ અનેક પ્રકારે, કરે કરાવે ભાવે;
વિમ્બ જમાડી દાન દિએ ખહુ, ધર્મી નામ કહાવે.

રઘુપતિ. ૧૩

સદગુરૂને તમથીય અધિક ઉર, જાણી કરે સુસેવા;
સર્વ ભાવથી કરે વંદના, જ્ઞાન લાભ શુભ લેવા.

રઘુપતિ. ૧૪

માગે સહુ સુકૃતનું એક ફળ, રતિ પ્રભુપદ-પાથોજે;
વસો તેમના મન મંદિરમાં, રઘુનંદન તમ રોજે.^૩

રઘુપતિ. ૧૫

કામ ક્રોધ નહિ માન મોહ મદ, લોભ ન ક્ષોભ લગારે;
રાગ દ્રોહથી રહિત સદાએ, પ્રભુમય જકત વિચારે.

રઘુપતિ. ૧૬

કપટ દંભ માયા ન જેમને, ભક્ત તમારા ભાવી;
તમે તેમના હૃદય કમળમાં, વસો પ્રેમ મન લાવી.

રઘુપતિ. ૧૭

સહુને પ્રાણયકી પ્રિય ઝાઝા, વળિ સહુના હિતકારી;
દુખ સુખ સમ સમ ગાળ પ્રસંશા, સદા પ્રસન્ન મુખ ભારી.

રઘુપતિ. ૧૮

કહે સત્ય પ્રિય વચન વિચારી, ધરિને તમને ધ્યાને;
શરણું તમારું સુતાં જગતાં. ગુરૂ સાધુને સન્માને.

રઘુપતિ. ૧૯

તમને ત્યાગી ગતી ન ખીજી, વિદે ભરોસો ભારે;
સતત તેમના ઊરધરમંદે, વસવું નાથ તમારે.

રઘુપતિ. ૨૦

જનની સમ પરનારી જાણે, પરધન વિષ પરમાણે;
હરખે નિરખી પરસંતતિ શુભ, દુખિ દુખ પરને જાણે

રઘુપતિ. ૨૧

વળિ જેને તમ પ્રાણયિ પ્રિય છે, સદાકાળ જગસ્વામી;
નાથ તમારું સદન તેમના, હૃદયવિષે શુભનામી.

રઘુપતિ. ૨૨

સ્વામિ સખા માખાપ ગુરૂ સહુ, એક તમે છે જેના;
સીતા સહિત બે બ્રાત ધનુર્ધર, વસો ઊરધર તેના.

રઘુપતિ. ૨૩

અવગુણ તજી સરવ ગુણગણને, જન ગૃહાણ કરનારા;
વિમ્બ ધનુ હિત વિકટ સંકટો, રહેનારા નર સારા

રઘુપતિ. ૨૪

નીતિ નિપુણ જેમનિ જગ સીમા, ક્ષમાદાલધર પ્રાચે;
તેહતાળું મન તે તમ મંદિર, અતિ સુંદર રચનાએ.

રઘુપતિ. ૨૫

સમજે જે તમ ગુણ નિજ દોષો, જ્ઞાન મતી અતિશયી;
સર્વપ્રકાર ભરોસો તમને, છે જેમને ક્રમેથી.

રઘુપતિ. ૨૬

રામભક્ત જેમને જગતમાં, હૃદયવિષે પ્રિય લાગે;
સહિત જનકી વસો તેમના, હૃદયભુવન અનુરાગે.

રઘુપતિ. ૨૭

જ્ઞાતીપાંતી ધર્મવધાઈ, પૈભવ ધન જગમંદે;
અધિક પ્રીય પરિવાર મિત્ર ગણ, શૂં વરણું સહાએ.

રઘુપતિ. ૨૮

તજી સર્વ તમ સાથ નિરંતર, લયલિન મનને રાખે;
વસો તેમને હૃદય રામ તમ, પરમ પ્રેમ અભિલાષે

રઘુપતિ. ૨૯

સ્વર્ગ નર્ક વસિ મોક્ષધામ સહુ, સમાન અંતર લેખે;
જ્યાં ત્યાં રઘુપતિ બાણ ધનુર્ધર, જ્ઞાન દ્રષ્ટિએ દેખે.

રઘુપતિ. ૩૦

મન ક્રમ વચને જે જન જગમાં, રામ તમારા ચેલા;
કરો તેમના હૃદયવિષે તમ, ડેરા સહુથી ખેલા.

રઘુપતિ. ૩૧

કશું ન કદિ જોઈએ જેમને, માત્ર સ્નેહ તમ વારું;
વસો નિરંતર તેના ઉરમાં, તે પ્રભુ સદન તમારું.

રઘુપતિ. ૩૨

દોહરો.

એહ રિતે દેખાડિયાં, સદન મુનિવરે રહેજે;
વચન સપ્રેમ શ્રીરામ મન, ભાવ્યાં અતિશે તેજ.
કહે મુનિશ્વર સાંભળો, રવિકુળરવિ તમ રામ;
સમય સૂખદાયક કહ્યું, આશ્રમ અતિ અભિરામ.
ચિત્રકૂટ પર્વત ઉપર, નેહ કરો નિવાસ;
ત્યાં તમને સહુ ભાંતિએ, સગવડ તથા સમાસ.
શૈલ્ય સહજ સૌહાર્દમણી, વન સુંદર વિસ્તાર;
ગજ કેશરી કુરંગ અતિ, કરે વિહંગ વિહાર.
અતિશે સરિત પવિત્રછે, વેદ પુરાણ વખાણ;
નિજ તપોબળે આણિ મહિ, અત્રિપ્રિયાએ જાણ;
નામ સુભગ મંદાકિની, સુરસરિકેરી ધાર;
જે સહુ પાતકબાળને, ડાક્યાણ રૂપ નિરધાર.
અત્રિ આદિ બહુ મુનિવરો, રહે ત્યહાં કરિ ગેહ;
કરે યોગ તપ જપ અતી, કષ્ટ વેડિ તન તેહ.
જાઓ ત્યહાં સફળ કરો, આશ્રમ પરમ ઉલ્લાસ;
ગિરિવરને ગૌરવ દિયો, અહો રામ અવિનાશ.
ચિત્રકૂટ મહિમા અતી, કહ્યો મુનિવરે ગાઇ;
આવિ નહાયા નદીવિશે, સૌતા સહિત બે ભાઇ.
કહ્યું રામે લક્ષ્મણપ્રે, ભલો પ્રાત આ ઘાટ;
કરો કહિક અહિયાં હવે, કરવાકેરો ડાડ.
જુએ લક્ષ્મણ જળતણી, ફાંટા ઉતર કરાડ;
ચારે દિશિએ ધનુષ્ય જ્યમ, ફરી રહી નદી ફાડ.
રામ દમ દાનતાણાં શરો, પાણુ નદી છે સાર;
સહુ કળિકલૂષ-વ્યાધના, પ્રાણ હાણુ કરનાર.
ચિત્રકૂટ જાણ્યે અચળ, પ્રવિણ પારધી ધીર;
ચોટ ન ચૂકે વામ ભરિ, મારે તાકી તીર.
એવું કહિને લક્ષ્મણે, ધામ ખતાવ્યો ડીક;
સ્થળ વિલોકિ રઘુનાથજી, પામ્યા સૂખ અધીક.
રામ હૃદય રણિઆત થયું, જાણીને સહુ દેવ;
આલ્યા મુરપતિ સચિવ સહ, કરવા પ્રભુની સેવ.
કોળી ભિલનો વેષ ધરિ, આવ્યા સહુ તે ધામ;
રચ્યું પર્ણતૃણસદન શુભ, મદનધામસમ કામ.
પરણી જાય ન પર્ણકુટિ, ઉભય અધિક અભિરામ;
એક લલિત લઘુ એક વણિ, વિશાળ પ્રભુ વિશ્રામ.
લક્ષ્મણ જાનકિ સહિત પ્રભુ, રાજે પર્ણનિકેત;
દિપે મદન મુનિવેષ જ્યમ, રતિ રૂપરાજી સમેત.
અમર નાગ નર કિન્નરો, દિશાતાણા દિગ્પાળ;
ચિત્રકૂટ આવ્યા સહ, મળવાને તે કાળ.

- સર્વ કોઇને સ્નેહથી, શ્રમે કર્યો પ્રણામ;
લોચન દહાવ લિએ સહુ, દેવ મુદિત મન આમ. ૨૦
- ૧ પૂષ્પવૃષ્ટિ કરિ દેવતા, કહે જોડિને હાથ;
નાથ થયા અમ આજ સહુ, તમને જોઈ સનાથ. ૨૧
- ૨ વિનવી કરિને કુસહ કુખ, સરવ સુણાવ્યાં સૌય;
હર્ષિત થઈ નિજ સદન ભણિ, સિધાવિયા સહુકોય. ૨૨
- ૩ ચિત્રકૂટ રઘુનાથજી, વસ્યાકરીને વાસ;
સમાચાર સુણિ સુણિ અને, મુનિ આવ્યા પ્રભુ પાસ. ૨૩
- ૪ દખિ આવતા કુરથકી, તપનિધાન મુનિવંદ;
કર્યો ફડવત મુદિતમન, રાઘવ રઘુકળ ચંદ. ૨૪
- ૫ મુનિએ રઘુવરને પ્રીતિ, આણી હથે ઉરમાંય;
સફળ થવા સાડું દિએ, આશિષ અતિશે ત્યાંય. ૨૫
- ૬ સૌતા રામ લક્ષ્મણતાણી, છબિ વિલોકિ રૂપધામ;
સાધન સર્વ સફળ કરી, લેખે મુની તમામ. ૨૬
- ૭ યથાચોગ્ય સન્માનિ પ્રભુ, વિદા કર્યા મુનિવંદ;
કરે યોગ તપ યજ્ઞ જપ, નિજ આશ્રમે સ્વછંદ. ૨૭
- ૮ કોળી ભિલ આ ખખર સુણિ, હરખ્યા અતિશે મંત;
જાણ્યે આવીને વસી, નવનિધિ નીજ સદન. ૨૮
- ૯ કંદ મૂળ અંકુર ફળ, ખમણાં ભરિ ભરિ શાળી;
ચાલ્યા જાણે રકં જન, લુટવાને સોવણી. ૨૯
- ૧૦ તે માંહે વણિ જેમણે, દીડા ખંને પ્રાત;
ખિજ તેમને પૂછતા, માર્ગ જતા જન વાત. ૩૦
- ૧૧ કહેતા સાંભળતા શ્રવાણ, રઘુવર સુંદરતાઈ;
આવીને સર્વે જાણે, દીડા ખંને ભાઈ. ૩૧
- ૧૨ કરિ પ્રણામ અતિ પ્રીતથી, મુખ આગળ ધરિ જોડ;
જેતા અતિ અનુરાગથી, છબિ કુખહરણી નેટ. ૩૨
- ૧૩ જ્યાં ત્યાં સર્વ ઉભા રહ્યા, ચિત્ર લખ્યા ના હોય?
નેત્ર નેહ-જલ પ્રકુલતન, આનંદિત સહુકોય. ૩૩
- ૧૪ રામે જાણ્યા તે સમે, સ્નેહમગ્ન સહુ લોક;
સન્માન્યા પ્રિય વચન કહિ, અંતર સરવ અશોક. ૩૪
- ૧૫ વણિ વણિ પ્રભુને પ્રણમિને, વચન કહે કરજોડ;
નાથ સનાથ થયા અમે, પોચ્યા મનના કોડ. ૩૫
- ૧૬ દખિ પાય રઘુરાયજી, હર્ષિત મન અમ થાય;
અમ ભાગ્યે આગમન તમ, આ વન કૌશલરાય. ૩૬

રાગ ગરબી.

- ૧૮ તમે આજ ન કરશો એવડી અલખેલાજી (એઠાલ.)
- ૧૯ ધન્ય જોમિ વન પંથ, પર્વત પ્રાંઠ ઘણે;
તમ જ્યાં જ્યાં જાનકિ કંથ, ચાલિ ગયા ચરણે. ૧

ધન્ય વિહંગ કુરંગ, જે કાનનચારી;
પ્રભુ નિરખિ તમારું અંગ, જન્મ સફળકારી.
ધન્ય અમે ખડુ આજ, સહુપરિવાર સહુ;
ભરિ લોચન દરશન રાજ, કરિએ પ્રેમ ખડુ.
કામ વિચારી ઠીક, વાસ કર્યો રૂપાળો;
તમ રહો મુખેષિ અધીક. સહુ રૂતુ અહિ ગાળો.
ગજ કેશરિ વરૂ વાઘ, ફણિધર કૂંડવતા;
વન ખજ સારંગ અથાગ, વિવર ગુફા રસતા.
ખચાવિ સહુથી સ્નેહ, કરિશું સેવકતા;
પ્રભુ હાલો અમને એજ, ઉરહર્ષીત થતા.
પ્રભુ અમારું સહુ તેહ, પગ પગ જોએલું;
આ વનમાં ધરિને દહ. આયુષ ખોએલું.
ત્યાં ત્યાં તમને નાથ, ખેલાવિશું મૃગયા;
દેખાડિશું થળ સહુ સાથ, સર ઝરાણું સમયા.
સહુ પરિવાર સહીત, અમ સેવકવાસો;
આજ્ઞા કરતાં કિંચીત, નાથ ન શરમાશો.
મુનિમન અગમ અપાર, શૃતિ વચનય તથા;
તે પ્રભુ કરૂણા કરનાર, મુણતા બીલ કથા.
મુણે તાત શિશુવેળુ, થઈ ગાંધા ઘેલા;
ત્યમ રામ મુણે મુખદેણુ. ભિલ વચનો વ્હેલા.
પ્રેમ માત્ર પ્રિયપ્રાણુ, રાઘવને રૂંધે;
જાણી લેજો જન જાણુ, એ ભાવાથે હંડો.
રામે સહુ વનચારિ, સ્નેહે સંતોષ્યા;
મૃદુ મંજુલ વચન ઉચારિ. પ્રેમે પરિપોષ્યા.
કર્યા વિદા સકરૂણુ, નમિને સીધાવ્યા;
કહેતા મુણતા પ્રભુ ગુણુ, સૌ નિજ ઘર આવ્યા.
આવિ રહ્યા રઘુરામ, જ્યારથિ વિપિનવિષે;
મંગળપદ વન તમામ, ત્યારથિ તેહ મિષે.

તોટક છંદ.

કુલતાં ફળતાં વન વૃક્ષ ઘણાં, અતિ સુંદર શોભિ રહ્યાં ખમાણાં;
શુભવેલિ વિતાન લતા જીવતી, નવપલ્લવ વૃક્ષ ફરી વળતી. ૧
ખડુકદપતર સમશોભિરહ્યાં, તજિહંદ્ર વિપીન શું આવિરહ્યાં;
ખડુભોગિમધૂપ અનૂપઅતી, કરતામુખગુંજ ઉચાર અતી. ૨
શુભમેદ મુગંધિ અનીલ વહે, મુખદાયક જ્યાં રઘુનાથ રહે;
ચિત ચોર ચકોર મુગોર ઘણા, કલકંઠ વખાણું શું તેહતાણા. ૩
શુક ચાતક ચક્ર વિહંગ ખડુ, સ્વરથી ચિતના સદચોર ખડુ;
ગજ કેશરિ કોલ કુરંગ કપી, વિચરે નિરવેર સહુ પદપી. ૪
છબિરામનિ જોઈ રૂપાળિખડુ, સમિપેકરતી મૃગ પંક્તિસહુ;
અતિ થાય પ્રમૂઢિત ઊરવિષે, સ્વપ્નય ન બીક કરીય દિસે. ૫

જગજ્યાંલગિ કાનનદેવતાણું, વનરામનું શોભિતન્યાળિઘણું;
૨ કહિધન્ય વખાણુ કરે વદને, તઈને મનમોહ તથા મદને. ૬
સુરગંગ સરસ્વતિ ને યમુના, વળિ ગૌતમિગંગ મુમેકલજન; ૭
૩ નદિ સિંધુ સરસ્વતિ સર્વમળી, નદિનાળ વખાણુકરેજ વળી. ૭
ધન મંદાકિનીતુજ સ્વચ્છ નિરે, રઘુનાથ નિવાસિત તારિતિરે;
૪ ઉદયાચળ અસ્ત પુરારિ ગિરી, વળિ મેરુ મુંદર ધ્યાનધરી. ૮
૫ વદતા મુખ રાઘવ આવિ વચ્ચા, કિંધચિત્રકૂટશુભકૃત્ય કર્યાં;
સુર ઊરવિષેઅતિરાઈથતા, શ્રમવીણુમળીઅતિશોભતા. ૯
૬ મૃગને ખગ સૌ ચિત્રકૂટતાણાં, વળિ વેલિ તરૂતણુ જાતિ ઘણાં;
સહુધન્ય મુખૂણુ નિધાન વળિ, દિનરાતકહેસુરએવુંમળી. ૧૦

રાગ માઝૂ.

૭ ભવભયમોચન લોચનગોચર, શ્રીપતિ રામ મુનામી,
૮ શોકરહિત જન સરવે થયાં મન, જન્મતાણું ફળ પામી;
૯ પદપંકજરજ સ્પરશી સચરચર, મુખિયાં થયાંછે ભારી,
૧૦ ધન્ય ભાગ્ય થયાં આપણુ સરવે, પરમપદના અધિકારી. ૧
તે વન શૈલ સહેજ સોહામણાં, મંગળમય ભાગ્યભૂરી.
૧૦ પાવન પાવન નિજમન ગાણતાં, આશ ન એકે અધૂરી;
૧૧ મહિમા મહત કહું કેવિ રીતે, એક વદનથી પ્રસંશી,
૧૨ વાસ કર્યો જ્યાં મુખના સાગરે, જેહ રાય રઘુવંશી. ૨
અવધપુરી તજી તઈ મુખસંપત, રાજ્ય વૈભવ અદભૂત,
૧૨ આવી રહ્યા જ્યહાં રઘુપતિ પોતે, બ્રાત પ્રિયા સંયૂત;
૧૩ પરમ લાલિત્યતા તે વનકેરી, જેવી ન તેવી કથાય,
જો શતસહસ્રતણુસહસાનન. ૨ હોય જગતમાં કદાય. ૩
૧૪ તો હું અદ્વપક્ષ કહું કેવી રીતે, વન શોભા વરણી વિશેષે,
કૂપકેરી કાચળો પિંકપર. શું મંદરાચળ લેશે;
૧૫ સેવા કરે મન કર્મ વાણીથી, લક્ષ્મણુ શ્રી રઘુવીરની,
શીળ સનેહ ન જાય વખાણ્યો, કોણુ મતી કવિચરની. ૪
ક્ષાણુક્ષાણુ રામસીતા પદ ન્યાળી, જાણી પોતાપર સ્નેહ,
લક્ષ્મણુ મન સ્વપને ન સંભારે, જનનિ જનક ખંધુ ગેહ;
પ્રાણુપતિ રઘુપતિની સાથે, મુખમાં સીતા દિનકાઢે,
પુર પરિજન ગૃહ સુરતિ વિસારી. મન આનંદ પમાડે. ૫
રામચંદ્ર મુખચંદ્ર નિહાળી, ક્ષાણુક્ષાણુ પ્રીત વધારી,
આનંદિત મનમાંય અતીશે, જાણ્યે ચકોરકુમારી;
સ્વામિસ્નેહ નિત્ય વધતો વિલોકી, મુખમાં ગણે નહિ બાકી,
નિજ મનમાં હર્ષિત જ્યમ રહેતી, દિવસ સમે ચક્રવાકી. ૬
જનકિનું મન રામચરણમાં, અતિશે દિસે અનુરાગ્ય;
સહસ્ર અયોધ્યા સમ વન વસંતુ, પ્રાણુથકી પ્રિય લાગ્ય;

પાણકટી રૂડી પાવન તે પ્રિય, ખાણપતીતણી સંગે;
ખગ મૂગ પ્રિય પરિવાર પ્રમાણે, પાળે પોષે ઊમંગે. ૭
ઋષિવર ઋષિપતિન્યાને સીતા, સાસુ શ્વસુર સમ જાણે;
કંદ મૂળ ફળ અમૃત ભોજન, સીતા મુખ વખાણે;
નાથની સાથ પથારી સોદ્યામણી, કુશપત્ર કિશલયની;
મુખદાયનિ શત સહસ્રવિધિએ, જાણ્યે સચ્ચા મયનની. ૮
જેના જોવાથી લોકપતી થાએ, મુખમાં દિવસ જન કાઢે;
વિષય વિલાસ અધિક તુચ્છ જે, તેને શું મોહ પમાડે!
રામ રટાણુ કરી ત્યાગ કરે જન, તૃણસમ વિષય વિલાસ;
રામપ્રિયા જગ જનની જનકી, તે શું પડે મોહપાશ! ૯

લલિત છંદ.

અનુજ જનકી, ભૂલિ આપદા, મુખલહે ઉરે, જે રિતે સદા;
રઘુપતી કહે, તેજ તે કરે, રિત રૂડી ઘણી, રામ આદરે. ૧
નિત પુરાતની, કહાણિયા કથા, સ્વમુખથી કહે, સૂખ લેયથા;
અનુજ ને પ્રિયા, નિત્ય સાંભળે, મુખ ગણે અતી બેયતેપજે. ૨
અવધિની શુધી, થાય જ્યાહરે, નિરજનેત્રથી ૨, આંસુઆ ખરે;
સમરિ માતને, સ્નેહ તાતનો, શિળસનેહ જે, ભર્ત્રાતનો. ૩
પ્રિત પ્રજાતણી, સર્વથી ઘણી, ઘડિ ન વીસરે, મ્હા મુની મણી;
કુખ ધરે ઝરે, નીર લોચન, રામન ૩ જે સદા, સર્વ શોચને. ૪
પરિજનાદિકા, પ્રેમ ઘેલડાં, સતત સાંભરે, રામને ઘણાં;
નિજ વિયોગથી, તે સહૂતાણી, દીનદશાહરે દુઃખાણી ઘણી. ૫
પ્રભુ વિચારિને, એવું અતરે. સતત સ્નેહનું દુઃખ તે ધરે;
સમજિ કૂસમો, ધૈર્ય ધારતા, વિધિ ગતીગણી, સાવિસારતા. ૬
વિકળ થે જશે, પ્રાત જનકી. મમતાણી દશા, જોઈને નકી;
જ્યમ અનૂસરે. છાંય દેહને, દમક દામની, જેમ મેહને. ૭
વિર પ્રિયાતાણી, જાણિ એ ગતી, ધિરજ ધારતા શ્રી રમાપતી;
પરમ પાવની, ત્યાં કહે કથા, મુણિ મુખોલંહે એહ બેયથા. ૮

દોહરા.

સાનુજ સીતા સહિત પ્રભુ, શોભે પર્ણનિકેત;
જ્યમ વાસવ મુરપુર વસે, શચી જયંત સમેત.
કેવી જાળવણી કરે, પ્રિયા પ્રાતની રામ;
જેમ પલક નિત સાચવે, લોચનને મુખધામ.
સેવે રઘુવરને સદા, જનકિ લક્ષ્મણ ધીર;
અવિવેકીજન જેમ નિત, ડડમટ કરે શરીર.
એહરિતે અતિ સૂખથી, વસતા વનમૌઝાર;
મુર તપસ્વિ ખગ મૂગતણા, હજાર વિધ હિતકાર. ૪

૧. કામદેવગી. ૨. નેત્રકમળથી. ૩. સમાવનાર.

કહું રામ વન ગમનનું, આ અતિ વિશદ વૃતાંત;
મુણે મંત્રિ જ્યમ અવધ આવ, આઠ્યો તજિ શ્રીકાંત. ૫
કૃષો નિષાદ વિષાદવશ, પહોચારી રઘુનાથ;
દીકો સચિવ સહીત રથ, આવીને ભલિભાત. ૬
વિકળ વિલોકી મંત્રિને, નિષાદના મનમાંય;
વિશ્વાદ એવો ઉપજ્યો, કહિ શકાય નહિ કાંય. ૭

રાગ વેરાડીની ચોપાઈ.

શુકજી કહે સાભળ નરપતી, (એઢાલ.)

રામ રામ લક્ષ્મણ જનકી, પોકારી ગુહનૃપ મુખયકી;
પડ્યો અવનિતજ વ્યાકુળ અતી, અરે આ લક્ષ્મણ રઘુપતી. ૧
દક્ષિ દક્ષિણ દિશિ હયહણહણે, ચાલે ન પાચે ધરાણી ખણે;
પાંખ વિના જ્યમ પંખિની ગતી, વિકળ ફણીધર મણિ હિણુઅતી. ૨
તેવી ગતી અશ્વની તેસમે, રામવિયોગ કુરોગજ દમે;
પિયે ન જળ મુખ તૃણ નવચરે, ઝરે નયન અતિ આંસુભરે. ૩
વ્યાકુળ અતિશે મન ગુહપતી, રઘુવર અશ્વની ન્યાળી ગતી;
ગુહ કહે તપ ધીરજ ધરી, મુણે સુમંત્ર શોચ પરહરી. ૪
મુકો વિષાદ હૃદયથી હવે, દૈવ દુર્બળ આપણો પ્રભુ જવે;
પંડિત નીતિ નિપુણ તમ ઘણા, જ્ઞાતા છો પરમારથતાણા. ૫
જાણી વિમુખવિધિને ધિરધરો, પાછાં અવધપુરી પગલાંભરો;
વિવિધ કથા કહિને અતિ ઘણી, કોમળ વાણી ગુહનૃપ તણી. ૬
ખળાતકારે રથપર રૂડે, આણિ બેસાડ્યા મંત્રિ વિનય વડે;
શોક શિથિજ તન મંત્રિનું અતી, હાંકી શકાય ન રથ તેવતી. ૭
રઘુપતિ વિરહ વ્યથા ઉરવિષે, તે થકી પાધરો પંથ ન દિસે;
અલિ શકે ન હય અતિ તડકડે, પંથ તજિ ઊપંચે આપડે. ૮
વનમૂગ જાણ્યે આણિ રથ જોતર્યા, વાછરઘુપતી વિરહે ભર્યા;
ચમકિચમકીને પાછુંજીએ, વિહ વ્યાકુળ ભરેનેત્ર આંસુએ. ૯
રામ વિયોગની વેદના વડી, પંખાણિ હાંકે પિડ થાખડી;
૧ “ચાલો ખાપ મારા આ સમે, શિદ સોરણ મન કરતાતમે” ૧૦
જે કોઈ રામસિતા મુખ ભણે, લક્ષ્મણ નામ કહી ગુણ ગણે;
૨ હણહણાટકરી હય તે ભણી, જોતા અતિશે આતુરખણી. ૧૧
કાન ઊડાવીને ગુણ સાંભળે, હાંકે તો બે પગે ઊછળે;
૩ વાછ વિરહગતિ કહિ નવ જતી, મણિ વિણ ફણિધરની જેવિ ગતી. ૧૨
જેદ વિવશથયા મન ગુહપતી, સચિવ તુરંગની દખી ગતી;
ચાર શેવક તવ બોલાવિયા, સુમંત્રને સંગે આપિયા. ૧૩

રાગ દેશાખ.

વળાવિ સુમંત્રનેરે, પાછો વળિઓ ગુહનિષાદ;
જય ન વરણુચેરે, રઘુપતિકેરો વિરહવિષાદ.
૨૫ લઈ ચાલિયારે, ભીલ વળાવા કૌશલપૂર;
ક્ષણ મન મગ્નમરે, ક્ષણમાં ખેદ હૃદય ભરપૂર.
શોચ સચીવનેરે, વ્યાકુળ કુખથી અતિશે દીન;
ધિક્ક જિવન અરેરે, સીતા લક્ષ્મણ રામ વિહીન.
અંતે નહીં રહેરે, કોટિ ઉપાચે અધમ શરીર;
યશ પાણ ના લિધોરે, ટળ્યું નહિ ત્યાગિ જતાં રઘુવીર. ૪
અયશ અધપાત્રનોરે, નિપટ થયો મમ પાપી માણુ;
કપટિ શા કારણેરે, કરતો નથિ તનથી પરિયાણુ. ૫
અરરર પાપિયારે, અવસર ચૂક્યો હે મતિમંદ;
હનિય થતા નથીરે, નિદેય હૃદયતણા ખે ખંડ.
હાથ ઘસી અનેરે, મસ્તક ધુણાવિને પસ્તાય;
ધન ભંડારનેરે, ગુમાવી કૃપણ જેમ અકળાય.
વીર કહાવતોરે, અતિશે વિદે વંદનિય જેહ;
રણમાં હારિનેરે, જાણ્યે નાહો ભટ જન તેહ.
શૃતિજ્ઞાતા સદારે, વિમ વિવેકી સાધુ સુજાણુ;
ધોખો મન ધરેરે, જ્યમ તે કરિ મદપાન અજાણુ.
સચિવની શોચનારે, એહ રિતેછે અંતરમાંય;
અવધપુરી જૂરે, રામ વિના નવ સુજે કાંય.
કુલિન કો કામનીરે, મન ક્રમ વચને પતિપદ રાગ;
કર્મવશે રહેરે, તે સતિ પતિથી થઈ પરિત્યાગ. ૧૧
શોચિત સર્વદારે, જ્યમ તે તરૂણી નિજ મનમાંય;
હૃદય સચીવનેરે, ત્યમ અતિ દારૂણદાહ ત્યહાંય. ૧૨
લઘુ દ્રષ્ટી થઈરે, આવ્યાં ઝળઝળિયાં લોચન;
શ્રવણે સુણે નહીંરે, વિકળ મતિમંદ ભોણુ થયું મન. ૧૩
અધર સુકાઈ ગયેરે, લાચ્યું મુખડે તાણુ વિશેષ;
શું કહું તે સમેરે, સચિવતણા પ્રભુ વિરહ વેષ. ૧૪
છંપ જતો નહીંરે, શૈદ વરસરૂપિ અવધ કમાડ;
ઉરઘરમાંથીરે, સળડ દિધેલ ન વચમાં ફાડ. ૧૫
વિવર્ણું સહુ વિધેરે, સચિવતણી ગતિ જોઈ ન જાય;
જાણ્યે મારિયારે, માત પિતાને કુર અસિ ઘાય. ૧૬
પાય ન ઊપડેરે, અવધપુરી ભણિ જતાં એમ;
રામવિના અરેરે, શ્યામ વદન લઈ જઈ ક્રેમ. ૧૭
વ્યાપી મનવિધેરે, હાની ગ્લાની કુખ સંકાય;
જ્યમ મન પાપિનેરે, યમપુરપંથે જતાં શોચ. ૧૮

વચન ન આવતુરે, હૃદયવિશે અતિશે પસ્તાય;
અવધપુરી અરેરે, જઈને જોયું શિદ આ થાય. ૧૯
જે રથ દેખશેરે, રામ રહિત આ ખાલિ ખચીત;
૧ તે સંકોચથીરે, જોશે મુજ ભણિ ગણિ અનહીત. ૨૦
ધાઈ પૂછશેરે, વિકળ વિશેષ નગર નરનાર;
૨ ક્યાં રઘુનાથજીરે, લક્ષ્મણ જનકિ પરમ ઉદાર ? ૨૧
અરરર તે સમેરે, ઉત્તર સહુને દઈશ અશંક;
૩ કહણુ કરિ કાળજૂરે, વજ ઉરે ધરિ વિધિ ગણિ વંક. ૨૨

લલિત છંદ.

જનનિ કૌશલા, કુખમાં ખુડી; ખખર પૂછશે, રામની રૂડી;
વનનિ વાટડી, સર્વ માવડી; જ્યમ નિહાજતી, વચ્છ ગાવડી. ૧
અરર દેવડા, આ હું તેમને; કહિશ શું મુખે, ના સુજેમને;
૬ જનનિ પૂછશે, લક્ષ્મણ તણી; ખખર જ્યાહરે, ધૈઅધીરણી. ૨
કહું નિરોપ શો, ત્યાં હું તેમને; અરર શોચ એ, છેવડો મને;
૭ જનનિ રામની, ધાઈ આવશે; ખખર પૂછવા, આકળી થશે. ૩
સમરિ વત્સને, જેમ ગાવડી; ત્યમ ઊતાવળી, રામ માવડી;
૮ ઉતર તેહને, દૈશ પૂછતાં; નિકુર નેત્રનાં, આંસુ લૂછતાં. ૪
“અનુજ જનકી, સંગ લેઈને; પ્રભુ ગયા વને, વિહું દઈને;”
૯ ખખર રામની, જેહ પૂછશે; ઉતર તેમને, દૈશ જે હશે. ૫
અવધ જાઈને, વેગથી હવે; સુખ સહુજ એ, લેઉં આ ભવે;
૧૦ કુખથી દીનતા, આવી રાયને; ખખર રામની, પૂછશે મને. ૬
જિવન જેમનું, રામ સ્વાધિને; વિરહ વેદના, વાધિ એમને;
૧૧ શુભુખ લેઈને, તેમને અરે; ઉતર દઈશું, શોચ અંતર. ૭
“કશળ આવિયા, પૂર પાધરા; વન વળાવિને, પુત્ર માહરા;”
૮ ઉચરશે મુખે, ભૂપએરિતે; ક્યમ જશે સુણી, વાણિ એવિતે. ૮
રઘુપતી તથા, જનકી તણા; સુણિ નિરોપ આ, જે દયામણા;
૯ તરત ભૂપતી, દેહ ત્યાગશે; તૃણ પ્રમાણુનો, જાણિને રિશે. ૯

દોહરા.

કહણુ હૃદય નથિ ફાટતું, અરર રામવિણ હાય;
કાદવ જ્યમ મિય જળ વિરહ, સુકાઈને તરડાય. ૧
જાણ્યું દૈવે દિધી, જન્મ આપિ ભવમાંય;
૧૬ આ કુખિઆરી દેહડી, કળ ન પડે મન કાંય. ૨
કરતાં એ રિત પંથમાં, પસ્તાવો મન પૂર;
૧૭ તમસાતટ રથ આવિયો, સચિવ શોચ ભરપૂર. ૩
કયાં વિદાય વિનય કરી, ભિલ સહુને ભલિ રીત;
૧૮ વળ્યા પાય પડિ વિકળમન, અતિશે શોક સહીત. ૪

પુર પ્રવેશ કરતાં ઉરે, સુમિત્ર સંકોચાય;
જાણ્યે માયાં નિજ કરે, ગુરૂ પ્રાદ્વાણને ગાય.
છોડી રથ તરૂતણ વસી, કાઢયા દિન કરિ કલેશ;
સાંજ સમે અવસર મળ્યો, કરવા પૂર પ્રવેશ.
અંધારે સચિવે કર્યો, પુર પ્રવેશ નિરધાર;
ભૂપ ભવનમાં પેસતાં, વનરથ રાખ્યો દાર.
ખખર જેમણે જેમણે, સુણિ શ્રવણે તે વાર;
રથ જોવા સહુ આપિયા, દશરથને દરખાર.
ઝાળખિ રથ હય વિકળ ગતિ, એ અવસર ત્યાં એમ;
ગળે ગાત્ર જન માત્રનાં, ખરકૂ તાપથી જેમ.
વ્યાકુળ પુર નર નારિઓ, અતિશે અંતરમાંય;
જળ પાંડે જ્યમ મીન ગાણુ, કળ પડે ન મન કાંય.
સચિવ આગમન સુણિ સહુ, વ્યાકુળ રાણીવાસ;
ભવન ભયંકર લાગતું, જાણ્યે પ્રેતનિવાસ.
પૂછેછે સહુ રાણિઓ, અતિ આરત ધરિ મન;
ઉતર ન આવે મુખ કશો, વિકળ સજ્જ લોચન.
સચિવ સુણે શ્રવણે નહીં; સુણે ન આંખે કાંય;
જેને તેને પૂછતો, કહો ક્યહાં નરરાય.
દખિ વિકળતા દાસિએ, સચિવતાણી અતિશેજ;
કૌશલ્યાગહ લઈગઈ, હાથ ઝાલિ નિસ્તેજ.
જઈજેયા કૌશલપતી, સચિવે કવે વેષ;
શશિ નિસ્તેજ અમી રહિત, દિપે ન જાણ્યે લેશ.
નહિ નિદ્રા ભોજન કશું, ભૂપ વિભૂષણ હીન;
પડ્યા ધરણિતળ તરફડે, છક શરીર મલીન.
એહ રિતે કૌશલપતી, શોચ કરે લઈશ્વાશ;
જ્યમ યદાતિ સુરપુર થકી, ખસ્યો થઈજ નિરાશ.
હંડા નિશાશા નાખતા, સમરિ પુત્ર પ્રતિખિખ;
પાંખ બળ્યે સંપાતિર જ્યમ, પડ્યો ધરણિપર ધીબ. ૧૮

૧. એ નામનો હરનીતાપુરનો અંદવંશી રાજ.

૨. એ નામનો ગૃધરાજ. જરાપુત્રો મોટા ભાઈ. ઉડવાની શક્તિના અભિમાને એ અને જરાપુત્ર બંને ભાઈએ સૂર્ય પાસે જવાની હિમત કરી સાથે ઉડ્યા. સૂર્યની અસહ્ય ગરમીથી જરાપુત્રો ઘોડે દુર જીડી પૃથ્વીપર પાછા આવ્યો; પરંતુ સંપાતી સૂર્ય સમિપ જવાની ધારણાથી ઉડતો આવ્યો. અતિશય તાપે કરી અને સૂર્યની ગરમીથી તેની બંને પાંખો ખખી ગઈ અને પૃથ્વીપર પડ્યો. સીતાની શોધમાં ગંગેલા કપિઓને તે સમુદ્ર કિનારે મળ્યો હતો. તે વખતે રામહૂતના દર્શન પ્રભાવથી તેને ફરી પાંખો પ્રાપ્ત થઈ હતી.

“કહે રામ રાઘવ મુખે, પરમ રનેહિ મમખાળ;”
વળી રામ લક્ષ્મણ સીતા, મુખે વદે મહિપાળ. ૧૯
જેઈભૂપ સચિવે કર્યો, પ્રીતે દંડ પ્રાણમ;
ઉડ્યા આકળા થઈ નૃપતિ, “કહે સચિવ ક્યાં રામ?” ૨૦
આણી લીધો ઉરવિધે, નૃપે સચિવ નેવાર;
જાણ્યે જળમાં ખૂડતાં, મળ્યો કાંઈ આધાર. ૨૧
રનેહ સહીત સચીવને, બેસાડી નિજ પાસ;
પુછે રાય અધિરા થઈ, અંતર બહુ ઉદાસ. ૨૨
“તાત કુશળતા રામની, કહો મને પ્રિય પ્રાણ;”
“ક્યહાં રામ લક્ષ્મણ સીતા, રાઘવ રઘુકળભાણ?” ૨૩
“આણ્યા ફરવિ આ સમે, કે વન ગયા કુમાર?”
સુણતાં વાત સચીવને, લોચન પહિ જળધાર. ૨૪
શોક વિકળ થઈ પૂછતા, અધિરે મન અવધેશ;
“સીતા રામ લક્ષ્મણ તણો, કહો સુખદ સંદેશ.” ૨૫
રામ સ્વરૂપ ગાણુ સુશિળતા, સુખપ્રદ શાંત સ્વભાવ;
સંભારી સંભારિ ઉર, શોચ કરેછે રાય. ૨૬
“રાજ્ય આપવું સુણાવિને, દીધું વન દુખપાત્ર;”
“સુણિ એવું મન નવ થયો, હર્ષ શોક તલમાત્ર.” ૨૭
“તે સુત તજતાં તનથકી, પાપી ગયા ન પ્રાણ;”
“મુજ સમાન કો પાપિઆ લેવા રહું જગ લાણ.” ૨૮
“લક્ષ્મણ જનકિ રામ જ્યાં, ત્યાં મુજને પોઆડ;”
“સખા પ્રાણપ્રિય તાહરો, પ્રેમે માનિશ પાડ.” ૨૯
“નહિતો આહ્ય જવા હવે, આ અભાગિ મમપ્રાણ;”
“તજતાં રામ સમક્ષ તન, છૂવ્યું થાય પ્રમાણ.” ૩૦

શિખરિણિ છંદ.

પુછે વારે વારે, દશરથ સમાચાર સુતના;
સુણાવો સંદેશા, પ્રિયતમ સખા હે સપુતના;
ઉપાયો યોજે તે, તમ મમ હિતાર્થે પ્રિય સખે;
ખતાવો વેગેથી, રઘુવર સીતા લક્ષ્મણને. ૧
વદે સૂમંત્રી ત્યાં, ધરિ ધિરજતા વાણિ મધુરી;
તમે તો છો જ્ઞાની, કશિ ન તમથી વાત અધુરી;
મહાબાહો આજે, શુર મુધિર ધૂરંધર તમે;
સદા સાધૂ સંતો, પુજિ યશ લિધો આ શુભ સમે. ૨
સહુ કુખો સૂખો, વશ અધિક જન્માંતર કૃતે;
વળી હાની ઝાની, પ્રિય મળણ વીયોગ વરતે;
થતું સૌ તે સ્વામી, કરમવશ ને કાળવશથી;
અહોનીશ થાતાં, પરવશ પ્રમાણે પ્રથમથી. ૩

(અચોધ્યાકાંડ.૨) દશરથ રામને, ભરતજીને, વસિષ્ઠ ગુરુને, કૌશલ્યાદિમાતાઓને સીતા રામચંદ્રનો સંદેશો સુમેંત્ર કહેછે. ૧૭૫

સુખે હર્ષે મૂઢ, દુષ્પ અવસરે ખેદ ધરતા.
ગણે જે બે સરખાં, ધિરનરતાણી તેજ ધિરતા,
વિચારોને સ્વામી, હૃદય અતિશે ધીરજ ધરે;
ભલૂ કર્તા સૌના, વિરહ દુષ્પ વેગે પરહરે.

દોહરા.

પ્રથમ વાસ તમસા તિરે, ખીન્ને ગંગાતીર;
સ્નાન કર્યું જળપાન કરિ, સીતા સહિત બે વીર.
સેવકાઈ કરિ સહુ વિધે, ગુણવંતો ગુહરાય;
તે રાત્રી ગાળી પ્રભૂ, શુંગવેરપુરમાંય.
મંગાવ્યું પ્રાતઃ થતાં, વિશદ વડતજૂં દૂધ;
જઠા મુકટ નિજ શિશ કરિ, આપ બન્યા અબધૂત.
રામસખાએ તે સમે, મંગાવ્યું શુભ નાવ;
પ્રિયા ચઢાવી પ્રથમથી, ચઢ્યા પછી રઘુરાવ.
ધનુષ ખાણુ શુભ પાણમાં, ધરિને લક્ષ્મણ ધીર;
ચઢ્યા નાવપર નેહથી, પામિ રજ રઘુવીર.
પિકળ મને અવિલોકિને, મુજપ્રત્યે રઘુવીર;
ખાલ્યા મધુર વચન સુખદ, ધરિ મનમાં હિ ધીર.

રાગ પરજ.

તાઈ ગોકુળ જોવાને આવરે, મથુરાના વાસી. (એરાગ.)
ધરી મનમાં ધિરજ અનુરાગ રે, સુણો રામસંદેશો ;
સહુ શોચ કરી તન ત્યાગરે, સુણો રામસંદેશો. ટેક—
મુજને કહ્યું મીઠી વાણિએરે, અંદેશો તન્નિ સંદેશ;
તાત તમે મારા તાતનેરે, કહેજો ચિંતા કરે ન મારી લેશરે
સુણો રામસંદેશો. ૧
વારંવાર મારી વતીરે, શ્રહિ નૃપપદ-પાથોજ;
કરજો વિનય સુવિવેકથીરે, “સુખી અમ જો કૃપા હશે તોજરે”
સુણો રામ સંદેશો. ૨
“અમને કુશળ વન પંથમાંરે, મંગળમય મહિપાળ;”
“તાત અનુગ્રહ તમતણેરે, હોશું જ્યાં ત્યાં સુખી સદાકાળે”
સુણો રામસંદેશો. ૩
“આપ અનુગ્રહ હે પિતારે, વીચરતાં વનપંથ;”
“સર્વ સુખો અમે પામશૂરે, તમે કરશો નહી કલપાંતરે.”
સુણો રામસંદેશો. ૪
“આજા પાળીને આપનીરે, કોડે કુશળ ક્ષેમ;”
“તમ પદપંકજ પેખવારે, આવિશું ફરી વનથી સમેમરે.”
સુણો રામસંદેશો. ૫

માયાળુ સૌ મારી માવડીરે, સંતોખજો પડિપાય;
કરજો વીનંતી મારી વતીરે, મારે વિરહે જેથી ન મુઝાયરે
સુણો રામસંદેશો. ૬
૪ “કરજો ઊપાય તે સૌ મળીરે, માયાળુ મારાં માત;”
“કુશળ રહે જેવી રીતિએ, મારા પ્રાણપ્રિયોત્તમ તાતરે.”
સુણો રામસંદેશો. ૭
ગુરૂ ગુણનિધિને પાચે પડીરે, કહેજો મારો સંદેશ;
“શોચ મારો ન કરે રાયજીરે, એવો કરજો તમે ઉપદેશરે.”
સુણો રામસંદેશો. ૮
૨ પુરજન પરિજન સર્વનારે, થશે હુંપર ઉપકાર;
વિનંતી સરવને સુણાવજોરે, તમે મારી વતી આવારરે.
સુણો રામસંદેશો. ૯
૩ તેજ સરવ રિને માહરારે, માનિશ હું હિતકાર;
જેનાથકી નરનાથજીરે, રહેશે સુખી અચોધ્યામાંજારરે.
સુણો રામસંદેશો. ૧૦
૫ આવ્યે ભરતજી મોશાળધીરે, કહેજો મારો સંદેશ;
“લેશ નીતિ નવ ત્યાગશોરે, પામે જ્યાહરે પદવિ નરેશરે”
સુણો રામસંદેશો. ૧૧
૬ “પાળજો મન ક્રમ વાણિએરે, પ્રેમીપ્રજા પ્રીત આણી;”
“સેવજો સ્નેહની રિતિએ, સહુ માત સમાન પ્રમાણીરે.”
સુણો રામસંદેશો. ૧૨
“નિભાવજો વળી નેહથીરે, ભાઈપણું હે પ્રાત;”
“માતપિતા ગુરૂજીતણીરે, સેવા કરજો તમે ભલિભાતરે.”
સુણો રામસંદેશો. ૧૩
“પ્રાત એ ભાંતિએ રાખજોરે, કોડથી કૌશલરાય;”
“શોચ ન જેથી મારો કરેરે, સુખધામ પિતાજી કદાયરે.”
સુણો રામસંદેશો. ૧૪
વચન કહોરે કદ્યાં કશ્યાંરે, લક્ષ્મણજીએ ત્યાંય;
વારિ રાખ્યા રઘુનંદનેરે, તમે કાન ન ધરશો કાંયરે.
સુણો રામસંદેશો. ૧૫
નિજ સમ દેધને વારિચોરે, રામે વારંવાર;
કહેવિ ન ત્યાં હે સુમેંત્રજીરે, લક્ષ્મણતાણી વાત વિચારરે.
સુણો રામસંદેશો. ૧૬

રાગ સીતાજીના મહીનાનો.

કદ્યા સંદેશો સીતાએ સાર, આણી ખેદ અંગમાં;
મારી ચિંતા ન કરશો કાંય, સૂખિ હું સ્વામી સંગમાં. ૧
સ્નેહ સંભારી સાસુ શ્વસુરનો, શિથિળ થઈ જનનકી;
ગદગદિત વાણી વદન પ્રત્યેદ, નીર લોચનથકી. ૨

આશા પાળી એ તક રઘુવરની, ઉતાવળી માછીએ;
હોડી ચલવી પછી પેલે પાર, વળી નહિ પાછી એ.
ચાલ્યા રઘુકુળમણિ એ રીત, લેઈ વનવાટડી,
જેત્યાં કીધું ઉભાં ઊભાં તીર, કરી વજ્ર છાતડી.
મારા મનનો આ અવસરનાથ, કલેષ કહું ક્યમ વડો,
જીવંતા વળ્યો ઘર ભણિ લેઈ, પ્રભુનો સંદેશડો.
કહું શું ઘાણી વરણીને મૂખ, આ પ્રાણ કઠોરતા,
તન ઘર તજ ના ગયો પ્રાણ, જિવન વન જોઈ જતા.
કહી એવું સચિવ તે વાર, બંધ થયો બોલતો,
હાની ગ્લાની શોચવશ ઊર, નિશાશા નાખતો.
સુણી રામ નિરોપનાં વેણ, મંત્રિમુખ મહિપતી,
પડ્યા મૂંઝાગત થઈ ભામ, હૃદય દાહ છે અતી.
મોહવ્યાકુળ થઈ અવધેશ, અતીશે તરફડે,
જાણ્યે મીનને વ્યાપીકેર, નુતનવૃષ્ટિ ફિણવડે.
કરી વિવિધ વિલાપ અમાપ, રૂએ સહુ રાણિઓ,
મહા વિપતી વરણવી ન જાય, શોકવાસ જાણિઓ.
કુઃખને પાણ મન લાગ્યું કુઃખ, વિલાપ એ સાંભળી,
નૃપશોચ દખીને એવાર, ધીરજની ધીરજ ટળી;
થયો અવધપુરીમાં એમ, કાળાહળ તે સમે,
સુણી રાય રાણીતાણા રહેર, કુઃખ સહુને દમે.
જાણ્યે પડિયુંછે વજ્ર કઠોર, શું ઘોર નિશાવિષે,
વિપુલ વિહંગતાણા વનમાંય, રોજ મચ્ચો રીશે.
થયા પ્રાણ કંડગત ભૂપ, વિયોગના રોગથી,
જ્યમ વ્યાકુળ અધિક ભૂજંગ, મણીવીના ભોગથી.
સર્વે હંદ્રિ વિકળ થૈ વિશેષ, નરેશની તે સમે,
જાણ્યે દેવનું અંબૂજવન, વિના નીર કુશ કમે.
કૌશલ્યાએ દીડી નૃપકેરી, અવશ્ય અવશાનતા,
જાણ્યે આથમ્યો રવિકુળભાણ, આજ તેજહિણુ થતા.
રામજનની ધરી ઊર ધીર, નેત્ર નીર ખાળિને,
બોલી વચન સમય અનુસાર, રીત સંભાળિને.
નાથ સમજી તમે મનમાંય, વિચારો ને વેગથી;
રામવિરહપયોધી અપાર, અંત તેનો નથી.
નાથ નાવિક તમ નિરધાર, અવધપુરી વહાણ છે,
ચઢિ ચાલ્યો પ્રિય વણિક સમાજ, અધિક જે સુજાણુ છે.
ધરણા ધીરજનો પામશો પાર, આ રામ વિરહધિનો,
નહિતો બુડશે સરવ પરિવાર, છેક આશ્રય વિનો.
ધરણા મમ વિનતી મનમાંય, વિચારીને ખરી,
તો તો લક્ષ્મણ જનકી રામ, વળી મળશે ફરી;

દોહરા.

- ૩ પ્રિયાં વચન મૃદુ સાંભળી, તે અવસર મહિપાળ;
જેતા આંખ ઉઘાડિને, સરવ કરે સંભાળ. ૧
- ૪ મીન મલિન જ્યમ તરફડે, સિંચે શીતળ નીર;
પ્રિયા વચન સુણિ તેમ નૃપ, વિના રામ રઘુવીર. ૨
- ૫ ધીરજ ધરિ અંતરવિષે, ઉઠિ બેઠા મહિપાળ;
“કહે સુમંત ક્યાં ગયા, રઘુમણિ રામ કૃપાળ?” ૩
- ૬ “ક્યાં લક્ષ્મણ ગુણનિધી, પરમ રનેહિ ક્યાં રામ;?”
“ક્યાં પ્રિય સુતઅંધુ અને, ચૈદહી રૂપ ધામ.” ૪
- ૭ વિલપે રાય વિકળ થઈ, કરિ વિલાપ બહુ ભાત;
થઈ યુગ જેવડે તે સમે, વેગે વિતે ન રાત. ૫
- ૮ શ્રવણ-પિતાના શાપની, શુધિ આવી તે કાળ;
કૌશલ્યાને સહુ કથા, સંભળાવિ મહિપાળ. ૬
- ૯ થયો વિવણ વિકળ અતી, એ તકનો ઇતિહાસ;
રામ રહિત ધિક્ક જગતમાં, જિવતરકેરી આરા. ૭
- ૧૦ “હવે રાખિ હું શું કરું, અતિ અભાગિ આ દહ;”
“નિભાવ્યું નહિ જેણે જરા, માડું પ્રેમપણુ જેહ.” ૮
- ૧૧ “પરમ પ્રાણપ્રિય માહરા, હે રઘુનંદન હાય;”
“તમ પાપે જિવતાં મને, વિત્યા દિવસ બહુ હાય.” ૯
- ૧૨ “હાય લક્ષ્મણ જનકી, હે રઘુનંદન હાય;”
મમકુખનાશક નાથ તમ, તમવિણુ જિવ્યું વૃથાય. ૧૦
- ૧૩ રામ રામ કહિ રામકહિ, રામ રામ રટિ રામ;
તન તજિ રઘુવરને વિરહ, રાય ગયા સુરધામ. ૧૧
- ૧૪ જિવન મરણુ રૂળ પામિયા, દશરથ નૃપ ભલિભાત;
યશ અનેક ખજાંડમાં, વિમળ થયો વિખ્યાત. ૧૨
- ૧૫ જિવ્યા રામશશિવદન શુભ, નિરખિને નિરધાર;
મરણુ સુધાયું જગતમાં, રામવિરહ ભરિ ભાર ૧૩
- રામ જનનિ ત્યાં તેસમે, વ્યાકુળ બની વિશેષ;
વિલાપ વળિ ઉરતાડના, કરતી છુટે કેશ. ૧૪

રાગ પરજ.

અરે કોણુ આદમા એવોરે (અદાળ.)

- ૧૮ પતિ મારા, શોકમાં મૂક્યાંરે, અમને એકલાં મૂક્યાં—ટેક.
પ્રાણપતિ મારા પરમ સનેહી, ભૂપતિમાં તમ પ્રાણ;
કાળનિશા નહિ નાથ તમેને, તલસેછે મારા પ્રાણ.
પતિ મારા. ૧
- ૨૦ તેજ પ્રતાપ પ્રભાવ તમારો, ધીર ધુરંધર રાય;
દિગ્વિજયી તમે આજ ઘવાયા, પુત્રવિરહ અસિ ઘાય.
પતિ મારા. ૨
- ૨૧

ખાહુ બળે દળ દારણુ દૈત્યનાં, રાણતા રણમાં રાજ;
વિરહ અરિથી પરાભવ પામી, આમ શું પોઢ્યા આજ.

પતિ મારા. ૩

જન પરિજન પ્રિય પુત્ર સુમત્રિ, ત્યાગિ સરવનો સાથ;
સ્વર્ગ નિવાસ કર્યો મારા સ્વામી, અમને કરીને અનાથ.

પતિ મારા. ૪

વાજિ વિચોગે રૂવે હયશાળે, એનો ગયે અશવાર;
ગરિબનિવાજ ગયે ઘણું રાતી, દાસી બધી દરબાર.

પતિ મારા. ૫

લક્ષ્મણ રામ સીતા વન વસિયાં, સાનુજ ભરત મોસાજ;
કર્મ અમારાં કોપી ઉડ્યાં અમે, ઝૂરિએ અંતરિયાળ.

પતિ મારા. ૬

પુત્રવિચોગ ભરી તમે પોઢ્યા, આ અવનીપર આજ;
હુંજ અભાગણી જિવતિ રહીછું, શું સુખ લેવાકાજ.

પતિ મારા. ૭

શિખરણી છંદ.

રૂવે રાણી સર્વે, નિજ હૃદય શોકે વિકળતા;
વખાણીને મૂખે, સ્વરૂપ બળ ને તેજ શિળતા;
કર છાતી કૂટી, વિધવિધ વિલાપો રડિ રડી;
પડે વારે વારે, લુપ્તિવિધે સૌ તરફડી. ૧
રૂએ દાસી દાસી, વિકળ બનિ ગૂણે ગણિ સહુ;
કર ઘેરે ઘેરે, રૂદન પુરવાસી જન બહુ;
અરેરેરે આજે, રવિકુળરવી અસ્ત જગથી;
રૂપે ગૂણે રૂડો, ધરમ અવધી ધીર ધરથી. ૨
કહે કેકેયીને, લુંડિ સરવ ગાળો દધિઘણી,
કયુંછે નેણીએ, જગ નયન વીના કુમતણી;
વિતી રાત્રી એવી, વિવિધ વિધિ વીલાપ કરતાં,
પ્રભાતે સૌ આવ્યા, મુનિજન મહા જ્ઞાન ધરતા. ૩
વસિષ્ઠે તેવારે, સમય સમ જ્ઞાને કરિ હવે,
નિવાર્યો સર્વેનો, નૃપમરણનો શોક સરવે;
ભરી તેલે હોડી, નૃપ શરિર રાખ્યું રૂડિ રિતે,
ફૂતો બોલાવીને, પછિ કહ્યું વસિષ્ઠે અતિ પ્રિતે. ૪

દોહરા.

દોડો અતિ વેગે તમે, જાઓ ભરતનિ પાસ;
કહેશો નહિં કોને કહ્યો, કરિ નૃપમરણ પ્રકારી. ૧
જઘન કહેજો એટલુંજ, ભરત પાસ સુખસાજ;
ગુરૂએ બંને ભાદન, તેડાવ્યાછે આજ. ૨

સુણિ મુનિ આજ્ઞા તે ફૂતો, દોડ્યા કેકેયદશ;
પવન વેગે હય ભેતર્યા, રથ બનાવિને બેશ. ૩

રાગ મેવાડો.

દખાડીને દીધીહો, કળીએ સુંદરી. એઢાલ.

અનરથ અચોધેહો, આરંભાયો જ્યારથી;
અપશુકન થાતાહો, ભરતને ત્યારથી. ૧

ભયંકર સ્વપ્નાં હો, શું થારો કૃપાધના!
કરે જાગી મનમાંહો, કોટી કટુ કલ્પના. ૨

વિપ્રને જમાડીહો, દાન દિયે દીનને;
કરાવે શિવકેરાહો, અભિષેક આનુર મને. ૩

મહેશ મનાવી હો, માગે કરજોડિને;
શિવશિવ કર્તા હો, વિદ્ય નાખો તોડિને. ૪

માત તાત મારાહો, પરિજન પ્રાતને;
કુશળ સૌને હોજો હો, કરજોડિ કહું તને. ૫

શોચ મન કરતાહો, ભરતજી નેટલે;
ફૂત આવી પ્હાંચ્યાહો, નિજ પાસે તેટલે. ૬

ગુરૂકેરી આજ્ઞાહો, શ્રવણે સાંભળી;
ગણેશ મનાવીહો, ચાલ્યા મામાને મળી. ૭

વાજ વાયુવેગીહો, ચાલ્યા જાય હંકતા;
શૈલ વન વાંકાહો, નદિઓ બોળાંધતા. ૮

અંતર ભરતનું હો, એનીમેળે બળે;
કારણ કશું તેનું હો, ક્યમે કરી ના કળે. ૯

જાણુ એવું જીવમાં હો, ઉડિ જાઉં અવધપુરી;
ઉતાવળા હંકાવે હો, પવનવેગી તૂરી. ૧૦

નિમેષ નિવરતેહો, વરસના નવડી;
આવ્યા એમ કરતાહો, અચોધે એ ઘડી. ૧૧

અપશુકન થાતાહો, પુરમાં પ્રવેશતાં;
ભયાનક બોલેહો, પંખિ પોળે પેસતાં. ૧૨

પ્રતિકુળ બોલેહો, રાસભ' શિયાળવાં;
સુણિ સ્થોર તેનાહો, ઊપજે કતકો નવા. ૧૩

ભરતને ઊરે હો. સુણી શૂળ થાયછે;
મન એનીમેળેહો, બળિ બળિ જાયછે. ૧૪

સરોવર નદિઓહો, વન ઉપવન વળી;
શ્રીહત સૌ લાગેહો, વાટિકા ઉગ્રાંધળી. ૧૫

નગરી વિશેષેહો, લાગેછે ભયંકરી;
ઉદવસ્તર એવોહો, પુરપોળો પાંધરી. ૧૬

૧ ગણેડાં. ૨. ઉજ્જડ.

વિહંગ કુરંગો હો. ગજ અને વાજિયા;
જોયા નવ જતાહો. દુઃખ દિસે દાઝિયા.
રામના વિચોગેહો, સર્વ દિસે દુર્બળાં;
ચરે નહિ ચારોહો, ગાત્ર દિસે ગબ્યાં.
છેક દુખિઆરાં હો, નગર નરનારિયા;
જાણ્યે સૌની સરવેહો, સંપતિ હરાધયા.
પુરજન મળે પંથેહો, પણ ન કશું કરે;
નમી નમી સરવેરે, વેગે ત્યાંથી વહે.
ભરત કુશળતાહો, કોઈ ના પુછી શકે;
ખેદ થયો મનમાંહો, ભરતને તે તકે.

દાહરા.

હાટ વાટ ઘર ગલિ કુચિ, નજરે જોયું ન જાય;
જાણ્યે પુર દશ દીશિયે, લાગિ આગ અન્યાય.
સુણિ હરખી સુત આપતાં, નિર્દય હૃદયનિ નાર;
રવિકુળકમળનિ ચાંદની, કેકેયી તે વાર.
સન્નિ આરતિ પ્રમુદિત થઈ, ઉડી દાહિ ત્યાં એમ;
ભેટી ધ્યાર ભવનવિષે. લઈઆવી સઃપ્રેમ,
જોયો ભરતે તે સમે, કુખિત સકળ પરિવાર;
જાણ્યે હિમ પડયું કમળવન, કો દુખ વરણે પાર.
શોચ સહિત સુત જોઈને, મન મારી તે વાર;
“છે કુશળાં મમ પ્રિયરિયાં?” પૂછતિ કેકયિનાર,
“સરવ કુશળ છે” એમ કહિ, સુણાવિચાસંદેશ;
પછિ પૂછી નિજ કુળતાણી, કુશળ ભલાઈ વિશેષ.
“કહે તાત ક્યાં માહરા, ગયાં ક્યાંહાં સહુ માત?”
“ક્યાંહાં લક્ષ્મણ જનકી, ક્યાંહાં રામ પ્રિય પ્રાત?”
સુણિ સુત વચન સનેહમય, કપટનીર ભરિ નેણ;
ભરત શ્રવણ મન શૂળસમ, પાપણિ બોલી વેણ.

રામ વેરાડીની ચોપાઈ.

ઉચ્ચરિ વેણ પાપણિ તેસમે, તાત સુધારી સરવ વાત મે;
સ્કાય થઈ બાપડી મંથરા, સરવ વિચાર એથી સૂધર્યા. ૧
કાજ કરુંકે વચમાંહે જરી, દેવે બગાડી દીધું ફરી;
તાત તમારા નૃપ-શિરોમણી, સિદ્ધાવિયા સુરપતિપુર ભણીર
ભરત ખેદવિવશ ત્યાં થયા, વાણી સુણી હોંસ ઉડી ગયા;
કેશરીનાદ શ્રવણ સાંભળી, જેમ પડે ગજ હુબકી ઢળી. ૩
“હાય પિતા આ પિતાજી અરે, સુત તમારો મુનાસાદજ કરે;”
કરે વિલાપ દીનવાણી વડે, વ્યાકુળ બનિ બોમીતળ પડે. ૪

“જેવા ન પામ્યા મરણાવસરે, મુખ તમારું તાતજી અરે;”
૧૭ “દિશા ન પાય સુરપુર ચાલતાં, તે સંભારી કુખ મનમાં થતાં.” ૫
“સોંધોય નહિ મુજને રામને, તાત કહુ દુઃખ કોનીકને;”
૧૮ “મરતાંનજેમુખઆપનુંઅરે, એકુખિપ્રાણમારાનનિસરે.” ૬
ધીરજ ધરી સંભારી કરી, ઉઠ્યા ભરત લોચન નીર ભરી;
૧૯ કારણ કવણ મરાણું માવડી, વિસ્તારીને કહે તું આ ઘડી. ૭
સુણિ વચન સુતનાં રનેહ ભયાં, કેકેયી કહે નિજ આદર્યા;
૨૦ મર્મ ઊપર જાણ્યે મયા વના, કાળકુટ દેતી હોયના! ૮
આદિધિસહુકરણીનિજતાણી, વરાણી કઠોર મુદિતમનઘણી;
૨૧ રામ સીતાનું વન ગમન સુણિને, તાત મરાણવિસર્યું ભરતને. ૯
સૌ અનરથ હેતૂ નિજતાણો, જાણી ભરત મૂઝાએ ઘણો;
હાંભો થઈ મુન્ય ધર્યું તેસમે, માતનું મુખ જોવું ના ગમે. ૧૦
વિકળ અધીક વિલોકી સુતને, કેકયિ રાણી કપટી મને;
૧ શિખ દેઈને સમજવતી, દાધા ઉપર જાણ્યે ડામતી. ૧૧
તાત ન શોચવા ચોગ્ય ભૂપતી, વિવિધ મુકુતજગ કીધાં અતી;
૨ ભોગ કીધા ભલિભાતે ઘણા, સુયશમુકુત કીધામાં ન મણા ૧૨
જીવતાં જન્મનું ફળ પામિયા, અંત અમરપુર સીધાવિયા;
૩ શોચ એવું માની પરહરો, સહિત સમાજ રાજ પુર કરો. ૧૩
વાણી સુણિ અતિશે નિર્દયા, રાજકુંવર મન હુબકી ગયા;
૪ લાગ્યો અનળજાણ્યે પાકે ગૂંમડે, એવું કુખ મા વચનોવડે. ૧૪
નાખિ નિશ્વાશધિરજનમનુધરી, કોઈથી લોચન રાતાં કરી;
૫ કરિ તીરસ્કાર માતાતાણો, બોલે વચન થે વ્યાકુળ ઘણો. ૧૫
૬ સર્વ પ્રકાર તું હે પાપણી, કુળનિકંદની કાળી સાપણી;
જે કેકુમતિ ઉપજી આવી તને, પ્રસવતાં ક્યમ માર્યોનમને. ૧૬
૭ સિંચી પલ્લવ તેં મુળ છેદિયું, જીવાડવા મીન જળ ઉલોચિયું;
દશરથ તાત સમાનથી થવા, રામલક્ષ્મણ સરખા બંધવા. ૧૭
૮ રવિકુળ જન્મ જાણ્યે સુરપતી, ક્યાંથી તને આવી કૂમતિ;
માત થઈને વગોવ્યા મને, દાષ હવે શો દેવ દેવને. ૧૮

છપા.

ન્યારથિ હે કુમતાણી, હતા ઉર આવા ભડકા;
થઈ ગયા નહિં ફેમ, હૃદયના કડકે કડકા,
વર માગતાં વિચારિ, થઈ ન મનમાંહે પીડા;
જિભબળ પડી ન તારિ, કુમતિ મુખ પડયાન કીડા,
ભૂપે પ્રતિતિ કયમ તારિ કરિ, ક્યમ હાંકી નહિં કહિ હડે;
શૂ મરાણ કાળવરા ભૂપતિનિ, મતિ હરિ લીધી દેવડે? ૧
જાણિ નહિં શું વિધિએય, હૃદયગતિ નારીકરી,
અગણ કપટ અઘખાણ, ગણે વહાલાં વેરી;

ભૂપતિ ધર્મ નિમગ્ન, સરળ સૂરિણ ને દાતા,
તે જાણે ક્યમ કરી, સ્વભાવ કપટણિ ત્રિયાના;
જગમાંય કોણ એવો દિસે, જયજંતુ નિરભાગિયો.
જેને ન રામ પ્રિયપ્રાણ સમ, વિષય મોહ અનુરાગિયો. ૨

તે તુજને અતિ અહિત, રામ રઘુનંદન રૂડા,
કોણ છે તું કહે મને? તર્ક ત્યાગી સહુ કૂડા;
જે હોઘશ તે હો તું, મૂખ ખરડયું તે મેશો,
વેગણ ટળ આંખિયો, બેસ દુર જાઈ કુવેશો;
ખલુ રામ વિરોધણિ હૃદયથી, પ્રગટ કર્યો વિધિએ મને;
જગ હું સમાન કો પાતકી, વૃથા કહુંછું કરું હું તને. ૩

માતકટિલતા સુણી, શત્રુઘ્નને ઉર સાલે;
રિશે ખળે તન અધિક, પરંતુ કશું ન ચાલે;
તે અવસર આવી ત્યાં, મંથરાદાસી હરખી;
વિવિધ વસ્ત્ર ભૂષણો, સજ્જ ખણિહણિ શુભ સરખી;
શત્રુઘ્ન જોઈતે કુંવરને, રિશે ભરાયો ત્યાં અતી;
ખળતા અગનીમાં જ્યમ પડયે, ઘણિ વિધિએઘટ આહુતી. ૪

મારિ તાકિ કુદિ લાત, દાંત પિસિને દાસીને,
પડી પ્રથિવ મુખભેર, કરે પોકાર ઝિહનીને;
કૂટી ગયું કપાળ, વિચારી કુંવરજિ વહેલા,
દાંત સર્વ પડિ ગયા, જાય મુખ શ્રોણિત રેલા;
એા હાય દેવ મેં કાંય ના, લાલ લિધો આ અવસરે;
શુભ કરતાં કુંવરતાજું જુઓ, અપયશ પામી હું અરે. ૫

શત્રુઘ્ન તે સુણી, ખોટિ નખશિખથી જાણી,
પકડિ દાસિના કેશ, રોજવા માંડી આણી;
ભરત દયાનિધિએજ, દીધિ છોડાવિ પરાણે,
ગયા કૌશલા કને, બેય ભાઈ તે ટાણે;
અતિ વિવર્ણ વિકળ મલીન પટ, કુશ શરીર કુખાણી સહી;
સોવર્ણ કલ્પવર વેલિવન, જાણ્યે હિમ વૃષ્ટી યદ. ૬

શિખરણી છંદ.

હડી દોડી માતા, દુરધિ અવિલોકી ભરતને;
પડી મૂછા ખાઈ, અવનિતળ શુદ્ધિ તનને,
દશાદેખી એવી, ભરત અતિ વ્યાકૂળ તનથી,
પડયા માતા પાચે, નિજતનદશા ભૂલિ મનથી. ૧

ખતાવી થો માડી, પ્રથકિ ગયા ક્યાં મમપિતા,
ગયાં કીએ દેશ, રઘુવર તથા લક્ષ્મણ સીતા;
અરે ક્યાંથી જન્મી, કટિલ મમ કેકેયિ જનની,
રહી ના એ વંદા, શરદનિશિ અંબૂજ વનની. ૨

દોહડા.

જનમાવ્યો જગ જેણિએ, કુળ કલંક હું સમાન;
પરમદ્રોહિ પ્રિયજનતણો, અપયશ પાત્ર પ્રમાણ. ૧

હું સરખો કો ત્રિભુવને, અભાગિઓ છે આજ;
ગતિ આવી તારી અરે, જનનિ જેહને કાજ. ૨

તાત માહરા અમરપુર, વન રઘુવર મુખપુજ;
એહ સર્વ અનરથતણો, કેવળ કારણ હુંજ. ૩

ધિક્ક મને મારે હડી, વેરિ વેણવન આગ;
કુસહ દાહ કુખ કુષણોના, કર્તા હુંજ કુભાંજ. ૪

માત ભરતનાં વચન મૂક, મુણિ ઉડિ ધરિ મન ધીર;
હોડાવિ લઈ ઉર લાવિને, હુએ નેત્રનાં નીર. ૫

સરળ સ્વભાવે જનનિએ, ભરત આણિ લિધ બીર;
જાણ્યે અતિ હિત આવિયા, વનથી રામ જરૂર. ૬

ભેટિ શત્રુઘ્નને પછી, કૌશલ્યા મતિસાર;
શોક સનેહ સમાય નહિ, હૃદયવિષે એવાર. ૭

દેખિ સ્વભાવ પ્રભાવને, કહે મુખે સહુકાય;
રામ જનનિ આવી રૂડી, કહો કેમ ના હોય? ૮

માતાએ ત્યાં ભરતને, બેસાડી નિજ અંક;
આંસુહિમ મૃદુ વચન શુભ, ઉચ્યો વિધિ કહિ વંક. ૯

રાગ પરજ

કોને કેયે કર્મની વાતોરે, રૂઝયો મને દેવડો આતો; ટક
વત્સ હવેતો ધરો ઉરમાં ધીર, ખાપુ જહોં ખલિહાર;
અનઅવસર સમજ શોક મુકો, કોપી ઉઝયો કરતાર;
કોને કેયે. ૧

માનશોમાં મન હાની ગલાની, ચાલે ન દેવથી જોર.
કાળ ને કર્મતાણી ગતિ અઘટિત, લાડિલા કુંવરકિશોર;
કોને કેયે. ૨

કોઈને દાષ ન દેશો કુંવરજ, ભાવિ તે કેમ ટળાય;
વામ થયો વિધિ સહુવિધ મુજને, એ કુખે જીવ ન જાય.
કોને કેયે. ૩

જે આટલા કુખમાં મને દેવે, જીવતિ રાખી જરૂર;
કોણ જાણે હજીએ તેના મનમાં, કરતવ્ય હોશે શું ફૂર.
કોને કેયે. ૪

તાત આજાએ ભૂષણ વસ્ત્રો, ત્યાગિ દઈ રઘુવીર;
હર્ષ ન શોક ઉરે કરી આણી, પેરી લોધાં વનચીર.
કોને કેયે. ૫

વદન પ્રસન્ન નહીં મનમાંહિ, રાગ તથા વળી રોષ;
સર્વપ્રકારે સર્વતણો કરી, પ્રેમથકી પરિતાષ.
કોને કેયે. ૬

ચાલ્યા પછી રઘુનંદન વનમાં, સરવતણી તણ સાથ;
પુરનરનારિ સખા પરિજનને, અમને કરીને અનાથ.

કોને કૈય.

તેહ સમાચાર સાંભળી સીતા, રાહ લઇ ગઇ સંગ;
રામ પદાભ્યુજમાં ચિત જેનું, અહાનીશાં રૂપ ભંગ.

કોને કૈય.

સાંભળતાં એ સમાચાર લક્ષ્મણ, ચાલિ ઉડ્યા પ્રભુસંગ;
યત્ન કર્યો રઘુનાપે ઘણા પણ, ના રહ્યા તેહ પ્રસંગ.

કોને કૈય.

તે અવસર સહુને શિરનામી, રૂપ રંગીલા રામ;
સંગે અનૂજ સીતાજીને લેઈ, ચાલ્યા વન સુખધામ.

કોને કૈય. ૧૦

વિચરિયા વન લક્ષ્મણ જનકી, રાઘવ રઘુકળભાણ;
હૃંય ન સંગ ગઇ ને ગયા નહિ, મોકલ્યો મારો પ્રાણ.

કોને કૈય ૧૧

એ સર્વે નથી આંખની આગળ, સ્વર્ગ ગયા વળી રાય;
તોય જોતા નથી છવ અભાગી, ત્યાગ કરી આ કાય.

કોને કૈય. ૧૨

લાજ મને ન સ્વનેહ નિહાળી, કોને કુંવર કહું વાત;
રઘુવર સરખા પૂત્રતાણી હું, નિર્દય હૃદયની માત.

કોને કૈય. ૧૩

જાણ્યું ભલું જગ છવડું મરવું, અવનીપે આવાર;
મારું હૃદય શત વજ્ર સમાને, છેક કઠોર કુમાર.

કોને કૈય. ૧૪

દેવિ કૌશલ્યાનાં વચન સુણીને, ભરત સહિત રાણીવાસ;
વ્યાકુળ થઇને વિલાપ કરે સહુ, જાણ્યે શોક નિવાસ.

કોને કૈય. ૧૫

વ્યાકુળ થઇને વિલાપ કરેછે, ભરત શત્રુધન ભાઈ;
કૌશલ્યાદેવિયે હૃદયમાં લીધા, દષ્ટિ દશા કુખદાઈ.

કોને કૈય. ૧૬

સમજાવિયા સુત છાના રહો કહિ, દઈ ઉપદેશ અનેક;
સંભળાવ્યાં બહુ રનેહ ધરીને, વિમળ વચન વિવેક.

કોને કૈય. ૧૭

દાહર.

ભરતે પણ સહુ માતને, સમજાવ્યાં દઈ શીખ;

કહિ પુરાણ શતિની કથા, અતિ સોહામણિ ઠીક. ૧

છળ પિનાની સાંભળિ ભલી, વાણી વિમળ વિશેષ;

ખાલ્યા કરજેડી ભરત, અતિ વ્યાકુળ મન વેશ. ૨

માતપિતા સુતને હણે, અતિશે થઈ ઉર દૂર;
ગુંદરો ખાળે ગાયનો. ખાળે ભૂસુરપૂર? ૩

વળિ જે અથ તરણિ કરે, ખાળક વધ ધરિ વેર. ૪

મિત્ર અને મહિપાળને, જે જન આપે ઝેર.

વળિ પાતક જગ જેટલાં, ઉપપાતકો અપાર; ૫

મન ક્રમ વચને ઉપજતાં, વળિ કવિમુખ વિસ્તાર.

તેહ સર્વ પાતક મને, દેખે દૈવ સદૈવ;

જે મમ મત આ હોય મા, સાક્ષી ભોળો શીવ. ૬

જે તજિ હરિપદરતિ ભજે, ધોર ભૂતગણ જેહ;

તેમનિ ગતિ દા વિધિ મને, જે મા મુજ મત એહ. ૭

છપા.

વેદ ધર્મ વેચિ દે, પિયુનર પર અથ કથનારો;

ક્રોધી કપટી કુઠિલ, કલહને પ્રિય કરનારો;

શૃતિનિદક જગદ્રોહિ, લોભિ લંપટ લખાડી;

પરસ્ત્રિ પરધન ઉપર, અધિક આશક્ત કુભાડી;

ગતિ ધરિ તેમની જનનિ દે, પામું હું આ અવસરે;

જે હોય મત આ માહરો, મહાઅનર્થ થયો અરે. ૧

જે ન કરે સતસંગ, અધિક અંતર અનુરાગી;

પરમારથને પંથ, વિમુખજન જેહ અભાગી;

જે ન ભજે હર હરી, પામિ જગ મનુષા દેહી;

જેને હરિહર સુયશ, ગમે નહિ વિષય સનેહી;

તજિ વેદપંથ અતિ શ્રેષ્ઠને, વામમાર્ગ ચાલે સહી;

જગને છળતા ખળ જેહ વળિ, ઠગ ખગવેષ ગુર થઈ. ૨

શંકર દા સાક્ષાત, તેમની ગતિ મા મુજને;

જે હું જાણુતો હોહું, બેદ આમાંના રજને;

સરળ સ્વભાવે સત્ય, ભરત ઉચર્યા શુભવાચક;

માતા મન આનંદ, વચન સુણિને સુખદાયક;

પ્રિય પ્રાણુ તાત તમ રામને, સદા વચન મન કાયથી;

કૌશલ્યા ભરતમતે કહે, વચન સુભગ અતિશે કથી. ૩

રામ પ્રાણુ કરતાંય, પ્રાણુપ્રિય તમને ભારે;

તમે રામને અધિક, પ્રાણુથી પ્રિય ગણુ સારે;

શશિથી વિષ કદિ ચુએ, અનળ વરસે હિમમાંથી;

પડે જીવુ જળથકી, મીન કદિ મન જામણાથી;

થયું જ્ઞાન તોય કદિ ના મટે, મમતા મોહ સમૂળથી;

થાઓ ન રામ પ્રતિકુળ તમે, ભરત ભાઈ કદિ ભૂલથી. ૪

આમાં મત તમતણો, જેહ જગમાં કો કહેશે;

તે સ્વપ્રેય કદાય, સૂખ સદગતિ નહિ લેશે;

૧. વ્રાહ્મણાનું ગામ. ૨. ચાડિયા.

કહી એવું જનનિએ, ભરતને લીધા હૃદયે;
સ્તનથી વહિ પયશેર, નીર લોચન તે સમયે;
કરતાં વિલાપ અતિ એ રિતે, પતિ વિરહ કટિ છાતડી;
ખેડાં ખેડાં સહુ વિતિ ગઇ, અતિશય વેરણ રાતડી. ૫

રાગ ચોપાઈ ત્રીતાળી.

વામદેવ વસિષ્ઠ આવી, મહાજન મંત્રી સહુને આલાવી;
ખડુ ભાંતિએ ત્યાં મુનીશો, ઉપદેશ્યા ભરતને અતીશો. ૧
કહી પરમારથતાણી વાતો, ઉપદેશ સમય શોભાતો;
તાત ઊર ધીરજ ધરી આજ, કરો કરવાનું જે છે કાજ. ૨
ઉડ્યા ભરત વચન સુણી વેહલા, કરવા કારજ ગુરનાં કીધેલાં;
નૃપતન વેદ વિધિ નવરાવ્યું, પરમ વિચિત્ર વૈમાનખનાવ્યું ૩
ગૂહી પદ ભરતે સહુ માતા, સતિ થાતાં વાળી કરી શાતા;
રહી રામદર્શન અભિલાષી, જેમ અલિની ચંપકવનરાખી. ૪
અગર ચંદન કાષ્ઠ અનેક, સુગંધીતણો વાડે વિવેક;
સરજીતીરચિતારચીવરણી, બાણ્યસ્વર્ગજવાની નિસરણી. ૫
એમ દાહક્રિયા સહુ કીધી, સ્નાન કરિને તિલાંજળી દીધી;
શોધી સ્મૃતિશ્રુતિને જે પૂરાણ, ભરતે કિંધ દશગાત્ર વિધાન. ૬
આજ્ઞા જેવી જ્યાં મુનિવરે દીધી, સહુજાભાતી રીતસૌ કીધી
થયા શુદ્ધ દીધું ખડુ દાન, ધેનુ વાહન ગજ ગતિમાન. ૭
સિંહાસન પટ ભૂષણ સાર, અન્ન ધન ઘર ધરાણી અપાર;
ભરતે દિધ લિધ વિમ તમામ, થયું સૌ પરીપૂરણ કામ. ૮
તાત હિત કીધી જેવી કરણી, લાખવદને ન જાયે વરણી;
શોધી સુદિન મુનિવરો આવ્યા, મહાજન સચિવ સહુને
આલાવી. ૯

ખેડા રાજસભા સહુ જાઇ, તેડાવ્યા ત્યાં ભરત ખેચ ભાઇ;
વસિષ્ઠ ભરતને નિજ પાસે, ખેસાડ્યા ત્યાં અધિક ઉલહાસે. ૧૦
નીતિ ધર્મસંયુત શુભ વચન, ઉચર્યા મુનિજન વદન;
પેહલાં તે કથા મુનિવરે વરણી, કૈકેયીએ કરી જેવી કરણી. ૧૧
ધર્મવૃત્ત ને સત્ય નૃપતિનાં, વખાણ્યાં મુનિકુંજરે રિતિનાં;
તન પરહરી પ્રેમ નિભાવ્યાં, સત્ય ધર્મજકત પ્રવર્તાવ્યા. ૧૨
કહેતાં રામના ગુણ ને સ્વભાવ, સજ્જન નેત્ર પ્રકુલ મુનિરાવ;
સીતા લક્ષ્મણની પ્રીત વખાણી, શોક સ્નેહમગ્ન મુનિ

જ્ઞાની. ૧૩

ભાવી પ્રખળ ભરત તું તપાસ, મુનિનાયે કહ્યું થઇ ઉદાસ;
હાની લાભ ઉદય ને અસ્ત, યશ અપયશ છે વિધિ હસ્ત. ૧૪
એવું વિચારી મનમાં તું જોને, વ્યર્થ દોષ તે દૈયે કોને;
મિથ્યા કરિએ કોનીપર રોષ, દૈવ હાથ ત્યાં કોનો દોષ. ૧૫

કરો મનમાં વિચાર વિશેષ; શોચ યોગ્ય નહીં અવધેશ;
જગે શોચવા લાયક જેહ, તમને હું ગાણાં તેહ. ૧૬

છપા.

વિમ શોચવા યોગ્ય, વેદના ભેદ ન જાણે;
વિષયવિષે લયલીન, તણ નિજ ધર્મ પરાણે;
શોચ યોગ્ય નૃપ તેહ, જેહ કશી નીતિ ન જાણે;
જેને નહિ જગમાંય, પ્રજા પ્રિયપ્રાણ સમાને;
ધનવાન વૈશ્ય સુમ હોયતો, તેહ શોચવા નિત ખરે;
શિવભક્તિ ન જેને સ્વપનમાં, અતિથિનો ન આદર કરે. ૧
શુદ્ર શોચવા યોગ્ય, વિપ્રના જે અપમાની,
મુખરમાન નાદાન, સદા નિજ જ્ઞાન ગુમાની;
કુટિલ કલહપ્રિય વાળિ, નારિ પતિને ડગનારી,
તેહ શોચવા યોગ્ય, વળી નિજ ઇચ્છાચારી;
શોચવા યોગ્ય ખડુ તેહછે, જે નિજ વૃત્તને પરહરે;
વળિ જે ગુણનિધિ ગુરજીતણી, આજ્ઞાને નહિ અનુસરે. ૨
ગૃહસ્થાશ્રમી તેહ, શોચવા યોગ્ય સરવથી,
કર્મ માર્ગનો ત્યાગ, કરે વશ મોહ મમતથી;
યતિ પ્રપંચરત જેહ, વિચાર વિવેક રહિતનો,
તેહ શોચવા યોગ્ય, જગતમાં ગણિ અનહિતનો;
જન વાનપ્રસ્થને શોચિએ, ભોગ ભાવતા તપ તણ;
વળિ પિશુન અકારણક્રોધિજન, સદા શોચિએ તે હણ. ૩
જનનિ જનક ગુરુદ્રોહિ, શોચિએ પરઅપકારી,
નિજ તન પોષક જેહ, હૃદય નિર્દયતા ભારી;
સર્પ રિતે શોચિએ, તેહ જનનેજ સદાએ,
જે ન ત્યાગિ છળ કપટ, હેતથી હરિજન થાએ;
શોચવા યોગ્ય સ્વપ્નેય નહિ, રવિકુળરવિ કૌશલપતી;
જેહના શૈદભૂવનવિષે, પ્રગટ પ્રભાવ પ્રખળ અતી. ૪

રાગ સોરઠ.

આંસુ ભરતી ભામળી કરે વાણીનો વીચાર. અંદાલ.

થાશે નહીં ને થયો નથી, નથી થાવાનો નૃપ કોય;
જેવા પિતા ભરત તમતાણારે, કહોએવાતે ક્યાંથી હોય. કુંવરજ
મનમાં વિચારી જોય, કુંવરજ
આવ્યું જવાનું સોય, કુંવરજ
ક્યમ ન તજે શોક તોય, કુંવરજ. ૧

વિધ્યુ મહેશ ને વિરંચારિ, ઇંદ્ર અમર અભિરામ;
વરણે સહુ સરખી રીતે, મુખે દશરથના ગુણગ્રામ. કુંવરછ
સહુને સુખદ વિશ્રામ. કુંવરછ
પ્રાતઃકાળનું નામ. કુંવરછ
સદગુણ રૂપ બળધામ કુંવરછ. ૨

તેની વગથ કેવિ રિતેરે, કોઈ કરી શકનાર;
જેના સપ્ત સુત ચારછેરે, રામ લક્ષ્મણાદિ તમ સાર. કુંવરછ

રૂપગુણના ભંડાર. કુંવરછ
મહિમા જગતમાં અપાર. કુંવરછ
આજ્ઞાએ અનુસરનાર. કુંવરછ. ૩

સર્વ પ્રકારે વિચારતારે, થેં ગયા તૂપ મ્હાભાગ્ય;
તેમને માટે હે ભરતછેરે, મિત્રશોકઆકરવે અથાગ. કુંવરછ
શોચતણે કરો ત્યાગ. કુંવરછ
સમજને મન સાનુરાગ. કુંવરછ
ના વિસરે દિલદાઘ. કુંવરછ ૪

ભૂપતિયે તમને દિધૂરે, પ્રેમે પદ યુવરાજ;
તાત વચન સત્ય પાળતુરે, તેથી સુધરતાં સહુ કાળ. કુંવરછ
આજ્ઞા પાળોને આજ; કુંવરછ;
થાય સુખી સી સમાજ; કુંવરછ
શિર ધરો રાજનો તાજ; કુંવરછ. ૫

જે વોણ કારણ ત્યાગિયારે, રાઘવ રઘુજાભાણ;
રામવિરહતનત્યાગિયુરે, ગણિવચનઅધિકપ્રિયપ્રાણ. કુંવરછ
હેતે કરી છવ હાણ. કુંવરછ
માટે કરો હે સુજાણ. કુંવરછ
તાત વચન પરમાણ. કુંવરછ. ૬

પાળો રજ તમે પ્રેમથીરે, ભૂપતણી ભલિભાત;
છે તમને સહુ ભાંતિએરે, ભવમાંય ભલાઈ અઘાત. કુંવરછ
પાળીને આજ્ઞા તાત. કુંવરછ
પરશુરામે માયા માત. કુંવરછ
એ ઇતિહાસ વિખ્યાત. કુંવરછ. ૭

પુરૂષે પિતાને આપિયું, નિજ તન જોખન નિરધાર;
તાતની આજ્ઞાએનકતમારે, નથયોઅઘઅયશલગાર. કુંવરછ
તેને જઈએ ખલિહાર. કુંવરછ
તાત આજ્ઞા પાળનાર. કુંવરછ
તેજ સગણભંડાર. કુંવરછ. ૮

અનુચિત ઉચિત વીચારને, તજિ પાળે જે તાતનું વોણ;
તે સુખ સુયશનું પાત્રછેરે, વસે અંતે સ્વરગ સુખદેણ. કુંવરછ
કોડે માનો આ કોણ. કુંવરછ.
સૂખ સુયશ શુભલેણ. કુંવરછ
છો સહુ વાતે પ્રવોણ. કુંવરછ. ૯

વચન અવશ્ય નરેશનાં, તમે સત્ય કરો તણ રોષ;
પાળો પ્રજા તજે શોકનેરે, સ્વર્ગે નૃપ પામશે પરિતાપ. કુંવરછ
તમને નથી કશો દાષ. કુંવરછ.
સુયશ સુકૃતના કોષ. કુંવરછ
હે તે ધરો મન હોંસ. કુંવરછ. ૧૦

દોહડા.

વેદ વિદિત સંમત રૂડો, સર્વતણે ભલિભાત;
જેને કહે પિતા પ્રીતે, તેજ કુમાર ટિલાત. ૧
કરો રાજ તજિ મ્હાનિ આ, માનો માઈ વોણ;
સુણિ મનમાં સુખ પામશે, રામ સૌતા સુખદેણ. ૨
અનુચિત પંડિતજન કદી, કહે ન તમને કોય;
પિતા વચન શુભ પાળતાં, હરકત શાની હોય. ૩
કૌશલ્યાદિક માત સહુ, સુખિ થાશે મનમાંય;
સુખ પામતિ જોઈ પ્રજા, કદી ન દુખ મન કાંય. ૪
જ્યારે તમનો જાણશે, સર્વ મર્મ શ્રીરામ;
તે સહુ વિધિએ તમતાણું, ભૂલું માનશે આમ. ૫
આવ્યે રામ અવધપુરી, પ્રીતે સૌપજે રાજ;
સેવા કરજો રનેહથી, સુખ શુભ લેવા કાળ. ૬
આજ્ઞા અવશ્ય ગુરૂતણી, પાળો કહે પ્રધાન;
કરજોડોને તે સમે, મંત્રી માગે માન. ૭
આવ્યે રઘુપતિ ઉચિત જયમ, ત્યાજ કરજો તેમ;
સમજવેછે ભરતને, મંત્રિ સર્વ સાપ્રેમ. ૮
કૌશલ્યા પાણ તેસમે, આણિ ભરતપર પ્રીત;
દે ઉપદેશ કલેશ તજિ, ઇચ્છિ હૃદયમાં હીત. ૯

રાગ પરજ.

તાઈ ગોકુળ જોવાને આવ્યરે, મધુરાના વાસી. ઝરણ.

તજે શોક લાડકડા વિચારીરે, મારા ભરત કુંવરછ;
ગુરૂ ગુણનિધિ આજ્ઞાનુસારીરે, મારા ભરત કુંવરછ. ટેક-
છે ગુરૂઆજ્ઞા સોહામાણીરે, પાળવા ચોગ્ય ન કૌક;
હિતજાણિકહિનેતોઆદર્શરે, કાળક્રમજાણિ તજિ સહુ શોકરે.
મારા ભરત કુંવરછ. ૧

વન વસિયા રઘુનાથછરે, પુરપતિ સુરપતિ ધામ;
તાત તમે વળી શોકથીરે, જ્યારે કાયર થાઓ આમરે.
મારા ભરત કુંવરછ. ૨
સચિવ તથા સહૂ માતનેરે, પ્રેમી પ્રજા પરિવાર;
પરિજનને વળી સર્વથારે, છે તમારો સરવને આધારરે.
મારા ભરત કુંવરછ. ૩

વામવિધિ જાણી સહુ વિધેર, કાળ કહાણતા અપાર;
ધીર ધરે મારા લાહિલારે, જાએ જનનિ મૌતે ખલિહારે.

મારા ભરત કુંવરજી. ૪

શિર ધરિને ગુરૂજીતણીરે, આજ્ઞાએ અનુસરે આજ;
પાળે પરીજન સૌ પ્રજારે, હરે કુખ થઈ ગરિખ નિવાજરે
મારા ભરત કુંવરજી. ૫

દોહરા.

એહ પ્રકારે ગુરૂતાણાં, વચન વખાણી માત;
ભરત કુંવરને શિખ દિધી, અનુસરવા ભલિભાત.
સચિવે વળી વખાણિયાં, ગુરૂનાં વચન સમીત;
સુણતાં જાણે ભરત ઉર, હિતચંદન અતિ શીત.
સરળ સ્નેહ શિળ રસ ભરી, વળિ મૃદુ મધુર અપાર;
સાંભળિ વાણી માતની, ભરતે અતિ સુખકાર.

શિખરિણી છંદ.

સુણી માની વાણી, સરળ રસ મિશ્રીત મધુરી;
થયા સ્નેહે સારે, ભરત મન વ્યાઘ્રજન અતી;
ઝરે નેત્રામ્બુજો, વિરહ ઉર અંકૂર કુટિયા,
દશા દેખી એવી, સહુજન ખગાધ્રર ખનિયા.
સહુને તે કાળે, વિસરિ ગઈછે શુદ્ધિ તનની;
વખાણેછે સર્વે, સહુજ સિમ માયાળુ મનની;
વદે સૌની પ્રત્યે, ભરત કરજેડી ધિર ધરી;
દિસે જાણ્યે વાણી, અમિરસ ભરી પૂરિ મધુરી.

રાગ વેરાડીની ચોપાઈ.

દિધો ઉપદેશ ગુરૂએ મને ઘણો, સંમત સચિવ પ્રજ્ઞ સૌ તણો;
માતાએવળિમમહિતગણી, આજ્ઞાઉચિતદીધીશિરોમાણી. ૧
અવશ્ય તે શિર ધરિ સહુ રિતે, પાળવી જોઈએ ખહુ મિતે;
ગુરૂ માખાપ ને સ્વામીતાણી, પરમહિત વાણી મન ગાણી. ૨
સાંભળી હૃદય પ્રમોદ ખહુ ધરી, જાણી ભણુ કરીએ આદરી;
ચોગ્ય અચોગ્યના વિચાર કરે, ધર્મ ટળે શિર પાતક ઠરે. ૩
દેતા તમેતો સરળ શિખ મને, જે આચર્યે હિત માફ બને;
યથાપિ હુંય સમજું છું શુદ્ધ મને, તદપિ ન થાય સંતોષ જીવને. ૪
અવતમવિનયમારોશુણિલિયો, મુજને અનુસરતિ શિખદિયો;
ઉતર દેઈ સામો થઈ આસમે, તે અપરાધ ક્ષમો સહુ તમે. ૫
કુખિત થકી દોષગુણ કાંઈ બને, સાધુ પુરૂષ તે મન નવગણે;
પિતા સ્વર્ગ સીતારામ વને, રાજ્ય કરવાનું કહોછો મને. ૬

એ તે જાણું મારા હિતહેતુ વિધે, કેતમ સહુના સુખને લિધે;
હિત માફતો જાણું સહુ વિધે, સીતાપતિની શેવકતા કિધે. ૭
તે તો માત કુટિલતાએ કરી, શેવકતા મારી લીધી હરી;
મેં અનુમાની જોયું મનવિધે, અન્ય ઉપાયે ન મમ હિત દિસે. ૮
શોક સમાજ આ રાજ્યે ઝરે, કોણ લેખામાં તે માફરે;
લક્ષ્મણ રામ ને સીતાજીના, ચરણ કમળ શુભ પેખ્યા વિના. ૯
ભૂષણભાર વૃથા જ્યમ દિસે, વસ્ત્ર વિના ક્યમ પગલું ખિસે;
પ્રભાવિચાર વિના શિ વીરતી, માયા લપસણું લપસે યતી. ૧૦
રોગી શરીર વૃથા ખહુ ભોગ, હરિ ભક્તિ વણુ જપ તપ યોગ;
જીવિનાજેવીકાયા શોભતી, તેમ વૃથા મારે વાણુરધુપતી. ૧૧

હરિગીત છંદ.

જહું રામ જ્યાં સુખધામ મમના, શીખ દ્યો સરવે મળી;
મમહીત એકજ એક એ શુભ, સરવ જન દ્યો સાંભળી;
કરિને મને નૃપ જેહ જન મન. આપનું હિત રહ્યાયછે;
કહું તેહને અતિ સ્નેહ જડતા, વશ પરાણુ થાયછે. ૧
કંકેયિ સુત મતિ કુટિલ નિલેજ, વિમુખ રામથિ જોઈને;
દઈ રાજ અધમ હુંને ચહો સુખ, મોહ વશ યશ યોઈને;
કહું સત્ય ગુરૂજી અમાત્ય માતનિ, વાણિ સુણિ સમ ખાઈને;
નૃપ જોઈએ અતિ સુશિળ ધાર્મિક, આ અર્વાધિની ગાદિએ. ૨
હૃદિને મને જન સર્વ મળિ કદિ, રાજ્ય દેશો જ્યાહરે;
અવની રસાતળ વળિ પિતળ તળ, સંધ જોશે ત્યાહરે;
હું સમાન કો અધપુંજવુંજર, સચરચર કો ના જીએ;
જે માટ સીતા રામ વસિ વન, દિવસ કુખમાંહે જીએ. ૩
વન આપું રધુપતિને નૃપતિએ, ખેદ ધરિને અંતરે;
તન ત્યાગિ વિરહવ્યથા સહી અતિ, અમરપુર વાચું અરે;
મમ જન્મ વ્યર્થ અનર્થ સહુનો, હેતુ શઙ્ક હું સર્વથા;
સુણુ વાત સરવ અચેત થઈ વળિ, શોક દરસાવું વૃથા. ૪
રધુવીર વણુ અવિલોકિ નજરે, આ અવાસ ઉદાસથી;
ઉપહાસ જગમાં તેજ જિવ આ, ટકિ રહ્યા શી આશથી;
સુખધામ રામ પવિત્ર વળિ ન જીવ્યા વિષયરસરોગના;
લંપટ કપટિ છળ ભેદિ જે જગ, ભૂપ ભૂખ્યા ભોગના. ૫
કહું ક્યાં લગી નિદ્ય હૃદયની, કષ્ટદાયિ કઠોરતા;
મહતા લિધી નિંદી કુલિશને, હંદ્ર મન સંકોચતા.
કારજ કહાણુ કારણુથકી અતિ, દોષ નહિ મારો રજે;
અસ્તીથિ^૧ વજ્ર ઉપલથિ^૨ લોહું, અતિ કઠોરજ ઉપજે. ૬
કેકેયિ કુખથી જનમિત્યા જગ, પરમ પામર હું ઘણો;
હું અભાગિ બંધુ વિરોધિ ક્રોધી, લોભિ શુભ વેલવતણો;

કૃપાનાશિની કેકેયિને પ્રિય, વિરહ જો પ્રિય લાગિયો;
સુગંધે હવે બાહુ દેખશે વળિ, પ્રાણપતિ નિજ ત્યાગિયો. ૭
લલમાળુ સીતા રઘુનાથને વન, દેવદિગ્ગિએ દીધું છે;
નૃપતી અમરપતિ સદન મોકલિ, હીત આપનું કીધું છે;
વિધવાપાણું લિધું માગિ મુખથી, આપનો અપયશ કિધો;
પરિવરન પ્રજા પરિવારને પરિતાપ શોક સહુ દિધો. ૮
મુજને સુયશ શુભ રાજ્ય મુખ બહુ, વાહ દિધું જઈ વારણે;
સહુની વતિનું કહ્યું એમ સરવે, કાળ મુજ હિત કારણે;
એથી ભલૂં શું કંદા હવે મમ, દેવ શિદ દુર્બળ લંદો;
વળિ તે ઉપર તમ સર્વ મળિને, રાજ્યતિલકતાણું કંદો. ૯
કેકેયિ કૃપ જનમ્યા જગતમાં, આ હું સહુ તેને તમે;
મન ભાવ્યું કંદતાં તે ન અનુચિત, યોગ્ય સરવે આ સમે;
સહુ વાત મારિ સુધારિ વિધિએ, સહુ પ્રકાર સુરીતિએ;
કરશે શિ પંચ પ્રજા સરવ મળિ, સહાય મારી સમીતિએ. ૧૦
ગ્રહથી ગ્રસિત વળિ વાયુવશ જન, તેહને કરડ્યો વિંછી;
પિવરાણિ વાડણિ તેહને પછિ, શો ઉપાય કંદો મિછી;
કેકેયિ સુત જગ યોગ્ય જોઈ, સર્વથા અનરથ મુળી;
રચિએા મનેજ વિરચિએ ગણ, આપવા ન ગયો ભુલી. ૧૧
રઘુનાથનો લઘુભાઈ દશરથ કુંવર, નામે જોળખે;
દીધી વૃથા વિધિએ પડાઈ, એજ મુજને આ તક;
સરવે મળી વળિ મુખ કહેછો, તિલક રાજ્યનું સારવા;
સહુનું થશે ડિક એથિ કરિને, એ વિચાર શું લાવવા. ૧૨
હજી ઉતર કો વિધિ સર્વ જનને, જગતિ નથિ મુજને કુંચી;
ડિક ભાઈ સર્વ કંદા મુખે તમ, જેવિ જેમનિ અભિરૂચી;
મુજને કુમાત સમેત મુકિ દુર, ગણિ કંદો સહુ ગણનિધી;
નરદહ ધરિ કોણે સુભગ આ, જગ ભલાઈ ના કિધી. ૧૩
સચરાચરે છે કોણ મમ વિણ, અતિ અભાગી જન અરે;
જેને ન જાનકિ રામ રઘુપતિ, પ્રાણપ્રિય નિજ અંતરે;
છે પરમ હાનિ મનેજ સહુને, લાભ અતિશય સજ્જનો;
દિન પેક છે મુજનાજ સહુ વિધિ, દોષ નથિ ત્યાં કોયનો. ૧૪
સહુ છોજિ સંશય પ્રેમ શિળવશ, ભેદ અન્ય ન મન લંદો;
તેથી કરી સહુ ઉચિત સહુ જે, મન ગમ્યું મુજને કંદો;
છે રામમાત પવિત્ર વળિ ચિત, સરળ હૃદય દયાળાણી;
અતિ પ્રેમ મુજ પર તેથિ કહ્યું કશું દેખિ દિનતા મુજ તણી. ૧૫
પાણુ જેહ ગુરજિ પિવેક સાગર સુગ જગ વિખ્યાત છે;
કરખારસમ આ વિશ્વ સધળું, જેમને ભલિભાત છે;
ગુરુ તેય મુજને તિલક કરવા, યતન મન તનથી કરે;
પ્રતિકૂળ વિધિ તવ સર્વ પ્રતિકૂળ, એમ અરર માહરે. ૧૬

વન પ્રાપ્ત જાનકિ રામને થયું. તેહ જન સહુ જગતમાં,
કોઈ ન કહેશે મુજતણો મત, નહિ હોતો એ વાતમાં;
મુખ માનિ મુણિશ સહીશ તે હું, દેવ કોપ્યો જાણિને;
જળ જ્યાં ત્યહાં અંતે કિચડ છે, એયું અંતર આણિને. ૧૭
જગ સૌ કહેશે કે ભુંડો છે, ભય ન તે મુજને જરી;
પરલોકનો પાણુ શોક મુજને, મન નથિ કહ્યું ખરી;
પાણુ છેક એકજ દુસહ દવ ઉર, પરમ દુખપ્રદ પરજો;
મુજ માટ દુખિઆરાં થયાં અતિ, રામ સીતા મહિતજો. ૧૮
ફળ સકળ પામ્યા લક્ષમાણુ સહુ, જનમનાં બહુ રીતથી;
તજિ સર્વ રામ ચરણકમળ મન, મધુપ રૂપ કિધ પ્રીતથી;
મમ જનમ કારણુ રામ સિયને, વન વિષે રખડાવવા;
કહ્યું ભૂકુ પસ્તાગી અભાગિ હું, ઉપરનું દેખાડવા. ૧૯
સહુને કહ્યું સમજાવિ મુજતણિ, દીનતા દાડણુ જરા;
રઘુવીર પદ પેખ્યા વિના નથિ, જાતિ છંવની ખળતરા;
ન મુજ્યો ઉપાય મને ખિજો કઈ, સર્વ સજ્જન સાંભળો;
રઘુવરવિના ઘટવાત કરો, જાણુતો કો આંખળો. ૨૦
મનમાં નિશ્ચય એક છેકજ, ટેક તજિ તે હું ભાણું;
પ્રભુપાસ પ્રાતઃકાળમાં જરું, ઉચિત એ સહુથી ધાણું;
અપરાધિ બંધુ વિરોધિ યદ્યપિ, તદપિ રામ પતી રમા;
સનમૂખ શરાણુ વિલોકિ કરશે, વાંક વિસરિને ક્ષમા. ૨૧
કરશે કૃપા અતિ શીળ પાવન, રામ સરળ સ્વભાવના;
રઘુનાથ સ્નેહ કૃપાસદન ધન, અતિ પ્રતાપ પ્રભાવના;
નથિ કીધું રામે અરિતાણું પાણુ, ભૂકુ ભવમાંલે કંદા;
પ્રતિકૂળ યદ્યપિ ખાળ સેવક, હું રમાપતિનો સદા. ૨૨
સહુ પંચ તમ મુજકેરૂ ભલું ચહિ, સર્વ સંશય ત્યાગિને;
શુભ વાણિએ આશિષ દઈ, આજ્ઞા દિએા અનુરાગિને;
મુણિ વિનય જન મન જાણિને પ્રભુ, જેથિ કરિ વનને તજ;
વળિ આવશે આ અવધ પુરિમાં, સાજ સર્વ રૂડો સજ. ૨૩
હું કુમાતુથી જનમ્યા છું યદ્યપિ, શઙ સદોષ ભયો સદા;
ભરૂં મને પ્રભુનો સ્વજન પ્રિછિ, ત્યાગશે નહિ એ કંદા;
વનથી મનાવી લાવું રઘુપતિ, તો હૃદય શાતા વળે;
નહિતો વિરહ દુખને દુસહ દવ, સતત અંતર પરજો. ૨૪

રાગ આબાહરણનો.

વિનય વચન એવાં કુંવર ભરતનાં, સર્વને મન પ્રિય લાગ્યાં;
રામ સ્નેહ અમૃતનાં ભયાં જાણ્યે, સોક સંશય સૌનાં ભાગ્યાં;
લોક રામ વિયોગ કુરોગના, વિષમ દુખે દાધેલા;
મંત્ર સજ્જન શ્રવણે પડતાં, જાગ્યા જાણ્યે વેલા વેલા. ૧

માતા સર્વ સચિવ ગુરુ ગુણુનિધિ, નગરતણાં નરનારી ;
 સર્વ સ્નેહવિકળ થયાં મનમાં, ભરત દશાને વિચારી;
 સૌ વખાણિ વખાણિ વદેછે, ભરતપ્રત્યે અતિ ભાવે;
 રઘુપતિ પ્રેમની મૂરતિ જાણ્યે, છો તમ મન એમ આવે. ૨
 તાત ભરત તમ સદગુણુનિધિછો, શા માટ એવું કહો ના;
 માણુ સમાન છો રામને બહાલા, કુડિ વાત લહો ના;
 જે પામર અઘ અવગુણુ ભરિયો, તે આપની જડતાએ;
 માત કટિલતા મળતી તમારી, નિંદા કરશે કદાએ. ૩
 તે શઙ કોટિક પિતૃ સહિત નિજ, ખોટિ નિંદા પ્રોઢ પાપે,
 નર્ક થળ વસશે તે કલ્પ શત, કુખ પામશે પરિતાપે;
 સર્પ દર્પ પાપ અવગુણુને, મણિ કદિએ નથિ લેતો,
 ઝેર હરે ડંસથી વળિ હરતો, દારિદ્ર કુખ મણિ એતો. ૪
 ચાલો નિશ્ચય જે વન રઘુપતિ, ઠીક વિચાર એ કીધો,
 શોકસિંધુમાં ખુડતાં સરવને, આધાર આપે દીધો;
 જે દિવસથી ગયા પ્રભુ ત્યાગી, આ અવધપુરોમાંથી,
 સર્વ વિચોગ કરોગેછે કુખિયા, સુખ લેયે કહો ક્યાંથી ૫

દાહર.

થયો સર્વના મનવિષે, અતિશય હર્ષ મુનીશ;
 જેમ ગગનઘન ધ્વનિ સુણી, આતક મોર અહીંશ.
 ચાલવાનું પ્રાતઃ સમે, નિર્ણય જાણી ઠીક;
 ઘરઘરથી સહુ ચાલતાં, કુખ મટયું જિવનું અધીક.
 ધન્ય ભરત જિવતર ભલું, જગમાં સુભગ જાણાય;
 શીળ સનેહ વખાણુતાં, જન સઘળાં ઘર જાય.
 કહે પરસ્પર સર્વજન, થયું મહા શુભ કાળ;
 સર્વ ચાલવાનો કરે, તેહ સમયપર સાજ.
 ‘ઘર સાચવવાને રહે,’ કહે જેહને એમ;
 તે મનમાં એવું ગણે, ગરદન માર્યા જેમ.
 કોને ન કહ્યું કોઈએ, રહેવા ઘર તે વાર;
 કોણુ જન્મકળ ના ચહે, સજ્જન જગમાંઝાર.
 ખજો સુસંપતિ સદન સુખ, મિત્ર પ્રાત પિત્રુ માય;
 સન્મુખ થાતાં રામપદ, જે નવ કરે સહાય.
 ઘરઘર વાહન વિવિધ વિધિ, સજ્જતા સર્વ મુજાણુ;
 હર્ષ હૃદય પરભાતમાં, ચિત્રકૂટ પરિયાણુ.
 વિચાર્યું ભરતે ભવન જઈ, નગર વાજિ ગજ સાર;
 સંપતિ સહુ તે રામની, ભવન તથા ભંડાર.
 યત્ન કયા વણુ એહનું, તજિ ચાલું જો તેમ;
 તો પરિણામે નહિં કદી, મારિ ભલાઈ એમ.

સ્વામિદ્રોહિ અઘશિર્ષમણિ, કહેશે જન સહુકાય;
 યત્ન કરું સહુનું પ્રથમ, અંતે માહુ ન હોય. ૧૧
 કરે સ્વામિ હિત યત્ન ખડુ, શેવક તેજ ગાણાય;
 છો પછિ દૂષણુ દે જનો, લવરીમાં લેખાય. ૧૨
 બોલાવ્યા સેવક રૂડા, વિચારિ એવું ઊર;
 જે સ્વપ્રેય સ્વધર્મથી, ચળે નહીં જ જર. ૧૩
 કહ્યો મર્મ સહુ ધર્મ વળિ, સમજાવીને સાર;
 જે જ્યાં લાયક તે ત્યાં, રાખ્યા કરી વિચાર. ૧૪
 કરી યત્ન શુભ રીતથી, રાખીને રખવાળ;
 રામજનનિ પાસે ગયા, ભરતકુંવર તે કાળ. ૧૫
 આતુર જનની જાણિ સહુ, ભરત આણિ મન પ્રીત;
 કહ્યું સજ્જનવા પાલખી, સુખાસને શોભીત. ૧૬
 ચક ચકવી જ્યમ પુરતાણાં, નરનારી નિરધાર ;
 ચાલવાનું પ્રાતઃસમે, આરત હૃદય અપાર. ૧૭
 આખિ રાત જાગ્યા સહુ, સ્હેજે થયો સતાર;
 મુજ મંત્રિ બોલાવિયા, ભરતે કરી વિચાર. ૧૮
 કહ્યું તેમને હ્યો તમે, સરવે તિલક સમાજ;
 મુનિવર દેશે વનવિષે, શ્રી રઘુપતિને રાજ. ૧૯
 મુનિને કહો વેગે હવે, ચાલે થઈ તૈયાર;
 સચિવ સુણી નમિ ચાલિયો, ઉરમાં હર્ષ અપાર. ૨૦
 ૧ સત્વર સજ્જવા લાગિયો, રથ તુરંગ ગજ સાર;
 સચિવ બુદ્ધિનિધિ સર્વમાં, રાજ્યનું હિત ઇછનાર. ૨૧
 ૨ અરૂંધતી આદિક સહુ રૂષિપતિનો સમાજ;
 ચઢિ ચઢિ રથપર પ્રથમથી, મહા તેજ મુનિરાજ. ૨૨
 ૩ વિવિધ વાહનોપર ચઢી, વિપ્રવંદ તે સ્થાન;
 ચાલ્યા સરવે ચોપથી, અતિ તપ તેજનિધાન. ૨૩
 ૪ સજિ સજિ વાહન નગર જન, લેવા દરશન લાણુ;
 કીધું અતિશય કોડથી, ચિત્રકૂટ પરિયાણુ. ૨૪
 ૫ પાલખિ અતિ સુંદર બધી, મુખે ન જાય વખાણિ;
 ચઢિ ચઢિ સહુ ચાલતિ થઈ, રામ નિરખવા રાણિ. ૨૫
 ૬ શુચિ શેવકને સોંપિ પુર, સાદર કહિ શિખ વાત;
 ચાલ્યા સમરી રામપદ, ભલા ભરત બે પ્રાત. ૨૬
 ૭ પ્રભુ દરશનને કારણે, સર્વ નારિનર ધીર;
 જાણ્યે હાથણિ હાથિયા, ચાલ્યાં તાકી નીર. ૨૭
 ૮ વનમાં સીતા રામજી, સમજીને મનમાંય;
 ભરત શત્રુઘન પ્રાત બે, વન પગપાળા જાય. ૨૮
 ૯ જોઈ સ્નેહ ત્યાં લોકને, ઉર ઉપજ્યો અનુરાગ;
 ઉતરી ચાલ્યા સર્વજન, હય ગજ રથ કરિ ત્યાગ. ૨૯

જઈ ત્યાં સમિપ રખાવિને, નિજ પાલખિ નિરધાર;
ખોલી રામજનનિ ફાળી, મધુરવાણિ સુખકાર. ૩૦
ખાપુ ચઢો રથપર તમે, જાય માત ખલિહાર;
ફાખિઆ થાએ આપણો, જુઓ પ્રીય પરિવાર. ૩૧
તમ ચાલતાં સરવ જનો, ચાલે મન ધરિ શોક;
પંથચોગ્ય નથિ લોક સહુ, તન કૃશ રામવિયોગ. ૩૨
શિર ધરિ માત વચન સુભગ, ચરણ નમાવી શીશ;
રથ ચઢિ ચાલ્યા પ્રાત ખે, ધર્મ ધુરંધર ધીરા. ૩૩
તમસાતીર પ્રથમ દિવસ, વચમાં કીધો વાસ.
ખીજે ગોમતિતીરપર, નેહ કર્યો નિવાસ. ૩૪
કરે રામહિત નેમ વૃત, પરહરિ ભૂષણ ભોગ;
ફાળાહાર કરતાં સુખે, તન કૃશ રામવિયોગ. ૩૫
પ્રાત થતાં ચાલ્યા સહુ, મન ઉમંગ નવ માય;
શૂંગવેરપુર સમિપ સહુ, આવ્યા કરી ઉપાય. ૩૬
સમાચાર તે સાંભળ્યા, રઘુવરમિત્ર નિષાદ;
કરે વિચાર કરોડ વિધ, આણી હૃદય વિષાદ. ૩૭
કોણ કારણે ભરતજી, વેગે વનમાં જાય;
છે ખરોજ કાંઈકપણ. કપટ ભાવ મનમાંય. ૩૮
જે જિવમાં કશિ હોત ના, કપટ કુટિલતા નેહ;
તો સંગે ચતુરંગાણી, સેન્યાને શિદ લેત. ૩૯
જાણ્યે મારી રામને, અનુજ સહિત આ વાર;
કરૂં અકંટક રાજ્ય હું, સુખે પછી નિરધાર. ૪૦
રાજ્યનીતિ ઉર આણિ આ, ભરતકમાર સુજાણ;
તવ કલંક વિરદ્રોહનું, હવે છવમી હાણ. ૪૧
સકળ સુરાસુર પ્રખળ ખળ, તુઠે સામઠા તોય;
રાણભોમીમાં રામને, જિતનારો નહિ કોય. ૪૨
શું આશ્ચર્ય ભરત કરે, આવું અનુચિત કામ;
અમૃતકૂળ ક્યાંથી ફળે, વિષવેલીને ઠામ. ૪૩
એવું વિચારી અંતરે, તેડિ સર્વ નિજ નાત;
થાઓ કહ્યું ત્યાં તેમને, સજગ આજ ભલિભાત. ૪૪
નિજ હાથે સહુ હોડિઆ. ખોળો જળનીમાંય;
બંધ ઘાટ સરવે કરો, ધરો ન હર મનકાંય. ૪૫

કાવ્ય તથા ગોળાવૃત.

રોકિ વળો સહુ ઘાટ, સજગ થઈ પ્હોંચી પાળા;
ઉભા રહો ત્યાં સકળ, મરણિયા થઈ મતવાલા.
સનમુખ લો સમશર, ભરત સાથે ભલિભાતે;
ઉતરવા ન દેશોજ, દેવનદિ હજાર વાતે.

રાણભોમીમાં મરાણ, વળી આ સુરસરિતરિ;
રામકાજ ધૂમવું, જુઓ કાણભંગ શરિરે. ૩
ભરત રામલધુભાઈ, હુંતો જન નીચ તથાપી;
મહાભાગ્ય એ હાથ, પામિએ મોત કદાપી. ૪
રામ સ્વામિને કાજ, રાઠ રાણમાંય કરીને;
ચાહણુવનમાં આજ, સુયશ અતિ લેહું ભરીને. ૫
રામકાજ તજી પ્રાણ, દિકર મુદ્ધોદક મારે;
સ્વામિ ભક્ત હું કહાવું, સ્વર્ગમાં વસુ સુખ સારે. ૬
રામ ભક્તમાળમાં, જેતિ રેખા નહિ જ્યારે,
વૃથા જિવે જગ તેહ, ભાર ભોમીને કરવા; ૭
જનનીજેખનવૃક્ષ, તણો ફાડાડો કરવા. ૮
ખેદ રહિત ગુહપતી, વધાર્યો ઉમંગ સહુનો;
ભરત ઉપર તેવાર, રોષ વાઘ્યો જન ખહુનો. ૯
સમરિ રામ રઘુનાથ, તરત તિર તરકસ ખજતર;
માગી લીધાં ધનુષ, ટકોરે પણજ ધનુષપર. ૧૦
વેગે હે ભાઈઓ, સજગ થાઓ હર ખોઈ;
સુણી રજ મમતાણી, થશો નહિ કાયર કોઈ. ૧૧
ભલે નાથ કહિ સાથ, સર્વ હૃયો મન ભારી;
એક એકને શૂર, ચઢાવે કરિ કિલકારી. ૧૨
નમી નમી ત્યાંયકી, ચાલિયા ભિલ ભડ ભારે;
સકળ વીર રાણધીર, ભક્ત રઘુપતિના ભારે. ૧૩
પદપંકજપાવડી, સમરિ મનમાં રઘુવિરની;
ભાથા કસિ કટિ સાથ, ચઢાવે ધનુ આણિ તિરની. ૧૪
કવચ પેરિ કરિ ટોપ, બોહનો શિરપર ધરતા;
ફરશિ ખરછિ વાંસલા, સાફ આયુધ સહુ કરતા. ૧૫
પટાખાજ કેટલા, કુશળ હજ મૂશળ ધરવે;
કુદે ગગન કેટલા, બોમિ તજિ જાણ્યે હજવે. ૧૬
નિજ નિજ સાજ સમાજ, ખહુ વિધ રૂડો ખનાવી;
ગુહરાવતને સહુ, નમી જતા ત્યાં આવી. ૧૭
દખિ સુભટ સરવને, ચોગ્ય રાણજે જાણી;
લઈ લઈ સૈનાં નામ, કરે સન્માન વખાણી. ૧૮
હે ભાઈ ન લાવશો, કશો મનમાઈ ઘોણો;
આજ કાજ વડુ મારું, ઘાટ સરવે જઈ રોકો. ૧૯
સુણિ સરોષ સહુ સુભટ, ખોલિયા એકીવારે;
વીર અધીર ન થાય, ચઢ્યા રાણભોમી જ્યારે. ૨૦
રઘુવરતણે પ્રતાપ, નાથ વળિ ખળે તમારે;
૧ ભટ હય વિનાનું કટક, ભરતનું કુશિયુ ભારે. ૨૧
જિવતાં તો આ સમે, પાય પાછા નહિ ધરશું;
૨ રૂંડ મુડમય સરવ, મેદની લડિને કરશું. ૨૨

દખીને ગુહપતી, ટોણુ ભણુ નિજનું ઝાઝું;
કહે વગાડો હવે, વેગથી રણતુર વાળૂ.
ઐટલું કેતામાંજ છીંક થઈડાખી કોરે ;
કહે શુકન પારખું, નહીં રણક્ષેત્ર ગણોરે.
કહે વૃહજન એક, સુકન સુવિચારી ભારે;
ભરતથિ મળવું થશે, નહીં રણરાઠ લગારે.
જાય મનાવા ભરત, રામને અતિ ઉલ્હાસે;
શુકનથિ એવું જણાય, કશા નહિં વિગ્રહ થાશે.
ગુહરાવત સુણિ કહે, ઠીક વૃધજન કહેછે;
સહસા કરિ જન મૂઠ, પૂર્ણ પરતાવ લહેછે.
ભરત શીળ સદ્ભાવ, વિના જાણ્યે વઢવાથી ;
ખડુહિત હાણી થાય, એવું કૃત આચરવાથી.
સર્વ એકડા મળી, ઘાટ રોકો ભટ ભારે;
લેલું મર્મ જઈમળી, ભરતકેરો આવારે.
જાણિ મિત્ર અરિ ગતી, રામપ્રતિ ભરત ભૂપતિનિ;
તેવો કરશું ઉપાય, સંધ ત્યારે નહિં બહીની.
સ્નેહ તથા સદ્ભાવ, તરત તેહને જણાશે;
વેર પ્રીતી નહિં કદી, છુપાવી તેહ છુપાશે.

દોહરા.

૧. કહિ સહુ સુભટને, સજવા લાગ્યા સાજ;
કંઠ મૂળ ફળ ખગ મૂગો, લિધાં ભેટને કાજ.
ભરિ ભરિ બોઈ કાવડયો, મીન પીન પાડીન;
આણીને હાજર કર્યા, ગુહરાવને નવીન.
સકળ સાજ સન્નિ ગુહપતી, મળવા કારણું જાય;
મંગળમૂળ અતુલ્ય શુભ, સુકન સર્વને થાય.
દખિ દૂરથિ વસિષ્ઠને, નિષાદ કહિ નિજનામ;
મુનિકુંજરને ત્યાં કર્યો, પ્રીતે દંડ પ્રણામ.
જાણિ રામપ્રિયમિત્રને, દીધો રૂડિ આશીષ;
સમજાવી કહ્યું ભરતને, મ્હા ગંભીર મુનીશ.
રઘુપતિતણા સખા મુણી, રથકેરો કરિ ત્યાગ;
તરત ભરત ચાલ્યો ત્યહાં, ઉર ઉમગે અનુરાગ.
ગ્રામ જાત ગુહ નામ નિજ, સંભળાવિ તે વાર;
શિર નમાવિને ભરતને, જુગતે કર્યો ઝવાર.
જાહાર કરતો દખિ ગુહ, ભરતે લિધ ઉરમાંય;
જાણ્યે ભેટ અનુજશુ થઈ, પ્રેમ ન હૃદય સમાય.

રામ આખાહરણનો.

ભૂજ ભરિ ભેટયા ભરતજ, પરમ પ્રીતિએ તેહને;
લોક સર્વ વખાણતા ખડુ, પ્રેમરીતના સ્નેહને;

ધન્ય ધન્ય ધ્વની પુરી રહિ, મંગળમુળ મુદવર્ધની;
૨૩ પૂષ્પ વૃષ્ટિ અમર કરે સહુ, સ્નેહ જોઈ સિધિળ બની. ૧
લોક વેદથિ સર્વ ભાંતિ, નીચ જે નિરધારછે;
૨૪ છાંટ લેયે જેનિ છાયા સ્પર્શ્યે, એવો વળિ આચાર છે;
તેહને રઘુત્રાત લધુ જે, ભેટિઆ બે ભૂજ ભરી;
૨૫ પ્રેમ પરિપૂરણભર્યા વળિ, અંતરથી આદરકરી ૨
રામરામ કહી મુખે વળિ, જેહ ખાય ખગાસું;
૨૬ તેહના અઘપુંજ સરવે, થાય જગમાં ફાંસું;
ગુહપતિને તો લિધો ઉર, લાવિ શ્રી રઘુનાથે;
૨૭ કુળસહિત પાવન કયું નિજ, જિવન મળતા સાથે; ૩
કર્મનાશાનદિતાણું જળ, સુરસરીમધ્યે પડે;
૨૮ તેહને શિશ ના ધરે કહો, કોણુ જન એવો જડે;
જાણુ છે સહુ જગતને જપિ, નામ ઉલટું જેહનું;
૨૯ બ્રહ્મ સમ વાદિમક થયા જગા, કીધું સાધક દેહનું. ૪
યવન અતિ ચંડાળ જે વળિ, પામર કોણી ભીલડાં;
૩૦ રામ કહેતાં પરમ પાવન, થાય ત્રિલુવનમાં વડાં;
આશ્ચર્ય નહિં એમાં કશું, યુગ યુગ ચાલતું આવ્યું છે;
૩૧ કોને ન દીધ વડાઈ રામે, જેહ નિજ મન ભાવ્યું છે. ૫
રામ નામતણા સુમહિમા, દેવ સહુ કહે શ્રીમુખે;
મુણી મુણી તે અવધપુરિના, લોક સર્વ રહે મુખે;
રામના અતિ પ્રિયસખાને, મળ્યા ભરત સપ્રેમથી;
૧ કુશળ ક્ષેમ પુછે પ્રીતિથી, હર્ષ ઉર માતો નથી. ૬
દખિ ભરતતણા અધિક શુભ, શીળ પ્રીત સનેહ;
૨ ગુહરાવત તો તેસમે થયો, હૃદયમાંય વિદેહ;
સ્નેહને સંકોચ આનંદ, ઉરવિષે વાઘ્યા અતી;
૩ એક ટગ ઊભો જુએછે, ભરત ભાણી ત્યાં ગુહપતી. ૭
દૈર્ય ધરિ પદવંદના કરિ, સંશય સર્વે છોડિને,
૪ પ્રેમ સહિત વિનય કરે ખડુ, નિજ કમળકરજોડિને;
આર્ય સુત પદકંજ પેખી, જે કુશળ મુળ સર્વદા;
૫ કુશળ હૂં ત્રાણકાળ મન ગાણું, અળગિ કરિ સહુ આપદા. ૮
પરમ અનુગ્રહ આપને પ્રભુ, અહનિશાં મારે હવે;
૬ કોટિ કૂળ સહીત મંગળ, આપનાં દરશન થયે;
સમજ મારૂ કૂળ કરતુતી, જોઈ પ્રભુ મહિમા ઉરે;
૭ જે ન ભજે રઘુવીરપદ જગ, તેહ ઠગ સહુથી ઠરે. ૯

કથા.

કાયર કપટિ કુળાતિ, કુમતિયા કડિ કરતૂતી;
લોક વેદની બહાર, સર્વ ભાંતી નિચ સહુથી;
રામે કિધ બ્યારથી, મને પોતાનો જગમાં;
થયા ત્રિભોવનતણા, ભૂષણ રૂપ ત્યારથિ વગમાં;

૧૮૮ ગુહરાજસાથે ભરતનું શિયમટુલંગને આવડું, ત્યાં સોના રામની સાથે જોઈ ભરતે કરેલા શોક. (અયોધ્યાકાંડ. ૨)

અતિ દેખિ પ્રીતિ સુણિ વિનય શુભ, મળ્યા શત્રુધન ભુજભરી;
ન સમાય પ્રેમ ને સમયનો, અંતઃકરણ રહ્યું ડરી. ૧

કહિ નિષાદ નિજ નામ, મધુર વાણિથી વિવેકે;
સાદર સહુ રાણિને, નામ્યું શિશ પ્રીત અલેખે;
લક્ષ્મણ સમ જાણિને, રાણિ સહુ આશિષ દેતી;
નિયંત્ર વરષ કરોડ, વારાણું ફરિ ફરિ લેતી;
નિરખી નિષાદપતિને પ્રિતે, નગરતાણું નરનારિઓ;
સુખિ જાણ્યે લક્ષ્મણને નિરખિ, ઉર આનંદ વધારિઓ. ૨

કહે લિધો શુભ લાવ, ગુંદ સહુ મન ગુણ ગાવે;
રઘુપતિના લધુભાઈ, ભૂજ ભાર ભેટયા ભાવે;
સુણિ નિષાદ સંવાદ, લેખિ નિજ ભાગ્ય વડાઈ;
લઈ ચાલ્યો સર્વને, હર્ષિ મન પ્રભુ ગુણ ગાઈ
નિજ સેવક સહુને શાન કરિ, સ્વામિ ભરતનું પ્રિછિ ચાલિયા;
ધર તરૂંતળ વન ઉપવન વિષે, મનહર વાસ ખનાવિયા. ૩

શૂંગવેરપુર સરસ, દીકું ભુપ ભરતે જ્યારે;
થયા સ્નેહવશ અતી, શિથિળ સહુ અંગે ત્યારે;
શોભે ભરત નિષાદ, સખા વળગ્યા બેલડિએ;
જ્યમ સુવિનય અનુરાગ, કાય ધરિ જન્ય મુધડિએ;
એરિતે ભરત નિજ દળ સહિત, પ્રીત અમિત ધરિ અંતરે;
જગપાવન ગંગા ઉમંગથી, જઈ જોઈ તે અવસરે. ૪

રામઘાટને કયો, પ્રિતે ભરતે પરણામ;
મનમાં મંગળ થયું, મળ્યા જાણ્યે રઘુરામ;
પ્રીતે કરે પ્રણામ, નગરનાં સહુ નરનારી;
મન આનંદિત અતી, પ્રભ્રમય નિરખી વારી;

કરિ સ્નાન જોઈ કર માગતાં, સર્વ નગર નરનારિઓ;
રઘુનાથ ચરણપંકજવિષે, પ્રીત અધિક ગંગા દિઓ. ૫

ભરત કહે ગંગને, માત ભુજ પદરજ સારી;
સહુ સેવકને સુખદ, કામધેનૂ સમ ધારી;
જોડીને કર કમળ, માણું વર વર વરદાની;
સિતારામપદ સ્નેહ, સ્નેહ દે સુગુણનિધાની;
એ રિતે સ્નાન કરિ ભરતજી, ગુરૂની આજ્ઞા પામિને;
સહુ માત નહાઈ જાણિને, ચાલ્યા તંબુ ઉડાવિને.

જ્યાં ત્યાં કયો નિવાસ, સર્વલોકે તેવારે;
લિધિ તપાસ સર્વની, ભૂપ ભરતે સુવિચારે;
ગુરૂ સેવા કરિ સાર, પામિ આજ્ઞા ઉલ્હાસે;
ગયા ભરત બે ભાઈ, રામજનનીની પાસે;

ત્યાં ચરણ શેવકાઈ કરી, કહિ કહિ મૃદુ વાણી અતી;
ભરતે સન્માન જનનિ સકળ, સંભારી શ્રી રઘુપતી. ૭

સેવકાઈ માતની, બ્રાહ્મને સોંપી ભરતે;
પોતે લિધ બોલાવિ, ગૂઢપતિને અતિ પ્રીતે;
બેલડિએ વળગિને, ચાલિયા બંને જોડે;
શિથિળ શરિર સ્નેહથી, બંધાઈ અતિશય કોડે;
દેખાડ કામ તે હે સખા, જ્યહાં શયન પ્રભુનું હવું;
જેથી કરિ નિજ મન નયનની, જરા બળતરા ચાલવું. ૮

જ્યહાં રામ જનકી, લક્ષ્મણ સૂતા રાતે;
ઝળઝળિયાં આવિયાં, એવું કથાં અકળાતે;
ભરત વચન સાંભળી, થયો મન ખેદ અતીશ; તરત ભરતને ત્યાંધિ, ગયા લઈ ગુહ તે દીશે;
જ્યાં શીશમતરૂ પાવન પરમ, જ્યાં નિશિ રામ વિરામિયા;
થળ જોઈ સ્નેહ સાદર ભરત, શીશ નમાવિ પ્રણામિયા. ૯

કુશપથારિ શુભ ન્યાણિ, ભૂપ ભરતે અતિ પ્રીતિએ;
મદક્ષણા કરિ ચાર, કયો પરણામ પ્રતિતિએ;
ચરણરેખરજ રૂડી, નયન પર ફરવિ નેહ;
વરણિ કહે પ્રીતિની, અધિકતા પ્રકુલિત દેહ;
નિદ્રાવશ સતી લલાટની, કનક ટિલકિ રેખા ખરી;
બે ચારક મળિતે ભરતને, સિંધ સમાન ગણિ શિર ધરી. ૧૦

દોહરો.

સજળ નયન ગ્લાની હૃદય, જોઈ રઘુપતિ સેજ
કહે સખા પ્રત્યે વચન, કોમળ વાણિ વડેજ. ૧

મારે દીવાળી થઈ આજ, હરી મુખ જોવાને;
જહાલે સાચો શેવકનાં કાજ, ભવદુષ્પ જોવાને (અનુરાગ.)

તમે સાંભળો ધરી મન ધીર, ગુહરાવત રૂડા.
સાલે કુખતણા મારા વીર, અંતર ઘા ઊંડા.
સીતા વિયોગ શ્રીહત દીસે આ, કનકખંડુ કાંતીહીનરે;
જેમ અવધ નરનારીકેરાં, મૂખ વિરહથી મલીન.

ગુહરાવત રૂડા. ૧
પિતા જનક ઊપમા દેહ કોની, તુલ્ય તેની ન કો થાયરે;
કરતળ ભોગ ને જોગ જગતમાં, જેમને જોતાં જણાય.

ગુહરાવત રૂડા. ૨
દિનકરકુળરવી ભૂપ શ્વસુર જેના, ખોદ પ્રતાપ પ્રભાવરે.
અમરાવતી પતી નિત્ય પ્રસંશે, જેમને અતિ સદ્ભાવ.

ગુહરાવત રૂડા. ૩
પ્રાણપતી જેના શ્રી રઘુપતિ છે, સર્વ જગત આધારરે;
જેહ વડાઈ તે રામ પ્રતાપે, વરણું કોણ પ્રકાર.

ગુહરાવત રૂડા. ૪

(અચોધ્ધાકાંડ ૨) સીતા, રામ અને લક્ષ્મણની પૂર્વસ્થિતીસાથે હાજની વનવાસની સ્થિતિ સરખાવો ભરતનો શોક. ૧૮૯

દેવપતિવાળી સ્ત્રીશિષોમણી, તે સીતાની જોઈ સેજરે;
કાંટનું નથિ આ ઉર હબકિને છે, વજ્રથી કડાણુ વિશેષ.

ગુહરાવત રૂા. ૫

લાડ લડાવવા ચોગ્ય લક્ષ્મણજી, કોમળ કાય કુમારે;
છે નહિં એવા ભાઈ જગતમાં, થયા નથી ને થનાર.

ગુહરાવત રૂા. ૬

લાડકવાયા માત પિતાને અતી, પુરજનને પ્રિયપ્રાણે;
રામ સીતાને તો પ્રાણુથી વહાલા, કુંવર એ કુળભાણુ.

ગુહરાવત રૂા. ૭

કનક વરાણની કોમળ મૂરતી, સ્વભાવ કોમળ સ્હેજરે;
ઉગ્ધણ વાત કદિએ નથી લાગી, રૂપ અનૂપ સુતેજ.

ગુહરાવત રૂા. ૮

તેજ હવે વન સર્વ પ્રકારે, વિપત્તિ વેઠે કિશોરરે;
કોટિક વજ્રને નિદિ વળી આ, છાતી છેક કઠોર;

ગુહરાવત રૂા. ૯

રામ જન્મે જગ ઉજ્જવળ કીધું, સુખદ સર્વ પ્રકારે;
સ્વરૂપ શીળ શોભા ગુણસાગર, નાગરનર નિરધાર;

ગુહરાવત રૂા. ૧૦

પરિજન માતપિતા ગુરૂ વળી, નગરતાણાં નરનારરે;
સુખમુદ રામ સ્વભાવ સરવને, પ્રેમે અતિ પ્રિયકાર.

ગુહરાવત રૂા. ૧૧

વેનિએ... ગણુ તેય શ્રીરામની, કરશે વડાઈ વિશેષરે;
ખાલણી મળણી મનહરણી વળી, વિનય ન યોછો લેશ.

ગુહરાવત રૂા. ૧૨

કોટિક શારદ નારદ આદી, સહસ્રમુખે શત શેષરે;
કરી શકે નહિં પ્રભુ ગણુ લેખું, દિનકરવંશ દિનેશ.

ગુહરાવત રૂા. ૧૩

સુખ સ્વરૂપ રઘુવંશમણી એ, મંગળમોદ નિધાનરે;
પાથરી તે કુશ મહિતળ પોદે, દૈવગતી બળવાન.

ગુહરાવત રૂા. ૧૪

દુખ તથા વન સાંભળ્યું નથિ કદી, રામે સ્વપ્રમોદારરે;
ઉવનવૃક્ષની જેમ સાચવતા, અવધપતી નિરધાર.

ગુહરાવત રૂા. ૧૫

પલક નયનને ફણિધર મણિને, સાચવે જે ભાતરે;
સાચવતી ત્યમ સર્વ જનનિઓ, રઘુપતિને દિન રાત.

ગુહરાવત રૂા. ૧૬

તેહ હવે કરે વન પગપાળા, રાઘવ રઘુકુળભાણે;
કંદ મૂળ ફળ ફુલ અહારી, તોય જતા ન મમ પ્રાણુ.

ગુહરાવત રૂા. ૧૭

ધિક્ક કૈકયિ કુમાત કુમતાણી, સર્વ અમંગળમૂળરે;
પ્રાણપ્રિયોતમને થઈ પાપણી, પેરે પેરે પ્રતિકૂળ.

ગુહરાવત રૂા. ૧૮

હું ધિક ધિક અઘપુંજકુંજરહું, અરરર અભાગી છેકરે;
સહુ ઉત્પાત થયો જેને સાડે, હું જેવા જગ ન અનેક.

ગુહરાવત રૂા. ૧૯

કુળકલંક કરિ મને સરજ્યો, વેરાણુ વિધિએ હાથરે;
સ્વામિદ્રોહી મને કીધો કુમાતે, એ દુઃખે જીવ ન જીય.

ગુહરાવત રૂા. ૨૦

વસંત તિલકા છંદ.

સુણી સપ્તેમ કણ્ણામૃતવાણિ એ જ્યાં,
સ્નેહ રૂડે ગુહપતી સમજવતા ત્યાં;

હે નાથ વ્યર્થ શિદ ખેદ ઉરે ધરોછો,
નેત્રામ્બુજે નિર તમે શિદને ભરોછો.

છો રામને પ્રિય તમે અતિશે અનાદી,
શ્રીરામ પ્રીય તમને જ્યમ ભૂપ ગાદી;

નિદોષ એ સરવ દોષ વિરંચિ માથે,
જેણે લિધો અથશ સર્વતાણે સ્વહાથે.

જેણે મતી ભ્રમિત કીધ જનૂનિકેરી,
જેથી કરી સ્વજન તેજ થયાં કુવેરી;

તે રાત્રિ તો વળિ વળી પ્રભુ શ્રીમુખેથી,
સ્નેહ કરી તમ વખાણુ રહ્યા સુખેથી.

શ્રી રામને તમસમાન ન કોઈ વહાલું,
કેવા દિઓ મુખ ખડે જન જેહ કાલું;

જાણી સુમંગળવિપાકર અથાક અંતે,
ધારો ઉરે ધિર તમે રહિ ખૂશિ ખંતે.

શ્રીરામ તો સતત અંતરજ્ઞમિયા છે,
સંકોચ પ્રેમવશ ધામ કૃપાતાણુ છે;

વિશ્રામ કાજ અવ ત્યાગિ વિષાદ ચાલો,
આણી વિચાર દ્રઢ આ તજિ શોક કાલો.

સૂણી સખા વચન ધૈર્ય ઉરે ધરીને,
ચાહ્યા પ્રભુસમરિ વાસવિપે ફરીને;

શ્રી શુંગવેરપુરનાં નર તેમ નારી,
પામ્યાં રૂડી ખમર હર્ષ વધારનારી.

ચાહ્યાં સહુ નિરખવા અતિ આર્ત રાખી,
સૌ કામ ધામ તજિને દરશાભિલાખી;

પ્રેમે પ્રદક્ષણ કરી કરતાં પ્રાણામ,
કૈકયિને અધિક ખોડ દિય તમામ.

૧. સાડે, મંગળકારી પરિણામ.

નેત્રે અધીક નિર સર્વ ભરી ભરીને,
દ દેવને કુષણુ મ્હાનિ ઉરે ધરીને;
ત્યાં એકતા ભરતસ્નેહ મુખે વખાણે,
કાઠ વળી નૃપતિ નેહ રૂડો પ્રમાણે.
નિંદી સ્વનેહ ગુહ ધન્ય વદંતિ લોકો,
તે મોહ ખેદ શકનાર કહી કહો કો!
એવી રિતે જન સહુ નિશિ સર્વ જાગ્યા,
પ્રાતઃ થયે ઉતરવા નદિ સર્વ લાગ્યા.
સ્નેહે સુનાવપર ગૂરૂજીને ચઢાવ્યા,
માતા ચઢાવિ સહુ નાવ નવે સિધાવ્યા;
સા દંડ ચારમહિ ઉતરિ પાર પામ્યા,
સંભાળ લીધ ભરતે સરવે વિરામ્યા.
આગે કરી દિધ સહૂ ભિલ ભોમિયાને,
દીધું ચલાવિ દળ ત્યાંધિ પછી નિદાને;
આગે કર્યા ગુહપતી આતિ પ્રેમ લાવો,
માતાનિ પાલખિય તેનિ પુકે ચલાવી.
કીધું પ્રયાણુ ગુરૂએ સહુ વિપ્ર સોતાં,
કંકો ખજાવિ દળ ઊપડ્યું જોત જોતાં;
બોલાવિ લીધ નિજ સાથ લઘુપિરાને,
રૂપે ગુણે ભરત ભૂપતિ સૂખ માને.
ગંગાજીને સમરિ રામ કર્યો પ્રણામ,
સંભારિ જનકિંઈ લક્ષ્મણ ગૂણુધામ;
પ્રાતઃ ક્રિયા કરિ ગુરૂપદ શીશ નામી,
માતાતાણા ચરાણુ વંદિ કરી સુનામી,

દાહરા.

સંભારી સીતાપતી, ભરતે કર્યું પરિયાણુ;
પગપાળા તે પરવરે, ભૂપતિ ભરત સુજાણુ.
ભરચક ભૂષણુના ભર્યા, પવનવેગિ સુતુરંગ;
સાન્નિત મખમલ અશ્વ તે, જાથ દોરાયા સંગ.
કહે સુરેવક ભરતને, વંદી વારંવાર
થાઓ નાથ કૃપા કરી, અશ્વ ઉપર અશ્વાર.
પગપાળા પ્રભુ પરવર્યા, ભરત કહે વનવાટ;
રથ ગજ હય દીસે રચ્યાં, મનહર મારે માટ.
શિરભર જાતું ઉચિત અતિ, પાણુ તન સાથ ન જોર;
સહુથી છે સંસારમાં, સેવકધર્મ કહોર.
દખિ ભરતમનની ગતી, સાંભળિ વાણિ મધૂર;
મ્હાનિધિ મન ગજગણિ ગયાં, સહુ સેવકનાં પૂર.

ત્રિજે પ્હોર ભરતે કર્યો, પ્રિતે પ્રવેશ પ્રયાગ;
કહે રામશ્રી રામશ્રી, ઉમગિ ઉમગિ અનુરાગ. ૭
શોભા ઝળકે પદકમળ, કેવા કહું અધીક;
ઝાકળ ખિંદુ કમળ ઉપર, કરી રહ્યાં જ્યમ ઠીક. ૮
પગપાળા આવ્યા ભરત, શૃંગવેરથી આજ;
કુખિત થયો દિલમાં ઘણો, સાંભળિ સર્વ સમાજ. ૯
ખખર લીધિ સહુ લોકની, કરિયાં સ્નાન શરીર;
કરી પ્રણામ પ્રયાગને, આવ્યા ત્રિવેણિ તીર. ૧૦
વિધિથી શિત નિર્મળ જળે, સ્નેહે કરિયાં સ્નાન;
સંતોષ્યા સહુ વિપ્રને, દૃઢદાન સનમાન. ૧૧
શ્યામ ધવળ દખી રૂડા, અતી ઉતંગ તરંગ;
કરે સ્તુતી કરજોડિને, ભરત પ્રકૃષ્ટિત અંગ. ૧૨

જોડાપણું શિવજી તમારે મે જાણું. એકાલ,

તીર્થરાજ નમી આજ અષ્ટાંગથી,
વિનતી કરું કરગરિ તનમનથી, તીર્થરાજ ૧
સહુ કામવ્રદ સુખદાતા કહાવે;
જકત સર્વ શિશ તુજને નમાવે તીર્થરાજ ૨
પ્રગટ પ્રભાવ જગત સહુ જાણે,
વેદ વિરંચી મહેશ વખાણે, તીર્થરાજ ૩
ઉર અનુરાગી પ્રથમ પદ લાગું;
ત્યાગી સ્વધર્મ આજ ભીખ માગું. તીર્થરાજ ૪
પીડીત પાપકર્મ શૂં ન કરશે;
કુખધિ વ્યાકુળ જ્યાં ત્યાં દીનતા ઉચરશે. તીર્થરાજ ૫
હે સુખદાતા અંતર એવું જાણી;
સક્ષળ કરો જગ યાચક વાણી. તીર્થરાજ ૬
અર્થ ન ધર્મ ન કામ રૂચી કરી;
મોક્ષગતી ન ચાહું મન હરખી. તીર્થરાજ ૭
ભવોભવ રઘુવરપદ અનુરાગ;
એ વરદાન દો અન્ય ન માગું. તીર્થરાજ ૮
માનો કુટિલ મને રામ કહો કો;
ગુરૂસ્વામિદ્રોહી ભલે કહે લોકો. તીર્થરાજ ૯
પાણુ સીતારામચરાણુ મીતિ મારી;
વધજો નિરંતર કરૂણા તમારી. તીર્થરાજ ૧૦
સુરતી ભુલે ધન ભવભર ભાવે;
માગતાં જળ પથરા વરસાવે. તીર્થરાજ ૧૧
તોએ ઘટે ના ચાતકની રટણતા;
એથી તો પ્રેમ વધિ લહે પૂરણતા. તીર્થરાજ ૧૨

ખાલ્યે કનક જ્યમ અતિશે તેજસ્વી;
ત્યમ પ્રિય તમપદ પ્રેમ યશસ્વી. તીર્થરાજ. ૧૩
તું સુખદણી ત્રિવેણી હે માતા;
ગુણ તારાના નથી પાર પમાતા. તીર્થરાજ. ૧૪

દોહરા.

ભરત વચન મુણિ વાણિ શુભ, થઈ ત્રિવેણિમાંથીજ;
મંગળદાનિ મધુર અતિ, બહુધા સહુ સુખખીજ.
તાત ભરત તમ સહુવિધે, સાધુ પુરૂષ છો સ્નેહજ;
રામચરણ અનુરાગ અતિ, મન ક્રમ વચને છેજ.
વૃથા ગ્લાનિ મન નવ કરો, સમજી શુભ પરિણામ;
તમ સમાન પ્રિય રામને, કોય નથિ અભિરામ.
તન પ્રકુલ ઉર હર્ષ મુણિ, ત્રિવેણિ વેણુ અનુકૂળ;
ધન્ય ધન્ય કહિ ભરતને, સુર વરપાવે કૂલ.
અતિ આનંદિત મનવિષે, તીર્થ તીર વસનાર;
વાનપ્રસ્થ ગૃહસ્થાશ્રમી, બહુક ઉદાસિ અપાર.
કહે પરસ્પર તે સમે, મળિને જન દશ પાંચ;
ભરત શીળ ને સ્નેહ શુચિ, સર્વરિતે છે સાચ.
રામતાણા ગુણગ્રામ શુભ, મુણતાં અધિક સુખીત.
ભરત ભરદ્વાજનિ કને, આવ્યા સૈન્ય સહીત.
મુનિએ દીઠા દૂરથી, કરતાં દંડપ્રણામ;
મૂર્તિયંત નિજભાવ્ય ગણિ, આતુર મુનિ અભિરામ.
ધાતા મુનિ જાતા ત્યહાં, ઉઠાવિ ઉરમાં લીધ;
આશિષ દિધિ બહુ ભરતને, જન્મ કૃતારથ કીધ.
આસન આપ્યું પ્રસન્ન મન, બેઠા નમિ શિરતાજ;
ચ્છાદ્ય જેમ સંકોચગૃહ, ભાગિ પેસવાકાજ.
મુનિકુંજર કરું પૂછશે, એ અતિશે મન શોચ;
બોલ્યા હસિ ઋષિ તે સમે, જાણિ શીળ સંકોચ.
મુણિ ભરત પામ્યા અમે, સર્વ ખખર સહસાજ;
વંક દેવ કરતવ્યપર, ચાલે નહિ કરું આજ.
સમજિ માત કરતૂતિ તમ, ઉર નવ ધરશે રોષ;
ભારતિ મતિ ધૂતી ગઈ, કેકેયિના નથિ દોષ.

શાર્દૂલ વિકીડિત છંદ.

એ કેતાંય ભલું નહીં જગ કહે, છે સંમતો બે નકી,
લોકાચાર વડો શૂતીમત વળી, છતાય ના કો થકી;
ગાશે જે યશ નિર્મળા તમતાણા, નીવેડિ સૌ સંશયો,
લેશે લોક શૂતીધિ તેજ મહતા, આ જકત છતી ગયો. ૧

કહે લોક શૂતીનિ સંમતિથકી. સર્વે જનો સામટા,
જેને રાજ્યપિતાઈ દે હરખિને, તે પૂત્ર હ્યે સર્વથા;
રાજ સત્ય શિરોમણી નૃપમાણી, તેડી તમોને ત્યહાં,
સર્વે રાજ્ય વડાઈદેત હરખી, બોલ્યા મુખેથી ન્યહાં. ૨
છે સૌ મૂળ અનર્થનું વનવિષે, શ્રીરામજી સંચર્યા,
જે સૂણી સહુ વિશ્વને શુળ થયું, સૌ લોક વિહું ભર્યા;
તે સૌ ભાવિવશે થયું ભરતજી, રાણીય શાણી ઘણી,
પસ્તાણી પછિથી કુચાલ કરિને, ને આશિયાળો બની. ૩
તેમાં અલ્પ ન વાંક તાત તમનો. એવું અમે જાણિયે,
કાઢે વાંક કદાપિ જે અધમ તે, અજ્ઞાનિ લેખી લિયે;
સૂખે રાજ્ય કરેત તોય તમનો, કો દોષ ના કાઢેત,
સીતારામ ઉરેય થાત અતિશે, સંતોષ એ સૂણેત. ૪
હાવાં કીધ અપાર ઉત્તમ તમે. શ્રીરામચરણ પ્રિતી;
સૌથી મંગળમૂળછે જગતમાં. સૌ સાધનોની મિતી; ૧
તે છે જીવનપ્રાણ ધન્ય તમનું. કેયે ખરું સૌ મળી;
છે ના કો ભુરિભાવ્યશાણિ તમથી, વીચારિ જ્ઞેતાં વળી. ૫
ના આશ્ચર્ય કરૂંય તાત તમને, સંસ્કારિ છો આદિય;
છો શ્રી કૌશલનાથના કુંવરજી, શ્રીરામપ્રાતા પ્રિય;
સીતા ને રઘુનાથના મનવિષે, હે ભર્તજી સાંભળો;
છે ના કો પ્રિતિપાત્ર આપ સરખૂ, મહાવેગથી જે મળો. ૬
સીતા રામજિ ને શ્રિલક્ષ્મણજી, ગાઢી તમારી પ્રિતી;
આનંદે તમનાં વખાણુ કરતાં, સૂખે નિશા તે વિતી;
જાણ્યો મર્મ અમે શ્રિરાધવતણા, નહાતાં ત્રિવેણીવિષે;
સંકલ્પે તમ નામ સાંભળિ અને, મહામગ્ન પોતે દિસે. ૭
એવો છે અતિ સ્નેહ રાઘવતણા, જ્ઞેતાં તમે ભાખે;
જેવો જીવન સૂખમાં જડતણા, છે સ્નેહ ભારે ઉરે;
એ કાંઈ રઘુવીરની ન મહતા, જગદીશ કેવાયછે;
છે શાણાગત પાળનાર પ્રભુજી, શૂતી ગુણા ગાયછે. ૮
મારો તો મત એહછે ભરતજી, જાણ્યે તમે જકતમાં;
ધારી રામ સનેહદેહ રૂડિ આ, શિષ્યોમાણી ભકતમાં;
કહોછો આ તમ તો કલક અમ સૌ, કેયે સુશિક્ષા દિસે;
સ્નેહ સિદ્ધિ ગણેશ આ શુભ થયા, શ્રીરામ ભકતી રસે. ૯
૧૩

હરિગીત છંદ.

યશચંદ્ર નિર્મળ નવિન તમનો, રાત્રુ નિશિતમધોરને; ૨
સુખદાત રઘુવરના સુભગ અતિ, દાસ કુમુદ ચકોરને;
નહિ અસ્ત કદિ પૂરાણ ઉદિત નિત, પ્રેમ અમિ વરપાવતો;
જગતભવિષે બમણોજ નિત નિત, શુકલ પક્ષ દ્રશાવતો. ૧

૧. છંદો. ૨. ધોરઅધારી રાત્રીને.

અવિદ્યોક્તિ ક્રોક ચક્રોરકિંકર, રામના અતિ પ્રિત કરે ;
 મનુના પ્રતાપરૂપી રવી યશચંદ્ર છબિને ના હરે;
 સહુને સુખદ અનિશે નિરંતર, પૂર્ણ શોભકળાચકી;
 કેકયિકરતપરાહુ જેને, ગ્રસિ શકિ ન કહી નકી. ૨
 પરિપૂર્ણ રાઘ પ્રેમપિયુષ, અધિક સ્વરજ્ય અહોનિશે,
 નાહિ દોષ ગુરૂ બ્રહ્મસ્પતિતાણા, અપમાનનો કદિ કો મિષે;
 અનિશે શ્રિરાઘવભક્તિરસઅમિ, જેહમાં ભરિભાવથી,
 વસુધા ઉપર સુત્રભ સુધારસ, કીધ ભક્તિ પ્રભાવથી. ૩
 તમમૂળ ભૂપ અનુપ ભગિરથ, દેવનદિ આણી અહીં,
 કરતાં સ્મરાણુ મંગળ સકળની, ખાણુ એ સહુથી સહી;
 ગુણગાણુ ન વરણિ શકાય જરિએ, શ્રેષ્ઠ દશરથ ભૂપતી,
 કહું શું અધિક પાણુ જેહ સમહનિ, ભૂપ અન્ય થયો નથી. ૪
 રઘુનાથ પ્રગટયા આપિ જેના, સ્નેહવશ રવિવંશમાં,
 નિરખ્યે નયન મન તૃપ્ત થાય ન, હંસ જે કૂળ હંસમાં;
 યશચંદ્ર કીધ તમે અનોપમ, ઉદિત જગનભમાં સદા,
 જ્યાં રામપ્રેમકરંગ રૂપ શુભ, આપિ વસિએ મન મુદા. ૫
 મન ગ્લાનિ તાત વૃથા કરો નહિ, સર્વ સાધન કૃત રૂપ્યે,
 દુર નાપિ ઘોજ દરિદ્ર જનને, જેમ પારશ મણિ મળ્યે;
 કહિએ અમે ન અસત્ય કદિએ, સુણો ભરત સુચિતથી,
 વસિએ તપસ્વીવેષ વનમાં, વણિ ઉદાસિન વૃતિથી. ૬
 શુભ સકળ સાધનનું સુફળ અતિ આજ વિશ્વ વિરામિયા,
 રઘુનાથ સીતા લક્ષ્મણુતાણું, દિવ્ય દરશન પામિયા;
 તે કૃણયકીજ તમારૂં દરશન, કૃણ સકળ મંગળ સદા,
 અમ સહિત આજ પ્રયાગકેરૂં, અતિ સુભાગ્ય મુની વધા. ૭
 તમ ધન્ય ભરત જગતપિષે લિધ, કીર્તિ સહુથિ શિરોમાણી,
 કહિ એમ પ્રેમનિમગ્ન મુનિવર, પ્રીતિ ઉર વ્યાપી ઘણી;
 મુનિ વચન સાંભળિ સહુ સભાસદ, હર્ષ અનહદ પામિયા,
 કરિ પૂષ્પવૃષ્ટિ અકાશથી મુર, હર્ષ પામિ વિરામિયા. ૮
 ધ્વનિ ધન્ય ધન્ય ગગનપિષે વણિ, સુણિ પ્રયાગ નિવાસિની,
 મનમગ્ન ભરત ભગીરથે જ્યમ, આણિ અહિં મંદાકિની;
 પ્રકૃષ્ટીત તન ઉર રામસીતા, નેત્રકમળ નિરે ભયો,
 કરિને પ્રાણમ મુનીસમુહપ્રતિ, વચન ગદ્ગદ આચર્યા. ૯

રાગ રામઝી.

પદોરે પોપટ રાજરામના. (એટાળ.)

હે મુનિવર મારૂં સાંભળો, પ્રીતિ તમ પાપ લાગું;
 અનુગામિ હું પ્રભુ આપનો, પેખી પ્રિત અનુરાગ.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૧

મુનિવરમંડળી આ વળી, તીર્થરાજ વડેરૂં;
 સાચાચ સમ ખાધ્યે અંહી, થાયે પાપ ઘણેરૂં.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૨
 તો પછી આ સ્થળનેવિષે, બનાવી કરૂં ખોલું;
 તે સમ નહિ અધ અધમતા, સમજિ મનથી ન ડોલું.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૩
 તમ સર્વજ્ઞ શિરોમાણી, કહોછો સદભાવે;
 અંતરજનમી શ્રીરામજી, ગુણનિધિ ગુણુ ગાવે.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૪
 માતના કરતવ્યનો મને, નહી શાય લગારે;
 ભંડો ભલે જગ જાણશે, તેય દુઃખ ન મારે.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૫
 ભય નથી મન મારે કશો, બગડ્યે પરલાક;
 તાત મરાણુનો નહિ મને, સ્વલ્પ મનમાં શોક.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૬
 સુકૃત સુયશ અધીક એ, કરી સ્વર્ગ વિરામ્યા;
 રામ લક્ષ્મણુ સરખા દીકરા, પૃથ્વીતળ પામ્યા.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૭
 રામવિરહ ભરિ ભૂપતી, તજ્યું તન ક્ષણભંગ;
 મહિપતિને શોચવાતણું, કહા કોણુ પ્રસંગ.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૮
 પાણુ સીતા લક્ષ્મણુ રામજી, વિના જોજી પાયે;
 મુનિવેષે વન વન આથડે, સાંભળી શૂળ થાયે.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૯
 મૃગ ચર્મ અંગે ધારિને, કૃણ ફૂલ અહારી;
 પૃથિવ ઉપર નિત્ય પોઢતા, કશ પત્ર પથારી.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૧૦
 વસિ તરૂંતળ ત્રણેજણું, સહે હિમ ધન વૃષ્ટિ;
 ઉભણુ તાપ ઉના વાયરા, કાયાથી થાય કષ્ટી.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૧૧
 એ દુઃખ દુસહના દાહથી, બળેછે નિત્ય છાતી;
 ભુખ નિદ્રા નહીં દિનનિશા, શાતા ચિતમાં ન થાતી.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૧૨
 ઐષધ નથિ એ કુરોગનું, ધનવંતરી પાસે;
 શોધી જોયું મનવિશ્વમાં, જેથી એ રોગ નાશે.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૧૩
 માતા કુમત અધમૂળનો, શોકદાતા સુધાર;
 કીધો તેણે મારા હિત રૂપી, વાંસલો લોહધાર.
 હે મુનિવર મારૂં સાંભળો. ૧૪

કલેષરૂપી કુશ કાષ્ટનો. કર્યો ઘડિને કુયંત્ર;
દાટયો અવધપુરી પાદરે, લાણી કઠણ કુમંત્ર.
હે મુનિવર માંડે સાંભળો ૧૫
મારે માટે એ કુઠાડને, રોધ્યો સુથારે આપે;
જગ બારેવાટ થઈ ગયું, એ કુયંત્ર પ્રતાપે.
હે મુનિવર માંડે સાંભળો ૧૬
એહ કુરોગ મટે તદા, પ્રભુ ફરિ જો પધારે;
અવધ ઊગડી વસે ફરી, અન્ય નહિ ઉપચારે.
હે મુનિવર માંડે સાંભળો ૧૭

દોહરી.

ભરત વચન મુણિને મુની, સુખ પામ્યા મનમાંય;
સર્વ જાણે બહુ ભાંતિ કરિ, ભરત વડાઈ ત્યાંય.
કરો ન શોચ વિશેષ મન, ભરતકુંવર અભિરામ;
પેખ્યે પ્રભુપદકંઠ શુભ, ટળશે દુઃખ તમામ.
દઈ પ્રબોધ મુનિવર કહે, થાઓ અતિથિ સપ્રીત;
ફળ ફળ મુજ દૈયે અમે, લ્યો કરિ કૃપા મુદીત.
મુણિને મુનિનાં વચન એ, ભરતકુંવર મન શોચ;
અનઅવસર આવી પડ્યો, થયો કઠણ સંકોચ.
જેયું ભરતે ગુરૂ ભણી, ગુરૂ મરણ પ્રિછિ સાર;
ચરણ વંદિ કરજોડિને, વદે ભરત તે વાર.
શિર ધરિ આજ્ઞા તમતણી, પ્રતિપાળિએ પ્રમાણ;
પરમ ધર્મ એ અમતણો, હે મુનિનાથ મુજાણ.
ભરતવચન રચના રૂઢી, ભાવી મુનિવર મન;
બોલાવ્યા નિજ પાસ સહુ, પવિત્ર શેવકજન.
પરોણાઈ રૂઢિ ભરતની, કરિ જોઈએ સપ્રીત;
લાવો જઈ ફળ કંદ મુજ, થઈ મન આનંદીત.
ભલે નાથ કહિ તેમણે, મુનિપદનામ્યું શીશ;
નિજ નિજ કાજ સિધાવિયા, મન આનંદ અતીશ;
વડા પરોણા નાતર્યા, મુનિ મન શોચિત એમ,
જોઈએ જેવા દેવતા, તેવી પુજા સપ્રેમ.
સમરણ કરતાં ઋદ્ધિસિધિ, આવી અણિમાદિક;
થાય આપ આજ્ઞા રૂઢી, તે અમ કરિએ ઠીક.
ભરદાજ મુનિવર કહે, મુણજો સિદ્ધિસમાજ;
ભરત પરોણાગત હિને, તેડ્યાં તમને આજ.
રામવિરહ વ્યાકુળ ભરત, સાનુજ સર્વ સમાજ;
પરોણાઈ કરિ શ્રમ હરો, કહ્યું હૃદી મુનિરાજ.
ઋદ્ધિસિદ્ધિ શિર ધરિ મુભગ, મુનિવરકેરી વાણિ;
મહાભાગ્યવતિ આપને, ઉર અનુમાનિ મુજાણિ.

કહે પરસ્પર તેસમે, સર્વ સિદ્ધિ સંગાત;
પ્રિય અતીથિ મળિયા જીઓ, રામતણા લઘુબ્રાત. ૧૫
મુનિપદ વંદી સર્વજાણુ, કરિએ તેજ મુકાજ;
થાય જે રિતે ભરત સહ, મુખિ સહુ રાજસમાજ. ૧૬
એવું કહિ રચિયાં રૂચિર, નાનાવિધ ધર દિવ્ય;
જે વિલોકિ વૈભાન પાણુ, પામે ખેદ અસીમ. ૧૭
ભોગ વિભૂતી અતિધણી, ભરિ ભરિ રાખી ત્યાંય;
જેતાં જેને અમર સહુ, અભિલાષે મનમાંય. ૧૮
દાસી દાસ સમાજ સહુ, તત્પર સેવન કાજ;
મનનિ સાથ મનદેહને, જીગવે રાજ સમાજ. ૧૯
સજિ લીધો પળમાત્રમાં, સિધિએ સર્વ સમાજ;
જે સુખ સુરપુરનેવિષે, સ્વપ્ને નહિ સહસાજ. ૨૦
પ્રથમ વાસ સહુને દિધા, અતિ સુંદર સુખકાર;
જેપિ જેનિ અભિરૂચિ રૂઢી, હરખ્યાં પુરનરનાર. ૨૧
પછી સપરિજન ભરતને, એવું રૂકુ ગૃહ દીધ;
વિધિવિસ્મય કૃત વૈભવો, મુનિવર તપ બળ કીધ. ૨૨
ભરતે મુનિપ્રભાવ જવ, જોયો જનજીવમાન;
લાગ્યા લઘુ સહુ લોકપતિ, ધાદેલોક નિદાન. ૨૩

રાગ ગરબી.

જમુનાની નિરે મારો વાણો, (અરાગ.)
રૂડો નિર્મ્યો વસંત વરણાગિચો,
જેને જોતાં ભરત અનુરાગિચોરે. રૂડો નિર્મ્યો, ટેક. ૧
સુખી સમાજ ન જાય વખાણ્યો.
અનહદ મદ સૌના ભાગિચોરે. રૂડો નિર્મ્યો. ૨
જોતાં જાની મુની વિરતી વિસારે;
દિન જામિનિકામ રહે જાગિચોરે. રૂડો નિર્મ્યો. ૩
આસન સેજને વસ્ત્ર ચંદરવા;
મનહર મંડપેવેલિ ભાગિચોરે, રૂડો નિર્મ્યો. ૪
વન વાટિકા ને વિહંગ કુરંગ ભુંગ;
નિર્વેર ભય સહુનો ભાગિચોરે, રૂડો નિર્મ્યો. ૫
ફળફળ અમિસમ વિમળ જળાશયો;
જ્રમર કમળરસ ભાગિચોરે, રૂડો નિર્મ્યો. ૬
દેવ અપસરાશી સુરત સરવની;
ઇંદ્ર તે જોઈ અભિલાષિચોરે, રૂડો નિર્મ્યો. ૭
શિતળ મુગંધિ મંદ પવન વહેછે;
ત્રિવિધ વ્યાધી સહુનિ ત્યાગિચોરે, રૂડો નિર્મ્યો. ૮

૧૯૪ ભરતનું પ્રયાગમાંથી આગળ વાક્યું; ભરતનો રામપર પ્રેમજેઈ ઇંદ્રને યતો શ્રાવ્ય. ઇંદ્રને યુરનો ઉપદેશ. (અયોધ્યાકાંડ ૨)

ચારે પદાર્થ છે સુલભ સરવન;
વસ્તુ મળે મુખે માગિયારે, રૂડો નિર્મ્યો. ૮
ચંદન પૂંપમાળા સ્ત્રિ વિલાસો;
ઉટે ત્યાં કામરૂપી આગિયારે, રૂડો નિર્મ્યો. ૯

દાહરા.

દખિ હર્ષ વિસ્મયવિવશ, અવધલોક અભિરામ;
મુનિપ્રભાવ મનમાં ગણે, ત્યાં સજ્જનો તમામ.
સંપતિ ચક્રવી ભરત ચક્ર, મુનિ રત્નથિ રમનાર;
તે નિશિ આશ્રમપિંજરે, રાખ્યે થયો સવાર.
કરૂં સ્નાન સરવેજણે, પ્રયાગ તીરથરાજ;
ભરવાજપદ નાચુ શિશ, ભરતે સહિત સમાજ.
મુનિ આગા આશીષ શુભ, શિર ધરિ ભરત મુજાણ;
અષ્ટાંગથિ કરિ દંડવત, વધા વિનયભરિ વાણ.
લિધા પંથના ભોમિયા, પરિજન પ્રજા સહીત;
ચિત્રકૂટ ચિત દેધને, આલ્યા ભરત સપ્રીત.
બેલરિએ વળગ્યા ત્યહાં, ગૂહ ભરત ભલિભાત;
જાણ્યે પ્રિતિ તન ધરિ સુભગ, આલેછે સંગાત.
નહિ ઉપાન નિજ પાયમાં, છાયા નહિ કરિ શીર;
પ્રેમ નેમ વૃત ભરત શુભ, ધર્મ ધુરંધરધીર.
લક્ષ્મણ સીતા રામની, પંથ કહાણિ પ્રમાણ;
પુછે સખાને પ્રીતથી, કહે તેહ મૃદુવાણ.
રામ વાસ થળ વૃક્ષ શુભ, અવિલોકી મહાભાગ્ય;
રહે ન રોક્યા કોવતી, ઉર ઉમરે અનુરાગ.
ભરતદશા અવિલોકિ મુર, વરષાવેછે ફૂલ;
કોમળ થઈ ધરણી રૂડી, પંથ સુમંગળમૂળ.
મેઘાંબર શિર ધરે, સુખપ્રદ વહે સમીર;
રામ રામ મુખ ઉચરતા, જાય ભરત બે વીર.
જેવી જતાં ભરતને, વનની કોમળ વાટ;
તેવી રામ જતાં ન થઈ, ભક્તી મહિમા માટ. ૧૨

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

જડ ચૈતન છવ ઘણેરા, જગમાંય એ પાપે અનેરા;
જેણે જોયા પ્રભુને સહીતે, રામે જોયા જેને સહપ્રીતે. ૧
થયા તે પર્મપદઅધીકારી, ભરત દરશનથી ભવહારી;
જન્મમરણુ જરાકુપટળિયું, ભરતદરશનધન જેને મળિયું. ૨
વડિ વાત ન એહ ભરતની, સુણુ હે શૈલજ શશિવદની;
રામ સંભારેછે જેને મનમાં, ગણિ પ્રથમ નામ નિજ જનમાં. ૩

એકવાર મુખે કહે રામ, જગમાં જન જે અભિરામ;
થાય તરાણતારાણુ નરે તેહ, સતિ એમાં નહિ સંદેહ. ૪
રામપ્રિય લઘુત્રાત ભરતનો, મંગળપ્રદ ક્યમ થાય ન રસ્તો;
સિધ્ધ સાધુ મુની એવું કેહે, નિરખી ભરતને હર્ષ લહેછે. ૫
ઇંદ્રને શ્રાવ્ય દેખી પ્રભાવ, સાધે કુર્જનનો નિજ દાવ;
ગુરુપત્યે કહે સુરરાય, રામ ભરતની ભેટ ન થાય. ૬
એવો નાથ કરોજ ઉપાય, હું તો લાણું તમારે પાય;
રામ પ્રેમવિવશ શરમાળ, ભરત પ્રેમપયોધી વિશાળ. ૭
બની વાત બગડવાને બેઠી, મારી ઇચ્છા પડે સહુ હેઠી;
કરો યત્ન કરો છળ શોધી, નાથ છો તમે શુદ્ધિપયોધી. ૮
સુણી વચન ગુરુ હસ્યા મંદ, સહસ્રાક્ષને મન જાણ્યો અંધ;
કહે સહસ્રાક્ષને બૃહસ્પતી, મિથ્યા ક્ષોભકપટ તજ મનથી. ૯
આહિ વિદ્ય કેવી રિતે પાડું, કીધ્યે કપટ થશેજ કબાડું;
માયાપતિ રઘુપતિના શેવકથી, છળ કરવો છાજતો નથી. ૧૦
કરિએ છળતો ઉલટુ દુઃખ દશે, યશ આપણો છળ એ લેશે;
વન કાઢ્યા છળે વજ્ર પાણી, તેતો રામતણી રૂચી જાણી. ૧૧
હવે કરિએ કશી જે કુચાલ, થાય હાની આપણને આ કાળ;
સુણુ રામ સ્વભાવ સુરેશ, નિજ વાંકે રિસાય ન લેશ. ૧૨
ભક્તનો અપરાધ જે કરિએ, રામરોષપાવકમાં પ્રજ્વળિએ;
લોક વેદ વિદિત ઇતિહાસ, રઘુપતિ દુભે દુલ્યા જે દાસ. ૧૩
ઋષિ દુર્વાસા આ મહિમાને, નિજ મન ભલિભાત પિછાને;
રામસ્નેહિ જગતબધે નરખો, નહિહોય ભરતના સરખો. ૧૪
જગ આખુ જપે મુખે રામ, તેજ રામ જપે જેનું નામ;
તેની ઊપર માયા ચલાવો, કાંઈ શુદ્ધ કેકાણે લાવો; ૧૫
મન આણિએ નહિ સુરરાજ, રામભક્તનું એમ અકાજ;
એથી થાય અયશ આ લોક, દિન દિન પરલોકે શોક. ૧૬

વસંતતિલકા છંદ.

સૂણો સુરેશ ઉપદેશ રૂડા અમારા,
શ્રીરામને સતત સેવક પ્રાણપ્યારા;
માને સુસેવકનિ સેવકતાથિ સૂખ;
જે વેર સેવકથિતો ગણતા વિમૂખ. ૧
ના રાગ રોષ યદપી સમદ્રષ્ટી વાળા;
એ પાપ પુણ્ય ગુણ દોષ ન ગ્રાહનારા. ૨
પ્રાધાન્ય કર્મ જગમાં કરિ રાખ્યું છે તે;
જે જેવું કર્મ કરતા કૂળ તેવું લે તે. ૩
તોએ કરે સમ વિષમ વિહાર પ્રીતિ;
ભક્તો અભક્ત અનુસાર રમાપતી તે. ૪

નિર્માન એકરસ રામ સદા અગૂણ;
 તે ભક્તપ્રેમવશ રામ થયા સગૂણ. ૫
 શ્રીરામ તો જનતાણી રૂચિ રાખિ રેછે;
 સાધૂ પુરાણ શ્રુતિ દેવ સદા વદેછે. ૬
 ત્યાગી સહુ કટિલતા મન એવું જાણી;
 પ્રીતી ધરા ભરતચર્ણવિષે વખાણી. ૭
 છે રામભક્ત પરહીતવિષે પ્રિતાણ;
 દખી બિજનનું કુખ કુખિ ઉરે દયાળૂ. ૮
 શિષ્યોમાણી ભરત ભક્તવિષેજ ભારે;
 તેનાથિ હે સુરપતી ન બિહો લગારે. ૯
 છે સત્યસિંધુ પ્રભુછ સુર હીતકારી;
 આજ્ઞાનુસારિ પ્રભુના ભરતેય ભારી. ૧૦
 થાઓ તમે વિકળ સ્વાર્થવશે વિચારો;
 એ દાષ ના ભરતનો તમ મોહ ધારો. ૧૧
 સૂણી સુરેશ ગુરૂવાણિ રૂડી વિશેશે;
 જ્વાળી મટી હૃદય હર્ષ થયા અતીશે. ૧૨
 હૃદયો સુરેશ કુલવૃષ્ટિ કરે નિદાને;
 લાગ્યો મુખે ભરતગુણ વખાણવાને. ૧૩
 એવી રિતે ભરત જાય મુપંથ કાપ્યો;
 દખી દશા સિંધ મુનીઉર હર્ષ વ્યાખ્યો. ૧૪
 લે શ્વાશ રામ કહિને જવ ભર્તે પ્રાયે;
 જાણ્યે સુપ્રેમ ઉમટે અતિ ચોદિશાએ. ૧૫
 સૂણી રૂડાં ભરતવેણ મૂઢૂ મયાણ;
 જાએ ગળી કુલિશ પથ્થર નિર્દયાળૂ. ૧૬
 ના જાય પ્રેમ પુરવાસિતણા વખાણ્યો;
 તે સર્વ રામમય થૈ ગયલાજ જાણો. ૧૭
 વચ્ચે નિવાસ કરતા જમુનાજિ આલ્યા;
 ન્યાળી મુવારિ નયને નિરતો ભરાયાં. ૧૮
 કાન્તી શ્રિરામતનશી જળ જુમનાની;
 ન્યાળી રૂડી ભરત એ મન સૂખ માની. ૧૯
 થૈ મગ્ન વિહૃધિવિષે સસમાજ જાણ્યે;
 સર્વે ચઢ્યાં ઉતરવા મુવિવેક બહાણે. ૨૦
 કીધો નિવાસ યમુનાતટ તેહ દાડે;
 પામ્યાં સહુ સુખ સમાસમ સૌ વરાડે. ૨૧
 ત્યાં ઘાટ ઘાટતણિ હોડિ અપાર રાતે;
 આવી ન જાય વરાણી કહું કોણ ભાતે. ૨૨
 પ્રાતઃ સમે ઉતરિયા સહુ ખેપ એકે;
 સંતોષિયા સરવનેય ગુહ વિવેકે. ૨૩
 ચાલ્યા નહાઈ શિશ સ્નેહથિ નામિ પાળા;
 સાથે નિષાદપતિ પ્રાત લઘુ રૂપાળા. ૨૪

આગે સુરમ્ય મુનિવાહન છે અલેખે;
 જાએ પછાડિ સહુ રાજસમાજ વેગે. ૨૫
 તે પાછળે ઉભય બંધવ પાયપાળા;
 સાદા પવિત્ર પટ ભૂષણ શ્રેષ્ઠ વાળા. ૨૬
 સન્મિત્ર સેવક અમાત્ય અપાર સાથે;
 સૌમિત્ર રામ સિયને સ્મરતા જતા તે. ૨૭
 જ્યાં જ્યાં શ્રિરામવિશરામનિવાસ દેખે;
 પ્રીતિ પ્રણામ કરિ ત્યાં ભુરિભાગ્ય લેખે. ૨૮
 સૌ પંથવાસિનરનાર સૂણી મુવાણી;
 રૂડા અધીક નૃપબાળક ખે પ્રમાણી. ૨૯

રાગ ગરબી.

કારતગ માસે કાવ, ગયા મન મેલીરે “અમદાળ.”

પંથવાસિ નરનાર, સરવે સ્નેહરે;
 સાંભળિ આવતા કુમાર, વિવર્ણ દેહરે. ૧
 કામ ધામ તજિ ધાય, પાવન થાવારે;
 કોઈ રોલાં મુકિ નિજ બાળ, નિકળિ નિરખવારે. ૨
 દખી સ્વરૂપ અનૂપ, ભૂપકુંવરનારે;
 અતિ સ્નેહવિવશ મન શ્રેષ્ઠ, નારી નરનારે. ૩
 આનંદિત મનમાં, થયાં નરનારે;
 રૂડુ જન્મતાણું રૂળ પામિ, મુખ લઈ ભારીરે. ૪
 ઉચરે પ્રેમ સહીત, સંશય આણીરે;
 સહુ એક એકની પાસ, મનહર વાણીરે. ૫
 રામ લક્ષ્મણ જોડ, કનક ઘન વરાણીરે;
 સખિ તે હોય કે ન હોય! સ્મરમદ્દહરાણીરે. ૬
 વય તન વરાણ સ્વરૂપ, તેજ દિસેછેરે;
 સખિ શીળ સનેહ સમાન, સમગતિએછેરે. ૭
 વેશ ન તે નથિ આજ, સુંદરિ સંગીરે;
 જો આગળ ચાલી જાય, અનિ ચતુરંગીરે. ૮
 નથી પ્રસન્ન વદન, મન કલેપિતછેરે;
 સખિ એ ભેદ સંદેહ, ચિત્ત ભ્રમિતછેરે. ૯
 તર્ક તેતણા તર્ક, ગુણિ ગજગામારે;
 મનમાની સત્ય વિશેષ, વદિ સહુ વામારે. ૧૦
 શાણિ ન તુજ સમ કોય, કહિને વખાણીરે;
 બિજિ યોલી મધુર વચન, સુંદરિ શાણીરે. ૧૧
 કહિ સહુ કથા પ્રસંગ, પ્રેમ સહીતરે;
 રામરાજ્યરસભંગ, થયા જે રીતે રે. ૧૨
 વખાણવા પછિ લાગિ, ભરતકુંવરનેરે;
 અતિ શીળ સનેહ સ્વભાવ, ભાગ્ય સુંદરનેરે. ૧૩

ફળાહાર કરિ ચાલતા, પગ પાળારે;
તજિ રાજ્ય પિતાનું દિધેલ, ભોગ રૂપાળારે. ૧૪
જાય મનાવા કાજ, વન રઘુવરનેરે;
જગ છે કો ભરત સમાન, સખિ તું ઉચરનેરે. ૧૫
ભરત આચરણ ભડિત, વ્રાતપાણું કળતરિ;
કુખ કુષાગ્રહરણ નિરધાર, કેતાં સુગુતાંરે. ૧૬
જે કરું કહિએ થાડું, સખિ ગણિ સેવારે;
રઘુવરના લઘુવર કેમ, હોય ન એવારે.
સાનુજ ભરત વિલોકિ, અમ અખળા સહુરે;
યુવતીજન લેખામાંય, ધન્ય દરશન લહુરે.
સુણિ વિચારિ જોઈ નેત્ર, ભરત દશા ભલિરે;
સહુ માનનિ મન પસ્તાય, જે ટોળે મળિરે. ૧૮
કેકયિ જનની જોગ, આ દિકરા નહિરે;
સજની કહું છું સત્ય, ગુણ લેખી લહિરે. ૨૦
કોઈ કંઈ ત્યાં એમ, સુણ સખિ વહિએરે;
નથિ રાણિતણા કઈ દોષ, શિદ મન લહિએરે. ૨૧
દેવ આપણા પાંશરો, પ્રીત ધારીરે;
દરશન ભરતનું કરાવ્યું, જો ભવહારીરે. ૨૨
લોક વેદથી નીચ, કર્મહિણ થેલાંરે;
નિચકુળવાળી સ્ત્રી જાત, કરતવ મેલાંરે.
વસિએછયે કુદશ, ગામ કડામેરે;
આચાર વિહિન અતિશય, આપ તમામેરે.
કહો ક્યહાં નિચકમિ, આપણુ એવારે;
ક્યાં દરશન પુણ્યવિપાક, નેત્રે લેવારે.
અચરજ ને આનંદ, એ પ્રતિઆમેરે;
જાણ્યે મરૂ ભોમનિમધ્ય, સુરતરૂ જાગ્યેરે.

દોહરા.

ભરતદરશ દીઠે ખુલ્યાં, પંથલોકનાં ભાગ્ય;
જ્યમ સિંહલદિપ વાસિને, વિધિવશ મુલભ પ્રયાગ.
નિજગુણ સહ શ્રીરામના, સુણતાં શુભગુણગાય;
જાય હૃદય સંભારતા, પ્રણતપાળ રઘુનાથ.
તીર્થ તથા મુનિઆશ્રમો, શોભા પુર સુરધામ;
નહાતા વળી વિલોકતા, કરતા દંડપ્રણામ.
મનમાંને મનમાંય સ્તવિ, માગેછે વર એહ;
સીતા રઘુવરપદકમળ, સહજ સરળ શુભસ્નેહ.
મળે ભીલજન માર્ગમાં, વનવાસી વળિ કોય;
વાનપ્રસ્થ ખડુ યતિજનો, ઉદાસીન કો હોય.

ખુદે જોહને તેહને, પ્રથમ કરી પરાણામ;
વશે કિયે પાવન વને, સીતા લક્ષ્મણ રામ? ૬
સમાચાર પ્રણુતા સહુ, કહેતા કરી વખાણુ;
દષ્ટિ ભરતને તે જના, લહે જનમૂળ લાણુ. ૭
જે જન કહે દિઠા એમ, રઘુપતિ કૂશળ ક્ષેમ;
સીતા લક્ષ્મણ રામસમ, તે પ્રિયપ્રાણુ સપ્રેમ. ૮
એ રિત સહુનિ મુવાણિથી, જાણેછે સહુ વાત;
સુગુતા પ્રણુ વનવાસની, શુભ કહાણિ ભલિભાત. ૯
તેહ રાત્રિ વસિ પ્રાતમાં, ચાલ્યા સમરી રામ;
પ્રણુ દરશનની લાલસા, ભરત સમાન તમામ. ૧૦
શુકન સુમંગળ સકળને, થળ થળથી ઠિક થાય;
સુખદ ખાહુ લોચન વળી, ફરકેછે શુભ કાય. ૧૧
સહિત સાથ શુભ ભરતને, અંતર અધિક ઉછાહ;
મળશે રઘુવર સર્વના, મટશે દાગણુ દાહ. ૧૨
મનોર્થ કરતા જાયછે, જેવો જે મન ટેક;
સ્નેહસુધારસ પ્રાણુમાં, સર્વ છકેલા છેક. ૧૩
પંથે ડગમગ ડોલતા, શિથિળ અંગ સહુકોય;
ખોલે ઉમંગભર વચન, પ્રેમવિવશ ખનિ સોય. ૧૪
રામસખાએ તે સમે, દરશાવ્યા ધરિ નેહ;
સહજ દિસે સોહ્યામણુ, શૈલ શિગમણિ જેહ. ૧૫
જેનિ સમિપ સરિતાવહે, તટ શુભ નિર્મળ નીર;
વસે જ્યહાં જનકિ સહિત, સાનુજ શ્રી રઘુવીર. ૧૬
દંડ પ્રણામ કરે સહુ, કુરથકી તે દીશ;
કહિ જ્ય જનકિજિવન તમ, ધન્ય કૌશલાધીશ. ૧૭
પ્રેમ મગ્ન છે એમ મન, સઘળો રાજ સમાજ;
જાણ્યે ફરિને આપિયા, અવધ ભણી રઘુરાજ. ૧૮
ભરતપ્રેમ તે સમયનો, જેવો અંતરમાંય;
શેષ ન તેવો કહિ શકે, કોડ પ્રકારે કાંય. ૧૯
કવિને તો અતિશય અગમ, કથતાં ભરત સુપ્રેમ;
અહ મમતાથી પ્રજ્ઞસુખ, અગમ જનોને જેમ. ૨૦
રઘુવરના સ્નેહ શિથિળ, સર્વ પ્રજા પરિવાર;
દિવસ અસ્ત થાતે ગયાં, ખેજ કોશ નિરધાર. ૨૧
જળ થળ દેખી ઉતરિયા, સ્નેહે વીતી રાત;
કરું ગમન રઘુનાથ પ્રતિ, પ્રેમે થતાં પ્રભાત. ૨૨
એહ કથા રહિ એટલે, સુણજો સર્વ સુખાણુ;
ચરચૂ રામ ચરિત્ર અવ, ખરૂ મહા સુખખાણુ. ૨૩
પાછલિ રાત પરાઢિએ, સ્વપ્ન લાગ્યું સ્નેહ;
જાગી ઝખકી જાનકી, કહેવા લાગી તેજ. ૨૪

થંકર વસેરે કેલાસમાં (અંકાલ.)

પ્રિતમ પાછલે પડાદિએ, એવું સ્વમુ લાગ્યું આનરે;
અવધપુરીથી જાણ્યે આવીયા, ભરત સહીત સમાનરે.

પ્રિતમ પાછલે પડાદિએ ૧

નાથ વિહાગિનકેરિ આંચમાં, જાણ્યે તાવેલાં છે તનરે;
સકળ મલીન દીન દુઃખિઆં, અતિશે ઉદાસિ મનરે.

પ્રિતમ પાછલે પડાદિએ ૨

દિડિ મેં સાસુ સહુ કૃશ તને, પ્રામ વૈધવ્ય થયેલરે;
મ્હા દુખિઆરિયા વિચોગથી, ફેરા શિથિજ ભયાં મેલરે.

પ્રિતમ પાછલે પડાદિએ ૩

સ્વમુ સિતાનું એવું સાંભળી, સાંભળ્યાં માત તાત બ્રાતરે;
આંસુ ભરાઇ અતિ આવીયાં, થયા શોચવશ શ્રીનાથરે.

પ્રિતમ પાછલે પડાદિએ ૪

દારણ સ્વમુ લક્ષ્મણ છે આ, કદી સારું ના કેવાયરે;
અશુભ વાત કરિક આ સમે, સંભળાવશેજ પ્રાયરે.

પ્રિતમ પાછલે પડાદિએ ૫

સાનુજ સ્નાન કર્યું એવું કહિ, પુજ્યા પ્રેમથી પુરારીરે;
સાધુ સરવ સનમાનિયા, નીજકૂળધર્મ ધારીરે.

પ્રિતમ પાછલે પડાદિએ ૬

ઉપેંદ્રવજ્રા છંદ.

પુજા પુરારી સનમાનિ સાધુ, મુનીપદે વંદન વારૂ કીધું;
વિલોકતા ઉત્તર દીશિ સામા, ખિરાજિયા સાનુજને સરામા. ૧

નિચે દિસે વાદળ નેટલેથી, ફરેલ દ્રષ્ટી દુર તેટલેથી;

વિહંગ વારૂ મૃગપંકિતત્યાંથી, બિનીખિચારાંખહુરાનમાંથી. ૨

શિથિજ અંગે વડિ ક્ષણ દેતે, ત્વરાથિઆવ્યાં પ્રભુ આશ્રમેતે;

વિલોકતા ઊડિ રમાપતી તે, ચક્રીત થૈને અતિશે સ્વચિત્તે. ૩

અરે શું આ કારણ રાન છાંડી, વળિ વિલોકે દુર મીટ માંડી;

સહુ સમાચાર ઉતાવળથી, કહ્યા ભિલોએ જઘને વનથી. ૪

મુણી મહામંગળ વેણ ત્યારે, પ્રકુલ અંગે મન હર્ષ ભારે;

ભયાં ત્યહાં નેહુ નિરેથિનેત્રા, જુઓ ઉમાએ પ્રભુનાંચરિત્રા. ૫

પછી થયા શોચવશે અતીશે, રમાપતિ રામ ઉદાસિ દીસે;

હશે કરૂં કારણ આ સમાનું, અરે વિરાને વન આવવાનું. ૬

ત્યહાં કહ્યું એવુંજ આપિ એકે, સુસેન્ય સંગે ચતુરંગિ છેકે;—

નિહાળતાં ભીતિ અધિક લાગે, તુરંગ તાણ્યા ન રહે સુવાગે. ૭

દોહડો.

તે સાંભળિ મન રામને, થયા અતીશય શોચ;

એક તરફ તાતનું વચન, બિજા ગમ વિરહ સંકોચ. ૧

સમજ ભરત સ્વભાવને, મનમાંહે નિરધાર;
સ્થિતિ પામે નહિ રામ ચિત, કરતાં કોઈપ્રકાર. ૨

સમાધાન મન રામનું, પામ્યું એહ પ્રકાર;

ભરત કહ્યામાં છે ભલો, સાધુ મુગ્ધ આવાર. ૩

હૃદય ક્ષોભ પ્રભુને પ્રિછી, લક્ષ્મણ લક્ષણધામ;

કંઈ સમયસમ નીતિ શુભ, કરિ રામને પ્રણામ. ૪

પુછ્યા વિના કરૂં કહ્યું પ્રભુ, કહું અતિશે અવિવેક;

એ સેવકસમ મુરખતા, દિહી ન જગમાં છેક. ૫

તમ સર્વજ્ઞ શિરોમણી, રૂપ ઘણા રઘુરાજ;

હું કરૂં કહ્યું મુજ સમજણે, તમ અનુગામી આજ. ૬

સરળ પવિત્ર મુચિત તમ, શીળ સનેહનિધાન;

સહુપર પ્રીત પ્રતીતિ મન, જાણો આપ સમાન. ૭

કાવ્ય તથા રોગાવૃત.

મુણો પરન્તૂ સ્વામિ, આપનો હું અનુગામી;

હું અજ્ઞાણ સર્વથી, આપતો અંતરજનમી. ૧

વિષયિ જીવ જગતણા, પામિ પ્રભુતા પરતાપે;

મૂઠ મોહવશ તેહ, જાણાય થયેલા આપે. ૨

ભરત નીતિમાં નિપુણ, સાધુ વળિ મુગ્ધ અતીશે;

પ્રભુપદ પ્રેમ અપાર, સકળ જગને શુભ દીસે. ૩

તેય ભરત પાણુ આજ, રાજપદ પામી પોતે;

આલ્થો તજિ ધર્મની, સિમાને જોતે જોતે. ૪

કુટિલ કુખંધુ કુસમય, તર્ત તનમનમાં તાકી;

જાણિ રામ વનવાસ, હશે વસતા એકાકી. ૫

કરિ મનમાં કુવિચાર, આજ સજિ સમાજ સરવે;

નિષ્કંટક નિજરાજ, આવિઓ કરવા ગરવે. ૬

કોટિ પ્રકારે કપટ, કઠોર કુટિલતા મનમાં;

દળ એકડું કરિ જુઓ, વીર બે આલ્યા વનમાં. ૭

જો જિવમાં નવ હોત, કુચાલ કપટ વીક્રીયા;

શિદ લાપત નિજસાથ, વાજિ ગજ રથ લડવૈયા. ૮

વૃથા દોષ શો દિએ, ભરતને કોઈ કદાએ;

રાજ્યપદવિ પામિને, જન ખાહુ મદે ભરાએ. ૯

ચતુર ચંદ્ર પદ પામિ, કામિએ ગુરૂધર માર્ય;

ધિવજ શિર ધરિ પાલખી, કર્યું નહિ નહુપે વાર્ય. ૧૦

કોણ વેનસમ અધમ, લોક શૃતિની તજિ માજ;

સહસ્રખાહુ વળી, મુરપતી ત્રિશંકુ રાજ. ૧૧

પામિ રાજ્યપદ મદે, કલંક દિધું નહિ કોને?

મુણો રમાપતિ રૂપ, આપ અંતર સમજોને. ૧૨

૧૯૮ આકાશ વાણી, લક્ષ્મણનો તે સાંભળી સંકોચ, તે સંકોચ મટાડી રામ ભરતનાં વખાણ કરેછે. (અયોધ્યાકાંડ. ૨)

કિંધ આ ઉચિત ઉપાય, ભરત ભૂપે મન લહિએ;
રિપુકેરૂં રાણુ રંચ, રાખ્યું નહિં જગ કહિંએ.
એક કયું નહિં ભૂલ્યું, ભુલ્યા ભુપ ભરત જણાએ;
જાણિ રામ અસહાય, અનાદર કિંધ મનમાંએ.
સમજાણુ પરશે તેહ, આજ અતિશે આણુએખી;
રાણુભોમમાં સરોષ, અધિક રઘુવર મુખ દેખી.
એટલું કેતામાંય, નીતિરસ ભૂલિ સમૂળ;
શમાવણિ ખડિ થઈ, જેમ રાણુસ તરૂં કૂલ્યું.
મણુપદ વંદિ વિશેષ, નીજ શિશપર રજ રાખી;
વદિઆ તે અવસરે, સહજ નિજબળ મુખ ભાખી.
અનુચિત અતિ આ તકે, માનશા નાથ ન કાંઈ;
ભરતે અમ અપરાધ, કયો નથિ થોડો કાંઈ.
કરો સહન ક્યાંલગી, મારિ મન રહિએ ત્યારે;
નાથ તમેછો સાથ, વળી ધનુ હાથ અમારે.
લાત મારતાં ધૂળ, તેય પાણુ શિર ચઢિ બેસે;
અબળ તોયપણુ જુઓ, જુલમ તો સહ ન રેશે.
ક્ષત્રિજાતિ છું હું તો, રૂડે રઘુકુળ અવતરિએ;
રામઅનુજ જગ વિદિત, કાળથિય હુજિ નથિ ડરિએ. ૨૧
શાયક મારાં સરવ, દુષ્ટ શ્રાણિતનાં તરશાં;
હમાણાં પ્રજાનિત થશે, કાળરૂપી મણિધરશાં,
રહ્યા ચળવળી હાથ, નાથ વારશો ન મુજને;
ચઢાવિ જિતવાવટો, દેહે યશ ઝાઝો તમને.
રજા માગિ કરજેડિ, રામપદકમળે લાગ્યો;
જાણ્યે એ હમાણાંજ, વીરરસ સૂતો જાગ્યો.
જરાબાધિ શિર ઝટ્ટ, કમર કસિ તિર ભરિ ભાયે;
ચઢાવિ ધનુષનિ પાણુછ, કાળશાયક ધર્યું હાયે.
આજ લેહ યશ અતી, રામ શેવકતાકેરો;
યુધ્ધ શિખામાણુ દેહું, ભરતને ખિલવિ ઘણુરો.
રામઅનાદરતાણું, પામિને કળ દુખદાઈ;
રાણુશર્યામાં આજ, શયન કરશે બે ભાઈ.
આપિ મળ્યોછે ભટ્ટો, સમાજ સકળ આ વનમાં;
પ્રગટ કરીશ પ્રમાણુ, પાછલી રિશ મુજ મનમાં.
જેમ દળે કેશરી, હાથિદળયુથને તળપી;
લે લપેટિ જ્યમ બાજ, તેતરાંને ગ્રહિ ગળચી.
તેમ ભરતને આજ, સેન્ય સાનુજ રણભોમે;
કરિ નિપાત નિરધાર, દિપાવિશ રણ મમ જેમે.
જે સહાય કારણે, આવશે શંકર વહારે;
રામદહાઈ મને, તોય જે મારું ન ત્યારે.
અતિ સરોષ લક્ષ્મણે, વાણિ કાંહે એવી જ્યારે;
વળિ મુણિ સોગન સત્ય, લોકપતિ ડરિઆ ત્યારે.

દિગ્ગજ કરિ ચિહ્નાર, સભય અપિલોકે સરવે;
૧૩ રહાય સરવ પાડવા, ભડકિ ભંગાણુજ હળવે. ૩૩
૧૪ પડતાં જગ ભંગાણુ, ગગનમાંહે થઈ વાણી;
અનુલ્ય ભુજબળ અચળ, લક્ષ્માણુતાણુ વખાણી. ૩૪
૧૫ અહો તાત આ સમે, પ્રતાપ પ્રભાવ તમારો;
કહો કોણુ કહિ શકે, કોણુ જગમાં પ્રિછનારો? ૩૫
૧૬ પાણુ અનુચિત કે ઉચિત, કામ કરું હોએ ભારી;
સમજ કરિએ તોજ, સર્વ ભલું કહે વિચારી. ૩૬
૧૭ સહસા કરિને પછી, થાય પરતાવો ન્યાળી;
કહે વેદ જન સજન, તેહ જન નહિં મતિશાળી. ૩૭
૧૮ મુણિ સુર વચનો સત્ય, લક્ષ્માણુ સંકોચાયા;
સાદર સન્માનિયા, જણવિ સિયરામે માયા. ૩૮

રાગ રામગ્રી.

વૈદાભ વનમાં વલવલે. (ઝરરાગ.)

સાંભળ સોહાગી બંધવા, મારો તૂં પ્રિય પ્રાણુ;
દારૂણ દુઃખનો ભાગિએ, કુળમાં કુળભાણુ.
સાંભળ સોહાગી. ૧
૨૨ ખાપૂ કહી તમે બહુ વિધે, નીતિ પરમ ઉચીત;
સહુથી કડાણુ સંસારમાં, રાજ્યમદ અનહીત.
સાંભળ સોહાગી. ૨
૨૩ સાધુ સભા નહીં જેમણે, સેવી સ્વપ્ને કદાય;
૨૪ તે નૃપ પદવી પામીને, છતમાં છાકી જાય.
સાંભળ સોહાગી. ૩
૨૫ સાંભળ લક્ષ્માણુ સલક્ષણુ, ભટ્ટો ભરત સમાન;
વસુધા વિરચિ પ્રપચમાં, દીઠો કે ન મુણ્યો કાન.
સાંભળ સોહાગી. ૪
૨૬ રાજ્યનો મદ ભાઈ ભરતને, કોઈ કાળે ન થાય;
૨૭ વિધિ હરિ હર પદ પામતાં, તેને નુચ જણાય.
સાંભળ સોહાગી. ૫
૨૮ કદિએ શું કાંજ ખિંકુ પડ્યે, ક્ષીર સાગરમાંય;
'ણુસાડિ શકશે હે વિરા, મન વીચારો કાંય.
સાંભળ સોહાગી. ૬
૨૯ તરૂણઅરૂણને તિમિર કદી, જોતામાં ગળિ જાય;
૩૦ ગગનમંડળ વળી મેઘમાં, સહસાજ સમાય.
સાંભળ સોહાગી. ૭
૩૧ ગૌપદનમાં બુડે કદી, ઋષિરાજ અગસ્ત;
સહજ ક્ષમા ધરણી તને, વળી પ્રલય સમસ્ત.
સાંભળ સોહાગી. ૮

મચ્છર કૂંકે વળી કદી, ઊડે મેરૂ આકાશ ;
તોય ન થાય એ ભરતને, નૃપમદ આભાસ.

સાંભળ સોહાગી. ૯

લક્ષ્મણ સોગન તમતાણા, કે પિતાણની આણુ;
ભરત સમાન મુખંધવો, નહિ કોય મુજાણ.

સાંભળ સોહાગી. ૧૦

સદગુણક્ષીર અઘાતછે, અવગુણજળ સંચ ;
મેળવી રચિઆ વિરંચિએ, જડતરૂપી પ્રપંચ.

સાંભળ સોહાગી. ૧૧

રવિકુળરૂપી તળાવનો, હંસ ભરત મુજાણુ;
જનમી કર્યા ગુણ દોષના, બે વિભાગ પ્રમાણુ.

સાંભળ સોહાગી. ૧૨

જળઅવગુણ તજીને ગ્રહ્યા, સદગુણદુષ્ટ શુદ્ધ;
ઉત્તવળ કીધા જગત બધે, નિજ યશ અદભૂત.

સાંભળ સોહાગી. ૧૩

કહેતાં ભરત ગુણ શીજતા, સુસ્વભાવ વિશેષ;
મગન મુપ્રેમપચાધિમાં, અતિશે અવધેશ.

સાંભળ સોહાગી. ૧૪

હરિગીત છંદ.

મુણિવાણિ વળિ અવિલોકિ રામનિ, પ્રીતિ ભરત ઉપર અતી,
સુર સરવ એમ વખાણતા મુખ, વાહ રામ રમાપતી !
પ્રભુ કો કરૂણાધામ રામ સમાન, અન્ય જગતવિષે,
નિજભક્ત પ્રાણસમાન પ્રિય અતિ, જેહને જોતાં દિસે. ૧
નહિ હોત જન્મ ભરતતણા જગ, ધુરંધર સહુ ધર્મનો,
અહિ કોતાણા સત્યે ધરત શિર, ભાર અગણિત ધરણિનો;
કવિને અગમ અતિશે વરણવા, ભરતગુણગાથા ભલી,
રઘુનાથ તમ પાપે જગતમાં, અન્ય કો જાણે વળી. ૨
સુરવાણિ શુભ મુણિ લક્ષ્મણજી, રામ સીતા રીઝિયાં,
અતિશે લિધું મુખ અંતરે ગણિ, વળિ વચન વખાણિયાં;
અહિયાં ભરત સહુ સહિત સંગે, અતિ ઉમંગી અંગમાં,
કયું સ્નાન અતિપ્રિયધાર મનમાં, ગુણનિધાની ગંગમાં. ૩
સહુ લોક નદિન સમિપ રાખી, કરિ સુઆદર મનગમે,
માગી મુમાત અમાત્ય ગુરૂની, ઉચિત આજ્ઞા તેસમે;
ચાલ્યા ભરત જ્યાં રામ લક્ષ્મણ, જોગી રૂપ જગતપતી,
નિજસાથ લઘુબંધવ અરિદમન, ગૃહપતિ મતિમાં અતી. ૪
નિજમાત કરતવ સમજિ મનમાં, ભરત સંકોચાયછે,
ઉરમાંય કોટિ કુતર્ક કરતા, ચતુર ચાલ્યા જાયછે;
મમ નામ સાંભળિ રામલક્ષ્મણ, જોગમાયા જનકી,
નહિજય અન્ય થળે શું અરરર, ઊઠિને એ સ્થળથકી. ૫

મમમાત જેવો ગણિ મને કદિ, મનવિષે રઘુનાથજી,
કહેશેજ નેટલું તેટલું ઘણુંથોડું, સહુ સંશય તજી;
અપરાધ સર્વ ક્ષમા કરી અવ, સ્નેહથી બોલાવશે,
નિજવિદે મન સંભારિ સમજી, કાંક કરૂણા લાવશે. ૬
જાણી મને અતિ મલિન મનનો, કરિ આનાદર પરહરી,
કાં જાણિ શેવક નિજતણા મન, સ્નેહથી આદર કરો;
પાણુ શરણું મારેતો જગતમાં, એક પ્રભુપદપાવડી,
શુભ સ્વામિ રામજી બાકિ જનનો, દોષ ભરિઆ ઘડિઘડી. ૭
યશપાત્ર આતક મીન જગમાં, પ્રિય વિચોગ ન સહિશકે,
નિજપ્રેમ નેમ નિપૂણ અતિશે, બાકિ જનનો બહુ બકે;
મન એવું ગણતા પંથ જતા, ભરત આચરાણ શું ભણું,
આસાર અંતર શિથિળ સ્નેહ, ગાત્રછે પોતાતણું. ૮
મન ફરવેછે માતકૃત કડ, શું મુખ લઈ સન્મુખ જઈ,
ધિર ધોરિ નિજભક્તિતણે બળ, ચાલેતો લેખી લઈ;
સમજે સ્વભાવ શિરામનો જવ, જે રૂપે ધનશામળા,
પંથે દિસે પડતા તદા શુભ, ભરત પાંચ ઉતાવળા. ૯
તે અવસરે ભરતનિ દશા કહું, કેવિ તે મુણજો સતી,
જળનો પ્રવાહ અથાહ વળિ જ્યમ, જળ ભ્રમરકેરી ગતી;
અવિલોકિ શોચ સનેહ અતિશય, ભરતનો ભલિભાતથી,
તે તક નિષાદ વિદેહ બનિયા, કહું મુખે શું હું કથી. ૧૦

દોહરા.

થવા લાગિયા શુકન શુભ, મુણિ ગુણિ કહે નિષાદ;
મટશે શોચ થશે હરખ, પછિ પરિણામ વિષાદ. ૧
સેવક વચનો સત્ય સહુ, જાણી નિજ મનમાંય;
જઈ પહોંચ્યા આશ્રમ સમિપ, વસે રમાપતી જ્યાંય. ૨
ભરતે અવિલોક્યો ત્યહાં, કાનન શૈલસમાજ;
આનંદિત મન કુચિત જન, પામિ જેમ મુગ્ધનાજ. ૩
જાણ્યે અતિ વૃષ્ટી થયે, દુખાણી પ્રજા અપાર;
પિડિત ત્રિવિધતાપે વળી, ગ્રહગ્રસીત નિરધાર. ૪
તે મુખિઆરી થાય જ્યમ, જઈ સુદેશ શુભરાજ;
તેને અનુસરતી થઈ, ભરતદશા સહસાજ. ૫
રામનિવાસથિ રૂઢિ થઈ, વનની સંપતિ સાજ;
મુખી પ્રજા જાણ્યે થઈ, પામિ સુરાજ આજ. ૬
સચિવ યોગ વૈરાગ્ય શુભ, વળી વિવેક નરેશ;
વનરૂપિ અતિ રાજિયામણા, પ્રોદો પાવનદેશ. ૭
સુંદર સુભટ સુયમ નિયમ, રાજધાનિ વડ શૈલ;
શાન્તી મુમતિ પવિત્ર અતિ, સુંદરિ ગણિ મુશીળ. ૮
સકળ અંગ સંપન રૂડો, શુભ વિવેક વનરાય;
રામચરાણ આશ્રિત અતી, મન ક્રમ વચન મુકાય. ૯

માહ નૃપતિનું દળ ભિતી, સહિત વિવેક ભુપાળ;
કરે અકંટક રાજ્ય શુભ, સુખ સંપદા સુકાળ.
વનપ્રદેશમાં મુનિતાણા, ઉચિત વાસ અતિશેષ;
જાણ્યે પૂર નગર રૂંધાં, ગ્રામ ગામડાં એજ.
વિચિત્ર નેત્ર સુખદ સદા, અધિક વિહંગ કરંગ;
જાત્ય વખાણ્યા ક્યમ કરી, ખજાસમાજ સુરંગ.
ગજ ગંડા કપિ કેશરી, વાઘ વરાહ અપાર;
ભંસ ખળદ આદિક રૂંધાં, વન પશુઓ નિરધાર.
આધવેર પિસરી જઈ, ચરે સર્વ પશુ સંગ;
જ્યાં ત્યાં જાણ્યે નિરખિએ, રૂઢિ સેન્યા ચતુરંગ.
નિર્મળ નદિ ઝરાણાં ઝરે, ગાજ મનગયંદ;
જાણ્યે નિશાન વિવિધ વિધિ, વાગેછે દળવંદ.
ચાતક શુક કોયલ સમુહ, ચક્ર ચક્રોર સહસાજ;
સુંદર હંસ મુદિત મને, કુંજરવ કરતાજ,
ધુણ્ણુ કરે મધુકરનિકર, મધુરા નાચે મોર;
જાણ્યે મંગળ યોદિશા, મુરાર્યને અંકોર.
વેલી વૃક્ષ લિલાં તૃણાં, સકળ સફૂલ પ્રફૂલ;
સર્વ સમાજ દિસે રૂંધો, મનહર મંગળમૂળ.
ચિત્રકૂટ શોભા નિરખિ, ભરત હૃદય અતિ પ્રેમ;
તપસ્વિ તપશ્વ પામિ સુખિ, વિત્યે નિયમ નિજનેમ. ૧૯

કુંતવિલંબિત છંદ.

કહ્યું ભિલે દુરથી શુભ દેખિને, ભરતને નિજ ભૂજ ઉડાવિને;
વિઠપપેલુવિશાળમભૂજ્યો, અતિરસાળતમાલસુજ્યો. ૧
વડનું વૃક્ષ વચ્ચે અતિ શોભતું, નિરખિરમ્ય ઘાણું મન લોભતું;
નુતન પત્ર દિસે શુભ દૂરથી, સઘનરૂપનિર્માય માણા નથી. ૨
પરમરમ્ય જ્યોત્સના લાલછે, અચળ છાંય રૂંડી સહુકાળ છે;
તિમિરરક્તસમૂહજાણિયે, વિરચિયેરચિકેલિવખાણિયે. ૩
સરિતતેતરૂની સમિપે જ્યોત્સના, ભરતજ મન સંશય સૌ ખુઓ;
સુભગ પાણીકટી રચિ રાઘવે, દુરથિતે નિરખાય બધી હવે. ૪
નુજસિને ડમરા સુસહાવિયા, વિવિધ એ વિણ છોડ ઉછેરિયા;
શિતળ વારિ સિંચી કરિ ક્યારડા, કહિંદિસેલધુનેંકહિંનોવડા. ૫
કહિંકતો સિય રામથિ ઊછર્યા, લખમણે કઈ સિંચિ શુધા કથા;
નિરખિએ વડછાંય સુવેદિકા, શુભ રચેલિ દિસેમન તોષિકા. ૬
નિજકરે અતિહર્ષિ સિતાજિએ, ચિરચોરિદિસેછબનાવિએ;
મુનિ સમાજ સહિતવિરાજતે, મુઘડરામસિતાનિતજ્યાંમિતે. ૭
શ્રવાણતાં મુકથા ઇતિહાસને, નિગમ આગમ સર્વ પુરાણને;
સુભગ આશ્રમ સર્વથિ શોભતું, નિરખિતેમનમૂનિનુંલોભતું. ૮

નરકુટ છંદ.

૧૦ વચન સુણી રૂઢ, નિજ સખાનું તરૂ નિરખી,
૧૧ ભરત વિલોચને, ઉમગ્યુ વારિ અતી હરખી;
૧૨ દુરથિ માણામતા, વિચરતા યુગવીર વને,
૧૩ પ્રિતિ કથતાં મુખે, સરસ્વતી શરમાય મને. ૧
૧૪ પ્રમુપદ અંકને, નિરખતાં હરખે મનમાં,
૧૫ જ્યમ જનરંક, પારશમાણી લઈને તનમાં;
૧૬ રજ શિશધારિ લોચન ઉરે લઈ રાજિથતા,
૧૭ રઘુવરને મળ્યા, સમ સુખો મનમાં ગાણતા. ૨
૧૮ ભરત ગતી અતી, અકથ ન્યાણિ ન જોઈ માણા,
૧૯ મગન સુપ્રેમમાં, ખગ મૃગો જડ જીવ ઘાણા;
૨૦ ભિલ પાણુ સ્નેહને, વશ થઈ રસેતો ભુજતા,
૨૧ કુલ વરસાવિને, સુર મુપંથ બતાવિ જતા. ૩

દોહરા.

૧૨ નિરખી સિંધ સાધક ઉરે, અતિ ઉપજ્યો અનુરાગ;
૧૩ વખાણવા લાગ્યા સહુ, સહજ સનેહ અથાગ. ૧
૧૪ જો ન હોત ભૂતળવિષે, ભાવ ભરતનો સાર;
૧૫ અચર સચર ચર અચર તે, કરત કોણુ નિરધાર. ૨
૧૬ પ્રેમામૃત મંદરવિરહ, ભરત જળધિ ગંભીર;
૧૭ મથિ પ્રગટ્યુ સુર સાધુહિત, કૃપાસિંધુ રઘુવીર. ૩
૧૮ સખા સહિત શોભે ભલી, મનહર જોડિ પવિત્ર;
૧૯ વન યોધે જાણ્યા નહી, સૌમિત્રે નિજ નેત્ર. ૪
૨૦ પ્રભુ આશ્રમ પાવન પરમ, ભરતે દિઠ હરખેજ;
૨૧ સકળ મુમંગળમૂળનાં, સદન શોભિતાં સ્હેજ. ૫
૨૨ દુખના દાવા સહુ મટયા, કરતાં પ્રિતે પ્રવેશ;
૨૩ પાન્યો જાણ્યે યોગિજન, શુભ પરમાર્થ વિશેષ. ૬
૨૪ લક્ષ્મણજી પ્રભુ આગળે, ભરતે દિઠ ભરિ નેત્ર;
૨૫ દ પ્રત્યુત્તર પુછ્યાતણા, કરજોડી તે ક્ષેત્ર. ૭
૨૬ શીશ જટા શશિવદન શુભ, કટિ મુનિપટ ખાંધેલ;
૨૭ કર તિર તરકસ કસિ કમર, સ્કંધ ધનુષ્ય ધરેલ. ૮
૨૮ િપે વેદિકાપર રૂંધો, મુનિ સાધુના સમાજ;
૨૯ સીતા સહિત વિરાજતા, રૂપાણા રઘુરાજ. ૯
૩૦ જટાધારિ જગદીશ પ્રભુ, વક્કલપટ ધનશ્યામ;
૩૧ જાણ્યે ધર્મો જગતવિષે, મુનીવેશ રતિ કામ. ૧૦
૩૨ ફરવતા હસ્તાંજુને, ધનુષ તીર રણધીર;
૩૩ હરિ લે જીવની બળતરા, હસિ જોતાં રઘુવીર. ૧૧

૧. વિયોગરૂપી મંદરાચળ.

તપનિધાનમુનિસમુહમાં, મધ્ય સીતા રઘુરાય;
શોભા કહું તે સાંભળે, ભરદ્વાજ મુનિરાય.
જાણ્યે જ્ઞાનસભાવિષે, તન ધરિ શોભાવંદ;
ઉત્તરૈએ અવની ઉપર, ભક્તિ સચ્ચિદાનંદ.
સાનુજ સખા સહીત અતિ, મગ્ન થાય મનમાંય;
હર્ષ શોક સુખ દુઃખ ગણે, વિસરિ ગયા સહુ ત્યાંય.
પાહિ પાહિ રઘુનાથજી, કહિ કરુણાળૂ વેણ;
કરતા દંડપ્રણામ શુભ, નેહે ભિજવી નેણ.
વચન યોગજ્યાં લક્ષ્મણે, પૂર્ણ પ્રેમ અભિરામ;
જાણ્યા જિવમાં ભરતને, કરતા દંડ પ્રણામ.
વેદમંત્રધ્વનિ વિપ્ર મુખ, સ્વાહા કહે મુખાણ;
આહુતિ દેછે અગ્નિને, રાઘવ રઘુકુળભાણ.
સેવા કારણ તે સમે, લક્ષ્મણ લક્ષણધામ;
ઉભા રહ્યા કરજોડિને, કહે રામ કરું કામ.
અહિંઆં બંધુ સનેહ શુભ, તે ભણિ સ્વામિનિ સેવ;
આણું અદકું એકે નહીં, સુણો મહા મુનિદેવ.
તજિ સેવા મળ્યું જાત નહિ, ન બને કરવું જાણ;
લક્ષ્મણ મનની મતિ ગતિનું, કરે સુકવી વખાણ.
રહ્યા રાખિ સેવા ઉપર, અતિશય દ્રઢ વિશ્વાસ;
ખેંચી લે ખેલાડિ જ્યમ, ચઢિ પતંગ આકાશ.

રાગ કેદારો.

શીશ નામિ સપ્રેમ કહેછે, લક્ષ્મણ જોડી હાથ;
ભરતભાઈ પ્રણામ કરતા, આવેછે હે રઘુનાથ;
સાંભળી શુભ વચન ઊડ્યા, રાઘવ પ્રેમ અધીરા;
કહિં રહ્યું પટ કહિં તીર ધનુષ્ય ને, ભાથાનું ભાન ન જરા.
ધૂટિ ચાલે ચાલતામાં, દીધી દાટ દયાળે;
હર્ષ આંસુ નેત્રકમળથી, ધીર રઘુવીર ઢાળે;
ખળાત્કારે નિજ બંધવને, ઉઠાડિ ઉરમાં લીધા;
પૂર્ણપ્રેમ સહિત બે બંધવે, સ્નેહ સુધારસ પીધા.
અન્યો અન્યનાં અંગ ભીજ્યાં, અદળક આંસુપ્રવાહે;
કાય કુશ અન્યોન્યકેરી, વિરહ દાણુ દાહે;
ભેટ વિલોકિ બે બ્રાતકેરી, પૂર્ણપ્રેમ અતીશે;
વિસર્ધા સર્વ પેતાપણું ત્યાં, ચિત્ર આજેખ્યા દીસે.
ભેટ પ્રીતિની રિત રૂડેરી, જાએ કેમ વખાણી;
કવિકુળને અતિશે અગમ તે, શુદ્ધ મન ક્રમ વાણી;
પરમપ્રેમ સંપૂર્ણ ભરિઆ, ગુણનિધાન બે બ્રાત;
બુદ્ધિ મન ચિત્ત અહમતીને, વિસરિ જઈ ભલિભાત.

કહો સુપ્રેમ પ્રગટ કરીને, કોણ કથી શકનાર ?
૧૨ કવિ મતિ કેઈ છાયાએ કહો, કેમ અનુસરનાર ?
અર્થ ને અક્ષરતાણા બળના, કવિએાને અંકાર;
૧૩ તાલગતિને અનુસરિને જ્યમ, નાચે નટ ચઢિ દાર;
અગમ અપાર સરજ સનેહ તે, રામ ભરતનો ભાસે;
૧૪ જ્યાં ન પોચે મન હરિહરનું, વિધિ પાણુ જોઈ વિમાસે;
તે સુપ્રેમ પ્રગટ કરિને હું, કમતિ કહું કેવિ રોતે;
૧૫ વાળુ મુરાગે વાગી શકે શૂં, દર્ભદારડીનીવતે.
૧૬ ભેટ વિલોકી ભરત રાઘવની, મુરગણ સરવે સભીત;
૧૭ ઉઘડકે અંતર એમ વિચારે, આપણું થાશે અહીત;
સમજાવ્યા મુર ગુરૂએ જ્યારે, મોહનંદ્રા તજી જાણ્યા;
૧૮ પૂષ્પવૃષ્ટિ વિશેષ કરિને, ગુણ પ્રસંશવા લાગ્યા.

ચોપાઈ ત્રિતાળની.

૧૮ શત્રુધનને મળ્યા સપ્રેમ, રામ ભીલને મળિઆ તેમ;
૧૯ ભેટયા ભરત વળી અભિરામ, લક્ષ્મણ કરતા ત્યાં પ્રણામ.
૨૦ લઘુબ્રાતને લક્ષ્મણ લલકી, ભરી ભૂજ ભેટયા ભાવથી;
૨૧ અતિ સ્નેહે પછી ગુહનાથ, ઉર આણિ લીધા ભરિ ખાથ.
અને ભાઈ પછી અનુરાગે, મુનિવંદને પાચે લાગે;
પામ્યા અભિમત આશિષ રૂડી, રહ્યા મોદ સમુદ્રમાં બુડી.
૩ સાનુજ ભરત પછી સાનુરાગે, ઉભાં જોઈ સીતાજી આગે;
મહા આનંદમય યદ્યમનમાં, હર્ષ આંસુ આણિને નયનમાં.
૪ ચાણુંકમળપરાગ સીતાની, ધરી શીશ સાનુજ સુખમાની;
કરતા વારંવાર પ્રણામ, ઉઠાડે જનકી અભિરામ.
૫ શીરપર કરકમળને સ્પર્શી, બંનેને ખસાડ્યા મન હર્ષી;
દીધી આશિષ સીતાએમનમાં, સ્નેહ મગ્નનહીશુદ્ધિતનમાં.
૬ સહુરોતિ સીતા સાનુકુળ, જાણી અંતરમાં અતુલ્ય;
શોચરહિત થયા ખેય ઊર, રહ્યા નિજડર ઊરથી દુર.
૭ કોઈએ પ્રુછ્યું ન કહ્યું કરું કોઈએ, સહુપ્રેમ મગ્નમાં જોઈએ;
૮ તેસમે ગુહ ધરિ મન ધીર, કરજોડી કહે નામિ શીર.
૯ તમે સાંભળો હે રઘુનાથ, માત પુરજન મુનિવર સાથ;
સચિવ સેવક સેન્યાપતી, ન શક્યા સહિ વિરહ અતી.
૧૦ આજ્યા સર્વે અચોદ્ધા નગરિથી, ભયપામી વિચાગ અરોથી;
૧૧ મુણિશિણસિંધુગુરૂઆગમન, સીતાપાસેરાખિરિપુદ્મન.
૧૨ ચાલ્યાવેગે રાઘવ તેકાળે, દીધી દાટ ત્યાં દીનદયાળે;
ગુણસાગર નાગર વીર, બંને દિસેછે પ્રેમ અધીર.
૧૩ દખિ દુરથિ ગુરૂને સાનુજ, પ્રીતી ઉમટી બ્રમર અખૂંજ;
૧૪ લાગ્યા કરવા દંડ પ્રણામ, અતિ પ્રીતિ સાનુજ શ્રીરામ.

પ્રેમે મૂકેલ ગુંદ કહિ નામ, કર્યો દુરથિ ગુરૂને પ્રણામ;
ઋષિરાય ભેટીઆ પરાણી, અતી હંતથી રામસખાને. ૧૩
જાણ્યે હુદે ગોરસ સહસ્ત્રેહ, નથિ રાખ્યો કર્શો સંદેહ;
રામ ભક્તિ સુમંગલમૂળ, વખાણી સુર વરણાવે ફૂલ. ૧૪
એહસમ ન કો નીચ વરગમાં, વડો વસિષ્ઠ સમો કો જગમાં;
જાણિ અધિક લક્ષ્મણથી પ્રાય, જેને મળિઆ મુદિત
મુનિરાય. ૧૫

તે સીતાપતિ ભજનનો ભાવ, જુઓ પ્રગટ પ્રતાપ પ્રભાવ;
જાણ્યા લોકને આરતવાન, કૃપા સિંધુરામ ભગવાન. ૧૬
જે રિતે જેહ મન અલિલાખી, નેવિ નેવિ તેની રૂચિ રાખી;
મળ્યા પળમાં સહુને સાનુજ, કોને ભેટ્યા ભરી યે ભૂજ. ૧૭
કર્યો દુર કુખ દાગણુ દાહ, ચાલ્યા નેત્ર હર્ષાશ્રુપ્રવાહ;
મળ્યા પળમાં સહુને સપ્રાત, નહિ રામની એ વડિ વાત. ૧૮
કોટિ પ્રજાકાંડમાં એક ભાણ, સાથે કરતો પ્રકાશ પ્રમાણ;
મળ્યા નિષાદને સાનુરાગ, પુરજન તો પ્રસંશે ભાગ્ય. ૧૯

લલિત છંદ.

સરવ માવડી, દુઃખાણી ધાણી; નિરખતા ત્યહાં, શ્રી રઘુમાણી;
કૃશ વપૂ દિસે, સર્વ કોયનાં; હિમનિ મારિઓ, વેલિહોયના? ૧
પ્રથમ ભેટિઆ, રામ ત્યાં પ્રિતે; જનનિકેકયી, ને રૂડી રિતે;
સરજભાવથી, માતૃભક્તિએ; પરમપ્રેમથી, ચોગ્યજનુકિતએ. ૨
કિંધ પ્રેમાધત્યાં, લાગિને પગે; વિધિ શિરે દધિ, ખાડ સૌ વગે;
કહણ કાળને, કર્મને અતી; પ્રગટ દોષદે, શ્રી રઘુપતી. ૩
સરવ માતને, રામ ભેટિયા; કરિ પ્રેમાધત્યાં, પૂર્ણ તોષિયાં;
ગતિ સહુ દિસે, ઇશ સ્વાધિને; જનનિના દિએ, દોષ કોધને. ૪
ગુરૂત્રિયાતાણા, ચાણું વંદિયા; ગુણધિ બ્રાતએ, સૂખિયા થયા;
અવરએવિના, આપિ સંગમાં; ઋષિત્રિયાધાણી, જે ઉમંગમાં. ૫
સરવના પ્રિતે, ચાણું વંદિયા, અતુર બ્રાતએ, સૂખિયા થયા;
પ્રિતનિરીત તે, જાણના કહી; કવિમુખે કદી, વર્ણિને સહી. ૬

દોહરા.

ગંગા ગૌરીસમ ગાણી, સહુનું કથું સનમાન;
દે આશિષ મૃદુવાણિથી, મન મુદિત થઈ માન. ૧
કરે સુમિત્રા માતને, શ્રદ્ધિપદ વંદન યેય;
મળિ સંપતિ અતિ રંકને, જાણ્યે જગમાં તેય. ૨
પછિ કૌશલ્યા ચરણમાં, ગુણનિધાન યે વોર;
પડ્યા પ્રેમવ્યાકુળ થઈ શુદ્ધિ ન રહી શરીર. ૩
અતિ અનુરાગે જનનિએ, આણી લીધા ઊર;
તવરાવ્યા ત્યાં નેત્રના, સ્નેહસલિલને પૂર. ૪

તે અવસરકરો મહા, અંતર હર્ષ વિષાદ;
કવિવર ક્યમ વરાણી શંકે, જેમ યુગાને સ્વાદ. ૫
સાનુજ મળિને જનનિને, કૃપાધામ રઘુરાય;
ગુરૂપ્રત્યે કહ્યું પ્રેમથી, નાથ ધારિએ પાય. ૬
આજ્ઞા પામી ગુરૂતાણી, પુરજન થોકે થોક;
જળ થઈ જોઈ રૂડાં ધાણાં, ઉતર્યા સર્વે લોક. ૭
દિજ અમાત્ય માતા ગુરૂ, ધાણા લોક લઈ સાથ;
પાવનાશ્રમે ગમન કિંધ, સાનુજ શ્રી રઘુનાથ. ૮
મુનિપદ લાગી આવિને, સીતાજી સહપ્રીત;
મન ગમતી અતી આશિષો, લીધી અધિક ઉચીત. ૯
મુનિત્રિયસહ ગુરૂપતિને, સીતા મળી સપ્રેમ;
કહ્યા જા્ય નહિ કવિ વતી, પ્રેમ વરાણી યેમ. ૧૦
વંદિ વંદિ પદ સર્વના, પ્રિયજનના પરમાણુ;
આશીર્વાદ અપાર લ્યે, સીતા શોભાખાણુ. ૧૧
જનકિએ જય નિરખિઓ, સર્વ સાસુ નિજ નેત્ર;
આંખ મીચિ ગઈ હુબકિને, સકુમારિ અતિ પવિત્ર. ૧૨
પારધિવશ જાણ્યે પડી, હંસણિઓ સહુ હાલ;
અરરર કરતારે જુઓ, આશી કરી કચાલ. ૧૩
નિરખિ તેમણે જનકી, નિપટ પામિયાં કુઃખ;
દેવે દિધ દિન દોહલા, સહિએ તે તઈ સુખ. ૧૪
જનકસુતાએ તેસમે, ધરિ ઉરમાંહે ધીર;
નીલકમળલોચનવિષે, નેહધિ ભરિયાં નીર. ૧૫
જઈમળિ સરવે સાસુને, અતિ અંતરને હેત;
તે તક કરૂણામતિ બધે, છવાઈ ભાવ સમેત. ૧૬
સહુને પદ નમિ જનકી, ભેટી અતિ અનુરાગ;
ઉર આશિષ દે પ્રેમવશ, રહેજે ભરિ સૌભાગ્ય. ૧૭
વિકળ સ્નેહવશ જનકી, સર્વે રાણી સમાજ;
કહ્યું સહુને ગરૂ માનિએ, નિચે યેસવાકાજ. ૧૮
પ્રથમ જગત ગતિ મુનિવરે, કહિ સુણવા રઘુવીર;
કહિ કરિ પછિ પરમાર્થની, ગુણગાથા ગંભીર. ૧૯
નૃપતિનું સુરપતિ પુરજવું, સંભળાવ્યું સવિષાદ;
હુસહકુખ સુણિ પામિયા, રામ તાત કરિ યાદ. ૨૦

શિખરિણી છંદ.

અરેરે આ પીતા, કહિ નિરભયાં નેત્રકમળે;
હૃદે મારૂં નિદે. સુણિ અશુભ વાર્તા મરજળે;
નથી સેવા કીધી, કુખ દિધું ધાણું લાડપણમાં;
કૃતદ્રી હાહા હું, તજિ જનક આઘ્યા અરણમાં. ૧

ક્યાંકાં ક્યારે થાશે, જનક તમ મેળાપ જગમાં ?
મુકી માયા મારી, પ્રિયકર વસ્યા જે સ્વરગમાં ;
પિતામૃત્યુદેતુ, નિજ વિરહ વીચારિ મનમાં ;
થયા ત્યાં તે વારે, તન્નિ ધિરજ વ્યાકૂળ તનમાં.
કટૂ વાણી સૂણી, વનરસમ જેની કહાણતા ;
રૂપે સર્વે રાણી, વળિ વિલપતાં લક્ષ્મણ સિતા ;
અતી શોકે સર્વે, વિકળ થઈ વીલાપ કરતાં ;
મુવા જાણ્યે આજે, સુત સુત મુખેથી ઉચરતાં.

દાહર.

સમજાવ્યા શ્રીરામને, શિખ દઈ મુનિએ સાર ;
સહિત સમાજ સુગંગમાં, નવરાવ્યા નિરધાર.
તે દિન વૃત્ત નિરંજુ પ્રભુ, શોક ધરી મન કોધ ;
કહ્યું નહીં મુનિએય પાણુ. જળ કોઈએ ન લીધ.
ભાત થયે રઘુનાથને, જે આજ્ઞા મુનિ દીધ ;
શ્રદ્ધા ભક્તિ સહિત પ્રભૂ, સાદર તે સહુ કીધ.
તાતક્રિયા સરવે કરી, વેદ વરાણી જેમ ;
થઈ પવિત્ર અઘતિભિરને, દિનકર રૂપે તેમ.
પાપ રૂને પાવકરૂપી, નિર્મળ જેનું નામ ;
મંગળમુળ સંભારતાં, સર્વ સુખદ વિશ્રામ.
સાધુ સંમતે તે પ્રભૂ, શુદ્ધ થયા કહુ એમ ;
ગુણનિધિ ગંગાતીર્થમાં, તીર્થવાહન જેમ.
દિવસ બે વીત્યા પછી, શુદ્ધ થયા શ્રીનાથ ;
બોલ્યા ગુરુગુણનિધિ પ્રતે, રઘુવર જોડી હાથ.
નાથ લોક સહુ આસમે, છે દુષ્પિઆરાં છેક ;
કંદ મૂળ ફળ નીરનો, અહિં આહાર વિવેક.
સાનુજ ભરત અમાત્ય સહુ, અંબા પુર નર નાર ;
પળ જુગ જેવડિ જાયછે, નિરખિ મારિ નિરધાર.
સહુ સહીત પ્રભુ પુરભણી, ધરો પાય સવિવેક ;
આપ અહીં નૃપ અમરપુર, સુનું અચોધ્યા છેક.
અધિક કહું જે આસમે, મુરખાઈ કંઈ નાથ ;
ઉચિત હોય ત્યમ પ્રભુ કરો, સર્વ આપને હાથ.
ધર્મસેતુ કરૂણાનિધિ, હંસ વંશ અવતંસ ;
કયમ ન કહો એવું તમો, મુનિમન માનસ હંસ
લોક સર્વ તન્નિ શોકને, બે દિનથી આઠમ ;
પ્રસન્ન વદન સુખસદન તમ, વિલોકિ હ્યે વિશ્રામ.
રામવચન મુણિ તે સમે, ભયભિત સર્વ સમાજ ;
જાણ્યે મધ્ય સમુદ્રમાં, ઝાસુ કોલતું જહાજ.

સુણતાં મુનિવરની મધુર, વાણિ સુમંગળમુળ ;
જાણ્યે થયા જરૂર ત્યાં, અનિલ સુખદ અનુકૂળ. ૧૫
પાવન ગંગાજળવિષે, ત્રિકાળ સરવ નહાય ;
જે નિરખ્યે અઘપુજ સૌ, પળમાં પ્રલે થાય. ૧૬
લોચન ભરિ ભરિ નિરખતાં, મંગળમૂર્તિ વિશેષ ;
કરિ કરિ પ્રીતે દંડવત, હરખે સરવ હમેશ. ૧૭
નિત્ય જાય સહુ નિરખવા, રામશૈલ વન શ્રેષ્ઠ ;
જ્યાં સકળ સુખવાસ છે, કિંચિત ન મળે કષ્ટ. ૧૮
ઝરે ઝરણુ શુભ વરાણનાં, અમૃત સરખાં નીર ;
ત્રિવિધતાપહતી વહે, સરલ ત્રિવિધ સમીર. ૧૯
વૃક્ષ લતા તુણ શાલતાં, લીલાંછમ બહુ જાત ;
ફળ ફૂલ ફૂલ્યાં ફલિયાં, પલ્લવ વળી અઘાત. ૨૦
સુંદર છિપરો ચૌરસી, વૃક્ષ ઘટા ધનંધાર ;
કોનિ પાસ કહું વરણિને, સુખદ સર્વ ચિતચૌર. ૨૧
સુંદર સરવ સરોવર, કમળ જળે રિધરંગ ;
વિહંગ કુંજરવ કરે, ગુંજરવ ગુણિ ભંગ. ૨૨
થેર વિસારી વિચરતાં, વનમાં તેહ પ્રસંગ ;
ચરે એકઠાં વ્યાઘ્ર અજ, મૃગ વિહંગ બહુરંગ ૨૩
કોળી ભિલ વનવાસિ જે, પ્રભુ સન્મૂખ થયેલ ;
કંદ મુળ ફળ ભરિ ભરી, સુંપડિમાં રાખેલ. ૨૪
મિષ્ટ પવિત્ર મનોહરાં, અમૃત સરખો સ્વાદ ;
પુરજન પરિજન કારણે, નિર્મળ મને નિષાદ. ૨૫
દે સહુને બહુ પિનય કરિ, વળી પ્રિતે પરાણમ ;
સ્વાદ ભેદ ગુણ કહિ કહી, નિર્મળ લેઈ નામ. ૨૬
દઈ મૂલ સહુ ફૂલ ફળ, લેછે લોક તમામ ;
રામકુહાઈ દેઈને, દેછે પાછા દામ. ૨૭
સ્નેહ મગ્ન મૃદુ વાણિ શુભ, કહે કોળિ ભિલ સર્વ ;
પ્રેમ પિછાની તેમનો, મુકે સર્વ જન ગર્વ. ૨૮

રાગ રામગ્રી.

વૈદ્યો વનમાં વલવલ, (એકાળ.)

વચન કહે વનવાસીઓ, નીચ જાત નિષાદ ;
પામ્યા દરશન તમતાણું, રૂડા રામપ્રસાદ. ૧
વચન કહે. ૧
અગમ અમોને તમોતાણું, દિવ્ય દરશન આજ ;
જેમ અગમ મરૂ દેશમાં, દેવધૂણી સમાજ. ૨
વચન કહે. ૨
રામ કૃપાળુ નિષાદના, ગુણી ગરિખનિવાજ ;
ઉચિત નૃપતિ જ્યમ પામિયા, પ્રજા પરિજન આજ. ૩
વચન કહે. ૩

જાણી એવું જીવમાં તમે, તજી સરવ સંકોચ;
કરિએ કૃપા જાણિ રનેહને, શાને કરતાં શોચ.

વચન કહે.

કરવા કૃતારથ કારણે, અમને આવાર;
કળ તુણું અંકર હ્યો તમે, માનીશું ઊપકાર.

વચન કહે.

પ્રિય પડણાં તમે વનવિષે, આવ્યા અતિ સાનુરાગ;
સેવવા યોગ્ય ન અમતાણાં, દીસે દુર્બળ ભાગ્ય.

વચન કહે.

દહએ શું અમે આ સમે, તમને તતખેવ;
કોણિની મિત્રતામાં જીવ્યા, કાષ્ટ પત્રની સેવ.

વચન કહે.

લેયે નહીં વસ્ત્ર વાસણો, કરી તસ્કરનું કામ;
એજ અમારિ વડિ સેવના, હસ્યા લોક તમામ.

વચન કહે.

જહ નિચ જિવગાગુઘાતીયા, અમે વનચર છેક;
કુટિલ કુમતિયા કુજાતિના, વારૂ ન મળે વિવેક.

વચન કહે.

રાત દિવસ જા્ય અમતાણી, નિચા કર્મમાં નેટ;
વસ્ત્ર મળે નહિ પેરવા, પુરૂં અંન ન પેટ.

વચન કહે. ૧૦

સ્વમે ન ધર્મ ખુદ્દિ કરી, સુણોસર્વ સમાજ;
આ ખુદ્દિ રામપ્રભાવથી, આવીછે હુમાણાં.

વચન કહે. ૧૧

જ્યારથી પ્રભુપદકમળને, નિરખ્યાં ભરી નેત્ર;
દોષ અમંગળ અમતાણા, મટયા જે અધક્ષેત્ર.

વચન કહે. ૧૨

સુણતાં વચન પુરજન ઊરે, ઉપન્યો અનુરાગ;
લાગ્યાં વખાણવા તે સમે, તેમનાં સદભાગ્ય.

વચન કહે. ૧૩

દાહર. ૨૧.

લાગ્યાં સરવ વખાણવા, ભીલજનોનાં ભાગ્ય;
વચન સુણાવે રનેહનાં, અંતરને અનુરાગ.

ખોલણું મળવું તેમનું, સૌતારામપદ રનેહ;
જાણી સહુ સુખ પામતાં, પ્રેમે પ્રકુલિત દેહ.

નિંદેછે નિજ નેહને, નગરતણાં નરનાર;
કોણી ભિલની વાણિ સુણિ, અતિશય જેહ ઉદાર.

કૃપા સર્વ રઘુનાથની, ભીલજનોપર પ્રાય;
બહાણું લેઈ જયમ લોહને, સાગર ઉતરી જાય.

ઉપેંદ્રવજ્ર છંદ.

૪ કરે જનો સૌ વન ચોદિશાએ, અધીક આનંદિત ચિત્તામાંએ;
થયાં દિસે મેઘધિ પૂષ્ટ પ્રીતિ, મયૂર ને મેહક જેવિ રીતિ. ૧

૫ અતીખિને મગ્ન પુરૂષ નારી, નિહાળિને શ્રીમુખકાંતિ સારી;
વિતી જતો દી પળની પ્રમાણે, સહજનો સ્વર્ગનું સુખમાણે. ૨

૬ સૌતાજિ સાસૂ પ્રતિ વેશ લેઈ, કરે સુસેવા સમ ચિત્ત દેઈ;
વિનારમાનાથ સુમર્મ એના, ન જાણિએ કોઈજનેસમેના. ૩

૭ સૌતાજિમાયાસહુએમ જાણે, શિરામમાયાપતિને વખાણે;
ખિનેયિ સેવાવશ સાસુ કીધી, રૂડી બહુ આશિષસૌન લીધી. ૪

૮ વખાણતીસૌઅતિસાનુરાગે, સૌતાજિ સહુને પ્રિયમાણુ લાગે;
વિલોકિ જાણી સરળ સ્વભાવે, સજનકી સાનુજ રામ હાવે. ૫

૯ કટીલ રાણી પસતાતી ભારે, અરે શરૂ ખેડું કલંક મારે;
હવેઉરે યાચતિ એવું રાણી, વિરંચિ પાસે મન આહુ આણી. ૬

૧૦ અરેબુઢા મોત મને ન દેતો, અતી કહું શું વિધિહું તનેતો;
શૂતી તથા લોક વિદીત એવું, કવી વળી મૂખ કહેછ કેવું. ૭

૧૧ વિમૂખ જે રામધિ જન રહેતો, વિરામ તે ના નરકેય લેતો;
સુણો ઉમા રામકથા રસાળી, વિમોહતા સંશય સર્વ ટાળી. ૮

૧૨ સહુ ઉરે સંશય થાય એવો, કહું તમેને કયિ પ્યાર તેવો;
રમાપતી ગુરૂતાણા પ્રખોષે, શું આવશે કે નાહું એ અયોધ્ય? ૯

દાહર.

નિંદ્રા નાવે નિશિવિષે, ભૂખ ઉપર નહિ ભાવ;
ભરત વિકળ ભીતર અતી, ખનવો કેમ ખનાવ? ૧

નીચ કિચડમધ્યે મગન, જેમ મીન બહુ દીન;
નીર સુકાઈ જવાતણે, સંકોચે તન ક્ષીણ. ૨

ભૂમંગી છંદ

૧ કરી માતકેરા મિષેરોષ આણી, કુડી ચાલ કાળેપુરૂં વૈરજાણી;
ભિતીએવિત્યાંભર્તનેઊરેહોયે, બંધ્યેહોયનાપાપશાળી પુરોએ ૧

૨ અભીષેક શ્રીરામને રાજ્યકેરા, થશે કેવિ રિતે પ્રિતેથી રૂંડેરા;
સુજે ના મનેછેક ઊપાય એકે, કરૂંશોહું વીચાર એના વિવેકે. ૨

૩ ઉરેમાનિઆશાગુરૂનીવિચારે, અયોદ્યાભાણીરામતોતોપધારે;
પરનૂમુનીનાથતોપ્રેમઆણી, કહેકાંઈતેરામનીરૂચિજાણી ૩

૪ વળેરામજો માતપ્રેમે પ્રખોષે, તજીવન આસર્વ આવેઅયોદ્યે;
કરેહડશું રામકેરી સુમાતા, વિચારી કહે સર્વએ સૂખદાતા. ૪

૫ અનૂગામિહું વાતતેનીશિ વાણે, વળીદેવને કાળ વાંકો વિચારે;
કરી શું શરૂહું લેઈહું પર્મ, કરૂં હટ તો છેક થાએ કુર્મ. ૫

સુસ્વામીનિસાધેનહીહૃદ્ધસારી. સતીશોચતાભર્તૃએમભારી
નએકેયચુક્રતીકરીત્યાંહૃદામાં. વિતીરાત્રિએ ભર્તેનશોચનામાં.
હૃદીને સવારે કરી સ્નાન દેહે, નમ્યાંજે પ્રભૂને અતીશી સનેહે;
ઉતારે પધારી પછીથી નિદાને, ફૂતો મોકલ્યા ગુરૂને તેડવાને. ૭
પ્રધાનોદિએ મહાજનો સર્વ ત્યારે. પ્રિને આપિયાભર્તેકેરે ઉતારે;
ગુરૂચણીમાં શીશ સ્નેહેધિ નામી, બિરાજ્યા ત્યહાં ભર્તે
આજ્ઞા સુપામી. ૮

૫૬.

બિગરી કોન સુધારે. “એરાગ.”

સર્વ સભાસદ સહિત ભરતજી, સુણો વાત સુખકારીરે;
વધા એમ મુનિવર નિજ મુખથી, સમય સમાન વિચારીરે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૧

ધર્મધુરંધર મુંદર સ્વરૂપે, ભાનુકળમાં ભાણુરે;
સ્વવશ રામ ભગવાન સદાએ, વારૂ કરું શું વખાણુરે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૨

સત્યસિંધુ દૈનખંધુ જગતમાં, શૃતિસેતૂપાળકછેરે;
રામ જન્મ જગ મંગળ કારણ, અંનદાતા અઢળકછેરે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૩

માત પિતા ગુરૂ વચનતાણા એ, અનુસારી અનુરાગીરે;
ખળદળને દળનાર દયાળુ, સુરહિતેચ્છુ મહાભાગીરે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૪

નીતિ રાજ્યની પ્રીતિ સ્વજનની, પરમારથ વળિ સ્વારથરે;
કોઈ ન જાણે રામ પ્રમાણે, જન જગતમાં યથારથરે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૫

હરિ વિરંચિ હર ચંદ્ર દિવાકર, તથા સર્વ દિગ્પાળરે;
માયા જીવ કર્મ જગમાંહે, તથા વળી કળિ કાળરે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૬

સહસ્ર મુખ શેશાદિક વળિછે, જ્યહાં લગી પ્રભુતાધરે;
ચોચ સિદ્ધિ નિગમાગમમાંહે, ગુણુ વરણીને ગાઢરે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૭

કરી વિચાર અપાર હૃદયમાં, જુઓ તમે આદીશરે;
રામરજ સહુના શિશ ઉપર, કુંવર કૌશલાધીશરે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૮

આપણુ સર્વતાણું હિત હોશે, રામ રજ રૂપ રાખેરે;
સહુમળિ સંમત તેજ કરો અવ, સમજિ સુજા અભિલાખેરે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૯

મુખદ રામ અભિષેક સરવને, મનહર મંગળદાતારે;
સર્વ મોદયુજાનુકુળ એથી, રામ સકળ પરિજાતારે.
સર્વ સભાસદ સહિત. ૧૦

કોણુ રિતેથી અવધપુરી ભણિ, ચાલે શ્રી રઘુરાયરે;
કહો સમજિ સહુ સુજા સભાસદ, કરિએ તેજ ઉપાયરે.
સર્વ સભાસદ સહિત ભરતજી. ૧૧

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

મુણી મુનિવર વાણી સપ્રીત, ન્યાય સ્વાર્થ પરાર્થ મિશ્રીત;
મુખે ઉત્તર એકે ન આવે, બુદ્ધ્યા લોક મતી ભરમાવે. ૧
તે સમે શિશનામી પ્રમોદી, બોલ્યા ભરત કમળકર જોડી;
થયા નૃપ રઘુવંશે ઘણેરા, અતિ એકથી એક વડેરા. ૨
જન્મદાતા સૌને પિતામાતા, દે શુભાશુભકર્મ વિધાતા;
દળી દુઃખ સરવને સુખાણુ, લહે ભુપ સહુ કોટિ કલ્યાણુ. ૩
એવી આશિષ આપની નાથ, જાણે જન્મ પશુ ભલિભાત;
ધૈવસ્વતમનુજ નામ ધલા, મહાપરમ પવિત્રા સુશીળા. ૪
તેને નિજ તપ ખળથી જેમણે, કરી પુત્ર જગત જન ભણે;
એવી વિધિગતી જેમણે ટાળી, ન કોથી ટાળી શકાવા વાળી. ૫
પુછો તે તમે મુજને આવાર, કાંઈ આ વાતનો ઉપચાર;
તે સૌ મારાં દિસે દૂભાગ્ય, મુણી ગુરૂ મન ભવ અનુરાગ. ૬
સ્નેહમય વચનોને વખાણે, મુની આનંદ મનમાં માણે;
વાત સાચી એ રામકૃપાની, કહે ભરતપ્રત્યે ગુરૂ જ્ઞાની. ૭
રામ વિમુખ જગત જન કોય, તેને સ્વપ્નેય સિદ્ધિ ન હોય;
હાહાજનની એવી છે રીત, સુણો ભરતકુંવર સહુપ્રીત. ૮
એક વાત કહું સંકોચાતાં, તજે અર્ધને સરવશ જાતાં;
તમે વન જાઓ બંને બ્રાત, અતી હૃદય થઈ રળિઆત. ૯
સીતા લક્ષ્મણ ને શ્રીરામ, ફરવો પાછા વનથી આમ;
ગુરૂવચન મુણી સુખદાઈ, હરખ્યા મનમાં બંને ભાઈ. ૧૦
પરિપૂર્ણ મુખેમ નિમગ્ન, અતિ પ્રફુલિત દીસે તન;
મન અધિક પ્રસન્ન એવાર, તન તેજ વિરાજે અપાર. ૧૧
જાણ્યે જીવતા થયા નૃપ છેક, થયો રામને રાજ્યાભિષેક;
એવો હર્ષ ખેયના મનમાં, આવી ન શકે કવિ વરણનમાં. ૧૨
લાલખડુ લોકને લધુ હાણી, લેખે મુખ દુખ સમ સહુ રાણી;
કહે ભરત મુણો મુનિરાય, કહું આપે એમ જો થાય. ૧૩
તો તો ફળ જગજીવન કેરું, દીધું અભિમત આપે ઘણેરું;
જન્મભર કરું જૈ વનવાસ, અયોદ્ધાની ન રાખું આશ. ૧૪
રઘુપતિ મમ સ્વામી અનાદી, જો સંભાળે અયોદ્ધાની ગાદી;
એથી નાથ કરું શું અધીક, કહ્યાં વચન તમે ખડુ ઠીક. ૧૫
સીતા રામ પ્રતાપ અમાપ, સર્વજ્ઞ સુખાણુછો આપ;
વદતા હો જો સાચીવાણુ, નિજ વચન કરોજ પ્રમાણ. ૧૬

છપા.

ભરત વચન ભલિભાત, સાંભળી સ્નેહ વિલોકી;
સભા સહિત મુનિનાથ, થયાજ વિદહ વિશેષી;
ભરતકુંવરનો ભલો, મહા મહિમા જળારાશી,
મહામતી મુનિવરનિ, તીર ઊભી અખળાસી;
મતિ પાર જવા મન ચાહ્યે, યત્ન કરી જોયો સહી;
નવ પામતિ હોડિ ન નાવશુભ, ગોળો તુંખ નહીં કહી. ૧
અન્ય કરે કો રીત, વડાઈ ભરતનિ વિશેષો,
શીરિત સિંધુ સમાય, સીપ નદિનીમાં સ્હેજે;
ભાવ્યા મુનિમન ભરત, જોઈ મતિ વાદ વિલાસે,
સહસ્રમાજ મુનિરાજ, આવિયા રઘુવર પાસે;
પ્રભુએ પ્રણામ કરિ પ્રેમથી, ઉચિત સુઆસન આપિયું;
બેઠા સહુ મુનિ આજ્ઞાધિ મુનિ, વિશેષ મુખ ઉર વ્યાપિયું. ૨
વદતા મુનિવર વચન, વિમળ મનમાંય વિચારી,
દશ કાળ સ્થિતિ જોઈ, અધિક અવસર અનુસારી;
મુણે રામ મુખધામ, મુગ સર્વજ્ઞ સદાજો,
ધર્મનીતિ ગુણ જ્ઞાન, તાણા ભંડાર ભલાજો;
સહુના ઉર અંતરમાં વસો, જાણે ભાવ કુભાવને;
જન જનનિ ભરત હિત હોયતે, કહો ઉપાય કહું આપને. ૩

દોહરા.

આરતવાન ન કહિ કરે, મન વિચાર સદભાવ;
જન જુગારિને તો મુજે, દિલમાં નિજનો દાવ.
સાંભળી મુનિવરનાં વચન, વદતા શ્રીરઘુરાય;
નાથ તમારા હાથમાં, અતિશે ઉચિત ઉપાય.
રાખ્યે મરજી આપની, સર્વતણું હિત થાય;
વદો સત્ય મન મુદિત સહુ; પાણિયું તમ આજ્ઞાય.
આજ્ઞા પ્રથમ તમેતાણી, થશે મને જે ડીક;
શિશ ચઢાવિ કડું સઘ તે, શિક્ષા ઉચિત અધીક.
પછિ જેને જેવું તમે, કહેશે મુનિવર કાજ;
કરશે તે સહુ ભાતિએ, તમ શેવકતા આજ.
કહે નાથ રઘુનાથને, વધા સત્ય તમ સાર;
ભરત સ્નેહ વિલોકતાં, રાખ્યો નથી વિચાર.
કહું તેથી હું વળિ વળી, ભરત ભડિત અતિશેજ;
મમ મતિકૃત તે આગળે, બુલૂ પડેજ સ્હેજ.
રાખી રૂચી ભરતતાણી, કરો કામ તે ડીક;
એવું મારિતો જાણમાં, શંકર સાક્ષિ અધીક.
મુણે પ્રથમ આ ભરતનો, સાદર વિનય વિશેષ;
કરો વિચાર પછી તમે, રૂડા હે અવધેશ.

સંમત સાધુ લોકનો, લેઈ કરો પછિ કાજ;
નૃપનીતિ નિગમ નિચોવિને, રૂડું તત્વ રઘુરાજ. ૧૦
અતિ અનુરાગ ગુરુજિતાણો, દેખિ ભરતપર સ્હેજ;
રામ હૃદય આનંદ અતિ, કહિ શકાય નહિ તેજ. ૧૧
ધર્મ ધુરંધર જાણિને, ભરતનેય ભલિભાત;
નિજ સેવક તન મન ધને, અન્યન ગતી અઘાત. ૧૨
ઉચ્ચ પછિ ગુરુજીતાણી, આજ્ઞાને અનુકૂળ;
વચન રમ્ય અમૃતભર્યા, કોમળ મંગળમૂળ. ૧૩
સોગન મુનિજન તમતાણા, પિતા ચરણની આણ;
ભરત સમાન મુખંધવા, ત્રિલોકમાં ન મુજાણ. ૧૪
જે ગુરુપદઅંબુજતાણો, અનુરાગી અહનીશ;
લોક શૂતિયિ વળિ સર્વથી, તે મહાભાગિ મુનીશ. ૧૫
જેપર આવો આપનો, અધિક દિસે અનુરાગ;
કહો કોણ મુખ કહિ શકે, તેહ ભરતનું ભાજ્ય. ૧૬
જાણી મન લઘુબંધવો, બુદ્ધી સંકોચાય;
વડાઈ કરતાં ભરતની, મૂખ ઉપર મુનિરાય. ૧૭
ભરત કહે ત્યમ આદર્યે, અતિ ભલાઈ મુનિ આજ;
એવું કહિ જાના રહ્યા, અતિ રૂડા રઘુરાજ. ૧૮
બોલ્યા મુનિ તવ ભરતપ્રતિ, સર્વ શરમ તજિ તાત;
કૃપાસિંધુ પ્રિયપ્રાતપ્રતિ, કહો હૃદયની વાત. ૧૯
મુણિને મુનિવરનાં વચન, પામિ રામ આજ્ઞાય;
સ્વામી ગુરુ અનુકૂળ અતી, સમજું ભરત મનમાંય. ૨૦
૧ સર્વ ભાર નિજ શીશપર, જાણી હૃદય જરૂર;
કરે વિચાર ન કહિ શકે, પ્રેમ હૃદય ભરપૂર. ૨૧
૨ પ્રકૃલ તન લોચનકમળ, વધ્યાં નેહનાં નીર;
સભામધ્ય ઊભા થયા, ભરત શિયળ શરીર. ૨૨

રાગ અષ્ટપદી.

૪ ધીર સમારે યજુનાતીરે, વસતિ વને વનમાલી. એકાલ.
૫ મુણજે સભાસદ અવિનય અનહદ, આણુશો ન મનમારો;
સન્મુખ ઉત્તર દેવ સ્વતંતર, કમજો ધર્મ તમારો.
૬ મુણજે સભાસદ. ૧
કહેવું મારું જે આ સભામાં, મુનિવર તે સહુ જાણે;
૭ એથી અધીક શું અન્ય કહું હું, હે સજનો આટાણે.
૮ મુણજે સભાસદ. ૨
જાણુંહું હું મારા નાથકરો, સરળસ્વભાવ સદાજો;
જન અપરાધી ઉપર એતો, કરતા ન ક્રોધ કદાજો.
૯ મુણજે સભાસદ. ૩

શ્રીરઘુરવરને મારા ઉપરંતે, સ્નેહ દિસેછે વિશેષ;
ખાળપણમાં સંજે રમતાં, નિરખિ ન ઇર્ષા લેશ;

સુણજો સભાસદ.

ખાળપણાધિ એ પ્રિયબંધુનો, પરહરિઓ નથી સંગ;
કીધું નથી કૃપાધામ કૃપાળે, મન મારું કદી ભંગ.

સુણજો સભાસદ.

શુદ્ધ કૃપા રીતિ રઘુવરની, મનમાં લીધી મેં જાણી;
હારિ ખેલ છતાવતા મુજને, પ્રીત અપૂર્વ પ્રમાણી.

સુણજો સભાસદ.

હું પાણુ સ્નેહ સંકોચવિવશ થૈ, કહિ ન શકું આ ક્ષેત્ર;
દરશનની તૃપ્તિ ન હજીલગી, પ્રેમનાં તરણાં નેત્ર;

સુણજો સભાસદ.

સહી શક્યા નહિ દૈવમારાં, લલીત સુલાહ અલેખે;
વચમાં વળી જનનિતાણા મિષથી, સુખ મારાં સૌ ઊવેખે.

સુણજો સભાસદ.

એવુ સુખ કથતાં આજે, શોભા ન મુજને લગાર;
આપની સમજે સાધુજન કો, કેમ કૈવાય સંસાર?

સુણજો સભાસદ.

માત મંદમતીની વળિ હું, સાધુ નેં સદાચારી;
આણું એવી કોટિક ઉરમાં, કલ્પના કડિ ભારી.

સુણજો સભાસદ.

અન્યનો સ્વપનેય દોષ ન, કલેષ પાણુ ન જરૂર;
મમ અભાગ્યસમુદ્ર અનહદ, દુઃખજળ ભરપૂર,

સુણજો સભાસદ.

નિજપાપવિપાક પૂર્ણને, મનમાં સમજ્યા પાખે;
વ્યંગ વદિ ને ખાણુ મિથ્યા, જનનીને વાત લાખે.

સુણજો સભાસદ.

અધિક વિચારીને ભવ આખે, હૃદયવિષે હું હાર્યો;
એક પ્રકારે ભલે ભલુ મારે, વિમળ વિચાર વિચાર્યો.

સુણજો સભાસદ.

ગુણનિધિ ગુરૂ શીશ છાજે, સ્વામી સીતારામ;
એજ મુજને અંતર ભાસે, આખર શુભ પરિણામ.

સુણજો સભાસદ.

સાધુ સભા ગુરૂસ્વામિ સમીપે, કહું છું હું સતભાવ;
પ્રેમ પ્રપંચ કે સત્ય અસત્યની, જાણે મુનિ રઘુરાવ;

સુણજો સભાસદ.

લલિત છંદ.

નૃપતિએ વસી, સદ્ય સ્વર્ગમાં; પાણુ સુપ્રેમનું, રાખ્યું વર્ગમાં;
જનનિએ કરી, ક્રમતી અતી; જગત સાક્ષિએ, હે રઘુપતી. ૧

જનનિએ સહુ, વિહ્વ વ્યાકુળી; સુત વિચોગના, દુઃખમાં ફૂલી;
નયિ જતી હુંથી, નિર્ણિએ સદા; વિવિધ વેડતી, વિહ્વ આપદા. ૨
પુર પ્રભતાણાં, દુઃખના ટળે; દુઃસહ વિહ્વના, તાપમાં ખળે;
સહુ અનર્થનું, મૂળ હૂં જહું; સમજિ સર્વ તે, શૂળને સહુ. ૩
ગમન વનમાં, કીધ સાંભળી; રઘુપતી તણું, હે સુમંડળી;
જનકજળ વળી, સૌમિત્રેયને; પ્રભુ ગયા વને, સંગ લેધને. ૪
જગપતી લઈ, જોગી રૂપને; પરહરી પ્રિતે, સૂસ્વરૂપને?
પગરખાં વિના, પાય ચાલતા; સ્વજન માતને, રોપરાવતા. ૫
શિવજિ સાક્ષિએ, એહ ઘા ઉરે; અધિક સાલંતા, હે મુની અરે;
વળિ નિહાળિને, નેત્ર માહરે, ગુહપતી તણા, સ્નેહને ખરે. ૬
કડાણ વજ્રશા, આ ઉરે અડચો, પાણુ અરે ઉરે, વેહ ના પડચો;
નિરખું હું વે, અત્ર આવિને; નયન નિર્દયી, બે ફટારિને. ૭
સહુ સહાય છે, તોય ના જતો; જડ અતી જુઓ, છવ છવતો;
નિરખિને હું, વીંછિ સાપણી; જનઅધોરિને, ફર ડાકયણી. ૮
વિષમ વોષ સૌ, તર્ત ત્યાગતાં; અધિક અંતરે, રાજિ એ થતાં;
અધિક તિવ્રતા, તામસી તજે; સરળ ભાવથી, સ્નેહ તે સજે. ૯

દોહડો.

અનહિત લાગ્યાં જણિને, તે લક્ષ્મણ શ્રીરામ;
તેનો તન તજિ દુઃસહ દુઃખ, દે કોને વિધિ આમ. ૧
સાંભળિ અધિક વિકળ સુભગ, ભરત વાણિ ભલિભાત;
પ્રીતિ પીડ અંતિ વિનયભરિ, મીશ્રિત નીતિ અઘાત. ૨
શોકમગ્ન સરવે સભા, ક્ષેભ પામિ સુણિ વાણુ;
જાણ્યે કમળવિપિનવિષે, પડ્યું હીમ પરમાણુ. ૩
કહિ અનેક વિધિએ કરી, કથા પુરાની છેક;
મુનીશાનિએ ભરતને, કિધો પ્રબોધ અનેક. ૪
અધિક ઉચિત એ અવસરે, વધા વચન રઘુનંદ;
દિનકરકુળકેરવતાણા, નિષ્કલંક શુભ ચંદ. ૫

રાગ પરજ.

તાં ગોકુળ જોવાને આવરે, મધુરાના વાસી. એકાધ.

શીદ શોચ કરો મનસાથરે, મારા પ્યારા ભરતજ;
વદે વચન રૂડાં રઘુનાથરે, મારા પ્યારા ભરતજ. ટેક—
ભાઈ ન ધરશો આ સમેરે, દુઃખ તમે કશું ચિત્ત;
ઇશ્વરસ્વાધિન છવનીરે, ગતી જાણી સરવદા ખચીતરે.
મારા પ્યારા ભરતજ. ૧

ત્રણેય કાળ ત્રિભોવનેરે, સંમત મારે સ્હેજ;
પુણ્યરહોકતન તમતાણરે, તમ સમતો દિસોછો તમેજરે.
મારા પ્યારા ભરતજ. ૨

આણું કટિલતા ઊરમાં, તાત તમોપર જેહ;
આ લોક ને પરલોકમાં, સુખ સંપતિ પામે ન તેહરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

દાષ દે જનનિને જગતમાં, ઝાઝો જડનર તેજ;
સેવીન સ્વપ્નેય જેમણે, ગુરૂ સાધુસભા શુભ સ્થેજરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

પાપ પ્રપંચ મટે સહુરે, અખિલ અમંગળ ભાર;
આ લોકે યશ સુખ સ્વર્ગમાં, તમ નામ સંભારતાં સારરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

સત્ય કહું સદભાવથી, શંકરની કરી શાખ;
ભરત તમારિ રાખિ રહેરે, આ ભોમિ તમ સત્યવિપાકરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

કોટિ કતર્ક કરો નહીં, વીર વૃથા મનસાથ;
હુપાવ્યાં હુપાં રહે નહીં, વેર પ્રેમ સંપતિ ને અનાથ.

મારા પ્યારા ભરતજી.

ખગ મૃગ જય જીવો તમેરે, મુનિવરમંડળી પાસ;
વેગળાં નાસે વિલાકીનરે, દુઃખદાયક પારધીવાસરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

પશુ પંખી પણ જાણતારે, નિજહિત અનહિત પ્રાય;
તો પછિ મનુષ્ય તો સર્વથી, ગુણ જ્ઞાનનિધાન ગણાયરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

જાણું છું હું મન માહરેરે, ભાઈ તમોને ભલાજ;
શું કરું વીર હું આસમેરે, ? પડ્યું ધર્મસંકટ આવી આજરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

સત્યને સાચવી રાખિયું, ત્યાગિ મને મહિપાળ;
પ્રેમસંકલ્પને પાળવારે, તન પરહરિયું તતકાળરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

તેમનું વચન ઊથાપતારે, થાય મહા મન શોચ;
તેથીય અધિક તમોતણારે, મારા અંતરમાંય સંકોચરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

તેપર વળિ ગુરૂએ મનેરે, આજ્ઞા દીધી આજ;
અવશ્ય જેહ કહો હવેરે, ઇચ્છું કરવાને આજ તે કાજરે.

મારા પ્યારા ભરતજી.

દોહરા.

નિજ મન વદન પ્રસન્ન કરિ, સર્વ તજ સંકોચ;
કહો કરિશ તે આજ હું, અતિશય હૃદય નિશોચ.

સત્યસિંધુ રઘુવરતણી, વચનકેરિ રચનાય;
સુણિને સર્વ સભાસદા, સહિત સુખી મુનિરાય.

ભયભિત ભીતરમાં અતી, સુરસમાજ સુરરાજ;
એમ હૃદયમાં શોચતા, ખેડું થયા અકાજ.

વિવિધ વિચાર કરે ઉરે, સુજે ઉપાય ન કાય;
રામશરણું ભયહરણું જે, વસી ગયું મનમાંય.

પછી વિચારિ પરસ્પરે, કહે એમ સહુ વાત;
ભક્તભક્તિવશ રઘુપતી, ભેદ જડયો ભલિભાત.

કુડાસા અંબરિષની શુદ્ધી કરિ મન સાથ;
નિપટ નિરાશ થયા ઉરે, સુરસમાજ સુરનાથ.

ઘણાકાળ દેવે સહ્યા, અતિશય હૃદય વિષાદ;
નરહરિએ ધરિ વિનતિ ઉર, મગટ કર્યો મહાદ.

શિશ ધુણાવિ સરવે કહે, લાગિ લાગિ શૂતિ સાથ;
કાજ હવે સહુ દેવનું, ભરતભક્તને હાથ.

અન્ય ઉપાય ન અવનિમાં, દરિજી જીવો સહુ દેવ;
રામે રામ રમાપતી, સદા સુસેવક સેવ.

સુર સહુ સેવો ભરતને, ઉર સહપ્રેમ નિદાન;
જેનિજ ગુણ શિળતાથિ નિત, સ્વવશ કરે ભગવાન.

સુણિ સુરમત સુરગુરૂ કહે, ભલું તમારું મહાભાગ્ય;
સકળ સુમંગળમૂળજગ, ભરતચરણઅનુરાગ.

સીતાપતિ સેવકતણી, સેવકતા સંસાર;
કામધેનુસમ હે સુરો, રૂળ અભિમત દાતાર.

ભરતભક્તિ ભલિભાતથી, આવી તમ મન આજ;
વિધિએ વાત બનાવિ ઠિક, શોચ તજે સુરરાજ.

ભરત પ્રતાપ પ્રભાવને, જીવો તમે સુરરાય;
સ્થેજ સુભાવધિ આ સમે, સ્નેહવિવશ રઘુરાય.

સ્થિર મન કરો સરવ સુરો, ભય ન ધરો ઉર કાંચ;
જાણો ભાવધિ ભરતને, રામતણી પરછાંચ.

સુણિ સિક્ષા સુરગુરૂતણી, સહુ સુર સંમત શોચ;
અંતરજામી રામને, અધિક હૃદય સંકોચ.

ભરતે મનમાં જાણિયો, નિજ શિર સરવે ભાર;
અતિ સંકલ્પ વિકલ્પ મન, કરે ત્યહાં નિરધાર.

કિ. વિચાર નિશ્ચય કર્યું, નિજ મનમાંહે તેજ;
આજ્ઞા પાળવિ રામની, આપણું ભલું તો એજ.

નિજ પણ તજિને મહારૂં પણ, રાખિ રહ્યા રઘુરાય;
સ્નેહ કૃપા સુખપ્રદ મયા, થોડિ ન કરિ કેવાય.

કર્યો અનુગ્રહ અતિ ઘણો, સહુ વિધિ સીતાનાથ;
કરિ પ્રણામ બોલે ભરત, જોડિ કમળયુગહાથ.

રાગ રામગ્રી.

વૈદાભિ વનમાં વલવલે. (અરણ્ય.)

હાથ જોડી રઘુનાથને, વદે ભરત વચ્ચેન;
કેવરાવો છો શૂં હવે, વેણુ મારે વદેન.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૧

અંતરભમિ સ્વામી તમે, કૃપાસાગર સાર;
શૂં તમે તે નથી જાણતા? નોધારાંના આધાર?

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૨

ગુણનિધિ ગુરુ પ્રસન્નછે, સ્વામિ તમ અનુકૂળ;
મનથી મલીન મટી ગયા, સર્વ કલ્પિત શૂળ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૩

નિજભયથી ભય પામિયો, રૂઢા હે રઘુરાજ;
દાષ નહીં રવિદેવનો, લુલ્યા બ્રમથી દિશાજ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૪

માત કટિલતા અતિઘણી, પૂણું મારાં અભાગ્ય;
વિષમ વિશેષ દૈવોગતી, કોથી થાય શું ત્યાગ?

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૫

સર્વે મળી મને ધાલિઓ, બાંધી રૂંધી કુખંધ;
પ્રણુતપાળક પાણુ આપનું, પાળ્યું પ્રેમસમ્બંધ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૬

એ નવી રીત ન આપની. વેદ વિદિત છે વાત;
ગુપ્ત ન લોક સમસ્તથી, સુસ્વામી સાક્ષાત.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૭

એક ભલા તમે સ્વામિછો, જકત તો માયાજળ;
પાર ભલાની ભલાઈનો, ન પમાય કો કાળ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૮

કલ્પતરુ સમ આપનો, છે સ્વભાવ સદાય;
સન્મુખ વિમુખ ન મનવિષે, ગણો સ્વપ્ને કદાય.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૯

સમિપ ગયે ઓળખાયછે, સત્વર તરુ સૂર;
શોચ સરવને સમાવતી, જેની છાંયા જરૂર.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૧૦

માગતાં મોં માગ્યું પામતાં, જકતમાં જેને સૂખ;
રંક લુપાળ ભલા લુંડા, રૂકુ એ કલ્પરૂપ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૧૧

જાણિ સહુ રિતે આસમે, ગુરુ સ્વામિનો સ્નેહ;
મારો મહામોહ મટિ ગયો, ગયા મનના સંદેહ.

હાથ જોડી રઘુનાથને ૧૨

કરુણાધામ કરી હવે, તેજ રૂડો ઉપાય;
જન હિત જેથકી આપને, મન કોભ ન થાય,

હાથ જોડી રઘુનાથને ૧૩

સંકોચ ઉપજવે સ્વામિને, જેહ શેવક ભારી;
નિજ હિત મનમાં ચાહ્યછે, મતિ તેની નહારી.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૧૪

સ્વામીતાણી રૂડી સેવના, તેજ સેવક હીત;
સહુ સુખ લોભ વિસારિને, કરવી સઃપ્રીત.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૧૫

સ્વારથ નાથ સહુતણો, વળો વારું જે આજ;
આજ્ઞા કરો તોએ ભવું, રૂઢા હે રઘુરાજ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૧૬

વિનતી સુણો એક માહરી, કહું આપને જેહ;
ચોચ દિસે કદિ તો પછી, કરજો પ્રભુ તેહ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૧૭

તિલક સમાજ સરવ સજી, આણ્યોછે અહિં સાથ;
સફળ કરે સનમાનિને, રૂઢા હે રઘુનાથ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૧૮

અનુજ સહિત મને મોકલો, વનમાંય વિશેષ;
સૌને સનાય કરે તમે, અવધ જઈ અવધેશ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૧૯

નહિં તો લક્ષ્મણ અરિદમનને, ફેરવો પાછા આજ;
સાથે આવીશ હું હે પ્રભુ, પદ સેવન કાજ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૨૦

નહિં તો વિચરિએ વનવિષે. અમે જાત ત્રણેય;
સીતા સહિત પાછાવળો, માગ્યું ઘો એ અદેય.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૨૧

મન પ્રસન્ન થાય જે રિતે, આપનું પ્રભુ આજ;
તેજ કૃપાસાગર તમે, કરો કોડથી કાજ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૨૨

ભાર મૂક્યો મારાપર સહુ, આપે તો આવાર;
મુજને ન ધર્મ નીતિતણો, કરો વિમળ વિચાર.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૨૩

વચન કહું સહુ સ્વાર્થનાં, આર્તખંધુ હે નાથ;
ચિતમાં રહે નહિં ચેતના, ગરજીને ભલિભાત.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૨૪

સ્વામીની આજ્ઞા સાંભળી, દ પ્રત્યુત્તર જેહ;
લાજ લજાણી મનવિષે, જાણી સેવક તેહ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૨૫

અવગણસાગર અતિ ઘણો, એવો હું હું આજ;
સ્વામિ સનેહ વખાણતા, સર્વ સાધુ સમાજ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૨૬

હે કપાળ મને હવે, મત મન ભાવ્યો તેજ;

સંકોચ મન સ્વામીતાણું, જેથી પામે ન સ્ફેજ.

હાથ જોડી રઘુનાથને. ૨૭

દોહરા.

પ્રભુ તમ પદ સોગન લઈ, કહું સદભાવ સહાય;
જગ મંગળ હિત એહજે, હે રઘુરાય ઉપાય.
કહું તમને કરજેડિ તે, સુણો ગરીબનિવાજ;
રવિકુળકમળવિપિનતાણા, હે રવિરૂપ રઘુરાજ,
મન પ્રસન્ન કરિને હવે, સર્વ તણ સંકોચ;
દેશો જેવી જોડને, આશા હૃદય નિશોચ.
તે આશા શિર ધરિ ધરી, કરશે જન સહુ આમ;
મટશે સહુ અન્યાય અમ, તથા કૃપેય તમામ,
ભરતવચનરચના સુણી, મુનિમન હરખ અતુલ્ય;
સાધુ સરવ વખાણતા, સુર વરણાવે ફૂલ.
કુખાવશ દિલમાં ખડૂ, અવધવાસિ અભિરામ;
તાપસ ને વનવાસિઓ, પ્રમુદિત હૃદય તમામ.
છાના રહી ગયા પ્રભૂ, મન પામી સંકોચ;
રઘુપતિની ગતિ નિરખિને, સભા સર્વ મન શોચ. ૭
જનક દૂત તે અવસરે, આવ્યો તેણે ડામ;
સુણિ તેડાવ્યો નિજકને, ગુરૂએ ત્યાં અભિરામ.
કરિ પ્રણામ મુનિરાયને, નિરખ્યા જનકિનાથ;
વેષ દખિ તે કુખિ થયો, દૂત નિપટ મન સાથ.
પૂછી મુનિનાથે પછી, જનકદૂતને વાત;
કહે વિદેહનૃપતિતાણી, પ્રમુદિત મન કુશળાત. ૧૦
પામ્યો મન સંકોચ સુણિ, ચરણકમળ ધરિ શીશ;
વદે દૂત કરજેડિને, સુણુને મહામુનીશ. ૧૧

રાગ વેરાડીની આપાઈ.

શુકળ કહે સાંભળ નરપતિ (એકાગ.)

“રનેહ ધરી મુનિજન સાંભળો, ત્યાગકરી કહું મન આંખજો”
પુછો કુશળતા સાદર તમે, તેજ કુશળ હેતૂ આસમે. ૧
નહિતો નાથ અવધપતિતાણી, સાથ કુશળતા ગઈખણી ડણી;
જનક અનાથ થઈને ગયું, મિથિલાપુરીમાં જાય નરહું. ૨

કોશલ્યાપતિની ગતી સાંભળી, જનક સંબંધિતાણી મંડળી;
ગાંડાં જેવાં સહુજન શોકમાં, વ્યાખ્યું કુખ પ્રજાલોકમાં. ૩
જેણે દિધા તે સમે જનકને, લાખ્યા વિદેહ સત્ય તેમને;
નામ વિદેહ અસત્ય ન કદા, કેમ ન લાગે એવા તદા. ૪
રાણિ કચાલ મુણિ ભુપાળને, મુજે ન જ્યમ મણિવણવ્યાલને;
ભરતકંવર થયો રાજ્યનો ધણી, વનવિચર્યાશ્રીરઘુકુળમણી. ૫
શોક થયો ઉર મિથિલેશને, સાંભળિ રામના મુનિવેશને;
સચિવ સમાજ મતિવંતને, વાત પુછી નૃપે મ્હાનિ મને. ૬
કરિ વિચાર કહે સહુ તમે, કરવું યોગ્ય કરું આ સમે;
જનકતાણું વચનો સાંભળિ, શોકનિમગ્ન સચિવમંડળી. ૭
૧ ચાલવું કે રેવું કોઈએ ન કહે, અન્યોન્ય મુખ સામુજેઈ રહે;
હૃદય વિચાર કરી ધિર ધરી, ભાવિ વિચારી શોક પરહરી. ૮
૨ જનસુસ ચાર ચતુરતા ધણી, મોકલ્યા નગરી અચોક્ષાભણી;
ભાવ કુભાવ ભરતજીતણે, સમજીને મનમાં હે ઘણે. ૯
૩ આવજો વેગે દિન વહી જતા, ત્યહાં તમે પડશો નહિ છતા
ગયા અવધ દૂત વેગેઅતી, સાંભળિન્યાણિભરતમતિગતિ. ૧૦
૪ ચિત્રકોટ ચાલ્યા ભરતજી, દૂત ચાલ્યા તિરહૂતી સજી;
આવિ દૂતોએ મન અનુભવી, ભરતની કરણી વરણવી. ૧૧
૫ જનક સભામધ્યે યથામતી, માંડિ કહ્યું સહુ અથઈતી;
મુનિગુરૂ પુરજનવાસિઓ, સચિવ ભુપાળ દાસદાસિઓ. ૧૨
૬ રનેહ વિકળ જન સરવે થતાં, શોચ કરે તે ન જોયાં જતાં;
ભરતવધાઈકરી ત્યાંઅતી, ધીરજ મનમાં ધરિમહિપતી. ૧૩
૭ ખોલાપિ લીધા ત્યાં તે સમે, મુલત દરોગા જે મન ગમે;
ધર પ્રદેશવિશે શુભ મતી, રાખી લિધારખવાળાઅતી. ૧૪
૮ હય ગજ રથ અધિક વાહનો, સાજ સજ્યો સહુ લેખાવનો;
લગ્નસાધી તતક્ષણ ચાલિયા, વાટેયના નૃપ વિશ્રામિયા. ૧૫
૯ આજ સવારે પ્રયાગનિવિષે, નહાયા સહુ હરખી અતિશે;
યમુનાજી ઉતરવા લાગિયા, રામ ચરણ સહુ અનુરાગિયા. ૧૬
‘લેખાખબરઅમનેનૃપતિએ, મોકલ્યા આગળ અતિ પ્રીતિએ’
વાત કહી એવી તેમણે, શીશ નમાવ્યું મુનિવરચરણે. ૧૭

હરિગીત છંદ.

શિશ નામું મુનિપદકમળ અમજો, વિમળ કહિને વાતડી;
દિધ સાથ કોણિ છ સાત મુનિએ, કિંધ વિદા ચર તે ધડી;
મુણતાં જનક આગમન હરખ્યા, સર્વ અવધ નિવાસિઓ,
મન રામને સંકોચ અતિ સુર, સાથ શોચિત ભાસિઓ. ૧
મન મ્હાનિ કેકયિ કટિલાણીને, શોચ કરતી તે સમે;
કરું શું હવે દઈ કુષણ કોને? કડિકૃતી મન ખડૂ દમે;

પર નારિ નર અંતર મુદિત અતિ, એવું મનમાં આણિને;
 દિન ચાર રેહવાનું અધિક થયું, જનક આવ્યા જાણિને. ૨
 વીતી ગયા દિન એવિ રીતે, એય મન આનંદમાં,
 પ્રાતઃસમે ઉઠિ લાગિયા સહુ, સ્નાન કરવા ગંગમાં;
 કરિ સ્નાન દાન પુરૂષ નારી, પૂજતાં આતુર મને;
 ગાણનાથગુણનિધિ ગારિ શંકર, શુભ પ્રભાકર સૂર્યને. ૩
 પછિ શ્રીરમણપદવંદના કરિ, વિનવતાં કર જોડિને;
 વળિ માગતાં ઝાળા પસારી, સર્વ સંશય તોડિને;
 “પટરાણિ જનકિ રામ રાજ, અવધપુરિની ગાદિએ;”
 આનંદકંદ ચરણ કમળને, નિત અમે અભિવાદિએ. ૪
 ફરિ સહસ્રમાજ સ્વતંત્ર મુખનિધિ, મુખિ કરે પરિવારને;
 યુવરાજ પદ દે રામ હરખથિ, સુભગ ભરત કુમારને;
 સહુકોઈને એ મુખમુદા સિચિ, દેવ એવિ કરી દયા;
 દો લાવ જગજીવનતણે શુભ, જાણિશું મુખિયા થયા. ૫
 ગુરૂરાજ ગરિબનિવાજ, પ્રાત સમાજ સઃરઘુનાથનું;
 સહુ મુખદે રાજ્ય થજો અવધપુર, ભવ ખર્ષે ભલિભાતનું;
 નૃપ રામ અવધનિગાદિએ શુભ, વિધમાનજ હોયને;
 “તમ પાસ મૃત્યુ યાચિએ અમ, એજ દો સહુકોયને.” ૬
 મુણિ સ્નેહમય પુરજનતાણી, મૃદુવાણિ વિમળસુધાભરી;
 નિજ યોગ વિરતી જ્ઞાનિ મુનિજન, નિંદતા ધન્યોચરી;
 કરિ નિત્યકર્મ ક્રિયા સુભગ અતિ, સર્વ પુરજન એ રિતે,
 કરતા પ્રણામ રમારમાણને, તન પ્રકુલિત પ્રભુ પ્રિતે. ૭
 અતિ ઊંચ નિચ મધ્યમ વરગનાં, નારિ નર વિશ્રામતાં,
 નિજનીજ અભિરૂચિસમ સરવદા, રામ દરશન પામતાં;
 સનમાન પ્રભુ સાદર કરે નિત, સ્વર્ગ સુખ સૌ માણતાં,
 ગુણધામરામ રમારમાણને, સર્વકોઈ વખાણતાં. ૮
 રઘુવરનિ વાણી વિમળ મનહર, ખાળપાણી ભાવતા,
 પ્રિતિ ઝાળખી નિતિ પાળતા પ્રભુ, દુસહ દુઃખ તજવતા;
 સંકોચ શીળ સમુદ્ર રઘુવર, સરવને મુખદાવના,
 મન વદન પ્રસન સદા મુલોચન, સહુધિ સરળ સ્વભાવના. ૯
 કથતાં મુખે શ્રીરામગુણગણ, હૃદય જન અનુરાગિયાં,
 નિજભાગ્ય સુભગ વખાણવા મુખ, લાભ જાણી લાગિયાં;
 જગમાંય શું થાકાં અમે સહુ, પુણ્યપુંજ કહી વદે;
 નિત માનતા પોતાતાણું કરિ, જેમને રાઘવ રૂદે. ૧૦
 સહુ પ્રેમ મગ્નજ તે સમે મુણિ, આવતા મિથિલેશને;
 સંશ્રમ ઉડ્યા સસભાશ્રિરઘુવર, વાહ જોગી વેશને;
 નિજ પ્રાતસરવઅમાત્ય પુરજન, સાથ ગુરૂજન ગુણનિધી;
 આગળ ગમન કર્યુ રાઘવે શુભ, જાય સર્વે એવિધી. ૧૧
 અવિલોકિએ મહિપાળ જનકે, ચિત્રકુટને જ્યારથી;
 કરતા પ્રણામ ઉમંગભર મન, ત્યાગિ રથને ત્યારથી;

ઉર લાલસા ઉત્સાહ અતિશે, રામ દરશન કારણે;
 નહિ પંથશ્રમનો કલેષ લેશય, કોઈને ઉર ધારણે. ૧૨
 મન ત્યાં જ્યહાં રઘુનાથે સીતા, શોચવશ સહુ કોયછે;
 મનવીણ તનના દુઃખ મુખની, શુદ્ધિ કોને હોયછે;
 આવે જનક ત્યાં એવિરિતે, પાંચપાળા ચાલતા;
 સસમાજ સહુ પરિપૂર્ણપ્રેમે, નેહ નજરે ન્યાળતા. ૧૩
 આવ્યા નિકટ અન્યોન્ય જવ સહુ, મનવિષે અનુરાગિયા;
 સાદર સરવજન પરસ્પર ત્યાં, પ્રિતયિ મળવા લાગિયા;
 ન શકાય કહિ મુખ શેષ કવિથી, ભારતિય ભૂલી પડે;
 અન્યોન્ય રાજસમાજ સ્નેહજ, મુખે કથતાં નાવડે. ૧૪

દોહરા.

મુનિગણના પદ વંદવા, લાગ્યા જનક ભુપાળ;
 રઘુનંદન પરાણામતા, ઋષિઓને તેકાળ. ૧
 સહિત પ્રાત સહુ રઘુપતી, મળ્યા જનકને જાઈ.
 ચાલ્યા લેઈ સમાજને, પૂર્ણપ્રેમ અધિકાઈ. ૨
 આશ્રમ સાગર શાંતરસ, પૂર્ણ મુપાવન પાથ;
 સૈન્ય જાણું કરૂણાંદી, લઈ ચાલ્યા રઘુનાથ. ૩
 મહા જ્ઞાનધૈરાજ્યની, તોડિ નાખતી તીર;
 વચન સંશોચરૂપી મળે, નહિ નાજાનું નીર. ૪
 શોચ તથા વિશ્વાસરૂપિ, પવન તરંગ અતૂલ્ય;
 ધૈર્યરૂપી તટપરતાણું, તોડતિ વૃક્ષ સમૂળ. ૫
 ધારા તિવ્ર વિષાદ રૂપ, તોડે તટ તરૂં સાર;
 ભય સંશય ભ્રમરાવળી, પ્હોળો પટ નિરધાર. ૬
 મહાપ્રુદ્ધિ રૂપિ માછિએ, વિદ્યાનાવ વિવેક;
 ઝોકાવ્યું જન સહુ ભરી, આવી નહિ તટ એક. ૭
 વનચર કોળી ભીલડાં, કરે વિલોકિ વિચાર;
 પથિકે સર્વ ઉર હારિયા, નહીં પામશે પાર. ૮
 ઘુઘુઘુ કરતી જઈ મળી, આશ્રમસાગર કંઠ;
 ઉડ્યો ઉદધિ અકળાઈને, જાણ્યે થાતાં બેટ. ૯
 શોક વિકળ વ્યાકુળ દિસે, ખંને રાજ સમાજ;
 જ્ઞાન વિવેક રહ્યાં નહીં, દ્રઢ ધીરજ રજ લાજ. ૧૦

શિખરિણી છંદ.

વખાણી તેવારે, નૃપતિમતિ સદ્ગુણ શિળતા;
 નહાઈ શોકાખી, રૂદન કરિ સર્વે કંકળતા;
 ઉરે શોચે લોચે, પુરૂષ પ્રમદ વ્યાકુળ અતી;
 અરેરે ઊચારી, નયન નિર લૂછે પટ વતી. ૧

વદે સર્વે રોષે, દહ અધિક દાપો ગુણનિધી;
અરે આ શું કીધું, અહનિરા તું વાંકા કૃત વિધી;
તપસ્વી યોગીઆ, સિંધ સુર મુનીરાય મનમાં;
દશા દેખી કુઃખી, જનકનૃપની આવિ વનમાં.
૩ ઉરે લાગ્યું એકું, પ્રભુ પ્રિત સરીતા જળમહા;
ત્રિલોકે તો જોતાં, સમરથ ન તે કા ઉતરવા;
મહાકુઃખી દેહ, મુનિ સહુ ખગાકાર ખનિયા;
અરે ઉચ્ચારી, નયન નીર લુંછેછ કુખિયા.

વસંતતિલકા છંદ.

જેના મુજાનરવિથી ભવરાત્રિ નાસે,
સૂવેશુકિર્ણયિ મુનીકમળો વિકાસે;
તેને શું મોહ મમતા નિકટ ઘણેરી,
આ તો વડાઈ સિય રામ સનેહકેરી.
છે જનકમાં વિષયિ સાધક સિદ્ધ શાણુ,
એવા ત્રિવંધ જીવને શૃતિએ વખાણ્યા;
જેના ઉરે પ્રભુ સનેહ રૂડો ઘણાછે,
સાધુ સભાનિમંથ આદર તેતણાછે.
શોભે ન જ્ઞાન કદિ રાઘવપ્રેમ પાપે,
સૂકાનિ વીણુ જ્યમ વહાણુય વાત લાપે;
વીરહને મુનિવરે સમજાવિયા ત્યાં,
સૌ રામઘાટ કરિ સ્નાન સુખી થયા ત્યાં.
સૌ લોક શોકમય નારિ નરો અથોકે,
તે દી વિત્યા જળ વિના સહુનો સજોકે;
કીધો અહાર ન વિહંગ ખગો મૃગોએ,
તો શો સિચાર પ્રિય પ્રેમિજોનાતણાએ.
બંને સમાજ સહ રામ રમાપતી તે;
પ્રાતઃ સમે સરિત સ્નાન કર્યું સપ્રીતે;
બેસા સહુ વડતરૂન તળે નહાઈ ;
છે મંન તો મલિન ગાત્ર ન સૂખદાઈ.
જે વિપ્રછે અવધપૂરિતાણા નિવાસી;
જે મીથિલેશપુરના તપજ્ઞાનરાસી ;
જે હંસવંશઅવતંસ ગુરૂ ગુણાન્ધી;
જેછે પુરોહિત વિદેહતાણા અનાદી
જેણે સદાય જગમાં પરમાર્થ શોધ્યો;
સંસારસારઅનુસાર સુખોધ યોધ્યો;
લાગ્યા સહુ સદુપદશ' અનેક કહેવા ;
સદ્ધર્મ નીતિ વિરતી સુવિવેક જેવા.

૧. સાશ ઉપદેશ.

ત્યાં કૌશિકે કહિ મુખે સુકથા પુરાણી,
સર્વે સભા દુઃખને સમજાવિ વાણી;
કૌશીકને રઘુપતી મુખ એકું કહેછે;
હે નાથ કાલ જળવીણુ સહુ રહ્યાછે. ૮
કહેછે મુની ઉચિત કીધું સુહીત કાળે,
વીતી ગયો દિન વળી અઢિ પ્હોર આળે;
જાણી ગુરૂ નૃપ વિદેહ કહે સુવાણી,
ના યોગ્ય આહિ કદ ખાધું અનાજ આણી. ૯
ભૂપે કહ્યું સરવને અતિ લાગ્યું સાંરૂ,
નહાવા ગયા સરવ પામિ રજજ આરૂ;

કૃતવિલંબીત છંદ.

કૃણ કુલો દળ મૂળ વિવીધનાં, ભરિ ભરી રૂડિ કાવડ ભીલડાં;
૧ અશનકાજઅપારજલાવિયાભિલજનોસહુનેમનભાવિયા. ૧
ગિરિ થયો શુભકામદસર્વથી, જગત સ્વામિદેરામપ્રસાદથી;
પરહરે મનખેદ વિલોકતાં, નિરખિતે જનસૌસુખિયાંથતાં. ૨
વન નદો વણિ સ્વચ્છ સરોવરાં, ભુમિ વિભાગ રૂડાસહુશોભતા;
૨ મનપ્રિતાળદિસેસહુકોયનાં, હરખ ઊલટિઆ અતિ હોયના? ૩
વિટપ વેલિ રસાળ સહુ દિસે, સફળ કુલ સહીત અહનિરો;
ખગ મૃગો વદતા અનુકૂળમાં, ત્રિવિધ વાયુસુમંગળ મૂળમાં. ૪
શિતળ મંદ સુગંધિ વહે વને, અતિ ઉછાહ ઉરે જન સર્વને;
૩ વરણિબ્ધ ન સુંદરતા અતી, હૃદય થાકિ જતીજ સરસ્વતી. ૫
કરતિહોય ન ભોમિ અતિ પ્રિતે, જનકની પડેણાઈ રૂડિ રિતે;
સરવ લોક નહાઈ નહાઈને, જનક રામરજ રૂડિ પામિને. ૬
૪ નિરખિઆડ રૂડાંહરખી મહા.પુરજનોઉતર્યા સહુ ન્યાંત્યહાં;
કૃણ કુલો દળ કંદ અનેક ત્યાં, સુભગ પાવન સ્વાદ સુધા સમાં. ૭
સરવને અતિ સાદર તેસમે, ગુરૂવસિષ્ઠિજીએ મન જે ઝમે ;
ભરિભરીરૂડીકાવડમોકલ્યો, અધિકભારઅહારતણાગલ્યો. ૮
૫ અતિથિ પિતૃ ગુરૂસુર પૂજિને, કૃણ અહાર કરે જન સૌ વને;
હૃદય મોદ અપાર સમાજને, નિરખતાં પ્રિતથી રઘુરાજને. ૯

અંદકીડા છંદ.

૧ વિત્યા દો રૂડા ચાર સૌના મુખે એવિરિતે વને ત્યાં,
નરો નારિ સૌ મુખિઆરાં વિલોકી રમાનાથને ત્યાં ;
રૂચી એવિ બંને સમાજે સદા સાર સંસારકેરી;
ભલૂ ના વિના જનકી રામ રૂપું હૃદે જોડું હેરી. ૧
૭ સિતા રામ સંગે વને વાસ ચારૂ વિચારો સહીરે;
સદા કોટિછે હંદ્રપૂરી સમી સગવડો સૌ અર્હારે;

તથા રામ વૈદહિ સૌમિત્ર જે પ્રુન્યશાળી પવિત્ર;
ઉરે ભાવતું જોહને ગેહ તેને વિધી વંક મિત્ર. ૨
હશે પાંશરો દૈવ સૌના સનાદ અનાદીધિ જ્યારે;
થશે ત્યાહરે રામ પાસેજ રેવાનું સૂષે અમારે;
ત્રણે કાળ મંદાકિની સ્નાન સારું ત્રણે પાપ હર્તા,
વળી રામના દર્શને મોદમાંગળ્ય કલ્યાણકર્તા. ૩
તપસ્વી સ્થળે ચિત્રકોટે વને સૌ સુષે વિચરોછે,
વળી કંદ મૂળે કળાહાર સૂધાસમાં સૌ કરોછે;
સુષે વીતિ જાશેજ ધ્યાદ્ય એ સંવતો જોત જોતે,
ન જાતાં કદા જાણું છવમાં મેન આનંદસોતે.

દોહરો.

એ સુખ યોગ્ય ન લોક સૌ, કહે એકું કયાં ભાગ્ય?
ખંને રાજ સમાજનો, રામ ચરણ અનુરાગ. ૧

રાગ આખાહરણનો.

કરતાં મનોરથ જન સકળ ત્યાં, અંતરમાં એવીરીતે;
પ્રેમ સહિતનાં વચન સાંભળતાં, મન હરિ લે અતી પ્રીતે;
તેહ સમે શાણાં સીતાની માતે, મોકલી અવસર જોવા;
દાસી દોડતી આવી જઈને, નિજપર મન સહુ મ્હોવા. ૧
સર્વ સીતાજીની સાસુએને, સાંભળીને સાવકારા;
મળવામાટે આવ્યો ઉડીને, જનકતણે રાણીવાસ;
સાદર કૌશલ્યાદેવીએ સહુનું, સન્માન કીધું સારું;
આસન આપ્યાં સમયસમ સહુને, વિવેક કહું શું વાર. ૨
શીળ સનેહ નિમગ્ન દિસેછે, રાણિઓ ખંને કોર;
સાંભળિ વચન વિલોકિ તન કૃશ, પીગળે વજ્ર કોર;
નેત્રકમળથી નીર ઝરેછે, શિથિળ શરીરે સરવે;
અધોમુખ કરી મહિ આણતાં નખે, સોચવા લાગી સરવે. ૩
દીસે રામ સીતા પ્રેમકેરી, સરવે સહુણી મૂરતી;
વેષ બહુ ધરિ જાણ્યે કરૂણા, શોચ્ય હૃદયમાં ધરતી;
ધીર ધરી સીતામાત કહે ત્યાં, વાંકી વિધિની મતિ ધાર;
દૂધના ફિણને જ્યમ ફીડીનાખે, વજની કરચ વિચારો. ૪
સાંભળિએ શ્રવણેતો સુધાપણ; વિષમ નિરખિએ વીષ;
એવાં સર્વ કરાળછે કરતુક, વિરંચિનાં અહનીશ;
કાક ઉલુક બગ જ્યાં ત્યહાં ભાસે, વિરંચિના આ પ્રપંચે;
કોઈક તમ સરખાં હંસરૂપે, જે સહુ સદ્ગુણ સંચે. ૫
સંકોચ પામિ કહે તેહવારે, સદ્ગુણી દેવિ સુમિત્રા;
કુર્બળ દૈવતાણી ગતિ છે નિત, અતિ વિપ્રીત વિચિત્રા;
સરજે વળી પ્રતિપાળે પછી તો, વેગે કરેછે વિનાશ;
ખાજરમત સમ ભાસે મનેતો, વિરંચિ બુદ્ધિ વિલાસ. ૬

દોહરો.

દોષ ન કોઈતણો કરો, કૌશલ્યા વદિ વાણ;
ભાગ્યતણેવશ કુઃખ સુખ, લાભ તથા વળિ હાણ. ૧

રાગ રામત્રી

પદોરે પાપટ રાજ રામના; (એદાખ.)

સાંભળો દેવિ સુલોચના, શાણાં સીતાની માતા;
કહાણુ આ કર્મતાણી ગતી, એક જાણે વિધાતા. ૧

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧

જેહ શુભાશુભ કર્મનો, દિવ્ય છે કળદાતા;
શું કહિએ સખીતેહને, ભેદજાણ્યા ન જતા. ૨

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૨

સર્વતાણા શિશ ઉપરે, ઇશ આજ્ઞા અતીશે;
ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય ને વળી, વિષ પિયૂષને શીશે. ૩

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૩

મોહવિવશ થૈ શોચિએ, મન આણી કુસંચો,
અચળ અનાદિ એવા દિસે, વિરંચિના પ્રપંચો, ૪

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૪

મરણ જીવન મહિપાળનું, અતિ અંતર આણી;
ખિન્ન થઈ મન શોચિએ, જાણી નિજ હિત હાણી. ૫

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૫

સીતાની માત કહે સત્ય એ, વધાં દેવી સુવાણી;
સુકૃતની સીમા તમે, અવધેશનાં રાણી. ૬

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૬

લક્ષ્મણ સીતા રામજી, વિચરે વન જો એ;
સાશે મને નથી લાગતો, પરિણામ બુંડો એ. ૭

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૭

ખેદ હૃદય આણીને વદે, દેવી કૌશલ્યા ડાહ્યાં;
ભરતતણો મને શોચે, દારૂણ કુઃખે સમાયાં. ૮

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૮

ઇશપ્રસાદ પ્રતાપથી, તમ આશીર્વાદ;
સુત સુતવધુ શુભ પામિ હું, પુછ પ્રેમે રંનાદ. ૯

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૯

ખાધા નથી મેં અષ્ટે કદી, રામના સમ હાવે;
શોગન લઈતિના કહું હવે, હે સખી સદભાવે. ૧૦

સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૦

વિનય વડાઈ સુશીળતા, મારા વહાલા ભરતની;
ભક્તિ ભલાશ વિશ્વાસ ને, વળી રીત ભાવપત્ની.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૧
કહેતાં મતી પિગળી જતી, શેષ શારદકેરી;
સાગરને ઊલેચાયશું, સીપથી ન્યમ શેરી.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૨
“કુળદીપક સદા જ્ઞાણને, ભાઈ ભરતને ભાવે;”
વારંવાર કહેતા મને, મહિપાળ સુભાવે.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૩
કસિ જ્ઞેષ્ઠ્યે કનક કસોટિએ, મણિ હાથ ઝવેરી;
પુરૂષ પરિક્ષા કુપ્ત સમે, એથકી ન અનેરી.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૪
કહેવું એવું આજ માહરું, અનુચિત છે અતીશે;
શોકસનેહ શાણપણ, સખી થોડુંજ દીસે.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૫
ધીરધરી કહે કૌશલ્યા, મુણે હે મિથિલેશી;
કોણુ વિવેકનિધિ શકે, તમને ઉપદેશી.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૬
લાગ જ્ઞેષ્ઠ રાણી રાયને, સમજવજ્ઞે સ્નેહે;
આવ્યા અહીં તે ઉચિત કયું, સૌ પ્રકાર વિદેહે.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૭
લક્ષ્મણને તજ ભરતને, રઘુનાથ લે સાથે;
ભાવનું હોય જો ભુપમને, કરતાં કોઈ વાતે.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૮
તો ભલો યત્ન વિચારિને, કરજો એહ કામ;
શોચ મને ખડુ ભરતનો, પ્રેમ જોળખી આમ.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૧૯
ગૂઠ સનેહ ભરતતણા, મનમાંય વિશેશે;
શુભ પરિણામ અહીં રહે, લાગતો નથી લેશે.
સાંભળો દેવી સુલોચના. ૨૦

રાગ દેશાખ.

વરપાત્ર વહીગદરે, એવે આવ્યા આશ્વિનમાસ (એઠાળ)
જાણિ સ્વભાવનેરે, સાંભળિ સરળ મુવાણિ વિશેષ;
મગ્ન થયાં સહુરે, કરૂણારસ ભરપુર ઉદેશ.
કુલવૃષ્ટી થઈરે, નભથી દ્વનિ વણિ ધન્ય મુધન્ય;
સિંધ ચોગી મુનિરે, સ્નેહ શિથિલ ધરી મુખ મુન્ય.
રાણીવાસ ત્યારે, અચરજ પામ્યાં મન અતિશેજ;
સહુ છાનાં રહ્યારે, કોઈ ન ખોલે મુખ કશું સ્નેહ.

સુમિત્રા તે સમેરે, કહેછે ઉર ધરિ ધીર અપાર;
વીતી ગઈ જુઓરે, જામનિ યે ઘડિ અતિ મુખકાર ૪
મુણિ તે વાતદીરે, ઉઠ્યાં કૌશલ્યા સઃખીત;
ઉર સંક્રાંચતારે, વદતાં સદભાવે શુભરીત. ૫
ઉતારે વેગથીરે, દેવિ પદાશ નિશિ વિતિ જા્ય;
વણિ સહુ આવજ્ઞેરે, કરિને અમઝોપર કરૂણાય. ૬
આ અવસર હવેરે, અમને તમને સૌને પ્રાય;
ઈશ આધારછેરે, કે પછિ છે મિથિલેશ સહાય. ૭
વચન વિનય ભર્યારે, સાંભળિ જાણી સ્નેહ અપાર;
જનકપ્રિયા ત્યહારે, ચરણે લાગો કરતિ ઉચાર. ૮
વિનય તમોતણારે, એવો ઉચિત દિસે અતિસાર;
દશરથનાં પ્રિયારે, રઘુવરકેરાં માત ઉદાર. ૯
નિત આદર કરેરે, મોટાજન નિજના નિચનૂચ;
ગિરિ શિર તૂણુ ધરેરે, પાવક ધુન્ન ધરે શિરશોચ. ૧૦
સેવક તમતાણારે, મન કમ વચને છે મિથિલેશ;
તમનેતો સદારે, સહાય અપાર ભવાનિ મહેશ. ૧૧
છે કો જકતમારે, તમ સમ ચોગ્ય કહેા તમ તેજ;
દીપનિ સહાયતારે, શોભે શું દિનકરને સ્નેહ. ૧૨
રામ વને જઈરે, કરિ મુરકેરાં સરવે કાજ;
અચળ અવધપુરીરે, કરશે તે પછિ કોડે રાજ. ૧૩
રામભુજબળેરે, નર કિન્નર ને મુર સહુ નાગ;
નિજથળ તે સહુરે, વસશે મુખમાં સાનુરાગ. ૧૪
આગળધિ એ સહુરે, કહેછે યાગવલિક ઋષિરાય;
મુનિવાણી રૂડારે, કદિએ કોથી વૃથા ન થાય. ૧૫
કહિ એવું મુખેરે, ચરણે નમતી પ્રેમ સહીત;
વિનય મુણાવિચારે, મિથિલેશીએ અધિક ઉચીત. ૧૬
સીતાને મોકલોરે, મણિ મહિયરીયાંને સદયાય;
પાછી આવશેરે, દેવિ કરો એટલિ કરૂણાય. ૧૭

દોહરા.

કૌશલ્યાદેવી કહે, મુખે સીતાને આજ;
તેડી જાએને તમે, પુછવાનું શું કાજ. ૧
સીતા સહિત સુલોચના, ચાલ્યાં પામિ રજાય;
મુણે હવે સદભાવથી, રામકથા ઋષિરાય. ૨
પ્રિય પરિજનને જઈ મળી, વેદહી તેવાર;
જે ન્યમ ચોગ્ય જણાય શુભ, તેને તેહ પ્રકાર. ૩
અવિલોકી એ અવસરે, સીતા તપસ્વિનિ વેશ;
થયાં સ્નેહવ્યાકુળ સહુ, હૃદય વિષાદ વિશેષ. ૪

રામ વસિષ્ઠતાણી રૂડી, આજ્ઞા પામિ ઉદાર;
 નિજ ઊતારે આવીયા, જનકભૂપ નિરધાર.
 આત્મી અવિલોકી ત્યહાં, પુત્રી પરમ પવિત્ર;
 પિતા પુત્રિ મેળાપનું, વરણું સુખદ ચરિત્ર.
 ઉર આણી લિધિ જનકી, જનકભૂપે ભલિભાત;
 ને પશંણિ પ્રિયપ્રાણની, પાવનિ જગવિખ્યાત.
 હૃદયથિ ઉમટયો એ સમે, સાગર શુભ અનુરાગ;
 મહિપતિમન થયુ કીક ત્યાં, જાણ્યે તીર્થ પ્રયાગ.
 અક્ષયવડ ત્યાં વાધતો, સીતાસ્નેહરૂપિ સાર;
 રામપ્રેમશિશુ તે ઉપર, શોભે જગ પ્રિયકાર.
 મુનિ માર્તંડ ચિરંછરી, તે રૂપી મહાજ્ઞાન;
 જાણ્યે વિકળ વિલોકિને, સ્નેહનું જળ ખળવાન.
 રામપ્રેમશિશુને ગ્રહ્યા, બ્રહ્મતાં શુભ આધાર;
 ઉગર્થા તેથી એ સમે, જ્ઞાનક્રમી નિરધાર.
 મોહમગ્ન મતિ છે નહીં, નૂપ વિદેહનિ કદાય;
 સીતા રઘુવર સ્નેહનો, મહા મહિમા મુનિરાય.
 સીતાનાં માતાપિતા, વિકળ સ્નેહવશ ભારિ;
 ધરણી સુતા ધિરજ ધરે, સમય મુધર્મ વિચારિ.
 જનકભૂપતી જ્ઞેધને, જનકિ તાપસ વેશ;
 થયો પ્રેમ પરિતોષ શુભ, ઉર આનંદ વિશેષ.
 પવિત્ર કીધાં પુત્રિ હે, બહુધા બંને કૂળ;
 ઉજવળ સુયશ જગતવિષે, કહે સૌ મંગળમૂળ.
 ગંગાસમ શુભ કીર્તિ તુજ, પ્રિય પાવન કરનાર;
 ગર્હ અનંક પ્રદાંડમાં, પાપહરણિ સુખકાર.
 ત્રેણ વડાં સ્થળ અવનિમાં, ગંગાનાં ગુણધામ;
 તૂજ કીર્તિ સરિતાતાણાં, સર્વથળે શુભધામ.
 કહ્યું પિતાએ સત્ય સૌ, સ્નેહ સુવાણિથિ સ્હેજ;
 શરમાણી સીતા ઉરે, પિતાવાણિ મુણિનેજ.
 વળિ ઉરમાં આણી લિધી, માત પિતાએ સીત;
 હિતશિક્ષા આશિષ દિધી, પૂરણ પ્રેમ સહીત.
 વદતી સંકોચાતિ સતિ, અતિ મનમાં એવાર;
 રાત રહે જનક સ્થળે, નહીં ભલું નિરધાર.
 મરજિ જાણિને રાણિએ, કહિ વિદેહને વાણ;
 શીળ સનેહ વખાણિને, નિજ ઉરમાંય પ્રમાણ.
 બારંવાર મળી કરી, બેઠી સતિ ભરિ ભૂજ;
 વિદાય કરિ સન્માનિને, પુત્રિ મહાગુણધુજ.
 મધુર વાણિએ રાણિએ, લક્ષ્યે જ્ઞેધ લાગ;
 કહી ભૂપને ભરતગતિ, અતિ મનને અનુરાગ.
 સ્વચ્છ રમ્ય અમૃતશશી, ભરતતણે વ્યવહાર;
 સુણિ હરખ્યા મિથિલેશ મન, બહુપ્રકાર ખલિહાર.

- ૫ મીંચ્યાં સજ્જન નયનકમળ, તન પ્રકુલ તતકાળ;
 લાગ્યા સુયશ વખાણવા, મુદિત હૃદય મહિપાળ. ૨૫
- ૬
- ૭ તાં ગોકુલ જોવાને આંખરે, મધુરાના વાસી. (અંદાજ)
- ૮ મુણ સુમુખી થઈ સાવધાનરે, મારી શાણી સહુણી;
 તારાં વચન છે સુધા સમાનરે, મારી શાણી સહુણી. ટેક.
- ૯ ભરત કથા ભવબંધનરે, છોડાવનારી છેક;
 કહિ તે ખરી તે કામનારે, પામી રૂડો પ્રસંગ વિવેકરે.
 મારી શાણી. ૧
- ૧૦ રાજ્યનીતિ રૂડી સર્વધીરે, ધર્મ મુખ્યવિચાર;
 તેહસ્થળે હે તારૂણીરે, છે યથામતિ મારો પ્રચારરે.
 મારી શાણી. ૨
- ૧૧
- ૧૨ ભરત મુમહિમા આગળેરે, તે મતિ મારી સાર;
 પ્હોંચી ન શકતી પ્રેમદારે, કહુ શૂં હું તને વારંવારરે.
 મારી શાણી. ૩
- ૧૩ ગુણનિધિ ગાણપતિ શારદારે, સહુમુખનો શેશ;
 કોવિદ કવિ શાણાજનોરે, વળિ બુદ્ધિ નિપૂણ મહેશરે.
 મારી શાણી. ૪
- ૧૪
- ૧૫ ભરત પવિત્રચરિત્રનેરે, કીર્તિ તથા કર્તવ્ય;
 ધર્મ શીળ ગુણ શોભતારે, વડિ વિમળ વિભૂતિ સુદ્રવ્યરે.
 મારી શાણી. ૫
- ૧૬
- ૧૭ મુણતાં સમજતાં સર્વનેરે, સર્વથા સુખદ સદાય;
 ભરત ભક્તિરૂપી ગંગામારે, ગણિ અમૃત સહુજન ન્હાયરે.
 મારી શાણી. ૬
- ૧૮
- ૧૯ મુગુણ અનંત છે એહનારે, નિરૂપમ પુરૂષ વિશેષ;
 ભરત સમાનતો ભરતનેરે, જાણે વિધિ સુર મુની મહેશરે.
 મારી શાણી. ૭
- ૨૦ મેરૂ સમાન શું માનિએરે, તુલ્ય કરી એક શેર;
 કવિકુળમતિ એકું જાણિનેરે, સંકોચાય સદા શુભપેરરે.
 મારી શાણી. ૮
- ૨૧ અગમ સરવને છે સદારે, વરણિને કહેતાં વાત;
 જ્યમ જળહિણુધરણીતણારે, મીનગણકુઃખકહ્યુંનવજયરે.
 મારી શાણી. ૯
- ૨૨
- ૨૩ ભરતતણે મહિમા અતીરે, જાણી શકે મન રામ;
 પાણુ તે ન વરણી શકે મુખેરે, મેરૂ તુલ્ય મુમહિમા તમામરે.
 મારી શાણી. ૧૦

૨૧૬રામચંદ્રચરિત્રસિદ્ધરામસમાજસહિતઅધ્યાત્મજ્વાલાકહેછે. જનકરાજનવાવસિદ્ધ, ભરતગોસ્થમતપૂજેછે. (અધ્યાધ્યાકાંડ. ૨)

વરાણવી પ્રેમ પ્રમાદથી, ભરત સુમહિમા રાય;
જાણિ રૂચિ પ્રિયાપ્રાણનીરે, કહે વચન રૂડાં સુખદાયરે.
મારી શાણી. ૧૧

લક્ષ્મણ પાછાવળે પ્રિતેરે, જાણ ભરત વન સાથ;
સહુનું ભલુ એમાં ભ્રમનીરે, મત માને જો શ્રી રઘુનાથરે.
મારી શાણી. ૧૨

દવિ પરંતુ દષ્ટતારે, ભરત રઘુવર સ્નેહ;
પ્રીતિ પ્રતીતી પ્રેમનીરે, વાત કધવી શકાતી ન તેહરે.
મારી શાણી. ૧૩

જોકે જોતાં દિસે રામદેવે, શીજ ને સમતા સીમ;
ભરતેય ભાસે ભલો મનરે, સ્નેહ મમતાની સીમ અનીમરે.
મારી શાણી. ૧૪

સ્વારથકે પરમાર્થનેરે, કે સુખ લેવા સાર;
સ્વપ્ને ન ઇચ્છતો સ્નેહમારે, ભલો ભરતતણે વ્યવહારરે.
મારી શાણી. ૧૫

સાધનસિદ્ધિ એ ઇચ્છતોરે, રામ પદાર્થે સ્નેહ;
જાણુ પડ્યે મને તો પ્રિયારે, ભલો ભરતતણે મત એહરે.
મારી શાણી. ૧૬

ભુલીને કદિએય ભરતદેવે, રામ રજા મનમાંય;
ઊથાપશે નહિ આ સમેરે, સ્નેહવશ શોચ કરિએ ન કાંયરે.
મારી શાણી. ૧૭

રાજ યોગાધ ત્રિતાળને.

રામ ભરતતણે ગુણ ગ્રામ, વરાણવતાં સપ્રીત તમામ;
રાત્રી વીતી પલકની પ્રમાણે, જાતાં દંપતિ તે નહિજાણે. ૧

પ્રાતઃકાળ થયે મુનિરાજ, જાગી ઉઠ્યા એ રાજસમાજ;
કરી સ્નાન ગયા ગુરૂપાસે, રઘુનાથ મહા ઉલ્લાસે. ૨

વંદિ ચરણકમળ અભિરામ, વધા વચન. રામ સુખધામ;
નાથ ભરત સપરિજન માતા, શોક વિકળ કુપે દિનજતા. ૩

વનવાસ વસી કુપિઆરાં, નિકળેલાં ન ધરથી ખારાં;
સસમાજ આપ મિથિલેશ, ખડુ દિનથી સહેજો કલેષ. ૪

ચોગ્ય હોય કરો તે નાથ, હિત સૌનુંજે આપને હાથ;
એવી યુક્તિ કહી શ્રી વચનમાં, સંકોચાચા રઘુવર મનમાં. ૫

તન પ્રકુલિત અતિ મુનિરાવ, જાણી રામનો શીજ સ્વભાવ;
તમ પાંખે હે ગુણનિધિ રામ, સુખસાજ સમાજ તમામ. ૬

નેટ નરક સમાન કથનમાં, બંને રાજ સમાજના મનમાં;
જવનાજવ પ્રાણનાપ્રાણ, સુખનાસુખ તમ રઘુકળભાણ. ૭

તદજ તમને ગમે ઘર જેને, હશે વાંકો વિધિ સત્ય એને;
ખજિ જાઓ તે કર્મ સુધર્મ, શીજ ડાપણ નીતી પર્મ. ૮

જ્યાં ન ભાવ નવો નવો રાજ, સીતા રઘુવર પદપાથેજ;
ચોગ કુચોગ જ્ઞાન અજ્ઞાન, જ્યાં ન રામનો પ્રેમ પ્રધાન. ૯

તમ પાંખે કુખી જન જેહ, વળી સુખિયા અધિક નિજદેહ;
તેને જાણે તમે રઘુનાથ, વિરંચિના પ્રપંચ તમ હાથ. ૧૦

આપ આજ્ઞા સરવશીશ સ્નેહ, સૌનિ ગતિછે વિદિત તમનેજ;
આપ આશ્રમગમ ધરોપાય, થયાસ્નેહશિથિજ મુનિરાય. ૧૧

નમી રામ સીધાવ્યા વાસે, મુનિ આવ્યા જનકનૃપ પાસે;
રામ વચન રૂડાં મનભાવ્યાં, વસિષ્ઠે તે જનકને સુણાવ્યાં. ૧૨

શીજસ્નેહ સોહામણાં સ્નેહ, મુખે વરણ્યાં ન જાએ તેજ;
મહારાજ કરો અવ સૌથ, સૌના ધર્મસહિત હિત હોય. ૧૩

જ્ઞાન ધામ મુજાણુ પવિત્ર, ધર્મ ધીર નૃપાણ મુમિત્ર;
ટાળનાર કુઝ્યા તમ પાંખે, કો સમર્થ જોતાં જગ આખે. ૧૪

મુણીને મુનિ વચનરસાળાં, ભાવ્યાં નૃપને જાણી ગુણવાળાં;
ગતિ જાણી આણી ઉરધ્યાન, ભુલ્યા જનક વૈરાગ્ય મુજ્ઞાન. ૧૫

સ્નેહ શિથિજ ચિતવે મનમાંએ, આપિ અહિં ન કડું ભલુંકાંએ;
નિજ સત્ય સંકલ્પ પળાવા, કહું રામને નૃપ વન જવા. ૧૬

પ્રિય પ્રેમ સંકલ્પ પ્રમાણ, કર્યો સ્વર્ગનું કરિ પરિયાણ;
હવે આવી અમે સાનુરાગે, વનથિ મોકલશું વન આધે. ૧૭

આનંદિત થઈ વળશું ઘેર, સુવિવેક વધારી મુપેર;
એવીજનકતાણીસુણીવાણી, વળિસ્નેહશિથિજગતીજાણી. ૧૮

મુની તાપસ ગુરૂ વસિષ્ઠ, થયા પ્રેમ વિકળ ખનિ કિલ્લ; સમજિ સમય ધરિ ધીરરાય, સસમાજ ભરત ભાણી જાણ. ૧૯

આગળ આપને ભરતે એવારે, તેડી આણ્યા સૌ નિજ ઉતારે;
આસનઆપ્યાંસમયસમજાણી, વધાવેગેવિદેહસુવાણી. ૨૦

તાત ભરત તમેને વિદીત, રઘુવરનો સ્વભાવ સપ્રીત;
સત્યવૃત ને ધર્મનિરત, શીજ સ્નેહની સુભગ મૂરત. ૨૧

સહે સંકટ તે નિજ મનમાં, અતિ સંકોચવશ આ વનમાં;
માટે મનગમતી કહો વાત, શોચશમન તમારે હાથ. ૨૨

મુણી જનકભુપાળની વાણી, તન પ્રકુલ નયન આણિપાણી;
ધીર અંતર ધારી અપાર, બોલ્યા ભરત સમય અનુસાર. ૨૩

શાહુલ વિદીડિત છંદ.

સીતારામ સદાય પૂજ્ય મુજનાં, પીતા સમાજો તમે,
માખાપેય નહીં હિતેચ્છુ જગમાં, ગુરૂ સમા આ સમે;
કૌશીકાદિ મુનીશ મુજ સચિવો, જ્ઞાનાંબુધી અપ તો,
આજ્ઞાનો અનુગામિ સેવક હુંતો, મિથા પરીતાપતો. ૧

દો આજ્ઞા મજિ સર્વ સ્વામિ મુજને, પાળીશ તેહ પ્રિતિ,
ત્યાગીશોચ સહૂય આપ મનનો, બોલોજિ રૂડી રિતિ;

આવા જ્ઞાન સમાજના થળવિષે. પૂછે મને પ્રેમથી,
ગાંડૂ થેલું હુંતો મલીન મનનો. બોલીશ નિર્નેમથી. ૨
મોટો વાત કહું કરી લઘુમુખે, દુઃખે કરી દાઝતો,
મારો કુર્બળ દેવ જાણિ સમજે, બોલું હું તો લાજતો;
છે પ્રખ્યાત પુરાણ વેદ નિગમે, સંસાર સારે વળી,
સેવા ધર્મ સહચિ તે કણુછે, હે જ્ઞાનિની મંડળી.
સ્વામી ધર્મ સ્વઅર્થને જગતમાં, વીરોધ લેખાવનો,
અંધો આંખધિ ને બધીર જનને, શો બોધ દો પ્રેમનો;
રાખી રામનિ મર્જિ ધર્મવૃત્તને, સૌહીત સૌ સંમતે,
જાણી પ્રેમ કરે મુકાર્ય અતિ તે, પૂછો યું એમાં મને. ૪
વીલોકી મુરવલાવ સાંભળિ વળી, સદ્વાક્ય એ ભર્તનાં,
વેગે રાય વખાણતા સહુ મૂળી, વાક્યો રૂડાં આર્તનાં;
જોયો પ્રેમ અનેમ ક્ષેમ કરતા, શ્રીરામની ઊપરે ;
મહાભાગી અનુરાગિઆ ભરતનો, વીરહ ત્યાં ઊચરે. ૫

દોહરા.

સુણતાં તો અતિ મુગમ્હે, કોમળ સુંદર રહેજ;
હૃદય સમજતાં તો દિસે, અતી કઠોરજ એજ.
અગણિત અર્થ વચનતાણા, અક્ષર અતિ થોડાજ ;
એવાં માર્મિક વચન શુભ, ભરદાજ મુનિરાજ.
જ્યમ મુખ દરપણમાં દિસે, દરપણુછે નિજ પાણુ;
પણ તે મુખ ગ્રહ્ય જાણના, એવી અદ્ભુત વાણ.
ભૂપજનક વળિ ભરતજ, મુનિવર સાધુ સમાજ ;
ગયા જ્યહાં મુરકમુદના, શરદચંદ્ર રઘુરાજ.
સમાચાર એ સાંભળી, શોચવિવશ સહુ લોક;
નવા પાણિના યોગથી, જેવો મીનમન શોક.
કુળગુરુગતિ દેખી પ્રથમ, સર્વ મુરોએ સાર ;
સ્નેહ અત્યુદય વિદેહનો, અવિલોક્યો એવાર.
રામ ભક્તિમય ભરતને, જોયા જદા જરૂર;
અતિશે ઉર ગભરાઈને, હાર્યા ઉર સહુ સૂર.
રામપ્રેમમય સર્વને, નિરખી નજરે દેવ ;
સર્વે શોચવિવશ થયા, તજી સર્વ અહમેવ.
રામસ્નેહ સંકોચવશ, કહે સશોચ મુરરાજ;
રચો પ્રપંચ સુપંચ મળિ, નહિતો થયું અકાજ.
સમરિ મુશરૂએ શારદા, વિધ વિધ કરી વખાણુ;
દેવિ દેવ સહુ તુજ શરણુ, પાહિ પાહિ વદિ વાણુ.
ફેરવ ભરતમતી હવે, કરિ નિજમાયા માત ;
પાલ્ય અમરકુળ છળ કરી, હે ભારતિ ભલિભાત. ૧૧

શાણી દેવી શારદા. દેવવિનય સુણિ કાન;
૨ મુર સ્વારથિ જડ જાણિને, બોલી વચન નિદાન. ૧૨
મુજમત્યે કહે ભરતની, “મતિ ફેરવ હે માત;”
મુજે ન સહસ્ર નયન છતાં, શુભ મુખેર સાક્ષાત. ૧૩
વિધિ હરિ હર માયા મહા, જગમોહની અપાર;
૩ તે ન ભરતમતિ સાંચું કદિ, નિરખો શકે લગાર. ૧૪
તે મતિ ફેરવવા મને, કહે તમે સહુ કામ;
ચાંદનિ કદિ શું કરિશકે, ચંદ્રચારિ અભિરામ. ? ૧૫
ભરત હૃદયમધ્યે સદા, સીતારામ નિવાસ ;
ત્યહાં તિમિર શૂં રહિશકે, જ્યાં રવિતણા પ્રકાશ. ૧૬
એમ કહી ગઈશારદા, અતિ વેગે વિધિલોક;
વિકળ દેવ જાણ્યે દિસે, નિશિપ્રવેશ મન કોક. ૧૭
મુર સ્વારથિયા મલિનમન, કર્યો કુમંત્ર કુઠાડ;
૫ રચિ પ્રપંચ માયા પ્રખળ, ભય ભ્રમ આર્ત ઉચાટ ; ૧૮
કરી કુમાયા શોચતા, સર્વ મુર મુરરાજ;
ભરતહાથછે આપણું, સર્વે કાજ અકાજ. ૧૯
ગયા જનક પછિ ત્યાંધકી, શ્રી રઘુનાથ સમીપ;
સનમાન્યા સહુને ત્યહાં, રાઘવ રઘુકુળદીપ. ૨૦
૧ નિર્વિરોધ શુભ ધર્મજ, સમજ સમય સમાન;
રઘુકુળગુરુ મુખ આચર્યા, જે તપ તેજનિધાન. ૨૧
૨ જનક ભરત સંવાદ શુભ, સુણાવિચો સુખકાર;
ભરત ઉક્તિતણિ યુક્તિ કહિ, મુકતીપદ દાતાર. ૨૨
૩ આજ્ઞા જેવી દો તમે, હે રઘુવર ધરિ સ્નેહ;
શિશ ચઢાવિ સહુ પાળશે, મારો મતછે એહ. ૨૩
૪ સાંભળિ ગુરુવાણી સુખદ, જોડિ હાથ રઘુનાથ;
૫ સત્ય સરળ મુકુવાણિ શુભ, વધા વસિષ્ઠનિ સાથ. ૨૪
૬ વિદ્યમાન અહિં આપછો, મહાજ્ઞાનિ મિથિલેશ;
મારું કહેલું તમ આગળે, નિપટ સનિધ વિશેષ. ૨૫
આપનિ અને વિદેહની, આજ્ઞા જેવી હોય;
૭ તમ સોગન પ્રભુ આ સમે, સહિ શકીશ શિશ સોય. ૨૬
રામતણા સમ સત્ય સુણિ, મુનિવર મન મિથિલેશ;
૮ સંકોચાયા સર્વજન, સભા સહીત વિશેષ. ૨૭
ભરતમૂખભણિ નિરખતા, જન સહુ વારંવાર;
૯ બને ન ઉત્તર આપવો, કોઈય કોઈ પ્રકાર. ૨૮
સભા સર્વ સંકોચવશ, નીરખી ભરત કુમાર;
૧૦ ધરી ધિરજ ઉરમાં અતી, સમજ સમય અનુસાર. ૨૯
કુસમય નિરખી સ્નેહ નિજ, સંભાળ્યો મનમાંય ;
૧૧ જ્યમ વધતા વિધ્યાદ્રિને, નિવારિઓ ઋષિરાય. ૩૦

શોકરૂપી હિરાગુણ ત્યાં, હરિ મતિમહિ પાતાળ;
જગદ્યાનિ ગુણગણ વિમળ, કરિ વિચાર તે કાળ.
ભરતવિવેક વરાહરૂપ, અતિ વિશાળ તેજાળ;
મતિપૂજ્ય પાતાળથી, ઉધારિ શ્રમવાણ હાલ.
કરિ પ્રણામ સહુને ભરત, કરજેડી તે કાળ;
રામ રાય ગુરુ સાધુમતિ, ઉચરે વચન રસાળ.
અતિ અનુચિત અવિવેક મમ, ક્ષમજો સર્વ મુળાણ;
કહુ કોમળ વદનેધિ હું, અતિ કઠોર આ વાણ.
હૃદય સમરિ શુભ શારદા, મન માનસથી તેહ;
મુખપંકજ આવી વસી, શોભિત સુંદર દેહ.
શુભ વિવેક વળિ ધર્મદ્રઢ, નીતિશાળિ નિરધાર;
ભરતભારતી હંસાણી, સહુજનને પ્રિયકાર.
નિરખિ વિવેક સુલોચને, શિથિળ સનેહ સમાજ;
કરિ પ્રણામ બોધ્યા ભરત, સમરિ સીતા રઘુરાજ.

રાજ માફની ચોપાઈ.

પ્રભુ માત પિતા ગુરુસ્વામી, પૂજ્ય અતિ હિત અંતરજમી;
સ્વામી સરળ તે શીળનિધાન, આર્તબંધુ રામ ભગવાન. ૧
શરણાંગતના હિતકારી, ગુણગ્રાહક અવગુણહારી;
સ્વામિસરખાજ છે સ્વામીનાથ, ભવઆપે જોતાં ભલીભાત. ૨
હુસમાન તો હું જુજગમાં, સ્વામી આજ્ઞા કરી કહુ વગમાં;
સ્વામી આજ્ઞા પિતાતણાં વચનો, મોહવશ ઉથાપી ભર્યો મદનો. ૩
આવ્યો અહું હું સમાજ સંકેલી, મોહવશ મરજદા મેલી;
ભલાણુગાહિયાનિચજગમાં, મોટા અમીર કે રેંક વરગમાં. ૪
મનમાંય કદી ભુલિ ભાને, ઉથાપી હોય રામ રજને;
કહુંએય એવો જન કોય, સાંભળ્યો કે ન જોયો સોય. ૫
એવો તો હું જોતાં જગ સાર, કીધી મુરખતા સૌ પ્રકાર;
આપેએ અનુચિત કરણિએને, માની સનેહ સેવકતા બુદ્ધિએને. ૬

રાજ ગરબી.

મારા ગુણનાંધ ગરિબનિવાજ, બળવંતા સ્વામી;
રોત જોઈ તમારી થયો રાજ, અંતરજમીર. ૧
રૂડી આપકૃપા સુભલાઈ, બળવંતા સ્વામી;
ભલુ કીધુ માફ ગુણગાહ, અંતરજમીર. ૨
સહુ દૂષણ ભૂષણ સરખા, બળવંતા સ્વામી;
થયા આપકૃપાએ મેં નિરખ્યા, અંતરજમીર. ૩
નીતિ વાણી તમારી વડાઈ, બળવંતા સ્વામી;
જકતવિહિત નિગમાગમે ગાઈ, અંતરજમીર. ૪

જન દૂર કટીલ બળ ભારે, બળવંતા સ્વામી;
નીચ કુબુદ્ધિ કલંકી સંસારે, અંતરજમીર. ૫
અતી હોય અશંક શઠ જેવો, બળવંતા સ્વામી;
જન શરણે આવે કોઈ એવો, અંતરજમીર. ૬
એકવાર તો તેને કૃપાથી, બળવંતા સ્વામી;
કરી માનો પોતાનો સદાથી, અંતરજમીર. ૭
દોષ લાખો તેનામાં હોય જાણો, બળવંતા સ્વામી;
તોય રંચ ઉરે નવ આણો, અંતરજમીર. ૮
એવા ગુણનિધિ સ્વામી જગ જાણો, બળવંતા સ્વામી;
મુણી સાધુ સમાજ વખાણો, અંતરજમીર. ૯
કોણ સ્વામી એવા જગ જોતાં, બળવંતા સ્વામી;
સદા દાસનિવાજ પ્રેમ સોતાં, અંતરજમીર. ૧૦
આપથીય અધીક કરી રાખો, બળવંતા સ્વામી;
દોષ દાટી ને ગુણ સહુ દાખો, અંતરજમીર. ૧૧
નિજ કરતુત સ્વપને ન હોરો, બળવંતા સ્વામી;
મુખદાતા જે દાસને ઘણેરો, અંતરજમીર. ૧૨
શોચ દાસ સંકોચનો તમને, બળવંતા સ્વામી;
જ્યમ ઇડાનો ઊર કાચબિને, અંતરજમીર. ૧૩
તેવા સ્વામી ન અન્ય સંસારે, બળવંતા સ્વામી;
કહું સત્ય ભૂજ દોકી ભારે, અંતરજમીર. ૧૪
નાચે પશુ શુક પાઠ ભણેછે, બળવંતા સ્વામી;
ગુણ ગતિ નટગુરુ આધિનેછે, અંતરજમીર. ૧૫
એમ સંભાળી લીધી સહુ મારી, બળવંતા સ્વામી;
સનમાન કરી સૌથી ભારી, અંતરજમીર. ૧૬
કર્યો સાધુશિષ્યો ભણી સારો, બળવંતા સ્વામી;
ધન્ય કીધો મારો જનમારો, અંતરજમીર. ૧૭
કોણ પાળે કૃપાળુ વિના એવી, બળવંતા સ્વામી;
મહા વિદ્યાવળી રહુ સેવી, અંતરજમીર. ૧૮

ઈંદ્રવજ્રા ઇંદ્ર.

સરોક કે સનેહ શિશુસ્વભાવે, તણઅચોદ્ધાઅતિદુઃખદાવે;
૧ રમાપતિઆપરજાઉથાપી, અહીંહું આવ્યોહું જુઓતથાપિ. ૧
કૃપાળુ આપેનિજ સામુંજેઈ, ગણ્યો નહીં વાંક સુસ્વામીદ્રોહી;
૨ સહુ પ્રકારે ભલું માફ માન્યું, સુસ્વામિનું હેત રૂક પિછાન્યું. ૨
પદાંબુજે મંગળમુળનાળ્યા, સુસ્વામિ સાનુકુળ સ્નેહ જાળ્યા;
૩ બધી રિતેથી મમલાડ પાળ્યાં, કુમોહથી સંભવ કુપ ટાળ્યાં. ૩
સ્વભાવ ને આપનિ સુભલાઈ, કરી ઘણી મેં પ્રભુ મૂરખાઈ;
૪ સમાજસંકોચતણતમારો, અહીંહું આવ્યોઅતિદુઃખમારો. ૪

વિવેક અવિવેક ન જીર આણી, ક્ષમાકરોજી અતિઆર્તજાણી;
 સુભાણુસ્વામી સનમિત્ર પાસે, ખડૂ કહ્યામાં અવગુણુભાસે. ૫
 હવે રબ દા પ્રભુ રૂડિ રીતે, મુધારિ મારી સહુ વાત પ્રીતે;
 સદાય સંસારનું સાર જેમાં, સહુ સુકૃત્યોતણી મુખસીમા. ૬
 પ્રભુપદાવિંદપરાગ એવી, કરી ફુહાઈ રૂડિ તેની સેવી;
 કહું સહુવાત હું હૈયું યોલી, સહુ પ્રકારે મુખ સત્ય યોલી. ૭
 રૂચી સદા જાગૃત સ્વપ્નકેરી, પ્રકાશું આજે પ્રભુ તે રૂકેરી;
 મુસેવના સ્વામિનિ સ્નેહ સ્નેહ, સદા દિનેહે વિધિરાજ એહ. ૮
 તબાવિ સર્વે છળ દંભ સ્વાર્થ, તમા ન ચારે મળવા પદાર્થ;
 નહીં સુઆજ્ઞા સમ સ્વામિ સેવા, પ્રસાદ તે લેજન દેવ જેવા. ૯
 ગાણીશહુભાગ્ય અપાર મારાં, સુણી સુઆજ્ઞા વચનો તમારાં;
 ક્ષમાકરીદાષઅપારસ્વામી, સુખેસુઆજ્ઞાઉચરોસુનામી. ૧૦

હરિગીત છંદ.

કહિ એમ પ્રેમવિવશ થયા ખહુ, ભરત ઊચરતા રહ્યા;
 તન પ્રકુલ લોચન સજળ અતિશે, પ્રેમ સરિતામાં વહ્યા;
 પ્રભુપદકમળ જઈને ગ્રહ્યા અતિ, પ્રેમ વ્યાકુળ અંતરે,
 વરણ્યો નળય કવી વદન કદિ, સમય સ્નેહ અનંતરે. ૧
 સનમાન કરિ મૂકુવાણિએ અતિ, દીનદયાળે તે સમે,
 બેસાડિયા ગ્રહિ હાથ સમિપે, ભરતભાઈ મન ગમે;
 સુણિ નિરખિ ભરતસ્વભાવ સુવિનય, અપ્રમેય સુપ્રેમથી,
 સ્નેહે શિથિળ સસભા રમાપતિ, શુદ્ધિ તન મનની નથી. ૨
 મિથિલેશ મુનિ સ્નેહે શિથિળ અતિ, ભરતભક્તિ પ્રભાવને,
 મનમાંય સરવ વખાણતા જન, ભાવથી સુસ્વભાવને;
 મન મલિન સુર વરખાવતા કુલ, ભરતરીત વખાણિને,
 સહુલોક વિકળ કમળજળે કરમાય, જ્યમ નિશિજાણિને. ૩
 અતિ દીન દુખિઆરાં નિરખિ જન, બેય રાજસમાજનાં;
 મંગળ ચહે મારી મુવાંને, ઇંદ્ર અતિ નિલાંજનો;
 અતિ કપટ કાર્ય કુચાલમાં, સુરરાજ સર્વ શિરોમાણી;
 કરિ પરઅકાંજ સ્વકાંજ પ્રિયમન, નવ જુએ પરહિતભાણી. ૪
 રિતિ કાક સમ છે પાકરિપુત્રી, દ્રષ્ટિ પાણુ તેવી સદા;
 છળ મન મલીન વિવેક હિત નહિ, કોઈની પ્રતિતી કદા;
 અતિ કુમતિથી રાખેલું કરિ જે, પ્રથમ કપટ અતીઘણું;
 મેલ્યા ઉચાટ સરવતણે શિર, તેહ મુખ હું શૂં ભણું. ૫
 મનમોહ પામ્યા લોક સહુ ત્યાં, અધિક સુર માયાવડે;
 તજિ ના શકે અતિ પ્રેમ પ્રભુના, ઘાટ સહુ મનમાં ઘડે;
 અતિશે ઉચાટ થયો હૃદયમાં, કોઈ જન નહિ સ્થિર મને;
 ક્ષણ રૂચિ વન વસવાનિ વળિ ક્ષણ, સાંભરે ઘર સર્વને. ૬

જન દિવિધ મનગતિથીદુખિત અતિ, શાચમન નરનારિએ;
 સાગર સંરિત સંગમ થયે જ્યમ, વારિગતિ વીચારિએ;
 સંતોષ જન મન નવ લહે કદિ, જે દિવિત જાણાયછે;
 એકકને નથિ મમે કહેતાં, મન ઉદાસી થાયછે. ૭
 ગતિ જાણિ જનતણિ ઉરવિષે હસિ, કહે કૃપાધન તેસમે;
 આ પાકશાસન ચ્વાન સમ કરિ, માનું જે મુજ જન દમે;
 મુનિ સચિવમંડળિ ભરત ભૂપતિ, સાધુ મુકિ સહુકોઈને;
 લાગી પ્રબળ ત્યાં દેવમાયા, જન રહ્યા સહુ જોઈને. ૮

દોહરા.

અતિ સુરપતિછળ એસમે, નિજ સનેહ ભરપુર;
 દુખિઆરાં સહુ લોકને, જાણી રામ જરૂર. ૧
 સભા રાય ગુરુ ગુણુનિધી, મહિસુર મંત્રિ અનેક;
 ભરતભક્તિએ જહિ લિધી, સર્વતણી મતિ છેક. ૨
 જુએ રામભણિ સર્વજન, ચિત્ર લખ્યા ના હોય!
 જાણ્યે શિખવાડ્યાં વચન, વદે લાજિ સહુકોય. ૩
 ભરત પ્રીતિ અતિ નીતિ રૂડિ, વિનય વગાઈ સુવેષ;
 સાંભળતાં તો સુખદ પાણુ, કથતાં કઠણ વિશેષ. ૪
 અવિલોકીને જે તણી, સ્વામિભક્તિ લવલેશ;
 પ્રેમમગન મુનિમંડળી, મહાજ્ઞાનિ મિથિલેશ. ૫
 કહે કેમ કવિ કહિ શકે, મહિમા તેના મેર;
 ભક્તિ પ્રભાવે પ્રગટ થઈ, કવિઉર સુમતિ સુપેર. ૬
 મહિમા અતિશય આપ લધુ, જાણી માનિ જરૂર;
 કવિકુળ વરણુનની સિમા, સંકોચાઈજન પુર. ૭
 કહિ ન શકે ગુણુ રૂચિતાણી, છેક આધકતા આમ;
 ખાળ વચન સમ મતિ ગતિ, કવિકુળકેરિ તમામ. ૮
 ભરત વિમળયશ સ્વચ્છશશિ, સુમતિ ચકોરિ સુહોય;
 જન ઉરઅંત્રે ઉદિત શુભ, એકટંગે રહિ જોઈ. ૯
 નિગમાગમને સુગમ નહિ, ભરત પ્રભાવ પ્રતાપ;
 લઘુમતિ ચંચળતા કવિનિ, ક્ષમજે સજ્જન આપ; ૧૦
 કથતાં સાંભળતાં શ્રવાણુ, ભરતભાવ અતિશેજ;
 થાય ન હૃદય પ્રિતાણુ કો, સિતારામ પદ રહેજ ? ૧૧
 સ્મરતાં રાઘવ ભરતનો, પ્રેમ અતૂલ્ય તમામ;
 સુલભ ન જેને રામપદ, તે સમાન કો વામ ? ૧૨
 નિરખિ દશા સહુકોયની, દીનદયાળ દિનેશ;
 સુસારામ સર્વજ પ્રિથિ, જન ઉર પીડ વિશેષ. ૧૩
 ચિદાનંદઘન ચતુરવર, ધર્મ ધુરંધર ધીર;
 સત્ય સનેહ સુશીળના, સુખસાગર ગંભીર. ૧૪
 દશ કાળ રિચતિ જાણિને, નિરખી સમય સમાજ;
 નીતિ પ્રીતિપાળક પ્રભુ, વધા વાણિ રધુરાજ. ૧૫

પરમપાવની વાણિ શુભ, અધિક હીત પરિણામ ;
સુગુતાં અમિનિધિકાંસમઃ વદે રમાપતિ રામ.

૧૬

રાગ રામઝી.

વેદાંભ વનમાં વલવલે. (ઝિદાળ.)

ભાગ્યશાળી ભાઈ ભરતજી, ધોરી ધર્મના આપ;
પરમ પ્રવાણ સહુ વાતમાં, પૂર્ણ ભક્તિ પ્રતાપ.

ભાગ્યશાળી.

કર્મ વચન મન કાયથી, વહુ સાચી હું વાત;
તમની સમાન તમેજી, લોક વેદ વિખ્યાત.

ભાગ્યશાળી.

ગુરુ ગુણનિધિ મુનિમંડળી, મહા ગાની ગણાય ;
તેહ સમિપ ગુણ બંધુના, કસમય ક્યમ કહ્યા જાય.

ભાગ્યશાળી.

જાણોછો તાત તમે બધી, રવિકુળતાણી રીત;
સત્યસિંધુ પિતાજી તણી, પૂર્ણ કીર્તિ સુપ્રીત.

ભાગ્યશાળી.

સમય સમાજ જે આજનો, ગુરુજનતાણી લાજ;
હિત અનહિત ઉદાસિનતાણી, મનની વાત સુઝાજ.

ભાગ્યશાળી.

વિદિત તમોને હે વીરા, સહુનો મનમર્મ ;
મારો તમારો જે વળી, છે પરમહિત ધર્મ.

ભાગ્યશાળી.

ભાઈ ભરોંસો તમતણા, મને સર્વ પ્રકાર ;
તોપણ કહું કરું આપને, અવસર અનુસાર.

ભાગ્યશાળી.

તાત વિના ભાઈ આપણી, સહુ વાત સાક્ષાત ;
માત્ર મુનીશ કૃપાવડે, સુધરી ભલીભાત.

ભાગ્યશાળી.

નહિંતો પ્રજા પરિજન અને, પ્રૌઢ પ્રિય પરિવાર;
ધુળ મળત અમ સહિત સૌ, વીરા મારા વીચાર.

ભાગ્યશાળી.

ઊભા રહ્યાનો અવનીમાં, કોઈ રહેત ન ડામ;
અધિક કહું શું આપને, વધા એમ શ્રી રામ.

ભાગ્યશાળી. ૧૦

અવસરવણ જે આથમે, દિવ્ય તેજ દિનેશ;
થાય ન ક્યમ જગ સર્વને, કહો કોટી કલેશ.

ભાગ્યશાળી. ૧૧

બ્રાત તેવો ઉતપાત આ, કર્યો વિધિએ વિશેષ;
સાચવી લિધું સહુ આસમે, મુનિવર મિથિલેશ.

ભાગ્યશાળી. ૧૨

રાજ સમાજ સુઝાજ સૌ, ધન ધરાણી ધામ;
આપણી લાજ સુધર્મજે, સર્વથી અભિરામ.

ભાગ્યશાળી. ૧૩

ગુરુભાવ એ સર્વને, પાળે પૂરણ પ્રીત;
આખર સર્વ સાઈ થશે, એવી પૂર્ણ પ્રતીત.

ભાગ્યશાળી. ૧૪

સર્વ સમાજ અમેતાણા, તમારો જે કાંય;
ગુરુની કૃપા રખવાળ છે, ઘરમાં વનમાંય.

ભાગ્યશાળી. ૧૫

માતપિતા ગુરુ સ્વામીની, આજ્ઞા સુખદ વિશેષ;
ધર્મસીમા જેના પુણ્યથી, ધરાણી ધરે શેષ.

ભાગ્યશાળી. ૧૬

તે તમે પાળે પ્રીતથી, પળાવો મને આજ;
રવિકુળપાળક હે વીરા, થાઓ તજ સુખસાજ.

ભાગ્યશાળી. ૧૭

સાધન એક તાતનિ રજ, સહુ સિદ્ધિ દેનાર;
કીર્તિ સુગતિ શુભ વૈભવો, સુખદાની અપાર.

ભાગ્યશાળી. ૧૮

એકું વિચારિને અંતરે, સંકટ સહિને અનેક;
સુખી કરો પ્રજા પરિજનો, વીરા ધારો વિવેક.

ભાગ્યશાળી. ૧૯

વેચી લિધી મારી વિપતિઓ, મળિ બ્રાત સમાજ;
અધિક કહણ એમાં આપને, અચોક્કે કરવું રાજ.

ભાગ્યશાળી. ૨૦

જાણી કોમળ તમને કહું, વીરા કામ કઠોર;
અનુચિત નહિં એમાં કરૂં, કસમય ત્યાં કરું જોર.

ભાગ્યશાળી. ૨૧

માડીજયો મહારણવિષે, પડે જ્યાં અસિધાવ;
આવી ત્યાં હાથ આડો ધરે, એવો પ્રેમ પ્રભાવ.

ભાગ્યશાળી. ૨૨

સેવક કર પદ નેત્ર સમ, મૂખ તે સ્વામી હોય;
પ્રીતની રિત સુણી સુકવી, વખાણે મુખ સોય.

ભાગ્યશાળી. ૨૩

દોહરા.

અતિશય રઘુવર વાણિ શુભ, પ્રેમાંબુધિ સુખસાર;
જાણ્યે અમૃતરસવિષે, યોગીકાઠી બહાર.

૧

સાંભળિ સભા સમાજ સહુ, સમાધિ લાગિ સનેહ;
 દષિ ક્ષણ શારદ્યુખર, છાતી રહિ પણ તેહ.
 થયો ભરતના મનવિષે, ક્રીંતિ પરમ સંતોષ;
 સ્વામીની સન્મુખ થયે, વિમુખ સર્વ કુખ દાષ.
 વદન પ્રસન મનથી મટયો, અતિ વિષાદ ઉત્પાત;
 જાણ્યે મુંગા મુખે વસી, સહુવિધ શારદમાત.
 કરિ પ્રણામ પ્રેમે ભરત, વધા કમળકરજેડ;
 સાથ ગયાનું સુખ થયું, પોઆ મનના કોડ.
 લાભ મળ્યો જગ જન્મનો, હવે રજા જે હોય;
 કહું શીશ ધરિ સર્વથા, સાદર સ્વામી સોય.
 દો મુજને મુદયા કરી, તતિખ તે આધાર;
 જેને સેવિ શહસ્રધા, પામું અવધી પાર
 ગુરુઅનુસારન પામિને, કરવા શુભ અભિષેક;
 તીરથજળ અહિ આણિયું, તેના કરો વિવેક.
 એક મનોર્થ મને વડો, જય કહ્યો નહિ આજ;
 “કહો તાત” સુણિ ભરતજી, વધા વાણિ સુખસાજ.
 ચિત્રકૂટ મુનિઆશ્રમે, તીર્થ સુવિપિન અનેક;
 ખગ મૃગ રમ્ય સરોવરાં, નદિ ઝરાણાં સુવિવેક.
 પ્રભુપદઅંકિત અવનિ એ, પાવન પરમ અનૂપ;
 નિરખિ આધું જે હોયતો, આજ્ઞા કૌશલભૂપ.
 અત્રિમુનિની આજ્ઞા લઈ, ભરત ભાઈ ભલિભાત;
 વિચરો મુખે વિપિનવિષે, નિર્ભય થઈ મન સાથ.
 મુનિપ્રસાદથી વન ખધું, સહુ મંગળ દાતાર;
 પાવન અતિ સૌહાર્દમણું, ત્રિવિધ તાપ હરનાર.
 મુનિપ્રગવ આજ્ઞા દિએ, જ્યહાં તમોને ત્રાત;
 તીર્થતોય રાખો ત્યહાં, વધા એમ રઘુનાથ.
 સુખ પામ્યા મન ભરતજી, સુણિ રઘુવરની વાણ;
 શિશ નમાવ્યું મુનિપદકમળ, આનંદિત મન જાણ.
 ભરત રામ સંવાદ સુણિ, સકળ સુમંગળમૂળ;
 સુર સ્વારથી વખાણીને, વરપાવે નભ ફૂલ.
 ધન્ય ભરત જય રામ પ્રભુ, કહે હરખિ સહુદેવ;
 પૂષ્પવૃષ્ટિ કરિ નભયકી, જાણાવતા સહુ સેવ.
 મુનિવર વણિ મિથિલેશજી, સર્વ સભા મનમાંહ;
 ભરતવચન મુણિને થયો, અતિશય વિમળ ઉજાહ.
 ભરત રામ ગુણગ્રામ શુભ, સરળ પરમ વણિ સ્નેહ;
 વખાણતા મલકાઈને, વિધવિધ વિધિધિ વિદેહ.
 સેવક સ્વામિ સ્વભાવ શુભ, ક્યમ કરિ વરાણું પાર;
 પાવન પાવન પેખતાં, નેમ પ્રેમ નિરધાર.

મતિ અનુસારે એ સમે, સચિવ સભાસદ સર્વ;
 ૨ વખાણવા લાગ્યા પ્રિતે, ઉમટયો આનંદ પર્વ. ૨૧
 શ્રવણિ શ્રવણિ શ્રવણે સુભગ, રામ ભરત સંવાદ;
 ૩ ખંને રાજ સમાજ ઉર, દિસતો હર્ષ વિષાદ. ૨૨
 સુખ કુખ સમાન જાણતાં, રૂડાં રામની માત;
 ૪ કહિ ગુણ દાષ પ્રબોધતાં, સૂમિત્રા સાક્ષાત. ૨૩
 એક કરે રઘુવરતાણી, વિમળ વડાઈ વિશેષ;
 ૫ એક વખાણે ભરતની, શુભ ભલાઈ શુભ વેશ. ૨૪
 કહ્યું અત્રિએ ભરતને, શૈલ નિકટ શુભ કૂપ;
 ૬ રાખો તીરથ જળ ત્યહાં, પાવન વિમળ અનૂપ. ૨૫
 અત્રિની આજ્ઞા પામિને, ભરતે ત્યાં ભલિભાત;
 ૭ ચલાવિ દીધાં તેસમે, તીર્થતાણાં જળપાત્ર. ૨૬
 અત્રીમુનિ સાધૂ બધા, સ્નેહ સાનુજ આપ;
 ૮ ગયા જ્યહાં કુપ અનુપજે, જેનો પ્રોઠ પ્રતાપ. ૨૭
 રાખ્યાં સહુ પૂજ્યાશ્રમે, પાવન જળભાનન;
 ૯ મુદિત અત્રિમુનિ યોલિયા, એવાં વિમળ વચન. ૨૮
 અનાદિ શિદ્ધસ્થળ રૂડું, એજ પ્રભાવ અમીત;
 ૧૦ ધણાકાળ વીતી ગયા, નહિ કોઈને વિદિત. ૨૯
 સરસ ઠામ અવિલોકિને, સેવકજન મણિ સર્વ,
 ૧૧ કર્યો તીર્થજળ મૂકવા, કૂપ વિશેષ સુપર્વ. ૩૦
 વિધિવશ વિશ્વવિષે થયો, ક્રીંતિ પરમ ઉપકાર;
 ૧૨ મુગમાગમ અતિ ધર્મનો, જાણ્યે વિમળ વિચાર. ૩૧
 કહેશે લોક હવે સહુ, ભરતકૂપ ભલિભાત;
 ૧૩ તીર્થતાણા જળ ચોગથી, અતિ પાવન પ્રખ્યાત. ૩૨
 પ્રેમ મુનેમ સહીત જન, કરશે એમાં સ્નાન;
 ૧૪ કર્મ વચન મન કાયથી, વિમળ મૂઠ વિદાન. ૩૩
 કથતાં કુપમહિમા સકળ, ગયા જ્યહાં રઘુરાવ;
 ૧૫ સંભળાવિયો રામને, મુનિએ તીર્થપ્રભાવ. ૩૪

વસંતતીલકા છંદ.

૧૬ કહેતાં મુધર્મ ઇતિહાસ સપ્રેમ પ્રીતે,
 ૧૭ પ્રાતઃ થયો વિતિ મુરારિ રવી ઉદીતે;
 ૧૮ સૌ નિત્યકર્મ કરિ ખેડ વિરો બનીને,
 ૧૯ આજ્ઞાસુ અત્રિ ગુરુ રામતાણી લઈને. ૧
 સર્વે સમાજ સજિ સાજ સુવેશ સાદે,
 ચાલ્યા શિરામવનમાં ફરવા પયાદે;
 ચાલે ઉપાનવિણ કોમળ ચાણકજે,
 સંકોચ પામિ ભુમિ થૈ મૂઢ ત્યાં સહેજે. ૨

કાંઠા કુશાગ્ર વળિ કંકર ખાઠ જામિ,
સંતાડિ સૌ કટુ કઠોર કુવસ્તુ ભોમિ;
કીધો મૃદુ સુભગ માર્ગ ત્યહાં પળાતા,
પાયુ વહે ત્રિવિધ તે સુખ શાન્તિ દાતા.
દેવો કરે સુમન વૃદ્ધિ સુમેધ છાંયા,
દ્વાર્યાં કુશ્યાં તરૂં મૃદુ ત્રાણુ ઊપજવ્યાં;
નેત્રે નિહાણિ મૃગ પક્ષિ વદી સુવાણી,
સેવે સહુ ભરતને પ્રભુપ્રીય જાણી.
ખાતાં ખગાસુ જન રામ કહે મુખેથી,
તેને સહુ સુલભ સિદ્ધિ રહે મુખેથી;
શ્રીરામતા ભરતને પ્રિયપ્રાણુ જ્યા,
તેની કહે કયમ કરે નહિ દેવ સેવા!
એવી રિતે ભરતજી વનમાં ફરેછે,
એ નેમ પ્રેમયિ મુની મન આસરેછે;
રૂઠાં જળાશય વળી ભુમિના પિખાગો,
પંખી મૃગો ત્રાણુ તરૂં વન શેલ ખાગો.
શોભાયમાન સુવિચિત્ર પવિત્રશાળી,
મૃદી લિએ ભરત દિવ્ય થળો નિહાળી;
અત્રીમુની સુશિ કહે મન હૃદિ ભારે,
પ્રેમ પ્રભાવ ગુણુ નામય સૂચિયારે.
કોઈ સ્થળે કરિ પ્રાણામજ પાય લાગે;
ક્યાં સ્નાન શૂભ કરતા મન સાનુરાગે;
કોઈ સ્થળે વિપિન રમ્ય વિલોકતા તે,
આનંદ પામિ મનમાંય વખાણુતાને.
એસે કહી મુનિરજ શુભ પામિ પ્રીતે,
સંભારતા ઉભયગ્રાત સિતા સહોતે;
ન્યાળી સ્વભાવ શુભ સ્નેહ સુસેવનાઓ,
દે આશિષો મુદિત સૌ વતદેવતાઓ.
પાછા ફરે દિવસ પોર અઠી ગયેને,
ન્યાળે પ્રભુચરાણુપંકજ આવિ હેને;
જેયાં સુતીર્થ થળ સૌ ભરતે સનેહે,
સાનૂજ ધોર ધરિને દિન પાંચમાંહે.
કેતા હરીહરતાણુ સુયશો સહોતે,
વીતી ગયો દિવસ સાંજ થઈ સમેતે;
તિદ્ધા કરે સરવ લોક અશોક વેલેલા,
શ્રીરામના પુરાણુ સ્નેહવિષે કુખેશા.

રાગ ઓપાઈ ત્રિતાળનો.

પ્રેમે ઉડીને પ્રાતઃકાળ, કયાં સ્નાન લઈ સંભાળ;
સર્વ ભેગો થયો ત્યાં સમાજ, વિમ્ભ ભરત ને તિરહુતિરાજ. ૧

શુભદિન આજ છે માની મનમાં, રામ કહેતાં સંકોચાય મનમાં;
ગુરુ ગુણુનિધિ જનક ને ભરત, સભા સામું જોઈ પ્રભુ તરત. ૨
પામી સંકોચ મનમાં અતીશે, જોઈ અવની ભાણી અવનીશે;
૩ શોચ પામિ સભા સહુ તેહ, શીળ પ્રભુનું વખાણી સરનેહ. ૩
રામસમ સ્વામિ સંકોચવાળા, દીઠા નહિ કોઈ દીનદયાળા;
સુગ ભરત રામ રૂચી જાણી, ઉઠ્યા પ્રેમે ધીરજ મન આણી. ૪
કોડે કરિ પ્રભુપદ દંડવત, કરજોડી વદે વીર ભરત;
૪ રાખી સકળ રૂચી નાથ મારી, સહી સંકટ સનેહે ભારી. ૫
મારે માટે સંઘો સૌ સંતાપ, કુખ પામ્યા છે ખહુધા આપ;
હવે આજ્ઞા દા મુજને એવી, પામુ અવધિપાર જેને સેવી. ૬
જે ઉપાયે ફરી તમ પાય, જન સહુને ઝઠ નિરખાય;
૫ શીખ દા તે અવધ લગી આજ, ગુણુવંત ગરીબનિવાજ. ૭
મ પ્રજા પુરજન પરિજન ભાઈ, સહુની સરખી સનેહ સગાઈ;
ભગો ભવકુખ દાણુ ઘાય, તમસંગે જે વસિએ સદાય. ૮
તમ પાપે પરમપદ લાવ, એતો દાણુ કુખનાદાવ;
૬ સ્વામી સુગજાણી સહુ કોની, રૂચિ લાલસા રહેણી જનોની. ૯
પાળો પ્રણુતપાળ સહુકોને, બંને તરફ વિચારી જનોને;
એવો સહુ વિધિ આપનો સ્વામી, ભરોસો મને અંતરજનમી. ૧૦
૭ કરતાં વિમળ વિચાર ન શોચ, વળી મનમાં કશોય સંકોચ;
પીડા મારી કૃપા અતીત મની, તે એકેકરી કરી અનહદની. ૧૧
હઠી કીધો મને ભગવંત, કેવળ મુખે આ મુર્તિમંત;
એહ દોષ દૂર કરી સ્વામી, શિખવો ન્યાય નીતી ઉરજનમી. ૧૨
૮ એવો ભરત વિનય સુણી સાર, સભા સરવ વખાણુ અપાર;
ક્ષીર નીર જુદાં કરે હંસ, એવો વિનય જનક અવતંસ. ૧૩
સુણી દીનબંધુ બંધુ વાણી, છળહીણુ દીન મન જાણી;
દેશ કાળ સમય અનુસરતા, રઘુનાથ વચન ઊચરતા. ૧૪

રાગ કેદારો.

તાત તમારી અમારી સ્વજનની, પુરજન પરિજનકેરી;
ગુણુનિધિ ગુરુ મિથિલેશને ચિંતા, ઘર વનકેરી ઘણેરી;
૧૦ ગુરુ મુનિજન મિથિલેશ માખાપસા, શિરપર ગરિબનિવાજ;
કલેશ ન સ્વપને મુજને તમોને, વહાલા મારા વિરાજ. ૧
મારો તમારો પરમ પુરુષારથ, સ્વાર્થ પરાર્થ મુધર્મ;
પાળજે પ્રીતે બંને ભાઈ, તાતની આજ્ઞા પરમ;
૧૧ એમ કર્યે અવનીવિષે વળી, વેદ રહે ગુણુગાઈ;
મંડજિક મહિપાળોમાં આપણી, થાશે વિવિધ ભલાઈ. ૨
મ્મત પિતા ગુરુ સ્વામીતાણીજી, શિખપાળે સુખરૂચે;
આલતાં નિત્ય સત્ય સુપંથે, પગ ન પડે કદિ નીચે;

એવું વિચારી અંતર ભાઈ શોય સરવૈ ત્યાગી;
વન અવધી લગી નગરી અધ્યાધ્યાપાળોમન અનુરાગી. ૩
દેશ પ્રેમીપ્રભ સુપરિજન, રોકડ રાજ્યભંડાર;
ગુરૂ પદરજ શિશ ઉપર સહુનો, ભાઈ વિચારો ભાર;
ગુરૂ માત અમાત્યકેરી, શિખ તમેતો શુધ્ધમાની.
માળજો સર્વ પ્રજા પૃથ્વીને, રૂડી વળી રાજ્યધાની. ૪
મુખિઆ રાજ્યમાં મુખજેવા જોઈએ, ખાનપાન મુખ એક;
પાળે પોષે એગ સકળને, વારૂ ધરિને વિવેક;
રાજ્યધર્મનો મર્મ સરવશ, હે વીરા એટલોજ;
જ્યમ મનમાં મનોરથ છુપા, રાખી સર્વ રહોજ

દાહરો.

કયો પ્રભોધ બહુ રિતે, ભરત ભાઈને સાર;
પણ સંતોષ ન શાન્તિમન, વિના કરો આધાર.
ભરત શાન્તસાગર ગુરૂ, સુરા સચીવ સમાજ
સ્નેહ તથા સંકોચવશ, રઘુવર ગરિખનિવાજ.
કૃપાસાગર કરિ દયા, દિધિ પાકુકા શ્રિકાર;
સાદર ભરતે શિશ ધરી, લીધી તે નિરધાર.
ચરણપાકુકા પ્રભુતાણી, અત્યૂતમ સ્વાધીન;
પ્રજાપ્રાણના એ રૂડા, જાણ્યે બે જામીન,
ભરતસનેહરતનતાણા, સંપટ એ બે શ્રેષ્ઠ;
અક્ષર બે જાણ્યે રૂડા, છવ યત્નના જેષ્ઠ,
કુશળકર્મનાં મંગલિક, જાણ્યે વજ્ર કમાડ;
સેવા સુધર્મનાં રૂડાં, વિમળ નેત્ર નિરધાર,
આનંદિત મન ભરતજી, લીધા તે આધાર;
સિતા રામ જાણ્યે રહ્યાં, એવું મુખ થયું સાર.
હિંદ કરજોડી એ સમે, માગે ભરત વિદાય;
પ્રતિ સ્નેહ ઉર લાવિને, બેઠે રઘુરાય.
કટિલ કુઅવસર પામિને, સર્વ લોકને શીર;
ઉચાટ મુકયા અમરપતિ, મુણે મહામુનિ ધીર,
તે ક્યાલ સહુને મુખદ, મળી અવધની આશ;
છવ જિવન આશા અમર, નેટ ન કર્યા નિરાશ.
નહિંતો લક્ષ્મણ રામજી, વળિ જનકીવિચોગ,
લોક કુરોગે હરખડી, મરત કરમને ભોગ.
રામકૃપાએ સુધરિઓ, મુરપતિતાણા કુપેચ;
ધાર્યું મુરનું થયું ગાણુદ બહુ, સાહ્યકારિ એ બેચ.

લલિત છંદ.

ભુજ ભરી ભરી, રામ બેઠતા; ભરત ભાઈને, મહા ખુશીથતા;
રસ મુ પ્રેમનો, રામનો લહો; કવિ મુખે કદી, જા્ય ના કહો. ૧

ઉમગિ પ્રીતડી, રૂડિ એ સમે; વચનથી વળી, સદ્મનને કમે;
ધીરમહા ઉમે, ધૈર્ય ત્યાગિને; ગળગળા થયા, ઊર લાગિને. ૨
અતિઅન્યોન્યનાં, આંસુઓહ્યે; ભઈભઈકહી, મૂખડાંજુએ;
નિરખિએ દશા, વ્રાતબેતાણી; મુર સભાસહુ, દીલકુ: ખાણી. ૩
ગાણનિધિ ગુરૂ, મુનિ મંડળી; નૃપનિએય ત્યાં, ધૈર્યતા ઢળી;
અનળ જ્ઞાનમાં, મંનજેમનાં; કનકશાં કર્યાં, પૂર્ણ પ્રેમનાં. ૪
અજગ જેમને, ઊપજાવિયા; વિરચિએ જુઓ, જડતથી સદા;
કમળનીરની, જેમ જડતમાં; વરતતા સદા, કહાપિ વ્યકતમાં. ૫
નિરખિ તેય ત્યાં, ભર્તરામની; પ્રિતડિ મહાવડી, સૂખધામની;
હૃદયમાં અતી, મગ્ન સૌ થયા; શુભવિરાગ ત્યાં, વેગળા રહ્યા. ૬
ગુરૂમતીગતી, તિર્હૂતીતાણી; ભુલિ પડી જ્યહાં, વ્યાકુળીખાણી;
ઉચરવી કરી, પ્રીતડી ત્યહાં; અવર લોકની, હે મુની મહા. ૭
૧ ભરત રામના, એ વિચોગને; વરાણતાં મુખે, કહે કવિ મને;
ઉર કહોરનો, લોકજાણશે; મુણિ વિચોગ આ, વ્યાકુળા થશે. ૮
૨ મન સંકોચ તે, મૂળને ઘણે; અકથ આ વળી, વિહુ બે તણા;
સમય સ્નેહ તે, યાદ આણિને; શરમ આવતી, શુદ્ધ વાણિને. ૯
૩ શુણ પ્રિયા ઉમા, પર્મ પાવની; પ્રભુકથા મહા, દુખ નશાવની;
ભુજભરી મળ્યા, ભરતભાઈને; શિખદિધીરૂડી, ગાણગાઈને. ૧૦
૪ હરખિ તે પછી, શત્રુધનને; હૃદય આણિને, વ્યાકુળા બને;
પજવશે નહી, પૂરમાં ગયે; ભરતભાઈને, ચાલજો કહ્યે. ૧૧

રાગ સીતાજીના મેહીનાનો.

૬ જાણી ભરતની મરજી તેવાર, સેવક સચિવો સહુ,
૭ લાગ્યા જઈતેહ નિજનિજ કાજ, સંક્ષિપમાં તે કહું;
૮ મુણી ધર પરિયાણ પ્રમાણ, બેરાજ સમાજને,
૯ અતિ દારૂણ દુખ થયું મંન, કહે કોની કને. ૧
૧૦ સાજ સજવા લાગ્યા સહુલોક, અધિક ઉર સોરતા,
૧૧ રહ્યા મનમાં ને મનમાંય; એતરના એરતા;
૧૨ વંદી પ્રભુપદકમળ વિશેષ, પ્રીતે બેચ બંધવા,
૧૩ પ્રભુ આજ્ઞા ધરી શિશ શ્રેષ્ઠ, ચાલ્યા નિજ પુર જવા. ૨
૧૪ મુની તાપસ વનદેવી દેવ, સૌના પાડ માનિને,
૧૫ વારંવાર કર્યું સનમાન, સરવનું સુજાણીને;
૧૬ ભુજભરિ બેઠયા ભરત સુભાવ, લક્ષ્મણને તે સમે,
૧૭ સીતાપદરજ ધરી નિજ શીશ, તન મન વચ કમે. ૩
૧૮ મહા સકળ મુમંગળ મૂળ, સમેમ આશિષ રૂડી,
૧૯ મુણી ચાલ્યા બે વિર બળવાન, વદૂ પ્રીત શી વડી;
૨૦ શીશનાચું નૃપતિને તેવાર, સાનુજ રામે પ્રેમથી,
૨૧ કરિ બહુધા ત્યાં વિનય વડાઈ, કહું મુખ ક્યમ કથી. ૪

૨૨૪ ભરનાદિ સર્વ રાજમંડળનું અયોધ્યામાં આવવું. જનકરાજનું પોતાની રાજધાનીમાં જવું. (અયોધ્યાકાંડ. ૨)

પામ્યા દેવ દયાવશ કુપ્ત, અધિક આ અવસરે,
આવ્યા વનમાં વળી સસમાજ, આણી પ્રેમ અંતરે;
દઈ આશીષ પુર ધરે પાય, પ્રીતે હવે તો તમે,
ધરી ધીર ચાલ્યા મહિપાળ, નમી પ્રભુને તે સમે.
ગુરુ ગુણનિધિ સાધુ ભુદય, સનમાની ને હિને,
જાણી મન હરિ હરની સમાન, વિદાય કર્યા પ્રિતે;
સાસુ પાસ ગયા ખંને પીર, ઉભા કરજોદિને,
વંદિ પદ પામી આશિષ શ્રેષ્ઠ, વળ્યા ત્યાં વળાવિને.
વામદેવ જાળાળી કૌશીક, મહાગુણધામના;
પૂરજન પરિજન સન્નિવ્રત, સચિવ શુભ કામના;
કરિ વિનય પ્રણામ વિશેષ, યથાચોગ્ય સરવને;
સાનુજ રામે કર્યા સૌ વિદાય, સુણો મુની શુદ્ધ મને. ૭
નર નારી નાનાં મોટાં સર્થ, પ્રેમી પ્રભુપદતણાં;
કર્યા વિદાય રામે સંપ્રેમ, સાદર સન્માની ઘણાં;

હરિગિત છંદ.

પછિ ભરતમાતતાણા સુભગપદ, વંદિ પ્રભુએ પ્રીતથી;
મળિ ભેટિ સુભગ સજ્જવિ પાલખિ, કરિ વિદાય સહીતથી;
અતિ શોચ ને સંકોચ મનનો, સહુ મટાડ્યો માતનો;
કરજો ક્ષમા કેકયિ જનની, રાષ નહિં કરિ વાતનો. ૧
મળિ માત તાત સ્વજન સરવને, જનકી ઉદાસમાં;
પ્રિયપ્રાણુ પ્રેમ પવિત્રણી ઘણિ, આવિ ફરિ પતિપાસમાં;
સહુ સાસુને મળિ ભેટિ ભુજ ભરિ, કરિ પ્રણામ પ્રીતાંકરે;
આનંદ થાય ન તેહ પિહુનિ, પ્રીત કથતાં કવિ ઉરે. ૨
સુગિણીખમ્ભભિમતપામિઆશિષ, સ્તબ્ધ રહિ શાણીસિતા;
પતિ પ્રીતમાં વળિ સાસુ પ્રિતમાં, સમાઈ રહિ વીનિતા;
સુંદર મગાવિ સજ્જવિ પાલખિ, સ્નેહથી રઘુપુગવે;
પ્રેમે ચઢાવી માત સરવે, કરિ પ્રયોધ ઉભા હવે. ૩
ફરિ ફરિ હજી મળિ ભાઈ ખંને, ચરણ શિર ધરિ સાદરે;
સમ સ્નેહથી પંહાચાડિઓ સહુ, જનનિઓ મન કુપ્ત ધરે;
સન્નિ સાજ ગજવાહન વિવિધવળિ, વાહી અનુપમ આપતા;
પરિયાણુ કંઈ ભુપ ભરતને દળ, સકળ મન સંકોચતા. ૪
પ્રિય રામ લક્ષ્મણ જનકી ઉર, સ્નેહથી સંભારતા;
સરવે અખોલા થઈ અચેતન, પંથપ્રતિ ચાલ્યા જતા;
ગજ વાજિ પશુ ઉર હારિયાં સહુ, વિરહ કુખનાં દાવિયાં;
ચાલ્યાં જતાં પરવશ પ્રમાણે, સર્વજન મન મારિયાં. ૫
ગુરુના વળી ગુરુ નારિના પદ, વંદિ શ્રી સાનુજ પ્રભૂ,
આનંદ વિસ્મય સહિત વળિને, આવિયા મઢિમાં વિભૂ;

સનમાન કરિ નીષાદપતિનું, પ્રભુ વિદાય કરે પ્રિતે,
અતિ વિરહવ્યાકુળ હૃદયમાં શુદ્ધ ચાલિયો શિશુનામિને. ૬
વનવાસિ કોણિ ભિક્ષ કરિયા, સૌ જુહારિ જુહારિને,
૫ વરછાંચ શ્રી સાનુજ બેઠા, વિરહ કુખ સંભારિને;
પ્રિય વિરહ વ્યાકુળ અકળ અજ, અનવધ અંતરમાં અતી,
મુખ શુક સ્નેહ વિચારિ વિરનો, શોચવિવશરમાપતી. ૭
શુભ ભરતસ્નેહ સ્વભાવ સુંદર, મધુર વાણિ ઉલાસથી,
૬ નિજ અનુજ પ્રાણુપ્રિયાપ્રતિ કહે, પ્રસંશી મુખ હાસ્યથી;
શુભ પ્રીતિ અધિક પ્રતીતિ કરણી, વચન મન ક્રમ સાદરે,
પ્રિયપ્રેમવશ શ્રીમૂખ વરણી, સાંભળો સતિ રઘુવરે. ૮
તે અવસરે ખગ મુગજનો સહુ ચર અચર ભૂધરઘણા,
રઘુવરદશા અવિલાકિ સહુતે, કુપિથયા મનમાં ઘણા;
નિરખી દશા રઘુનાથની સુર, વાર કુલ વરષાવિને,
ગતિ સર્વ કહિ ધરધરનિ વરણી, વિવિધ સેવા લાવિને. ૯
દીધા ભરંસો રઘુવરે ત્યાં. કરિ પ્રણામ સપ્રીતથી,
ચાલ્યા મુદિત નિર્ભય થઈ મન, ડર રહ્યો ન કહીયથી;
મઢિમાં ખિરાળે શ્રી અનુજ સહુ, રામ સુખદ રમાપતી,
પેરાગ્ય ભકતી જ્ઞાન જાણ્યે, તનધરી શોભે અતી. ૧૦

દોહડો.

નૃપ ગુરુ ભરત ભુદયનું, સુણો હવે વરતાં;
રામવિરહ સહુ સાજ ત્યાં, શિથિલ નહીં મન શાન્ત. ૧
મનમાંહે સંભારના, રઘુવર સુગુણનિકાય;
છાનામાના સર્વકોં, પંથે ચાલ્યા જાય. ૨
યમુના પાર થયા સહુ, ઉતરીને એ વાર;
તેહ દિવસ ભોજન વિના, વિત્યો મહા કુખકાર. ૩
ખિજે દિવસ ઉતર્યા સહુ, ગુણનિધિ ગંગા નેટ;
સગવડ સર્વ કરી દિધી, રામ સખાએ શ્રેષ્ઠ. ૪
ગોમતિ નહાયા ઉતરિને, ત્રિજે દિવસ સહુ ત્યાંય;
ઓથે દિવસે આવિયા, નગર અયોધ્યામાં. ૫
રહ્યા ચાર દિન જનકનૃપ, અવધપૂર એવાર;
રાજકાજ સંભાળિ સહુ, જવા થયા તૈયાર. ૬
સોંપિ સચિવ ગુરુ ભરતને, રૂકુ અવધપુરિ રાજ;
તિરહુતિ દેશે ચાલિયા, જનકરાજ સન્નિ સાજ. ૭
નગર નારિ નર સર્વજન, ગુરુ શિખ માનિ સશોક,
રામરાજ્યધાનીવિષે, વસતા સર્વલોક. ૮
પ્રભુ દરશનને કારણે, કરે વૃત ઉપવાસ.
તજિ તજિ ભૂષણ ભોગ મુખ, જિવે અવધની આશ. ૯

સમન્નવ્યા ભરતને, સચિવ સેવક સૌ મળિને;
સર્વે લિધું સંભાળિ, નીજ નિજ કાજ કરીને;
ખાલાવી લઘુત્રાત, શીખ દિધિ ભરતે સારી;
સોંપી શુભ સેવના, સર્વ માતનિ સુખકારી;
તેડાવિ સર્વ મહિદેવને, કરજેડી ભરતજી નમે;
વળિ વિનય કર્યો સહુથી રૂડો, કરિ પ્રણામ તેણે સમે. ૧

ભલું ભૂંડું ઉંચ નીચ, કાર્ય શુભ લાગે તમને;
કરશે નહિ સંકોચ, રજા દેતાં મુનિ મુજને;
પરિજન મહાજન મળ, તર્તે તેડાવી સહુને;
સમાધાન તેમનું, કરી સંતોખ્યા બહુને;

પછિ સાનુજ ગુરુગુણિધિધરે, ગયા ભરતજી ભાવથી.
કરજેડિ કહે કરિ દંડવત, મુનિવશ પ્રેમ પ્રભાવથી. ૨

આજ્ઞા આપનિ થાય, તો હું રહું નેમ લઈને;
ખાલ્યા મુનિ મુણિ વાણ, પ્રકુલ પ્રેમે બહુ થઈને;
સમજે કહો સદાય, કરોછો મન બહુ કોડે,
ધર્મ સાર જગ જેહ, હોય તે જોઈ હોડે;
મુનિની શિખ આશિષ પામિ રૂડિ, જોષિ તેડિ દિન સાધિને;
સિંહાસનપર પ્રભુપાદુકા, બેસાડી નિરૂપાધિને, ૩

કૌશલ્યાપદકમળ, ગુરુપદપદ્મ પ્રણમિને;
મૂળપાદુકાકરિ, મુલગ આજ્ઞા પામીને;
મહિ બનાવિ મનહરી, નંદિઆમે તપ કરવા;
કર્યો નિવાસ ત્યહાંજ, ધ્યાન ધરણિધરનું ધરવા,
શિર જટા બનાવિ મહા મુલગ, મુનિપટ અંગ ઉપર ધર્યા,
મહિ જોદિ પથારિ કરી રૂડી, વિવિધ વૃત ત્યાં આદર્યા. ૪

બોજન પટ આસન્ન, નેમ વૃત વિવિધ પ્રકાર,
કરે કઠણ વૃત ધર્મ, સહિત પ્રેમે એવારે;
ભૂષણ વસ્ત્ર મુલોગ, સૂખ અતિશૌ સૌ હળવે,
મન દમ વચ્ચે તેહ, તોડિ તૃણ તળિયું સરવે;
નિત રામ રામ રટતા મુખે, કુખે વિરહ દિન નિર્ગમે;
દિન ગણે રામ આગમનના, શોક કહો શીરિત સમે. ૫

અવધરાજ સુરપતી, પ્રસંશે નિજનું ઉવેખે,
લાજે જાણિ કુખેર, ધન દશરથનું અલેખે;
તેહ નગરમાં વસે, ભરત પ્રીતી હિણ મનમાં,
વસે ઉદાસી જેમ, ચંચરિક ચંપકવનમાં;

જન મહાભાગિ અનુરાગિને, રામચરણપંકજરને;
સુરમાવિલાસ મન ત્રાસિને, વમનધાન્યની જ્યમ તજે. ૬

દુતવિલંબિત છંદ.

દિન દિને કુખળી થતિ દહડી, મુખછખી બળતેજ પ્રભા વડી;
નિતનવો પ્રભુ પ્રેમ મુનેમથી, અધિક પૂછ્યો ઘટતો નથી. ૧
ધરમનું બળ વાધનું જાયછે, મન મલીન કદી નવ થાયછે;
જ્યમ પ્રકાશતિ શદ્દરૂત રૂડી, જળઘટી જઈ નિર્મળ તે વડી. ૨
નભદિપે રજની નિતર્યા પછી, અધિક શોભિતજેમ સુઆરસી;
મુલગ સંયમ નેમ ઉપાસના, સમ અને દમ તારક દાસના. ૩
ભરતના ઉર સ્વચ્છ અકાશમાં, ઝળકતા અતિ તેજ વિલાસમાં;
અચળ ધ્રુવ ઝગે વિશવાસનો; અવધિસોળકળાધર ગૌધણો. ૪
સુરતિ સ્વામિનિ તે સુરપંથ છે; અધિક સ્વેત અપાર ગુણંત છે;
શશિ મુશોભિત રામ સુપ્રેમનો; અચળ દાષવિના કુળક્ષેમનો. ૫
અધિક સ્વચ્છ સમાજ સહીત તે; નથિ માણા કશિનેહ વિલોકતે;
ભરતરેણિ રૂડી કરતૂતિને; વિરતિ ભક્તિ ગુણો સુવિભૂતિને. ૬
વરણવે કવિ એસરિ સૌ મને; ગમ ન શોષ ગણેશ ગિરાયને;
નિત પ્રતી પુજતા પ્રભુપાવડી; હૃદય પ્રીતિ સમે ન ઘડી ઘડી. ૭
બહુ પ્રકાર પદ નિત લાગિને; લઈ રજા સહુ કાજ કરે દિને;
પ્રકુલ ગાત્ર ઉરે સિયરામ છે; નયન નીર જિભે પ્રભુ નામ છે. ૮

દોહરા.

સીતા લક્ષ્મણ રામજી, વસે જુઓ વનવાસ;
ભરત ભુવન વસિને કસે, તપથી તન થઈ દાસ. ૧
બંને તરફથી સમજિને, કહે લોક સહુ જોગ;
સહુ પ્રકાર આ ભરતની, વિધિ વખાણવા ગોચ. ૨
નેમ વૃત મુણિ ભરતનાં, સાધૂ સંકોચાય;
દેખિ દશા મુનિરાય પાણ, મનમાં હે લજવાય. ૩
પરમપવિત્ર ભરતતાણાં, એ આચરણ અપાર;
મધુર મનોહર સુખદ શુભ, મુદ મંગળ કરનાર. ૪
કઠણ પાપ કળિયુગતાણા, તથા કલેષ હરનાર;
મહામોહની રાત્રિને, દિનેશ સમ દળનાર. ૫
પાપપુંજકુંજર પ્રતી, મહાખળાઢ્ય મૂગરાજ;
સમાવનાર સરસ દિસે, સૌ સંતાપસમાજ. ૬
જનમનને રંજન કરે, ભંજન આ ભવભાર;
રામરહેહ અમૃતતણા, શશિ સૌને સુખકાર. ૭
જાનકિ રામ સુપ્રેમનું, પિયૂષ પરમ પ્રવીણ;
ભરતજન્મ આ ભવવિષે, જો ન હોત છળહીન. ૮
મુનિમન અગમ નિયમ વિષમ, રામ દમ યમ વૃત જેહ;
કોણ આચરત તો કહો, ઉમયા તજિ સંદેહ. ૯

કુપ દરિદ્ર ભવદાહને, દૂષણ દંભ અનેક;		નિષ્કલંક શંકર સદા કોડે વસિ કેલાસ;	
કોના સુયશમિષે કહો, હરત રામ સવિવેક?	૧૦	કથા સર્વથા વરણિ કહિ, પ્રેમે ઉભયા પાસ.	૧૫
શઠ કળિયુગના જે ઘણા, વેદવિરુદ્ધ વિમૂખ;		ભરદ્વાજ મુનિરાજને, કાક ભૂયંડિ ખગેશ;	
કોણુ કરત ભરતજિ પિના, હુઠિને પ્રભુ સન્મૂખ?	૧૧	કહો અયોધ્યાકાંડ આ, બહુધા બનિયો બેરા.	૧૬
ભરતચરિત્ર પવિત્ર અતિ, સાંભળશે ધરિ સ્નેહ;		સપ્તકાંડસાગરભુષા, ભર્યા રામ ગુણભ્રામ;	
ચાર પદારથ પામશે, જન આ જગમાં તેહ.	૧૨	તુળસિદ્ધાસકૃતસેતુ ચરિ, બીજા ઉતર્યા	
સીતા લક્ષ્મણુ રામપદ, વધશે સ્નેહ સહેજ;		આમ. ૧૭	
ભવસંભવકુપ્ત ભાગશે, ભક્તી મોક્ષ આવેજ.	૧૩	શશિ નિધિલુન્ગ ભક્તીતણા, સંવત અતિ સુખકાર,	
સમજી ભાગુતાં ભાવથી, પ્રજ્ઞાનંદ અખંડ;		અષ્ટમિ વદ આશ્વિનતાણી, મહા મુલગ શશિવાર.	૧૮
રામનામ સંભારતાં, કુર તેને જમદંડ;	૧૪	તે દિન ભરતચરિત્રનો, અમળ અયોધ્યાકાંડ;	
		પૂર્ણ કર્યો બહુ પ્રીતથી, ઉરધરિ પતિ પ્રજ્ઞાંડ.	૧૯

શ્રી ગણેશાય નમઃ અરણ્યકાંડ પ્રારંભ.

શાર્દૂલ વિદીડિત છંદ.

આદી ધર્મ સુવૃક્ષાનું મુળ રૂઝ, જે જડતમાં સર્વથા,
પૂર્ણેદ્ધુ સુવિવેકસાગરતાણા, આનંદદાતા તથા;
પૈરાગ્યાણુજના રવીરૂપ રૂડા, અજ્ઞાન સૌ બાળતા,
સંસારાતપ સૌ અઘોઘ તમને, ટુકે રૂડે ટાળતા.
વાયુરૂપ કુમોહમેઘયુથને, નાખે વિખેરિ નિને,
કહાવે શ્રીપરિબ્રજકૂળમણિ જે, આરોપ હતા પ્રિતે;
સ્વામી સેવક સ્નેહિ રાઘવ ઉરે, વહાલૂ ન કો જે સમૂ,
એવા શ્રી અકલંક શંકર પદે, સ્નેહે સદા હું નમૂ.
ઘાટા મેઘસમાન સ્થામ શરિરે, આનંદદાતા અતી,
શોભીતાં પરિધાન પીત પટ સૌ, શેષાદિ માયાપતી;
શોભેછે ધનુ બાણ પાણિ યુગમાં, ભીડેલ ભાષો કટી,
નેત્રાંખૂજ વિશાળ ભાળ ઝળકે, ગ્લૌ કાન્તિ જેથી ઘટી. ૩
ધારેલી સુનટા શિરે રૂપસિમા, ગંભીર જોતાં ગુણે,
સીતા સાનુજ માર્ગમાં વિચરતા, સૌની પિઠાએ મુણે;
સીતાવલ્લભ જીવ જીવન રૂડા, જગદીશ જોગેશ્વરા,
એવા રામ ભલુ તજી સુખ સહુ, જે સ્વામિ માયા પરા. ૪
જે છે મિત્ર કુખે કુખી દિલવિષે, સૂખે સુખાળા સદા,
નિઃસ્વાર્થી પરમાર્થમાં રત ઘણા, દૂભે ન કોને કદા;
યમીનંદ પમાડનાર મિત્રમાં, કૂંપંથ છોડાવતા,
સત્પંથે નિજ મિત્રને ચલવતા, શ્રી રામને ધ્યાવતા. ૫
એવા જે મુજ મિત્ર પાવન મતી, સૌ દુઃખ વિશ્રામના,
માગું શ્રે પ્રભુપાસ તેમનું અતી, ભાડે ભિડે કામના;
આરાધી ઉત્તરાપુરી મુજતાણી, જે જન્મભોમી ઘણી,
આરંભૂ હું અરણ્યકાંડ ઉજ્જો, હે શ્રી અયોદ્યાધણી. ૬

દોહડશ.

રામતાણા ગુણ ગૂઢ તે, મુણા ઉમા સદભાવ;
જે મુણિ પંડિત મુનિજનો, પામે વિરતિ પ્રભાવ,
હરિવિમુખ જન જડતને, ધર્મ વિમુખ વણિ ધોટ;
પામે મોહ વિમૂઢ તે, દીપ દમ્પિ જ્યમ કીટ.
પૂરણ પ્રીત ભરતતાણી, મેં ખુજ મતિ અનુસાર;
વરણવિ વાર્ણવિકથી, અનુપમ જગ સુખકાર,

અતિપાવન અવ સાંભળો, પ્રભુચરિત્ર ધરિ પ્રીત;
જે સુર મુનિ મન રંજનિક, વન પસિ કરે સુરીત. ૪
એક વાર વિણિ પુષ્પ શુભ, નિજકરકમળ મુજતાણુ;
શિરવેણી ઉરહાર શુભ, બનાવિયાં રઘુભાણુ. ૫
સાદર તે ભૂષણ સરસ, પેરાવ્યાં ધરિ પ્રીત;
જનકિને જગદીશ્વરે, મુણા ઉમા શુભરીત. ૬
સ્ફટિક શિલાપર દંપતી, ખેડાં બુદ્ધિનિધાન;
શોભાખાણુ શિરોમણી, કોટિક કામ સમાન. ૭
સુરપતિ પુત્ર જયંતને, વાયસનો ધરિ વેષ;
રઘુપતિખળ જોવા ચહે, મહાશઠ મન ઉદેશ. ૮
કીડિ ચહે જ્યમ કોટિવિધ, લેવા સાગરપાર;
પર્વત ચઢવા પાંગળો, ગુણુ રસ કાવ્ય ગુમાર. ૯
ચાંચ મારિ સીતા ચરણુ, ભાગ્યે મહા અભાગ્ય;
અતિ વિમૂઢ મતિમંદનો, કારણ રૂપનો કાગ. ૧૦
ચાદ્યું રૂધિર ત્યાં ચરણુથી, રઘુવરને થઈ જાણુ;
ચઢાવિ ધનુષનિ પાણુછ પછિ, બાણુ કર્યું સંધાણુ. ૧૧
અતિ કૃપાળ રઘુલાલજી, સદા દીનપર સ્નેહ;
આવિ તેણું છળ કીધ સતિ, મૂરખ અવગણુજોહ. ૧૨
વિનાપરાધે કોઈને, હણે ન પ્રભુ કદાચ;
પાણુ રાહુચ શશિને શ્રેસે, સમય પડે જો પ્રાય, ૧૩
ધનુષ બાણુ લિધું પાણુમાં, છોડ્યું જ્યારે છેક;
જાણિ મોઘ જગદીશનો, થયું અનળ સમ એક. ૧૪
પ્રેરિત મંત્ર સુપ્રજ્ઞશર, ધાધું કરતું રમકાર;
અંતર ભય પામી અતી, નાહો કાગ ગુમાર, ૧૫
ધરિ નિજ રૂપ જયંત તવ, ગયો તાતની પાસ;
રામવિમુખ મુણિ તેમણે, ઉભો ન રાખ્યો પાસ. ૧૬
થયો નિરાશ નિપટ કપટિ, ઉપન્યો ઉરમાં ત્રાસ;
ઋષિ કુર્વાસા ચક્રભય, જેમ નિરાશ ઉદાસ. ૧૭
પ્રજ્ઞભુવન શિવલોકમાં, ફરી વળ્યો સહુ લોક;
અતિશય વ્યાકુળ અંતરે, સભય હૃદય અતિ શોક. ૧૮
ઉભો ન રાખ્યો એહને, કહ્યું ન કોઈએ ખેશ;
કહો કોણુ રાખી શકે, રામદ્રોહિ મહાનેશ. ૧૯

છપો.

માતા લેખે મરાણુ, તાત યમતુલ્યજ તેને;
થાય હળાહળ ઊર, મુઘા વમુઘાપર એને.
સારે શતરિપુતાણી, ગરજ સન્નિમત્ત સહેજે
વેતરાણી તેહને, થાય મુરસરિતા જે જે.
સહુ જગત તેહ જન દ્રોહિને, અનળયિ તમ અતી ધણું;
જે રામ વિમુખ અપરાધિઓ, અભાગ્ય તેનાં શૂં ભણું. ૧

દોહરા.

જ્યમ જ્યમ નાસે ઇંદ્રસુત, વ્યાકુળ અતિ કુખ દીન;
લ્યમ લ્યમ માએ રામશર, પાછળ પરમ પ્રવીણ. ૨૦
ઉગરે સંપે કદાપિ નેત્ર, ખારે ગ્રહે ખગેશ;
રામખાણથી ઉગરવું, એનો ખહુ અંદેશ.
વ્યાકુળ જેઠ જયંતને, સભય આશા નવ માય;
કોમળ ચિત નારદજીવી, ઉપજી ઉર કરુણાય.
વેગળેયિ ખુમ પાડતા, તિષ્ઠ તિષ્ઠ શાણવંત;
પ્રભુપ્રભુતા કથતા મુખે, નાકો જળ્ય જયંત.
સમજાવ્યો ખહુ નાસતાં, કહિ પ્રભુપ્રભુતા સાર;
તરત મોકલ્યો તેહને, રામ પાસ નિરધાર.
ત્યહાં જઈને શક્યસુત, વિનતી કરે અપાર;
પ્રાણપાળ રઘુખાળ હે, સાહ્યકાર સંસાર. ૨૧

શિખરણી છંદ.

“કહે પોકારીને, પ્રાણતહિતકતા મુખ દીને;
ગ્રહ્યા પાદાગ્ન્યજી, સભય અતિ આતુર થઈને.
પ્રભુ ત્રાહી ત્રાહી, રઘુપતિ દયાળુ મુરમાણી;
ઉગારાને હાવાં, પ્રભુ પિડ હું પામ્યો અતિધાણી.
ન જાણ્યું મેં પહેલાં, અતુલિત પ્રભૂતા ખળ અતી;
મતીમંદો ઘેરો, ખહુ હું અપરાધી રઘુપતી;
ભિતી પામ્યો ભારે, નિજકરમના સંભવ કુખે;
હવે આપ્યો શાણું, પ્રભુ તમકને હું સનમુખે.
ઉગારો કે મારો, રઘુપતિ નિવારો કુખ સહુ;
ભૂલ્યો સ્વામી ભારે, મતિ અમિત મોહાંધ હું ખહું;
સુગ્રી વાણી એવી, સદય ઉરથી આરત ભરી;
તજ્યો તેને ત્યારે, નયન રિશથી એકજ કરી. ૨

દોહરા.

કયો મોહવશ દ્રોહ અતિ. મુરેશકપૂત જયંત;
હનો ઉચિત વધ તેહને. કોઈ ન રૂક કહંત. ૧

પણુ પ્રભુએ કરિને દયા, તજ દિધો તેવાર;
કોણુ કૃપાળુ રામ સમ, સતી કહો સંસાર. ૨
ચિદાનંદ વસિ ચિત્રકુટ, કરે ચરિત્ર અનેક;
વેદવિદિત અમૃત સમાં, વારૂ ધરી વિવેક. ૩
અનુમાન્ધુ એવું પછી, રઘુપતિએ નિજ ઊર;
ભીડ થશે ભારે અહીં, જાણી મને જરૂર. ૪
માગિ સર્વ મુનિઓકને, વિદાય શ્રીરઘુરામ;
શ્રી સાનુજ ચાલ્યા પછી, કોટિકામ ધનશ્યામ. ૫
અત્રિ મુનિશના આશ્રમે, ગયા પ્રભુ શાણધામ;
આવ્યા પ્રભુ સુગિ મહામુની, ઉર હર્ષ્યા અભિરામ. ૬
પ્રકુલગાત્ર અત્રીમુની, ઉડિ ધાયા એવાર;
આતુર સત્વર આવિયા, નિરખિ રામ નિરધાર. ૭
કરે દંડવત પ્રાત ખે, મુનિએ લીધા ઊર;
નવરાત્ર્યા ખે બંધુને, નેત્ર પ્રેમજળ પૂર. ૮
વિલોકિ રામ છબી રૂડી, નેત્ર શિતળ નિરધાર;
આદર સહિત નિજાશ્રમે, આવ્યા પ્રભુ એવાર. ૯
પૂજા પરમ પ્રિતે કરી, કહ્યાં વચન શુભ રહેજ;
આપ્યાં મૂળ સુપૂજ રૂળ, પ્રભુ મન ભાવે તેજ. ૧૦
આસનપર ખેડા પ્રભુ, સીતા અનુજસહીત;
લોચન ભરિભરિ મુનિ જુએ, શોભા ધામ સપ્રીત. ૧૧
જોડિ પાણપંકજ ઉભે, મુનિવર પરમ પ્રવીણ;
કરે સ્તૂતિ રઘુલાલની, ઉપની પ્રીત નવીન. ૧૨

વસંતનિલકા છંદ

હે ભક્તવત્સળ કૃપાળ દયાળ ગહ્યા;
ફલિલ્ય સેવન મુગ્ધલ્ય શતી ગવાયા;
દાતા આકામિજનને નિજધામ વારૂ;
રનેહે નમી ભજ્ય પદાંબુજ આ તમારૂં. ૧
નિષ્કામ શ્યામ તન સુંદર દર્પ હર્તા
છો મંદરાદ્રિ ભવસાગરના સુભર્તા;
નેત્રામ્બુજ પ્રકુલ દોષ મદાદિ હર્તા;
આનંદકંદ રઘુનંદન જગતકર્તા. ૨
ખાહુ વિશાળ ખળ વૈભવ અપ્રમેય;
ત્રેલોક્યનાથ મુપ્રભા મુર સર્વ સેવ્ય;
ભાષો કટી કરવિષે ધનુખાણધારી.
આનંદકંદ રઘુનંદન કુ:ખહારી. ૩
શ્રી હંસવંશ અવતંસ નિશાચરારી;
છો ચાપખંડક મહેશતાણ્ય ભારી;

મુનીંદ્ર સંત જન રંજન દેહ ધારી;
આનંદકંદ રધુનંદન નિર્વિકારી.
વિશૂધ યોધ શુભ શોધતણા પ્રસારે;
હૃતા સમસ્તદુષણો જનના સદારે;
કામારિ વંદનિય સેવ્ય અન્નદિદેવે;
આનંદકંદ રધુનંદન સૂખ સેવ્યે.
લક્ષ્મીપતી સુખનિધાન નમામિ સ્વામી;
આનંદદાયક ઉદાર અપાર નામી;
બ્રાતા રમા સહપ્રભુ તમને ભજેછે;
વત્રારિ ને શશિ જ્યંત મુલાવ લેછે.
જે જન મત્સર વિના તમચરણ ધ્યાયે,
તે આ ભવાણુંવિષે ન પડે કદાચે;
વીતર્ક તર્ક લહરી ઘસડે ન તેને,
આનંદકંદ રધુનંદન પ્રીય જને.
સૌ વાસના તજિ ભજે જગ જે તમોને,
દાતા મુચિત ઉર હર્ષિત થે જનોને;
હંદ્રયાદિ સૌ સુખ તણ ભજતા મુલાવે,
તેને સ્વયંગતિજ પ્રાપ્ત થતી મુદાવે.
તૂં એક અદ્ભુત નિરીહ વિભો વિરાગી,
પ્રભાંડના ગુરૂ સનાતન છે મુહાગી;
એવા પ્રભુ ભજુછું હું નિત પ્રેમભાવે,
જેકો કુયોગિજનને સ્વપનેય નાવે.
જે કલ્પવૃક્ષ નિજભક્તજનોતાણાછે,
સૌના નિરંતર સુસેવ્ય કૃપાધનાછે;
શિષ્યોમણી સરવભૂષ અનૂપ રૂપે,
સીતાપતી નમુ ગણી અમિ વિશ્વકપે.

દાહર.

વિનતી કરિ મુનિ નામિ શિશ, કહે પછી કરજોડ;
તન્ને ન કદિ તમપદકમળ, મતિ મારી હરિ હોડ.
અનુસૂયા અત્રીપ્રિયા, પરમસતી મતિવંતિ;
પડે લાગિ ત્યાં તેહને, જનકિ અતિ હરખંતિ.
ઉઠાડિ તેને ભેટિ પડિ, અનુસૂયા એવાર;
સીતા વિનય મુશીજની, ભામનિ રૂપભંડાર.
અધિક સૂખ ઋષિપતિનમન, મુણજે મહા મુનીશ;
પાસે બેસાડી પ્રીતિ, ઉચિત દિવે આશીષ.
સકળ લોક સુખદાનિ જે, વારૂ રૂપ વૈદહિ;
જનનિ કોટિ પ્રભાંડની, જેના પ્રભુ પ્રિયસ્નેહિ.

મુનિવર મુંદરિ મહાસતી, મળવાથી તે માત;
૪ સુખી થઈ જ્યમ કુમુદની, રાત પામિ ભલિભાત. ૬
નિરખિ જેહને નેત્રથી, દુખ સૌ દૂર પળાય;
ગરૂડ નિરખિ જ્યમ સર્પ સૌ, ભયભિત નાઠા જાય. ૭
દિવ્યવસ્ત્ર ભૂષણ રૂડાં, કરાવિયાં પરિધાન;
૫ નિત્ય નવાં શુભ સ્વચ્છ જે, સીતા રૂપ સમાન. ૮
એવાં પવિત્ર વિચિત્ર પટ, જનકિને દિધ આણિ;
સનમાની પ્રિય વચન કહિ, પ્રીતિ ન જાય વખાણિ. ૯
કોમળ વાણિ વિમળ સરળ, કહે ઋષિપતિન વિશેષ;
૬ નારિધર્મ કોઈ મિષે, વખાણિને બહુ બેશ. ૧૦

રાગ ગરબી.

રધુપતિ રામ રૂદેમાં રહેજોરે, (અંશગ.)

૭ સાંભળ રૂડી શીખ રાજકુમારીરે.
મહાપરમપાવનપતિપ્યારી. સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે.
માતતાતને બ્રાતજે સારારે, આપણું અતિહિત ઇચ્છનારારે;
૮ તેતોપણયોડાસુખનાંદેનારાં. સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે ૧
સુખદાતા નારી સરવેનેરે, નિજનાથ અધિક કહું એનેરે;
નીચ નારી સેવે નજેતેને, સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૨
ધર્મ ધીરજ સ્નેહિ સંસારેરે, નીજ નારી મુક્તિ એ ચારેરે;
૯ પરપ્રાચવિપતવેળાજ્યારે, સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૩
વૃદ્ધોગીવિના ધનવાળોરે, બેરો અંધો કે જડ કોંઠી કાળોરે;
અતીદીનલંપટ કપટાળો, સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૪
નીજનાથ એવાનુંય નારીરે, અપમાન જે અતિ કરનારીરે;
૧૦ યમપુરુષ:ખબહુપામનારી, સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૫
નારીધર્મ મુનેમ સરવેનેરે, દિસે એકજ તે કહું તમનેરે;
પ્રેમ પતિપદ મન કમવચને, સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૬
પતિવ્રતા જગત મન મ્હોતારે, દીસે ચારપ્રકારની જતારે;
૧ સંત કહેશૃતિ સંમત સૌતાં, સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૭
ઉતમ મધ્યમ ને નીચ નારીરે, ચોથી લઘુપતિવ્રતા વિચારીરે;
૨ કહુંસમજવીસૌ વિસ્તારી. સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૮
મુજસ્વામિવિનાજગઆખેરે, અન્યપુરુષજનથિઅભિલાખેરે
૩ ઉતમસતિએકુદ્રકરિરોખે, સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૯
નિજ બ્રાત પિતા મુત જેવારે, દેખે પરપતિને નિત તેવારે;
૪ મધ્યમ સતિના રૂડા ગુણ એવા, સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૧૦
કુળધર્મ વિચારી રહેછેરે, આડે પંથે ન પગલુ ભરેછેરે;
૫ તેકનિષ્ઠત્રિયાશૃતિ કહેછે, સાંભળ રૂડી શીખરાજકુમારીરે. ૧૧

વિનાસમય અને ભય માધેરે, રહે તેથી રીઝી સ્વામિસાધેરે;
જાણીઅધમસતિભલિભાતે, સાંભળડૂંડીશીખરાજકુમારી૧૨
નાથને ડગનારી નહારીરે, પરપતિમાં રતી કરનારીરે;
ધારનકમાં તે પડનારી, સાંભળડૂંડીશીખરાજકુમારી૩.૧૩
ક્ષાણમુખ સાડુંદુખ વ્હારિ લેવુંરે, કોટીજનમલગીપછીરહેવુંરે;
નિચકોણજેસમજેનએવું, સાંભળડૂંડીશીખરાજકુમારીરે.૧૪
પતિવ્રતધર્મ જેહ પ્રેરેછેરે, છળ ત્યાગી શુદ્ધ આચરેછેરે;
વિનાશ્રમંતીશુભગતિલેછે, સાંભળડૂંડીશીખરાજકુમારીરે.૧૫
પતિ વિમુખાણી પતિને ભાંડેરે, બીજે જનમ જ્યાંજે ધરમાંડેરે;
ભરજેખતમાં તે રાંડે, સાંભળડૂંડીશીખરાજકુમારીરે.૧૬
નેટ સહજ અપાવનિ નારીરે, સ્વામિ સેવ્યે લહેગતિસારીરે;
છે હજ્ય તુણસિ હરિને પ્યારી, સાંભળડૂંડીશીખરાજકુમારીરે.૧૭

સુણી નામ તમારું સરવેરે, અખળા પ્રતિવ્રત આદરવેરે;
થશેશ્રેષ્ઠસામુખસંઘરવે, સાંભળડૂંડીશીખરાજકુમારીરે. ૧૮
તમેના પ્રિયપ્રાણ રાઘવનેરે, કયા પરાણીય કહિ જે તમનેરે;
તેના સંસાર હિતહરિવદને, સાંભળડૂંડીશીખરાજકુમારી.૧૯

અંદરી ડા છંદ.

સુણી શીખ સારી અતી સુખ પામ્યાં રૂંડી જનકીજી,
પદાંબુજમાં શીશ સ્નેહ નમાવ્યું ક્રીડીનાર રીઝી;
કૃપાધામ શ્રીરામ સ્નેહ કહે ભૂતપ્રત્યે વિચારી,
બિજે વંત જાડો મુની હોય આજ્ઞા રૂંડિ જો તમારી.
કૃપા રાખજો નાથ નિત્યે તમે હું કહું જોડિ પાણી,
કદાપી નહીં ત્યાગશે નેહ મારો મને દાસ જાણી;
પ્રભુ ધર્મના ધોરિ જે તેતાણી સાંભળી શુભવાણી,
સંપ્રેમે મહામુનિ જ્ઞાની વધા અંતરે પ્રીત આણી.
જુઓ જેમની સુકૃપા આજ્ઞા પરમાર્થવાદી અનંદી,
તમે રામ તે દીનબંધુ મૂઢુ બોલિયા અપ્રમાદી;
હવે જાણિ મેં શ્રી ચતુરાઈ સર્વે મુણે નાથ તે તે,
સહુ દેવ ત્યાગી તમેને ભજ્યશું રમાનાથ હેતે.
નહીં જે સમાને અતી કોય સંસાર સારે સદાય,
ખરે તેમને શીજતા આપિ તે કેમ ના હોય પ્રાય!
કહું કેવિ રીતે હવે સ્વામિ જાએ તમે મૂખ મારે;
કહા નાથ છો આપનો ઉરજમી અનામીય જ્યારે.
કહી એવું મહાધીર મૂની ત્યાહાં શ્રી પ્રભૂને વિલોકી,
પ્રફલિત દેહી વહે નેત્રથી નીર ઊરે પ્રશોકી;
મુખાંબૂજ સામૂ પરીપૂર્ણ પ્રેમે ભરી નેત્ર જોતા.
મહા રાજિ રાજ મુનીરાયજી થાય સૌ શંકખોતા.

કથા મેં કથ્યા જાપ તે તાપ તાપ્યા અહોરાત્રિ અત્રે,
દીઠા આજ સાક્ષાત શ્રીરામ જે યુગગોતીત નેત્રે;
અતી પૂણ્ય તેં દાન સહર્મ વેરાગ્યવાળો વિરાત્રે,
ભુરી ભાગ્યશાળી દિસે જન તે મુક્તિદા ભક્તિ પામે. ૬
કવી મૂખ ગાયે સદા રામનાં સૂચરિત્રો પવિત્ર,
મટે સૌ અસંભાવના સંસૃતી કુટૂતી હે સુમિત્ર;
સહુ કલેષ સંતાપને છેદતા રામના સૂચશોજે,
મુણે સાદરે જે રહે તેપરે રામ પ્રીતાણ રોજે. ૭

દાહર.

અતિ કહોર પાપોઘ કળિ, નહીં યોગ તપ જ્ઞાન;
તજ અન્ય વિશ્વાસ નર, ચતુર ભજે ભગવાન. ૧
મુનિઓની સ્તુતિ કરિ પ્રભુ, દીધું સુભગ વરદાન;
પૂષ્પવૃષ્ટિ થઈ નભધિ કહિ, જયજય કૃપાનિધાન. ૨
મુનિવરચરાણકમળવિપે, સ્નેહ નામી શીશ;
ચાલ્યા વનમાં ચોપથી, જે સુરતર મુનિ ધીશ. ૩
આગળ રઘુવર પાછળે, અનુજ સ્નેહસંયુત;
અલખરૂપના અવનિપતિ, જોગવિષ અબધૂત; ૪
હ્રીમયત્રાત મધ્યે દિપે, સીતા રૂપ અપાર;
જેવિ પ્રજા જીવની વચે. શોભે માયા સાર. ૫
હ્રીમત કહું વળિ આ સમે, જાણીને હૃદયમાંય
જેવી શરિણુ મધ્ય શુભ. રોહણિ ઘણિ શોભાય. ૬
નદી શૈલ વન શોભતાં, અવધૂરસ્થળો અઘાટ;
સ્વામિ જાણિ સાદર સહુ, વિમળ આપતા વાટ. ૭
જયહાં જયહાં જુગને કરી, જય રામ અતિવેગ;
કરે ત્યાહાં ત્યાં નભવિપે, છત્ર છાંય શુભમેઘ. ૮
આશ્રમ એક વિશાળઅતિ, વિલોકિયો વનમાંય;
સુરપતિસદન ન તેનિસમ, જેતાં માણા ન કાંય. ૯
અતિશુભ આંખાવાણિયાં, બાગ અનેક વિશાળ;
મુનિઓએ સુખનાવિયા, વિવિધ પ્રકાર રસાળ. ૧૦
દિવ્યવૃક્ષ દીપે બહુ, સદૃશ સદૃશ સપત્ર
જેતાં મુણતાં સર્વનાં, મનમોહાયજ તત્ર. ૧૧
પાર વિનાનાં પક્ષિ શુભ, નિર્મળ તેં નવરંગ;
મધુર શબ્દ મોહિત કરે, કુજે વિવિધ વિહંગ. ૧૨
નિજ નિજ આશ્રમ અભિનવા, તેપર તુણસીછોડ;
શ્રી સાનુજ રઘુરાજત્યાં; બિરાજ્યા મહાકોડ. ૧૩
આપિ સુઆસન મુદિતમન, ખુનિ પડણાઈ કીધ;
કંદ મૂળ રૂંડ અમિ સમાં, આણિ રામને દીધ. ૧૪
જનકિ લક્ષ્મણ સહિતપ્રભુ, ભોજન કયું ભલિભાત;
દિધાં સુભગ વરદાનત્યાં, જેને જેવો ભાવ, ૧૫

(અરણ્યકાંડ ૩) વિરાધ રાક્ષસે વાટમાં સીનાનું હરણ કર્યું. વિરાધને મારી રામચંદ્રનું શરભંગમુનિના આશ્રમમાં આવ્યું. ૨૩૧

તે દિવસે ત્યાં રઘુવર, નેહ કીધ નિવાસ;
કરિ પટ્ટણાગત રૂઢિરિતે, મુનીઆએ નિજવાસ.
પ્રાતઃ કાળે ઉઠિકરી, રૂધ રઘુકુળદેવ;
શૌચદ્વિયા કરિ સ્નાનકરિ, પ્રેમે પાર્થિવસેવ.
સહુ મુનિઆને તેસમે, નામ્યું શિશ રઘુરાય;
આશિર્વાદ સરવતણા, પામ્યા પ્રકૃલિત કાય.
સમરિ ગૌરિ શિવ સ્નેહથી, મુખપદ સિદ્ધ ગણેશ;
આલ્યા પ્રભુ પછિ પ્રેમથી, મુણા કથા મુખગેશ.
વન અનેક અતિ શૌભિતાં, ગિરિ સુંદર ગુણધામ;
આલ્યા જન્ય ઉલઘતા, શ્રી સાનુજ પ્રભુગમ.

કાવ્ય તથા શૈળાવૃત્ત છંદ.

આલ્યા જન્ય નિશંક, જનકી લક્ષ્મણ સાથે;
કરમાંહે કોદંડ, ભરૂલા તિર ખડુ ભાથે.
જતાં પંથમાં મળ્યો, વિરાધ અસુર મદમાતો;
ઘોર રવે ગરજતો, હૃદયમાં અધિક રિસાતો.
જાણ્યે કાળસ્વરૂપ, ભયંકર ભૂકટી ભાસે;
ધાત્રો વેગે ધીર, ઉગળુઅહિ જેમ પિકાસે.
આકાશે સહુદેવ, મહામુનિઆ ત્યમ વનમાં;
તેહસણે ઉરહારિ, માન્યું ભય અતિશે મનમાં.
ઘોર કઠાર ત્રિશૂળ, કયૂંછે ધારણ કરમાં;
મારેલા કેશરી, બાંધિ લીધેલ કમરમાં.
તેહ તરત લે ગયો, સીતા ચાલતાં ઉપાડી;
પામ્યા વિરમય રામ, જેહ ગુણધામ અનાદી.
સમજિ હૃદય તે સમે, કટિલ કેકયિની કરણી;
સંભળાવિ અનુજને, ખડુ વિધ શ્રીમુખ વરાણી.
અરે પ્રાત આ જુઓ, આપિ હડ લઈવન અખળા;
કર્યું કર્યું આ સમે, હાથથી ગઈ કરિ નખળા.
“મુકો કરવિ કરૂણાય, નાથ કરતવ્ય વિચારો;”
“ભુલે ન ભવિતવ્યતા, એમ આવે નહિ આરો.”
“હરખરૂં કર્યું હવે, ભાર શો અસૂરકેરો;”
“એણિ કરૂં ચકચૂર, રોણિ રણમાંહુ ઘણેરો.”
“એહા જુઓ ખનાવ,” એમ કહિ ભૂકટિ ચઢાવી;
પંચખાણ છોડિયાં, ક્રોધ અંતરમાં લાવી.
ઉપરા ઉપરી ખાણ, તાકિ તાકીને મારે;
વ્યાકુળ કર્યો વિરાધ, રામઅનુજે એવારે.
સીતાને તેવાર, રાખિ આવ્યો કહિં જઈને;
વિરોધ આણિ વિરાધ, ઉડ્યો ત્રીશૂળ ગ્રહીને.
મૂક્યું ક્રોધ કરિ ત્રિશૂળ, લક્ષ્મણપર લક્ષીને;
જાણ્યે કે જમદંડ, આવતો ધાતો ખસિને.

વિકળ સર્વ ખગ મૃગો, ખાપડાં ખીની ભાગ્યાં;
૧૬ તેજપુંજ તે ત્રિશૂળ, સર્ધા કો ખીવા લાગ્યાં. ૧૫
અવિલોકી એવાર, આવતું લક્ષ્મણ ઉપર;
૧૭ ક્રોધવંત થઈ હૃદય, ધનુષ લે ધાયા રઘુવર. ૧૬
ખાણ કરી સંધાણ, શ્રવાણ લગિ તાણિ તેવે;
૧૮ કાપિ નાખ્યું આવતાં, ત્રિશૂળને શ્રી રઘુદેવે. ૧૭
રજસમ કરિ રઘુવીર, ક્રોધ અંતરમાં આણી;
૧૯ માર્યુંખાણ વણિ એક, કાળ મણિધરણ તાણી. ૧૮
ભમરિ ખાઈભોમિમાં, પડ્યો નિજ શીશ ધુણાવી;
૨૦ ઉડ્યો વળી ગરજતો, આવિયો જ્યાં રઘુ દાવી. ૧૯
ઊગરશો નહિં હવે, ખાઈ તમને હું પિડાતો;
એવું કહેતાં મૂખ, અસુર અતિવેગે ધાતો. ૨૦
પ્રખળ પર્વતાકાર, આવિયો રઘુવર સામે;
૧ થશે હવે શું કહેઈ ક્ષોભ સુરગાણ મનપામે. ૨૧
૨ સો પવનની સમાન, વેગ ને તેજ તેનું વર; ૨૨
તૂટી પડતાં વૃક્ષ, ઉડી જઈએ અતિ પથ્થર.
૩ જીવ જંતુ જ્યાંલગી, રહેતાં હતાં જેટલાં; ૨૩
ભય પામી ભાગિયાં, થઈ વ્યાકૂળ તેટલાં.
૪ સંધાણી શર સાત, કાળરૂપી મણિધરશાં; ૨૪
હણ્યો હરીએ હાથ, આવતામાં તિર પરશાં.
૫ નિજરૂપે થઈપડ્યો, રૂપ અનુપમ તે પામી; ૨૫
દખી દુષ્ટિ નિજધામ, મોકલ્યો રામ અનામી.
૬ ખોદી ઘાલ્યાં ખાડ, હાડ નિજ હસ્તે તેનાં; ૨૬
જાણી પ્રભુ કરણિને, મુદિત મન મુનિ સરવેનાં.
૭ ઝટ જનકિ લપટાણિ, રામપદકમળે જઈને; ૨૭
અનુજ સહિત હે ઉમા, ચાલિયા પ્રભુ ખુશિ થઈને.

હરિગીત છંદ.

૮ શરભંગમુનિના આશ્રમે પછિ, આવિયા રઘુનાથજી;
૯ સુંદર અનૂજઅનંત જનકિ, તેહપાણ નિજ સાથજી;
શરભંગને આશ્રમ હવે પ્રભુ, જાણિ મનમાં આવશે;
૧૦ સુરનાથ પ્રથમ ગયેલ ત્યાં “મુનિ, રામને સમજવશે.” ૧
દિશિ ભેદ ખળ વસંતોજ્યહાં વણિ, સુરરિપૂ રાવાણ સદા;
૧૧ દરશાવજો મુનિનાથ પ્રભુને, અમતાણી અતિ આપદા;
સુરનાથના સંશય તિમિરયુથ, રામતેજ દિનેશજી;
૧૨ વણિ રાત્રિસમ રાવાણજીવનજ્યાં, ત્યાંમુઢી ખડુ કલેષજી. ૨
એવી શિખામાણ રામને મુનિહરણુ દેવા સુરપતી;
૧૩ આવેલ અધિક ઉતાવળેથી, સાંભળો ઉમયાસતી;
સુરનાથને રઘુનાથજીએ, તેક્ષણે દીઠો ત્યહાં;
૧૪ તપ તેજપુંજ મહા સુભગ રૂપ; મૂનિ મન મોહિત જ્યહાં. ૩

અતિ વેગવંત મરૂતસમ બળ, અશ્વ ચાર અનૂપછે;
 રથ જોઈ વિરમય પામિએ મન, તે ઉપર સુરભૂપછે;
 સ્પર્શે ન રથ પૃથ્વી ઉપર પાણી, અંતરિક્ષજ ઊડતો;
 શિર ઢળતુ શ્વેત સુષત્ર ચામર, વેગથી સ્વર્ગે જતો.
 સુરનાથને અવિલોકિએ ત્યાં, એ રિતે અતિસાદરે;
 સુખ પામિયા અતિશે રમાપતિ રામ મન સ્વઅંતરે;
 સુરનાથનો મહિમા સુગણ રૂપ, વાણ્વત્રુતા નિજમુખે;
 પ્રિયપ્રાણ જનકિને અનુર્વને, સંભળાપિ કહી સુખે.
 જે કારણે આઘ્યા ત્યહાં છે, સ્વર્ગમાંથી સુરપતી;
 કહ્યું તે ન કારણ કાંય પ્રભુએ, સાંભળો ઉમયાસતી;
 વચ્ચાંજ પ્રભુ આગમન સુગિને, ઝટ સુરેશે તેસમે;
 સારથિ કને રથ ફરવાઘ્યા, દૂરથી પ્રભુને નમે.
 કરિ વાર વાર પ્રાણમ પ્રભુને, ચિત દઈ ગુણગ્રામમાં;
 મન હર્ષ પામિ સુરેશ અતિશે, પછિગયો નિજધામમાં;
 પ્રભુ આપિયા મુનિઆશ્રમે પછિ, અધિક હૃદય ઉમંગમાં;
 બળધામ ત્રાત અનંત વળિ સતિ, જનકીપણ સંગમાં, ૭
 અવિલોકિ રામવદનકમળને, મુનિનયનઅલિ એ સમે;
 સાદર કરે રૂપરસનું પાન તપેશ્વરી ચિત જે રમે;
 અતિ ધન્ય જન્મ સરવ કહે મુખ, સર્વથા શરભંગનો,
 પરિબ્રહ્મ સગણ સ્વનેત્ર ન્યાળે, હર્ષ અનહદ અંગનો. ૮
 રઘુવીર ધીર કૃપાળ સુગંજે, મુનિ કહે મન લાજતા,
 શંકરતાણા મનમાનસરના, હંસરાજ પિરાજતા;
 પ્રભુ બ્રહ્મલોકવિષે જતાં વળિ રહિગયે તમકારણે,
 સુણ્યું શ્રવાણ જે પ્રભુ આપતા વન, વાહ રૂપ જહં વારણે. ૯
 દિનરાત પંથ નિહાળતો હું, સાંભળો પ્રભુ વાતહી,
 અવિલોકિ તે પ્રભુ આજ મુજની, અવશિતળ થઈ છાતહી;
 હું તો છું સૌ સાધનવિહિન હરિ, તોય મન દૈન જનગણી,
 કરિનાથ અધિક કૃપા હું ઊપર, ભાગ્યમારું શું કહું ભણી. ૧૦
 મહારો ન લવ ઉપકાર એમાં, કહું ખરું પ્રભુ આપને,
 વિદ્યાવળી વહિ આપની હરનાર, જન પરિતાપને;
 આ આશ્રમે દીન હીત કારણ, ત્યાં લગીજ રહો તમે,
 તન ત્યાગિ જ્યાં લગિ મળુ તમોને, એહું માગું આસમે. ૧૧
 વૃત યોગ જપ તપ યજ્ઞ કીધા, તે સમરપી રામને,
 શુભ ભક્તિનું વરદાન લીધું, આપનારું વિરામને;
 રચિ ભક્તિ મુનિશરભંગ એ વિધિ, સંગ સરવે ત્યાગિને,
 ધ્યાનસ્થ તત્ર બિરાજિયા વળિ, મોક્ષ મનમાં માગિને. ૧૨
 સીતા અનૂજ સહીત પ્રભુ તન, નીલવારિજશ્યામજી,
 વસન્તે નિરંતર મમ હૃદય તમ, સગુણરૂપ શ્રીરામજી;

કહિ એવું યોગાનળવિષે તન, બાળિને તે ઠામજી,
 વૈકુંઠ વાસ કર્યો જઈમુનિ, કરિ કૃપા શુભ રામજી. ૧૩
 હરિમાં ન લીન થયા કહું કારણ હું તેહતણું નકી,
 ૪ પેલાંચિ નિર્ગુણસગુણભક્તિ, ભિન્નભાવ ગણ્યાથકી;
 ઉમયા રમાપતિરામસમ અતિ, કાણુ કરણધામજી,
 સંસારસાગર વિષમહા, પિયૂષ પ્રભુનું નામજી. ૧૪

દોહર.

ઋષિએ સહુ અવિલોકિને, મુનિવરગતિ તેવાર;
 સુખી થયા અતિશે સહુ, નિજનિજ ઉરમાંજાર. ૧
 કરે સ્તુતી કરજોડિને, તેજપુજ મુનિવૃદ્ધ;
 પ્રણતપાજ રઘુબાળ જય, જય જય કરણકંદ. ૨
 ચાલ્યા વળિ આગળ વને, ઉમા રામ રઘુનાથ;
 મુનિકંજરચુથ તેયપણ, ચાલ્યા સહુ પ્રભુસાથ. ૩
 અસ્થિસમૂહ અતીઘણી, અવિલોકી રઘુરાય;
 પુણ્યું મુનિએને પ્રેમથી, ઉર ઉપની કરણાય. ૪
 શૂં પૂજો સ્વામી તમે, જાણોછો સહુ વાત;
 સમદરશી ઉરજામિ તમ, હે રૂડા રઘુનાથ. ૫
 ટોળાં રજનીચરતાણાં, મહાકૂર ઉરનાંય;
 શોધિ શોધિને તેમણે, ખાધા સહુ મુનિરાય. ૬
 આમિષ ભક્ષિ રૂઢિરપિએ, હાડ ચર્મ તજિ દૂર;
 ઢગ તેના ધરાણીપતી, જાણો તમે જરૂર. ૭
 દીન વચન એવાં સુણી, રઘુપતિને એવાર;
 આંસુ ભરાઈ આવિયાં, નેત્ર વહે જળધાર. ૮
 ફરકિ ઉડ્યા ભુજદંડ બે, બળ વિશાળ તેજાળ;
 નેત્ર થયાં આરકત અતિ, વ્યાઘો ક્રોધ કરાળ. ૯
 પાણુ લીધું પ્રભુએ ત્યહાં, ઠોકિ બેય ભુજદંડ;
 મુજે તાલ દઈ તે સમે, બોલ્યા વચન પ્રચંડ. ૧૦
 નિશિચર હિન પૃથ્વી કરે, એ “પણ” મારૂ પ્રમાણ;
 જો ન કરું તો જનનિને, પેટ પડ્યોતો પહાણ. ૧૧
 ચાલ્યા શ્રાદ્ધજુવનધાણી, ત્યાંથી કહિને તેમ;
 સહુ મુનિને આશ્રમ જઈ, સુખ આપું સહપ્રેમ. ૧૨
 મુનિઅગસ્તકેરો હોતો, શિષ્ય એક મતિમાન;
 નામ સુતિકાણુ તેતાણું, પ્રેમી પદભગવાન. ૧૩
 રામચરણસેવક સદા, મન ક્રમ વચને પ્રાય;
 અન્ય દેવનો ઉરવિષે, નહિ વિશ્વાસ કદાય. ૧૪
 પ્રભુઆગમન શ્રવાણુ સુણી, સુખ પામ્યો મન રહેજ;
 કરતાં વિવિધ મનોર્થ શુભ, આતુર ધાયા એજ. ૧૫

હે વિરંચિ આ અવસરે, દીનખંધુ રઘુરાય;
હું સમાનપર હેતથી, કદિ કરશે કરૂણાય? ૧૬
અનુજ સહિત હિત માંડું ચહિ, રામસ્વામિ સુખધામ;
નિજ શેવક ગણિને મને, મળશે શું અભિરામ? ૧૭
મુજને દ્રઢ વિશ્વાસ મન, નથી આવતો છેક;
કારણ ભક્તિ ન જ્ઞાન ઉર, પીરતિ તથા વિવેક.
કયો નથી સતસંગ કદિ, યોગ જાપ તપ જગ;
નહિ દ્રઢ અંતરથી અરે, ચરણકમળ અનુરાગ.
એક વાણિ પાણ રામની, સેવકસુખપ્રદ સાર;
તે પ્રિય જેને પ્રાણથી, તેને નહિ સંસાર.
પ્રભુ સમરણ કરનાર નર, કદિએ સ્વપ્ને કોય;
તે પ્રભુને ઉર પરમપ્રિય, ભલે પાતકી હોય.
એવા પ્રભુ પ્રકુલિત ઉરે, નિરખિશ નેત્રે આજ
ભાગ્યશાળિ હું સમાનકો, સુધર્મા સર્વે કાજ.
જે પદકમળ પરાગને, મુનિ અનેક મનમાંય;
ધ્યાન ધરે પાણ તે કદા, પાર ન પામે કાંય.
તેહ રામ રઘુવંશમણિ, નિજ ભક્તને સુપ્રેમ.
સુખ પામે મનમાં સદા, પ્રેમ પાસ શા નેમ.
સુણો ગરૂડ શુભપ્રેમ સમ, સુખદ ભજન નહિ આન;
એકું માનિ મુનિ વણિ વળી, કરતા પ્રભુગુણાન. ૨૫

રાગ ચોપાધ ત્રિતાળની.

થશે આજ સફળ મમ નેત્ર, ન્યાળી રામવદન રૂપક્ષેત્ર;
ભવમોચન શ્રીમુખકંજ, હર્તા ત્રિવિધતાપ તેજપુંજ. ૧
નિરખીશ તે રામ સમાયા, કૌશલ્યાના કુંવર લાડવાયા;
મહાપ્રેમ મગન મુનિજ્ઞાની, કહે શંકર સુણજે ભવાની. ૨
તે દશા ન કોઈથી કહી જાય, શેષ શારદ ઉર હારી જાય;
દિશા વિદિશા કે સુધો પંથ, પ્રિછે નહિ જ્યાં પ્રિછયા સીતાકંથ. ૩
કોણ હું ચાલુછું કેણીમર, તેનું ભાન રહ્યું ન સુપેર;
ગુણગાદી નાચેછે ક્યારેક, પ્રેમભક્તિતણે સુવિવેક. ૪
ક્યારેતો વળી આગળ દોડે, પાછો વળિને ક્યારેક કરજોડે;
વૃક્ષ આપે લપાઈ ક્યારેક, જીએ પ્રભુને મુની સવિવેક. ૫
અતી પ્રીતિ જોઈ રઘુવીર, પ્રગટયા હૃદયવિષે રણુવીર;
ઐટલેતો મુનિનિ પંથમાંજ, અવસ્થા થઈ અચંચળ ત્યાંજ. ૬
પ્રકુક્ષિત રોમાવળી તનની, ગતિ સોહમ્ પદ નિજમનની;
રઘુનાથ સમિપ તવ આવ્યા, દશા દેખી મુની મનભાવ્યા. ૭
રામ નિજ ભક્તના સાહ્યકાર, દુષ્ટ દારિદ્રને હરનાર;
મુનીપ્રત્યે કહ્યું એકું આવી, સુણજે ઉમથા ઉરલાવી. ૮

કોણ રામ સમાન કૃપાળુ, વિદે જન પ્રતિપાળક વાળુ;
ઉઠો ઉઠો તમે દિવસરાય, મને પ્રાણથી બહાલા પ્રાય. ૯
સમાધિસ્થ જગાડયો ન જાગે, ધ્યાનસંભવસુખ અનુરાગે;
ભૂપરૂપ હૃદયથી છુપાવી, રામે અકળકળાત્યાં ચલાવી. ૧૦
દેખાડ્યું અતુર્ભૂજ સ્વરૂપ, સુતિક્ષણના હૃદયમાં અનૂપ;
મુનિરાય વ્યાકુળપદ ત્યારે, જાગી ઉઠ્યા તરતે વિચારે. ૧૧
મણી વિના ક્ષણિધર જેમ, શોષે ભૂપરૂપ મુની તેમ;
આગે ઊભા દોઢા તનશ્યામ, સીતા સાનુભૂત્યાં શ્રીરામ. ૧૨
પગેલાગતા મન અનુરાગી, પ્રેમમગન મુનિ મહાભાગી;
લાંબો હસ્ત કરી રઘુભાણે, ઉઠાડ્યા મુનિરાય પરાણે. ૧૩
અતી પ્રીતિ ઉર આણી લીધા, મહાકોડે કૃતારથ કીધા;
શોભે મળતાં મુની ને કૃપાળ, જાણ્યે હેમતર નેતમાલ. ૧૪
રૂડ રામવદન અવિલોકી, મુનિ સ્તબ્ધઉભા થઈ પ્રશોકી;
જાણ્યેચિત્રઆળેખ્યાદીસે, સુખમમતાહૃદયમાં અતીશે. ૧૫
ધીર ધારી હૃદયમાં ત્યારે, પ્રભુપદ અડી વારંવારે;
નિજઆશ્રમે પ્રભુનેઆણી, ઉભામુનિ ત્યહાંજિહાપાણી. ૧૬
કરિ પૂજા વિવિધપ્રકારે, મુનીરાય વિનંતી ઉચારે;
સુણો વિનંતી તમે સ્વામીમારી, કરૂંકોવિધિસ્તુતી તમારી. ૧૭
મહિમા અતિશે છે તમારો, મતિ તો મારિ થોડી વિચારો;
રવિસન્મુખ ખેલોત જાશે, તેજે તેને તેતો અંજવાશે. ૧૮

રાગ પ્રભાતી.

તને રામી રહિ રાધિકા રંગજન્યો બાણ. એકાળ.
સુખધામ શ્રીરામ તનશ્યામ અભિરામના, આમ ગુણ
આમ વિશ્રામ દાતા;
સર્વદા સર્વના સર્વ ઉપદ્રવને, ગર્વને ટાળતા દઈ શાતા
સુખધામ. ૧
શીશશોભેજટામુકુટસોહ્યામણે, પંડપરિધાનમુનિચીરવાર;
પાણિમાંખાણુધનુકમરતરકસદિસે, ચોરિલેચિત્તરૂપએકુંચાર
સુખધામ. ૨
મોહસંદોહવનદહનકારણુઅનળ, સંતવારીજવનભાનુજેવા;
દૈત્યદાઇગુણજ્યૂથના કેશરી, શ્રી રઘુવીર નમિ માનું તેવા.
સુખધામ. ૩
જક્તપ્રતિપાળ રઘુખાળઆકાળમાં, ખાજભવતેરતનાતમેતો;
રક્ત અંબૂજ રૂપક્ષેત્રએ નેત્રશુભ, સ્વામિ સર્વોપમાજ્ઞગન્નેતાં.
સુખધામ. ૪
વારૂં પૈદહિલોચનચકોરીતાણા, શર્દશશિ શોભિતા સર્વરીતે;
હોંસિલાહસશિવઉરસરોવરતાણા, ભવ્યઉરભૂજનમુરામપ્રીતે.
સુખધામ. ૫

સર્વસંશયઅહારીગરુરગુણિધિ, સર્વસંતાપપરિતાપહર્તા;
જડતલ્યભાગતા દેવમનરંજતા, જોડિ કરવીતવુંજગતકર્તા.
સુખધામ. ૬

૩૫ સમ વિષમના સગુણ નિર્ગુણ પ્રભુ, અનુપ હરિ
જ્ઞાન ગોતીત સ્વામી;
અમળ અનવદ્ય અતિ અખિલ ભુમિ ભારને, ભાગનારા
ભલાને નમામિ. સુખધામ. ૭

ભાસતા ભકતતા કલ્પતરુ કામના, લોભ મદમોહ વર્ણવનારા;
સેનુ અતિશ્રદ્ધભાસો ભવાં બુધિના, ભાનુકળ કેનુ દીપાવનારા.
સુખધામ. ૮

ખાદુખજધામઅતિશે પ્રતાપીવળી, નામપરતાપથીપાપભાગે;
કવચ શુભધર્મેનું ધારનારા તમે, સંત રક્ષા કરો સાનુરાગે.
સુખધામ. ૯

સર્વ વ્યાપક અવિનાશિ અજ આપછો, સર્વદાસર્વને ઊરવાસી;
તોયસાનુજશ્રીસહિતમમહદયમાં, રામવસન્નેઅતીશોહલાસી
સુખધામ. ૧૦

દોહરા.

જે જાણે તે જાણજો, નિર્ગુણ સગુણ સ્વરૂપ;
પાણ મમ હૃદયવિષે સદા, વસન્ને કૌશલભૂપ.
ધનુષધારિ કટિ પીતપટ, નિર્મળ રાજિવનેત્ર;
તેહ રામ મમ હૃદયમાં, વસન્ને કરિને ક્ષેત્ર.

માયાવશ જગજીવ જ્યમ, રહે સદા મનમગ્ન;
ત્યમ લાગો તમ સાથ મમ, લાયક મન લગ્ન.
હું સેવક રઘુનાથનો. મમસ્વામી રઘુનાથ;
એવું મન અભિમાન મમ, તજો ન કદિ કો વાત.

રામભક્તિ તજિ હૃદયથી, ચહે જેહ કલ્યાણ;
તે નર અધમ શિયાજસમ, પામર છેક પ્રમાણ.
હે મુનિ પરમસત્ત્વ મન, જાણી મને નિદાન;
માગો દહું તમને હું તે. મનભાવ્યું વરદાન.

સુભગ વચનરચના સુણી. મુનિ મન હર્ષ આપાર;
ઉર લીધા મુનિ રઘુવરે. સુણો સતી સુખકાર.
માવ્યું ન મેં વરદાન કદિ, કોઈ પાસ મનમાંય;
જૂઠા સાચાની મને. સમજ પડે નહિ કાંય.

હિક લાગે જે આપને, હે રઘુવર આવાર;
તે આપો નિજ દાસને, સુખકારક સંસાર.
અવિરલ ભક્તિ અનોપમી, વીરતિ ને વિજ્ઞાન;
આપે વર થાજે તમે, સહુ ગુણ જ્ઞાનનિદાન.

પામ્યા આપે આપ્યું જે, તે હું સુભગ વરદાન;
મુજ મન ભાવે તે હવે, દો મુજને ભગવાન. ૧૧
લક્ષ્મણ જનકિ સહિત પ્રભુ, ધનુષખાણધર રામ;
મમ ઉરઅંત્રે ચંદ્ર જ્યમ, સદા વસો સુખધામ. ૧૨

રાગ ચૌપાઈ ત્રિતાળની.

એવમસ્તુ અહો મુનિરાય, દીનખંધુ કહિ સદયાય;
મનહર્ષ પામીને ઉદ્ધાસે, ચાલ્યા મુની અગરતની પાસે. ૧
સુતિશાણુ તવ કરિને પ્રણામ, કરજોડી કહે સુણો રામ;
એક વિનતિ નાથજે મારી, કરૂં વિદિત હું તમને વિચારી. ૨
મને ગુરૂતાળાં દર્શન પામ્યે, ઘણા દિવસ થયા આ કામે;
હવે આજ પ્રભુ તમ સંગે, આણું ગુરૂજી પાસ ઉમંગે. ૩
નાથ એમાં ન તમ ઉપકાર, હુંતો સત્ય કરૂં સુખકાર;
રસ્તે જાતાં થશે મનમોજ, નીરખિરા તમ પદપાથાજ. ૪
જેણે વિરાધમદને ભાગ્યે, તે પદાજને છું હું અનુરાગ્યે;
જેઈરામ મુનિચતુરાઈ, લીધા સાથ હસી ખેને ભાઈ. ૫
પંથે નિજકથા કથતા અનૂપ, પોંચ્યા મુનિઆશ્રમે સુરભૂપ;
દીઠો આશ્રમ રમ્ય અતીશે, વન ગિરિ નદિ સેરાવર દીસે. ૬
વનચર જળચર જીવ જાજા, પૈર વિહિન કરેછે સત્તાજા;
તરૂ પહિવિત નવરંગ, ખોલે વિવિધ કરંગ વિહંગ. ૭
વસે સિદ્ધ મુની તપેશ્વરી, તપ નેજપુંજ તપે કરી;
તતક્ષણુ સુતિશાણુ ગુરૂપાસે, ગયો ધાંતા મહા ભયો શ્વાસે. ૮
કરિ કરજોડી દડપ્રણામ, વદે વચન મહા અભિરામ;
નાથ કૌશલેશના કુમાર, આવ્યા મળવાને વિશ્વાધાર. ૯
શ્રી સાનુજ રઘુવર સરવેને, દિન રાત્રિ જપોછો જેને;
હડિ ધાયા અગસ્ત એવાર, સુણી વચન મહા સુખકાર. ૧૦
અવિલોકિ રામ રૂપક્ષેત્ર, હર્ષ આંસુ ભરાયાં નેત્ર;
મુનિવરને મહાસાનુરાગે, ખેને ભાઈ ત્યહાં પગે લાગે. ૧૧
ઋષિનાથે પ્રીતિથી ઉઠાવી, ખેને પ્રાત્તિ લિધા ઉર લાવી;
મુનિજ્ઞાની અતીશે સંપ્રિમ. પુછે રામને કુશળ ક્ષેમ. ૧૨
ખેસાડયા આણી આસનપર, નિરખે નેત્ર ભરી રઘુવર;
કરી પૂજા કહી દિન ધન્ય. ભાગ્યવંત ન મમ સમ અન્ય. ૧૩
ત્યાં હતા જે અવર મુનિવંદ, તેય હરખ્યા નિરખિ રઘુનંદ;
મુનિ મંડળીમાં સુરમાણી, ખેઠા સન્મુખ સર્વની ભાણી. ૧૪
જાણ્યે જોઈ સુખી મુખચંદ્ર, અતિ ચારૂ ચક્રોરનાં વંદ;
પામીજગત્થળ હર્ષિતમીન, પામિપારશુપ્તિજનદીન. ૧૫
જોઈમેલુ મુખમુખ એહભાંતી, પામિચાતકન્યમજગત્સ્વાતી;
વધા તે સમે શ્રી રઘુવીર, સુણો મુની મહાભતિ ધીર. ૧૬

નથિ તમથી કશું છાનું મારે, દિંદુ મુનિઓતાણું કુખ ભારે;
તમે જાણોછો હે મુનિરાજ, વન નિસર્યો હું જેને કાજ. ૧૭
માટે નાથ ન કહું સમજવી, કરવું શું હવે અહિં આવી;
કહો વિચાર હવે મને જોઈ, જે પ્રકારે હણું સુરદ્રોહી. ૧૮
નહિ વંચે હવે વિપ્રધારી, મુનિનાથ હું નાખિશ મારી;
જ્યમ હેમન્તુ આવિ મળે, વેગે પંકજવન પ્રવેજો. ૧૯
મુનિ મંદ હસ્યા મુણી વાણી, પૂછે નાથ તમે શું જાણી;
તમ ભજન પ્રભાવ અપાર, સુર સર્વના હે હિતકાર. ૨૦
માટે જાણુંહું હું મનમાં, તમારો મહિમા પ્રભુ કાંય;
ઉમરદાતરૂં રૂપ વિશાળ, તમ માયા હે દીનદયાળ. ૨૧
કૃષ્ણપ્ર ખલ્લઃ અનેક, તેનો ગાણતાં ન આવે છેક;
ચરાચર જીવજંતુ સમાન, વસે અંદર જાણું ન આન. ૨૨
તેહ કૃષ્ણને ભક્ષણહાર, કહાણ કાળ કરાજ અપાર;
તમારા ભયથી તેહ કાળ, રૂપ પામે સદા હે દયાળ. ૨૩
તેવા તમ જેને વેદ વખાણું, પુછે પ્રાકૃત નરની પ્રમાણું;
સ્વામિ સર્વોપમાજ્ઞેગ આપ, હરનારા વિશ્વપરિતાપ. ૨૪
માણું નાથ હું એ વરદાન, વસો ઉર શ્રીસાનુજ ભગવાન;
ભક્તિ અવિરલ દેજે અખંડ, સતસંગ વિરતી રધુચંદ. ૨૫
પ્રીતિ અતિ તમ પદપાદ્યજે, હોજે મારી અચળ રોજરોજે;
યદપિ ખલ્લ અખંડ અનંત, મહાનુભાવ ગમ્ય ભજે સંત. ૨૬
એવું રૂપ તમનું રઘુરાય, જાણુંહું ને વખાણું સદાય;
તોય ફરિફરિ હું રતિ માનું, સગણ પ્રભને શ્રેષ્ઠ પિછાનું. ૨૭
જેહ જીવ ઉપર તમ માયા, રહે રાત દિવસ ને કમાયા;
તેનો મહિમા કહ્યા નવ જન્ય, સગણ પ્રભ હે કાશલરાય. ૨૮
નિજ જન તો છે પ્રાણુવલ્લભ, જેની સેવનાએ છો મુલભ;
એવા કોણું પ્રભુ જગ અન્ય, દીઠા નેત્ર ભરી દિન ધન્ય. ૨૯

કૃતવિહંગિત છંદ.

સતત મોટમ દા જનને અતી, પુછિયું તેથિ મને શ્રિરધુપતી;
પરમરમ્ય પ્રભુ શુભહામ છે, અમળ પંચવટી રૂકુ નામ છે. ૧
સમિપ ગૌતમિંગંગ નદી વહે, પ્રસિધ ચાર યુગે અઘસૌ દહે;
દિલ દયા ધરિ દંડકવનને, પરમપાવન આપ કરોજને. ૨
અધિક શાપ હરે મુનિરાયનો, શુભપ્રતાપ સુચાર્ય પસાયનો;
તમ નિવાસ પ્રભુઈ કરે ત્યહાં, મુનિવરે તપધામ રહે જ્યહાં. ૩
સહુ મુની ઉપરે કરેણા કરે, દનુજસંભવકુખ સહુ હરે;
મુનિરજ લઈ રાઘવ ચાલિયા, તરત પંચવટી સમિપાવિયા. ૪
પરમ દિવ્યલતા તરૂં શોભિતાં, ઉર ગમ્યાં પ્રભુનેય નિહાળતાં;
નિરખિરાધવનેદિપિનીકલ્યાં, કુખહવે મુનિરાયતણાંટલ્યાં. ૫

સતિ અનંત પ્રભુ પદ ન્યાજિને, વિપિન પાપ ઉલુન રહ્યું વને;
મુખદ સુંદર હંદ્રપુરી સમૂ, વન થયું મુનિઓમન તેગમ્યું. ૬
મુખદ ભેટ થઈ ગૃધરાજથી, મિત દ્રઢાવિ અપાર મુકાજથી;
સમિપગૌતમિંગંગતાણીત્યહાં, રચિમુપાર્યંકટીજરહ્યાત્યહાં. ૭
કરિ નિવાસ રહ્યાતર્હિજ્યારથી, સહિતલદ્ધમાણશ્રીકમળાપતી;
મુનિતાણુશુભનાશકત્રાસના, મુખિથયામુનિતેહનિવાસના. ૮
વિપિનશૈલ્યનદીમુસરોવરં, અમળસૌનિજરિહિસિધીભર્યા;
દિન દિને અતિથાય મુદ્ધામાણાં, પરમ સુંદરસૌમુખધામનાં. ૯
ખગ મૂગો પુશિથી વનમાં રહે, મધુર ભૂગ મુકંઠ છપી લહે;
વનપ્રભા વરાણી ન શકે મુખે; ફણિધરેય સદા રહિને મુખે. ૧૦
પ્રગટ જ્યાં રધુવીર વિરાજતા, વિપિનનામહિમા ન કહ્યાજતા;
શિતળ મંદ મુગંધિ મરૂત વહે, વરાણવી કવિ કો મુખધીકહે. ૧૧

દાહર.

એકવાર પ્રભુ એ સ્થળે, મુખે ખિરાજિત સ્થેજ;
લક્ષ્મણ તેહસમે કહે, છળહિણ વચન મુખેજ. ૧
સ્વામી સચરાચરતાણા, સુરનર મુનિવરનાય;
પૂછું હું પ્રભુ આપને, નિજપ્રભુ સમ ગાણિ પ્રાય. ૨
સમજવી મુજને કહો, તેજ તમે રધુદેવ;
જેથી કરિ સહુ ત્યાજિને, કરૂં ચરાણરજ સેવ. ૩
કહો જ્ઞાન પરાજ્યની, વળિ માયાની વાત;
કરૂં કૃપા કઈ ભક્તિથી, કહો તેય ભલિભાત. ૪
ભેદ જીવ ઇશ્વરતાણા, સમજવી કહો પ્રાય;
જેથિ થાય તમ ચરાણરતિ, શોક મોહ પ્રમ જન્ય. ૫
સાંભળ વીર સત્રસાણા, વિમળ પૂછિ તે વાત;
સર્વ જગતહિતકારણે, કહું વિસ્તારી તાત. ૬
યોગમાં સમજવિ કહું, માયા ઇશ જિવ ભેદ;
મતિ મન ચિત ધરિ સાંભળો, અંતર ધરી ઉમેદ. ૭
હું કરૂંહું ધન મારું આ, પૂત્ર તથા પરિવાર;
તું તારૂં મન માનવું, માયા તેહ અપાર. ૮
વિશ્વજીવને જોણિએ, વશ કરિ લીધા સ્થેજ;
મહામાયા લક્ષ્મણ વિરા, અંતર માનો એજ. ૯
બાહ્યકરાણુ અંતઃકરાણુ, ચારૂ ચતુર્દશ જેહ;
મન જાએ વળિ જ્યાંલગી, માયા જાણિ તેહ. ૧૦
ભાણું ભેદ હું તેતાણા, સ્નેહે સાંભળ તાત;
વિદ્યા એક અને બિજા, નામ અવિદ્યા જ્યાત. ૧૧
એક દ્રુષ્ટ કુખ રૂપ અતી, જે વશ જીવ અનૂપ;
પેપિ પેપિને બહુ પડે; ભૂલવાઈ ભવકૂપ. ૧૨
મોહઆવરાણુ શક્તિથી, આત્મન રૂપ અગોપ;
વિષય પ્રકાશ કરાવતી, એ માયા ધરિ ચોપ. ૧૩

એક મહા સુખરૂપ દિસે, વાર શક્તિ વિક્ષેપ;
સહુ સદગુણ વશ જોડને, સદા તેહ નિર્લેપ.
સદગુણ મહત્વતાતાણી, જનની તેહ જરૂર;
નિજખળ પાણું નહિ તેહને, પ્રભુપ્રેરિતખળ પૂર.
જ્ઞાન માન વિજ્ઞાન વળિ, એકે નહિ જે ઠામ;
પ્રભરૂપ સહુમાં જુએ, સચરાચર અભિરામ.
પરમ વિરાગી તેહને, કહિએ સહઅનુરાગ;
તૂણુ સમાન સિદ્ધિ ગણે, ત્રિગુણ ત્યાગિ મહાભાગ્ય.
ધર્મધિ વિરતિ પ્રકાશતી, યોગધકી શુભજ્ઞાન;
જ્ઞાન મોક્ષદાતા ગણે, શૃતિ પાણુ કરે વખાણુ.
પાણુ હે ભાઈહું જે થકી, વેગે થાઉં પ્રસન્ન;
તે મુજ ભક્તી ભક્તને, સુખદાતા નિજમન.
સ્વતંત્ર ભક્તી તે સદા, અન્ય નહીં અવલખ;
તે આધિન સહુ જ્ઞાનછે, એમાં નહીં અચખ.
સહુથી ભક્તિ શિરોમાણી, છે અનુપમ સુખમૂળ;
મળ કોઈ મહાભાગિને, હોય સંત અનુકૂળ.
ભક્તિતાણું સાધન ભલાં, વખાણુ કહું આ વાર;
મુજપદ પ્રાણી પામશે, સુગમપંથથી સાર.
સાધન પ્રથમ સુભક્તિનું, વિષયચરણ અનુરાગ;
નિમગ્ન નિજનિજ ધર્મમાં, વેદ વિધિધિ મહાભાગ્ય.
વિષયત્યાગછે તેતાણું, કૂળ અમુલ્ય સુખમૂળ;
તવ મમપદ ઉપજે પ્રીતિ, હું તેપર અનુકૂળ.
શ્રવાણાદિક નવધા રૂઢી, ભક્તિ મુક્તિદાતાર;
હૃદય દ્રઢાવી રાખવી, સંસારે સુખકાર.
મમચરિત્ર લીલા મહા, તેપર ધરિ અતિ પ્રીત;
મનચિંતન કર્યું સદા, પૂરણ ભક્તિ સહીત.
સંતચરણપંકજવિષે, પૂરાણુ ધરવો પ્રેમ;
મન ક્રમ વચન વિવેકથી, કરતું ભજન દ્રઢ તેમ.
ગુણનિધિ ગુરૂ માતાપિતા, બંધુ સ્વામિ કુળદેવ;
સર્વરૂપ જાણી મને, કરવિ નિરંતર સેવ.
ગુણુ મારા ગાતાં મુખે, પ્રેમે પ્રકુલ શરીર;
ગદગદ કંઠ ગિરાવળી, નેત્ર વહે શુભ નીર.
કામ ક્રોધ રિપુ મોહ મદ, નથિ જને સ્વપનેય;
તાત નિરંતર તેમને, વશ રહુંહું સુરસેવ્ય.
મન ક્રમ વચને મારિ ગતિ, ભજન કરે નિષ્કામ;
તેના હૃદયકમળવિષે, કરું સદા વિશ્રામ.
મુણિ સુખ પામ્યા અંતરે, ભક્તિ યોગ મુખ રામ;
પ્રભુપદ શીશ નમાવિયું, લક્ષ્મણુ લક્ષ્મણુધામ.

સાંભળિ પ્રભુ ઉપદેશ તમ, ગત મમ સહુ સંદેહ;
જ્ઞાન થયું ઉરમાં અતી, તમપદ ઉપજ્યે નેહ. ૩૩
પ્રાતવચન મન ભાવિયાં, રઘુવરને શુભરીત;
હર્ષ આણિ ઉરમાં લિધા, પૂણી ખતાવે પ્રીત. ૩૪
વિત્યા કેટલા દિવસ ત્યાં, અતી મુખે એ રીત;
જ્ઞાન તથા પૈરાગ્યની, ચરચા કરતાં નીત. ૩૫
મુણે ઉમા અવ સ્નેહથી, પાવન પરમ ચરિત્ર;
રૂડિ રસાળ રાઘવકથા, પાપી થાય પવિત્ર. ૩૬
સુર્પનખા રાવાણુતાણી, ભગની મુરદખમૂળ;
કુદા કુદા હૃદયનિ અતિ, પાપણિ સાપણિ તુલ્ય. ૩૭

રાગ કેદારો.

૧૮ પાપણી તે ગદ્ય પંચવટીમાં, નકટી થવા નિરધાર,
૨૦ દષ્ટિ વિકળ થઈ હૃદયવિષે અતી, યુગલ રાજકુમાર;
પ્રાત તાત કાં પુત્ર શેવક, હોય ગમે તે વાને,
૨૧ યુવતિ પરંતુ નિરંતર જોતી, મરદનિ મનહરતાને. ૧
રમ્યતા જોઈ રામ લક્ષ્મણુની, વિકળ થઈ તે વિશેષ,
૨૨ ચંદ્રમાણી જ્યમ ચંદ્રપ્રભાને, દષ્ટિ દ્રવેછે સુવેષ;
કુર કુટિલણી દારૂણુ દૈત્યાણી, કરવા ચાલી પરિહાસ,
૨૩ ભાવી પ્રાપ્ત્ય થવા હવે બેઠો, દૈત્યમાત્રના નાશ. ૨
સુંદરી સુંદર રૂપ ધરીને, વિચરી રાઘવ પાસ,
૨૪ મંદ હસી મૂખ ડાવકું રાખી, કરતી વચન વિલાસ;
તમ સરખો નથી પુરૂષ જગતમાં, મુજસરખી કો નારી,
૨૫ આપણુ બેના સંયોગ થવો, વિધિએ લખિએ વિચારી. ૩
શોધી વળી હું મૃષ્ટિબધીમાં, તેમ વળી ત્રયલોકે,
૨૬ રૂપે રંગે મુજરૂપ અનુરૂપ, પુરૂષ ન જગ કો વિલોકયે;
આજમુખી એ માટે રહીહું, પતિ પરણ્યા વિનાની,
૨૭ જોઈ તમને કાંઈક માઝું, મન રહ્યું છે માની. ૪
ઉર્બિજ ભાણી આંગળી કરી, રાઘવ તેને ખતાવે,
૨૮ પરણેલોહું હું આ પ્રમદારુ, શાને તું સમજાવે;
આ પેલો લઘુબંધવ માઝો, હજિએ બાળકુમારો,
૨૯ પૂછ તું એને પરાણુ હોયતો, ઘડિયાં લગન નિરધારો. ૫
લક્ષ્મણ પાસે ગદ્ય સુર્પનખા, રામ કરે આણુસાર,
૩૦ અગસ્ત વચને આજખી અનંતે, રિપુભગની તે વાર;
રામ ભણિ અવિલોકિ લક્ષ્મણુ, વદન ડાવકું રાખી,
૩૧ મધુર વાણી સુર્પનખાપ્રતી, બોલ્યા યશ અભિલાખી. ૬
સાંભળો તમ સુંદરવદની, હુંતો હું એના દાસ,
૩૨ પરાધિન હું તેયિ તારે, સુખતાણી શી આશ;

(અરણ્યકાંડ ૩) સુપ્તપાનાં નાક કાન કપાયાં, ખરદૂષણાદિનું સુપ્તપાની બહારકરી રામચંદ્રસાથે ધુધ કરવા આવવું. ૨૩૭

કોશલપુરપતી એનો સમર્થછે, રૂડે કામ વિરાજે,
જેહુ કરે કાંઈ કોડ ધરી તે, એમને સરવે જાને. ૭
કેશરી સમ હાથિકેરૂં, કામનિ બળ તે ક્યાંથી,
તેતર કોટી ટોળે મળે પાણુ, બાજ સમાન ન ભાથી;
પ્રભુ સેવકમાં અંતર એટલો, કામનિ માનો કોણુ,
વચન પ્રમાણુ અસત્ય નહીં છે, એ તમને સુખદાણુ. ૮
ચ્છાઈ શેવકજન મન મુખ, ભિક્ષુક ઇચ્છે માન,
કુર્ચસની ધન પરત્રિયગામી, સુખદ ગતી અવસાને;
વિશ્વમાં યશ લોભિ ચાહે, લોકપ્રીતિ અભિમાની,
આકાશ દોહી કુધ ઇચ્છે, એટલા જન અભાગી.. ૯
પાછિ વળિ પ્રભુપાસ આવી, સુપ્તપા મુણિ વેણુ,
લક્ષ્મણ પાસે પાછિ મોકલો, કહિને એવાં કોણુ;
જન જનુવતી હું કહું છું હવે, લગન કરો નિરધાર,
“પરણુને ભાઈ આ રૂપવતિને, મળશે નહિ બિજાવાર.” ૧૦
આવિ લક્ષ્મણ પાસ આતુર, કમર મરોડતિ કોડે,
અન્યો અન્ય આણસાર કરી હસે, પ્રાત બને હોડે;
લક્ષ્મણ મંદ હસી વધા ત્યાં, ચતુરા તું કાં ચૂકે,
તે વરે તને જે તૃણોડી, લાજ નેવે મૂકે. ૧૧
એકું સાંભળિ આણિ રિશ ઉર, વિચરી રાઘવ પાસે,
રૂપ ભયંકર પ્રગટ કરીને, દરશાવ્યું મ્હાત્રાસે;
કેશ છુટા વડમુળી જેવડા, વદન મહા વિકરાળ,
વિકટ ભયંકર ભૂકટી ભાસે, દેવા લાગી ગાળ. ૧૨
ભયભિત જનકી સ્વામિની સોડમાં, લાગજેઈ લપાતાં,
માણનાથ આ પાપણીનું, મૂખ જેઈ કુખ થાતાં;
સભય નીરખી જનકીને, રાઘવને ઉર આવ્યું,
કાપવા શૂતિ ઘ્રાણુ પ્રાતને, શાનમાં સમજાવ્યું. ૧૩
જાણિ મનગતી રામકેરી, લઘુબંધવ લક્ષ્મણુ,
આણિ રિશ ઉર ઊઠિયા તે, તેહસમે તતક્ષણુ;
લક્ષ્મણુ લઘુ લાઘવી કરી, સુપ્તપાની સાથે,
નાક કાન વિનાની કાંધી, નકટી તેને નિજહાથે. ૧૪
નાક કાન વિનાન થઈ જવ, દિસે વિશેષ વિકાળ,
ગેરૂંધારા ગરતી જાણે, શૈલ શિખરથી લાલ;
જેતાં જાણ્યે સ્વરૂપ સધન ધન, ઘોરઘટાશુ દીસે;
તે ઉપર જાણ્યે ઇંદ્ર ધનુષ ઉગ્યું, એકું રક્ત અતીશે. ૧૫

દોહડા.

ખર દૂષણુ પાસે ગઈ, વિધવિધ કરતિ વિલાપ;
ધિક ધિક તુજ બળ પ્રજ્ઞતા, એવું ઉચરે આપ. ૧

પૂછ્યું તેમણે તે સમે, સમજાવી કહ્યું સર્વ;
સેન્યા સંજિ મુણિ તેમણે, ઘણો લાવિ મન ગર્વ. ૨
ચાદહજર મહા મુલટ, સંગ લિધા વળિ તેય;
દિધેલિ પીઠ ન જમણે, સમરભોમિ સ્વપ્રેય. ૩
ધાયું દારૂણ દૈત્યદળ, જાણ્યે પંખ સહીત;
અંજનગિરિસંદોહ અતિ, ઉપડયા મુખ વિપરીત. ૪

કાવ્ય અથવા રોળાવત.

વિધ વિધ નાનાકાર, વાહનો વડાં વિરાજે;
કર અનેક આયુધો, ઘોર અતિ રણધિર ગાજે. ૧
સુપ્તપા લિધિ સંગ, સેન્યમુખઆગે માની;
અશુભ રૂપની અધિક, નાક ને કાન વિનાની. ૨
અરસ્પરસ સહુ મળી, આપ આપણું અતિશે;
સંભાળાવતા પ્રબળ, યુદ્ધઆતુર સહુ દીસે. ૩
લાગ્યું વાગવા તરત, ઘોર રણવાળુ ઝાઝૂ;
હુષ ન હૃદય સમાય, જર પામ્યા વળિ તાળું. ૪
અધિક થાય અપશુકન, ભયંકર ચોદિશ ભાસે;
ગણે ન તે મ્હામૂઠ, કાળવશ યશની આશે. ૫
કરે ગર્જના ઘોર, દેહ વિરહાક વડેરી;
પાતુ મારિ પૃથ્વીમાં, ઉડે ગગને સુરવેરી. ૬
દેખીને દળ સકળ, મુલટ અતિ મનમાં હરખે;
મારો મારો મૂખ, ઉચરતાં હૃદય ઉધડકે. ૭
કોઈ કહે મુખ એમ, ભાઈ બે જીવતા પકડે;
ખૂંચી હયો નારિને, માર મારી ખુબ રગડો. ૮
કોઈ કહે સાંભળો, સત્ય કહિએ અમ કળિયા;
વનમહિ ફરનાર, વીર બે છે કો બળિઆ. ૯
એક કહે જન એમ, રહો છાના લવ કરતા;
ખર આગળ આ વાત, રખે મુખથકી ઉચરતા. ૧૦
બહુ વિધ કહેતા એમ, સકળ રણધીર અધીરા;
આવ્યા ન્યાં રઘુવીર, ઉચરતા અશુદ્ધ ગિરા. ૧૧
છવાઈ રહ્યું આકાશ, દૈત્યદળપદરેણુએ;
અંધકાર આવરણુ, સુજે નહિ કોને કરુએ. ૧૨
બોલાવી તેવાર, લાલ લક્ષ્મણને પાસે;
કહે રામ શુભ કથન, સાંભળો વીર હુલાસે. ૧૩
સીતાને લઈ સાથ, ગમન કરો ગિરી ગુફામાં;
કટક ભયંકર ભારિ, દૈત્યનાં આવ્યાં સામાં. ૧૪
રોજે સજગ સુરીત, સાંભળી પ્રભુની વાણી.
આવ્યા સીતા સહિત, લક્ષ્મણુ શરધનુ પાણી. ૧૫

આલ્યુ આપતું જોઈ, શત્રુદળને રથુતાપે; ૧૬
 ખાણુ કથું સંધાણુ, કાળમણિધરશુ હાથે.
 આપ ચઢાવી કઠણુ, જટા કટિ ખાંધતિ વેળા; ૧૭
 શાભે કેવા ઐષ્ટ, રામ આયુદ્ધ સંગેલા.
 મરકતપર્વત ઉપર, દામનીધુ તિ જ્યમ દમકે; ૧૮
 યુગ જુગ જુગ સમાન, તેહમાં શરરવ રમકે.
 કસિને ખાંધી કેડ, ભીડિઆ ભાયા ભારે; ૧૯
 ચઢાવિ ધનુષનિ પાણુજ, હાથ ગ્રહિ તિર તેવારે.
 જુએ વક્ત્રદિધી, દેવસેન્યાભણિ દાઝે; ૨૦
 જાણ્યે ગજયુથ નિરખિ, જોયું તેભણિ મુગરાજે.
 આવી પોઆ દેવ, લગોભગ અંતર ઘોડે; ૨૧
 ચઢાઈ કરિ કરિ આપ, સુભટ રથુવરભણિ દોડે.
 પકડે પકડે કહે, જોઈ શૂં રહ્યા ઝુઝારી; ૨૨
 લિધા ધરિ આંખર, દેવ દારૂગ ભયકારી.
 અપિલાકી એકલા, ખાળરગિરૂપ રથુરાજ; ૨૩
 દેવરાહુયુથ મળી, ધરિ સિધ તન્નિને માત્રા.
 ઘેરિ ઉભા ત્યાં ઘોર, દેવદળ અતિ બળ ગર્ભ; ૨૪
 ખગ મૂગ ભાગ્યાં સભિત, દંડકારણ્યથિ સર્પે.
 રથુવરને અપિલાકિ, ખાણુ મૂકી નથિ શકતા. ૨૫
 હારિ ગયા ઉર સર્પે, રૂપની જોઈ અદ્ભુતતા.
 ખોલાવી પરધાન, દેવ ખર દુષણ પારે; ૨૬
 કહે કથી તેમની, સુણે મતિવંત ઉત્તમો.
 આ કોઈ નૃપબાળ, પુરૂષભૂષણ ભાસેછે; ૨૭
 તેજવાન તરતીબ, મોહનીરૂપ જન એછે.
 સુગસુર નર નાગ, જોડલા મુનિજન જગમાં; ૨૮
 દિકા સાંભળ્યા શ્રવાણુ, ઘાણુ ગંધર્વ વરગમાં.
 સુણા પરતૂ સચિવ, જન્મભરમાં અંખેનો; ૨૯
 હીકી નહિ કો દેશ, આપિ સુંદરતા એની.
 યથાપિ અગ ભગનિને, કરીછે કરૂપ અતીશે; ૩૦
 તદપિ ન આ વધચોગ્ય, પુરૂષભૂષણ રૂપ દીસે.
 આપે જો તતકાળ, નારિ નિજ સંતાડેલી; ૩૧
 તેા જિવતા ધર જાય, ભાઈ ખંને મન મેલી.
 એવું કુંવું માહરૂં, તેમને જઈ સુગાવો; ૩૨
 ઉતર સુણિ તેહનો, તરત તમ આહ્યાં આવો.
 મહામુઠ જા થયો, કાળવશ અતિશે આપે; ૩૩
 આળખ્યા ન રામને, પિત્રાસે પાણી પ્રતાપે.
 મહામેરૂ ક્યમ ઉડે, અધિક લઘુમચ્છર કૂડે; ૩૪
 સુણે ગરૂડ ગુણવાન, ભાવિવશ જન ને ચૂકે.
 રામપ્રતી જઈ કહ્યા, દેવસંદેશો દૂને; ૩૫
 સુણી રામ યોગિયા, હાસ્યરસના સંયૂતે.

આજ ભાગ્ય ઊઘડ્યાં, અમારાં અતી સહીતિ; ૩૬
 આંવો કર્યો વિચાર, તમારા પ્રભુએ પ્રીતિ.
 સુણે પરતૂ તમે, અમે ક્ષત્રાણીજયા; ૩૭
 મુગયા રમવામાઠ, આવિયા વન સહમાયા.
 તમ સરખા ખગમુગો, શોધતા ફરિએ જ્યાં ત્યાં; ૩૮
 મળ્યા ભંજે સામઠા, લાગ આંવો મળશે ક્યાં.
 શત્રુ દેખિ બળવંત, અમે નહિ દિલમાં ડરશું; ૩૯
 એકવાર તેા ખચિત, કાળ સાથે પાણુ લડશું.
 યથાપિ અમે મનુષ્ય, દેવકુળનિમિત્ત કર્તા; ૪૦
 પાળક મુનિબાળને, અમે ખળજનતા હતા.
 બળ ન હોય ખાહુમાં, જાવો ધર પાછા ફરિને; ૪૧
 રાણવિમૂખને અમે, મારિએ નહિ રિશ ધરિને.
 સમરભામિમાં ચઢી, કરવિ જે કપટચતુરતા; ૪૨
 વળી શત્રુપર કૃપા, તેહ અતિશે કાયરતા.
 સમાચાર તે સર્પ, કહ્યા દૂતે જઈ જ્યારે; ૪૩
 સળગી ઉઠિ ઉરજવાળ, દુષણ ખરને તે વારે.
 અતિ રિશ અંતર આણિ, વદેછે અતિ કુરવાણી; ૪૪
 દોડો દોડો દેવ, તરત પકડી લ્યો તાણી.
 ધનુષ ખાણુ તરવાર, ચમકતી વિજળી જાણ્યે; ૪૫
 તેામર શક્તિ ત્રિશૂળ, પરિઘ ફરશી કો પાણિ.
 પિકટ સુભટ સૌ અસુર, રામપર એકીવાર; ૪૬
 કરિ ચઢાઈ ઉર કોપિ, કોપિયા રથુપતિ ત્યારે.
 કર્યો ધનુષ ટંકાર, પ્રથમનો પ્રભુએ પોને; ૪૭
 સુણિ તે ઘોર કડોર, પામિયા ભય દનુજે તે.
 વ્યાકુળ સુભટો સકળ, બન્યા ખેંચા બળવંતા; ૪૮
 ગાંત ન રહ્યું તે સમે, પડ્યા કહિ આયુધ સોતા.
 સાવધાન થઈ વળી, પડ્યા તૂટી રથુવરપર; ૪૯
 અસ્ત શસ્ત્ર સામઠાં, નાખતા રિશ ધરિ અંતર.
 સખળ ગિરૂ સમન્નિને, દેવયુથ સચેત ધનને; ૫૦
 કટકટાઈ સામઠા, પડ્યા તુટિ આયુધ લઈને.

દાહર.

રાણે ઉમા છે એકનો, નિજપ્રભુવશ સહકાય; ૧
 મહાભાગ્ય વળિ એમનાં, સમજાવી કહું સોય.
 વિનાજોગ જપ જગ શુભ, વળિ શુભ કરણિ વિનાય; ૨
 ભવથી તરતા ચાહ્ય એ, પ્રભુખાણે કરિ પ્રાય.
 આયુધ દેવતાણું અતી, આવે નિજભણિ જેહ; ૩
 કોપ કરી કાપી કરે, તલ સમાન પ્રભુ તેહ.
 તાણી ધનુષ શ્રવાણુ લગી, ખાણુ કરી સંધાણુ; ૪
 મુકે મહા રિશ આણિને, વળે દેવનો ઘાણુ.

રાગ માઝની ચોપાઈ.

ચાલી ખાણ કરાળની વૃદ્ધી, દીનાનાથે કરી વઢદ્રષ્ટી;
જતાં થાય ધ્વની સુસવાટ, જાણ્યે કૃણિધરમુખકુસવાટ. ૧
અગ્નિ ઝરતાં આવતાં તીર, લાભ્યે માગે ન પીવા નીર;
પૂર્ણ ક્રોધવંત રઘુભાણુ, દૈત્યદળમાં પડ્યું ભંગાણુ. ૨
જેઈ આવતાં તાતાં તીર, પાછે પગલે નાહા દૈત્યવીર;
તનમાં ટચ દઈતીર વાગે, તે સમે તે ભલો જે ભાગે. ૩
ક્રોધક્રોધની શુદ્ધ ન લેતા, રણભેમી સુભટ તણ દેતા;
અતિ આરત વચન ઉચરતા, હાયમાત હાતાતણ કરતા. ૪
વિલોકી નિવ્રદળ વિકળાઈ, ક્રોધવંત થયા ત્રણે ભાઈ;
ભટજે રણથી ભાગી જશે, મારે હાથે તે નિશ્ચે મરાશે. ૫
ક્રોધે કાપી હું નાખિશ શીશ, છતવા છે આજ નગદીશ;
કૃધા સુભટ થઈને મરણિયા, ભયંકારને નાના વરણિયા. ૬
કર આયુદ્ધ નાનામકાર, સનમુખ જે કરે પડકાર;
સિંહનાદ કરે શુરધીર, ઘેરી લીધા વળી રઘુવીર. ૭
વાગી રહિછે ત્યાં વીરહાક, સુણી શ્રવણે પડતા ધાક;
રિપુ ક્રોધ્યા જાણી રઘુભાણુ, ધનુષર કધ્યું ખાણુ સંધાણુ. ૮
મૂકે વામ ભરી ભરી રીશે, પૂર્ણક્રોધ કર્યો નગદીશે;
તાકી મારેછે દૈત્યના તનમાં, રાણિજયો ધુમે રણાંગણમાં. ૯
દળ દૈત્યનું લાગ્યું કપાવા, ભટ લાગ જીએ ભાગી જવા;
ઉર ભેદ પડે ધ્રુવ ધરાણી, સતિ શું કહું વરાણી વરાણી. ૧૦
કર ભૂજ ચરાણુ તન નરવા, લાગ્યાં જ્યાં ત્યાં પૃથ્વીપર પડવા;
રમકાર ધ્વનિ તીર કરતાં, દૈત્ય દળ દેખિ દુરથી ડરતાં. ૧૧
જ્યર દુરથિ દેખી મેંગળ, ચીસ પાડેના જેમ સળંગ;
નાખે કારમીચિશભટલોક, પોતે પોતાની દેમૂલ્યપોક. ૧૨
ઘડ ધરાણી ઉપર જાય પડી, પડ્યો પવંત જાણ્યે ગગડી;
પાવકખાણુ લાગતાં પ્રચંડ, શુરાતનના થતા શતખંડ. ૧૩
કરતા ઊડી પ્રોઠ પાખંડ, ચઢ્યું ચાકે સકળ પ્રહાંડ;
શીશ ભૂજ ઉડેછે આકાશે, રણભેમિ ભયાનક ભાસે. ૧૪
ઘડ ધ્રાવ ઘણાં શિર પાખે, રામ ખાણુ ઉડાડી નાખે;
કાકગીધ ત્યાં જીને ઝડૂમે, દિતિજયા જ્યહાં રણધૂમે. ૧૫
કર આંતરડાં ચંચુવડે, ગ્રહિ આકાશમાં ઝટ ઊડે;
ચંચુમાંથી જાયછે લપસી, પડતાં પડડી લિએછે ચપસી. ૧૬
ઘોરરવ તેમના અતિ થાય, સુભટોનાં શુરાતન જાય;
ભૂત પ્રેત રહ્યા દંત કરડી, કર ખપ્પરમાં લે ઉસરડી. ૧૭
સુભટોના શ્રોણિંતતણે સ્વાદે, ઉતમત ભર્યા ઉતમાદે;
વીર ખાવન ને વેતાળ, ધાયલદૈત્યનાં લેઈ કપાળ. ૧૮

તાળ વગાડી મનમાં રાચે, ચાસઠ જોગણિ થઈ નાચે;
રઘુભાણુનાં ખાણુ પ્રચંડ, શુરવિરના થતા શતખંડ. ૧૯
ઉર ભૂજ શીશ કટ કાપે, જેવી કરાણી તેવાં કૂળ આપે;
ધીખ પડતા જ્યહાં ત્યહાં ભટ, ઉડિ લડતા શુરાધરિ વટ. ૨૦
મારો મારો કહેછે મુખેથી, ધાતા રામઉપર વેગજેથી;
સિંહનાદ કરી રણગાજે, વીરહાક વડેરી વાજે. ૨૧
એંતરાવંતી ગિધ લઈ ઉડે, ધાય પિશાચ તેની કેડે;
એમ શોભી રહ્યા સંગ્રામ, ઉપમા કહુંછું અભિરામ. ૨૨
જાણ્યે નચવાસી ખાળ ગરવા, ઉડાડે છે આકાશ કનકવા;
માયંધરણિપછાડચાઘણાક, છરભરિયાનાછોડાચાણાક. ૨૩
કોને અદસસ્તા કરી મૂક્યા, તેંતા આવે ન હાવાંદુકા;
નિવ્રદળ અવિલોકી વિકળ, ખર દુષણાદિને ચઢ્યા વળ. ૨૪
વિકટ સુભટકટક કડકડી, સંગ લેઈધાયા મુખે ગગડી,
પૂર્ણ ક્રોધકરી મહા શૂર, સનમુખનાં લીધાં ખળ પૂર. ૨૫
શર શકિત તોમર તરવાર, ફરરી બરછી ત્રિશુળ નવધાર;
એકીવારે કરી કિલકાર, મૂક્યાં રઘુવરપર નિરધાર. ૨૬
ખાણુ શત્રુતાણાં નિજ સામાં, છેદીનાખ્યાં તરત આવતામાં;
પછીપૂર્ણ ક્રોધ ઉર આણી, ધાયા પડકારો કરિ ધનુપાણી. ૨૭
મુક્યાં વામ ભરી ભરી ખાણુ, ભલા સુભટે તળ્યા તપ ખાણુ;
માથા દશ દશ ખાણુ ગાણીને, ધીંગા દાણુદૈત્ય ધાણીને. ૨૮
પૃથ્વી પડતા વળી ભટ ભીડે, હાણવા નગદિશને હીડે;
કરે પ્રોઠ પ્રભજન માયા, ન ખિએ રણ ક્ષત્રાણિજયા. ૨૯
હર દેવ પામિછે મનમાં, એકલા પ્રભુ જોઈ રણાંગણમાં;
દાણુ દૈત્ય છે ચાદ્દજનર, રખે રામતણા સંહાર. ૩૦
દેખી સભય સુર મુનીસાથ, એક ક્રૌતક કિધ માયાનાથ;
જીએ દૈત્ય પરપર રામ, સામાસામી કરે સંગ્રામ. ૩૧
લડી મૂવું એમ રિપુસેન્ય, સુર સર્પ કહે ધન્ય ધન્ય;
રામ રામ કહી તન ત્યાગે, માક્ષપદ પામે સાનુરાગે. ૩૨
રિપુ માર્યા કરી એ ઉપાયે, એક ક્ષણમાંહે રઘુરાયે;
કુલવૃષ્ટિ કરે સુર હરખી, નેત્ર ભરિ રઘુવરને નરખી. ૩૩
વાજે દુંદુભી દિન્ય ગગનમાં, સુર સર્પનાં મેન મગનમાં;
શોભે સુર વિવિધ વિમાને, સંગ ગુણવંતિઆ ગૌરવાને. ૩૪
સ્વર મધુર મધુર તાણી ગાતી, જોઈ રામને રાજ થાતી;
સ્તુતીકરિકરિનિજનિજમુખે, સુરચાહ્યારવભાવનમુખે. ૩૫

દોહડા.

રાણમાં રિપુ જવ રઘુવરે, છત્યા કરિને જનર;
સુર નર મુનિવર સરવનાં, ઘણાં પિત્યાં દુખ ધોર. ૧
લક્ષ્મણજી લઈ આવિયા, સીતાને તેવાર;
પદલાગતા ઉઠાડિને, લીધા ઉર્મોઝાર. ૨

શ્યામલ કોમળ ગાત્ર શુભ, નિરખી રૂપ રૂપક્ષેત્ર;
પરમ પ્રેમમય પદમાગ્રી, તૂમ ન થાતાં નેત્ર.
વસિને પંચવટીવિષે, રધુકળનાયક રામ;
કરે ચરિત્ર પવિત્ર જો, સુર મુનિને સુખધામ.
દક્ષિ મૃત્યુ ખર દુઃખાણું, વિધવિધ કરતિ વિલાપ;
મન્યર નકટી સંચરી, રાવણ પાસે આપ.
ખેઠો સિંહાસન ચઢી, વિકટ વેશ લંકેશ;
ભક્ટિ વિલોકે લોકપતિ, અતિશે સભય સુરેશ.
ખોલિ વચન ખેખાકળી, કરિને પૂરણ ક્રોધ;
વિસર્થો સુરતી રાવણ, દેશ કોષ પુર શોધ.
રાતદિવસ ઘોરે ઘણા, મુખે કરિ મધુપાન;
સમર્થ રિપુ ગાળે શિરે, તેનું ન નુજને ભાન.

છપા.

વિના નીતિનું રાજ્ય, નાશ પામે દિન થોડે;
ધર્મે વિના ધન કરું, ભેળું કહું લાખ કરોડે;
વિના પ્રાણિ સતકર્મ, કય કષણપણ કીધે;
વિવેકહિણ વિધાય, વૃથા જાણું જન વીધે;
યતિ સંગતિથી ખગડે સદા; પામે નાશ વિલાસથી;
ભૂંડા સચીવથી ભૂપતી. રાજ્યપ્રદ કહું કથી..
જય જ્ઞાન માનથી, વ્યસનતો લાજ તજવે;
પ્રેમવિનાની પ્રીત જાણવી ચપળ સ્વભાવે;
ગુણિજન અતિ મનમદ, કીર્તિહિણ થાય કોટિધા;
શ્રુતિસંમત જગવિદિત, શેરડા નીતિના સીધા;
અરિ અગ્નિ રોગ પ્રભુ પાપ અહિ, લઘુ પાણુ લઘુ ગાણવા નહીં;
કરિ વિવિધ વિલાપ રૂદન કરે, આવી ત્યાં એવું કહી.

દોહરા.

વસુધાપર થઈ વ્યાકુળી, નીર ભરેલે નેાગુ;
સભામાંજ સહુ દેખતાં, પડી એવું કહિ વેાગુ.
રાવણને રોઈ કહે, સુણે ઉમા કહું સોય;
તુજ જિવતાં પિર મુજતાણી, આવી ગતિ શું હોય. ૧.૨
સુગુતાં વચન સભાસદો, મહાવ્યાકુળ મનમાંય;
સુર્પનખા સમજાવિને, ઊઠાડી ઝહિ ખાંદ.
કહે લંકપતિ તુજતાણી, વાત કહે આવાર;
કોણે તારાં કાપિયાં, નાક કાન નિરધાર.
સુર્પનખા તે સાંભળી, વદવા લાગી વેણ;
સાંભળ વીર સલક્ષણા, કોડે મારાં કેણ.

રાગરામગ્રી.

વેદાંબ વનમાં વલવલે. એકાગ.

૩

૪

૫

૬

૭

૮

વીર સાંભળ મારી વાતડી, ધીરો થઈને ધીર;

સખળ થયો શીર શત્રુછે, શુદ્ધિ રાખ્ય શરીર.

વીર સાંભળ ૧

અવધપતિદશરથતાણા, છે પરક્રમી પૂત;

મૂગયા કારણ વન આવિયા, નરકુંજર સુત.

વીર સાંભળ. ૨

ખખર પડ્યાં મને એમનાં, કરતવ્ય જે કૂર;

“નિશિચર હિણુ ધરાણી કડું, જેમ તેમ જરૂર.”

વીર સાંભળ. ૩

તેમના અકળ ભુજબળે, કોને ભીતિ ન કાંય;

નિર્ભય થઈ સુખે સંચરે, મુનિજન વનમાંય.

વીર સાંભળ. ૪

દીસે જોતાં બને ખાળકા, પણ કાળ સમાન;

ધીર ધુરધર વીરછે, ધનુર્વેદિ ધીમાન.

વીર સાંભળ. ૫

તેજ પ્રતાપ અતુલ્યના, ખળવાન જે જ્ઞાત;

સુર મુનિને સુખપ્રદ સદા, ખળ હવણે પ્રખ્યાત.

વીર સાંભળ. ૬

સંસારસાર શોભાનિધિ, રામ એકું છે નામ;

સુંદરી તેમનિ સંગમાં, રૂપાળી રૂપધામ.

વીર સાંભળ. ૭

સુંદરી તે સક્રમારીછે, વાર કડું શાં વખાણુ;

સરખાવવા એશુ સૃષ્ટિમાં, જૂવતી કો ન જાણુ.

વીર સાંભળ. ૮

જેયું મેં મનમાં વિચારિને, જેને ઘર એવી નાર;

તેહ સમાન સંસારમાં, નાહું કોઈ નિરધાર.

વીર સાંભળ. ૯

જોઈશ જવ જઈ ત્યાં હજી, નારી તારે નેત્ર;

થઈશ વિકળ વશ તેહને, મોહની રૂપક્ષેત્ર.

વીર સાંભળ. ૧૦

જીવનમુક્ત તે જગતમાં, તેને વશ સહુલોક;

ભુવતિ એવી જગ જેહને, નિર્મળ નમણે નોક.

વીર સાંભળ. ૧૧

ભામની રૂપભંડારની, રચિ ખ્રહ્માએ હાથ;

કોટિક રતિ રૂપઆગળે, ઉભી રહે જોડી હાથ.

વીર સાંભળ. ૧૨

(અરણ્યકાંડ. ૩) દંડકારણ્યમાં મારીચપાસે રાવણનું આવાયું, પ્રતિબિંબરૂપ રાખી સીતાનો અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો. ૨૪૧

તે રામના લઘુબંધવે, કાપ્યાં નાક ને કાન;
ભગની સુણો ભાઈ તાહરી, હસી કહ્યું અપમાન.

વીર સાંભળ. ૧૩

દૂષણ ખર ત્રિશિરા મળી, ધાયા કરવા બહાર;
સકળ કટક કાપી તેમનું, પાચાડયા યમધ્વાર.

વીર સાંભળ. ૧૪

કોઈ ન ઉગર્યો કટકવિષે, નાહી ત્યાંથી સભીત;
એવી અભાગણી હું વીરા, વારૂ કરતાં વિપ્રીત.

વીર સાંભળ . ૧૫

દોહરા.

સાંભળિ સુર્પનખામુખે, વિપ્રિત દારૂણવાત;
ખર દૂષણ ત્રિશિરાતાણી, થઈ નરને કર ઘાત.
ખળી ઉઠ્યા સહુ અંગથી, રાંઝાણો લંકેશ;
રખે પ્રગટિયા હોયના, નરતન ધરી સુરેશ.
અનુજનને સમજવિકરિ, ખળ વખાણિ ખડુ ભાત;
સદન સંચર્યો શાચવશ, ઊઘ ન આવી રાત.

અંદકીડા છંદ.

સુરાસૂર કે નાગલોકે ન એવો કદી કોઈ ભાવ્યો,
જુએ જેમણે માહરા દાસનોએ જરા ગર્વ ટાવ્યો;
ત્રિશીરાદિ તો હું સમા જરવાળા સુરાસી સદાએ,
કહો તેમને કોણ મારી શકે રામ પાંખે કદાએ.
રૂડા દેવના મંત્રને રંજનાર્યે ભુમી ભાર હવી,
હશે જન્મિઆ જડતકર્તા કદી જો મહા ગુણ ગર્વા;
હડીને કડું વેર તો હું જઈ વેર ભાવે ભજીને.
મરી રામહસ્તે તરી જાઉં આ વિશ્વધી સૌ સજીને.
હવે સાર સંસારમાં ના કરો જો વસૂ ચારૂ ચણું.
પ્રભૂ હાથથી ઝાત માગી મરું તો મળે મોક્ષ મળું;
ભજશે નહીં રામ આ તામસી દેહથી સ્નેહ રાખી,
સદા મંત્ર છે એહ નિશ્ચે ત્રિવીધા વિધીરાખ્યું ભાખી.
હશે માનવીરૂપ જો ભૂપતીસૂત તો ત્યાં હું જીને,
હરી લૈશ નારી સમૂહારિ યેને જુઘે છતિ લૈને;
વિચારી ચઢી રથ ચાલ્યો પછી એકલો આપ ત્યાંહે,
રહે નીચ મારીચ મામો જ્યાં દંડકારણ્યમાંહે.
રૂડે રથ જોડયા રૂડા ખચરો ચાર છે વેગવંતા,
ગતી લાજ પામે વિહંગેશની ને જતા કુળદેતા;
જતો રથ આકાશમાર્ગે મહા ઊપમા ના કથાય,
શિરે છત્ર શોભી રહ્યું એકું તેની કહૂ ઊપમાય.

ઘટા મેઘનીમાંય જાણ્યે વિરાજે રૂઝ સ્વેત ચંમર.

મુવેશે જતો રાયલંકેશ જેને વશેછે દિગખર;

નદી શૈલ્ય વાવ્યો અરણ્યો અતી શોભિતાં ખાગ વાડી,

મુનીમંત્રમોહાય એવાં રૂડાં રહેર આવે અગાડી.

રૂડો રાયલંકેશ આજેઘતો જય સૌ એવિ રતિ,

મહા ઊરઆનંદ એવો હરીલાલુ જો નાર પ્રતિ;

તળાવો ઘણાં તેડ પક્ષી મૃગો મારતાં કાળ છેટે;

વદે મુસ્વરે સૌ જુદી જુદી રીતે ત્યહાં તે ત્રિભેટે.

પુરા ચારસો ગાઉ આવ્યો અહીં સિધુકેરે કિનારે;

કર્યો દંડકારણ્યમાંહે પ્રવેશ પછી કૂવિચાર;

સુણો વંનશોભા વખાણું મુનીરાય આનંદ આણી;

વસે ત્યાં ઘણી જાતિના જીવ નિર્વેર નિખાપિ પ્રાણી.

૧ કરે શબ્દ રૂડા અહોરાત્રિ કો ગર્જતા કો કુદેછે;

૨ ન વણ્યું જતું જોર જો તેમનું સૌ રૂડો લાવ લેછે;

૩ રૂડી હેમ જેવી નદીવેળ જ્યાં ત્યાં જઈ સર્વ ખેસે;

૪ વળી ત્યાંનિ રૂડી ગુફામાંધિ કો નીસરે કો પ્રવેશે.

૫ નદી તેડ વૃક્ષા લતા દિવ્ય દેખ્યે તૃષા ભૂખભાગે;

૬ મુનીનાથનાં મંત્ર મોહાય જે દેખતાં સાનુરાગે;

૭ ખનાવી ગુફા સૌ રહેછે મુખે તે વન સાથ સારે;

૮ મુખે વર્ણતાં શારદાપુષ્પિ સંકોચતી સૌ પ્રકારે.

૯ જ્યાં જોઈએ ઋષિઓના નિવાસો ત્યાં તેહ કાળે;

૧૦ રહે દૈત્યદારૂણ પાપી નિવાસી મુનીવાસ ટાળે;

૧૧ સહુ ઊર સંકોચ પામ્યા વિલોકીજ લંકેશને ત્યાં;

૧૨ હતા નિર્જિવો જીવવાળા વડા પ્રાણિઓ જે ઘણાત્યાં.

દોહરા

૨ અહિંયાં રઘુનાથે હવે, ખનાવિ યુક્તી ખેશ;

૩ સુણો ઉમા તેશુભકથા, વરાણવિ કહું વિશેષ.

૪ વન લક્ષ્મણ જવ વીચર્યા, લેવા કુળ મુળ કંદ;

૫ જનકિપ્રત્યે જન્મપતિ, હસિ યોલ્યા મુખકંદ.

૬ સાંભળ પતિવૃતા પ્રિયા, સુંદરિ સુશિલા સીત;

૭ કરવા ચડ્યું અવ કામની, નરલીલા હું લલીત.

૮ જ્યાં લગી આ જગતથી, નિશિચરનો કહું નાશ;

૯ ત્યાં લગી પાવકવિષે, નેહ કરો નિવાસ.

૧૦ સ્વામિવાણિ મુણિને કયો, પાવકમાંય પ્રવેશ;

૧૧ ચિત રાખી પ્રભુચરણમાં, હે ગુણવંત ખગેશ.

૧૨ નિજ પ્રતિબિંબ મુનિમૂળ, રાખ્યું સીતાએ ત્યાંય;

૧૩ તેવા શીળ સ્વરૂપનું, કસર ન દીસે કાંય.

૨૪૨ માર્ગચનું સુવર્ણનો કપટમૃગ થયું; સીતાને લક્ષ્મણને સાંપી સીતાના કેવાથી રામચંદ્રનું મૃગમારવા જવું. (અરણ્યકાંડ. ૩)

મમ પરમ આ લક્ષ્મણે, જાણ્યો નહિ મુનિરાજ;
જે ચરિત્ર રચ્યું જગદિશે, નિશિચરકૃણ્ણકાજ.
ગયો હવે દશમુખ જ્યાહાં, મામા નિજ મારીચ;
શિશ નમાવ્યું જઈતેહને, સ્વાર્થ પ્રીય અતિ નીચ.
નમવું નિચનું કૃપદ અતિ, સતિ ધરિ ચિત સુણ આજ;
જ્યમ ધનૂષ અંકૂશ અહિ, તમે માણુવધ કાજ.

પ્રિય વાણિય ખળ પુરૂષની, ભયદાયક નિરધાર;
જન ક્રાંતિએ જનારને, કુસુમ કણિકાહાર.

પૂજા કરિ મારીચ તવ, સાદર પ્રહિ સહુવાત;
કોણ હેતુ મન વ્યગ્ર અતિ, અહિં ક્યમ આવ્યા તાત. ૧૧

સાભિમાન કહિ સહુ કથા, મામા મારિચપાસ;
નિરખી લાગ અભાગિએ, પાપ ક્યૂં પરકાશ.

મામા થા તું કપટમૃગ, છળકારક વળિ છેક;
જેથી કરિ હરિ લાકું હું, નૃપનારી ધરિ ટેક.

મામા કહે મુણ ભાણુજન, દૈત્યપતી દશારીશ;
નરરૂપ નારાયણ નિપટ, એ સચરાચર ઇશ.

વેર ન છાજે એહશૂ, સાંભળ વાત સહેજ;
માયા મરિએ જેહના, છવાડ્યા જિવિએજ.

ગયા હતા જવ કુવર એ, મુનિમખ ધે રખવાળ;
ભાલોડા વિણ તિર મને, માયું હતું રઘુબાળ.

શતયોજન આવી પરચો, ખરે અહીં ક્ષણમાંય;
વેર તેણુ કરવે કદા, ભલૂ ન નિપજે કાંય.

બ્રમાણ થઈભાસે મને; તે દિનથી તતકાળ;
જ્યાહાં ત્યાહાં હું જાઉં છું, એ ખંને રઘુબાળ.

જે હાશે નર તોયપણ, ધનુર્મેદિ રાણધીર;
પુરા ન પડિએ આપણે, વેર તેણુ કરિ વીર.

સુખાહુખળે સુખાહુને, માર્યો મ્હેકમમાર;
મારિ તાડિકા મ્હાખળી, જાણે સહુ સંસાર.

ભરીસભામાં ભાગિયું, ધુર્નટિતાણુ ધનૂષ;
હણિયા ખર દૂષણ ત્રિશિર, મ્હાખળ એ શું મનુષ્ય? ૨૧

કુશળ ઘેર જા કરગરું, હાંચ પાધરો ઇશ;
સુણતાં બળિ ઊઠ્યા બહુ, દિધી ગાળ દશવીશ.

ગાણહીણગુરૂની પઠે, બહુધા કરતો બોધ;
કહે કોણ જગ હું સમો, જોરાવર મ્હાજેધ.

હર અનુમાન્યું એરિતે, મારીચે તે વાર;
આટલાંધિ એરિપણું કર્યો, નહિં કલ્યાણ લગાર.

રાક્ષધારિ મર્મજા શઠ, ધનુર્વેદિ પ્રભુ ધીર;
શૂતિવંધક નિરપેહિ ગુણિ, સદા નામિએ શીર.

ઉભય પ્રકારે નિજતાણું જોયું મગણ જરૂર;
શરણું તાડયું તવ રામનું, અભય થઈ નિજ ઊર. ૨૬

દેતાં ઉતર અભાગિયો, મારિ નાખશે નેટ,
ક્યમ ન મરું તવ રામશર, થાય મોક્ષની બેટ. ૨૭

હૃંવમાં એવું જાણિને, સ્નેહે દશમુખસંગ;
ચાલ્યો પ્રભુપદકમળમાં, મધુકર પ્રેમ અભંગ. ૨૮

જણાવતો ન કહિતુને, નિજમન હર્ષ અપાર;
પરમસ્નેહિ લોચન ભરી, તિરખિશ આજ ઉદાર. ૨૯

દુતવિલંબિત છંદ.

નિરખિ પ્રીતમ નેત્ર ભરી ભરી, સફળ નેત્ર કરું ઝટ સંચરી;
સહિત શ્રી લઘુબંધુ કૃપાધના, જનતાણાસુખનામનુરાગના. ૧

ચરાણું તેહતાણું ચિતલાવશું, જનમ મણીનું કૃપ તળવશું;
પુરાણું ક્રોધ પરેતુ હરીતાણું, જરૂર કૈવલ્યોક્ષદ છેઘણું. ૨

અવશ એ વશ ભક્તિયિ આ ભવે, શિદ ઉરે ભય માનું ત્રથા હવે;
નિજકરે શર સાંધિ ભરી ભરી, જરૂર તે મુજને હણશે હરી. ૩

મુજ પછાડિ ત્વરાથકિ દોડતા, દુરથિ વામ ભરી શર છોડતા;
ધનુષધારિ રમાપતિ આવશે, અકળ નાથ અનાથ મુકાવશે. ૪

કરિ ફરી નમનેત્ર ભરી ભરી, વળિ વળી અવિલોકિશ એ હરી;
મુજસમાનનધન્યજન્યકો જનમ મણીજન્યકો મદહન્યકો. ૫

સહિત શ્રી લઘુબંધુ રઘુપતી, સુખયિ જે વનમાં વસતા સતી;
નિકટ રાવાણુને વનની ગયો, કપટનો મૃગ મારિચ ત્યાં થયો. ૬

કનક દેહડિ દિવ્ય મણાનહીં, અતિવિચિત્રજટિરમાણીમહીં;
મહુલિપાસ થઈવનમાં વળ્યા, કહિંધિરે કહિંજન્ય ઉતાવળો. ૭

પરમ રમ્ય કુરંગ સુઅંગનો, નિરખિએ સતિએ નવરંગનો;
અવયવો સહુ શોભિત જોઈને, જનકજનમનથીરહિંમોહિને. ૮

સુભગ સ્વામિ નમામિ પદમખુજે, વિનતિ દાસિનિ એક
સુણિ મુખે; ૨૦

પરમ રમ્ય મુચર્મ મણાવનું, દિસતું આ મૃગનું અતિમૂલ્યનું. ૯

વધકરી પ્રભુ એહતાણું તમે, અજિન આણિદિયો મુજને ગમે;
સરવ હેતુ પ્રિછયો રઘુપ્રંગવે, ઝટઉઠ્યા મુરકાજ મુધારવે. ૧૦

કટિ કસી મુનિષંગ તિરે ભરી, ભિડિલિયો મૃગને નિરખી કરી;
પાણુજ ઝટ ચઢાવિ ધનૂતાણી, વિશિખ સાંધ્યુ ત્વરાયિ
રઘુમાણી. ૧૧

અનુજને કહ્યું સૌ સમજાવિને, રઘુવરે મમતા હર લાવિને;
નિશિચરો વનમાં ફરતા બહુ, કરુંક તેથિ વિરા તુજને કહું. ૧૨

જનકજનતાણિ વીર ઘણી રીતે, સુરખવાળિતુંતો કરજે પ્રિતે;
બળ વિવેક સુબુદ્ધિ વિચારિને, સમય રંગ સમાનમુધારિને. ૧૩

કહિજ એવું ગયા પ્રભુજી ત્યહાં, કપટ નીચ કુરંગ હોતો ન્યહાં;
વિષુધ વિસ્મય હર્ષવશે દિસે, વિજિથી જ્યમ ચાતક
તો હિસે. ૧૪

દોહરો.

ચિત ચાતક રાજ થતો, દામનિ દમકતિ દેખિ;
વૃષ્ટિ થશે પરિપૂર્ણ અવ, ત્યમ સુરઆશ અલેખિ.
અવિલોકી પ્રભુ આવતા, ચાલ્યો ભાગિ કુરંગ;
ખાણુ કરી સંધાણુ પ્રભુ, ધાયા તેહ પ્રસંગ.
નિઝમ નેતિ શિવ ધ્યાનમાં, પામે નહિ કદિ પાર;
માયાવૈ મૃગ પાછળે, ધાયા તે નિરધાર.
નિકટ થઈ કદિ નિસરતો, વળિ કદિ દુર મ્હાનીચ;
કદી પ્રગટ કદિ ગુપ્ત વળિ, માયામૃગ મારીચ.
સંતાતો વળિ પ્રમટતો, છળ કરતો અતિ છેક;
લેઈ ગયો દુર રામને, એવિ રિતે ધરિ ટેક.
તાકિ માર્યું તિર તેસમે, રામે અતી કઠોર;
પડ્યો વૃથિવપર લથડિને, ઘણો શબ્દ કરિ ઘોર.
પ્રથમ નામ લક્ષ્મણજી, મારિચ લેઈ મૂખ;
મન સમર્થા માયાપતી, પછિ જે દાતા સૂખ.
ખાણુ જવા તક પ્રગટિયો, દિપ્યમાન નિજદેહ;
સમર્થો રામ શહસ્ત્રધા, હૃદય સહીત સનેહ.
અંતર પ્રેમ અતીઘણો, જાણીને જગદીશ;
મુનિદુર્લભગતિ રઘુવરે, આપી ત્યાં આહુનીશ.
વિષુધ પૂર્વપૃષ્ઠી કરે, ગાતા પ્રભુગાણગાથ.
દીધું નિજપદ દૈત્યને, દીનબંધુ રઘુનાથ.
મારિ દુષ્ટને ત્યાંયકી, વગ્યા તરત રઘુવીર;
શોભેછે કર આપ શુભ, કટિ ભાથો ગંભીર.
સુણો હવે આગળ સરસ, રામકથા ઋષિરાય;
જો શુદ્ધ મનથી સાંભળે, પતીત પાવન થાય.
મારિચ મરતી વખત મુખ, લક્ષ્મણનું લિધ નામ;
તેહ શબ્દ સીતા શ્રવણ, પડ્યો જઈ તે ઠામ.
સીતાએ પ્રિયથુ સ્વામિને, પડી ભીડ પરમાણુ;
તેડેછે તે કારણે, લક્ષ્મણને રઘુભાણુ.
લક્ષ્મણપ્રત્યે લક્ષ્મી, સીતા કહે સભીત;
સાંભળ શાણા દિઅરિયા, વનમાં થયું વિપરીત.
સંકટ પડ્યું તમ જ્ઞાતને, વિચરો વેગે તાત;
જનનિ જનકી સાંભળો, હસિ લક્ષ્મણ કહે વાત.
જેના ભૂકટિ વિલાસથી, સૃષ્ટિ પ્રલય થઈજાય;
સંકટ પડે શું તેમને,? સ્વપ્નામાં કદાય.?

થાપણુ સોપિ ગયા મને, જતિ વખતે રઘુરાય;
જો હું તજિને જાઉં પાણુ, ઉર સંતોષ ન થાય. ૧૮
એવું જાણી જિવવિષે, સુણો તમે મુજમાત;
પૂછે રઘુપુંગવ કરું, વદું તો હું શી વાત. ૧૯
મર્મ વચન જવ જનકી, બોલી ધરિ મન રીશ;
હરિપ્રેરિત લક્ષ્મણજી, કોલી મતિ તે દીશ. ૨૦
આણુ દેઈ નિજ ખાણુની, કરિ રેખા કહિ એમ;
"આવનાર કુડ કપટથી, તે ન જશે ધર ક્ષેમ." ૨૧
પણુંકટી ચોર કરિ, શિલિમુખરેખા સાર;
સતિચરણે શિશ નામિને, લક્ષ્મણ વારંવાર. ૨૨
દિશાતાણુ સહુ દેવને, વળિ સૌપી વનદેવ;
રાવણશશિરાહુ ન્યહાં, ત્યાં ચાલ્યા તતખેવ. ૨૩
વળિ વળિ પાછું વિલોકતા, સીતાભણિ એ રીત;
નિજ જનનીને ત્યાગતાં, ખાણવત્સ ખહુ પ્રીત. ૨૪
હૃદય એક ડર રામને, એથી ડરે અનંત;
અન્ય જનકી એકલી, ચિતા અતિશે ચંત. ૨૫
તેજહીણુ તન તે તકે, લક્ષ્મણ લક્ષ્મણધામ;
પાઢેલી દવવેલિ જ્યમ, ઉમા સુણો અભિરામ. ૨૬

રાગકેદારો.

૭ મુન્યસ્થળ સુનાં સીતાજી, દેખિને દશમૂખ,
૮ જોગી વેશે જનકી હરવા, આવ્યો નિકટ ચહી દુખ;
જેના ડરથી સુર અમુર સહુ, દિલમાં ડરે દિગપાળ,
૯ નિરંતે નિંદ્રા ન હ્યે નિશિ, કંઈ કાઢે કાળ. ૧
ભોજન કરતાં સભય સરવ તે, દોહલા દિન કાઢે,
૧૦ એ આવ્યો એ આવશે હમાણાં, દુઃખ એવું દહાડે;
તેહ રાવણુ અતિ રાણ્યાંકાં, શ્વાનની જેમ સંતાનો,
૧૧ આમ તેમ અવિલોકિ પહીતો, ચોરીએ ચાલ્યો જાનો. ૨
જેમ ડગ ભરતાં કપંથે, સાંભળો હે ખગેશ,
૧૨ તેજ ખળ તન ના રહે લવ, યુદ્ધિ પાણુ લવલેશ;
આંગણે જઈને અલેખ જગાવ્યો, કરિને કપટ અનંક, ૩
૧૩ માગી ભિક્ષા રાવણે જઈ, સન્યાસીને બેખ.
જાણી અતિથિ જોગિજનને, અંતરમાં અનુરાગી,
૧૪ કંદ મૂળ કૃણાદિ જનકી, જઈને દેવા લાગી;
છળ કરી સતિછેતરવાને, વિમળ બોલ્યો વાણી,
૧૫ હે ગૃહસ્થનિ સદ્ગુણિ સુંદરી, ચંદ્રવદના શાણી. ૪
ખાંધ ભીખ અમિ ન લેયે, દારૂણ થાએ દોષ,
૧૬ ઉમારે ઓળંધી પહાર આવો, થાય મન સંતોષ;
દેવગતિ ઉલટી મતીથઈ, કાળજાણી કઠણાઈ,
૧૭ શિલિમુખરેખા ઓળંધી સીતા, ભિમરા પહાર આવી. ૫

વિશ્વભરણિ અઘોઘદગણી, જનકી જોગમાયા,
સર્વ સુરનું ં કરનારી, કામનિનિ ધરિ કાયા;
જાણ્યું નહિં મન તેણિએ કરું, તે સમે નિરધાર.
કપટ ભેખ લંકેશ લંપટ, આવિ ઉભોછે ખાંર
વિવિધ કથા વરાણી કહી જવ, આવી જનકિ ખાંર,
રાજ્યનીતિ પ્રીતિ ભય અતી, દેખાડી તેવાર;
ક્રોધ કરી કહે જનકી તમે, સાંભળો યતિ વાત,
દુષ્ટની જેમ આ વચન વદા શાં, ધર્મ સંભાળો તાત.
રાવણે તવ રૂપ ખતાવ્યું નિજ, વિકટ ને વિકાજ,
નામ સુણાવ્યું જવ સલિત થઈ તવ, પેટમાં પડી કાજ;
ગાઠ ધ્રિય ધરી કહે પછિ, વેદહી સવિરોધ,
ઉભો રહે ખજા એ આવ્યામારા, સ્વામીનાથ સંક્રોધ. ૮

પીટયા તું પાખડ કરી મને, છેતરેછે આ ક્ષેત્ર.
સ્વામિ સહુણા પાસે હું તારાં, ખેંચિ કઢાવિશ નેત્ર;
કેશરીવધુને ચહે જ્યમ, રુદ્ર શારંગા કુવેશ;
કાળવશ દીસે થયો ત્યમ, તૂંય હે લંકેશ.
રહાય કાગ બરાબરી કરવા, ગુણનિધિ ગરૂડની સાથે;
સિંધુસમ ક્યમ ક્યાંયિ હાએ, સુદ્રનદી ભરપાથે;
કામદુગ્ધાસમ કેમ કહિએ, ગૂણહીણિ ગધાડી;
જા કરાજ નિજ ભવન અભાગી, હે અણુહિ અનાડી. ૧૦
વચન સુણતાં વેદહીનાં, લાજ્યો મન લંકેશ;
વેદિ પદપાદાજ મનમાં, સુખ માન્યું હે ખગેશ;
ક્રોધવંત થઈ તવ લીધી, ઉર્વિજને ઉપાડી,
ચાલ્યો ગગનપંથે ઉતાવળો, રમા રથે ખેસાડી. ૧૧
ભિતર ભય રધુનાથનો અતિ, રથ હાંડ્યો નવ જય;
વિલાપ કરવા લાગી વેદહી, સંભારી રધુરાય;
દેત્યમાત્ર નિકંદન થાવા, કુળક્ષયકેરું કાજ;
કરિયું રાવણે ક્રોધ કરીને, સાંભળો મુનિરાજ. ૧૨

ઈંદ્ર વા હંદ

સુણો સતી જનકિના વિલાપો, ખૂડ મને થાય કંઠ ખજાપો;
અરે અરે એ જાડીશ દેવા, પતીત ઇચ્છે મન મોક્ષ લેવા. ૧
હરી કરો વાંરજ હાય હાય, અહીંયિ પાપી હરિ કોઇ જય;
શશાન્ગુએ સિહણુસામુઝાંખે, વિસારિમાયા પ્રભુકાણવાંકે. ૨
સદા તમે આરતહણું સ્વામી, અધીક શાણીગત મુખધામી
દિનેશ ભાનુકળકંઠકેરા, શૂં આજ હા નાથ થયા નમેરા. ૩
દિઅરજ દોષ નહીં તમારો, રૂક્યો મને દુર્બળ દેવ મારો;
કહ્યું તમાને કરિ રોષ ભારો, હું તેહ પામી રૂળ દુઃખકારી. ૪

ઉદાર થૈ વાંક હવે વિસારી, ચઢોજિ હારે ધનુ ખાણ ધારી;
વિયોગહાલા હું ધિ નાખમારો, જરૂર મારો જટલ વજરો. ૫
રહેલું પાકી દુખ આપવામાં, કરૂંકે કેકેયિતાણા રૂઢમાં;
દિધું મને દારણ દેવડાએ, ખરેજ તે આજ કશા અન્યાએ. ૬
જિવેાય જે સૌ જળનાં નિવાસી, ખગો મૃગોપંચવટી વિલાસી;
દુખી થયાં તે કરતાં બળાપો, સુણી સીતાના દુખના વિલાપો. ૭
વિલાપ વેદહિ કરે અતીશે, કૃપાળુ તો દૂર ઘણાજ દીસે;
સુણાવને કોપભુને અનંતી, વિયોગાણી દુઃખણિની વિનંતી. ૮
ગધો ચહે યજ્ઞપ્રસાદિ ખાવા, સ્વકૂળકેરૂં નખોદ જવ;
વિલાપ એવા સુણિ જનકીના, દુખી થયા છવ ચરાચરોના. ૯

દોહરા.

ખહુ વિલાપ કરતી સતી, લઇ ચાલ્યો દશરીશ;
નખિંએ વર પામેલ ખજા, આચો જે અજ ઇશ. ૧
અતિ આરતવાણી સુણી, જે જટાયુ ગૃધરાજ;
આજખિ રધુવરની પ્રિયા, સીતાને સહસાજ. ૨
અધમ દેત્યપતિ છળ કરી, મુંદરિને હરિ જય;
જ્યમ કસાઈવશ ખાપડી, ગુણનિધિ કપિલાગાય. ૩
અહહ પ્રથમના જેટલું, નહિં બજ મમ તનમાંય;
તોપણ અવ ખજ તેહનૂં, જેલું વળી જઈ ત્યાંય. ૪
હે સીતાપુત્રી હવે, ત્રાશ કરિશ નહિં કાંય;
કરિશ નાશ નિશિચરતણો, હું હડિ હેલામાંય. ૫

કાવ્ય અથવા રોળાવૃત.

હડિને હેલામાંય, નાશ કરું નિશિચરકેરા;
એવું કહિ એવાર, આણિ ઉર ક્રોધ ઘણેરા. ૧
ધાચો જટ ગૃધરાજ, જોતો જ્યાં રાવણનિશિચર;
વેગયિ છુટ્યું જ્યમ વજ, પલકમાંહે પવંતપર. ૨
તિષ્ઠ તિષ્ઠ હે દુષ્ટ, જય ક્યાં ટાળો દધન.
નયિ જાણુનો શું મને, જઈશ ક્યાં નિર્ભય થઈને. ૩
દુરયિ આવતો દખિ, ક્રોધથી ક્રતાંત જેવો;
કરતો મન અનુમાન, પાછું ફરિ રાવણ એવો. ૪
શું એ ગિરિ મૈનાક, હશે શું ખગપતિ પોતે;
પણ એતો જાણુતા, મારું બજ નિજપતિ સોતે. ૫
આવે નહિં એ અહીં, મારિ સામા કદિ લડવા;
રણમાં વિમુખ થયેલ, ફરી રણમાંહે પડવા. ૬
ઘરડો ગીધ જટાયુ, જાણિયો જ્યારે મનમાં;
કરિ વિચાર કહે એમ, ઘણે દુર રહી ગગનમાં. ૭

(અરણ્યકાંડ. ૩) રાવણસાથે જટાયુનું યુદ્ધ, લંકામાં અશોકવૃક્ષ ગયે રાવણે સીતાને રાખી, મૃગ મારી રામનું પાછાં વળવું. ૨૪૫

મમભુજતીર્થસ્થળે, દેહ તજશે આવીને;
જશે શું એહ જટાયુ. યુદ્ધમાં હે કાવીને!
જાણે નહિં મન કાંય. બુજબળ મારૂં ભારે;
આવે મરવા કાળ. રહાય કરવા ચઢિ બહારે.
બુધ કરશે તે જરૂર, મૂઠને નાખિશ મારી;
જાશે નહિં જીવેતો, સદન નિજ દેહ ઉગારી.
આવ્યો ત્યાં એટલે, ગ્રીધ ક્રોધાતુર ધાઇ;
“સાંભળ હે લંકેશ, શીખ મારી મુખદાઇ.”
ત્યાગિ દેઇ જનકી, કુશળ ઘર જાતું વિચારી;
નહિતો ખંડિત થશે, ભુજ વિશ તારી ભારી.
અતિશે ઘોર કઠોર, રોષપાવક રઘુવરનો;
“પતંગ થાશે સકળ, વંશ તારો નિશિચરનો.”
પ્રત્યુત્તર નવ દીધ, કરો લંકેશે જ્યારે;
ક્રોધ કરી ગૃધરાજ, જટાયૂ ધાઇ ત્યારે.
પકડિ કેશ પાપિના, વિરથ કરિ ધરણિ પછાડ્યો;
સીતાપુત્રિ સંભાળિ, મૂકિ આવી વળિ ત્રાડ્યો.
ઉઠિ રિસાઇ લંકેશ, બાણ સંધાણુ કરીને;
મુકે વામ ભરિ જેમ, આવિયો ગૃધ નભ કરિને.
કાપી નાખ્યું કદા, બાણ ધનુ સોતાં ધાઇ;
ચાંચવડે મારિને, બેદિ કાયા હે ભાઇ.
એક ઘડી એથકી, આવિ મુરછી મહિ પડિઆ;
જુલો મહા જટાયુ, ક્રોધ કરિને ગડગડિઆ.
જે લંકેશે જટા, કયો નિજવશ નિજબળથી;
મુનિગણુ સિદ્ધ મુરેશ, શૂભ વિખ્યાત સકળથી.
તે રાવણ સંગાથ, જટાયૂ જુધમાં જૂઝે;
વીર ધીર ગૃધરાજ, પ્રતાપી રઘુવર પૂજ્યે.
વિતિ મુછી જવાર, ક્રોધ કરિ ધાતો આવ્યો;
મારી ગૃધને માર, તેનિ સન્મુખ તે આવ્યો.
ખડુ વિધ કરિયું યુદ્ધ, હતું તેટલું બળ કાઢી;
પાણુ ઘરડો ગૃધરાજ, ગયો થાકીજ પછાડી.
થાક્યો જાણિ સંક્રોધ; દૈત્યપતિ પડિ ખસિયાણે;
તાતિ કાઢિ તરવાર, જીભ સાપાણુની જાણે.
કાપિ પાંખ ગૃધતાણી, પડ્યો ખગ ધુમ્ની ધરાણી;
સમરિ રામ રઘુવરનિ, હૃદયમાં અદ્ભુતકરાણી.
રથ ચઢાવિ જનકી, પાછી નભપંથે પળિઆ;
ચાલ્યો ઊતાવળો, હૃદય ત્રાસિત મહાબળિઆ.
વિલાપ કરતી જતી, રથે નભપંથે સીતા;
પારધિવશ પડિ જેમ, બિચારી મૃગલિ સભીતા.

ઋષિમુકપર્વત ઉપર, ન્યાણિ કપિટોળું બેઠું;
૮ લઈને પ્રભુનું નામ, વચ્ચે નાંખ્યું ત્યાં હેઠું. ૨૭
૯ અશોકવનનીમાંય, રાખિ આવ્યો પરિતાપી. ૨૮

દોહરા.

૧૦ થાક્યો કુષ્ટ અનેક વિધિ, દેખાડી ભય પ્રીત;
૧૧ પછિ અશોકતરૂની તળે, રાખિ યતન કરિ સીત.
૧૨ અહિયાં મન એવું હવે, અનુમાની વિધિરાજ;
૧૩ મુરપતિને તેડાવિ ત્યાં, કયો વિચાર મુકાજ.
૧૪ હે મુરપતિ સીતાકને, તમેજ વિચરો ત્યાંય;
૧૫ ખબર જેમ તે નવપડે, નિશિચરપતિને કાંય.
૧૬ સુંદર યજ્ઞપ્રસાદિ શુભ, આણી કહિને એમ;
૧૭ સોપી મુરપતિકર વદે, મૃદુવાણી સહપ્રેમ.
૧૮ તથા ભૂખ નહિં લાગશે, આ હવિ ખવરાચેજ;
૧૯ એહ હજાર વરસલગી, સંશયનાશ સહેજ.
૨૦ તે પ્રસાદ લઈ પ્રેમથી, વિધિનિ પામિ આશાય;
૨૧ ચાલ્યો ઉર સંભારતો, વિભુધપતી રઘુરાય.
૨૨ કરિક ઇંદ્રની અભિનવી, માયાકી સંભાડ;
૨૩ ઘેરાણા અતિ ઘેનમાં, સહુ રક્ષકસંદાહ.
૨૪ તોપાણુ મન.હર પામતો, આવ્યો સીતાપાસ;
૨૫ કરિ પ્રણામ નિજનામ શુભ, મુણાવિયો ઇતિહાસ.
૨૬ નિશ્ચય મનમાં જાણિને, ચતુરમુજાણુ મુરેશ;
૨૭ પિતા જનક દશરથ સમે, માન્યો કહું મહેશ.
૨૮ અતિ સંતોષ પમાડિને, દુર કરાવિ સહુ શોક;
૨૯ યજ્ઞપ્રસાદિ જમાડિને, ઇંદ્ર ગયો નિજલોક.
૩૦ જે વેપે જગદિશ ગયા, કપટ કુરંગનિ સંગ;
૩૧ ધાતા ધરિ કર બાણુ ધનુ, કટી કસેલ નિષંગ.
૩૨ તે છપિ ઉર ધરિ હરિવદનિ, ગજગામનિ રૂપધામ;
૩૩ રાત દિવસ રટતી મુખે, નિર્મળ રઘુવર નામ.
૩૪ મુણા ખગેશ રસાળ આ, રામકથા મુખધામ;
૩૫ વચ્ચા રામ મૃગ મારિને, કોટિકામ ધનશ્યામ.
૩૬ અનુજ આવતો દેખિને, રઘુપતિ નિજ મનમાંય;
૩૭ ચિંતા કરતા ચોગાણી, કળ પડતી નથિ કાંય.
૩૮ “જનકમુતા મુકિ એકલી, વારૂ લદમાણુ આમ;”
૩૯ વચન ઉવેખી મુજતાણું, આવ્યો અહિં શે કામ. !
૪૦ દારણુ ટોળાં દૈત્યનાં, વનમાં ફરે વિશેષ;
૪૧ આશ્રમમાં સીતા નથી, મુજ મન પામે કલેષ.

અરર તાત તે આ સમે, કર્યું ભલું નહિ કાંય;
જીવન મમ જનકિ પિતા, નિશ્ચય નથિ ભવમાં. ૧૭
એથિ કોણુ વિપતી મહા, ભાઈ કહો ધરિ હામ;
“વન આવી વેદહિને, ગુમાવિએ જવ આમ.” ૧૮
પ્રભુપદકમળ અનંત અહિ, કહે કમળકરજેક;
નાથ નથી એમાં કરી, તલભર મારી ખોડ. ૧૯
ગયા ત્યહાં પ્રભુ વેગથી, સાથ અનૂજ સમેત;
ગોદાવરિતટે જ્યાં હતું, નિર્મળ નીજ નિકેત. ૨૦
આશ્રમ સુનું એ અવસરે, દખિ જનકી હીન;
વ્યાકુળ થયા વિશેષ પ્રભુ, જ્યમ કો પ્રાકૃત દીન. ૨૧
વિપિન સરોવરરૂપ શુભ, ચકચકરી સિયરામ;
વિરહદાનિ રાવાણનિશી, દુખની ચારે જામ. ૨૨

રાગ વેશાડીની ચોપાઈ

પરદુખ શોક હરાણુ સર્વદા, તેવા પ્રભુને મન થઈ આપદા;
હાય હાય ગુણુજનિ પ્રિયા, વારૂ રૂપનિ સુરવેદનિયા. ૧
શિષ્ય વૃતની અતિ પવિત્રાણી, હાય હાય ચારૂ ચરિત્રાણી;
હાય તારૂણિ ત્રિલોકમોહની, સ્વામિને સુખ સંદાહની. ૨
સમજવે લક્ષ્મણુ આપિ કુકે, તેય માયાપતિ મોહ ન મુકે;
વૃક્ષ વિશાળ રૂડી વન લતા, આદ્યા જતા તેને પૂછતા. ૩
હે ખગ મૂગ મધુકર મધુકરી, દીઠી તમે કઈ સીતા સુંદરી;
કરંગનયની એ કામની, હાય તજ્યા મને ગજગામની. ૪
પ્રગટ જટ થા હે પ્રેમદા, વેઠાય ના મુજથી વીપદા;
ખંજન મૂગ શુક મિન ચંચળા, ભૂંગ કપોત પ્રવિણુ કોકિલા. ૫
કુંદકળી દાડમ દામની, શરદકમળ શશિ અહિ ભામની;
વરૂણપાશ ધનુષ કામનું, હારય કરે જાણ્યે રામનું. ૬
કેશરી ગજગતિ શુભ હસલા, નિર્ભય થઈ વનમાં નિકળ્યા;
પોતપોતાના શ્રેષ્ઠ અંગની, સ્તુતી સાંભળતા લેખાવની. ૭
અધિક શોભિતકરિત અંગને, આવી આવી ખીજવતા મને;
શ્રીકૃષ્ણકનક કદળી મનવિષે, હર્ષ પામ્યાં એતા અતીશે. ૮
સંકોચ રંચ ન રોકા કરી, હે વેદહિ તું ક્યાંજઈ વસી;
તારાવિતા સાંભળ જનકી, નિજ વખાણુ સાંભળવાયકી. ૯
હરજ્યાં સૌ જાણ્યે પામિ રાજને, લક્ષ્મણવેતી કંઈ લાજને;
તારાથકી એ ક્યમ સહીજતી, ઈષા અનંત હે સુંદરીસતી. ૧૦
વેગે પ્રગટ ક્યમ થાતીનથી, કામની કેટલું કહું કથી;
ફણિધરહીણુમાણીદીનદિસે, વારિ પિતાનાં મીનભૂવિષે. ૧૧
તેમ વ્યાકુળ લક્ષ્મણુ મન અતી, રઘુવરકેરી જોઈ ગતી;
ધીરજધરિ બહુ સમજવતા, ત્યમત્યમરાઘવવ્યાકુળથતા. ૧૨

હાય જનકી ગઈ હાથથી, ત્રિલોકમોહની મળવાની નથી;
વિવિધ પ્રલાપ કરતા શોધતા, લઘુબંધુલક્ષ્મણુ પ્રમોદતા. ૧૩
માયાપતી મન મોહ ન મુકે, આંસુ પ્રવાહથી સાગર મુકે;
જાણ્યે મહા કામી વીરહી, મનુષ્યલીલા નવજાએ કહી. ૧૪
લક્ષ્મણુ આગળ જઈને જુએ, રામ પ્રિયા સંભારી રૂએ;
પ્રિયાવિરહના દુખ પ્રચંડમાં, ચિત્ત ચઢિ ગયું પ્રભાંડમાં. ૧૫
શુદ્ધિ રહી નહિ કો વાતની, નાતની કે જાતની ભાતની;
લક્ષ્મણુજ શોધી પાછાવળ્યા, માયાપતિને જઈને મળ્યા. ૧૬
કરી પ્રણામ કહે જેટલે, રઘુવર મૂખ વધા તેટલે;
કોણુતમે ક્યાંથી આવિયા, કોણુતાણુ વંશદિપાવિયા. ૧૭
આશ્ચર્ય મન લક્ષ્મણુને અતી, આ શું વેદછે અચોક્ષાપતી;
કોઈ દિવસ “તમે” કહિ મને, યોલાવ્યો નથિ નિજદાસને. ૧૮
“નાથ દાસ લક્ષ્મણુ તમજાણુ, આસાંકિત અહિર્નિશધાણુ;”
“દાસમારો લક્ષ્મણુ” હું પુછું, એવો જનતે “હું કોણુ હું”. ૧૯
નાથ તમેછો અચોક્ષાધાણુ, સર્વ નૃપના શિષ્યોમાણુ;
લાડવાયા કોશલ્યાતણુ, ભૂપ ભરતને વહાલા ઘાણુ. ૨૦
ત્યારે આપણુ તજી અવધને, આવી ચઢ્યા ક્યાંથી આવને;
તાતપચન કારણુ આવિયા, હા ભાઈ સર્વેને સિધાવિયા. ૨૧
વારૂ કહે પછી વાત વિનવી, યોલ્યા અનંત ભૂષાણુકળરવી;
સુંદરિ શાણી જગમોહની, સર્વને સુખસંદાહની. ૨૨
તેનું હરાણુકર્યું કો પાપિએ, વિશ્વ સકળના પરિતાપિએ;
આપણુ ફરિએ તેને શોધતા, નાથ તમે કાં ભૂસીજતા. ૨૩
સાંભળી વાણી લક્ષ્મણુતાણી, વળી વ્યાકુળ અચોક્ષાધાણી;
હાય હાય ક્યાં ગઈ કામની, સુંદરી મારી સોહ્યામાણી. ૨૪
તુજવિના કાણુ જીવસમ વટે, કામની કોપ ન કરવો ઘટે;
આ વેળા મને નહિ વિસરે, પાપિ પ્રાણુ ન દેહથી નિસરે. ૨૫
પૂર્ણકામ રામ સુખરાશ, નરચરિત્ર કરે અવિનાશ;
સાંભળ સતિ આગળ શુભકથા, જે સુણતાં ભાગે ભવવ્યથા. ૨૬

વસંતનિલકા ઇંદ્ર

શોખ્યાં સરોવર નદી ગિરિ કંદરાને;
શ્રીરામ લક્ષ્મણુ પ્રામ વિરહદશાને,
જાએ કહ્યો ન હર શોચ અપાર દીસે,
વ્યાકુળ પ્યારિવિરહે પ્રભુનો અતીશે. ૧
તૂટેલ આગળ ધનુષ વિશીખ જોયું,
ઉઠા રહ્યા રઘુપતી ચિત ત્યાં પેગયું;
કો કો સ્થળે રૂધિર છે ગાણતી વિનનું,
જાણ્યે ભરેલ જળ શ્રાવણુ ભાદ્રવાનું. ૨
દખાડિ લક્ષ્મણુને રઘુનાથ કેંછે,
આ ઠામ યુદ્ધ કર્યું કાય જાણુ દિસેછે;

દીઠો જટાકુ ગૃધરાજ પડેલ આગે,
શ્રીરામચાર્ય સ્મરતો અતિ સાનુરાગે.
સ્પર્શ્યો શિરે કરસરોજ કૃપાળ રામે,
શ્રીરામમૂર્તિ નિરખી દુખ સર્વ વામે;
કે'છે જટાકુ વચ્ચેના ધરિ ધીર ભારી,
હે રામ વિશ્વભયભંજન દુઃખહારી.
આવી ગતી કરિ ગયો દશમૂખ મારી,
તેણેજ જનકિ હરી લિધિ આપનારી;
હે નાથ દક્ષિણ ગયો લઈ તે પરાણે,
સીતા ઘણી કકળતી કુરરી પ્રમાણે.
રાખ્યોજ પ્રાણ પ્રભુદર્શન કારણે મેં,
હાવાં ચહે તનયિ છવ જવાજ પ્રેમે;
રામે કહ્યું અમરકાય તું રાખ્ય ભાઈ,
મૂખે હસી ગૃધ વધો મૃદુ સૂખદાઈ.
જેનું સુનામ મરતાં મુખમાંય આવે;
પાપીય મૂકત ભવથી શ્રુતિ એમ ગાવે;
તે નાથ આજ મમલોચગોચરાગે;
કો' કોણહેતુ તન રાખું હું સાનુરાગે.
નેત્રે ભરી જળ કહે પ્રિતથી પ્રભૂતો,
પામે સુમુકિત નિજકર્મથિ તાત તૂતો;
જેના ઉરે અપરહીત સદા પસેછે;
તેને શું દુર્લભ કશું જગમાં દિસેછે!
ચારે પદાર્થ કરમાંય સદાય તેને;
પર્મદર્શપ્રીય ઉરમાંય અધીક જેને;
ત્યાગી તું તારૂં તન જ મમધામ ધાને;
દેહો તને શું પરિપૂર્ણ તું સર્વ વાતે.
તે દેહ ત્યાગિ ચતુર્ભુજ સ્વરૂપ ધારી;
શોભીત પીત પટ ભૂષણભાર ભારી,
શોભે ચતુર્ભુજ વિશાળ સુસ્થામ કાયા;
નેત્રે ભરી જળ સ્તુતી કરતો સમાયા.

૫૬.

બિગડીકોન સુધારે. (અંકાળાં)

જય જય રામ અનૂપ ભૂપ રૂપ, નિર્ગુણ સગુણઅનંતરે;
ગુણપ્રેરક ગુણધામ રામ તમ, સેવ્ય શીવ સુર સંતરે.
જય જય રામ. ૧
દશમુખના વિશ ભુજ પ્રચંડને, ખંડક હરકોંડરે;
ચૌદભુવનના ભૂષણ અદ્ભુત, માયાપતિપ્રભાંડ.
જય જય રામ. ૨

કમળગાત્ર શુભ પ્રકુલ મુખાંબુજ, લોચનકમળ વિશાળરે;
૩ નમામિ રામ નિરંતર ધનુધર, ખાહુપ્રલંબ કૃપાળરે.
જય જય રામ. ૩
અપ્રમેય બળ અકળસકળકળ, અનાદિ અજ અવિનાશીરે,
એક અગોચર તુજ અવ્યક્તધું, મહિમા મુખ બળ રાશીરે.
જય જય રામ. ૪
૪ વેદ લલ્ય ગોપર ત્રિગુણાતિત, રાગ દેશ હરનારાંરે;
વિવિધ જ્ઞાનઘન ધન્ય ધરણિધર, પ્રાણજીવન પ્રભુ મારારે.
જય જય રામ. ૫
૫ શિવ અનંત સુર સંત નિરંતર, રામમંત્ર જે જપતારે;
જનમનરંજન અસુરનિકંઠન, વંદન તેપ્રભુ ગમતારે.
જય જય રામ. ૬
૬ નમામિ રામ નિરંતર રઘુવર, અકામ પ્રીય અનામીરે;
કામાદિક ખળદળ દળનારા, સર્વ સૃષ્ટીના સ્વામીરે.
જય જય રામ. ૭
૭ વ્યાપક પ્રભુ વ્યાધિહિન અજ કહિ, શ્રુતિ જેને નિતગાયરે;
ધ્યાન જ્ઞાન પૈરાગ યોગ કરિ, પામે જે મુનિરાયરે.
જય જય રામ. ૮
૮ તે પ્રભુ નિકટ પ્રગટ કરૂણાકર, શોભાધામ શ્રીરામરે;
મમઊરપંકજભૂગરંગઘન, વસન્તે કોટિક કામરે.
જય જય રામ. ૯
૯ ભક્તીથી ભક્તાધિન માટે, મુગમ તમે સંસારરે;
અન્ય સાધને અગમ નાથ તમ, સ્વભાવ નિર્મળ સારરે.
જય જય રામ. ૧૦
૧૦ ભક્ત કારણે હે ભવતારણ, છે સમ વિષમ વિહારીરે;
ભુજો યોગિજન મન ગો વશ કરિ, અકળ કળા તુજન્યાસીરે.
જય જય રામ. ૧૧
૧૧ તે તમ રામ રમાઉરવાસી, ભક્તાધિન ત્રિભુવનમણિરે;
નેહયિ મમઉર વસો નિરંતર, દિનકુળપંકજ દિનમણિરે.
જય જય રામ. ૧૨
૧૨ જન્મ મરણ ટાળણ કારણ હરિ, કીર્તી પાવન શોભિતરે;
નમામિ રામ નિરંતર રઘુવર, અકળ કળાબળ અકળિતરે.
જય જય રામ. ૧૩

દાહર.

વિવિધ સ્તુતી કરિ રામની, વદે રામ પછિ વેણ;
૧ સીતાહરણ મમ તાતને, કહીશ નહિ જઈ કોણ.
જો હું રામ છું ચુકવિર, તો કળસહલંકેશ;
૨ કહેશે આવિ ઉતાવળો, હે ગુણધામ ગૃધેશ.

અપિરત્ત ભક્તી માગિ શુભ, ગૂંધ ગયો હરિધામ;
તેની ક્રિયા યથાસ્વયં, નિરકર કીધી રામ.
કોમળ સદયહૃદયતાણા, ઘણાજ ગરિભનિવાજ;
કારાણવિના કૃપાળુ અતિ, રૂંધા રામ રઘુરાજ.
ગીંધ અધમ પંખી ઘણું, માંસાહારિ સદાય;
સતિ તેને દિધ તેહ જે, જાએ જંગીરાય.
મુંગા ઉમા તે લોક સહુ, દિસે અભાગિ અથાગ;
થાય વિષયવશ વિશ્વ જે, તજિ હરિપદઅનુરાગ.
વળિ સીતાને શોધતા, ચાલ્યા બંને બ્રાત;
જેતા વન વન જગતપતિ, શોકનિમગ્ન અઘાત.
ભરચક લતા અનેક તરૂં, વિપિન સઘન વિસ્તાર;
બહુ ખગ મૃગ ગજ કેશરી, તેહતણા સંચાર
માયો પૂંચે આવતાં, કબંધને કરિ ક્રોધ;
કહિ તેણે મરતી વખત, શાપનિ વાત સશોધ.
ઋષિદુર્વાસાએ રૂંડી, દારૂગુ દોષી શાપ;
પ્રભુપદ દેખી આજ તે, પ્રોઠ મટ્યું મમ પાપ.
રામ કહે ગંધર્વ મુણ, કહું તુજને હું રહેજ;
પ્રભુકૃપાદ્રોહી મને, સ્વપ્ને ગમે ન રહેજ.
મન ક્રમ વચન કપટ તજિ, કરે વિપ્રપદ સેવ;
હું સહીત શંકર વિધિ, વશ તેને સહુ દેવ.
શાપે મારે ગાળ દે, તોય પૂજ્ય દિગરાય;
ગાય નિરંતર સંતજન, શ્રુતિસંમતે સદાય.
વિપ્ર શીલ ગુણદીગુણ, પ્રથમ પુજ્યે તોય;
શુદ્ધ ભલે ગુણગાનનિધિ, પણ પૂજ્ય ન કોય.
સ્વધર્મ કહિ સમજાવિધા, વરણી વિધવિધ રીત;
મન ભાવ્યો રઘુનાથને, નિરખી નિરપદ પ્રીત.
નિજગતિ પામિ ગગન ગયો, ગુણિ કબંધ ગંધર્વ;
મુંગા ઉમા સમરો હરી, માયા છળ તજિ સર્વ.
ગતિ આપી તેને રૂંડી, અતિ ઉદાર રઘુરાજ;
શબરીના આશ્રમાવેષે, આવ્યા ગરિભનિવાજ.
"ભુવનશ્વર ભવસેવ્ય શુભ, 'કાશલેશ કુળભાણુ;"
"તે પ્રભુ મમગૃહ આવિયા," શબરીને થઈ જાણુ.
મુનિનાં વચન મુઠા નહી, ભાવ્યા અતિ નિજ ઊર;
ઊંઠ દાડિ આતુર થઈ, જેવા રામ જરૂર.
વિશાળભુજ લોચનકમળ, જટામુકટ જનૂલ્ય;
ઉર વનમાળા આપતી, મનહર મોંઘે મૂલ્ય.
શ્યામલ ગૌર શરીરના, સુંદર બંને બ્રાત;
શબરિ ચરણ લપટી પડી, અંતર હૃદય અઘાત.

પ્રેમ મગ્ન નાવે મુખે, વચન કરું તેવાર;
૩ વળિ વળિ પ્રભુપદકમળમાં, શિશ નમાવતી સાર. ૨૨
જળલે પાય પખાણિઆ, સાદર સ્નેહ સહીત;
૪ ખેસાડિયા મુઆસને, લક્ષ્મણ રામ સપ્રીત. ૨૩
કંદ મૂળ રૂળ સરસ અતિ, આયાં પ્રભુને આણિ;
૫ પ્રેમ સહિત ખાતા પ્રભુ, વારંવાર વખાણિ.
આગે ઉભિ રહિ જોડિકર, નિરખે ભરિ ભરિ નેત્ર;
૬ વાંધિ પ્રીત અતિ અંતરે, જોઈ પ્રભુ રૂપક્ષેત્ર. ૨૫
સ્તુતી કરું પ્રભુ તમતાણી, કહો હું કેવી રીત;
૭ અધમ જાતિ જડમતિ અતી, નહિં પ્રભુપદ કશિ પ્રીત. ૨૬
અધમશીય જગ અધમજે, અધમ નારિ તેથીય;
૮ અતિનીચ હું તેમાંય પણ, નહિં પ્રભુપૂરાણપ્રીય. ૨૭
કહે રામ મુણ ભામની, વારૂ વાણિ વિશેષ;
૯ માનું માત્ર ભક્તીતણા, સખંધ સહુથી ઘેશ. ૨૮
જાત નાત કુળધર્મ દ્રઢ, મહત્વતા અદભૂત;
૧૦ ધન બળ પરિજન ગુણ રૂંધા, સહુ વૈભવ સંયૂત. ૨૯
પણ તે ભક્તીહીણ નર, શોભે કેવો રહેજ;
૧૧ જેવો જળવિણુ મેઘ વળિ, દિવસે શશિ નિસ્તેજ. ૩૦
નિર્મળ નવધાભક્તિ હું, કામનિ કહું તુજપાસ;
૧૨ સાવધાન થઈ સુંદરી, સાંભળ ધરિ મન આશ. ૩૧

રાગરામગ્રી.

વૈદાંભ વનમાં વજવલે. અદાળ.

૧૪ સાંભળ શબરિ સલક્ષણી, માનુની મહાભાગ્ય;
૧૫ સૌથી રૂંડો તારો સર્વથા, મમપદ અનુરાગ. સાંભળ. ૧
ભાસે પ્રથમ ભક્તી ભલી, સંતજનનો સંગ;
૧૬ રતિ અતિ હરિકથા હોય જ્યાં, એ છે ખીજ અભંગ. સાંભળ. ૨
ગુરૂપદપંકજ સેવના, ત્રીજ ભક્તી અમાન;
૧૭ ચોથી કપટ તજને કરે, ગુણ મારાનું ગાન. સાંભળ. ૩
રામમંત્રજપ નિતજપે, આણી દ્રઢ વિશ્વાસ;
૧૮ પાંચમી ભક્તિ તે પ્રેમદા, વારૂ વેદમકાશ. સાંભળ. ૪
દ્વિવદમન અનેકધા, વીરતી શીળતાય;
૨૦ ધર્મનિરત નિત્ય સુજનતા, માત્ર છડીએ થાય. સાંભળ. ૫
૨૧

સાતમી ભક્તિ સોહામણી, રામમય જગ જ્યેય;
મારાયી સંત અધિક ગણે, આવાગમન ન હોય.

સાંભળ.

અષ્ટમી ભક્તિ છે ઉજવળી, યથા લાભ સંતોષ;
સ્વપ્નેય પેષે ન પારકા, કદિ દારૂણદાષ.

સાંભળ.

નવમી સરળ સહુથી ઘણી, હોયજે દંભહીણ;
એક ભરોસા મારેજી ઊરે, પુરો તેતો પ્રવીણ.

સાંભળ.

નવમાંથી એકેય કોઈને, પ્રાપ્ત થાય પ્રમાણ;
નારી પુરૂષ ચરઅચરને, મહાભાગી તે જાણ.

સાંભળ.

તે અતિપ્રિય મને અંતરે, તેનો વેચ્યો વેચ્યો;
તુજમાં તો ભક્તિ નવે પછે, ગણુ તારા શું ગાઉં.

સાંભળ. ૧૦

મળવી મહા યોગિવૃદ્ધને, ગતિ ફૂલભ જેહ.
તે તને આજ સુલભ થઈ, ધન્ય ધન્ય તું રહે.

સાંભળ. ૧૧

મમદરશન દિવ્યકૃણ દિસે, જગજન્મનું જાણ;
સહજ સ્વરૂપ નિજ પામતા, પામર છવ પ્રમાણ.

સાંભળ. ૧૩

સર્વથા તું મહાભાગ્યની, મમપદઅનુરાગ;
તુજ મહિમા જને ઉર વસે, તેનાં પણ મહાભાગ્ય;

સાંભળ. ૧૩

મુણિ શુભવચન શ્રીરામનાં; હર્ષ પામી અપાર;
ખાદ્યા વળી રઘુનાથજી, વાણી મૃદુ સુખકાર.

સાંભળ. ૧૪

વારૂ વૈદહિની ભાળનાં, કહે કામની વેણ;
જાણુ છે ક્યાં? ગજ ગામની, મૂળને સુખદાણ.

સાંભળ. ૧૫

દોહરા.

કહે શખરિ જાઓ પ્રભૂ, પંપાસરની પાસ;
જ્યહાં રહે મુનિવર ઘણા, યોગીપતી ઉદાસ.
મહિમા મુનિકુંજરતણા, ગણુ વળિ અતિશે સાર;
છવ ચરાચર ત્યાં રહે, સુખિયા સૌ નિરધાર.
વેર કોથિ કો નવ કરે, આધવેર તનિ સર્વ;
મુખે રહે ત્યાં સર્વકો, ઘણો ગાઠ તનિ ગર્વ.

શૈલ શખર સોહામણાં, વન ફાલેલ ફુલેલ;
અનુકુળ ખગ મૃગ છવને, શોભા સઘળી સ્હેલ.

૪

કરો સફળ આશ્રમ સહુ, જઈ ત્યાં જગદાધાર;
થશે ત્યહાં મુત્રીવથી, ગાઠો મિત્રાચાર.

૫

તે સહુ કહેશે માંડિને, સિતાનિ ભાળ સુધીર;
સૌ જાણતાં છતાં મને, પૂછાછે રઘુવીર.

૬

પ્રભુપદ શિશુ નમાવિને, શખરી વારંવાર;
સંભળાવિ ત્યાં સહુ કથા, વર્ણવિ કરિ વિસ્તાર.

૭

હરિમુખ સન્નમુખ જોઈ રહિ, હૃદયભૂગ નવરંગ;
પ્રભુપદાળ વનમાં મુક્યો, સર્વ તજવી સંગ.

૮

યોગાનનમાં રહે તજ, હરિપદમાં થઈ લીન;
થાય ન મરવું જનમવું, જ્યાંથક કોઈ દિન.

૯

વિવિધ શાસ્ત્રમત કર્મ વળિ, ધર્મ અનેક પ્રકાર;
કુખપદ એ તજી અવકરો, પ્રભુપદ પ્રીત અપાર.

૧૦

દ્રઢવિશ્વાસ હૃદય ધરો, માત્ર રામનો મેર;
રામનામઅમૃત વિના, જગત બધેછે ઝેર.

૧૧

જાતી હિણુ અતિશે અધમ, એવિ મુકત કરિ નારિ;
મહામદ મન સુખચહે, એવા પ્રભૂ વિસારિ.

૧૨

ચાહ્યા રામ રમાપતી, ત્યાગી વળિ વન તેય;
અતુલિત બળ રૂપ અલખના, નવલ કેશરી ખેય.

૧૩

વિરહાતુરની જેમ વિલુ, કરતા હૃદય વિષાદ;
કહે કથા લક્ષ્મણપ્રતી, શુભ અનેક સંવાદ.

૧૪

રાગ રામઝી.

વૈદાભ વનમાં વલવણે “એકાવા”.

સાંભળ સોહાગી બંધવા, આ જો વનની શોભાય;
જેતામાં કોણતાણુ કહે, ઊરે સોભ ન થાય.

સાંભળ સોહાગી. ૧

આ જો સહુ ખગ મૃગતાણાં, દોળાં નારી સહીત;
જાણ્યે નિંદા કરે માહરી, એમાં નહિ અનુચિત.

સાંભળ સોહાગી. ૨

આપણને જોઈ મૃગતાણાં, દોળાં દુર દોડી જાય;
૧ મૃગલી કહેછે મનાવીને, “તમને ભય ન જરાય.”

સાંભળ સોહાગી. ૩

૨ “શાને દોડોછો શ્વાસે ભર્યા, ખીક રાખો ન મન;”
“એ તો કંચનમૃગ શોધવા, વીર આવ્યાછે વન.”

સાંભળ સોહાગી. ૪

હાથણી હાથીને લેધને, આવિછે નિજ સંગ;
જાણ્યે મને શિખામાણુ દિએ, પ્રિયાવિરહ પ્રસંગ.
સાંભળ સોહાગી. ૫

“જેઘ્યે કરિ કરિ જુગતિથી, શાસ્ત્ર જેહુ શિખેલ;”
“ભૂપતિ વશ નહીં લેખયો, ભલે હોય સેવેલ.”
સાંભળ સોહાગી. ૬

“યથાપિ ઘોષિતા ઊરવિષે, રાખીએ કરિ યત્ન;”
“પણુ નૃપ શાસ્ત્ર ને નારિઆ, વશ નહિં નરરત્ન.”
સાંભળ સોહાગી. ૭

આ જો વસંત સોહામણી, મારા કુખભાગી બ્રાત;
પણુ મને તો વેદહિ વિના, કરતો કારી ઘાત.
સાંભળ સોહાગી. ૮

વિરહે વિકળ બળહિણુ મને, જાણિ એકલા છેક;
છત મેળવવાને જુગતિથી, વિના વેદહી એક.
સાંભળ સોહાગી. ૯

સહિત આ વન ખગ મૂગ અલિ, સખજ સોહાડી સૈન્ય;
કામે ઉતાવળ કરિ ખહુ, મૂળને કુખદણુ.
સાંભળ સોહાગી. ૧૦

જેઘ્યે ગયો અહિં આપિને, નિજ બ્રાત સહીત;
તેના દૂતનિ સુણી વાતને, સૈન્ય સજ્યું આ શોભીત.
સાંભળ સોહાગી. ૧૧

ડેરો દીધો જાણ્યે તેમણે, રચવા હુંથી રણુરથભ;
છતી શકે ન જોગેશ્વરા, એવો વસંત આરંભ.
સાંભળ સોહાગી. ૧૨

વૃક્ષ વિશાળ લતા રૂડી, સારી શીતળ છાંય;
જાણ્યે વિવિધ રંગ માંડવા, તાણી લીધાછે ત્યાંય.
સાંભળ સોહાગી. ૧૩

કેળ હિંતાલરૂપી વડી, કેવી કેતૂ પતાક;
મોહે ન મન ધીર જેમનું, જેઘ્યે જાણી વિપાક.
સાંભળ સોહાગી. ૧૪

વિવિધ પ્રકાર વિરા જુઓ, કુદ્યાં વૃક્ષ અનેક;
જાણ્યે ખની ઊભા મહારથી, રણમાં ધરી ટેક.
સાંભળ સોહાગી. ૧૫

વળિ કહીં કહિં સોહામાણુ, વૃક્ષ જોતું વિવિધ;
જાણ્યે નાખા નાખા નીકળી, ઉભા સુભદ્રો સન્નિધ.
સાંભળ સોહાગી. ૧૬

કાળી કોયળ કુંજરવ કરે, (જાણ્યે) મદઝરતા માતંગ;
ઢેક ઢેકાળા ઊંટણ; ભાર ભરવાને સંગ;
સાંભળ સોહાગી. ૧૭

માર ચક્રાર ને યોપટા; જાણ્યે અમ્ય અનૂપ;
હંસ પારેવાં તેજુ તુરી, એ કટકે કામભૂપ.
સાંભળ સોહાગી. ૧૮

લાવર ને તેતરતાણુ. પાયદળ પરમાણુ;
વરણાય નહિં કામભૂપનું, દળ દશ વખાણુ.
સાંભળ સોહાગી. ૧૯

શૈલશિલા રથ શોભીતા; મણા હીસે ન કાંચ;
ઝરણુધ્વની જાણ્યે વાગતાં, કુંડલી દળમાંય.
સાંભળ સોહાગી. ૨૦

ગુણુ વર્ણવે કામભૂપના; ચાતકચારણુ ભાટ;
બેરી નફેરી શરણાધ્યા, અલિમુખ ભલિભાત.
સાંભળ સોહાગી. ૨૧

વાય પવન મંદ મંદ આ, સુશીતળ ને સુગંધ;
વિષ્ટિ આવી જાણ્યે વેગમાં, યુધ્ધ રાખવા બંધ.
સાંભળ સોહાગી. ૨૨

સંગ લઈ ચતુરંગની, સૈન્ય એવી અનેક;
કરતો વિજય જગ વિચરે, સહુને હરવતો છેક.
સાંભળ સોહાગી. ૨૩

લક્ષમાણુ સૈન્ય જો કામનું, ભારે ભાસતું ભીભ;
દેખી ધીરજ રહે તેમના; જગ મહિમાની સીમ.
સાંભળ સોહાગી. ૨૪

નારી પરમખળ એહનું, અવિલોકતાં એક;
ઊગરે જે તેથી રણુવિષે, તે સુભટ જગ છેક.
સાંભળ સોહાગી. ૨૫

જગત રણાંગણમાં વિરા; ત્રણ દારણુ દૈત્ય;
મખળ ઘણા પ્રરૂપાર્થમ, કહીં હિંસક નિત્ય.
સાંભળ સોહાગી. ૨૬

કામ ક્રોધ વળી લોભછે, નષ્ટ તેમનાં નામ;
મુનિમન જ્ઞાનનિધાનને, કરે ક્ષોભિત આમ.
સાંભળ સોહાગી. ૨૭

લોભનું બળ તે અચોભછે, ઇચ્છા દંભ અનેક;
કામનું કેવળ કામની, તજવતિ ખહુ ટેક.
સાંભળ સોહાગી. ૨૮

વચન કહોરનું બળ ઘણુ, ક્રોધ ખળને ખચીત;
મોટા મુનીવરનું કહ્યું, મત શૂનિતા સહીત.
સાંભળ સોહાગી. ૨૯

દોહરા.

ગુણાતીત ચરઅચરના; સ્વામી રામ મુજાણુ;
સહુના અંતરજ્ઞમિ હરિ, સાંભળજો સતિવાણુ. ૧

કામિજનોનિ ખતાવિ આ, અતિ દીનતા ખજેરા;
ધૈર્યવંતના મનવિષે, વિરતિ દ્રઢાવિ વિશેષ.
કામ ક્રોધ મ્હામંદ મદ, મ્હોકમ માયાજાળ;
છૂટે રામકૃપાધિ સહુ, જનમ મરણ જાળ.
ઇંદ્રજાલસમ જગત આ, ભૂલા પડે ન તેહ;
અનુકૂળ રઘુવરનટ રૂડા, જેપર પૂરણ સ્નેહ.
મમ અનુભવ કહું હે ઉમા, સાંભળ ધરિ મન ધ્યાન;
સત્ય એક હરિ ભજનછે, જગ સહુ સ્વપ્ન સમાન.
પછી ગયા પ્રભુ પ્રેમથી, સુભગ સરોવર તીર;
નિર્મળ પંપા નામનું, ઘણું જેહ ગંભીર.

શામકેદારે.

સંતહૃદય જેવું સ્વચ્છ સુભગ છે, નિર્મળ પંપાતીર;
ઘાટ મનોહર ચાર બાંધેલા, સાંભળો હે મુનીધીર;
ચીંડો ચરી મૃગ વિવિધ પીએ ત્યાં, નિર્મળ પંપાનાં વારી;
જાણ્યે ઉદાર ગૃહસ્થને આંગણે, ભિક્ષુકની ભીડ ભારી. ૧
ખોદણી ઊંડી અપાર દીસેછે, જળઆટ ઝાઝો જાણાયે;
હંડાણના એથી મર્મ જડે ના, જોતાં તપાસી ત્વરાએ;
કેવળ નિર્જીવજ્વલ દેખાય ન, મોહની માયાજાળ;
એમ એ તીર હંડાણના મર્મની, જાણ પડે ન તે કાળે. ૨
મીન સુખી અતિશે હંડાજાળમાં, સુખે દિવસો જાય;
ધર્મશીળ નરના જ્યમ જાએ, સુખમાં દિવસ સદાય;
કુલ્યાં કમળ જળ વિવિધ રંખનાં, સુંદર એવાં તે શોભે;
મધુર ગુંજારવ મધુકર કરતા, જોતાં મુનિમન લોભે. ૩
હંસખચ્ચાં જળકુકડી યોલે, સુસ્વર મધુરો તાણી;
જાણ્યે પ્રભુને જોઈ રિઝવતાં, ઝુણગાણુ વાડ વખાણી;
ચક્રતાક બગલા ઠગ ઠિક ત્યાં, અન્ય વિહંગ વરૂથ;
વરણી શકાય ન જોઈ શકે પણ. શોભે સ્નેહ સંયુત. ૪
પરમ મનોહર પંખીનાં ટોળા, વદતાં ગિરા શુભ ઘણી;
જાણ્યે જતા પંથિજનને સનેહ, યોલાવિ લે નિજ ભાણી;
સમિપ સરોવરની ગૃહ રૂડાં, મ્હામુનિઓએ કર્યાછે;
પાળતી ફરતાં ચારે દિશાએ, વૃક્ષ ઝડૂમી રહ્યાછે. ૫
ચંપક બકુલ તમાલ કદંબને, કેતકી ડોલરવેલા;
પનસ પલાશ શ્વેત રકત રંગી, દેખીને થઈએ છેલા;
નવપલ્લવિત તરૂં પુષ્પિત સઘળાં, જાણ્યે નંદનબાગ;
મધુકરશ્રેણી સુગાન કરેછે, મ્હાલવાનો મળ્યા લાગ. ૬
શીતળ મંદ સુગંધ મનોહર, વાયુ નિરંતર વહેછે;
વૃક્ષને સ્પર્શી ધ્વની રૂડ કરતો, સહુને ભકુ સુખ દેછે;
કહિં કહિં સૌરભવૃક્ષલતાએ, કાળી કાંચલડી ટાંકે;
શબ્દ સુણી મુનિનાં ધ્યાન છૂટે, કામની સેજમાં ઝોકે. ૭

ફાલી ફલી લતાઓ લમ્ચિ રહિછે, ભોમીની સાથ ભલેરી;
૨ પરઉપકારીપુરૂષ જ્યમ નમતો, સંપત્તિ પામી ઘણેરી;
સુંદર પાવન સરોવર નિરખી, રીઝ્યા ઘણું રઘુનાથ;
૩ સાનુજ સ્નાન કરી સુખ પામ્યા, પીધું વખાણી પાથ. ૮
શીતળ સુંદર તરૂંવર છાયા, નિરખી હરખી અપાર;
૪ યેઠા અનૂજ સહિત ત્યાં જઈને, રઘુવર રામ ઉદાર;
આવ્યા ત્યાં સહુ દેવ મુનીવર, મળ્યા રૂડા રઘુવરને;
૫ સ્તુતી કરી નિજ ધામગયા કહી, સ્નેહ વ્યાખ્યા શશિધરને. ૯

દોહડો.

યેઠા ત્યાં સાનુજ સહિત, પરમ પ્રસન્ન કૃપાળ;
કહે લક્ષ્મણને કથા, વિવિધપ્રકાર રસાળ; ૧
વિરહાતુર ભગવંતને, અવિલોકી એવાર;
શોચ થયો નારદહૃદય, એ તક અપરંપાર. ૨
“અંગિકાર કરિ શાપ મમ, નારિવિરહ ભગવાન;”
“સંકટ સંહે અપાર અવ, અરે હું અતિ નાદાન.” ૩
“એવા પ્રભુ હું જોઈ જઈ, મ્હાઉદાર રઘુરાય;”
“નહિં આવે આવો ફરી, અવસર સુભગ કદાય.” ૪
એવું વિચારી અંતરે, પોણાપાણિ ધરિ વ્હાલ;
કર વીણા શ્રદ્ધિને ગયા; જ્યાં રાજે રઘુલાલ. ૫
ગાતા રામચરિત્ર ગાણ; મધુર સ્વરે મુનિરાય;
પ્રેમ સહિત શુભ રીતિએ, વખાણીને મનમાં. ૬
દીઠા કરતાં દંડવત, હંડાવિ લીધા ઊર;
રાખ્યા ઉર ઘણિવાર મુદિ, પ્રેમ હૃદય ભરપૂર. ૭
સ્નેહે પુછિને સ્વાગત, યેસાડયા મુનિ પાસ;
સાદર પાય પખપ્રણયા, અનંત મન ઉલ્લાસ. ૮
વિવિધરિતે વિનંતી કરી, પછિ પ્રસન્ન પ્રભુ જાણિ; ૯
નારદ યોલ્યા વચન શુભ, જોડિ કમળયુગપાણિ.
અતિ ઉદાર રઘુનાથ તમ, સુગમ અગમ શિરતાજ ૧૦
વરદાયક વિશ્વેશ્વરા; સુણે નાથ મમ કાજ.
એક માણું વરદાન તે, દો પ્રભુ દીનદયાળ; ૧૧
યથાપિ અંતરભ્રમિતમ, જાણેા સહુ આ કાળ.
રામ કહે મુનિનાથ તમ, જાણેા મૂળસ્વભાવ; ૧૨
ભક્તજનનિ સાથે કહી, કહે ન કપટ ખનાવ.
કોણ એવિ વસ્તુ કહો, અતિ મુજને પ્રિયપ્રાણ; ૧૩
જે શકતા નથિ માગિ તમ, હે મુનિ ચતુરસુખાણ.
આ જગમાં મારે કશું, નિજજનને ન અદ્ય; ૧૪
એવો દ્રઢવિશ્વાસ મન, તજશે નહિં ભુલિનય.

વદિયા તવ નારદઋષી, અંતર હર્ષ અપાર;
 વર માગૂં કરૂં મુખતા, સુણેા રામ સુખકાર.
 જ્ઞે પણ પ્રભુનાં નામ જગ, દીસે દિવ્ય અનેક;
 વેદ કંછે વરણિને, અધિક એકથી એક.
 રામનામ સહુ નામથી, દીસે શ્રેષ્ઠ વિશેષ;
 પાપપ્રમિગાણુપારથી, જનકજનકંદિનેશ.
 તમભક્તીનિરિપૂર્ણિમા, રામનામ તે શોભ;
 અવ રનામ નક્ષત્ર સહ, બસો ભક્તઉરવ્યામ.
 એવમસ્તુ કહ્યું મુનિપ્રત્યે, કૃપાસિંધુ રઘુવીર;
 તવ નારદ ઉર હર્ષ અતિ, પ્રભુપદ નામ્યુ શીર.
 અતિ પ્રસન્ન રઘુનાથને, જાણી મન મુનિરાય;
 વળિ બ્રહ્મા વાણી મુખે, કોમળ ને સુખદાય.
 પ્રેરો જવ પ્રભુ આપની, માયા પ્રોઢપ્રતાપ;
 મુજને મોહ પમાડતી, સુણેા રામ માબાપ.
 વિવાહ કરવા તેસમે, ઇચ્છયા મેં સુખખીજ;
 કોણ કારણે પ્રભુ તમે, કરવા દિધા નહાંજ.
 મુણેા મુની કહું તે કથા, તમપર કરિને રોષ;
 થયો હશે નહિ હજિ લગી, તમને મન સંતોષ.

રાગ રામગ્રી.

વૈદ્યાનાં વનમાં વલવલે (એકાદશ.)

સાંભળો નારદ સ્નેહથી, ઋષીરાય મુજાણુ;
 ઉજમ તમોને હજી લગી, પરણ્યાનો પ્રમાણુ.
 અન્ય ભરોસા તજી મને, ભજતા ધરી ભાવ;
 ધન્ય જનમ ધરાણીવિષે, બન્યો પ્રભુ શૂં બનાવ.
 કોટિ રોતે કરૂં તેમની, રખવાળી હમેશ;
 શિશુને સદા જ્યમ સાચવે, નિજ અંખા વિશેષ.
 ધીબ દહ ગ્રંહ ધાઇને, શિશુ પાવક નાગ;
 વારિ રાખે ત્યહાં માવડી, સૂતને સાનુરાગ.
 થાય મોટો જ્યારે ડીક તે, સમજે હિત અનહિત;
 પાછલી વાતની તે સમે, માતાના કરે પ્રીત.
 તેમ મારે મહાજ્ઞાનિઆ, મોટાપૂત્ર સમાન;
 લઘુપુત્ર સમ દાસ માહરે, ઉર જને અજ્ઞાન.

સાંભળો નારદ. ૬

જેમને બળ એક માહરૂં, નહિ નિજબળ જ્ઞાન;
 ૧૫ કામક્રોધ રિપુ તેમને, પળવેછે પ્રમાણુ
 સાંભળો નારદ. ૭
 ૧૬ એકું વિચારી પંડિતજનો, ભજે મુજને સદાય;
 જ્ઞાન પામેપણુ ભક્તિને, નથિ તજતા કદાચ.
 સાંભળો નારદ. ૮
 ૧૭ કામ ક્રોધાદિક લોભ તે, પ્રબળ મોહની ધાર;
 ૧૮ તેમાં કુખદ દારણુ અતી, માયારૂપાણુ નાર.
 સાંભળો નારદ. ૯
 ૧૯ મુણેા મુની કહે સર્વકો, સૃતિસંમત સંત;
 મોહઅરણ્યને માનુની, વિશેષેછે વસંત.
 સાંભળો નારદ. ૧૦
 ૨૦ જ્ય તપ નેમ જળાશયો, રૂંડાં પ્રભુપદપર્વ;
 ૨૧ શ્રીધમઋતુ ગણેા તેમની, શોષી લે નીર સર્વ.
 સાંભળો નારદ. ૧૧
 ૨૨ મત્સર મદ કામ ક્રોધના, મહા મેડક જેહ;
 પ્રથમ વૃષ્ટી નારી તેમને, હર્ષદાનિ સનેહ;
 સાંભળો નારદ. ૧૨
 ૨૩ પોયાણુવન દુર્વાસના; કરવા પ્રકુલીત;
 નારી શરદઋતુ શ્રેષ્ઠે, અંતે કરણી વિપ્રીત.
 સાંભળો નારદ. ૧૩
 ધર્મે સકળ રૂપી કમળનાં, વન જેહ વિસ્તિર્ણુ;
 હેમંતઋતુરૂપી તેમને, નારી લોચન કીર્ણુ.
 સાંભળો નારદ. ૧૪
 ૧ મમતાજવાસાને મહાલવા; નારી શિશિર સમાન;
 જ્યમ જ્યમ સંગ પ્રસંગમાં, વધે ત્યમ ત્યમ વાન.
 સાંભળો નારદ. ૧૫
 ૨ પાપરૂપી ગણુ ધ્રુવડના, તેમને સુખકાર;
 ઘોરઅંધારી નારીનિશિ; વારૂ કરતાં વિચાર.
 સાંભળો નારદ. ૧૬
 ૩ સત્ય બુદ્ધિબળ શીજતા, એવાં મીન અનેક;
 તેમને તો તરિયારૂપી, ગળ ગણુવોજ છેક.
 સાંભળો નારદ. ૧૭
 ૪ અવગુણુમુળ શુભપ્રદ ત્રિયા; સહુ કુખની ખાણુ;
 આપનારી નારી નરકને, ઋષિરાય પ્રમાણુ.
 સાંભળો નારદ. ૧૮
 ૫ તેથી તમોને મેં તેસમે, આણી ઉર કરૂંણાય;
 ઊગારી લીધા એ ત્રાસથી, મુજ હે મુનિરાય.
 સાંભળો નારદ. ૧૯

દોહરા

મુણિને મુનિ રઘુનાથનાં, વચન મુખદ વિશ્રામ;
તન પ્રકુલ લોચન સંજળ, ધન્ય રમાપતિ રામ.
કહો કોણ પ્રભુકેરિ છે, રૂડી આ'વિ શુભરીત ;
શેવકપર મમતા ઘણી, પવિત્ર પૂરણ પ્રીત.
જે ન ભજે આવા પ્રભૂ, સંશય કરિ સહુ ત્યાગ;
જ્ઞાનરંક મતિમંદ તે, અતિશય વળી અભાગ્ય.
સાદર વળિ નારદમુની, વધા વાણિ ધરિ વ્હાલ ;
મુણિ રામ વિજ્ઞાનધન, હાથા દીનદયાળ.
સંતોનાં લક્ષણ સરસ, કહો મને રઘુવીર;
ભવભયભંજન ભક્તમિય, કરણ ભરણ રણધીર.

પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે ક્યમ થાયે, એટાળ :

નારદ નેહ ધરી સંતગુણો

શ્રવણે શ્રીમુખ તમ સૂણો, નારદ નેહ ધરી સંતગુણો.૮૬.

કહું તમને કોડ ધરીને, સંતગુણ સરવેધી;

સદાય હું વશ રહુંછું એમને, ગરવા એવા ગુણેથી.

નારદ નેહ ધરી.

ષટ્વિકારજિત નિષ્પાપી નિત, અંતર સદા અકામી ;

અતિ પવિત્ર મતિસાગર મોટા, સંત સદા મુખધામી.

નારદ નેહ ધરી.

અતિશય યોધે પ્રયોધાયલા, વળિ પરમારથ ભોગી;

સત્યસિંધુ હાથા મુસાફરા, માયાજાળવિચોગી.

નારદ નેહ ધરી.

સાવધાન સંસારવિષેષે, હૂંપદ મદહિણ ભાસે.

ધર્મગતીમાં ધીર વીર દ્રઢ, પરમ પ્રવીણ પ્રકાશે.

નારદ નેહ ધરી.

સહુગુણસંપન્ન મન પ્રસન્ન નિત, સંત અનંત ન એવા;

રહિત વિશ્વકુખ ગત સંશય સહુ, મને ઘણા પ્રિય તેવા.

નારદ નેહ ધરી.

તજિ મમપદપાથેજ પ્રીય મન, સકળ પદારથ દાતા;

દેહ ગેહની શુદ્ધિ ન કદિએ, ભક્તિભાંગ મદમાતા;

નારદ નેહ ધરી.

મુણતાં નિજગુણતણી પ્રસંશા, મનમાં સંકેચાતા;

પ્રેમ સહિત પરગુણ સાંભળતાં, હૃદય મહા હરખાતા.

નારદ નેહ ધરી.

સમાન શીતળદ્રહીવાળા, ત્યાગે નહિ કદિ નીતી;

સરળ સ્વભાવે સર્વેનિ સાથે, પૂર્ણ રાખતા પ્રીતી.

નારદ નેહ ધરી

જપ તપ વૃત ઇન્દ્રિયમનકર, સંયમ નેમે શૂરા ;

ગુરુ ગોવિંદ વિપ્રચરણાબ્જે, પ્રેમ રાખવે પૂરા.

નારદ નેહ ધરી. ૯

૧ શ્રદ્ધાવાન ક્ષમાળુ દયાળુ, સદા દીનતા સંગી;

આનંદી મન મમપદપ્રીતી, ભક્તીરસના રંગી.

૨ નારદ નેહ ધરી. ૧૦

વિરતિ વિવેક વિનયનો ને વળિ, પંથ જ્ઞાનનો જાણે ;

૩ યોધે યથારથ પ્રાપ્ત થએલા, વેદ પૂરાણ પ્રમાણે.

નારદ નેહ ધરી. ૧૧

૪ દંભ માન મદ મત્સર કદિએ, કરે ન કોની સાથે;

પાય ધરે નહિ ભુલીનેય પાણુ, કદી કુપંથે જાતે.

૫ નારદ નેહ ધરી. ૧૨

શ્રવણ કરે વળિ ગાય નિરંતર. મમલીલા નિજમૂખિ ;

કારણ રહિત સદા પરહિતમાં, પ્રીત અતી શિળ મૂખિ.

નારદ નેહ ધરી. ૧૩

મુણિ મુની તમ સંતપ્રરૂપના, ગુણ જેટલા સુકરણી;

કહિ ન શકે શારદા વેદ પાણુ, મુખિ તેટલા વરણી.

નારદ નેહ ધરી. ૧૪

૧ મુણિને ગૂણ અનંત સંતના, નારદમુનિ પ્રભુવદને;

પ્રભુપદપંક્તિ પ્રેમાકુળ થઈ, શ્રદ્ધા રહિત મન મદને.

નારદ નેહ ધરી. ૧૫

૨ એવા રઘુવર દીનખંધુ પ્રભુ, નિજજનના ગુણગરવા ;

શ્રીમુખ વરણ્યા સ્નેહ ધરિને, મુનિમોહને હરવા.

નારદ નેહ ધરી. ૧૬

૩ વારંવાર ચરણ શિરા નામી, ખલ્લોકમાં ભાવે;

સિધાવિયા નારદજી સ્નેહ, જે મુનિપુંગવ કા'વે.

નારદ નેહ ધરી. ૧૭

દોહરા.

૧ ધન્ય તેહ એવા પ્રભૂ, ભજે રાખિ મન ભાવ;

આશ રહિત જન દાસ થઈ, લે મુજનમનો લાવ.

૨ પાવનચશ પ્રભુજીતણા, ગાય મુણે જે લોક;

રામભક્તિ દ્રઢ પામશે, સ્વપ્ને નહિ મનશોક.

૩ વિના યોગ વૈરાગ્ય જપ, ભક્તીવશ ભગવાન;

એકું માનિ રઘુવર ભજે, મહા તેજ મતિમાન.

૪ દીપ શિખાસમ ચોષિતા, મન નવ કરો પતંગ;

ભજે રામ તજિ કામ મદ, સદાકરો સતસંગ.

૫ શીખે મુણે મુખે કથે, દે પુસ્તકનું દાન;

તે નરનારિતણા સદા, ભવખેલી ભગવાન.

સુણા સતી સાદર સરસ, રામકથા ગુણગાથ;
કહિ ગરુડ ગુણનિધિપ્રતી, ભરુંડિએ ભલિભાત.
યાગવલક્ય કહે સુણા. ભરદ્વાજ મુનિરાજ;
રામનામ સંસ્તીરામન, સર્વ સુખદ સહસાજ.
ખોલો જય જય જયતિ જય, કુંવર કૌશલાધીરા;
કવિજન કોડ પુરો કરી, ચરાણ નમાવે શીરા.

સપ્તકાંડ સાગરમુખા, ભર્યા રામ ગુણુઆમ;
૬ નુળસિદ્ધાસકૃતસેતુચઢિ, ઉતર્યાત્રીગોઆમઃ
સંવત આગણિ ત્રીશંના, સુભગમહા શનિવાર;
૭ પંચમિ તિથિ વદપક્ષની, કાર્તિક અતિ સુખકાર. ૧૦
તે દિન દિનકરકૃણતણા, દિનમણિગુણનો દિવ્ય;
૮ ઉજવળ કાંડ અરણ્ય આ, પૂર્ણ કર્યો ભજિ શીવ. ૧૧

અરણ્યકાંડ સમાપ્ત. ૩.

॥ શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥

કિષ્કિંધાકાન્ડ પ્રારંભ.

શાહૂલવિકીડિત છંદ.

દીપે કોલર, નીલવારિજ સમી, જે કોમળાંગે કળા.
શોભાધામ ઉભે બળાદય બહુધા, જોરા અને શામળા;
સર્વોત્કૃષ્ટ ધનૂષધારિ હરિ જે, વેદ વખાણાયલા,
ગા વિપ્રા પ્રિય જેમને જગતમાં, સંપૂર્ણ શોળે કળા.
સઃમાયા નરદેહ ધારિ હરવા, ભોમીતાણા ભારને,
અંગે ધાર્યું મુંદર્મના કવચને. શોભાવિ સંસારને;
સીતાશોધવિષેજ આતુર ઘણા; વ્યાકૂળ કર્તા વને,
એવા બે રઘુવંશભૂષણ મહા, દેખે સ્વભક્તી મને.
વેદામ્બુધિયકી રૂપ પ્રગટને, પોતાનિ મેળે થયું,
છે નાશાત્મક જે કળિમળતાણું. ને પ્રેમપાત્રે રહ્યું;
પૂર્ણેહુ સમતૂલ્ય શંકરતાણા, શોભે મુખાપિદમાં;
ભારે ભેષજ વિશ્વરોગતાણું જે, વિપગુચને વંધમાં;
કર્તા સર્વ મુખિાનું પ્રાણમિયછે, સીતાદૃષ્ટે સર્વદા;
ગ્રાહ્ય જીવન જેહ જગત જનનૂં, સેવ્ય મળે સંપદા;
એવું અમૃત રામનામનું રૂપ, વિશ્રામ વારૂ દિયે;
આ વિશ્વ જન તેહ ધન્ય સહુથી, જે તેહ પ્રેમે પિયે.

દોહરા;

અતુલ્યબળતા ધામ જે, સુવાર્ણગિરિશી કાય,
અમુરવિપિનને અનજસમ, અગ્ર જ્ઞાનિઓ માંચ
સકળ ગુણ સંપૂર્ણ જગ, વાનરપતિ હિતકાર;
રઘુવરના વરદૂત જે, નમામિ અનિલકુમાર.
મહિમાવંતનિ મહિ મહા; મુકિત જન્મની માનિ;
જ્ઞાનખાણ વળિ જ્યાં વસે. સદાય શંભુ ભવાનિ.
કોટિમૂળ કથ્યાણની, એવિ કાશિ અભિરામ;
કયમ ન સેવિયે તે કહેા તજિ જંજળ તમામ !
દખી મુર સહુ દુઃખિયા. વિષમરીષ જે દીશ;
પાન કર્યું ત્રિપૂરારિએ, એવા ઉમયાધશ.

એવા કોણ કૃપાળ અતિ, શિવશંકર સમતૂલ્ય;
તે ન ભજે તે નરતાણા, જિવતરમાં પડિ ધૂળ. ૧
સાંભળ સતિ સદ્ભાવથી, રામચરિત્ર રસાળ;
જે સાંભળવાથી મટે, જન્મ મરાણું જંજળ. ૭
ચાલ્યા આગળ ચોંપથી, રિતિ આવ્યા રઘુનાથ;
૧ ઋષિમૂકપર્વત નિકટ, લક્ષ્મણ પાણું સંગાથ.
રહે ત્યાં સુગ્રીવ કપિ, નિજ સચીવસંયુત;
દીક્ષા તેણે આવતા, બળ સ્વરૂપ અદભૂત. ૮
અતિ સભોત થઈને કહે, “સુણ સચીવ હનુમાન;
૨ આવે બે નરકેશરી; મહાબળિ સ્વરૂપનિધાન.
પ્રભચારિનું રૂપ ધરિ, જઈ ત્યાં જો તું જરૂર;
સમજ કહેજે શાનમાં, હે મારૂતિ રહિ દૂર. ૧૧
હોય વાળીના મોકલ્યા; મન મેલા મહાવીર;
૩ તરત ભાગુ આ શૈલ તજિ, સુખમાં રાખું શરીર.” ૧૨

રાગ કેદારો.

સાંભળી સુગ્રીવનાં વચનો, વિપ્રવેશે હનુમાન,
આવિયો રઘુવીર પાસે, જ્ઞાન બુદ્ધિનિધાન;
શીશ નામિ કમળ કરજેડી, પુછે કપિ મતિભૂપ,
“શ્યામ ગૌર શરીરના તમ, કોણ કારણ રૂપ ?” ૧
મોહક્ષેત્ર આ ક્ષત્રિરૂપ ધરી, વનમાંહ વિચારોછો,
૧ કૃપાદ્રષ્ટીની દશેા દિશાપર, પિયૂષવૃષ્ટિ કરોછો;
મકાશ કરતા પગ પગ જોતા, ધીરે પગલાં ભરોછો.
૨ મારા મનના તો તમે સધ, ત્રિવિધ તાપ હરોછો.
કુમકુમવરાણા ચરાણ સકોમળ, દુષ્ટદૃઢચરી ધરાણી.
૩ કેમ ચલાયછે ચારૂ ચરાણથી, વાડવને કહેા વરાણી;
કોણ કારણ આ અરણ્યમાં, વિચરોછો ધનુધારી,
૪ કોણ અભાગિયા દેશને આપે, વિરહ દિધોજ વિચારી. ૩
મહા મનોહર કોમળ કાયા, રઢિયાળા રાણીજનયા,
૫ કુસહ સહેા વન ટાઢ તડકો, માત પિતાનિ તજ માયા;

શકે તમે ત્રાણદેવ મધ્યે, કાઠ્યંક કારણ રૂપ,
કે નિપટ નર નારાણ છો, ખેય તમ નરભૂપ.
સંસારસાર શોભાનિધિ તમ, જોતાં જીવલકિશોર,
જોગિવેશ જગદિશ જાણે, મહામુનિચિત્તચોર;
જકતભવદધિતારાણ કારણ, ભંજન ભોમી ભાર,
કે તમેજો અખિલજીવનપતી, લીધા મનુજ અવતાર.” ૫

સ્નેહ વચ્ચેના સાંભળી શુભ, રાજ થયા મન રામ,
“સાંભળો તમ વિમ સાધુ, કર્મકથા અમ આમ;
કૌશલેશતાણા અમે છેએ, કૌશલ્યાના કુમાર,
તાત વચ્ચે વનમાં નિકળ્યા, દિવ્ય તજ દરબાર.
રામ લક્ષ્મણ નામ અમારું, છેએ સહોદર બ્રાત,
નારિ સકુમારિ અમ સંગે, યેદહી વિખ્યાત;
કાઠિદારણ દૈત્યે તેનું, હરાણ કયું આ ઠામ,
શ્યામા સહુણીને શોધતા ફરિએ, વિમ સુણો ગુણધામ. ૭

માનનિ તો મળતી નધિ કહિએ, ભાળ કહો ભૂસૂર,
દીઠી હાય તમે કહિ નજરે, વિરહ વધે ભરપૂર;
અમે અમારી કર્મકથા કહી, વરાણીને તમ પાસે,
તમ ચરિત્ર કહો દિવર ચરચી. અંતરને ઉઠહોસે.” ૮

ઝોળખિયા પ્રભુ અંતરજમી, હોસ ધરી હનુમાને,
પ્રેમથી પદપાથોજ અથા જઈ, જે મુક્તિપદ અવસાને;
તે સુખ વરણ્યું ન જાય કદાપી, સાંભળ સુગ્રીબી ભવાની,
ભરદાજ રઘુરાજ વિનય સુણી, મન રહ્યા સુખમાની. ૯

વચન ન આવે મુખ તન પ્રકલિત, પ્રેમાકુળ કપિ ભારી,
રચના નિરખતાં મનહર વેષની, નેત્રભરી ધારી ધારી;
કોધી રતુતિ કરપંકજ જોડી, ધીરજ ધરિ કરિ મ્યાને,
ઇષ્ટદેવ નિજ ઝોળખ્યા નેહ, હર્ષ સહિત હનુમાને. ૧૦

નાથ અજાણ્યે મેં તો આપને, પુછ્યું વૃતાંત તમારું,
અંતરજમી સકળજગતવામિ થેં, આપે પુછ્યું ક્યમ વારું?
આપની અકળમાયાવશ હુંનાં, ભુલો ફરું પ્રભાંડે,
તેથી પ્રભુપદપંકજરજપર, મનકુ ચિત્ત ન માંડે. ૧૧

એક તો હું મહાભોહમદવશ, કટિલ હૃદય અજ્ઞાન,
મુક્યા વિસારી વળિ મને પ્રભુએ, દીનમેલી ભગવાન;
યદ્યપિ અવગુણ અતિશેષે મારા, નાથ જીવ્યાને વિચારી;
સેવક પ્રભુને વિસારે પડે નહીં, હો ભગે અવગુણ ભારી. ૧૨

નાથ આ જગના જીવ સરવે, મોહાધિ તમ માયાએ;
દિવ્યાંજન તમ કરૂણા કટાક્ષથી; નિસ્તાર તેહનો થાએ;
સેવક માત પિતા સુત પરિજન, વિશ્વાસ તેમના રાખ્યે;
જીવ રહે અપવિત્ર જગતમાં, પ્રભુને સંતોષ્યા પાપે.” ૧૩

એવું કહિ પડ્યો પાત્રપંકજમાં, કપિવર પ્રેમાકુળ;
૪ પ્રગટ પ્રીતિ ઉર રહી છવાઈ, જે સહુ મંગળમૂળ;
ઉરમાં લીધો ઉડાડિ રઘુનાથે, કપિવરને તેવારે;
નિજ લોચનહર્ષાશ્રુ સિચીને, ત્રિવિધ તાપ નિવારે. ૧૪

સાંભળ કપિવર તું નિજ અંતર, ઝાણું ન કાંઈ આણીશ;
તું મને મારા લક્ષ્મણથીએ, વહાલો ઘણો આ દીશ;
સમદરશી મને સરવ કહેછે, વહિ વળી વેદ પુરાણ;
અનન્ય ગતિ નિજ સેવક પ્રિયની, હોય મુણે હનુમાન. ૧૫

અનન્યગતિ સમજાવિ કહુંછું, શેવક પ્રિયની રહેજ.
“સેવક હું સચરાચરભર પ્રભુ, રૂપરાશી મહા તેજ.”
એવી મતિ અતિશે નિરૂપમ, ટળે નહીં કોકાળ.
સત્ય અનન્ય ગતિ પ્રિયભક્તની, એજ હે અંજનીબાળ.” ૧૬

દોહડા.

પવનસૂત તે અવસરે, પેખી પતિ અનુકુળ;
હૃદય હર્ષ અતિશે થયો, સર્વ ટળ્યું મનશૂળ. ૧

કહે પછી કરજોડી કપિ, “રૂડા હે રઘુવીર;
૨ સાંભળજો સેવકતાણી, વિનિતિ એક મતિધીર.
શૈલ ઉપર સુગ્રિવ રહે, કપિપતિ તે કોવાય;
દાસ નિરંતર તમતણો. તેપર કરો કૃપાય. ૩

તેહ સાથ રઘુનાથ તમ; મૈત્રિ કરો કરિ મેર;
૪ દીન જાણિ નિર્ભય કરો, હે સ્વામી શુભ પેર.
તે શુભ શોધ કરાવશે, જનકિતાણી જરૂર;
મોકલશે મરકટ ઘણાં, જ્યહાં ત્યહાં બળ પૂર.” ૫

કહી એ રિતે સહુ કથા, સમજાવીને સાર;
૬ અઘાપિ લીધા ખેયને, પીઠ ઉપર તે વાર.
દૂરધિ દીઠા આવતા, કોટિકામ ધનશ્યામ;
૭ જન્મ ધન્ય કરિ માનિયો, સુગ્રીવે તે ઠામ.
સાદર પદપંકજ રજે, મળ્યા નામિને શીશ;
૮ ભેટયા સાનુજ રઘુપતી, જોગિવેશ જગદીશ.
કપિવર મનમાંહે કરે, વિધવિધ વડા વિચાર;
૯ “મુજ સાથે માયાપતી, પ્રીત શું કરશે સાર?”
કહિ પછિ અન્યોઅન્યની, કથા સર્વ સમજાવિ;
૧૦ મહાવીર માત્રસુતે, અધિક પ્રીત ઉર લાવિ.
સહસ્રવિધ શાક્ષી દધ, પાવકની પરમાણુ;
૧૧ ગાઢ પ્રીતિ બાંધી પછી, કોટી મુજ કલ્યાણ.
બાંધિ પ્રીત દ્રઢ પ્રેમથી, રાખ્યું ન અંતરકાંચ;
૧૨ રામચરિત્ર કહું સહ, લક્ષ્મણબ્રાતે ત્યાંચ.

સાંભળિને સુગ્રિવ કહે, નયન કમળ ભરિની;
 "રમણશે નિશ્ચય નાથ હે, સીતાજી મુશરીર."
 "એકવાર હું આ સ્થળે, સર્વ સચીવ સમેત;"
 "વિચાર કરતોતો વિવિધ, હે પ્રભુ કૃપાનિકેત!"
 "જાતાં દિઠિ મેં જનકી, પરતશ પ્રભુ નભપંથ;"
 "ખડુ વિલાપ કરતી હતી, હે દિગ્ગેર હે કંથ."
 "હા રઘુપુંગવ રઘુપતી, પ્રાઠ કરી પોકાર;"
 "જેઠ મારિ ભણિ નાખિ દિધ, ચિર ફાડી તે વાર."
 માઝૂં રામે તેહ પટ, આપું તરત કપીશ;
 હૃદય આંખિ અતિ શોક કિધ, જુઓ ઉમા જગદીશ.
 કહે પ્લવંગપતી ત્યહાં, "સુણો તમે રઘુવીર;
 તમે શોક સહુ લોકપતિ, ધરો હૃદયમાં ધીર.
 સહુ પ્રકાર કરિશું અમે, શેવકતા તમ સાર;
 આવી મળશે જે રિતે. જનકિ રૂપભંડાર."
 સખાતણાં સુણિ વચન શુભ હર્ષ્યા હૃદય કૃપાળ;
 "શા કારણ વનમાં વસે, હે સુગ્રિવ કપિપાળ!
 કારણ તેહ કહે મને, સાંભળવા હું અધીર;"
 સુગ્રીવ વચન સુગ્રિવ કહે, સુણો તમે રઘુવીર.

રામરામશ્રી.

વૈદાંભ વનમાં વસવે. ઝોઢાળ.

"સાંભળો શ્રી રઘુનાથજી, પ્રીતે કહું તમપાસ;
 દોહલાં આપના દાસનાં, દુઃખ હે અવિનાશ.

સાંભળો. ૧

વાળી અને હું હે હરી, બંને જાણ ભોગી વ્રાત;
 પ્રીત અપાર પરસ્પરે, વરાણી જાય ન વાત.

સાંભળો. ૨

મયદાજવસુત તેતાણું, દારણું કુંદુભી નામ;
 એક સમે તે આવિયો, અમે રેતા જે ગામ.

સાંભળો. ૩

મધ્યનિશાએ પુરબારણે, પ્રાઠ કીધ પોકાર;
 વાળિય મહારાણવાંકડે, જરાવર ઝૂંઝાર.

સાંભળો. ૪

શત્રુનું ખજ ન સહી શકે, શુરોજન સ્વપનેય;
 ધાંચો વાળી રાણધીર તે, નાઠો દાજવ તેય.

સાંભળો. ૫

દેખી કતાંત સરીખડો, વાળીકેરો વેરા;
 ભાગીયો મન ભય પામિને, ઉભો ન રહ્યા નિમેષ.

સાંભળો. ૬

હું પણ બંધુ સાથે ગયો, ભીલુ થૈ ભલિભાત,
 જો થશે રણસંઘામતો, જઈ જાઉં હું જાત.

સાંભળો. ૭

ગહનગુફા ગિરિવરતાણી, પેઠે તે તેમાં ધાઈ;
 વાળીએ કહ્યું મને તે સમે, સુણુ સુગ્રીવભાઈ.

સાંભળો. ૮

વાટ જોને વીરા માહરી, પક્ષ એક પ્રમાણ;
 જો ન આપું તો તું જાણુને, મને માર્યો નિર્વાણ.

સાંભળો. ૯

એમ કહીને એ અવસરે, વાળી મહા રણધીર;
 દનુજ પુકે જટ પરવર્યો, કરી નાદ ગંભીર.

સાંભળો. ૧૦

એસી રહ્યા ખાર દિન લગી, હે ખરાશી નૃનાહ;
 એટલે નિસર્યો રૂધિરતણો, જોતાં પ્રાઠ પ્રવાહ.

સાંભળો. ૧૧

તેહસમે મેં મનવિષે, વાઝ કીધા વિચાર;
 જાણ્યું જે બંધુને મારિઓ, યુદ્ધમાં નિરધાર.

સાંભળો. ૧૨

વાળી માર્યો વળિ આવિને, મને મારશે આજ;
 જાણી એવું મેં ત્યાં જાગતીથી, કયું એક મુકાજ.

સાંભળો. ૧૩

આડી ધરી શિલા એક ત્યાં, ગુફાકેરે દાર;
 આલ્યો પછી ત્યાંથી આંપથી, આલ્યો નગરમોઝાર.

સાંભળો. ૧૪

સચિવોએ ગાદી સુની દીઠી, વિના વાળી નરેશ;
 રાજ્ય વડાઈ દીધી મને, પ્રેમે કીધો પ્રજ્ઞેશ.

સાંભળો. ૧૫

કુંદુભીદૈત્યને મારિને, વાળી આવિયો ઘેર;
 રાજ્યગાદીપર જોઈ મને, જાણુ ઉપન્યું ઝેર.

સાંભળો. ૧૬

શત્રુસમાન શહસ્ત્રધા, માર્યો મુજને માર;
 સર્વસ્વ હરાણ કરી લિધું, વળી લઈ લીધી નાર.

સાંભળો. ૧૭

સહન કરી શક્યો હું નહીં, એસુમાર એ માર;
 નાઠો ત્યાંથી ભય પામિને, પુઠ વાળી ઝુંઝાર.

સાંભળો. ૧૮

ભયભીત ભાઈના ભયથકી, રૂઢા હે રઘુનાથ;
 શ્રોદભોવનમાં ફરી વળ્યો, કોણે સાહ્યા ન હાથ.

સાંભળો. ૧૯

૨૫૮ મુગ્રીવને રામચંદ્ર મિત્રધર્મ સમજાવ્યો, રામચંદ્ર ને ત્રિપથ નો અવતાર જાણાતા નથી મુગ્રીવને ઉપજાવ્યો વૈરાગ્ય. (કિંકિધાકાંડ ૪)

અહિયાં ઋષિવૃંદ અહનિશાં, તપતેજનિધાન;
હરિરસ પી ચકચુર ખની, ધરતા હરિ ધ્યાન.

સાંભળો. ૨૦

કુંડુભી દૈત્યને મારિને, વાળી મ્હા રણધીર,
ફેંક્યા માથાપર ફેરવી, પડ્યું અહિયાં શરીર.

સાંભળો. ૨૧

અકળાતાં શૈલ્યની સાથ એ, ચુરચુરા શરીર;
છંટાયાં શરીર ઋષિતાણાં, કુંડુભીને રૂધીર.

સાંભળો. ૨૨

ઉત્ત શાપ દીધા એ સમ્રે, પૂરાણ ક્રોધની સૌત;
“આવતાં વેત આ સ્થળથળે, વીર વાળીનું મૌત.”

સાંભળો. ૨૩

ઉત્ત એવા ઋષિશાપથી, અહીંયાં ન અવાય;
વાળી નિરાશ થઈ પળ્યો, તેથી અહિં રહ્યું જાય.

સાંભળો. ૨૪

તો પાણુ સભિત હું સર્વદા, રહું છું રઘુનાથ;
ભણકારા વાગે છે ભયતાણા, કહું છું જોડિ હાથ.

સાંભળો. ૨૫

દોહરા.

સાંભળિને શેવકતણું, કુખ અતિ દીનદયાળ;
“મધ્યકી કંપી ઉઠી, ખેને ભુજ પિશાળ.
દિલ અતિશે આણી દયા, વદ વાણિ ગંભીર;
સુઝિવપત્યે સ્નેહથી, કૃપાધામ રઘુવીર.

છપચછ.

“સાંભળ હે સુગ્રીવ, વાળિને એકજ ખાણે,
મારિશા હું નિરધાર, શોચ તજ સહુ આ ટાણે;
ખલ્લ રૂદ્ર ભગવાન, તણે શરણે કદિ જશે,
તોય ન ખચશે ખાણ, જાણ ને જિવથી જશે.

કહું મિત્રધર્મ સમજાવિને, સાંભળ સખા સનેહથી;
સુણિ આચરશે જન જેહ કો, ભવફેર તેને તથી.” ૧

રામ માફની યોપાઇ.

“જે ન મિત્રદુષ્ટે કુખિઆરો, ખળો તેના ખધા જનમારો;
તેને જોતાં પાતક ખેસે પ્રીઠ, અંતરજમી રહે છે અરૂઠ. ૧
નિજકુખ પર્વતની સમાને, તેને રજ કરિ મનમાં માને;
મિત્રનું કુખ રજ કદિ હોય, મેરુતુલ્ય માને મન સોય. ૨

જેમને એવી મતિ ન અંતરમાં, જન તેહ લેખો જનાવરમાં;
એવા શઠ સાથે હૃદિને અજાણે, કરે મિત્રતા શિદ કો પરાણે. ૩
તતકાળ કૃપંથ તજવે, પૂરાણ સ્નેહ સુપંથે ચલાવે;

વિખ્યાતીમાં આણે સદ્ગુણ, એખ ઠાંકે ઠાંકે અવગૂણ. ૪
લેવા દેવાની વાતે કદાએ, ધરે શંકા ન કરિએ હૃદાએ;
ખળ સંપતિ સમ શુભ રીત, કરે મિત્રનું નિત્યે હીત. ૫

હોય મિત્ર વિપતવશ જ્યારે, શોગણે સ્નેહ દખાડે ત્યારે;
સંત મિત્રના એ ગુણ જાણો, સદા વરણવે વેદ પુરાણો. ૬
જુઠાં કોમળ વચન ખનાવી, કહે આગળથી પાસે આવી;

મનમાં તો કુટિલતા અતીશે, જેમાં આપણું અનહિત દીસે. ૭
પોકળ નિકળે એવું પાછળથી, ઘેરી લેતા કુખવાદળથી;
સર્વગતિ સમ જેમનું ચિત્ત, મહાવેરી તે મિત્ર નિમિત્ત. ૮

એવા હોય કુમિત્ર જે ભાઈ, તેને તજવે થશેજ ભલાઈ;
શઠસેવક કૃપાણુનરેશ, કપટિમિત્ર કુનારિ હમેશ. ૯
ઉરમાં શુભસમ ચારે સાલે, માટે ત્યાગવાં એ તતકાળે;

સખા સુગ્રીવ ત્યાગનું શોચ, સ્વલ્પ રાખીશ નહિ સંકોચ. ૧૦
સૌ રીતે હું કરિશ કાજ તારું, વાળિને એકે ખાણે વિદાઈ;”
કહે સુગ્રીવ હે રઘુવીર, સુણો શોભીત સ્થામશરીર. ૧૧

વાળી વીરનો વીર કહાવે, જકત ખાધાને જરે મુજવે;
વીરહાકે સાગરજળ ખૂટે, ચમરખંધીતણા ખંધ છુટે. ૧૨
ધારે વાળી તો ઘાળે દહાડે, પૃથ્વીનું પડ ઊંધું પાડે;

૧ સાત હિંતાલવૃક્ષ આ ન્યાળો, એકે ખાણે જે વિંધવાવાળો. ૧૩
વીર વાળીને તે મારે રણમાં, મારા મિત્ર વિચારો મનમાં;”
૨ રઘુનાથ ઉડ્યા સુણી વાણી, ઉભા કમર કસી તીર તાણી. ૧૪

જાણી કારણ શ્રીજગદીશે, મૂક્યો ચરણ શેશને શીશે;
સીધા સરવે થયા તવ તાલ, ખાણુ આકબ્ધુ તતકાળ. ૧૫
એકે ખાણે વિંધી નાખ્યા નાથે, ઊંચા તાડ ને સાંતેય સાથે;

જેઈ જગદીશનું ખળ એવું, વાધું હેત સુગ્રીવને તેવું. ૧૬
આવ્યો હૃદય અધિક વિશ્વાસ, સત્ય વાળીનો કરશે નાશ;
વારંવાર પ્રભુપદ ભાવે, સ્નેહ સુગ્રીવ શીશ નમાવે. ૧૭

જાણી “મિત્ર મારા જગદીશ,” મન હર્ષ ન માય કપીશ;
જ્ઞાન ઉપન્યું અંતરમાં જ્યારે, વદ સુગ્રીવ વચ્ચેના ત્યારે. ૧૮
“રઘુવીર તમારી કૃપાએ, સ્થીર મન થએલું જાણાએ;

સુખ સંપતિને પરિવાર, મેલી મોટાઈ મનની આવાર. ૧૯
કરૂ સેવના પદરજકેરી, મતિ એવી મને તમે પ્રેરી;
સુખ સંપતિ એ સૌ નહારાં, રામભક્તિઆડે આવનારાં. ૨૦

વદ એમ વેદતો સદાએ, વદે જે વળી તમપદ ધ્યાએ;
શત્રુમિત્રદુઃખસુખજગમાં, એવાં માયાનાં આજ્ઞાલુવગમાં. ૨૧

એમાં એકેય નહિ પરમાર્થ, શોધી નેતાં દીસેછે સ્વાર્થ;
 પરમાર્થ પ્રભુતાણુ નામ, નિજજનને દાતાવિશ્રામ. ૨૨
 વાળી મારો પરમ હિતકાર, મળ્યા મુજને જગદાધાર;
 તેતો પૂરણ તેના પ્રસાદ, પ્રભુ બેઠ યદ્ય સુખસ્વાદ. ૨૩
 જેને કાજ મહાજન જોગી, વારૂ વિશ્વથી થૈને વિચોગી;
 અહનિશ કાયાને કષ્ટ આપે, સોહમ્ રામ મુખેથી જાપે. ૨૪
 તોય સ્વપ્ને ન દર્શન તેને, અભિલાષ અંતર અતિ જેને
 તમે રામ તેહ કરૂણાણુ, આજ સાક્ષાત નજરે નિહાણુ. ૨૫
 મારા ભાગ્યવિષે કશી નુન્ય, મળ્યા જેને ઇચ્છે મહામુન્ય;
 એ સૌ વાળીતણે પરતાપ, મારાં પ્રૌઢ મટી ગયાં પાપ. ૨૬
 અપવર્ગના હું અધિકારી, નિરખિ મનહર સ્મૃતિ તમારી;
 વાળી સાથે શાને હવે લડવું, હવે પ્રથમ તેને પદ પડવું. ૨૭
 સ્વપ્ને થાય જેનાથી સંગ્રામ; ક્રોધ પુરુષ વાઘે વધકામ;
 જાગીમનમાંવિચારીએજ્યારે, પૂર્ણસંકોચપામીએત્યારે. ૨૮
 તેમ સંસારસ્વપ્નામાં મારે, થયો સંગ્રામ વાળીથી ભારે;
 જાગીઉઠ્યો હું અપકિને જ્યારે, મળ્યા શોકહારીહરિત્યારે. ૨૯
 સુખ ભોગવી લીધું સહુ મેતો, કૃપા એવી કરોને હવેતો;
 જડત જંજળ સરવને ત્યાગી, સદા તમપદ રહું અનુરાગી. ૩૦
 કરૂં ભજન તમારું સુભાવે, માયાબંધનથી જે મુકાવે;"

સુણી વૈરાગ્ય સંયુક્ત વાળી, કપિરાયની ભક્તિ પ્રમાણી. ૩૧
 બોલ્યા હસિ હંસવંશના હંસ, "સુણ સુગ્રીવ કપિઅવતંસ;
 કહ્યું મેં સહુ સત્ય તે થાશે, મારું વચન વૃથા નહિ જાશે, ૩૨
 નટ મરકટ જેમ ખડ્ડને, નચાવેછે આ વિશ્વ સહુને;
 રામ સુત્રધાર સરવેમાં, દુઃખ માનવું નહિ મન તેમાં, ૩૩
 વિશ્વનાટકમાં જેવો વેશ, તેવો ભાવે ભજવવો વિશેષ.
 શોચત્યાગીસખાસંગચાલ્ય, બોલ્યાએમત્યાંદીનદયાળ. ૩૪

ભુજંગીછંદ.

લઈસંગ સુગ્રીવ શ્રીરામ ચાલ્યા;
 ધનુર્બાણ હાથે ધરીને દયાળા;
 "જઈ જા કરો ગર્જના ઠાકે બાહુ,
 તું લે ઘેરિ વાળી શશી જેમ રાહુ."
 કહી મોકલ્યા એમ સુગ્રીવને ત્યાં;
 રહે વાળિ વિશ્રામિ જે ભાવને જ્યાં;
 કરો ગર્જના ગાઠ જેને સમીપે;
 રઘુનાથની મૈત્રિથી દેહ દીપે
 સુખ્યોનાદ સુગ્રીવનો જેહવારે;
 ચઢ્યો ક્રોધ વાળીતણે ઊર ત્યારે;

મહા ક્રોધઆણી ઉઠી વાળિ ધાચો;
 પગે લાગિને નારિએ હાથ સાહ્યો. ૩
 વદ નેત્રમાં લાવિને નીર તારા,
 "સુણોને સદ્ગુણ પતી પ્રાણુપ્યાર;
 મળ્યા જેમને જાઈ ભાઈ તમારો,
 દિસે બંધુ તે ખે સહુ ગુણુ આરો. ૪
 શુરા એ પુરાછે મહા તેજવંતા,
 મને નાથ એથી વધી અજ અંતિયતા;
 શકે છતિ સંગ્રામમાં કાળનેય,
 વિચારો તમે નાથજી ઊર તેય. ૫
 રૂઢા રામ નામે બિજાનૂ અનંત,
 અયોદ્યાપતીના મુતો ગૂણુવંત;
 જિતી કો શકે નાથ તેને વિચારો,
 જતા જોઈને કંપતો પ્રાણુ મારો. ૬
 પડો શાન્ત પ્યારા હું છું આપ શણુ,"
 મુક્યા બાળ પાસે કહી એમ ચણુ;
 કહે વાળિ હે બાકણી પ્રાણુપ્યારી,"
 સદા રામ છે સંમદર્શી ખરારી. ૭
 નથી એમને કોઈ એાછો વધારે,
 તું લાવીશ ના બીક ઊરે લગારે;
 કદાપી મને મારશે પક્ષ તાણી.
 સસ્વામી હું તો થૈશ લે તું પ્રમાણી." ૮

કાવ્ય અથવા રોલાવન.

એવું કહિ ચાલિયો, મહા અભિમાની ગુમાની;
 તૂણુ સમાન સુગ્રીવ, એવુ મનમોહિ માની. ૧
 આલ્યા લથથો બથથ, ઉભય ભિલ્લુ ભટ ભારે;
 વાળિ મહા રાણુધીર, પરસ્પર મૂઢ પ્રહારે. ૨
 પાયતણે પડછંદ, ઘરા ધમ ધમે અતીશ;
 બાહુથાપયકિ શેરા, શળકનો તે તક દીસે. ૩
 વાળી કપિકેશરી, કૂદિ રદ પીશી રીશ;
 મારિ મુદ્ધિકા એક, સભય સુગ્રીવ અતીશ. ૪
 વિકળ થઈ તેવાર, મારખંધ સુગ્રીવ બાગ્યા;
 મુદ્ધિપ્રહાર અપાર, વજ્ર જેવો તન લાગ્યા. ૫
 મહાદીનતા લાવિ, કહે જઈ રઘુવર પાસે;
 "સુણો રામ ઘનશ્યામ, છવ મારો ઝટ જાશે. ૬
 કહ્યું નહોતું નાથ, આપને મેં પરથમથી;
 બંધુ ન એ મુજતણો, માત્ર છે કાળ સરવથી. ૭
 "બંને એક સ્વરૂપ, આત તમ મુજને ભાસો;
 તે બ્રમથી વાળિને, મારતાં પડિઆ સાંસો. ૮

કાંડી એમ કરસ્પર્શ, કર્યો સુચિવતન રામે;
 'વદ્દેહ હથ તર્તે પિણ દુર ટળી તમામે.
 મુકુંદકેરે કંઠ, પૂંપ માળા પે'રાની;
 વિશાળ બળ દઈ ફરી, મોકલ્યા શૂર ચઢાવી.
 બાલ્યા બંને બંધુ, ફરી યુધ કરવા કારણ;
 વિનિધ ભાંતિ એવાર, ક્વંદ્ર યુધ ચાલ્યુ રાગંગાગ.
 તરુઆથે રહિ ત્યહો, બુદ્ધ રઘુવીર લગાઈ;
 વીર ક્ષીર દ્રઢ શૂર, બેરાબરિયા બે ભાઈ.
 સન્મુખ ઈંતિ ન શકાય, વાળિને કોથિ કદાપી;
 હંદ્ર નિજ જયમાળ, વાળિને સુત ગણિ આપી.
 પ્રભાવ તેનો કહું, સુણા મુનિકુંવર કાંડે;
 વાળી સન્મુખ વીર, હારિ જતા બહુ હોડે.
 અર્ધ શક્તિ વાળિમાં, ભિલુ સન્મુખની આપે;
 નિજબળ અકળ અપાર, તેયિ સરવને હરાવે.
 અતિ છળ બળ કરિ છેક, થાકિયા સુચિવ જ્યારે;
 મુકી ઈંત્યાની આશ, રામ ભણિ જ્યૂં ત્યારે.
 અંતરજામી રામ જનનિ પીડા મન જાણી;
 હૃદયમાંજ વાળિના, માયું શર શ્રવાણુ તાણી.
 વ્યાકુળ થઈ વિશેષ, શ્રેષ્ઠ રઘુવરને સમરી;
 લાગ્યે શર સંપૂર્ણ, પડ્યા ભોમી ખઈ ભમરી.
 વળિ ઉઠિ બેઠા થયો, ઉભા પ્રમુ આગે જ્યાં;
 સુણા ઉભા જેહને, રૂપે મહામુનિવર મોહ્યા.
 જટાભૂટ જગદીશ, શ્યામ તન શોભિત સદુર્થા;
 રિશે નેત્ર આરકત, બાહુ બળધામ બહૂથી.
 ચઢાવેલ શર ચાપ, શોભતૂં કર પંજરામાં;
 વાળી વળિવળિ જોઈ, ચિત્ત દીધું પદરજમાં.
 સફળ જન્મ તેસમે, વાળિ મનમાંહ માને;
 આગળિ રમાવિહારિ, ઉભા સનમુખ અવશાને.
 હૃદયપ્રીતિ અતિ ધરી, સુણા શ્રાતાજન સજનો;
 જોઈ રામ ભણિ વાળિ, વદે મુખ કઠોર વંચનો.
 "મુધર્મને સ્થાપવા, અવતર્યા છો અસુરારી;
 પારધિસમ કરિ કપટ, મને કયમ નાખ્યો મારી!
 સન્મુખ થઈ સુરનાથ, મારિયો હોત મને જો;
 જાણુત બળ હું તમારું, વિનતિ આ માની લેજો.
 શોક ન મનમાં કરો, મને જિવવા મરવાનો;
 અંતનો આ અધમ, પંડ નિશ્ચે પડવાનો.
 પાણુ મન રહિ ગઈ હામ, બુદ્ધ જગદિશશૂ કરવા;
 સનમુખ મરિ સંસૃતી, કુપ્ત દારૂણને હરવા.

જેહ કારણે તમે, મૈત્રિ કરિ સુચિવ સાથે;
 ૯ કહ્યું હોત જો મને, કામ કરવા તેનાથે. ૨૮
 લકાસહ લંકેશ ઉખાડી ત્રિકુટાચળને;
 ૧૦ આણિ નમાવત અહીં, આપના ચરાણુ કમળને. ૨૯
 શાયક્રિયા કારણે, પ્રથમ લકા જઈ પોતે;
 ૧૧ નિત્ય નિયમ કરિ ત્યાંથિ, આહું અહિં જોતે જોતે. ૩૦
 રહ્યા હતા ખટમાસ, મારિ કૂખે મનુજદી;
 ૧૨ એ રાવાણકે અન્ય? અધમ અતિશે અપરાધી. ૩૧
 સમદશી સરવથી, નાથ નિર્મળ તમ કા'વા;
 ૧૩ કર્યો કેમ તવતમે, અરે અન્યાયજ્ઞ આ'વો! ૩૨
 હું શું વેરિ તમતણા, સ્નેહિ સુચિવ તમ સાથે;
 ૧૪ મને કેમ મારિયો, કંહા કારણુ મન રાચે! ૩૩
 વદે પછી રઘુવીર, "મૂઠ સાંભળ તજિ મમતા;
 ૧૫ કરિ અન્યાય અપાર, આજ બકતો અમ સમતા. ૩૪
 લઘુબંધવની નાર, ભગિનિ સુતનારિ સ્વકન્યા;
 ૧૬ એ ચારેય સમાન, ગાણાય ન ગાણતાં અન્યા. ૩૫
 જેહ કોઈ એમને, કુતજ્ઞે નિરખે કદિએ;
 ૧૭ તેહતણા વધ કર્યો, પાપ કરું થાય ન જરિએ. ૩૬
 અતિ અંતર અભિમાન, મૂઠ તુજને હવુ મનમાં;
 ૧૮ શિક્ષા સ્ત્રીની કરી, સાંભળી નહીં શ્રવાણુમાં. ૩૭
 મમભુજબળઆશ્રીત, જાણિને કુપ્ત દેતો તો;
 ૧૯ અરે અધમ અભિમાની, મારવા વળિ રહ્યો તો." ૩૮
 વદે વાળી પછિ વોણુ, સર્વ અવશાનસખાશૂ;
 ૨૦ સુણા ઉભા સદભાવ, રાજિ થઈને હૃદયારૂ. ૩૯

ઉપેદ્રવજા છંદ.

૨૧ સુણા સુનામી શુભરામસ્વામી, તમે પદાંબૂજવિપેનમામી;
 ૨૨ કશી ચતુરાઈ ન મારિ ચાલે, પ્રભુજિ આગે વળિ અંતકાળે. ૧
 પુરો હજી પાતકિ હું પ્રભૂજી, કયાં કૃતો ભોગવિ છૂટવૂજી;
 ૨૩ તથાપિ પાપી જનજેઅમાપી, સદાયજગજેપરિતાપિદાપી. ૨
 દિધેલિ તેનેય સુમુક્તિ આપે, પતીતપાપેન તમે પ્રતાપે;
 ૨૪ બધાય અપરાધ વિસારિ મારા, ચહે ગતી જે જનછેતમારા. ૩
 કરી કૃપા તે ગતિ આપ દેજો, સુવિદ સંભારિ નિભાવિ લેજો;
 ૨૫ કહું એવી સ્તુતિ અંતકાળે, તમાવિના સંસૃતિ કોણુ ટાળે. ૪
 સુણી અતી કોમળ વાણિ રામે, ભુરીસુના વાળિ તણા તમામે;
 ૨૬ કૃપાધિશીરે કર પરી કીધો, સ્વજન્મનો જન્મ કૃતાય કીધો. ૫
 કહે રમાનાથ અનાથબંધુ, અહો કપીનાથ તુ સણુ સંધુ;
 ૨૭ કહું હવે નિશ્ચળ તંન તારું, પ્રિતેયિ તું રાખ્યજ આણુ વારું. ૬

રામ પરજ.

સંત સાધુને હું નમુ; વણજારારે (ઝિઠાળ.)

વાળી કહે રઘુવીરને, પ્રીતમ પ્યારારે,
 “તમે સાંભળો કણ્ણાનિધાન, મુગટમણિ મારારે;
 જન્મો જન્મ મુનિજનો, પ્રીતમ પ્યારારે;
 અહોનીશ ધરેછે ધ્યાન, મુગટમણિ મારારે.
 અંત સમે તોય તેમને, પ્રીતમ પ્યારારે;
 નવ આવે સનમુખ રામ. મુગટમણિ મારારે;
 નામ પ્રતાપથી જોહના, પ્રીતમ પ્યારારે;
 તજે જન આધિ વ્યાધિ તમામ, મુગટમણિ મારારે.
 નંદીશ નામ બળે કરી, પ્રીતમ પ્યારારે,
 કોડે વસિને કાશીક્ષિત્ર, મુગટમણિ મારારે;
 દે સદ્ગતિ સહુ પ્રાણિને, પ્રીતમ પ્યારારે,
 જોઈ તે પ્રભુ આજ હું નેત્ર, મુગટમણિ મારારે.
 ધન્ય દિવસ મારે આજનો, પ્રીતમ પ્યારારે;
 ધન્ય ધન્ય ઘડી પણ વાર. મુગટમણિ મારારે;
 નેતિ નેતિ કહિને શ્રુતિ, પ્રીતમ પ્યારારે;
 ગાય જોહના ગુણઆગાર, મુગટમણિ મારારે.
 છતી પવન મન હંદ્રિઆ, પ્રીતમ પ્યારારે,
 વળી વિશ્વથી થઈને વિરકત, મુગટમણિ મારારે;
 ધ્યાનધર દ્રઢ મુનિજનો, પ્રીતમ પ્યારારે,
 અતીશે બની પ્રભુ આશકત, મુગટમણિ મારારે.
 પામે કદી પુરાં પૂણ્યથી, પ્રીતમ પ્યારારે,
 સોહમ મંત્રે પ્રભુ દરશન, મુગટમણિ મારારે;
 એવા પ્રભુ તમે આ સમે, પ્રીતમ પ્યારારે,
 મમકોચનગોચર ધન્ય, મુગટમણિ મારારે.
 આવો બનાવ વળી વળી, પ્રીતમ પ્યારારે,
 બને શું સ્વપ્નેય કોવારે? મુગટમણિ મારારે;
 પ્રત્યક્ષ અંતસમે પ્રભુ, પ્રીતમ પ્યારારે,
 ધન્ય ધન્ય મારો અવતાર, મુગટમણિ મારારે.
 અહંપદવશ જાણી મને, પ્રીતમ પ્યારારે,
 કહ્યું આપે તું રાખ્ય શરીર, મુગટમણિ મારારે;
 પણ એવો કોણ અભાગિયો, પ્રીતમ પ્યારારે,
 તણ અમૃત લે પકનીર, મુગટમણિ મારારે.
 કંઈવૃક્ષ થઈ કાપિને, પ્રીતમ પ્યારારે,
 કોણ ફેરડો ઊછેરનાર, મુગટમણિ મારારે;

એવું કરે તે અભાગિયો, પ્રીતમ પ્યારારે,
 જે રહિત સારાસાર વિચાર, મુગટમણિ મારારે. ૮
 નાય હવે તો કૃપામિટે, પ્રીતમ પ્યારારે,
 જુઓ નિજજન ભણિ ભગવાન, મુગટમણિ મારારે;
 માણું વરદાન તે દા મને, પ્રીતમ પ્યારારે;
 જાણી જનનો સમય અવશાન, મુગટમણિ મારારે. ૧૦
 કર્મવિવશ ભવ ભાટકૂ, પ્રીતમ પ્યારારે,
 ૧ જેજે યોનિમાં લઈ અવતાર, મુગટમણિ મારારે;
 ત્યાંત્યાં તમ પદકમળમાં, પ્રીતમ પ્યારારે,
 પ્રીતિ ઊપજે મુજને અપાર, મુગટમણિ મારારે. ૧૧
 આ પ્રભુ અંગદ આજથી, પ્રીતમ પ્યારારે;
 ૨ સોંપુ તમને હું સરજનહાર, મુગટમણિ મારારે,
 મમ સમ વિનયને બળ ધણું, પ્રીતમ પ્યારારે;
 દક્ષ એને સગુણભંડાર, મુગટમણિ મારારે. ૧૨
 બાંધ્ય ગ્રહીને એ બાળની, પ્રીતમ પ્યારારે;
 ૩ દીનબંધુ કરી તમ દાસ, મુગટમણિ મારારે;
 હું હવે તમ પદપંકજે, પ્રીતમ પ્યારારે,
 લેઈ અખંડ સમાધિ અવિનાશ,” મુગટમણિ મારારે. ૧૩
 એમ કહી નિજ બાળનો, પ્રીતમ પ્યારારે,
 ૪ આપ્યો પ્રભુના હાથમાં હાથ, મુગટમણિ મારારે;
 વાળીની સાંભળી વિનતી, પ્રીતમ પ્યારારે,
 દિલમાં દ્રવિત થયા રઘુનાથ, મુગટમણિ મારારે. ૧૪

દોહરા.

પ્રભુપદપંકજ પ્રીતિ દ્રઢ, કરિ વાળી કપિનાથ;
 સોંપ્યો અંગદ સ્નેહથી, હરિને હાથોહાથ. ૧
 તનતળાવ તજિ તે સમે, અંજર અમર ઉર હંસ;
 ૨ ઉડિ આલ્યો અમરાપુરી, વસે જ્યહાં સુરવશ.
 જાણે નહિ ગજ કંઠથી, પડતાં પુષ્પનિ માળ;
 ૩ છવ જતાં જાણ્યો નહીં, અંજર અંતરિયાળ.

રાગ વેરાડી.

વાળિને વિશ્વાંભર નાથે, આકલિઆ નિજ્યામેરે;
 નગ્રવાસી વ્યાકુળ થઈને, ધાઈ આવ્યા તમામેરે;
 ભાન ભુલિ સહુ દેહનું ને, છુટે કેશ કકગતીરે;
 ૮ તારા વ્યાકુળ થઈ તન પછાડતી, રંક બિચારી રડતીરે.
 “હાય હાય મમસ્વામી સહુણા! પ્રીતમ વજ્રભ્રાણુરે,
 ક્યાં વસ્યાજઈ કુંજર અને તણ, રામા આ ભવરાનરે;

આજમારા અનંત સુખનો, અંત આવ્યો કંથર,
સુખ સંભારિ છાતિ ન ફટે, રેતી જોતી પંથર. ૨
સાદ કહું ક્યાં આવી સભૂણા? વિરહ સદ્યા નથિ જોતોરે,
નેહાંતુ કહ્યું મેં નાથ મારા! કોથી, જગદિશ નથિ છતાતોરે;
પુત્ર પત્નીતી હું અખંડ સાંભળ્યાણી, નિર્ભય હતિહ નાથરે,
સુતનાં લાડ ને માફ એવાતાણુ, સુતા લઈને સાથરે.” ૩

વ્યાકુળી અતી તારા વિલોકી, તે સમે રઘુનાથરે,
જ્ઞાનમાર્ગની શિક્ષા કહીને, માયા હરી તે સાથરે;
“પાણિ પાવક પૃથિવ પવન ને, ગગનભૂત અદભૂતરે,
અમ્બ શરીર આ એ પાંચેનું, રચિયું યુક્તિ સંયુતરે. ૪
તેહ તન આ પ્રગટ પડ્યું છે, માનુની મહાભાગેરે,
આહું અદકું એમાં નથી કાંઈ, જો પડ્યું તુજ આગેરે;
જીવેતો નિત્ય અજર અમરછે, વેદ એમ વરણવેરે,
તો કહે અવ કોને શેવે તું? જાશે કુખ તે જાણવેરે.” ૫
જ્ઞાન ઉપનયું અંતરમાં જવ, પ્રભુને પાચે લાગીરે,
લીધો લક્ષ્મીવર પાસેથી, ભક્તિતાણો વર માગીરે;
કાષ્ટ પૂતળાં જેમ સરવને, હે ઉમા રઘુનાથરે,
વિશ્વનાટકમાંય નચાવે, માયા તેની અઘાતરે. ૬

આપિ આજ્ઞા સુગ્રીવને તવ, મૃત્યુક્રિયા કરવાનેરે,
વિધિવત સહુ તે સુગ્રીવે કયે, વીરને વિશ્વધિ તરવારે;
લક્ષ્મણને સમન્તપિ કહ્યું તવ, રાજ્ય દેવાનું રામેરે,
“સુગ્રીવને જઈ રાજ્ય આપો, સર્વ પ્રજા સુખ પામેરે.” ૭

રામપદપાદોજ્જ્વલમાં, રનેહ શીશ નમાવીરે,
ચાલિયા સહુ રામતા ઓકડ્યા, પ્રીત ઉરમાં લાવીરે;
લક્ષ્મણ તવ તરત ઓલાવ્યા, મહાજન વિમ્બ સમાજરે,
રાજ્ય દિધુ સુગ્રીવને પછી, અંગદ કોથ યુવરાજરે. ૮
સાંભળો તમ શૈલજી શુભ, રાઘવચરિત્ર રસાળરે,
શ્રાતપાવન જે સુણતામાં, જગની છુટે જંજળરે;
રામ સમ સતી જકતબધામાં ન, હેરિ જોતાં હિતકારરે,
માત તાત ગુરૂ પ્રિય બંધુ, પ્રોઠ ભવે પરિવાર. ૯

દેવ દેવી સુવત્તર મુનિવર, સહુની એવી રીતરે,
સ્વાર્થમાટે સરવે કરેછે, પેખી જોતાં પ્રીતરે;
પાણિના અતિ ત્રાસથિ વ્યાકુળ, કુષ્પિ હોતો દિન રાતરે,
ચિંતા ચિંતામાં બળતીતી છાતી, વાડન હતિ એકેવાતરે. ૧૦
સ્વાર્થ વિણુ તે જન સુગ્રીવને, કોડે કર્યો કપિરાવરે,
ક્રોધજ એવો કમળાપતિનો, સહેજે જોતાં સ્વભાવરે;
એવા પ્રભુને જે પરહરીને, અત્ય દેવનો અનુરાગીરે,
જકતતની આ વિપત જળમાં, ક્યમ ન પડેતે અભાગીરે. ૧૧

ફરિ સુગ્રીવને રઘુપતિએ ત્યાં, ઓલાવી નિજ ખસરે,
રાજ્યનીતિ બહુવિધ શિખવી, જાણીને નિજ દાસરે;
“સાંભળ સુગ્રીવ હે કપિશ્વર, રીઝી કહે રઘુરાવરે,
શ્યાદવરથ મુઘી મારાથી, પુરમાં નવ પેસાયરે. ૧૨
વિષમ ગ્રીભક્ત વહી ગઈ, વિષમ વિરહકુખ આપરિ,
વિરહવધારણી વધાનુ હવે, આવી મન પરિતાપીરે;
રહિશ નિકટ આ શૈલપર હું, અનુજ સહિત આવારરે,
પેદહિના વિરહતાણા દિન, નિર્ગમશું નિરધારરે. ૧૩
અંગદ સહિત સુખે તમ કરજો, રાજ્ય રૂક સૂધારીરે,
કારજ માફ નિરંતર ઉરમાં, રાખજો સંભારીરે;”
શીશ નમાવી સુગ્રીવ ત્યાંથી, આવ્યો ભવન ફરિનરે,
રામ પ્રવર્ણણું શૈલપર રહ્યા, યોગાસન કરિનરે. ૧૪
દેવે પ્રથમ કરિ રાખી હતી, ગુફા સુંદર ગંભીરરે,
જાણી કરશે વાસ આવી અહિં, રામ સ્થામ શરીરરે;
શૈલ વન શોભા અનોપમ, વરણી કહું વિસ્તાર;
સાંભળો તમ શૈલકુમારી, પૂરાણ રાખી ખ્યાર. ૧૫

હૃતવિદ્ધંબિત છંદ.

વિપિન સુંદર યુગ્મિત રૂપડાં, નિરખિ દૂર થતાં દિલ દુઃખડાં;
મધુકરો મધુલોભથિ ગુજતા, અતિ સુરંગ વિહંગજી કુંજતા. ૧
સરસ કંદ રૂળો મુળ પાતરાં, હૃદય મોહ અતી ઉપજવતાં;
અધિકતેરૂળવાસહુલાગિયા, નિરખિનાથ શકે અનુરાગિયા. ૨
જવથિ તેવન રામ પધારિયા, વિપિનવૈભવ સર્વ વધારિયા;
નિરખિસુંદરશૈલ્યશિરોમાણી, વિપિનસંપતિને નિરખીઘણી ૩
હરખિ સાનુજ રાઘવ ત્યારહ્યા, વિરહદુઃખશિવાય સુખીથયા;
વિપિનમેગળરૂપનું ત્યારથી, કરિનિવાસવર્યા પ્રભુજ્યારથી. ૪
મુગખગો અલિનાં તન ધારિને, વત વર્યા સહુદેવ વિચારિને;
મુનિજનો સિધધારિ સુખેવના, પ્રભુતાણીકરતાશુભસેવના. ૫
સ્ફટિકછીપરશોભિત ત્યાં અતી, નિતસુખાસિન સાનુજ શ્રીપતી
શિશજટાન્નુસુંદરશોભતી, વિભુતિઅંગઅનંગરાવતી. ૬

દોહરા;

કહે અનુજ પ્રત્યે ત્યહાં, અનુપમ કથા અનેક;
ભક્તિ વિરતિ તૃપનીતિની, વળિ જે વાત વિવેક. ૧
વૃષાકાળ વિરહી કુખદ, ઘટાટોપ નભધાર;
ગડુક ગગન ઘન ગરજતો, મનહર ઓઝે મોર. ૨

રામ રામગ્રી.

વેદભીં વનમાં વલવલે (એકાદશ.)

“હે લઘુબંધવ લક્ષ્મણા, આવ્યા વરધાના દંત;
ભાસે મનેતો ભૂજા^૧ વિના, પ્રલયનો પરજન્ય.

હે લઘુબંધવ. ૧

ગગનમંડળવિષે ગરજતો, ગડગડક ધન ધાર;
મન મારૂં ડરતું મિયાવિના, ચંદ્રપાખે ચકોર.

હે લઘુબંધવ. ૨

ઝખડી રહી ઝાઝી વીજળી, ગગને ધનમાંય;
જેમ મીતી ખળજનતણી, નહીં સ્થીર જરાય.

હે લઘુબંધવ. ૩

ભોમિ નિકટ આવી વરસતો, મેઘ મૂશળધાર;
જેમ નમે શાણજન સદા, પામી વિદ્યા અપાર.

હે લઘુબંધવ. ૪

ખિંકુ સહ શૈલશીખરો, અગણિત કહું એમ;
સંત સહ ખળજનતણાં, કૃષ્ટ વચનો જેમ.

હે લઘુબંધવ. ૫

છળકાઠ છોળો મારતી, નાનિ નદીઓ નિદાન;
ખળ અદ્યસંપતિપ્રાપ્તથી, ઘણું ધરતો ગુમાન.

હે લઘુબંધવ. ૬

સ્વચ્છ સલિલ પૃથિવપર પડ્યે, દીસેછે ડોળાએલ;
માયાવિવશ જીવ જ્યમ દીસે, મદમોહ ભરેલ.

હે લઘુબંધવ. ૭

જ્યાંથી ત્યાંથી થઈ એકકું, જળ જળ તડાગ;
જળ સદગુણ સજ્જન કને, અંતરને અનુરાગ.

હે લઘુબંધવ. ૮

નદિઓનાં નિર જળ સાગર, થીર સાગર થાય;
જેમ અચળ જન થાયછે, પ્રભુ પામીને પ્રાય.

હે લઘુબંધવ. ૯

ભોમી લીલીછમ ભાસતી, ઘણા ઘાસે સઘન;
શેરડિઓ સમજાયના, જોતાં ભરિને લોચન.

હે લઘુબંધવ. ૧૦

જેમ પાખંડી પંથથી, વળિ જૈનિવિવાદ;
ગુમ થયા સદગ્રંથ સૌ, કુમતી વરસાદ.

હે લઘુબંધવ. ૧૧

દાદુરધ્વનિ રૂડી ચોંદિશા, લાગે પરમ રસાળ;
વેદ ભણે જાણે વદનથી, ખહુ વિપ્રનાં ખાળ.

હે લઘુબંધવ. ૧૨

નવપલ્લવિત થયાં નિર્મળાં, એવાં વૃક્ષ અનેક;
સાધક મન પ્રભુસાધ્યથી, જેવો ઉપજે વિવેક.

હે લઘુબંધવ. ૧૩

અર્ક^૧ જવાસા આ સમે, મુકાયા સહસાળ;
જેમ ઉદય ગયો ખળતણા; જો રૂકુ થયે રાજ.

હે લઘુબંધવ. ૧૪

શોધતાં કહિએ ન સાંપડે, ધરણીપરથી ધૂળ;
મેઘ કર્યે જ્યમ જનતણા, દુર ધર્મ સમૂળ.

હે લઘુબંધવ. ૧૫

શોભે કેવી ત્રાણસંપત્તી, રસારપરમ રસાળ;
પરઉપકારીની સંપત્તી, શોભે જેવી મુકાળ.

હે લઘુબંધવ. ૧૬

ધોર અંધારી રાતડી, ઉડે આગીઆ એમ;
જાણ્યે સમાજ દંભીતણા, મળ્યો એકઠો જેમ.

હે લઘુબંધવ. ૧૭

દાહર.

મેઘતણી માં વૃષ્ટિથી, ક્યારડિ કુટિ ચાલેજ;
ખગડેછે જ્યમ ખાયડી, સ્વતંત્ર થઈને સ્હેજ.

૧

ચતુર ખેડુનો વૃષ્ટિ સહિ, ખેતિ મુધારે આજ;
તજે મોહ મદ માન જ્યમ, શાણજન સહસાજ.

૨

ચક્રવાક આંકાશમાં, જોતાં કહિ ન જાણાય;
કળિ આવ્યે સદ્ધર્મ જ્યમ, પામી દૂર પળાય.

૩

ખારજમિનમાં વૃષ્ટિ પાણી, ઉગે ન ખડ તે ઠામ;
જેમ સંતજન હૃદયમાં, કદી ન ઉપજે કામ.

૪

વસુધા વિધવિધ જંતુથી, પરમ રમ્ય પરમાણ;
પુરપતિ શુભ પામી પ્રજા, વધે જેમ લઈ લાણ.

૫

જ્યાં ત્યાં થાકી પંથિજન, રહ્યા ખંચ ઠરિ ઠામ;
શિથિળ છંદ્રિ સહુ થાય પછિ, ઉપજે જ્ઞાન અકામ.

૬

પ્રખળ પવન ચાલે કદિક, ઘન વાદળ વિખરાય;
સંપતિ ધર્મ કુપુત્ર કુળ, વાણસાડે પળમાંય.

૭

અંધકાર દિનમાં કદિક, વળિ કદિ પ્રગટ પતંગ;
વાણસે ઉપજે જ્ઞાન જ્યમ, પામિ કુસંગ સુસંગ.

૮

ગત વર્ષાઋતુ ગુણનિધી, શરદ આપિ અતિ સાર;
જો લક્ષ્મણ લઘુબંધવા, શોભિત અપરંપાર.

૯

કાશ કુલ્યો રાણ ખડગ જ્યમ, રહિ છવાઈ મહિ સર્વ;
જાણે પ્રગટ બુદ્ધિપાણ, વર્ષાઋતુનું અગર્વ.

૧૦

ઉડગાણ^૨ ઉદિત અગસ્તનો, કરે પંથજળ શોષ;
જેમ લોભને લક્ષ્યા, શોષી લે સંતોષ.

૧૧

નદી સરોવરનાં સલિલ. સ્વચ્છ અધિક સોહાય;
ગત મદ મોહનું સંતર, જેવું શુદ્ધ જાગાય.
નદી સરોવરનાં ધિરે, પાણી છંટે પાણ;
શાન્તી જ્યમ મમતાતણે, ત્યાગ કરે તતકાળ.
ખગથી ખંભન ઊતર્યા, શરદઋત સહસાળ;
સમય પામિ જન સુકૃતી, શોભે જ્યમ શિરતાળ.
નહિ કાદવ રજ ધરણિપર, એવી શોભે એજ;
નાતિ પ્રવિણ નૈપતીતાણી, કરણિ જેવિ અતિશોજ.
વ્યાકુળ જળ સંકોચથી, મહા દીન મન મીન;
મુખકુટુંબ વિદેશમાં, વળી જેમ ધનહીન.
મધ વિના મનહર દિસે, આ નિમજ આકાશ;
જ્યમ હરિજન આ જગતની, ઉરથિ તજે સૌ આશ. ૧૭
પૃષ્ઠિ થતી કહિ કહિ વળી, અલ્પ શરદિ પાણ એમ;
સહસ્ર જનમાં એક કો. લે મુજ લક્ષ્મી જેમ.
તપસ્વિ વણિક ભિખારિ નૃપ, આલ્યા પુર તજિ ખાર;
જ્યમ હરિભક્તિયા પામિ શ્રમ, તજે આશ્રમો ચાર. ૧૮
સુખી મીન સૌથી ઘણાં, અંખૂર જ્યહાં અગાધ;
હરિશરણે એકેય નહિ, જનને જ્યમ જગપાધ.
કૂલ્યાં કમળ તળાવમાં, શોભે કેવાં સાર;
લઈ નિર્ગૂણ પરિબ્રહ્મ આ, અવનીપર અવતાર.
મધુકરનિકર મધુર સ્વરે, ગુંજ કરે ગુણધામ;
વિવિધ પિહંગ સુરગનાં, અતિ શોભિત અભિરામ.
નિશા નિરખિને નિર્મળી, ચક્રવાક મન દુઃખ;
હરિજન પરસંપતિ નિરખિ, સ્વપ્ને લહે ન સૂખ.
ચાતક આ તકમાંય પાણ, પિયુ પિયુ રટતો મૂખ;
શઙ્ગન શંકરદ્રોહિ જ્યમ, સ્વપ્ને લહે ન સૂખ.
શરદઋતુતણે તાપ અતિ, તે હરિ લે નિશિચંદ્ર;
ઠજે સંત દરશનથિ જ્યમ. પ્રાદાં પાતકવૃંદ.
અકોર જોતાં ચંદ્રભણિ. એકી નજરે એમ;
હરિ પામી અતિ હર્ષથી, જોતા હરિજન જેમ.
મહારંધ્ર ડર પિતિ ગયા. મુવાં સર્વ હિમત્રાસ;
વિપ્રદ્રોહ ક્રીધાથિ જ્યમ, કોટો વિધિ કુળનાશ.
પામિ શરદઋતુ જીવ સહુ, રહે ભોમિપર પૂર;
સત ગુર મળ્યે જતા સહુ, સંશય શ્રમ જ્યમ દૂર."

રાગ કેહારો.

"પહિ ગઈ વરષાઋતુ રૂડી, શરદ સોહ્યામણી આવી;
સીતાજની શુદ્ધી ન પામ્યા, કર્મકથા શી ગાવી!

૧ આકાશથી. ૨ પાણી. ૩ ભરનાનાં ટોળાં.

એકવાર કેમેય કરીને, મિયાની જે શુદ્ધ પામું;
૧૨ લાડું નિમિષમાં કાળનેય છૂતી, ચુક કરી તે સામું. ૧
જીવતી રહિ હોય જનકી, જે કહિએય જરૂર;
૧૩ યતન કરિ આણે વીરાજ, વિરહ વધે ભગપૂર;
જનકી વાણ જીવન માડું, ચંદ્રનું રાત્રિ પિનાનું;
૧૪ વારિધરનું વિધુત પાણે, દુઃખ જેવું દીનતાનું. ૨
પ્રાણવલ્લભા પળ નવ વિસરે, દોહલા દીન કાહું;
૧૫ વીરા તારી સેવનાથિ મારા, જીવને શાન્ત પમાડું;
સુગ્રીવે મારી સુરતી વિસારી, મળિયા મતલખિ મિત્ર;
૧૬ પામિયા રૂકુ રાજ ધન નિધિ, પૂર પ્રમદા પવિત્ર. ૩
જેહ ખાણે વાણિ વિધ્યા મેં, શઙ્ગ સુગ્રીવને સાર;
તેજ ખાણે મૂઢ સુગ્રીવને, કાઝ જઈને માડું;
જેની કૃપાએ મોહ મદ સહુ, છુટી જાય સંખાધ;
૧૮ સ્વપ્નમાંય તેનેજ સતિ શું કદિએ ઉપજે ક્રોધ. ૪
આ ચરિત્ર પવિત્ર પ્રિયે તે, જેહ મુનિ મહાજ્ઞાની;
જેમણે રઘુવીરચરાણનાં, પ્રાદ પ્રીતી માની;
ક્રોધવંત કૃપાળુને અતી, જાણી લક્ષ્મણ લાઝ;
૨૦ પાણુચ ચઢાવી ધનુષતાણી કર, ખાણુ અશ્રુ વિકરાળ. ૫
કરૂણાળુ રવિકુળકમળવન, રૂપાળા રવિરામે;
૨૧ અનુજને સમજાવિ કહ્યું સહુ, જેમ જરા જગ જામે;
"ભય ખતાવી ભાઈ મારા, લઈ આવો મુજ પાસ;
૨૨ સ્નેહપત્રી સુગ્રિવ સખાને, તન નવ ઉપજે ત્રાસ." ૬
સાંભળો સતી સ્નેહ ધરી અવ, કિષ્કિંધાની કથાય;
૨૩ સુખે સુગ્રીવ રાજ કરેછે, ચિતમાં ન કાજ ચિંતાય;
અંતરમાંય વિચાર કર્યો તવ, હિત ઇચ્છી હનુમાને;
૨૪ "રામકાજ વિસારી મેલ્યુ, સુગ્રીવે ભુલિ ભાને." ૭
સમિપ જઈને શીશ નમાવ્યું, સુગ્રીવ ચરણે સ્નેહ,
૨૫ શામ દામ ભય ભેદ ખતાવી, સમજાવ્યો શુભ નેહ;
૨૬ સાંભળીને પવનકુમારનાં, સભય વચન તે વાર.
પરમ ભયાનુર પ્લવંગપતિ થયો, "હે માડતી ઉગાર?" ૮
૨૭ વિષયવિવશ ગયું જ્ઞાન માડું, હેલામાંય હરાઈ,
હે માડતસુત શું કરવું અવ, ભેદ ખતાવ્યું તું ભાઈ;
૨૮ દૂત સમૂહ ખડૂ હવેતા. મોકલાવો ચોપાસ,
જ્યાં ત્યહાંથી જનકીની શુદ્ધ, આવેતો ઉગ્રધાની આશ. ૯
વિધવિધ વાનરવૃંદ મોકલો, શુધ લાવે સીતાની.
નહિતો જેવી વાળિની ગતી, તેથિય ભૂંડી થવાની;"
"એક પક્ષમાં શુદ્ધ લીધા વિના. આવશે અહિં જોને,
મરશે તે મુજ હાથ ચઢિને, એવું કહો સહુકોને." ૧૦

તે સમે તેડાવિયા ત્યાં, મારૂતસૂતે દૂત,
સર્વનું સનમાન કર્યું શુભ, સરળ સ્નેહસંયુત;
પ્રીતિ નીતિ ભય દરશાવી, સૌને કહ્યું સમજાવી,
ચાલ્યા સરવે ચરણપંકજમાં, સ્નેહે શીશ નમાવો. ૧૧

તે સમે પુરમધ્ય આવ્યા, લક્ષ્મણ લાલ સરોષ,
ક્રોધ જોઈ ધાયા કપિ સહુ. ઉડીગયા મુખહોસ;
ધનુષ ચઢાવી કુટિલ ભૂકુટિ કરિ, વેગે નાખી વિરહાક,
“જોત જોતામાં આ પુરને અવળાળી કરીશહું ખાખ.” ૧૨

ખળભળાટ થયો નગરમાં, વ્યાકુળ સહુ પુરવાસી,
દષ્ટિ એવું અંગદ આવ્યા, અંતરમાંય ઉદાસી;
“કામાનુજ સમાવવો કહ્યો છે. રામાનુજનો આવાર,”
“શૂં થશે શરણાગતવત્સળ, દશરથ રાજકુમાર!” ૧૩

લક્ષ્મણચરણે શિશ નમાવી, વિનતી કીધી વિશેષ,
અભય ખાંઘ્યા આપી અનંતે, અંગદને શુભવેષ;
ક્રોધવંત અનંતને અતી, કપિવર સાંભળી કાન;
અતિ ભયવ્યાકુળ તે સમે કહે, સાંભળ હે હનુમાન! ૧૪

“સંગ લઈને તારા સુંદરી, વિચરો વેગે આવાર;”
“વિનતી કરી સમજાવિ મનાવો, રૂઢયો રાજકુમાર!”
સંગ લઈને તારા સુંદરી, વિચર્યો વીર હનુમાન;
સંપુટ યુગ કરપંકજ કરિને, કરતો પ્રભુ ગુણગાન. ૧૫

વંદિ પદપાથોજ પ્રથમથી, સ્નેહે સુયશ વખાણ્યા;
“ક્ષમા કરો અપરાધ ક્ષમાધર, છેક અમેતો અજાણ્યા;”
વિનતિ અનંતની એ રિતે કરી, લઈ આવ્યા મંદીર;
પાદપખાળી પ્રેમે પલંગપર, ખેસાડયા લક્ષ્મણ વીર. ૧૬

રોષ રહિત થયા સુણી તવ, સુગ્રીવ આવ્યો સમીપ;
શીશ ચરણે નાચ્યું સ્નેહે, અંતર ભડિત પ્રદીપ;
ભૂજ ભરિ ભેટયા મુકંઠને, પ્રીતથી તેહ પ્રસંગે;
ખેસાડયા નિજ સમિપ સનેહે, ભાવે પતિભૂજંગે. ૧૭

સ્વાગતા કરિ સુગ્રીવ વદેછે, સાંભળો સોમિત્ર;
“નાથ વિષયસમ મદ નથિ ખીજે, ચતુર પ્રિછે એ ચરિત્ર;”
“મહામુનીમન મોહ પમાડે, એક ક્ષણની માંય;”
“એ આગળ સહુ આંધળાં છે ચાલે ચતુરતા ન કાંય.” ૧૮

વિનિત વચન શુભ સાંભળિ એવાં, સુખ પામ્યા મન સાર;
સુગ્રીવને સમજાવિયો તવ, લક્ષ્મણ પરમ ઉદાર;
પવનાત્મજે સહુ સંભળાવી, કપિવરકેરિ કથાય;
જે રિતે દૂત શોધવા મોકલ્યાં, શુભ દઈશિક્ષાય. ૧૯

હર્ષિને તે સમય ત્યહાંથી, ચાલ્યા સુગ્રીવરાય;
અંગદને હનુમાન આદિક. કપિવર લીધા સહાય;

આગળ કીધા લક્ષ્મણવીરને, આવ્યા જ્યાં રઘુનાથ;
શીશ નમાવી ચરણપંકજમાં, હેતે જોડયા હાથ. ૨૦

રામ મારૂની ચોપાઈ.

હેતે સુગ્રીવ જોડી હાથ, વદે શ્રી રઘુનાથ સંગાત;
“નથી યોડકરીનાથમારી, આપઅંતરજીઆનેવિચારી.” ૧
અતી પ્રખળ દેવ તમ માયા, તેમાં ભૂલાપડે મુનીરાયા;
તેહ માયાથી છૂટાય ત્યારે, જગદીશ દયા કરો જ્યારે. ૨
સહુ વરતે વિષયવશ જગમાં, સુર નર મુનીજન વરગમાં;
નારી નેત્રના ભાલાભલકતા, જોના હૃદયનેવિધિ ન શકતા. ૩
મહાક્રોધ ઘોરનીશા માર્હે, સુએ જગતો જન મનમરિ;
લોભપાશથી જે જન આમ, ગળે બંધાય નહિ ગુણધામ. ૪
સુણો રામ સ્વયં ભગવાન, નર તેહ તમારી સમાન;
એહ સદગુણ જનસુખદાતા, નથી સાધને સાધ્યજ થાતા. ૫
કૃપાનાથ તમારી કૃપાએ, કોઈ વિરલા થકીજ પમાએ;”
સુણીચુકિત સંયુત કપિવાણી, હસિમંદ બોલ્યાધનુપાણી. ૬
“સખા સુગ્રીવ તું રહિયાળો, મનેભરત બ્રાત જેવો હ્વાલો;
હવે યત્ન કરો તમે તેજ, મન લાવી સુભકતી અવેજ. ૭
શોધ સીતાની પામિએ જેમ, બોલ્યા રઘુવર એમ સપ્રેમ;”
એમ વાત કરતામાં તે કાળ, આવ્યું વાનર સૈન્ય વિશાળ. ૮
નાના વરણુ ને ખળ અતુલીત, રઘુનાથ મતાપે અભીત;
કરે કેટલા હૂકાહૂક, ઉડે આકાશમાંય અચૂક. ૯
કેટલા કરે કિલ કિલાકાર, જોતાં રણભૂમીના ઝુંઝાર;
મરકટનું કટક અગાળીત, સુણો ઉમથા તમે સહમીત. ૧૦
તેહ મૂર્ખની મતિ હું ઉવેખૂ જેહ દળનું કરવા ચંદે લેખૂ;
આવી પ્રભુપદ નામતા શીશ, સૌની સ્વાગતા કરતાઈશ. ૧૧
પછી ઊભા રહે જોડી હાથ, નિરખિ વદનને થાય સનાથ;
કપિ સૈન્યમાં એવો ન એક, જેની કુશળ પુછિ નરામેછેક. ૧૨
એમાં કશિ ન પ્રભુની વડાઈ, વિશ્વવ્યાપક પ્રભુ સુખદાઈ;
ઉભા સર્વ જહાં ત્યહાં કીશ, જીએતે ભણી શ્રી જગદીશ. ૧૩
કહ્યું સુગ્રીવે શુભ સમજાવી, ખળવંત જે ભૂજ ઉઠાવી;
“સુણો વાનર સૈન્ય વિશાળ, કામ પરિયું તમારું આકાળ. ૧૪
સુખધામ રામકેરે કામ, વળિ મારે સપાડે તમામ;
જાઓ ચોપથીચારેદિશાએ, શોધમળશેજેકહું સોવશાએ. ૧૫
શોધા જઈને સુરોતે સીતાજી, વન શૈલ ગુફા ગ્રામગાજ;
માસ દિવસમાં આવજો ભાઈ, આપણી જ્યમ થાય વડાઈ. ૧૬
કરી આલંબના અવધીની, શોધ લાવ્યાવિના સીતાજીની;
આવ્યેઆહિયાંજીવજોખમાશે, મારેહાથેતેનિઝમરાશે.” ૧૭

આવા સુગ્રીવના મુણ્ડી બોલ, રનેહ લેવા સીતાની બોળ;
આલ્યા પાનર સરવ તુરંત, લેવા અપનીકેરો અંત. ૧૮
વળિ સુગ્રીવે બોલાવ્યા ધીર, અંગદાદિ માટી વીર;
કહે તેમને સહુ સમજાવી, પૂર્ણ પ્રેમ અંતરનો જાણાવી. ૧૯
“નળનીજ અંગદ હનુમેંત, જગ્યુવાન ધૈર્ય મતિવંત;
તમે સકળ સુભટ મળિપ્રાચે, જાઓ વેગે દક્ષિણદિશાએ. ૨૦
સહુ કોઈને શુદ્ધ સીતાની, પુછજે થેં નીરાભિમાની;
તમે કર્મ વચન મન કાચે, રામકેરે કારજ જ્યમ થાએ. ૨૧
તેજ યત્ન અંતરમાં વિચારી, વેલા વળજે કાર્યસુધારી;
સ્વામી સેવના સહુ છળત્યાગી, કરિએ અંતરમાં અનુરાગી. ૨૨
તજ સંસાર માયા કોક, સેવિ સાધ્ય કરિએ પરલોક;
શોક સંસારસંભવ સર્વે, મટીજ્ય નેથી અનુભવે. ૨૩
દહ ધાયેનું કળ સુખદાઈ, ભલું એજ ભાસે મને ભાઈ;
ભજિએ રામનામ સુખધામ, તજ મિથ્યાજગતનાં કામ. ૨૪
માટે ખાપમારા મનમાની, ધરશો નહીં પાછી પાની;
શોધ સીતાની જ્યમત્યમલાવો, તમે ભાવિકભક્તકહાવો.” ૨૫
“ભલે નાથ ધૈર્ય અમે ધ્યાને,” કહીશીશ નાચ્યું હનુમાને;
સીતા શોધકારજકહાણતાનું, જાણ્યું પવનાત્મજથીયવાનું. ૨૬
માટે મેર કરી અપિનાશે, જાણી કાર્ય બોલાવ્યો પાસે;
શીશચરણમાં આવી નમાચ્યું, માગી આશાકાર્યમનભાવ્યું. ૨૭
આલ્યા હૃષે ધરી મહાધીર, મન સમરી શ્રી રઘુવીર;
તેહ અવસર શ્રી રઘુનાથ, મુક્યો માટ સુતશીશ હાથ. ૨૮
કર મણિમય મુદ્રિકા નાથે, આપી હેતથી માટીહાથે;
જન જાણીને દીનદયાળે, કરી પ્રોઠ કૃપા તે કાળે. ૨૯
“સમજાવજે ખહુ વિધિશાને, મારી સહુણી પ્રાણપ્રિયાને;
કહિ બળ વાડે વિદે અમારે, સર્વસ્મૃતીને સંહારનારે.” ૩૦
આવજો સંદેશો લઈસારો, એતો બેસુહું પંથ તમારો;
દેજો મુદ્રિકાકેરી એધાણી, ત્યારે જનકી લેશે જાણી. ૩૧
“સત્ય રામનાદૂતની પાસ, વાત કરતાં ન થાય વિનાશ;”
સુગ્રી રામવચન રચનાય, હૃષેવંત હનુમેંત થાય. ૩૨
જાણ્યો જનમ સકળ અભિરામ, આલ્યા હોર ધરી કપાધામ;
જાણી વાત પ્રભુ સહુપ્રીત, રાખે રાજનીતિની રિત. ૩૩

કાવ્ય અથવા શેલાવૃત.

આલ્યા કપિવર કોદિ, શુદ્ધ સીતાની લેવા;
મહાવીર રણધીર, સર્વ અનુલિત બળ નેવા.
હામ હામ વન સર્વ, શોધતા દુરતા ચરતા;
નદી સરોવર શીલ, ગુફાનીમાંય વિચરતા.
રામકાર્યમાં મહુનું, મેન લયલીન અતીશે;
વિસર્ધા સહુ તે વાર, દહ મમતાય વિશેષે.

દુરતાં વન ક્યારેક, બેઠ નિશિચરની થાતી,
એક ચપેરામાંય, પ્રાણ હરિ લે ઉદમાતી. ૪
ખહુપ્રકાર વન શીલ, વિલોકે પગપગ હેરી;
મળે કોઈ જો મુની, તેહને લે કપિ ઘેરી. ૫
લાગિ પિપાસા અધિક, હૃદયમાંહિ અકળાણા;
બુલા પડ્યા વન ગહન, મળ્યું ન જળ મુખ કરમાણાં. ૬
હનુમાને અનુમાન, કયું અંતરમાં એતો;
મરણ ચહે સહુ કપી, વિના જળપાન હવેતો. ૭
ચઢ્યો ઠંકિ ગિરિશિખર, જોયું ચોતરફ જ્યારે,
ગુફા એક ભુમિવિષે, દિઠું કાનુક ત્યાં ત્યારે; ૮
ચક્રવાક બગ હંસ, ઉડીને અંદર પેસે;
ધાણુંએક પક્ષિઓ, નીસરે તથા પ્રવેશે. ૯
ઉતરિ ગિરિધિ એવાર, અનિલસુતરેનીએ આવ્યો;
ગુફાકામ સરવને, વેગળેથી દરસાવ્યો. ૧૦
માટિ સહુ મોખરે, સરવ કપિએ કરિ લીધા;
પેડા ગુફાનિમધ્ય, કશો વીલંબ ન કીધા. ૧૧
જોયું ત્યાં જઈ પ્રથમ, સુભગ ઉપવન તરૂં ખિલિયાં,
સમિપ સરોવર શ્રેષ્ઠ, પાળ બાંધેલ પગથિયાં ૧૨
કુલ્યાં કમળ નિર્મેળાં, સરોવરમાંહિ શાભે;
તીર એક મંદીર, નિરખતાં મુનિમન લાભે. ૧૩
બેઠિ નારિ ત્યાં એક, તેજ તપપુજનિ એવી;
કપિવર કરે વિચાર, “વાડે હોશે વનદેવી.” ૧૪
દૂરથિ તે નારિને, સર્વ કપિએ શિશ નાચ્યું;
ત્યહાં તેહ સ્થળમધ્ય, સકળ કપિજળ વિશ્રામ્યું; ૧૫
પૂછ્યું તેહ નારિએ, વૃતાંત સરવ કપિકેરૂં;
“કહો ક્યાંથિ આવિયા, હૈંસથી લેતા હેરૂં.” ૧૬
સુણાવ્યું સમિરાત્મને, વૃતાંત શશીવદનાને;
તવ તોણીએ કહ્યું, અધિક ઉર આદરમાને. ૧૭
“ખિને કરો જળ પાન, સરસ વિધવિધ કળ ખાઓ;
ઘડિક કરી વિશ્રામ, પછી શુધ કારણ જાઓ.” ૧૮
સુગ્રી સુખદ મનહરણ; વાણિ વિધુવદનાકેરી;
કરી સ્નાન સહુ કપી, મધુર કળ ખાધાં હેરી. ૧૯
તથા શુધા દુખ ટાળિ, ઘડિક વિશ્રામ કરીને;
સર્વ કપી સ્ત્રીપાસ, આવિયા ત્યાંથી ફરિને. ૨૦
૧ સર્વ કથા તેણિએ, સંભળાવી સુખકાળે;
“જઈશ હવે હું ત્યહાં, જ્યહાં રઘુરાજ બિરાજે. ૨૧
૨ મિત્રો નેત્ર મરકટો, ગુફા તજિ દારે જાશે;
સીતાશોધ પામશે, હૃદય કાયર નવ થાશે.” ૨૨
૩ ૧ પાણીગી તરસ. ૨ વાષકુમાર હનુમાન. ૩ હનુમાને.

પાછો ફરિ આવ્યો પછી, જટાયુ જુગતે ભામ;
 સમિપ ગયો હું સૂર્યની, ઝાંચું રાખી જામ.
 તમ તેજ અતિ રવિતાળું, બળી પાંખ જે વાર;
 પાછો પૃથ્વીપર પડ્યો, ઘોર કરી ચિત્કાર.
 મુનિવર એક મહાગુણી, ચતુર ચંદ્રમા નામ;
 લાગિ દયા દેખી મને, કામળ ચિત્ત અભિરામ.
 બહુ પ્રકાર શુભ યોધથી, ઘણું શિખવાણું જ્ઞાન;
 તરત તબલ્યું તેમણે, તનસંભવ અભિમાન."
 કહ્યું પછી કરૂણા કરી, "ત્રેતાયુગ નિરધાર;"
 "પરિવ્રજ આ પૃથ્વીપર, ધરશે નર અવતાર."
 "આથ જાગમાથા થશે, નારિ તેમની નેટ;"
 "હરિ જશે તેને હડી, રાવાણ લંકાં ખેટ."
 "ત્યાંચિ શોધવા તેણિને, મોકલશે મણુ દૂત;"
 "થઈશ તું તેમનિ બેઠથી, પવિત્ર પાંખોયૂત."
 "ઝાઝી પાંખો જામશે, કરિશ ન ચિંતા કંઈ;"
 "ખતાપિ દેજે તેમને, જાનકિ દેખું જ્યાંય."
 વાણિ વિમળ મુનિવરતાળી, સત્ય થઈ સહુ આજ;
 સુણી વચન કોડે કરો, શ્રી રથુરાજનું કાજ.
 પછી તેહ કાણુ પરવર્ષો, નિજ આશ્રમ મુનિરાય;
 ઉર ઉપન્યું એ દિનથિ કરું, જ્ઞાન મને કપિ પ્રાય.
 એહરિતે હું તમતણા, જોતો પંથ જરૂર;
 સદા સ્મરણ કરું રામનું, કુખ ટાળવા દૂર.
 આજ સફળ જગજનમ મમ, ધન્ય ઘડી પળ વાર;
 રામદૂત નજરે દિઠા, જે દાયક ફળચાર.
 તર્તિખ ત્રિકુટાચળ ઉપર, લલિત અતી ગદલંક;
 ત્યાં રહે રાવાણુ દનુજ, અંતર સહજ અરાંક.
 ત્યાં અશોકવાડીવિષે, આશોપલ્લવ છાંય;
 સીતા ખેડી શોચતી, પ્રભુપદ ધરિ મનમાંય.
 દેખુંછું હું દૂરથી, તિવ્રદ્રષ્ટિથી તેહ;
 તમે ન જોઈ શકો જરા, શો એમાં સંદેહ.
 થયો વૃદ્ધ નહિતો વળી, કરત કરિક તમ રહાય;
 રામદૂત અદભૂત બળ, જો ત્યાં જઈ શકાય.
 શત જોજન આ તોયનિધિ, ઝોળાંધ જે આજ;
 કરે તેજ કપિ મતિનિધિ, શ્રીરથુરાજનું કાજ.
 કરે જેહ કો રામનું, સીતાશોધનું કાજ;
 તે સમ ધન્ય ન અન્યકો, આ અવનીપર આજ.
 મને જોઈ સહુ મનવિષે, ધરો અતીશય ધીર;
 રામકૃપાએ કેવું થયું, સોહામણું શરીર?

જે પ્રભુનું પાપીયપણુ, નિર્મળ સમરે નામ;
 ૩૪ અતિ અપાર સંસારનિધિ, ઉતરે તરી તમામ."

એવું કહિને હે ઉમા, ગયો ત્યાંચિ મૃગેશ;
 ૩૫ સહુ કપિ તવ નિજ મનવિષે, વિસ્મય થયા વિશેષ."

ચોપાદનિતાળની.

૩૬ રથુનાથ પ્રભાવ વખાણી, વધા કપિઓ પછી શુભ વાણી;
 નિજ નિજ બળ સકળ જણેએ, કહિ સંભળાવ્યું ત્યાં સોચે. ૧

૩૭ પાર સાગર કોક જવાનો. ધરે સંશય અરૂળ થવાનો;
 "હવે વૃદ્ધ થયો હુંતો આજ, કહે એમ સૌને ઋક્ષરાજ" ૨

બળ પ્રથમ જુવાનીનું જેહ, રહ્યું લેશ નથી મારી દેહ;
 બળીરાયને છળવા માટે; ધૃત્યું રાઘવે રૂપ વૈરાટ. ૩

૩૮ તે સમે માડું જામન પૂર, બળ પાર લહે કો શૂર?
 બળીરાયને બાંધવા માટે; વધાર્યું તન રૂપ વૈરાટ. ૪

૪૦ તેહ દેહ ન વરાણી શકાય, ત્રણલોક તેમાંય સમાય;
 કર સાત પ્રદક્ષણા ઘાઈ, બે ઘડીમાં મેં ત્યાંજ જાઈ.

૪૧ હવે તો હું થયો બળભંગ, નવ ચાલી શકે આ અંગ;
 નહિતો જાઉં એક ફલંગે, રહાય માણું ન કોની સંગે." ૬

૪૨ કહે અંગદ ઊમંગ આણી, "પાર જાઉં હું કાજ પ્રમાણી;"
 મન સંશય પાણુ મને એમ, કહી પાછું અવાશે કેમ?" ૭

૪૩ કહે જામ્યુવાન સુણિવાણી, પરશિ અંગદને રિશ પાણી;
 "યુવરાજ તમે સહુ યોગ્ય, નહિ લંકામાં જવા જાગ. ૮

૪૪ મારીવતી કેમ મોકલાય, એવું કીધે અનુચિત થાય;"
 પછી મારૂતસુત સાંચુંજોઈ, વડે ઋક્ષેશ સંશય જોઈ. ૯

૪૫ "હૈ કરિ હઠિલા હનુમાન, ચુપ થે શું રહ્યા બળવાન;
 વાયુસુત બળ વાયુ સમાન, બુદ્ધિ વિવેક જ્ઞાનનિધાન. ૧૦

૪૬ કોણુ કાજ કહાણુ એવું જગમાં, જે ન થાય તારાથી વગમાં;
 રામકાર્ય કારણુ તેં આવાર, લીધો અવનીપર અવતાર. ૧૧

૪૭ ધન્ય અંજનીકુખ અભિરામ, વીરમાતા મહા બળધામ;
 ધન્ય રૂદ્રનો તું અવતાર, કરવા દૈત્યકુળસંહાર;" ૧૨

૪૮ કહિ એમ કપી સરવેને, કરિ શાન ત્યાં જામ્યુવાને;
 કરિ ઉઘા સહુ કિલકારી, ચઢ્યું શૂર મારૂતને ભારી; ૧૩

૪૯ થયો પ્રૌઢ પર્વતાકાર, સુણી કપિ મુખના કિલકાર.
 તન તર્તિખ તેજ વિરાજે, જોઈ કંચન રંગે લાજે; ૧૪

૫૦ જાણ્યે પ્રૌઢ કનકનો મેરૂ, તન ધારિ ઉભા કપિકેરૂ.
 સિંહનાદકરી વારંવાર, થયા ઉભા ત્યાં પવનકુમાર; ૧૫

૫૧ વસુધા કપિ ઉડે વિરહાકે, ક્રૌંઢ બ્રહ્માંડ ચડિયાં ચાકે. ૧૫
 થયો સાગરમાં બળભગાટ, ચાલ્યો રવિરથ ત્યાગી વાટ;

૫૨ પરિપૂર્ણ ક્રોધ અંતરમાં, હાક વાગી રહી કપિવરમાં. ૧૬

“લીલા માત્રમાં જનનિધિઆરો, અહું આળધિજન્યઆઆરો;
સસહાય રાવણને પછાડી, આણું અહિયાં ત્રિકૂટ ઉપાડી. ૧૭
ધ્રુવની લંકપતિ વિરહાકે, કાંતા મારી એકી લપડાકે;
સીતામાતને સ્કંધ ચઢાવી, હેલા માત્રમાં હું શકુ લાવી. ૧૮
બોળિ લંકાને સાગરઆરે, આવી ઉભો રહું આ આરે;
જનમ્યુવાન પ્રહુલું હું તુજને, કરૂં ત્યાં શુંજઈ કહે મુજને.” ૧૯
બોલ્યા જનમ્યુવાન પામીરીઝ, બળ શાનની પામી પતીજ;
“કરો એટલું જઈને કામ, પવનાત્મજ હે બળધામ. ૨૦
સીતાશોધ લાવો શુભપર, હુમણાં ન વધારશો વેર;
પામી શોધ સીતાની શ્રીરામ, પરિબ્રહ્મ જે પૂરણકામ. ૨૧
કપિસેન્ય લઈ નિજસંજ, કરવા ચઢશે રિપુબળભંજ;
કરી દૈત્યકૃતણા નાશ, દેવતાના છોડાવી પાશ. ૨૨
આવશે લઈરામ સીતાને, જ્યમ ઘન દામની ઝારવાને;
ત્રણ લોક પાવન દુઃખહારી, એવા સુયશ પ્રભુના ભારી. ૨૩

સુર મુનિ નારદાદિ સનેહ, વારંવાર વખાણશે તેહ;
જેહ સાંભળતાં મુખ જાતાં, કેહેતાં સમજવતાં મુખયાતાં. ૨૪
મોક્ષપદ પામશે નરપ્રીતિ, મદ મોહ છતાય સુરોતિ;
રઘુવીર ચરણઅનુરાગી, ગાશે કવિજ ગુણસમામાગી.” ૨૫

દોહડા.

ભરવાજ મુનિરાજ આ, રાઘવકથારસાજ;
મુણીને સતિ અતિ રીઝ્યાં, તેહ સમે તતકાજ. ૧
ભવસંભવ દુખ દોહલાં, મુણે મહામતિ ભૂપ;
રામ શુયશ છે તેહને, અનુપમ એાષધરૂપ. ૨
મુણે સ્નેહ ધરે એ કદી, નિર્મળ મન નરનાર;
તો તેમન મન કામના, તરત પુરે ત્રિપુરાર. ૩
શિવ ઉમયાપદ વંદિને, સમરી પતિ બ્રહ્માંડ;
પૂર્ણકરૂં પ્રભુગુણતણે, આ કિલિકંધાકાંડ. ૪

કિલિકંધાકાંડ સમાપ્ત. ૪.

॥ શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥

સુંદરકાંડ પ્રારંભ.

રાગ ગરબી.

પ્રેમની પિઝા તે કોને કહિએરે હો મધુકર. ઓઠાળ

કરૂં હું પ્રાણામ એવા રામને,

નિરંતર કરૂં હું પ્રાણામ એવા રામને.—ટેક

શાન્ત સ્વરૂપ સહેજ સદા સર્વથી શાહામાણું;
આદિ ને અપિનાશિ સદ્ગુણધામને, નિરંતર કરૂં હું પ્રાણામ. ૧
પાપરહિત અપ્રમેય સૌંદર્ય શેષ શિવ વિધી;
ભોક્ષ શાન્તિના નિવાજનારને, નિરંતર કરૂં હું પ્રાણામ. ૨
વેદજ્ઞાનગમ્ય રમ્ય વિશ્વવ્યાપક સર્વદા;
વિશ્વભરાણુ કરાણુ પૂરાણુ કામને, નિરંતર કરૂં હું પ્રાણામ. ૩
માયા સીતાજી સહિત વિશ્વ મનુષ્યદેહ ધરી;
ફૂલવા અધર્મિઆના કામને, નિરંતર કરૂં હું પ્રાણામ. ૪
નીતિ નાગર કયાસાગર દીનખંધુ દાસના;
વિશ્વદુષ્ટિ પામવા વિરામને, નિરંતર કરૂં હું પ્રાણામ. ૫
સુરમાં શિરોમાળી લુપાળમાં મુદામાળી;
અકળ રાકેળથી મતિ બળધામને, નિરંતર કરૂં હું પ્રાણામ. ૬
સર્વસાર શીવશંકર મુખપિંચે વિરાજતું;
ધન્ય એ રૂપાળા રામનામને, નિરંતર કરૂં હું પ્રાણામ. ૭

દાહર.

અન્ય સ્પૃહા ન અંતરે, હે રઘુવર મમ ઊર;
સત્ય કહું શિરનામિને, અંતરજામિ હજુર.
માત્ર ભકિત ભરપુર દો, હે રઘુપુંગવ રામ;
મન માનસ મમ મદ રહિત કરો રહિત પાણિ કામ.
સુંદરકાંડપિતાનપર, કવિતાલતા સકોડ;
ચહે હવે શ્રોતા મુણે, કવિજન કે' કરજોડ.
જમ્યુવાનનાં વચન શુભ, મીતિ નીતિમય પૂર;
સાંભળિ સમિરાત્મજ ઉરે, જુગતે ગમ્યાં જરૂર.
“જ્યાં લગિ જાનકિ માતની, શુભ લઈ આવું શોધ;
થયે કાળ મન હર્ષ અતિ, કહેા પછિ શું અનુરોધ.”

વાટ જુઓ સહુ માહરી, ત્યાંલગિ સાગરતીર;
કંઠ મૂળ ફળ ખાઈ વળિ, સંકટ સહી શરીર.” ૬
શિશ નમાવિ એવું કહી, પવનાત્મજ રણધીર;
ઉર હર્ષિત થઈ ચાલિયો, સમરી શ્રી રઘુવીર. ૭
શેષ મહેદ્રાચળ સુભગ, ત્યાં તોયનિધિ તીર;
નેપર કૌતક માત્રમાં, કૂદિ ચઢ્યો કપિવીર. ૮
કિલકારી કરિ ઊડિયા, ગુણનિધિ કપી ઘણાક;
શુર ચઢ્યું સમિરાત્મજ ઉરે, વાગી રહિ પિરહાક. ૯
સંભારી ઉર રનેહથી, વારવાર રઘુવીર;
કૂચો પછિ કપિકેશરી, અતિ બળાઢ્ય રણધીર. ૧૦
ગયો જેહ ગિરિપરથિ રહિ, ચરણ ચાંપિ કપિબાળ;
પરવત તે ઉતરી પડ્યો, પાતાળે તતકાળ. ૧૧
જ્યમ અમોઘ’ રઘુનાથનાં, શર છુટતાં સુસવાટ;
ઉડિ ચાડ્યો એવી રિતે, માઝતયુત શુધ માટ. ૧૨
જાળનિધિએ મન જાણિયું, જાંતા રઘુવરદૂત;
“શેવકતા કરિ આ સમે, લેહું સુચર અદભૂત.” ૧૩
એમ વિચારી અંતરે, મહા શૈલ મૈનાક;
તરત જઈ તેને કહ્યું, અંતર પ્રેમ અથાક. ૧૪
“શ્રમહારી થા આ સમે, જો રઘુપતિદૂત જાય;
નિર્મળ જેના નામથી, પાતક દૂર પળાય. ૧૫
કહે તું જઈ કરજોડિને, “હે માઝતિ બળધામ;”
“થોડિવાર અહિયાં તમે, વારૂ કરો વિશ્રામ.” ૧૬
૧ સિંધુવચન મુણિ તેસમે, મહા શૈલ મૈનાક;
ઉંચો તરત અબૂધિથી, અંતર પ્રેમ અથાક. ૧૭
૨ કપિકેશરિને જઈ કયો, પ્રીતયકી પરણામ;
કહ્યું કમળ કરજોડિને, “ઘડિક કરો વિશ્રામ.” ૧૮
૩ કરિ પ્રાણામ મૈનાકને, કર સ્પર્શ્યો કપિરાય;
“ધન્ય” કહી કહે તે સમે, “સારિ કરી આ સ્હાય.” ૧૯
૪ પાણુ પ્રભુકાર્ય કર્યા વિના, મને ક્યાંધિ વિશ્રામ!
શિર ચઢાવિ લિધિ આ સમે, તમ શેવકતા આમ.” ૨૦

જય પવનસુત જ્ઞેરમાં, સૂર્ય સ્વમન શંકાય;
 “રખે આપિ વળગે રથે, કોપ કરી કપિરાય.”
 શિર લંગુર શોભે ભલૂં, વદન તેજ અભિરામ;
 વેગ ગરૂડનાથી વધૂં, મુખે રામનું નામ.
 જતા જોઈ હનુમાનને, સર્વ દેવ શંકાય;
 પ્રબળ બુદ્ધિબળ તેહનું, ચિતે જાણવા રહાય.

ચોપાઈ ત્રિતાળની.

સુર સર્વ કરીને વિચાર, લેવા કપિબળકેરો પાર;
 સુરસા નામે નાગની માત, તેને તેડાવી કહિ સહુ ભાત. ૧
 શીખ દેવોએ દઈ ધણેરી, પવનાત્મજ પાસે મેરી;
 આવી ઉભી રહી રોકી વાટ, માણસને છળવામાટ. ૨
 એમ મુખથી કરેછે ઉચાર, આજ દેવે દીધા મને આર; ૩
 હસિ બોલ્યા પછી હનુમાન, મુણે મુનિતપ તેજનિધાન. ૩
 “રામકાર્ય કરી કુશળ ક્ષેમ, ફરી આવું હું જ્યારે એમ;
 સીતાશોધ પ્રભૂને સુણાવું, તે પછી તુજ પાસે આવૂં. ૪
 તારા વદનવિષે પૂર્ણ પ્યારે, મારિ મેળે હું એસીશ ત્યારે,
 હમાણું તો તું દે મને જાવાતારો ગુણ આશિંગાણ થાવા.” ૫
 “કહે સુરસા અલ્યા હું ન ચૂકું, કર આવેલો ભક્ષ શૂં મૂકું;
 કોટી યત્ને નહીં દેહ જાવા, કરું ભક્ષ તારો તુમ થાવા.” ૬
 નારીએ કહ્યું એમ નિદાન, હસિ બોલ્યા ત્યારે હનુમાન;
 “તારો એવોજ છે મનસૂખો, લેતું ખા મુજને આહું ઊભો.” ૭
 મુણી સુરસાએ વદન વિકાર્યું, એક જોજનભરનું ભાર્યું;
 તવ પવનાત્મજે જાણિ મનની, ઝટ કાયાકરી એ જોજનની. ૮
 રીશિ સુરસા થઈ શાંતી એળ, કીધું આનન જોજન શોળ;
 હસીને હનુમેત અંતરમાં, થયા બચીશ જોજનભરમાં. ૯
 સુરસા અંતરમાં અકળાઈ, કપિવર ન શકાય છતાઈ,
 જેમ જેમ તે વદન વિકારે, અંજનીસૂત ગળવા આશે. ૧૦
 તેમ તેમ કાયા પ્રસરાવે, બમાણું કપિ સ્વરૂપ બતાવે;
 અંતેકરિને વિચાર અંતરમાં, સુરસા મુખશત જોજનભરમાં. ૧૧
 કરી ઊભી ચઢાવી કપાળ, રિશિ લોચન કરીને લાલ;
 હસ્થા મનમાં યતી હનુમાન, બહુમાયા પ્રમુની બળવાન. ૧૨
 “આ જુઓ રૂપ ધરિને વૈરાટ, રંધ રોકી એડીછે વાટ;”
 લીધું તે સમે અતિ લઘુરૂપ, હનુમાન યતી મતિભૂપ. ૧૩
 સુરસાના વદનમાં પેશી, આપિ બહાર ઉભા શુભવેશી;
 શિરનામીને માગી વિદાય, સુરસા કહે સુણ કપિરાય. ૧૪
 “મને મોકલી જેને માટે, સહુદેવે અંતરના ઉચાટે;
 આવી તારું બુદ્ધિબળ જોવા, સુર સર્વના સંશય ઝોવા. ૧૫
 બળ બુદ્ધિને પામિ હું પાર, રામકાર્ય તારાથી થનાર;
 બળ બુદ્ધિતણા તું નિધાન, હેત ધરિને સાંભળ હનુમાન.” ૧૬

શીખ આશીષ દઈને સારી, સુરસા નિજલોક સીધારી;
 હર્ષી આલ્યા પછી હનુમાન, વાયુસુત વાયુવેગ સમાન. ૧૭
 દારૂણ દૈત્યણી રાહુની માતા, સિંહિકાનામ સંસાર ખ્યાતા;
 રહે સાગરમાં તે સદાય, દયા હૃદયવિષે ન જરાય. ૧૮
 ઉડતાં પંખી આકાશનાં પાડે, કરી માયા હંચેથી પછાડે;
 જીવ જંતુ અનેક આકાશે, ઊડીજતાં જોઈ ભક્ષ આશે. ૧૯
 જોઈ જળમાં હોય જો સાહ્યો, પંખી ઉડતાંના પરછાચો,
 જાલે એમ જઈને જ્યારે, ઉડી ના શકે પંખીડાં ત્યારે. ૨૦
 આવી પડતાં ફરફડી બિચારાં, જળમાંજે ગગન ઉડનારાં;
 કરે ભક્ષ સિંહિકા સપ્રેમ, ખગચર ન જઈ શકે ક્ષેમ. ૨૧
 એરીતે ખગચર ભક્ષકારી, અતિ અઘોર કર્મ કરનારી;
 એવો છળ હનુમાન સંગાતે, કર્યો આવી ત્યહાં રાહુમાતે. ૨૨
 જાણ્યું તરત કપટ હનુમાન, આવી વેળા એની અવશાન;
 એવાં કૃત કરનારીને મારી, કપિવર થયો પરઉપકારી. ૨૩
 આલ્યા વેગમાં પવનકુમાર, મતીધીર વિદિત સંસાર;
 ગયો ઉતરી પયોનિધિપાર, કપિવર મહા રણસૂતાર. ૨૪
 રમતા જુએ ત્યાં રમાણીક, મનમાં નહિ કોટાણી બીક;
 રહે રાવણ રાય અશંક, ઘણો દુર્ગમ છે ગઢલંક. ૨૫

છાંદા.

જુએ ત્યહાં જઈ કપી, સરસ ઉપવન વન શોભે,
 ગુજારવ બહુ કરે, મહા મધુકર મધુ લોભે;
 વિવિધ પ્રકાર અપાર, વૃક્ષ નવપલ્લવ વાર,
 સફળ સફલ પ્રકુલ, ઇંદ્રવન જોઈ વિસાદ;
 ખિલિ અદારભાર વનસ્પતી, ત્રિવિધ વાહુ નિત્યે વહે;
 ખગ મુગ વિચિત્ર વરણાગિયાં, કવિ ઉપમા કેવી કહે. ૧
 વિપિન નિરખતા જાય, થાય મન હર્ષ અતીશ;
 “મળશે જનકિ માત,” એવું ગણિ કપિ મન હીસે;
 ત્યહાં તેહ અવસર, એક ગિરિ દખી આગે,
 કુદી ચઢ્યો કપિરાય, ત્યાગિ ભય અતિ અનુરાગે;
 ઉમયા નહિ એમાં કશિય તે, કપિવડાઈ કોઈ રિતે;
 પ્રમુને પ્રતાપછે પ્રોઢ તે, કાળનેય પળમાં જિતે. ૨
 ગિરિપર ચઢિ કપિવરે, લલિત જોયો ગઢલંકા;
 કહિ ન જાય રમ્યતા, વીર રક્ષક રાણવંકા,
 ઊડો અધિક વિશાળ, જળધિ ફરેતો આગરદમ;
 કનક કોટ અતિ ઊંચ, પ્રકાશિત અતિ રવિકરસમ;
 સુંદર અંદર મણિઓ જડી, પ્રતિબિંબ જળમાં પડે;
 જાણ્યે બિહું લંકા જળવિષે, અંતર પ્રમ એવો અડે. ૩

ગઠ સાથે ઘુઘુઆટ, કરે જળભોજ આજા;
તિમિચરપતિને ત્રાસ, મુકિ શકતો નથિ માજા,
ખાવનમાંય ખજર, ચારૂ ચોટાં ચોરાશી;
પાળ શેરિઆ પ્રાઠ, ઘણી ગલિઆ ગુણરાશી;
અતિ સુંદર સર્વ પ્રકારથી, કવિજન શૂં વરાણી કહે;
પરિવાર પનોતા પરમ જ્યાં, રિદ્ધીપતિ રાવણ રહે. ૪
મદાનમત મેગળો, ઘુઘવતા અતિ ગજશાળો,
હાણુહાણાટ હય કરે, પવન મનવેગિ વિશાળો;
ખચ્ચરની નહિ ખાટ, નહીં સંખ્યા સેન્યાની,
કો ગાણતી કરિ શકે, પાયદળ રથ સંખ્યાની;
ખડુ કામરૂપ ખળ દળ ખખળ, દારૂણ દૈત્યતાણુ ધાણુ;
વરાણી શકે ન મુખ શારદા, કવી કહું હું શૂં ભાણુ. ૫
વન ઉપવન ખડુખાગ, સરોવર વાડી શોભે,
રૂપ અનૂપ અનેક, જોઈ મુનિનાં મન લોભે;
વિમળ વાવ્ય વ્યતરેક, પરમશોભા પાદરની,
રચના કહિ ન શકાય, લલિત લંકા બદરની;
ભવદત સુપેલવ અનુભવે, રાવણરાય મહાખળી;
જાણ્યે વિધિની કરતવ્યતા, ગઠલકે દોળે મળી.
હરિવદની હરિણાક્ષી, કેશરીસમ કટિવાળી,
ભરચક આભૂષણુ, ખણીડણી ખડુજ રૂપાળી;
સુર નર કિન્નર નાગ, ઘણી ગંધર્વકુમારી,
હાટકતણિ શિર હેલ, વિચરતી ભરવા વારી;
અહિ હંમ રાશડી હાથમાં, કટિ મરોડતી ચાલતી;
ગજગતિએ ડગ ભરતી જતી, નેત્ર કાક્ષે ન્યાળતી. ૬
મુનિનાં મન મોહાય, એવિ માનુનિમુખ જોતાં,
શિવજી સરખાનાંય, પ્રેમદામાં ચિત પ્રાતાં;
પરવશ કરિ નર પ્રાણ, ચિતવતી ભરિ હેલે,
જાય ચાલિ જુગતિઆ, સરખિ સખિ વજગી ખેલે;
હસિ હસિ લે તાળી હાથમાં, મદનમોહ વાતો કરી;
લકાપરિની લલના લલિત, કહું શું એક મુખ જોયરી. ૮
દિસે કહિકંતા ત્યાહાં, મદાનમત મદ્દ અખાડા,
વિશાળ શેલ સમાન, દેહમાં દીસે જાડા;
કરે ગર્જના ધોર, જાણુ ધન શ્રાવણકેરી,
અતિ ખળાદય રણધીર, સર્વ સુરકેરા વેરી;
એવા અનેક લંકાવિષે, મલ્લઅખાડા ભાસતા;
પરિઆ અતિપ્રાઠ સદા ગદા; કસરત ભલિ કરતા જતા. ૯
એક એકની સાથ, ખાહુ ઠોકીને ખાડે;
ફૂડે પડિ કેટલા, ગર્જના કરિને ગાળે;

પાયતણિ પડછંદ. ધમ-ધમાવેછે ધરાણી;
કુદે એકપર એક, ટેક નવ જાએ વરાણી;
કો પડે થાય બેઠાવળી, મેદનિ સહુ જોવા મળી;
એ અધિક પ્રાઠખળ મલ્લનાં, શકાય નહિ કોઈથિ કળી ૧૦
હાય વિવિધ આયુક્ક. વિકટ ભટ સુભટ વડેરા;
રદ્યા નગર રખવાળ, ઉમા ખળવાન ઘણેરા;
અનીલ જેવાથીય; કદિન સંચાર કરાએ;
આશા વિણુ જો જાય; પ્રાણુ તેહના હરાએ;
નિશાદન નિશિચર કર ખડગધરિ, પુર ચોગરદમ ચેતિને,
રક્ષાણુ કરતા સરવે રહે, નિજખળ અકળ સમેટિને. ૧૧
કોઈક સ્થળે કઠોર, હૃદયના દારૂણ દનુજે;
ખાય ગાય કાપિને, ખહુ બકરાં ખર મનુજે;
માતા મહિષ અનેક, કાપિને પાપી ખાતા
પાપ ન ગણુ અમાપ, દુષ્ટ ઉરમાં હરખાતા;
એવાં કૃત જોનાં હે ઉમા; હોય ભલે તે સાક્ષારી;
ઉલટાપિ વાંચવા એમને, પ્રતક્ષ રાક્ષસ તે ખરા. ૧૨
નિર્દય નિશીચરોનિ, કથાસંક્ષેપે કહુંછું;
લેતાં નામ લગાર, દાષ દારૂણ શિર લહુંછું;
પણુ સરવે મહાભાગિ, એવુ ભારો મુજ મનને;
રઘુવરતિરતીરથે, ત્યાગશે આવી તનને;
સહુ મુનિ ફલ્લભગતિ પામશે, મોક્ષધામ વિશ્રામશે;
અવશાન ભાન ભુલિરામનું, નામલિધેયશભમશે. ૧૩
પુર રખવાળ અપાર, પેખિને પવનકુમારે;
મનમાં કયો વિચાર, સમરિ રઘુવર તે વારે
"અતિ લઘુરૂપ ધરિ પૂર, પ્રવેશ કરિશ હું નિશાચે;"
"હમાણીતા રહું અહીં; ધૈર્ય ધારી દ્રઢતાએ."
કપિના મનના સંકલ્પ પ્રિથિ, જાણ્યે અધિક ઉતાવળા;
રવિ સભય સપ્રેમ નિયમ તથા, અસ્તાચળ ઉપર વળ્યા. ૧૪

દાહર.

નિશિપ્રવેશ નિશિચર સ્વરૂપ, અંધકાર અતિ ત્યાંય;
મરાક સ્વરૂપ કપિ હરિ સમરિ, ચાલ્યા લંકામાંય. ૧
લંકાં પોળે લકિની, દારૂણ દૈત્યણિ એક;
પ્રતિહારણિ તે પ્રાઠખળ, રહે ચિત ધરિ ટેક. ૨
જતા જોઈ હનુમાન યતિ, કરિ ખોલો તે કોપ;
"કયહાં જાય નિંદીમને, ચિતમાં રાખી ચોપ?" ૩
"શહ તું શે નથિ જાણુના, મર્મ માહરો મન;"
લંકચાર મમ ભક્ષ તું, નેટ કરિશ હું નિધન. ૪

શૂ શ્રવણે નયિ સાંભળ્યા? રૂડો રાવણ રાય;
કપટરૂપ ધરિ હે કપિ, જુગતે તૂં ક્યાં જાય?"
બડબડ કરતી બહુવિધે, સુણિ હનુમાન સરોષ;
મારિ મુષ્ટિકા એક ત્યાં, ઉડી ગયા મુખહોસ.
લાગિ ઓકવા લોહિને, ભમરિ ખાઈપડિ ભોમ;
કપિકંજરનૂં મનવિષે, ઝાઝૂં જાણ્યું જોમ.
વળિ ઉઠિ ખેઠી થઈ ત્યહાં, લેકિનિ જોઈલાગ;
કરે વિનતિ કરજોડિને, સહિત શંક અનુરાગ.
"રાવણને જ્યારે રિઝી, વર વિધિરાજે દીધ;"
"કહ્યું વિરંચિએ ચાલતાં, કૃતાર્થ મુજને ડીધ."
"હે લેકિનિ જવ આ સ્થળે, કપિવરકરે માર;"
"વિકળ થઈશ તવ જાણને, સર્વ દૈત્ય સંહાર."
"તાત માહુરં કોટિવિધ, અધિક પૂણ્ય અદભૂત;"
"ન્યાળું આજ ભરિ નેત્રથી, રઘુવરનો વરદૂત."
"સ્વર્ગ તથા અપવર્ગ સુખ, એ વ્યતિરેક અનેક;"
"લવ સતસંગ સમાન સુખ, એમાંનું નહિં એક."
"કરિ તુલ્યના તપાસિએ, એ સુખ સાથ અનેક;"
"લવ સુસંગના સુખનિ તો, છાપ નિચે જતિ છેક."
"પુરમવેશ કરિ પ્રેમથી, કર કપિવર સહુ કાજ;"
"ઉર ધરિ કોશલપુરપતિ, ગુણનિધિ ગરિખનિવાજ."
"વિષ પિયૂષસમતુલ્ય થતુ, વેરિ ધરે બહુ બહાલ;"
"સાગર ઝાપદસમ સદા, અનળ શિતળ તતકાળ."
"રજસમાન મેરૂ મહા, હે કપિવર ગુણધામ;"
"કરૂણા કૃપા નજર વડે, જુએ જોનિ ભણિ રામ."
"સુખે હવે તમ સંચરો, સીતાની લ્યો શોધ;"
સુણા ઉમા કરનાર કો, એ કપિને અનુરોધ.
અતિ લઘુરૂપ લીધું પછી, હરખી મન હનુમાન;
પેઠા પુરમાં સમરિને, રામ સ્વયં લગવાન.
ભુવન ભુવન પ્રતિ નિરખતા, જોતા ચાલ્યા જાય;
અગણિત યોધા ન્યાં ત્યહાં, જુએ કપી મહાકાય.
કર અનેક આયુધ ધરી, ઉભા ભુવન રખવાળ;
રૂપ અદભુત જમદૂતશાં, વળી ઘણા વિકરાળ.
રાવણના મંદિરવિષે, પ્રીતિ કર્યો પ્રવેશ;
અતિ વિચિત્ર રચના રૂડી, વખાણિ જાય ન લેશ.
સૂતો દિઠો મુરારિને, કપિરાયે તે કાળ;
દિઠાં ન તે મંદિર વિષે, જનકિ રૂપ વિશાળ.
દીકું અન્ય જોવન ત્યહાં, સોહ્યામાં અપાર;
હરિમંદિર જુદુ તેવિષે, બનાવેલ બહુ સાર.

રૂડા રામના નામથી, અંકિત ગૃહ અભિરામ;
૫ વરણ્યું જાય નહિં દષ્ટિ મન, મોહિત થાય તમામ. ૨૪
રામાયુક્તણાં રૂડાં, ચિત્ર અપાર પવિત્ર;
૬ શોભા વરણિ રાકાય ના, સુણા ઉમા મુચરિત્ર. ૨૫
રમણિક રાપા તુળસિના, જુગતિ અધિક છે ત્યાંય;
૭ માંજર મહા રણિયામણી, મણિમય કુંડામાંય. ૨૬
નિરખી હરખ્યા મનવિષે, કપિવર કરે વિચાર;
૮ "હરો કોણ હરિજનતાણું, આ મંદિર સુખકાર?" ૨૭
"લંકામાં છે લક્ષ્મણ, નિશિચરનો જ નિવાસ;"
૯ "વાસ ક્યાંયિ સજ્જનતણે, અહિંયાં હે અવિનાશ?" ૨૮
કપિ મન કરવા લાગિયો, તર્ક અનેક મુનીશ;
૧૦ જગ્યા વિભિષણ તે સમે, જપતા શ્રી જગદીશ. ૨૯
રામરામ કહિ રીઝથી, સ્મરણ કરે સુખકાર;
૧૧ હર્ષિત ઉર હનુમાનજી, સજ્જન જાણ્યા સાર. ૩૦

રામ કેદારો.

જાણિયા મન સજ્જન સ્નેહ, કપિરાયે તે કાળ,
"આ સ્થળેથી સત્ય મુજને, ભૂજનિ મળશે ભાળ;"
"હરિને પાણુ આ હરિજન સાથે, ઓળખાણ કરીશ,"
૧ "સાધુ જનથી થાય નહિં કદી, કારજહાની" મુનીશ. ૧
વિષ સ્વરૂપ ધરી કરીને, સ્નેહ વચન મુણાવ્યાં;
૧૫ સાંભળી રચના વચનની, વિભીષણને મન ભાવ્યાં;
ઊઠિ આતુર આવિયા ત્યાં, ભકતરાજ સમેમ;
૧૬ પાણિપંકજ જોડિ પૂછ્યું, કોડે કૂશળ ક્ષેમ. ૨
"વિષ હે વરણી કહે તમ, નીજકથા સુખ લેવા,"
૧૭ "કોણજો તમે ક્યાંયિ આવ્યા, દાસને દરશન દેવા;"
"કે તમે હરિદાસમાંના, કોઈ એક કૃપાળ?"
૧૮ "પ્રીતિ ઉપજે અંતરમાં મને, તમને જોઈ તતકાળ." ૩
"કે તમે રઘુનાથકેરા, અનુદિન છો અનુરાગી?"
૧૯ "આવિયા કરવાને કારણ, શેવકને મહાભાગી;"
"હેત ધરિ સરવે કહે તમ, વરણવીને વૃત્તાંત,"
૨૦ "સત્ય પરસ્પર આપણકેરૂં, સાડું કરે શ્રીકાંત." ૪
તે સમે અતિહૃત ધરિને, હર્ષથી હનુમાને,
૨૧ રામચરિત્ર, સ્વનામ કહીને, મગ્ન થયા ગુણગાને;
સાંભળી અન્યોન્ય જનની, સ્નેહ દેહ પ્રફૂલ્લ,
૨૨ એ અધિક આનંદઘડીનું, કોણુ કરિ શકે મૂલ. ૫
ભકતમણિ જે મગ્ન અતિશે, સમરી પ્રભુ ગુણઆમ,
૨૩ કુળવિભૂષણ વિભીષણ તવ, બોલ્યા કરીને પ્રણામ;

“હે પવનસુત સાંભળો તમ, પૂરણ રાખી પ્રીત,”
 “કેવિ રીતે નિશિચરયુથમાં, રહિએ નિત્ય સભીત.” ૬
 “જેમ જીભ બિચારિ જાળવી, દાંત વચ્ચે રહેછે,”
 “અંતરમાંય નિરંતર એતો, કુઃસહ કુઃખ સહેછે,”
 “કોઈ દિન કરૂણા કરી મને, જાણિ જન અનાથ,”
 “કરશે કૃપા શું ભાનુકળપતિ? વારૂ કહો કપિ વાત.” ૭
 “થાય ના કરું ભડિત સાધન, તામસ દેહે સનેહ,”
 “પ્રીતિ મનમાં ન પ્રભુપદ કમળે, મોક્ષદાતા જેહ,”
 “આશ મન વિશ્વાસ અવ મને, આવે હે હનુમંત,”
 “પ્રભુ કૃપા પાપે મળે નહીં, સન્મુખ આવી સંત.”
 “જે રઘુરાજ ગરિબનિવાળે, ઉચિત અનુગ્રહ કીધો,”
 “તો મને તમ દરશનકરો, દિવ્ય લાભ આ દીધો,”
 “સ્નેહમય સુણી વચન સરવ તે, વદે પછી કપિવીર,
 કુળવિભૂષણ હે વિભીષણ, સાંભળો મતિધીર.” ૮
 “રીત નિરંતર રઘુવરની રૂપી, સ્નેહાંધ કરૂં શાં વખાણ,”
 “નિજ શેવકને ગણતા સરવથી, મૌય વલ્લભ પ્રાણ;
 “કોયા દિવસનો હું કહો તમે, કપિ તે પરમકુલીન,”
 “અતિશયેશ્વરક્યાળીવરાગુઅમારી, ચંચળસહુવિધિહીન ૧૦
 “નામ લે કદિ કોઈ અમારૂં, ઉડિને પ્રાતઃકાળ,”
 “તો તે દિન વિના આરં રહે તે, વહુ ન આજ પંપાળ;”
 “હે સખા એવો અધિક અધમ હું, જાણિ જન રઘુવીર,
 “કીધી કૃપા”કહી સમરિ પ્રભુ ગાણ, નેત્ર ભરાયોં નીર. ૧૧
 નારિ નર એવા પ્રભુને વિસારો, અન્ય સ્થળે અથડાય,
 સત્ય કહો પછી તે આ સંસારમાં, કુઃખિ ક્યમ નવ થાય;
 એ રિતે અન્યોન્ય કથતા, રામતાણા ગાણ્યામ;
 આતપાવન સર્વે સુખપ્રદ, વિશ્વ ભવ વિશ્રામ. ૧૨
 વરાણવી વળી વિભીષણે કહી, કપિકુંજરને કથાય,
 જેહ રિતે જ્યાં જાનકી રહે. શોકે ત્રસિત સદાય;
 તે સમે હનુમાન ઉચર્યા, “સાંભળો હે પ્રાત,
 “અધિરો અતિશયે અંતઃકરાણમાં, જોવા જાનકીમાત.” ૧૩
 કુડિત સહુ વિભીષણે તવ, કપિવરને સંભળાવી,
 વિદાય માગી ચાલ્યો પવનસુત, પ્રીત અંતરમાં લાવી;
 જોતો જોતો જાય ચાલ્યો. સંભારતો રઘુવીર.
 આવી પહોંચ્યો અશોકવનમાં, કપિકુંજર રણધીર. ૧૪
દાહર.
 શાભા વિપિનઅશોકની, વરણે કવિ સવિવેક;
 તંદનવનમાંહય નહિં, એવાં વૃક્ષ અનેક.
 અતિ સુંદર આલય’ ત્યાં, કનકતાણાંન કરેલ;
 કોટિક દિનકર તેજશાં, વિવિધ વસ્તુચિ ભરેલ.

વિમળ શાભતી વાવડી, તોડા કનકતાણાય;
 ૧ રત્ન જડેલાં પગથિયાં, સહુ પ્રકાર શાભાય. ૩
 કર અનેક આયુધ ધરી, રજનીચર રખવાળ;
 ૪ રથા ત્યાં રણવાંકડા, કંપે નિરખી કાળ.
 દારૂણ દૈત્યણિઓ ઘણી, કર ધરિ નગ્નકૃપાણુ?;
 ૫ સીતાની રખવાળિએ, રહિએ સહુ નિરવાળ.
 મશકરૂપે મહાવીર ત્યાં, આવ્યો હેલામાંય;
 ૬ જ્યાં રહેછે જાનકી, આશોપલ્લવછાંય
 સુવર્ણ વર્ણ વિહંગમો, ઘટાટોપ ગંભીર;
 ૭ રક્ષા ઝણમિ તરૂપત્રમાં, સતાડિને શરીર.

ઉપદ્રવના છંદ.

દિઠી દુરેથી જનકાત્મજને, કૃતાર્થ પોતે હનુમાન માને;
 “અહો પુરોહં બહુપણ્યશાળી, સીતાજીને નેત્રયકીનિહાળી. ૧
 પ્રાણામ કીધો મનમાંય પ્રીતે, કપીવરે ત્યાં શિશુભાવરોતિ;
 વિતી ગઈ પહોરનિશા ત્યાં તો, કપી ઉરે પ્રેમબહુ ભરાતો. ૨
 જટા શિરે છે લુખિ એક વાણી, કહું શું હું તેહનિ કષ્ટકોણી;
 દયાજ આવે તન દેખતામાં, મળે ન કો સેવન સ્વાગતામાં. ૩
 ઘણીજ છે દુર્બળિ તે શરિરે, સદાય યે નેત્ર ભરેલ નીરે
 મુખે જપે એમ કહે ઉચારી, “મયાળુ નાથે મુજને વિસારી. ૪
 દિવ્યરજ તેય થયા નમેરા, કરૂં વિસામા કહિં કષ્ટકેરા ?
 અરે ન મારો અહિં માડિજ્યો, જોહાયતોતેઝઠહોયધાયો. ૫
 મુખેયિ સંભારતિ “હે પિતાજી, સુલોચના શ્રેષ્ઠ મયાળુ માજી;
 હશેતમેએમજજાણતાંજે, સુતાસુખીસ્વામિનિસંગઆજે. ૬
 પરન્તુ મહા દુર્બળ દેવડાએ, વિધી મને વાલમવિહંગાએ;
 થયો મને દુર્બળ દેવસામે, કરૂં હું ક્યાં વાતતણા વિસામે? ૭
 સુસ્વામિના કોમળ ચાણકેરૂં; અરણ્ય અર્ધદ સુખદ્ર ઘણેરૂં;
 મધૂકરીને વન તે તજવી; મુકી મુએ ચંપકવન લાવી. ૮
 કહો શિ રીતે દિન હું નિભાવું; વિયોગનું કુઃખક્યાં સમાવું?
 “શુરા પુરાપ્રેમદ સામુજ્યા; તમેય શું મારિ વિસારિમાયા. ૯
 અહોનિશાં દુર્વચનો સુણાવે; અભાગાણીઓ બહુ ખીવરાવે;
 વિમુક્તએકુઃખિઆપપાપે; કહોકરેકોણુસુસાભિલાખે; ૧૦
 વિયોગનું કુઃખ વડું તમારે; વિચારૂં મન તેહ જ્યારે,
 વિસારિ મેલી સહુ કુઃખ મારૂં; દશા તમારી દિલમાં વિચારૂં. ૧૧
 મને મહા હેતયિ લીધિ સાથે; લડાવિયાં લાડ ઘણાંક નાથે;
 ૧ વિણીસ્વહાથેકુલહારગૂંથો; વળી સુવણી ગજરાબહુથી; ૧૨
 ઉડાવિ હસ્તાંજીવ મૂખહસ્તે; ઉરે મને હાર દિધેલ રસ્તે;
 ૨ શિવાય સંભારૂં પ્રેમકેરી; અનેક એવી મુકથા ઘણેરી. ૧૩

વિચારી હૈયું ઉભરાય મારૂં; વિસાઈ તે ના વિસરેય વારૂં;
અભાગણીહું હઠ લેઈ બેઠી; ખરેજ સ્ત્રીની મતિ પાનિ હેઠી. ૧૪
કહ્યું તમેને મૃગ મારવાને; વિચાર્યું મેં ના મનમાં નિદાને;
મુજ્યું ન ભાવી હઠ યુદ્ધિએથી; પ્રભૂતણા વિહું પામિજેથી. ૧૫
કયાં કૃતો ભોગવિ છૂટવું; કયુદ્ધિ જ્યારે મન એવિ સૂણ;
વળી તમેતો મમ રક્ષણુર્યે; મુકયા હતા લક્ષ્મણુ નેપરાયે. ૧૬
પરન્તુ હું છેક અભાગણીએ, વિનાશકાળે અતિ કૂમતીએ;
યતીસમા જે શિજવ્રતધારી, મને ગણે માત સમીવિચારી. ૧૭
સદાય જે આપણુ બેનિ સારૂં, સહ્યાં સહે કાટિક કષ્ટ વારૂં;
જરાય જે જંપિ ન બેસનારા, તૃષ્ણા મુધાનું કુખ ટાળનારા. ૧૮
કુખે તમારે દિલ દાઝનારા, થયા ન એવા નથિ કો ધનારા;
હમેશઆજાંકિતસૂમતીના, અતીસુખેચ્છૂં અભાગણીના ૧૯
નિતીતાણાસાગર તેમને મેં, તમે કયો સાદજ એહ વેંમે;
ઉતાવળે આપકને જવાનું; કહ્યું ન આવું મિથ્યું મેં થવાનું. ૨૦
“મુકી તમેને નહિ જાહે હું તો,” ચઢી મને રીશ તદા બહુતો;
કહ્યાં ઘણાં મેં ન કથાય એવાં, વિચારિ તેદાગુણુકુખ સહેવાં. ૨૧
દિડી હશે મૂનિ મહુલિ જ્યારે, થયા હશે મુચ્છિત નાથ ત્યારે;
અભાગણી સારૂં અનેક રીતે, પ્રિયા પ્રિયાગીચરિણુ પ્રીતે. ૨૨
જતા હશે સ્વામિછું જતે જતેતા, હશે લઘુબંધવ આસુ લોતા;
વિચારિને એવિ ગતિ તમારી, ન કાટતી છાતિ કઠોર મારી. ૨૩
અરે અભાગી છંપ દેહ ત્યાગી, જતો નથી છેલિ વિદાય માગી;
કયૂં વ્યથા કોનિ કને શિ પેરે, ન કોઈ મારૂં આહવાં અરેરે. ૨૪
હતી પનોતા પરિવાર વાળી, કિધી મનેરે વિધિએ દુખાળી;”
વિલાપ એવાકરિને સીતાજી, રૂએ જાણુ સાદથિવિશ્વમાજી. ૨૫
સતી ન શંભુ મુખ સામુ જતેતી, સુણી વિલાપો હતિ રેતિ લોતી;
કહે ત્રિપૂરારિ કરે શું આવતું, ક્ષમા કરો કુખ નથી મુણાતું. ૨૬
થઈ છું હું શોકનિમગ્ન સ્વામી, રહ્યા કરુણારસ ઊર જામી;
હસાવિ હુંતે હર એમ કે છે, પ્રિયા બળાપો શિદ તૂં કરે છે. ૨૭
રમા રમાનાથ સદા પ્રમોદી, ન વિહું સંયોગનું કુખ કોદી;
મનુષ્યલીલાજનકાતમજનની, મુણી ન ભૂલીશ તું હે ભવાની. ૨૮
સ્વચરણમાં લોચન દેઈ નિત્યે, અધીક શ્રીરામ તાણી સુખીતે;
રઘુપતીના ગુણુ ચારૂં વર્ણે, સદાય રાખી મન રામચરણે. ૨૯
દિને દિને જાણુ મુકાતિ દેહે, વધે મુખે તેજ પ્રભુસનેહે;
દિસે થઈ દીન ન દીન લીન, પ્રભુતાણુ ચરણુવિષે પ્રવીણુ. ૩૦
વિલોકિને જાનકિ દીન દેહે, થયા ઘણેા મારૂંતિ કુખ સનેહે;
રહ્યા ઝચુમી તરૂં પત્ર એથે, વિચારતો “હું કરૂં હવે તે.” ૩૧
મુણેા હવે લંકપતીની કાણી, વધા સતીસાથ ગિરીશવાણી;
હમેશ લંકેશ વિશેષ પ્રીતિ, વિચારતો એમ હતા સ્વચિતે. ૩૨

અરે હજી કેમ ન રામ આવ્યા? સદાય મારે ઉર જેહ ભાવ્યા;
હડીકરૂં વેર હરીનિ સાથે, વિસારિ મેલ્યો હજી તોય નાથે. ૩૩
સીતાજી જે એમનિ પ્રાણુ પ્યારી, ન વા’ હું એથી બિન્ન કો વિચારી
હરીહું લાવ્યો અરિભાવનાથી, સજન આવ્યા હજી અંત સાથી.
શુધી સીતાની હજી શે ન લેતા, ઉતાવળા થૈ મનતત્વવેતા;
પ્રિયાતણા પ્રાપ્તથવા મિષેજે, રણાંગણુ સન્મુખ એદિસેતો. ૩૪
મરૂં હું યુદ્ધે ચઢિ મોક્ષ માગી; મહા લઘુ તામસતંત ત્યાગી;
અનાથશ્રીનાથ સિવાય મારી, નથી જવાની અતિજેનકારી. ૩૫
મુતો જઈ સેનવિષે વિચારી, થયોજ નિંદ્રાવશ તે સુરારી;
મુણેા ભરદ્વાજ મુલાવરાખી, નહુ ખહારી પ્રભુ એક પાખી. ૩૬

દોહરા.

પ્હોર પાછલી રાતનું, સ્વપ્ન લાગ્યું સેન;
જાણ્યે અશોકવનવિષે, આવ્યો કપિ તન તેજ. ૧
શ્રીરઘુપતિના મોકલ્યો, કપિહું જર મહાકાય;
આવી નમતો એ સમે, સીતાકેરે પાય. ૨
સ્વપ્ન એવું આવ્યા પછી, ઉઠ્યો રક્ષસાધીપ;
“વાગશરે વીંધુ જઈ, સીતાજીને સમીપ.” ૩
એવું વિચારી અંતરે, આવ્યો ત્યાં દશરથીશ;
સંગનારિ બહુ રંગની, મહામતિ મુણેા મુનીશ. ૪
આવી કહે અનેક વિધ, ક્યાં સીતાને કોણ;
હું શું મુખે વરણુવિ શપ્ત, વરવાં તેનાં વેણ. ૫

રાગ મારૂંની ચોપાઈ.

શામ દામ ને ભેદ ખતાવે, શાણું સીતાજીને સમજાવે;
“તુંતો સાંભળ મુમુખી સત્ય, વૃથા શીદ વેઠે આ વિપત્ય. ૧
મુકી રામનું નામ મુખેથી, મારી સાથે રહે તૂં મુખેથી;
તારા મનમાં વિચારિ તું જોને, શુદ્ધ સમજ્યા પછિ ભરે રાને. ૨
સહુ સંસારની રીત એવી, ઊગતાને રહે છે સેવી;
અસ્ત સમયે ડાપણુ આપણુનું, લાગે સૈનેતે ખોડખાં પાણુનું. ૩
નૃપમંડળમાં ધનુ તોડી, તારી સાથે તરૂંણિ પ્રીત જોડી;
હતી મોહ ભરેલી તું ત્યારે, તેથી આનુરતા મન ભારે. ૪
પાણિ પોષી નવી નવ દાણ, કીધા કેવા હવે જો અખાણ;
નર ભમરની રીત એવી, એક મુકી બીજને રહે સેવી. ૫
મજી હોશે કોઈ મદભરી, તુંતો તેના હૃદયથી ઉતરી;
મુજબાણિ તૂં ક્યમ નથી જોતી, શાને આસુ ભરિભરિ રોતી. ૬
કરી માંકડાં એકાં જાઝાં, પ્રાણ કદ મૂળ કળ તાળ;
વનચર નાચી ખુંદિ રિઝાવે, તુંતો સ્વપ્નેય તેને નાવે. ૭

૨૭૬ સીતાનો રાવણ પ્રતિપ્રત્યુત્તર, રાવણના કહેવાથી દૈત્યજ્ઞ આસીતાને ભયપમોદે છે તેનું ત્રિજ્ઞાન વારણ કરે છે (સુંદરકાન્ડ. ૫)

મધ્ય યેશે સાનુજ તારે રામ. આસપાસ વાનરે તમામ;
તેનાં દર્શન ફલિત તારે, હવે આધિન થાતું મારે. ૮
તારે સ્નેહ તેને ઉર હોય, તો તો હોય આવ્યો ક્યારનોય;
નથિ ગરજ કરી તેને તારી, મૂક માનુની મનથી વિસારી. ૯
નહિ સ્નેહ જેને ઉર જરિએ, સંગ તેના ન સ્વપ્નેય કરિએ;
મળવું શું તેને ધાઇધાઇ, એવો મિત્ર તજેજી ભલાઈ. ૧૦
પ્રીતીમાં ભિન્નતા જ્યાં અમીત, એવો પ્રીત નહીં વિપ્રીત;
સદા સમિપ કે વસિએ છે, મન એક બિજનાં ન બેટે. ૧૧
એવો જાણે ભલુ થયું મારે, તારિ પીડા ટળી દૂર જ્યારે;
માટે નામ મૂકીએનું મનથી, મારિ સાંકુએ હાસ્યવદનથી. ૧૨
સુરવૈભવ સુખ સહુ રહેલ, મારિ સાંકે જો રાખશે મેળ;
સુર કિન્નર નાગકુમારી, સીને દાસિ કરિશ હું તારી. ૧૩
તારે માટે મણીમય મંદલ, સ્વર્ગશાલા તે આગળ રહેલ;
કરી સગવડ સર્વ પ્રકાર, તારણી મેં રાખ્યા છે તૈયાર. ૧૪
જીવંતે દિવસ રૂપ જોગવણ, ભણાં સ્વર્ગનાં સુખ જોગવણ;
દુખ જઈશ લુલી બધું ત્યારે, અલખેલિ આધિન થઈ મારે. ૧૫
બાલી એવી કહું જાણે જગત, તારું શું ત્યાં માંડે આરગત;
માંડે જો તું કહ્યું ન માનીશ, હાથે તારું છેદીશ શીશ. ૧૬
રોષ અંતરમાં બહુ લાવી, મારીનાં રીખાવી રીખાવી;
મન જાણે તું રામથી ડરશે, તારો રામ મને શું કરશે? ૧૭
માટે શોક મુકી કર સ્નેહ, માન માગું માનીતિ એહ;
એકવાર હે જનકકિશોરી, થાતું મમમુખચંદ્રચકોરી. ૧૮
તારું આહુ ધરિ પ્રભુ સમરી, કોઈ લોચન રાતાં કરી;
બાલી વાક્ય વિદહકિશોરી, રઘુવરમુખચંદ્રચકોરી. ૧૯
“શઠ સાંભળ હે દશ શીશ, મૂકલવરી ચઢેછે રીશ;
કરિએ શું ખંધોત પ્રકાશે, જનકમળાણિ રૂપ વિકાશે. ૨૦
ખર ખખર નથી શું તુજને, રચ્યા શીદ રજડે મુજને;
પ્રભુખાણ પ્રતાપ સંભાર, તારા કુળનો કરશે સંહાર. ૨૧
ગયાં બુઝી તું રાજસમાજે, શાને બહુ બકો મુખ આવે;
ચગદાચો હોતો ધનુંલેક, ત્યાંયિ કાઢિ ઉસોટ્યો છે. ૨૨
એવો રામરથ ગાજેછે શીર, રાણીજયો રૂડો રઘુવીર;
આવે ત્યારે તેને સમજાવું, તારી છલના કડકાકરાવું. ૨૩
તારાં બાળ બધાં મુખસાર, થોડે દિન ઉડશે અંગાર;
શુને ઘરથી મને હાં આણી, તારો જોરાવરી મેં જાણી. ૨૪
જ્યારે છુટશે શર સુસુઆટ, ત્યારે મુકીશ મુખ બખડાટ.
દશે મરતક રાણમાં રેળાશે, વીશ બાહુ ખંડિત થાશે. ૨૫
ત્યારે રામ રૂઢ્યો જાણીશ, ત્યાંલગિ ન તું કાંઈ પ્રીછીશ;
લાજ મરને પિટયા લંકેશ, સાંભળ્યો મેં તારો ઉપદેશ. ૨૬

એવાં વચન સુણી દશશીશ, ચઢી અંતરમાં અતી રીશ;
કરિ પરમકૃપાણુ ઉઘાડી, બોલ્યો વેણુ લોચન તરાડી. ૨૭
“સુણુ સીતા તું અગ્ર સમાન, માંડે આમ કરે અપમાન;
માટે માનુની આ તરવારે, શીશ છેડું હું તારું અત્યારે. ૨૮
માન્ય ઉતાવળે મારીવાણી, નહિતો પ્રાણુની થાશે હાણી;
ધડ શિશ બે ભિન્ન કરીશ, મોતપાખે માનીતો મરીશ.” ૨૯
બાલી સાંભળી જનકી વાણુ, “સુણુ રાવણ શઠ અજાણુ;
શ્યામપંકજમાળ સમાન, પ્રભુજી જનમૂંઢ સમાન. ૩૦
કાં એ જીવ કાં તુજ તરવાર, પીટયા કંઠ મારે પડનાર;
દ્રઢનિશ્ચય મન એવો મારે, કર કરવું હોય તે તારે.” ૩૧
“ચંદ્રહાસ” પ્રતાપ અમાપ, મારો હરિ લે બુઝી પરિતાપ;
આવી પડતું મારે ઉર અટકી, એનાચંચળહાથથી છટકી. ૩૨
રઘુનાથ અનાથના નાથે, મને સૌપિ વિહાનજહાથે;
મને દુઃખ થોડે થોડે આપે, પુરિ ના કરે એ પરિતાપ. ૩૩
ચંદ્રહાસ તારી ફલધાર, શીતળકર્તા વિરહઅંગાર;
માણું સ્હાય માટે મારી બેની, એકીવારે પ્રાણુ હરિલેની.” ૩૪
એવાં વચન સુણી વળી મૂઠ, ધાચો મારવા બની અરૂઠ;
વારીરાખ્યો મંદોદરી રાણી, હિત સ્વામીતાજીન પ્રમાણી. ૩૫
રક્ષવાળણી દૈત્યજ્ઞીઆને, કહ્યું બાલાવી સહુકાને;
“વેગે સીતાને ત્રાસ પમાડો, પુરાં દુઃખ એને શિર પાડો. ૩૬
માસ દિવસમહિ સમજાવો, મારા વૈભવવર લોભાવો;
કહ્યું કાને જો નહિં ધારે, તો હું મારિશ આતવારે.” ૩૭
પછી ઘેર ગયા દશકંધ, છતાં લોચન વીશે અંધ;
અહિં કોપીને દૈત્યજ્ઞીવૃદ્ધ, કામરૂપ ધરી બહુમંદ. ૩૮
કોઈ વેષ ધરી વિકરાળ, ધાતી આવતી દેતી કાળ;
કોઈકોપ કરી એમ કેહેછે, “શીદ જનકી દુઃખ સહેછે”? ૩૯
તારું જય જો જોખન, દુખ વેઠીશ કેટલા દન;
કર કંથ રાવણુ બળવાન, સર્વો સાધવા થા સાવધાન.” ૪૦
કોઈ બોલેછે આંખ તરાડી, દંતિરેસરખા દંતુશળ કાઢી;
“કેમ જનકી કેટલી વાર! કરવાને રાવણુ ભરથાર.” ૪૧
“મુદાં જીવો ધરી બહુ રૂપ; આપિ બિપરાવે હે મુનિભૂપ;
કોઈકામાં ઉઘાડી કૃપાણુ; ધરીને બોલતી મંદવાણુ. ૪૨
સીતાને મારવાને ઉગામે; જનકકીતા જીવેય ન સામે;
ધરી ધૈર્ય રહે ધરણીજી; જાણી પ્રભુએ હું ઉપર ખીજ્યા ૪૩
વીજટા સહુને વારિ રાખે, શીદ આમ કરો અભિલાષે!
મ્હાં દુઃખાણીને દુખ દાહો. શીર પાતક શાને લોહો? ૪૪

૧. રાવણની તરવારનું નામ. ૨. હાથી.

એમાં આવે શું હાથ તમારે? ભુલ્યા હૃદયમાં શૂભ વિચારે;
મુખે નંપવા દો પ્રભુસારે, મુણે સ્વપ્ન મુણાકું માંડે." ૪૫

દોહરા.

"શંખણિ દૈત્યણિઆ તમે, મુણે સ્વપ્ન મમ સર્વ;
સેવો ચરણ સીતાતાણા; ઘણે તજ મન ગર્વ."
એમ કહી એ અવસરે; વૃદ્ધા ત્રિજટા વેશ;
રામચરણરત રૂડિ ઘણી, વિનય વિવેક વિશેષ.
ખોલાવી સહુને ત્યહાં, કહે સ્વપ્ન નિજ જેહ;
"શંખણિઆ તમ સાંભળો રામચરણ ધરિ નેહ.
જાણ્યે લકા નગરિને, કો વાનરને વેષ;
પ્રલયકાળના અનગથી, ખાળી નાખી ખેશ.
દારણદળ ખળદૈત્યનું, સર્વ કયું સંહાર;
કળમાં કો ઉગયું નહીં, પાણી પાણ પાનાર.
ખરાડ તન નગનો, દારણરૂપ દશશીશ;
મસ્તક સહુ મુડિત અને, ખોડત ખાડ વીશ.
રાવણ તે એવે રૂપે. દક્ષિણદિશ ભણિ જાય;
લંકા વિભીષણ પામિયો, દાતા શ્રીરઘુરાય.
આણુ ફરી રઘુભાણુની, નગરવિષે નિરધાર;
તેડી મંગાવી સીતા, શોભિત એકે' સાર.
મુણાવિ કહ્યું મેં સર્વને. એ સ્વપ્ન આ ઠામ;
આવિ ગચે દિન ચાર અવ, થયા મુણે સહુ આમ." ૮
વચન મુણી ત્રિજટાતાણાં, હરી સર્વ દિલમાંય;
પડિઆ જાનકિને ચરણ, તરત દૈત્યાણી ત્યાંય.
ન્યહાં ત્યહાં ગઈઆ સહુ, તે અવસર તતકાળ
વેદેહીના મનવિષે, ઝાઝી ઉપજે ઝાળ.
શોચ એ રિતે સર્વદા; સીતાના મનસાથ;
માસ દિવસ પછિ મારશે, મને નિશાચરનાથ.
તે અવસર ત્રિજટા કને, ખોલિ કમળ કરજેહ;
સીતાજી કરૂણાસ્વરે, હારી દુઃખથી હોડ.

લલિત છંદ.

જનનીત્રીજટા, દુઃખભાગ્યણી; વિનતિમારિતું, લ્યેખધીમુણી
તન તજય આ, ઝટ્ટ જે રિતે; કર ઉપાયતું, રહેવે પ્રીતે, ૧
દુસહવિહનું, દુઃખ દાહ્યું, સહુ નથી જતું, રે ઉભી ખૂન;
કરું હું એકકાં, કાષ્ટ કોડથી. રચું ચિતા રૂડી, હારિ હોડથી. ૨

૧. ખોળામાં.

૭૨ દયા ધરી, ધર્મમાવડી; વિપતિ મારિ આ, દખિનેવડી;
અનળ મેલને, એ ચિતાવિષે; ખળિ મરીશહું, ખેશિને રિશે. ૩
પુરાણ પ્રીતડી, તારિ જે ખરી. કર તું સત્યતે, એમ આદરી;
કરું વૃથા હવે, જત જવવું; દુસહવિહમાં, રોજ રીખવું. ૪
હૃદય વિધક, આતશૂળની. જનકજતાણી, વાણિ દુઃખની;
મુણિ શકે કહે, કોણ નિર્દયો; શ્રવણિ ત્રીજટા, દુઃખાણી થઈ. ૫
ચરણ લાગિને, વારિ રાખતી; અધિક દોહલા, દિન નાખતી.
"પ્રભુપ્રતાપ શું, જાણતી નથી; ખળ અપાર તે, શું કહું કથી. ૬
શિદ્ધસૂણિતું, થાયઆકળી; દિવસ દોહલા, સો જશે ટળી;
મુયશ જેમના, ચાદલાકમાં; મનુરાખ્ય ના, વિહશોકમાં. ૭
સજિ તું સ્નેહિને, કાલ આવશે; હણિ રિપૂ તને, તે મુકાવશે;
અનળનો અહીં, ક્યાંધી મળે; નિશિસમેકહ, કોણ ક્યાં પળે." ૮
૪ ઉચરિ એમ તે, ત્રીજટા પછી; ભુવન સંચરી, મહાદુખી થતી
૫ ઉરવિષે સીતા, શોચતી અતી; અરર શે રહી, આજ જીવતી. ૯

રાગ વેરાડીની ચોપાઈ.

૬ "અનળ મળે નહિં અહિયાં અરે, પાપી પ્રાણુ ન તન પરહરે;
૭ શૂળ મટેય નહીં માહરું, રામ પિના જીવી શું કરું. ૧
૮ પ્રગટ પીટયા આ પેખાયછે, ઉગાણઅંગારા ચળકાયછે;
૯ એકેય ઉતરી, અવનીવિષે, પૂજ્યખાઈ ન આવતો દિસે." ૨
દખિ ગગન શશિ શોળેકળા, ઉર વિચારે સીતા નિમળા;
"શું આ ઉદિત દિનકરે તે હશે, તાના નિશાસમે ક્યાંયિદિસે! ૩
ચંદ્ર હશે એ રૂપે રાજનો, કિણુ અમૃતખિદુ વરસાવતો!
૪ તન મન મારને ઝામતો, ચંદ્ર ના હોય એમ સંતાપતો! ૪
ગોળાછે ગરમીનો ખરે, દેહ દહન કરતો સંચરે!
૫ ક્યાંથી ગગન ગોળા ગરમીતણું, અક્ષમત એવો આપણો. ૫
૬ હોશે શૂ વજ્ર વાસવતાણું, જોઈ હું મનમાં ખી'તું ઘણું!
૭ વજ્ર ક્યાંથી હોય અકાશમાં, આન્યું હવે મારા અનુમાનમાં. ૬
૮ વાત્રમ વિરહણી જે તારણી, હું સરખી અતી મંદભાગ્યણી;
૯ પ્રાણુપવન તેના ભક્ષવા, કુચાદુખ સરવે ટાળવા. ૭
૧૦ ધ્રાતી આવતી નિશાનાગણી, તેના શિરનો તેજસ્વી માણી;
૧૧ કેવો ભયંકર ઝેરી હશે, વિરહગિનિજાણી માંજશે!" ૮
૧૨ પ્રાણુપવન આપવા ધીર ધરી, શાણી સીતા થઈ સાંતરી;
૧૩ "ભક્ષ્યમપ્રિછિનિજહાણુને, મહાદુખિઆગ મારા પ્રાણુને. ૯
વૃક્ષ અશોક મારી વીનતી, સાંભળ તું વદે સીતા સતી;
શોક હરણુ કરી કહું ખરું, સત્યનામ તું કર તાહરું. ૧૧
અંકર તારાં નિરમળ નવાં, પ્રગટ પાવક રૂપનાં હવાં;
એવો અનળમમકર આપને, આપું વિદાય મારા પરિતાપને. ૧૨

૨૭૮ રક્ષાપત્રી હનુમાને મુદ્રિકા નાખી, તેનું સીતાસમિપ આવવું. હનુમાને સીતા પાનાનું દુખ કરેછે. (સુંદરકાંડ ૫)

પ્રતિકુળ સર્વ થયાં મને અરે, મેલિ વિસારી ન્યારે રઘુવરે;
જમદિશ પાપે છાતી શું કહું, મારે હાથે હવે નિશ્ચે મરું" ૧૩
કેશપાશ નાખ્યો ત્યાં ગળે, નેત્રે આંસુ અઢળક ઢળે;
મરવાનું આદ્યું જેટલે, કપિવર ચિત ચેત્યો તેટલે. ૧૪
રામતાળાગુણ તે અવસરે, ગાવા લાગ્યો કપિ ઊંચે સ્વરે;
"ઇક્ષ્વાકુજમાં મહાખળી, દશરથભુપકૌશલ્યા નિર્મળી. ૧૫
કીર્તિ જેની શૌર્યલોકમાં, પાળે પ્રજને રહિત શોકમાં;
લક્ષ્મણામ રૂપે અભિનવા, ચાર ચતુરસુત ઉત્પન્ન હવા. ૧૬
જેષ્ઠ શ્રેષ્ઠ રામ શામળા, તાતવચન પત્રમાં નિકળ્યા;
સંગ લઘુબંધવ સુંદરી, વસુધા સઘળી પાવન કરી. ૧૭
પંચવટીથી તે સુંદરીતણું, હરાણ થયું પ્રભુ રોયા ઘણું;
શુદ્ધ લેવા કારણ સાંભળો, જડતજનનિ મુજને મોકલ્યો. ૧૮
સંપાતી વચને હ સતી, સંભારી મનમાં રઘુપતી;
આવ્યોહું સાગરકેડીઅહીં, અઘટિતમાહિઆચરશોનહી ૧૯
મૃતક છવાડણ વાણી મુધા, સાંભળી ચિંતતી જનકી બુધા.
"આકાશમાંથી અચરજ કરૂં, જે સુણી માઝું હેડું હસ્થુ. ૨૦
વાયુતણા મુસવાટ શું હશે, કે સ્વપન પ્રાણુપર વશે ?
કે શું શ્રમ, મુજને ભાસેતો ? કે શું છવડો જખમારેતો ? ૨૧
કુખાણીને નિંદા વેગળી, શુદ્ધી છતાં શ્રમ શાનો વળી !
ઐતપાવન વાણી મુધા, સત્ય હશે કે સરવે મુધા. ૨૨
ના ના ! છાત્ર આ જખમારેતો, પિણ પમાડવાને વારેતો ;"
એમ કહી મરવા આદ્યું, કપિએ તેવે કાતક કર્યું. ૨૩

દોહડા.

કરિ વિચાર કપિરાય મન. "હાં" કહિ મારી હાક;
નાખી મણિમય મુદ્રિકા, ક્ષમા ક્ષમા વદિ વાક.
"વિનતિ સાંભળી માહરી, દેખી દુઃખ અપાર;
અશોકવૃક્ષે આ દિધો, અનુપ મને અંગાર."
કેશપાશ તજિ તે સમે, ઉઠિ આસનથી આપ;
અગ્નિ જાણિ લિધિ મુદ્રિકા, મટાડવા પરિતાપ.
જેઈ મનોહર મુદ્રિકા, અધિક પ્રકાશિત રહેજ;
રામનામ અંકિત રૂકું, તરણિર જેવું અતિ તેજ.
ઝાળખિ રઘુવર મુદ્રિકા, ચકિત સીતાજી ચીત;
હર્ષ ખેદવશ હૃદયમાં, અકળાણી ઘણિ રીત.
"અન્ય અવધપતિરામને, છંતિ લાવે કો આમ ?
એવી ખિજિ માયાથકી, રચિ ન જાય અભિરામ."
"હે પ્રિયવાદી હેતથી, થા સન્મુખ કર સૂખ;
શકે મોકલ્યો સ્વામિનો, દૂર તજવા દુઃખ."

૧ વૃદ્ધ. ૨ સૂય.

સાંભળિ રનેહ ભયાં વચન, હરખી મન હનુમાન;
રામચંદ્રના ગુણતાણું, કરવા લાગ્યો ગાન. ૮
સાંભળિ તે સીતાતાણું, એ તક દુઃખ તમામ;
દૂર થયાં સહુ મનથકી, ઉર પામી આરામ. ૯
લાગી મુણવા શ્રવણતે, કામ રાખિ મન ઠીક;
આદીથકિ અંજનિસુતે, કથા રહી રમાણીક. ૧૦
ઉતરી હશે આવિયો, સીતા સમિપ કપિ. સાર;
અવળું મોહું કરિ ઉર્વિજ, ફરિ બેઠી તેવાર. ૧૧
અંતર વિસ્મય અંજનિજ, ? "કારણ શું હે માત ?
આવ્યો પ્રભુનો મોકલ્યો, શુધ લેવા સાક્ષાત. ૧૨
રામદૂત હું હે જનનિ, શીદ ધરો સંદેહ;
સત્ય ખાઈ સોગન કહું, તમે કહો જે તેહ. ૧૩
આ મનહર અતિ મુદ્રિકા, આણી મેંજ સહેત;
અધાણીમાં આપવા, તમને મળતાંવેત. ૧૪
કરથી ઉતારિને મને, આપાંછે રઘુરાજ;
પ્રભુમતાપ અહિં આવિયો, તમ શુધ લેવા કાજ. ૧૫
કહે સીતા કપિરાયને, પ્રેમે તેહ પ્રસંગ;
"નરને તે વાનરતણો. હોય કયાંયિ કહો સંગ ?" ૧૬
સંગત થઈ મુગ્રીવરા, તે સહુ કથા પ્રસંગ;
વરણિ કહ્યોવેદહિને, કપિરાયે સઉમંગ. ૧૭
સત્ય વચન સતિ સાંભળી, કપિવરનાં સંપ્રીત;
ઉપન્યો ઉર વિશ્વાસ તપ, સન્મુખ બેઠી સીત. ૧૮
જાણ્યો મન ક્રમ વચનથી, દીનબંધુનો દાસ;
ઉર્વિજ અંતરવિષે, અધિક પામિ ઉલ્લાસ. ૧૯
જુકતે હરિજન જાણિને, પ્રાંઠ વધી મન પ્રીત,
૧ સજળ નેત્ર તન પ્રફુલ અતિ, વદે વચન શુભરીત. ૨૦

રાગ રામગ્રી.

વેદમાં વનમાં વનવસે (અંદાજ.)

૩ "સાંભળ કપિવર રનેહથી, વડી દુખાણીની વાત;
વારૂ થયું વિરા આવિયો જોવા દુખાણીની જાત.
૪ સાંભળ. ૧
બુડતો હતી પ્રભુવિરહના, ઊંડા અંબુધિમાંય;
૫ હ્હાણુરૂપી વિરા તૂં થયો. કષ્ટ ના હવે કાંય.
સાંભળ. ૨
૬ કુશળ કહે હવે હે કપી, ખાડુ જડી ખલિહાર !
સુખિઆતો છે કે સાનુજ ખલૂં કુપાના કરનાર ?
૭ સાંભળ. ૩

૧ અંજનનીનો પુત્ર હનુમાન.

કોમળ ઉર રઘુરાયનું, રૂપ મુનિમન ચાર ;
કિકરિપર કોણુ કારણુ, કયું હૃદય કંકાર ?

સાંભળ. ૪

રહેજ વાણી મારા સ્વામિની, જન સુખમદ સાર ;
સંભારેછે કે મને કદી, રઘુપતિ અતિ પ્યાર ?

સાંભળ. ૫

ક્યારે થશે કપી માહરાં, રહેજ શીતળ નેત્ર ;
શ્યામ કોમળ તન સ્વામિનું, નીરખી રૂપસૈત્ર.

સાંભળ. ૬

જેને વિરા પડી એકલી, દીનબંધુથી દૂર ;
કેવાં કયાં હશે એ ભવે, કોટિ કરતવ્ય દૂર ?

સાંભળ. ૭

મુખ દુખ હોયછે સરવને, આતો આડો આંક.
કુખની ઘડી મારી રહુડી, રાંકને કરી રાંક.

સાંભળ. ૮

સંસાર સહુ આજે સુખીયું, દષ્ટિ નહિ કોઈ દુઃખ ;
એમાં કરમ એક આપણાં, રહિ સ્વામી વિમુખ.

સાંભળ. ૯

વાંક વિરા નથી કોઈના, લખ્યા વિધિએ લેખ ;
ભોગવું દુઃખ વિચોગનું, કહી કરમની રેખ.

સાંભળ. ૧૦

રામચરણ નિરખ્યા વિના, જીવતી છું મરેલ ;
સાંભરેછે ત્યારે ઉરવિષે, તમ રેણય તેલ.

સાંભળ. ૧૧

નિશદિન વળિ નિશચરતણા, માથે માટો છે ત્રાસ ;
પ્રાણુ રાખું કોણુ પેરથી ? દીનબંધુના દાસ !

સાંભળ. ૧૨

દારણુ દૈત્યણિઆ ઘણી, બી'વરાવે બહુજ ;
શું કહે હે વિરા ક્યાં જડો ? રાખે તેમ રહુજ.

સાંભળ. ૧૩

જ્યાં ન તેહ જ્યાં પડે, ન સુણ્યાં તે સુણાય ;
રહેવાં પડે ન સહેલજે, પાપી પ્રાણુ ન જાય.

સાંભળ. ૧૪

સાંભરેછે જ્યારે સરવથી, મારાં કરતવ્ય દૂર ;
આલ્યું રે'તું નથી હે વિરા, મારૂં ઉભરાતું ઊર !

સાંભળ. ૧૫

દાના દિએરિયાને મેં કહ્યાં, એવાં વચન અનેક ;
શુધ બુધ જાય સંભારતાં, હું અભાગણી છેક.

સાંભળ. ૧૬

લાગ્યું સહોદરનું ઉરે, દીનબંધુને દુઃખ ;
તેહ વાંકે શું વિસારિને, કરી છેક વિમુખ.

સાંભળ. ૧૭

ક્યારે આવે મારા કંથજ, રૂપાળા રઘુરાય ;
જેને વિરા અહિયાં હવે, હુંથી રહું કયમ જાય ?

સાંભળ. ૧૮

વચન ન આવે મુખે કરું, કે' લોચન ભરી નીર ;
“છેક વિસારી મૂકી મને, રામ શ્યામશરીર.”

સાંભળ. ૧૯

વિહુવ્યાકુળ અવિલોકિને, ઉર્વિજને અપાર ;
કોમળ વિનિત વચન વદે, કપિવર સુખકાર.

સાંભળો દેવિ સુલક્ષણા. ૨૦

“સાનુજ કરાળ સદાયછે, રૂપાળા રઘુવીર.
કુખિઆ તમારા કુખધકી, ભરે લોચન નીર.

સાંભળો. ૨૧

એણું ન લાવશે અંતરે, મારી માવડી એમ ;
તમ કરતાં બહુ રામનો, તમ ઉપર પ્રેમ.

સાંભળો. ૨૨

રામસંદેશો સાંભળો, જનની ધરી ધીર ;
એણું કહી ગદગદ થયા, આવ્યાં નેત્રમાં નીર.

સાંભળો. ૨૩

“હે મારી હરિવદની અહીં, તુજ પામે તમામ !
વિપ્રિત થઈ પડી વસ્તુઆ, મન ના રહે ઠામ.

સાંભળ. ૨૪

ના ગમે તરૂનવાંકર મને, લાગે આવ્ય સમાન ;
ચંદ્રકિરણ તો વેરાણુ થઈ, બુલાવે તન ભાન.

સાંભળ. ૨૫

સૂર્ય સદાય સંતાપનો, આપનો અતિ દુઃખ ;
કાળરાત્રી સમ રાતડી, બેસી રહું અધોમૂખ.

સાંભળ. ૨૬

દિન જાયછે તો જતિ નથી, રાત તારે વિચોગ ;
જાય સહ્યા નહીં મેં જરા, વાલિ તુજ વિહંગ !

સાંભળ. ૨૭

અંબુજવન અહિયાં મને, ભાસે ભાસાનાં વન ;
તમ તેલ જાણ્યે વરસતો, પ્રત્યેનો પરજન્ય.

સાંભળ. ૨૮

જે તરૂતળ રહું તે કરે, પ્રાદ પીડ શરીર ;
લાગેછે સર્પના આશાના, મને ત્રિવિધ સમીર.

સાંભળ. ૨૯

ઉભરો મરે કલ્પે કોઈને, હલક કુઃખ હોય ;
કોને કહું હું હે કામની, અહિં જાણે ન કોય ?

સાંભળ. ૩૦

સરળ તારા મારા સ્નેહનું, તત્વ તારૂં જોઈ ;
મન જાણે છે એક માહરૂં, નથિ પિસરતો નેહ.

સાંભળ. ૩૧

તે મન મારું રહે સદા; પ્રેમદા તુજ પાસ ;
જાણી લગે એટલાજમાં; પ્રોત્તરસ ગુણરાશ.

સાંભળ. ૩૨

સાંભળી પ્રભુનો સંદેશડો, ધેરહી તે વાર ;
પ્રેમનિમગ્ન થઈ ઘણી, શુદ્ધિ તનની ન સાર

સાંભળ. ૩૩

હવંઆમું આપ્યાં આખમાં, કહે વળિ કપિરાય ;
ધીર ધરે માતા જનકી, સદા રામ મહાય.

સાંભળ. ૩૪

સેવક સુખપ્રદ વિશ્વમાં, રૂપાળા રઘુવીર.
સમગ્રે તેને મારી સ્વામિનિ, ઘનશ્યામ શરીર.

સાંભળ. ૩૫

પ્રભુના પિચ્ચાને રામની, ઉર્વિજા ઉરમાંય ;
ત્યાગો વિક્રમતા તનયકી, કષ્ટ ના હવે કાંય.

સાંભળ. ૩૬

ખાણુ અનળ રઘુભાણનાં, દૈત્યવંદ પતંગ ;
ખળિ મરશે ન્યારે કોપશે, સારી પેઠે શ્રીરંગ.

સાંભળ. ૩૭

આવડો કલ્પાંત ના કરો, ધરે હૃદયમાં ધીર ;
થોડે દાંડે અહીં આપશે, રામ સ્થામ શરીર.

સાંભળ. ૩૮

શોધ પામ્યા હોત શ્રીપતી, તો ન કરત પિલેખ ;
જાણુ કઈ જઈને હવે, રચાવું રાણુસ્થંભ.

સાંભળ. ૩૯

રઘુવરખાણુ રૂપી રવી, હવે સત્ય ઉદિત ;
રાત નિશાચરચુથતાળી, ક્યાં સંતાશે હે સીત !

સાંભળ. ૪૦

હમાણું હે હરિવદનિ હૂં, રોળી રાવાણુ રાય ;
લઈ જઈં તમને લક્ષ્મ્યા, રઘુવીર સહાય ;

સાંભળ. ૪૧

આશા નથી પ્રભુની મને, કરવાને એકું કાજ
રામની આણુ હે માવડી, લેતાં આવે છે લાજ!

સાંભળ. ૪૨

જનની જરૂર ઉરે ધરે, થોડાદિન મુઠી ધીર ;
કપિદળ સહ અહીં આપશે, રૂઠીને રઘુવીર.

સાંભળ. ૪૩

દારણુદળ ખળ દૈત્યને, મારી મ્હોકમ માર ;
જાશે લઈ જગદીશ તે, તમને નીરધાર.

સાંભળ. ૪૪

ચૈદમુવન યશ નિર્મળા, નારદાદિ મુનીયા ;
ગાશે ઘણા ગાજી ગાજીને, "એવો કૌશલાધીશ."

સાંભળ. ૪૫

દોહરા.

સાંભળિ કપિનાં વચન શુભ, સીતા પુછે સમીત ;

"હું સુત કપિ સહુ તુજ સમા, છંતવાની શી રીત ?"

૧

દારણુ દૈત્ય સુભટ મહા, અતિ ખળાદય રાણુધીર ;

છંતશે શું કપિ તેમને, તુજ સમ લઘુ શરીર.

૨

મારા હૃદયવિષે કપી, થાય પરમ સંદેહ ;

સાંભળિ તે સમિરાત્મજે, પ્રગટ કર્યો નિજદેહ.

૩

સુવાણુ મેરૂ સમાનનું, શોભિત પ્રાદ શરીર ;

સમરભયંકર ભાસતો, અતિ બસાદય રાણુધીર.

૪

હૃદય ભરોસા આપિયો, સીતાને તવ સાર ;

વળિ લઘુરૂપ અંજનિમુને, લોધું ત્યાં તે વાર.

૫

"સુગુ મા શાખામૃગતાણુ, નહિ બુદ્ધિ ખળ વિશાળ ;

પ્રભુપ્રતાપથી ગરૂને, ખાય પરમ લઘુવ્યાલ."

૬

મન સંતોષ મહા સુભગ, સુણિને કપિવરવાણુ ;

તન પ્રકુલ લોચન નિરે, ધન્ય ધન્ય રઘુભાણુ

૭

ભકિત પ્રતાપ અમાપની. મિશ્રિત ખળ વળિ તેજ ;

રામતણા પ્રિય જાણિને, શુભ આશિષ દિધિ રહેજ.

૮

"અજર અમર ગુણનિધિ અજય, થજે સૂત સહુધીય ;

સ્નેહ રામ કરશે સદા, પ્રાણુધિ ગણુશે પ્રીય."

૯

"પ્રભુ અપાર કરશે કૃપા," સાંભળિ એકું કાન ;

નિર્ભર પ્રેમ મગન ઉરે, હવંપત હનુમાન.

૧૦

કપિવર વારંવાર તવ, સતિ ચરણુ ધરિ શીશ ;

વદે વચન કરજોડિને, મહામતિ સુણા મુનિશ.

૧૧

"કૃત્ય કૃત્ય અવ હું થયો, મહાભાગ્યનિ હે માત ;

સુણિં અમોઘ આશીષ તમ, સુખપ્રદ જગવિખ્યાત."

૧૨

અપવાસી બે દિવસનો, હે જનની હું હાલ ;

તમ દરશન કરિને હવે, કઈ પારણું આકાળ.

૧૩

વળિ આ સુંદર રૂઝ ઘણાં, લાગ્યાં લચકાલોળ ;

લાગિ સુધા નિરખી મને, કહો ખાહું કરિ ખાળ.

૧૪

અરરર કરવા પૂત્રને, પ્રીતિ પ્રા'ણાચાર;
એટલૂં નથિ મુન્કને, અન્નાદક આવાર.,,
“અરે માત અંતરવિષે, એવું આણું ન લાવ;
કપિ સ્વભાવ ફળ દેખિને, ઉપન્યા અંતર ભાવ.
જકતભરણિ અનપૂરણા, સેવ્યનિ સહુ વિધિનેય;
અંખા એવું ન ઉચરિએ, દીધું મને અદેય.
રહ્યા ભલે રખવાળ બહુ, જોરાવર ઝૂંઝાર;
તનમાં મને ન તેમનો, ભય લગાર નિરધાર.
મુખ તમ જે મન માનશે? તો પછિ કોની બીક;
કાળનોય પાણ કાળ છૂં. રામપ્રતાપ અધીક.,,
જાણિ બુદ્ધિબળ પ્રાઠ કપિ, સીતા કહે જ શૂર;
રઘુવરચરણ હૃદય ધરી, ખાને ફળો મધૂર.”

રોળાવત.

કર સંપુટ કરિ કપી, ચરણરજ શીશ ચઢાવી;
ખાગવિષે બળધામ, પ્રવેશ્યા રિશ ઉર લાવી.
મન વિચાર કપિરાય, કરેછે ફરિ ફરિ એવો.
“આવ્યો કો જાણુશે, રામદૂત જમદૂત જેવો.
જાહે એમનો એમ, શોધ લઈનેજ સીતાની.
અધમ ગણાઉં પ્રથમ, મહા કાયર લે માની.”
હૃદય એવું અનુમાનિ, અંજનીસુત હનુમાને;
વન કરવા પિદ્ધસ, લાગિયો નેટ નિદાને.
ખાય સકળ ફળ પ્રથમ, પછી તરૂં સમુળ ઉપાડે;
શિર ફેરવી સંગેષ, ધીજ ધરણિપર પછાડે.
કપિએ ક્ષણમાત્રમાં, પ્રીય વન રાવણકેરૂં;
અશોક શોકક કયૂં, તોડિ કુળદેવીદેરૂં.
રહ્યા હતા રખવાળ, દેવિમંદિર સાચવવા;
કૃતાંત સમ કપિ દેખિ, લાગિયા સરવે લડવા.
મારી મ્હોકમ માર, કુચો કપિકુંજર કોડે;
લોહસ્થંભ ઉખેડિ, હઠાવ્યા સહુને હોડે.
ક્રોધ કરી કપિરાય, કેશ પકડે જઈકોના;
ઉડી ગયા મુખહોસ; સર્વ વન રખવાળોના.
પૂછે પડિ તવ પાય, જનકીને કરજોડી;
રહિ જે રખવાળણા, સંભિત સમિષે જઈદોડી.
“કપિવર છે આ કોણ, માડિ સરવે કો' માંડી;
“સત્ય ત્રીજટા સ્વપ્ન,” શોક બિંક સરવે છાંડી.
“હું નથિ જાણતિ કરૂં, કુખે આકુળખૂ આતિશે;
દુખનિમારિને કાંય, આશાપાશનું ન દીસે.”

કપિએતો કરિ ક્રોધ, રોળ વાલ્યા રણમાંહે;
૧૫ સુભટ મારિયા સર્વ, થયા સન્મુખ જે ત્યાંહે. ૧૩
રહ્યા મારતાં જેહ, છવ લઈ નાઠા ત્યાંથો;
૧૬ જઈલેકેશ સમીપ; જાણુ કયું જઈવનમાંથી. ૧૪
“નાથ એક કપિ આજ, આવિયો મહા ઝુઝારી;
૧૭ અશોક વન આપણું, ઉજડ કયૂં રક્ષક મારી. ૧૫
ખાઈ સકળ ફળ પ્રથમ; પછી તરૂં સમુળ ઉપાડી;
૧૮ જ્યાં ત્યાં સહુ સુભટને, મારતો ધરણિ પછાડી. ૧૬
પ્રિયવનનો વિધ્વંસ, સાંભળી રાવણરાયે;
૧૯ લક્ષ દૈત્ય દારૂણ, મોકલ્યા જે મ્હોકાયે. ૧૭
દારૂણ દળ દૈત્યનું, આવતૂં દેખી એવો;
૨૦ ગરજ ઉડ્યો હનુમાન, પ્રલયધન ગરજે જેવો. ૧૮
કપિરાયે કરિ ક્રોધ, સર્વ નિશિચર સંહારી;
ગડદા પાટુ પ્રહાર, કેટલા રોળી માર્યા. ૧૯
રહ્યા મારતાં અર્ધ, પ્રાઠ પોકારો કરતા;
૨૧ ગયા દૈત્યપતિ પાસ, સભય મુખ વચન ઉચરતા. ૨૦
રોષ કરી રાવણે, મોકલ્યો અક્ષકુંવરને;
૨ સુભટ લેઈ આલિયો, છતવાને કપિવરને. ૨૧
છનિશ આયુધ સજ, ટોપ બખતર ભિડિ અંગે;
૨૨ અશોકવન આવિયો, અક્ષકુમાર ઉમંગે. ૨૨
૩ જોયો જઈ મ્હાજોધ, પ્રથમ દુર્વચનો કહિને;
૨૩ વદે પછી કપિપ્રતી, મૂઠપર તાલ દધને. ૨૩
૪ “જે ન મારૂં જુધ્ધમાં, નામ અક્ષય નહિ મારૂં;”
૨૪ હસી કહે હનુમાન, “જેવું બળ યુધમાં તારૂં.
૫ બુલી પાડતાં નામ, ક્રોધિતારીજ બિચારી;
૨૫ ક્ષય કરીશ ક્ષણમાં, માર મ્હોકમ રણ મારી.,,
૬ એમ કહી તરૂં એક, ઉપાડ્યું જટ રણરાઢે;
૩૬ કપિકુંજર ગરબિને, કૂદિએ બળ અતિગાઢે. ૩૬
૭ શિરપર ફેરવિ વૃક્ષ, કટકટાવી રદ રીશે;
૨૭ જાપટયું અતિ જોરમાં, અક્ષકુંવરને શીશે. ૨૭
૮ રોળિ રોળિ મારિયો, પરાણે પ્રાણ તબલ્યો;
પછિ કપિવર સહુ સુભટ, તાણી સનમુખ જટ આવ્યો. ૨૮
૯ માર્યા ભટ કેટલા, કેટલા રોળી રોળી;
૨૮ કેટલાક લપડાક, મુઠિએ કો રગદોળી. ૨૮
૧૦ નાઠા વાટ મુકાવિ, કેટલા પ્રાણ લઈને;
૩૦ રાવણને કયું જાણુ, યુધમાંથી ખસિ જઈને. ૩૦
૧૧ “મરકટ ભટ છે વિકટ, નાથ બળધામ ઝુઝારી;
અક્ષકુંવર આપનો, મરકટે નાખ્યો મારી.” ૩૧
૧૨ સર્વ સેન્ય સંહાર, કોથિ સન્મુખ ન ટકાએ;.,,

સુણિ સુતવધ તેવાર, રોષ કિધ રાવણગચે.
 મેઘનાદ બળવાન, મોકલ્યો શૂર ચઢાની ;
 કરી રાવણી કોપ, વેર અંતરમાં લાવી.
 "મારિશ નહિ તેહને. લાવ્ય બાંધી મુજપામે ;
 ક્યાંનાછે એ કપિ ? જોઈ બ અહિ ઉપહામે."
 અગ્નિન ચોધ્યા સંગ, હંદ્રજીવ ચઢ્યો ઉમંગી ;
 બંધુનિધન સુણિ કાન. કોધ ઉપજ્યો ઘનરંગી.
 દિહો ફરચિ આવતો, હંદ્રજીવને અંજનિજ ;
 "દારૂચુભટ આવિયો," જાણ્યુ મનમાંહે રીઝયે.
 કટકટાઈ રદ રિશે, ગર્જ કપિફુજર ધાચો ;
 અતિ વિશાળ તરૂં એક, ઉખાડી સન્મુખ આવ્યો.
 આપટયું અતિ જોરમાં, કર્યો રથ ગુણ સંપુરણ ;
 પિરથ ધચો તેવાર. હંદ્રજીવ અતિ બળિયા પાણ.
 સુભટ તેહની સંગ, હતા અતિ રણસૂત્રારી ;
 જાલિ જાલિ ઝીંકતો, તેમને કપિ બળ ભારી.
 ભચરડિ નિજ તનસાથ, કટકા હણ્યા કચરડી ;
 નિરખી કપિ બળધામ, છા લઈ નાઠા મરડી.
 મારિ સર્વને માર, પછી કપિફુજર કોડે ;
 હંદ્રજીવ સન્મુખ, હાક મારી જઈહોડે.
 ભિડયા મહાભટ બેપ, પરસ્પર મુખે પ્રચારી ;
 જાણ્યે બે ગજરાજ, લથોબથ ઉન્મદ ભારી.
 મારિ મુદ્ધિકા એક, વૃક્ષપર જઈચઢિ બેઠો ;
 હંદ્રજીવ મુર્ચ્છિત, પૃથ્વીપર પડિઆ હેઠો.
 વળિ મુચ્છા ઘડિ એક, ઉડ્યો ઘનનાદ કરીને ;
 માયા કરી અપાર, અધિક અંતરમાં ડરિને.
 "જુધે હંધો ન જાય, સમરબંડો સમિરાત્મજ ;
 દાસ રામચંદ્રનો, જેનિ શરણિ હરિ હર અજ.
 સાંધ્યુ તવ પ્રજ્ઞાસ, કોપિ લંકેશકમારે ;
 એકું દેખિ અંધાર, કપી મનમાંય વિચારે.
 "જો ન માનશું આણ, પ્રજ્ઞશરની આવરે ;"
 અતિ મહિમા એહનો, જશે નહિ તો અત્યારે."
 માર્યું પછિ પ્રજ્ઞાસ, કોપ કરિ કપિને જ્યારે ;
 ખગદળ પડતાવેત, પરાભા પામ્યું ભારે.
 કપિને મુર્ચ્છિત જાણિ, આણિ ઉર રીશ ઘણેશી ;
 નાગપાશ મૂકિને, બાંધિ લીધો કપિ ઘેરે.

દોહરા.

"હે ભવાનિ જપિ જગતમાં, નિર્મળ જેનું નામ ;
 કાપે તર જ્ઞાની ઘણા, ભવબંધનો તમામ.

- ૩૨ આવે દૂત શું તેમનો, બંધન તજે કદાચ ?
 પાણ પ્રયુક્તજગજાન કપિ, બંધાયો નિજકાય." ૨
- ૩૩ કપિ બંધન સુણિને શ્રવણ. આવ્યા દૈત્ય અપાર ;
 કોતક માટે લાપિયા, રાજસભામોઝાર. ૩
- ૩૪ નિરખી જઈને કપિવરે, રાવણસભા અભીત ;
 કહિ ન જાય પ્રયુક્ત કરી, કવી મુખે કો રીત. ૪
- ૩૫ ઉભા રહ્યા કરજોડિને, સુર દિગ્ગજ સહુ ત્યાંય ;
 ભૂકટિ વિલોકે સકળ તે, અતિ સભીત મનમાંય. ૫
- ૩૬ પ્રતાપ દર્ખો પ્રાદ તે, કપિને બીક ન કાંય ;
 જ્યમ અશંક ઉગારિ ઉર, ઉગરવૃથની માંય. ૬
- ૩૭ કપિ નિરખી રાવણ હસ્યો. કહી મુખે દુર્વાદ ;
 સુતવધ ઉર સંભારિ વળિ, ઉપજ્યો અધિક વિષાદ. ૭
- ૩૮ રોષ કરી લંકેશ તવ, કહે કપીને કોણ ;
 "કોણ કયાંયિ તું આવિયો, વદ તે સાચાં વેણ ? ૮
- ૩૯ કોના બળે કરી અને, વન કીધું વિધ્વંશ ?
 વિસરે નહિ મુજને જરા, સુતવધકેરો ઇસ. ૯
- ૪૦ શું કાને નથિ સાંભળ્યો ? મુજને તે કોવાર ;
 અશંક જોડ તને અતી, હે રાઠ ભડ અવતાર. ૧૦
- ૪૧ હે રાઠ શા અપરાધથી, માર્યા દૈત્ય ઘણાક ;
 પ્રાણુનિ બાધા શું ન હતિ. તનમાં તને જરાય ?" ૧૧
- ૪૨ સુણિ સમિરાત્મજ તે સમે, વદે વાણિ બંભીર ;
 "સાંભળહે લંકેશ અવ, શુધ્ધી રાખિ શરીર. ૧૨

અંદાજીડા છંદ.

- ૪૪ "રચે કોટિ પ્રજ્ઞાંડ જેના બળે આધમાયા ઉમંગી,
 રૂડી પામિ આજ્ઞા વિરંચી હરી શીવ તે ધાય સંઘી ;
 ૪૫ સુજેછે વિષોપે હરેછે સદા સુણ લંકેશ શ્રાપી,
 પ્રયુક્તા તું તેની પ્રિછેછે ઉરે હું કહું છું તથાપી. ૧
- ૪૬ વડા રોધવને વન સુદાંત પ્રજ્ઞાંડ જેના બળેથી,
 ધરે મસ્તકે શેષ નિત્યે હજારો મુખોએ તળેથી ;
 ૪૭ ધરે દહ જે સુરત્રાતા સદા વીવિધી વિશ્વમાંહે,
 તું જેના શકોને રૂડી શીખ દેવા ગ્રહી સુરખાંહે. ૨
- ૪૮ વળી તોડયું છે જેમણે શીવકોદંડ લીલા કરીને,
 સભામધ્ય તું સોત સૌ ભૂપનો મદ હોડે હરીને ;
 ૪૯ વડી શક્તિવાળા ત્રિશીરા ખરાદિ અને વાળિ એવા,
 હણ્યાછે ઘણાએક હેલાનિમાંહે મહાકાળ જેવા. ૩
- અને જેતાણા રંચ જોરે, હંધું છે સહુ જકત ભારી,
 હું છું દૂત તેનો હરી આણિછે જેનિ તે પ્રીય નારી ;

હું બાણ હું સૌ તારિતો જે પ્રભુતા રહી એક કોરે.
શહસ્રાન્તુને બાંધિ રાખ્યો હતો રાઠમાં છતિ નેરે.
કરી યુદ્ધ વાળિનિ સાથે રૂડિ પામિયો કીર્તિ આજી,
યદન રહ્યો નવન પાતાળમાં જે મરે શો ન લાણી!"
કપીવેણ એવાં સુણીને હર્યો ઊર સંકોચ પામી,
વદહે વળી અંજનીસુત "શું તું હમોં હરામી."
ફોગો પ્રાશિયાં ભૂખ લાગી હતી મૂળને શું ડરાવે?
ઉપેડયાં તરૂં તાહારાં તે કપીકૂળકેરા સ્વભાવે;
અતી પ્રીય છે પંડ પોતાતણા સર્વને પેખ ભાઈ,
મને મારવા લાગિયા દૈત્ય તારા બધા ધાઈ ધાઈ.
મને મારિયો જેમણે તેમને મારિયા મેં સન્નેરે,
લઈ બહાર આવ્યો વળી તાહરો પુત્ર થે તેનિ કોરે;
પછી તો "દિવ્યે રામ તેને ખરી" છત તે જુદાંમોંદે,
મરેલો પડ્યો મુદ્ધિકાએ જઈ જો તે તું તે પુત્ર ત્યાં.
મને લાજ બાંધ્યાતણી ના કરી સત્ય કું તે કહુંહું,
પ્રત્યુ માહરા દીનબંધુતણુ કાર્ય કર્યા ચહુંહું;
કરૂં વીનતી હાથ નેડી તને તું હડીલાઈ ત્યામી,
સુણી લેનિ તું શીખમારી મહા મોહનિદ્રાધિ જામી.
તું તારે ઉરે જો વિચારી કરી બુદ્ધિશાળી હરીને,
ભણ લે તણ બ્રમ જે ભક્તના કુખહારી હરીને;
સુગમરને સર્વને કાળ જે ખાયછે પ્રાઈ પ્રીતે,
તું જો કાળ તે જોનિ બીકે બીહછે અહાનીશ ચિત્તે.
કદાએ ન તેવાનિ સાથે હડીને વડું વેર કીજે,
તું દે જાનકી સત્ય મારે કહે તો રૂઝ્યો રામ રીઝે;
રઘુનાથજે દીનબંધુ અધારી ગચે શણું તેની
સહ વાંક તારા વિસારી તને રાખશે માનિ લેની?
રઘુનાથ ચણાગ્યુજોનો ઉરે ધારિ આધાર સારો;
રૂઝ રાજ્ય લંકાતણુ બોગવી લે સહ મુખ આરો;
ઋષીનાથ પૂત્રસતની કીર્તિના રવચ્છ મૂધાનિધીમાં,
ન થા ગદ્ય કાળો તું તારી સદા તામસી પ્રકૃતીમાં.
ન સોહામણી વાણિ લાગે કદી રામના નામ પાખે;
વિચારિ તું જો મોહને મદ ત્યાગી ઉરે સામિલાખે;
ખણેલી ઠણેલી ખહુ ભૂષણલંકૃતી કોઈ નારી;
ન શોભે વિનાવચ્છ તે તારણી હો ભલે સૌથી સારી.
સદા રામવીમૂખ પામ્યા પ્રભૂતા તથા સંપત્તીને;
ગણેા તેહ પામ્યા ન પામ્યા સમાને મળી કૂમતીને;
નહીં જે નદીમૂળમાં પાણિ તે વૃષ્ટિમાંહે ભરાઈ;
ગચે વૃષ્ટિ તેવી નદી તો પછી ઝટ જાએ મુકાઈ.
કહું હોઈ સંકટપ લંકેશ હે સૂણ તું હીતવાણી;
રઘુનાથવીમૂખનો કો ન ત્રાતા તું લે સત્ય જાણી;

સદાશીવ વિષ્ણુ પિરંચી તને રામનો દ્રોહિ બાણી;
૪ નહીં તે શકે રાખે રણું તને પાપિ પૂરો પ્રમાણી. ૧૪
ખહુ શૂળદાતા મહામોહનું મૂળ નિર્મૂળકારી;
અભીમાન અજ્ઞાન ત્યાગી ભણ લે કપાળ ખરારી;
કહી યદ્યપી એ રિતે હીતવાણી કપીએ અતીશો.
૫ મુલકતી તથા નીતિ મિશ્રીત સારૂ થવાના સુમીષે."

હરિગીત છંદ.

હસિ બોલિયો તવલંકપુરપતિ, અધમ અભિમાની અતી;
૬ "મળિયો જુઓ આ કીશ ગુરૂવર, આજ અમને મહામતી;"
કરિ કોપ મુકિ આરોપ ચોંપે, બળધિ બોલી ઊઠિયો;
"ખજ મૃત્યુ તારૂં સમિપ આવ્યું, રાય રાવણ રૂઠિયો. ૧
૭ લાગ્યો તું શિખ દેવા મને અહિં, પરમ લઘુ કપિ પામરા
મુજ સૂત અક્ષય રક્ષકોને, મારતાં ન ડરો જરા!"
અવજો થઈ તવ ઊચર્યો મુખ, કોધ કરિ કપિરાજ તે,
"અતિશો મતી તુજબ્રમિતભાસે, પ્રગટ મિથ્યુ મેંઆજતે." ૨
૮ સુણિ વ્યંજ વચન પલંગનાં મન, રીશકરિ કહું રાવણ,
"ઝટ છવલ્યો નિશિચર મળીસહુ, મૂઠ કપિનો મહારણું";
સુણતાં વચન ધાયા સહુ જાણુ. મારવા માગ્તિને,
સચિવો સહિત તવ આવિયા ત્યાં, વિભીષણુ ઉર હર્ષિને. ૩
૯ નમિ બ્રાતચરણે વિનય કિધ ખહુ, કહું વળી કર જોડિને,
"યમદૂતનેય ન મારિએ કદિ, નીતિ વિરોધે દાડિને;
તમ અન્ય દંડ કરે કરો તે, સચિવ સહુના સંમતે;"
સરવે કહું "ઠિક નાથ એ મત, વિભિષણુ કહું જોરતે." ૪
૧૦ હસિ બોલિયો દશમૌલિ સુણિ તવ, "અંગ ભંગ કરી કપી,
પછિ મોકલી દા અહિંએ એ વધ, ચોગ્યદીસે યદ્યપી;
નિજ પુરુષની મમતા ધાણી મન, હોયછે કપિ સર્વને,
પટ બાંધિ બોળી નેલમાં, સજગાવિ દો સઃગર્વને. ૫
૧૧ વાણુ પૂચ્છ બાંડો થઈકપીવર, અહિંધિ જશે ન્યાહરે,
નિજ નાથનું ઉપરાણું લઈને, આવશે શઠ ત્યાહરે;
કરિ અધિક જેનિ વડાઈઆહંમાં, અધિક ગર્વાતુર બાણી,
નજરે વિલાકયુ તો ખરા અહિં, વારૂ પ્રભુતા તેતણી!" ૬
૧૨ સુણિ વચન કપિ મનમાં હર્યો તવ, વદન કાવકુ રાખિને,
થઈ સહાય શારદ જાણ્યું મન મેં, યશતાણુ અભિલાખિને;
ગવાણુવચન સુણિ સર્વ નિશિચર. અધર પીસિ કમર કરી,
૧૩ ઉઠે લાગિયા વીંટાળતા પટ, હૃદયમાંય હસી હસી. ૭
પટ નેલ ઘી સહુ નગરકેરે, રહ્યું નહીં મુનિરાયજ,
કૌતક કરી કપિએ વધાર્યું. પૂચ્છ રામ સહાયજ;

૨૮૪ સાવળુંગી લંકા બાળી, સીતાપાસેથી અંધાળીમાં યુગમળી લઈ હનુમાનનું કરી સમુદ્ર અંબલંબવું. (સુંદરકાંડ. ૫.)

પુરવાસિ કૌતક નિરખવા સહુ, આવિયા મળિ મેદની,
પુરુષમાં પ્રહાર કરે ચરણનો; મન સમજ નહિ ભેદની. ૮
દબુકે ઘણું ધિધિ ઢોલ વળિ સહુ, તાળિઆ જન પાડતા,
પુર ફરવી પછિ પુંછ પ્રજાળ્યું, લોક રેણું ઉડાડતા;
ફરિ જંતુ જન તવ જવાળ નિરખી, કપિવરેય અકળકળે;
થઈ પરમ લઘુરૂપ નીકળ્યો છુટિ, તોડિ બંધન મહાબળે. ૯
કપિકેશરી કરિ ગર્જના પછિ, કુદિ ચઢ્યો અતિ કોપથી;
સોવણીબુવને જઈ પૂજ્યો, ઉકેતો બહુ ચોપથી;
લે એક પછિ બિહીએ જઈને, ડામઠામ પ્રજાળતો;
સહુ દૈત્યમેદનિ સભિત થઈ, નિજનિજનું સહુ સંભાળતો. ૧૦

દાહુરા.

હરિ પ્રેરિત તે અવસરે, કરવા કાળો કોપ;
આગાણુપચ્ચાશી પવન, ચાલ્યા છુટિ અતિ ચોપ.
અદ્રુહાસ કરિ અંજનિજ, કરે ગર્જના ઘોર;
વિધ્યાચળસમ વધિ ઉભો, જોતામાં મહાજેર.
વિશાળ તન હલકાઈ અતિ, ઉકે કાગેઠાર;
મંદિરથી મંદિર ઉપર, ચઢી જાય કપિ સાર.
લાહ્ય લાગિ લેકાંપિયે, વ્યાકુળ લોક વિષય;
જાપટ અપટ કરિ મારતો, કોટીકાળ કુવેશ.
તાત માત હા ત્રાત સહુ! પ્રાદ કરે પોકાર;
“કાઇ ઉગારો આવિને, અમને અહિ આવાર.”
અમે કહ્યું ન હોતું મુખે, કે આ કપી ન હોય!
વાનર રૂપ ધરિ આવિયો, કામરૂપ મુગ કોય.
સાધુ આપણાં જુઓ, કેવું પાકુ પરિણામ!
બળ અનાથનું જેરિતે, તતિબ નગર તમામ.”
નિમિષ માત્રમાં નગર તે, બાળિ વળ્યો બળધામ;
એક વિભીષણકેરું ગૂહ, ઉગરૂં તેણે ડામ.
જેહ અનાળ સુજનાર પ્રભુ, તે પ્રભુનો કપિ દૂત;
તે કારણથી બળ્યું નહી, એ ચરિત્ર અદભૂત.
અવળિ સવળિ લંકાં સહુ, બાળિ વાળિ બહુ રોજ;
કુદી પડ્યો કપિકેશરી, પછિ જઈ સાગર છોળ.
લંગુર એ લવિ એસમે, થાક મટાડી કીક;
ધરિ લઘુરૂપ ત્યાંથી કપી, ચાલ્યો પ્રબળ અધીક.
જઈ કરજેડિ ઉભોરહ્યો, જનકસુતાની પાસ;
ક્ષેમ જાણિ મન જનકી, અંતર પામિ હુલાસ.
“માતા દો મુજને તમે, કશિ નિશાનિ આ કાળ;
જ્યમ રઘુનાથે દિધિ મને, વીટી જ્યોત વિશાળ.” ૧૩

ઉતારિ કરધિ ચુડામણી, આવ્યો કપિવર હાથ;
સહર્ષ લિધ પવનાત્મજે, દેવા શ્રી રઘુનાથ. ૧૫

રાગ મારૂ.

જોતો જોઈયતી કપીવીર, સીતાલોચને ચાલ્યાં નીર,
વદે વેદહિ ગદ ગદ વાણ, “પુત્ર સાંભળ મારા પ્રાણ. ૧
કે જે પ્રભુને મારો પરાણામ, સહુ રીતે જે પૂરણ કામ;
નિજ વિદે સભારિ દયાળ, મારા વાંક વિસારી વિશાળ. ૨
મારાં સંકટ વિકટ વિશય; હરજે કુળકમળદિનેશ;
કથા કોડે શકસુત ફેરી, સંભળાવને સૂત ઘણેરી. ૩
નિજ બાણ પ્રતાપ અમાપ, સમજવજે શમન સંતાપ;
માસ દિનની અવધમાં નાથ, જે નહિ આવી ગ્રહે મારોહાથ. ૪
તો મને પછી જીવતી તજ્જેશે, કુપ્પ નાથ વિના કાણુખેશો!
કેવી રીતે રાખું મારા પ્રાણ; કહે બાપુ કપી વારૂ વાણ! ૫
તુંય જવાનું અહિથી કંછે, મારા પાપિ પ્રાણ શીદ રેછે;
તને જોયો સમુદ્રિકા સારી, સ્હેજ છાતિ શિતળ થઈ મારી. ૬
ફરિ મારે રહ્યું કુપ્પ માત્ર, તેજ દિવસ અને તેજ રાત્ર;”
એમ કહિને લોચન લઈ નીર, કપિરાયે દિધિ તવ ધીર. ૭
સમજની અનેક પ્રકારે, સીતાજીનો શોક નિવાર;
પછી ચરણ કમળ નામિ શીશાચાલ્યો કપિસમરીજગદીશ. ૮
અદિ ત્રિકુટાચળપર વીર, કરી ઘેર ગરજના સધીર;
મુણી દારૂણ દૈત્યણિઆના; કાચા ગર્ભ તુટીપડ્યા કોના. ૯
પ સાગર આંબંધી કપી વીર, આવ્યો આ તટ અતિ રાણધીર;
કર્યો વેગજેથી કિલકાર, આવી ઉતર્યો સાગર પાર. ૧૦
૬ સહુહૃદ્યા કપી મન ત્યારે, જોયો મારૂતસુતને જ્યારે;
દિવ્ય વદન પ્રસન બહુ દીસે, તન તેજ વિરાજે વિશેશે. ૧૧
૭ “કર્યું રઘુપતીકેરું કાળ,” મન એમ વિચારે રાંછરાજ;
મળ્યો આવી કપીવર સહુને. લાવે જુનલરિ ભેટિ બહુને. ૧૨
૮ મીન તરફાનું જ્યમ હોય, મુખી થાય મળે જન તોય;”
કપિના જીવમાં જીવ આવ્યો, જ્યારે શોધસીતાનીલાચ્યો. ૧૩
૯ ચાલ્યા હરખી રઘુપતી પાસ, પુછતા કથતા નવલ ઇતિહાસ;
આવ્યા મધુવનમાંહે સર્વે, પેઠા બાગમાં સહુ કપિ ગર્વે. ૧૪
૧૦ યુવરાજ સહિત સૌ કોયે, ફળ ખાધાં મધુર ત્યાં સોય;
લાગ્યા વારવા સૌ રખવાળ, કર્યો મુદ્ધિ પ્રહાર તેકાળ. ૧૫
૧૧ નાઠા પોકાર કરતા અપાર, કહ્યો સુગ્રીવને સમાચાર;
કર્યું ઉજ્જડવન યુવરાજે, કેવા જાય તેને મારે દાઝે. ૧૬
૧૨ મુણિ હર્ષિત મનમાં કપીશ, પ્રભુ કાળ કર્યું મળી કીશ;
આવ્યોહોતમહાબળવાના, શોધસીતાનીપામ્યાવિનાના. ૧૭
૧. પાણી.

મધુવનનાં ક્ષણ જો મધૂર, શું એ ખાઈ શકત કપિશુર !
 કરે એમ વિચાર કપીશ, આવ્યા એટલામાં સહુ કીશ. ૧૮
 આવી સર્વ કપીશને ચરણે, શીશનામી ગુણગાણ વરણે;
 કપિરાય સુગ્રીવ સપ્રેમ, મળ્યા સૈને પુછી કુશળ ક્ષેમ. ૧૯
 “પદ દખી કુશળ” સહુકેછે, ઉરે હર્ષ કપીશભરેછે;
 થયું કાર્ય શ્રીરામકૃપાય, સુણિ હર્ષિત મન કપિરાય. ૨૦
 “કર્ચુ કાજ માટી મુજાણુ, નાથ સૈના ઉગાર્યા પ્રાણુ;”
 મુણી સુગ્રીવ મનમાં તુડી, મળ્યા માટીને વળિ ઊડી. ૨૧
 સહુ કપિઓ સહીત કપીશ, જવા લાગ્યા જ્યહાં જગદીશ;
 જ્યારે આવતા દીઠા દૂરથી, રઘુનાથે કપી હરખેથી. ૨૨
 “સત્ય કાજ કરી એ આવ્યા, શોધ સીતાજીની લાવ્યા;
 હર્ષ માનો નથી માટેજ,” રઘુવીર વિચારે રહેજ. ૨૩
 બેઠા રટિકશિલાએ સાનુજ, વેદપંથે પડે જેની મુજ;
 પડ્યા સર્વ કપીજઈ ચરણે, ચાર ગુણગાણ વદને વરણે. ૨૪
 પ્રીતીસહિત કપિને સાનુજ, બેઠ્યા રઘુપતિ કર્ણાકુળે;
 પુછ્યું કુશળ શ્રી રઘુનાથ, વદે કપિવર જોડી હાથ. ૨૫
 “પદકંજ જોયા ભલિભાત, પછી કુશળની પુછવી શી વાત;
 કરજોડી કહે જાગ્યુવાન, સુણો રઘુપતી કર્ણાકુળિયાન. ૨૬
 “કરો જેનો ઉપર નિરંતર, તમે ભૂરિકૃપા રઘુવર;
 તેને શુભ કુશળ નિરંતર, મુર મુની પ્રસન્ન તેવર. ૨૭
 તેજ વિનયિ ગુણાબ્ધિ પ્રબળ, તેના મુશશ ત્રિલોક ઉજવળ;
 સુણો દીનવત્સળ રઘુરાજ, થયું આપ કૃપાએ કાજ. ૨૮
 સફળ જન્મ અમારો આવજ,” કહી આનંદિત ઋષિરાજ;
 “કરિ પવન મુને જે કરાણી, લક્ષ વદને તે જાણ ન વરણી. ૨૯
 મુખ ઉજળાં અમારાં એનાથી, સુણો નાથ રનેહ અંતસાથી;
 સુણી વેણુ ઉડ્યા પ્રભુ હેતે, ભુજ ભરિ કપિવરને બેઠે. ૩૦
 જાણિ સુભટ શિરોમણિ સારો, લાગ્યો રઘુપતિન નન પ્યારો;
 પૂછે અધિરા થઈ રઘુવીર, “સમાચાર કહે કપી ધીર. ૩૧
 રહે જનકી કેવી રીતેર, કરે પ્રાણુ રક્ષા કોણુ પેર;”
 સુણી બોલ્યો કપી રાણુધીર, તમે સાંભળો હે રઘુવીર. ૩૨

દોહરા.

“ચોકિદાર તમ નામ નિત, ધ્યાન તમારું કપાટ;
 લોચન નિજપદ તાણુ તે, પ્રાણુ જાણ કો વાટ;
 ચૂડામણિ હિંધ ચાલતાં, મને જનકી માત;
 માગિ લેઈ રઘુનાથ તે, લીધો ઉર સંગાત.”
 “નાથ બેય નેત્રોવધે, આણી આંસુ અપાર;
 જુગતે જનક કુમારિએ, વચન કહ્યાં તેવાર.”

“અનુજ સહિત રઘુનાથને, મુજવતિ ચરણે લાગિ;
 કેંજે દીનદયાળને, દુખ માંડું અનુરાગિ. ૪
 “મન ક્રમ વચને તમ ચરણ, અનુરાગણિ હું અપાર;
 શો અપરાધે રઘુપતી? તોય ત્યાગિ નિરધાર. ૫
 અવગુણ મારો એક તે, જાણ્યો મેં મનમાંજ;
 પાપી પ્રાણુ ગયો ન રે, તમ વિયોગ પડતાંજ. ૬
 લોચનનો અપરાધ તે, નિશ્ચય હે રઘુનાથ;
 હઠિને શેકે પ્રાણુને, તનયિ નિસરતાં સાથ. ૭
 વિરહઅનન્ય પ્રિયધીખનો, તન રૂ તેમાં તર્ત;
 શ્વાશપાન વધિ બળિ જતું, લોચનઘન પડિ શર્ત. ૮
 અશ્વઘોષ ઘન વરસેતો, નિજહિત માટે નાથ;
 બળવા ન દે શરીરને, વિરહઆગ સંગાથ. ૯
 દુખનાં વાદળ દેખવા, લોચન ઘનદ સઘન;
 અહોનિશાં વરસે ઘણે, દેહ ન થાય નિઘન.” ૧૦
 “દુખ જનકિનાં દાહ્યતાં, વિપતી વડી વિશાળ;
 વિના કલ્પે સરવે ભલું, હે દીનખંધુ દયાળ. ૧૧
 નિમિષ નિમિષ શતકલ્પ સમ, વિતે વિપતમાં નાથ;
 વેગે જઈ જનકિતાણી, શુધ લ્યો અવ સાક્ષાત. ૧૨
 ભુજબળે બળ દૈત્યનાં, દારણુ દળ રગદાણિ;
 જનકિને અવ લાવિયે, લંક સાગરે બોણિ.” ૧૩
 સીતાનું દુખ સાંભળી, રનેહ શ્રી રઘુવીર;
 હૃદય ભરાઈ આવિયું, નેત્રે ચાલ્યાં નીર. ૧૪
 “મન ક્રમ વચને જેહને, મમગતિ હૃદય સદાય;
 સ્વપ્ને પાણુ જન તેહને, કષ્ટ શું હોય કદાય?” ૧૫
 “કહે હસી હનુમાન તવ, દુખ પ્રભુ તોજ સદાય;
 જો તમ સ્મરણુ ભજન કદી, જગ ન કરાય જરાય. ૧૬
 દારણુ અતિ દૈત્યોતાણી, વરાણુપિ કહું શી વાત;
 વેગે ચાલી આણિએ, જનકિને ભલિભાત.” ૧૭
 “સાંભળ કપિવર તુજ સમો, ઉપકારી આવ્યાર;
 મુર નર મુનિ તનયારિમાં, નહીં કોઈ નિરધાર. ૧૮
 પ્રત્યુપકાર હું શો કરું, હેતે તારો આવજ ?
 સન્મુખ થઈશકું નથી, મન માંડું કપિરાજ. ૧૯
 સાંભળ કપિ હું તાહરો, ઉરણિએ ન આ વાર;
 મેં મન જોયું વિચારિને, હે મુત કોટિ પ્રકાર.” ૨૦
 ફરિ ફરિ કપિ ભણિ નિરખતા, દીનદયાળ મુરેશ;
 સજળ નેત્ર તન પ્રકુલ અતિ, સતિને કહે મહેશ. ૨૧
 મુણિ પ્રભુવચન વિલોકિ મુખ, હર્ષિત ઉર હનુમંત;
 પ્રેમાકુળ ચરણે પડ્યો, ત્રાહિ ત્રાહિ ભગવંત. ૨૨

ઉઠાડવા કપિને ચઢે, રઘુપતિ વારંવાર;
 ઉડ્યું ગમે નહિં તેહને, પ્રેમમગ્ન નિરધાર.
 મણુપદપંકજમાં કપી, કૃપાળકર કપિશીશ;
 સંભારી તે શુભદશા, ઘણા મગ્ન ગૌરીશ.
 નિષ્કલંક શંકર પછી, સાવધાન કરિ મન;
 કો'વા લાગ્યા કોડથી, રામકથા પાવન.
 ઉઠાડિ કપિને કરઝહી, હૃદય લગાવી લીધ;
 પાસે બેસાડી પ્રીતિ, કુશળ મત્ર પછિ કીધ.
 "કહે કપી રાવાણુતાણી, પ્રતિપાળેલી લંક;
 કેવિ રિતે તે બાળિઓ ? બહુ કુર્ગમ ગઢ લંક."
 મણુ પ્રસન્ન પૂરણ રિતે, જાણી મન હનુમાન;
 બોલ્યો વચન વિવેકથી, નિરાભિમાન નિદાન.
 "સ્વામી શાખામૃગતાણી, રહ્યા મનુષાઈએજ;
 શાખાથી શાખા ઉપર, જઈ બેસેછે તેજ.
 બોળાંધી અણુધિને, બાળિ કનકની લંક;
 વન ઉજાડિ નિશિચરતાણા, વીર હણ્યા રણવંક.
 તે તો સહુ રઘુનાથજી, તમ પ્રતાપ વણ માપ;
 એમાં નહિં મણુતા કશી, મુજકેરી માંબાપ.
 તેને કશું અગમ નથી, જેપર તમ અનુકૂળ;
 તમ પ્રતાપ વડવાગિનને, બાળિ શકે રજ તૂલ. ૧
 નાથ ભજિત તમકેરિ શુભ, અનપાવનિ અભિરામ;
 વળિ જે શિવમનભાવની, તે દો તમે તમામ."
 પરમ સરળ મુણિ કપિતાણી, વાણી શ્રી રઘુવીર;
 "એવમસ્તુ" કહ્યું એ સમે, શોભિત શ્યામ શરીર.
 જાણ્યો જેણે હે ઉમા, રૂડો રામ સ્વભાવ;
 તેને ભજન વિના બિન્ને ભવમાંહે નહિં ભાવ.
 આ સંવાદ મહા રૂડો, આગ્યો જેને ઊર;
 તેજ રામપદકમળની, પામ્યો ભજિત પૂર.
 મુણિને મણુનાં વચન શુભ, કહે સર્વ કપિવૃંદ;
 જયતિ જયતિ જય રઘુપતી, હે કૃપાળ મુખકંદ.
 બોલાવી કપિરાયને, કહે પછી રઘુવીર
 "કરો ચાલવાનું હવે, ધરી હૃદયમાં ધીર.
 હવે વિલંબ કર્યાતાણું, કારણ શું કપિનાથ!
 આજા દો કપિ સર્વને, સર્જિ સર્જિ આવે સાથ."
 કૌતક જોઈતે સમે, વરંબો ટૂલ વરસાત;
 અમર સર્વ હર્ષિત ઉરે, જયતિ જયતિ રઘુનાથ.

છાપા.

- ૨૩ સુગ્રીવે તે સમે, તરત તેડાવ્યું કપિદળ;
 ૨૪ ટોળે ટોળાં ત્યહાં, આવિયું કપિદળ અતિ બળ;
 નાના વરાણુ વિશેષ, રીંછ વાનર રઢિયાળા;
 ૨૫ કર પદ નખ આયુઢ, કેશરીસમ બળવાળા;
 કરતા મુખ હૂકા હૂક અતિ, અધર ઠેકતા આવતા.
 ૨૬ તરૂં શૈલ અધીક ઉપાડતા, મુભટ સર્વ મન ભાવતા. ૧
 મણુપદપંકજવિષે, આવિ સહુ શીશ નમાવે;
 કરે ગર્જના ઘોર, ભાલુ કપિ અતિબળિ કાંવે;
 ૨૭ સહુ વાનરનું સૈન્ય, જોયું રૂડા રઘુવીર;
 કૃપામિટે ચીતવે, હર્ષ નવ માય શરીર;
 ૨૮ રૂડિ રામકૃપાબળ પામિને, કપિકેશરિ લેખા વિના;
 જાણ્યે ન હોય પાંખો સહિત! પ્રાઢ પર્વતાકારના. ૨
 ૨૯ પ્રીતિ કર્યું પરિયાણુ, હર્ષિ હરિ હરિદળ સાથે.
 જટા બાંધિ શિર ઝટ્ટ, કમર કસિ તિર ભરિ ભાથે;
 ૩૦ શુકન થાય શુભ મુભટ, સર્વ ઉર હર્ષ ભરેછે,
 શુકન વંદિ વીચરે, કેશરીનાદ કરેછે;
 ૩૧ જેની સહુ મંગળમય મહા, રૂડી કીર્તિ પ્રમાણવી;
 તેનું પ્રયાણુ વળિ શુકન શુભ. રાજ્યનીતિ એ જાણવી. ૩
 ૩૨ મણુપ્રયાણુ શુભ ચિન્હ, જાણ્યું જનકિએ થાતું;
 મુભગ અંગ ફરકતું, હૃદય અતિશે હરખાતું;
 જેને સુંદર શુકન, જનકીને ઝટ દીસે;
 ૩૩ તે અપશુકન તમામ; થાય રાવણને રીશે;
 નિજ ધ્વજ ઉપર ગિધ કાગ બહુ, ઉડિને આવી બેસતા;
 ૩૪ કળકળે કાગડી આંગણે, રહેજ ઉદાસ સહુ થતા. ૪
 કુઃખસુચક કુઃચિન્હ, વિના ભય સભય સદાએ;
 ૩૫ મુણો મહા મુનિરાજ, ભાવિ ના મટે કદાએ,
 ચાલ્યું કટક અતિ વિકટ; પાર પડિત કો વરણે;
 ૩૬ ગરજે કપિ ભાલુઓ, ધરણિ આંખી નિજ ચરણે;
 નખ શૈલ વૃક્ષ આયુઢ ધરિ, અંતરિક્ષ બહુ ઊડતા;
 ૩૭ કપિ ભાલુ કેશરીનાદથી, દિગ્ગજ સરવે ડોલતા. ૫
 હગમગ અવની થાય, ડોલિ દિગ્ગજ ચિહ્નારે;
 ખજાળજાટ સિંધુમાં, શૈલ ચંચળ તે વારે,
 ૩૮ મુર મુનિ કિન્નર નાગ, હર્ષ મન શશિ દિનકરને;
 ટલ્યાં કુઃખ સહુ આજ, વખાણેછે રઘુવરને;
 ૩૯ કટકટ મુભટ મરકટ વિકટ, કોટિ કોટિ કપિ ધાયછે;
 "જય કૌશલેશ રઘુનાથ કહિ, બળ પ્રતાપ ગુણ ગાયછે. ૬
 ૪૦ ભુમિપર ભાર અપાર, રોષથી સહિ ન શકાએ;
 વારંવાર અહીશ, મોહવશ થઈ મનમાંએ

વળિ વળિ પીઠ કમઠનિ, ઝાલિ રાખે ૨૬ ઘોચી;
 “રખે ધરા કુધિ વળે,” એવું મનમાંહે શોચી;
 જાણે રઘુવીરતાણા રૂઢા, પ્રયાણ પ્રસ્થિતિ લેખને
 લખતો અઢીશ કમઠનિ પિઠે. અવિચળ પાવન રેખને. ૭
 કરૂણા કૃપાનિધાન, એ રિતે જઈ અતિ પ્રીતે,
 ઉતર્થા સાગરતીર, ધીર કપીવીર સહનિ;
 જ્યહાં ત્યહાં વનમાંય, લાગિયા રૂળ ખાવાને,
 રીંછ તથા કપિવીર, ધારિ રઘુપતિપદ ધ્યાને;
 મુણ્ણને મુનિ અવ લંકાતાણી, કથા શ્રવાણ ધરિ સ્નેહથી
 વીસ્તારિ કહૂં તે વરણવીર, જ્યાં અમુરૂ નહુથી.

દોહરા.

જ્યારથિ કપિ બાળી ગયો, અતિ લલીત ગઢલંક;
 તે દિનથી સહુ નિશિચરો, રેંતા સભિત સંશંક.
 કરે વિચાર કરોડવિધ, નિજનિજ ઘર સહુ કોય;
 “ઉગર્થા વારો આજથી, નહિ નિશિચરનો સોય.
 વરણિ જાણ નહિ કો રિતે, જેનિ દેહ બળધામ;
 તે ફરિ અહિં જવ આવશે, તો ભલાઈ શી આમ?”
 સભિત વાણિ પુરલોકની, મુણિ મંદોદરિ કાન;
 અકળાણો અતિ અંતરે, કંથનું ગણિ અજ્ઞાન.
 કરજોડી સન્મુખ ઉભી, પતિને લાગી પાય;
 નીતિ પ્રીતિરસનાં ભયાં, બોલિ વચન મુખદાય.

રાગ ગરબી.

તમે આજ ન કરશે એવડા. અલખેનાજી (અંશગ)

“પ્રીતમ વલ્લભપ્રાણ, વિનતિ મુણિ મારી;
 મુજ સ્વામી ચતુર મુજાણ, જ્ઞાનમતી ભારી.
 વેર હરિનિ સંગાત, નાથ તમે ત્યાગો;
 અતિ હિત ચિત ધરિ કહ્યું મારૂં, પ્રભુપદ અનુરાગો.
 કરણી શુણ્ણતાં કાન, જેનાં દૂતતાણી;
 હુટિ પડતા કાચા ગર્ભ, રજનીચર રમાણી.
 તેનિ નારિને નાથ, સાથ સચિવકેરી;
 મોકલિ દો ઝટ મહારાજ, અતિ શુભ ચિત હેરી.
 જો કળકેરૂં આપ, ભલું ચાહો મનમાં;
 કહ્યું માનિ મારૂં આ વાર, જશ લો સહુ જનમાં.
 તમકળકંઠઅરણ્યને, કુખ દેનારી;
 શિત રાત્રિ સમાન સીતાજી, આવીછે ધારી.
 મુણિ નાથ કહું સત્ય, વિપતી જ્યમ વામે;
 દશરથસુતશરણુ શ્રદ્ધાથિ, જશ જગમાં જામે.

જનકિને દીધા વિના, કુખ છે મેરૂ;
 કરિ શકશે નહિ અજ રાણુ, હિત કદિ તમકેરૂં. ૮
 રામમણ બળવાન, મહા મણિધર સરખાં;
 યુથ દેવતાણાં દાદર, પતિ મેં તો પરખ્યાં. ૯
 જ્યાં લગિ દાદુરદેવ, ન ગ્રસ્થા અહિંબાણિ;
 ત્યાં લગિ તજિ દેક તમામ, યતન કરો પ્રાણિ. ૧૦
 વારવાર પડિ પાય, કહું પતિ તમ કાળે;
 કહ્યું માનો તો ખલિહાર, ખાંદ્ય શ્રદ્ધા લાળે.” ૧૧
 શઠ તેની મુણિ વાણિ, આણી ગર્વ ઉરે;
 હસિ બોલ્યો તવ લંકેશ, ધન બળ મદ પૂરે. ૧૨
 “સભય સ્વભાવ સદાય, નારિતણિ સાચો;
 મંગળમાં અમંગળકારિ, આપે મત કાચો. ૧૩
 જો અહિંયાં કદિ આવશે, કપિદળ કોડે;
 તો છવશે નિશિચરલોક, ભક્ષ કરી હોડે. ૧૪
 લોકપાળ કંપાય, જેહતણા ત્રાસે;
 અતિ સભિત તેનિ ધરનાર, જુઓ જન અતિ હાસ્યે.” ૧૫
 કહિં એવું કરિ હાસ્ય, ઉર ચાંપી તેને;
 ચાલ્યો સભાવિષે મૂઠ, મમતા બહુ જેને. ૧૬
 મંદોદરિ મનમાંય, ચિંતા કરિ માને;
 “વિધિ પ્રતિકુળ કુળનિર્મૂળ, કંથનું કરવાને. ૧૭
 સભામધ્ય બેઠો જઈ, રાવણ રાણિ;
 ત્યાં ખબર પ્રાપ્તિને એવિ, અંતર અકળાણિ. ૧૮
 “સિંધુ પાર સહુ સેન્ય, ઉતરીછે આવી;
 આવશે ઉતરિ આ પાર, સાગર ખંધાવી.” ૧૯
 પુછ્યું સરવ પરધાનને, રાવણ રાચે;
 “મત ઉચિત મંત્રિ દો આજ, હિત જેરિત થાયે.” ૨૦
 હસ્યા સર્વ મુણિ વેણ, રાવણરાયતાણાં;
 કહ્યું “શૂં કરશે અહિં આવિ, વાનર રીંછ ઘાણાં. ૨૧
 છત્યા સૂર અસૂર, જ્યારે જોર કરી;
 તવ શ્રમ પડ્યો ન તલભાર, ન રહ્યા કોયિ હરી. ૨૨
 નર વાનર અવ આવિયા, મરવા કાળે;
 શૂં પુછો નાથ તેમાંય, અધિરા થઈ આળે.” ૨૩

દોહરા.

જુઓ રાજને ભાવતી, કરે વાત સહુકોય;
 જે નૃપને એવા મહ્યા, હિત કદિ તેનું ન હોય. ૧
 જો પ્રધાન ગુરૂ વેદ્ય ત્રણ, બોલે પ્રિય પ્રભુ આશ;
 રાજ્ય ધર્મ તન ત્રેણુનો, વેગે થાય વિનાશ. ૨
 તેવિજ રાવણને ત્યહાં, આવી મળી સહાય;
 સ્તુતિ કરિ સર્વ રિઝાવતા; મુણિ મહા મુનિરાય. ૩

તે અવસર આવ્યા ત્યહાં, રહેજ વિભીષણ ધીર;
પ્રાતઃચરાણુ શિશ નામિને, બેઠા આસન ધીર.
ઉભા થયા કરજેડિને, આગા પામિ જરૂર;
બાહ્યા વચન વિવેકમય, નીતિ પ્રીતિમય પૂર.

રાગ પરજ.

તાઠ ગોકુળ જોવાને આવરે, મયુરાનાવાસી (અંશગ.)

“કરજેડી કહે તમ દાસરે, મારા વાલા વિરાજ
સુંગા અંતર ધરિને ઉલ્લાસરે, મારા વાલા વિરાજ, ટેક.
પૂછી તમે મને પ્રેમથરિ, વાત મહા અભિરામ;
મતિ અનુસારે તે હવરે, કહું તાત તમાને તમામરે.”

મારા વાલા વિરાજ. ૧

જે ચિત આંતા હો આવનુરે, કોટિક થાવું કલ્યાણુ;
શુભગતી મુયશ સંસારમારે, મુખ મુમતિ ને શોભાખાણુરે.

મારા વાલા વિરાજ. ૨

તો પરનારિ આ પરહરે, મનથી નિવારી નાથ;
ઘાથનો ચંદ્રમા જાણિનેરે, આપો રામને હાથો હાથરે.

મારા વાલા વિરાજ.

શિદ્ધમુવન કદિ કાળમારે, આપિને એકઠાં હાય;
ઉભો ન રાખે આંગણુરે, તોય ભૂતદ્રોહિને જન કોયરે.

મારા વાલા વિરાજ.

સદગુણસાગર જે નરેરે, નાગર નીતિમાં જેહ;
કોઈ ભણે કહે ના કદીરે, અલ્પ લોભ મોટાને સનેહરે.

મારા વાલા વિરાજ.

કામક્રોધ મદ લોભછેરે, પ્રોઠા નરકના પંથ;
સહુ તજી જનકીકંથનારે, પદ સેવો કહે સદગ્રંથરે.

મારા વાલા વિરાજ.

રામને એમ ન જાણશેરે, “છે એ મનુજ મહિપાળ;”
એ તો અખિલેશ્વર સદારે, પણ કાળતાણા પાણ કાળરે.

મારા વાલા વિરાજ. ૭

અજ પરિવ્રજ્ઞ અનાદિનારે, રાગરહિત ભગવંત;
ત્યાપક વિશ્વાવિધે બધેરે, એ છે અજનત અમર ને અનંતરે.

મારા વાલા વિરાજ. ૮

વિપ્ર ધેનુ ધરાણી અનેરે, દેવતાણા હિતકાળ;
નર તન ધાયું નારાયણુરે, ઘણા એતો છે ગરિબાનિવાજરે.

મારા વાલા વિરાજ. ૯

નિજજનમનરંજન સદારે, ખળદળના ક્ષયકાર;
વિષ્ણુ વળી વેદપંથનારે, રઘુનાથ રક્ષણ કરનારે.

મારા વાલા વિરાજ. ૧૦

વેર તજી એવા વિભુથીરે, રનેહ નમાવિએ શીશ;
પ્રણુતપીડા હરનારછેરે, રઘુવીર જુઓ જગદીશરે.

મારા વાલા વિરાજ. ૧૧

પ આપો તમે જઈ જનકીરે, જગદિશ્વરને જરૂર,
ભાવે ભજે પછી રામનેરે, કામપાપે સખા જેહ શુરરે.

મારા વાલા વિરાજ. ૧૨

શરાણંગતને તો રનેહથીરે, ત્યાગે નહીં કદિ રામ;
હાય ભણે લાજ્યું તેહનેરે, ભવદ્રોહનું પાપ તમામરે.

મારા વાલા વિરાજ. ૧૩

ત્રિવિધ તાપને વેગમારે, નાશાત્મક જેનું નામ;
પ્રગટ પ્રભુ તે આ પૃથિવમારે, ઉર સમજી લો વિર આમરે.

મારા વાલા વિરાજ. ૧૪

વારંવાર પાથે પડીરે, વિનય કરું જોડી હાથ;
માન મોહ મદ ત્યાગિનેરે, ભજિ દ્યોતિ ભાવે રઘુનાથરે.”

મારા વાલા વિરાજ. ૧૫

દાહરા.

૩ મુનિ પુલસ્ત્ય નિજ શિષ્યની, સાથે સહુ આ વાત;
કા’વિ મોકલી તેજ મેં, કહિ તમને ભલિભાત.”

૧

માલ્યવંત નામે મહા, શાણો એક સચિવ;
૪ વિભીષણનાં મુણિ વચન તે, પામ્યો સૂખ અસીમ.

૨

“હં દશકંધર બંધુ તમ, નીતિ વિભીષણ નેટ;
તેનૂં કહ્યું ઉરમાં ધરો, બચશે લંકા બેટ.”

૩

“રિપુઉત્કર્ષતણી કથા, કહો બેય શઠ આજ
ટળો તર્ત અહિંચિતમે, શું છે તમારું કાજ.”

૪

માલ્યવંત તો ત્યાંધકી, ગયો ઘેર ગુણધામ;
કહે વળી કરજેડિને, વિભીષણ રહિ તે ઠામ.

૫

વસંતનિલકા છંદ.

સાને ઉરે મુમતિ કૂમતિએ રહેછે;
એવું સદા શૂતિ પુરાણુ મુસંત કે’છે!

ત્યાં સંપત્તી મુમતિ બ્યાં ડરિ ઠામ રે’છે;

ત્યાં આપદા કુમતિ છેકે બ્યહાં વસેછે.

૧

છે આપ ઊર વિપરીત કુષુધિગાળો,

માનોછ હીતઅનહીત રિપ્રિભિતાળો;

જે કાળરાત્રિજ નિશીચરકૂળકેરી,

તેવી સૌતાપર ધરે મમતા ઘણેરી.

૨

પાયે પડી હું તમને લડું માગિ સ્વાર્થે,
રાખોહી લાડ મુજનું કુળસાચાર્યે;
સીતાહું દેહ સમહૃદને રધુનાથજીને,
થાશે તમારું હિત તો અતિશે સજીને." ૩

શૂની પુણ્ય બુધ સંભત એવિ વાણી,
વીભીષણે કહ્યું ઘણી નીતિએ વખાણી;
સૂણી શિખામાણ ઉડ્યો ઉર રીશ આણી,
બોલ્યો ચઢાવિ ભૂકટી ઝટ મંદ વાણી. ૪

"મૃત્યુજ તારું આ આવ્યું સમીપ ચાલી,"
"હે દુષ્ટ આવિ મતિ ક્યાંય રહ્યા છું ઘાલી?"
"જીવે સદા શકું તું તો મુજનો હું ાડ્યો,"
"નિત્યે લખાડ મુજ હાથયુ લાડ લાડ્યો." ૫

"તે આજ તું રિપુતણે ઉડ્યેકારી,"
"ભાવ્યો તને શું રિપુપક્ષ કહે વિચારી,"
"કહું તો ખરું ખળ જરા જગ કોણ એવો?"
"જેને અમે ભુજબળે ન હુંત્યોજ તેવો."

"મીતી તપસ્વિતણિમાય સદા કરે તું,"
"મારે પુરે વસિ અનુચિત આદરે તું;"
"જાહેરને મળ જઈ શકું તું સમીપી,"
"વેરાગિની જઈ ત્યાં શિખવાડ નીતી."

એવું કહી પદમહાર કર્યો કુરિત,
ચલ્યો શ્રદ્ધા વિભિષણે વિરના સમીતિ;
સંતાતણી અતિ વડાઈ વખાણું શું એ;
સારું કરે જન ભુંડું કરનારૂં ન.

"માર્ગો ભલે સતત તાતસમા તમેજો,"
બોલ્યા વિભીષણ સમર્થજ આ સમે છો;
"થાશે તમારું હિત રામ ભાગ્યજ ભાઈ,
સંસારની સરવ સ્વારથની સગાઈ."

સાથે સચીવ લઈને નભપંથ ચાલ્યા,
સૌને મુણાવિ કહ્યું એમ મુની મુખાળા!"
"સંકલ્પ સત્યજ નિરંતર રામ એવા,"
"દેહાધિદેવ સરખાવ કરેછ શેતા."

"તારી સભા જરૂર કાળતણે વશેછે,"
"શને રિઝાવિ ઉર જીમયિ સ્વાદ લેછે?"
"હું તો હવે મરુણે શરણે જઈ છું,"
"દેશો ન ખોડ જન કોઈ પછી કહું છું."

ચાલ્યા વિભીષણ કહી મુખ એવું જ્યારે,
આપૂંપ હીન અમુદાય થયાજ ત્યારે;

સાધુ અનાદર ઉત્તવળથી ભવાની,
હાની કરે અખિલ ભદ્રને લે તું માની. ૧૨

ત્યાંયો વિભીષણસયો શુભ બંધુ જ્યારે,
યેભોગ શ્રીહત થયો દર કપ ત્યારે;
ચાલ્યો રમારમાણગમકને સહર્ષે,
રહેજે કરે મનમોર્થ શુભકિત પરી. ૧૩

"જોશી જે ચરાણઅંબુજ રક્ત પ્રીતે,"
"જે છે મુદ્દુ ર જનને મુખદાત નિત્યે;"
"જે ચણું પરી ઉવરી ક્ર પિનારિ સારી,"
"જે દંડકરાણિ ભોમિ પવિત્રકારી." ૧૪

"જે ચણું જાનકિ સદા ઉરમાં લાવી;"
"ધાયા કરંગપુક બાણ રૂકુ ચઢાવી;"
"જે ચણુંકજ શિવ ભિરતણા તળાવે;"
"તે ધન્ય ભાવ્ય નિરખીશ હું આજ ભાવે." ૧૫

દોહરો.

- ૬ "જેના ચરણકમળતણી, પરમ પાકુકા જેહ;"
"ભરત હૃદય મીતી ધરી, સદા ભજે શુભ રનેહ." ૧
- "તે પદ આજ નયન વડે, જઈને ત્યાં જરૂર;"
"અવિલોકિશ આનંદભર, કુખ ટાળવા દૂર." ૨
- ૭ એહ રિતે કરતા ઉરે, વિમળ સપ્તેમ વિચાર;
આવ્યા અંતી ઉત્તવળા વિભિષણ સામરપાર. ૩
- દિડા આવતા દૂરથી, કપિઓએ તે કાળ;
જાણ્યું કોઈ રિપુદૂત આ, આવ્યા અંતરિયાળ. ૪
- ૮ ઉભા રાખિ તેને ત્યાં, આવ્યા કપિવર પાસ;
સમાચાર જઈને સહ, મુણાવિયા સહુલાસ. ૫
- શિશ નમાવિ મુગ્ધિવ કહે, સુણે રામ શુભવાન;
"આવ્યા મળવાકારણે, રાવણના લઘુબ્રાત." ૬
- ૯ "સખા શું પૂછે તેહમાં?" કહે એમ કરુણાળ;
મુગ્ધિવ બોલ્યો તેસમે, "સુણે મનુજ મહિપાળ." ૭
- "માયા અતિ મનુજદિની, જુગતે જાણિ ન જાય;"
"કોણ કારણે આવિયા, કામરૂપ ધરિ કાપ." ૮
- ૧૦ "ભેદ સમજવા આવણે, જે શક આવ્યા હોય;"
"બાંધિ રાખિએ એવું મન, ભાસે મુજને શાય." ૯

પદ.

વિગયી દેન મુજારે, (અંગ.)

- ૧૧ "સુગુ મુગ્ધિવ સખા પ્રિય મારા, નીતિ કીક વિચારિ;
પણ મમ "પણ" શરણાંગતકર, સદા દુઃખભયહારીર.
મુણ મુગ્ધિવ. ૧

સુગ્રિને સરળ વચન પ્રબુકેરાં, હર્ષવંત હનુમંતરે ;
શરણાંગત વત્સજ સદાય પ્રયુ, ધન્ય ધન્ય શ્રીકાંતરે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૨

શરણે આવ્યાને તજનારો, નિજ હિત અનહિત માનીરે ;
તે નર પામર પાપરૂપ નિત, મુખ જોતાં અતિ હાનારે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૩

કોટિ વિપ્રવધનું અથ જોને, હોય અંગમાં લાગ્યું ;
મુજ શરણે આવ્યો તો તો પછિ, તેને કદી ન ત્યાગીરે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૪

મુજ સન્મુખ જગજીવ થાય જવ, અંતર આદર આણીરે ;
ત્યારણે તેનાં કોટિ જન્મ અથ, જાય નાશિ હ્યો જાણીરે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૫

પાપવંત નરતણો નિરંતર, રહેજે એજ સ્વભાવરે ;
ભજન માંડે તેને ઉરમાં કદિ, ભાવે નહિ કુખનાવરે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૬

જો કદિ હોએ કુષ્ટ હૃદયનો, રાવણજાત વિશેષરે ;
તો હું મુજ સન્મુખ તે આવે, શરણાંગતને વેષરે!

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૭

નિર્મળ હૃદયતણો જન હોએ, તેજ મને પામેછેરે ;
કપટ છિદ્ર છળ મને ન ભાવે, જુગતે જરા જામેછેરે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૮

હશે મોકલ્યા જો દશશીશે, બેઢ આપણે લેવારે ;
તોય ન ભય હાની કપીશ કરિ, કોઈન કાયર જેવારે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૯

જગમાં હે છે દૈત્ય જેટલા, અઘોરકૃત કરનારારે ;
શાણમાં લક્ષ્મણ વીર તેટલા, વિધમાન હાણનારારે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૧૦

જો સભીત આવ્યો મુજ શરણે, વીર ધીરને ત્યાગિરે ;
તો રાખીશું પ્રાણ પ્રમાણે, એને ઉર અનુરાગીરે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૧૧

બેય પ્રકારે લઇ આવો તમ, હસિ કહ્યું કૃપાનિધાનરે ;
જય કૃપાળુ કહિ કપિવર ચાલ્યા, અંગદાદિ હનુમાનરે.

સુગ્ર સુગ્રીવ. ૧૨

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

કરી સાદર વિભીષણ આગે, પાછળ ચાલ્યા વાનર અનુરાગે ;
જ્યહાં રામ કૃપાતણા ધામ, ત્યહાં આવી કરે પરણામ ૧
દીડા દૂરથી ખેને જાતા, નયનાનંદદાનના દાતા ;
વળી રામ મહા હિમ્મિધામ, જોતાં પાતક દૂર તમામ. ૨

વિભીષણ તે સ્વનેત્ર વિલોકી, ઉભો નયન પલકને રોકી ;
અતિ આપે અનન્ય ભુજાઓ, બળકેરીતો અકળ કળાઓ. ૩
ચંચળ લોચનરાતાં ચોળ, જાણ્યે કાયા તો કુમકુમ લોળ ;
શોભે શ્યામલ ગાત્ર રૂપાળુ, રૂપ રઘુપતિનું રઢિયાળુ. ૪
ભકતના ભયમોચન રામ, કોટિ કામ સમા રૂપધામ ;
સ્કંધ કેશરીસિંહના સરખી, ન ધરાય વિભીષણ નરખી. ૫
ઉર શોભે વિશાળ વિશેષ, જગદીશ જોગીને વેષ ;
મુખ છબિએ રૂડા મુરત્રાતા, કોટિ કામ હિંદે લજવાતા. ૬
જગદીશતણું રૂપ જોઈ, મનમાં વિભીષણ રહ્યો મોહી ;
પ્રકુલ ગાત્ર ને નેત્ર સનીર, મૃદુ વચન વદે ધરિ ધીર. ૭
“દૈત્યકુળમાં જન્મ મારો ખ્યાત, નાથ રાવણનો હું જ્ઞાત ;
મીય પાપ સહેજ સદાય, અધરૂપ આ તામસકાય. ૮
ગમે ઉલુકને જેમ અંધારૂ, સૂર્યકિણું ન લાગે સાંડ ;
સુણી સુયશતમારા શ્રવણે, આવ્યો નાથ ચરણ રજશરણે. ૯
ભવભીડભંજન રઘુનંદ, ત્રાહિ ત્રાહિ સેવ્ય મુનિવૃંદ ;
શરણાંગતવત્સજસ્વામી, આવ્યો શરણે ત્વંચણું નમામિ.” ૧૦
એકું કહિને કરે દંડવત, દેખિ રઘુપતિ ઉડ્યા તરત ;
હર્ષ અંતરમાંય અતીશે, ભાવિકભકત વિભીષણ દીસે. ૧૧
સુણી દીનવચન જનકેરાં, ભાવ્યાં રાઘવને તે ઘણેરાં ;
ઉડાડીને હૃદયમાં લીધો, જન્મ તેના કૃતારથ કીધો. ૧૨
મળ્યા સાનુજ અમરાધીપ, સ્નેહે બેસાડ્યો ત્યાં સમીપ ;
વદે વચન પછી કૌશલેશ, તમે સાંભળો હે લંકેશ! ૧૩
“પરિવાર સહીત તમારી, કહો કુશળતા છે કે સારી ?
વાસ કુઆમમાં કરી વીર, ભલા દિન નિર્ગમોછો ધીર ! ૧૪
ખળમંડળિ સહુ દિનરાત, નિમે ધર્મ ત્યહાં કોણભાત ?
સખા સર્વ તમારી સુરીત-હું તે જાણું છું મનમાં સમીત. ૧૫
ન્યાયપ્રમાણ સુશાંત સ્વભાવ, નથિ અનીતિપર તમ ભાવ ;
ભલો વાસ નરક સુખદાતા, કુષ્ટસંગ ન દર્શય વિધાતા.” ૧૬

રાગ ગરબી.

રાવડલી કોળી સંગે જગ્યા. (અંદાલ)

વદેછે વિભીષણ કોમળ વાણી ;
અનુકુળ અંતરજામિને જાણી, વદેછે વિભીષણ. ટેક—

પ્રભુપદપંકજ લોચન નિરખી, કુશળ હવે હૈડેરહ્યો છૂંહરખી ;
દયા કરી જો તમે નિજજન પરખી, વદેછે વિભીષણ. ૧
કુશળ ત્યાં લગિ જીવને ન જરાયે, જ્યહાં લગી રામ
ભજન નવ થાયે ;
ખળતરા છંવની બિજેથી ન જાએ, વદેછે વિભીષણ. ૨

લોભ મદ મોહ વસેછે શરીરે, વળી મદ મત્સર માન સધીરે;
કૃપા કરી નથિ જ્યાં લગી રધુ િરે, વદેછે વિભીષણ. ૩
ધરી ધનુષ્યાણભરી બહુ ભાથે, કર્યો ઉરવાસ આવી રધુનાથે;
પળાતા ખળ તે નિરખતાની સાથે, વદેછે વિભીષણ. ૪
વળી મમતારૂપી રાતઅંધારી, ધ્રુવડ રાગદેષને બહુ સુખકારી;
વસે છવ હૃદયમાં કુઃખ દેનારી, વદેછે વિભીષણ. ૫
જ્યહાં લગી રામ પ્રતાપરવીનો, પ્રકાશપડ્યો નથો પૂર્ણછબીનો;
ત્યહાં લગી મહિમા મમતરાત્રીનો, વદેછે વિભીષણ. ૬
ક્રશણ હવે નાથ મટયા ભય મારા, નિરખીને ચરણકમળ
આ તમારા;
સેવકસુખપ્રદ કુખદળ દળનારા, વદેછે વિભીષણ. ૭
તમેજેની પરઅનુકુળછો આપે, ત્રિવિધ ભવશૂળ શું તેને વ્યાપે?
યશસ્વિ તે જગ આપના પરતાપે, વદેછે વિભીષણ. ૮
અધમ અમે અમથી રહે સહુ ખીધા, નથી કદી શુભ
આચાર્ય મેં કીધાં;
તામસ દહે કુખ બહુ જનને દીધાં, વદેછે વિભીષણ. ૯
રૂપ જેનું મુનિમન ધ્યાનેય નાવે, જેહ સહુ સંસતી કુઃખ સમાવે;
બેટયા મને ભગવત તે બહુ ભાવે, વદેછે વિભીષણ. ૧૦
અહા મારાં ભાગ્ય અથાગછે જગમાં! પાગ્યો સુખપૂર્વ
પ્રભૂકૃપા વગમાં;
ગણ્યો મને નાથે સ્વજન વરગમાં, વદેછે વિભીષણ. ૧૧
દિકા આજ ચરણકમળ ભરિ નેત્રો, સેવ્ય શિવ વિધિ હરિને
મોહકેત્રો;
સદાય ગાણાયછે અતિ જે પવિત્રો, વદેછે વિભીષણ. ૧૨

રાગ રામગ્રી.

પંદોરે પાપટ રાજન રામના. અંદાજ.

“સાંભળ પ્રાણસખા હવે, રધુતીર વદેછે;
વચનામૃતધન વૃષ્ટિએ. ભય ભારે હરેછે.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૧
“કહું છું સ્વભાવ હું માહરો, સુણ જે મન લાવી;
જાણુંછે શિવ ગૌરી સદા. કાં ભૂચુંદી ભાવી.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૨
લુતદ્રોહી જન હો ભલે, અતિશે અધરાશી;
તેય શરણ આવે માહરે, ભયભીત ઉડાસી.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૩
મોહ કપટ છળ છેકને, તતકાળ તળવી;
સંત સમો કરે તેહને, ભાવ ભીતર લાવી.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૪

માત પિતા સુત બંધુઓ, સહોદર પ્રિય નારી;
તન ધન ભવન સખા ઘણા ભલે હો હિતકારી.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૫
સર્વની મમતાત્રાગને, કરી એકઠા કોડે;
દારી બાંધે મન જો કદી, મમચરણે સહોડે.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૬
કેવળ રામ દર્શી સદા, અન્ય ઇચ્છા ન એને;
હર્ષ શોક ભય ઊરમાં, કદિએ નહીં તેને.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૭
એવા સજ્જન મમ ઊરમાં, કેવી રિતે વસેછે;
લોભી હૃદય ધન જે રિતે, પ્રિયતાથી રહેછે.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૮
તમ સરખા સંત તો મને, પ્રિયપ્રાણ સદાએ;
અન્ય સાંનર રહ આ, નથી લિધો મેં પ્રાચે.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૯
સગણ ઉપાસક સૃષ્ટિમાં, છે પરમ હિતકારી;
નીતિનિરત દ્રઢ નેમમાં, વિમળ જોતાં વિચારી.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૧૦
એવા જનો મને અંતરે, પ્રિયપ્રાણ સમાને;
જેમનો દિવ્યદ પ્રેમછે, સમજ શુધ્ધ શાને.
સાંભળ પ્રાણસખા. ૧૧
સાંભળ્યાછે સંહુ સ્નેહથી, ગણ લંકેશ તારા;
તેયિ તું પ્રિય અતિશે મને, શીવને જળધારા.”
સાંભળ પ્રાણસખા. ૧૨

દોહરા.

સુગંી વચન રધુનાથનાં, સર્વ કપીદળ સાથ;
કહે “જયતિ જય જય પ્રભૂ, કૃપાધામ રધુનાથ.” ૧
સુણતાં વિભીષણ સ્નેહથી, વિમળ રામની વાણ;
શ્રવાણામૃત જાણી એને, ધરાય નહિ નિજ પ્રાણ. ૨
ચરણકમળ ગ્રહિ તેસમે, વિભીષણ વારંવાર;
હૃદય સમાય ન કોટિધા, અવિચળ પ્રેમ અપાર. ૩
“સુણજો સચરાચરતાણા, સ્વામિ તમે સુખકાર;
પ્રાણપાળ રધુલાલજી, અંતરજ્વલિ અપાર. ૪
હજી લગિ ઉરમાં રહિ હતી, કશિક વાસના રામ;
પ્રભુપદ પ્રીતિ નહીં પૂરમાં, તે વહિ ગઈ તમામ. ૫
હવે કૃપાળુ આપની, ભક્તિ પાવની જેહ;
દયા કરી તે દા મને. શિવમન ભાવનિ તેહ.” ૬
“એવમરનુ” કહિ એ સમે, રધુવર અતિ રણધીર;
માચ્યું મહા હરપથકી, તરત તોયનિધિ નીર. ૭

यद्यपि प्राणमप्या तने, धरया नयि करि आनर;
पाणु ममदधानं वरगमां, सकृण यवाने कानर." ८
आणु कडि ये आवसरे, आणु उर आनंद;
राज्यतिलक राम कडु, वय कृपाण सुभक्तद.
पुण्यपट्ट यद्ये ते सभे, आकाशयो अपार ;
सर्व भूत वय वय करे, "धन्य राम छेदार." ९
राज्याधिक्यान्तग घण्टा, स्वास समीर प्रयंड ;
राज्यां पणतां रंकेने, लंका दिशि अभंड.
ने संपति लंकाशने, आपी शिवे साहाय;
विभीषणं ते सपती, शरमाछि द्विध राम.

अंशुलीका छंद.

तद्य राम आया लजे ने भिन्न दयने देविशने,
पिना पूरचना ते पशु ज्ञाणुता जेरमां सर्वकाने;
करी रात्रिधा पास पोतातणे, नन ज्ञाणी प्रभाणु,
कपोकने जेर लाच्या स्वभाव प्रभुने वप्पाणु.
पछी सनेता जेरयासी सहुरूप सनेरा स्वामी,
उदासी पिना सनेता ह्रीतकरी महाहर्ष पाभी;
वधा येणु नीती तथा प्रीतिता पाणनाग अधारी,
सदा साजाता द्वितीभूता वंशविपसकारी.
"सम्पा राजु सुग्रीव लंका छे वात सर्व अमारी !
दुष्टे अणुधरी जेतरी शु कला कपि रिते विचारी !
सदा ये लाहल जलु मांछलां व्याज मन्त्राधि लारे,
महा दुष्टरा सर्व लांती दुष्टेछे अतीशे सप्पारे." १
कह ते सभे वीर लंका "हे राम सा आप ज्ञाणु !
सदा कटिस्थि ज्ञां शापनागं तनारां सुजाणु ,
तमे तोयजे तोयनिधि नातीना पुढी वात प्रीति,
करी नाथ सिंधु समीपे वरुणीनीती तो सदाति.
पयेंधी तमागे प्रभु दूगशुद्ध सह नरकत ज्ञाणु,
कहंशे विचारी शुशेपाय ये आपने आनर ठाणु;
वरुणे जोरी रीछे सा वानये सिंधु पीना प्रयासे.
करी नाथ तेना तमे पीनती तो सहु साडे शाशे." २
"सम्पा तं कहेला डीक जोपाय येना लुद्धामां विचारी,
कडे ते लु नो दैतां साझ्या थाप तो वात सारी;" ३
न लाच्या उर मंत्र सोमित्रने नयनानो नराये,
सुणो रामनां येणु पात्रया उर दुःख "येतु कराये!" ४
"अहा नाथ शेा दैकरे लभंसेा कडे शु विचारी !
करी रोष सिंधु अधा शापयाना सुद्वेग धारी ;

दिसे कापरा ननना मननेा येक आधार येतो,
अंहा दैा हे दैा! येतु सदा आपसु मुष्ण केतो." ७
सुणी वीरयाणी हसीने रघुवीर ओढ्या विचारी,
"करीशुन येवून हे वीर तू येथे तो राज्य धारी;" ८
कडी येतु सोमित्रने संमन्ती उर लाव आणु,
गया सिंधु पारो रघुनाथछे श्रेष्ठ सारंगपाणी. ८

छांदस.

प्रथम प्राणम करी भोने, हाथ जेठि रघुवीर;
हर्षसादर भिजनिने, येहा नगनिधि तीर. १
न्याये विभीषणु आविधे, भोने प्रभु समीप;
पाळजधी दून पाळव्या, रात्राणु दनुजधीप. २
दिशां तेमांछे दिव्य सा, रामचरित्र पत्रि,
कपट कपिनी काया धरी, "हे मुनिनन सन्मित्र." ३
वधने राजु वप्पाणुता, उरमां धरी उभंग;
"शराणांगतपर नेहू अति, रविकृष्णमणपतंग." ४
प्रगठ वप्पाणु प्रेमधी, दुष्टे राम स्वभाव;
अति सप्रेमवश विसरिया, जलुद्धा कपट जनाव.
कपिआय तव ज्ञाणुता, वेरीद्वी विशेष;
आंधि तेमने आणुता, कपिपतिपास कुवेष. ५
"सुणु, सर्व कपिपर तमे," कहे अम कपिराय;
"अंग लग करि आकरो," दैत्य दूत कपाय.
सुणी वयन सुग्रीवनां, धाया कपि करि बोध;
आंधि इंधी कपिदण्डविषे, इरनिया सरिरोध. ६
मार मारया लागिया, जलुद्धि कपि सहकुप;
हीन वयन पोकारता त्यागे नहि ते तोय. ७
"सुपेनम्पा सभ अमताणां, जे हुरशे श्रुति धाणु;" ८
"तो सहस्रविध तेमने, अवधपतीनी आणु." ९
सोमित्रे ते सांभणी, ओलाच्या निगपास;
हया आवि दिवमां हसी, तज्जविषो कपि त्रास. १०
"हयो आ प्रेमे पत्रिका, दैजे रात्राणुहाय;" ११
"कडि ये लक्ष्मणुनां वयन, वांकी जे तु अनाथ." १२
"उज्जे मम संदेशडो, भूद मुष्पागर पास;
ज्जनकि देछ मण हवे, कुजनेा कां करनाश?" १३
"नहिनेा आव्या काण अव, भूद ज्ञाणुजे भन;" १४
"शेणि शेणि राजुक्षेत्रमां, नेट करीश निधन." १५
लक्ष्मणायराजुक्षेत्रमां, तरत नभासी शीर ;
गुणुगाय वरजवता हूनेा, आढ्या प्रकुल शरीर. १५

કથતા રામસુયશ મુખે, આવ્યા લંકા ગામ;
રાવણ ચરણે તેમણે, શિરા નમાવ્યું અભિરામ.

પ્રહ્લે દશાનન હસિ કરી, વિમળ ત્યહાંની વાત;

“કહે કુશળતા તાહરી, હે શુક તું ભલિભાત.”

પછી કહે વિભીષણતણી, કેવિ કુશળતા કાય?

જેનું મૃત્યુ આવ્યું સમિપ, નર વાનરનિ સહાય.

મુખે રાખ્ય કરતો હતો, તે લંકા કરિ ત્યાગ;

મુનિ આવ્યું શઠ કીટને, ઉઘડયાં યદા અભાવ્ય.

વળી કહે શુક વરણિને, રીંછ કપી દળ રીંછ;

કઠાણ કાળનાં મોકલ્યાં, આવે ચાલિ અહીંજ.

સત્ય તેમના જિવનનો, રૂઢો થયો રખવાળ;

કોમળ ચિતનો આપડો, આ વારિકી વિશાળ.

કહે તપસ્વી ખેતણી, વળી માંડિને વાત ;

અધિક જેમના હૃદયમાં, ડર મારો દિન રાત.

ભેટ થઈ તે સાથ કે? સત્ય વાત સહુ માન;

કે ફરિ ગયા નિરાશ થઈ, સુયશ શ્રવણિ મમ કાન ?

કહે તો ક્યમ નથિ રિપુતાણું, સેન્ય તેજ બળ જેહ;

બહુ ચકીત ચિત તાહરું, શો છે ઉર સંદેહ?”

કાવ્ય અથવા રેલાવૃત.

“મુણે નાથ કરિ કૃપા, પુછાછો જેવી પ્રીતે;

તછંને ક્રોધ તમામ, માનજો તેવિજ રીતે.

અનુજ આપનો મળ્યો, જઈ જગદિશને જ્યારે;

જતાં પેત જરૂર, તિલક સાર્યું અતિ પ્યારે.

રાવણકેરા દૂત, જાણિ અમને મુણિ કાને;

ખાંધિ રૂંધિ કુખ દીધ, કીશ સહુ મળિ તેટાણે.

નાક કાન નિરંધાર, કાપવા કપિવર લાગ્યા;

રામ આણુ જવ દિધી, તરત અમને તવ ત્યાગ્યા.

રિંછ મરકટ કટકાઈ, નાથ શૂં પૂછો પ્રેમે!

વદન કોટિ શત હોય, તોય વરાણાય ન કેમે.

વિવિધ વરાણુ કપિવીર, ભાહુ ભાસતા ભયંકર;

વિકટ વકત્ર અતિ પ્રાઠ, સુભટ સહુ રાણુભિ અંદર.

જેણે પુર બાળિને, મારિયો અક્ષકુંવરને ;

સહુ કપિમાં તે તણૂં, થોડું બળ ભાસ્યું મુજને.

એવા તો છે અમિત, સુભટ સહુ રાણુઝૂઝારી;

કાળનેય વિકરાળ, રૂપ થઈ નાખે મારી.

તેજ તથા બળધામ, વિપુલ કપિ વરાણુ વરાણનાં;

મુણે નામ તેમનાં, કોણુ કરિ શકશે ગાણનાં ?

દ્વિવિદ મયંદ મહાન, નીલ નલ અંગદ આદો;

૧૬ ગવ ગવાક્ષ કેશરી, વળી મુઝિવ સતવાદી.

જાગ્યુવાન બળવાન, રીંછ રક્ષણુ કરનારો;

૧૭ જેના બળદધિતાણે, જડે નહિ કદી કિનારો.

એ કપિઓ બળમાંય, સર્વ મુઝિવ સમ કાવે;

૧૮ એવા કપી અનેક, બિજા કો ગણી બતાવે.

રામકૃપાએ કરી, તેમને બળ અતિશેષ;

૧૯ તૃણ સમાન ત્રયલોક, નીજ મનમાંય ગણેછે.

મુણ્યું એવું મેં શ્રાત, મુણે દશભાલી રનેહ;

૨૦ કપિદળ પદ્મ અઢાર, કાળ સમ વિશાળ દેહ.

બોતેર કોટી રીંછ, સેન્યમાં ગિરિસમ શોભે;

૨૧ કરે કદી હરિનાદ, સમસાગર મન ક્ષોભે.

નથિ એવા કપિ કોઈ, બોળિ જોતાં દળ સર્વે;

૨૨ જે ન છંતે રણમાંય, તમોને અતિ બળ ગર્વે.

પરમ ક્રોધમય બની, રક્ષાછે દાંત કચરડી;

૨૩ રાવણને રોળવા, રણાંગણમાંય મચરડી.

ક્રોધ કરી સહુ તેહ, હાથ કરડીને રેતા ;

૨૪ પણ ન રામ રઘુનાથ, ઉચિત આજ્ઞા કરિ દતા.

સાગરને શોષશે, સહિત છંવજંત સરોષે;

નહિતો પુરિ નાખશે, પ્રાઠગિરિ ભરિ સંતોષે.

“રોળિ રોળિ રણમાંય, ધુળ ભેગો કરું દશશિરા;”

૨૦ એક એકને એમ, કહે સહુ કપિવર અતિ રિશ.

ગર્જે કુદે ઘાણાક, નિશંક સહજ રણવંકા;

૨૧ જાણ્યે ગળવા ચાંચ, એકિ કાળે ગઠલંકા.

શુરા સ્ફેજ કપિ રીંછ, વળી શિરપર રઘુવરછે;

૨૨ કાળનેય તેમનો, રણાંગણમાં તો ડરછે.

છંતી શકે કરિ જોર, કાળને એક ચપેટે ;

૨૩ તો પછિ તમ સરખાનિ, વાતને રાખો છેટે.

રામ બુદ્ધિ બળ તેજ, મુણાનિધિ ગંભિરતાઈ;

૨૪ શત શહજ મુખ શેષ, શકે નહિ કદિએ ગાઈ.

શતસાગર સામઠા, શોષિ લે એકી બાણે ;

૨૫ પૂછ્યું તમ પ્રાતને, ન્યાયનીપુણ રઘુભાણે.

મુણિ તેનાં શુભવેણ, સમિપ જઈ સાગર પાસે;

૨૬ રમાકંથ તે પંથ, માગતા મન અતિ આશે.”

મુણી વચન શૂકનાં, હસ્યો દશશીરા અતીશે;

૨૭ “જુઓ એવિ મતિ આજ, સહાય કરિ કેવી કીશે.

સ્ફેજ બીકાણાતણા, વચન વિશ્વાસે વળગી ;

૨૮ ખેડા સાગરપાસ, આપદા ટળવા બળગી.

મહામુઠ અતિ મુઠા, કરું શું કોટિ વડાઈ ?
રિપુના બળ બુદ્ધિનો, પાર હું પામ્યા ભાઈ.
સચિવ સભીત અતીત, વિભીષણુ જેવો ભાસે;
વિનય વિભુતિ ક્યાં લગી ? તેનિ ટકશે મમત્રાસે
હાય જોગિ પરધાન, તુંખડાં તે રોપાવે ;
વળાવિને લંગોટિ, જોગિ થાવાનું ખતાવે."
સુણિ ખળનાં એ વેણુ, દૂતને વધિ રિશ બ્હેલી ;
સમય વિચારી શ્રેષ્ઠ, પત્રિકા કાઢી પેલી.
"દિધિછે આ પત્રિકા, રઘુવરના લઘુવીરે;
શિતળ કરો પ્રભુ છાતિ, વાંચિને મનમાં ધીરે."
ડામે કર તે લીધ, હસીને રાવણુ હોડે;
ખોલાવી મંત્રિને, કુટિલ વંચાવે કોડે.
"હું અધર્મ આવતાર. હૃદય વાતોએ રિઝવી;"
"નિજ કુળનું નખખોદ, ન ઘાલિશ અમને ખિઝવી." ૩૫
"ઉગરિશ નહીં અભાગિ, રામશૂ વેર કરીને;"
"જઈશ ઇશ અજ શરણુ, તોય તૂજ મરણુ ફરીને," ૩૬
"માન તણ થા મૂઠ, રામપદપંકજ મધુકર;"
"તુજ અનૂજ સમ આજ, પ્રથમ રિઝવી શિવશંકર." ૩૭
"થઈશ ન કૂળ સહીત, પતંગ રૂપે હે પાપી;"
"રામખાણુરૂપિ અગ્નિ, ધીખ ધિખતો અધાપી" ૩૮
"રામ ખાણુછે વળી, કાળરૂપો મણિધરશાં;"
"ખાણુપવન તુજતણી, તેહનાં અતિશે તરશ્યાં."
"હુટ્યાં નથી ત્યાં મુઠી, શરણુ થા અશરણુશરણુ;"
"નહિંતો મુજ હાથથી, છૂટકો તારો મરણુ."
વચન લક્ષ્મણુતાણાં, સૂણતાં ભય મન લાગ્યો ;
શિતળ ગાત્ર પરિવેદ, વેણુ ભાલો ઉર વાગ્યો.
મુખે હસીને મૂઠ, કહે સર્વને સુણાવી;
બુજ ઉડાવિ ભલિભાત, રોષ અંતરમાં લાવી.
"લઘુતપરિવો બુઝો, વાણિ પીલાસ તમેતો;
પડ્યો પડ્યો પરિવમાં, આભ ઊંડળમાં લેતો."
કહે શૂક તેસમે. "સત્ય સહુ વાણી સ્વામી;
સમજો જો મનમાંય, પ્રકૃતી ગવિંત વામી.
સુણો વચન માહરાં, ક્રોધ મદ મમતા ત્યાગી;
રઘુનાથ સંગાથ, વેર તણું રો' અનુરાગી.
સ્વભાવ રઘુપતિતણી, સંકોમળ અધિક નિરંતર;
યથાપિ એ અવિનાશ. અનિત રણધિર અખિલેશ્વર. ૪૬
કરશે કૃપા અપાર, તમોપર મળતાં સત્વર;
ધરશે નહિં એકેય. ઊર અપરાધ રઘુવર.
સોપો સીતામાત. નાથ રઘુનાથતણે કર;
કહું એટલું આજ. કરો માફ અતિ બળધર "

જ્યારે કહું તેમણે, બનકીને દેવાને;
૨૯ કીધો પાટુ પ્રહાર, રાવણે મહાભિમાને. ૪૯
ચાલ્યા ત્યાં પછિ તેહ, ચરણપર શીશ નમાવી ;
૩૦ કૃપાસિંધુ રઘુનાથ, હતા જ્યાં સરળ સ્વભાવી. ૫૦
કરિ પ્રણામ રામને, સર્વ નિજ કથા સુણાવી;
૩૧ નિજગતિ પામ્યા તેહ; કૃપા રામનિ વરધાવી. ૫૧
મુનિ અગસ્તને શાપ, થયા રાક્ષસ અહિં આવી;
૩૨ હતા પ્રથમ મુનિજ્ઞાનિ, થયેલ ભવાની ભાવી. ૫૨
વંદી વારંવાર, રામપદકમળ સમીતે ;
૩૩ નિજ આશ્રમ પછિ ગયા, ભાવ ભક્તીવર સહિતે. ૫૩
વિનય ન માને કરો, જળધિ અહિંયાં જડ ગઝી ;
૩૪ વિતી ગયા ત્રણદિવસ, તોયનિધિ તોય ન લાજ્યો. ૫૪
ખોલ્યા રામ સંકોપ, પછીતો ભૂકટિ ચઢાવી;
"બયવિના ન ક્રીતિ થાય, શોષું સાગર રિશ લાવી. ૫૫
લક્ષ્મણુ વીરા લાવ, આપ શર ચંચલતાથી;
અગ્ન્યાસ્ત્ર આ વાર, તોયનિધિ શોષુ ત્વરાથી. ૫૬
શઠ સાથે શો વિનય ? કુટિલ સાથે શી પ્રીતી ?
૫૭ સહજ કૃપણુની પાસ, કથવિ શી સુંદર નીતિ ?
મુમતારતની સમિપ, જ્ઞાન ગોષ્ઠી શી કરવી ?
અતી લોભિયા પાસ, વિરતિ કથવિ શિ આદરવી ? ૫૮
ક્રોધી મ્હા કંગાળ, ત્યહાં શિખ શી સમતાની ?
૫૯ કામિપાસ કથવિ શી ? કથા હરિની સુખદાની.
ખારભોમિમાં બીજ, વૃથા જ્યમ જાએ વાવ્યું;
૬૦ ત્યમ શઠ સાથે વિનય, અકૂળ એ મુજમન આવ્યું."
એવું કહિ રઘુવરે, ચઢાવ્યું આપ પ્રતાપી;
૬૧ એ મત લક્ષ્મણુ હૃદય, ભાવિયો પ્રીતી વ્યાપી.

રામ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

૪૨ સાંધું અગ્ન્યાસ્ત્ર જાળુચમાન, કરો ક્રોધ રામ ભગવાન;
૪૩ જવાળા ઊઠી ઉદધિના ઉરમાં, જળચર અકળાયા પુરમાં. ૧
જાણ્યાં બળતાં ખહુ જળચરને, સાગર સંતોષવા રઘુવરને;
૪૪ ભરી કનકતાણી રૂડી થાળ, માંય મણિગણુ મુક્યા તેજળ. ૨
વિમરૂપ ધરી તણ માન, આવી ઉભો જ્યહાં ભગવાન ;
૪૫ ભયભીત અતી ઉર થઈને, ત્રહ્મા પ્રભુપદ જળધિએ જઈને. ૩
"મારો નાથ ક્રમા કરો વાંક, બુલ્યો હાવાં ઉગારો રાંક ;
વાયુગગન અનળ જળધરણી, રહેજો અમનીછે જડકરણી. ૪
તમ મેરી માયાએ નાથ, ઉપજાવ્યા સરવ સંગાથ;
૪૭ વિશ્વનાથ એતો વિશ્વકાળ. ગાય વેદ ઘણા મુનિરાજ. ૫
આપ આજ્ઞા જેવી જેને હોય, તેવી રીતે રહેછે સોય;
૪૮ સુખ લેછે સદા મનમાં, નથી કલેષ કોઈને ક્યાંદે. ૬

નાથ શિક્ષા દીધીમને સારી, કરેલી મર્યાદા તમારી;
 દોલ જનગુમાર જે ભાગી, વળી શુદ્ધ પશુ મુઠનારી. ૭
 અધિકારી એ તાડન કરે, ઠિપે તેમ મુધરશે ઘણેરાં;
 મળુ આપ પ્રતાપને તેજે, ઝટ જાઉં મુકાઈ રહેજે. ૮
 ભલે ઉતરે કટક કપીકેરૂં, એમાં બળ નહિ મારૂં ઘણેરૂં;
 મળુ આશા અચળ શૂતિગાય, કરે નાથજે તમને સોહાય. ૯
 મુણી વિનયવચન સાગરનું, મન શાન્ત થયુ રઘુવરનું;
 કહે રામ કૃપાતાણા ધામ, હસિ મંદ વચન અભિરામ. ૧૦
 “જેરિતે ઉતરે કપિદળ, કરે તેહ ઉપાય પ્રબળ;”
 “રઘુનાથ મુણે મુખદાઈ, નળ નીળ કપી જે ભાઈ. ૧૧
 પામ્યા આશીષ બાળપણમાં, કપિઓ મુનિવંદ ઘણામાં;
 એના સ્પર્શ થકી ગિરિ ભારે, રેશોં તરતા સિંધુમાં હારે. ૧૨
 રઘુનાથ પ્રતાપ તમારે, કહે નાથ એ શોચ નિવારે;
 નાથ હું પણ ઊર ધરીને, મળુ પ્રતાપને અનુસરીને. ૧૩
 બળ અનુસારે કરિ સ્હાય, સેવા કરિશ તમારી પ્રાય;
 એહ રીત અંતરમાં લાવો, નાથ સાગર ઝટ બંધાવો. ૧૪
 જેથી મુયરા તમારા અપાર, ગાશે ત્રણેલોક નિરધાર;
 ચઢાવેલું બાણુ રઘુભાણુ, કુછકેરા લેવાને પ્રાણુ. ૧૫
 મુકો ઉત્તરતટ સાગરની, પીડા ટાળવા મમ જળચરની;
 ત્યહાં રેછે મહા એક પાપી, મારાપરિવારને પરિતાપી. ૧૬
 મુણી સાગરકુખ રઘુવીર, મુકયું બાણુ મહા રણધીર;
 હરીપીડા હેલામાં સર્વ, સાગર સ્નેહ વધ્યો જ્યમ પર્વ. ૧૭
 જોઈ રાઘવ બળ અનુલીત, પૂર્ણ વાધિ પચોધિને પ્રીત;
 થયો મુખિઓ મુખ અનુભવી, કરિ સર્વકથાત્યાં વરણવી. ૧૮

સ્નેહ ચરણ નમાવી શીશ, આપી રઘુવરને આશીષ;
 ગયો સાગર તે નિન્ધામ, પછી વિચારે પૂરણ કામ. ૧૯

દોહડા.

સાગર સંમત સ્નેહથી, રઘુવર ઊર અધીક;
 ભરદ્વાજ ભાવ્યો ઘણો, રચના મુણિ રમણીક. ૧
 આ ચરિત્ર પાવન પરમ, કાપનાર કળિપાપ;
 ગાયા મતિ અનુસારથી, રામન સર્વ સંતાપ. ૨
 સંશય સમાવનાર આ, દમન વિષાદ વિશેષ;
 મુખ સંપતિ દાતા સદા, રઘુવર ગુણગણ લેશ. ૩
 આશા ભરેસો અન્યનો, તઈને સજ્જન તમામ;
 ગાશે મુણશે સર્વકો, રઘુવરના ગુણગ્રામ. ૪
 મન ધ્વિચિત અતિ પામશે, જશ જામશે જરૂર;
 મોક્ષધામ વિશ્રામશે, કુખ રેશે સહુ દૂર. ૫
 સકળ મુમંગળપ્રદ સદા, ગુણગાયન રઘુભાણુ;
 મુણશે તે તરિ ઉતરશે, ભવસાગર વણુ વ્હાણુ. ૬
 સમસ્ત સુંદરકાંડ આ, પૂર્ણ રામ પરતાપ;
 સીતારામ શિવલાલનાં, મનહરછે માખાપ. ૭
 ઉતરાપુરિ અતિ પાવની, કુખનશાવની દૂર;
 જન્મભોમિ કવિજનણીતી, જગ વિખ્યાત જરૂર. ૮
 વૃક્ષરાજનો જ્યાં વડો, ચારૂ કોટ ચોઈર;
 પટતર દેવા પૃથિવમાં, શોધ્યું મળે ન રહેર. ૯
 ઉપજવી અવિનાશિએ, શોભા સ્વાભાવીક;
 કથતાં કવિજનને વધે, અંતર પ્રીત અધીક. ૧૦
 શ્રામદેવતા ગુણુનિધી, કામેશ્વર વરદાત;
 અખંડ ભક્તી આપજે, હેતે જોડું હાથ. ૧૧

॥ શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥

યુક્તકાંડ પ્રારંભ.

શાકુંલવિદીકિત છંદ.

શીતાંશૂર, શુભ રાંખતુલ્ય તનની, કાંતી મુકોડમણી,
અંગે શાકુંલચર્મ શોભિત અતી, વૃત્તી દયાળુ ઘણી;
કાળવ્યાળ કરાળ ભૂષણુ ભલાં, ધારેલ જે ધૂર્જટીર,
ગંગા ચંદ્ર સદા પ્રિયોત્તમ ઉરે, ને કેશરીશી કટી.
કાશીનાથ સમાવનાર અધ સૌ, કલ્યાણુ કલ્પતરૂ,
આવા શંકર પાર્વતીપતિ રૂપ, પ્રીતિ પ્રણામો કરૂં;
જે છે દુર્લભ મોક્ષ અન્ય જનને, તે શંભુ દે સંતને.
કુષ્ટોને નિત દંડકારિ હર તે, દેખે સ્વભક્તી મને.

છપો.

શિવને સેવ્ય સદાય, વિશ્વભયહરણ વિવેકે,
કાળમત્તગળ સિંહ, ગમ્ય ધ્યાનેજ સટેકે,
ગુણનિધિ અનિત અગ્રાણુ, નિર્વિકારી અખિલેશ્વર,
માયાતીત મુરેશ, કુષ્ટવધનરત નિરંતર,
જે ઇષ્ટદેવ દ્વિજવંદના, ધનસમ નિર્મળ જે ઘણા.
દય કમળનેત્ર નૃપશિરમણી, સેતુ ચરાણુ રઘુવરતાણા.

વસંતતિલકા છંદ.

છે જેમનાં લવ નિમેષ પ્રમાણુ ખાણે,
ને વર્ષ કલ્પ યુગ તેય શરો પ્રમાણે;
કોદંડ કાળવિકરાળ સ્વતંત્ર દેવા,
હે મન કંમ ન ભજે રઘુનાથ એવા ?

દોહરા.

સિંધુ વચન શુભ સાંભળી, સ્નેહે શ્રીરઘુવીર;
સમિપ સચિવ બોલાવિને, કહે એમ રણધીર.
“હવે વિલંબ કર્યાતણુ, કહો કપીશ શું કામ ?”
“સાગરપર સેતુ રચો, ઉતરે કટક તમામ.”

૧. મંદ. ૨. શંકર.

“ભમ્બુવાન કરજોડિને, કહે વચન તે કાળ;”
“સુણો ભાનુકળકેતુ હરિ, પ્રણુતપાળ રઘુલાલ.” ૩
“નાથ નામ તમ નિર્મળુ, સેતુ સમાન સદાય;”
“નર તેપર ચઢિ નેહથી, વિશ્વધિ ઉતરિ જાય.” ૪
“આ લઘુ જળધી ઉતરતાં, તો પછિ કેટલિ વાર;?”
૧ એવું સાંભળિ વળિ કહે, પ્રેમે પવનકુમાર.
“તમ પ્રતાપરૂપી મહા, વડવાનળ રઘુવીર;”
“પ્રથમ શોષિ લીધું બધું, તેણે જળનિધિ નીર.” ૬
“તમરિપુ તારણિયોતણે, અઢળક આંસુ પ્રવાહ;”
૨ “કૂરી ભરાઓ તેધિ આ, ખારો સિંધુ અથાહ.” ૭
યુકિતબંધ સુણિ ઉકિત શુભ, પવનાત્મજનિ પ્રમાણુ;
હસ્થા હેરિ તન હરિતાણુ, રાઘવ રઘુકુળભાણુ.
જમ્બુવાને તે સમે, બોલાવ્યા બે બ્રાત;
સુણાવિ સરવ કથા ત્યહાં, નળ નીળને સાક્ષાત.
“સમરી મનમાં સ્નેહથી, રૂડો રામ પ્રતાપ;”
“રચો સેતુ શ્રમછે નહીં, ઊભા પ્રભુ શિર આપ.” ૧૦
બોલાવી લીધા પછી, કપિવર સહુ રણધીર;
કહે સુણે સહુ એક મમ, વિનતી હે કપિવીર. ૧૧
“રામચરણરજઆરો, અંતરમાં ધરિ ધીર;”
“કૌતક એક કરો તમે, હે ભાલૂ કપિવીર !” ૧૨
“સુભટ પિકટ મરકટ કટક, ધાઓ ધીર અધીક;”
“લાવો તરૂ પર્વત ઘણા, રચિએ પુલ રમણીક.” ૧૩
૧ સુણિ ચાલ્યા ભાલૂ કપી, કરતા હૂકાહૂક;
“જય પ્રભુપ્રતાપપુંજ જય, રવિરૂપ મોહ ઉલૂક.” ૧૪
ઊંચાં વૃક્ષ ગિરિ ઉચકિ લે, લીલામાંય અધીક;
આણી દે નળ નીળને, રચે સેતુ રમણીક. ૧૫
૧ ગિરિ વિશાળ કપિ આણિ દે, દ્યે નળ નીળ સ્વહાય;
કંકુક જેમ ઉપાડિને, નિરખેછે રઘુનાથ. ૧૬
૨ નિરખી સેતુતણિ સુભગ, રચના અતિ રમણીક;
હસિ બોલ્યા કરૂણાનિધિ, સુખપ્રદ વચન અધીક. ૧૭

“પરમ રમ્ય ઉત્તમ અતી, ધરણી આ ધરથીજ,”
 “મહિમા અધિક મનોહરો, વરણ્યો જય નહીંજ.” ૧૮
 “કરીશ હું આહું કોડથી, શિવસ્થાપના સમીત;”
 “પરમ કલ્પના મમ ઉરે, આદ્યથિ છેજ સહીત.” ૧૯
 સુણિ સુગ્રીવે મોકલ્યા, દૂનો કામો કામ;
 બોલાવી લે આવિયા, ગ્હામુનિવરો તમામ.
 લિંગ થાપિ પૂજા કરી, વિધિવત મળિ સહુ યુન્ય;
 “શિવ સમાન સંસારમાં, વ્હાલું મને ન અન્ય.” ૨૦
 “કા’વે મારો ભક્ત પણ, શિવદ્રોહી જન જેહ;”
 “તે મને ન સ્વપ્નેય કદિ, પામનાર કુ:સ્નેહ.” ૨૧
 “શંકરવિમુખિ અભાગિ જન, મારિ ભક્તિ મન ચા’ય;”
 “તે મનુષ્ય અતિ મૂઢ વળિ, લઘુમતિનો લેખાય.” ૨૨
 “શંકરમિય મમદ્રોહિ વળિ, મમદ્રોહી શિવદાસ;”
 “તે નર કરશે કલ્પભર, ઘોર નરકમાં વાસ.” ૨૩
 “રામચરનાં જેહ જન, દરશન કરશે આમ;”
 “શિવ કૃપાથિ તે તન તણ, સિધાવશે મમ ધામ.” ૨૪
 “અંબાજન નિર્મળ મહા, ચઢાવશે જન જેહ;”
 “તે નર પ્રેમે પામશે, સાયુજ્યુક્તિ સનેહ.” ૨૫
 “મમકૃત સેતુનું જેહ જન, દરશન કરશે દિવ્ય;”
 “ભક્તિ મારિ ભલિભાતથી, દશે તેને શીવ.” ૨૬
 રામવચન રચના રૂડી, સહુ ઉર ભાવી રહેજ;
 નિજ નિજ આશ્રમ આવિયા, મુનિ નિધાન તપ તેજ. ૨૮
 સાંભળ શુદ્ધ મન શૈલજ, રઘુપતિની એ રીત;
 કરે નિરંતર કોડથી, પ્રણીત ઉપર ખહુ પ્રીત. ૨૯
 બાંધો પુલ રણિયામણો, નિપુણ નીળ નજ વીર;
 ઉજવળ યશ જગમાં થયા, પ્રભુ કૃપાથિ મતિધીર. ૩૦
 બુડે બુડાડે અન્યને, જે પથ્થર ધરથીજ;
 પા’ણ થયા તે વ્હાણ સમ, રઘુપતિ કેરી રીઝ. ૩૧
 મહિમા નહિં જનનિધિતણો, પથ્થર ગુણ નહિં કાય;
 તેમ ન કપિકરણી કરી, સુણો ઉમા કહું સાય. ૩૨
 કેવળ રામપ્રતાપથી, પ્રૌઢ મહા પાષાણ;
 તથા તોયનિધિમાંય તે, હે શૈલજ સુજાણ!
 એવા રામ રમારમણ, તબિને તે મતિમંદ;
 અન્ય પ્રભુને જઈ લજે, જે મચિ બેઠા રૂંદ. ૩૪

છાપા.

પુલ બાંધી અતિ પ્રૌઢ, સુદ્રઢ શુભપેર બનાવ્યો.
 નિરખી કૃપાનિધાન, તણા મનમાં ખહુ ભાવ્યો;

સેન્યા ચાલી સર્વ, જય વરણાવિ ન લગારે,
 કરે ઝર્જના ઘોર, સુભટ મરકટ દળ ભારે;
 ચઢિ સેતુ ઉપર રઘુવર પ્રેતે, જોતા ચકિત થઈ મને;
 સાગર જળનું વ્હેણું સુભમ, અતી ઉત્તમ તરંગને. ૧
 કરૂણા કૃપાનિધાન, નાથ રઘુનાથ નિરખવા;
 પ્રગટમાં જળચરવૃંદ, હેરિ હરિ વદન હરખવા;
 મગર મચ્છ વળિ વ્યાળ, દેહ શત ચોજન વાળા,
 એક બિજના લક્ષિ, મારતા હંચા ઉછાળા;
 વળિ એકનિ બિંક ધરિ અંતર, એકનાથિ છુટનાર ને;
 હરિ નિરખિ ખસેડયા ના ખસે, કરવા દરશન કારને. ૨
 મન હર્ષિત અતિ સર્વ, થયા પ્રભુ નિરખી સુખિયા,
 સુણો ઉમા જન તેહ, મંદમતિ હરીવિમુખિયા;
 નીર ત્યાં ન નિરખાય, ઓટ ઓટ જળચરના,
 થયા મગન મન સર્વ, અનુપરૂપે રઘુવરના;
 ચાલ્યું મરકટતણું કટક અતિ, પ્રભુ આશા રૂડિ પામિને;
 કહિ કો રાકનાર સહજ મુખ, કપિદળ ખહુતા એ દિને. ૩
 ભારે થઈ પડિ ભીડ, સેતુપર દળ ન સમાય,
 ઉડિ ચાલ્યા આકાશ, કોટલા કપિ ગ્હાકાયે;
 જળચરઓટનિ ઉપર, કોટલા કપિઓ ચઢિને,
 વિના પ્રયાસ વિશેષ, પાર જઈ પ્હેંચિ કુદિને;
 કોતક વિલોકિ એણું રૂકું, બંને ભાઈ મહા બળી;
 હસિ ચાલ્યા અતિશે હરખથી, સર્વ શોચનાઓ ટળી. ૪
 સેન્ય સહિત રઘુવીર, હોતયા જળનિધિ હેરો,
 કહિ ન જય કોથકી, ભીડ ભારે દળકેરી;
 સિંધુપાર રઘુવરે, દલન ખળ ડેરા દીધા,
 આશા દિધિ એવાર, સર્વ કપિ કૃતાર્ય કીધા;
 “કૂળ મૂળસરસ અતિ શોધિને, ખાઓ જઈ સહુ ખાંતથી;”
 સાંભળતાં તે કપિ રીંછ સહુ, ધાયા ઝટ ભલિભાંતથી. ૫
 કૂળમાં સર્વ તરૂં રહેજ, રામહિત અતિ અનુરાગી,
 ઋતૂ કન્નપુતલિ સર્વ, કાળગતિ કોડે ત્યાગી;
 ખાય મધુરકૂળ સકળ, પછી તરૂં ઝટ અંજેડે,
 પછાડતા ધરણિપર, વાસ નિશિચરના રૂંડે;
 લેકા સનમુખ તરૂં સર્વને, ફેરવિ શિરપર ફેંકતા;
 કોટલાકે કપિ તરૂંપર ચઢી, હુકાહુક કરિ ઠેકતા. ૬
 જ્યાં કંઈ ફરતાં વજ્ર, દેત્ય જોયામાં આવે,
 ઘેરી લે મળિ સર્વ, પળવિ ખહુ નાચ નચાવે;
 કાપિ નારિકા કાન, દાંતથી દાઝ ચઢાવે,
 કહે રામયશ મુખે, જવાદ ને પછિ ભાવે;

શૂતિ નાક જેમનાં કાપિયાં, કપિઓએ મળિ દાંતથી,
કહિ વાત સર્વ જઈ તેમણે, રાવણને ખરિ ખાંતથી. ૭
સાંભળતાં નિજ શ્રવાણુ, જળધિ ભરે બંધાયો,
દરી વદન સંગાત, બોલિ હોઠયો અકળાયો;
“ખાંધો જળનિધિ જળધિ, નીરનિધિ સિંધુ ઉદધિને,
“પયોધિ વારીશ નદીશ, તોયનિધિ પંકનિધિને;
નિજ વ્યાકુળતા મન સમન્વિયો, પણ પછિતો હસિને મુખે,
આદ્યો નિજ રાન્યમહેલભણિ, ભય જુલિહુદય થકી મુખે. ૮

દોહરા.

મંદોદરિએ સાંભળ્યું, પ્રભુ આવ્યા આ પાર;
ખાંધીકાંતક માત્રમાં, નીરનિધિને નિરધાર.
કર ત્રહ્ણિ રાવણરાયને, નિજ ઘર આણિ સનેહ ;
બોલી પરમ મનોહરી, વિમળ વાણિ સતિ તેહ.
પડે ભાગિ પદમણિ પ્રથમ, ખાળા પાથરિ સાર;
“મુણે પ્રાણપતિ પ્રિય વચન, કોપ તણ નિરધાર.”

રામ ઝોડી.

“આપવણ મૂ. કાપુંરે, એણે શામળીએ. (ઈરાગ.)”
એવી હઠ મૂકોરે, મારા પ્રાણપતી;
વિનવી તમને કહું પાલમણ, અંતરમતમાં ખળતિરે.
મારા પ્રાણપતી. ટેક
વેર કરિએ તેવાની સાથે, તો પતિ પૂરા પઢિએરે;
જેન જુધિ ખળેય છતિએ, વેર વધારી વઢિએરે.
મારા પ્રાણપતી. ૧
પણ ક્યાં આપને ક્યાં રઘુપતી? ક્યાં મસ્તક ક્યાં ચણિરે?
તેજ હોણ તારો કહો ક્યાં? કયલાં સૂર્ય સકીર્ણરે!
મારા પ્રાણપતી. ૨
મહાખળી મધુકૈટભ જેણે, રણમાં શળી માર્યોરે;
મહા વીરના વીર ઘણાએ, મૃત દિતિના સહાર્યોરે.
મારા પ્રાણપતી. ૩
જેણે જ્ઞેતામાં ખળી ખાંધો, સહસ્રાન્નુન સંહાર્યોરે;
તેજ પ્રભુએ જુમિ ભાર ઉતારવા, દિવ્ય નરદેહ ધાર્યોરે.
મારા પ્રાણપતી. ૪
નાથ વિરોધ ન કરિએ કોદી, સ્વપ્નેય તેવાની સાથેરે;
કાળ કર્મ ગુણ વિશ્વ સઘણ, જે જગદીશને હાથેરે.
મારા પ્રાણપતી. ૫
શીશ નમાવી રઘુવર ચરણે, સીતાને જઈ સોપોરે;
જન્યો પછી વનમાં પ્રભુ લગવા, કંથ રખે તમે કોપોરે.
મારા પ્રાણપતી ૬

રાજપાટ સહુ પ્રવ્રને સોપો, મુખ સંસારનાં જુઠરિ;
તેમાં વળી વડા સાથે વિરોધતે, કર્મ બધાં કોપિ ઉઠ્યોરે.
મારા પ્રાણપતી. ૭
નાથ નિરંતર દીનદયાળુ, કૌશલેશ કૃપાળુરે;
વાઘેય સનમુખ ખાઈ શકે ના, તેને જોડે તાળુરે.
મારા પ્રાણપતી. ૮
ખીજવ્યો તો સત્યાનારા વાળે, કુળસહિત મારા કંથેરે;
છવશે જે જાઈ મળોતો, સાહો તમે સુધો પંથેરે.
મારા પ્રાણપતી. ૯
કરી રહ્યા તમે કંથ કોડામણુ, જગમાં જે કરવાનુરે;
મુરામુરેયને છતી વળ્યાજો, ભવમાં હવે લગવાનુરે.
મારા પ્રાણપતી. ૧૦
૧ વેદવિષે એવી નીતિ કહીછે, સાંભળો સહુણા સ્વામિરે;
“એથેપણ વન જવું જુપતિને, વિમળ વૈરાગ્ય પામીરે.
મારા પ્રાણપતી. ૧૧
૨ કરણ ભરણુ ને હરણુ જગતના, ત્રેલોકનાતા નિરતિરે;
૩ ભનિએ નિરંતર જેહ સ્વતંતર, આક્રતાણી ખરિ ખાંતિરે.
મારા પ્રાણપતી. ૧૨
તેજ રઘુપતિ ભક્તહિતેષુ, પ્રણુતતણા અનુરાગીરે;
ધેર બેઠાં જવ અંગા પધારે તો, નાહિ ન લે તે અભાગીરે;
મારા પ્રાણપતી. ૧૩
મોહ મમતા મદ સહુ ત્યાગી, ભવનાતા ભજે ભાવેરે;
શું સમજવું છે ચતુરશિરોમણી, એ ભવબંધ તળવેરે.
મારા પ્રાણપતી. ૧૪
મહામુનીવર જેને માટે, અતિશય યત્ન કરેછેરે;
ભૂપ પણ તણ રાન્ય પેલવ, વિમળ વૈરાગ્ય ધરેછેરે.
મારા પ્રાણપતી. ૧૫
તેજ ગરિખનિવાજ આવે, કૌશલપતિ ખળશાળીરે;
૬ કંથ તમોપર કરવા કૃપા શુભ, ચાહિને આવ્યા ચાલીરે.
મારા પ્રાણપતી. ૧૬
જે પ્રિય મારિ શિખામણુ સનેહ, શ્રવણે આપ સાંભળશોરે;
પાવનયશ ત્રેલોક થશે શુભ, જનકી લઈ જઈ મળશોરે.
મારા પ્રાણપતી. ૧૭
૭ એવું કહિ ભરી નેત્રમાં આંસુ, પ્રવ્રતી ચરણે લાગિરે;
નાથ ભજે રઘુનાથનેતો મારું, શીભાગ્ય જાત ન ભારીરે.”
મારા પ્રાણપતી. ૧૮

દોહરા.

પ્રેમે લાગતિ પદમણિ, મંદોદરિ પતિપાય;
ઉઠાડિ નિજ પ્રભુતા કહે, અતિ ખળ રાવણ રાય. ૧

અંદાજીડા છંદ.

“વૃથા બીક તું માનિ લેછે ત્રિથા આમ હે પ્રાણુ મારી!
કહે કોણુ થોધો હું જેવો બધે જકત જતાં વિચારી!
મહાકાળ વાધુ વરુણાદિ કૂબેર દિગ્પાળ સર્વ,
છંતી મેં લિધા છે જુજના બળે હાડમાં યુધધર્મ.
સુરાસૂર ગંધર્વ ને માનવી સર્વ આધીન મારે,
કહે તું હવે કોણુ હેતુ તને ઊપજે બીક ભારે?”
કરી શાન્ત એવી રિતે તેહને સંમળવી અતીશે,
સભામાંય બેઠો જઈતે પછી રાવણો રાય રીશે.
અનુમાન્યું મંદોદરિએ ઉરે એવું વેગે વિચારી,
“ખરે કંથને ઊપજ્યો ગર્વ મૃત્યુવશે આજ ભારી;”
સભામાં જઈ મંત્રિઓને પુછે રાય લંકેશ છાનું,
“કહો કેવિરિતે કરીશું રિપુસાથ છે ઝુઝવાનું?”
કહે છે સુણી મંત્રિઓ સર્વ ગર્વે ભયાં ઊર ભારે,
“સુણો રાક્ષસાધીપ પુછો શું તેનું તમે વારવારે?
કરીએ કહો શી બિકે એતણું આજ વીચાર વારૂ;”
કપી ભાલુ ને માનવી ભાવતું ભસાછે એ અમારૂં.
સુણી વેણુ એવાં મહા કૂલનાં કૂળનિર્મૂળકારી,
કહે હસ્તજીડી મહસ્ત” ક્ષમા માગિ નીતી વિચારી;
“પિતાજી ન રાજ થશે હાઈ હાજ સુણી મંત્રિવાણી,
મતી નીચ છે મંત્રિઓની મહા સત્ય મેં આજ જાણી.
કરીએ નહી નીતિ વીરોધ હે તાત મારા કદાપી!
અમાચોતણા તો હંધા સંમેતે થાયછે રાય પાપી;
સભાશોભતી રાજને ભાવતીવાત મંત્રી કહેછે,
ન આવે કદી પાર એવી રિતે તો વૃથા રાપ લેછે.
જીજી મહાસિંધુ આવ્યો કપી એક થોડી અવધ્યે,
નથી વીસધી કૃત્ય તેનાં હજ ગાય સૌ મનમધ્યે;
શુધા લાગિ ન્હોતી શું ત્યારે તમે કોઈને કો’નિવારૂ?
ન ખાધો તમે કેમ ઝાલી તદા બાળતાં નચ ચારૂ?
નકી સુણતાં છે હું સારો પરીણામ મહા કુખકારી,
સુણાવ્યો ખૂલને સહુ મંત્રિએ મત એવો વિચારી;
લિલામાત્રમાં જેમણે સિંધુમધ્યે મુસેતુ રચાવી,
કપીસેન્ય સુદ્ધાં સુવેળાચળે ઉતર્યા પાર આવી.
અહો દેવ તે માનવી! “ખાઈશું? સૌ અમે સ્વાદલાવી,”
કહો સૌ મુખે વેણુ એવાં દિ ગાલો કુલાવી કુલાવી;
સુણો વેણુ મારાં પિતાજી તમે આજ સર્વે સુભાને,
ન ઊરે તમે માનશે મૂળને કાયરો કાઈ વાને.

૧. રાવણના પુત્રનું નામ.

સદા પ્રીયવાણી કહેનાર ને સુણનારા ઉભાસે,
ઘણાછે નરો જકતમાં એહવા તો વળી આપ પાસે;
પરંતુ મહા હીતનાં સુણતાં છેક છે વીખભારા,
(એવા)રૂડા માનવી છેક થોડા કહેનાર ને સુણનારા. ૧૦
પિતા મોકલો વિદિ પહેલાં રૂડી એવિ નીતી વિચારી,
૧ પછી ખાંધિએ પ્રીતિ સીતાજીને દેધને સુખકારી;
લઈનારિ જો જાય પાછા કરી સેન્ય સુદ્ધાંત પ્રીતે,
વૃથા રાઠ તો શીદ જોએ વધારી વિના કો નિમિત્તે! ૧૧
ન માને પછી તો રણસ્થંભ રોપી સકાપે ચઢોને,
૨ લઈલોહ સન્મૂખ યુદ્ધે મચ્યો કીર્તિ સારૂ લઢોને?
ખભૂ માહરો મત આ માનશે જો તમે ચિતધારી,
થશે જકતજાહેર કીર્તિ રૂડી બે મકારે તમારી.” ૧૨
કહેછે રિશાઈકરી રોષ લંકેશ તે પુત્રને ત્યાં,
૩ “મતી આવિ કોણુ તને શીખવી કે શિષ્યો રાઠ હે ક્યાં;?
તને ઊર અત્યારથી આ’વિ રાંકા વસી ભીરૂ ભારી,
થયો ક્યાંયિ વેણુતણા મુજ જેવો મહા કૂવિચારી?” ૧૩
સુણી તાતકેરી નકારી મહા ઘોરવાણી મહસ્તે,
૪ “તમે કાઢજો સાર” એવું કહીને પડ્યો ત્યાંયિ રસ્તે;
મયો ઘેર જેને વિચાર “અરે કૂળ નિર્મૂળ જાશે,”
“પરસી મહા પાપની ખાણુછે પ્રાણની હાણુ ધારો.” ૧૪
“નથી લાગતી હીતરિક્ષા તમેને પિતાજી નિદાને,
ન ભાવે કશી ઔષધી જેમ મૃત્યુધિ ધરાયલાને;”
થયો જાણિ સંધ્યાસમો તેસમે ત્યાંયિ લંકેશ વાલ્યો,
વિશે ભૂજ વીલોકતો હર્ષતો ને મહાગર્વવાળો. ૧૫
હરૂં લંકના શીખરે એક આગાર સૌથી રૂપાળુ,
૬ કરેલો મહા શોભિતો ત્યાં અખાડો મુની હે દયાળુ;
ખિરાજ્યો જઈ તેહ મંદીરમાં રાક્ષસાધીપ રીઝી,
ઘણા કિન્નરો લાગિયા ગૂણગાવા સુણો હે મુનિજી! ૧૬
વિણા તાલ વાજે મૃદંગોતણા નાદથી રાય રાચે,
૭ રૂડી અપસરાઓ તતા થેઈ થેઈકરી નહિ નાચે;
સદા ઇંદ્ર સૌ જેટલો રાવણો ભોગને ભોગવેછે,
ઘણી નારિઓ સાથ જુકતે રૂડા જોગને જોગવેછે. ૧૭
મહાશક્તિશાળી રિપૂ શીશ ગાને રઘૂવીર જેવો,
નહીં તોય ઉરે કરશે ત્રાસ તેને મહાશઠ એવો;
૮ સુણો શૈલજી રનેહથી સૂકથા એમ બોલ્યા પુરારી,
અહીંયાં સુવેળાચળે ઉતર્યા સેન્ય સાથે ખરારો. ૧૮

રાગ મારૂ.

સેન્ય સહિત અયોધ્યાધીપ, આવિ ઉતર્યા સુવેળ સમીપ;
ભાલુ મરકટની ભોડભારે, વરાણવતાં શારદ પાણુ હારે. ૧

એક શૈલશિખર રમણીક, શોભે મનહર ચેત અધીક;
ત્યાં તરૂંતણાં કમળાં પત્ર, વળી પત્ર કમળનાં પવિત્ર,
લક્ષ્મણે નિજ હાથ ગોઠવિયાં, પરિપૂર્ણ પ્રેમે પાથરિયાં;
મૃગચર્મ તેજોપર ચાડે, મહાકોમળ અનિમન પ્યાડે.
એવા સુભગ સુખાસને રામ, બેઠા પ્રેમે પૂરણકામ;
કપિરાય તણા ઉત્સંગે, શીશ રિઝી રાખેલું શ્રીરંગે.
ડાખા જમણીછે ભાથો ધનુષ્ય, વેદ વંદિત રૂપ મનૂષ્ય;
બંને કરકમળે રઘુભાણુ, બહુ વિધિ સુધારે ખાણુ.
કહે વિભીષણુ સંમત સારો, કુળકેરું રક્ષણુ કરનારો;
મહાભાગિ અંગદ હનુમાન, એસમાન ન અવનિમાં આન.
પ્રભુના ચરણકમળ ચાંપેછે, મુનિદૂલભ લાભ લહેછે;
મણુ પાછળ લક્ષ્મણુ વીર, બેઠા વીરાસને રણધીર.
ભાથો કટિએ ભીડી લીધેલ, કર ધનુષ્ય સદાય ધરેલ;
મણુ રખવાળિએ રાતદીન, બેઠા ચર્ણમાં મન લયલીન.
કૃપા સ્વરૂપ સગણનિધાન, બેઠાછે એરિતે ભગવાન;
ધન્ય તે નરને નીશદિન, એવા ધ્યાને રહે લયલીન.
પૂર્વદીશા ભણી મણુ જ્યે, દેખી ચંદ્રઉદય મન મ્હોયું;
કહે સર્વને “જુઓ શરાંક, સદા સિંહસમાન અરાંક. ૧૦
પૂર્વદીશારૂપી ગરિકેરી, ઘણી રમ્ય ગુફા ચિત હેરી;
તેજ પ્રબળ પ્રતાપની પુંજ, મહાકોડામણી જાણું હુંજ. ૧૧
અંધકારરૂપી મત હાથી, તેને નાખ્યો મારી-ત્વરાથી;
શરી કેશરિ મ્હાબળ ધરતો, વેગે ગગનવિપીન વિચરતો. ૧૨
મોત તારા ખિલ્યાછે આકાશે. કેવા દીપેછે પાસેપાસે!
નિશાનારીતણા શણગાર, કેવા શોભી રહ્યાછે અપાર.” ૧૩
કહે સર્વને શ્રીરઘુવીર, સુણેા મુગ્રીવ આદિ સુધીર;
“હિસે ચંદ્રમામાં જે કાળારા, તે શું હોશે કહો મુજપાસે? ૧૪
નિજ નિજ મતિને અનુસારે, કહો સર્વ તમે આવારે;”
કહે મુગ્રીવ હે રઘુરાય! પડે ચંદ્રમાં પૂજનીની છાંય.” ૧૫
“તે આ પ્રગટ જાણાયછે જોતાં, શશિ અંદર કાળપ સોતાં;”
માયો રાહુએ શશિ કહે કોય, પડિ ઉરમાં શ્યામતા સોય. ૧૬
કહે કોઈ સુણેા “શું જાણાએ? રતિમુખ રચવા વિધિરાય;
સાર ભાગ શરીતણેા લીધો, રતિવદનવિધુ પુરો કીધો. ૧૭
છિદ્ર પ્રગટ શરીમાં જાણાય, તે પંથે નભછાંય દેખાય;”
કહે કોઈ વળી સુણેા રામ, કહું ચંદ્રના છાંદ્રની વાત. ૧૮
શરીકેરો ગરળ પ્રિયબ્રાત, રાખ્યો હૃદયમાં ભલિભાત;
રનેહે તેનો ખતાવું સિધ્ધાંત, સુણેા સર્વ તમે ભલિભાત. ૧૯
વિષસંયુત કીર્ણ પસારી, ખાળે વિહવંત નરનારી;
કહે તેહ સમે હનુમાન, “સુણેા રામ સ્વયંભગવાન. ૨૦

“મીય દાસ તમારો શરીછે, તમમુતિ તેને ઉર વસિછે;
“તેજ શ્યામતા સર્વને ભાસે, મન માડુંય જોઈ ઉલાસે.” ૨૧
પવનાત્મજની સુણી વાણી, હસ્યા રામ સુજા ધનુપાણી;
પછી દક્ષિણ દિશા વિલોકી, કૃપાનાથ વદેછે પ્રશોકી. ૨૨

કાવ્ય અથવા રોલાવૃત.

“જુઓ વિભીષણુ ઝાંખિ, દિવ્ય દક્ષિણુ દિશાએ;
ઘટાટોપ ધનઘોર, ચમકતી વિજળિ જણાએ. ૧
મધુર મધુર ગજતો, ગગન ધન ઘોર અતીશે,
જાણ્યે વૃષ્ટી થાય, કઠણુ પથરાની દીસે.” ૨
કહે વિભીષણુ સુણેા, કૌશલાધીરા કૃપાણુ;
“વિજળી મેઘ ન હોય, તમે નેહયિજે ન્યાબુજુ.” ૩
લંકા શિખરનિ ઉપર, એક ઘર શોભારારી;
ત્યાં દશમૈલીતણેા, અખાડોછે અવિનાશી. ૪
મેઘાડબર છત્ર, શીરપર ધાયું શોભે;
તેહ શ્યામ ધનઘટા, દેખતાં ધન મન જોભે. ૫
મંદોદરિને કાન, શોભતાં કુંડળ જ્યોતી;
દમકે ન્યમ દામિની, નાથ તેતો ધન સોતી. ૬
વાજે તાલ મૃદગ, અધિક અનુપમ રવકારી;
તે રવ મધુર વિશેષ, ગરજતો ધન અસુરારી.” ૭
મેદ હસ્યા ભગવાન, સમજિ અભિમાન અતીશે;
ચઢાવિ ધનુષનિ પાણુ છ, ખાણુ સંધ્યાણુ રીશે. ૮
મુકયું વામ ભરિ ખાણુ, ચાહ્યું સુસવાટા કરતું;
દિવ્યમાન સહુ દિશા, કરતું વેગથી વિચરતું. ૯
છત્ર મુકટ તાટક, હણ્યાં સહુ એકી ખાણુ;
સહુ દેખત મહિ પડ્યાં, કોઈ તે મર્મ ન જાણુ. ૧૦
એણું કૌતક કરી, ખાણુ રઘુભાણુનું તિક્ષણુ;
ભાથામાંય ભરાયું, આંવિને ત્યાંચિ તતક્ષણુ. ૧૧
રાવણકેરી સભા, સર્વ મન રાંકા પામી;
દેખિ મહારસ ભંગ, ખીક અંતરમાં જામી. ૧૨
“ધરા ધૂજિ નથિ કાંગ, પપન બહુ વેળો નથીરે;
“અસશસ્ત્ર આવાર, કોઈએ દિહું નથિ નરેરે.” ૧૩
શોચ કરેછે સભા, સકળ નિજ હૃદય વિચારી;
“થયા ઘણા અપશુકન, ભારિ દોસે ભયકારી.” ૧૪
જાણ્યું મન રાવણે, સભા ભય પામી ભારે;
યુક્તિ ખનાવિ અયુકત, કહે હસિ વચ્ચેના ત્યારે. ૧૫
“સદાય શુભ નેહને, પડ્યે શિરા પૃથિવ ઉપર તો;
“મુગટ પડ્યે નેહને, અપશુકન તે શું કરતો.” ૧૬

(યુક્તકાંડ. ૬) અવણકુંડન અકરમાન વૃટતાથી ભયંકર અપશુકન ગણી મંદોદરી રાવણને શિખામણ આપેછે. ૩૦૧

નિજનિજ ગૃહ જઈ સર્વ સુખે જન રાચન કરોને.”
ગયા સર્વ શિરનાભિ, કથા મુનિ ચિત ધરોને.

દોહરા.

મંદોદરિ ઉરમાં અધિક, શોચ વસ્યો મુનિરાજ;
જ્યારથિ પૃથ્વિઉપર પડ્યાં, શ્રવણ કૂલસહસાજ.
સજળ નેત્ર કરિને સતી, કંથ પાસ કરજેડ;
કહ્ને કરગરી કોટિધા, પુરા થવા મનકોડ.

રાગ રામગ્રી.

“પદોરે પોપટ રાજ રામના.” એટાજ.

“કાન ધરો કહ્યું માહરું, સહાણા મારા સ્વામી;
વંદન કરિ કરું પીનતી, પતી પાય પ્રણામી.

કોથ વિરોધ ત્યાગો તમે, નાથ રઘુનાથ સાથે;
નર જાણિ ઉર હૃદ ના ધરો, કુખ બહોરો ન હાથે.

વિશ્વસ્વરૂપ રઘુનાથછે, આણા વિશ્વાસ એવો;
વેદે કરિછે વહી કલ્પના, તેના પદ પતિ સેવો.

અંગ અંગ પ્રતિ જેહના, સહુ લોક વિરજે;
વેદ વચન એ વૃથા નહી, કહુંછું તમ કાળે.

પાય પાતાળ પ્રમાણતાં, બ્રહ્મલોક છે શીશે,
અંગ અંગ અન્ય લોકનો, વારૂ વિશ્રામ દીસે.

કાળ ભયંકર ભાસતો, જેના ભૂકટી વિલસે;
નેત્ર ઉભય રવિચંદ્રછે, કેશ મેઘ તે ભાસે.

દ્વાણ તે અશ્વનિકુમાર છે, જેનું જોતાં જાણાએ;
નેત્રનિમિષ દિન રાત્રિછે, ભલુ વેદે ભાણાએ.

શ્રાત દશેદિશા સમજવી, કહ્ને વેદ વખાણી;
શ્વાશ વાયુ સંસારમાં, છે નિગમ નિજ વાણી.

અધર લોભ અવિનાશના, દાંત તે યમરાજ;
હાસ્ય મધુર માયા જાણવી, બાહુ દિગ્ગજ ઝાઝા.

વદન અનળ અવિનાશનું, સિંધુ રસના સદાયે;
ઉત્પતિ પાલન પ્રલયની, રચના જેની કાયે.

અઢારભાર વનસ્પતિ, રોમાવળિએ જેની;
શૈલ મહા અસ્થિ ને નદી, નિર્મળ નાહીમાં તેની.

૧ ઉદર પચોનિધિ જાણવો, અધગોરિત્ર પીઠ;
જગમય પ્રભુની કલ્પના, કાફાણીક એ કીડા.

૨ શીવ અહંકાર એમનો, બુદ્ધિ બ્રહ્મ ભાણાએ;
મનશાશિ ચિત મહત્વતા, ગુણ કોથી ગાણાએ?

માનવિ રૂપ અવિનાશિ એ, સચ્ચાર્યર સ્વામી;
હૃદ તમે કંથ હું કહું, પ્રીતે પાય પ્રણામી.

૧ પ્રીતિ કરો પ્રભુપદ તમે, વેર સરવે ત્યાગી;
મારું એવાતાળુ જાણ ના,” કહિને પાય લાગી.

દોહરા.

શ્રવણ વચન મુણિ સ્ત્રીતાણાં, હસ્યો હહીલો રાય;
“અહા મોહમહિમા જુઓ, મહાબળવાન જાણાય.”

૩ કહે સત્ય કપિ સર્વ કો, બીકણું નારિ સ્વભાવ;
અવગણુ આઠ ઉરે રહે, સદાય કરિ કુખનાવ.

૪ નિર્દયતા વળિ ચપળતા, માયા અવગણુ એક.
શત્રુનું સકળ સ્વરૂપ તે, ગાયું જે ભલિભાત;

૫ સમજ પડી મુજને હવે, તુજ પ્રસાદથી તોજ.
વરણ મેઘ યમ દિગ્ગજ, એ સહુ મમ આધીન;

૬ સમજણ પાડી તે મને, પ્રાણપ્રિયા તું પ્રવીણ.
જાણી લિધિ મે લક્ષ્મી, તુજ ચતુરાઈ વિશેષ;

૭ એહ નિમિત્ત કહિ મારિ તે, પ્રભુતા બહુધા બેશ.
કહી વાત તે ગુહ ઘણી, હે મૃગલાચન નાર;

૮ સાંભળતાં ભય શમનની, સમજ્યે સુખદ અપાર.”
મંદોદરિએ મનવિષે, જાણ્યું એમ જરૂર;

૯ “મતિબ્રમ પતિને તો થયો, કાળવિવશ છે કૂર.”
બહુ વિધિ બકતો રાત બધિ, પ્રાત થયે દશકંઠ;

૧૦ અતિ અશંક લંકાપતિ, ગયો સભા મદઅંધ.

૧. યુદ્ધ.

કુત્રે કે ન નેતર કૂળે, વરસે અમૃત મેહ;
શતવિરંચિ શિખ દેય તો, મુઠા મુખજન જેહ.
મંત્રિ સહિત હંચ ગઢ ચડ્યો, રીઝી રાવણુ રાય;
શુકશારણુ કે' રાજ સહુ, જુઓ સેન્યસમુદાય."

કાવ્ય અથવા શૈલાવત.

"જુઓ થાય આ જેહ, કેશરીરવ કિલકારી;
સમ તાડ સમ જેનિ, અધિક ઊંચાઈ વિચારી.
શત શંકુ પરમાણુ, મહા કપિવર એ સંગે;
સંખ્યા ગણિ ન શકાય, પેખતાં વિના પ્રસંગે.
અનિત અરાંક વિશેષ, વીર કપિ સહુ રણવકા;
નાદ સુણ્યે તેમનો, થરર કંપે ગઢલંકા.
પુંછ વાનરનાં પ્રાઠ, અષ્ટ સાથે અથડાયે;
જાણ્યે ઇંદ્રધનુષ્ય, વૃષાક્ષતુ આકરશાએ.
એછે સુત અભિમાનિ, વિશ્વકર્માના ખંને;
ખાંધ્યો દધિ જેમણે, દૈત્યકુળ સકળ પતંને.
વસે તામ્રગિરિ ગુફા, મધ્ય મહારાણુજૂઝારી;
ગોદાવરિ નજ અમળ, પિનારા રિપુ ભયકારી.
અતિ બળાઢય રણધીર, પ્રાય રઘુપતિની આગે;
કરે કૃપા રઘુવીર, એમનીપર અનુરાગે.
પરી કર્યે એમને, શીલ શીલા સાગરમાં;
તથા તમામ તપાસ, નામ નળ નીળ નાગરમાં.
કપિદળ પદ્મ અદાર, એમની ભુજાયામાં;
વરતે સદા વિશેષ, પ્રાઠ બળછે કાયામાં.
સેતુતાણા આરંભ, કર્યો જવ કપિએ હોડે;
પુષ્પ લેઈ નિજ હાથ, પુજ્યા રઘુનાથે કોડે.
એવા એ નળ નીળ, શીળસાગર સરવેથી;
પ્રતિભટ જગ નહિ કોય, જેમનો બળ ગરવેથી."

"પ્રાઠ પર્વતાકાર, આવતો એ પ્રભુ નિરખા;
ચાદ તાડ જેડો, પ્રતાપી ઊંચા પરખા.
વાસ પુલિદા તીર, કરેછે કપિકેશરિ એ;
મેઘઉપર સંચરે, કોઇના ડર નહિ જરિએ.
કાયા જેનિ વિશેષ, કમળ ને કેશર વરાણી;
જાણ્યે ઘન આકાશ, ખીલિ સંખ્યા મનહરાણી.
જે કદિ ખિજવ્યો હોય, એહ કપિવરને જ્યારે;
પુચ્છવડે ભરમાયિ, મેદની સહુ સંહારે."

જુએ રકત કરિ નેત્ર, ભૂકૂટી મુગટ ચઢાવી;
જાણ્યે લંકા સર્વ, ખાઈ જશે અહિં આવી. ૫
તારા સતિનો તંત્ર, વાળિ બળશાળી જયો;
અતિ ઝુઝારિ જુધમાં, હૃદય રઘુપતિને ભાવ્યો. ૬
જપે રામનું નામ, નિરંતર મનમાં નેહ;
એછે સહજ સ્વભાવ, એહનો ઘન કપિ દેહ. ૭
ઇંદ્રતાણા વજ્રના, કોટિ કડકા કરિ નાખે;
ઉપાડિ ઉદયાદ્રિને, ખાંતથી ખાળે રાખે. ૮
આંખે ભુમિ જે ચરાણુ, કોપ કરિ કપિકુંજર એ;
શેષ થાય ઇશ શરાણુ, ઊડતો જુઓ અધર એ. ૯
પાંચપદ્મ વાનરા, લિધા લડવૈયા સંગે;
એ અંગદ યૂવરાજ, માનિતો કિંધ શ્રીરંગે." ૧૦

ચંદ્રકીડા છંદ.

"જુઓજ હવે એ દિપે એત રૂપા ઘણી દહ રાજે,
ન હોય શું જાણ્યે રૂપાશૃંગ શોભત સૌથી સમાજે;
દિસે દિવ્ય કાળા રૂડા કેશ દારણુ ભાસે ભુજાએ,
વળી ચાણુ ચાપલ્યતાળા મતી પ્રાઠનો એ મનાયો. ૧
કરે વાસ એ સિંધુતીરે અહોનીશ ચાલે સુરીને
મહા નિર્મળ ગોમતી નીરનું એ કરે પાનપ્રતિ;
અધીકારિ એ રાય મુગ્રીવનો છે વડો શીર સૌને;
રચ્યો વ્યૂહ એણે મહા યુક્તિએ ઊર ભાવ્યો બહુને. ૨
નહી અન્ય એની સમો વિશ્વમાં શક્તિ ને બુદ્ધિશાળી;
પુરુષાર્થ એનું સહુ જકત જાણે સ્વનેત્રે નિહાળી;
કપી જનિમએ જે દિને એ કહું શક્તિ એની વખાણી,
ગયો ઊડિ આકાશમાં ચંદ્રલાલિત્યતા શ્રેષ્ઠ જાણી. ૩
શરી ઝાલયા ઊછળ્યો અબ્રમાહે ગયો ગાઉ ચોસડ,
કર્યો ત્યાંધિ પાછો ઉડાયું ન જ્યારે તણ એવિ સૌ હડ;
રહે સર્વદા સાથમાં વાનરાં કોટિ પંચાશ એની,
લડે કાળ સાથેય બુદ્ધે કહું શક્તિ શું તે સમેતી." ૪

દાહર.

૧ અતિ બળાઢય રણવાંકડો, જોરાવર મહા જોધ;
૨ કમુદ નામ કપિકેશરી, તજ લંકેશ વિરોધ." ૧

ચંદ્રકીડા છંદ.

૧ જુઓ પેલિ શોભે ઘટાઘોર જાણ્યે મહા મેઘકેરી,
૪ ભર્યો ભાદ્રવો હોય જાણ્યે વળી હું કહું શું ઘણેરી;

દશે દીશિમાં ધાયછે આગળે પાછળે એ સમાને,
શિલાનાં ઉચાં શીખરાં વૃક્ષને તોડતા આવતા જે.
કહું શક્તિ એકેકની દંતિ' સહસ્રના જેટલીછે,
ગણી એમની પદ્મ સાનેક સંખ્યાનુમાને કરીછે;
સહુ રીંછ એ કાશિકેરા નિવાસી મહાશક્તિરાશી,
છંત્યા જાય ના કોઈથી શૂર સંગ્રામમાં રીત ખાસી.
અતી તિવ્ર જેના દિસે દંત સૌ એ નખાયુદ્ધ ધારો,
ઝિકે ઝાલિ દંતીનણા દંત કાઢી વદ્ધ શૂં વિચારી ;
જીએ રીંછનું યુથ એવું ઘણું વાળું ગર્વ ત્યાગી,
સહુનો મુત્રાતા રૂઠો ધૂમકેતૂ સદાએ સુહાગી.
વળી જેહનો જેષ્ઠબધુ મહાઋક્ષરાજ કહાવે,
નહીં જેનિ શક્તીતણે અંત જે રહેજ શૂરો સ્વભાવે;
ત્રણેલોકની સાથ સાથે કરે યુદ્ધ એ રાતદાડે ;
વળી સંકટે તો મુમેરે ગિરિ એક હાથે ઉપાડે.
વસેછે સદા નર્મદાતીર ઋક્ષેશ નિઃશંક નેહ,
ન ભેદાય એવો દિસે ઇંદ્રના વજ્રશો આપ દેહે;
રઘૂનાથનાદાસ મુગ્રીવનો મંત્રિછે શ્રેષ્ઠ પ્રાચે,
હડે કાળસાથે લગારેય વિશ્રામ લીધા સિવાયે."

દોહરા.

જીએ હવે આ કપિકટક, નાખે કારમિ ત્રાડ;
પીતવાળુનો થઈ ગયો, જાણ્યે ઉદય પહાડ.
અરુણકેશ રવિકીર્ણશ, ફેલાયા ભલિભાત;
જાણ્યે કુમકુમ વરાણની, પૂર્વદિશાએ પ્રાત.
ચોવિશ અર્ધુદ એતણું, સેન્ય જીએ શોભાય;
અધિક વીર રાણધીરછે, જીદે કદિ ન છંતાય.
આવિ પડે જે આગળે, શૈલશિખર વીશાળ;
પગે વાટિનાખી કરે, ડિલકારી સમ કાળ.
કંચનશૈલગુફા તાણા, સતત એહ રહેનાર;
એનું સેન્ય અભંગ અતિ, કહું શૂં કરિ વિસ્તાર.
અતિ બળાદય એ ઇંદ્રનો, રહાયકારિ હિતકાર;
મિત્ર પરમ મુગ્રીવનો, અતિ હિનેચ્છુ સરદાર.
નિર્મળ જળ ગંગાતાણું, કરે નિરંતર પાન;
અતિ શોભીત શરીરછે, પર્વતશિખર સમાન.
ક્ષાણુક્ષાણુમાંય થતા ઘણા, કેશરિનાદ વિશેષ;
આ આવે એ ગર્જના, ન્યાળિ જીએ લંકેશ.
ઉજ્જવળયશ ત્રેલોકમાં, બળકેરો નહિં અંત;
એ કપિરાજ કેશરી, જેના મુત હનુમંત.

૧. હાથી.

રોળાવૃત.

૧	એ મધ્યે હેનાથ, કટક મરકટનું જાણાએ;	૧
	રહે રાય સંગાથ, મહાબળમાં વખાણાએ.	
	એ કપીશનાં રૂપ, અનળસમ આપિત ભારે;	
૨	પારિપત્રના વાસિ, એહ બંને અત્યારે.	૨
	અતિશે સુંદર અંગ, સમરભોમિમાં ભયંકર;	
	ગવય ગવાક્ષી નામ, મહા પિર બંને બળધર.	૩
	નિર્મળ જળ નિશિદિવસ, તુંગભદ્રાનું પિએછે;	
૩	બેય બધુ બળવાન, ગંધમાદન મરદેછે.	૪
	ગજ સહસ્રસાડનું, જેમને બળ છે અંગે;	
	એમાંથી કહું એક, આપને હું આ પ્રસંગે.	૫
	ભેરિનાદ હરિનાદ, સમાન કરે બળસોતાં;	
૪	શાર્દૂળકેરિ સમાન, પરાક્રમ જેનું જોતાં.	૬
	સુરમાં જેવો ઇંદ્ર, તેજમાં સૂર્ય સમાને;	
	પનસનામ એ કપી, નીતિ બળધામ નિદાને.	૭
૫	કમળ પત્ર સમ દેહ, જીએ આ જેની શોભે;	
	જાણ્યે ગિરિ કેલાસ, તાણાં શિખરો બહુ આપે.	૧
	અતિ પિંગલ મદિરાક્ષ, સ્વચ્છ શ્રવાણાયત શોભે;	
	ચારે દિશિ ચીતવે, કામરૂપ મુનિ મન લોભે.	૨
૧	વિંદાળિ પુછડે લંક, ઊડિ આકાશ ભભાવે;	
	વાસવવજ્ર સમાન, ગરજનો ધાતો આવે.	૩
૨	ગયો હતો યુદ્ધમાં, રહાય લઈ વાસવ સંગે;	
	કામરૂપ ત્યારથી, થયો છે એ રાણરંગે.	૪
૩	ઇંદ્ર તથા એહને, મિત્રતા અતિશે માટે;	
	એ સહુ સુરનો પ્રાત, જેનિ કુદે ગિરિ ફાટે.	૫
૪	કપિવર સહસ્ર કોટિ. સેન્યમાં એની સંગે;	
	કેટલાક છે એત, રકત પીળા બહુ રંગે.	૬
૫	આવે ગિરિ ઠેકનો, ચાલતાં રણ ઉપાડે;	
	આવરિ લિધ રવિ કીર્ણ, વૃક્ષને ફાંસી પાડે.	૭
૬	તારાકેરો તન. નામ શુભ મુખેણ એનું;	
	જીદે છંતિ ન શકાય, એવું અતિબળ છે જેનું.	૮
૭	વદન ફરવી જીએ, રૂપ પ્રભુ આ—કપિકેર;	
	જાણ્યે પાંખ સહીત, ઊડિ ચાલિયો મુમેર.	૧
૮	એકવાર આવિને, ગયો બાળી ગદલકા;	
	વળિ આવે ગર્જના, થાય મન મારે શંકા.	૨
૯	જન્મદિધો જ્યાહરે, એહને અંજનમાને;	
	ધાચો રવિ ઝાલવા, ઊડિ અવનિધિ ઉદમાને.	૩

નંજન તરાણ હજાર, ગગનમાં ઉડી ગયોતે;
 ઉડ્યાચળપર નહીં. રવીને આલિ રહ્યોતે.
 અણુણ હનું તે દિવસ, રહુ અસવા જ્યાં ધાયે;
 લઈ લિધલ જાણિને, રાહુ રાતો ખહુ ધાયે.
 મારિ એક લપડાક, જોરથી સિંહિકાસુતને;
 રહ્યા વેગળા રાહુ. વિચારી બળ અદભૂતને.
 રહાય લેઈ આપિયા, કેતૂં કોપિત અતિથઈને;
 તેના પાણ એ હાત, કર્યાકપિએ જટ લઈને.
 સહુ દેવોએ મળી, રતુતી કરિ રમેહ જ્યારે;
 સમજી અંજનિસુતે, છાંદીધો રવિ ત્યારે.
 વિવિધ દીધ વરદાન, સર્વ દેવોએ મળિને;
 અંજન અમર બળધામ, કર્યા સહુ દોષ દળીને.
 કામરૂપ એ કપી, અધિક રાણધીર બળુકો;
 કાળદંડશી કાચ, વજ્ર તન તેજ ભભૂકો.
 ગરૂડકીય અધીક, વેગવંતો કપિકુંજર;
 બુદ્ધિવંત એહવો, અન્ય કો નહિં અવનીપર.
 વિદ્યા ભાણવા જતો, નિરંતર દિનકર પાસે;
 ઉડતા રથ મોખરે. ઉત્તરિ ગતિએ ઉલ્હાસે.
 સ્વર્ગ નાગનગરિમાં, બધે એ ગતિ કરનાડો;
 શિવસમ મહા તપરિવ. તેજપાણ તેજુજ ધારો.
 જળનિધિ આબધિઆ, ધેનુપદ સમ ભલિભાતે;
 કેવિ રિતે જુઝશો. એહ કાપવર સંગાતે.
 તેજ મહાતર્તિબ, સૂર્ય ને અનળશુ દીસે;
 વજ્રકછોટાબંધ, વેગ વાયુથી અતીશે.
 લીધા રકંધ ચઢાવિ, બેય બંધુને સમાયા;
 કુંવર કૌશલિશના, રૂડા સજાણી જાયા.

“જોગીંદ્રાણુ ગિવજી તમા. મૈ જાળવું” (અંદાજ.)

આમજુઆ એ રહ્યા સુરગાતા. રાઠ એનાથી મુકો અનદાતા.

આમ જુઆ. ૧

ઘાટાઘનદશી કાયાની કાંતો; રહેજ નિરખતાં થાયછે શાન્તિ.

આમ જુઆ. ૨

પુરૂષપુરાણ પ્રવીણ અતીશે; જનહિત નરતન ધ્યેજગદીશે.

આમ જુઆ. ૩

મત્તજનેદ્રની સુંઠસમ વડેરા; ભાસે મહાભૂજદંડ ભડેરા.

આમ જુઆ. ૪

ખાણ ધનુષ્ય ધર્યા રઘુરાજે; કાળનાગણુશી કૃપાણુ વિરાજે.

આમ જુઆ. ૫

હૃદય વિશાળ હિંચે વનમાળા; રકંધ ઉજ્જતછે રૂપ રઢિયાળા.

૪ આમ જુઆ. ૬

ડોક મરેડને રાખને લજાવે; અન્ય સુભોપમા નજરે ન આવે.

૫ આમ જુઆ. ૭

વદનછબીકોટિ મદનના મુખને, શરમાવીના ખેહરેદીનકુખને.

૬ આમ જુઆ. ૮

તોપછી ચંદ્રકમળ સમ કીધ્યે; શોભે શુંઉપમા અનુચિતદિધ્યે.

૭ આમ જુઆ. ૯

સુંદરદંત મહાદિવ્ય કાન્તિ; કો ઉપમા દઈકરું મન શાન્તિ.

૮ આમ જુઆ. ૧૦

આરકતતા અતીઅધરની જોતાં; વિશ્વસકળ જનનાં મન મોતાં.

૯ આમ જુઆ. ૧૧

ખહુ વિધિ બિખારીતો લજશે; દેખી અધર પ્રભુના સુરતાશે.

૧૦ આમ જુઆ. ૧૨

નાશિકા નિર્મળ રઘુવરકેરી; લાજ પમાડેછે શુકને ઘણેરી.

૧૧ આમ જુઆ. ૧૩

અનુચિત ઉપમા કવિક્યમ આપે; શુકભલેકવિજનને સંતાપે.

૧૨ આમ જુઆ. ૧૪

હારીરહ્યા શુકસહુ મનમારી; ઉપમાન કવિજનને જ્યારે ઉચારી.

૧૩ આમ જુઆ. ૧૫

શીશ જટાતાણા મુગટ મનોહર; રાજે જુઆ રાજે શ્રી રઘુવર.

૧૪ આમ જુઆ. ૧૬

ભાળવિશાળ તિલક ચિતચેરે; સુંદરતાસિમ લેખ લખચેરે.

૧૫ આમ જુઆ. ૧૭

દાહર.

દક્ષિણપાસ વિરાસને. બેડા લકમાણ વીર;

રામતાણા જે હાથ પગ, પ્રાણપવન ગણધીર.

૧ વામ ભાગ ભણિ હરિતાણા. ઉભા વિભીષણ પ્રાત;

જતાંવેત કથું જેમને, રાજ્યતિલક ભલિભાત.

૨ ભેદ સર્વ જાણે ભલા, શું કરશે અવ કાળ!

૩ ઘર કુટ્યે ઘર નવ રહે, મુકો રાઠ મહારાજ.

અંદકીડા છંદ.

મહા વીરના વીર એ વીર બે શું શૂક હું પ્રસંશી;

સુંણા નાથ એ વાનરારૂપ થે આપિયા દેવઅંશી;

૧ પુરી કિંકિધા એમની રાજ્યધાની ભલા લોક ભુલે,

મધુવંત ઉદ્યાન છે જેમને ઇદ્રના ખાગતુલ્યે.

હતો ઋષ્યમુખાદિએ વારૂ વિશ્રામ સુગ્રીવકેરો.
વસી રામ ચોમાસુ જ્યાંના મહીમા વધાર્યો ઘણેરો;
હતો જેષ્ઠ વાળી મહાશક્તિશાળી સહુ જડત જાણે.
હણ્યો તેહને યુદ્ધમાં રામચંદ્રે ખરે એકિખાણે.
કર્ચુ રાજ્યનું તિલક સુગ્રીવને સ્નેહ રાખી શ્રીરામે,
દિધા વેલયો વાળિના જેહ સુગ્રીવને તે તમામે;
જુઓ જેહની પાટરાણી સતીનારિ તારા રુભાંગી,
અતીશે અભીમાન છે અંગદા પુત્ર જેનો મુરંગી.
સજી સેન્ય અણદશો પદ્મ એણે રમાનાથ કાજે;
ચઢી આવીયો તોડવા લંક કિલ્લા મહારાજ આજે;
મહાવીર વેપે વળી નેત્ર વીશાળ છે શક્તિશાળી,
દિપે માતિ માજા ધરી મુગ્રિવે કંબુકંઠ રૂપાળી.

દોહરો.

બળ સહસ્ર ગજ સાડનું, સદા ધર્મની સીમ;
શ્વેતછત્ર શિર શાભતું, એ રાજ સુગ્રીવ.
દેખાડ્યું શુકશારણે, એ વિધિ કપિદળ સર્વ;
ગણે ન રાવાણ કાળવશ, ઘણો હૃદયમાં ગર્વ."

છપા.

અહિયાં હવે પ્રભાત, જગતપતિ ઊઠ્યા જાગી,
સચિવ તેડિ નિજપાસ, પુછ્યો સંમત અનુગામી;
"કહેા સર્વ મળિ સચિવ, કશો ઊપાય કરીજે",
જમખુવાન બોલિયો, ચરણ શિરનામી રીઝ્યે;
"મુણજે પ્રભુ સહુ ઉરવાસિ તમ, વળિ સર્વમ રમાપતી;
બળ બુદ્ધિ તેજ ગુણ પુંગ્ર પ્રભુ, કહું મત જેવી મુજમતી.
દૂત માકલેા નાથ, વિદિ કરવા અંગદને,
માને નહિ તો પછી, વાર શી હણવા મદને?"
સહુને મન ભાવિયો, શ્રેષ્ઠ સંમત ઋક્ષપનો,
અંગદપ્રત્યે કહે, કૃપાનિધિ જન ગણિ નિજનો;
"બળ બુદ્ધિ તેજ ગુણધામ તમ, સતિજન્યા અંગદ શુરા;
મુજકામે જાઓ લંકમાં, પરાક્રમે તમ છો પુરા.
શું કહું બહુ સમજાવિ? બાપમારા તમને તે,
પરમ ચતુર તમને હું, જાણું છું સદા સહેત;
કામ આપણું અને, હીત તેનું જ્યમ હોયે,
રિપુસાથે જઈઆજ, વાત કરજો વિર સોયે;"
પછિ ચાણું વંદિ અંગદ કહે, પ્રભુ આજા શિરપર ધરી;
"રથુનાથ કૃપા જેપર કરો, તેજ ગુણસાગર હરી.

સ્વયં સિદ્ધ સહુકાજ, મને કરવા પ્રભુ મોટો.
આદર દીધો આજ, કોણ જગદિશ તમ જોટો?"
વિચારિ એવું હૃદય, હર્ષ તન પ્રકુલ અતીશે,
પ્રભુ ચરણે જઈ પડ્યો, શીશ મૂક્યો કર ધરી;
ધરિ હૃદય પ્રભુતા પ્રભુતાણી, સૌને શીશ નમાવિને;
ચાલ્યો અંગદ અતિ ચોપથી, પ્રભુ કારજ ઉર લાવિને. ૪
પ્રભુ પ્રતાપ અતિ પ્રોઢ, હૃદય નિર્ભય અંગદ છે,
વાળિજે રણવાંકડો, મહા બળકેશ મદછે;
પુર અંદર પેસતાં, દશાનનસુત રમતા ત્યાં,
થઈ ગઈ બેઠાબેઠ, તેમની સાથ જતામાં;
વધિ વાત વાતમાં રિશ ઘણી, પક્ષ પરસ્પર તાણિયા;
બંનેય મહાબળશાળિ વળિ, જલમન્નેધ જુવાનિયા. ૫
રાવાણ સુતે ઉગામિ. લાત અંગદને હણવા,
ઝિક્ક્યો ઝાલિ તે પાય, અવાનિપર ચોછો ગણવા;
દૈત્ય વૃંદ દેખિને, શુરા શામદ અંગદને,
જ્યાં ત્યાં ચાલ્યા સર્વ, વઢી ન શકાએ વદને;
ન કહે મુખ મર્મ કશોય તે, એક એક પાસે સહ;
વધ રાવાણસુતનો જોઈને, મુંગા રહે બાળક બહ. ૬
પડ્યો નગર પોકાર, સર્વ મન ધરતા શંકા,
"આલ્યો કપિવર તેજ, બાળનારો ગઢલંકા;
અંરે શું કરશું હવે? વળી ઉતપાત અત્યારે,"
અતિ સભીત સહુ એમ, વાત ઉરમાંય વિચારે;
વાણ પૂછ્યે નૃપદરબારનો, પંથ ખતાવે પાધરો;
નિરખે જેની ભાણી રહેજ કપિ, જાત્ય મુકઈતે બાપડો. ૭
ગયો પછી દરબાર, સભા જ્યાં બેઠિ ભરાઈ,
સમરિ રામપદ્મમળ, મુખે ગુણગણ બહુ ગાઈ;
આમ તેમ કપિ જુઓ, ફેશરીસમ બળશાળી,
ધીર વીર અંગદો, શકે શનમુખ કો ન્યાળી?
રહિ દરવાજે ઝટ કાવિયું, દૈત્ય એકને માકલી;
કહિ બખર જઈ લોકેશને, મહા સભા જ્યાં છે મળી. ૮
મુણતાં વચન વિશેષ, બોલિયો રાવાણ રાણી,
"ક્યાંનો છે એ કીશ? તરત જઈતેડી આણી;"
આજા પામિ ઉદાર, દૈત્ય ધાયા અતિ હોડે,
બોલાવી લાવિયા, કીશકુંજરને કોડે;
જઈજોયો રાવાણરાયને, સિંહાસનપર અંગદે;
જાણ્યે સહૈયત અંગદ ગિરિ, જેવા ભયો મહામદ. ૯
શિખર શીશસમનુલ્ય, જુજાઓ તરવર ભાસે,
રોમાવળિ ધાળિઓ, તથા તરછેડ પ્રકાશે;

૧. વાળીના દાકરો અંગદ.

વદન નારિકા નેત્ર, કાન ઝિરિ ગુફા પ્રમાણે,
ખરેન્ અંજનઝિરિ, સદ્યવન ઊભો જાણ્યે;
ઝટ ગયો સભામધ્યે શુરો, નહિં મન ખીક ન રાંકડો;
ખજશાળિવાળિમુત રામ કુત, અંગદ અતિ રાણ વાંકડો. ૧૦
કડયા સભાસદ સર્વે, કુરચિ કપિવરને દખી,
રાવણુ ઉર અતિ દ્રુધ, પ્રગ્રધિયો એવું પેખી;
મનહાથિયુથમાંય, જાય ચાલ્યો ન્યમ શાર્ફલ,
સમરી રામ પ્રતાપ, જેનિ કો નાવે સમતૂલ્ય;
જઈ ખેલો ત્યમ સન્મુખ જઈ, છાતિ કાઢી વીરાસને;
કહિ "રામ રામ" શિર નામિને, સભા સર્વને શુધ મને. ૧૧

દોહરો.

(રાવાણુ)

પ્રથે અંગદને પછી, રૂડો રાક્ષસાધીપ;
"કંહ કોણુ તું વાનરા ? આવ્યો સભા સમીપ." ૧

અંદાજીડા છંદ.

(અંગદ)

હું છું દૂત શ્રીરામનો મુગ્ધ લંકેશ મિથ્યાભિમાની,
અહીં આપિયો તાહરા હીત માટે તું લે સત્ય માની;
પિતા માહરા સાથ છે મિત્રતા તાહરે તેહ સારૂ.
વિચારું ઉરે મેં "ભલા મોત એનું જઈને ઉગારું."
હું તે કારણે આપિયો છું અહીં મુગ્ધ લંકેશભાઈ.
હડીત્રાઈ ત્યાગી હવે માન્ય હું જે કહું સૂખદાઈ;
સહુથી મહા શ્રેષ્ઠ છે વંશ પોલસ્ત તેમાં થયોતું.
પુત્રગા તે વિરચી મહાદેવ સેવ્ય ને આજો રક્ષા તું.
રૂડાં તેમનાં દાન પામી કર્યા કામ તેં શ્રેષ્ઠ આજે.
છૂલ્યા લોકત્રાતા મુરેશય તારી ખધે હાક વાજે;
પડી આહવાશે તથા કાં નૃપાળાભિમાને કરોને,
રાકે ભૂલથી વિશ્વમાતા સીતાને તું લાવ્યો હરીને.
હવે શૂભવાતા કહું તે કહું માનિ મારૂં કરે તું.
સહુ વાંક તારા ક્ષમાનાથ કરશે ક્ષમા ધર્મ હેતુ;
અહીં દાંતમધ્યે મુકૂ ઘાસ કંઠે ધરીને કહાડી,
ચવારી તથા પૂરવાસી શુધાં ત્રાહિત્રાહી ખરાડી.
કરી મૂખ આગે રૂડાં જનકી ચાલ તું પાગપાળે,
તણ ખીક સર્વે અગધીત થૈ તો સહુ કુ:ખ ટાળે;
"અહો વિશ્વવ્યાપી પરિતાપિ હું પાપિ ને વિશ્વદાહી,"
"રઘુવંશમાંજો મારી દિવ્ય હે રામજી ત્રાહિત્રાહી." ૫
મુખે ખોલોને એમ તું ચાલ્યો આ કાળ જો કાળ જાશે,
પિડાનાં મુગ્ધો વોણુ એવાં કૃપાળુ કૃપાનાથ ધારો;

અહી ખાંધ્ય તારી દયા લાવિને દીલમાં દીનખંધ,
તને છોડી દશે સહુ વિશ્વના બંધથી રૂપસિંધ. ૬

દોહરો.

નિર્ભય કરશે નાથજી, સદા આપશે મૂખ;
સીતા લઈ જઈને મળે, દોહાલું ટળશે કુ:ખ. ૧

સલાણા છંદ.

(રાવાણુ)

ખોલ સભાળિ રાઠ, રે કપિ ખાપડા;
મૂઠ મુક લવરિ લંકેશ કોંછે;
સાંભળ્યો શું નથી, શ્રવાણુ રાવાણુ રાકે ?
અમર જેનાથિ અતિશે હરેછે;
નામ તારા પિતાનું, કહે તું હવે;
અન્ય લવરી કરી સર્વે અજગી;
કોણુ નાતે કરી, માનવી મૈત્રિ મન;
યોગ સંયોગ પાખે શું વળગી ? ૧

(અંગદ)

વાળિ ખજશાળિનો. પુત્ર હું પેખ તું.
નામ અંગદ હવે લે તું જાણી;
તેહ વાળીતણી સાથ તારૂ કદી,
જેટ થઈ હોતિ વદ વદન વાણી ?
સાંભળી શ્રવાણુ એ, વચન અંગદતાણાં,
ઊર સંકોચ પાખે અતીશે;

૨ (રાવાણુ)

તેજ હત થઈ કહે, જાણું હું તેહને,
વાળિ વાનર ખરો એક દીસે.
તેહ વાળીતણો ખાળ તું કે અધ્યા !!!

૩

અંગદ વશવડવાળિ નેવો;
કૂળધાલક તું તો કૂળમાં જોખન્યો.
ધિક્ક શો ખોલ મુખ અન્ય કોંવો ?
ગર્ભ ગળિના પડ્યો તારિ જનનિતણો,
જોખન્યો તું વૃથા એનિ કૂખે;
જે તું ધરિ હોસ મન કૂલિ કુલિને કહે,
"દૂત તાપસતણો નીજ મુખે.
વારૂં મન ધાર્યું કહું નીચનું દૂતપણું.
કહે હવે કુશળ તો વાળિ છેકે; ૩

(અંગદ)

૧. સંબંધ, સગપણ.

અધિક અંગદ હસી ને કહે એવું ત્યાં,
વિમળ અતિ વ્યંગ વાણી વિવેક;
દિવસ દશ જાય પછિ, વાળિપાસે જઈ.
કુશળ પ્રુછને તું ઉર લાવિ તેને;
શી કહું કુશળતા કોડ ધરિ હે અલ્યા !
આજ તારે વદન હું સટેકે.

નાથ રઘુનાથની સાથ સંસારમાં,
વેર કરિ કુશળ છે થાય જેવું;
ને તને સર્વ ત્યાં સઘ સૂણાવશે,
વરણુવી આદિથી અંત એવું;
ગર્ભમાં ગળિ પડત જો હું જનનીતાણા,
મૂતરત કોણુ પછિ મૂખ તારે !
રમત કો લટકતી ઝુમરિ કરિ પારણું !
તુજ દશ શીશનિ વિચિત્ર ભારે.

દાદિ મુછ પકડિને કિલકિલારવ કરી,
લાત મારત તને કોણુ વાડું ?
અવતર્યો છૂં હું તો જાણુને યુદ્ધમાં,
આ મુઠે તોડવા મૂખ તારું;
મૂઠ મુણુ માહરું. મુખપ્રદ વચન શુભ,
ભેદ મન હોય ભારેજ જેને;
જાણુને મૂઠ અતિ મેદમતિના તુંતો,
હોય ના હૃદય રઘુવીર તેને.
કૂળનાશક હુંતો ને તુ કુળત્રાતુ છે,
સત્ય દશશીશ કહ્યું તે વિચારી ;
શીશ લોચન શ્રવણુ છે તને તોય તું.
અંધ યેશ અતીશ સુરારી;
શીવ પ્રભા સહુ દેવ મુનિવૃંદ જે,
સેવના ચરણની રૂઢાય જેના;
હૂત તેના થઈ કૂળ બાળ્યું અંધો,
સાંભળો ભાઈઓ બોલ એના !!!

દાહરે.

રે મતિમેદ મદાંધ અતિ. વસિ એવિ મતિ ઊર;
ને ઉર તારું ન કાટિયું, કરનારા કૃત ફર.

છપા.

(રાવાણુ)

કણિકઠોર સન્નેર, વાણિ સુણિ કપિવરકેરી,
નેત્ર તરાડી કહે રાક્ષસાધિપ સુરવરી ;

કઠણુ વચન સહુ સર્વ. ખડે ખહુ જે તું મુખેથી,
કારણુ હે કપિ તેનું. નીતિ ધર્મજા હું તેથી;
કદુ વચન સહે અતિ દુસહ જે, મોટા તેહજ માનવા;
કહિ નીતિ એવિ સદગ્રંથમાં, જુગતે જુગમાં જાણુવા. ૧
(અંગદ)

૪ નીતિ ધર્મ શીળતા, ત્યારની જાણી તારી,
સાંભળ્યું જ્યારે અંધે, ચોરિ આણી પરનારી;
દોડી નજરે આજ, વળી ફુતની રખવાળી,
ધર્મવૃત્તધારિ તું, બુડી મર ને ખજાણી !!!
નાશિકા શ્રવાણુ સીવાયની, ભગનિ ન્યાળિ નિજ જ્યાહર;
કરિ ક્ષમા મુધર્મ વિચારિને, ખરેજ તે તો ત્યાહરે !!! ૨
વેદધર્મ નિંદવો, દેવતાને દુખ દેવું !
રૈયતને રંજાડિ, માલ ધન હરિ મુખ લેવું !

૫ હુંતિ સર્વની લાજ, પરમી ગમન પરાણું !
નિંદિ સર્વને નેટ, અહોનિશ આપ વખાણું !
તુજ ધર્મ શીળતા એવિ જય, જગ જાહેર થઈભાણું ;
ત્યારેજ અંધે મહાભાગિ તે, દરશન પામ્યા તુજતાણું !!! ૩

ઇંદ્રવિજય તથા મતગર્વદ છંદ.

(રાવાણુ)

વ્યંગ ગિરા સુણિ અંગદની, ઘનરંગિ અનંગઅનુજ ચઢાવી;
રાવાણુરાય વદે તવ હે કપિ, શો ખડવાદ કરે અહિ આવી !
૬ ત્યાગિ સહુ લવરી ફરિ જો જાણુવ ભયંકર મારિ ભુજાઓ;
લોકપના ખળરૂપિ શશી ગ્રસવા જ્યમરાહુ ત્વરા થકિ ધાયા. ૧
વીશ ભુજાપર એકસમે કદલાસ સહીત ઉમા ત્રિપુરારી ;
શોભીત હુંસ મરાલગીશાં નભરૂપી સરોવરમાં મુખકારી ;
તેહું મને હિત કારણુ તૂં વળિસારિ શિખામાણુ કારણુ આવ્યા;
મૂક પરી લવરી સઘળી હું નથી જનનો હરનો ખિવરાવ્યા. ૨

કાવ્ય અથવા રોલાવન.

૭ સાંભળ અંગદ આજ, તમારા કટકવિધે કો ;
ભિડે મારિ સંગાત, ચોધ એવો ખળિઓ કો ! ૧
પ્રભુ તારો ખળહીણુ, નારિવિરહે નહિં મુખિઓ ;
અનુજ તેહનો તેય, તેહના દુખથી દુખીઓ ૨
૧ રુરો તું ને સુગ્રીવ, કૂળદ્રુમ જન બનેછો ;
ભિડૂ મુજ અનુજના, મહાખળશાળિ ભલેછો. ૩
જાગ્રુવાન મંત્રિ તે, વૃધ્ધ ખાપડો અતીશ ;
જુધ્ધે શિ રિતે ચઢે! વિવર્ણાવસ્થા દીસે. ૪
શિલ્પકર્મના ભેદ, નીળ નજા વાનર બને;
જ્યાં ત્યાં છે કપિ એક, મહાખળશાળી ધન્ય. ૫

આપિ પ્રથમ ગદલેક. બાળિઆ જેણે બળમાં;
હસિ બાલ્યો મુણિ પાદ, પાણિ મુત અંગદ વળમાં.

અંગદીકા છંદ.

(અંગદ)

કહજે શું તું એવું હે રાક્ષસાધીપ સૌ ગર્વ ટાળી,
વળી વાનરે આપિ સાચેજ તારી પુરી લેક બાળી !
પુરી લેક લેકેશની તે લઘુવાનરે આપિ બાળી !
મુણી વેણુ એવું અરે સત્ય તે કોણુ કેશે સભાળી ?
વખાણ્યા ઘણા તે શુભ જેહ હે રાવાણા મુખે તેના,
લઘુ દૃત મુઝીવનો સાથિ તે માનવાના અમે તેા!
હિંદે ઝાઝુ માટે ન કંવાય કાંઈ મહાવીર એના,
સમાચાર લેવાજ સીતાતાણા માકદ્યેનો અમેના.
પુરી લેક બાળી વિના રામઆગા કુદીને કપીઅં,
કરી ના ગયો તે બિંદે રાયપાસે રહ્યાછે છપી એ ;
મુણીને મને કાંઈ આવે ન કાંઈ તું સૌ સત્ય કેંછે,
નહી કોઈ એવો અમારા બધા સંન્યમાં જોહ રેંછે.
તુ સાથે દિવ જુહમાં જે ન એવો ખરે ખાણિ જતાં,
કહુ નીતિ હાવાં તને રૂઠિ તે મુણુ તૂં રનેહ સોતાં;
સગાઈતથા રનેહ ને વેર કળા સદા સમ સાથે,
મુઝંથય નીતી કહી એવિછે ભાત ના આણુ માથે !
કદા સિંહ મારે બિચારા લઘુ દેહકાને સરખે,
બડો કોણુ તેન કહ હોલટો રૂઠિ કીર્તીય ખાશે;
લઘુતા ઘાણી રામની યથપીછે તને મારવામાં,
સદાશીવનો શીવ્ય માટે ગણે દાષ એ આ સમામાં.
તદાપી મહા ક્ષત્રિજાતીતણે રાષ છે હે સુરાસી.
ખરે આખરે રાષ લાવી તને નાખશે એહ મારી;
ન મૂકે તને જીવેના પાપિ માટે સીતા પાછિ આપો,
તું થા શણુ જો માણુ જોગારવૂં હાવેના રે કદાપી.

દોહરો.

(રાવાણુ)

હસિ બાલ્યો લેકેશ તવ, કપિના મહાશણુ એક;
જે પ્રતિપાળ તેજ હિત. કરે ઉપાય અનેક.

છપા.

ધન્ય વાનરારાં ધન્ય, સ્વામીને કાજે સાચે,
ન્યાં ત્યાં પરહરિ લાજ, ચાચવા માટે નાચે;
નાચી ખુદિ નિરધાર, ગમતથી લોક રિઝાવી,
પતિ હિત કરે અપાર, ધર્મ ઉરમધ્યે લાવી;

છે સ્વામિભક્ત તુજ જાતિ બહુ, હે અંગદ સાંભળ હવે;
ક્યમ તૂં ન બધા ત્યારે વળી, ગુણુ નિજ પ્રભુકેરા લવે. ૧
હું ગુણુગ્રાહક ઘણા, મુગ વળિ સહુમાં અતિશો,
કાન ધરૂ નહિ કરાં, તેથિ કદુવચનો રીશો;

(અંગદ)

હસિને અંગદ કહે, તારિ ગુણુગ્રાહકતાને,
સંભળાપિ છે મને, પ્રથમ આવી હનુમાને;
વન ઉજ્જવલ ક્યં મુત મારિયો, નગર બાળ્યું બધુ ન્યાળતાં;
તદપી ન તેહના તે કશેા, કિંધ અપકાર પ્રજળતાં. ૨
એવિ તારિ શુભ અધિક, પ્રકતી પ્રિછતાં પ્રેમે,
કહ્યું કરું જે આજ, કરી મુખાઈતે મેં;
આવિ જોયુ અહિં આજ, હતૂં કહ્યું જે હનુમાને,
ખરેજ તુજને નથી, રાષ કે લાજ લગારે;
વ્યંગોક્તી ધનુષ વચન તિરે, હૃદય બાળ્યું રિપુ વાનરે;
પ્રતિઉત્તર જાણ્યે સાણુસી, છેદ દશશિશને ખરે. ૩

(રાવાણુ)

કહ રાષ કરિ કોપિ, રાય રાવાણુ અંગદને,
સાંભળ હે કપિ મૂઢ, ત્યાગિ તારા મનમદને;
મતિ એવી ત્યારેજ, તાત તારાને ખાધો,
હરયો એવું કહિ વચન, લંકપતિ ઉરનો દાધ્યો;

(અંગદ)

મુજતાત હણ્યો તુજને હવે, હણુશે હરિ ખાતિ કરી;
સમજણુ અવ મનમાંહ પડી, ખરેજ મુજને પાધરી. ૪

(રાવાણુ)

પાણિ વિમળયશપાત્ર, જગત જાણુનો જાણી;
મારૂં નહિ તુજને, રાષ અંતરમાં આણી;
જા મુક છું જીવેના. અધમ અભિમાની અંગદ;
વિરાધકેરા વેણુ, હવે તું વદનથિ માં વદ;
કહિ એવું રહ્યા મુપ તે સમે, અંગદ વદે મુખે હસી;
ગાજે રધુવર સરખા શિરે, તેને બીક હૃદય કશી ? ૫

દોહરો.

(અંગદ)

રાવાણુ જગમાં કેટલા, હે શઠ રાવાણુરાય !
મેં નિજશ્રવણે સાંભળ્યા, મુણુ તેટલા સમાય; ૧
રાવાણુ એક અવનિયમે, જેને અતિ બળ ગર્વ;
જંતવા ચાલ્યો જગતમાં, મુરામૂરગણુ સર્વ. ૨
અતદ્વીપને ઉતરી, ગયો સમુદ્રનિ પાર;
વનિતાવૃંદ વિલોકિયાં, ન્હાતાં જળ નિરધાર. ૩

તેમનિ પાસે જઈ કહ્યું, “જાઓ તમ પતિ પાસ ;
કહિએ આવ્યો એક અહિં, દૈત્યનાથ યુધ્ધ આશ.

છતી ભુધ્ધે જોરમાં, તમ પતિને તતકાળ;
લેઈ જઈશ તમ સર્વને. હું મમ ધામ વિશાળ.”
સુણતાં વચન સગર્વનાં, રિશાણિ વૃધ્ધા એક ;
ધસિ પકડ્યા એ પાયને. ગગન ઉડી ગઈ છેક.

ડોશી દુર ઊડી ગઈ, પકડીને દ્રઢ પાય ;
હય હયાવિયો હોસથી, રૂડો રાવણગાય.
સરોષ શિરપર ફરવી, જોર કરીને જ્યાંય ;
ફેંક્યા તે આવી પડ્યો, મધ્ય સિંધુનીમાંય.

થયો અચેત અગાધ જળ, મરે ન વિમ્મસાદ ;
સાવધાન ઉઠિ ચાલિયો, હૃદય ન હર્ષ વિષાદ.
વળી એક રાવાણુતાણી, વિસ્તારી કહું વાત ;
ચંદ્ર છતવા ચાલિયો, ઉર અભિમાન અઘાત.

ગયો સમિપ જવ ગુણહિણો, તનમાં પેઠી રાઠ ;
કંપિત કાયા વિકળ થઈ સભય ફર્યો તઈ રાઠ.
વળી એક રાવાણુ ગયો, બળિ છંતવા પાતાળ ;
બંધાયો ત્યાં આપડો, બાળકથી તતકાળ.

હયશાળામાં હયતણા, સહ્યા લાતના ઘાત ;
ગુણહીણા રાવાણુતાણી, વિસ્તારું શું વાત ?
પાટુમહાર કરી રમે, બહુધા બાળકવંદ ;
બળિરાયે લાવી દયા, છોડાવ્યો મતિમદ.

વળી એક લંકેશને, શહસ્માન્તને દીઠ ;
જંતુ જાણિ પકડી લિધો, ધસિને ત્યાં હે ધીટ.
કૌતક સરખુ ખતાવવા, નગરલોકને નેટ ;
લઈ આવ્યો ઘર લંકપતિ, “મર પાળી ધરિ પેટ.”

જઈ છોડાવ્યો તે પછી, પુલસ્ત્ય મુનિએ પૌત્ર ;
જાણ્યું મનમાં એવું જ, ઉન્નડ થશે ધરસૂત્ર.
બહુમકાર નિજ પૌત્રને, મુનિરાયે દિધ શીખ ;
પુર પોંચાડ્યો તે પછી, ઉન્નમદ હૃદય અધીક.

વળી એક રાવાણુતાણી, વદતાં આજે વાત ;
થાય મને સંકોચ અતિ, તો પણ કહું ભલિભાત.
રહ્યો વાળિની કાખમાં, ખાતે તે ખટ માસ ;
વળિ અંગદને પારણે, બાંધ્યો રમવા આશ.

કહ્યાં ગણાવિ ચરિત્ર સહુ, રાવાણુનાં દશશીશ ;
એમાં તું રાવાણુ કિઓ ? સત્ય કહે તનિ રીશ.
(રાવાણુ)
વાનરવેડા તઈ હવે, સાંભળ હે કપિ મૂઢ ;
આજખાં રાવાણુ તને, પ્રતાપ જેના પ્રૌઢ.

સુલણા છંદ.

જેનિ જાણે સદા, ભૂજલીલા ભલી ;
શીવનો શૈલ કેલાસ કોડે ;
રહેજ શુરવીરતા, જેનિ જગવિદિત છે,
જાણતા એક હરનાથ હોડે ;
પૂજિયા જેમને મેં ઘણી પ્રીતથી,
શીશનાં પુષ્પ શીશે ચઢાવી ;
બોલ વીચારિ તું વાળિના બાળકા,
રાખિ વશ જીભ ઉર જ્ઞાન લાવી. ૧

શીશઅંબુજ નિજ ભુજવડે ભાવથી,
લાવ વરદાન લેવા વિચારી ;
પૂજિયા પ્રેમથી મેં ઘણી વાર તે,
દુઃખહારી પુરાણી વિચારી ;
બાહુવિક્રમતાણા પ્રૌઢ પરતાપને,
જાણતા દિલ્લ દિગ્ગપાળ સર્વે ;
જેમના ઊરમાં શાલ હનિએય પાણુ,
મૂઢ માં કુલ વદિ વેણુ ગર્વે. ૨

ઊરભુધરતાણી કઠણુતાને ઘણી,
જાણતા દિગ્ગજે હૃદયવીરે ;
ભીડું હું એમની સાથ જઈ જ્યાહરે,
રોજ વાળુ છું રીશે અતીશે ;
જેમના દિધ રદ વજ્ર સમતુલ્યના,
ના શકે તોડિ હા કાળ છુટયા ;
તેહ રદ માહુરા હૃદયમાં લાગતાં,
રહેજ મૂળાપાણી જેમ તુટયા. ૩

ધરણિ બહુ ડોલતી અવળિ સવળી થઈ,
જે અલ્યા જેહના ચાલવાથી ;
જેમ લઘુ હોડિ કો ડોલતી હોયના !
હોય ઉપર ચઢ્યા મન હાથી ;
તેહ રાવાણુ અલ્યા પ્રૌઢ પરતાપિ જગ,
વિદિત છે વિશ્વને ગૂણુ સારા ;
સાંભળ્યો તે શું નથિ શ્રવાણુ શઠ વાંતરા !
બહુ વૃથા બોલનારા બિચારા. ૪

દાહરા.

તે રાવાણુ મહાજેહને, લઘુ કરિ ગણે વિશેષ ;
હે વાનર વળિ નરતાણાં, વખાણુ કરતો બેશ. ૧

તુચ્છ મહા બકવાદિ તું, અંગદ અતિ મતિમંદ;
સારાસાર વિચાર હિણ, નિપટ મહા તું નિંધ.

કાવ્ય અથવા રોળાવૃત.

(અંગદ.)

રાવાણની મુણિ વાણિ, વદે અંગદ મન કોપી;
બાલ અધમ સંભાળિ, ગર્વતા મનથી લોપી.
અનિશય ઉર અભિમાન, ભાન તું રાખ્ય ભલેરૂં;
સાંભળ શઠ લેકેશ, બતાવું બળ નરકેરૂં.
શહસ્રાશ્રુનનણિ, ભૂજ વન ગણન આપાડે;
તેલ દહન કારણે, અનળ જેલનો કુહાડો.
કરશુશ્ચ સાગરનિ, તિન્ન ધારામાં જેના,
બૂડ્યા નૃપ બહુ વાર, અધિક આત્મીમાંહેના.
તેના ગર્વ તમામ, નિરખતાં નાહો જેને;
હે અભાગિ લેકેશ, નર કરી કે'છે તેને ?
હે શઠ બળ કેમરે! રામને નર કે'વાયે;
ધનુષધારિ કો કહે, કામદેવને કદાચે!
ગંગાતણિ ગાણતરી, સર્વે નદી સાથે સું કરવી!
કામધેનુ સું પર્યુ! વર્ગમાં ગાણતાં ધરવી.
કલ્પવૃક્ષને કદી, અદ્યતન માંય ગાણાએ;
અન્નદાન તે દાન, કરી મુખ કેમ ભાણાએ!
અમૃત સું રસમાન? ગરૂડ સું પખિ પ્રમાણે!
શહસ્રમુખનો શેષ, તે સું પરડવું તું બાણે!
ચિન્તામણિ ઘણિ જ્યોત, તે સું પથ્થર કરિ પેખે!
સર્વે લોક સમતુલ્ય, લોક વેકડ સું લેખે!
પ્રામ રામભક્તિ તે, લાભ કરિ માને મુરખા!
અલભ્ય મોક્ષદ જેહ, માગતા મહામુનિ સરખા.
વનનો કરિ વિષ્વેશ, પૂર બધું નાખિ પ્રજાળી;
સેન્ય સહિત તુજતાણી, ગર્વતા નાખી ગાળી.
અક્ષપાનો ક્ષપ કરી, હંદ્રજિત મુચ્છિત કરિને;
તુજ દેખતાં તમામ, હોસ સર્વના હરીને.
ગયો જેહ ગાણવાન, તેહ હનુમાન હડીલો;
કપિ લેખે કેમ રે! મહા શઠ તું મન મેલો.
સુણ રાવાણ મુજ વાણિ, સર્વે ચતુરાઈ મેલી;
ભજ લેને હથે ભુજા, કૃપાસિંધુ દાનમંત્રી.
હે બળ જોતું થઈશ, મોહવશ રઘુવરદ્રોહી;
રાખી કોનહિ શકે, શીવ પ્રજ્ઞા શઠ જોઈ.
વૃથા ન ગાડ કુલાવ, વારતા વડિ વડિ કરિને;
ધરાયો ન સમજીશ, ઉદર મનમોદક ભરિને.

રામવિરોધે થશે. અવસ્થા એવી તારી;
૨ કહું તને સમજાવિ, કાન ધર મુકી લવારી. ૧૮
દશે શીશ તાહરાં, સર્વે કપિઓ પદ આગે;
૧૮ પડશે પૃથ્વીમાંય, બાણ રઘુવરનાં લાગ્યે.
તે તારાં શિર સર્વે, ભાલુ કપિ દયા પ્રમાણે;
૨૦ રમશે ચોગાનમાં, સત્ય કહું છું આ ટાણે.
૧ જ્યારે અતિ કોપશે, રાણાંગણમાંહે રઘુવર;
૨૧ શર કરતાં સુમુઆટ, છૂટશે જેવાં કૃણિધર.
૨ તવ વ્યાદશે સું આમ, લવરિ તારિ હે લખાડી?
અંતર એવુ વિચારી, રામ ભજ તજિ મતિ આડી. ૨૨

દોહરા.

(રાવાણ.)
૪ મુણતાં રાવાણ વચન એ, ઉર પ્રજ્ઞાએ અતિ શાય;
બળતા મહા અનળવિષે, ધૂન હોમ્યું જ્યમ હોય. ૧
૫ હે શઠ ભડ અવતારના, અંગદ કપિ મતિમંદ;
૬ સાંભળ થઈ સલક્ષણે, વદે એમ દશકંધ. ૨

અંક કીડા છંદ.

૭ મહાવીરનો વીર છે વીર મારે અધ્યા કુલકણિ;
૮ વળી વિષ્વજીતેર શકારિશો સૂત સા કીધ શણિ;
૯ વળી તે નથી કો દિ કાને સુણી શકિત મારી અતીશ;
૧૦ છંડ્યા લોક જોરે મુરાસુર પાતાળ સર્વે સરીશ. ૧
૧૧ લઈ રહાય જો વાનરોની બળે બાંધિઓ સિધુ રીઝી,
૧૨ પ્રભૂનાઈ તારા પ્રભુકેરિ છે એજ કે કાંઈ બીજી!
૧૩ ઘણાં પખિઓ સિધુ આળેઘતાં તે કશી છે નવાઈ;
૧૪ ન તે શૂર કેહવાય હે વાનરા શઠ શી કીર્તિ ગાઈ! ૨
૧૫ પરંતુ તું જો આ ભુજામુખિને જોરનું પાણિ જેમાં;
૧૬ ખુડ્યા છે મુરાસુર મહાસૂર એવા નરો આપિ એમાં;
૧૭ ઉડાછે અતી વીશ ભુજામુખી કો દિ જેનો ન આરો.
૧૮ કહો કોણુછે વીર એવો કહી પાર એ પામનારો! ૩
૧૯ ભરાવું સદા દિગ્ગપાળો કને નીર એવો યશસ્વી,
૨૦ મને તે તું આજે સુણાવે યશે ભુપના કુટુ આવી!
૨૧ પ્રભુ તાહરો જુઝ જૂઝારિ છે જો મહા શકિતશાળી.
૨૨ બકે ગાણગાથા તું તો જેહની વારવારે રૂપાળી. ૪
૨૩ તને ત્યાહરે મોકલ્યો વિદિએ કોણુ કામે અત્યારે,
૨૪ રિપુસાથ મીતો કરતાં નહીં લાજ આવી લગારે!
૨૫ સદાશીવના શૈલને મંથનારા મહાભૂજ મારા;
૨૬ વિલાકી તું તોએ વખાણે વળી વાનરા નાથ તારા. ૫

શુરો કોણ છે રાય લંકેશ જેવો કહે કીશ કોડે ?
સ્વહસ્તે દશે મસ્તકો કાપિ હોઆં અગ્નિમાંય હોડે ;
સદાશીવ છે સાક્ષિ તેના સહર્ષે કપી જો વિચારી ;
તું માં બોલ ઝાઝૂ નથી આપવાના હું તો એમ નારી. ૬
બળતાં બહુધા પિલોડ્યૂ હતું મેંજ લેલાટ માંડે ;
પિધિના લખ્યા લેખ જે ભાગ્યમાં પાંચિ જોઈ વિચારે ;
લખ્યું મણી માંડે નકી માનવી હાથ તે પાંચિને હું ;
હસ્થા જાણિ પ્રજ્ઞાનિ વાણીવૃથા બાપડે એ મિછ શું ! ૭
વિચારી મને ત્રાશ તેનો ન કાંઈ ન હું તેયિ રૂંડ.
થયો વૃદ્ધ પ્રજ્ઞા મતી ભાળિ તેથી લખ્યું એવું જાણું ;
ખિન્ન વીરનું જોર તું મારિ આગે સહુ લાજ ત્યાગી,
કહેછે શું હે વાનરા શઠ એતે તું મણીનુરાગી !

દોહરા.

(અંગદ૦)
અંગદ કહે મુખે હસી, લાજવંત જગમાંય ;
તુજ સમાન હે રાવાણા, કોય ન દીઠો ક્યાંય.
જ્યાં ત્યાં શિર વણિ શૈલની, કયા ચઢી રહિ ચિત ;
વાર વીશ કહિ તેયિ તે, પ્રતિઉત્તર સુનિમિત.
લાજવંત છે તુજતણે, સ્વભાવ સુંદર રહેજ ;
નિજગુણ નિજમુખ વરાણી, ક્યમ ન કહે તું તેજ ? ૩
તે તારા બળ પ્રાદને, રાખ્યું હતું ઉરધાલિ ?
છંત્યો હતો જ્યારે તને, શઠજાજનન વાળિ.
સાંભળ હે લપટ નિપટ, અતિ મતિમંદ કતામ ;
શિર કાપ્યે શુરવીર તે, થવાય નહિ કો ઠામ,
બાજગર કોવાય નહિ, વીર તથા રણવીર ;
કાપે છે નિજ હાથથી, સર્વે આપ શરીર.
બળે પતંગ વિમોહવશ, ભાર વહે ખરવંદ ;
તે ન કહાવે શુર કદી, સમજ જો મતિ મંદ.

સુક્તણા છંદ.

હે મતી મંદ બળ સર્વ સમજ હવે,
વાત ના કરિશ મૂળે વધારી ;
ત્યાગિ મંદ માનને મોહ સહુ પરહરી,
વચન મુણજે તુ માંડે વિચારી ;
વિદિએ હું નથી આપિયો અધમ હે,
તું રખે જાણુનો એવું મનમાં ;
મોકલ્યો છે મને તો કહું તે હવે,
એવું વીચારિ રામે હૃદયમાં.

કીધું છે ફરિ ફરી એવું રામે મને,
બેશ ઉપદેશ દઈ ઘણેરો ;
વિશ્વમાંહિ ન યશ રક શીયળને,
ફૂર થઈ મારતાં સિંહકેરો ;
વેણુ એવાં મહા રામ સુખદેણુનાં,
સમજિને ઊર વીચારિ સારાં ;
શઠ દશશીશ હે સહન કરે સર્વે તે !
કહણ વચનો અલ્યા આજ તારાં. ૨

રોળાવત.

નહિ તો મુખ તાહડે, ભાગિ એકી લપડાકે ;
૮ જનકિને લઈજાઉં, ખિંતા નયિ તારિ ધાકે.
જાણ્યું બળ તાહડે, અધમ અભિમાનિ સુરારી ;
મુને ઘરથી શઠ, ચોરિ આણી પરનારી. ૨
તું છે રાક્ષસાધીપ, ઘણા ગર્વેના ભરલો ;
હું પ્રભુ શેવક તણે, દૂતધુ રણઅભિમેલો. ૩
જો હું ન ડરતા હોઉં, રામ અપમાનયિ આજે ;
૧ તો તુજના દેખતાં, એવું કાતક કરું આજે.
૨ સંન્ય સહિત તૂજને, પ્રથિવપર રિશે પછાડી ;
કરી લક ઉદવસ્ત, હસ્તબળ મમ દેખાડી. ૫
૩ તુજ યુવતિઆં સમેત, જનકજનને લઈજાઉં ;
૪ તુજ બળ પેલવ જોઈ નહીં કાયર કદિ થાકી.
૬ યથાપિ કરું એ કામ, તોય ન વડાઈતેમાં ;
૭ મરેલને મારવો, કરું પુરૂષારથ એમાં !
૫ વામમાર્ગિ વશકામ, કપણ મતિમંદ અભાગી ;
અતિ દરિદ્રિ અપયશી, છોક ઘરડો ઘરરાગી. ૮
૬ સદા રોગવશ અધિક, નિરંતર કોઢી ભારે ;
૯ વેદસુસંતપિરાધિ, વિશ્વદ્રોહી સંસારે.
૭ નિજ તન પોષણહાર, વળી પરનિદાવાળો ;
૧૦ પુરૂષ પાપની ખાણ, કૃત્ય કાળાં કરનારો.
આદ માણિ ચંડાળ, છપતા મુવા સમજવા ;
૧૧ જાણિ એવું છંપમાંય, એમને સત્વર તજવા.
એવું વિચારી આજ, માંડના બળ હે તુજને ;
૧૨ હવે ન ઉરમાં અધિક, રીશ ઉપજવિશ મુજને.

અંદ્રકીડા છંદ.

(રાવાણ૦)

૧ મુણી વાણિ એવી સકોપે કહે રાક્ષસાધીપ રૂઠી ;
રિશે હાથ પોસી અને હરત કદી વળી વાણિ મૂઠી ;

હવે હે કપી શઙ્ક મહાનીચ તું મોત ચિત્તે ચહોછે;
લઘુ મુખમાં માય ના એવિવાર્તા વડી જો કહોછે.
કદૂ વાક્ય ખોલે અલ્યા વાનરા બુધિને જોર જોરે;
નાહી જોર બુધી તથા તેજ કાંઈ પ્રતાપેય તેને;
અગાળી અમાની વિરાગી વિચારી ખરે તેહને તો;
પિતાએ મુક્યો વન કાઢી તું તે ચિત્તમાં શે ન લેતો?
મહા દુઃખ તે, વિહ્ન નારીતણા, છે વળી ત્રાસ મારો;
ખાળ રાતદા'ડો અલ્યા અંગદ એહ કે નાથ તારો!
તને જોહના જોરનો ગર્વ જાડો મતિમંદવાળો;
ધાણા માનવી ખાય એવા સદા દેવ્ય મારા બુખાળા.

દોહરા.

વિચાર પામર વાનરા; તનથી તઈ સહુ ટેક;
જુધે શું કરશે જોગટા, પિના વિચાર વિવેક.
ધૈર્ય શક્તિ ખળ ધન બધુ, અધિક અગાધ અપાર;
આપી તે લાલ્ચો અહીં, નારિરત્ન નિરધાર.
ધૈર્ય શક્તિ ખળ અધિક જો, હોય તમારામાંય;
તો તે સર્વ ખતાવજો, જુધ રચાએ જ્યાંય.
એમ ન જાણિશ અંતરે, છોછો રાવણ છેક;
સહુમાં આજ શિરોમણી, અવનિ છત્રધર એક.

રોલાવત.

કરિ જ્યારે કોપિને, રામનિંદા લંકેશે;
તપ કપિજીવર થયો, રાતરો કોપાવેશે.
હરિ હર નિંદા જોહ, શ્રવાણ સાંભળશે કો નર;
તેને જોધાતનું, પાપ થારો પૃથ્વીપર.
ઉન્મદ અંગદ અધિક, કોપથી કંપી ઉઠશે;
હિરણ્યકશ્યપ ઉપર, જેમ નરકેશરિ રૂઠશે.
રિશે નેત્ર આરકત, વરસશે શ્રાણિત જાણ્યે;
શકે પૃથ્વી પડ હંધુ, પાડશે એ આ ટાણે.
કટકટાવિ રદ રિશે, કોપિ ચિરા કારમિ પાડી;
ઉપાડિ બંને જુજ, પૃથ્વીપર પછી પછાડી.
ડગમગ ડોલી ધરણિ, સભાસદ ચળિત થયા ત્યાં;
ભાગ્યા મન ભય પામિ, કોય ના દેવ્ય રહ્યા ત્યાં.
આયુધ હડાં પડ્યાં, કરચિ સૌ ચોદાકેરાં;
શિયળ વિયળ સહુ થયા, કરે શું વખાણ ઘણેરાં.
પડતાં પડતાં ઉઠ્યો, રાક્ષસાધિપ સંભાળી;
પડ્યા મુગટ પૃથ્વીમાં, દશે મસ્તક થળ ટાળી.

લઇને તે માંયથી, કોટલા મેલ્યા શીશો;
૧ કોટલાક અંગદ, લેઈ લીધા અતિ રીશો. ૯
શિરપર ફરવિ તર્ત, ફેંક્યા પ્રભુ ભણિ પ્રીતે;
રહ્યા જોઈ રાવણે, કરે શું ખળ નિરખી તે? ૧૦
દૃષ્ટિ આવતા મુકટ, ભાલુ કપિ સરવે ભાગ્યા;
૨ “દિને ક્યાંઈ હે દેવ, નક્ષતર ખરવા ભાગ્યા.” ૧૧
“કે પછિ કરિને કોપ, રાવણે ફેંક્યા અમપર;”
“આવે અતિ વેગમાં, વજ્ર ચારે એ અઢર.” ૧૨
“હૃદય ન ખીંશો કોય,” કહે રઘુવર હસિ ત્યારે;
૩ “એ ન રાહુ કે વજ્ર, નહીં તારા નિરધાર.” ૧૩
“એછે મુકટ વિશેષ, દિવ્ય દશમૈલીકેરા;”
“આવે આપણુ ભણી, વાણિસુતકેરા પ્રેયા.” ૧૪
કૂદી કરમાં લિધા, મારૂતી મહા કૃપાળુ;
આણિ મુક્યા પ્રભુપાસ, જુએ કૌતક કપિ ભાલુ. ૧૫
૧ સુર્ય સમાન પ્રકાશ, જ્યોતિ જળહળતી દોડી;
૨ સુણા વળી મુનિરાજ, રનેહથી અંગદવિદી. ૧૬
કહે કોપિ લંકેશ, સર્વને જુજ ઉડાવી;
૩ “જિકો જાલિ પૃથ્વીમાં, માર દો શૂર ચઢાવી.” ૧૭
૪ “હાં શું રહ્યાછો જોઈ? ભાગિ ના જાય અભાગી;” ૧૮
“જાલો જટ એહને, મોત આવ્યો એ માગી.” ૧૯
“ધાએ સહુ શામદો, એવિરંતે આવારે;”
“શોધિ શોધિ કપિ ભાલુ, ખાંતથી ખાએ ખાર.” ૨૦
“મર્કટહિણ મહિ કરો, રૂઠ્યો અવ રાવણરાણે;”
“વૈર બંને જોગટા, જીવતા જાલી આણે.” ૨૦
૧ અંગદ ઉરમાં હસે, “ઘણે લંકેશ લખાડી;”
“મતિ વિભ્રમ થઈ ખરે, કાળવશ પુરો અનાડી.” ૨૧
૨ વળિ અંગદ યુવરાજ, કોપકરિ ખોલ્યો ત્યારે;
“વગાડતાં એ ગાલ, લાજ નહિ તને લગાર.” ૨૨
૩ “ગજુ કાપિ મરિ જા તું, મહા નિર્લજ કુળધાતી;”
“ખળ વિલોડ્યું મમતાણુ, તોય ફાટતિ નથિ છાતી.” ૨૩
૪ “રે પરનારીચાર, કુટિલ હે કુંપથગામી;”
૫ “મહા દુષ્ટ અધરાશિ, મંદમતિવાળા કામી.” ૨૪
“સનેપાત છે થયો, દુષ્ટભાષણુ બખડોછે?”
૬ “કાળવિવશ તું વિશેષ, ચિત્ત ચગદોળ ચડોછે.” ૨૫
“ફળ પામિશો એહનું, અભાગી આગળ હાવે;”
૭ “અપેટવા લાગશે, ભાલુ કપિએ બહુ ભાવે.” ૨૬
“રઘુવર છે માનવી? એવિ હું જોલે વાણી;”
૮ “જીભ તૂટિ ના પડી, તારિ હે શઙ્ક અભિમાની.” ૨૭

“નુટિ પડશે હંભ જાણ, કરશે સંશય નથિ તેમાં;”
 “શીર સોત થોડે દિ, ભયંકર રણભોમીમાં.”
 “વાળિ મહાખળશાળિ, મારિયો એકી ખાણ;”
 “તેને તું નર કરી, અભાગી અંતર જાણ.”
 “ભલે વીશ છે નેત્ર, આંધળો છેક તથાપી;”
 “ધિક્ષ જન્મ ગુજતણા, અધમ જતી જડ પાપી.”
 “ખાણો રઘુભાણનાં, તૂજ શ્રાણિતનાં તરશ્યાં;”
 “એક એકથી અધિક, કાળરૂપી મણિધરશાં.”
 “તૃપાદુઃખ તેમનું, જાણિ હવેતો હું મૂકું;”
 “ખોલી લે દુર્વાદ, મોત આવ્યું અવ હૂકું.”
 “અધમ દૈત્યપતિ અતી, હું તો હિત તારા માટે;”
 “ઉગારવા આવિયો, રાવણા આણી વાટે.”
 “તોડિ પાડવા તરત, દાંત બનીશો તારા;”
 “લાયક હું નિરધાર, હસ્ત હડિલા જો મારા.”
 “આજ્ઞા આપીનથી, નાથ રઘુનાથે મારે;”
 “રક્ષા તેથિ મન મારિ, વિચારી જો આ વારે.”
 “તોડિ નાપું દશ શીશ, રીશ એવી વ્યાપેછે;”
 “લંક ખોળું સિંધુમાં, રજા વણ ચિત ના કેંછે.”
 “જોમરડાકળ તુલ્ય, તારિ લંકા મનુજની;”
 “જાણ્યે એ ક્ષણમધ્ય, વસે નિર્ભય હવે આદી.”
 “હું કપિને ક્ષણ તેહ, વાર ખાતાં શી આજે!”
 “આજ્ઞા આપીનથી, રામ ગુણિ ગરિખનિવાને.”

છપા.

(રાવણું)

વચન યુક્તિ મુણિ તેહ, હર્યો લંકેશ સમમતા,
 શિખ્યો ક્યાંથિ આવડી? મૂઠ કપિ અતિ અનૂતતા;
 આવિ વાત નથિ કરી, વાળિએ ગાલ કુલાવી,
 તપસિ મળ્યે તું થયો, લખાડી વળિ આહું આવી;

(અંગદ)

સાચેજ લખાડિ હું રાવણા, અંગદ કહે સકોપથી;
 ન ઉખેડિ તારિ દશજીભ જો, આ અવસર અતિ ચોપથી.

કાવ્ય અથવા રોલાવૃત.

રામ પ્રતાપ અમાપ, સમજિ અંગદ ઉર કોપી;
 સભામાંજ “પણ” કરી, ખોલિયો પછિ પદ રોપી.
 “ચરણ માહરો કોય, સ્થળથિ રાકશે શઠ ટાળી;”
 “હારિ સૈતા હું જાઉં, રામને પાછા વાળી.

મુણિ અંગદની વાણ, કોપ કરિ રાવણ કેંછે;

૨૮ (રાવણું)

ઉઠો શુરા શામદો, વાનરો ગર્વે બેછે.

૩

૨૯ પકડિ પાય એહને, ઝિંકો ધરણીપર જોર;
સભામાંયથી ખલા, મારિને કરિ ઘો કરે.”

૪

૩૦ અતિ ખળાઠ્ય રણધીર, ઇંદ્રજિત આદિક ચોક્કા;
ઉઠ્યા હર્ષિ જ્યાં ત્યાંથિ, ગર્વ ખળ બકતા બહુધા.

૫

૩૧ અધિક ખળે મહા કળે, ઝડપ જઈ પાય પકડતા;
ટળે ન તવ હૃત તેજ, એસતા જઈ શિર નમતા.

૬

૩૨ ઉઠ્યો પછિ તો આપ, રાય રાવણ રિશ આણી;
આઘ્યો પદ જઈ ઝડપ, છેક કપિ છોછો જાણી.

૭

૩૩ ટળે નહીં કેમય, ચરણ પાણ અંગદકેરો;
સકળ દ્રોહિ રાવણો, પાપિ મથિ મુવો ઘણેરો.

૮

૩૪ જન કુયોગિ જ્યમ કોય, મોહતરૂને મુળમાંથી;
ઉપાડિ કદિ નવ શકે, જ્ઞાન ખળ હોયે ક્યાંથી?

૯

દાહરો.

૩૫ મહિ તને ન વાનરચરણ, જોતાં રિપુ અભાજ્ય;
કોટિ વિઘ્ન જન સંત જ્યમ, ન કરે નીતિનો ત્યાગ.

૧

૩૬ અંગદ ખળ અતિ દખિને, હાર્યા સર્વે જોર;
ઉઠ્યો આપ યુવરાજ પછિ, ઇંદ્રજિત અતિ શૂર.

૨

૩૭ ચરણ આલતાં કપિ કહે, “સાંભળ શઠ સદભાવ;”
“મમપદ શ્રેષ્ઠ ન ગુજતણા, બહુધા કાંઈ અચાવ.”

૩

“જા જઈ ક્યમ નથિ જાલો, રામચણું શણું?”
મુણતાં પાછો વળિ ગયો, શ્રીહૃત યદ્યંતુ વણું?

૪

થયો તેજ શિણ તે સમે, શ્રીગાંધીસરવે સ્થેજ;
દિવસમધ્ય શોભે શશી, જોવો અતિ નિસ્તેજ.

૫

૬ ખેઠો સિંહાસન જઈ, શિર નમાવિ તજિ ગર્વ;
જાણ્યે ખેઠો તે જઈ, ગુમાપિ સંપતિ સર્વ.

૬

૭ શરણાંગત વત્સજ સદા, જગદીશ્વર શ્રીરામ;
વિમુખ તેનિ થઈ વિશ્વમાં, ક્યમ પામે વિશ્રામ?

૭

૮ જોતા ભૂકટિ વિલાસમાં, હે ભવાનિ સતિ છેક;
ઉપજે વિશ્વ અનેક વળિ, થાય નાશ પળ એક.

૮

૯ વજ્ર કરે લવ તૂણતાણું, વજ્રતાણું તૂણ તેમ;
“પણ” તેના દૂતકેરૂં તે, કહો ટળે મુનિ કેમ?

૯

૧૦ વળી નીતિ કહિ વિવિધ વિધિ, વિશેષ જાણવી વહાલ;
કાળ સમિપ આવેલ તે, માને નહિં તે કાળ.

૧૦

૧૧ રિપુમદ પ્રમથિ મુયશ ઘણા, મુણાવિ પ્રભુના સ્થેજ;
વાળિપુત્ર રણવાંકડો, આઘ્યો ત્યાંથિ સતેજ.

૧૧

જતાં કહેતો જાય છે, શુર અંગદ યુવરાજ ;
મુછે તાલ દઈ જ્યમ સુણે, સર્વે સભા સમાજ.
“સહુને મોઢે શી કરૂં, આજ વડાઈ વિશેષ ?”
“જુધે રમાડિ રમાડિને, મારિશ હે લંકેશ.”
“રેણિ રેણિ રણસેત્રમાં, હે રાવણા અજાણ ;”
“જે ન માંડે તો જનનિને, પેટ પડ્યોતો પાણુ.”
“જે ન વાણુ રણસેત્રમાં, તુજકુળ સત્યાનાશ ;”
“તો ન વાળિના વિર્યનો, દીનબંધુનો દાસ.”
પ્રથમ મારિયો પુત્રને, કપિએ કરિને ક્રોધ ;
સાંભળિ રાવણુ કુપિ થયો, જોરાવર મહાજ્ઞેધ.
દૈત્યમાત્ર અંગદતાણું, બળ વિલોકિ બહુ બેશ ;
ભયવ્યાકુળ અતિ ભાસતા, અંતરમાંય વિશેષ.
રિપુબળ મધિ ઉર હર્ષિ અતિ, વાળિપુત્ર બળપુંજ ;
સજ્જ નેત્ર મધુલીત તન, અઘ્ન રામપદકંજ.
સાંજ જાણિ લંકેશ તવ, ગયો ઘેર સઉદાસ ;
મંદોદરી સમજાવયા, પ્રીતિ આવી પતિ પાસ.

રામ પરજ.

તાં ગોકુળ જોવાને આજરે, મથુરાનાવાસી. (મિદાન)
મારા પ્રીતમ વલ્લભ માણરે, હઠ મૂકો હઠીલા ;
કુળનાશ રૂઠે રઘુભાણરે, હઠ મૂકો હઠીલા.—ટેક.
ક્રમતિ તજે મારા કથણરે, સમજ મન શુધપંથ ;
શોભે ન યુધ રઘુનાથશુરે, ક્યાં તમે ને ક્યાં જનકીકંધરે !
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧
રામતાણા લઘુબંધવેરે, ખેચી હતી શર રેખ ;
તે ન ચોલંધાઈ આપથીરે, એવી તમ મનુષાઈ છેકરે !
હઠ મૂકો હઠીલા. ૨
છતરો શૂં તમે તેહનરે, સંગ્રામમાં સ્વામિનાથ !
નજરે જોયાં જેના દૂતનારે, આવાં કામ તમે ભલિભાતરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૩
કેતક માત્રમાં કદિનેરે, વારિધિ જેહુ વિશાળ ;
આવ્યા અશંક થે લકમાંરે, કપિ કેશરીકેરો બાળરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૪
શોકદ કીધુ અશોકનેરે, રોળી બધા રખવાળ ;
અક્ષયના ક્ષય યુદ્ધમારે, કર્યો તમ દેખતાં તતકાળરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૫
નિભય થઈ જેણે લંકનેરે, બાળી કર્યું બધુ રાખ ;
ધાલી રહ્યાતા શું તે સમેરે, બળગર્વ બધુ નિજ કાખરે !
હઠ મૂકો હઠીલા. ૬

પૃથા ન ગાલ વગાડશો રે, નાથજી કુળક્ષય કાજ ;
૧૨ ઉરમાં વિચારો આ સમેરે, કહ્યું દાસીતાણું કાંઈ આજરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૭
૧૩ નૃપતિ કરી નવ માનશેરે, નાથ તમે રઘુનાથ ;
એ અખિલેશ્વર આધથીરે, અતિબળ કળ સૌ એને હાથરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૮
૧૪ મનમાંય મારિય જાણતોરે, બાણ પ્રતાપ અમાપ ;
માન્યું કહ્યું નહીં તેહનરે, કરી નીચમતી ભુલ્યા આપરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૯
૧૫ અગણિત આવી મળ્યા હતારે, જનકસભામાં ભુપાળ ;
નાથ તમેય ત્યહાં હતારે, બળ ગર્વ વિશાળ તે કાળરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૦
૧૬ ભાગિ ધનુષ્ય ભલિભાતથીરે, જનકી પરણ્યા રામ ;
છત્યા ન ક્યમ ત્યારે તેહનરે, રણભામિમાં કરિ સંગ્રામરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૧
૧૭ સુરપતિનો સુત જાણતોરે, બળ રઘુપતિનું ઘોર ;
કાણો કરી મૂક્યો છપતોરે, ના માનોતો પુછો તેને જોરરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૨
સુપનખા શાણાં બેનનીરે, જોઈ ગતી તમે નાથ ;
તોય ન ઉરમાં આપનેરે, કરી લાજ વિશેષ સુભાતરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૩
ખર દૂષણાદિ વિરાધ નેરે, કાળ પમાડ્યો કબંધ ;
એકે બાણે વાળિ વિધિએરે, તેને નર કરિમાને મદાંધરે !
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૪
જેતામાં જળધિ બંધાવિયોરે, ઉતર્યા આણી તીર ;
સુવેળાચળપર રનેહથીરે, કપિ ભાલુ સહિત રઘુવીર રે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૫
કરૂણાળ રામે કૃપા કરીરે, કંથજી તમ હિત કાજ ;
મોકલ્યો દૂત મનાવવારે, એવા અન્ય કો ગરિબનિવાજરે ?
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૬
ભરી સભામાંય જેમણરે, તમ મદ પ્રમથ્યો તમામ ;
નિભય થઈ જ્યમ કેશરીરે, ગજ દોળામાં ધુમે સહામરે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૭
અંગદ ને હનુમાનજીરે, શેવક જેના સદાય ;
વીર વંકા રણવાંકડારે, કેમ જુદામાં છત્યા તે જાયરે ?
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૮
તેને તમે કહો માનવીરે, હે પ્રિય વારંવાર ;
શકટ મરતા માનમાંરે, વહ્યા જાઓ તમે નિરધારે.
હઠ મૂકો હઠીલા. ૧૯

કંથ અરેરે રામશુરે, શાને વધારો વિરોધ?

કાળવિવશ શકે છો થયારે? તેથી બહુધા ન લાગે બોધર.

હડ મૂકો હઠીલા. ૨૦

લાકડિ લઈ નથી મારતોરે, કંથજી કોઈને કાળ;

ધર્મ બુદ્ધી સદિચારનરે, હરિ લેછે પ્રથમ તતકાળરે.

હડ મૂકો હઠીલા. ૨૧

મૃત્યુ સમિપ આવે જહનરે, તેને તમારી જેમ;

થાયછે વિભ્રમતા વડીરે, તમને પણ ભાસે તેમરે.

હડ મૂકો હઠીલા. ૨૨

દાહર.

બળિયા બે સુત મારિયા. નગર બાળિ કંઈ રાખ;
દા હજીય પરનારિને, અલબ્ય તજિ અભિલાખ.
કૃપાનાથ રધુનાથને, ભજે રાખિ મન ભાવ;
નાથ વિમળયશ વિશ્વ કરિ, કુળનો કરો બચાવ."
નારિવચન સુણિ બાણસમ, ઝાઝી ઉપની ઝાળ;
ગયો સભામાં ગુણહિણો, પડતાં પ્રાતઃકાળ.
જઈ બેઠો સિંહાસને, ગર્વે કુલિ ગુણહીણ;
ત્રાસ સર્વ ભૂલી ગયો, ગડક ગર્વાધીન.
બોલાવ્યો અહિંયાં હવે, અંગદને નિજપાસ;
શ્રીરધુનાથે સ્નેહથી, મંદ કરી મુખ હાસ્ય.
આવ્યો અત્રિક ઉતાવળો, ત્યાં અંગદ યુવરાજ;
ચરાણકમળ શિર નાગિયું, રીઝયા શ્રીરધુરાજ.
અતિ આદર એનો કરી, બેસાડિએ સમીપ;
બોલ્યા હસી ખગારિ હરિ, કૃપાળુ અમરાધીપ.
"અચરજ લાગે અતિ મને, હે વાળિજ રાણજીત;"
"વદને સત્યવચન હવે, પૂછું તને સખીત."
"નિશિચરકુળમાંહે વડો, રાવણરાય સદાય;"
"અતુલ્ય ભુજબળ એહનું, જાહરછે જગમાંય."
"મોકલિયા મસ્તકચુકટ, તેના તે અહિં ચાર;"
"કહે તાત કેવિ રિતે, મળ્યા તને નિરધાર!"
અંગદ વદે વિચારિને, સુણો રામ સુખકાર;
"એ ન ચુકટ મસ્તકતાણુ, નૃપભુષણ ગુણ ચાર." ૧૧
"શામ દામ વળિ દંડ છે, ચોથો ગુણ ભલભેદ;"
"નૃપઉર વસે સદાયતે, વદે એમ મુનિ વેદ." ૧૨
"નીતિ ધર્મના ચરાણુ શુભ, સોહામાણુ સદાય;"
"એકું જાણિ હૈવ ચાર ગુણ, આવી પડ્યા પ્રભુપાય." ૧૩
"ધર્મહીણ પ્રભુપદવિમુખ, કાળવિવશ દશશીશ;"
"આવ્યા ગુણ રાવણ તજ, સુણો કૌશલાધીશ." ૧૪

પરમ ચતુરતા કપિતાણી, સાંભળિ રામ ઉદાર;

હસી પડ્યા અતિ હેતથી, "વાહ તું વાળિકમાર" ૧૫

કહ્યા પછી સહુ માંડિને, સમાચાર ભલિભાત;

ગઢમાં જહ બનેલ તે, રાવણકેરી સાથ. ૧૬

રાગમાર.

સમાચાર પામ્યા રિપુકેરા, વાળી સુતને મુખેથી ઘણેરા;
સર્વ સચિવ બોલાવ્યા પાસ, રધુનાથે ત્યારે સઉલાસ. ૧
"ચાર દ્વારછે ફરતા વંકા, મહા દુર્ગમ ગઢ છે લંકા;"
"કેવી રીતે પામિએ પાર? સર્વ મળિને કરો સુવિચાર." ૨
સુણી રધુવરવાણિ વિશેષ, કપિરાય ઋષેશ લંકેશ;
સમરી હૃદયમાં શ્રી કૌશલેશ, દિનકરકુળકમળદિનેશ. ૩
કર્યો કોડે વિચાર એકાંત, ગઢ ભેદાય જ્યમ ભલિભાત;
૧ કર્યા સેન્યાતણા ચાર ભાગ, દૈત્યદળવાનો આવ્યો લાગ. ૪
૨ યથાચોગ્ય કર્યા સેન્યાપતિ, રાય સુગ્રીવછે મહામતિ;
૩ સહુ સેન્ય ત્યાં લીધું બોલાવી, કહે સુગ્રીવ ભૂજ ઊડાવી. ૫
૪ "જીત આપણી છેજ નજર, ગાજે શિર સમરથ પ્રભુ શૂર;"
૫ કહ્યા સુમળવી રામપ્રતાપ, રાય સુગ્રીવે સર્વ અમાપ. ૬
૬ સિંહનાદ કરી કપિ સર્વે, ધાયા ઝટ્ટ ભયા બળ ગર્વે;
૭ કેટલાક સુભટ મુખ ગાજે, જેમ વેરીનાં હૈડાં દાડે ૭
૮ કેટલાક કુદેછે ગંગન, કપિ ભાલુ સુભટ મહા ધન્ય;
૯ મુખે કારમી પાડે ચીશ, જ્ય રામ કૌશલાધીશ. ૮
૧૦ વીર વાનર સહુ રણવંકા, જાણે છે કે દુર્ગમ ગઢલંકા;
૧૧ તોય રામ પ્રતાપથી સર્વે, ચાલ્યા કપિ નિભય બળ ગર્વે. ૯
૧૨ ઘટાટોપ કરી દૈત્યવેરી, લીધી લંકા ચોગરદમ દેરી;
૧૩ મુખે બેરી નિશાન વગાડે, સિંહનાદ કરીને ત્રાડે. ૧૦
૧૪ જ્ય રામ સાનુજ બળસીમ, જ્ય જ્ય કપિરાય સુગ્રીવ;
૧૫ ગાજે કેશરી નાદ કરીને, રીંછ વાનર ગર્વ ધરીને. ૧૧

છપા.

બળભળાટ પોકાર, પડ્યા લંકામાં પૂરાણ,
સુણ્યો તેહ રાવણે, હાકિ ઊઠ્યો મદ્યૂરાણ;
"ભુજો જામિ મહા જોદ્ધ, મૂઢ કપિદળનિ મુખમતા,
સર્વ નિશાચર સેન્ય, તંતર હસિ તેડાવી ત્યાં;
"કપિ સર્વ કાળના મોકલ્યા, આવ્યા અહિં દોળે મળી;"
"અતિશે કુધાર્થિ આ અવસરે, દૈત્ય માહરા મહાબળી." ૧
એકું કહિ એ સમે, હસ્યા શઠ રાવણ અતિશે,
"દિધો ભુજો આહાર, ઘેર ખેડાં જગદીશ;"

૧ વિભીષણ.

“અહો શુરા શામદો, યોધથી યોદ્ધિશ ધાઓ.”
 “જાલિ જાલિ ઝડપથી, ખાંતથી કપિ રિંછ ખાઓ;”

અભિમાન એવુ રાવણુ ઉરે, ન્યમ ટિટોડિ પગ ઊપરે;
 આકાશ સર્વ અટકાવવા, અભિમાન અંતર ધરે.
 ચાલ્યા દૈત્ય સચોપ, રાયની આજ્ઞા માગી,
 અસ્ત્ર શસ્ત્ર કર અઘ્યાં, ભલકતા ભાલા સાંગી;
 તોમર મુદમળ અકળ, પરિધ પરચંદ અખંડિત,
 ત્રિશૂળને તરવાર, ફરશિ ખરછી અતિ રણહંત;
 રાતા પથ્થર ઢગ નિરખિ ન્યમ, માંસહારિ ખગ ધાયછે;
 નહિ ચાંચભંગદુખ પ્રીછતા, ત્યમ ખળ દૈત્યો નયછે. ૩

રેણાવૃત્ત.

અસ્ત્ર શસ્ત્ર ધનુ ખાણુ, ધારિ કર ધીર નિશાચર;
 કોટિ કોટિ રણધીર, ચઢયા ઝડ ગઢ કાંગરપર.
 કેવાશોભે સર્વ, કોટ કાંગરપર મહાધમ;
 મેરૂ શિખરપર સરસ, સઘન ઘન ઘટાટોપ સમ.
 વાગે ઢોલ નિશાન, રૂંધાં રણુતુર ત્રંખાણુ;
 મુણિ મુણિ તેના સાદ, મુલટ મન ઉમંગવાણુ.
 વાગે ભેરિ નફરિ, મુણી કાયર નર ડરતા;
 શુરા સમર સન્મુખ. ભલો રીતે ડગ ભરતા.
 ભેયો ભય ન નેત્ર, ઠાઠ ખડુ કપિઓ કરા;
 અતિ વિશાળ તન રીંછ, મુલટ રણુધીર ઘણેરા.
 કોટિ મુલટ ગાજતા, કટકટાપી મહાખળિઆ;
 દાંત પીંશિ કેટલા, ફૂદતા ગગને પળિઆ.
 આમ રામનિ દુહાઈ, આમ વળિ રાવણુકેરી;
 જયતિ જયતિ કરિ તરત, લઢાઈ મચી ઘણેરી.
 કોટપરથિ ફેંકતા, કચરયા કપિદળ કાને;
 નિશિચર ઉપરા ઉપરિ, શેલનાં શિખર ઘણાંને.
 ફૂદી કપિ કરઅહ, તેજ શિખરો તતકાળે;
 ફેંકે તેપર ફેર, રોળ રણુ ઝાઝો વાળે.
 ઝિઝે આવતા હાથ, શેલશિખરોને ધાઈ;
 મરકટ રીંછ મહાન. પ્રખળ ખળ શું શકુ ગાઈ?
 નાખે ગઢપર શિખર, પડે ભગાણુ દનુજમાં;
 ઝડપ ચરણુ જાલિને, ઝિકે ભેરે ધરણીમાં.
 વારંવાર વિશેષ, પ્રખળ જાણુવે પડકારી;
 ક્રોધવંત કપિકટક, દૈત્યને નાખે મારી.

૧ અતિશય નીચ.

જીવાનિનું અતિ ભેર, ચતુર ચંચળ મુખતાપી;
 કુદે ક્રોધ કરિ કપી, ગયા ચઢિ ગઢપર દાપી. ૧૩
 કોટિક ભાલુ કપી, ચઢી મંદિરપર ચોપે;
 ગાય રામ ગુણુઆમ, જીએ અરિ ભાણી સકોપે. ૧૪
 એક એક ગ્રહિ દૈત્ય, વાનરો પાછા વળતા;
 ઉપર આપ અરિ તળે, ધીખ ધરણીપર ઢળતા. ૧૫
 રામ પ્રતાપ અમાપ, પ્રખળ કપિદળ રણુગાજે;
 અસુર મુલટનું સેન્ય, ભચરડે છે દિલ દાઝે. ૧૬
 ન્યાં ત્યાં વાનર સર્વ, ચઢયા ગઢપર અતુલિત ખળ;
 જય જય જય રઘુવીર, પ્રતાપ દિવાકર ઝળળળ. ૧૭
 ચાલ્યા ભાગિ સચોપ, દૈત્યદળ ઉર અકળાઈ;
 પ્રખળ પવનથી જેમ, સઘન ઘનદળ વિખરાઈ. ૧૮
 હાહાકાર અપાર, પૂરની માંચ પડેછે;
 રૂએ ખાપડાં ખાળ, નારિઓ નેત્ર ભરેછે. ૧૯
 સહુ મળિ દેતાં ખાળ, રાય રાવણુને રોપે;
 “મુખે તેડિ લિધે મોત, રાજ્ય કરતાં અતિ હોંસે.” ૨૦
 સાંભળુંજી ન્યારે શ્રવણુ, ચલિત નિજદળ ચોગરદમ;
 “હકયા મુલટ રણુધીરી,” રિશાચો રાવણુ ત્યમ ત્યમ. ૨૧
 ઉઠાવિને જીવદંડ, કોપ કારમો ચઢાવી;
 કહે મુલટ સર્વને, ઘણા ભેરે ઝગડાવી. ૨૨
 “રણુવિમૂખ થઈઆજ, ક્યો જાણિશા હું જોને;”
 “તરવારે કરિ તરત, મારિ નાખીશજ તેને.” ૨૩
 એમ કહી તે સમે, ઉભો રામશેર ઉઘાડી;
 વળી વઢે મુખવેણુ, લાલ લોચન તરાડી. ૨૪
 “ખાધું પીધું સર્વસ્વ, ભોગ વૈભવ કરિ ભારે;”
 “થયા શું અવ રણુમાંય? ખાણુ ફૂલભજ તમારે.” ૨૫
 ઉત્ત્રવચન મુણિ કાન, સર્વ ભય પામ્યા ભારે;
 ક્યો મુલટ કરિ કોપ, લાઈ મનમાં તેવારે. ૨૬
 સન્મુખ રણુમાં મરણુ, મુલટની શોભા તેમાં;
 તજ્યો ખાણુનો લોભ, તેમણે તવ નૃપરહેમાં. ૨૭
 અનેક કર આયુદ્ધ, ધરી ધરિ મુલટો ધાયા;
 ભિડે પ્રચારિ પ્રચારિ, મહા દારૂણ દિતિભયા. ૨૮
 વ્યાકુળ કર્યા વિશેષ, રીંછ વાનરને રોળી;
 પરિધ ત્રિશૂળ વતિ માર, મારિયા ખોળી ખોળી. ૨૯
 ભયાતુર કપિ ભાલુ, પાડિ ભંગાણુજ ભાગ્યા;
 આગે ભૂતશો ઉમા, યથાપિ પ્રભુપદ રાગ્યા. ૩૦
 કહે કોઈ ક્યાં ગયા? “અંજનનજ અંજદ અતિખળ;”
 “ક્યાં નજ નીજ કપીશ? દિવિદ ખળવંત અકળ કળ.” ૩૧

મુણ્યુ ચલિત નિજસેન્ય, તરત હનુમાન હઠીલે;
પશ્ચિમદારે જઈ, રથો ખળવંતો મીલે.
મેઘનાદ મ્હારથી, કરે ત્યાં રહી લઢાઈ;
કિલ્લા તે નવ તુટે, દારની અતિ કડાણાઈ.
પવનપુત્ર મનમાંય, ક્રોધ વ્યાખ્યા અતિ કાળો;
પ્રખળ કાળ સમ ચોક્ક, ગાનિયો કપિ રઢિયાળો.
ઠોકિ લકગઢ ઉપર, આવિયો અંબનિજયો;
ઝહી શૈલ કર એક, મેઘનાદનિપર ધાયો.
રથ સંપૂરણ ચુરણ, સારથી હણિયો સાથે;
પદમહાર કુદિ કર્યો, હૃદય તેને ભલિભાતે.
મેઘનાદ મુચ્છિત, જાણિ સુત ખીજે તેને;
રથમાં ધાલી તરત, બેર આણ્યો ઝટ એને.
સાંભળ્યું તે અંગદ, એકું નિજદળમુખ જ્યારે;
“ગયો એકલો આપ, માર્તી ગઢપર” ત્યારે.
અંગદ રણવાંકડો, ચઢયો કૂદી ગઢ ઊપર;
જય રઘુવીર પ્રતાપ, રવી ત્યાં નહિ તમ નિશિચર.
યુધવિરોધિ ક્રોધીત, ખેય વાનર ખળવંતા;
પ્રભુપ્રતાપ ઉર સમરિ, ગાજતા મુખ ગુણવંતા.
રાવણના ઘર ઉપર, ચઢયા ખંને કપિ ધાઈ,
કરે કિલકિલાકાર, કૌશલાધીશકુહાઈ.
કનક કળશ મુક્તાંત, મ્હેલ પૃથ્વીપર પાડયો;
દખી તે સહુ દૈત્ય, પામિ ભય દિએ ખરાડો.
વિનતાવંદ વિશેષ, કર વડે કૂટે છાતી;
“ઓ પેલા આવિયા, ઉભય વાનર ઉતપાતી.”
કપિલીલા કરિ કોટિ, ખૂહ સહુને ખિવારવે;
રામચંદ્રના અમળ, મુયશ સર્વને મુણાવે.
વળિ કરઝહિ પાડતા, રથંભ સોવણીતણા ત્યાં;
કરે રણગાણ માંય, અધિક ઉત્પાત ઘણા ત્યાં.
કરી ગર્જના ઘોર, પડયા કૂદી રિપુદળમાં;
લાગ્યા દળ મદવા, ખેય કપિવ્યાધ્ર પ્રખળમાં.
કૂદિ લાત કોઢને, મારતા કપિ મ્હા જોરે;
પડે ભમરિ ખઈભોમ, અસુર થઈજતા કોરે.
લપડાકે કોઈનું, મૂખ તોડે રણ ગાળે;
“ભજ્યા ન ભવમાં રામ, તેજ ફળ દ્યો તમ આજે.”
એક એકની સાથ, ભચરડી મારે દાવે;
ધડધિ ભિન્ન કરિ મુંડ, ચપળતાથકી ચલાવે.
ધીમ ધીમ જઈપડે, મસ્તકો રાવણઆગે;
ફાટયો જ્યમ દધિકુંડ, કાળસમ કપિવર લાગે.

આવેછે નિજહાથ, મોટ મોટા મુખિઆ જે;
૩૨ ફેંકે તે પ્રભુપાસ, ચરણ ઝાલી અતિ દાઝે. ૫૧
કહે તેમનાં નામ, વિભીષણ પ્રકુલિત દેહે;
૩૩ દિએ રામ તેમને, સરસ નિજધામ સનેહે. ૫૨
ખળ મનુષ્યઆહારિ, વિપ્રઆમિષના ભોગી;
૩૪ ગતિ પામે પાવની, જાચતા જન જે જોગી. ૫૩
કરૂણાકર પ્રભુરામ, ચિદધન કોમળ ચિતના;
૩૫ “વેર ભાવથી અસુર, ભજે મુજને” હે મુખના. ૫૪
એકું વિચારી આપ, પરમગતિ દે જન જાણી;
૩૬ એવો કોણ કૃપાળ? ભવરે કહે મુણો ભવાની. ૫૫
જે એવા પ્રભુનેજ, ભજે નહિ ભવશ્રમ ત્યાગી;
૩૭ તે મતિમંદ સમાન, અવનિપર કોણ અભાગી? ૫૬
“હનુમાને અંગદ, પ્રવેશ કર્યો છે પુરમાં;”
૩૮ કૌશલેશ કહિ એકું, હરખતા મનમાં શુરમાં. ૫૭
શોભે કેવા કપી, લેક ગઢમાં રઢિયાળા;
૩૯ જાણ્યે બે મંદ્રાદિ, સિંધુ મથતા ખળવાળા. ૫૮
ભુજખળે ભલિભાત, રાત્રુકેં દળ દળિને;
૪૦ દખિ દિવસના અંત, કુધા ત્યાંથી નિકળીને. ૫૯
ખંને કપિ શ્રમવિગત, કૂદી કપિદળમાં આવ્યા;
૪૧ ગયા જ્યહાં ભગવંત, સુભટ મન સહુને ભાવ્યા. ૬૦
દખિ સુભટ પ્રભુ હૃદય, કૃત્ય બે કપિનાં ભાવ્યા. ૬૧
રામે કૃપામિટેયિ, ખેય કપિરાય નિહાળ્યા;
૪૨ થયા વિગતશ્રમ તરત, સર્વથા પરમ મુખાળા. ૬૨
ગયા જાણિ તે સમે, માર્તી અંગદ ત્યાંથી;
૪૩ રૂધા સુભટ કપિ ભાલુ, સર્વકો ઝટ રણમાંથી. ૬૩
પ્રદોષ ખળ પામિને, અસુરસેન્યા સહુ ધાઈ;
૪૪ કપિદળ હણવા કાજ, કરી દશશીશ કુહાઈ. ૬૪

ભુજંગીછંદ.

૪૬ રૂધા વાનરા દૈત્યનું સૈન્ય જોઈ,
કરી કડકડાટી ભિડયા સર્વ કોઈ;
૪૭ જ્યહાં ત્યાં મચ્યું જુલુછે જોતજોતે,
ખિએ ના શુરા વાનરા ભાલુ મોતે. ૧
પ્રચારી પ્રચારી ઉભે સૈન્ય ભીડે,
શુરા શામરો જુલુ સન્મુખ હીડે;
૪૮ લડેછે બધા હાર માને ન હૈયે,
થયો દંદ સંગ્રામ શો વણીકેયે? ૩

૧. સારા મનવાળો સ્ત્રી પાવતિ. ૨. શંકર.

સહુ દૈત્ય દારૂણ છે વીર કાળા,
વળી વર્ણુ નાના મહા શક્તિ વાળા ;
શુરા શામદા છે ઉભે સૈન્ય કેરા,
લિલુ એકથી એક દીસે વડેરા. ૩
લડે છે કરી ક્રોધ નાના પ્રકારે,
તહીં એક બીજાથી કોઈ હારે;
વૃષા શર્દૂનાં વાદળાં મેધ જાણ્યે,
લડે વાયુનાં પ્રેરિયાં તેહ ટાણે. ૪

અતીકાય લે આદિ લંકેશ જાયા,
થતું જોઈભંગણ ત્યાં કીધ માયા;
ઘડી વારમાં ઘોર અંધારૂં એણું,
થયું તે કવીને મુખેયિ શું કવું ? ૫
વળી થાતિ આકાશથી વૃષ્ટિ દીસે,
ધણા પાણી શ્રાણીત રક્ષા અતીશે;
વિલોકી મહા ઘોર અંધારૂં એણું,
દિશાઓ દશેમાં રહ્યું વ્યાપિ તેણું. ૬
કપી સૈન્ય પાગ્યું મહા સોલ ત્યારે,
ત દેખે મુખે એક બીજાનું જ્યારે;
જ્યહાં ત્યાં કરે પ્રાઠ પોકાર પીડે,
ત મુજે ત્યહાં લિલુસાથે શું લીડે ? ૭

સહુ મર્મ વીલીષણુ પ્રીછિ ધ્યાને,
સિધા તેહિ ત્યાં માડતી અંગદાને;
સમાચાર સૌ સંભળાવી કહ્યારે,
મુણી કોપિ ધાયા કપીવ્યામ્ર જરે. ૮
હસીને વળી ચાપ રામે ચઢાવ્યું,
ભણી મંત્ર અંગનાસ્ત્ર વેગે ચલાવ્યું;
દિશા સૌ પ્રકાશીત અંધારૂં વ્યાગી,
ઉદે જ્ઞાન શંશે જતા જેમ ભાગી. ૯
કપી ભાલુ જોઈપ્રકાશીત સર્વે,
કરી ક્રોધ ધાયા મહા શક્તિ ગર્વે;
પિના ત્રાશવાળા થઈ તેહવારે,
થયા દૈત્ય સન્મુખ પોતે પ્રચારે. ૧૦
હનુમાન ને વાળિજનો સદાવે,
કરી ગર્જના યુદ્ધભોમી ધ્રુજાવે;
ઉભેની અતીશે રહી હાક વાગી,
મુણી દૈત્યનું સૈન્ય તો જાણ ભાગી. ૧૧
ઝહી ભાગતા પૃથિવમધ્યે પછાડે,
અમુરો કહી “આપ રે આ” ખરાડે;

કરે કણિ અદભૂત ભાલુ કપીશો,
“મુવા આપણું” એમ દે દૈત્ય ચીશો. ૧૨
ઝહી ચર્ણુ સિધુવિષે ઝટ નાખે,
ત્યહાં વારિજનું બધા માંસ ચાખે;
મુણે યુદ્ધ વર્ણન પ્રીયા ભવાની,
શુરા શ્રેષ્ઠ સૌમાંય સારંગપાણી. ૧૩

દાહરો.

મરણ પામિયા રણવિષે, ફેટલાક ધામ્યેલ;
ફેટલાક રણવિમુખ થઈ, ભાગ્યા પાડી ભેળ. ૧
કરે કેશરીનાદ કપિ, ભાલુ ભટ ભયકાર;
રિપુદળ બળ મદ મયિ વળ્યા, જુદે કિધ જયકાર. ૨
રજનિ જાણિ કપિ ભાલુની, ચારે સૈન્ય સચોપ;
આવી જ્યાં કૌશલધણી, અતિ કૃપાળ અનકોપ. ૩
કૃપામિટે કણ્ણાણુએ, જ્યારે જોયું સપ્રીત;
વિગતમહાશ્રમ સહુ થયા, કપિ ભાલુ રણજીત. ૪
અહિં અભાગિ લંકેશ તવ, પાસ તેહિ પરધાન;
જેહ સુભટ માર્યા ગયા, કહ્યું સહુને તે જાન. ૫
“અર્ધકટક સંહારિયું, કપિઓએ કરિ કોપ”
“કહો સૌ શું કરવું હવે, શાણા સચિવ સચોપ.” ૬
માલ્યવંત નામે મહા, વૃદ્ધ નિશાચર એક;
રાવણના આમાપનો, સચિવ મહામતિ છેક. ૭
પ્રીતિ નીતિ પાવન પરમ, વદિઓ તે શુભવેણુ;
“શિખ સાંભળ કરી માહરી, દિવ્ય તને સુખદેણુ.” ૮
“જ્યારણિ જનકિને તમે, હરિ આણી આ ઠામ;”
“અતિશે માઠા થાયછે, ત્યારણિ શુકન તમામ.” ૯
“ગાય સુયશ જગ જેહના, પાવન વેદ પુરાણ;”
“એવા રામ વિમૂખ કો, સુખ પાગ્યો નથિ જાણુ.” ૧૦
“હિરણ્યાક્ષ બ્રાતા સહિત, મધુ ફેટલ બળવાન;”
“જેણે માર્યા તેજ આ. ભવ સંભવ ભગવાન.” ૧૧
“કામ રૂપ બળ બળ દહન, ગુણાગાર રધુનાથ;”
“સેવે જેને શિવવિધિ, શો વિરોધ તે સાથ?” ૧૨
“વેર ત્યાગિ વેદહિને, આપો જઈઆવાર;”
“પરમરનેહિ પ્રભુને ભણ, સકળ કરો સંસાર.” ૧૩
વચન તેહનાં તેસમે, લાગ્યાં બાણુ પ્રમાણુ;
“કાણુમોહુ કરિ ટળ તું અવ, વદિઓ રાવણુ વાણુ.” ૧૪
“વૃદ્ધ થયો નહિતો તને, મારી નાખત મૂઠ;”
“મુખ ત ખતાવિશ અવ મને, રાવણુ થયો અરૂઠ.” ૧૫

તેણે નિજ અંતરવિષે, એવું કયું અનુમાન;
 “રહ્ય એહને ચિત્તમાં, હણુવા કૃપાનિધાન.”
 ઊઠિ ગયો તે ત્યાં થકી, કહિ દુર્વાદ અનેક;
 તવ સંકોપ બોલ્યો ત્યહાં, મેઘનાદ ધરિ ટેક.

અંદ્રકીકા છંદ.

“મુણો તાત માતઃસમે દખજે મારૂ કૌતક કોડે,”
 “કહું છું હું થોડું કરીને ખતાવીશ આજૂ સહોડે;”
 મુણી પુત્રમાં વેણુ આવ્યો ભરોસો ઉરે રાવણાને,
 સમીતીધિ બેસાડિયો પાસ તે પુત્રને સાભિમાને.
 કરંતાં ત્વહાં એમ વીચાર માતઃ થયો હે મુનીજી,
 અડચા આવિ ભાલુ કપી ચાર દારે ઉરે પૂર ખીજી;
 લિધી ઘેરિ લંકા કપી સર્પ કોપે ચઢીને સચોપે,
 જડયો ઘોર પોકાર ત્યાં નગ્રમાં કાળશા કીશ એપે.
 વિવિધાસ્ત્ર લે દૈત્ય દારણુ ધાયા યુધે રીશ આણી,
 ઘણા ગર્ભજવે ગરિરૂંગ કિલ્લેથિ કહી શું વખાણી;
 વળી તોપ ગોળા અતી ઉજ્જા ચાલ્યા કપી સેન્યમારે,
 પ્રલેકાળના મેઘનાં વાદળાં ગર્જડે જોમ જોરે.
 વળી વજ્ર જાણ્યે પડ્યું હોય ના ! તોપના એ અવાજે,
 લિએ જાળરી તોપ ગોળા કપી ભાલુઓ તે સમાજે;
 શુરા વાનરા ભિખમ છે ભાલુઓ તે લડેછે પડેછે,
 કપાએ ઘણા ત્યાં થઈ દહતો જળરી રક્ત વેંછે.
 અહીં શૈલ વિશાળ કિલ્લા ભાણી ફૂંકતા ભાલુ કીશો,
 જ્યહાં ત્યાં પડે ધીબ ધણીવિષે દૈત્યકા પાઠિ ચીશો;
 મુણ્યુ એવું જ્યાં મેઘનાદે “પડ્યું સેન્ય ભંગાણુ ભારે,”
 “વળી વાનરા ભાલુ એળાંધિ કિલ્લે પ્રવેશ્યા અત્યારે.”
 મહાવીર તે ઊતર્યો આપ કિલ્લેથિ કોપે ચઢીને,
 ખજવી થયો વીર સન્મૂખ નાઠા કપીઓ પડીને;
 “ક્યહાં કૌશલાધીશ ખને ધનુર્ધારિ ભાઈ ભલેરા ?”
 “સહુલોકવિશ્રુત મિથ્યા પ્રતાપી દિસેછે પડેરા.”
 “ગયા ક્યાં ઉભે શિલ્પશાસ્ત્રી કપિરાય દીવીદ ભારે ?”
 “ક્યહાં અંગદા મારૂતિ શક્તિશાળી ?” કહીને પ્રચારે;
 “ગયો બંધુદ્રોહી ક્યહાં ભાગિને એહ વિભીષણાને ?”
 “હઠી મારવો આજે શઠને યુદ્ધમહિ નિદાને.
 કયા બાણુ સંધાણુ ત્યાં સર્પશાં એવું મુખે વદીને,
 અતી કોપિને કાનપર્યંત તાણ્યું મરાયા મદીને;
 શરો છોડવા ભાગિયો ઊપરા ઊપરી એહ ઘાટા,
 ખહુ નાગ ધાયા જાણ્યે ઊડતા મારતા ફૂંકવાટા.

જ્યહાં ત્યાં પડે વાનરા ધીબ ધણીવિષે તીર વાગ્યે,
 ન કો તે સમે થાય સન્મુખ ભાલુ કપી ત્યાંધિ ભાગે;
 ભયાકૂળ વ્યાકૂળ થૈ ભાગિયા ભાલુ ને વાનરાઓ,
 સહુ વિસયો યુદ્ધધ્વજા ન શુદ્ધી રહી “કોઈ ધાઓ.”
 કપી ભાલુ એવો ન દીઠોજ કો યુદ્ધભોમિનિ મધ્યે,
 મુકી પ્રાણબાધા ન જોણે રહ્યા સ્થીર સન્મુખ યુદ્ધે;
 કયા એમ વ્યાકૂળ કોપે ચઢી મેઘનાદ સન્નરે,
 કપી ભાલુ ભંગાણુ પાડી અને ભાગિયા એક કોરે.

કાવ્ય અથવા રોળાવૃત.

દશદશ શર અતિ દિવ્ય, સર્વને માર્યા ગણિને;
 પડ્યા પૃથિવ કપિવીર, રામ સુખધામ ભણીને.
 મેઘનાદ રણધીર, કેશરીનાદ કરીને;
 ગાજ્યો તવ ગુણવંત, રહ્યા સહુ કપી ડરીને.
 વ્યાકૂળ કટક વિશેષ, દષ્ટિ હનુમાન હઠીલો,
 ધાયા જાણ્યે કાળ, ક્રોધ કરિ તોડણુ કિલ્લા.
 પર્વત તરતજ પ્રાઠ, એક ઊપાડી રાખ્યો;
 અતિ રિશભેર ઉજાળિ, છંદ્રજિત ઊપર નાખ્યો.
 નિરખિ શૈલ આવતો, ગયો ઉઠિ તેહ ગગનમાં;
 રથાશ્વ સારથિ સર્વ, ગોપ કરિ દીધા પળમાં.
 વારવાર હનુમાન, થવા સામે પડકારે;
 આવે નહિ તે પાસ, મર્મ જાણ્યો તે ભારે.
 સત્વર રામસમીપ, ગયા ધનનાદ સચોપે;
 વિવિધ પ્રકાર અપાર, કહે દુર્વાદ સંકોપે.
 અસ્ત્રશસ્ત્ર આયુદ્ધ, મૂકતો ખહુ રઘુવરપર;
 પ્રભુ કૌતક માત્રમાં, કાપિ નાખે મુકિને શર.
 પેખી પ્રભુપ્રતાપ, મૂઠ પડિયો ખસિયાણો;
 કરવા લાગ્યો વળી, વિવિધ માયા ખળ જાણો.
 જ્યમ કો ગરૂડનિ સાથ, ખેલ કરતું મન ખીત્રી;
 અતિ લઘુ સાંપોલિયું, ગ્રહે તવ મરતુ લાજી.
 પ્રહ્લા શિવ લઘુ છેક, જેનિ માયાવશ રેલી;
 નિજ માયા મતિમૂઠ, ખતાવે તેને મેલી.
 નભ ચઢિ વરષાવંતો, અધિક એપિત અંગારા;
 પ્રગટ થાય પૃથિવથી, જોરવાળી જળધારા.
 વિવિધ ભાતિ ભુત પ્રેત, પિશાચ પિશાચાણુ રાએ;
 “મારો કાપો છુંદો,” શબ્દ એવા વદિ નાએ.
 રૂધિર કેશ અસ્તિતની, વૃષ્ટિ કીધી ત્યાં અતિશે;
 વળિ વરષાવ્યા પાણુ, અંતરિક્ષથિ અતિરીશે.

૧ રથ અને ધોડા. ૨ હાડકાંની.

૩૨૦ પ્રાણસંકટ બળી ઇંદ્રજીને લક્ષ્મણપર વીરધાતિની સાંગોડી, તે લાગવાથી લક્ષ્મણનું મુર્ચ્છિત થવું. (યુદ્ધકાંડ. ૬)

કયું અધારૂં ઘોર, ધૂળ વરસાવી ભારે;
સૂએ નહિં કોઈને, એહ દારૂણ અંધારે.
કર લાંબા કરિ કોઈ, કાંક કાંકાં બહુ મારૂ;
થયા આંધળા ભીત, ન દેખે કશું તેવારે.
કપિઆ સહુ તે કાળ, દેખિ માયા અકળાયા;
“આવી બન્યું આપણું, જોઈ આ રાક્ષસિમાયા.”
વિલોકિ કૌતક તેહ, રામ હસિયા અતિ મનમાં;
જાણ્યું “કપિ સહુ સભિત, થયાછે રાણ આંગણમાં.”
એક બાણથી સર્વ, કાપિ માયા કરતારે;
ન્યમ હરિ લે અંધારૂં, સૂર્ય તેજસ્વી ભારે.
કૃપાદ્રષ્ટિથી તરત, ભાલુ કપિને અવિલોક્યા;
થયા સકળ અતિ પ્રબળ, રણે તે રહે ન રાડ્યા.
આજ્ઞા માગિ ઉદાર, લક્ષ્મણે રઘુવર પાસે;
અંગદાદિ કપિસાથ, ચાલિયા અધિક ઉલાસે.
ધનુષ બાણ અહિં પાણ, કોપ કરિને ભયકારી;
લક્ષ્મણ રણસન્મૂખ, લિધો ધનનાદ પ્રચારી.
વિશાળ લોચનકમળ, બાહુ બળવંત વિરાજે;
હિમગિરિકાંતિ સમાન, કાંક તન લાલમ રાજે.
એવે રૂપે અનંત, માર્તી અંગદ સાથે;
ચાલ્યા અરિદળદળન, કાળસમ શર ભરિ ભાષે.
અહીં રાવણે રૂઢિ, સુભટ મોકલિયા શૂરા;
અસ્ત્ર શસ્ત્ર અહિં વિવિધ, તરત ધાયા બળ પૂરા.
શૈલ્ય વૃક્ષ આયુધ, મહા ભારે કર ધારી;
માયા કપિ ભાલુઆ, જ્યતિ રાઘવ પોકારી.
ભીડ્યા સકળ સુભટો, જોડિની સાથે જોડી;
અહિં ત્યાં અન્યોઅન્ય, વિજય ઇચ્છા નહિં યોડી.
ગડદા પાટૂ ઢીંક, હણે લપડાક હરીશો;’
દાંતે કરડી ખાય, દૈત્યદળ નાખે ચીશો.
શૈલશિલા મારિને, ડાટિ નાખે અમુગેને;
કોપ્યા કપિ ભાલુઆ, હરાવ્યા રિપુ સહુકોને.
“જાલિ જાલિ મહિં ઝિકો, માર મારિને પછાડો;”
“તોડી શિશ તતકાળ, જાલિ ભુજદંડ ઉપાડો.”
એવી ધ્વનિ અતિ ઘોર, રહી નવખંડ છવાઈ;
રૂંડ પ્રચંડ અનેક, રહ્યાં છે બ્યાં ત્યાં ધાઈ.
જીએ ગગન રહિ સર્વ, તેહ કૌતક સુર ઇશે;
કદિ વિસ્મય મન થાય, કદી આનંદ અતીશે.

૧. મોટા વાનરાઓ.

પિશાચ પિશાચણી, રૂઢિર ખાપર ભરિ પીતાં;
૧૫ રાજ થતાં અપાર, નથી રાણથી કઈ ખીતાં. ૩૩
૨૬ મૃતક ધુખ અતિઘોર, છવાઈ રહિ છે અધ્ધર. ૩૪
૧૭ ધાયલ વીર ઘણાક, વિરાજે કેવા વાડ? ૩૫
૧૮ જાણ્યે ખિલ્યું સપુષ્પ, ખાખરાનું વન સાડું. ૩૫
૧૯ લક્ષ્મણને ધનનાદ, બરોબરિયા ચોઢા બે; ૩૬
ભિડે પરસ્પર ઉભય, ક્રોધ કરિ પ્રબળ પ્રતાપે. ૩૬
૧૯ એક એકને કોય, શકે નહિં છતી જોરે; ૩૭
કરે અનીતિ અનેક, અસુર છળ બળ અંકોરે. ૩૭
૨૦ ક્રોધવંત તે સમે, થયા લક્ષ્મણ મન અતિશે; ૩૮
ભાગી નાખ્યો તરત, સારથી રથ બહુ રીશે. ૩૮
૨૧ વિવિધાયુદ્ધ વિશેષ, પ્રહાર કર્યો બળ પુરે; ૩૯
મુકી બાણની આશ, તેહ ક્ષણ સર્વ અસૂરે. ૩૯
૨૨ એવું ઉર અનુમાન્યું, મેધનાદે એવારે; ૪૦
“સંકટ પડ્યે જરૂર, પ્રાણમારા સંહારે.” ૪૦
૨૩ વીરધાતિની સાંગિ, નાખિ લક્ષ્મણપર શુરમાં; ૪૧
તેજપુજની તેહ, લાગિ લક્ષ્મણના ઉરમાં. ૪૧
૨૪ મૂર્છાથી ઢળિ પડ્યા, શક્તિ જગમગ જવ લાગી; ૪૨
ગયો પાસ ધનનાદ, તેહ અવસર ભય ત્યાગી ૪૨
૨૫ ઉડાવવા લાગિયા, કોટિશત ચોધા કોડે; ૪૩
બળ ધનનાદ સમાન, હારિ પાણ જતા હોડે. ૪૩
૨૬ જગદાધાર ઉદાર, લક્ષ્મણ રામપ્રીતિધન; ૪૪
ઉપાડ્યા ન ઊપડે, ચાલિયો લજવાઈ મન. ૪૪
૨૭ સાંભળ હે શૈલજન, ક્રોધપાવક જે કરે; ૪૫
ખાળિ શકે સહુ ભુવન, તરત અતિ તમ ઘણેરો. ૪૫
૨૮ છતી કો શકનાર, તેહને રણ સંજામે? ૪૬
જે સચરાચર સેવ્ય, સૂર નર મુની તમામે. ૪૬
૨૯ જાણે જન જગ તેહ, પરમ કૌતક આ પ્રભુનું; ૪૭
જેપર રામનિ કૃપા, નહી તેને કશું જાણું. ૪૭
૩૦ સંખ્યા પડિ એટલે, બેય સેન્યા વળિ પ્રાણે; ૪૮
લાગ્યા સંભાળવા, સર્વ નિજનિજ સેન્યાને. ૪૮
૩૧ વ્યાપક પ્રહાર વિશેષ, અજિત અખિલેશ્વર રઘુવર; ૪૯
“લક્ષ્મણ ક્યાં મમપ્રાણ?” એમ પૂછે કંઈણાકર. ૪૯
૩૨ આવે લે હનુમાન, એટલામાં સ્થળવીધે; ૫૦
અનુજ સ્વીતિ અવિલોકિ, થયા મન કુખિ પ્રભુ અતિશે. ૫૦

(ચુદકાંડ. ૬) ઔષધી લેવા હનુમાનનું દ્રોણાચળ ભણી જવું. રાવણના મોકલેલા કાળને મિત્રનું હનુમાનને હાથ મરણ ૩૨૧

કોહરો.

ભણવાન અતિ ભુક્તિથી, વદે વેણ સુખદેણ ;
 “લંકામાંય રહે ખૂબ, વારૂ વૈધ સુખેણ.”
 “લેવા તેને મોકલો. ઉપાયથી સુખ થાય ;”
 ધરિ લઘુરૂપ પ્હોર્યો ત્યહાં, અતિ વેગે કપિરાય.
 ભુવન સમેત ઉપાડિને. આણ્યો વૈધ સુખેણ ;
 રઘુપતિચરણે શિશ ધરી, વદે સુખેણ સુવેણ.
 કહ્યું નામ ગિરિ ઔષધી, “લેવા મારૂંત જાય ;”
 “માતઃ પ્હેલાં આવતાં. ઉડે ખેઠા ઝટ થાય.”
 રામચરણપકજ રૂડાં, ઉર ધરિ મહામતિમાન ;
 ચાલ્યો પવનાત્મજ ચપળ, ખળ ભાખી ખળવાન.
 તે સહુ મર્મ તરત અહીં, જણાવતો જઈ દૂત ;
 રાવણને મહા રીઝથી, યુક્તિ પ્રીતિ સંયુત.
 રાવણ મન વિરમય થઈ, ઉઠ્યો ત્યાંથી આપ ;
 કાળનેમિ ધર આવિયો, અંતરમાં પરિતાપ.
 લોકેશે સહુ મર્મ ત્યાં, કર્યો પ્રકાશ સધીર ;
 કાળનેમિ તે સાંભળી, ધુણવતો નિજ શીર.
 “નગર ખાળ્યું તમ દખ્ખતાં, માર્યો અક્ષ કુમાર ;”
 “તેનો પંથ તપાસતાં, જગ કો રોકણહાર ?”
 “ભલું રઘુપતિને ભાવથી, નિજહિત કરિ લો હાથ ;”
 “વૃથા કલ્પના સહુ તજો, કહું છું જોડી હાથ.”
 “નીલ કમળ સમ શોભતું, શરોર સુંદરશ્યામ ;”
 “હૃદયવાસ દઈ રાખ્ય રૂપ, જે લોચન અભિરામ.”
 “અહંકાર મદ મોહનો, મમતાનો કરિ ત્યાગ ;”
 “મહામોહ રાત્રિવિષે, શાણા સૂનો જાગ.”
 “કોટિ કાળરૂપિ વ્યાજનો, જે લક્ષક ભવમાંય ;”
 “યુધમાં તે સ્વમેય શૂ, તું જંતુથી ઈતાય.”
 રિશે રાતડો રાવણો, કાળનેમિને કોણ ;
 કાળનેમિ તવ કાળજે, વિચારનો મુખ દેણ.
 “રામદૂતના હાથથી, ભલું મરાણ ભાખાય ;”
 “નહિ તો મુજને મારશે, ખળ આ રાવાણ રાય.”
 એવું કહિ ચાલ્યો પછી, સત્વર દેતો ફાળ ;
 રચિ માયા રસ્તાવિષે, અલોકીક એ કાળ.
 સુભગ સરોવર શોભતું, ખહુ વિચિત્ર વર ખાગ ;
 ખનાવિયા તે દખ્ખિને, ઉપજે મન અનુરાગ.
 પેજ્યો ત્યાં પવનાત્મજે, આશ્રમ રમ્ય અધીક ;
 “પુછિ મુનિને જળ પિંડે જઈ, થાકે ઉતાડું ઠીક.”

કપટવેશ રાક્ષસ ત્યહાં, થઈ ખેઠો અખધૂત ;
 માયાપતિના દૂતને, છળવી રહ્યાજ ભૂત. ૧૯
 પગે લાગિયો પવનસુત, ભણી જોગીરાજ ;
 ૧ તે કેવા લાગ્યો ત્યહાં, રઘુવર સુગુણ સમાજ. ૨૦
 “રામ અને રાવણતાણું, થાય મહા રણ ત્યાંય ;”
 ૨ “છૂંતશે રામ જરૂર તે, નહિ સંશય એ માંય.” ૨૧
 “અહિયાં રહિ દેખું છું, જ્ઞાનદ્રષ્ટિખળ સર્વ ;”
 ૩ “મહિમા એવા માહરો. કપિ હું કહું અગર્વ.” ૨૨
 જળ માણ્યું તેણે દિધું, ભયું કમળજ નેહ ;
 ૪ “નહિ ધરાઈ થોડે જળે,” કહે કપીશ સનેહ. ૨૩
 “આતુર આવ્ય ઉતાવળો, સરવરમાં કરિ રતાન ;”
 ૫ “દિક્ષા આપું એપિ હું, પામે જેથી જ્ઞાન.” ૨૪
 ચાલ્યો કપિ સરવરવિષે, પગ ખોળતાં તુરંત ;
 ૬ મકરીએ પગ જાલિયા, અકળાચો હનુમેંત. ૨૫
 મારી તેને તે કાણે, દિવ્ય ધરી તે દેહ ;
 ૭ ચાલિ ગગન પેમાન ચઢિ, મકરી અધિક સનેહ. ૨૬
 “તુજ દરશનથી હું કપિ! નેટ થઈ હું નિષ્પાપ ;”
 ૮ “મટયો તાત મુનિવરતણે, સધ મહા આ શાપ.” ૨૭
 “આશ્રમમાં મુનિવેશનો, એછે ઘોર અસૂર ;”
 ૯ “સત્ય વચન મમ માનજે, હું કપિરાય જરૂર.” ૨૮
 એવું કહિ ગઈ અપ્સરા, જ્યારે ચઢિ પેમાન ;
 ૧૦ અસૂર સમિપ તવ આવિયો, રણ હઠિલો હનુમાન. ૨૯
 “ગુરૂક્ષણા ગ્રહો પ્રથમ,” કહે એમ મુનિરાય ;
 ૧૧ “મંત્ર પછી આપો મને, જ્યમ અજ્ઞાન પળાય.” ૩૦
 એમ કહિ અંજનિસુંતે, લપેટિ શિર લગૂર ;
 ૧૨ ઝિંક્યો જાલિને પૃથિવમાં, ચોળિ કર્યો ચકચૂર. ૩૧
 મરતી વખતે દેહ નિજ, પ્રગટ કરી પરમાણ ;
 ૧૩ રામરામ કહિ રામ કહિ, તજ્યા તતક્ષણ માણ. ૩૨
 સાંભળિ મન હર્ષિત થઈ, ચાલ્યો ઝટ હનુમાન ;
 ૧૪ વેગ પવનનાથી વધુ, ભણે મુખ ભગવાન. ૩૩
 દીઠો દ્રોણાચળ જઈ, ઔષધ પ્રિછયુ ન કાંય ;
 ૧૫ ગિરિ ઉપાડિ લીધો પછી, સહસા તે પળમાંય. ૩૪
 ઉપાડિ ગિરિ ધાચો તરત, ગગન પંથ કપિરાય ;
 ૧૬ અવધપુરી ઊપર ગયો, હૃદય હર્ષ નવ માય. ૩૫
 જતાં દીઠો જોરમાં, ભરતે ચતુર સુભાણ ;
 ૧૭ નિશિચર મન અનુમાનિને, ખાણુ કર્યું સંધાણ. ૩૬
 શલ્ય વિના શર આપપર, તાણિ શ્રવાણુપર્યંત ;
 ૧૮ માર્યું વીર હનુમાનને, શકે આણવા અંત! ૩૭

પડ્યો પૃથ્વી મુશ્કિલ થઈ, ખાણ લામત્તાં વેત;
રામ રામ રધુનાથને, સ્મરતો રનેહ સમેત.
ઉઠિ ધાયા આનુર ભરત, સાંભળિ તે પ્રિય વેણ;
કપિ સમીપ આવ્યો તરતજુએ ભરી નિજ નેણ.
અતિ વ્યાકુળ અવિલોકિને, ઉર ચાંપ્યો કપિરાય;
જગાડતાં જાગે નહીં, કર્યા અનેક ઉપાય.
કહે વચન તપ ભરતજી, નેત્રામ્બુજ ભરિનીર;
મુખ મલીન અતિ દીન થઈ, પામી કુઃખ શરીર.
“જે વિધિએ કીધો મને, વિશેષ રામવિમૂખ;”
“તે વિધિએ વળિ આ મને, દીકું દાડણ કુઃખ.”
“જે મમ મન કમ વચનથી, સદાય અતિ અભિરામ;”
“પ્રીતિ રામપદકમળમાં, હોય અધિક નિષ્કામ.”
“તો તતકાળ કપીશ આ, થનું વિગત શ્રમ શૂન;”
“જે મારીપર હો જરૂર, અવધપતી અનુકૂળ.”
સુગતાં વચન સુભગ અતી, ઉઠિ બેઠો કપિ ઇશ;
કહિ જય જય કોટીક વિધિ, જયતિ કૌશલાધીશ.
સજ્જ નેત્ર તન પ્રકુલ થઈ, કપિપર લીધો ઊર;
પ્રીતિ ન હૃદય સમાતિ અતિ, સમરિ રામ પ્રભુશૂર.
“તાત કશળતા કહે હવે, સુખનિધાનની સ્થેજ;”
“સાનુજ જાનકિ માતની, હું કપિ મહાતન તેજ.”
સમાચાર સહુ સમય સમ, કહ્યા બધા કપિરાય;
સાંભળિ દુખિત ભરત અતી, મનમાંહ પરતાપ.
“અરર હૈવ હા હૈવ હા! કો જગ જાઉં હું આજ?”
“આવ્યો નહીં અભાગિઆ, પ્રભુને એકે કાજ.”
અનઅવસર પ્રિથિ એસમે, ધરિ મનમાંહ ધીર;
પછિ કપિપ્રત્યે પ્રીતથી, વદે ભરત મહાવીર.
“અસુર થશે જાતાં તને, અહિંથી હું કપિતાત!”
“સરશે નહિ કારણ કશું, પડશે જો પરભાત.”
“માટે ચઢ મમ તીરપર, વિશાળ શૈલ સમેત;”
“મોકલું હું કાણુમાત્રમાં, જ્યાં પ્રભુ કૃપાનિકેત.”
સાંભળિ ભરતતાણાં વચન, કપિમન ઉપજ્યો ગુર્વ;
સાંભળજે તમ શૈલજન, સંશય ત્યાગી સર્વ.
“માત્ર માહરા ભારથી, કેમ ચાલશે ખાણ?”
“શૈલ સમેત ચલાવવા, વદે ભરતતો વાણ.”
વળિ મનમાંય વિચારતો, પ્રભુનો પ્રૌઢ પ્રતાપ;
વંદિ ભરતપદ જોડિ કર, કહે વચન કપિ આપ.
“તમ પ્રતાપ ઉર રાખિને, જઈશ ખાણુ પરમાણુ;”
આજા દિધિ ભરતે હરખિ, ચાલ્યો કપિ સુજાણુ.
મનમાંહ હનુમાનજી, ભરતતાણા ગુણગ્રામ;
વરણવતો વેગે જતો, આજેઘતો તમામ.

“હરિપદકમળઅમળવિધે, મનમધુકર કરિ આજ;”
“ધરતા ધ્યાન કુશાસને, જપતપ કરે ઘણાજ.”
“જટાજૂટ અખણુત બની, રામચરણ લયલીન;”
“ભરતતણો મહિમા ભલો, પ્રભુપ્રતાપ આધીન.”
“ધન્ય ભરત સુરપતિ સમા, તહું વૈભવો તમામ;”
“રસના જેની રાતદિન, રહે રામ ગુણગ્રામ.”
ભરતખાહુબળ શીળ ગુણ, પ્રભુપદ પ્રીત અપાર;
મનમાં જાય વખાણતો, વળિ વળિ પવન કુમાર.
ત્યહાં લક્ષમણ વદન શુભ, ન્યાળી નેત્ર નિદાન;
નર અનુસરતાં વચન મુખ, ભણે રામ ભગવાન.
“અધરાત ગઈ તોયપણ, નાવ્યો કપિ સુપ્રતાપ;”
“ઉર લઈ ચાંપ્યો અનુજને, ઉઠાવિ રામે આપ.”

રાગ પરજ.

અરે કોખુ આત્મી એવારે. એરાળ.

“અરે પ્રિય બંધવા મારારે, શકુ ગુણ ગાઈ શું તારારે ટેક.”
“તું તારે નેત્રે દેખી ન શકતો, દુખિઆ મને કોઈ દિન;”
“કોમળ તારો સ્વભાવ નિરંતર, દંભ પ્રપંચ વિહીન.”

અરે પ્રિય. ૧

“પ્રિય પિરા તં પરહરિયાં જગ, મમહિતમાટ માખાપ;”
“વન વન રઝળી વેક્યાં કુસહ તે, હાલ પવન ને તાપ.”

અરે પ્રિય. ૨

“તે મુજ સાથની પ્રીતિ પરમ અવ, ગઈ ક્યાં ગુણિયલ બ્રાત;”
“ખાપુ મારા દખિ મારી વિકળતા, ઊઠી બેઠો થા તાત.”

અરે પ્રિય. ૩

“વનમાં વીરાનો વિજેગ પડવો, જાણત જે હું જરૂર;”
“પ્રેમી પિતાનાં વચન ન માનત, હા પ્રિય હા વિધિ કૂર.”

અરે પ્રિય. ૪

“સુત સંપતિ શુભ વૈભવ ને વળી, ભવ્ય ભવન પરિવાર;”
“જાણસંબંધે થાયછે જાયછે, વિશ્વમાં વારંવાર.”

અરે પ્રિય. ૫

“કુલભ મળવો જગતવિધે, શાણો સંહોદર બ્રાત;”
“આત્મબંધુ એવું ઉરમાં વિચારી, ખોલ જાગી મુજસાથ.”

અરે પ્રિય. ૬

“પાંખ પિતાનો પંખી બિચારો, દિનદિન જેવો દીન;”
“શિરામણીવાણ કુણિધર જેવો, વારાણું સુંઢ વિહીન.”

અરે પ્રિય. ૭

“આમખંધુ મમ છવન એવું, તુજ પિનાનું તમામ;”

“જો જડ દેવ છવાડશે મુજને, અનુજ વિચોગે આમ.”

અરે પ્રિય. ૮

“જઈશ અથોહું શું મુખ લેઈ, શાણા વિરા સાનુરાગ?”

“માનુની માટે આમખંધુનો, રણમાં કરીને ત્યાગ.”

અરે પ્રિય. ૯

“અખળા ખોયાનો અપયશજગમાં, સહન કરતહું સ્હેજ;”

“કારણ નારીહાનિ કિતિ અતી, કોઈ ન એવું કહેજ.”

અરે પ્રિય. ૧૦

“ભાઈ હવે તો અપયશ ભવમાં, શોક આ તારો સદાય;”

“નિર્દય કહણ હૃદય માંડે વીરા, કરશે સહન મન કાય.”

અરે પ્રિય. ૧૧

“નિજ જનનિના એક કુવરછો. લાડકા સૌથી સાર;”

“તાત તમે તેહના માણકેરા, એકજ છો આધાર.”

અરે પ્રિય. ૧૨

“સોંપ્યા મને શ્રદ્ધિ હાય તમારો, વનમાં નિકળતાં વીર;”

“સહુવિધિ મુખદ પરમહિત પ્રીછિ, નેત્રમાં આણી નીર.”

અરે પ્રિય. ૧૩

“ઉત્તર તેમને દહું હું શો જઈ, હાવાં અથોહામાંય?”

“કેમ ઉઠિ નથી સમજવતા ભાઈ! કળ ન પડે મને કાય.”

અરે પ્રિય. ૧૪

શોચ કરછે શોચવિમોચન, અતિશે એહ પ્રકાર;

નેત્રકમળમાંથી નીર ઝરેછે, મેઘ જાણ્યે મુશળધાર.

અરે પ્રિય. ૧૫

હે ઉમયા રઘુનાથ રઘુપતિ, એક અખંડ સદાય;

નરગતિ દેખાડિ ભાયપ ભડિત, જાણે કે મ્હા મુનિરાય.

અરે પ્રિય. ૧૬

રાગ ઉપર પ્રમાણ. *

માનાજયા લક્ષ્મણ ભાઈરે, મુતા શંખિસારિ સગાઈરે?—ટેક.

સીતા સરખી શહજન મળશે, નિર્મળ રૂડી નાર;

વીર લાયક વીર ફલેલ મળવો, સદગુણસિધુ સાર.

માના જયા. ૧

જંખિ જોને મારા ગુણિયલ બંધવ, રામ કરેછે રેદન;

રોતા રાખવા રાઠ તજને, મલકાવ્ય હાસ્યવદન.

માના જયા. ૨

રાજ્ય ને પાટ રજળતાં રહ્યાં, પિતા વચને મેં વાસ્તુ વેન;

રાઠ લઈ મારીસાથે થયો તું, ભવ્ય તજને ભોવન.

માના જયા. ૩

મુખ દેવા મને શાણા સનેહી, કોમળ તન કયું ભંગ;

પિતારૂપે ગાણી પાડ ચડાવ્યા, વીરા શું નિપન્થુ વ્યંગ?

માના જયા. ૪

પ્રૌઠ પરાક્રમી પાવન પ્રતિમા, કાયા કમકમ લોજ;

શાણી સુરતના સ્નેહી લખમણા, આંતરકાંતી ઝાજ.

માના જયા. ૫

સુરીમડું તાડું વદન નિહાળી, રાખવત જોઈ શરીર;

નેત્ર નકોર હું કહણ હૃદયનો, વિહ્વ ખમી શફૂ વીર.

માના જયા. ૬

રૂપ રસિક જાણ્યે કદર્પ કોટિ, વદનકમળ સમ ચંદ;

મોહનિ રૂપે મને વશ કીધો, ગુણે લગાડ્યો રૂદ.

માના જયા. ૭

વિપત્તિવેળાનો સાથી થયો તું, ભાઈ લીધો કુખભાગ;

રઠિયાળા રણક્ષેત્રે તજને. ઉપજવ્યું કુઃખ અથાગ.

માના જયા. ૮

પિતા વસ્થા વીરા પેકુંડમાં તેતો, આપણુ બેને વિચોગ.

સુરી સુરી જનેતાઓ મરશે, આ રિતે થાતાં અચોગ્ય.

માના જયા. ૯

હડ વીરા શીદ મુદ્ધરહો છો! ધાર ધનુષ્યને ધીર;

આ અરિગંજન ગોઠીયારે વળી, ગુણુતાણ ગંભીર.

માના જયા. ૧૦

પંચવટીમાં પ્રેમે રહ્યાતા, સીતા તું હું સાથ;

ભાઈ હું રૂજ જળ લેવા મોકલેતો, જતો તું જોડી હાય.

માના જયા. ૧૧

આથડીને વીરા ઘોર અરણ્યમાં, ખોળી વન વન ખિત;

આણુમોટયાં લાવિને આપતો અમને, હૌસીલા વિસર ન હેત.

માના જયા. ૧૨

અન્નોદક રૂજ આહાર તજને, પરહરી નિદ્રા નેટ;

ખાળા જોગી મારા બંધવાં, મને છેલી ન લીધી બેટ.

માના જયા. ૧૩

નારિ તજ તજ નિશદિન નિદ્રા, રૂજ જળ પાણુ ચૌદવર્ષ;

મારે માટે તેતો મ્હા કુઃખ વેઠ્યું, કાયા કરી બધી કૃશ.

માના જયા. ૧૪

લક્ષ્મણ ભાઈ શું લીધા અઓલા! ખોલાવ્યો ના દે ખોલ;

તાળી દઈ મને ત્યાગીને લાવ્યો, અંતર ધીખુ અતોલ.

માના જયા. ૧૫

પ્રાત ગયે આ પ્રચંડ ધનુષની, પાણુ ભાગી મારા ભાઈ;

મુવેળાચળ સ્થીર હતો તેની. હગમગી સ્થીતિ દેખાઈ.

માના જયા. ૧૬

હજોતો દેખું હું તો ધરણિમાં ધ્યાને, સાયર કંપે મુજાણ;

દેખી દશા મારા દાના લખમણા, વિહ્વનાં વાજે ખાણ.

માના જયા. ૧૭

દશેદિશાએ ફરમન ગાળે, પાગે રાવાણની હાઠ;

પરભોમિ પોઠવું કેમ ગમે તને? ભિલુ ભલું માઈ તાક.

માના જાયા. ૧૮

ખી'તા નથી હું બળિયા રાવાણથી, ડોલાવું દશદિગ્ગપાળ;
અક્ષરે પ્રહાંડ ધ્રુવજીવું, અવનિને અંતરિયાળ.

માના જાયા. ૧૯

પાણ તને પોઠવો પરહરીને હું. શાણા શી રીતે જાઉં?
માયાળુ માનાજાયા તારિ મમતા, વિસરે ન વિહું રિખાઉં;

માના જાયા. ૨૦

માત કૌશલ્યાને હું ચકી અતિશે, બહાલો તું છે સમગ્રાણ;
'પુછશે કયાં મારો લાડશે લખમણ? ચાદ વિધા ગણજાણ;

માના જાયા. ૨૧

શાણાં સુમિત્રા જાણું જોતાં હશે, વીર તમારી વાટ;

પુછશે તો પ્રતિઉત્તર દેતાં, રોહિની હૃદયાકાટ.

માના જાયા. ૨૨

નચ નિવાસિ જનોને છે ઝાઝો. શાણા વિરા તુંથી સ્નેહ.

જાણી આવું સુરી સુરીને મરશે, ફાંખે દમી દમી દેહ.

માના જાયા. ૨૩

ભરત રાત્રિપ્રત્ન કેકેયિમાતા, સૈને શો દહશે જવાબ?

પોઠી વીરા મને પરવશ કીધા, વરધાવી દુઃખઆભ.

માના જાયા. ૨૪

જકત ખમ્બુ પુઠે વાતો કરશે, નારિસાહે ખોયો વ્રાત;

મ્હણાં દશે સુમિત્રા કૌશલ્યા. 'જાળાવ આવ્યાસું જાત?'

માના જાયા. ૨૫

જનકી જાણશે "હું મંદભાગ્યણી. માટે વપુટી ખેલ;"

"રાણીજાયા રણમાંય રાણાયા, રામને મ્હાદુખ રેલ."

માના જાયા. ૨૬

પ્રાણપ્રિયા નહિ પ્રાણેય રાખે, પેદહિ જે મુજનાર;

જેન માટે તુજ સરખા ખમ્બુના, વેકું વિન્નગ કટાર.

માના જાયા. ૨૭

ઉમેગ ભાગ્યા અતઃકરાણના. પોઠયો દેખી તને પ્રાણ;

કેતાં મરાણ જીમ કાઠા ન ભાગે, વીર કચ્છે રા વેરાણ!

માના જાયા. ૨૮

સુખ ન હીકું મેં જન્મ ધરીને, વેકું વાણાના પિન્નગ;

પિતા મુવા તોણે યોગે પ્રજનનો, ભાઈ તો મેળવ્યા ભોગ.

માના જાયા. ૨૯

સોતા સરખુ રવન ગુમાચુ. શાંતતાં ખોયો વ્રાત;

મોઘાદીરો મેં એળે ગુમાચ્યા. મુણ આ દુખની વાત.

માના જાયા. ૩૦

ગઢલંકે ધમસાણ રચીને, તોડું રાવાણનો તાજ;

ઉઠે અખોલા તણને તો આવું આજ અચોધાનું રાજ.

માના જાયા. ૩૧

સુનિ મહુલી સીતાવિના દેખી, રેતો હું જ્યારે વીર;

આંસુ લુછી મને ધીરજ આપો, પ્રીતથી પાછીનીર.

માના જાયા. ૩૨

ભાટકયો વન વન ભીડજ વેહી, હું મંદભાગિયા માટ;

પ્રાણ નિદાન ન બહાલો કરી તેં. નાખ્યો શું દુખ અઘાટ.

માના જાયા. ૩૩

સુભટ ને વળી મ્હારથી ચોખ્ખો, જાણી માંડ્યો રણયુગ;

ધિંગી તું ઢાલ હતી મારી આંધે. પોઠયે હવે હું અપંગ.

માના જાયા. ૩૪

શિષ્યરૂપે ખની સેવા કરી જ્યમ, પતિવ્રતા પૂજે કથ;

બહાલ તારું ના વિસરે વીરાજ, પ્યારા કીધો લીધ પથ?

માના જાયા. ૩૫

આપણા દેશ અચોધા નથી. આતો ફરમનકેરે. દેશ.

ભાવિ પદારથે હું ભય પામું તો, કોની આંધો હવે લેશ?

માના જાયા. ૩૬

રાજ્ય ગયું ગઈહાથથી સીતા, શોક ન તે તલમાત્ર;

ભૂજનખળે મળે રાજ ક્રાંધિ પાણ, ના મળે પ્રીતિનું પાત્ર.

માના જાયા. ૩૭

વીચારિ જો મારા સ્નેહિ લખમણા, બાળપણથી સ્નેહ;

સુનો મુકી મને દૂર શું દાડ્યો? દાઝે વિધાગે દેહ.

માના જાયા. ૩૮

રાવાણ કુલકર્ણ અતુલિત ખજ, મંદ્રજીત અતીકાય;

વેરીનાં ઊર તું શું હરખાવે? મુણ ન આમ સુહાય.

માના જાયા. ૩૯

ઘેરી લીધું દળ વાનર કેરું, સુરો પડ્યો રણ જોઈ;

તારે ભરાંસે હું હલમલ કરતો, પોઠયે રહ્યા મન શાઈ.

માના જાયા. ૪૦

વીરા હતો વનવાસ અમારે. તું શીદ આવ્યો તો સાથ;

જયી ન ખેડો જે દિનથી નિકળ્યા. દુઃખ પામ્યો મારે હાથ.

માના જાયા. ૪૧

વીગ પ્રત્યુત્તર દેતો નથી તો હું. પાપી આ પ્રાણ તજશ;

પારકે પાદર ઘોર નિંદ્રાલઈ. ભાઈનું નામ ભજશ.

માના જાયા. ૪૨

જ્યારનો પોઠયો તું ત્યારનો અખુલું નેત્ર ભરી ભરિ શઉં;

સાદ કરું ભાઈભાઈકહી પાણ, તુનો આંસુડાં ન લોઉં

માના જાયા. ૪૩

હથ વળી મેં નથીજ રે'વાતું, વેડીને તારા વિજેગ;
ભાઈભાઈભડભાઈકહીકહી, ભોગે થાઉં કાળ ભોગ.

માના જાયા. ૪૪

શા મિધે દુભાચો લેરખડા મને, મેલીને અંતરિયાળ?
બોલ દને હું તો ઉભો બળુ વળિ, દુરમન દેતા ફાળ.

માના જાયા. ૪૫

તાને તજ્યો મને માને તજ્યો, તણ ચાલી ચતુરા નાર;
ત્યાગવું તેમનું તનમાં ન લાગ્યું, લક્ષ્મણભાઈલગાર.

માના જાયા. ૪૬

તું મને ત્યાગે તો હું તન ત્યાગું, પ્રોઠ વીરા તારી પ્રીત;
હીત ઇચ્છે તો અબોલા તણ ઉડ, નહિતો થશે વિપ્રીત.

માના જાયા. ૪૭

વાર વારે મુખ ચુંબન કરતા, પ્રસન્ન રેતા રામ;
બાથ ભીડી બંધવાને નિરખતા, હૃદય ન રેતું ડામ.

માના જાયા. ૪૮

અંબુજવરાણી આંખડીકેરાં, તેજ ગયાંછે સુકાઈ;
રડતા મુખે દુખે દહ દમાઈ, સાદ કરે ભાઈભાઈ.

માના જાયા. ૪૯

અંગદ મુશ્કેલી સુશ્લેષ રડતા, સંભારીને શુભ બહાલ;
વીરવિજેગે રઘુવીર રડતા, તેમ રડે શિવલાલ.

* * * માના જાયા. ૫૦

અંદાડા છંદ.

પ્રભુના વિલાપો મુણી કાન સૌ ભાલુ નેં વાનરાઓ,
થયા વ્યાકુળા શોચતા ત્યાગિને ઊરની સૌ ઇછાઓ;
ત્યાહાં તો હનુમાનજી આવિ પો'ર્યો હુકાહુક કર્તો,
મર્યો આવિ જાણ્યે કરુણાવિષે વીર તો ફાળ ભર્તો.
મહા હર્ષથી ત્યાં ભરી બુજ બેઠ્યા હનુમાનજીને,
અતીશ કૃતજ્ઞી મહા મુગ્ધ શ્રીરામ પ્રીતી સજીને;
કર્યો તર્ત વૈધે સુઝીપાય ત્યાં આપધી આજખીને,
થયા ઊડિ બેઠા થતા રાજ સોમિત્ર રનેહ સજીને.
ઊરે લેઈભેટ્યા પ્રભુ બ્રાતને પુણ્યપ્રેમે "ઉમાજી,"
થયા હર્ષવંતા કપી રીંછ બોલે "ખમાજી ખમાજી,"
પછી વૈધ મુખેજીને સઘ પોચાડિયો ત્યાં પ્રીતિથી,
જ્યહાંથી હતા લાવિયા તેહને માર્તી જે રીતિથી.
સમાચાર એ સાંભળ્યા રાવણે સર્વ આધાત જ્યારે,
અતી ખેદ પામી ઊરે શીશ ધૂણાવતો વારવારે;
ગયો એમનો એમ ઊડી જ્યહાં પોઢિયો કુંભકણ,
કરી ચતન ઝાઝા જગાડે કરે "ભાઈઆચ્યો હું શાણી." ૪

પરાણે જગાડ્યે ઉડ્યો જાગિ તે દૈત્યદારણ કેવો,
ખરે દહધારી ઉભો કાળ જાણ્યે મહાકાળ જેવો;
પુછ્યું કુંભકણે પ્રીતે સુણ "હે પ્રેમિ લંકેશભાઈ,"

"કહે શાથિ તારાં દશે મૂખ જેતાં ગયાંછે સુકાઈ?" ૫

કહી સર્વ વિસ્તારિ આધાતથી એ કથા માંડિ ગવે,
હરી આણિ જેવી રિતે જનકીને તળવીર સર્વે;
વદે છે વળી તે "કપી ભાલુઆએ મહા દૈત્ય માર્યા,"

"શુરા આપણા શામદોને રણક્ષેત્રમાંહે સંહાર્યા." ૬

"કહું શું ગાણાવી લઘુબંધવા લાજ લાગે મને તો?"
"ચઢ્યાં નેવતાં નીર માંભે થયું એવું આજેજ એતો;"
"સુરારી નરામીષ ભોગી ભલા દુર્મુખાદિક વીરા,"

"અતીકાય અક્ષે અકંપજ શૂરા રણક્ષેત્ર ધીરા." ૭

"વળી મહાજુઝારી મહોદર જે તેય સંગ્રામભોમે,"
"પડ્યા તરફે જોઈ વ્યાપે મને રીશ તો રામરોમે;"
સુણી વીર લંકેશનાં વેણુ એ ખિન્ન થઈ કુંભકણે,

કહ્યું કે "હરી આણિ જગદંબ તો છુટકો છેક મળે." ૮

"કર્યો ના કરો શઠ વિચાર હેલાં હવે ભદ્ર રહાયે!"
"અરે તે બધા કૂળનું ઘાલ્યું નખખોદ હે પાપિ પ્રાયે;"
"ભલું ના કયું રાક્ષસાધીપ તે કાંઈએ આમ આજે,"

"હવે શીદ આવી જગાડ્યો મને પામવા છેક પ્રાજે!" ૯

"હજીએ તણ આ અભિમાન નાદાન રૂપ વિચારી,"
"ભજી લે તું શ્રીનાથ સાક્ષાત હે બ્રાત કલ્યાણકારી!"
"થશે તારું કલ્યાણ એમાં રમાનાથનો છે કૃપાળ,"

"નહી તો થશે આખરે એશુ વેરે હિરણ્યાક્ષ વાળ." ૧૦

"રઘુનાથ શું માનવી છે અરે!! બોલતાં લાજ પાપી?"
"મહામલ્લ માર્તિ જેવા ઘણા જોહ જેના તથાપી!!"
"અરે વડા બંધવા તે વડી મુરખાઈ કરી આ,"

"પહેલાં મને આવિસૂણાવ્યું ના ખોટું તે આદરી આ." ૧૧

"કર્યો તેં પ્રભુ સાથ વિરોધ લેલાટથી ક્રોધ કાઢી,"
"વિદ્રિ વિળ્યું શબુ મુરેશાદિ છે દાસ જેના અનાદી;"
"વિણાપાણિએ જે કહ્યું મુજને જ્ઞાન એ તત્ત્વવેતો,"

"કહું તે તને હું પરંતુ સમા વીતિયો સૌ હવે તો." ૧૨

"હવે બાથ ભોડી મને ભેટિ લે ભાઈલંકેશ છેલા,"
"થયો આપણા રે નથી આજથી વિશ્વમાં ફર મેળો;"
"લડી લાભ જે લોચનો પામિયાનો કરું ધન્ય કોડે,"

"વિરા માહુરા આવજે ત્યાં તું વેલો ન હારીશ હોડે." ૧૩

રઘુનાથના રૂપને ગુણ સંભારિ ઊરે સુરોતિ,
થયા મગ્ન ઝાઝો કાણું એક એ પૂર્ણ પૂર્વેની પ્રીત્યે;

पछी भागिया राय लंकेस पासं हुदाभांय रीजी,
घण कोटि दार्ताला पुष्टपात्र सुष्टो हे मुनीछ. १४
घाला लक्षि पात्र महीरा पि ने वीर भोभारि ठाडो,
घण्णे नेर गाळ्यो पवीघातनी नेम शुं अछ तुटयो !
रक्षेत्रमां रंजिलो कुलकर्ण्यु मदान्मत अंगे,
सुडिलो तछ शत्रुसन्भूष आद्यो नहीं सैन्य संजे. १५
विलोकी दीराने विलोकाणु आवी ठोला भूषआजे,
पजोलागि पोतातछु नाम सुष्टावियुं सापुराजे;
उर लेछि आंघो लघुभंभुने कुलकर्ण्यु संप्रति,
रघुनाथनो लकत जल्लो गभ्यो ठोरमांहे सहीति. १६
“मने लात मारी रूही रावणें हीतवार्ता कहेतां,”
“महाभक्तुं लाजुं वडावीरने त्यां रूही शीभ दतां;”
“हुं अथी उर ग्लानि पात्र्यो अती आवियो राम पासं,”
“मिछी दीनता मारि रात्र्यो मने पास रामे उलासे.” १७
“थयो रावणें काणआधीन तेथीन पूरा प्रलापी,”
“रूही तारि शिक्षा महाभूढ तो केम भाने कदापी;”
“लघु भंधवा धन्यछे धन्यछे धन्य त्रीविध तूने,”
“थयो तात तूं हेत्यने कृण दीपावनाशे सहुने.” १८
“कथो उज्जवणो आपणें वंश ते सर्वथा शीव साजे,”
“सदा सुभ शोभाभुषी रामने सेवने सालिलाजे;”
“विरा आपाणु कणउद्धार साडूं सहुं लेल त्यागी,”
“कृपासिंधुने तुं लछ ले यध्विभमांथी विरागी.” १९

दोहुरा.

“लज्जे प्रात सदाय तुं कृपासिंधु रघुवीर;”
“मन कम वचने सर्वथा, कपट त्यागि धरि धीर.” १
“असि जल हवे तुं अडिधकी, काणविपश हुं अभूज;”
“आप परायानी मने, आ अवसर नधि मूज.” २

काव्य अथवा रीणावत.

वीरवचन सुष्टि श्रवण, आलियो विलोकाणु योपे;
आव्यो न्यां नगदीश उला धरि धनुष सकोपे.
“नाथ पर्वताकार, शरिर जेनुं सोडावे;”
“कुलकर्ण्यु रणधीर, नुओ “ओ पेत्रो” आवे.”
सांलण्डु अटलु कान, वानरोअ सहुं न्यारे;
करी किलकिलाकार, महा भणि धाया त्यारे.
तत्र पर शैल पिशाण, उज्जिडी लीधा हापे;
कटकटापि रद रिशे, नाभता तेपर सापे.

करता कोटिक कोटि, शैलशृंगना प्रहारे;
अंकीवारे भधा. तेहपर करता भारो. ५
कुलकर्ण्यु रणधीर, रंय नडि मन संकेले;
असे न आद्यो त्यांथि, स्तब्ध ठोला रणु जीले. ६
नेम अर्द्धकृण अधिक, मदान्मत जवने भारे;
गज नडि मन लेपवे, तेम कपि विटपप्रहारे. ७
तव हडिले हुनुमान, मारि मुष्टिका छमावी;
पड्यो धरणिपर धीभ, विकण यध्विशीश धुलावी. ८
ठडि जेठा यध्विआप, मुष्टि भाडतिने भारी;
लभरि पाछि कपि पड्यो, अवनिगत प्रभु पोकारी. ९
कुलकर्ण्यु कोपिआ, सिधा नणनीण उपाडी;
अरणु जालि जीकिया, पृथिवपर हरिरव त्राडी. १०
जालि जालि जीकतो, न्यहां त्यांथी नेरावर;
गण्णे नहीं मनभांय, भरणिओ जन मृत्युडर; ११
कपिनु सैन्य भणाढ्य, पाभि लय मनभां लाजुं;
त्रासित अति तेवार, विचण दण थावा लाजुं. १२
अंगदादि सुश्रीव, सर्वने मुश्चित करिने;
अडि काभमां कपीरा, आलियो त्यांथी करिने. १३
अति भणाढ्य रणधीर, वीर रावणनुपडेर;
सिमा न जेना भणनि, कडुं शुं वषाणि घण्णेशे? १४
करी राम नर नाट्य, शैलज श्रवणु रनेहे;
जेल करे न्यम गरुड, सर्पठोणां रनेहे. १५
लुकटि विलासे नेछ, काणने थरर ध्रुजवे;
तेनि शुं आवि लडाछिहाय? कविजन गुला गावे. १६
पाणु जग पावन कीर्ति, कोटि विधिधी विस्तरशे;
गाछि गाछि गुणधाम, सकण जन लवनिधि तरशे. १७
मुच्छा वणि अटले, हडीलो हुनुवो जग्यो;
सुश्रीवने अे वार, शोधवा रनेहे लाज्यो. १८
अडिगां कपिरायनी, वीति मुच्छा जेवारे;
भूतक प्रतितीथी तर्त, गयो छुटि काभधि त्यारे. १९
लाग तपासि लगार, तित्र दंति कपिराये;
कुलकर्ण्युना कान, नाक काभ्यांन त्वराअे. २०
करी गर्जना घोर, उडि आद्यो आकाशे;
कुलकर्ण्यु अेतिआ, “अरे कपि कयां तुं ताशे?” २१
जडप अरणु जालिने, जिक्यो पृथिवीपर नेरे;
अति लघु लाघवि करी, उड्यो कपि भणअकोरे. २२
मारी भो'कम मार, कुलकर्ण्युने कपीशे;
आव्यो रघुपति पास, दिसे भणवान अतीशे. २३
न्यति न्यति नगदीश, कृपालंडर उथरतो;
पड्यो आविने पाय, ध्यान उरमांहे धरतो. २४

નાક કાન કાપિયાં, જાણિ તે પાછો ફરિઓ ;
 ઝલ્લનિ માનિ મનમાંય, ક્રોધ કરિ રણ પરવરિઓ. ૨૫
 રહેજ અતીશય લિખ્મ, વળી શૃતિ દ્રાણ વિનાનો;
 કપીદળે દખતાં, ત્રાસ મનમાંહે માન્યો. ૨૬
 હુકાહૂક કરિ કપી, જયતિ જયજય પોકારી;
 ધાયા સહુ રણધીર, વૃક્ષ શીખર કર ધારી. ૨૭
 એકિવાર સામટા, કુંભકર્ણુને પ્રહારે;
 ગણે ન તે બળવાન, શુરો શામદ રણ ભારે. ૨૮

ભુવંગીછંદ.

રણક્ષેત્રમાં રંગિલો કુંભકર્ણુ,
 વિરોધી મહા ત્યાગિને ખીક મર્ણુ;
 થયો ચુક સન્મુખ તે પૂર્વ દાવે,
 મહા કાળ કોપે ચઢી જમ આવે. ૧
 કપી કોટિ કોટી ભુજ બે પ્રસારી,
 મુકે આલિ આલી મુખે તે સુરારી;
 ઘણાં તીડ જાણ્યે ગિરિની શુક્રામાં,
 સમાતાં સહુ આવિને એ સમામાં. ૨
 ઝહી કોટિ કીશો વપૂશૂ ભચડી,
 ઘણા ધૂળભેગા કરે ડોક મઢી;
 શૂતિ નારિકા કાન વાટે થઈને,
 કપી લાણ્યો ભાગતા નિકળીને. ૩
 મદાનમત એ દૈત્ય યુધ્ધે વિરોધી,
 મચ્યો મારવા વાનરાં લાણુ ક્રોધી;
 બધા વિશ્વના કોળિઓ એક જાણ્યે,
 જશે શૂં કરી કોય એનો વખાણે? ૪
 મચ્યા સુભટો ચુકમાં જોર ઝાઝે,
 ફરે ફરવ્યા ના છંનેચ્છા મુકાજે;
 મુજે લોચને ના ન કાને મુણાએ,
 મચ્યું ચુક ભારી ન વણી શકાએ. ૫
 વિદારી કપીકૌજ સૌ કુંભકર્ણુ,
 બધા દૈત્ય ધાયા ભિનાભિન્ન વણે;
 સહુ સૈન્યને દીઠિ વ્યાકૂળ રામે.
 “રિપુકૌજ નાનાવિધે આવિ સામે.” ૬
 “મુણિ મિત્ર લંકેશ સોમિત્ર ભાઈ;”
 “હૃદયું આપણું સૈન્ય તો હાર ખાઈ;”
 “સહુ વીર સંભારતા ત્યાં મુવાનું.”
 “ઉભા એમ જોયે ન કામે થવાનું.” ૭
 “જઈ જોઉં હું જોર જાતે લડીને.”
 “રિપુસૈન્ય સન્મુખ આવે તડીને;”

મહા હુણને મારવાને સચોપે,
 ચઢ્યા રામ પોતે અતીશી સકોપે. ૮
 ભિડયો કેડ ભાયો ભલોરે કસીને,
 ચઢાવી પ્રવ્યંજ્યા ધનુની હસીને;
 લઈ હાથમાં ખાણુ સંધાણુ કીધું,
 અરીસૈન્ય સંહારવા ચિત્ત દીધું. ૯
 પહેલાં કર્યો ચાપ ટંકાર રામે,
 મુણી સીર ઘેરા અમુરો તમામે;
 પછી તાણિને શ્રાતપર્થ કોપે,
 મુક્યાં લક્ષ ખાણા પ્રભુએ સચોપે. ૧૦

કાવ્ય અથવા રોલાવૃત.

અતિ કરતા કુતકાર, કાળમણિધર એ જાણ્યે;
 પ્રાણપવન પ્રાસવા, ઉડ્યા સાપંખ પ્રમાણે. ૧
 જ્યાં ત્યાં અગણિત ખાણુ, તણી વૃક્ષી ખહુ ધાતી;
 કપાવવા લાગિયા, વિકટ ભટ પિશાચ જાતી. ૨
 પદ ઉર શિર ભુજદંડ, નિમિષમાં કાપી નાખે;
 ચીસ પાડિ ઊઠતા, મરે કો મૃત્યુપાખે. ૩
 ઘણાક ભટ તનતાણા, થાય શતખંડ સહજમાં;
 લથડિ લથડિ ખહુ લોથ, પડે પૃથ્વીપર રજમાં. ૪
 ઉઠી વળી સંભાળિ, સુભટ સન્મુખ ફરિ લડતા;
 “ઝિકો આલિ આલિને, મુખે પડકાર કરતા.” ૫
 તનમાં તિર લાગતાં, ઘોરઘનધ્વનિ જ્યમ ગાળે;
 ઘણા વીર શર કઠણ, દેખિ ભાગે નવ લાળે. ૬
 કોટિક ધાય કબંધ, વિના મસ્તક ધરાણીપર;
 પ્રાઠ પડે પોકાર, ચોદિશા રણભુમિઅંદર. ૭
 “ઝિકો આલિ આલિને, જોઈ શું રહ્યા સુઝારી?”
 “મારો મ્હોકમ માર,” એમ ચિસરાણુજ ભારી. ૮
 પ્રભુખાણે ક્ષણમાંય, કપાયા વિકટ પિશાચો;
 પછિ પ્રભુભાથામાંય, પ્રવેશ્યાં સહુ નારાચો. ૯
 મનમાં જોયું વિચારિ, કુંભકર્ણુ તે વારે;
 “માર્યા ક્ષણ માત્રમાં,” દૈત્ય દાણુ ભટ ભારે. ૧૦
 ક્રોધવંત તવ થયો સુભટ દાણુ બળ પૂરે;
 કરી કેશરીનાદ, થયો સન્મુખ રણ શૂર. ૧૧
 સકોપ શૈલ વિશાળ, ઉપાડી લીધો કરમાં;
 ફેંક્યો જ્યાં કપિ કટક, સુભટ ભારે બળધરમાં. ૧૨
 અવિલોકી આવતો, પ્રાઠપર્થત રથવીર;
 રજસમ કરિ નાખિયો, તરત કાપી નિજ તીર. ૧૩

ધનુષ તાણિ રઘુભાણુ, કોપ કરિ રદપિણિ રીંછે;
કાળ કરાણ સમાન, છોડતા બાણુ અતીંછે. ૧૪
તનમાં કરી પ્રવેશ, પાર શર નિસરી જાએ;
જ્યમ દમકતિ દામની, સઘનઘનમાંય સમાએ. ૧૫
ઝરે રક્ત આરકત, કેલું શોભે તન કાળે;
અંગન ગિરિથી જેમ, ગરે ગેરે પડનાળે. ૧૬
વિકળ વિરોધિ વિશેષ, રીંછ કપિ ધ્રાયા સર્વે;
સમિપ ચાલિ આવીયા, હર્યા તવ તે બળ ગર્વે. ૧૭
કરી ગર્વના ઘોર, વેગથી ધ્રાયા રણમાં;
કોટિ કોટિ અહિ કીરા, ઝિકે ગજ જેમ ધરણમાં. ૧૮
દશશીશની ફહાઈ, કરેછે કેશરિનાદે;
કુંભકર્ણ ક્રોધીત, યુદ્ધમાં અધિયો વાદે. ૧૯
ભાગ્યાં કપિ ભાલુનાં, કટક અતિશે મન ત્રાસી;
જ્યમ વાદળ વિખરાય, પ્રબળ પવને બળરાસી. ૨૦
મુભટ ભાગિ ચાલિયા, ભાલુ કપિતાણુ ભવાની;
વ્યાકુળ પોકારતા, અતીશય આરતવાણી. ૨૧
"આ અતિ દાણુ કેલ્ય, દિશે કુઃકાળ પ્રમાણુ;"
"કપિકુલદેશ વિશેષ, રહાય પડવાજ પરણુ;" ૨૨
"કૃપા વારિધર રામ, નાથ અસુરારિ ખરાસી;"
"પ્રાણુતપીઠ હરનાર, પાહિ પાહિ હ્યો ઉગારી." ૨૩

ભુવંભી છંદ.

કરૂણા ભર્યા વેણુ રામે સુણીને,
ઉડ્યા છછેનું નામ મૂખે ભણીને;
સુધારી ધનુ બાણુ ચાલ્યા સચોપે.
દિપે રક્ત નેત્રા ભરેલાં સકોપે. ૧
પુકે રાખિ સૌ સંન્યનું શુભ માની,
થયા મોખરે રામ પોતે ભવાની;
મહા શક્તિશાળી રઘુનાથ રૂડા;
વળી યુદ્ધમાં વીર કેવાય રૂડા. ૨
પછી શ્રાતપથેત સારંગ તાણી,
કયો બાણુ સંધાણુ સૌ આપવાણી;
વઘૂટયાં શરો સપ્તશાં સૂસવાટે.
રિપુપ્રાણુપાયુતણા ભક્ષ માટે. ૩
ભયોભર્ય વાગ્યાં જઈને શરીરે,
કર્યો ક્રોધ સંપૂર્ણ ત્યાં યુદ્ધ વીરે;
શરો લાગિયાં સપ્તશાં અહ વારે,
અતી કોપિ ધ્રાયા મુખે તે પ્રચારે. ૪

ધરા ધ્રુવિ, ડોલ્યા મહા શૈલ ત્યારે,
કર્યો કુંભકર્ણ મહા ક્રોધ બ્યારે;
ઉપાડી લિધો શૈલને એક હામે.
ભુજા કાપિ તે શૈલ સોતીજ રામે. ૫
ધરી વામ બાહુ વિપે શૈલ ત્યારે,
પ્રભુ સામુ ધ્રાયા રિપુ શક્તિ ભારે;
રઘુનાથજીએ ભુજા તેય કાપી,
હજી નાથ યુદ્ધે મર્યા અહ પાપી. ૬
ભુજા કાપિ બંને હવે એ સમાજે,
મહાશક્ત દાણુ કેવો વિરાજે!
દિમે મદરાદ્રિ ખરે પાંખ પાખે,
ઉભો એમ સન્મુખ યુદ્ધાભિલાખે. ૭
મહાઉચ મીઠે પ્રભુને વિરોધ્યા,
કપી ભાલુ તો ત્યાં રહે કેમ રોક્યા;
હવે અહ ત્રેલોક્યને તેહ ટાળે,
ઉરે રહાય ગળવા પરાણેજ બાણ્યે. ૮
અતી ભિષ્મરૂપે થયો કુંભકર્ણ,
રમાનાથને હાથ ધાવાનું મારું;
કરી ઘોર ચિકાર મોઢું વિકાસી,
પ્રભુ સામુ ધ્રાયા મહા શક્તિરાસી. ૯

સહુ દેવતા ત્રાસ પામ્યા અતીંછે,
કરે સર્વ હાહા ભયાતૂર દીસે;
બહુ બીક વાળા સહુ દેવતાને,
મિછી પ્રેમથી રાઘવે ત્યાં નિદાને. ૧૦
પ્રીતિ શ્રાતપથેત સારંગ તાણી,
મુકયાં બાણુ ઝાઝાં મહા ઝરે આણી;
ભરાઈ રહ્યું મુખ તીરે તમામે,
પડ્યો ના ભુમી તોય તે તેહ ઝામે. ૧૧
શરોથી ભર્યું મુખ સન્મુખ ધ્રાયા,
બાણ્યે કાળ ભાયા વપુધારિ આવ્યા;
ત્વરાથી લઈ બાણુ સંધાણુ કીધાં,
સહુ દેવતાં કાર્ય જાણ્યેજ સિંધ્યાં. ૧૨

દોહરા.

લિધાં બાણુ ત્રણ તે સમે, રઘુનાથે કરિ કોપ;
ભિન્ન કંથુ શિર ધડથકી. કુંભકર્ણનું સચોપ. ૧
રાવાણુરાય સમીપમાં, સત્વર પડ્યું જઈશીર;
ફણિ મણિ ત્યાગ્યે ત્યમ થયો, વ્યાકુળ રાવાણુ વીર. ૨

ધડ પ્રચંડ ધરણીવિષે, ધાય મહા રણધીર;
કાપિ નાખિ બે ભાગ કિધ, રૂઝ્યા શ્રીરઘુવીર.
પડ્યો ભોમિ જ્યમ અજ્ઞથી, પર્વત તૂટે પ્રાય;
હૈં આપિ કપિ ભાલુઓ, રજનીચર અતિકાય.
તેજ તેનું પ્રભુવદનમાં, સમાઈ ગયું સહુ સ્હેજ;
અચરજ માન્યું સુરમુની, પ્રભુપ્રભુતા વડિ એજ.
કુંદભિ દેવ વગાડતા, હૃદય હર્ષે નવ માય;
પુષ્પવૃષ્ટિ કરતા સહુ, જ ય જ ય જ ય રઘુરાય.
વિશ્વેશ્વરની પિનતિ કરિ, સિધાવિયા સહુ સુર;
આવ્યા તવ નારદઋષિ, ગગનોપરિ ગુણપુર.
અંતરિક્ષ રહિ એમણે, ગાયા પ્રભુગુણગ્રામ;
રૂચિર વીરરસમાં વરણિ, પ્રભુને ગમ્યા તમામ.
રણસંગ્રામ ભુમીવિષે, વિરાજતા રઘુરાજ;
અનુલિત બળ કૌશલધણી, ગુણિયલ ગરિબનિવાજ.
શ્રમભિંદુ મુખ માતિશાં, લોચનકમળ વિશાળ;
શ્રાણિત છાંટા શરિરપર, કૌશલપતી કૃપાળ.
ફરવતા ધનુખાણ શુભ, યુગલ ભુજબી આપ;
ચારે દિશિ કપિ ભાલુઓ, વિરાજતા અમાપ.
છેલ છબોલી રામછબિ, વિરાજતી વિશેષ;
કહિ ન શકે તે રમ્યતા, શહેરુમુખથી શેષ.
અધમ નીચ નિશિચર મલિન, દિધું તેને નિજધામ;
ગિરિજા તે નર મંદમતિ, જે ન ભજે શ્રીરામ.

રાગમારૂ.

દિન અસ્ત થયે દળ ખેય, રૂઝ્યા રણભીમીયકી લેય;
સમરભોમિ મધ્યે સુભટોને, શ્રમ પ્હોર્યો બહુ સહુકોને. ૧
રઘુવીર કૃપાએ કરીને, કપિદળ બળ વાધું ફરીને;
પામિ તૃણ જેમ અનળ વધેછે, કપિઓતણા ત્રાસ બધેછે. ૨
સીજી મરતા દૈત્ય દિનરાત, નિજમુખ ધર્મ કહેને ભાત;
વીર મરણે વિલાપ કરેછે, રાય રાવાણ આંસુ ભરેછે. ૩
વારંવાર બંધુતણુ શીશ, ઊર લેઈ ચાંપે તે દીશ;
રોતી નારી તેની મૃગનેની, છાતિ કુટતી તોડતી વેણી. ૪
તેનું તેજ પ્રતાપ અમાપ, બળ અકળ સકળ પરિતાપ;
વિનતા તે વિલાપે વખાણી, રોતી કરૂણામય સ્વર તાણી. ૫
તેહ અવસર ત્યાં મેઘનાદ, આવ્યો બકતો મુખે વિખવાદ;
સમજવ્યા પિતાને છેક, કહી અપર કથાઓ અનેક. ૬
“જોને કાલ તમે મારા તાત, મારી મનુષાઈ ભલિભાત;”
“બહુહમાંણું શું કરું વડાઈ? ગુણરેશો પછીતમે ગાઈ.” ૭

“મારા છછદેવતાની પાસે, વર પામ્યોહું હું જે ઉલાસે;”
૩ “તેહ બળજે દમે સહુકોને, નથી સુણાવ્યું તાત તમોને.” ૮
એમ બકતાં મિથ્યા વાત, વીતિ રજની પડ્યો પરભાત;
૪ આવિ લાગ્યા યોગરદમ હેરી, કપિભાલુએ લંકા ઘેરી. ૯
અહીં ભાલુ કપી બળધામ, કોટિ કાળ સમાન તમામ;
૫ ત્યાં દારૂણ દૈત્યકાવીર, રણધીર ને પ્રૌઢ શરીર. ૧૦
લડે સુભટ નિશાચર સર્વે, નિજ જય હેતુ બળ ગર્વે;
૬ માયામય ધનનાદ અતીશ, ઉડ્યો રથચડી ગગને રીશો. ૧૧
ગાઝ્યો વીર કરી અટ્ટહાસ, કપિદળમાં ઉપજ્યો ત્રાસ;
૭ શકિત શૂળ ત્રિશૂળ ને ખાણ, કાળિનાગણી સરખી કૃપાણ. ૧૨
તિત્ર પરિધ ને વજ્ર અનેક, અસ્ત્ર શસ્ત્ર નાનાવિધ છેક;
૮ નાખે પરશુ પ્રચંડ ને પાંણ, પડે યોગરદમ ચિસરાણ. ૧૩
વૃષ્ટિ કરવા લાગ્યા વિધવિધ, દૈત્ય દારૂણ જડતપસિહ;
૯ ખાણવૃષ્ટિ થકી દશદીશો, રહ્યું અજ્ઞાત અતીશો. ૧૪
જાણ્યે મેઘમઘાતણા ઝડિએ, વરસે છે ધનનાદ વડિએ;
૧૦ “મારૂં જાલિ જાલિને નિદાન,” સુણતા કપિવર એવુંકાન. ૧૫
જેહમારે તે કોઈ ન જાણે, કપિસેન્ય વ્યાકુળ તે ટાણે;
૧૧ ગ્રહિ શૈલ તરૂંવર ધાએ, કપિ જોરે ગગન કુદિ જાએ. ૧૬
ત્યાં જાએ ન તેને જ્યારે, ફરી આવે દુષ્પિત થઈ ત્યારે;
૧૨ કીધી માયા અનુલ ધનનાદે, વિભુ સાથ અપાર વિષાદ. ૧૭
અતિ અવધડ ઘાટ ને વાટ, કપિદળનો વાળવા દાટ;
૧૩ શૈલ વિવર ભયંકર છેક, જેને જોતાં શુરા તને ટેક. ૧૮
ખાણપિંજર માયાના બળે, કંઈ હંદ્રજીતે એ પળે;
પછી જાય ક્યાંભાલુકપીશો, થયાવ્યાકુળનાખતાચીશો. ૧૯
જાણ્યે શૈલ બધાય નિદાને, પડ્યા હંદ્રને ત્યાં બંધિખાને;
વળી લક્ષ્મણ સુગ્રીવરાય, વિભીષણ જગઅતિમહિમાય. ૨૦
ખાણમારે કરીને ત્યાંય, ક્યાં જર્જર તન તેમનાંય;
પછી રઘુપતિકેરી સંગાતે, લાગ્યો લડવા તે ભલિભાતે. ૨૧
મૂકે ખાણ તે નાગ થૈ રંગે, આવી વળગે પ્રભુને અંગે;
નાગપાશવશે અમુરારી, થયા ઉમથા પ્રણતપીડહારી. ૨૨
અવિગત ને અજિત અવિકારી, વેદગમ્ય ભક્તભદ્રકારી;
કરે નટ જયમ ચરિત્ર અનેક, એવા પ્રભુનો ધન્ય વિવેક. ૨૩
સદા રામ સ્વયં ભગવાન, નહીં આદિ મધ્ય અવશાન;
રાણશોભા વધારવા માટ, આપ બંધાયા રૂપવેરાટ. ૨૪
દશા દેખી દ્વીનબંધુની, દવો ભય પામ્યા હે મુની;
જેનું નામ જપીને જગમાં, ભવપાશ કાપે મુનિ વગમાં. ૨૫
કહિ તે શું બંધનતણે આવે? વિશ્વવ્યાપક જે પ્રભુ કાંવે;
પ્રીછેચરિત્રઆતો મહાભાગી, અનુદિન પ્રભુપદઅનુરાગી. ૨૬

ભુવંજી છંદ.

સુણો રામકેરાં ચરિત્રો ભવાતી,
ન તકી જતી બુદ્ધિ નેં મન પાણી;
વિચારીજ એવું મહા જે વિરાગી,
ભજે રામને તર્ક સર્વેય ત્યાગી. ૧

કર્ણ વ્યાકુળ સૈન્ય સી મેઘનાદ,
ભરાયો વિભે સાથ સંપૂર્ણ વાર;
પછી આવી સાક્ષાત કુષ્ઠ કંછે,
સુણી તેહ ક્રસેશ મોઘિ વહેછે. ૨

“ઉભો રે” તે શઠ કહે જાન્યુવાન,
સુણી મોઘ વ્યાચોજ તેને નિદાન;
“તને વૃદ્ધ જાણિ હું ત્યાગુ હું જ્યારે,”
“તદાનીચ સામો મને તું પ્રચારે!” ૩

કહી એહકું તિત્ર ત્રિશૂળ મૂઝ્યું,
“હવે મોત તારું દીસે છેક હુંકું;”
ઝહી આવતું તેજ ત્રિશૂળ હાથે,
મહાધીર ક્રસેશ ધાયા સુભાને. ૪

રૂઢા રાક્ષસાધીપના પુત્રને તે,
મહા જ્વરમાં માર્યું છાતી વિષે તે;
પડ્યો ભોમ મુચ્છિત થઈ સુરઘાતી,
સહુ વિશ્વનો એ અતીશે અરાતી. ૫

વળી રીશ આણી અતી ક્રસેરાજે,
ઝહી પાય બે ફરચો જ્વર આઝે;
ઝિકી પૃથ્વિમાં જ્વર દખાડ્યું પોતે,
પરંતુ મુવદાનથી ના મુવો તે. ૬

પછી પાય ઝાલી ઉસેટયા ઉમાહે.
પડ્યો પાપિ જે ત્યાગિ તે લંકામાંહે;
અહીં નારદ મોકલીયો ગરૂડ,
પ્રભુપાસ આવ્યો બનીને અરૂઠ. ૭

બધા નાગના યુધને ઝાલિ ઝાલી,
મુકે મુખમાંહે બહુધા સંભાળી;
છુટયા નાગપાશોધિ વેગે ખરારી,
કપી ભાલુઓ હાંધ્યા ઊર ભારી. ૮

ઝહી શૈલ વૃક્ષો મહા પ્રોઠ કાયા.
રિશાઈશુરા વાનરા સર્વ ધાયા;
નખાચુક પ્હાણા વડે માણુ લેતા,
મુખે રામકેરી ફહાઈજ દેતા. ૯

૧. શત્રુ.

અતી વ્યાકુળા થઈ સહુ દૈત્ય ધાઈ,
ગયા ગર્જમાંહે ત્વરાએ ભરાઈ;
સુણો શૈલજ બુદ્ધવર્ણન ચાર,
સહુ તારિ આગે હું વેગે વિસ્તાર. ૧૦

દાહર.

મેઘનાદ મુચ્છાથકી, જાણિ ઉડયો જેવાર;
પિતાપાસ પડિયો પ્રિછી, લાગી લાજ અપાર. ૧

ગયો તરત તે ગુણનિધિ, ગિરિવરવિવરનીમાંય;
મન એવું અનુમાનિને, “અન્ય યજ્ઞ કરૂં ત્યાંય.” ૨

તે શુધિ વિભિષણ સાંભળી, કે પ્રભુને કરજેડ;
“સમાચાર પ્રભુ સાંભળો, હારી જઇશું હોડ.” ૩

“કરે અપાવન યજ્ઞ જઈ, મેઘનાદ રણધીર;”
“સુર સહુને સંતાપવા, ખજા માયાવે વીર.” ૪

“જે તે સિદ્ધ થશે કદી, વર પામશે વિશેષ;”
“તો ન છોડ્યો જશે તરત, એ રિપુ દારણ વેષ.” ૫

સુણિ મનમાં સુખ માનિયું, રામ સ્વયં ભગવાન;
તેજવી લીધા તરત, અંગદ ને હનુમાન. ૬

“લક્ષ્મણ સંગે સર્વ તમ, જાઓ ભાઈ જરૂર;”
“મખવિધ્વંસ કરો જઈ, અહો શામદો શૂર.” ૭

“હે લક્ષ્મણ તમ મારશો, સત્ય એહને રહેજ;”
“સભય દષ્ટિ સહુ દેવને, અતિ કુપ્ત મુજને એજ.” ૮

“જાન્યુવાન મુગ્રીવ વળિ, વિભીષણ લંકેશ;”
“રહો તમે ત્રણેય જાણ, સૈન્ય સહિત શુભવેશ.” ૯

હરિ ગીત છંદ.

જવ આપિ આજ્ઞા રઘુવરે તપ, લક્ષ્મણે શુર લાવિને,
ભાથો ભિડ્યો કટિએ ભજેરો, મારવા નિજ દાવિને;
ધનુષાણ પાણિવિષે ધર્યું શુભ, કાળના કો દંડશૂ,
“જઈ માઈ ઝાલી અન્યરિપુને,” એવું અંતરમાં વર્યું. ૧

પ્રભુનો પ્રતાપ અમાપ ઉરમાં, ધારિને રણધીર તે,
મુખ યોડિયા ધનગર્જના જ્યમ, વાણિ અતિ ગંભીર તે;
“જે આહું આજે વધ કર્યા વાણ, રિપુતણો રણઆંગણે,”
“નહિં તો હું રઘુવર દાસ આજથી, કે પરાવિશ કો કને.” ૨

“કરશે કદી શત રાંભુ આવી, રહાય તેહતાણી ઘણી,”
“તદપી હું મારિશ તેહને રણ, આણ મુજને પ્રભુતાણી;”
યુગપાયપંકજ વંદિ પ્રભુના, તરત લક્ષ્મણ પરવર્ધા,
નળનીળ અંગદ સંગે મારૂતિ, ને મયંદ મદે ભર્ધા. ૩

અવિલોકિયો જઈ વાનરોએ, તેહને શુભ તે સ્થળે,
દ આહુતી આરકતની વળિ. મહિષની તે મહાબળે;
વિધ્વંસ યજ્ઞ કર્યો સવેગે, વાનરોએ તેસમે,
જવ ના ઉડયોજ વખાણતા તવ, હે મુની મુણજે તમે. ૪
તદપી ન પાપી ઊડિયો તવ, કેશ જઈને ઝાલતા,
કરિ પદ પ્રહાર અપાર કપિવર, દૂર ત્યાંથી ચાલતા;
કરિ ક્રોધ કર અહિ તરલ ત્રિશુળ, દાડિયો કપિ ભાગિયા,
સહુ આવીયા લક્ષ્મણને પાસે, મારતાં કપિ ત્યાગિયા. ૫
કરિ પરમ ક્રોધ વિરોધ ધરિ મન, આવતાં બહુ મારિયા,
કરિ ગર્જના અતિ ઘોરનાદે, સર્વને સંહારિયા;
ઉર કોપિ તવ હનુમાન અંગદ, ધીર ધાયા ન્યાળિને,
મારી ત્રિશુળ ઉરમાંય ખેને, મહિ પછાડ્યા ઝાલિને. ૬
મુક્યું લક્ષ્મણપર તિવ્ર ત્રિશુળ, અતિ અનર્થનું મૂળ જે,
મુકિ ખાણુ સામું લક્ષ્મણે કયું, યુગલખંડ ત્રિશૂળ તે;
મુચ્છાંથી અંગદ માણી વળિ, જાગિ કોપે મારતા ;
વાગ્યો ન ધાવ પ્રભાવ અતિશે, વિજય આશ વિસારતા. ૭
લડતા અધિક સન્મુખ ઘડિરિપુ, મરે નહિ માર્યો ક્યમે ;
કરિ ઘોર અતિ ચિકાર ધાયો, છંદ્રજીત વળિ એ સમે ;
અવિલોકિ તેને આવતો જ્યમ, ક્રોધ કરિને કાળશો ;
મુક્યું ખાણુ કાળ કરાળ સમ તવ, આવતો આઘો ખસ્ચોદ
અવિલોકિ આવતું કલિશ સમ અતિ, તિવ્ર તરલ વિશીખને ;
ઝટ ત્યાંયિ અંતરધ્યાન ધધને, પળવતો કપિ અધિકને ;
પળ પ્રગટ પળ સંતાય દુર જઈ, વિવિધ વેષ ધરી ધરી ;
લડતો સુભટસુત લંકપતિના, મરણુ ડર મન પરહરી. ૮
લક્ષ્મણ ઉપર પછિ ત્રિશુળ નાખ્યું, જોર ઝાઝે તે કાણે ;
ઝટ આવતુંજ તે કાપિ નાખ્યું, ખાણુ મુકિને લક્ષ્મણે ;
ફરિ શૈલ્ય શિખર પ્રચંડ લધને, ધીર ધાયો મારવા ;
રામાનુજે તે કાપિ નાખ્યું, સુર રિપુ સંહારવા. ૧૦
એવીરિતે આચુક્ર વિધવિધ, નાખિ જોયાં જોરમાં ;
કરિ નાખિયાં રજં સમ અનંતે, આપ બળ અંકોરમાં ;
વિસ્મયવિવશ કાણુ હર્ષવશ સહુ, દેવ છંદ્ર ઉમાપતી ;
અતુલીતબળછે યુગલ મહાવીર, રણભૂમી અતીશીભતી. ૧૧
વિવિધાસ્ત્ર મુકવા લાગિયો તે, જોરભર અતિશે રિશે ;
રણરૂપી મળિયાગર વને જ્યમ, નાગ છૂટ્યા ચોદિશે ;
લક્ષ્મણતણાં શર છે ગરૂડ સમ, ભવ્ય ભદ્રાકારનાં ;
ઉમયા ! છુટે અભિમાન ઘસતાં, તરલ તેજ અપારનાં. ૧૨
અવિલોકિને અતિ અજય રિપુ તે, વાનરા ડર પામિયા ;
અતિ ક્રોધવંત અનંત ઉરમાં, જુહારસ ખુબ જામિયા ;
નિશ્ચય કર્યો મન મંત્ર એવો, લક્ષ્મણે અતિશે રિશે ;
“આ પાપિને ખેલાવિયો બહુ, મેં રણાંગણનેવિષે.” ૧૩

પછિ સમરિ કૌશલ્યપતિ પ્રતાપજ, અતિ પ્રભાવ સ્વઅંતરે ;
કરિ ગર્વ શર સંધાન કયું ઝટ, જેમ અરિ રણમાં મરે ;
રવિઉદયસમ અતિ ઓપતું તે, ખાણુ લક્ષ્મણલાલનું,
કુતકાર કરતું સર્પસમ ત્રિજનું, નેત્ર જ્યમ શશિભાલનું. ૧૪
તાણી શ્રવણપથેત મુક્યું શર, ઊરમાં જઈલાગિયું,
મરતી વખત ઝટ મેઘનાદે, કપટ સરવે ત્યાગિયું,
પડ્યું શીશ પૃથ્વીમાં તરત જવ, ભિન્ન ધધને ધડથકી,
ઢાળી ભુજ ગઈ ગગનપંથે, સાંભળો મુનિજી નકી. ૧૫
કરિ ગર્જના ધનસમ ઘણી ગંભીર વીરે જ્યાહરે,
શિશ ભૂજ કાપી નાખિયાં ઝટ, નાગપતિએ ત્યાહરે ;
કહિ રામ રામાનુજ કહી કહિ, ખાણુ મેલ્યો તે પળે ;
તુજ જનનિ ધન્ય શક્તિ હે કહે, માણી અંગદ વળે. ૧૬

દોહરો.

હંડનાર જે જડતને, તે યમને દિધ હંડ ;
રામદ્રોહિ રાવણતણો, પુત્ર સમરપરચંડ. ૧
મહિમા અતિશે મનહરો, વળી મહા બળસીમ ;
જેના પ્રતાપથી સદા, અભય રહે દશાગ્રીવ. ૨
ભુજબળે ભલિભાતથી, સુરેશને વશ કીધ ;
ચાંદ ભુવન જીતી લઈ, ઝાઝો યશ જગકીધ. ૩
એવા રિપુતરૂ મૂળને, ઉખેડિ નાખ્યું અનંત ;
જેમ કમળના નાળને, ભાગે ગજ બળવંત. ૪
વળિ જ્યમ વાસવ વજ્ર લઈ, કાળ કરાળ સમાન ;
કર્ધા વિકળ વડ શૈલને, પાંખો કાપિ નિદાન. ૫
રાણસાગરમાંહિ રૂકુ, પડિયું પ્રાંઠ શરીર ;
શ્રાણિત જળમાંહિ તરે, લાકડુ જેમ લલીત. ૬
વિકટ દંત અતિશે વડા, મુખ બિહામાંય ચિત્ર ;
સઘન બહુ શરકેશ છે, ચક્ષુ અશુભ અપવિત્ર. ૭
લાલ રંગ રસના લલિત, જાણ્યે યાવક સાર ;
શિખા શોભતી અનળ સમ, જાણ્યે એ નિરધાર. ૮
પામિ મુઆજા તે પળે, કપિશ હૃદય ધરિ રોશ ;
સત્વર લીધું હાથમાં, કુદ્રતણું એ શીશ. ૯
કરિ શ્રમ માર્યો રિપુમહા, લક્ષ્મણ અતિ રણધીર ;
સુર કુલ વરસાવે અભય, કહિ જય ગિર ગંભીર. ૧૦

રાગ કેદારો.

છંદ્રજીતના પ્રાંઠ ધડને, વિના પ્રયાસ વિશેષ,
ઉપાડ્યું અંજનીકુમારે, સમરીને કૌશલેશ ;
લંકાદારે સત્વર જઈને, રાખિ આગ્યો ધડ તેહ,
સાંભળો તમ શૈલજી અવ, રામચરિત્ર સનેહ. ૧

મરાણ સાંભળી મેઘનાદનું, સર્વ સુર ગંધર્વ,
વિમાને ચઢિ આપિયા નભ, ઉલટયો આનંદ પર્વ;
પુષ્પવૃષ્ટિ પ્રેમથી કરી, દેતા કુંદલિ ધાવ,
ગાય નિર્મળ યશ રાઘવના, પ્રીતિ પ્રાદ પ્રભાવ.

“જ્યજ્ય લક્ષ્મણ જ્યજ્ય રઘુવર, જગદાધાર ઉદાર,”
“સર્વ સુરના ભયતણી તમે, કર્યો ભલે નિરેતાર;”
સ્તુતી કરી સહુ દેવ સિધાવ્યા, નિર્જનજ લોક નિરાંતે,
કૃપાસિંધુની પાસે આવ્યા, લક્ષ્મણ સુભટ સંગાતે.
પુત્રવધ શ્રવણે સુણ્યો જ્ય, રામે રાવણરાય,
મુચ્છિત થઈ અવની ઢળીપડ્યો, મુખે નાખી હાથ;
રૂદન કરતી મંદોદરી અતી, સુતગુણ સહુ સંભારી,
છાતિ કટતી છેક વિવર્ણ થઈ, વિવિધ વિધિ પોકારી.

નસ્રોક નિરાશ થઈને, શોચતા વ્યાકૂળ,
સર્વ કહે “રાવાણ મહાનીચ, આ અનથનું મૂળ;”
તે સમે ધરી ધીર રાવાણ, સમજવી સહુ નારી,
“નાશવંત જગત સરવછે, જુઓ ઉરમાં વિચારી.”
“કોણ પુત્ર ને કોણ માતા? કોણ તાત તપાસો?”
“જ્ઞાન સંબંધ સરવે મળ્યાંછે, વિશ્વમાયામાં ન વા’શો,”
જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરતો, તેમને લંકેશ,
મંદમતિનો આપ અતિશે, માને નહિ ઉપદેશ.
અવરને ઉપદેશ કરવે. કુશળ જગમાં ઘાણક;
તે પ્રમાણે આચરનારા, નર દાસે યોગક;
સાંભળો તમ શૈલજ શુભ. રાઘવચરિત્ર રસાળ;
મારી રિપુ લક્ષ્મણ પધાર્યા, જ્યાં હતા કંઠગાળ.
શીશ પદપંક્ત ધરીને, ઉભા જોડી પાણી;
ઉડી પ્રભુએ હૃદય ચાંપ્યા, હેત અતિશે આણી;
કૃપાનજરે અનુજ ભણી તવ, હરિ જુએ હરિ આપ;
ફરવ્યો કર અંગપર જ્ય, વિગત ધાવ અમાપ.
નિશિખવિધ વિશેષ દેવા, અંગે અપિલોકાય,
કનકભાથે તીરે ભરેલો, હોય જેવો મુનિરાય;
પ્રસન્નતા ભયું મુખ વિલોકી. ઊડિ મળ્યા સહુ પ્રીતે;
વિભીષણને કહિ સંભળાવ્યો, વૈરવધ જે રીતે.
શીશ તેનું સોહામણું મૂક્યું. આણીને પ્રભુ પાસ;
ભાલુ કપિ સહુ ન્યાળવા લાગ્યા, તેજ પ્રબળ નિવાસ;
કૌતકી કૌશલપતીએ, વિલોકી સઃપ્રીત;
રાખવા કહ્યું યત્ન કરિને, ધન્ય એ મંદ્રજીવ.
પામિ આજ્ઞા પ્રભુતણી રૂડી, કરી યત્ન કપીશે;
શીશ દશશીશસુતનું રાખ્યું. લાયક ગુણ છત્રીશે;

શોભિત બંને ભાઈ અતીશે, કટક સહિત તે ઠામ;
કળકમળવનભાનુ બંને, લક્ષ્મણ ને શ્રીરામ.

દોહરો.

કપિ ભાલુને કૃપામિટે, જોતાં અમરાધીપ;
શ્રમરહીત સર્વે થયા, બેસાડિયા સમીપ.
સુણો ઉભા એવો રિતે, માર્યો રિપુ મહાન;
સુરનર ગુનિ સહુ મુખિ થયા, કૃપાસિંધુ ભગવાન.
સુણો હવે તમ રનેહથી, સુલોચના આખ્યાન;
વિરેતારી કહું તમ કને, ઉચ્ચા ભવ ભગવાન.

રાગ ગરબી.

“તમે આજ ન કરશો એવડી, અલખેલાજી” અદાળ.

ઉચ્ચા શિવ ભગવાન, સુણ પાર્વતિ પ્રમદા,
કહું સુલોચના આખ્યાન, સુણતાં મુખદ સદા.
ઠામિ ભુજ છેદેલિ, રાવણસુત કેરી;
ગઈ લંકામાં રણ મેલિ, ખગ જ્યમ શર મેરી.
મેઘનાદને ચોક, જઈ પડિ તે જખરી;
બહુ બાણેકરી વિધેલ, અતિ શ્રાણીત ભરી.
સુલોચના નિજનાર, રાજતિ ત્યાં રૂડી;
રતિથી અતિ રૂપ ગુણ વાળિ, કર કંકણ ચુડી.
નાગપુત્રિ નિરધાર, રાવણસુતનારી;
રૂપ મંદ્રાણિથી અધીક, છમિમય ગુણ ભારી.
શોભિત હેમ સિંહાસને, બહુધા બાળા;
સેવતિ વિદ્યાધરિ સર્વ, રૂપ ગુણ રઢિયાળા.
પૂને વિનય વિશેષ. તેને સુર સરવે;
મુખ મોદ કો શકે વખાણી? નિજમતિ બળ ગર્વે.
ત્યાં જઈ પડિ પતિબાંધ, એવિ રિતે ઊડી;
સહુ મુખતરૂની જ્યમ પાંતિ, હોય અધિક રૂડી.
ભુજ ભણિ ભાળિ કહેછ, દાસી શ્વાસ ભરી;
“શ્રાણિત ઝરતો ભુજદંડ, પડિયો હે મુદરી.”
“અચરજમય થયું ચુદ્ધ. ભાસે છે ભારે;”
“ભણ્યે અખંડ ખંડીત, રણ મોકમ મારે.”
સુણિ સખિમુખનાં વેણ, સર્વે તેહ સમે;
ઉડિ આસન તહં અલખેલિ, ઘરમાં કેમ ગમે?
ઉડિ ઉધડકિ મુનેત્રિ, નારિસ્વભાવ ઘણી;
અતિ અશુભ સુચક એ વાર, ફરકિ ભુજ જમણી.

“સાંભળ સખિ મમ પ્રાણ, રાવણ રામતાણું;”
 “મર્યુ યુદ્ધ ભારિ આવાર, વઢને શું વરણું?”
 “મમ પ્રીતમ તેમાંય, ધીર ધીર રણવંકા;”
 “અતિ અભય એમનાથીજ, અલિ આ ગઢલંકા.”
 “પ્રતિભટ જગનાહિ કોય, જેહતણો જોતાં;”
 “લડિ શકે ન થઈ સન્મુખ, બળધર બળસોતાં.”
 “સકળ મુરારુર તેય, રણમાં રે’ હારી;”
 “કળયું જય ન વિધિકરતવ્ય, તોય સખી મારી.”
 એયું કે’તિ મુખ આપ, ચાલી ગઈ અતુર;ા
 પતિભુજ આજખિ પ્રત્યક્ષ, હૃદય ચુરે ચૂરા.
 કરતી કોટિ વિલાપ, કંઠાસ્પર તાણી;
 મન કરતી વિચાર અનેક, અતિ સંશય આણી.
 “કંકણ કર મણિ મુદ્રિકા, ભૂષણભારી;”
 “છે તેજ નિત્ય પરિધાનતા, (જે) સલુણા સ્વામી.”
 “મહા વૃક્ષ સમ ભુજ, ભાસે નાથ તણો;”
 “મમ કંઠ સતત પડનાર, પ્રાણથી પ્રીય ઘણો.”
 ભુજે એમ ભુજદંડ, હરિવદના હેરી;
 મન નિશ્ચય થાય ન વાત, પતિમૃત્યુકેરી.
 નિજ પતિતણો પ્રભાવ, પ્રથમથકી પ્રિછતી;
 “પતિમૃત્યુ છે આ રીત, વદતી શાણિ સતી.”
 “ભોજન નિદ્રા નાર, ખાર વરસ ત્યાગે;”
 “જે બ્રહ્મારિ વ્રતધારિ, રે’ સાનૂરાગે.”
 “તેવા નરને હાથ, નાથ મરે મારો;”
 “નહિનો એ અમર સદાય, પ્રાણપતી પ્યારો.”
 વળિ મન કરતિ વિચાર, “હું પતિવ્રત નારી;”
 “લખિ સર્વ વાત ભુજઆજ, હરે દુગંધા મારી.”
 કર પસારિયો તર્ત, સુણિ સતિની વાણી;
 મન વિસ્મય અતિશે થાય, સુલોચના શાણી.
 મરજી પ્રિછિ સખિ એક, ઉઠિને એવારે;
 લઈ આવી ખડિ તતખેવ, ગિરિજા મુણ પ્યારે.

દાહર.

આપી કર ઘનનાદને, ખડિકકર જેવાર;
 લખે કીર્તિ લક્ષ્મણતાણી, અતિ રૂચીર મુખકાર.
 “ભોજન નિદ્રા નારિનો, કયો કોટિવિધ ત્યાગ;”
 “મહિમા તેના માનુની, સાંભળ સાનૂરાગ.”
 “અક્ષય અવ્યય ખેડ એ, અજ અપિનાશિ ઉદાર;”
 “ઘટઘટવાસી ગુણનિધિ, સેવકને મુખકાર.”

“પ્રગટ કરે પાળે હરે, જગ આ એ જગદીશ;”
 “નિજ ત્રિગૂણ રૂપ મૂર્તિ ત્રણ, કરિને કૌશલધીશ.” ૧૩
 “કાળનાય પણ કાળ એ, ભયંકર ભલિભાત;”
 “વરણે શંકર શારદા, સુયશ જગત વિખ્યાત.” ૫
 “ધરે વિવિધ તન એ વિભુ, સેવક મુખપ્રદભાટ;”
 “નામ જેનું ભવસિંધુમાં, સેતુ રૂપ અઘાટ.” ૬
 “મુનિમનમ્મળકમળવિષે, ઘર જેમનું ગુણધામ;”
 “અતકર્ય વચન વિવેક પર, અગમ્ય મતિ અભિરામ.” ૭
 “કોટિ કલ્પ લગિ કોડથી, વરણે ચારે વેદ;”
 “તોય અગમ ગુણગ્રામ અતિ, જેના વળી અભેદ.” ૮
 “તો તામસ તન જડમતી, રસના પિના મુરોત;”
 “ક્યમ વરણી લખું કરથકી, પ્રાણપ્રિયા ધરિ પ્રીત?” ૯
 “શિર માંડે સલુણી પ્રિયા, ગયું જ્યહાં રઘુરાય;”
 “તૂજ વચનને કારણે, ભુજ આપિ અહિ પ્રાય.” ૧૦

લલિત છંદ.

૨૦ સકળ વારતા, એ રિતે ભુજે; લખિ તદાપિ ના, વિહ્ ઘા રૂઝે;
 ઠળિપડીધરા પ્રૂજતીસતી; અતિવિલાપતી, કયાંગયાપતી? ૧
 ૨૧ સહુ યથાર્થ તે, વાંચિ મુરિતે; ભુજ લખેલિ જે, વાતને પ્રીતિ;
 વળિ પરાધી એ, રામલક્ષ્મણ; પ્રિછિસુલોચના; સત્યતોપાજ. ૨
 ૨૨ બહુ વિષે રૂઝે, સ્ત્રીસ્વભાવથી; મનયના સતી, વિહ્વાવથી;
 સજનિસામળી, એકઠો થઈ; સતિ રૂઝે શિશો, હાથખેદ. ૩
 ૨૩ ગુણનિધાનને, શીળ સ્યામિનું; સમરિ સાહસ, શ્રેષ્ઠ નામિનું;
 વિજયબાહુના, ભરને વળી; સમરિ તે રૂઝે, ધર્મિએ ઠળી. ૪
 ૨૪ ભુજબળે કળે, જેમણે અરે; સુરપતિ સમા, છતિ આખરે;
 સમરભોમિમાં, આમ આ દિને; પ્રિયપ્રભુમુતા, સાડતાણિને. ૫
 ૨૫ થવું હું આમતો, જાણતી નતી; પ્રિયપતિબળે, નિર્ભયી હતી;
 શિથિલવેશની, કેશચૂંટતી; ભુષણઅંગથી, કાઠિ નાખતી. ૬
 ૨૬ તન પછાડતી, પૃથ્વી સાથ તે; ઉર કુટે કહે, “હાય નાથરે;”
 શિરકરેકુટે, સુંદરીસતી; “મુકામનઅરે, કયાંગયાપતી?” ૭
 ૨૭ સરિત શોકમાં, મગ્નમાનુની; તન શુધી નથી, વ્યાકુળીબની;
 વિપતિતેમહા, કારિતેકહું; પતિ વિચાગથી, વ્યાકુળી બહુ. ૮
 ક્ષાણ પ્રયોગ દે. શાણિ કોસખી; તજતિ શોક ના, દારૂણદુઃખી
 વિરહપાવકે, બાપડી બળે; શિર કુટે રૂઝે. આંસુમાં ગળે. ૯
 ભુજઉરે ભિડે, પૃથ્વીમાં પડે; ક્ષાણ ક્ષાણે ઉડી, અચિતિ રડે;
 પ્રબળ નાથનું, તે વખાણિને; રૂદન ત્યાંકરે. રાગતાણિને. ૧૦

દાહર.

૨ એક શાણિ સખિ તેહમાં. કહિ સમજાવી વાત;
 ૩ શોક ત્યાગ સતિ પતિવ્રતા. સુણિ કે’ અહિતનુજાત. ૧

રાગ મેવાડો.

હારકાના વાગીરે, અવશરે આવજોરે, ઝિલાખ;

"સજની સહુણીરે, વાડે કહી વાતડીરે,"
 "સહુ વિધિ સત્ય અને સુખરાણી,"
 "પેખી જે પરંતુ રે, દુઃખ મને લાગિયું,"
 "વિધિનિમિત્તાણું મારી બે'ન," સજની સહુણી. ૧
 "સતત અતિશય, સુખ સહુને સખીરે,"
 "હવે બહુ નિભય ભુવન તમામ,"
 "વિજય સમિપરે, આવ્યા હવે ચાલિનેરે,"
 "જુકનાં છાંશે લક્ષ્મણ રામ," સજની સહુણી. ૨
 "સુયશ શોભિતારે, કપિકુળ પામિયારે,"
 "વિના શ્રમ વિશ્વવિષે નિરધાર,"
 "પ્રાણપતિ જાતારે, પરવશ ત્યાગિનેરે,"
 "અવનિમાં મારે ન ઉગયું લગાર," સજની સહુણી. ૩
 "વ્હોરું વિલીધણું, કુળમાં કલંક વકુરે,"
 "સુખ્યો કે ન દીઠો એવો ભવમાય,"
 "કુળનો કહાડોરે, અરિ હાથે આપિયોરે,"
 "હવે કુળ ઉગરશે નહિ કાંય," સજની સહુણી. ૪
 "બેડી હવે તુટીરે, સહુ સુર સાધનીરે,"
 "જાતાં સખી જગથી છાવન પ્રાણ,"
 "નિજ નિજ પુરમારે, સુખે હવે હે સખીરે,"
 "વરતાવો પોત પોતાની આણ," સજની સહુણી. ૫
 "પોલસ્ત મુનિનારે, કુળનો ક્ષય હવેરે,"
 "કુળમળિયે દીધો મરિ જય માગ,"
 "શવિશશિ હાવારે, પૂણે પ્રકાશશેરે,"
 "તન મન ભવતણું કરિ ત્યાગ," સજની સહુણી. ૬
 "હવે તો તેજમયરે, નિરંતર ન્યાજતારે,"
 "પરહરી પાવક સઘણ દુઃખ,"
 "મુખેથી વંહશેરે, વાણે વાયુ આજથીરે,"
 "પતિ મરે મારૂં સહુ ગયું સુખ," સજની સહુણી. ૭
 "નિર્મળ અતિશય, સહુ થયાં આજથીરે,"
 "ધરાણી જળ ગગન ગુણધામ,"
 "વસશે મુખેથીરે, સુરપતિ સ્વર્ગમારે,"
 "પોઠયા જ્યારે પિયુષ રણુ સંપ્રામ," સજની સહુણી. ૮
 "ઉરમાં પ્રમુદિતરે, સુર નર સર્વધારે,"
 "યમ અને કુમર અહિ દિગપાણ,"
 "ખાઓ પિઓ ખાતેરે, હવે ખુબિઓ કરોરે,"
 "પામિ યજ્ઞભાગ ભક્ષેરે વિશાળ," સજની સહુણી. ૯

રાગ કેદારો.

એટલું કહી આલિખ્યે, આવિ મંદિરમાય,
 જોતી મણિગણુ જ્યોતિ અતિશે, અધિક ધન વણિ ત્યાંય;
 શત સુરેશ સમાન પૈભવ, ધનપતિ સમ ધનકોષ,
 જહિ સિદ્ધિ સકળ વસિ ત્યાં, થાય બેરી ઘોષ. ૧
 કંથકેરી કમાણિ અગણિત, શી રીત વરણી રાકાય?
 ઇંદ્રમેલ આવારિ નાણું, રૂડી ભુવન રચનાય;
 અલૌકિક અવિલોકતાં એ, પૈભવ ભોગ ભુવન,
 અંતર ના અનુરાગ્યું જ્યમ મુનિ, અલિની ચંપકવંન. ૨
 પતિપદપંકજવિપિન વિહારણી, નેહનિપુણિન નેહ,
 લાચું મન અલિનિ મુનેત્રિનું, વિશ્વ લાચું વેઠ;
 મણિગણુ ભૂષણ ચીર ચરણાં, હિરા કનકભંડાર,
 હુતાવી દિધા યાચક પાસે, વિનતાએ એવાર. ૩
 ધેનુ ધરણી હાથિકેરાં, આપાં દાન અનેક;
 આવિ અંતઃપુરમાં પછી, અખળા વ્યાકુળ છેક,
 શેજ સ્વામિની જોઈ સૂની, સંભારો સર્વે સુખ;
 રોઈ પડિ વિનતા સુલોચના, સ્નાની કરીને મૂખ. ૪
 મણિમય પાલખિ એક રચાવી, ઉઠી અખળા આપ;
 ભૂજ અઢાવિ છાંતારનો અઢિકરતી વિવિધ વિલાપ;
 દૈદ્યસ્ત્રિમ સુખ સદનનું, તરત કરિયું ત્યાગ;
 જેમ વિશ્વના વિષયજાણુનો, ત્યાગ કરે વિતરાગ. ૫
 સ્નેહ સ્વામિના ચરણકમળમાં, લાચું મન લલનાનું;
 જોગીરાજનું જ્યમ જગદીશમાં, લાગે લોભ વિનાનું;
 શારિકા શુક મુનયનાતણાં, પ્રેમથી પાળેલ;
 કનક પાંજરે રાખિ જેમને, ભલિરિતે ભણવેલ. ૬
 તેહ સહુ વ્યાકુળ થઈકહે. "કયાં સુલોચના બે'ન?"
 ધૈર્ય તને નહી કોણુ એવો, સાંભળી એવાં વેણુ?
 અરોતે વળી ખગ મુગ સર્વે, વ્યાકુળ ખનિયાં વિશેષ;
 કેમ કરિ કહિ જાય તવ મુખ, અન્ય દશા લવલેશ. ૭
 પ્રભાતેક દુઃખાતુર થઈને, સરવે ચાટ્યાં સંગે;
 લોચન આંસુ ભરેલ ભાસે, દુખે દાખ્યાં કૃશ અંગે;
 વાગવા લાગ્યાં નિરાનો, હોલ હુંહલિ બેરી;
 પુરજન પરિજન સંગ સરવે, ચાટ્યાં પાલખી ઘેરી. ૮
 ભીડ ભારે દખિ આવતિ, દશભૈલિને દરખારે;
 સત્તર સર્વે વીર સજગ થઈ, ઉભા મૂખમચારે;
 જાણ્યું જે "રિપુ સેન્ય આવ્યું, જોઈ આ તક લાગ,"
 "અસ્ત સસ્ત સજ ધરો કર, માટે સાનુરાગ." ૯
 મુલટ પ્રતંજ્યા અઢાવે ધનુષની, કટિ કસિ ભાથો ભીડે;
 નગન અસિ કર ઢાલ ધરીને, અઢક થઈને હીડે;

ત્રિશૂળ તોમર બરછી ફરશી, પ્રાઠ ગદા કર ધારી ;
તિન્ન શક્તિ તર્તિત લેઈ, સોઢયા વીર હંકારી. ૧૦
“ઝાલિ ઝાલી માર મારો,” ધાય કહિ બહુ ધીર,
મગઠ નિશાચરપતિનો પ્રેમે, વિનય સુણાવે વીર;
ગર્જના કરી ઘોર ગંભીર, કૂદે કાળસમાન,
રણભોમિ અંદર ભયંકર, નિશિચર વીર બળવાન. ૧૧
છેક સમિપે આવી પાલખી, પરિજન પુરજન સાથ,
ઝાળખી તવ મુલઠ સરવે, લાજ્યા મુનિનાથ;
જેઈ સહુએ પ્રણામ કરિઓ, નિર્મળ નાગસુતાને,
સતી શિરોમણિ કહું શું વખાણી, રૂપની અદ્ભુતતાને? ૧૨
દારપાણે જઈ સંભળાવ્યું રાવણને તે વાર,
“રાજ અહિં યુરારજ મણી, પધાર્યા છે ખાર;”
પામિ આજ્ઞા રાવણકેરી, ધાયા સેવક ધીર,
સત્વર અંદર તેડિ આણી, નાગસુતા મુશરીર. ૧૩
આવિ ત્યાં શાણી સુલોચના, લાગી શ્વસુરને પાય,
મુખ આમળ મૂકી લુળ પતિની, કરીને અતિ કરૂણાય;
સાંભળો સતી શૈલજ તમ, રાઘવ કથા રસાળ,
સુલોચના આખ્યાન સુંદર, પાવન પરમ વિશાળ. ૧૪

લલિત છંદ.

“તમ છતાં થઈ મારિ આદશા; સુખતણ્ણયાં, દુઃખિસો વશા;”
“પતિગપાતણ્ણ, સ્વર્ગલોકમાં; મુકિ મને અહીં. સિધુશોકમાં.” ૧
“પતિલુળ પડી, આવિ આંગણે; ગગનમારગે, વેગમાં ઘણે;”
“હૃદય શંકથી, તર્તિતે ઘડી; કરવિષે દિધી, આણિને ખડી.” ૨
“રઘુપતીતથા, લક્ષ્મણતણે; સુમહિમાલખ્યો, વણિનઘણે;”
“અનુક્રમે કહી, સારિતે કથા; મરણવાંચતાં, નિવધી વ્યથા.” ૩
“ગુણ ઘણા રૂઢ, વાંચિને વળી; અચરજ થઈ, ધણિએ ઠળી;”
“શિશ પતીતણું રામની કને; બળું હું ભેગિજી. તેમજે મને.” ૪
“રણ મુમીયકી, જૂનરવા મિનાભ વનમાહરે, આપિને પડયો;”
“ચતન તે કરા, હે પિતા હવે; શિશ મજે મને, સૂખ સંભવે.” ૫
“નિપુણ સર્વમાં, સુમઠોતમે; પતિ વિચોગનું દુઃખના સમે;”
કુળવધૂતણી, વાણિ વજરી; શ્વસુર ઊરથે, નાગણી ડસી. ૬
હૃત આશસો, મુકિ રાવણે; સુત વિચોગથી, વ્યાકુળો બણે;
તદપિ ઊરમાં, ધૈર્ય ધારિને; બહુ પ્રયોગદે, શોક મારિને. ૭

“રામ લક્ષ્મણ દિવિદ, નીળ નળ સુઝીવ રાજ;”
“વીર વિભીષણ મૂઠ, મૂકે જેણે મમ માજ.” ૨
“રણહઠિલો હનુમાન, ઋષિપતિ અતિ બળવંતો;”
“અગદ રણવાંકડો, ઘણે વળિ જે ગુણવંતો.” ૩
“સત્વર એ સર્વનાં, મારિ મસ્તક અહિં લાડું;”
“વેર લેઈ પુતનું, તાહરો શોક તળડું.” ૪
“આજગી ઊર રહ્યો, ભરોસો મુજને ભારી;”
“કુમકણ રણધીર, વીર વાંકડો મુરારી.” ૫
“દ્રણ અતિ અણંત, કાળસમ મલ્લ વડેરા;”
“એ આગળ શા ભાર, નિપટ નર વાનરકેરા.” ૬
“એવું જાણિ ઉરમાં, આજગી રણસાગરતર;”
“ઉમો રહી મેં ન્યાણું, સકળ વીરનું પ્રમળ ધીર.” ૭
“કથું ન આજગી યુધ્ધ, કુળવધૂ સૂણ સુનયના;”
“એ સર્વનું પુરૂષાર્થ, જાણિ લીધું મેં સુવયના.” ૮
“મરે શુરા શામદો, માનવી કપિના માર્યા;”
“શ્રવણે સુણતાં વાત, લાજ લાગતિ શું હાર્યા!!” ૯
“કોણ ગણતિ વીરમાં, તેમની જોતાં હોય;!!”
“જેમનિ કરિ દુદ્દેશા, રણાંગણમાં કપિઓએ.” ૧૦
“શોક ત્યાગ સહુ આજ, કુળવધૂ કહું હું તુજને;”
“માનિશ નહિ મનમાં, એમના જેવો મુજને.” ૧૧
“વિલંબ કરે ઘડિ ચાર, પુત્રિ પછિ પ્રેમે રોજે;”
“સો’કમ મારો માર, ભાલુ કપિ ઊપર જોજે.” ૧૨
“આણિશ શિશ શત્રુનાં, મારિને વિના પ્રયાસે;”
“નહિ લાગે કશિ વાર, રહિશ ના તું ઊદાસે.”
“પૂર્વ મુકત્યે પર્યે, ભોગ ભોગવે વિચાર;”
“નહિ તો ક્યાં આપણે? કયહાં લધુ વનચર વાર!!”
“ઉપાડિ લે કર એક, મંદરાચળ વળિ મેર;”
“ધરા ધર કરકમળ, એવું બળ જેનું ઘણેર.” ૧૫
“તેવા શુર શામદો, મુલઠ બળવંત સરવથા;”
“મશક શિયુએ મારિયા, નિપટ નિચ કાળકટિલતા!!” ૧૬
ક્રોધાવેશે કરી, ગમે ત્યમ ગુણહિણ બોલે;
હૃદય શોકતર અચળ, તેહ ડોલાવ્યું ન ડોલે. ૧૭

દોહરા.

સમાધાન તે અહિં સુતા, માને નહિ મનમાંય;
મુણિ મલાપ રાવણતણા, ઉર સંતોષ ન કાંય. ૧
“નનરે નર વાનરતણું, પેપ્યું બહુ પુરૂષાર્થ;”
“તોય લેખતા લઘુકરી, રહ્યા પ્રપંચ દુઃખાર્થ.” ૨

સમાધાન તે અહિં સુતા, માને નહિ મનમાંય;
મુણિ મલાપ રાવણતણા, ઉર સંતોષ ન કાંય. ૧
“નનરે નર વાનરતણું, પેપ્યું બહુ પુરૂષાર્થ;”
“તોય લેખતા લઘુકરી, રહ્યા પ્રપંચ દુઃખાર્થ.” ૨

“જે કપિએ કહિ જાનનિધિ, ખાળ્યો આ ગઢલંક;”
 “લથુ કરિ મન ને લેખવે, રાય રાવણી રંક.”
 “કુલકણું અનિકાય જે, અપર મહેદર વીર;”
 “વણિ મમપતિ રણભાષિમાં, પડ્યા પરમ રણધીર.” ૪
 “તેવા રિપુને લંકપતિ, બુઝ્યા છતવા રહાય;!!”
 “મહા મોહરીતી પ્રબળ, દેખા જન દિલમાંય;!!”
 “ઉત્તર દહિ ને આપને, પાતક લાગે પૂર;”
 “વિવાદ કરિ સર્વસ્ય તમ, બેઠા ખોઈશ્વસુર.”
 “ભલે રાજ્ય પાછું વળે, હવે મને શું કાજ!”
 “પિતા પ્રાણવલ્લભ અરે, સર્વે નરક સમાજ.”
 સત્વર ઉઠિ તે સુદરી, ગઈ મેદાદરિપાસ;
 પગે લાગિ કહિ વાત રહિ, મગટ શોક ઉપહાસ.
 આદિથકી કહિ એ સમે, વિસ્તારી સહુ વાત;
 મુણિ રાવણરાણી રૂએ, અઢળક આંસુપાત.
 બુજ લખેલ કહિ વાત સહુ, સુનયનિએ એવાર;
 મહિમા લક્ષ્મણ રામનો, નહિ થોડો નિરધાર.
 કહ્યા પછી કરભડિને, કિધ લંકેશે ક્રોધ;
 “મુલો પુત્ર તોય ન કરે, વિરોધનો અનુરોધ.”
 મુણિ સુતવધુ વાણી વિમળ, અતિ દુઃખિત એવાર;
 વદિ મેદાદરિ રાણિ ત્યાં, “સાંભળ હે સતિ નાર.”

રાગ રામગ્રી.

વૈદિખિ વનમાં વનવણે, યિદાવ.

“હકી સુતવધુ કાળો થઈ ગયો કેર;”
 “જનન વળ્યું આપણું, વાઘ્યે મોટાશુ વેર.”

સાંભળ.

“માનજે સત્ય સુલોચના, તને કહુ તે તમામ;”
 “નારદમુખથી જે સાંભળી, વાણિ મેં અભિરામ.”

સાંભળ.

“પાછલી વાત હે પદમાણી, સત્ય થાયછે સર્વ;”
 “કોય ન વચ્ચે કુળમાં, ઘણો નૃપ મન ગર્વ.”

સાંભળ.

“જે તો ખરી વૃથા નહિ થશે, ઋષિભાષિત વાત;”
 “મોહ ભયા મન આપણાં, ગર્વગ્રાથિત અઘાત.”

સાંભળ.

“સર્વ સમાજ સમેતનું, ભાવી મુનિએ ભાખેલ;”
 “સાંભળ પુત્રિ તે પ્રેમથી, મનનો તણ મેલ.”

સાંભળ. ૫

“સુગ્રશે પ્રાણ જતા લગી, અંતરમાં થઈ અજાણ;”
 ૩ “નીતિ ન લાગશે લક્ષ્યા, રણમાં ગયે પ્રાણ.”

સાંભળ.

“પ્રાત સૌ બેદ ખતાવશે, તૂટશે ગઢલંક;”
 ૪ “અધિખાનેથી છૂટશે, સુર નર અહિ મુનિરંક.”

સાંભળ.

“શોકસંભવ સંકટચકી, છૂટશે સીતાનાર;”
 ૬ “છૂટશે વાનર રીંછડાં, રૂડો રાજ્યભંડાર.”

સાંભળ.

૭ “મણિગણુ ધન આભૂષણો, વસ્ત્ર ને વૈમાન;”
 “વૈભવ બોગવશે બધા, કપિરૂણ નિદાન.”

સાંભળ.

“રાજ્ય વિભીષણ પામશે, રૂધા રામ દાતાર;”
 ૮ “કદપ લગી એ અમર રહી, સફળ કરશે સંસાર.”

સાંભળ.

૧૦ “મુખ કુપ્ત સહુ સંસારને, ભાવિયરા ભલિભાત;”
 “કોને કહે ઉપદેશિએ! આજ અહિતનુજાત.”

૧૧ “મુનિના વચનનો મને ઘણો, દિલમાં દ્રઢવિશ્વાસ;”

૧૨ “અનુભવ છે હાર છતનો, કુળમાં ઉપન્યો કંકાસ.”

સાંભળ.

“હે પુત્રી તું હવે આ સમે, સરવે તણ શોક;”
 “સ્વામિસંગે સઘ સાધિ લે, પ્રેમથી પરલોક.”

સાંભળ.

“પતિશિર પામવા કાજ તું, વેગે જા પ્રભુ પાસ;”
 “સંકોચ તજ માગી લાવજે, શીશ પતિનું સુઆરા.”

સાંભળ.

“આભૂષણ નહિ માનવું, લાજ કેરૂં આજ;”
 “અનઅવસર ન દૂષણ કરું, કાર્ય સાધવા કાજ.”

સાંભળ.

“લાજ હુટાવાનો આણુ નાકશેા ઉરમાં કુતક;”
 “નીતિનિધાન નિપટ આર, સફળાણુ અર્ક.”

સાંભળ.

“એક પતિનવ્રત રામને, રૂડા રથકુળભાણ;”
 “લક્ષ્મણ સુયશની ખાણુછે, તેય મુણ્ય તારે કાન.”

સાંભળ.

“વણિએ વિભીષણુ તુજતણો, સદશુણ્યામ શ્વસુર;”
 “વાણીતનય બાળ મોહરો, જાણુ જે તું જરૂર.”

સાંભળ.

“વૃદ્ધ ક્ષેપ છે વિમળ ગુણી, ધર્મસીમ સુગ્રીવ;”

“દ્વિવિદ મયંદ પનસ ભલા, બહુધા બળસીમ.”

સાંભળ. ૧૯ અવિલોકી અવિનાશનું, કપિ દળ ભારે;

“વજ્ર કછોટાબંધનો, હડિલો હનુમાન;”

“બાળપ્રહ્લ્યાચારી જાણવો, તપ તેજનિધાન;”

સાંભળ. ૨૦ વદિ વિમળ વાણિ ઘણિ રહાણિ, વાણિવિભૂષણતા. ૧૧

“શિવસ્વરૂપ સુખદ સદા, ભયહર ભગવાન;”

“મધુકર મુનિમનકમળના, નહિ કો જેની સમાન.”

સાંભળ. ૨૧ “નદીસુણાવજે કો એમ, “શરણાંગત નારી.” ૧૨

“નીતિનિપુણરત નિત્ય એ, રૂપાં રામ નરેશ;”

“તેનીકને જતાં તારૂણી; કહ કોણુ લેકેશ.”

સાંભળ. ૨૨ “અરિનગરથી આવે એક, પાલખિ જો હજવે.” ૧૩

દાહર.

“ભુજે લખેલો ભાવથી, બહુધા જેહ બનાવ;”

“વિદિત તને હે સુતવધુ, લક્ષ્મણુ રામ પ્રભાવ.”

“મહાક્રષિએ મન પ્રીછિને, ભાવી જે ભાખેલ;”

“હવે વિલમ્બ ન કર કરેશ, ખરો થયો તે ખેલ.”

૧ “જાણ્યે એહ જરૂર, અવ રાવાણુ રામજ્યો;” ૧૪

“જવ પુત્ર પામિયો મૃત્યુ, સર્વે વિરોધ તજ્યો.” ૧૫

“મુમતિ આવિ ઉરમાંય, પુત્ર મરાણુ પામ્યે;” ૧૬

“માટે આ તજવા વેર, હડ તજને હામે.” ૧૭

“મોકલિ દ્વિધિ વેદહિ, વિમળ વિચાર કરી;” ૧૮

“મટિ લકાઈ અવ એ સાથ, છત મળી જખરી.” ૧૯

“મગટ જેહને માટ, ગઢ લંકા બાળ્યો;” ૨૦

“બાંધ્યા સિંધુપર સેતુ, અતિ દ્રઢ રઢિયાળો.” ૨૧

“તે જાનકિ જગદંબ, પામ્યા પ્રયાસ પિના;” ૨૨

“જાણ્યે આપણને આમ, વિધિ અનુકળધાણા.” ૨૩

રાગ ગરબી.

“તમે આજ ન કરેશો એવડી, અલખેલાજી” અંદાળ.

સાસુવદનની સાંભળી, અતિ હિત વાણી;

“જહું રામપાસ હું જરૂર, ઉર એવું આણી.”

વારંવાર વિશેષ, પદ શિર નામીને;

ચાલી જ્યાં લક્ષ્મણુ રામ, લેવા સ્વામીને.

જેઈ કટક કપિ ભાહુનું, અતિશે ભારે;

સુવેળાચળ સાગર ઘેરી, પરિચું આ પારે.

જાણ્યે સાગર અન્ય, મહોદા પર્વતણો;

મહિ હરિત પીત કપિ વર્ણુ, તેજ સમુહ ઘણો.

હેરિ શકાય ન તે ભાણી, ભરી નેત્ર કદા;

જાણ્યે વડવાનજકેરિ, અપટ ન હોય યથા.

ઘાયલ ધીર કર રકત ઝરે, ધ્વનિ તેહ તણો;

જ્યાં ત્યાં ઘન મગટ જણાય, જાણ્યે શ્રવણનો.

લક્ષ્મણુ શેષને એક, શિશ મૂકી રહેજે;

દળજળધિવિષે પોઢેલ, રાઘવ અતિ તેજ.

અક્ષય વડ ગંભીર, વિભીષણુ રૂપી વડો;

ખેડો ત્યાં બહુ ગુણધામ, જગ મહિમા રૂડો.

દાહર.

“વિજય રામ સુગ્રીવને, આજ્યો ચાલી આજ;” ૧

“પામ્યા સુયશ જગતવિષે, રવિકુળ સહુ સહસાજ.” ૨

“વિહુ છુટયો વૈર બેયના, સાનૂકુળ વિધિ વડ;” ૩

“પિના પ્રયાસે તૂટિયો, અતિ દુર્ગમ ગઢલંક.” ૪

“યુગોયુગ ગઢ કીર્તિનો, અસોતણો આવાર;” ૫

“અખંડ રે’શે અવનિપર, નહિ કો ભેદાણુહાર.” ૬

“નહિ નો ક્યાં રાણુંભામિ ને! ક્યાં લથુ વનચર જાત!” ૭

કરે એમ કપિ સહુમળી, વિચાર હે મુનિતાત. ૮

પ્રવેશ કરતાં પદ્માણી, મનમાં સંકોચાય; ૯

નયમ અજાણિ અખળા ધાણી, રતી પરધર જાય. ૧૦

દુતવિલંબિત છંદ.

૬ છબિઅનંતઅનેરધુવીરની, છબિલિશ્યામલંગાર શરીરની;

૭ નિરખિઆગળજઈઅતિનેહથી, સુનયનાપ્રકુલિતસુદેહથી ૧

૮ કનક મર્કત નિંદક નિર્મળી, છબિ ઉભે રૂપધામ રૂણાવળી;

૯ અધિકધન્યઉમાછબિનેતાણી, સુનનવંદકજેજગમાં ધાણી. ૨

મતગર્જેદ્રની સુંદરમા વળી, સુભગ છે ભુજદંડ મહાખળી;
ધનુષ ખાણ કૃપાણ પ્રચંડ છે, કરવિધેધરિ રૂપ અખંડ છે. ૩
ઉર વિશાળ ઉભેરધુખાળતાં, અધિક ઉન્નત રકંધ માણા વના;
અતિસુંકડશુંરાખજ્ઞાનના ? વરાણવેછખિશું ? કવિકોય ના. ૪
વદનની છબિ છે છબિલી ઘણી, વરાણવા મતિકોણકવીતાણી ?
શશિસેરોજસમાનકલ્પવળી, ક્યમસુહાવપ્રભાખડુનિર્મળી ? ૫
સુરદસુંદરપંકિતનીકાન્તિને, નિરખિભારતિનાવશાન્તિને;
શુભપમાદલુંસુંદરતાઘણી, લઘુમતીઅતિદીસતિહું તાણી. ૬
અધરની અણાઈ વિલોકતાં, નવરહેજનનો મન શોકત્યાં;
વળિલજ્જયપ્રવાળસુગિામુની, કહુંશુંવરણીઅતિશઘણી ? ૭
નમાયું નાક લળવતું કોરને, સજન ધન્ય જાણે રઘુવીરને;
છબિછબીલિછબી મયશોભતી, સુગુણેજસમુદ્ધિસંઅતી ૮
અમરપારનપામિશકેજ્યહાં, શુભતિમેદ કવીવરણે ત્યહાં ?
વિકટભાસતિછેલુકડીલલી, સુભગગાલપ્રભાઅતિનિર્મળી. ૯
મુકટસુંદરશોશજટાતાણા, મહતથોગિ નહોય શુંએ ખણ્યા ?
તિલકસંયુતભાલવિશાળછે, સુભગતાસિમલેખરસાળ છે. ૧૦
મનનરૂપનુંધ્યાનસમેકરી, મુનિતાણાંમન મોહિત રે ? ઠરી;
વસન પદ્મલનાંજ વિરાજતાં, કટિનિષેગકસેલસુકાજત્યાં. ૧૧
કરવિધેશર સર્પસમાનશાં, ધનુષ કંધધર્મા અતિ શોભતાં;
ઉભયશ્રીરધુખાળઅનૂપછે; સહજ સુંદર શાન્ત, સ્વરૂપછે. ૧૨

દોહરા.

વિરાજતા વીરાસને, આસન શુભ મૃગછાળ;'
નવપદ્મવ શુભ પુષ્પની, મહા મનોહર માળ.
સેવિત અજ પદપદ્મો, તે વરાણાયા ન જાય;
જ્યાં મુનિમનમધુકર સદા, લલિત લાભ લોભાય;
પવિત્રકારણિ પ્રગટ થઈ, જે સ્થળથી શુભ ગંગ ;
શ્રુતિ પુરાણમાં સર્વથા, કહિ સહુ કથા પ્રસંગ.
જ્ઞેહ્યા કર જગદીશશુ, અંગદ ને હનુમાન ;
દ્વિવિદ મયંદ મહા ગુણી, કુમુદ ઘણો ખળવાન.
જામખ્યાન મતિમાન અતિ, ખળશીળશાણિ કવીશ;
ઋષભ સુખોણ સહીત ત્યાં, નજ નીજ જ્યાં જગદીશ. ૫
મહાવીર વાનર અવર, વિરાજતાજ અપાર;
રાખા જમાણી દીપતા, લક્ષ્મણ વિભીષણ સાર.
ભક્ષા અદ્યભાષિત પ્રભુ, વળિ સર્વજા વિશેષ;
સર્વ મુશેવક ચિતવતા, રૂપ રઘુવરની બેશ.

૧. મૃગચર્મ. ૨. થોડું બોલનારા.

મનગતિ મિદિ ઇચ્છ્યું કહે, જુગને દિવે જવાખ;
રઘુનંદન મિતહાસ્ય મુખ. લે જન લોચન લાલ. ૮
એરીને અવધેશ પ્રભુ, સભામધ્ય શોભીત;
નિરખિ સુનયના નયન નિજ, સદ્ગ કીધ સપ્રીત. ૯
કરગરતી કરતી અતી, પ્રભુનેદંડપ્રાણમ;
શિર ધરિ ધરણિ મુલોચના, " પુણી કામ જય રામ." ૧૦
વિવેકથી સહુ વિભીષણે, એ અવસર પ્રભુપાસ;
કથા વરાણિ કહિ નેતાણી, ઉરમાં વધી ઉદાસ. ૧૧
"સુતવધુ એ દશશીશની, નાગપુત્રિ નિરધાર;"
"લજના નામ મુલોચના, પતિવ્રતા અતિ સાર." ૧૨
"મેઘનાદતણિ નારિ એ, પરમ મુશીળ સહસાજ;"
"લીલા આપ વિરોધની, ગતિ આવી થયિ આજ." ૧૩
"મૃતકસ્વામિભુજ લિખિતથી, જ્ઞાન પામિ તમ સાર;"
"આપિ યાચવા આપને, હે રઘુપતી ઉદાર." ૧૪
કરિ પ્રાણમ સુખધામને, આદર કર્યો અપાર;
કરણ વોણ કર જોડિને. કહે સુનયના નાર. ૧૫
અતી સ્તુતી કરિ એ સમે. અનેક રીતે એમ;
હૃદય શોચ છે રાતદિન. ચિંતા ચિત્ત અનેમ. ૧૬
કરે સ્તુતી કર જોડિ પછિ, આરત વચ્ચે એમ;
સાંભળ મુમુખી શેલજા, સાગાવુંહું સપ્રેમ. ૧૭

રાગ પરજ.

"તારે ગોકુળ જોવાને આવ્યરે, મધુરાનાવાસી." (એકાળ)
"દીનખંધુ અખિલજગનાથરે, રઘુનાથ રૂપાળા;"
"વિનવું તમને હું જોડી હાથરે, રઘુનાથ રૂપાળા " ટેક.
૧ "ધન્ય પ્રભુ ધરાણીપતીરે, અમર મુનિવૃદ સેવ્ય;"
"અદભુત સેવા આપનીરે, અકળ અજર અમર અપ્રમેયરે;"
૨ રઘુનાથ રૂપાળા, ૧
"નિત્ય હું પ્રીત અપારથી રે, સંભા રે તમને શ્યામ;"
૩ "થાઓ મને જેહ ભાતથીરે, સુખદાયક પૂરાણકામરે."
રઘુનાથ રૂપાળા. ૨
૪ "દેવાધિદેવ દયા કરોરે, દાસી ઉપર દીનાનાથ;"
"રામનામ સુખધામનો રે, મને એક આધાર અઘાત રે."
રઘુનાથ રૂપાળા. ૩
"દીનદયાળ છે દેવતા રે, અનુગ્રહકારી અપાર;"
"પતિત મારા પતિનો પ્રભુરે, અત અવસર કરશોઉધાર રે."
૫ રઘુનાથ રૂપાળા. ૪
"પતિતમાં પતિત જે કાવતા રે, કરતવ્ય જેમનાં કુર;"
૭ "મુનિદૂર્લભગતી તેમનેરે, આપી જગદીશ આપે જરૂરરે"
રઘુનાથ રૂપાળા. ૫

“જય ત્રિભુવનપતિ છે. તમે રે, સકળ જગત આધાર;”
“નાથ કૃપા કરો નેહથી રે, જય ગરુડાગામી ગોપાર રે.”

રઘુનાથ રૂપાળા. ૬

“એ વિનતી મારી આપને રે, છું મતિ ભોળી હું છેક;”
“અન્ય ન વર માગું આ સમેરે, સહુ જાણો તમે સચિવેકરે;”

રઘુનાથ રૂપાળા. ૭

“ચરાણકમળરજસતણું રે, મતમધુકર સાનુરાગ;”
“પાન કરે નિત્ય હે પ્રભુ રે, એહ માગું હું વર જોઈ લાગરે.”

રઘુનાથ રૂપાળા. ૮

એમ કરી સ્તુતી કોડથી રે, વારંવાર અતીશ;
પ્રમાદૂળ થઈ પદ્માણીરે, પડી પાય પૃથ્વી ધરી શીશ રે.

રઘુનાથ રૂપાળા. ૯

“નારી અપાવન હું અનેરે, જગપાવન જગદીશ;”
“ત્રિભુવનના જનને સદારે, મુખદાયક કૌશલાધીશ રે.”

રઘુનાથ રૂપાળા. ૧૦

“જેહ કારણુ આહિં આપિને રે, પ્રભુપદ નાચુ શીર;”
“તે દા કૃપા કરી હે હરીરે, રઘુવીર મહા રાણુધીર રે.”

રઘુનાથ રૂપાળા. ૧૧

“કરુણાસાગર જેથી પ્રેમમારે, પામું હું ભક્તિ અનુપ;”
“સદૃગ છાંચુ સંસારમારે, તણ મોહ માયાનો કૂપરે.”

રઘુનાથ રૂપાળા. ૧૨

“અંતરજામી આપછો રે, ભવદુઃખહર ભગવાન;”
“પ્રભુતા તમારી તો પ્રોહ છેરે, આદિ મધ્ય અંતે અવસાનરે”

રઘુનાથ રૂપાળા. ૧૩

“ત્રિભુવનનાથ તમેજોરે, અન્ય ન કોઈ ઉદાર;”
“અન્ય કને તમને તણરે, શિદ કરગરું હું આવાર રે.”

રઘુનાથ રૂપાળા. ૧૪

રાગ ધનાશ્રી.

કારુણિક અધીક એવાં, વેણુ સુણી રઘુવીરજ;
પ્રકુલિત રોમ શીથીળ શરીરે, નેત્ર ભરાયાં નીરજ;
દ્રવિત થઈ ત્રિગુણાતીત કે’છે, હે સુલોચના સુંદરીજ;

“છાયાડું હું છવન તારો, કોડે કરુણા કરીજ.”

“ભોગવ લેકનું કદવ શત લગી, રાજ્ય અતિ રહિયાણજ;”

“શોભ તણ મન હર્ષિ જા તું, ભોવન તે હું ભાણજ;”

સાંભળી એવી સત્યસિંધુની. વાણી સત્ય વિશેષજ;

વાનરસેન્યા નિજમન માંહે, ભય પામી કરે કલેશજ.

પ્રભુમરજ પ્રીતી કહિ ન શકે કશું, નિપટ થઈજ નિરાશજ.

“શું કરિએ કરતાર અલક્ષ છે? અવિગત એ અવિનાશજ;”

“જનકીતાણા શોચકરો, વિભુને શું નથી વિચારજ?”

“જે કૃપામિટે રઘુવર ચિતવે, આ સુંદરીભણી સારજ.” ૩

“મનનું ધાયું કરશે રઘુવર, રૂકુ વિચારી રહિએજ;”

“ઉચિત હશે તે આદરશે વળિ, કોને મુખડે કહિએજ,”

“કઈરીતે કરશે રાજ્ય વિભીષણ? લંકતાણું ભાઈસારજ?”

“મેઘનાદ છાંચી વેર સમજિ જવ, હાથ લેશે હથિયારજ.” ૪

જાણિ પ્રભુ મરજ કપીશે, જાણ્યું સર્વ જરૂરજ;

“પ્રાણુતપાળક ખળદળધાલક, ભગવતછે ભરપૂરજ;”

જોઈ અતિ ત્યાં રઘુપતિકેરો, સરળ મુખદ શુભ સ્નેહજ;

વિનય કરે દશકંધરની વધૂ, સર્વ તણ સંદેહજ. ૫

“અદળકદાની ઉદાર અતિતમ, સર્વ લાયક સ્વામીજ;”

“કરુણામય જોડી તમને કૃપાળ, વામિ દુઃખ નમામીજ;”

“મેં પાણુ અંતર અધિક વિચાધું, નિશ્ચય કરિને જાણ્યુંજ;”

“છાંચા કરતાં જગમાંહે, આ મરણું હું વખાણુંજ.” ૬

“ભૂજાળે છત્યા મુજ ભરતારે, રહેજે ત્રણે લોકજ;”

“ધાંદલુવનના ભોગ કરી લિધા, ત્યાગી તનથી શોકજ”

“રાણુતીરથ નિત્ય જયતા હતા, મળિયું તે અનાયાસજ;”

“પ્રાણુધનલક્ષ્મણાચક કર, આપું મુક્તિ આશેજ.” ૭

“ઉચિત હવે નહિ દાન દઈતે, લેવું પાછું માગીનેજ;”

“તે ઉપર વળી તમ પ્રભુકેરું, દર્શન મહાભાગીનેજ;”

“યમ શત કરિ જાણિએ અમે, આ જગમાં આવારજ”

“મળિયાં તમાને માયાપતિહે, જેમ સમાધી સારજ.” ૮

“પાવનગતિ અવસરરૂડો આ, સત્ય મુણો રઘુવીરજ;”

“તમને મળ્યે ફરી ભવનહીં જયમ, સિંધુમાં નદી નીરજ;

“જનના મનની ગ્રમ વાતને, જાણનારા જગદીશજ”

“ભયસાગર તરવા તમ નિર્મળ, નામ કૌશલધીશજ.” ૯

મનયનાતણી સુંદર વાણી, સાંભળીને મુરેશજ;

બોલાવિયા નિજ સમિપ સનેહે, કપીશને ક્રુક્ષેશજ;

મેઘનાદનું શીશ મગાવી, દીધું દીનદયાળેજ;

પતિશિર પામિ સુલોચના સતી, કૃતાર્થ થઈતે કાળેજ. ૧૦

પરિતપ્ત પરમવિયોગસંભવ, દુઃખ જે જે દાહલાંજ;

પતિમુખ પેખત મટિ ગયાં, સંયોગ મુખ તપ સોહલાંજ

રજ લુંછતી પતિવદનવિધુની ત્યાં, નિજ પદરથી પ્રમદાજ;

એમ કહિહે “મમ છવનતાણી, સછવન મૂળી સદાજ.” ૧૧

અવિલોકી એ સંવાદ સરવે, સંશય કરે કપિરાયજ;

“ધરણિ લખ્યા કર લેખ મૃતકકર, સાચું કેમ મનાયજ;”

“સાચિ સતી તો વદન હસે જો; સર્વ જન સાક્ષાતજ;”

“નહિતો બધીએ આમુરી માયા, જાણું છું મન સાથજ.” ૧૨

"જ્ઞાન તપ જપ સાધન કરીને, પામે મુનિશાફલજી,"
 "મૃતકબુદ્ધને જ્ઞાન ગાય ગૂં ભાસે જોતા ભૂલજી;
 રઘુપતિ તપ ઉચ્ચાં મુખેથી, "શીશ હસશે સત્યજી,"
 "ક્રોધે કૃતક ન યોગ્ય કપિપતિ, મહાભાહનિમિત્તજી." ૧
 શીશમાથના કરતી સતી તપ, નિજ કમળ કર જોડજી;
 "વેગે હસો મમનાથ નિર્મળ, હરાવશે માં હારજી,"
 "નાહિ હસોતા માનશે નહીં, પતિજ પતીકર લેખનીજી,"
 "મારે મયા કરો માનનિ પર, હાય મુની હું તમ વનીજી." ૧૪
 વદન વદન કયમે કયું ત્યાં, વિલખ ક્રોધ કાંઈકજી;
 સ્તબ્ધ સહુ મુખ સન્મુખ ન્યાળે, ધન્ય રામ વિવેકજી;
 વારવાર તે અહિતનુજ્જતા, કરગરી વેણ કહછેજી;
 "શ્રમિત થયાં રાણુ કરિ ભરે, કુખ મુજને દમ્ભજી." ૧૫
 "જ્ઞાન વધારે શું લદમાણુ શરને, આપા મેં નથિ મુણ્યાજી,"
 "શિદ્ધ લજ્યા મને શ્રી પ્રભુ સમિપે, સ્વામીમારા સહુણાજી
 "જો હું મન ક્રમ કાય વચને, નેટ પતિવ્રત નારીજી"
 "સ્વપ્રયમન્ય પુરૂષ ન ચિત્તવ્યા, હોય હા કુખારીજી." ૧૬
 "તો તરત આ શીર સ્વામિનું, બોલી ઉઠે સભામાંજી,"
 "જેથી કરિ રહિ જશે જગતમાં, મુયશ અમુલ્ય સદાયજી,"
 "જાણિ હાતજો જનમારા, આપનિ ગતિ થયિ આવીજી,"
 "રહાય કારણુ તાતમારાને, લાવત અહિંયાં બોલાવીજી." ૧૭
 સાંભળી સતી વાક્ય શિરે, હાંસે કરી ઉચ્ચે હાંસ્યજી;
 ભાણુ કપી સહુ ચોકિ ઊઠ્યા, દીનપતિના દાસજી;
 ખડખડ વદન હશે સમિપ સૌ, દેખતા રઘુરાયજી. ૧૮
 જોઈ જન સહુ વિસ્મય પામ્યા, કારણુ કળ્યું નવ જન્યજી;
 કોટિ ઘન સમતુલ્ય ગરજના, રાણી જન્ય ન તેહજી;
 હસતું બંધ રહ્યું વદન પછી, ધન્ય સતીના રનેહજી. ૧૯
 અતિશય મન સંકોચ પામી, કપિરાયે તે કાળજી;
 સતી સુનયનાને સંતોષી, દેખત દીનદયાળજી;
 સર્વ કપિવરને હૃદયમાં, અચરજ લાગ્યું અતિશેજી;
 શ્રી રઘુવરને શીર હસ્યાનું, કારણુ પૂછ્યું કપીશેજી. ૨૦
 "સર્વ કપિ આશ્ચર્યવશ છે, સંશય ટાળો સ્વામીજી,"
 "કોણુ કારણુ શીર હસ્યુ આ, ચૈતન ચિદધન પામીજી,"
 સાંભળી જન સુગ્રીવકેરાં, સંશય વચન વિશેષજી;
 હસિ કહ્યું હસકુળઅવતેસે, સર્વાત્મા સર્વેશજી. ૨૧

દોહરા.

"સાંભળ જન સુગ્રીવ તું, તદ્ય વિતર્ક તમામ,"
 "કારણુ શીશ હસ્યાતણું, અતિશય જે અભિરામ." ૧

"ઘરણી જેના ઘરવિષે, પતિવ્રતા પરમાણુ,"
 "આ વડિવાત ન નેહને, સુગ્રીવ સખા મુજાણુ." ૨
 "વળ સંશયવશ તું થયો, હે કપીશ કુળકેતુ,"
 "સતીતાણુ સ્વામીતાણું, હસ્યું વદન એ હેતુ." ૩
 પતિશિર પામી પદ્માણી, પ્રભુને લાગી પાય;
 વિનય મુણ્યાવ્યા બહુ વિદિ, કૃપાળુ કૌશલરાય. ૪
 "માયાપતિ મમ કારણે, હે રઘુપતિ રાણુધીર,"
 "દિવસ આજનો કરિ દયા, યુદ્ધ તજો યુધવીર." ૫
 પછિ પદ્માણી પાયે પડે, વિભીષાણને સવિવેક;
 રામતાણુ ગાણુ ગ્રામ મુખ, સહુણી ગતિ સટેક. ૬
 કરણુ કરિ તે કુળવધુ, ઉચ્ચે છે મુખ આપ;
 અમુર વિભીષાણપ્રતિ સતી, શમન સર્વ સંતાપ. ૭
 "અમુર સમાન સદાય તમ, હે દશશિશના બ્રાત,"
 "આ કુળતાણિ છે આપને, લાજ વહાઈ પડ્યાત." ૮
 "મુનિપુત્રસ્ત્ય પરિવારના, દિવ્ય તમે કુળદીપ,"
 "પામ્યા કુળ અતિ વિમળ તમ, શ્રીરઘુવીર સમીપ" ૯
 "મહા ભાહુવશ પ્રથમ મેં, અનહિત માન્યું અમાપ,"
 "જ્ઞાન પામિ જવ ગૂઢ તપ, ગાણુ જાણ્યા મેં આપ." ૧૦
 "કરજો યુગ યુગ કોણથી, આપ અકટક રાજ,"
 "સહિત મુકીર્તિ મુકત્ય અતિ, મુપ્રિય સહિત સમાજ." ૧૧
 "સમરણુ કરતાં તમતાણું, મુયશ પામશે જન,"
 "ગાશે સગ ચરિત્ર શુભ, રઘુપતિનું નિશંદન." ૧૨
 કુળવધુનાં કોડમાણાં, વિશેષ એવાં વેણુ;
 મુણી વિભીષાણનાં ઉભય, નિરે ભરાયાં નેણુ. ૧૩
 કરણુ ઉપની કાળજે, ખરે થયું મન ખિન્ન;
 અનઅવસર પ્રિણિ વાણું મન, નિર્મળ ન્યાય પ્રવીણ. ૧૪
 કાળ કર્મ ગતિ હાય કહિ, સમજાવી વધુ સાર;
 ગુરૂ આજ્ઞા પામી રૂડી, ચાલી ચતુરા નાર. ૧૫
 મરકટ કટકથી બહાર કરિ, વિભીષાણુ વળ્યા વળાવિ;
 વેર વિસરિયા વીરનું, કાળજ કરણુ લાવિ. ૧૬
 "અરે હવે આશા કરી, કૂળ ઉગારણુ કોય,"
 "નહિતો કદિ કુળવધુતાણી, આપિ અવસ્થા હોય." ૧૭

રાગમારૂ.

ભોઈ શીર ચઢાવિ પાલખી, પ્રમદા પછિ ચઢિ પોતે;
 રઘુપતિકેરી કૃપાના પ્રભાવે, વિદિત થઈ જગ જો તે;
 રાખી હૃદયમાં રાજવનેત્રની, ઘનશ્યામ રૂડી મૂર્તિ;
 રસનાએ રામરટણુ નિરંતર, શુભ અપવર્ગમાં સૂરતી. ૧

સિંધુ સરિતનો જ્યાં મુલગ સંગમ, ત્યાં કુળવધુ સતી થાય
પામી સમાચાર આવ્યા રાવણત્યાં, સાંભળો હે મુનિરાય;
સાથે મંદોદરી આદિક સરવે, રડતોછે રાણીવાસ;
જાણે મહા શોકદિનકરકેરો, પૂર્ણ પડતો પ્રકાશ. ૨
પામી રજ પદમણિતણીપ્રીતિ, શેવક સરવે ધાયા;
ચાડું ચંદન મેં'કતો મળિયાગર, અધિક ભરી ભરી લાવ્યા;
ચંદન મળિયાગરમય રચિત્યાં, ચીતા શકું તે શું વરણી?
જાણ્યે અમરપુરપંથ વિચરવા, મનહરણી નીસરણી. ૩
પ્રેમે પ્રણામ કરી જન સહુને, સંતોષ કરિયા સ્નેહ;
ધૈર્ય ધરી ઇષ્ટ સ્મરણ કરેછે, શુધ્ધી નથી કરી દેહ;
ભુજ મસ્તક ધર્મી ચીતાનોમોહ, ભરથારનાં ભામનીયે;
મઢિમાં ખીરાણ આસન કરિને, આશીષ સૌને દીયે. ૪
યોગ સિધ્ધિનું પાત્ર થઈ જાણે, જગતથકી જશ લીધો;
પતિની સાથે અંતે સતી થઈ, જન્મ કૃતારથ કીધો;
અગ્નિ ધરી તવ જ્વાળા પ્રગટી, ઝપટ ગગન જઈ લાગી;
જાતાં ન જાણી કોઈ જનોએ; સુરપુર પ્હોંચી મહાભાગી. ૫

દોહરા.

પુત્રમરણ દિહું જ્યાહરે, નેત્રે રાવણ રાય;
સંપ્રમ મુચ્છાંગત થઈ, પડિયો પૃથ્વીમાંય.
હૃદય કુપ્પિત થયું અતિધણું, નયન ભરાયાં નીર;
ખોચો જાણે પ્રિય ઘણો, સર્પરાજ મણિ શીર.
કરૂણા કરે કરોડ વિધ, શ્રવણે મુણ્યું ન જાય;
“હા પ્રિયભાણ સપૂત હા, કાળજ કટકા થાય.”

રાગ મેવાડો.

“દારકાના વાસીરે, અવસરે આવજોરે.” અંદાપ;

“મારા મમતાહરે, સપૂત સલક્ષણરે;”
“ગયો કયહાં મૂકી મને ગુણ ધામ?”
“હૃદયસાગરનેરે, સૂકવી તું અસ્ત થયોરે;”
“હા સુતશોમ હા વાત વિશ્રામ,” મારા મમતાહ. ૧
“હાય હાય હાવારે, મળવું કયાં થયોરે?”
“હા નિત્ય આજ્ઞાંકીત સુત સાર;”
“ઇંદ્ર આદિ છત્યારે, સરવે દેવતારે;”
“સેવા કરે સુર મુનિ નાગ અપાર,” મારા મમતાહ. ૨
“રહી ના ખીજનીરે, ભુજબળ ગર્વતારે,”
“તારા બળ આગે હે બળવીર;”

“સ્વરગ ભુમિતળેરે, પ્રતાપ તપ્યા ઘણેરે,”
“તે આજ દીહું દહન શરીર.” મારા મમતાહ. ૩

દોહરા.

કરિ વિલાપ એવી રિતે, લંપટ જે લંકેશ;
થયો તેજહત હે ગરૂડ, વરણવિ કહું વિશેષ. ૧
સંભારી ગુણ તેજ બળ, નિજ સુતનું નિરધાર;
મહા વ્યાકુળ મંદોદરી, કરતી રૂદન અપાર. ૨
કરિ કરૂણા છાતી કૂટે, “હાય હાય સુત હાય;”
“તુજ મરતાં આ પાપિયો, છંવ મારો નવ જાય.” ૩
નગર લોક વ્યાકુળ થઈ, શોચ કરેછે સર્વ;
સકળ કહે “રાવણ ભુંડો, સહુ ગુમાવ્યું કરિ ગર્વ.” ૪
પછિ લંકેશો બહુ વિધે, સમજાવી સહુ નાર;
“નાશવંત મન માનવા, વિધિપ્રપંચ નિરધાર.” ૫
“કોણ કોનું અંતે કહો? જળ પરપોટો જડત;”
“હવે વણસે એહમાં, આપણ શિદ આશડત?” ૬
“સ્વપ્રત્યુદય સંસારછે, મિથ્યા માડું તમાડું;”
“જુઓ વિચારો અંતરે, માની કહું અમાડું.” ૭
જ્ઞાનગોષ્ઠિ રાવણ કહે, જુઓ તેમને આજ;
નિજમન મંદ અપારછે, કુળક્ષય કરે કાજ. ૮
પરને શિખ દેવાવિધે, કુશળ મહાજન કોડ;
જન નથિ ઘણા જગત વિધે, આચરનાર સહોડ. ૯
જોઈ ચરિત્ર પવિત્ર અતિ, સુર જય કહે સભાવ;
પુષ્પવૃષ્ટિ કરિ પ્રેમથી, કુંકુભિન્દે દધાવ. ૧૦
પુત્રની ઉતરક્રિયા કરી, નિશિચર નાથ સ્વહાથ;
થયો શોચવશ વિકળ અતિ, હૃદય દાહ મુનિનાથ. ૧૧
સચિવ સર્વ આવી ત્યહાં લાગ્યા દેવા શીખ;
“વૃથા વિપાદ કરો નહીં, દાન્યવપતી અધીક.” ૧૨
“પુત્ર નારિ દોલત વિવિધ, સુખ કેવાં તે સ્નેહ;”
“ચઢે ઘટા પળમાં વળી, વિખરઈ જાએ તેજ.” ૧૩
“વિજળિ અમકતિ વિલોકિએ, ઘડી એક ધનમાંય;”
“સ્થિર રહે ન તે સર્વદા, સટક દેઈ સંતાય.” ૧૪
“એવું વિચારો અંતરે, મુણ દશભૌલિ સનેહ;”
“કદિ ન વંચશે કાળથી, કુનિયામાં ધરિ દેહ.” ૧૫
“તેજ યતન પ્રભુ અવ તમે, વિચારિ જુઓ વિશેષ;”
“સમુજ નાશ શત્રુતણો, થશે કોણુ વિધિ બેશ?” ૧૬
સાનૂક મુણતાં વચન, માન્યું કાંક મન સુખ;
તીર્થજ્ઞાન જ્યમ કાળવશ, ભવનિ ભાગવા ભુખ. ૧૭

૩૪૪ રાવણપાસે અહિરાવણનું આવવું. રાવણે રામલક્ષ્મણના નાશનો ઉપાય કરવા અહિરાવણને કહ્યું. (યુદ્ધકાન્ડ. ૬)

વિચાર કરવા લાગિયો, સચિવ શીખ સુણિ કાન;
ખડુ પ્રકાર દશમૈલિ તવ, હે મુનિ ચતુરસુજ્ઞાન. ૧૮
“રહાયકારિ આ સમયમાં, અહિરાવણ છે એક;”
આવ્યો વિચારિ એવું પછિ, શીવ સમિપ સવિવેક. ૧૯
તપ કરવા લાગ્યો ત્રિવિધ, સમાધિસ્થ દશશીશ;
અંતરમાં આરાધનો, સુગુણ નિધાન ગિરીશ. ૨૦

રાગ ચોપાદ ત્રિતાળની.

ઘડી ચાર નિશા ત્યાં વીતી, સંધ્યાવંદન કરતો સખીતી;
લાગ્યો કરવા ધ્યાન દશશીશ, હૃષિ જોડયા હેતે કર વીશ. ૧
શીવશેવક રાવાણ રાય, અતિ અનુરાગી એહ ગણાય;
સુણ ગરૂડ મહા ગુણધામ, મહાભાગી રાવાણ તેથી આમ. ૨
મંત્ર આકર્ષણ જાંધો જ્યારે, દશશીશ ઉમંગ અપારે;
ત્યારે જાણ્યું તરત પાતાળે, અહિરાવણ ચિત્ત ડોલ્યું તેકાળે. ૩
લાગ્યો કરવા તે મન અનુમાન, સતી સાંભળ થઈ સાવધાન;
“કોણ કારણે એ દશશીશ, અકળાણે હશેજ અતીશ.” ૪
“નિશિચરપતિ અતિ ખળવાન, થાદ ભુવન છે વશ જેને જાણ;
“તેને છતવા વિશ્વમાં વીર, કોણ નિજ મુખ કહે રાણધીર? ૫
“મન ક્રમ વચ્ચે અહર્નિશ, સેવે નહિ અન્યને દશશીશ;”
ધૃત્યુ ધ્યાન હૃદયમાં વિચારી, દૈવ કામદાકેરૂં સુરાશી. ૬
અહિરાવણ પછિ ત્યાંયાલ્યો, આવ્યો હેલામાં અતિ ખળવાળો;
જ્યહાં શિવમંડપે દશશીશ, ખેઠા ધ્યાનસ્થ કર જોડી વીશ. ૭
નિશિચરપતિ કહિને સખીત, શીશ નાચું વાર અગાણીત;
હાથે હાથ ગ્રહિ પોતે જાગી, નિજ સન ખેસાડયો અનુરાગી. ૮
અહિરાવણ રાવાણને એરીત, પૂછ્યું કુશળ કૈમ સખીત;
પછી રાવણે પ્રથમથી વરણી, સુપર્નેખા પ્રત્યેકરિ જેવી કરણી. ૯
વધ ખર દુષાણાદિક કેરો, સંભળાવ્યો લંકેશો ઘણેશ;
મામામારીચ કપટ હરાણની, કહીવાત ત્યાં અંતકરણની. ૧૦
સીતાહરણ કયું જેવી રીતે, સંભળાવ્યું સ્નેહીને સખીતે;
પવનાત્મને ખાળી લંકા, રોળી જેમ ચોધા રણવંકા. ૧૧
સેતુ ખાંધી સાગરપર રામ, આવ્યો ઉતરી સકપિદળ આમ;
અંગદવિષ્ણુવળી સંભળાવી, ઉર સંકોચ આધકો લાવી. ૧૨
“અનિયમકંપન અતિકાચ, મુવા રણભેમી સુણ અહિરાય;”
“તાત કુશળતા તો સર્વે, હવે આવી રહી અતિ ગર્વે.” ૧૩
“સર્વે કટક નિશાચરકેરૂં, નાશ પાચું દીસે છે ઘણેરૂં;”
“કુંભકર્ણ દ્રજીત માયો, રામલક્ષ્મણ મનુજ ખિચારા.” ૧૪
“માટે તુજને હે મારા વીર, મારી પાસ ખોલાવ્યો સુધીર;”
“કહે કરિએ યતન વિચારી, રિપુનાશ તણા મન ધારી.” ૧૫

સુણી વેણ રાવાણનાં સુભાત, વિસ્તારી કહિ કેટલીક વાત;
અહિરાવણ તે પછી કે'છે, “શીદ રાવાણ શેય કરેછે.” ૧૬
“હરિ જઈશ હું ખને જાત, રામ લક્ષ્મણ જગત વિખ્યાત;”
“લઈ પાતાળમાં તતકાળ, દેવિને ખળીદઈ આણુંકાળ.” ૧૭
“દૈત્યકુળ યશ એ થકી લેશે, તારી કીર્તિ યુગોયુગ રેશે.”
“લઈ ગિયો હું તે જાણુને ત્યારે, રવિસમંતે જરાને થાય જ્યારે.” ૧૮
કહી એવું પ્રભોધ કરીને, શિર નામિ સ્વખળ ઊચરીને;
આવ્યો રઘુપતિ દેરાદળમાં, ઇછિરાખીને હૃદય કમળમાં. ૧૯

રાગ ગરબી.

“તમે આખન કરશે એવડી, અલખેલાણ” એ રાગ.

સાંભળજો મુનીરાજ, અહિરાવણ આપે;
પ્રભુકટકવિષે તે વાર, આવ્યો પરિતાપે. ૧
પડે ન. સુજ નિશિ ઘેર, અતિશે અંધારી;
મર્કટ ભટ વિકટ અનેક, જાગે ત્યાં ભારી. ૨
કહે “જયતિ જગદીશ, જય જય રઘુલાલા;”
“અતિ અગમ નાથ અખિલેશ, કૃપાધન કરૂણાળા. ૩
ત્યાં અંજનિજે એક, રચ્યો ઉપચાર રૂડો.
નિજ લંગુરનો શુભ કોટ, ખનાવ્યો ખડુ રૂડો. ૪
તે શોભા તરતીખ, વરણિ ન જાય કરી;
જાણે ભુજંગપતિ આપ, રહ્યો ના હોય વસી? ૫
વળિ જયમ શૈલ સમાન, કરતો કોટ ભડો;
દરવાજે કપિવર મુખ, કોથી ન જાય કડ્યો. ૬
અહિરાવણ અવિલોકિ, હાર્યો હૃદય ઘણો;
રવિ ઉદય સમે ન પ્રસાર, જયમ કંઈ તિમિરતણો. ૭
એકે યુક્તિ ન મંત્ર, સુજિ આવી જ્યારે;
કિંધ કપટ વેશ ખડુ ખેશ, સુણ ઉમયાત્યાર. ૮
વિભીષણનું ધરિ રૂપ, અહિરાવણ પોતે.
વિચર્યો પવનાત્મજ પાસ, છળકારક જો તે. ૯
સહજ પ્રતાપી પ્રૌઢ, પવનાત્મજ પોતે;
વળિ મુરપતિપતિના દાસ, દ્રઢ નિશ્ચય સોતે. ૧૦
જાણે દઈ મુઠ તેહને, રઘુપતિ પાસે;
જડ જાવા લાગ્યો તર્ત, ઉરમાં નવ ત્રાસે. ૧૧
મર્મ ન જાણ્યો કાંઈ, હનુમાને મનમાં;
“વિભીષણને વેષે કોણ, વિચર્યું કપિ દળમાં?” ૧૨
“ઉભો રહે મ્યાં જાય? સુણ ખોલ્યો સ્નેહ;
“સુણ વાત જાત ઉર તારૂં, ભર માં સંદેહ.” ૧૩
“જાઉં જ્યાં જગદીશ, જગમાં જનત્રાતા;”
“મમ પ્રાણસખા કરૂણાણ, સહુને સુખદાતા.” ૧૪

“પામિ રજા પ્રભુપાસ, પલક સંધ્યા સા રૂં;”
 “હું ગયો હતો સુણુ બ્રાત, વળતુ શું કહું વારૂં?”
 “તે કારણથી તર્ત, જાગી પ્રભુ પાસે;”
 “થઈ વાર રિશાસે રામ, જાણી મન ત્રાસે.”
 સત્ય વચન મનમાંય, માન્યાં હનુમાને;
 ભાવી બળવાન ગરૂડ, કથામૃત ધર કાને.
 કપટ ચતુરતાની ગતિ, ન જાણી જાય;
 પર મનહર ધનહર તેહ, વિધ વિધ ઊપાયે.
 આજ્ઞા પામિ ઉદાર, ગયો ત્યાં સત્વર તે;
 જ્યાં રહે લક્ષ્મણ રામ, બંને બળધર તે.
 જાગ્યુવાન મુગ્રીવ, નળની જ તન નરવા;
 અંગદ મુખેણ બળશાળિ, વળિ ગુણના ગરવા.
 દ્વિવિદ મયંદ અનેક, કપિદળના મુલદો;
 વળિ ગવય ગવાક્ષ સિવાય, મહાબળી મરકદો.
 સહિત વિલીખણ ત્યાંહ, અન્ય મુલદ અતિશે;
 મુતાછે સહુ રણધીર, ભય કોનો ન દિસે.

દાહર.

તેમની મધ્ય મહાસુભગ, રાવણશશિયરરાહ;
 સૂતા એકજ સાથે, રૂણિપતિ પણ સઉછાહ.
 દક્ષિણદિશાભાણી મુએ, રૂપાળા રઘુનાથ;
 લક્ષ્મણ ઉત્તરદિશાભાણી, તેપર પ્રભુનો હાથ.
 પ્રભુકર લક્ષ્મણહૃદયપર, શોભે કેવો સાર;
 કનકકોષપર સર્પપતિ, જ્યમ શોભીત અપાર.
 કપિ સહુ જાણ્યે સિરધિ છે, ત્યાં જાણે બે વીર;
 મુતા શોભે શ્રેષ્ઠ વળિ, અતિ બળાઢય રણધીર.
 સુભગ મહા કોદંડછે, બનાવિ ધરિયાં બાણ;
 લક્ષ્મણ સહિત સમિપ દિઠા, રૂપ મનહર રઘુભાણ.
 અહિરાવણે વિલોકિને, મનમાં કર્યો પ્રણામ;
 “ધન્ય રામ ધનશ્યામ પ્રભુ, જગ પરિપૂરણ કામ.”
 ખલ્લાદિક પણ જેહનું, ધ્યાન ન પામે ધીર;
 મુનિ મહેશ પણ મનવિષે, પૂજા લાવે વીર.
 કરે વિવિધ જપ યોગ બહુ, વિરાગિ લઈ વૈરાગ;
 રટે નિરંતર જાગિને, નિશદિન અતિ અનુરાગ.
 તે પ્રભુને અહિરાવણે, જોયા ભરિ ભરિ નેત્ર;
 કૃપાસિંધુ જનભયહરણ, સ્વરૂપ મોહનિષેત્ર.
 પછિ તેણે બહુ પ્રીતથી, મનમાં કર્યો વિચાર;
 “રાવણકાળ કરૂં હવે, નિજબળ મતિ અનુસાર.”

નિજમાયા કૃત ગુણ કશે, આવ્યો હૃદયવિષેજ;
 ૧૫ “જશે શિરીતે ભાઈએ! મુતા લઈજીં સે’જ.” ૧૧
 મોહનમેત્રે સર્વ જણ. પામ્યા મોહ શરીર;
 ૧૬ અદર્શ અહિરાવણ થયો, લઈને બંને વીર. ૧૨
 એ વિધિ લક્ષ્મણ રામને, ગયો લેઈ ગુણહીણ;
 ૧૭ આકાશમાં પ્રકાશ અતિ, થાતો મુનિમવીણ. ૧૩
 તે પ્રકાશ જવ રાવણે, જોયો જાજુલમાન;
 ૧૮ વચન સત્ય કરિ માનિયું, અહિરાવણનું સમાન. ૧૪
 મનમાં હર્ષ ન માય મુનિ, “હવે ભાર શો આવ?”
 ૧૯ “અમુરારિને સનેહિ મમ, લેઈ ગયો સહસાજ.” ૧૫
 બેય બંધુને લઈ ગયો, ક્ષણમાંહે નિજલોક;
 ૨૦ સૌર બંધાર થયો ઘણો, કપિદળમાંય સરોક. ૧૬

રાગ ધનાશ્રી.

શૌર બંધાર થયો દળમધ્યે, શોકગ્રસ્તિત સહુકોયજ,
 ૨૨ જાગિ ઊઠ્યા સહુ વાનર શ્રીહતા; રૂં વરાણી કહું સોયજ!
 અવિલોકિએ જ્યમ જળવિનાની, સરિતાશુષ્ક વિશેષજ,
 શશિયર પાખે શર્પરિ શોભે, ધાર અંધારે વેશજ. ૧
 તડિત વિના જ્યમ મેઘ શોભે, રૂં કહું વરાણી વાતજ!
 ૧ તેજ હત દિવસે જ્યમ શશિયર, જાંખી દીસે જાતજ;
 દિનકર પાખે દિવસ ઉજ્જવળો, જવ વિના જેવો દહજ,
 ૨ દિપક પાખે જેમ અંધાર, ધાર દીસે ગેહજ. ૨
 એક એકને પુછવા લાગ્યા, વ્યાકુળ થઈને વિશેષજ,
 ૩ “ક્યાં ગયા ત્રેલોકવિભુષણ! અમને મૂકી અવશેષજ;”
 સર્વ કટક મળી શોધી જ્યા, દીઠા ન બંને વીરજ,
 ૪ વ્યાકુળ સહુ કપિભાસુઓ થયા, જ્યમ જળચર વણનીરજ. ૩
 સર્વ મુખ એહું વદી કહે, “આ રૂં કહું વિધિ રાયજ!”
 ૫ “રઘુપતિ પાખે પ્રાણ લેવા ચહે, એ તારા અન્યાયજ;”
 શોકરાહુથી મન શશિ સહુનો, ગ્રસ્તિ દીસેછે ઘણેરોજ,
 ૬ ધરીશકે નહીં ધીર કહે મુખ, “રામલક્ષ્મણ પ્રભુ પ્રેરોજ.” ૪
 કરૂણા કરે બહુ વદન દયામણે, મુગ્રીવ સ્નેહ સંભારીજ,
 ૭ “મુઘરી સરવે વાત બગાડી રૂં! હે વિધિ અવિચારીજ;”
 “સર્વ કટક સંહારું દૈત્યનું, હનું તેટલું બળ કાઢીજ,”
 ૮ “એક રાવણ રિપુ રહ્યો હતો, વૃક્ષ વિના જેવી વાડીજ.” ૫
 “તેય રેત ન રઘુવરકેરાં, વિષમ શર તન વાગ્યેજ,”
 ૯ “અરે પરંતુ અમનુદય અભાગી, કોઈ થયા નહીં આગેજ”
 “જો કદી દશશીશનેતો, જરે કરી જીતી રૂં જ,”
 ૧૦ “ઉત્તર શો પણ દેશુ સીતાને, બોલતાં ખીનીશુંજ.” ૬

એવું કહિ વ્યાકુળ થઇને, મુચ્છિત ધરણી ઢળિયાઇ,
પજ્જ લાગ્યે શૈલ પડે જ્યમ, યાસવલિક યુનિ વદિયાઇ;
વિભીષણના અંતઃકરણની, ગતિ તો કથી નવ જાયઇ,
ધનુશી જ્યમ વચ્છ બિચારૂ, વિરહે કુખિયું થાયઇ. ૭
પપનાત્મજ ક્રૌંચશ આદે, અતિશે હાર્યા ઉરમાંછ,
મુજે નહિ ત્યાં કોઇને કરું, રાત અંધારી દીસેછ;
“આ શું કયું અપિનાશિષ્યે અરે, દુર્ભાગિને તજ્યા કુરછ,”
સર્વ કપિ મન શોચ કરેછે. હોડી ગયું મુખનુરછ.

દોહડો.

હનુમાન અનુમાનિ ઉર, કહે એમ સહુપાસ;
“વિસ્મય થાય વિશેષ મન, મુણેા સર્વ સઉદાસ.”
“કોઈ એક આઘો અહીં, વિભીષણુકેરે વેશ;”
“પ્રભુસમીપ જાતાં દિહો, નહિ સંચાય લવલેશ.”
“પુછતાં પ્રત્યુત્તર દિધો, વિમળ વાણિથી નેક;”
“કપટ ન જાણ્યું મેં કરું, દેવ્ય હૃદયનું સટેક.”
સમિરાત્મજનાં વચન મુણિ, લગિ બોલ્યો લંકેશ;
“હોં—! અહિરાવણુ લઈ ગયો, પાતાળે અવધેશ.”
“નાગલોકમાં તેવો, માયા પ્રિછે અપાર;”
“વેષધારિ મમ વપુતણે, અન્ય ન કો આવાર.”
“અતિ બળાદય રણધીરછે, માયા પ્રિછે અઘાત;”
“નિશ્ચય એને દશશિશે, મોકલેલ મળિવાત.”
“જેને અતિબળ હોય તે, ત્યાં જાએ તતપ્રેય;”
“હંતિ તેને લાવેજ તે, પ્રભુ દેવાધી દેવ.”
કહે ભાલુપતિ “હે વીરા, રણહડિલા હુલુમાન;”
“તાત મળ બળ તાહરું, જગત સર્વમાં જાણ.”
“અતિ વેગે આ અવસરે, તે તું યતન વિચાર;”
“કુપાસિધુ બે વીર જ્યમ, આવે અહિં આવાર.”
વળિ મુશ્રીવ કે’ ખિન્ન થઈ, હે હનુમાન મુજાણ;”
“વિના રામ ત્રિક ધિક હંવન, પળ યુગસમ પરમાણ.” ૧૦
“તપાતુર જ્યમ જળવિના, અબળા જેમ અનાથ;”
“તેવા અમે તમામ જણા, વિના રામ રધુનાથ.”
“રાજિવ જ્યમ રવિવણુ દિસે, કરમાયલ અત્યંત;”
“તેવા અમે તમામ હે, રણહડિલા હનુમેંત.”
“સીતાશોધ મુઝાવધી, આણી જેમ સપ્રેમ;”
“તેવી રીતે ગુણી બંધુ બે, આણી વીર તનક્ષેમ.” ૧૩
સાંભળિ એવું સ્નેહથી, વહિયો વીર હનુમાન;
“સ્થિર મન કરી તમે સહુ, કપિવર મુગુણનિધાન.” ૧૪

“ચૈદભુવન ને લોકત્રણ, ખળભળાવિ ઝોળીશ;”
“પ્રભુ લાવું પળ માત્રમાં, તજિ દો શોક કપીશ.” ૧૫
“સજગ હવેથી સર્વકો, રેંજે રૂપી રીત;”
“ચદિ આવે મહાકાળ પણ, લહજે થઈ અભીત.” ૧૬
એમ કહી કરિ ગર્જના, ચાલ્યો ઝટ હનુમાન;
મલયતણા પરજન્ય સમ, કપિ તન તેજનિધાન. ૧૭
જતાં જતાં કપિવર ગયો, એક વૃક્ષતળ આપ;
શું નિપન્યું તે સાંભળો, શમન સર્વ સંતાપ. ૧૮
રહે ગદ્ય ગરધણ ઉભય; તે તરૂંપર તેવાર;
ગર્ભણિ ગરધણ આપછે; દોહદવિવશ અપાર. ૧૯
પતિપ્રત્યે બોલી વચન, “લાવો મનુષામીષ;”
“ખાઉં તે હું બહુ ખાંતથી, મુખિ હંવ થાય અતીશ.” ૨૦
તેનું વચન મુણિ તે સમે, ઉચર્યો ગૃહ અશોક;
“અહિરાવણુ રધુનાથને, લઈ ગયોછ નિજલોક.” ૨૧
“દશે બળિ કુળદેવને, પ્રિયા આજ કે કાલ;”
“વડાં ભાગ્ય જ પામિએ, એ આમિષ આ કાળ.” ૨૨
“કો પણ યતને કામની, આણિ દઈશ આમીષ;”
એવું કહિ ગૃહે પ્રિયા, સમજાવી તે દીશ. ૨૩
જ્યારે પવનમુતે પ્રીતિ, આ શુધિ સાંભળિ રહેજ;
ચાલ્યો ઉર સમરી હરી, અતિ વિશાળ તન તેજ. ૨૪
તરત તેહ ક્ષણમાં ગયો, પાતાળે શુભ વેશ;
અહિરાવણના પુરવિષે, લાગ્યો કરણ પ્રવેશ. ૨૫
દારપાળ ત્યાંના રૂડો, છે મકરદંજ કીશ;
“ઉભો રહે! કપિ પ્રતિ કહ્યું, અંતર આણી રીશ.” ૨૬
“મારૂંતસુત હનુમાનનો, હું રણહડિલા બાળ;”
“સ્વામિભક્ત શિર્ષોમણી, વળિ ભંજક મુખ કાળ.” ૨૭
મુણિને સમિરાત્મજ કહે, વિસ્મયવશ અતિશેય;
“અરે મુખ નથિ વિશ્વમાં, સુતમારે સ્વપ્રેય.” ૨૮

હરિગીત છંદ.

૧૧ “વપ્રેય સુત મારે નથી મુઠ. કામવશ ક્યારે થયો?”
“વદતાં વચન નથિ લાજ આવતિ? આજ લગિતુંક્યારેહો?”
૧૨ “મતિ ભોળિ મેં ક્યારે કરી કપિ, કામવશ થઈકોડથી,”
“જાણે મને છે જગત બધુએ, કામરહિત સહોડથી.” ૧
“મતિમંદ મમસુત થાય આજે, કે’ તું તે શા કારણે?”
“કે’તાં તને મુખ આટલું નથિ લાજ આવતિ નિજ મને!”

“કે” કોણ વિધિ મમસુત થયો તું, આદ્યથી વિસ્તારિને,”
 “નિજ ઉત્પત્તી મમ આગળે તવ, ક્યમ પ્રથમ ના કહિ મને? ૨
 સુણિને વચન મકરદન્ને કહ્યું, સાંભળો કપિરાયણ,”
 “લંકા દહન કરિ તાત જ્યારે, ક્રોધ સંપૂરણ સજી”
 “પુરિ બાળિ ઉલટી સુલટિ આવ્યા, બિદધિતણિસમિપેતમે,”
 “પરિશ્વેદ” વડુ પરિપૂર્ણ આપ્યો, આપને પ્રભુ તે સમે.” ૩
 “પરિશ્વેદ તે છુટિયો ઉદધિમાં, સાંભળો અતિ સ્નેહથી,”
 “પીધા મકરિયે તે હું પ્રગટયો, મકરિકેરા દહથી;”
 “પ્રભુ એ પ્રકાર હું આપનો સુત, તાત મારા છો તમે,”
 “નથિ જાણતો હું અન્યકોને, માત તાતજી આ સમે.” ૪
 “અહિ તાત અહિરાવણતણી હું, સેવના કરું સદા.”
 “મમ સ્વામિ આજ્ઞાથી હું અહિં રહું, અંતરે નથિ આપદા;”
 સહુ સત્ય વાતજરે વાત કહિને, પછિ પુછી સહુ વાત તે,
 “આપ્યા અહીં રઘુનાથ લક્ષ્મણ, શું કરેછે તાત તે?” ૫
 “સ્થળ તેતણું શું નામ વત્સજી, તે કહે અવ કોડથી,”
 “છિચ્છુરું જવા અંતરે નિજ સ્વામિપાસ સહોડથી,”
 “નથિ જાણતો હું વૃતાંત તાતજી, તેતણું કરું અંતરે,”
 “પણ સાંભળી છે શ્રવણ એવી, વાત તાત કરી ખરે.” ૬
 “સીતાસતીપતિ સાથ ફણિપતિ. ફેદ કરિ ભૂલોકથી,”
 “લઈઆવિયોછે દૈત્યપતિ અહિં, અન્ય કરું પ્રિછતો નથી;”
 “કરતો હશે તે હોમ આને. કુળવિવર્ધન કારણે.”
 “નરરાજ બેનો ભોગ દેશે, દેવિકેરે બારણે.” ૭
 “સુણ્યું નેહ મેં નિજ શ્રવણ તે હું આપને સરવે કહું,”
 “નિજસ્વામિમાટહુકુખસહુઅહિં, સત્ય ગણજ્ઞેમનસહુ;”
 “જવા કહો જવા ન દહો પણ, સત્ય મનમાનો તમે,”
 “મમસ્વામિની આજ્ઞાતજીને, અયશ લઈશન આસમે.” ૮
 સુણિ એવું સુતનું વેણુ તજી તે, ચાલિયો હનુમાનજી,
 મકરદન્ને અતિ ક્રોધ કરિ તે તક થયો સનમુખ સજી;
 કપિરાયને બહુ ક્રોધથી હણિ, મુષ્ટિકા તવ તેમણે,
 હણિ એક મુષ્ટિ મકરદન્ને, તાત સુત લઠતા રણે. ૯
 એકેકને મારે પછીતો, કોય નહિ નબળો જરા,
 યુધ ચાલ્યું ઉભયનું ઘોર અતિશે, સુણ સતી સુમનહરા;
 પામી શકાય ન પાર બળનો, એક એક તણો કદા,
 માર્તસુત સુત સુલટ બંને, ઘોરરવ કરતા તદા. ૧૦

કાવ્ય અથવા રોલાવન.

પુત્રલગુરે પુત્ર, બાંધિ ભવ કહે ભવાની;
 સત્વર ચાલ્યો પછી, વાર અહિં ઘણિ થઈ જાણી. ૧

લલિત ધરી લઘુરૂપ, હોમગૃહ જોયું જાઈ;
 જીવ સજીવોતણું, લેખું નવ શકે લખાઈ. ૨
 ત્યહાંજ દેવીતણો, દિવ્ય મંડપ દીપેછે;
 રૂધિરતાણુ બહુ ઘણ, કોણ જન ગણી શકેછે? ૩
 વિધવિધ ભાંતિ વશેક, મિષ્ટ પકવાનો મેવા;
 મૂંઝ્યા દેવિમંડપે. ભોગ ભલિભાતે લેવા ૪
 માલાણુ ત્યાં લઈ પુષ્પ, આપિ ઉર ઉમેંગ ભરતી;
 પુષ્પે કર્યો પ્રવેશ, વેશ લઘુ કપિવર સુમતિ. ૫
 સુમન થકીય અધીક, કાયકૃત કપિ હલકાઈ;
 આવી લઈતે પુષ્પ, દેવિમંડપ હરખાઈ. ૬
 સર્વ પુષ્પ તે સઘ, દેવિશિર ચઢ્યાં મુનીજી;
 વિકટ સ્વરૂપ વિશેષ, વધ્યો ત્યાં કપિ મન રીઝી. ૭
 ચાંપ્યો પગ દેવિપર, તરત ધરણિમાં સમાણી;
 મુખ વિકાશિ કપિ ઉભો, છબી નવ જાણ વખાણી. ૮
 રૂપ વિલોકિ અતિ પ્રાદ, હૃદય આનંદ ઘણેરો;
 નિશિચર કરે વિચાર, “ધન્ય યશ” દેવીકેરો.” ૯
 કહે એમ મુખ કોણ, “પ્રગટ થઈ દેવી આને;”
 મહાભાગિ ભવમાંય, દૈત્યપતિ સહિત સમાને. ૧૦
 કરિ પ્રણામ કરજોડ, કરે પૂજા વળિ કોડે;
 ને કઈધરે નિવેદ. પડે કપિમુખમાં હોડે. ૧૧
 સકળવસ્ત્ર સમુદાય, હતાં ને ચઢાવવાને;
 ઉગયું ન એમાંથીય, સર્વ ખાંધાં હનુમાને. ૧૨
 બિલાડી કપિરાય, તરત કૌતક વિસ્તાર્યું;
 હવે દૈત્યકુળ નાશ, થવા ચાહે મન ધાર્યું. ૧૩
 અહિરાવણને ઊર, કેડું સુખ થયું ભવાની?
 જ્યમ બળિપશુ ચઢિ કાંધ, અધિક લે મન મુખ માની. ૧૪
 સિદ્ધ થયો સહુ યજ્ઞ, જાણિયો મનમાં જ્યારે;
 લક્ષ્મણ લક્ષ્મણ, રામ આપ્યા ઝટ ત્યારે. ૧૫
 ઉભા રાખિયા ત્યાંય, બેય પ્રભુને બળશાળી;
 નિશિચર કર આયુધ, ઘેરિ કરતા રખવાળી. ૧૬
 ગદા ધરી કર કોઈ, કોઈ ધનુષાણુ ધરેલા;
 શક્તિ ત્રિશૂળ તરવાર, મહા દારૂણ મન મેલા. ૧૭
 તોમર મુદગળ ફરણ, પરશિ અસિ તિવ્ર ધારની;
 કઈ નવધાર કટાર, પાસ છડિ પ્રલયકારની. ૧૮
 પાંગરણે પેશાખ, થાય જઈ જોતાં જોને;
 એવાં અતિ આયુધો. મારવા જન બંનેને. ૧૯
 માયાબળથી સકળ, વિચિત્રાણુ વેશ વિશેષ;
 અતિ કરાજ તેમનાં, તેજ લક્ષાણુ વળિ દીસે. ૨૦

એહરિતે સહુ વીર, રહે ત્યાં સજગ રૂડેરા;
અહિરાવાણ વશ સર્વ, ઘોર કર્મના ઘણેરા. ૨૧

આજ્ઞા પામિ ઉદાર, ચળકતાં ખડગ ઉઘાડી;
હણવા હેલામાંય, ઉભા પ્રભુશીર અનાડી. ૨૨

કોઈ કહે ત્યાં એમ, “રાજ્યમીતિએ અનુસરવું;”
“વારકરી તણુધી, સમરિ લે હાય સમરવું.” ૨૩

સુણી વચન તે સત્ય, કોપિને મુઠ કહે ત્યારે;
“સમરી લો આ સમે,” છે કહો કોઈ તમારે? ૨૪

“નહિતો મન બળુજને, આવિ બન્યું હવે તમારું;”
“નિશિસ્વપ્રાવત નેઠ, થશે બે ભાઈ વિચાર.” ૨૫

કહે મૂઠ બહુ કથન, એમ અનુચિત રઘુવરને,
તે કોતાં સંકોચ, થાય મારા અંતરને. ૨૬

લક્ષ્મણ બુદ્ધિએ પ્રભુને, બુદ્ધિએ પ્રભુ લક્ષ્મણ સાચું,
મળુના કોતુક તણો, પાર શીરોતે પાચું! ૨૭

પછિ પ્રભુએ મનમાંય, કર્યો શુભ વિચાર કોડે,
“જપતા નામ આમરું; જગતજન સરવ સહોડે” ૨૮

“આ અવસર આપણે, સમરિએ સમિરાત્મજને,”
“નિકટ છેજ નિરધાર, ધન્ય અતિશે કપિદ્વજને” ૨૯

“અહો વીર રણુધીર, ધન્ય બજરંગ ધન્યછે,”
“તુજ સમાન બળવાન, અવતિપર કોણ અન્ય છે?” ૩૦

“રહાય તારિ આ સમે, અમે બે તૂજ ભરોસે,”
“જયહાં હો તું ત્યાં થકી, હવે થા પ્રગટજ હોસે,” ૩૧

એવી રિતે અપાર, સેવ્ય શિવ અજ સુર મુનિવર,
એવા રામ કૃપાળ, સ્મરણ કર્યું કપિનું સત્વર, ૩૨

“લખ્યા લેખ વિધિતાણા, તેહુ થાશે” કહિ તે તક,
ઉભા સ્તબ્ધ છે ઉભય, ત્યાગિ મિથ્યા બિન્દુ બકબક. ૩૩

તવ વધકર્માધીપ, મારવા લાગ્યો જેવે.
ધન સમાન ગર્જવા, લાગિયો કપિવર તેવે. ૩૪

“નિશિચરના જીવની, અધિક હું તૃપિત હું આજે,”
“કહું છું વચન એ સત્ય, વિચારી ઉર સહસા જે” ૩૫

“અહિરાવણે કરૂંય, કાજ કરિયું નહિં સાડે.”
“કપટવેશ આ બેય, સુરપતી આણ્યા વાડે,” ૩૬

“તે કારણ હું દેવિ, ક્રોધવંતી પરિપૂરાણ,”
“સહનું થશે અકાજ, નેઠ નિશિચર કરે મૂરણ.” ૩૭

સભય સર્વ તે સમે, દૈત્યયુથ દિલમાં અતિશે,
કરી ગર્જના ઘોર, રૂઠા કપિએ વણિ રીશે. ૩૮

અટહાસ ગંભીર, કર્યું કપિ પ્રગટ થઈને,
અતિભય વ્યાકુળ દૈત્ય, સાંભળો મુનિ ચિત દધને. ૩૯

કુલાણા છંદ.

દૈત્ય હગમગ થયા, ગર્વ અનહદ ભયા,
ઉર ડર્યા આપ કંપાય કાયા;
ક્રોધ ભરિયો કપી, લે લપેટી સહુ,
રોળતાં દૈત્ય રાખે ન માયા;
લોઠ સાગરતાણા, તેમ વહેતો કપી,
દંત કરડી રહ્યા દીતિબાયા;
તે કણે બંધુ બે, સ્કંધ લીધા કપી,
કીધ લંગુરતી શિર છત્રાયા. ૧

રણુવિષે લાગિયો, દૈત્ય હણવા બધા,
પાટુ લપડાક ગડદા પ્રહારે;
વધકર્માધિકારીતાણાકરથકી,
ખડગ ખેંચી લઈ માર મારે;
કાપવા લાગિયો કોપ કરિતે કપી,
દૈત્યનાં શીર ભુજ પાય ખારે;
કોઈનાં નાક તે કાન છેધાં વળી,
ઝાલિ પગ અગ્નિમાં હોમવારે. ૨

કોઠદ્રઢ કપિવરે, કીધ લંગુરતાણા,
જેથિ કો દૈત્ય નાશી ન જાએ;
એવિ રીતે બધા દૈત્ય દારણતાણા,
સઘ સંહાર કરિ પ્રફુલ કાચે;
તે સમે આવિ ત્યાં ચુક સન્મુખ કહે,
રાય અહિરાવણા ગ્રંપતાએ;
“રે કપી મૂર્ખ નથિ ત્રાસ મારો કરો,”
“શોક નિજ ગર્વમાં કાં ફલાએ?” ૩

“જે હું અહિરાવણા બાણતો નથિ મને?”
“તોણ ત્રેલોક કંપાવું હાકે;
“મારિયા વાડિના રક્ષપાળક લહું,”
“એહમાં આવડો ચઢ ન છાકે;”
“અસકુંવર હણ્યો જે બિચારો બહુ,”
“કાળનેમી હણ્યો તેમ આ કે?”
“પણ તું મીછીશ ના એ બરોબર મને,”
“ચાહું તો જગ ચઢાવું હું ચાકે.” ૪

“કોણ ગણતી અધ્યા, તારિ શુરવીરમાં?”
એમ કહિ કોપ કરિ તેહ વારે;
જેરભર બુદ્ધિથી, લક્ષિ તન કપિતાણું,
ખડગ માર્યું તદા પૂર્ણ ખારે;

કપિતાણી કાયછે, વજ્ર સમતુલ્યની,
ને વળી ચોટ ચૂકાવિ ભારે,
મારિ અસિ લેઈ કપિ કાપું શિશ તેહનું,
અગ્નિમાં નાખિયું હોમવારે.

દાહરણ.

પૂર્ણાહુતિ કરિ શ્રેમથી, સત્વર હોમ્યુ શીશ;
લઈઆલ્યો પ્રભુને પછી, ખળમત કાળ કપીશ.
મકરદંડ તવ આમતી, વિનતી કરી વિશેષ;
ખંધન છોડ્યું તેહનું, રાજ ત્યાંનું દિધ ખેશ.
“અહિયાનું અલંક હવે, રૂકુ કરજે રાજ;”
“ભજને નિત પ્રભુ માહરા, ઉભય પ્રાત સુખસાજ.”
એવું કહિ એ અવસરે, આલ્યો કપિદળ સોય;
મહા હર્ષિત મકરદંડક, સુખ પામ્યા સહુકોય.
મૃતકશરિરને પ્રાણુ જ્યમ, ભેટયે સુખ ભરપૂર;
ગઈ મણિ ક્ષણિધર પામિયો, જ્યમ ફરિ હોય જરૂર.
વચ્છ મળે ફરિ આવિ જ્યમ, ધેનૂને ગણધામ;
તમામ કપિ સુખિ ત્યમ થયા, નિરખી લક્ષ્મણ રામ.
મળ્યો કપીશ મહા પ્રીતે, પ્રભુપદ ધરિ નિજ શીશ,
નમ્યો વિભીષણ તે ક્ષણે, ધન્ય કૌશલાધીશ.
જમ્યુવાન અંગદ સહિત, મળ્યા ભાલુ સહુ કીશ,
સન્માન્યા પ્રિય વચન કહિ, લક્ષ્મણ કૌશલધીશ.

રાગ મારૂની ચાપાઈ.

સ્નેહે સહુનું કરી સનમાન, રાજ્ય રામ સ્વયં ભગવાન,
પછી ભેટયા સહુ સાનુરાગ, હનુમાનને ગણિ મહાભાગ્ય.
કહે સર્વ કપી ભાલુવાણ, “પવનાત્મજ તે રાખ્યા પ્રાણ;”
કરી દેવોએ કુસુમની વૃષ્ટી, જાણી પ્રભુની થશે અભિદ્રષ્ટી.
હીધા કુંડુભિએ ઘણા ધાવ, મમુદિત થઈ લેવા લાવ,
સાનુજ રામ હૃદય હર્ષવંત, કહે વચન “સાંભળ હનુમેત.”
“નુજસમ હિતકારી અમારે, નથિ જ્ઞેતાં બીજે કો સંસારે,”
“સુર મુનિ સિંધ કો તનધારી, નુજસમ નહિ કો હિતકારી.”
“થયા મુશય ત્રિભોવન તારા, શુભેચ્છક સમિરાત્મજ મારા,”
એવાં વચન સુણી અંજનીજ, નમ્યો પ્રભુપદ પામી રીઝ.
“કોણ ગણતીમાં હું કપિ બાળ, કર્તા હતાં તમે છો કૃપાળ,”
“ચાલેવાં ગુણગમનના ધાર, નહિ મહિમાવાં ગુણાલગાર.”
“સર્વ આપ પ્રતાપ છે તેમ,” સુણી પ્રભુમળ્યા કપિને સપ્રેમ,
સૈન્ય સહિત ઉભય રઘુવીર, હર્ષ પામ્યા અધીક શરીર.
તેહ સમયનું સુખ કવિકોથી, કયમ વરણવ્યું જયે મોથી?
પામ્યો સર્વ સમાચાર સ્નેહ, અહિં લંકેશ જે હતો તેજ.

વળી દૂતે જઈ ખરી વાત, ભાગ્યહીણને કહિ ભલિભાત,
અહિરાવણનું સુણી મરણ, તેજહત થઈ પડિયો ધરણ.
મહા દુખ મનમાં હેધારી, પડયો “હા સખા” મુખથી પોકારી,
વિષમવચન બાણસમલાગ્યાં, ગર્ધાધીનનાં ગાત્રજભાગ્યાં.
સંપ્રમ મુશંગત મહિમધ્યે, વહાલી ઉમયા સાંભળ વિષે;
મુખ શુક નેત્ર વહે નીર, ન વદાય મુખે ધુણે શીર.
“હા સખા મારૂં હિતકરવામાં, ખોચા પ્રાણુ પ્યારો આસખામાં;”
“હવે મળવું કયં હાં પ્રિય મારા, ભાઈ ભાણુકારા વાગે છે તારા.”
એમ કહિ કણ્ણાસ્વરે રોતો, કુસકાં ભરે નિર જય લોતો;
આવી મંદોદરી સતી પાસે, ત્રિકાળજ્ઞા અધિક ઊદ્વેગે.
“તજ્જે નાથ હવે તો વિરોધ, અહંતાનો કરી અનુરોધ;”
“પ્રિય પ્રાણુથી પુત્ર સખાને રોળાવ્યા રણમાંય નિદાને.”
“હજીજીતવાની આશધરો છો, હાથ ધરેને ઘેલામાં ખપો છો;”
“નાથ મારૂં એવા તણુ એક, જવામાં રહ્યું છે હવે છેક.”
“બાકી સર્વસ્વ ખોડું સગવે, હવે તો છેક છુટકો મવે;”
“તોય ત્યાગી મમત તનમનથી, મેળવે વધારો રઘુવરથી.”
“એ છે શરણાંગત પ્રતિપાળ, દિનકર કુળદિન મણિને દયાળ;”
એમ કહિને ચરણ નાચુ શીશ, કાળવશન માને દશશીશ.
ઉલટો કોષ અંતરમાં આણી, હવે ખી ચાલ્યો નિજ રાણી;
અવળાધરાવણના ઉરમાં, આવી બેઠીને જે બહુ શુરમાં.
કોણ ફેડી શકે કહો વાણ? જેહ વિધિએ કયું નિરમાણ;
વિશ્વાધથી કરીને વિરોધ, ચહે કલ્યાણ નિજનું સખેાધ.
મહામૂઠ મોહવશ અજા, કૂળઘાતક માંડ્યો યજ;
કૃપાસાગર રામાભિધાન, સેવક ભયહારી ભગવાન.
તેની સાથ વિરોધ કરીને, સુખ ચા'ય યુકુ આદરીને,
“કોણ માત્રમાં એ કૌશલેશ, રણમાં એકલો હું રોળીશ.”
એમ બકતાં મિથ્યાવાત, ઉગ્યો અરૂણ પડ્યો પરભાત;
કપિ ભાલુએ શકિત ઘણેરી, લીધીલંકા ચાગરદમ ઘેરી.

કાવ્ય અથવા રોળાવત.

હીધિ ઘેરિ જવ લંક, ભાલુ કપિઓએ ચોપે;
સુભટ તેડિ નિજ સમિપ, કહે દશકંધર કોપે.
રણસન્મુખ જેમનું, થાય દિલ હગમગ થોલ્યે;
રહો તેહ સહુ ઘેર, માનુનીના મુખ લોભે.
“હમણાંથી થવું અજગ, સાંજે તે સાનુરાગે;”
“રણસન્મુખ થઈ પછી, ભલાઈ નહિ કશિ ભાગ્યે.”
“મેં નિજ ભુજબળ વડે, વધાર્યું વેર નિદાને;”
“દશ ઉતર ભલિભાત, હુંજ રિપુ ચહિ આવ્યાને.”

ઐયું કહિ એ વાર, સમિરગતિ સ્વદન' સાન્યો,
 ઘણા વેગથી ગરૂડ, લગારક મનમાં લાન્યો.
 રૂપાં સર્વ રણતૂર, વાગવા લાગ્યાં વિધવિધ,
 મારૂ રાગ સિંધુડો, સમિરરસ ઉત્પન સન્નિધ.
 ચાલ્યા વીર ચતૂર, રૂડા રણધીર બળશાળી,
 અંજનાદ્રિની આંધિ, ચાલિ જાણ્યે કરૂણી.
 અધિક થાય અપશુકન, તેહ અવસર તે ઠામે,
 બુજબજ ગર્વ વિશાળ, તેથી ના ગણે તમામે.
 પડી જાય પૃથ્વીમાં, આયુષા શુરવીર કરાં,
 મુલત લથડિને પડે, પૃથ્વીમાં અશુભ ઘણેરાં.
 ઠેસ ખાઈ મહિ ધીબ, પડેછે અશ્વ બિચારા,
 ગજ કરતા ચિકાર, પામિ ભય નાશે ન્યારા.
 ગૃધ કરાળ ખર સ્થાન, અશુભ કાઢે રવ અતિશે,
 ગણે ન તે મતિમૂઢ, રામપરની બહુ રીશે.
 કાળદૂતસમ ધુવડ, ઝુવો ઝુવો મુખયાણી,
 પરમ ભયંકર તેહ, સહી શું કહું વખાણી ?
 તેને મુલગ શું થાય, શુકન સંપતી ભવાની ?
 સ્વપ્ને પણ વિશ્રામ, તેહ પામે શું માણી ?
 વિશ્વદ્રોહરત અધિક, મોહવશ જેહ મહાછે,
 રામવિમુખ વશ કામ, ધામ દુરુણ સીમાછે.
 ચાલી પછી સચોપ, દૈત્ય સૈન્યા ચતુરંગી,
 વિવિધ શ્રાંતિ વાહનો, રથ ચઢયા શુરા ઉમંગી.
 નાના વરાણ પતાક, દળ ફરકતિયો પવને,
 ફુંકુભિયો ગરગડે, ઘણો નિદી ધનરવને.
 ચાલ્યા મત્તગભેદ, રાકે લેખી કો મતિબળ ?
 પ્રેયો જાણ્યે પવન, અશાડતાણાં ધનવાદળ.
 નાના વરાણ વિશેષ, દૈત્યવૃંદા દીસેછે;
 વીર મહા રણધીર, પ્રબળ માયા પ્રીછેછે.
 અતિ વિચિત્ર બનિ સૈન્ય, સાંભળો સંતી એ રીતી;
 જાણ્યે સર્જિ ઋતુરાજ, સૈન્ય નિજ અતિ શોભીતી.
 પ્રબળ સૈન્ય ચાલતાં, ડરી દિગપાળો ડગતા;
 ક્ષાલિત જળનિધિ અને, પ્રૌઢ પર્વત ડગમગતા.
 પદ્મેણુએ પ્રચંડ, દિનમણી ગયો છપાઈ;
 થકિત પવન થઈ રહ્યો, અવનિ અંતર અકળાઈ.
 ઢોલ નિશાનો ઘોર, ઘોરરવથી ગડગડતાં;
 પ્રલયતણો પરજન્ય, ગર્જના જાણે કરતાં.
 ભેરિ નફરિ ભલેરિ, સરસ રવની શરણાઈ;
 મારૂ રાગ મલપતો, સિંધુડો શુર મુખદાઈ.

૧. લડાઈનો રથ.

કરે કેશરી નાદ, વીર સરવે રણવંકા;
 ૫ નિજ નિજ બળ અનુસાર, પ્રૌઢ પૌરૂષ ઉચરતા. ૨૪
 કહે દશાનન કોપિ, “મુલત મુણને તમ સર્વે;”
 ૬ “કપિ ભાણુયથ સંક્રાધ, મદિ નાખો બળ ગર્વે. ૨૫
 “મારિશ હું મહારણે, ભૂપ બે ભાઈ હરાવી;”
 ૭ કહી એમ કટકને, સૈન્ય સનયુખ ચલાવી. ૨૬
 સમાચાર આ સર્વ, સકળ કપિઓ જવ પામ્યા;
 ૮ કરિ કુહાઈ રઘુવરની, બધા ધાયા રણ સામા. ૨૭
 વિશાળ બળ મકંટો, કાળ વિકરાળ પ્રમાણે;
 ૯ રોંછ મહા રણધીર, જેમનું બળ જગ જાણે. ૨૮
 જાણે પાંખો સહિત, વૃંદગિરિ વરાણ વરાણા;
 ૧૦ ઉપડયા કરિને ક્રોધ, હોસિલા શત્રુ મરણના. ૨૯
 નખ વિશાળ રદ તિલ્લ, શૈલ કર તરૂં હથિયારો;
 ૧૧ અંતરમાં અભીત, મહારણ કરવા મારો. ૩૦
 “જયતિ જયતિ જયરામ, રામ જય જયતિ અકળકળ;”
 ૧૨ “રાવણુમતગજતાણા, મહા મુગરાજ અધિક બળ.” ૩૧
 એવિ રીતે આચરી, મુચરા કૌશલધણી કરા;
 ૧૩ મુણાવતા દૈત્યને, ભાણુ કપિ ભિખમ ઘણેરા. ૩૨
 ઉભય બાજુના મુલત, જયતિ જયકાર કરીને;
 ૧૪ નિજ નિજ જોડિ પ્રમાણે, ભિડયા મરવું આદરીને. ૩૩
 અહિયાં રઘુવીરની, ત્યહાં રાવણુનૃપકેરી,
 ૧૫ કરી પ્રસંશા કોટિ, લયોબથ મર્મથળ હરી. ૩૪

દોહરી.

૧૬
 ૧૭ રણમાં રાવણુ તો રથી, વિરથ જેઈ રઘુવીર,
 વિભીષણુકેરા હૃદયમાં, આવી અધિક અધીર. ૧
 ૧૮ અધિક પ્રીતિએ ઉરવિષે, સંધ થયો સંદેહ,
 વદિ ચરણ રઘુવીરના, વિભીષણુ કહે સનેહ. ૨
 “સ્વદન નથિ સોહામણે, નહિ પગ મોજડિ નાથ;”
 “જીતશે કયમ? આ તો ભરી; બળિયા સાથે બાથ.” ૩
 ૨૦ “પ્રાણસપ્પા મુણુસ્નેહથી,” કંઈ કૃપાનિધાન,
 “જેણે થાય વિજય વડો, રૂડો તેહ રથ આન.” ૪
 ૨૧ “શૈયે ધૈર્ય સોહામણાં, જે રથને એ ચાક,”
 “સત્ય શીળ દ્રઢ ફરહરે, જેપર દળ પતાક.” ૫
 ૨૨ “બળ વિવેક દમ જે વળી, પરાઈ અશ્વ પ્રમાણ;”
 “ક્ષમા દયા રામતાતણી, જોડયા રાશે જાણ.” ૬
 ૨૩ “ચિદાનંદ ભજનિક ભલો, ચોધરિ અતી ચતૂર;”
 “વિરતિ ઢાલ સંતોષ અસિ, હાથ વિષેજ હજૂર.” ૭

“પરશુ પ્રોઠ શુભદાનનું. બુધ્ધિ શક્તિ પરચંડ;”
 “અતિ ઉત્તમ વિજ્ઞાનનું, કહણ હાથ કોદંડ.”
 “શંયમ નિયમાદિક નયો, તિત્ર ખાણુ તૈયાર;”
 “અમળ અચળ મન ધીરપર, તે કટિ ભાષો સાર.”
 “વાડવપદ્મૂળ વિવિધ, અબેદ અખતર અંગ,”
 “વિશ્વ વિન્યયો એહ સમ. અન્ય ઉપાય ન રંગ.”
 “સખા ધર્મમય એહવો, રમણિક જેનો રથ,”
 “હૃતવા તેને જગતમાં, શત્રુ કોણુ સમરથ?”
 “અતિ અજીત સંસારઅરિ, હૃતી શકે તે વીર;”
 “જેનો રથ એવો સુદ્રઢ, સુણુ સખા મતિધીર.”
 સુણતાં વિભીષણ પ્રભુવચન, હરખિ ગ્રહ્યા પદકંઠ;
 “શિખ દિધિ આ વિધિએ મને, રામ કૃપાસુખપુંઢ.”
 ત્યાં પડકારે દૈત્યપતિ, આહિં અંગદ હનુમાન;
 લડે નિશાચર ભાલુકપિ, કરિ નિજ નિજ પ્રભુઆણુ. ૧૪

કાવ્ય અથવા રોળાવૃત.

સુર ખ્રજાદિ સુરેશ, સિધ્ધ મુનિઓ તે ટાણે;
 બુએ બુદ્ધ અતિ ઘોર, ચાહિને ચઢી વિમાને.
 “અમેય પાણુ હે ઉમા, રહીને તેમની સંગે;”
 “રણચરિત્ર રામનાં, નિરખતા હતા ઉમંગે.”
 ઉભય દિશાના વીર, સમરરસથી મતખાલા;
 કપિભાલુ બળશીળ, રામબળથકી રૂપાળા.
 એક એક સંગાત, ભિડે ભટ મુખે પ્રચારે;
 એક એકને મદિ, પૃથ્વિપર નાખે નીચે.
 મારે કાપે કાય, પૃથ્વિપર રિશે પછાડે;
 શિરા તોડી બળવંત, બુળ આલિને ઉપાડે.
 ઉદર વિદારે નખે, ચુંચે અંત્રાવળિ ચોપે;
 પછાડિ પગ આલિને, સુભટ દાટતા સકોપે.
 રીંછ મહા વિકરાળ, દૈત્ય ભટને દાટછે;
 ઉપર નાખિ બહુ ધૂળ, કોપ અતિ કરી કુદછે.
 વીર મહાબળશાળિ, સમરખંડાન સ્વભાવે;
 ક્રોધ ભર્યા બહુકાળ, નિરખિએ જાણ્યે દાવે.
 કૃતાંત સમ કોપિયા, કપિવરે મહાચુઆરી;
 તન શ્રોણિતની ટસર, રકત નેત્રા ભયકારી.
 ચોળિ કરે ચક્રચૂર, દૈત્યભટ શુરા ઘણાને;
 ગર્જિ ઉઠે મહા ઘોર, પ્રલયધન સઘન પ્રમાણે.
 ચપેટિ મારે ચટ્ટ, દાટિ ધુળબેગા કરતા;
 પાદુ મારિ પાપીને, દાંતથી કાય કરડતા.

ઘોર કરી ચિત્કાર, ભાલુ કપિ બળલીલાએ;
 ૮ રણવંકા રણજિલે, જેથિ બળદળ ખિન્નવાએ. ૧૨
 આલિ ગાલ ચીરતા, વક્ષથળ વળી વિદારે;
 ૯ આંતરડાં ખેંચિને, કોપિ કપિ કાઢે ખારે. ૧૩
 જાણુ વિખણુ વિશેષ, રૂપ નરકેશરિકરે;
 ૧૦ રમે રણાંગણમાં, ઘોર નિજ ક્રોધ ઘણેરે. ૧૪
 “જિંકા આલિ આલિને, પછાડો મારો રીશે;”
 ૧૧ વાણુ ઘોર મહિ ગગન, ભરી પુરિ રહી અતીશે. ૧૫
 જય રધુનંદન જેહ, તૂણતણા મેરૂ કર્તા;
 ૧૨ મેરૂતણા તૂણ કરે, જકત ભરી સંહતા. ૧૬
 વિલોકયું નિજદળ વિચળ, સકળ દશશીશે જ્યારે;
 ૧૩ વિશ કર દશ કોદંડ, ચઢાવી વદિયો ત્યારે. ૧૭
 “કૂરો કૂરો હે સુભટ, સમર સન્મુખ તમ પાળ;”
 “શું નથિ નિજ મનમાં, સ્વર્ગની અતિ શુભ વાંછા?” ૧૮
 કહિને એમ સગર્વ, સૈન્ય સન્મુખ થઈ પોતે;
 ધાયો અધિક સંક્રોધ, માનિને નહિં ભય મોતે. ૧૯
 “ઉભા રહો વાનરાઓ રણથી અવ ભાગો;”
 ૧ “મારે મન કપિ ભાલુ, તુચ્છ તરણાવત લાગો.” ૨૦
 કપિ ભાલુઓ સકોપ, પથર તરૂં ગિરિ કર ધારી;
 ૨ સાથે નાખે સર્વ, રાવણાઉપર વિચારી. ૨૧
 વાગે શૈલ વિશાળ, વજ્રતન તેના સાથે;
 ૩ ખંડ ખંડ થઈ જાય, વાગતાંવેત સુભાતે. ૨૨
 ચલ્યો નહીં તલભાર, રહ્યો થિર રથ થંભાવી;
 ૪ રણઉન્નમ રાવણો, કોપ અંતરમાં લાવી. ૨૩
 પછી પૂર્ણ કરિ ક્રોધ, આહિંથિ તહિંથી કપિ આલી;
 ૫ લાગ્યો રણ મદવા, બાહુ વિરાનો બળશાળી. ૨૪
 પડિને નાકા સર્વ, ભાલુ કપિ સુભટ ભવાની;
 ૬ ત્રાહિ ત્રાહિ મુખ વદે, અતીશય આરતવાણી. ૨૫
 “હે અંગદ હનુમાન, પાહિ પાહિ રધુનંદન;”
 ૭ “આ બળ અમને ખાય, કાળસમ કરી ક્રોધ મન.” ૨૬
 નાશિ છુટયા કપિ સકળ, જેયું દશશીશે જ્યારે.
 ૮ દશે ચાપપર સાથ, ચઢાવ્યાં ખાણો ત્યારે. ૨૭
 ઉપરા ઉપરી ખાણુ, વામ ભરિ છોડે અતિશે,
 ૯ ઉડણુ સર્પ જ્યમ શરો, વાગતાં ઉડિ તન વિંપે. ૨૮
 ધરણિ ગગન સર્વત્ર, દિશા ઉપદિશાવિશે શર,
 ૧૦ ભરિપુરિ રહ્યાં અપાર, જકત શરમય જ્યમ મુનિવર. ૨૯
 ભાગ્યા કપિ ભાલુઓ, થયો કોળાહુળ ભારે.
 ૧૧ વિકળ પ્રબળ કપિ ભાલુ, દીનવદને પોકારે. ૩૦

૩૫૨ ભક્તમણનું મુચ્છાગત થઈ પાછા ઉઠી રાવણ સન્મુખ થવું, લંકામાં જઈ રાવણ યત્ન કરે છે. (ચુકકાન્ઠ. ૬)

“ત્રાહિ ત્રાહિ રઘુવીર, દયાસાગર દીનવત્સજ,”
 “જન રક્ષક જગદીશ, પ્રબળ મતિ અકળ સકળ કળ.” ૩૧
 નિજ દળ અસ્થિર નિરખિ, કમર કસિ તિર ભરિ ભાથે,
 સકોપ તવ સોમિત્ર, ચાલિયા દળની સાથે. ૩૨
 નમી રામપદકમળ, રક્ત નેત્રા કરિ રીશે,
 થયા સૈન્ય મોખરે, દિવ્ય તન કાન્તી દીસે.
 “રે ખજ જડ રાવણા, ભાલુ કપિને કાં મારે?”
 “જે મને હું તુજ કાળ, થા તું સનમુખ અત્યારે.” ૩૩
 કે રાવણ “તુજનેજ, શોધતો કરું સુતધાતી,”
 “મારિ આજ રણમાંય, શિતળ હું કરીશ છાતી.” ૩૪
 એવું કહિ એવાર, છોડિયાં પ્રચંડ શાયક,
 કરવા તે શત ખંડ, ઉભાછે લક્ષ્મણ લાયક.
 શરો આવતાંવેત, ચુરે ચૂરા કરિ નાખ્યા,
 મૂક્યાં વળી અપાર, જેહ ભાથે ભરિ રાખ્યા.
 ખુટયાં તેહ તવ મૂંઝ્યાં, કોટિ શક્તિ ને ત્રિશૂળો,
 તૂણુ સમાન કરિ દીધ, કાપિ લક્ષ્મણે સમૂળો.
 પછિ નિજ શર સર્પશાં, તણો કીધો ખડુ મારો,
 રથ અનર્થવત કરી, સારથી હણિયો સારો.
 શો શો ખાણુ પ્રચંડ, મારિયાં દશશિશ દારા,
 શૈલ શિખર જ્યમ સર્પ, પેસતા કરિ કુતકારા.
 વળિ શત શર સમવ્યાલ, મારિયાં વિદારવા ઉર;
 પડ્યો ભમરિ ખઈભોમ, શુદ્ધિ નહિ તન હત મુખનુર. ૪૧
 પ્રબળશાળિ વળિ ઉઠ્યો, વીતિ મુચ્છા તવ જાગી;
 મૂકી લક્ષ્મણ ઉપર, રીશથી વિધિદત સાંગી.
 ખઘ્ઘત્ત સાંગિ તે, લાગિ લક્ષ્મણના ઉરમાં;
 અતિ પ્રચંડ વિરઘાતિ, તેજપુંજની વળિ શુરમાં.
 વ્યાકુળ ધરાણી ઠબ્યા, દેખિ દશમુખ દિલ દાઝે;
 ઉપાડવા લાગિયો, લઈજવા દૈત્યસમાજે.
 અતિ ખળ છળ કરિ છેક, થાકિયો રાવણુરાણો;
 ઉપાડ્યા ન ઊપડે, ખળ પડ્યો તવ ખસિયાણો.
 રહે ચાદ ખઘ્ઘાંડ, જેહના એકજ શિરપર;
 એકજ રજકાણુ તુલ્ય, ભાર લાગતો ધરાધર.
 ઉપાડવા તેહને, ચહાય મુઠ રાવણુ ચિતમાં;
 પ્રિછે ન છે ત્રિભુવનિ, મુરમુરથીય અઢ્યંતમાં.
 જ્ઞતાં એહ ખતાવ, પવનસુત ધાયો ખળમાં;
 કેતો વચન કઠોર, મૂઠ રાવણુને વળમાં.
 કરિયો મુદ્ધિ મહાર, આવતાંવેતજ ઉરમાં;
 દિચણુભેર કપિ થયો, ઉઠ્યો વળિ અતિશે શુરમાં.
 પૂર્ણ ક્રોધ કપિ કરી, મુદ્ધિકા તેને મારી;
 પડિયો વજ્રમહાર, જેમ પર્વતપર ભારી.

મુચ્છાગત દશમૌલિ, જાગિ ઊઠ્યો વળિ જોરે;
 વખાણુવા લાગિયો, મૌઠ કપિખળ મન તોરે. ૫૧
 “મમ ખળ પૌરૂષ મૂઠ, ધિક્ક ધિક્ક અરે અભાગી;”
 “જે તું જીવતો ઉઠ્યો, વિશ્વદ્રોહી ભય ત્યાગી.” ૫૨
 કહિ એવું લાવિયો, લક્ષ્મણને ઊપાડી;
 વિલોકિ વિસ્મય થયો, હૃદય લંકેશ અનાડી. ૫૩
 ખંધુદશા નિરખિને, કહે રઘુવીર સકોડે;
 “તમ કૃતાંત ભક્ષિ થઈ, કેમ આળસ નવ મોડે.” ૫૪
 “મુરત્રાતા શુરવીર, થાવ ખેઠા તમ ઊઠી;
 સુણતાં વચન અનંત, ઉઠ્યા ઝટ આળસ મરડી. ૫૫
 ગગનપંથ તે ગઈ, શક્તિ જે કરાળ સરખી;
 ૫૬ લક્ષ્મણુ તવ ચોપાસ, જીવે જાગૃત થઈ નરખી.
 ધરિ કર શર કોદંડ, વળી રણસન્મુખ ચાલ્યા;
 ૫૭ સત્વર રિપુ સમીપ, ગયા ગુણિ લક્ષ્મણુ લાલા.

ચુકાણા છંદ.

અધિક ક્રોધે ભયો, રણવિષે વિચર્યા,
 લીધ સનમુખ ત્યાં રાવણુને;
 ભાગિયો રથ અને, મારિ વ્યાકુળ કર્યો,
 મૂઠ લંકેશ ઉર હાર માને;
 ધરણિ ઢળિયો પછી, વિકળ લંકેશ થઈ,
 વિંધ્યુ તવ હૃદય શત ખાણુનાથી;
 ધાલિ ખીજે રથે, સારથી તેહને,
 લઈગયો લંકમાં, તરત ત્યાંથી. ૧

દાહરા.

મતાપપુંજ અનંતજે, રઘુવર વીર વિશેષ;
 આવિ નમ્યા પ્રભુ ચરણમાં, સતિને કહે મહેશ. ૧
 અહિયાં દશશિશ જાગિને, કરતો કાંઈકે યજ્ઞ;
 ૨ રામવિરોધિ વિજય ચહે, શઠ હ્રસ્વશ અતિ અજ્ઞ.
 અહિયાં વળી વિભીષણે, સર્વ પાત્તિ શુદ્ધિ સેજ;
 ૩ સત્વર જઈ સુણાવિયું, શ્રી રઘુપતિને તેજ.
 “કરે યજ્ઞ રાવણુ રૂડો, સુણો નાથ રઘુનાથ;”
 ૪ “સિદ્ધ થયે મરશે નહીં, કદી આપને હાથ.”
 “માટે હે પ્રભુ મોકલો, સુભદ્ર ભાલુ કપિવીર;”
 ૫ “આવે કરિ વિદ્વંશ જઈ, રાવણુયજ્ઞ સધીર.”
 પ્રભુએ પછિ માતઃ થતાં, સુભદ્ર મોકલ્યા શૂર;
 ૬ હનુમંતાદિક વાતરા, અતિ ધાયા આતૂર.
 કૌતકમાત્રે કુદિ ચઢ્યા, કપિકુંજર ગઢલંક;
 ૭ પેઠા પછિ રાવણુતાણા, અવાસમધ્ય અશંક.

જેયો કરતાં જાગ જવ, રાવણને શુભ વેશ,
સહુ કપિઓના હૃદયમાં, પ્રગટયો ક્રોધ વિશેષ. ૮
“રાણથી ભાગી આવિયો, ગુણહિણ નિર્લજ ઘેર”
“અહિં આવી બકધ્યાન આ, માંડયું છે શુભપેર. ૧૦
કર્યો એમ કહિ અંગદે, પાટૂતણા પ્રહાર,
સ્વાર્થનિરત શઠ ના જીએ, હૃદય નજરે નિરધાર. ૧૧

ભૂતંગી છંદ.

જીએ લોચને ના કપીસામું જ્યારે,
કરી ક્રોધ કાયાવિશે કીશ ત્યારે;
ઝડી દાંતથી કૂદિ પાટૂ પ્રહારે.
હતા તેટલા જોરથી માર મારે. ૧
ધરી કેશ લંકેશની નારિયોના,
કપી બા'ર કાઢે ઉરે શંક વ્હોળા;
પિડા પામિ પોકારતી દીનવાણી,
“મૂંકાવો અરે નાથજી મેર આણી.”
હયો સાંભળી આર્તવાણી અતીશે,
તજ ચમ લંકેશ સંપૂર્ણ રીશે;
ગૃહી ચર્ણ પૃથ્વીની મધ્યે પછાડે,
કપી બાપડા આર્તવાણી બરાડે.
ઉરે કોપિને આવિયો કાળ જાણ્યે,
કપી હાથથી ભાગિ ચાલ્યા પરાણે;
કર્યો યજ્ઞ વિધ્વંસ એ મધ્ય ત્યારે,
કપી હારિયા દષ્ટિ ક્રોધીત ભારે.
“હવે નારિ છૂટો નહીં તો મરાયું,”
કહી એમ નાઠા કપી સર્વ આશુ'ં;
કરી યજ્ઞ વિધ્વંસ ત્યાંથી ઉલાસે,
કપી સર્વ આવ્યા પ્રભૂકેરિ પાસે.
કરી ક્રોધ લંકેશ ચાલ્યો પછી તો,
નથી મર્ણ્યો રંચ તે ઉર ખીતો;
તજ આશ જીવ્યાતણી સૌ હવે તો,
ઉરે લંકને ભેટ છેલીજ લેતો.
પરિતોષિ મંદાદરી પૂર્ણ પ્રેમે,
છુટે છોડિના ઊરથી નાર કેમે;
“હંતી આડું હું” ધૈર્યતા દઈ એવી,
મહા પ્રેમથી કૂળની દવિ સેવી.
કરી પ્રૌઢ ખોખાર ચાલ્યો મુરારી,
હયો મેર ને ખળભળ્યાં સિધુવારી;

૧ ઉતાવળા.

ચહી ચાલતાં થાયછે શુકન ખોટા,
હડી ગૂઢ ખેસે દળએજ મોટા. ૮
ભુંકે ગર્ધવો વાયસો કલેશવાણી,
ન મૃત્યુધિ ઘેરાયલાએ પિછાણી;
કહ્યું “હવે યુધ્ધ વાનાં વગાડો,”
“સહુ વીરને શૂર ઊરે જગાડો.” ૯
ઘણી દૈત્યની સૈન્ય ચાલી વિચારો,
ઘણી પાયગા રથ હાથી સવારો;
કહું કેમ કુદો પ્રભૂસામું ધાયે,
પતંગો ઘણાં અગ્નિ દષ્ટી પળાયે. ૧૦
અહીં દેવ આવી રઘુનાથ પાસે,
કરે વીનતી હાથ જોડી ઉલાસે;
“ન ખિલાવશે નાથ એને હવેતો,”
“પિડા પૂર્ણ દારણ એ પાપિ દેતો.” ૧૧
“અતી કુઃખિ વેદહિ વિહું તમારે,”
“દયા તેનિ તો લાવજો પૂર્ણ પ્યારે;”
હસ્યા રામ કાને મુણી સૂરવાણી,
મુધારે હડી તીર સારંગવાણી. ૧૨
જટાજૂટ બાંધી કસી ખુબ માયે,
દિપે પૂળે તેમાં વળી તીર ભાયે;
રૂડાં રૂડત નેત્રો ધનશ્યામ દેહી,
સહુલોક આનંદદાતા સનેહી. ૧૩
મહા દિવ્ય કાન્તિ કવિ શું વખાણે?
બધા રૂપના સારની દેહ જાણ્યે;
કસી કેડ ભાયે ભયો બાણ આપે,
ધૈર્ય હસ્તકંઠે મુકોદંડ શોભે. ૧૪
મુકોદંડ હાયે ભયો તીર ભાયે,
જટાજૂટ શોભીત છે શ્રેષ્ઠ માયે;
ભુજદંડ ભારે રિપૂગર્વહતા,
ભૂગૂલાંચને ઊર શોભીત ભતા. ૧૫
કહેછે કવિરાય શ્રીરામ જ્યારે,
ધનુર્બાણ લાગ્યા કરે ર્વવાને;
ચડ્યાં ચાક ખ્ર્માંડ ઘાદય સાયે,
હયો દિગ્ગજ ખળભળ્યા સિધુ સાને. ૧૬
ધરા ધૂળને કચ્છ શોષાદિ શળક્યા,
રવીરથકેરા વળી અશ્વ થાક્યા;
અવિલોકિ શોભા પ્રભૂની અતીશે,
કરી વૃષ્ટિ પુષ્પોની ઝાઝી સહર્ષે. ૧૭

વખાણે રૂકુ વિદે બેશી વિમાને,
થયા બંદિ જાણ્યે મુરે સાભિમાને;
છખી ગૂણ શક્તિતાણા ધામ રામ,
મણુ ચૈદ પ્રભાંડના પૂર્ણકામ.

દાહરે.

એહ મધ્યમાં અતિ ઘણી, દેવ્ય સૈન્ય હરખાતિ,
આવી પોચિ ઉતાવળી, હૃદયે હૃદયુ દળાતિ.

રોળાવત.

હૃદયે હૃદયુ દળાતિ, આપિ ખળ સૈન્યા અતિશે,
કાળ તુલ્ય વિકરાળ, કાળ મારતા સરીશે.
સનમુખ વાનર સુભટ, ચાલિયા ઉમેગ સોતાં,
ઘટાઘાર ઘનપ્રલય, તણી જ્યમ હોય ન જોતાં!
તડિત તુલ્ય અમકતી, ઘોર તરવાર ઘણેરી,
દશેદિશા અસિ વ્યાપ્તકહું શિ ઉપમા તે કેરી?
અઘોર સોર કહોર, અશ્વ ગજ રથના અતિશે,
ગરજ્યો જાણે ઘોર, સઘન ઘન ગગને દીસે.
કપિના લંગુર કોટિ, અબ્રમાં રહ્યાં છવાઈ,
જાણે મંદ્રધનુષ્ય, શોભતું કરિ સરસાઈ.
ઊઠી રેણુ અપાર, મેઢલો ઝરમર જાણે,
ખાણુ છુટે ચોપાસ, પ્રથમવૃદ્ધિ પ્રમાણે.
ખંને દિશા ભણીધિ, પર્વતો સુભટ પ્રહાર,
જાણે એ પવિપાત, થાયછે વારે વારે.
રઘુપતિએ ત્યાં કરી, ખાણુઝડિ એમ અતીશે;
ઘાયલ થયેલ ઘણાક, વીર નિશ્ચરના દીસે.
તનમાં તિર લાગતાં, વીર ચિત્કાર કરેછે;
લથડિ લથડિ થઈલોથ, પૃથ્વિપર ધીખ પડેછે.
ઝરે રક્ત આરક્ત, શૈલથી જ્યમ જળઝરણી;
વહિ શોણિતની નદી, કાયરોને ભયકરણી.
અતિ અપવિત્રણિ એહ, સુભટશોણિતની સરિતા;
તટ બે દળ રથ રેત, વંદે જોઈ કાયર ખી'તા.
ગજ પાયદળ તુરંગ, તેહ જળજનું જાણ્યે;
ગણિ તે કેમ શકાય! લેખુ ના થાય લખાણે.
પરશુ તોમર શક્તિ, આપ-શર તરંગ જાણ્યે;
હાલ ધિગિયો કમઠ, વારૂ કવિજન શું વખાણે!
વોર પડ્યા વેગળા, તેહ જાણ્યે તરૂ તીરે;
ચરખી જાણ્યે ફીણુ, શુર સુભટતાણા શરીરે.

- દેખી કાયર ડરે, જોઈને શોણિતસરિતા;
સુભટોને મન સ્હેજ, જેહ રણુથી નથિ ખી'તા. ૧૫
- ૧૮ પ્રથમ યોગિનિ કરાળ, દેખિ જેને સહુ ડરતાં.
સમગિ કાગ લઈ ભૂજ, સુભટના ઉડિ આકાશે;
એક એકથિ ઝુટાવિ, લેઈ ખાતાં મન હીંસે. ૧૭
- ૧ "શઠ તમારૂં દારિદ્ર, તોય જાતું ન પળાઈ."
પડ્યા કષ્ટ કણુકણુ, સુભટ ઘાયલ તે તીરે;
અર્ધજળે પૂરેલ, મરણુ અવસરૂ શરીરે. ૧૮
- ૧ અંત્રાવળિ ખેચિને, ગીધ તટ જાય ઉમેંગે;
મચ્છિમાર જ્યમ રમે, વંશીથી એહ પ્રસંગે. ૨૦
- ૧ ઘણાક ભટ તન ઉપર, ચઢી પંખિઓ વહેછે;
જાણ્યે સરિતાવિષે, હોડિની હોડ રમેછે. ૨૧
- ૨ યોગણિયો અગણીત, ભરી ભરિ ખપર ઉસરડે;
ભૂત પિશાચો વિવિધ, નાચતાં ભટ તન કરડે. ૨૨
- ૩ ચામુંડા ચિત ચાહિ, ગાય નાનાવિધ ભાવે;
સાહિ સુભટનાં ભાલ, કરવડે તાલ ખજાવે. ૨૩
- ૪ શિયાળના સમુદાય, કટકટાવે રદ કોડે;
પેટ ફાટતા લગી, ધરાઈ ખાય સહેડે. ૨૪
- ૫ કોટિક રૂંડ કરાળ, વિના મસ્તક રણુ ડોલે;
પડ્યે શીશ પૃથ્વિમાં, જયતિ જય જય જય બોલે. ૨૫
- ૬ પંખીગણુ અન્યોન્ય, ભચરડાયછે ભીકધી;
સુભટ જાય સ્વર્ગમાં, છૂટિ આ જતપીડથી. ૨૬
- ૭ કપિઓ મહા કરાળ, દેવ્ય દળને મરદેછે;
મણુખળતણે પ્રતાપ, ઘણા ગર્વમાં વહેછે. ૨૭
- ૮ સુવે સુભટ રણુભોમ, રામખાણેજ હણાઈ;
સખ્યા કહું કેટલી, ગણ્યા ના શકે ગણાઈ. ૨૮

દાહરે.

- ૧૦ હૃદય વિચાર્યું રાવણે, "થયો દેવ્યસહાર."
૨૧ "હું એકલ કપિ ભાહુ ખહુ (માટે) માયા કરૂં અપાર." ૧
૧૨ રણુમાંહે રઘુવીરને, પ્યાદા જોઈ સપ્રેમ,
સુરઠર ઉપન્યા ક્ષોભ અતિ, વિજયતણા ધરિ વેમ. ૨
૧૩ હર્ષ સહિત લઈ માતલી, આવ્યો રઘુપતિ પાસ.
તેજપુંજ તરણી સમો, દિવ્ય અનુપ રથ ગૂઢ; ૩
૧૪ હંસવંશઅવતંસ હસિ, ઉપર થયા આરૂઢ. ૪

ચાર અમ્બ ચંચળ ઘણા, અતિ સુંદર છે અંગ;
અનર અમર મનસમ ગતી, રાખનાર રણ રંગ. ૫
રથારૂઢ રથુનાથને, વિલોકિયા જે વાર;
ધાયા ખળ પામી ધણું, કપિકુંડે યુઝાર. ૬
મ્હોકમ મારો કપિતણા. દૈત્યથી સંઘા ન જાય;
માયા તવ વિસ્તારિ અતિ, રૂઢી રાવણરાય. ૭
તે માયા રથુપતિ તણ, સકળ કપિએ સભીત;
સાચી માની સર્વથા નજરે નેઈ વિપ્રીત. ૮
દૈત્ય સૈન્ય દીકું કપી, વાનરમય નિરધાર;
અંગદ લક્ષ્મણ અન્ય કપિ. જોરાવર ઝૂઝાર. ૯
જામ્બુવાન કપિરાયને, પ્રતિભટ નેઈ ઘણાક;
કથા મરકટો દિલવિશે, રિપુમાયા પરિપાક. ૧૦
ચિત્ર લિખિતવત થઈ રહ્યા, લક્ષ્મણ સહિત સભીત,
જ્યાં તે ત્યાં દિગમૂઢ થઈ, વડુ જોતા વિપરીત. ૧૧
ચકિત નેઈને નિજ અમ્મ ૧, હંસવંશઅવતંસ;
હસિ કટિ કસિ રિશ આણિ ઘણિ, માયા કરવા દંસ. ૧૨
પણુછ ચઢાવી ધનુષની, ખાણ કરી સંધાણ;
હરિ માયા હરિમાહરે, નિમિષમાંય નિર્ધાણ. ૧૩
હરિકૃપાથી હરિદળ સહુ, હરખંડુ ઊર સહીત,
સુણો કથા તમ શૈલજા, પૂર્ણ ધરી મન પ્રીત. ૧૪
હેરિ રામ તન હરિતણાં, વધા વચન ગંભીર,
“જુઓ દંદ યુધ સહુ કપિ, શ્રમિત થયાછો વીર.” ૧૫

જુનગી છંદ

કૃપાધામ રામે કહી એકું કોડે,
પછી રથ્ય ખેડાવિયો ઝટ્ટે દોડે;
નમ્યા વિપ્રચર્યામ્બુજે પૂર્ણ પ્રીતે,
વળી એજ રીતે ઉરે સુપ્રતીતે.
કરી ક્રોધ લંકેશ તે નેઈ ધાચો.
કહી ગર્જતો ઘોર સન્મૂખ આચ્યો;
કહે રામને રાય લંકેશ ક્રોધે.
કપાળે ચઢાવી ભુકટી વિરોધે.
“હંત્યા જેટલા શૂર જોરે યશસ્વી,”
“નહીં તેમની તુલ્ય હું હે તપસ્વી;”
“યશો વિશ્વજીતેર હું તે તું જાણે?”
“રૂઢો રાવણરાય સૌકો વખાણે.”
“વડા લોકપાળો પ્રતાપીક ભારે;”
“પડયા બંધિખાને અલ્યા ઘેર મારે;”

૧. સૈન્યા.

“ત્રીશીરાદિ માર્યા કરી ઘોર મારો,”
“હણ્યો પારધી જેમ વાળી બિચારો.” ૪
“શુરા સામદો દૈત્યના અન્ય ભારી,”
“રણે નાખિયા તેમને તેજ મારી;”
“અતીકાય ને કુંભકણાદિ પ્યારા,”
“હણ્યા તે ઘણા આમસંબંધ મારા.” ૫
“બધાનું ગાણી સામંતું વેર આજે,”
“હું તો લૈશ વાળી ઘણી દીલ દાઝે;”
“હવે ના જોતો ચુકભોભિથી ભાગી,”
“અલ્યા ભોગવી છૂટ જે આવિ લાગી.” ૬
“કરૂં આજ હું કાળકેરે હવાલે,”
“પડયો રાય લંકેશને આજ પાલે;”
“મુંકે જીવેનો ના તને આજ ચુકે,”
“કરે વાર જો વિધિ શંભુ વિબુધે.” ૭
સુણી વેણ તે કાળઆધીન જાણ્યો,
હસી રામ કંઠે “અલ્યા મેં પિણાણ્યો;”
“તું મોટો શુરો જીજ્ઞાસુરિ ભારે,”
“ખરે સર્વ લોકો તુંથી છેક હારે.” ૮

રેલાવૃત.

“ઓળખિયો મેં તને, સત્ય તું રાવણરાણો;”
“મ્હાચુઝારિ જીજ્ઞાસુ, વાળિએ તને વખાણ્યો.” ૧
“સત્ય સત્ય છે સત્ય, તારિ પ્રભુતાઈ તમામ્ને;”
“બક માં કરિ દેખાડ, જેહ મનુષાઈ આમ્ને.” ૨
“બકીશ માં ખુધહીણ, નાશશે સુયશો તારા;”
“નીતિ પ્રીછિ કરૂં ક્ષમા, રાવણા મૂઢ બિચારા.” ૩
“પુરૂષ ત્રિવિધ પૃથ્વિમાં, શુલાખ રસાલ’ પનસ સમ;”
“એક પુરૂષપ્રદ એક, પુરૂષ ક્ષણપ્રદ હે મ્હાધમ.” ૪
“માત્ર લાગતાં ક્ષણ, એકને તો અવની માં;”
“એવા ત્રિવિધ પુરૂષ, જેમના શુણ્ની સીમા.” ૫
“કહે કરે નહિ એક, એક કરિ કહી ખતાવે;”
“કહે નહીં પણ કરે, એક છે એજ સ્વભાવે.” ૬
રામ વચન સુણિ કહે, હસી રણહઠિલો રાવણ;
“મને જ્ઞાન શીખવે, વેર કરતાં ન કંઈ પણ?” ૭
“હવે નિપટ રણમાંય, પ્રાણપ્રિય દુનને લાગે;”
“તું જાણ્યો રાવણો, મારવો સુજને ત્યાગે.” ૮
કહિ દુર્વચનો એમ, ક્રોધ કરિ રાવણરાણો;
વજ્રતુલ્ય અતિ કઠણ, છોડવા લાગ્યો ખાણો. ૯

૧. આપો.

વધુત્યાં વિવિધ પ્રકાર, કાળમણિધરશાં ખાણી;
દશે દિશા મહિ ગગન, ખાણુમય મુની પ્રમાણી.
અતિ રીશે અગ્નાસ્ત્ર, ખાણુ છોડ્યું રધુનાથે;
ક્ષાણમાં ખળિયાં સર્વ, સુરાસીનાં શર સાથે.
તિવ્ર શક્તિ અતિ તરલ, મૂકી રાવણે સન્નેરે;
ધાતિ આપિ અતિવેગ, કરતી સુસવાટા સોરે.
લક્ષિ છોડિયું ખાણુ, શક્તિને લેઈ સંગે;
આવ્યું રાવણુ ભણી, મુણી મુની અતી ઉમંગે.
કોટિક ચક્ર ત્રિશૂળ, મંત્રભણિ રાવણુ મૂકે;
અનાયાસ અવધેરા, ચુરો કરતાં નવ ચૂકે.
અક્ષળ થાય સહુ ખાણુ, કેમ! રાવણુનાં કહું તે;
ખળના જેમ મનોર્થ, અક્ષળ જાયછે સહુ તે.
અંતે શતશર શ્રેષ્ઠ, સારથીને ઉર માર્યા;
પડ્યો સમરિ પ્રભુ નામ, જેમણે સુરદુખ વાર્યા.
કૃપાધામ શ્રીરામ, ઉડાડ્યો તેને હેતે;
પરમ દ્વેષ ઉર અદ્યો, હરીને ઉમા હવેતે.
કવચ કાય કડકડે, વીરરસ પ્રફુલ્લ વપુએ;
આમ જાઈ ઉતપાત, વક્ર લોચનથી જૂએ.
યુધ વિરોધિ દ્વેષીત, નાથ રધુનાથ અમારે;
ભાથો ભિડિ કટિ કસી, દેવ હરખ્યા દિલ ત્યારે.
કર્યો ધનુષટંકાર, ધારરવ તેહ ઘણેરો;
મુણી જીવ ઉડિ ગયો, સર્વ મનુજદાકેરો.
સ્તબ્ધ જેમ હોય ના? ગયા વાયુએ ઝલાઈ;
ધન્ય રામ રધુનાથ, સર્વ સુરને સુખદાઈ.
મંદાદરિનું હૃદય, કંપિ ઉડ્યું ધ્વનિ મુણિ તે;
કચ્છપ પાણુ કંપીત, શેષાપિઠ સા'તો ખી'તે.
ડગે ધરણિ દ્રઢ તોય, સાત સાગર ખળભળિયા;
પર્વત પાત્ર્યા ત્રાસ, અચળ પાણુ થળથી ચળિયા.
દિગ્ગજ કરિ ચિક્રાર, રહ્યા અહિ મહિને દાતે;
કૌતક નિરખી હસે, દેવગણુ ગગન નિરાંતે.
તાણિ આતપર્યંત, કાળક્રોધ સંકેષે;
મૂક્યાં ખાણુ કરાળ, પ્રભુએ પૂર્ણ વિરોધે.
ઉડ્યાં શરો આકાશ, સર્પકુતકારક જાણ્યે,
દ્વંદ્વ યુદ્ધ મર્યું ઘોર, વિભુરગણુ વદન વખાણે.
આહ્યાં ખાણુ કરાળ, ઉડણુસર્પશાં અતીશે,
પ્રથમ સારથી અશ્વ, મારિ પાડ્યા મહિવિષે.
રથ અનર્થવત કરી, છેદિ દ્વજ પતાક છેલે,
ગર્ભ ઉડ્યો રાવણુ, હારિ ઉર મમત ન મેલે.

૧. કેસીરીતે.

- અન્ય રથે ચઢિ આપ, ઝંખવાણી પડિ ઝાઝા,
અસ્ત્ર શસ્ત્ર છોડતો, મૂકિ પછિ છેક મલાજો. ૧૦
- અક્ષળ જાય સહુ અસ્ત્ર, શસ્ત્ર નિજ શત્રુ સમાને,
૧૧ મેરે પ્રભુ શરસંગ, આપિ વાગતાં નિદાને.
- શાજ મન જેહનું, અપરદ્રોહમાં અતીશે,
૧૨ શ્રે શું તેનું સૃષ્ટિમાં! દખતાં કદિએ દીસે!
- તેમજ રાવણુતણે, અક્ષળ ઉદ્ધોગ બધો એ,
૧૩ રામવિમુખ રત કામ, દાઝતો અધિક દુખાએ.
- પછિ તો શૂળ પ્રચંડ, મૂક્યાં દશ દશશીશે,
૧૪ અશ્વ ચાર પાડિયા, પૃથિવમાંહે અતિ રીશે.
- તરત ઉડાડી અશ્વ, કોપિ રધુનાથક રામે,
૧૫ મૂક્યાં ખાણુ વિકરાળ, દશન પિશિ રાવણુસામે.
- રાવણુના શિરરૂપી, કમળવનનાં ચરનારાં,
૧૬ રામખાણુ ચાલિયાં, લક્ષિ તે દિશા જનારાં.
- દશ દશ શર મારિયાં, દશે શીશને દયાળે,
૧૭ ગયાં નીસરી પાર, આહ્યું શોણિત પડનાળે.
- જાય લોહિ વહ્યું તોય, વીર રાવણુનુપ ધાયો,
૧૮ ખાણુ કર્યું સંધાણુ, જાઈ પ્રભુ સન્મુખ આવ્યો.
- ત્રીશ તીર અતિ તિવ્ર, છોડિયાં રામ રૂપાળે,
૧૯ સભુજ શીશ દશ પૃથિવ, તોડિ પાડ્યાં તે કાળે.
- કાપતાંજ શિશ ભૂજ, થયાં વળિ નવીન ખીજાં,
૨૦ વળિ રામે ભુજ શીશ, હણ્યાં વળિ ઉપન્યાં ત્રીજાં.
- એમ વાર બહુ હણ્યાં, શીશ ભુજ પ્રભુએ રીશે,
૨૧ કાપે ત્યમ ઝટ વળી, નવાં થાયછે અતીશે.
- વળિ વળિ પ્રભુ કાપતા, શીશ ભુજ રાવણુકેરાં,
૨૨ કૌતકિ રામકૃપાળ, એહનાં કૃત્ય અનેરાં.
- શીર ભુજેએ સર્વ, રહ્યા નભપંથ છવાઈ;
૨૩ જાણે દિસે ઘણાક, કેતુ રાહુ દુખદાઈ.
- ૨૪

રાગ મારૂ.

- ૨૫ શીર બાહુ રૂપીરે ઝરતાં, ધાય ગગન અહીં તહીં ફરતાં;
દખી ધાય પ્રભુતાણાં તીર, ભુમી પડવા પામે ન ભુજશીર. ૧
- એક એક શીરે એક તીર, અસિ રાખે છેદેછે સધીર;
૨૬ ઉડે આકાશમાં એવી રીતે, શોભેરચના સુભગ કેવીતે. ૨
- કોટિ દિનકર કોપ કરીને, જ્યાં ત્યાં રાહુ ગ્રહે રીશ ધરિને;
૨૭ જેમ જેમ છેદે જગદીશ, દ્વેષ રાવણુકેરાં શીશ. ૩
- વધે મસ્તક અતિ તેમ તેમ, સેવ્યે વિષય વિવર્ધન જેમ;
૨૮ વિલોકી શીર ભૂજનું વધવું, દશમુખ કહે, “શું હવે ડરવું?

મૃત્યુ વિસરી જઈ મહાપાપી, રીશ અંતરમાં અતિ વ્યાપી;
મૂઠ ગરજ્યો મહા અભિમાની, ધાયા ધનુષ દશેયને તાણી. ૫
કોપ્યો રાણભીમીમાં લંકેશ, બાણે આચ્છાદ્યા અવધેશ;
ઘડી એક તો રથ પ્રયુક્ટો, ન વિલોકાય કાંઈ પડેશ. ૬
જાણ્યે ઘોર ધુમસમાં દિનેશ, ગયો હોય છુપાઈ વિશેષ;
હાહાકાર સુરો સહુ કરતા, દુઃખ પોતાને આંસુ ભરતા. ૭
જેનું જગદીશ એવું જ્યાડ, કોપી કોદંડ કર ગ્રહ્યું ત્યારે;
શરઆચ્છાદન સહુ ભેદી નાખ્યાં શિર રિપુનાં વળી છેદી. ૮
તે શિરોએ ગગન મહિ દીશ, લીધાં આવરી સૌ “હૃ મુનીશ;
ધાય આકાશમાં શીર અધિક, જયદ્વનિ કરિ ઉપજવે બીક. ૯
“ક્યાં સોમિત્ર મુગ્ધી વ કપીશ,” ક્યાં તપસ્વિ એ કૌશલધીશ?
“ક્યાં હાં રામ?” કહી શશિવૃંદ, ધાય આકાશમાં સાનંદ. ૧૦
જઈ મર્કટ ભાગી જાય, શીર તેમની પૂઠે ધાય;
બાણ સંધાણ કુર્યું રઘુભાણ, શીર વીંધી નાખ્યાં મુજાણ. ૧૧
શીર માળા ગ્રહી મહાકાળી, ટોળે ટોળાં મળી ખરદાળી;
શોણિત નદીમાં નાહી જાણ્યે, ચાલી સંગ્રામવડ પૂજવાને. ૧૨
પછી રાવણે સંપૂર્ણ ક્રોધે, છોડી શક્તિ પ્રચંડ વિરોધે;
ચાલી વિભીષણ સામી પ્રચંડ, જાણ્યે કાળનો વિકાળ દંડ. ૧૩
જઈ આવતી સનમુખ શક્તિ, તિવ્ર ધારવાળી યુત યુક્તિ,
આર્તપીડહરણ પ્રયુક્ટે, વિદે સંભાર્યું ત્યારે વડે. ૧૪
રાખ્યો પાછળ પોતાની રામે, વિભીષણને રણસંગ્રામે,
થઈ સનમુખ શક્તિ સતેજ, ઝાલી લીધી હૃદય રામેજ. ૧૫
શક્તિ વાગ્યે મુઠ્ઠાગત રામ, સુર શોચ કરેછે તમામ,
નારાયણ તો કરે નરલીલા, વાગે સુરને વિકળતાની શીલા. ૧૬
પ્રભુ રાણભીમીમાં શ્રમ પામ્યા, જાણી વિભીષણ ધાયા સામા,
કરી ક્રોધ ગદા ધરી ખેશ, લીધો સનમુખ વીર લંકેશ. ૧૭
“હીણ ભાગી હે શઙ મતિમંદ, પર દ્રોહમાં માને આનંદ,”
“સુર મુનિ નરનાગને સર્વે, કર્યા નિજ વિરોધી બળ ગર્વે.” ૧૮
“સાદર શિવને ચઢાવ્યાં શીશ, એક એકનાં પામ્યા અતીશ,”
“તેહ કારણે હજી સગી રાજ, રામ બાણથી ઉગર્યો છું આજ.”
“હવે કાળ તારો શીશ તારે, નાચ્યોછે જાણને નિરધારે,”
“રામ વિમુખ હે શઙ દશમુખ, રહાય સંપતિને વળિમુખ.” ૨૦
“કહી એવું લક્ષ્મિ ઉરમાંજ, કર્યો પ્રૌઢ ગદા ધા ત્યાંજ,”
વીર બંનેનું યુદ્ધ વખાણ, મુણે મુનિજન મન કરી શા’ણ. ૨૨

ભુવંગી છંદ.

કર્યો ઘોર ધા ઊરમાંહે ગદાનો,
પડ્યો પૃથ્વીમાં લાગતાં લંકરાણી;

દશે મસ્તકોથી ઝરે રક્તશેર, ૧
ઉડ્યો જાગિ સંભાળિને રીશભેર. ૧
લિધો વીર સનમુખને મૂખ ખીદ્યું,
લયોખંધ આવ્યા ઉભે બ્રાત ભિલ્યું;
મહા મલ્લ બે શક્તિશાળી વડેશ,
હણું એકને એક થેને નમેશ. ૨
રઘુનાથકેશ બળે ગર્વશાળી,
રૂડા જે વિભીષણ રીતી રૂપાળી;
નથી અસ્ત્ર મારો કશી ગાણતરીમાં,
સદા સ્હાય જેને પ્રભુ ગૂણસોમા. ૩
ઉમા રાવણાનુજ તે રાવણાને,
શું સનમુખ જઈ શકે કોદિ ધ્યાને?
ભિડે કાળતુલ્યે હવે રામસ્નેહી,
પ્રભુના પ્રભાવે સમો વજ્રદેહી. ૪
દિઠો રાવણાનુજને ભારી થાક્યો,
ગિરિ લેઈ માર્તિ ધાયા મુખાંકો;
હણ્યાં સારથી રથને અશ્વ સાથે,
હૃદે ભાગિ નાખ્યું વળી મારિ લાતે. ૫
ઉભો થૈ રહ્યો સ્તબ્ધ તે તેટલામાં,
ગયો રાવણાનુજ શ્રીરામસામે;
પછી રાવણે હાક દઈ કપીને,
કર્યો ધા ગદાનો શિર ફેરવીને. ૬
મસારી સ્વલંગૂર આકાશ ચાલ્યો,
વિલોકી જતો રાવણે ઝટ્ટ ઝાલ્યો;
ભિડ્યો વીર આકાશ લંકેશ સાથે,
મહા શક્તિશાળી રઘુનાથ માથે. ૭
લડે યુગ્મ ભિલ્યુ નભે પૂર્ણ ક્રોધે,
વળી લક્ષ્મિ લક્ષ્મિ ઉભે લાગ શોધે;
હણું એકને એક દે હાક હોડે,
અમરબંધિના બંધ ચીશો વછોડે. ૮
કરે પ્રૌઢ પાખંડ તે જર અઝે,
લડે વીર બે અસ્ત્ર કેવા વિરાજે?
લડે અંજનાદ્રી અને મેરૂ જાણ્યે,
ચડ્યાં ચાક ખ્રાંડ સૌ તેહ ટાળે. ૯
બળે બુદ્ધિએ દૈત્ય પાડ્યો પડે ના,
કશો મર્મ તેના કપીને જડે ના;
પ્રભુ ઊર સંભારિને તેહ વારે,
કપી મુદ્ધિકા પ્રૌઢ તેને પ્રહારે. ૧૦

૧ લોહિની ધારા.

પડ્યો ધણિએ ધીબ લંકેશ ત્યારે,
હાંને વળી તે લડે નેર ભારે;
નહીં એકને એક છતી શકે કો,
હોને શક્તિશાળી સમાણાજ લેખો.
હનુમંત અત્યંત નેરે પ્રહારે,
ન એથી રિપુ હાર ખાએ લગારે;
મિછી થાકિયો કીશ ધાયા સકોપે,
ભયંકાર ભાલુ વઘૂટયાં સચોપે.
પરંતુ મહા યુદ્ધ ઉન્મત એવો,
ન સુણ્યો દિક્ષો રાય લંકેશ નેવો;
કપી ભાલુના સુભટો શક્તિશાળી,
રણે રાણિ નાખ્યા બધા આલિ આલી.

દોહરો.

પ્રચંડ નિજલુખળ વડે, કપિ ભાલુને સંક્રાધ,
રોજિ નાખતો રણવિષે, વિશેષ જણવિ વિશાધ,

રોળાવૃત.

જેઈએલું જગદીશ, કીશ સહુને પડકાર્યા,
ધાયા તે રણધીર, વીર અતિ રિશના માર્યા.
કપિદળ પ્રબળ વિલોકિ, આવતું નૃપ લંકેશ,
કયું પ્રગટ પાખંડ, મહા માયાવે વેશે.
થયોજ અંતર્ધાન, એક ક્ષણતો એ વારે,
પછિ નિજરૂપ અનેક, ખળે પ્રગટયાં બહુ ખાર.
રઘુવરના દળમાંય, નેટલાં રિછ કપિ લેખે,
રાવણ ખણુ તેટલા, પ્રગટ જ્યાં ત્યાં સહુ પેખે
કપિઓએ દશશીરા, પ્રગટ નેયા બહુ જ્યારે,
ભય પામી ભાગિયા, તરત જ્યાં ત્યાં સહુ ત્યારે.
ધીર વાનરા તેય, ધીર ધરિ શકે ન ઉરમાં,
“ત્રાહિ ત્રાહિ રઘુવીર, ધાવ લક્ષ્મણ તમ શુરમાં.”
દશો દિશે દશશીરા, કોટિ ધાયછે સંક્રાધે.
ગર્જે ઘોર કઠોર, ભાલુ કપિ શુરને શોધે.
ડર પામી દિલ દેવ, ભાગિ ચાલ્યા સહુ એપે.
“તને છવની આશા હવે રાવણના કોપે.”
“માત્ર એક રાવણ, છતિયા સર્વ મુરોને,”
“હવે થયા બહુ જુઓ, શૈલધર સંભાળોને.”
એના સંશય રહિત, માત્ર મુનિ જ્ઞાનિ શંભુ વિધિ.
પ્રભુમહિમાની રીત, જેમણે આદ્યથિ પ્રિછિ લિધિ.

જણિછે મન જોહ, રામ પરતાપ રૂડેરો,
તે નિર્ભય નિજ હૃદય, પ્રીછિ છળ રાવણકેરો. ૧૧
કપિઓએ તો સત્ય, માનિયા રિપુ રાવણ સહુ,
વ્યાકુળ થઈ દળ સંકળ, ભાલુ કપિઓ ખી'તા બહુ. ૧૨
ભયાતૂર ભાગિયા, રામ ભણિ જ્યા લપાઈ,
“સુણો મુની રાવણની, રામ સામી હંલકાઈ,” ૧૩
મહાવીર હનુમાન, નીલ નલ અંગદ આદી;
અતિશે રણવાંકડા, આદિથી નહીં પ્રમાદી. ૧૪
તેતો લાગ તપાસિ, નેર આજે રણગૂઝે;
કોટિ કોટિ રાવણા, આલિ રોજે તન ધૂને. ૧૫
સમર ભયંકર ધીર, વીર નરસિંહ સ્વરૂપે;
રાવણ પાણુ મન સભય, એમનાથી દુર ધૂપે. ૧૬
સુરગણ ને કપિ સર્વ, દેખિ વ્યાકુળ હસિ રામે;
એક ખાણુ મારિને, હણ્યા દશશીરા તમામે. ૧૭
પ્રભુએ ક્ષણમાત્રમાં, પ્રાઠ માયા સહુ કાપી;
જ્યમ રાવ હૃદય વિલોકિ, તિમિર નાશે તન તાપી. ૧૮
દેખિ એક લંકેશ, સુરગણ હૃદ્યા રનેહ;
પુષ્પવૃષ્ટિ કરિ પ્રાઠ, રામપર પ્રકુલ દેહે. ૧૯
હાલિને લુજદંડ, ફેરવ્યા કપિ સહુ રામે;
કયા સર્વ તવ તરત, હોસિલા હરિશો હામે. ૨૦
પ્રભુનું ખળ પામિને, ભાલુ કપિ ધાયા રણમાં;
સંજેર કદિને ચપળ, આવિયા રિશ ધરિ મનમાં; ૨૧
સ્તુતિ કરતા સુર સર્વ, દેખિ દશશીરા સંકોપે;
ધાયા અતિ રણધીર, ગગન મારજે સચોપે. ૨૨
“વાંચ્છો છો મુજ મરણ, અહો શઠ કળ લો તેનું;”
સુણતામાંજ સલીત, મુખ હડી ગયું સર્વેનું. ૨૩
કરતા હાહાકાર, ભાગિયા સુર ભય પામી;
“જશો કયલાં તમ હવે? મારિ આગળથી હરામી. ૨૪
સુર સશોક ખાપડા, પુઠે જોઈ રાવણ પડિયો;
દેખિ એલું સુરકુખ, મુખે અંગદ ગડગડિયો. ૨૫
શુર અંગદ જઈગગન, પાટું હણિ ધરણિ પછાડી;
ઉતાવળો વળિ આપ, ઉભો પ્રભુમૂખ અગાડી. ૨૬
હડ્યો વળી સંભાળિ, રાય રાવણા સચોપે;
ગરજ્યો ઘોર કઠોર, કેશરી રવથી કોપે. ૨૭
કરિને પ્રબળ પ્રચંડ, ચઢાવી ચાપ દશેને;
બહુ વરષાવે ખાણુ, મરણના ડર નથિ જેને. ૨૮
કયા સંકળ વ્યાકુળ, સુભટ ધાયલ કપિદળના;
હરખે નિજખળ દેખિ, જુઓ મુનિ મનોર્થ ખળના. ૨૯

હરિમીત છંદ.

તવ કોપ કરિ લંકેશના વિશ ભુજ દશશિશં જોરથી,
સંધાણિ શર કાપ્યાં કૃપાળે આપબળ અંકોરથી;
કાપ્યાં વળી ફરિ ભુગિયાં જ્યમ, પાપ તીરથમાં કર્યા,
શર તાણિ તેપણ કાપવાને, અવધપતિએ આદર્યા. ૧
શિર ભૂજનું વધતું વિલોકી, મુરરિપુતણુ આ રીતે,
કપિ ભાલુએને કોપ વ્યાપ્યો, શું કહું સમજવિતે;
“મરતો નથી હું મૂઠ શિરભુજ, કાપતાંય સમુજથી,
ધાયા વિચારી ભાલુ કપિઓ, કોપિને કહું તે કથી. ૨
વાળીતનુજ રણવાંકડો વળિ, વીરમૃત વાયુતણા,
નળ નીળ દિવિદ મયંદ બળિયા, મારવા રિપુને ઘણો;
કર વૃક્ષ ગિરિ ધરિ જોર કરિ, કરતા પ્રહાર અપાર એ,
અહિ તેજ ગિરિ તરૂં આવતાં કર, મારતો કપિનેજ તે. ૩
રિપુકેરૂં વધુ નખથી વિદારે, એક કપિ બળઅંકુરે,
વળિ એક પાટુપ્રહાર કરતો, ભાગિ ચાલેછે દુરે;
પછિ નીળ નળ અતિચપળ, કુદિરિપુ શીશપર ચઢિયાશુરા,
લાગ્યા વિદારણુ ભાલ નખથી, પ્રૌઠ પરતાપી પુરા. ૪
ઝરતું રૂંધિર અવિલોકિ રાવણ, કોપ કરિને કારમો,
ભૂજ પ્રસારી આલવા કપિ, સાંભળો મુનિજ તમો;
આદ્યા ન જાય મહા ચપળ કપિ, શીશપર કરતા મુખે,
જાણ્યે ઉભય મધુકર કમળવન, રમણ કરતા નિજરૂંખે. ૫
પછિ કોપિ કુદિ કપિ બેયને ત્યાં, ઝાલિ લીધ મુઝારિએ,
ધરણી પટકતાં ભૂજ મરડી, ભાગિયા બળ ભારિએ;
વળિ કોપિ દશ કોદંડ કર લઈ, તિવ્ર શર સંધાણિને,
ઘાયલ કર્યા કપિ ખાણુમારે, શીશ અંતર આણિને. ૬
હનુમાન આદિક સરવ કપિને, છેક મુચ્છિત ત્યાં કરી,
ઉર પામિયો અતિ હર્ષ પામી, બળ પ્રદાષતાણું જરી;
અવિલોકિ મુચ્છિત સર્વ કપિને, કોપ આણી કારમો,
રણધીર ધાયા ભાલુપતિ ત્યાં, જાણિ નિજ આવ્યો સમો. ૭
નિજસંગ ભાલુ કરાળ સમ બહુ, ગિરિ તરૂં ધારી ઘણા,
પડકારી રાવણને હણેછે, જોરમાં કરી છે મણા ?
બળવાન રાવણ જોઈએતું, ક્રોધવંત થયો દિસે,
અહિ પાય ધીમ પછાડતો મહિ, ભાલુભટ બહુને રિશે. ૮
નિજદળતણા બહુ ઘાણુ વળતો, જામ્બુવંતે જોઈને,
કરિ કોપ પાટુ પ્રહાર કીધો, હૃદયમાં ભૂંતદ્રોહિને;
ઉર લાત ઘાત પ્રચંડ પડતાં, વિકળ થઈ રથથી ઢળી,
અહિ ભાલુ વિશ કરકમળમાં નિશિએ વસ્યા જાણ્યે અલી. ૯

મુચ્છિત વિલોકી તેહને રિશ આણિ અતિશે અંતરે,
કરિ પદ પ્રહાર અપાર ક્રક્ષપ, રામપાસે પરવરે;
પડિ રાત્રિ જાણી ધાલિ રથમાં, સારથીએ તે કણે,
ધર આણિયો નૃપ રાવણાને, કષ્ટ પામી કણકણે. ૧૦

દોહરા.

મુચ્છીગત કપિ ભાલુઓ, સહુ આવ્યા પ્રભુપાસ,
રાવણને સહુ નિશિચરો. ઘેરિ રદ્યા મહા ત્રાસ. ૧
ત્રિજટાએ તે રાત્રિએ, પરવરિ જનકિ પાસ,
સમજવો કહિ સહુ કયા, શુણી જનકી ઉદાસ. ૨
શિર ભુજ વધતાં સાંભળી, રાવણતણાં અધીક;
ત્રાસ પામિ સીતા ઉરે, બહુધ્રા લાગી બીક. ૩
વદન મલિન વૈદહિનું. ઉપજ મન ચિંતાય;
ત્રિજટા પ્રત્યે જનકી, બોલી તવ મુનિરાય. ૪

રામ રામગ્રી.

“વૈદાભ વનમાં વનવસ” જ્યેષ્ઠાળ.

“સાંભળ ત્રિજટા માવડી, શું થશે હવે રહેજ?”

“કે’તી નથી કયમ તું મને? કુઃખ મુજને દહેજ”

સાંભળ. ૧

“કોણ પ્રકાર કરો હવે, મરશે રિપુ મેર;”

“વિશ્વને દુષ્પદાતા છે વડો, કાળો કરનારો કેર.”

સાંભળ. ૨

“રામબાણે શિર કાપિયાં, મુવો મરતો ન તોય;”

“વિપ્રિત વિધિનાં ચરિત્ર એ, જ્યારે વિચારે જોય,”

સાંભળ. ૩

“મારાં અભાગ્યે માવડી, એને છવાડે આજ;”

“હરિપદકમળવિચોગણી, રહું જોઈ સદાજ.”

સાંભળ. ૪

“જેણે કૃત્રિમ કરી કનકનો, દેખાડ્યો મૃગ દિવ્ય;”

“હું પણ તે દૈવ છે રૂંચ્યો, લેશે આખર જીવ.”

સાંભળ. ૫

“જે વિધિએ વેઠાવિયાં, કુઃખ કુઃસહ છેક;”

“કે’વરાગ્યાં દાના દિયરને, કટુવચનાં અનેક,”

સાંભળ. ૬

“રઘુપતિવિરહનાં વિષભર્યાં, તિવ્ર ખાણા અપાર;”

“તાકી તાકી તનમન વિધ્યું, મારી મુજને માર.”

સાંભળ. ૭

“એવાય દુખમાં જે પ્રાણને, રાખે તનમધ્ય દૂર;”
“તનેજ એજ વિધિ પિઠચો, છવાડે છે જરૂર.”

સાંભળ ૮

“હાય હવેતા વેરણુ વિધિ, મને દે પિઠચા મળું;”
“કાંતિ કૃપાળના ચરણમાં, આહી પોચાડ-શણું.”

સાંભળ. ૯

“વેઠયે ધણા દિન વીતિયા, વાલાકેરા વિન્નગ;”
“મરી રે હવે મારી આવડી, વણુ માર્યે સરોક.”

સાંભળ. ૧૦

કરવા લાગી એમ બહુ વિષે, વેદહી વિલાપ;
સુરતી કરી કરી સ્વામિની, પ્રાઠ કરિ પરિતાપ.

સાંભળ. ૧૧

રામ ધનાશ્રી.

સાંભળી અતિ દુખાણી થઈ ત્યાં, ત્રિજટા નિજ મનમાંયજ,
“સાંભળ હે રૂડી રાજ કમારિકા, કલેશ કરિશ નહિ કાયજ;”
“હૃદયવિશે શર લાગતાં ઝટ, મરશે રાક્ષસાધીપજ,”
“પાર નથી હવે આવી પડચો રિપુ, મૃત્યુતીર સમીપજ.” ૧
“એના હૃદયમાં રાખિવનેત્રી, સીતા વસેછે સુણેજ,”
“તે નિમિત્ત ઉરમંડળ ભેદ ન, સ્વામી તારો સહુણેજ;”
“એના હૃદયમાં સીતા વસેછે, સીતાહૃદય મમવાસજ,”
“મારા ઉદરમાં ભુવન અનેક છે, લાગતાં શરે નાશજ.” ૨
“શી રીતે શક વીંધી રિપુશીર,” પ્રભુ મન એવો શોચજ,
“દુખ ન ધરિશ મારી ડાહી સખિ તું, સર્વતજ સંકોચજ;”
સુણતાં એવું વચન સાનુકળ, ત્રિલોકમોહિની સીતાજ,
હર્ષ વિષાદ વિવશ હરિવદની, અંતર સભય અભીતાજ. ૩
ત્રિજટા વળી એવું અવિલોકી, સુંદર વચન સુણાવેજ,
“સાંભળ સુંદરી મરશે હવે રિપુ, સંશયતજ સુણી હાવેજ;”
“શીર કાપતાં કાપતાં કોષે, વિકળ થશેજ વિશેષજ,”
“વિસરી જશે તારું ધ્યાન હૃદયથી, ત્યારેજ એ લંકેશજ.” ૪
“તે પછી રઘુનાથ સંકેષે, રાવણકેરા ઉરમાંજ,”
“મારશે કાઠડ ચઢાવી, શર અતિશય શુરમાંજ;”
એવું કહી બહુ વિધિ સમજાવી, સીતાજને સપ્રેમજ.
ત્રિજટા પછિ નિજ ભુવન સિધાવી, આહિ ચિતમાં ક્ષેમજ. ૫
કામળ પ્રભુનો સ્વભાવ સંભારી, વિરહાતુર વેદહીજ,
ફસહવ્યથા એ ક્યમ સહિજ એ? સંભારી રામ સનેહીજ,
નિશા દિવસ શશિ ભાનુ સુખદેજ, તેને ઉવેજે તપીનેજ,
યુગસમ એક નિશા થઈલાગી, વેગે વિતે ન દુખાણીનેજ. ૬

મનમાંને મનમાં મૃગલોચની, વિધવિધ કરતી વિલાપજ,
એવી રીતે અવનીભ અંતરમાં, વિરહે દુખાણી અમાપજ;
જ્યારે વધે બહુ વિહંતણે ઉર, દારૂણદાહ સીતાનેજ,
કરક્યાં વામ ભુજ લોચન વળિ, સ્વભાવિક મુખ જાણેજ. ૭
શુકન વિચારી સીતા સરસ તે, ધીરજ હૃદય ધરેછેજ.
“મળશે હવે મને પ્રાણ પ્રિયાતમ,” હૃદયના એ કરેછેજ;
અહિયાં મધ્યનિશા સમે જાગ્યો, મહા બળિયો ભંકેરાજ,
નિજ સારથીને ખીજવા લાગ્યો, કૃતાંતસમ કરી વેશજ. ૮
“હે સારથી શઠ છોડાવી મુજને, રણભોમી રઠિયાળિજ,”
“ધિક્ક ધિક્ક અધર્મિ તુજને, મૂઠ કુણ્ડિશાળીજ;”
પાય પડી તે સારથીએ તવ, વિવિધ વિધિ સમજાવેજ,
ખાત:કાળમાંરથચઢીરાવણ, રણસન્ન્યુષ ધાતો આવેજ. ૯

રામ માફની ચોપાઈ.

સુણી આવવું રાવણકેરું, કપિદળ ખળભળિયુ ઘણેરું;
ગિરિ તરૂં જ્યહાં ત્યાંથી ઉપાડી, ધાયા કેશરીરવ મુખ ત્રાડી. ૧
ધીર વાનર ભાલુ કરાળ, અજ્ર ઊછળી દેતા ફાળ;
અતિ કોપી પ્રહાર કરેછે, દૈત્ય રણુથી પાછા ઓસરેછે. ૨
દૈત્યદળને નાખી વિખેરી, લીધો રાવણને પછી ધેરી;
મહા ધીર કપિ ભાલુ ભટ્ટ, શુરા લડતા ધરી નિજ વટ્ટ. ૩
દશે દીશાથી સામટો મારો, શું કરે રાવણ ત્યાં બિચારો?
નખધાત કરીને અતીશે, કયો વ્યાકુળ રાવણ રીશે. ૪
દખી કપિદળનું ખળ ભારી, રાય રાવણ મનમાં વિચારી;
અંતર્ધ્યાન થયો પળવાર, કરવા માયાતણો વિસ્તાર. ૫
જ્યારે પ્રાઠ કર્યું પાખંડ, થયા છવ પ્રગટ પરસ્પંડ,
ભૂત પ્રેત પિશાચ વૈતાળ, કર શર ધનુ ધરિયાં કરાળ. ૬
ચોગણીઓ પ્રગટ અગણીત, એક કર ગ્રહાવાળ અમિત;
ખીજ હાથમાં નરનાં કપાળ, ધાતી આવતી દેતી ફાળ. ૭
કરી સત્વર શ્રેણિત પાન, નાચે રાચે કરે ગાન તાન;
“ઝાલો મારો” વદે ગિરાઘોર, ધ્વનિ પૂરી રહિ ચારે કોર. ૮
ધાઈ ખાય વદનને વિકારી, કપિ સકળ ત્યારે છુટયા નારી;
જાય જ્યાં લાગી ભાલુ કપીરા, દુખે કરિને મુખે પાડી ચીરા. ૯
ત્યહાં અગ્નિ વરસતી જોતા, આશ ઊગરવાની જોતા;
ભય વ્યાકુળ દળ કપિ ભાલુ, સુણ ઉમયા ચરિત્રસાળ. ૧૦
વળી વરસવા લાગી રેતી, થવા કપિદળકેરી કુજેતી;
પૂરી હાર કપીને પમાડી, રાવણ ખોખાઈ હરિરવ ત્રાડી. ૧૧
લક્ષ્મણ ને મુગ્રીવ સમેત, થયા વીર સકળ ત્યાં અચેત;
હાય રામ હા હે રઘુનાથ, કહિ સુભટ ખંખેરે હાથ. ૧૨

એ રીતે સહુનું ખળ ભાગો, કર્યું કપટ મરણ ખીક ત્યાગી;
 કર્યા પ્રગટ કોટિક હનુમાન, પ્રાઠ લેઈ તે ધાયા પાષાણ. ૧૩
 તેમણે જઈ ઘેર્યા રામ, ચોગરદમ કરિ સેન્યાભિરામ;
 “મારો જાલો રખે ભાગીભય,” હંચુરકોપાડી મારવાધાય. ૧૪
 દશે દીશા હંચુરથી વ્યાપ્ત, પ્રભુ તે મધ્ય માયા પ્રાપ્ત;
 શ્યામ સુંદર તન રામકેરૂં, શોભેછે તે મધ્યે ઘણેરૂં. ૧૫
 હંદ્ર ચાપ એનેકનું એક, વારિતુંગ તમાલ વિવેક;
 દીઠાં સુરતાણાં હૃદય તેવાર, હર્ષ ખેદ વિવશ છે અપાર. ૧૬
 એકબાણિ નિમિષમાં રામે, હરી માયા બધી નિજહામે;
 માયારહિત થયે લાલુકીશ, ઉર હરખી આણી વળી રીશ. ૧૭
 ગિરિ તરૂં કર અહિને અધીક, કર્યારણ બોમીલણિ તણખીક;
 બાણ છોડે અધિક રામરાય, શિશુ ભુજ રાવણનાં છેદાય. ૧૮
 પડયે ધરણીવિશે થાય સ્ફોર, ચીરાશણ પડે ચારેકોર;
 શ્રીરથપતિરાવણ કેરૂં, રણચરિત્ર સુખદ ને ઘણેરૂં. ૧૯
 શતશેષ શારદ શાસ્ત્રવેદ, કોટિ કલ્પલગી ગાય બેદ;
 તોય પાર ન પામે લગાર, મતિ કવિની ત્યાં મંદ અપાર. ૨૦
 ગાઠ તેના સુભગ ગુણ કાંક, યથામતિ કવિજન હું રાંક;
 જેમ નિજ ખળમતિ અનુસાર, ઉડે મચ્છર અબ્રમોઝાર. ૨૧

દોહરો.

જેના પ્રભુએ ન્યાહરે, સુરમુનિ વિકળ વિશેશ;
 કાપ્યાં શિર ભુજ વાર બહુ, મરે ન ભટ લંકેશ. ૧
 કાપે શિર ભુજ વળિ નવાં, વધે બહુ એ વાર;
 કરતાં ભોગ મદન વધે, જનને જેમ અપાર. ૨
 મરે ન શત્રુ રાવણો, અધિક થયો આયાસ;
 જ્યંતિ વિભીષણ સાચુ પછિ, રથનાથે સઉદાસ. ૩
 જેની ઇચ્છા માત્રમાં, મરે કાળ મહા કાળ;
 કરે પરિક્ષા પ્રીતિની, ભકતનિ તેહ દયાળ. ૪
 “સુણો ચરાચર સ્વામિ તમ,” કહે વિભીષણ કેણ;
 “પ્રાણપાળ રથલાલજી, સુર મુનિને સુખદેણ.” ૫
 “નાલિકુંડમાં સર્વદા, રહે સુધા ભરપૂર;”
 “છવે નાથ તે બળ પડે, રાવણનૃપ મહા શૂર.” ૬
 સુણતાં વિભીષણનાં વચન, કરૂણાધામ કૃપાળ;
 હરખી કર કોદંડ લઈ, ચઢાવ્યું બાણ કરાળ. ૭
 અશુભ થાય ઉત્પાત બહુ, રૂએ સ્થાન ખર વ્યક્ત;
 બોલે પંખિ અશુભ બહુ, આર્તવાણિ ઘણિ જક્ત. ૮
 પ્રગટ ઘણા પેખાયછે, જ્યાં ત્યાં કેતુ અકાશ;
 દશ દિશિ દાહ વજ્રટિયો, અંતર સર્વ ઉદાસ. ૯

ચોગ પર્વ વણ રવિતાણાં, અહણ થાયછે ધોર;
 અશુભ એકું કહું શું ગણી, જણાય ચારે કોર. ૧૦
 મંદોદરિનું હૃદય તવ, બહુ થરરર કંપાય;
 પ્રતિમા પૃથ્વીપર પડે, નેત્રે આંસુ ભરાય. ૧૧
 વજ્રપાત અતિ થાયછે, પ્રલયવાયુ બહુ વાય;
 હગમગ ધરણી ડોલતી, જન મન સ્થીર ન થાય. ૧૨
 વર્ષે વાદળ ચઢી ચઢી, રૂધિર વાળ રજ માંસ,
 અશુભ એકું કો ગણિ શકે, રાવણકેરો નાશ. ૧૩
 અતિ ઉત્પાત વિલોકિ સુર, નર મુનિ સિંધ સુખાણ;
 વિકળ અવસ્થાએ ભણે, જય જય જય રથુભાણ. ૧૪
 સમય જાણિ શ્રીરથપતી, કર કોદંડ કરાળ;
 ચઢાવિ બાણ ચઢાવિયાં, જાણ્યે મણિધરકાળ. ૧૫
 તાણિ આતપ્યંત ધનુ, અતિ અંતર ધરિ રીશ;
 મૂક્યાં જોર કરી મહા, ગણિ શર એકત્રીશ. ૧૬
 બાણ છુટયાં રથુભાણનાં, જાણ્યે કાળ કૃણીશ;
 સુણો ઉમા તે સમય અતિ, કોપિત કૌશલધીશ. ૧૭

શોળાવૃત.

એક શરે એ સમે, નાલિ શિશ શોષી લીધાં;
 ખીજ શરે સરોષ, સર્વ ભુજ ખંડન કીધા. ૧
 શિર ભુજ લંબને સંગ, ઉભય શર ચાલ્યાં જોરે;
 શિર ભુજ વિના કંબધ, પૃથ્વીપર નાચે કોરે. ૨
 ધડ પૃથ્વીપર ધસે, ધાય દળભણી સચોપે;
 બાણે કરિ બે ભાગ, કર્યા રાઘવે સકોપે. ૩
 ધોરરવે કરિ ગાઠ, ગર્જના મરતી વારે;
 “કયહાં રામ રણમાંય? મારું હું મ્હોકમ મારે?” ૪
 પડતાં ડોલી પૃથ્વી, ખળભળ્યા સાગર સાતે;
 સ્થિર નદીયાનાં નીર, અચળ ચળ એ ઉત્પાતે. ૫
 દિગ્ગજ કરિ ચિત્કાર, સમય ચોગરદમ ધાચે;
 રવિરથ પાચો ક્ષોભ, સ્ફોર ધ્વનિનો ન સમાચે. ૬
 પડયો પૃથ્વીપર ધીબ, ભાગ બે થઈને ભારે;
 હેલે ચાંપિ કપિ ભાલુ, સુભટસમુદાય વધારે. ૭
 મંદોદરિ આગળે, શીશ ભુજ મૂકી શાણાં;
 ચાલ્યાં જ્યાં જગદીશ, શરો ભાચેજ સમાણાં. ૮
 દખી કૌતક એકું, કુંદલી દેવ વગાડે;
 “જય જય જય રથનાથ,” પ્રભુને સુખ પમાડે. ૯
 તેજ તેનું રથવરે, સમાવ્યું નિજમુખ સ્નેહે;
 એકું દખિ શિવ બ્રહ્મા, થયા બહુ પ્રફુલ્લ દેહે. ૧૦

જય ધ્વનિ સહુ પ્રજ્ઞાંડ, ભરીપુરિ રહી અતીશિ;
 “જય રઘુનાયક રામ, પ્રબળ બુદ્ધિ દીસે.”
 સકળ સૂર મુનિવૃદ્ધ, સુમન સ્નેહ વરસાવે;
 “જય કૃપાળ જગદીશ, ભક્ત કુખહારી ભાવે.”

ચુકકાંડ છાંદ.

“જયતિ જય જગતપતિ, અમિત ગુણ બધા અમિત,
 સુર સહિત સકળ વદિત વડેરા;
 “જય કૃપાધન સઘન, દલન ખળદેવ્યદળ,
 મદ પ્રમથનાર મનુજદેવરા.
 “કાર્ણુલિક શ્રીરમણ, હરણ કુખ કરણ સુખ,”
 તરાણુતારણ વિદારણ વ્યથાના;
 એમ સુર સિદ્ધ મુનિ, સર્વ ગંધર્વ ઉર,
 હર્ષ પાઝ્યા સુખે સર્વથાના.
 સુભગ સમરાંગણે, અગ અવધેશનું,
 કોટિ કંઠધેનો દર્પ મોડે;
 વીરરસમય વિભુ, સઘન ધન વરણ વક્ર,
 કવચમાં કાય ના માય કોડે;
 શિરજટા મુકટ શુભ, પ્રકુલ કુલ મધ્ય મધ્ય,
 મનહરણ નયનસુખપ્રદ પ્રમાણે;
 નીલ પરવત ઉપર, દામની ધુતિ સહિત,
 દિવ્ય તારા રહ્યા શોભિ બાહ્યે.
 દિવ્ય બુદ્ધિ દય, કહણ કોદંડ શર,
 ફરવેછે દનિ તેનિ થાતી;
 રક્ત છાંટા ઘણાં, શરિર શોભી રહ્યા,
 કવિથી તેની ન ઉપમા કથાતી;
 જેમ બહુ પ્રેમિયો, હાય લીલામણી,
 તરૂં તમાલે મહા મોજમાંહે;
 એહ શુભ રૂપતણા, વંદનિક ધન્ય જન,
 શીવરાકર કહે મન ઉચ્છાહે.

દોહરા.

કૃપાદ્રષ્ટિની વૃષ્ટિ કરિ, હરિ મારે ધરિ હેત;
 અભય કર્યા સુર સર્વને, “જય પ્રભુ કૃપાનિકેત.
 હૃદય હર્ષ કપિ ભાલુને, થયો તે ન ચિર થાય;
 હર્ષચમકસ્થિતિ તો પછી, કવિથી કયમ વરણાય;
 સુણો હવે તમ શૈલજન; રામચરિત્ર રસાળ;
 રામન સર્વ સંતાપને, વિચારિ દ્રઢ ધર વાંલ.

જેમાં પતિ શિર જ્યાહરે, મંદોદરિએ નેત;
 ૧૧ ખસિ પડિ ધરણીપર વિકળ, મુચ્છિત સતી પવિત્ર. ૪
 અન્ય યુવતિયુથ રોતિયો, ઉઠી ધાતિ સઉદાસ;
 ૧૨ તે સહુ ઉપાડિ તેહને, આણી રાવણપાસ. ૫
 પતિગતિ દેખી પદમણી, પ્રાઢ કરે પોકાર;
 છુટે કેશ નહિ દહનું, દિલમાં ભાન લગાર. ૬
 છાતી કટે બહુ વિધિ, રૂએ વખાણિ પ્રતાપ;
 “હાય હાય મમ પ્રાણપતિ, આમ યુ પોઢયા આપ?” ૭

રામ ચરણ.

“અરે કોણ આદમી એવોર” એ કાળ,
 “પતિ પ્રાણવલ્લભ મારાર, થયા શા હાલ તમારાર. ટેક.
 “નાથ તમારા પ્રાઢ મેખળથી, ધ્રુવતી ધરણી સદાય;”
 ૧ “તેજ વિહીન અનળ શશિલાનુ, આખા જગતને જણાય.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૧
 “શેષને કચ્છપ સહિ નવ શકતા. મસ્તક ઊપર ભાર;”
 “તે તન આજ પડ્યું આમ પ્યારા, હેક બળી થઈ ધાર.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૨
 “વરૂણ કપેર પવન પાકશાસન, વીરતણા અન્ય વીર;”
 “તેપણ રણ સન્મુખ થઈ વ્રમથી, ધારી ન શકતા ધીર.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૩
 ૨ “નિજ બળથી કાળ જમ સરખાને, છુટ્યા તમે રહિ ક્ષેમ;”
 “તે પતિ આજ તમે આહિ પોઢયા, આમ અનાથની જેમ.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૪
 “પ્રાણપતિ તમકેરી પ્રભૂતા, જક્ત પ્રખ્યાત જણાય;”
 “સુત પરિજનનું બળ શાહઆવધિ, જરૂર ન વરણ્યું જાય.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૫
 “રામવિમુખ થયે હાલ તમારા આવા થયા પ્રભુ આજ;”
 “રોનાર કુળમાં કોઈ રહ્યા ના, સર્વ મરાવ્યો સમાજ.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૬
 ૩ “નાથ તમારા હાથમાં સરવે, વિધિપરપંચ સદાય;”
 “સહુ દિગપાળો શીશ નમાવે, સભય રહિ મનમાંય.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૭
 “નાથ હવે તમ શિર બુલબુલ, આશી વખાણી શિયાળ;”
 ૧ “અનુચિત નહિ એ રામવિરાધીને, કંથજ પાઝ્યે કાળ.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૮
 ૨ “મૃત્યુવશી મારૂં કહ્યું નવ માન્યું, વિરોધ શો પ્રભુસાથ;”
 “સ્વામી ચરાચરને નર કરિને, માન્યો તમે મારાનાથ.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૯

“નર કરી જાણ્યા નારાયણને, એજ પ્રથમ અનુચિત;”
 “દૈત્યઅરણ્યદહન થયા પાવક, પોતે પ્રભુ ધરી પ્રાંત.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૧૦
 “જેમને શિવ વિધિ સુરપતિ આદેનમતા ધરી મન નેહ;”
 “કરૂણાનિધિ એવા રામને આપે, ના લજ્યા તામસદેહ.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૧૧
 “જનમથીજ પરદ્રોહનિરત તમ, પાપયુજ્જમય દેહ;”
 “તોય દીધું નિજધામ દયાળે, વેર ભાવે માની સ્નેહ;”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૧૨
 “નાથ અહો રઘુનાથ સમા કો. કરૂણાતણા ભંડાર;”
 “મુનિદુર્લભગતિદીધી તમોને, અવગુણ ન ગણી અપાર.”
 પતિ પ્રાણવલ્લભ. ૧૩

રાગ કેદારો.

મંદોદરીનાં વચનસુણીને, સુર મુનિ સિંધ સુરેશ;
 મનમાં મુખ માન્યું અધિક ત્યાં, હરખ્યા સર્વ વિશેષ;
 શિવ વિરંચિ ને સનકાદિક, મુનિ પરમારથ વાદી જે;
 લોચન ભરી રઘુપતિને વિલોકી, પ્રેમમગ્ન સહુ સુખીતે. ૧
 રૂદન કરતી જોઈ નારી, સતી મંદોદરી શાણી;
 કુપ થયું અતિ વિભીષણને મન, લોચન આવ્યાં પાણી;
 બંધવની અવિલોકિ અવદશા, કુખિત થયો દિલ સોય;
 “હા મમ બંધુ! રામ વિરોધે, કુળમાં ઉગર્યું ન કોય.” ૨
 વિભીષણકેરી સ્થિતિ વિલોકી, દિનમણિકુળ દિનેશ;
 અનુજને કરી ઉચિત આજ્ઞા, “સમજવો લંકેશ;”
 તવ અનંતે અનેક વિધિએ, સમજવ્યા લંકેશ;
 “મિથ્યા વસ્તુનો શોક મિથ્યા, શાને કરોછો કલેશ?” ૩
 એમ કહી ત્રિહિ બ્રાહ્મ ઉડાડ્યા, વિભીષણને સહેત;
 આવિયા બંને પછી જ્યાં, રાઘવ કૃપાનિકેત;
 કરૂણા કૃપાનજરે ભરિ જોયું, સખા વિભીષણ સામું;
 “શોક તજી ઉત્તરક્રિયા કરો, જેથી હું સુખ પોમું.” ૪
 પ્રભુઆજ્ઞા શિશપર ધરિ સ્નેહ, ક્રિયા યથેચ્છ કરી ત્યાં;
 વિધિવત દેશ સમય સમ સ્નેહ, ધીરજ મન ધરી ત્યાં;
 મંદોદરી આદિક અખળાઓ, તિલાંજળી દઈતેને;
 ભવન ગમન કર્યું ગાતાં પ્રભુ ગુણ, સ્નેહ નમી સરવેને. ૫
 આવીને ત્યાં વિભીષણે પછી, શીશ નમાવ્યું સપ્રેમ;
 કૃપાસિંધુએ નિજ બંધવને, પાસ બોલાવ્યો સપ્રેમ;
 “વીર તમે સુગ્રીવ અંગદ, નીળ નળ હનુમાન;”
 “જામ્યુવાન ને ગય ગવાક્ષાદિ, મતિખળતેજનધાન.” ૬

“સર્વ મળી તમ સત્વર સંચરો, સખા વિભીષણ સાથે;”
 “રાજ્યતિલક દેજે રૂપી રીતે,” રૂકુ કહ્યું રઘુનાથે;
 “તાત વચન પ્રમાણ કરવા, હું તો નગરમાં ન આવું;”
 “મમ સરખાજ આ કપિવરલક્ષ્મણ, તેમને મોકલાવું.” ૭
 સત્વર સહિત અનંત કપિસહુ, સુણી પ્રભુ વચનો ચાલ્યા;
 તેમણે જઈ તિલક કર્યું ભરી, નેત્ર વિભીષણ ન્યાળા;
 સાદર સિંહાસનપર બેસાડ્યા, તિલક કર્યું પછી કોડે;
 સ્તુતી કરી જય બંદિ બોલે, સર્વ નમી કર જોડે. ૮
 સહિત વિભીષણ કપિવર સરવે, લેઈ લક્ષ્મણ નિજ સાથ;
 આવ્યા હર્ષ ભર્યા સહુ હૃદયે, રાજે જ્યાં રઘુનાથ;
 સર્વ કપિને સ્નેહ કરીને, પ્રભુએ બોલાવી લીધા;
 પ્રિય વચન કહી પ્રેમથી બહુ, સુખી સર્વને કીધા. ૯

વસંત તિલકા છંદ.

કીધા સુખી સરવને કહિને સુવાણી,
 “શત્રુ હણ્યો તમ બળે કહું શું વખાણી;”
 “પામ્યા વિભીષણ અતી રૂકુ રાજ્ય પ્યારો,”
 “ત્રેલોકમાં નિત નવો યશ એ તમારો.” ૧
 “કીર્તિ તમારી સહુની મમસોત ગારો,”
 “જે કંઈ જન અતિ પ્રીતથી ને ઉલાસે;”
 “સંસારસાગર અપાર પ્રયાસ પાજે,”
 “જાશે જરૂર ઉતરી જન સાલિલાખે.” ૨
 સુણી પ્રભુવચન શ્રેષ્ઠ કૃપા ભરેલાં,
 ઊરે ધરાય નહિ વાનર હર્ષ ઘેલા;
 સ્નેહ નમાવિ શિશ વાર બહુ સહુ ત્યાં,
 ચારૂણજ પ્રેમથી ગ્રહ્યા પ્રભુના લહું ત્યાં. ૩
 બોલાવિ લોધ પછિ મારૂંતિ તેહ ઠામે;
 “લંકાપિયે તું ઝટ જા” કહ્યું એવું રામે;
 “મુણાવિને ખખર જાનકિને નિહાળી,”
 “તેની લઈ કુશળતા ઝટ આવ ચાલી.” ૪
 આવ્યો તદા નગરમાં વીર વાયુજયો,
 સુણી નિશાચર નિશાચરિસાથ ધાયો;
 પૂજા અનેક વિધિએ કરિ સુખમાને,
 દેખાડી દીધ સહુએ જનકાત્મજને. ૫
 કીધા પ્રણામ કપિએ રહિ વેગળથી,
 યેદહિએય પ્રભુદૂતજ આજખેથી;
 “હે તાત કે” કુશળ સાનુજ સૈન્ય સોતા?”
 “શ્રીરામ શ્યામઘન શેવકદુઃખ ખોતા,” ૬

“સર્વે વિધિ કુશળ કૌશલધીરા માડી.”
 છત્યો દશાશન રણે અતિ ને અનાડી;”
 “પામ્યો વિભીષણ અવિચળ રાજ્ય પ્રાપ્તે,”
 મુણી કપી વચન હર્ષ ઉરે છવાયે.
 અત્યંત હર્ષ મન દહ પ્રકુલ પ્રેમે,
 હર્ષાશ્રુ લોચન ખળ્યાં ન રહેજ કેમે;
 ‘વેદહિ ત્યાં વળિ વળી કપિને કહેછે.
 “શું દેહ વીર તુજને મન આસરે?”
 “ત્રૈલોક્યમાં નયિ કરી ધીર વસ્ત એવી,”
 “રૂઢી વધામણિની વાણિ સમી શું દેવી?”
 “માતા મુણે આખલ જકતનું રાજ આને.”
 “રહેને મને મળું ન સંશય લેશ છાને.”
 “છતી રણે રિપુ સસૈન્ય હવે રિતે એ,”
 “પર્યામિ સાનુજ નમામિ રમાપતિને,”
 “હે સૂત સાંભળ સહુ સદગુણ તારે,”
 “ઊરે વસો સતત આપવું એજ મારે.”
 “રો” સાનુકૂળ કુળદીપ પ્રભુ સંબધુ,”
 “તારા વડે વિરહ છૂટિશ દીનબધુ,”
 “ને યત્ન તું કર હવે ધીર પ્રીતિપાત્ર,”
 “જોઈ ભરી નયન કામળ શ્યામગાત્ર.”

દાહર.

તવ હનુમેત ત્યહાં થકી, આવ્યો પ્રભુની પાસ;
 મુણાચું કુશળ સીતાતણું, હસતે મુખ સઉલાસ.
 સત્વર મુણિ સંદેશડો, રવિકુળદિનમણી રામ;
 મુગ્રીવ વિભીષણને પછી, બોલાવ્યા તે કામ.
 “પવનાત્મજ સંગે તમે, જાઓ પુરમોઝાર;”
 “સાદર વેદહી અહીં, લઈ આવો નિરધાર.”
 તરત ગયા ત્યાં સકળ તે, સીતા જ્યાં આસીન;
 સેવે વિનયથી સર્વ કો, દૈત્યણિઓ થઈ દીન.
 તરત વિભીષણે તેમને, શિખવાડી બહુ રીત;
 બહુ વિધ સ્નાન કરાવિયાં, સીતાજીને સખીત.
 અલંકાર વિધવિધ વિધિ, પેરાવિયાં સપ્રેમ;
 પાલખિ સુંદર આણિ સજ્જ, વદતી વદને ક્ષેમ.
 તેપર પૂરાણ હર્ષથી, ચઢિ વેદહિ ચતુર;
 સમર રામ મુખધામને, એ અવસર નિજ ઊર.
 જોવા જનકી માતને, કપિ રિંછ ધાયા કોડ;
 કોપિ રક્ષકો ખાળતા, હઠાવતા ધરિ હોડ.

છડીદાર રખવાળ બહુ, ચોગરદમ ભરપૂર;
 ચાલ્યા સરવે ચોપથી, ઉજમ ઘણો નિજ ઊર. ૯
 કહે રામ તવ કોડથી, “કહ્યું મારું કરિ માન્ય;”
 “પગે ચાલતી હે સખા, જનકમુતાને આણ.” ૧૦
 “જુએ કપી સહુ જનનિ સમ, જનકિને આવાર;”
 હસી કહ્યું એવું ત્યહાં, રઘુપતિએ નિરધાર. ૧૧
 મુભગ વોણ પ્રભુનાં મુણી, હરખ્યા કપિ રિંછ ઊર;
 પુષ્પવૃષ્ટિ થઈ નભથકી, સર્વ પ્રેમમય સૂર. ૧૨
 ગયા હતા લક્ષ્મણ વને, સીતાને તે પ્રસંગ;
 પ્રવેશ કરવા પાવકે, કહ્યું હતું શ્રીરંગ. ૧૩
 આ પ્રતિબિંબ સીતા સમું, રાખી મહિ વેદહિ;
 સમાણિ હુતિ પાવકવિષે, સમરી રામ સનેહિ. ૧૪
 અગ્નિમાંની મુળ રૂપતી, સીતા અતિ શોભતી;
 ચિદાનંદધન ચ્હાયતે, કરવા પ્રગટ સખીત. ૧૫
 તે કારણ ત્રિભુવનપતી, કંજણાધામ કૃપાળ;
 કહ્યાં કરાં કુર્વચન મુખ, જનકિને તે કાળ. ૧૬
 મુણતાં દૈત્યણિઓ સહુ, કરવા લાગી ખેદ;
 જાણે નહિ મનમાં જરા, ભગવત મનનો બેદ. ૧૭

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

૧૧ મુણી પ્રભુનાં વચન મુખદાતા, ધરી શીશ સીતા જગમાતા;
 વદી મન કમ વચને પવિત્રા, વિશ્વમોહની ચારૂ ચરિત્રા. ૧
 “થાઓ લક્ષ્મણ ધર્મના બેલી, અગ્નિ પ્રગટ કરો તમ બેલી;”
 મુણી લક્ષ્મણ સીતાની વાણી, આંસુઓ ઘથી આંખ ભરાણી. ૨
 વિહ્વ ધર્મ ન્યાય સવિવેક, એવી મિશ્રિત વાણી છેક;
 ૧ કરજોડિ ઊભા પ્રભુ સામે, કશું કહિ ન શકે નિજ હામે. ૩
 જોઈ પ્રભુ મરજીને સપ્રેમ, ધાયા લક્ષ્મણ તરતજ તેમ;
 ૨ પ્રગટ પાવક કાષ્ઠ ઘણેરાં, લાવ્યા ભરિ ભરીને વનકેરાં. ૪
 જોઈ પ્રમળ અનળ સીતાને, કરો ભયન ઊરે હર્ષ માને;
 ૩ “મન કમ વચને સદાકાળ, મમઊર વસ્યા હો દયાળ.” ૫
 “તણ એમનું ધ્યાન હૃદાયું, મન ગયું જે ન હોય ખીજાયું;”
 ૪ “તો હે પાવક પરમ મુજાણ, સહુની ગતિ જાતા તું પ્રણામ.” ૬
 “મને થાને શીતળ શ્રીખંડ, પાવક રૂપ તારું આ પ્રચંડ;”
 ૫ સમરી પ્રભુપદ અનળે સુવેશ, શાણી સીતાએ કરિયો પ્રવેશ. ૭
 “જય કૌશલપતિ પૂર્ણ કામ, શિવવંદિત પદરજ રામ,”
 ૬ લાગી જવાળા પ્રચંડ અતીશે, શીખા ગગન ગચેલી દીસે. ૮
 પ્રતિબિંબ ને લૌકિક આળ. ખળ્યાં પાવકમાં તે કાળ;
 ૭ પ્રભુ ચરિત્ર ન કોઈએ જાણ્યું, મુણે ઉમયા તે શું વખાણ્યું. ૯
 સહુ સુર મુનિ સિદ્ધ મુજાણ, જુએ નેત્ર ઉભાએ પ્રમાણ;
 ૮ પછી પાવકે વિમ્બ સ્વરૂપ, કર ગ્રહિ સત્ય સીતા અનૂપ. ૧૦

વેદવિદિત રમા રઢિયાળી, સુર સહુનું શ્રે કરવા વાળી;
જ્યમ ક્ષિરનિધિ લેઢિરમાને, સોપી રામને કર આણી ધને ૧૧
તેજ રામના વામ વિભાગે, શોભા પરમ મનોહર લાગે;
નવનીલકમળપાસ જાણ્યે, કળી કનકપંકજની પ્રમાણે. ૧૨
સુર પરસાવે ફૂલ રૂડેરાં, વાળે ગગન નિશાન ઘણેરાં;
ગાયકિન્નર અપસરા ગાન, નાચે તાનમાં ચઢિને વિમાન. ૧૩
પ્રભુ આજ્ઞા પામીને તેવારે, નમી માતલી સ્વર્ગ સિધારે;
આવ્યા દેવ સહુ સદા સ્વાર્થી, કહે વચન જાણ્યે પરમાર્થી. ૧૪

રાગ ૫૬.

“ખિગરી કોન મુધારો” એ ઢાળ.

શ્રીરઘુવીર શરીર શ્યામ ધન, સઘન સમાન મુરેશરે,
દીનખંધુ કણ્ણાસિંધુ હરિ, દીનવત્સળ રઘુરાયરે;
અહો દેવ કરિ દયા દેવપર, સુરગાણુ ગાણુગાણુ ગાયરે.

શ્રીરઘુવીર. ૧

વિશ્વદ્રોહ સંદોહ નિરંત ખળ, અન્યાઈ અતિ કામીરે;
નિજ પાપે નિર્વશ ગયો હરિ, અધર્મિ કુપંથગામીરે,

શ્રીરઘુવીર. ૨

સદા તમે સર્વજ્ઞ પ્રજ્ઞ જગ, અવિનાશી અવધેશરે;
સતત એકરસ સદા ઉદાસિન, મુરારિદ દિનેશરે,

શ્રીરઘુવીર. ૩

અકળનાથ નિર્ગુણ અજ અનવધિ, અનંધ અનામાય રામરે;
અહંત પ્રચંડ શકિત કણ્ણામય, શું ગાણીએ ગુણગ્રામરે,

શ્રીરઘુવીર. ૪

મચ્છ કચ્છ વળિ વરાહરૂપ હરિ, નરહરિ વામનરૂપરે;
પરશુરામ તન પ્રચંડ રૂપ ધરિ, ભાગ્યો અતિ મદભૂપરે.

શ્રીરઘુવીર. ૫

દેવ સકળ જવ જવ દુખ પામે, અસુરથકી અસુરારીરે;
વિધવિધ તન ધરિ વાર કરી હરિ, ભગવત જનભયહારીરે.

શ્રીરઘુવીર. ૬

આ રાવણખળ મહા મલિન મન, સુરદ્રોહી સૌ રીતરે;
કામ ક્રોધ મદ લોભનિરંત અતિ, જગદીશ વાણુ કો છતેરે?

શ્રીરઘુવીર. ૭

અધમશિર્ષભણિ અસુરાધીપ તે, તમપદ પાગ્યો અંતરે;
એ અચરજ અમ દેવ સરવને, અંતરમાં અત્યંતરે.

શ્રીરઘુવીર. ૮

અમે પરમ અધિકારિ દેવ સહુ, તમપદકેરા ત્રિભુવંતરે;
સ્વાર્થવિવશ દશરથસુત તમતણિ, ભકિતવિસારિરદ્યા અતિરે.

શ્રીરઘુવીર. ૯

પડ્યા નિરંતર ભવસાગરમાં, હવે અમે નિજહાથરે;
પાહિ પાહિ પ્રભુ ચરણશરણ લઈ, ઉગારજો રઘુનાથરે.
શ્રીરઘુવીર. ૧૦

દોહરો.

સુર મુનિ વિનતી કરિ રદ્યા, પછિ વિરંચિ કરજોડ;
અતિ સપ્રેમ મન પ્રકુલ તન, કરતા સ્તુતી સકોડ. ૧

મહાદેવીય છંદ.

જય કૃપાળ રામ સદા, સુખનિધાન સ્વામી,

કર ધનુષ્ય શર ધરેલ, સકળ હૃદયજામી;

ભવરૂપિ વારણવિદારણ, કોટિ કેશરી છો,

ગુણસમુદ્ર નીતિનાગર, સકળ કળા પ્રીછો. ૧

તન અનેક મદનછખી સમ દિપે મુરોતિ,

ગાય સિદ્ધ મુનિ કવિદ્ર ગુણસમુહ પ્રીતિ;

યશ પવિત્ર રાયરાવણ સર્પપતિ અશુદ્ધ,

કોપ કરી ગરૂડની જ્યમ આલિ લીધ યુદ્ધ. ૨

ભક્ત રંજનાર્થ ભંજનાર્થ શોક સ્નેહ,

નિખિલનાથ પ્રગટ પ્રાણુનાથજી નરદેહે;

ક્રોધ વિગત સતત યોધમય તમે સુનામી;

રાગથી વિતરાગ મહાભાગ્ય રહે પામી. ૩

મુગુણસરિતનાથ જન્મ અતિ ઉદાર રાજે,

ધરણિભારને ઉતારનાર ગાન આજે;

સર્વ વ્યામ અજ અનાદિ એક અપ્રચેય,

રામ હે નમામિ શિવ વિરંચિ છંદ સેવ્ય. ૪

હંસ વંશના વિભૂષણ દૂષણહારિ દેવ,

દીન વિલીખણ કર્યો ભુપાળ માનિ સેવ;

મુગુણ જ્ઞાનના નિધાન અજ અમાન પોતે,

નિત્ય વાર અમિત હું નમામિ પ્રીત સોતે. ૫

અતિ પ્રચંડ ભૂજદંડ ખળ પ્રતાપતામાં,

કુશળ કૌશલાપતિ ખળવૃંદ દંડવામાં;

રહિત હેતુ દીનવત્સળ જય ગરૂડગામી,

સહિત રમા ધામછખી રમાને નમામિ. ૬

છો સમર્થ ભવસમુદ્રપાર તારનારા,

દાષકોપહરણ જનતાણા અપાર પ્યારા;

શર ધનુષ્ય શ્રેષ્ઠ સુભગ કટિ નિષંગધારી,

રક્ત કમળનયન નૃપશિરોમણી અધારિ. ૭

સુખનિધાન મુંદરાંગ પ્રભુ રમાવિહારી,

કામ ક્રોધ લોભ ગર્વ શમન જન વિચારી;

૧ મારાગુણના સાગર.

રહિત દોષ ને અખંડ તે હું ન્યાણું નેત્ર,
સર્વ રૂપ સ્વામિ ધન્ય વ્યાપક સર્વત્ર.
વેદ એમ વરાણવેળ દંતકથા નોચે,
રવિ રવિપ્રભા ન ભિન્ન ભિન્ન જેમ હોચે;
કૃત્ય કૃત્ય સર્વ કપિ યદપિ પશૂ જાતી,
નિરખતા તમારૂં વદન પ્રીત ના સમાતી.
ધિક્ક લંબન મુરશરીરધારિ હોય તોય,
ભક્તિપિના ભવપિષે ભુલા પડે જે કોય;
ખજસમૂહ ખંડનાર રમ્ય ક્ષમાધારી;
તમ પદાવળ શિવ ઉમાધિ સેવ્ય સુખકારી.
નૃપશિરોમાણી દિયો વરદાન એજ રામ;
ચરાણુકમળ પ્રેમ દો સદાય સુખધામ;

દોહરો.

વિનતી કરી વિરંચિએ, પ્રેમ પ્રકુલ નિજ કાય;
શોભામ્બુધને નિરખતાં. લોચન નહીં ધરાય.
તે અવસર આવ્યા ત્યહાં, દશરથ દેવશરીર,
પુત્ર વિલોકી પ્રેમનાં. નેત્રે આવ્યાં નીર.
સાનુજ રામે તેમને, પ્રીતે કર્યો પ્રાણામ;
આશિર્વાદ દિધો તદા, મહિપતિએ તે ઠામ.
“તાત સકળ તમ પુણ્યના, પૂરાણ પ્રૌઢ પ્રભાવ;
“જીત્યો અજિત અસુરપતિ, જે અતિ કૂર સ્વભાવ.
સાંભળિ પુત્રવચન પરમ. ઉમગિ પ્રીત ઉરમાંય;
નેત્ર સજળ તન પ્રકુલ અતિ, કહું તે વરાણી કાંધ.
પિતાપ્રેમ અનુમાનિ ઉર, પ્રથમ રામ રઘુનાથ;
આપું જ્ઞાન દ્રઢ તાતને, હેતે જોડ્યા હાથ.
ભેદ ભક્તિ આણી હૃદય, દશરથનૃપે ભવાનિ;
તેથી મોક્ષ ન પામિયા, વદિવા શંકર વાણિ.
સગણોપાસક વિશ્વમાં. મોક્ષ ન માગે મન;
નિજ ભક્તિ દે તેમને, જગદિશ ગણિ નિજ જન.
વારંવાર પ્રણામ કરિ, પ્રભુને ચરાણુ સપ્રેમ;
ગયા હરખિ દશરથ પછી, સુરધામે તન ક્ષેમ.
સાનુજ જનકિ રઘુપતી, અતી કુશળ અવધેશ;
શોભા જોઈ હરખિ મન, સ્તુતી કરે સુરેશ.

વસંતતિલકા છંદ.

શોભાનિધાન જય રામ રમાવિહારી,
વિશ્રામદાયક તમે જનને અધારિ;

કોઈ બાણુ ભુજદંડવિષે વિસજે;
ભાષો કટી પ્રખળતા સુપ્રતાપ છાજે.
શ્રીરામચંદ્ર જય દૂષણત્રીશિરાઈ,
ને મર્દનાર રજનીચરધૂધ ધારી;
આ દુષ્ટ ઘોર હણિયો હરિ આપ હાથે.
સર્વે સનાથ મુરવુંદ થયા નિરાંતે.
હતાં તમે ધરણિભાર અપાર સ્વામી,
ઉદાર શ્રેષ્ઠ મહિમા અતિ શ્રેષ્ઠ નામી;
શ્રીરામચંદ્ર જય રાવાણચંદ્રરાહ,
રોવ્યા રણે અસુર ઘોર અતી ઉછાહ.
લંકેશ ગર્વિત ઘણો સ્વખળે સદાયે,
ગંધર્વ દેવ વશ કીધલ વિશ્વમાહિ;
મા'દુષ્ટ દ્રોહિ પરનો વળિ નીચ કામે,
પાપીષ્ઠ તેજ કૂળ આજ ખરેજ પામ્યો.
મુણો હવે વિનતિ દીનદયાળ સ્વામી,
નેત્રા વિશાળ રઘુનંદન ઊરજમી;
ગર્વિષ્ટ જાણું હું ન કો જગ માંડી જેવો,
જોઈ પદાવળ પ્રભુ ગર્વ હવે ન એવો.
સર્વે ટળ્યો સમુજ ગર્વ કુખદ ઘણેરો,
રૂઠો પ્રભાવ પ્રભુ એ તમ ચરણેરો;
ધ્યાયે ભલેજ જન કો નિર્ગુણ જાણી,
જેને અગોપ કહિ વેદ રહે વખાણી.
ભાવો મને અવધનાથ અનાથખંધુ,
શ્રીરામ જે સગુણજ્વલ સ્વરૂપસિંધુ;
વેદહિ સાનુજ પલુ મમઊરકંડે,
સ્નેહે કરી ઘર રહો સુખ એ વડેર.
જાણો મને હું નિજશેવક નાથ હાવે.
આપો રમારમાણ ભક્તિ તમારી ભાવે;
હે ત્રાસહારિ સુખદાયક શ્રેષ્ઠ સ્વામી,
શ્રીરામચંદ્ર સુખધામ પદે નમામિ.
કંદર્પદર્પહર કોટિક કાન્તિ એવી,
સ્નેહે પ્રભુ તમતાણા રહું ચાલું સેવી;
દેવોતાણા હૃદયરંજન દ્વંદ્વ' હવી,
ધાર્યું મનુષ્ય તન ભક્તનું ભદ્ર કર્વા.
થોડી કરી સ્તુતિ ઘણી મન માનિ લેજો,
મારા ઉરે ધનુષ્યધારિ પ્રભુહરંજો;
જ્વલાદિ શંકર અને સુરસેવ્ય સ્વામી;
શ્રીરામ કોમળ કૃપામય હે નમામિ.

કહો શું કરું કરૂણાનિધિ? મુણિ પ્રિયવચન વિશેષ,
વદે દીનવત્સળ વિલુ, સતીને કહે મહેરા.
“સાંભળ સુરપતિ અમતાણા, કપિ ભાલુ યુધ ઝેલ,”
“મરી પડ્યા રણભેમીમાં, દૈત્યોએ મારેલ”
“મમહિતમાટે તેમણે, પરભૂમી તજ્યા પ્રાણ,”
“જીવાડો સહુને તમે, અહો સુરેશ મુજાણ.”
“મુણો ગરૂડ ગુણધામ આ, પ્રભુની વાણી અગાધ;”
“જાણે કો મુનિ જ્ઞાનિજન, સર્વ શિરોમણિ સાધ”
“શકે જીવાડો મારિને, ત્રિભુવનને તતકાળ;”
“આતો માત્ર સુરેશને, દીધ વડાધિદયાળ.”
અમૃતધન વરષાવિને, જીવાડ્યા કપિ ભાલુ;
હુધી ઉઠિ આવ્યા સહુ, જ્યાં અવધેશ કૃપાળુ.
ખેય કટકપર વૃષ્ટિ થઈ, અમૃતની અતિ સોય;
પાણુ જીવ્યા કપિ ભાલુએ, નહિ રજનીચર કોય.
કારણ રામાકાર મન, દૈત્યતાણું રણમાંય;
મુઠત થયા ભવપારાથી, સંસૃતિ વ્યથા ન જ્યાંય.
દેવઅંશિ કપિભાલુ સહુ, જીવ્યા સકળ જરૂર;
ધરજા એ અવધેશની, પ્રતાપ પાણુ વળી પૂર.
ઉમા! રામ સમ અન્ય કો, દીનશુભેચ્છક દેવ;
કર્ધા મુઠત સહુ દૈત્યને, તન તળવિ તતખેવ.
પાપપુન્નકુંજર વડો, કામનિરત ખળ નેષ્ટ;
તે રાવણુ ગતિ પામિયો, પામે જે મુનિશ્રેષ્ઠ.
ઝૂલ વરષાવી તન પ્રકુલ, ચાહ્યા સરવે દેવ;
ચઢિ ચઢિ ચારૂ વિમાનમાં, ત્યહાંધકી તતખેવ.
અવસર શુભ અવલોકિને, પરમ રમ્ય પ્રભુપાસ;
ઉમારમણુ આવ્યા તહાં, જે અખિલ અવિનાશ.
અતિ પ્રીતિએ કરજોડિ દ્વય, નેત્ર કમળ ભરિ વારિ;
પ્રકુલ દેહ ગદગદ ગિરા, વિનય કરે ત્રિપુરારિ.

શાદૃશ વિગ્રીકિત છંદ.

સુખાસીન પુરારિ નંદિપર છે, સંગે રૂડા મહા ગણો,
ગૌરાંગી અરધાંગ ગૌરિ દિપતી, જોના મહિમા ઘણો;
કંકે જાગ્યુસમાન વીષ વિલસે, શોભાધિ સર્વોપરી,
માળા માનવિમસ્તકોતણિ ગળે, હસ્તે ગ્રહી જોપરી. ૧
સર્ધાધીપ વિઠાયલા શૃતિ ગળે, ત્રિનેત્ર માયે જટા,
કુંદે કરપૂર ગૌર વરણા, છે વિશ્વમોહી છટા;
ચોળી સ્વત વિભૂતિ અંગ અતિશો, દીસે મહા દીપતું,
વાજે છે કમરૂ કરે હિમિ હિમી, શૃંગી ગળે શોભતું. ૨

રાજે છે મૃગચર્મ ચારૂ ચરણો, રાતા નવાંજુજશા,
૨ ભડોતોની ઉર અમતાહરણિ ભા, નખખોતાણી સોવશા;
ભારે ભૂષણ છે વિભૂતિ મણિનાં, ત્રીપૂરરિપુતાણાં,
૩ હારે કાન્તિ શશાંકની મુખપ્રભા, જોતાં ન દીસે મણા. ૩
શોભે એવિરિતે અનંગઅરિ ત્યાં, કેવા મુણો તે કહું?
૪ જાણ્યે શાંતરસે ધૃત્યુ શરિર આ, તે રૂપ જોઈ રહું;
સ્વામી સ્નેહિ સખા રઘુપતિતાણા, ત્રિકાળજ્ઞાતા વળી,
૫ જોમાનાથ અનાથનાથ ચરણે, પાચે પડું હું લળી. ૪

દોહરા.

૬ સ્વપ્રાવત લંકેશ કરિ, ખેઠા કૌશલધીશ;
૭ સંગ ચાર ગંધર્વ ગાણુ, ગયા ત્યહાંજ ગિરીશ. ૧

રાગપદ.

“બિગરી કોન સુધારે.” (અટાળ)
૮ હંસવંશ અવતંસ ભૂપમણિ, મમરક્ષક રઘુલાલરે;
કર કોદંડ પ્રચંડ રૂચિર શર, ધર્તી જનપ્રતિપાળરે.
૧૦ હંસવંશ અવતંસ. ૧
મોહરૂપી ધન સઘન સર્વને, અનિલસમા છો રામરે;
૧૧ સંશયવનને દહન અનળસમ, સુરમનરંજન શ્યામરે.
હંસવંશ અવતંસ. ૨
૧૨ નિર્ગુણ સગુણ નાથ ગુણમંદિર, સુંદર અતિ સર્વેશરે;
ભયંકાર ભ્રમ અંધકારને, પ્રખળ પ્રતાપિ દિનેશરે.
૧૩ હંસવંશ અવતંસ. ૩
માન ક્રોધ મદમતગજેન્દ્રના, કેશરિસિંહ કૃપાળરે;
૧૪ વસો નિરંતર મમમનવનમાં, પ્રખળ પ્રતાપ વિશાળરે.
હંસવંશ અવતંસ. ૪
૧૫ વિષય મનોર્થ વિવિધ પ્રકુલ અતિ, કમળ વિપિન કઈકોટરે;
પ્રખળ હીમ તેમને તમેછો, સુકવનાર શરચોટરે.
હંસવંશ અવતંસ. ૫
ભવસાગરમંદ્રાચળપર વળિ, મંદ્રાચળતમ માપરે;
ફસ્તર સંસૃતિ નિવારનારા, તારનાર પાણુ આપરે.
હંસવંશ અવતંસ. ૭
ગાત્ર શ્યામ ધન સઘન સમાને, લોચન કમળ વિશાળરે;
દીનખંધુ શરણાંગત કુખહર, સદાકાળ કરૂણાળરે.
હંસવંશ અવતંસ. ૭
સાનુજ જનકિ નૃપચુડામણી, રામ નિરંતર આમરે;
વસો માહરા હૃદયની અંદર, સ્નેહે કરી સુખધામરે.
હંસવંશ અવતંસ. ૮

મુનિમનરંજન નાથ નિરંજન, મહિમંડળ ભૂષણછેરે ;
તમગુણગાયક કવિજનના તમ, ત્રાસ નિવારણ પણછેરે.

હંસવંશ અવતંસ ૯

તિલક થશે તમને શુભ ન્યારે, અવધપુરીમાં નાથરે ;
આવિશા જોવા ચરિત્ર ઉત્તમ, આપતાણું રઘુનાથરે.

હંસવંશ અવતંસ. ૧૦

રામદેશી.

વિનતી કરી જવ શિવ સિધાવ્યા, કોડથી કેલાસ,
તવ રામ સમિપે આવીયા ત્યાં, વિભીષણ સઉલાસ ;
ચરણે નમાવી શિશ કહે પછિ, વાણિ મૃદુલ વિશેષ,
મુણજો વિનય સારંગધર કર, કૃપાનિધિ અવધેશ. ૧

“પ્રભુ કશાળધામ કૃપાળ આપે, મારિયો લંકેશ,”

“પાવન સુયશ ત્રિભુવન થયા અતિ, શકે વરણિ ન શેષ;”

“દીન મલિન હું હીન મતિનો, જાતિ હીન જરૂર,”

“તોપણ કૃપાકરી મારિપર અતિ, કુખ તળવ્યું દૂર.” ૨

“અવ અવધપતિ જનતાણું ગૃહ, પાવન કરિયે પધારી”

“શુભ સ્નાન કરિયે જેથી રણશ્રમ, વિગત રમાવિહારી,”

“અવિલોકી રાજ્યનિધિ ભુવન શુભ સંપદા શ્રીનાથ,”

“પ્રમુદિત હૃદય કપિ બાલુઓને, દો હરી તમ હાથ” ૩

“પ્રભુ સર્વ રીતે આપનો કરિ, લો મને કરૂણાળ;”

“પછી મૂળ સહિત અવધપુરી ભણી, ચાલિયે તતકાળ;”

મુણતાં વચન શેવકતાણું મૃદુ, દેવ દીનદયાળે,

અતિ પ્રીતિએ હર્ષાશ્રુ અતિશે, લોચનકમળ વિશાળે. ૪

“તુજ રાજ્યનિધિ ગૃહ સંપદા તે, માફ સહુ ગાણું મન,”

“મુણ સત્યવાત સખા મિયોત્તમ, પૂર્ણ યશ પાવન;”

“સંભારતાં પણ ભરતકેરી, દીનદશા હું વિચોગ,”

“એક નિમિષ તે શત કલ્પ સમ, જાચેજ મારી કુન્નેગ.” ૫

“તન દુર્બલજ તપસ્વિવેશે, જપે જોગારૂઢ,”

“જઈ જોઈ તેને જતન કર તે, પાડ તારો પ્રાદ;”

“વળી વાયદો વીત્યે વિચરું જો, અવધપુરી ભણી જાત,”

“જાવતો ન પામું જાત ભરતજી, એજ મન ઉતપાત.” ૬

સંભારતાં નિજ અનુજકેરી, પ્રીતિ અતિશે જોર,

રામાંચ તન નેત્રો સજ્જન યુગ, વિહૃદશા ભરપૂર;

“કરજે તું રાજ આ કલ્પભર મમ, સ્મરણ રાખી અંત,”

“પછિ ધામ પામિશા માહરું જ્યાં, જાય સર્વે સંત.” ૭

મુણતાં વચન અવધેશનાં શુભ, વિભીષણ હર્ષીત,

ચરણે પડ્યો કરૂણાળુકેરે, ઉર સમાતિ ન પ્રીત;

કપિ બાલુઓ સહુ હૃદય હર્ષ્યા, મુણી મુણી સંવાદ,
અહિ રામચરણ વખાણતા ગુણ, વિમળ જેહ અનાદ. ૮

વિચર્યો વિભીષણ તે પછી નિજ, ભવન ગુણભંડાર;

મણિગણ અનેક સુવસ્ત્રકેરો, ભરિ વિમાને ભાર;

લેઈ પુષ્પક રથુવર આજે, મેલ્યું આણિ મહાંત,

કૃપાસિંધુ યોલિયા તવ, મંદ હસિ ભગવાન. ૯

“અહિ વિમાને મુણ સખા તું, અહિંથિ જઈ અંકકારા,”

“વૃદ્ધિ કર વસ્ત્રભૂષણતાણી, હું પામીશ હુલાસ,”

એવું મુણી આકાશ જઈને, વિભીષણ તે વાર;

કરી વૃદ્ધિ પટભૂષણતાણી સહુ, મગ્ન મનમોહાર. ૧૦

મન જેહ જેને ભાવિયું તે, લે કપી રાંછ દૂર,

મણિ લેઈ મુખમાં મેલિને પછિ, નાખિ દે કપિ દૂર;

હસે જોઈ હરિ હરિચરિત્રો, સાનુજ સીતા સૌત,

પ્રભુ પરમ કૌતકી નામ જેનું, ભવસમુદ્રે પોત. ૧૧

રામ માફની ચોપાઈ.

જેનું મુનિજનો ધ્યાન ન પામે, નતિ નતિ વેદ કહે તમામે;

કૃપાસિંધુ તે કપિઓ સંગાતે, કરે કોટી વિનોદ મુલાતે. ૧

જોગ જપ તપ દાન અનેક, નાનાત્રત ને નિયમ સવિવેક;

રામ ન કરે કૃપા તોય કેમે, જેવી કરતા કેવળ પ્રેમે. ૨

લાલુ કપિ પટભૂષણ પામ્યા, પેરી પેરી આવ્યા પ્રભુ સામા;

વાઘો બાંધેલ કોઈએ શીશે, પાઘ કદિએ વિટાળેલ દીસે. ૩

લપેટયું જામે નિજ લંગૂર, રહી આકાશે હસતા સૂર;

એવે વેશે જોઈ લાલુ કીશ, હસે વળી વળી કૌશલધીશ. ૪

સીતા લક્ષ્મણ ને સહુ કોઈ, હસે વેશ વિચિત્રજ જોઈ;

દયા ભાવે જીએ સહુ ભણી, કરૂણાળ કૌશલધીશ. ૫

જોલ્યા મધુર વચન નિજવદન, “મુણો લાલુકપી મતિસદન;”

“માર્યો રાવણ મેરણાં ગાળુમાં, અંત મારાખજો જાણું મનમાં.” ૬

“રાજ્ય તિલક કર્યું વિભીષણને, તેય તમખળ ધન્ય છે તમને,”

“નિજ નિજગૃહભણિસહુ કોચ, હવે જાવો કહ્યું માની સોય” ૭

“સદા સંભારજો મને મનમાં, નવકરશે કોથી નિજ તનમાં,”

મુણી વચન પ્રભુનાં રૂકેરાં, પરમવ્યાકુળ મન કપિકેરાં, ૮

સાદર કરજોડી સરવે જોલ્યા, જાણ્યેલાજ સાગરમાં જોલ્યા;

“કરો જેહ તમે પ્રભુ આજે, તેહ સર્વ તમોને જાણે;” ૯

“અમને મુણી વચન સંદોહ, નાથ મનમાં થાય બહુ મોહ;”

“દીન જાણી કપિ સહુ કોને, કયાં આપે સનાથજીઓને.” ૧૦

“તમ ત્રેલોકપતિ સુરરાજ, રઘુનાથ ગરીબનિવાજ;”

“મુણી આપવચન રચનાય, લાજે મરિયે અમે મનમાં.” ૧૧

‘કદી શું લઘુમહર કોડે? કરે સ્હાય ગરૂડનો સહોડે?’
જોઈ રામની મરજી રૂડેરી, પ્રેમમગ્નદશા કપિકેરી. ૧૨
નહિ ઘરની ઈચ્છા કદિ કોને, કપિ ભાલુચરિત્ર જીઓને;
પછી પ્રભુના પ્રેયો કપિ ભાલુ, રામ રૂપ ઉર રાખી કૃપાણુ. ૧૩
ચાલ્યા સર્વ સહર્ષ વિષાદ, કરી વિનય ને પામી પ્રસાદ;
નળ નીળ સુગ્રીવ હનુમાન, વાળીપુત્રઅંગદજંબુવાન. ૧૪
સવિભીષણુ અવર સુભટ જે, પ્રેમવશ કરું કહિ ન શકે તે;
ભરી ભરી સનમુખ નિજ નેત્ર, ચીંતવે પ્રભુ તન રૂપક્ષેત્ર. ૧૫
નેત્ર નિમિષ ટાળી તેવાર, ઉભા આજ્ઞા સુણવા ઉદાર;
“શું કહેશે પ્રભુ રઘુનાથ, રજા દેશે કે લેશે સાથ?” ૧૬

દાહરો.

અધિક પ્રીતિ અવિલોકિને, તેહ સમે રઘુનાથ;
લિધા ચઢાવિ વિમાનમાં, સહુ તે ભટ નિજ સાથ.
મનમાં વસિષ્ઠપદવિમળ, શિશ નમાવ્યું શ્રીરામ;
ચલાવ્યું ઉત્તરદિશિ ભણી, વિમાન અતિ અભિરામ.
થાય કુળાહળ કોટિધા, વહિ ચાલતાં વિમાન;
જય જય જય રઘુવીર જય, સહુ કો કહે સુવાણ.
સિંહાસન અતિ ઊંચ છે, મહા મનોહર તેહ.
બેઠા તેપર રઘુપતી, સીતા સહિત શુભ દેહ.
રાજે છે રઘુરાજ શુભ, સહિત સહૈણી સીત;
જાણે મેરૂશિખર ઉપર, તતિબ મેઘ તડિત.
વિમળ રૂચિર વૈમાન તે, ચાલ્યું જય અતિ વેગ;
પુણ્યવૃષ્ટિ કરિ હર્ષિયા, સુર જ્યમ આતક મેઘ.
અતિશય સુખદ ત્રિવિધ સમિર, ધિમિ ધિમિ દનિથી વાય;
સાગર નદીચોનાં સલિલ, નિર્મળ થયાં જાણાય.
સુકન થાય સુંદર ભલા, જતાં જતાં ચોપાસ;
મન પ્રસન્ન સહુનાં મહા, ને નિર્મળ આકાશ.
કહે કૌશલાપતિ ત્યહાં, “જે જનકિ રાણુ ભોમ;”
“અહિયાં હણિયો લક્ષમણે, ધનનાદને સન્નેમ;”
“અંગદ ને હનુમાનના. માર્યા અસુર અધીક;”
રણમાં પડિયા રડવકે, જે તું તે તણ બીક.
“કુલકર્ણુ રાવણુ ઉભય, સુરમુનિકુખદ સદાય;”
“અહિં હણિયા હરિવદનિ હે, જે નવ બિજે છંતાય.” ૧૧
“સેતુ બાંધ્યો અહિં સીતા, સ્થાપ્યા શિવ સુખધામ;”
સીતા સહિત રામે ત્યહાં, શિવને કર્યો પ્રમાણ.
વચમાં જ્યાં જ્યાં રાઘવે, કર્યા વાસ વિશ્રામ;
સહુ બતાવ્યું વૈદહિને, કહિ કહિ સહુનાં નામ. ૧૨

ઉતાવળે ત્યાં આવિયું, વિમળ તેહ વૈમાન;
દંડકવન જ્યાં અતિઘણું, સહુથી શોભિતમાન. ૧૪
અગસ્તાદિ મુનિકુંજરો, વસે ત્યહાં કરિ વાસ;
ગયા સર્વના આશ્રમે, રઘુનાયક સઉલાસ. ૧૫
સહુ મુનિનાયક પાસથી, ઉચિત પામિ આશીષ;
ચિત્રકૂટ આવ્યા ચહી, ચઢિ વિમાન જગદીશ. ૧૬
ત્યાં સહુ ઋષિઓના કર્યો, પ્રીતિ અતિ સંતોષ;
ચાલ્યું વિમાન ઉતાવળું, ત્યહાંયકી ગુણકોષ. ૧૭
પછિ રામે દેખાડિ ત્યાં, જનકને સઉમંગ;
સોહામણિ કળિમળહરણિ, યમુના સરિ સતરંગ. ૧૮
પછિ વિલોકિ જગપાવની, ગુણનિધાનિ શુભ ગંગ;
“કરો પ્રમાણુ સીતા” કહે, રઘુપતિ તેહ પ્રસંગ. ૧૯
તીર્થરાજ દીઠા વળી, જગવિખ્યાત પ્રયાગ;
જેતાં જેને પાપ સહુ, પળાય કરિ તન ત્યાગ. ૨૦
અવિલોકી અવધેશ પછિ, ત્રિવેણિ પાવન તેહ;
હરણિશોક સુરલોકની, નિસરણિ નિર્મળ જેહ. ૨૧
“જીઓ જનકી અવ તમે, નિર્મળ ભરિ નિજ નેત્ર;”
“અતિ પાવની અવધપુરી, જે માંડે પ્રિય ક્ષેત્ર.” ૨૨
“ત્રિવિધ તાપ ભવરોગને, નશાડનારી નેત્ર;”
“અતિ પ્રિય મને અવધપુરી, જ્યમ જનની નિજપેટ.” ૨૩
અવધપુરીને દૂરથી, સહીત સીતા રામ;
સજળ નેવ રોમાંચ તન, પ્રીતે કર્યો પ્રણામ. ૨૪
વળિ વળિ હર્ષિત થાય વિભુ, વદન પ્રસન્ન વિશેષ;
જન્મભોમિને જોઈને, ઉમજ્જ ભર્યા અવધેશ. ૨૫
પછિ પ્રભુ આવિ ત્રિવેણિમાં, સાદર કરિયું સ્નાન;
કપિઓ સહીત વિમને, દીધાં વિધ વિધ દાન. ૨૬

રાગ કેદારો.

પોતે કહ્યું પછી પવનાત્મજને, પ્રભુએ અધિક સપ્રેમ;
“વિષ્ણુ રૂપ ધરી અવધપુરીમાં, જા તું વેગે ક્ષેમ;”
“બ્રાત ભરતને કુશળ અમારું, રનેહથી સંભળાવી;”
“લેઈ સમાચાર તેમના પાછો, ઉભો રહે અહિં આવી.” ૧
તરત પવનમુત ચાલતો થયો, સુણીને પ્રભુની વાણ;
ભરદ્વાજના આશ્રમે આવ્યા, રામ શ્યામ સુજાણ;
વિધ વિધ વિધિએ પૂજા કરી શુભ; મુનિએ પ્રભુની સપ્રીત;
સ્તુતી કરી કરજેડી વળી દીધી, આશિષ રૂડી રીત, ૨
મુનિપદ વંદન કરી રઘુનંદને, યુગ કર જોડી સનેહ,
ચઢિ પુણ્યક વૈમાન ચિદાનંદ, ચાલ્યા આગળ તેહ; ૧૩

ગુહરાવતે અહિંમુણ્યું નિજ શ્રવણે, “આવ્યા પ્રભુ અવધેશ,”
 “નાવ” નાવ” કહી માછી ખોલાવ્યા, યુગસમયિને નિમેષ. ૩
 ગંગા જોળધિ વિમાન ચઢિ પ્રભુ, આવ્યા આણી તીર;
 ઉતાયું ભૂમી પૈમાન ભલેડું. આશા પામી રઘુવીર;
 જનકિંચ તવ જનહવીને, પૂછ અધિક સપ્રીત;
 પાય પડી કરી વિનિત કોટિધા, સુણ ઉમથા શુભરીત. ૪
 આપી આશિષ આનંદિત મને, ગંગાએ સીતાને;
 “સુંદરી તારું અખંડ એવાતાણા, રંજે નિરંતર માને;”
 આવ્યા સુણી ધતો ધસમસતો, ગુહ પ્રેમવ્યાકુળ;
 આવ્યા રામ સમીપ સનેહ, સુખસંકલ વિપુલ.
 રઘુપતિને અવલોકી નજરે, સહિત સીતા સવિવેક;
 ચરાણકમળ અહીં પૃથ્વી પરિચો, શુદ્ધિ તનની ન છેક;
 પરમ પ્રીતિ નિષાદપતિનો, જોઈ મન રઘુનાયે;
 હર્ષ ધરી હૃદયાશુ ચાંપો, ઉઠાડો નિજ હાથે.

હરિગીત છંદ.

ઉરલાવિ લીધ કૃપાનિધાન સુજાણ રામ રમાપતિ;
 ખેસાડિ છેક સમીપ પૂછી, કુશળ સૌ સુણ હે સતી;
 અવિલોકિ સ્નેહ અપાર ગુહપતિ, ઉભય કર સંપુટ કરી;
 વદતો વચન વદને રૂચિર અતિ, સ્નેહ અંતરમાં ધરી. ૧
 “પ્રભુ ચણકમળ વિલોકિ જે શિવ, સેવ્ય સુખદ સદાયછે;”
 “કુશળ હવે કૌશલપતી મમ, સર્વ વિધિથી રહાયછે;”
 “સુખધામ પૂરણકામ રામ, રમારમણ ધનશ્યામછે;”
 “ચણીખરજશુંનમાભિનિશદિત, સ્વામિશુભભડિતસહ” ૨
 સહુપેર અધમ અપાર જગમાં, તે નિષાદ પ્રમોદથી;
 ઉર ચાંપિયો નિજ ભરતસમ ગણિ, કહું કૃપા તે શું કથી?

એવા પ્રભુને મોહવશ થઈ, જન અભાગી ત્યાગિયા;
 ગતિ કોણ અને મંદમતિ હે? સમજ કાંઈ અભાગિયા. ૩
 રઘુનાથરાવણ રણચરિત્ર પવિત્ર આ અતિશે દિસે;
 રતિપ્રદ સદા નિત ભાવથી ગાતાં રઘુવીર પદ વિષે;
 કામાદિ દોષ નિવારનાર અપાર જ્ઞાન કરણ મુદા;
 સુર સિંધ મુનિવર મુદિતમન ગાયે ગુણો જેના સદા. ૪

દોહરા.

યુદ્ધવિજય રઘુવીરનો, સુણશે સંત સુજાણ;
 વિજય વિવેક વિભૂતિ નિત, દે તેને ભગવાન. ૧
 આ કળિકાળ મલીન તન, મન કરિ જુઓ વિચાર;
 રામ નામ તછું અન્ય કો, નથિ જનને આધાર. ૨
 યુદ્ધકાંડમેડપ ઉપર, કવિતાલતા તમામ;
 ચઢાવિ રહ્યા ચતુર સુણો, રૂડો પ્રતાપ રામ. ૩
 સહુ કવિજન પદકમળને, સ્નેહે નમાડું શીશ;
 પંડિતને પાચે પડું, ઉચિત દિયે આશીષ. ૪
 દ્રષ્ટિ ન કરશે દોષપર, જ્યમ અર્ભક પિતુમાત;
 લાડ માન લે લક્ષ્યા, દોષતણું દિનરાત. ૫
 યાં પ્રભુયશ યાં મંદમતિ! યાં કંકર યાં મેર!
 ક્ષિરનિધિ યાં છીલર યજ્ઞાં: સમાનતા શી પેર? ૬
 એવું જાણિ અંતરવિષે, પ્રભુ ગુણ જોઈ પ્રમાણ;
 આદર કરશે સાક્ષરા, નિજતાથી નિર્વાણ. ૭
 શિવગૌરીપદ શિશ ધરી, પૂરણકૃપાપ્રસાદ;
 માણું વાણિ વિસ્તારનો, સરસ જેહનો સ્વાદ. ૮
 વરદહસ્ત શિશપર ધરી, શેવક ગણિ શિવલાલ;
 જ્ય કૃપાળ શંકર પ્રભુ, દાનેશ્વરી દયાળ. ૯

યુધ્ધકાંડ સમાપ્ત.

૥ શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥

ઉત્તરકાંડ પ્રારંભ.

દુતવિલંબિત છંદ.

મથુરકંઠ સમા ધન રંગના, સુરચુકામણિ સુંદર અંગના ;
ઉર દિપે ભૂગુલાંચન તો ભલું, સુભગતાયુત વસ્ત્રધર્યુપિતું. ૧
કમળનેત્ર પ્રસન્ન મુખાકૃતી, શર ધનુષ્ય કરે દિપતાં અતી;
કપિસમૃદ્ધ, અનંતથી સૈવ્યને, જનકજાપતિ રાઘવસ્તુત્ય તે. ૨
મણુ સુખાસીન પ્રબુધકમધ્ય ને, નિત નમામિ હું તે દીનખંધુને;
શુભ ચરિત્ર પવિત્ર અધીક છે, સુખદ નેહતાણું રમણીક છે. ૩

શાદૂલ વિદીડિત છંદ.

પ્રજ્ઞા શંકર સૂરવંદિત સદા, સર્વાર્થ દાતા તથા,
વૈદહી કરકંઠ સુંદરવડે, સેવાયલા સર્વથા;
ધ્યાતાના હૃદયલિઓ ર સચુહને, આધાર જેનો સદા,
એવા રામ પદારવિદ શુભને, વંદુહું સ્નેહે વડા. ૧

ત્રીતિ.

કોમળ ડોલર ફૂલસમ, આલ્હાદક શશિસમાન શુભ હરને;
અભિષ્ઠસદન ઉમાપતિ, સહુ સિધિદાતા નમામિશ્ચરહરને. ૧
કર્પુરઔર વરણ વપ્ર, સદય હૃદય શિવ અશિવહર આપે; ૨
સુંદર કમળ ત્રિલોચન, લગ્નતાં અપવર્ગનું સદન આપે. ૨

દોહરો.

નમિ હું નિખિલેશ્વરચરણ, આદરૂં ઉત્તર કાંડ;
મતિ દેજે રતિ તમપદે, માયા પતિ પ્રજ્ઞાંડ.
ઉત્તરકાંડકમળ વિષે, વાણીશ્રમરસમુદાય;
ગુંજરવ મણુગુણતણું, કરવા પ્રવર્ત થાય.
શ્રાતા શ્રવણધરી સુણા, એ રવ ભવભયહારિ;
સંસૃતિ મુક્ત સમૂળથી, વંદન રમાવિહારિ.

રાગ દેશી.

રહ્યો એક દિન જવ અવધિનો, દુઃખિત દિસે પુરલોકરે;
ન્યાં ત્યાં સંકળ નરનારને, અંતર છવાયો શોકરે. ૧

૧ હૃદયરૂપી ભમરા. ૨ પોતે.

સરરૂપ રામવિયોગ રવિએ, શોષી નાખું શરીરરે;
ચિત ચટપટી બહુ થાય, શિદ હુઈ નાવિયા રઘુવીરરે. ૨
શુભ શુકન એવે સમય થાતાં, સંકળ જન હરખાયરે;
મણુ આગમન જાણે કહે, ત્યમ નમર રમ્ય જાણાયરે. ૩
વળી માત કાલક્યાદિને મન, હર્ષ એવો હોયરે;
સીતા અનુજ લઈ રામ આવ્યા, કહેતું દીસે કોયરે. ૪
કર નયન જમાણાં ભરતનાં તવ, ફરકે વારંવારરે;
આનંદ પામી વિચારવા તે, લાગ્યો મનમાંઝારરે. ૫
“દિન એક બાકી અવધિના છે, રહ્યો એ નિરધારરે;
સમજે પ્રવેશ્યો શોકરૂપ અહિ, ભરતમન આગારરે. ૬
“કારણ કવાણુ નવ કરિ કૃપા, અહિ આવિયા અસુરારરે;”
“જાણી મને શઠકટિલ મણુએ, મનથી મૂક્યો વિસારરે.” ૭
“ધન ધન્ય! લક્ષ્મણજી રતિ તુજ, રામપદ જલજનતરે;”
“તું ભાગ્યશાળી સહુથકી, મતિ નિરખિ તુજ અવદાતરે.” ૮
“જડ, કટિલ, કપટી પરખી મુજને, નવ લિધો નિજ સંગરે;”
“સીતા ને લક્ષ્મણ સાથ લઈ, વન સંચર્યા શ્રીરંમરે.” ૯
“મુજ મંદમતિની કરણિ લાણિ જો, જુએ જગદાધારરે;”
“શતકોટિ કલ્પ લગી મથે, નહિ આવશે નિસ્તારરે.” ૧૦
“પણ જનતાણા અવગુણ નથી, ગણતા તમે મન સ્વામીરે;”
“છે મૃદુલ અધિક સ્વભાવ, આરતખંધુ છો બહુનામીરે.” ૧૧
“શુભ શુકન ચિન્હ નિહાળતાં છે, દ્રઢ મને વિશ્વાસરે;”
“જ્યમશ્ચુધિતને સુરતરૂ મળેત્યમ, મળશે શ્રી અવિનાશરે.” ૧૨
“જો અવધ વીત્યે પીડમાં, મુજ ટકી રે” શો પ્રાણુરે;
“આ અવનિ માંહે અધમ બીજો, કવણુ મુજ સમાનરે.” ૧૩
૨ રઘુવરવિરહસાગરવિષે, કુખતાં ભરતને એમરે;
મળિયો પવનસુત વિમરૂપે, મળે નૌકા જેમરે. ૧૪
૩ કરિ દર્ભ આસન ભરતને, ખેઠો દિઠો હનુમંતરે;
શિર જટામુગટ વિરાજતો, કૃશ અંગ થયું અત્યંતરે. ૧૫
થયુ મલિન મુખપંકજ, શ્રવેછે નયન અશ્રુધારરે;
રસના અવર નવ રટે, કરતી રામ! રામ! ઉચારરે. ૧૬
હરખ્યો સમિરસુત દેખતાં, પુલકિત થઈ અતિકાચરે;
લોચનકમળથી અશ્રુકેરી, ધાર ત્યાં વહિ જાયરે. ૧૭

સુખ માની મન પવનાત્મજે, ઉચ્ચા વદનથી વેણુર;
રઘુવર અનુજપ્રતિ તે સમે શુભ, સુધાસમ સુખદેણુરે. ૧૮

વસંતતિલકા છંદ.

“નેના વિચોગ કુખથી કુખિયા રહેાછો,”
“પ્રીતિ અખંડ ગુણગ્રામ સદા જપોછો;”
“તે ભક્ત સાધુજન રક્ષક વિશ્વપ્રાણુ,”
“આવ્યા પ્રભુ કુશળ જે રઘુકુળ ભાણુ.”
“હોઆ રિપુ સંકળને રણયજ્ઞમાંય,”
“નેની સુકીર્તિ સુર સર્વ મુખેથી ગાય;”
“સૌમિત્ર ને જનકજન લઈ નિજ સાય,”
“આવે અહીં અખિલલોકતાણાજ નાથ.”
એવાં સુધ્યાં વચન કેકયિસૂત જ્યારે,
આનંદતો ઉરવિષે ન સમાય ત્યારે;
ભૂલ્યો સહુ ભરત અંતરકેરું કુખ,
પામે સુધા તૃષિત ને જ્યમ થાય સુખ.
“છો કોણ ક્યાંથીકી તમે અહિં પ્રાત આવ્યા?”
“આવાં મને સુખદ જે વચનો સુણાવ્યાં;”
એવું વથો ભરત અંતર પ્રીત આણી, ”
ત્યારે વદે અનિલઆત્મજ જોડિ પાણી,

દોહરા.

“મારૂંતસુત હનુમેંત એ, જાણો મુજ અભિધાન;”
“દીનખંધુ રઘુનાથનો, કિકર છઠી પ્રમાણુ.”
સુણતાં ભેટયા ભરત તવ, ઉરમાં હર્ષ ન માય,
નયનકમળથી જળ ઝરે, થઈ પુલકિત અતિ કાય.
“રે કપિ તુજ દર્શનથીકી, થયાં સંકળ કુખ નારા;”
“મલ્યા રામ મુજને થયો, હૃદયે પ્રેમ પ્રકારા.”
ફરિ ફરિ રઘુકુળતિલકની, પૂછિ કુશળની વાત;
“આ અવસર શું તુજને, અરપૂં હે મુજ પ્રાત?”
“આ સંદેશ સરોખડી, વસ્તુ નથી જગમાંય;”
“વિગતે કયો વિચાર પાણુ, જડે ન મુજને કાંય.”
“તુજ ક્ષણથી આ અવનિમાં, મુકત થવાને માટે;
“અધિક છઠી અસમર્થ તો, ઘડવો તે શો ઘાટ?”
“શ્રીરઘુપતિકેરો સંકળ, વરણવ ચારૂ ચરિત્ર;”
“જે સુણતાં મુજ મલિન મન, થાએ પરમ પવિત્ર.”
તવ હનુમેંત પ્રીતિ નમ્યા, ભરતચરણજલજત;
કહી સંકળ રઘુનાથની, સુખદ રમ્ય ગુણગાય.

ભરત કહે “શું મૂજને, કોઈ સમય રઘુનાથ?”
“સંભારેછે દાસ ગણિ, વીર કહે તે વાત.” ૯
પ્રેમ નિરખતાં ઉરવિષે, હરખ્યો પવનકુમાર;
વચન વિનિત કોમળ સુણી, મનમાં કયો વિચાર. ૧૦
“નેના નિજમુખ નિત કહે, ગુણગણ રઘુપતિ રામ;”
“તેહુ પરમ શુચિ ભરત ક્યમ, હોય ન સદગુણધામ?” ૧૧
એમ વિચારી ભરતને, ચરણે નામી શીશ;
ઉડી ઉમંગે આવિયો, જ્યાં બેઠા જગદીશ. ૧૨
૧ કહી કથા સહુ કુશળની, જ્યાંછે રઘુકુળભાણુ;
અવધ આવવા હરખથી, ચઢિયા પ્રભુ પ્રેમાન. ૧૩

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

૨ પામી હર્ષ અધિક નિજ ઉરમાં આવ્યા ભરતજી કૌશલપુરમાં;
સમાચાર સરવ તે પ્રસંગે. સંભળાવ્યા ગુરૂને ઉમંગે. ૧
પછી જાણુ કયું દરખારે, “પ્રભુ કુશળ નગરમાં પધારે;”
૩ રજવાડે સહુ રાણીવાસ, સુણી વ્યત ધાયો સઉલાસ. ૨
કૌશલ્યાને સુમિત્રામાતા, સુણી વાત આ આનંદદાતા;
ઉડી ધાયાં ઉરાનંદભેર, મુખ તે સતી કહું શીપેર? ૩
૪ કહી પ્રભુની કુશળતા ભરતે, સમજવી જનનિઓ સરવતે;
પ્રિય રામના વિરહે ઉદાસી, સમાચાર પામ્યા પુરવાસી. ૪
“આવે સાનુજ જનકી રામ, કરી દેવોનાં પૂરણ કામ;”
નર નારીઓ આનંદભેર, ઉડી ધાયાં સુણી એપેર. ૫
દધિ હળધર દર્ભ અનેક, ફળ ફૂલ તુલસીદળ છેક;
મંગળ વસ્તુઓ અન્ય અપારે, ભરી કનકથાળ કર ભારે. ૬
૧ રૂડી રામા રૂપે હૃદવાળે, ચાલી ગાતી ઐરાવત ચાલે;
ધાય જે જ્યમ તે ત્યમ વેશ, ન રહે લેવા કોઈ નિદેશ. ૭
૨ તથા ખાળક વૃધ પછાડી, જાય જાનન્યુવતી અગાડી;
કોઈકોઈના ન કરે સંગ, પૂર્ણ ઉજમ ભરેલાં અંગ. ૮
૩ પૂછે એક એક પ્રતિ એમ, “દીઠા રામનતમે કે”. સપ્રેમ?”
“કહો કેટલેછે કરૂણાણુ? નેત્રપંથીને ક્યારે નિહાણુ?” ૯
૪ જાણી આવતા શ્રીજગદીશ, કુશળ સેમ શ્રી કૌશલધીશ;
પાવન અવધપુરી શોભાધામ, થઈતે અવસરમાં તમામ. ૧૦
૫ સુખપ્રદની સરયુ અપાર, નીર નિર્મળ વહે નિરધાર;
શીતળ મંદ સુગંધી સમીર, વહે સુખદાયક જે શરીર. ૧૧
૬ ગુરૂ પરિજન અનુજભૂસર, સર્વ હર્ષિત અતિ નિજ ઊર;
ચાલ્યાભરત એ સર્વ સહીત, પ્રભુ સનમુખ મન ધરી પ્રીત. ૧૨
૭ ચઢી ચતુરાઓ મહેલ અટારી, નિરખે ગગન વિમાનને ધારી;
વેગદનિસુણી મધુરઅપાર, નજરે નિરખ્યું વળી નિરધાર. ૧૩

૧ આસા. ૨ ધાબણુ.

સહુ કરતી સુમંગળ યાન, ભાળી નેત્રપંથી ભગવાન;
 સિંધુ અવધપુરી સુખકંદ, નિરખી રઘુપતિ પૂર્ણીમા ચંદ્ર-૧૪
 ઉલટયો મિલન મહોદયપર્વ, કરે કોળાહણ જન સર્વ;
 જાણે તેજ તરંગ સમાન, સુણો મુનિ તપનેનિધાન. ૧૫
 રવિકૂળકમળ રવિ આવે, સુંદર પુરી કપિઆને ખતાવે;
 “અંગદસુગ્રીવલંકાધીપ” આપણઆવ્યાઅચોધાસમીપ.”
 “પાવન નગરી અચોધા અતીશ, દેશસુંદરસૌથીઆ દીસે;”
 “યથાપિ સહુ વૈકુંઠકેરાં, કરે વદને વખાણુ ઘણેરાં.” ૧૭
 “વળી વેદ પુરાણુ વિદીત, જાણે જગત ખધુ શુભ રીત;”
 “પણુ અવધપુરી સમતેહ, મને પ્રિય નહિં મન વચ દેહ.” ૧૮
 “આ પ્રસંગ જાણે જન કોક, સુખપદ પુરી હરણી શોક;”
 “મારીજન્મભોમીસોહામણી, શીશોભા કહું હુંતેતાણી!” ૧૯
 “ઉત્તરદિશાભાણી સુપવિત્ર, વહે સરચુનદી સુણો મિત્ર;”
 “કરેસ્તાનજેજનસાલિલાષે, વિશ્વમાંથીતે વિના પ્રયાસે.” ૨૦
 “મમ સમિપ પામે તે વાસ, તેને સંસ્કૃતિ દુખ સહુ નાશ;”
 “મને પ્રાણપ્રિયોત્તમ પ્રેશ, આ અવધપુરવાસી વિશેષ.” ૨૧
 “મમધામપ્રદાયની પૂરી, સુખરાશી વાસી ભાગ્યભૂરી;”
 ઉર હર્ષરખ્યા કપીશઅપાર, સુણીપ્રભુનીવાણીસુખકાર. ૨૨
 કહેધન્ય “અચોહા” પ્રમાણી, “જેનપ્રભુએશ્રીમુખવખાણી”
 પુરવાસીનાં ભાગ્ય ઘણેરાં, જેને રામ ગણે પોતાકેરાં. ૨૩

દોહરો.

“ધન્ય અવધપુરિ ધરણિમાં, વખાણી શ્રીમુખ રામ;”
 હર્ષિત સહુ હૈયાવિશે, સુણો મુની મતિધામ. ૧

રામ માટે.

આવતા અવિલોકિયા સહુ, પ્રેમી ખહુ પૂરલોક,
 ગગનપંથે નેત્રપંથી ભાણી, આતુર જોતા અશોક;
 નગર નિકટ અવધેશ આવ્યા, ભૂમી ઉતરાવ્યું વૈમાન,
 જન્મભૂમીપર ધરતાં ચરણુ નિજ, હૃદય અધિક હર્ષવાન. ૧
 ઉતરી કહ્યું પછી પ્રભુએ પુષ્પકને, કુમ્ભરપાસ જવાનું,
 રામનું મોકલ્યું ચાલ્યું વૈમાન તે, તેજમાં તુલ્ય ભાનું;
 હર્ષ વિરહયુત ચાલ્યું વૈમાન તે, પુષ્પક નામ પ્રખ્યાત,
 કુલસંગવિમુક્તથી હર્ષ, પ્રભુવિરહે દુખી જાત. ૨
 ભરતસંગે આવિયા ત્યાં, પુરવાસી સહુકોઈ,
 કૃશ શરીર શ્રી રઘુવરવિરહે, સાચું શકાય ન જોઈ;
 વામદેવ વસિષ્ઠ આદિક, મુનિકુંજરને કોડે,
 જોઈ પ્રભુ ધનુષાણ મૂકી મહિ, યુગ કમળકરજોડે. ૩

ઉજ્જવલચે ઉર અંતરજામી, દીધી દાટ દયાજો,
 ચરણકમળ અઘ્ના ગુરૂ વસિષ્ઠના, કોડયકી તે કાજો;
 સાનુજ પુલકિત પ્રેમપૂર્વક, ગુરૂચરણપાથોજ,
 ઉમા જુઓ સુવિનય પ્રભુનો જેના, પદ સેવે મુરમુનિરોજ. ૪
 ઉડાડી આદરપૂર્વક ગુરૂએ, ભેટયા ગુરૂ ભગવાન,
 કુશળતા પૂછી કુશળસદનની, મુનિરાયે નિરવાણુ;
 “આપ દયા અનુગ્રહથી અમારે, કુશળ છે સદાકાળ;”
 “આજ મુખાર્પિત અવિલોક્યું પછી, પૂછ્યું શું પ્રતિપાળ?” ૫
 વિપ્ર સરવને શીશ નમાવ્યું, સ્નેહપૂર્વક શ્રીરંગે,
 ધર્મ ધુરંધર રઘુકળનાયક, પ્રેમ નિમગ્ન પ્રસંગે;
 પ્રભુપદપંકજ બંધવ ભરતે, ધાઈ અઘ્ના તણ ધીર;
 શંકર મુર મુનિ શેષ વિરંચી, પ્રણામે જેને વીર. ૬
 ઉડાડયા ન ઉઠે ક્યમે કધી, વિરહસંભવદુખ વામે;
 ખળાટકારે આમબંધવને, ઉડાડી ઉર લીધ રામે;
 ધનશ્યામલ તન પુલકિત પ્રીતે, હર્ષ સમાય ન જોર;
 નવામ્બુજ લોચન હર્ષાશ્રુ, ઉલટયાં ઉદધી પૂર. ૭
 મિલનદિનેશની ઉજ્જ્વલતાએ, હૈયે વિરહ થર હીમ;
 ઉકળી ચાલ્યું નેત્રનીકેથી, શી કહું તેની સીમ; ?
 રામાવળી લીલીછમ કરતું ગયું, નેત્રનીકનું નીર;
 પ્રેમાંકૂર ભરપૂર પ્રગટયો, સ્નેહ નિમગ્ન શરીર. ૮
 ખાથ ભીડી લધુ ભરતબંધવને, ચાંપી હૃદયમાં સપ્રેમ;
 મળિયા ત્રિભુંવનપતિ તે અવસર, ન રહ્યા કાંઈ નેમ;
 મળતાં રાઘવ નિજ બંધવને, શોભે કેવા સાર;
 ઉપમા કથી નવ જાતી મારાથી, અગમ કે’તું અપાર. ૯
 પ્રેમને શૃંગાર તનધરી, જાણે મળેછે જરૂર;
 સુંદર શોભિતમાન ઉભયછે, ઉજ્જવલચે વળી જોર;
 પૂછે પછી કૃપાસાગર કૂશળુ, ભરતબંધવને સલાવ;
 વેગે મુખમાં વચન ન આવે, લેતાં મિલનનો લાવ. ૧૦
 મુણુ ઉમા તે અવસરનું મુખ, મન વચનથી નિરાણુ;
 જે જન પામે તેય ન કહિ શકે, તો સંદેહ શો ટાણુ?
 “સુણો કૃપાનિધિ” કર સંપટ કરી, ભાઈ ભરત કહેછે;
 “આત્મજન જાણી મને દિધ, દર્શન કૂશળ હવેછે.” ૧૧
 “બૂડનો મને વિરહવારિધિથી, કાઢી કર અહીં લીધા;”
 “જાણું છું મારો જગદીશ આપે, જન્મ કૃતારથ કીધા;”
 “સુખ સકળ મળ્યાં આજ મને તો, દુધે વરસ્યા મેહ;”
 “આનંદ માટે અંતઃકરાણુ અતિ, સ્વામીતાણુ જોઈરનેહ.” ૧૨

દોહરો.

હરખી પછિ હૈયાવિશે, હંસવંશસરહંસ;
 ઉર ચાંપી શત્રુધને, મળિયા નૃપઅવતંસ. ૧

લક્ષ્મણે ઉર લલકિને, મળ્યા ભરતને તર્ત;
પ્રેમ ન હૃદય સમાય તે, જોતાં એકી શર્ત.
રાત્રુદ્ધને સપ્રેમથી, બેઠયા લક્ષ્મણ લાલ;
વિયોગસંભવ કુખ કુસહ, તરત નારા તે કાળ.
સીતાચરણસરોજમાં, સાનુજ ભરત સનેહ;
શિરા નમાવિ સુખ પામિયા, દિવ્ય પ્રકૃષ્ઠિત દેહ.
અવિલોકી અવિનાશને, હરખ્યા સહુ પુરલોક;
વિયોગસંભવવિપત સહુ, રામિયો વળિ સહુ શોક.
પ્રેમાતુર પુરલોકને, જોઈ બહુ જગદીશ;
કૌતુક કર્યું કૃપાણુએ, મ્હામતિ મુણે મુનીશ.
પ્રગટ સ્વરૂપ કરિને અધિક, તે અવસર તતકાળ;
યથાચોગ્ય સહુને મળ્યા, કૃપાધામ રઘુલાલ.
કૃપાદ્રષ્ટિએ રઘુવરે, અવિલોકી સહુ લોક;
કર્ધા નિરંતર સુખિ સહુ, અંતર તથા અશોક.
ક્ષણમાત્રમાં ખરારિ પ્રભુ, સહુને મળ્યા સપ્રીત;
ઉમા મર્મ આ કોઈએ, જાણ્યો નહીં અશ્રુત.
સહુને એમ સુખી કરી, કોટિ કામ ધનસ્થામ;
આગળ ચાલ્યા અવધપતિ, રૂપ શીળણુધામ.
અવિલોકી કુર આવતા, રઘુવરને તન ક્ષેમ;
કૌશલ્યાદિક જનનિઓ, સહુ દાડિયો સપ્રેમ.
વિલોકિને ન્યમ વચ્ચને, ધેનુ ધાય તઈ ધીર;
પ્રકુલ દેહ ત્યમ જનનિઓ, મળવાને રઘુવીર.
ઘેર તઈ નિજ વચ્ચને, ચરવા વનમાં ચાર;
પરાધીન ધેનુ ગઈ પાણુ મન વછમોઝાર.
સૂર્ય આથમ્યે તે પછી, સ્તન શ્રવતે ઘર તાકિ;
બોં શબ્દ દાડતિ અતી. વચ્ચમિલન અભિલાષિ.
એમ સપ્રેમે માત સહુ, આવીશ્વળિ એ વાર;
પ્રભુ બેઠયા પૂરણ પ્રીતે, કહિ મૃદુવચન અપાર.
વિષમવિયોગજનિતવ્યથા, પામી નારા પ્રમાણ;
હર્ષ થયા અતિશે ઉરે, સુખ અગણિત લે જાણ.

૨

૩

૪

૫

૬

૭

૮

૯

૧૦

૧૧

૧૨

૧૩

૧૪

૧૫

૧૬

૨

૩

૪

૫

૬

૭

૮

૯

ભુવંજી છંદ.

મળી પુત્રને પૂર્ણ પ્રેમે સુમિત્રા;
પ્રભુચરણપ્રેમી પિછાની પવિત્રા;
મળે રામને કેકયી સંકચાતી;
વિલોકી વિવેકી પ્રભુને લજ્જતી;
મળ્યા ઇંદ્રજીતારિ? સૌ કુખ વામી;
અતી હર્ષે પામ્યા સુઆશીષ પામી;

૧ લક્ષ્મણ.

રાગ ધનાશ્રી.

લંકપતિ કપિરાય નજ નીળ, અંગદ શુભ શરીરજ;
ઋક્ષપ હનુમાનાદિક સરવે, વીર વાનર ધીરજ.
તેમણે ધરી પરમ મનોહર, તે અવસર નરદેહજ;
૧ શી કહું શોભા સુરઅંશીઓની, તારૂણી સતી તેહજ. ૧
ભરત સમા સહુ ભાવિક મનના, રનેહ શીળત્રતયૂતજ;
સાદર સહુનો રઘુપતિ ચરણે, પ્રેમ અર્પિત અદભૂતજ;

૧ વીરપુત્રને જન્મ આપનારી.

જેઈ પુરનરનારિયતણી, રીતિ નીતિ વિવેકજી ;
 સકળ વખાણુ કહે “પ્રભુપદ, પ્રીતિ ધન્ય સદેકજી.” ૨
 કપિ ક્રસિપ લંકેશ આદિક, પ્રાણસંખ્યાએને પ્રીતિજી;
 નિજ સમીપ યોલાવ્યા રામે, વહુ હવે વરણીવેતજી;
 મુનિપદ લાગતું શિખવાડયું સૌને, નમન કર્યું બહુ નેહજી;
 મુનિપણ આશિષ દઈ અતીશે, પૂર્ણ પ્રકૃતિલત દેહજી. ૩
 સર્વને તવ રઘુપતિ કેહે, “સુણો સખા મમ વાણજી;”
 “ગુરૂ વસિષ્ઠજી આ અમારા, કળપૂજ્ય પ્રમાણજી;”
 “એમની શુભ પૂર્ણ કૃપાએ, આપણુ રણાંગણમાંજી;”
 “દૈત્યપતિ પરિવાર સહિત તે, માર્યો જાણુએ મનમાંજી.” ૪
 મુનિ પ્રત્યેકહે “હે મુનિ નાયક! સુણુએ શેવકવાણજી;”
 “સર્વ આ મમ પ્રાણસખાએ, દુખભાગી દુખજાણજી;”
 “રણસાગરમાં બહાણુરૂપે મને, એહ થયા મુનિનાથજી;”
 “ઉન્નતીયો નહીં એમનો કદી વિચારતાં મન સાથજી.” ૫
 “મમહિત માટે એહ બધા નિજ, જન્મહાર્યા જગતમાંજી;”
 “ભરતથીય મને વલ્લભ અતીશે, એ સહુ અંતરગતમાંજી;”
 સાંભળી પ્રભુ વચન સગર્ભિત, મગ્ન થયા સહુ મનમાંજી,
 પ્રગટે પળ પળ સુખ નહું શુભ, નાવે તે વરણનમાંજી. ૬
 કૌશલ્યાના ચરણ કમળમાં, સર્વે નમાનું શીશજી;
 જડતપતિની જનની દિયે તવ, ઉજમભરે આશીષજી;
 “તમે મને મારા રામ સરખા, વલ્લભ લાગો વિશેષજી;
 “સેવા કરી મારા પુત્રની પ્રેમે, સંગે રહીને હમેશજી.” ૭

શોભા પરજ.

“તારૂં ગોકુળ જોવાને આવરે.” એ રાગ.

સીતા સાનુજ કુશળ કૈમરે, પ્રભુ પુરમાં પધારે;
 પુરવાસી નિરખતાં સપ્રેમરે, પ્રભુ પુરમાં પધારે. ટેક—
 અમર રહી આકાશથીરે, વરસાવે પૂંપ વિશેષ;
 સુરેખિ ચઢી પ્રભુને જીએરે, પુર નર નારિયા શુભ વેશરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૧
 વિચિત્ર કળશ સોવણનારે, સહુ સહુ ધરિયા દાર;
 રચના જોતાં રણિયામણીરે, લાગે લધુ સુરપુર નિરધારરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૨
 ચિત્તહરાણ બાંધ્યાં તોરણીરે, ફરહરે કેતુ પતાક;
 મંગળ કારણ સૌ જનરે, બનાવેલ વિચિત્ર અથાકરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૩

૧. તાલપંચત.

શેરીઓ સર્વ સુગંધીએરે, સિંચાવીઓએ સખીત;
 માતિએ ચોક પૂરાવિયારે, સૌ પ્રકાર અપાર શોભીતરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૪
 મંગળસાજ સજ્યા બહુરે, વરણબું કોણ પ્રકારરે;
 વિવિધ વાજે લાગ્યાં વાગવારે, શોભા નવલ નગરમોઝારરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૫
 જ્યાં ત્યાં નગરની જીવતિયોરે, કરતી નિષાવર કોટ;
 આશિષ દઈ અવધેશનરે, ઉર હૃદ્ય ભરેછે મોટરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૬
 કંચન થાળમાં સૌ ભરીરે, આરતી દ્રવ્ય અપાર;
 ગાતી યુવતિયો અતિધણીરે, સ્વર મધુરતાણી તે વારરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૭
 આરતિહરની ઉજમ ભરીરે, આરતી કરતી સકોડ;
 રઘુકળપુગવ રામનીરે, વળી ઊભી રહે કર જોડરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૮
 શોભા નગરની સૌહામણીરે, સંપતિ વળિ કલ્યાણ;
 શેષ નિગમ ને શારદારે, વારૂં નિજમુખ કરતાં વખાણરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૯
 તેય વિચિત્રતા જોઈ આરે, દિલથઈ રહે દિગમૂઠ;
 તોપછી નરકોણ પેરથીરે, હે ઉમા કહે તે ગણુ ગૂઠરે.
 પ્રભુ પુરમાં પધારે. ૧૦

દોહરા.

પ્રમદા કુંમદનિ અવધ સર, રામવિરહ રવિવંદ;
 આથમતાં પ્રકૃજિત, નિરખિ, રામ પૂર્ણિમા ચંદ્ર. ૧
 ધાય શુકન શુભ બહુ વિધિ, વાગે અશ્ર નિશાન;
 પુરવાસિને સનાથ કરિ, ભવન ગયા ભગવાન. ૨
 પ્રભુએ જાણ્યું “કૈકયી, પામિ લાજ સંકોચ;”
 પ્રથમ તેથી તેને ભવન; ગયા વિભાચન શોચ. ૩
 તેને દઈ પ્રબોધ શુભ, સુખ ઉપજવો અપાર;
 પછિ નિજ સદન પધારિયા, ઉમયા રામ ઉદાર. ૪
 કૃપાસિંધુ જવ કોડથી, ગયા જીવન ગુણધામ;
 સુખી થયાં સહુઅવિધ, પુર નર નાર તમામ. ૫
 ગુરૂ વસિષ્ઠ ગુણધામ જે, તેજાવ્યા મહિસૂર;
 “આજ સુધડિ શુભ દિન સુખદ, કહ્યું હૃદયે નિજ ઊર. ૬
 “માટે જે દિવસ સૌ મળી, આજા દિયો સહુધ;”
 “સિંહાસન ખેસે પ્રભુ, તમ પદ રજ ધરિ શિષ;” ૭
 સવિનય મુનિવસિષ્ઠનાં, વચનો રમ્ય વિશેષ;
 સુણતાં સહુ મહિસૂરને, ગમ્યાં ઘણાંજ ખોજા. ૮

કોમળ વચન કહે મુખે. વિષ્ર અનેક સપ્રીત;
 “રામ રાન્યઅભિષેક તે, જમ અભિરામ ખચીત.” ૯
 “હવે મહા મુનિરાયજી, કરો વિલેખ ન કાંચ;”
 “તિલક રઘુકંઠતિલકને, કરો હર્ષિ મનમાં.” ૧૦
 મુણી સાનુકળ વચન શુભ, મુમંત્ર તેડી પાસ;
 વસિષ્ઠમુનિએ કહ્યું તદા, સજવા સાજ વિલાસ.
 મુણિ આલ્યો શિરનાભિ તે, સહંઓ સર્વે સાજ;
 ગજ રથ અશ્વ ઘણા વળી, સજવિયા મુખસાજ.
 મંગળ સામગ્રી સકળ, લેવા માઠ ઘણાક;
 ફૂત મોકલ્યા ન્યાં ત્યહાં, વિનય ભરી કહિ વાક. ૧
 સકળ વસ્તુ લઈ આવિને, મુનિપદ નામ્યું શીરા;
 દેવ સર્વ આકાશથી, કે “જય કૌશલધીરા.
 અતિ શાણુગારી અવધપુરી, શોભા કહિ ન શકાય;
 પૂંપવૃષ્ટિ દેવો કરે, જય ધ્વનિ જીમતે થાય.

સત્વર સિંહાસન મંગાવ્યું, દિવ્ય તેજ તરણિ તુલ્ય કાવ્યું;
 સહુ વિષ્રને નામી શીરા. મુખાસીન તેપર જગદીશ. ૧૨
 સીતા સહિતજે શોભીત કાય, નેઈ હરખ્યો મુનિસમુદાય;
 વેદમંત્ર ઊચારે ભૂસૂર, ધ્વનિ તેનો સકળ ભરપૂર. ૧૩
 જય જયતિ જયતિ જગદીશ, મુનિ વિષ્ર વદેછે આશીષ;
 ૧૧ કર્યું પ્રથમ તિલક દિગ્ધાંધી ૧, રઘુકંઠતિલકને વસિષ્ઠ. ૧૪
 પછી સર્વ વિષ્રને સપ્રીત, કહ્યું કરવા તિલક ત્યાં ઉચિત;
 ૧૨ નેઈ પુત્ર નેત્રાનંદદાતા, ઉર હરખ્યાં કૌશલ્યાદિ માતા. ૧૫
 અતિ ઉજમ ભર્યા વારવારે, આર્તહરણની આરતી ઉતારે;
 ૧૩ દીધાં દાન વિષ્રને અનેક, હય હાથી ધેનુ સવિવેક. ૧૬
 કર્યા યાચકજન અયાચક, પ્રભુ પાટ ખેડા જે તક;
 ૧૪ નેઈ સિંહાસનપર સ્નેહે, દેવ મગન પ્રકુલિત દહે. ૧૭
 દીધા કુંકુલિએ ઘણા ધાવ, લેવા કુલેલ જગથી લાવ;
 ૧૫ તે સમે મુખ શોભાનેહ, શું કું વરણવી કહું ખહું તેહ? ૧૮

રામ ચોપાઈ ત્રિતાળનો,

રામચંદ્રે ખોલાવી દાસ, કરી આજ્ઞા ઉચિત સઉલાસ;
 “મારા પ્રાણુસખાઓને પેલા, નવરાવો તમે જઈવેલા.” ૧
 મુણતાં વચનો રઘુવર મૂખ, ધાયા શેવક ન્યાં ત્યાં સસૂખ,
 મુત્રીવાદિ સરવને સમાન, ઉખ્યુ જળથી કરાવ્યાં સ્નાન. ૨
 પછી કૃણાન્તિધિ અવધેશી, તરત ભરતને તેડાવ્યા હોસે;
 નિજ હાથે જડા છોડી રામે, મેમ નેઈ પુરજન મુખ પામે. ૩
 પછી ત્રણેય ભાઈને સાથે, નવરાવ્યા ત્યહાં લલિભાતે;
 ભકતવત્સજ રામ કૃપાળ, જુડી માયાની આ જંજળ. ૪
 ભૂરીભાગ્ય ભરતતણું નેહ, કૌશલપતિની કોમળતા સ્નેહ;
 શેષ શતકોટિ નાશકે ગાઈ, પામરજીવ શું જાણે પ્રભુતાઈ. ૫
 પછી છોડી જટા નિજ રામે, ચૌદવર્ષની પૂરણકામે;
 ગુરૂ આજ્ઞાથી કૌશલ્યાજા, ઊંનેજળ અવિનાશી નાંયા. ૬
 કરી સ્નાન, લુપણુ રઘુરાજે, સજ્યાં કામ કોટિક છબિ છાને;
 સામુએએ મળીને સીતાને, સાદર સ્નાન કરાવ્યું નિદાને. ૭
 દિવ્ય વસ્ત્ર લૂપણુ મણિ ભારે, પરિધાન કરાવ્યાં પ્યારે;
 સાર સંસારશોભા સરવની, જાણે જાતકી પ્રતિમા ખની. ૮
 વામભાગે તે રામની શોભે, જોતાં સચર અચર મન લોભે;
 માતા હર્ષિત નેઈ સમજેહ, કહે “આજ પોંઆ મમકાંડ. ૯
 “જન્મ સકળ પુત્રવધુ પુત્ર, માઈ સાઈ શોભે ધરમુત્ર;”
 મુણેા ગરૂડજી તેહ પ્રસંજે, આવ્યાશિવમુનિવિધિસઉમંગે. ૧૦
 ચઢિ ચઢિ નિજ રૂચિરવિમાને, જોવા રઘુપતિ મુખદાતાને;
 નેહ પ્રભુને વસિષ્ઠ સપ્રીત, ઉર આનંદ પામ્યા અમિત. ૧૧

૧. વાણી.

દાહરા.

વાગે મમનવિષે વડાં, કુંકુલિ દિવ્ય નિશાન;
 સુર કિન્નર અંધર્વ ગાણ, ગાય મધુર સ્વર ગાન. ૧
 અતિ સુંદરિઓ અપ્સરા, તુલ્ય કરે નિરધાર;
 મુણિ તે પરમાનંદ સુર, ઉરમોઝાર અપાર. ૨
 લક્ષ્મણ રાત્રુદમન ભરત, અંગદ ને હનુમાન;
 વિભીષણાદિક અધિક જે, પ્રભુને પ્રિય સમ પ્રાણ. ૩
 શ્રદ્ધાં છત્ર ચામર કરે, ધનુષ્પ દાલ તરવાર;
 શકિત હાથ ધરિ ચુકિતથી, પંખાનો નહિ પાર. ૪
 સીતા સહિત વિરાજતા, દિનમણિ દિનકરકૂળ;
 કોટિ કામ અભિરામ છબિ, શોભેછે જનૂલ. ૫
 નવિન વારિધર સધનસમ, ગાત્ર શ્યામ ગુણધામ;
 પીતાંબર પરિધાન વધુ, મુનિમનમોહક રામ. ૬
 મુકુટાદિક લૂપણુ લલાં, અતિ વિચિત્ર અવદાત;
 અંગ અંગપ્રતિ ઓપતા, ખાનુખંધ લલિભાત. ૭
 નેત્રાપિંદ વિશાળ અતિ, ઉર લુણ વડાં વિશાળ;
 ધન્ય સજન જે રૂપ એ, નિરખે તહી જંજળ. ૮
 તે શોભા મુસમાજ મુખ, કહે પમાય ન પાર;
 વરણે અહિ ભારતિ અતિ, કે જાણે ત્રિપુરાર. ૯
 ભિન્ન ભિન્ન સ્તુતિ કરિ ગયા, સુર સહુ નિજ નિજ ધામ;
 બંદિ વેષ ધરિ વેદ સહુ, આવ્યા ન્યાં શ્રીરામ. ૧૦
 પ્રભુ સર્વજ્ઞ, કર્યું પ્રીતે, શુભ તેમનું સન્માન;
 જાણ્યો મર્મ ન કો જાણે, તેનો કરો પ્રમાણ. ૧૧

૧. આજ્ઞાઓમાં મુખ્ય.

કરવા લાગ્યા કોડથી, પ્રભુગુણકેરૂં માન ;
સુણુને હે મતિધામ મુનિ, કોડ સહિત ધરિ કાન. ૧૨

ગીતિ છંદ.

નિર્ગુણ સગુણ સ્વરૂપ જ્ય, રૂપ અનુપ નૃપશિરામાણી રામ;
લોકેશાદિ અસુર ખળ, પ્રખળ હસ્તખળ હણ્યું તમે આમ. ૧
નારાયણ નરતન ધરી, નિજ જનની ભવવ્યથા હરી ભારી;
જ્ય જનમતિપાળક પ્રભુ, શક્તિસહિત પદન મામિજ હવારી. ૨
વિષમ તમારી માયા, તેવશ સુર નર અનંત જગ અગ જે;
આ ભવપંથ ભ્રમિત નિત, કાળકરમ ગુણસ્વભાવથી ભર જે ૩
જે તમ કૃપાકટાક્ષે, નિરખો તો ભવ ત્રિધા વ્યથા વામે;
હે ભવખેદ પ્રહેદન, ચતુરઘણા રામ રક્ષજો હામે. ૪
જે જન જ્ઞાનગુમાની, ન કરી ભવહરણિ જે ભક્તિતતમની;
સુર ફુલેલ પદ પામી, પૂણ્ય ખાઈ ચ્યુત થતા દિઠા અવની. ૫
દ્રઢ વિશ્વાસ કરી પદ, ઘાસ થઈ રહે તણ સકળ આશ;
જપિ તમ નામ નિરંતર, આ ભવસાગર તરે અનાયાસ. ૬
જે પદ અજ શિવ સેવિત, રજપરશી વળિતરી મુનિતરિયા;
જે પદનખથી નિસરી, સુરસેવ્યનિ ગંગ પાવની પરિયા. ૭
દજ અંકુશ પવિ અર્વિદ, યુત રૂપાપદ અરણ્ય ફરિ આપે;
કંટક સદ્ધા કૃપાળુ, સુરકૃપશમનાર્થ રામ પરિતાપે. ૮
તેપદ કમળ યુગલરજ, રમાનાથ ભજુ મુકુંદ ભાવ સદા;
જેથી જન્મ કૃતારથ, સંસ્કૃતિ કુસ્તર ટળે ત્રિધા વિપદા. ૯
અનાદિ માયા મુળતરૂ, ત્વચા ચાર યુગ ભણે શૃતિ ભાવે;
શાખા ખટ પચિચશરેછે, પલ્લવ પુષ્પ ન ગણ્યેજ હૃદઆવે
ફળખે વિધિ કટુ મધુર, રહિ એકલિ વેલિ જેહને આશ્રે;
ફળે કુલે પલવિત નિત, વિશ્વવૃક્ષને નમામહે કર શ્રે. ૧૧
અનુભવ ગમ્ય મનાતિત, પ્રજ્ઞ એક અજ અનાદિ કહિ ધ્યાયે;
કહિએમિછિએઅમતે, સગુણસુયશનિતસુભાવથી ગદ્યએ. ૧૨
કરૂણાનિધિ રાઘવ પ્રભુ, શુભ ગુણધામ વર માગિએ એજ;
તમ પદ પ્રીતાળુ થઈએ, મન કમ વચને વિકાર તણ રહેજ. ૧૩

દોહરી.

એમ સર્વ અવિલોકતાં, વેદ સર્વ નિજમુખ;
કૌશલેશની પિનતિ કરિ, અતિ ઉદાર સનમુખ. ૧
ગયા પ્રજ્ઞલોકે ગુણી, વેદ પામિ વિશ્રામ;
આવ્યા શંકુ અખિલ પતિ, જ્યહાં રામ સુખધામ. ૨
વિનય કરે તવ ત્રિપુરરિપુ, ગદગદ વાણિ વિશેષ;
પુલકિત વપુએ કામરિપુ, “અહો ધન્ય અવધેશ.” ૩

૧. ૫૬૩. ૨. કૃપા, તૃષ્ણ, હૃષીક, જન્મ, મૃત્યુ. ૩. પાંચતન
માત્રા, પાંચ સોનંદ્રિયો, પાંચ કર્મેન્દ્રિયો, પંચમાભૂત, મન, જીવ,
મહત્ત્વ, અહંકાર, માયા. ૪. શુભાશુભ કર્મ, ૫. અનેક વાસના.
૬. પાપ, પુણ્ય. ૭. અવિધા. ૮. અર્થ નમિએ હૈએ. ૯. કલ્યાણ.

હરિગીત છંદ.

જ્ય સગુણ રામ રમારભણ કરૂં, નમન નેહ હરે ધરી;
ભવ ત્રિવિધતાપભયે સલિત જન, રક્ષનાર તમે હરી;
અવધેશ સર્વ સુરેશ શ્રીપતિ, તરણતારણ છો તમે ;
રક્ષણ કરો શરણાંગતો તણું, કો ન રક્ષક જે સમે. ૧
દશશીશ વીશ ભુજ વિભજન. પ્રભુ નિરંજન સર્વદા,
ભવરોગ જેહ મહાન તે તમ. દૂર કરનારા સદા;
નિશિચરસમૂહ પતંગ હોઆં, તેજ ચંડ અનળ શરે;
ભવસર્વને કુખદણહારજ, અન્યથી કદિ ના મરે. ૨
મહિમંડળેશ્વરશિર્ષમણિ મંડન સુભગ જગદીશ હે;
રઘુનાથ કર કોદંડધર વર, કટિ નિષંગ ભયો રહે;
મદ મોહ મમતા રાત્રિ જે, અતિ ઘોર અંધારી ઘણી;
તેને તમે પ્રભુ તરણિતુલ્યજ, તેજપુજ ત્રિભૂધણી. ૩
સ્મરભીલડે વિંધિ નાખિયા બહુ, લોકરૂપ મુગને અરે,
વિધવિધ કુભોગશરે હણાયા, જે ન તમપદ આશરે;
હે નાથ તેહ અનાથવત ભૂલા પડ્યા જન આદરી;
તણં તમ ચરણ, વનવિષયમધ્યે, ભ્રમિત પામર જેહરી. ૪
બહુ રાગ આશ્વિયોગ કુખના, મારિયા જન આ મહિ;
તમ પદ અનાદરકેરૂં ફળ એ, ભોગવી છૂટે સહી;
અતિશે હંડો ભવતોયનિધિ આ. તે વિષે નર તે પડે;
તમ ચરણકે જેહને નહિ, પ્રેમ કીધે પરવડે. ૫
મહા દીન મલિન બહીરમુખ તે, કુઃખી નિશદિન દહથી;
નાહિ જેમને પદકમળ પ્રીતી, સગુણ પ્રભુ સંદેહથી;
આધાર અંતર જેમને અતિ, તમ કથા ભવતારણી;
પ્રિય તેમને શુભ સંત નિશદિન, જેહ છંવ શિર્ષામાણી. ૬
નહિ રાગ રોષ ન માન મનમાં, મનુષ નિત્યાનંદ તે;
તેમના વૈભવ તુલ્ય નાવે, પદ ત્રિલોક પ્રથાજ જે;
એ કારણે સેવક તમારા, મન પ્રમોદિત થાયછે;
તણં યોગનો વિશ્વાસ મુનિજન, ચરણ ભક્તિ આયછે. ૭
ધરિ પ્રેમ અંતરમાં નિરંતર, નેમ લઈ નિષ્કામના;
પદકંજ સ્વચ્છ હૃદયથી સેવે, રામ પ્રભુ સુખધામના;
સાદર નિરાદર જગતમાં પણ, સંત મુખિ સૌથી વડા;
જેમના ઉરસરકમળમાં તમ, ભૂંગ ગુંજરવ સદા. ૮
રઘુવીર અતિ રણધીર જપિ તમ, નામ નમું ચરણે હરી,
ભવરોગ માન મહાન મદના, અવધપતિ તમ છો અરો;
ગુણ શીળ પરમ કૃપાસદન શુભ, ગુણસદન પ્રાણમામિહે,
અતિ રાગ ઈર્ષ્યાવૃંદને પ્રભુ, નાશકાર નમામિહે. ૯
મહિપાળક પ્રતિપાળ દિનમણિવંશદિનમણિ હે હરી,
અવિલોકિએ કરૂણામિટે મેં, જોડિ કર સ્તુતી કરી;

દોહરા.

વારવાર વર માણું એ, દો હરખી શ્રીરંગ;
 પદકમળે અનપાવની, ભક્તિ સદા સતસંગ.
 વરણિ ઉમાપતિ રામગુણ, હર્ષિ ગયા કેલાસ;
 પામ્યા અંતરમાં પૂરણ, રઘુકળતિલક હુલાસ.
 અનુપમ ક્રોધારા પછી, કપિ સર્વને સખીત;
 દેવરાવિયા રઘુવરે, સુણેા મુની મનજીત.
 સાંભળ સર્પરિપુ શ્રવાણ, પાવનિ કથા પતીત;
 ત્રિવિધ તાપ ભવ દોષને, નશાડનારી નીત.
 મહારાજ રઘુરાજનો. સુણતાં પટાભિષેક;
 મુનિવર નર આદિક લિયે, વિરતી તથા વિવેક.
 જે સક્રમ આ શ્રવાણશે, ગાશે ગુણ અભિરતમ;
 સુખ સંપતિ અતિ પામશે, તે નર વિશ્વ તમામ.
 સુરકુલેભ સુખ ભોગવી, આ સંસાર અપાર;
 અંત વિભુપુર પામશે, દાતા રામ ઉદાર.
 સુણશે જે કદિ સ્નેહથી, વિમુક્ત વિષયિ વિકત;
 લેશે સંપતિ ગતિ સુભગ, થશે ભક્તિ આશકત.
 હે ખગનાથ સહેતથી, કહિ મેં રામકથાય;
 નિજમતિવિલાસાનિ અને, હરાણ ત્રાસ દુખ પ્રાય.
 વિરતિ વિવેક સુભક્તિ મન, દ્રઢ કરનારી ખેશ;
 તરવા મોહ સરિત મહા, હોડી રૂપ હમેશ.
 નિત્ય નવલ મંગળ મહા, અવધપુરીમાં એમ;
 હર્ષ ભયાં સર્વે રહે, પુર નર નાર સખેમ.
 નિત્ય પ્રીત નક્ષિ ઊપજે, રામપદાપિદમાંય;
 નમે જેહને સેવતા, મુનિ અજ રાણુ સદાય.
 સંતોષિયા સહસ્રવિધ, માગણને દર્ઢ દાન;
 વિધ વિધ દાને વિપ્રનું, શુભ કરિયું સનમાન.
 પ્રજ્ઞાનંદ નિમગ્ન કપિ, સહુની પ્રભુ પદ પ્રીતિ;
 જાતાં જાણ્યું ન દિવસ નિશા, ગયા માસ ખટ વીતિ.
 ઘર પાણુ મન પિસરી ગયા, રુધિ નહીં સ્વપ્નેય;
 જ્યમ પરદ્રોહ સુસંત મન, કદિ ન હોય કેમેય.
 પછિ રઘુપતિએ સહુ સખા, બોલાવ્યા નિજપાસ;
 સહુએ સાદર આવિને, શિશ નમાવ્યું સહુલાસ.
 પરમ પ્રીતિએ સમિપ નિજ, બેસાડ્યા નિરધાર;
 ભક્ત મુખદ કોમળ વચન, બોચાર્યા એ વાર.
 “અતિશે કરી મારી તમે, શેવકતા સંસાર;”
 “મુખપર કડું હું કોવિધે, અંતિ વડાઈ આવાર.”

૧. પતિતપાવની કથા.

- “તેથી મુજને સહુ તમે, અતિ પ્રિય લાગો આજ;”
 “મમહિત કારણ સંદન મુખ, તબ્યાં તમે સહસાજ.” ૧૯
 “અનુજ રાજ સંપતિ અતી, વેદહી રૂપ ખાણ;”
 ૧ “દહ દિવ્ય ઘર સ્નેહિ વળી, પરિવાર પરમાણ.” ૨૦
 “એ સૌ મને ન પ્રિય અતી. તમ સમાન મનમાંય;”
 ૨ “સત્ય માનજે સર્વ તમ, કહું આ વૃથા ન કાંચ.” ૨૧
 “સહુને પ્રિય સેવક ઘણા. મુનીતિ એ સંસાર;”
 ૩ “અધિક દાસપર પ્રીતિ મમ, કરૂણા કોટિ પ્રકાર.” ૨૨
 “હવે જાવ ઘર સહુ સખા, ભજનને મને સનેમ;”
 ૪ “સદા સર્વગત સર્વ હિત, જાણી કરજે પ્રેમ.” ૨૩

રાગ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

- ૫ સુણી પ્રભુની વચન રચનાય, થયા મગ્ન સહુ મન કાય;
 ૬ “અમે કોણુ છેએ? કોણુસ્થાન,” એમ પિસરી ગયા તનભાન.
 ૭ એકટગ જોઈ રહ્યા અનુરાગે, કર જોડી ઉભા પ્રભુ આગે;
 ૮ કહી ન શકે મુખથી કશું તે, પ્રેમ પ્રીતિ પ્રતિતિ સંયુતે. ૨
 ૯ દીઠો પરમપ્રેમ કપિકેરો, રઘુનાથે સ્વનજરે રૂંડેરો;
 ૧૦ કહું વિવિધ વિજ્ઞાન મુખેથી, સુણે સર્વ હરીશે મુખેથી. ૩
 ૧૧ કશું કહિ ન શકે મુખમાંથી, પ્રભુ સન્મુખ આનુરતાથી;
 ૧૨ વારંવાર ચરણભાણી ન્યાણે, “શું કહું આ શરણુપ્રતિપાણે.” ૪
 ૧૦ તે સમે રઘુવીરે સખીત, ભૂષણ વસ્ત્ર મગાવ્યાં અમિત;
 ૧૧ વિવિધ રંગ અનૂપ ઘણેરાં, જેના જગતમાં મૂલ મોઘેરાં. ૫
 ૧૨ તેહ પેરાવ્યાં પૂરણ પ્રીતિ, પ્રથમ મુગીવને શુભરીતે;
 ૧૩ તેહ વસ્ત્ર ભરત નિજહાથે, બનાવેલ સુભગ ભલિભાતે. ૬
 ૧૪ મળુ મરજીથી લક્ષમણે તે, વિલિખણને પેરાવ્યાં હેતે;
 ૧૫ જોઈ વિદાય સામગ્રી ત્યારે, થયો ખેદ અંગદને ભારે. ૭
 ૧૬ રહ્યા ખેરી ન કાંઈ બોલે, કશું કોવાની યુક્તિએ બોલે;
 ૧૭ જોઈ પ્રીતિ અતી પ્રભુએની, પાસબોલાવ્યા હે મૃગનેની. ૮
 ૧૮ નળ નીળ ક્ષપને સ્વહાથે, વસ્ત્ર પેરાવ્યાં શ્રી રઘુનાથે;
 ૧૯ રાખી રામ સ્વરૂપ ઉરમાંય, નમી આલ્યા સૌ માગી વિદાય ૯
 ૨૦ પછી અંગદ શીશ નમાવી, ઉડ્યો પરમ પ્રેમ ઊર લાવી;
 ૨૧ કરી નેત્ર સજ્જ કરજેડ, બોલ્યો વિનિત વચન મનમોદ. ૧૦

રાગ રામખી.

- ૧૭ “વૈદાલ વનમાં વલવલે” એટાળ.
 “સાંભળો શ્રી રઘુનાથજી, વિદે ધારી વિશેષ;”
 ૧૮ “દીનવત્સળ છો દયાળજી, સેવ્ય મુનીશ મહેશ.”

સાંભળો. ૧

“મરતી વખત મહા હેતથી, લાવી નેત્રમાં નીર;”
 “મૂકી ગયા તમ ચરણમાં, વાળી મુજને સધીર.”
 સાંભળો.
 “અશરણશરણ એ આપનું, વિદે સંભારી સાર;”
 “તજશો મને ન તમે પ્રભુ, નિજ જન હિતકાર.”
 સાંભળો.
 “મારૂં પ્રભુ તમે સર્વછો, ગુરૂ વડિલ મા આપ;”
 “જાઉં ક્યાં ચરણકમળ તણાં અંતર વિચારે આપ.”
 સાંભળો.
 “જીર વિચારીને આ સમે, કહો નાથ તમેજ;”
 “તણું પ્રભુને જઈ ધરવિષે, માફે કામ શું રહેજ?”
 સાંભળો.
 “બાળ અપ્રુધ હું બહુવિધિ, જ્ઞાન બળ મતિહીન;”
 “રાખો શરણ રમારમણ હે! જાણી મન જન દીન.”
 સાંભળો.
 “નીચ સેવા પ્રભુધરતણી, કરી રાજ રહીશ;”
 “ચરણકમળ અવિલોકિને, ભવ રહેજે તરીશ.”
 સાંભળો.
 પાંચ પડયા કહી એવું ત્યાં, “કરો રક્ષણ નાથ;”
 “કેશો ન” જા ધર તું હવે, “રાય સુગ્રીવસાથ.”
 સાંભળો.

રાગમાફે.

અંગદકેશ વિનિત વચન સુણી, રામ કરૂણાધામ,
 ઉઠાડી ઉર ચાંપિ કર શીર, ફરવી ઓઢ્યા આમ;
 “શીદ બાપ સંતાપ કરેછે, હે અંગદ યુવરાજ,”
 “તુજ વિના જન સુગ્રીવ એકલો, કેમ કરીશકે રાજ?”
 “બ્રથ થાય ટિલાતપાણું તુજ, તે નહિ સાફે વિચાર,”
 “પણ નહિ વિસરું અંતર તું મને, શું કહું વારંવાર!”
 એમ કહી નિજ ઉરની માળા વસ્ત્ર માણી વિશેષ,
 અંગદને નિજહાથે પેરાવ્યાં, આનંદથી અવધેશ.
 વિવિધ પ્રકારે બહુ સમજાવી, કીધ વિદાય દયાળ,
 વિરહવ્યથાવશ સ્વામી સખા બે. તન મનમાં તે કાળ;
 ભરત લક્ષ્મણ શત્રુઘનાદિક, સહિત રમાપતિ આપ,
 ચાલ્યા વળાવવા ચિતમાં ચાહી, ભક્તકૃત ચિતવ્યાપ. ૩
 અંગદ ઉરમાં પ્રેમ ન થોડો, વાર બહુ શું વરાણું?
 પાછું ફરી ફરી જુએ પ્રભુભાણી, તાકે ચરણરજશરણું;
 વાર અનેક શ્રીરંગપદને, કરતો દંડ પ્રાણમ,
 એવું મન અંગદને જે મને, “રે”વાનું કેશો રામ.” ૪

બોલતું ચાલતું જોયું કૃપામિદે, હસતું મળતું હરીનું;
 સંભારી સંભારી શોચ કરેછે, નેત્રે લેણું ન પારિનું;
 ૨ પ્રભુ મરજી મોકલવાની જોઈ. વિનય વદી બહુ વાર;
 અંગદ ચાલ્યો ઉરમાં રાખી, પ્રભુપદનો આધાર, ૫
 અધિક આદરથી કપિ સરવેને, વેગળે સુધી વળાવ્યા;
 ૩ ભાઈ સહીત રમાપતિ પછી, પુર પાછા ફરિ આવ્યા;
 સુગ્રીવે ગ્રહિ ચરણ માફતિના, વિનય કીધ વિશેષ;
 પવનાત્મજ તવ પ્રીતથી કહે, સુણો સુગ્રીવ સુવેશ. ૬
 ૪ “શેવકતા કરો રઘુવરકેરી, દિવસ દશ હે દેવ;”
 “નિરખીશ તમ પદકમળ આવીને, તે પછી તતખેવ;”
 સુગ્રીવ કહે “સુખ પુણ્યપુણ્ય તું, પ્રેમી પવનકમાર;”
 ૫ “સેવને જઈ રામને રનેહ, જેહ કૃપાભંડાર. ૭
 એવું કહિ કપિ સર્વ ચાલ્યા, ત્યાંધકી તતકાળ;
 અંગદ કે’ હનુમાન હે સુણ, પિતતી મારી વિશાળ;”
 ૬ “દંડવત મારા દયાળને, કરજોડી તું કે’જે;”
 “વારંવાર તું રાઘવને મારી, મુરતિ કરાવજે રહેજે.” ૮
 એવું કહીને અંગદ ચાલ્યો, વળિ આવ્યો હનુમેત;
 ૭ પ્રીતિ અંગદની કહી પ્રભુને, મળત થયા ભગવંત;
 વજ્રને જોઈએ કોરતા, કોમળતા ફૂલનેજ;
 એવું ચિત રઘુનાથનું મુગ, જાણી શકે કો ભાવ્યેજ. ૯
 ૮ પછી કૃપાણુએ સમિપ બોલાવ્યા, ગુણવંતો ગુહરાય;
 આપિયાં ભૂષણ વસન શુભ, વરણવ્યાં નવ જાત;
 કે’ પ્રભુ “તમે ભુવન પધારો, કરજો સ્મરણ મમ ધ્યાન;”
 “અનુસરજો નિત્ય મનકમ વચને, ધર્મમાર્ગે ધીમાન.” ૧૦
 “પ્રાણસખા તમે મારા સહુ વિધ, ભાઈ ભરતસમાન;”
 “નિરંતર પુરમાં આવતા જાતા, રેજો ગુણનિધાન;”
 સુણતાં વચનવિનોદ શ્રવણે, સુખ ઉપજ્યું મન ભારી;
 ચરણવિષે પડ્યા વ્યાકુળ થઈને, લોચન ભરિયાં વારી. ૧૧
 ચારુકમળ રાખી હૃદયકમળમાં, આવ્યા ગુહ નિજ દેર;
 રામસ્વભાવને નિજ પરિજનને, સંભાળાવ્યાં સુપેર;
 ૨ સાંભળ સુમુખી શૈલજા તું, રામચરિત રસાળ;
 જે સુણતાં જગસંભવ વિપદા, ટળી જાય તતકાળ. ૧૨

છાંપા.

રામચરિત્ર પવિત્ર, પેખિને સહુ પુરવાસી;
 કહે પરસ્પર ધન્ય, રામ રૂપ ગુણ સુખરાસી;
 બેસવાથી રામને, રાજ્યગાદી રૂડીપર;
 હર્ષિત ત્રણે લોક, શોક સહુ સમિચો મુનિવર;

ન કરે કદાપિ અન્યોન્ય કો, ઝેર વેર નિજ કાજમાં;
તણું સર્વ વિષમતા મનથકી, રામચંદ્રના રાજ્યમાં. ૧
ચારે વરણ ચતુર, પ્રવિણ નિજ ધર્મે પૂરી;
વેદમાર્ગરત^૧ વડા, ભાગ્યવંતા જન ભૂરી;
સુખ પામે સહુ ભાંતિ, શોક ભય રોગ ન સ્વપ્ને;
ત્રિવિધતાપ વ્યાપે ન, રામરાજ્ય જન કોને;
સહુ લોક પરસ્પર પ્રીતિ અતિ, કરે સદા સ્વસમાજમાં;
શૂતિનીતિનિરત સધ્ધર્મવૃત્તિ, રામચંદ્રના રાજ્યમાં. ૨
ચારજ વર્ણુ વિશેષ, ધર્મ જગમાંય પ્રવર્તે;
સ્વપ્ને પણ હેરે ન, પાપ મનવ્રતીરે શર્તે;
રામભક્તિરત^૨ સર્વ, નારિ નર દ્રઢ વિશ્વાસે;
સકળ પરમગતિતાણું, અધિક અધિકારીભાસે;
ન અકાળમૃત્યુ કદિએ નહીં, પીડા નામે પંડમાં;
સૌ જન શુભ સ્વરૂપ નિરોગિતન, રામચંદ્રના રાજ્યમાં. ૩
નહિ દરિદ્રિ કો નેહ, કુઃખિ ને દીન ન કોય;
નહીં કોઈ જન અપ્રુધ, સુલક્ષણહીણ ન હોય;
દંભરહિત સહુ લોક, ધર્મરત સઘળી ધરાણી;
નર નારી સહુ ચતુર, પ્રેમિ પ્રભુપદ શુભ કરાણી;
સહુ સાક્ષર^૩ જ્ઞાનિ ગુણગ જન, કપટી નહિ નિજ કાજમાં;
સહુ જન કૃતજ્ઞ અતિ પ્રજાછે, રામચંદ્રના રાજ્યમાં. ૪
સુણો ગરૂડ ગુણધામ, રામરાજ્યે તે વારે;
સચરાચર જગમાંય, સર્વ સુખિયાં છે ભારે;
થાય કાજ ચિત્તવ્યાં, કાળ કૃત કુઃખ ન કોને;
કર્મ સ્વભાવ વ્યથાય, નહીં કોયનેય સ્વપ્ને;
સાગરવેષિત ભૂમી સમથી, એક છત્રધર તેહના;
રઘુનાયક ભૂપશિરોમાણી, શ્યામલ મુંદર દેહના. ૫
જેના પ્રતિજ્ઞામાં, ભુવન અગણિત ભાસેછે,
આ પ્રભુતા નહિ વધી, તેહને શોભા દેછે;
તે મહિમા સમજતાં, હૃદયમાં પ્રભુને સુમને,
આ વરણવતાં આજ, લાજ લાગે બહુ મુજને;
આ મહિમા મન જેણે પ્રિયો, પરીપૂર્ણ પ્રીતે કરી;
માની આ ચરિત્રમાં રતી, તેમણેજ મનમાં ફરી. ૬
આ મહિમા પ્રિયવાનું, એજ લીલા ક્ષણ જાણો,
કહે મહામુનિરાય, સુમતિ સુશીળને શાણો;
રામરાજ્યની જેહ, સુખ સંપદા ઘણેરી,
શકે ન વરણી શોષ, શારદા પણ રે^૪ હેરી;
જન પરાપકારી ઉદાર સહુ, દિવસ સેવક નરનારિયો;
નર એકપતિનવ્રતરત તથા, નારી પતિહિતકારિયો. ૭

૧ વેદપંથમાં પ્રીતિ કરનારા. ૨ મનનો લક્ષ. ૩ રામની ભક્તિ કરવામાં પ્રિતિવાળા. ૪ પંડિત. ૫ સારા મનથી.

દંડમાત્ર યતિહાય, સુણો મતિધીર મુનીજ,
નર્તક નૃત્ય સમાજ, ત્યાંજ ભિન્નતા રહીજ;
મન છૂટ્યું જગ બધે, એવું શુણિએ જે આજે,
રામતાણા રાજ્યમાં, સત્ય તે સર્વ સમાજે;
કુલતાં ક્ષણતાં વન વૃક્ષ સૌ, શોભે આપ સમાજમાં;
ગજ સિંહ એક સંગે રહે, રામચંદ્રના રાજમાં. ૮
વેર સર્વ વીસર્યો, સર્વ ખગ મૃગ શુભરાતે,
સંપે રહે સદાય, પરસ્પર પૂરણ પ્રીતે;
કુંભરવ ખગ કરે, ફરે મૃગયુથ મન ફાલ્યે,
નિર્ભય વનમાં ચરે, કરે આનંદ સુલાવે;
શીતળ સુગંધિમય મંદ વળી, વહે વાયુ સુઅવાજમાં;
ગુંજે અલિ પુષ્પ પરાગ લઈ, રામચંદ્રના રાજમાં. ૯
વૃક્ષલતાથી શ્રવે, મધુર મધુ મહા રૂડેર;
મન ભાલ્યે અવસરે, ઘેનુ દે દૂધ ઘણેર;
તૃણસંપન્ની સદાય, રહે લીલીછમ ધરાણી;
ત્રેતામાં થઈતદા, સારી સતયુગની કરાણી;
પ્રગટી વિધ વિધ ખાણો વધી, મણિની ગિરીસમાજમાં;
જગદાત્મા અવનિપતે ઝોળખી, રામચંદ્રના રાજમાં. ૧૦
વહે સરિત નિર્મળી, વારિસંપતિ અતિ વાળી,
શીતળ જળ નિર્મળાં, મિષ્ટ સુખકાર નિહાળી;
મર્યાદામાં રહે, તોયનિષ્ઠિ તે અવસરમાં;
નાખે રત્નો તીર, લિયે નર તે નિજ કરમાં;
કમળે ભરપૂર સરોવરાં, સકળ સુશોભિત સાજમાં;
અતિશે પ્રસન્ન દશદિશિ સદા, રામચંદ્રના રાજમાં. ૧૧
પૃથ્વીપર શશિ અમી, કીર્ણદારે શુભ દેછે;
કામ જોગ રવિ તપે, મેઘ માઝ્યા વરસેછે;
અશ્વમેધ કોટીક, કર્યા રઘુરાજે કોડે;
દીધાં દિવને દાન, કુઃખ માગણનાં તોડે;
પ્રતિપાળ વેદમારગતાણા, ધર્મધુરંધર તૃપમાણી;
વૈભવ શત ઇંદ્ર સમાન શુભ, ગુણાતીતકૌશલધાણી. ૧૨
પતિધ્વજાઅનુકૂળ, નિરંતર રહે સીતાજ;
શોભાખાણ સુશીળ, વિનિત વનિતા ઉર રાજ;
જાણે મન જાનકી, પરમપ્રભુતા રઘુવરની;
સેવે ચરણસરોજ, અલૌકિક પ્રીતી ઉરની;
બહુ દાસ દાસી ધરમાં વળી, સેવાવિધિજ્ઞાતા ઘણાં;
પરિચર્યારે ધરની તોયપણ, સીતાને કરતાં શુણ્યાં. ૧૩
પતિઆજ્ઞા અનુસરે, શાણી અતિ સહાણી સીતા;
ધન્ય ભાગ્ય નરતાણા, જેહને સતી વનોતા;

૧ રાજ. ૨ ધરનો કારભાર, સેવા.

માની સુખ જેમાંય, રહે રામચંદ્ર રીઝયા;
 સેવાવિધિ શુભ તેજ, ઉરે જાણે ઉર્વીજન ;
 કૌશલ્યાદિક સહુ સાસુના, ધામવિષે ગુણધામની.
 સેવે સહુને અતિ સ્નેહથી, નહિ મદ માન જરાયની. ૧૪
 ઉમા રમા ખદ્માણિ, વંદિતા વડિ તેનાથી;
 અનિદિતા જગદંબ, કોટિ જગલવરે જેનાથી;
 ચિતવની સુર ચા'ય, જેહની કૃપાનજરની ;
 તે સીતા રતિ કરતિ, રામપદ, અશરણશરણી;
 સુણુ પાર્વતિ તું અતિ સ્નેહથી, રસિક કથા રૂડિ રામની;
 સુમતિવિલાસની સ્નેહ આ, પ્રદાયની સુખધામની. ૧૫
 મન ઇચ્છા પ્રિછિ આપ, સાનુકુળ સર્વે ભાઈ;
 સેવે પ્રીત સહીત. રામપદરત સુખદાઈ;
 વિલોકતા તે રહે, રામપદકમળ સ્વભાવે,
 જાણે રામ કૃપાળુ, કામ કરું કદિક બતાવે;
 કરતા સહુ બાંધવપર અતિ, રામ પ્રીતિ અંતરતાણી;
 શિખવાડે વિવિધ પ્રકારની, સુંદર નીતિ સુહામણી. ૧૬
 રહે હૃદય હૃષીત, નગરના લોક અશોકે,
 સુર ફલ્લ લલલ, ભોગવે વદન વિલોકે;
 ધન્ય અયોધ્યાવાસી, જેમને પ્રભુ નિજ મનથી,
 ગણતા પોતાતાણા, અહનિશ ઉમંગભરથી;
 વિધિને મનાવતા તે રહે, નિશદિન અતિશો પ્રીતથી;
 રઘુનાથચરણપાથોજમાં, ઇચ્છે પ્રીત સુરીતથી. ૧૭
 પ્રસવ્યા સુંદર પુત્ર, જુગલ જનકિ જમ જાણે,
 વિજયિ વડા બંનેય, વિદિત ગુણુ વેદ પુરાણે,
 લવ કુશ શુભ અભિધાન^૩, વિનય ગુણુમંદિરવાળા;
 જાણે પ્રભુ પ્રતિબિંબ, અધિક સુંદર રઢિયાળા;
 બે બે સુત સરવે જ્ઞાતના, થયા રૂપગુણુધામના;
 સુખ સંપતિ શોભા તે ઘણી, મતાપ પૂરણુકામના. ૧૮
 જ્ઞાનગિરાગોતીત, નિરંજન ગુણુમાયા પર,
 ચિદાનંદધન તેજ, કરે નરલીલા રઘુવર;
 પ્રાતઃકાળે કરે, સ્નાન સરયુ નદીમાંહે,
 સહિત સંગ દિજ સજન, સભા ભરિ બેસે ઉછાહે;
 વાંચે વસિષ્ઠ જે ઇષ્ટગુરુ, વેદ પુરાણુ સમંગથી;
 સાંભળે રામ જાણે છતાં, સાદર ઊર ઉમંગથી. ૧૯
 ભરત શત્રુધન સાથ, સહિત પવનાત્મજ સ્નેહે,
 વિચરે ઉપવનવિષે, પ્રેમ પરિપૂરણુ દેહે;
 ગુણુઆમ રામના, બેશિ સમજે બહુભાતે,
 મતિઅગાધ મારૂતી, કહે પ્રભુગુણુ નિરતિ;

૧ નિદ્યા લાયક નહી તેવી.

૨ જગતનું ઉત્પન

યજું. ૩ નામ.

સુણુતાં રઘુનાથતાણા ગુણુ. સુખ પામેજ સતી સુણુ;
 કરિ કોડથી વિનય વળી વળી, કે'વરાવતા પ્રભુ ગુણુ. ૨૦
 ઘેર ઘેર વંચાય, નિરંતર વેદ પુરાણુ,
 વરણુ રામચરિત્ર, વિવિધ પાવન પરમાણુ;
 નર નારિયો તમામ, રામ ગુણુઆમજ ગાયે,
 સુખે દિવસ નિશિ જાય, હૃદય જાણે ન જરાય;
 જનવાસી અયોધ્યાપુરતાણા, સુખ સંપદા સમાજતા ;
 ન શકે કહિ શેષ શહસ્ર સુખ, જ્યાં નૃપ રામ વિરાજતા. ૨૧
 નારદાદિ શનકાદિ. જેહ મુનિપુંગવ જોડે;
 દરશન કારણુ દિવ્ય, કૌશલેશનાં સંકોડે;
 દિનપ્રતિ સહુ મુનિ તેહ, આવતા અવધપુરીમાં;
 વિસરિ જાય વેરાજ્ય, નિરખિ પુરશોભા સીમા;
 રૂડિ રત્નજડિત મણી અચિત અતિ. કોટિક કનક અટારિયો;
 વિધ વિધ રંગે તે ચિતરિયો, શી કહું શોભા સારિયો? ૨૨
 પુર ચોરેર સુપ્રાદ, કોટ અતિ સુંદર શોભે;
 રચ્યા કાંગરા રૂડા, વિવિધ રંગે મન લોભે;
 નવગ્રહ રત્ન અનૂપ, જડયાં તેમાં જળહળતાં;
 જાણે બીજું મુરપુરી, ઊતરી આર્થી નિરખતાં;
 અંદર બહુ રંગ રચેલ શુભ, શી શોભા કહું તે તણી ?
 અવિલોકિ જેહ મુનિવરતાણી, મનપૂતી લોભે ઘણી. ૨૩
 ધવલ ધામ અતિ ઊંચ, ઉપર આકાશ અડેછે;
 જાણે કળશ સુવર્ણુ, ચંદ્રરવિને નિંદેછે;
 જડિત બહુ મણિચાંચી, અરૂપા શોભે ઝાઝા;
 ઘેર ઘેર મણિદીપ, વિરાજે તેજ તાજ;
 પરવાળાં પરશાળે રચ્યાં, શી શોભા કવિ મુખ ભણે;
 સુંદર અપાર સ્ફટિકમાણી. જડિત ઝાઝા આંગણે. ૨૪
 રથભે મણિ અગણિત, કનકમણિ જડી ભિનોએ;
 મરકત શોભા મહા, મધ્ય મધ્ય જન જોયે;
 સુવર્ણુનાં બારણાં, ઘણાં વળી તેજ ઘણેરે,
 વજ્રજડાવ વિશેષ, શોભતાં છે શુભપેરે;
 શોભતી ચિત્રશાળા ઘણી, ઘર ઘર પ્રતિ ચિતરેલીયો;
 રઘુનાથનું ધામ વિલોકતાં, મન મોહાય મુમુજિયો. ૨૫
 પ્રુષ્પિત સહુ વાડિયો, નિરંતર પ્રકુલ અધિક છે;
 નંદનબાગથી અધિક, મુનીચિતને મોહક છે;
 લતા વિતાન લલિત, ભાંતિ બહુ વાડી શોભે;
 ઋતુવસંતસમ સદા, કુલે લોભિનું મન લોભે;
 શુભ શીતળ મંદ મુગંધિમય, ત્રિવિધ વાયુ નિત્ય વહે;
 ગુંજરવ કરતા મધુકરો, પરમ મનોહરતા લહે. ૨૬
 ચારે જ્ઞાતાતાણા, કુંવર નાનકડાઓએ,
 પક્ષી વિવિધ પ્રકાર, જેહ પાળેલાં જોયે;

વદે મધુર તે વચન, ઊડતાં શોભે અતિશૈ,
 મોર ચક્રોર ચતૂર, નૂરિ પાર્શ્વો દીસે;
 મંદિરો ઉપર તે પોખણ, શોભા પામે હે સતી!
 પ્રતિબિમ દેખિ બોલે બહુ, કુંજરવ કરતાં અતી. ૨૭
 ભાણવતાં બાળકો, મુખે મેનાં પોપટને,
 "કહા રામ રઘુનાથ, જેહ પ્રતિપાળક જનને;"
 રૂચિર રાજ દરબાર, શોભિતો સર્વ પ્રકાર,
 શેરી ચોટાં પોજ બેશ અતિશય બજાર;
 વરાણતાં એહ વિશેષતા, પાર કદી નવ પામિએ;
 જ્યાં ભૂપરમાપતિ ત્યાંનિ સહુ, સંપતિ શીરિત ગાઈએ? ૨૮
 બેઠા ત્યાંનાં બકાલ બહુ નાણાવટિયા જે,
 વડા બુદ્ધિનિધિ વણિક, ધને ધનપતિ સમા તે;
 વહં સરયુ જળ વિમળ, દિશા ઉત્તરે નગરની,
 બાંધ્યા મનહર ઘાટ, તીર કાઢવ નહિ મુતી;
 જંગલ જ્યાંનું અતિ દૂર છે, તીર ઘાટ લલિભાંતથી;
 ગજ અથ જ્યાંનાં ઊભા પિયે, નિર્મળ વાર નિરાંતથી. ૨૯
 વણિ વિચિત્ર પનઘટો, પરમ મનહરછે સોય,
 પ્રવેશ કરે ત્યાં પુરૂષ, સ્નાન કરી શકે ન કોય;
 રાજઘાટ જ્યાં રૂડો, સર્વ વિધિ સુંદર જોતાં,
 નર ચારે વણીના, સ્નાન કરી ત્યાં અઘ ખાતા;
 અતિ દિપ્યમાન શુભ મંદિરો, દેવતાજ્યાં જ્યાં હતાં;
 આદિશા તેની કરતાં દિસે, સુંદર ઉપવન શોભતાં. ૩૦
 નદી તીર કહિ કહી, ઉદાસી જન સન્યાશી,
 વસે જ્ઞાન અનુરાગિ, મહા મુનિઓ સુખરાશી;
 તુળસીવંદ વિશેષ, જ્યાંનાં ત્યાં જાજાં સોહ;
 વિવિધ ભાતિ કરી યતન, ઉછેરેલાં મુનિઓએ;

પુર શોભા વરણી શકાય ના, પૂરબાર અંદર અતી;
 નિરખતાં પાપ સરવે બળે, સુણા તમે પાર્યતિ સતી. ૩૧
 વાવ્ય કૂપ વ્યતિરકે, સંગેવર વિશાળ શોભે;
 પાળ પગથિયાં પરમ, જોઈ મુનિનાં મન લોભે;
 નિર્મળ જળ ગંભીર, કમળ બહુ રંગતાણાં છે;
 કોટિ પેખી કુંજતા, શુજતા પ્રમર ઘણાં છે;
 વિશ્રામ રમ્ય છે પરમ તે, ક્રોધલાદિ ખગ રવ કરે;
 બાહ્યે બોલાવે નિજભાણી, જતા પંથોને સાદર. ૩૨
 રમાનાથ જ્યાં રૂડો, રાઘવપતિ સહિત રમાએ;
 તે પુર શોભા પરમ; કેમ વરણવી શકાએ!
 આણુમાદિક સિદ્ધિઓ, સંપદા સુખ સરવે જે;
 અવધપૂર એ થકી, છવાઈ રહેલ રહેજે;
 વિધિવ્રોક સુરેશપુરી લણે, સ્પર્ધા કરી શકે નહી;
 આતરો ઉતમ છે અવધપુર, સર્વ પ્રકારોએ સહી. ૩૩

જ્યાંનાં ત્યાંનાં નર સર્વ, ગાય ગુણ રઘુપતિ કેરા;
 બેશીને અન્યોન્ય, આમ શિખવે મતિ પ્રેધા;
 "ભક્તે સદા ધરિ ભાવ, પ્રણીતપાળક રઘુવરને;"
 "શોભાશીળ સ્વરૂપ, તથા ગુણધામ સુમતિને;"
 "લોચનપાથોજ વિશાળને, સધન ધનદસમ શ્યામને;"
 "જયમ પલક નેત્રને સાચવે, ત્યમ જનત્રાતા રામને." ૩૪
 "ભક્તે ગાખિને ભાવ, આપ શર નિષેગધરને;"
 "સંતક મળવનતાણા, દિવ્ય કાન્તિ દિનકરને;"
 "કાળ કરાળ આહિના, ઘણા ગુણધામ ગરૂડને;"
 "અકામ પૂરણકામ, રામને નમી નમીને;"
 "અતિ લોભ મોહ મૂગવૃદ્ધના, પ્રવિણ પારધીને મુદા;"
 "ક્રોધાગ્રજ? કુંજર પુજના, કેશરિ જન સુખપ્રદ સદા." ૩૫
 "સંશય શોક અપાર, તિમિરના તિવ્ર તરણિને;"
 "ગહન દેવ્યવન દહન, અનળ આપિત અનુભવિને;"
 "જનકાત્મજ સહીત, રામ હરિ રઘુકુંગવને;"
 "ભક્તે એહો રહાભાગ્ય, વિશ્વ વિપદા ભજનને;"
 "વાસના અનેક મશકતાણા, હાંસીલા હિમરાશિને;"
 "સહુભક્તે અજન્મા એક રસ, સદાય એ અપિનાશિને. ૩૬
 "મુનિમનરંજન મોટ, ભાર ભજન ભુમિનાને;"
 "ઉદાર રઘુરાયને, ભક્તે સૌ ધરિ નિજ ધ્યાને;"
 "નરતન પામી નેટ, સગુણ હરિ સાધ્ય કરીને;"
 "સાધી લો પરલાક; નહીં સંસૃતિ દુખ ફરિને;"
 એ રીત નગર નર નારિયો, કરે રામ ગુણગાન તે;
 સાનૂકળ સૌપરે સદા, રાઘવ કૃપાનિધાન જે. ૩૭

દોહરા.

જ્યારથકી હે ખગપતિ, રામપ્રતાપદિનશ;
 ઉદય અવધઉદયાચળે, થયો પ્રચ્છ ઉજેશ. ૧
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં, પૂરણ થયો પ્રકાશ;
 ઘણાંકને સુખ થયું ઘણું, ઘણાંક હૃદય ઉદાસ. ૨
 શોક ઉદાસી જેમને, વરણયું તેહ વિશેષ;
 પ્રથમ અવધારાત્રિ તો, પછિ નાહી નિજદેશ. ૩
 પાપઉલુક નિર્મુખ થઈ, જ્યાં ત્યાં જઈ છુપાય;
 કામ ક્રોધનાં કુમુદકળ, બહુ મન સંકેચાય. ૪
 કર્મ કાળ ગુણ આદિનાં, જે ચક્રોર સમુદાય;
 સુખ તેતો સ્વપ્ન ન લે, કદિએ મન વચ કાય. ૫
 મોહ માન મદ આદિ જે, મત્સર તરકર વૃદ્ધ;
 નિભાવ થાય ન એમનો, કોઈરિતે દુષ્કંદ. ૬

૧ ક્રોધના મોટાભાઈ કામદેવ.

ધર્મ સરોવરમાં ધિરે, યોગ જ્ઞાન વિજ્ઞાન;
એ પંક્તિ પ્રકુલિત થયાં, નાનાવિધ સવિધાન.
સુખ કોષ સંતોષના, વિવેક ને વૈરાગ્ય;
શોકવિગત તે કોક સૌ, સુણ સતી સાનૂરાગ.
આ રઘુનાથપ્રતાપરવિ, જોને ઉર જવ નેટ;
કરે પ્રકાશ સમીતથી, પૂરણ તેજ સમેત.
વધે પાછલાં વિવિધવિધિ, પ્રથમતાણું સહુ નારા,
કેંતામાંજ કરોડ વિધ, સુણે મુની સઉલાસ.
એક સમે રઘુનાથજી, સહુ નિજજાત સહીત;
સંગે સમિરાત્મજ શુરો, પરમપ્રિય શુભ રીત.
જોવા સુંદર ઉપવનો, ગયા સર્વ ગુણધામ;
નવપલ્લવ પ્રુષ્પિત રૂંધાં, તરૂંવર ત્યહાં તમામ.
સમય જાણિ આવ્યા ત્યહાં, સનકાદિક મુનિરાય;
તેજપુજ ગુણ શીળના, વિનયિ વિવેકિ સદાય.
પ્રજ્ઞાનંદવિષે સદા, લલિત લાલ લયલીન;
ખાજકે બહુ કાળના, જોતાં મહા પ્રવીણ.
જાણ્યે ધરિયાં દિવ્ય તન, ચતુર વેદ જો ચાર;
સમદરશી મુનિવર સદા, વિગતભેદ સંસાર.
આશાપાશવશી નહિ કદી, વ્યસનવિગત નિષ્કામ;
શમચરિત્ર ગવાય જ્યાં, ત્યાં જઈ સુણે સમામ.
રહે ત્યહાં સનકાદિ જ્યાં, અગસ્ત મુનિ અભિરામ;
મહાજ્ઞાનિ મુનિરાજ તે, સુણ સતિ નારિલલામ.
રામકથા મુનિએ રૂડી, બહુ વિધ વરણિ સવાલ;
જ્ઞાનઅનન્ય પ્રગટાયે શુભ, અરણીવૃક્ષ વિશાળ.
સનકાદિકને આવતા, અવિલોકિ અવધેશ;
હર્ષિ દંડવત કરી અને, પૂછ્યું કુશળ વિશેષ.
પીતરજ દિધે જોસતા, પ્રભુએ મુનિને ત્યાંય;
સુણે ઉમા શુભ સ્નેહથી, ક્લેશ ન રાખી કાંચ.
કર્યો દંડવત કોડથી, ત્રણે ભાઈએ તેમ;
પવનાત્મજ પાચે પડ્યો, સનકાદિને સપ્રેમ.
મુનિઓએ રઘુનાથની, છબિ વિલોકિ છબિધામ;
મગ્ન થયા મનમાં મહા, એ અવસર અભિરામ.
શામલ ગાત્ર સુહામણુ, લોચનકમળ વિશાળ;
સુંદરતામંદિર સ્વરૂપ, ભવભોચન રઘુલાલ.
એકટરે અવિલોકતા, નિમિષ ન લાવે નેત્ર;
પ્રભુ કરજોડી તેમને, શિશ નામે ગુણક્ષેત્ર.
દશા વિલોકી તેમની, ઉર રઘુવર આનંદ;
અરતાં નેત્રે નેહજીળ, પુલકિત અતિ નિજ પંડ.

૧ આશાના બંધનમાં નથી તે. ૨ નારીઓમાં મેદ.

૩ નહાયસહીત.

કર જીહ્વિ પ્રભુ સકોડથી, જોસાડયા મુનિરાય;
૭ પરમ મનોહર વચન મુખ, ઉચ્ચારી રાઘવરાય. ૨૬
“આજ ધન્ય હું અતિ ઘણો, સુણજો મહા મુનીશા;”
૮ “તમ દરશનથી મમતાણાં, પાપ નાશ આદીશ.” ૨૭
“મહાભાગ્ય વડિએ મળે, સર્વોપરિ સતસંગ;”
૯ “વિના પરિશ્રમ વેગથી, લલી રીતે ભવભંગ.” ૨૮
“સંતપુરૂષ દર્શક સદા, શોષપંથના મોટ;”
૧૦ “દર્શક સંસૃતિ પંથના, કામિજનો વિધિ કોટ.” ૨૯
“એમ કહેછે આદ્યથો, કવિ કોવિદ સદગ્રંથ;”
૧૧ “વેદપુરાણ વિદિત વળી, મુધા ખતાવે પંથ.” ૩૦
સુણિને પ્રભુનાં વચન શુભ, ચારે મુનિ હર્ષીત;
૧૨ પુલકિત તન કરતા સ્તુતી, સુણજો સતી સમીત. ૩૧

ગીતિ છંદ.

૧૪ જય ભગવંત અનામય, કરૂણામય પ્રભુ અનંતઅનંદ અતી;
૧૫ જયનિર્મુળગુણસાગર, જયસુખમંદિર ત્રિલોકચતિશ્રીપતિ. ૧
જય પ્રભુ અનંત અનુપમ, જય ધરણીધર અનાદિઅતવિપદા;
૧૬ જ્ઞાનનિધાન નિરવધિ, માનરહિત જન પ્રદાતા માન સદ્ય. ૨
પાવન સુયશ તમારા, વેદ વદે વળિ પુરાણ ગ્રંથવિષે;
૧૭ તમા કૃતજા કૃપાણુ, ભજન જનકેરિ અજ્ઞતા અતિશે. ૩
નામ અનેક અનામી, સર્વસ્થળ સર્વના ઉરાલયમાં; ૨
૧૮ એક નિરંજન સુખપ્રદ; સર્વની ગતિજ્ઞાત નાશ હે નયમાં. ૪
અમ ઉર વસો નિરંતર, પરિજ્ઞાતા અમતાણા તમે ધનછો;
૧૯ રાગ રોષ વિપદાહર, રૂંદ સર્વ ભવતાણા નિકંદન છો. ૫
હૃદય વસો અવિનાશી, કામ તથા મદ પ્રમાદહર રામ;
૨૦ પરમાનંદ કૃપાધન, સઘનપયોધર વપૂ પુરણકામ. ૬
અનપાવનિ ભકિત અનુપ, સંપૂરણ પ્રેમલક્ષણાકેરી;
૨૧ દા રઘુનાથ અમોને, કૃપાસદન હે કૃપામિટે હરી. ૭
તાપ ત્રિવિધ ભવસંભવ, વિપદાહરણી સદા ભકિત તે છે;
૨૨ વિષય વિરક્તરહિત મદ, અનપાવનિ ભકિત તેહ જનલેછે. ૮
પ્રણતતા પ્રતિપાળક, સુરધેનુ કલ્પવૃક્ષ સમ રામ;
૨૩ પ્રસન્ન થઈ ત્રિભુવનપતિ, જોજો દિયો વર કૃપા કરી આમ. ૯
ભવસાગરના કુંભજ, સુલભ સરવને રમારમાણુ સેવ્યે;
૨૪ મનસંભવ દુખભજક, શમતા વિસ્તારનાર સુખ દેવે. ૧૦
આશા હરખ ત્રાસાદિક, હરનારા હરિ નિપૂણ પૂણું નિત્યે;
૨૫ વિનય વિવેક વિરતિ શુભ, વિસ્તારક દક્ષ લક્ષિને પ્રીતિ. ૧૧

૧ વિશેષ આપનાર. ૨ દૈવદર્શી ધરમાં. ૩ અમરતમુનિ.

ભૂપશિશમણિ ભગવત, વસુધા વિભૂષણ અદૂષણે ખ્યાત;
દા ભડિતે ભવતરણી, પ્રણતવ્યથાહર કરી કૃપા તાત. ૧૨
મુનિમનમાન સરાવર, તેહવિષે હંસરૂપ દિવ્ય સદા;
વંદિત ચરણ કમળરજ, સુર રાંકર અજ સદાય હૃદય મુદા. ૧૩
રઘુકળદળ અસુરારી, શૃતિસૌ રક્ષનાર દીનબંધુ;
કાળ સ્વભાવ તથા ગુણ, કર્મ સરવનાય ભક્ષકાર પ્રભુ. ૧૪
તારણ તરણ હરણ કુખ, ત્રિભુવનભૂષણ વસુંધરાધર હે;
કરતા રહો કૃપા નિત, મન તમ ચરણે સદાય વળગું રહે. ૧૫

દોહરા.

વારંવારં સ્તુતી કરી, પ્રેમ સહિત શિર નામિ;
સનકાદિક ત્યાંથી ગયા, અતિ અભિષ્ટ વર પામિ. ૧
પ્રહ્લોક જવ તે ગયા, મુણને સતી સપ્રીત;
રામચરણ શિશ નામિયુ, સહુ બંધવે સહીત.
પુછતાં પ્રભુને સર્વ કો, મનમાં સંકોચાય;
જુએ સર્વ માર્ગિત ભણી, મહા આતુર મનમાંય.
મુણવા પ્રભુમુખની ચંદ્રે, વાણિ વિમળ સુખકાર;
જે સાંભળિ ભ્રમ સૌતાણી, હાનિ થાય નિરધાર.
અંતરજમી રામતો, સહુ જાણ્યું તે સ્નેહ;
“શું પૂછે વીર ભરતજી, કહે માર્ગી તેજ.”
કહે તદા કરજોડિને, હેત ધરી હનુમાન;
“મુણે દીનવત્સળ પ્રભુ, રામ સ્વયં ભગવાન.”
“મહાય પૂછવા ચિત્તમાં, નાથ ભરત કરું પ્રાય;
“પ્રશ્ન કરતાં પ્રભુપ્રતી, મનમાં સંકોચાય.”
“જાણેછે કપિ એકતું, મારો સરળ સ્વભાવ;
“ભરતથી અંતર માહરે, છે શું તે તું જાણાવ”?
મુણિ પ્રભુનાં સુખકર વચન, ગ્રહી ભરતજી પાય;
કહે “મુણે કડ્ડાખિધ હે, પ્રણતપાળ રઘુરાય.”
“નાથ મને મમ હૃદયમાં, નહિં સંદેહ કશોય;”
“શોક મોહ સ્વપ્નેય નહિં, જરૂર વિચારી જ્યે.”
“કેવળ એ તમની કૃપા, ચિદાનેદધન રામ;”
“રામદિનેશ હૃદયવિષે, તમ ક્યાં રહે તમામ”?
“નિશ્ચય એક કરો પ્રભુ, કડ્ડા કૃપાનિધાન;”
“હું સેવક જન આપનો, તમ જનસુખદ મુજાણ.” ૧૨
“સંતોનો મહિમા મુભગ, વરણે વેદપુરાણ;”
“બહુ વિધિએ બહુનામિ હે, સહુ જાણે નિરવાણ.” ૧૩
“વળી તમે શ્રીમુખ વિભુ, કરી વડાઈ સંકોડ;”
“સંતોપર ભૂરીકૃપા, આપની કહું કરજોડ.” ૧૪

૧ અંધકાર.

“માટે ઇચ્છું મુણવા ઉરે, સંત મુલક્ષણ વીર;”
“કૃપાસિંધુ ગુણમાનનિધિ, વિચિક્ષણે મતિધીર.” ૧૫
“સંત અસંતોણા રૂડા, બેદ ભિન્ન કરિ નાથ;”
“સમજવી કહો હે પ્રભુ, પ્રણતપાળ ભલિભાત.” ૧૬
“સાંભળ વીર શ્રીહરિ કહે, સંતગુણો સઃખીત;
“અતિ વિખ્યાત અવનિવિષે, વેદપુરાણ વિદીત. ૧૭

છપ્પા.

સંત અસંતો તાણી, કરણિ એવીછે ભાઈ,
જ્યમ કોહાડો ફૂર, તોય ચંદન સુખદાઈ;
કાપે ચંદન પરશુ, સાંભળો વીર ભરતાદી,
નિજગુણ દેછે મલય, મુગંધી તેને સાદી.
તે કારણથી જગપ્રિય મલય, ચંદ્રે દેવશિશપર સદા;
અગ્નિમાં બાળિ ફૂટે ઘણો, પરશુદંડ લાયક તદા. ૧
વિષયરહિત વિશ્વમાં, શીલ ગુણધામ સદાએ,
પરકુખે કુખિપંડ, સુખી પર સુખિ પ્રિછિ પ્રાય;
અજનરિયુ સમદરશિ, રહિત મદ વિશ્વવિરાગી,
રહિતલોભ આસુયા, હર્ષ ભય ગત મહાભાગી;
ચિત કોમળના અતિ અહુનિશાં, દીનઉપર કરૂણા ઘણી;
મમભડિત રહિત કશિ કામના, શું વડાઈ સંતોતણી? ૨
આપ અમાનિ હુમેશ, માનપદ પરને જાણી,
હે ભાઈ ભરતજી, પ્રાણસમ તે મમ પ્રાણી;
કામરહિત કોટિધા, પ્રેમિ મમનામપરાયણ,
વિરતી શાન્ત વિવેક, તથા આનંદધામ મન;
શીતળતા છે શુભપેરની, મૈત્રિ સરવના સાધમાં;
દિવચરણપ્રેમ આચરણ શુભ, ધર્મમાત ભલિભાતમાં. ૩
આ લક્ષણો લલીત, જેમના હૃદયની અંદર,
તેમનેજ જાણજો, સત્યછે સંત નિરંતર;
રામદમાદિ પાળવે, ડોલતા નથિ દિલમાદિ,
વચન કઠોર વિશેષ, વદે નહિ વદન કદાએ;
નિદા સ્તુતિ બે સમ જેમને, મમતા મમપદપંકજે,
સુખપુંજ ધામગુણ તે સજન, મને પ્રાણપ્રિય સંત જે. ૪
મુણે હવે સ્નેહથી, અસંતોતણો સ્વભાવ;
ભુલિને પણ કદિએય, તેણ કરશે ન ખનાવ;
સંગ તેમનો સદા, કુસહ કુખદાતા કાંવે,
જ્યમ કપિલા ગાયને, હરાઈ ધનુ હજીવે;
ખજના ઉરમાં પરિતાપ અતિ, બજે જોઈ પરસંપદા;
સ્વભાવિક એજ સ્વભાવના, ખજપૂરે પશુ બેપદા. ૫

જ્યાં કંઈ જો સાંભળે, અપરનિદા નિજ કાને;
હૈયે માય ન હર્ષ, નવેનિધિ પાગ્યે જાણ્યે,
કામ ક્રોધ મદ મોહ, પરાયણ પૂરો પાપી;
નિર્દય કપટી કટિલ, પાપઢગ જગ પરિતાપી,
વળિ વેર સાથ સહુકોયની, કારણરહિત અભાગિને;
કરનાર હીત તેનુંય પણ, અહિત કરે અનુરાગિને.
જૂઝળ લેવું દેવું, ખાવું જૂઝળ જૂઝળ ચવેણું,
જૂઝ સાથ વેપાર, નિરંતર જૂઝળ દેણું;
વદે વચન યુષ્મ મધુર, મોરની જેમ જગતમાં,
ખાય મહાસર્પને, હૃદય નિર્દય સહુ ગતમાં;
પરદ્રોહિ પરસ્પીરત સદા, પરનિંદક પરધન હરાણું;
તે પાપપુંજકેનર નરે, દૈત્ય દેહ ધરિયો ધરાણું.
લોભજૂઝ ઓઢણું, લોભજૂઝ છે પારથણું;
યમપુર પણ નહિ થાય, તેમનું કહિં કેકાણું;
મુણે વડાઈ શ્રવણ. કોઈ જનકેરિ કદાએ;
નાખે હંડો નિશ્વાસ, આપિ મુર્છા જ્યમ કાયે;
દેખે જવ તે જન કોઈને, પડયો વિપત્તી પૂરમાં;
મુખિ થાય થયો જાણે તદા, જગતભૂપમણિ શૂરમાં.
નિજ પરિવારવિશેષિ, સ્વાર્થમાં નિરત નિરંતર;
લંપટ નિપટ નિલજ્જ, કામિ ક્રોધી લોભજૂઝર,
માત તાત ગુરૂ વિષ, તેમને કદિ નવ માને;
વડો આપ વંદેલ, અન્યને એહ પ્રમાણે;
કરતો નિત મોહવિવશ મહા, પરદ્રોહ જન પાપિ તે;
સતસંગત ને હરિલક્ષિત તે, ગમે ન જને કો રિતે.
અવગુણસિંધુ અગાધ, મંદમતિ છેકજ કામી;
શૂતિનિંદક મહા શૂર, પાપિ પરધનનો સ્વામી;
દિનદ્રોહક પરદ્રોહિ, જંપિના બેસે જરિએ;
દંભ કપટભંડાર, અવગુણો શા ઊચરિએ;?
એવા નર અધમ મહા ખજો, કંત ત્રેતાયુગમાં નહીં;
દાપર એવા એકદ બે, થયો ઘણા કળિયુગમહીં;
પરહિત સમ હે ભાઈ, ધર્મ નહિ અન્ય અહીં કો;
પરને કરવી પીડ, અધમતા તે સમ નહિં કો;
નિર્ણય એ નિરવાણ, વેદ સહુ પુરાણકેરો;
જાણે કો જગમાંય, પુરૂષ પંડિત વંડેરો;
નરદેહ ધરી આ ધરણિમાં, પરને કરશે જે વ્યથા;
આ ભવમાં તે દુષ્ટિ ખડુ થશે, જન અભાગિયો સર્વથા. ૧૧
કરે મોહવશ કોટિ, પાપ માનવિ જઈ હાડે;
સ્વાર્થનિરત જન મૂઠ, પ્રાય પરલોક ખગાડે;
કાળરૂપ તેમને, સર્વથા હું સંસાર;
શુભાશુભ કર્મનો, હું છું કળદાતા ભારે;

એવું ઉરમાંય વિચારિને, જેહ પરમશાણા જનો;
દુષ્પ જન્મ મરણનું જાણિને, ભજતા રહે મને ઘણો. ૧૨
ત્યાગીને સૌ કર્મ, શુભાશુભ દાયક છે તે;
ભજે મને ભલિભાત, અમર નર મુનિવર હેતે;
ભજ્યાપિના ભવમાંય, મરવું ને વળિ અવતરવું;
લખચોરાશી વાર, વિવિધ ચોની તન ધરવું;
ગુણ સંત અસંતતાણા રૂઢા, કદા જેહ મેં કોડથી;
ન પડે ભવ તે જન જેહ કો, સારજ અંહે સંહોડથી. ૧૩

દોહરા.

- શ્રીમુખનાં શુભ વચન એ, સાંભળતાં સહુ બ્રાત;
૭ હર્ષ પ્રેમ ન સમાય ઉર. થયા ઘણા રણિયાત. ૧
કરે વિનય ખડુ કોડથી, વારંવાર વિશેષ;
હર્ષ અધિક હનુમાન ઉર, સર્તીને કહે મહેશ. ૨
મતિમદિર રઘુપતિ પછી, ગયા આપ મંદીર;
વરણવિ શોભા શી વડુ? શ્રાતા મુણે સધીર. ૩
નિત્ય ચરિત્ર નવાં નવાં, કરે એમ કરૂણાળ;
જતા આવતા વાર ખડુ, નારદ બુદ્ધિવિશાળ. ૪
રામચરિત્ર પવિત્રને, ગાય મહા મુનિરાય;
ઉર આનંદ અપાર તવ, પ્રેમે પ્રકુલ કાય. ૫
નિરખી નવાં ચરિત્ર નિત, નિજ લોકે મુનિ જાય;
ત્યાં જઈ કહે સંકોડથી, કથા તેહ સહુ પ્રાય. ૬
સાંભળિને મુખ પામતા, વિરંચિ ઉરમાં એમ;
૮ “કરિ કરિ ગુણ ગાયન કરી,” ઉચરે એમ સપ્રેમ. ૭
સનકાદિકે વખાણતા, નારદને નિરધાર;
જોકે પ્રભુનિરત મુનિ, તોપણ વારંવાર. ૮
મુણિ ગુણગાન શ્રીરામનું, સેજ સમાધિ વિસારિ;
મુણતા સાદર સર્વ કો, પૂર્ણ પ્રેમઅધિકારિ. ૯
જીવનમુક્ત જોગેશ્વરા, પરિપ્રભરત પૂર્ણ;
૧૦ તે પણ પ્રભુગુણ સાંભળે, ધ્યાન તણ નિજ કર્ણ. ૧૦
જે હરિકથાવિષે જરૂર, કરે ન પ્રીત અપાર;
હૃદય કઠણ તે નરતાણું, પથ્થરસમ નિરધાર. ૧૧
એકવાર બોલાવિયા, રઘુનાથે દરબાર;
ગુરૂ દિન પુરવાસી સહુ, આવ્યા અપરંપાર. ૧૨
બેઠા ગુરૂ ભૂસુર મુનિ, સજ્જન વળિ શુભરીત;
૧૩ ભક્તભોતિભંજન પ્રભુ, બોલ્યા વચન સપ્રીત. ૧૩

છાંદા.

મુણે વાણિ મમતણી, સકળ પુરજન શુભરીતે,
કેતો નથિ ઉર આણિ, કોય ગવેતા કરી તે;

પ્રભુતા નયિ કરિ મારિ, અનીતિ ન કરિએ ઉરમાં,
 સુણિ શિખ કરજે તેહ, જેહ મનગમનું મનમાં;
 પ્રિયપ્રાણથી શોવક તેજ છે, મને સદા મેદનિવિષે;
 મમ આશા જે માને જરૂર, હાથે તે સૌથી દિસે. ૧
 જે અનીતિ કરિ વદૂ, આજ દિજરાજસમાજે,
 તેા મુજને ત્યાગજે, વિસરિ ભય નિજહિત કાજે;
 મહાભાગ્યબળ વડે, પામિયા મનુષા દહી,
 સુરકુલેલ સદગ્રંથ, ગાય વળિ સંત સનેહી;
 સાધન શ્રીહરિનું નામ શુભ, મોક્ષધામને પામવા;
 પરલોક સુધારણા સજ્જનો, કરે યતન નિજ શ્રેયવા. ૨
 નરતન પામિ જેહ, નામ સાધન નવ સાધે,
 તે પરલોક પ્રમાણ, કુખ પામે દિલ દાષે;
 શિર યુગ્માયિ શઠ તેહ, પૂર્ણ પસ્તાય હૃદયમાં,
 કાળ કર્મ ઇશને, દાષ મિથ્યા દે મનમાં;
 શઠ તેહ દંભિ સર્વોપરી, ભજવાનું ભવમાં ભુલ્યો;
 સુત મંદિર સંપતિ આશામાં, હાથે યદિ જઈને કુલ્યો. ૩
 આ તન પામ્યાતણું, વિષય કૂળ નહિ હે ભાઈ,
 સ્વર્ગ તેય પણ સ્વલ્પ, સુખદ અંતે કુખદાઈ;
 પામી નરતન જેનિ, વિષયમાં પ્રતિ વળૂંધી,
 તલું અમૃત શઠ તેહ, માગિ લે વીષ અબૂધી;
 પારશમણિને જન પરહરી, ચિત્ત પ્રસન્ન ચંછિઠિથી;
 તેને ભલો ન કદિ કો કહે, રીત એવિ અતિ ઝાટિથી. ૪
 ચાર ખાણ એકેક, લાખ ચોરાશિની પ્રાચે,
 અનેક ચોનીમાંય, ફરે છંપ અમર સદાયે;
 માયાની મેરણા, છપને ફરવવામાં,
 કાળ કર્મ ગુણથકી, છવ દેરેલ દશામાં;
 તેમાં કરૂણા કરિ કો સમે, નરતન દિધ નારાયણે;
 જે રહિત હેનું જનરનેહિયણું, આઢ્યઅધિલપતિગુણધણે. ૫
 તરવા તરણીતુલ્ય, મનુષતન ભવસાગરથી,
 સનમુખ સુખદ સમીર, અનુગ્રહ મારો ધરથી;
 સદગુરૂ નામિક શ્રેષ્ઠ, સુણિ જન સજ્જન સુહાગી,
 કુલેલ સાજ સુલભ, પામિયા જ્ઞેતાં જગી;
 ભવસાગર જે ન તરે નરો, સમાજ આ પામી રૂસે;
 તે જન કૃતઘ્નિ મતિમંદ અતિ, આત્મઘાતિગતિમાં જશે. ૬
 જે આહું પરલોકનું, સુખ જન શુભ અભિલાષો;
 સુખદ વચન મમ શુણી, હૃદયમાં દ્રઢ ગ્રહિ રાષો;
 સુલભ માર્ગ એ સુખદ, સર્વ કરતાં બહુ માણો;
 ભડિત મારિ ભલિલાત, એજ અંતરમાં ધારો;

છે જ્ઞાન અગમ્ય અધિક સદા, વિદ્ધ અનેક વડાં વળી;
 સાધન અસાધ્ય મન દ્રઢ નહીં, આગળ વળિ આવે કળી. ૭
 કરતાં કષ્ટ અપાર, પાર પામે કદિ કોઈ;
 ભડિત વિના જન તેહ, મને પ્રિય નહિ રહે રોઈ;
 માટે ભડિત સ્વતંત્ર, સકળ સુખખાણ કરે તે;
 તે પણ વાણસતસંગ, પ્રાણિ પામે નહિ પોતે;
 વળિ પ્રુણ્યપુણ્ય વણ સંતજન, મળે નહીં મેદનિવિષે;
 સતસંગાતિ જનમ મરણતણી, અંત લાવનારી દિસે. ૮
 પ્રુણ્ય એક જગમાંય, અન્ય નયિ ઉધારનાર;
 મન ક્રમ વચન સદાય, વિપ્રપદપૂલ વારું;
 તેપર મુરમુનિ સર્વ, સાનુકૂળ રહે સદાએ,
 સેવે દિજ સર્વથા, કપટ પરહરિ જે પ્રાચે;
 વળિ અન્ય ગુપ્તમત માહરો, કહું સહુને કરજેડિને;
 શિવભજન વિના મમભડિત નર, પામે નહિ તેકાદિને. ૯
 ભક્તિપથ પાધરો, કદો પરિશ્રમ શો તેમાં,?
 જપ તપ યજ્ઞ ન યોગ, નહીં ઉપવાસે એમાં;
 સરલ સ્વભાવ સદાય, કટિલતાથી રહિ કોરે;
 યથા લાભ સંતોષ, રાખવો સદા સજ્જરે;
 મમદાસ કહાવી અન્ય કરિ, આશા ધર નર અંતરે;
 તેતે મમદાસ ન જાણવો, શો વિશ્વાસ હૃદય ધરે? ૧૦
 કહું બહુ શું આ કથા, વારૂ જન સુણો વધારી,
 આ જે શુભ આચરણ, તેહવશ રહું કું વિચારી;
 વેર નહીં કોયથી, હૃદય નહિ રોષ ન આશ,
 ત્રાસરહિત વળિ સદા, આશ સુખમય સહુ વાસ;
 ગત માન મોહ આરંભવણ, અનિકેત આ ભવવિષે;
 નિષ્પાપ અગ્રાધ ચતુરધણા, અતિ વિશ્વાની તે દિસે. ૧૧
 સજ્જન સંગ સંસર્ગ, પૂર્ણ અનુરાગે નિત્યે,
 તૃણ સમાન જગવિષય, સ્વર્ગ અપવર્ગ ન ચિતે;
 ભક્તિપક્ષમાં હઠ, સ્વલ્પ નહિ શઠતા ઉરમાં,
 કુષ્ટ કર્મ સહુ દૂર, ભાવ મમ પદ ભરપૂરમાં;
 મમનામનિરત ગુણાશ્રમરત, રહિત મોહ મદ ગર્વતા;
 સુખ તેમનું જાણે તેજ જે, પરાનંદધન સર્વથા. ૧૨

રાગ ચૌષાધ ત્રિતાળનો.

સુણી રામ વચન સુધાતુલ્ય, જેહ શમન ત્રિવિધનાં શૂળ;
 ગ્રહા સહુએ મહા મનમોજ, રઘુનાથના ચરણસેરોજ. ૧
 "માત તાત ગુરૂ બંધુ બ્રાતા, અમારે છો તમેજ હે નાથ;"
 'તમે પ્રાણથી પ્રિયછો અમોને, અમો દખતા દખી તમોને.' ૨

“તન મન ધન ધામ તમામ, હિતકારક આપ હે રામ;”
 “સર્વ રીતે તમે સર્વેશ, જન ભયહર સમ તમ દિનેશ.” ૩
 “આવી રૂઢી શિખામણ જેહ, તમ પાછે કોણ દે તેહ?”
 “માતતાતેયપણ ભવમાં, સ્વાર્ધવશછે અમ અનુભવમાં.” ૪
 “સ્વાર્ધરહિત યુગોયુગ આપ, અમપર ઉપકારી અમાપ;”
 “માટે શેવક અમ તમકેરા, સ્વામી આપ અમારા વડેરા.” ૫
 “સહુ સ્વાર્ધના મિત્ર સંસારે, પરમાર્થ ન તેહ લગારે;”
 સ્વાર્ધ રહિત હે રામ તમે છો, સાથી આપજ અંત સમે છો. ૬
 મુણી સરવનાં વચન રસાળાં, પ્રેમરસનાં ભરેલાં રૂપાળાં;
 મુણી હરખ્યા હૃદયમાં રામ, મુણો શૈલજન નારીલલામ. ૭
 આજ્ઞા પામી રામ રઘુવરની, ગયા સૌ નિજ નિજ ઘરભણી;
 વરણવતા સભાતણી વાત, કહે કેવરાવે ભલિભાત. ૮
 એમ અવધવાસી નરનાર, મહાભાગી કૃતાર્થ અપાર;
 સચ્ચિદાનંદધન પ્રભરૂપ, રઘુનાથ એવા જ્યહાં ભૂપ. ૯
 એકવાર જ્યાં પ્રભુમુખાસીન, આવ્યા વસિષ્ઠમુનિ ત્યાં પ્રવીણ;
 કર્યો આદર રામે સંભાળી, ચણેાદક લીધું પાયપખાળી. ૧૦
 રાજધિરાજ શ્રીરઘુનાથ, કહે મુનિવર જોડી હાથ;
 “કૃપાસિંધુ વિનતી કરી મારી, મુણો સર્વતાણા હિતકારી.” ૧૧
 “જેહ આચરણ તમનાં ભૂવિષે, થાય મોહ મને ઉરઅતિશે;”
 “મહિમાવેદ્યનરહેવામી, હુંકહુંશી રીતે કહા સ્વામી?” ૧૨
 “પુરોહિતતણું કર્મ મહામંદ, નદે શૃતિ સમૃતિ મુરવંદ;”
 “એવું જાણિને મનમાં જ્યારે, નાલેવા કહું તેહ મે ત્યારે.” ૧૩
 “કહું વિધિએ મને હે સુત, થશે લાભ આગે અદ્ભુત;”
 “પરમાત્મા પ્રભ નરરૂપ, થશે રઘુકળભૂષણભૂપ.” ૧૪
 “એવું વિધિનું વચન સાંભળી, કર્યો ઉરમાં વિચાર મે વળી;”
 “યોગયજ્ઞ ને જપતપદાન, જેને માટે ધરિયેવળિધ્યાન.” ૧૫
 “તેને પામીશું પ્રત્યક્ષ જ્યારે, અન્ય ધર્મ ન એ સમ ત્યારે;”
 “એવું જાણી પુરોહિત કર્મ, લીધું મળવા પ્રભુજીને પર્મ.” ૧૬

દોહરા.

“જપ તપ યોગ નિયમ નવા, વળી વિધિ નિજ ધર્મ;”
 “વેદજનિત અતિશે વળી, નાનાવિધિ શુભ કર્મ.” ૧
 “જ્ઞાન દયા શમ દમ અને, તર્તિબ તીરથસ્નાન;”
 “કહ્યા જ્યહાં લગી ધર્મ શુભ, શૃતિ સજ્જન ગુણવાન.” ૨
 “અગમ નિગમ આદ્યે લઈ, ઉચિત પુરાણ અનેક;”
 “તે મુણવા ભણવાતણું, અવધનાથ કૃળ એક.” ૩
 “તમપદપંકજરજવિષે, પ્રીત નિરંતર થાય;”
 “એ સહુ સાધનકેરું કૃળ, અતિ સુંદર કેવાય.” ૪

“મેલથીજ પટ ઘોઘમ્, મેલ જય કદિ પ્રાય?”
 “પામે જળમેયનથી શું? ધૃત જન કોઈ કદાય?” ૫
 “પ્રેમભક્તિરૂપ જળવિના, અહો પ્રભુ રઘુરાય;”
 “હૃદયતણે મહામેલ તે, જરૂર કદી નવ જય.” ૬
 “તેજ મુગ્ધ સર્વજ્ઞ જન, તેજ તજ પંડીત;”
 “તેજ ધામગુણ જ્ઞાન અતિ, તેજ શ્રેષ્ઠ શુભરીત.” ૭
 “સહુ લક્ષણસંપન સદા, તેજ સહુથી ચતૂર;”
 “જેની પ્રભુપદકંઠપર, પ્રીતિ થાય ભરપૂર.” ૮
 “નાથ એક પર માગણું, દો કરિ કરૂણા તેહ;”
 “જન્મ જન્મ પ્રભુપદકમળ, કદિ ન ઘટે મમ નેહ.” ૯
 એવું કહી વસિષ્ઠ મુનિ, આવ્યા ફરિ નિજઘેર;
 કૃપાસિંધુના મનવિષે, ભાવ્યા મુનિ શુભપેર. ૧૦
 હનુમાન આદિક વળી, ભરતાદિક નિજ પ્રાત;
 લીધા સંગ મુણો સતી, સેવક મુખદ શ્રીનાથ. ૧૧
 પછિ કૃપાળ અતિ પ્રેમથી, ગયા અવધપુર ખારે;
 ગજરથ અશ્વ ઘણા ત્યહાં, મગાવિયા નિરધાર. ૧૨
 તે સમાજ નિરખી સહુ, વખાણતા ભલિભાત;
 જે વાંચ્યું જેણે ઉરે, દિધું તેને સાક્ષાત. ૧૩
 સહુશ્રમહારણ પામિ શ્રમ, રીઝ આપતાં રામ;
 પરમ રમ્ય અમરાઈ જ્યાં, ગયા ત્યહાં ગુણધામ. ૧૪
 ભરતે પાથ્યું, વ્રજ નિજ, પ્રભુ મુખાસીન રહજ;
 સેવા કરતા પ્રાત સહુ, કો વરાણવી કહેજ? ૧૫
 વાયુ ઢોળે વાયુમુત, પ્રભુપર તેહ પ્રસંગ;
 લોચન જળ શ્રાણી ઝરે, હૃષિત અંગો અંગ. ૧૬
 હે ભવાનિ હનુમાન સમ, નહિ મહાભાગી દાય;
 રામચરણ અનુરાગિ કો, એ સમ અન્ય ન જાય. ૧૭
 જેની શેવકતા પ્રીતિ, નિજ મુખ વારંવાર;
 વરાણવી કહે રમારમાણ, અવધનાથ હોદાર. ૧૮
 આવ્યા તવ નારદમુની, વીણા હસ્ત વડેરિ;
 મુકીર્તિ ગાવા લાગિયા, સદા નવિન પ્રભુકેરિ. ૧૯

રાગપદ.

“બાગઈ કોન મુધારે” એઢાવ.

શ્રીરઘુવીર ધીરધર શ્રીધર, પ્રાણપ્રિયોત્તમ મારારે;
 સદા એકરસ નાથ નિરંજન, મુખદાયક છો સારારે.
 શ્રીરઘુવીર. ૧
 પંકજલોચન જુઓજગતપતિ, મમભાણિગણિનિજદાસરે.
 કૃપામિટે જેવું જગદીશનું, હરાણુ તેહ જગત્રાસરે.
 શ્રીરઘુવીર. ૨

નીલકમળ સમ સ્થામ ધામગુણ, મન્મથારિ અસુરારીરે;
સંતહૃદયઅર્પિદ મકરંદના, હરિ ભ્રમર કુખહારીરે.

શ્રીરઘુવીર. ૩

દાન્તવખળ ભંજન ગંજન અથ. મુનિ સજ્જન મન રંજનરે;
વિપ્રવૃદ્ધ શશિ મેઘ સમાપ્રભુ, દીનબંધુ રઘુનંદનરે.

શ્રીરઘુવીર. ૪

અશરણશરણ દીનજનગ્રાહક, ઘણાજ ગરિબનિવાજરે;
તમપાપે પ્રભુ જડતજીવની, દિલ કોનેછે દાઝરે?

શ્રીરઘુવીર. ૫

ભુજ્જખળે અતિભાર અવનિનો, ઉતારિયો અવધેશરે;
ખરદૂષણ વધ વિરાધકેરો, કરવે પંડિત બેશરે.

શ્રીરઘુવીર. ૬

રાવાણશશિયરરાહુ રામ તમ, સુખરૂપ નૃપશિષોભણિરે;
જયજય દશરથકૂળકુમુદવન, શશિ સ્વસ્થ શોભા ઘણિરે.

શ્રીરઘુવીર. ૭

મુચરા આપના સદા વિદિતછે, શૃતિ પુરાણમાં સર્વરે;
ગાય વળી મુર મુનિવર મોટા, સંત સદાય અગર્વરે.

શ્રીરઘુવીર. ૮

સદયહૃદય મદ કપટહારિ હરિ, સહુ વિધિ કુશળ કૃપાનિધિરે;
કલિમલ પ્રમથનાર મતિશારદ, કરૂં રતુતી પ્રભુ કો વિધિરે?

શ્રીરઘુવીર. ૯

રામનામ મમતાહર સુખકર, પ્રણતપાળ રઘુલાલરે;
શિવશંકર શરાણંગત પર તમ, કરજો કૃપા કૃપાળરે.

શ્રીરઘુવીર. ૧૦

આ ભવપાશ વિનાશ કરી હરિ, પદરજ મતિ લોભાવોરે;
આપવિના આધાર અન્ય નથિ, કરૂણાસિંધુ કહાવોરે.

શ્રીરઘુવીર. ૧૧

દાહરો.

પ્રેમસહિત નારદમુની, વરણિ રામ ગુણગ્રામ;
શોભામ્બુધિ ઉર રાખિને, ગયા જ્યહાં વિધિધામ.* ૧

વસંતતિલકા છંદ.

હે શૈલજન વિશદ આ મુકથા મુણી તે,
મેં સર્વ વાણીવિ યથામતિ મારિ રીતે;
મો કોટિ છે પ્રભુચરિત્ર અપાર ચાડ,
વણી ન પાર શૃતિ શારદ તેય વાડ.

૧

રામાયણનો ઇતિહાસ સંબંધી વિષય અહીં સંપૂર્ણ.

રામે અનંત સતિ ગુણ અનંતવાળા,
ને જન્મ કર્મ અભિયાન અનંત ન્યાભ્યાં;

જાયે ગણ્યાં રજકણો મહિનાં ગણેતો,
વારીતાણાં સરવ બિંદુ ગણાય તેતો. ૨

શ્રીરામનાં શુભ ચરિત્ર પરંતુ કોથી,
વણ્યાં ન જાય કદિ શેષ સહસ્ર મોથી;

આ તો કથા હરિપદે રતિદાયની છે,
થાયેજ ભકિત અતપાવનિ શૂણિ પ્રીછયે. ૩

હે શૈલજન કહિ કથા સહુ મેં રૂપાળી,
શૂણાવિ જે ભૂશુંડિએ ખગાને? રસાળી;

શ્રીરામના ગુણ કશા કિધ મેં વખાણી,
શું કહી હવે ઉચર મૂખ સતી ભવાની? ૪

શૂણી કથા સુખદ પાર્વતિ હર્ષ આણી,
બોલી અતી વિનિત કોમળ વાડે વાણી;

હે નાથ ધન્ય અતિ ધન્ય! કૃતાર્થ હું થી,
શુણ્યા રમારમાણગુણ સુચિત્તને દે. ૫

સ્વામી કૃપાસદત આપ કૃપાપ્રસાદે,
હું કૃત્ય કૃત્ય તથિ મોહ હવે પ્રમાદે;

જાણ્યો મતાપ પ્રભુ રામરમાપતીના,
એ પૂર્ણ પ્રભજ અનાદિ મહા ગતીના. ૬

હે નાથ આપ સુખચંદ્રચક્રી ઝરેછે,
શ્રીરામની શુભ કથામૃત શ્રેષ્ઠ જેછે;

તેનું હું શ્રાતપડિએ કરૂં પાન ઉરે,
તોયે ધરાતું નથિ મંત શું હું કહુરે. ૭

શ્રીરામનાં શુણિ ચરિત્રજ જે ધરાયે,
તેણે મિછયો ન રસ કાંઈ વિશેષ પ્રાયે;

મહામુનિ જે જીવનમુકત સદા વિરાગી,
શુણે સદા હરિતાણા ગુણ તેય જગી. ૮

જે રહાય આ ભવધિ પારજ પામવાને,
તેને સુનાવડૂપ રામકથા નિદાને;

શ્રીરામ ગ્રામગુણ વિષયિ જીવનેય,
છે શ્રાતપાવન ઉરે સુખ અપ્રમેય. ૯

એવોજ કોણ નર સાંભળ નાર જડત ?
જેને પ્રભુ ગુણ ગમે નાહિ તે અભડત;

તે આત્મઘાતિ જડ જીવ જગે તમામ,
જેને ગમે ન શુભ રામકથાભિરામ. ૧૦

ગાયાં ચરિત્ર પ્રભુનાં શશિમૌલિ સ્વામી,
શુણી અનંત ઉરમાંય હું સુખપામી;

૧ ગરૂડને. ૨ કાનરૂપી પડિયા.

કીધું તમે “શુભ કથા સતિ શુણિ આ જો,”
“ગાઈ ગરૂડપ્રતિ કાકભુશુંડિરાજે.”

વિજ્ઞાન જ્ઞાનદ્રઢ વીરતિ સોત વાણે,
શ્રીરામચણ્ડ અતિ નેહ થયો વિચારૂં;
વાયસુતને રઘુપતીતણિ ભક્તિ પામ્યો,
સંદેહ તો પરમ એ મમઝીર જામ્યો.

દોહડા.

નર સહસ્રમાં એક કો. હોય ધર્મવ્રતધારિ;
સુણો નાથ સહુણા તમે, કાશિનાથ ત્રિપુરારિ.
ધર્મશીળ કોટિકવિષે, માત્ર કોઈજન એક;
વિષયરહિત સંસારમાં, વિરાગરત સવિવેક.
કોટિક વિશ્વવિરક્તમાં. વેદ કહે જન કોય;
યથેચ્છજ્ઞાનવિદિત સુકૃતિ, હજારવિધિથી હોય.
જ્ઞાનવંત કોટિકવિષે. કોઈક સુકૃતરાશ;
જીવનમુક્ત જગતવિષે, અહો શંભુ અવિનાશ.
જીવનમુક્ત સહસ્રમાં, સહુ સુખધામ સદાય;
પરિબ્રજલયલીન જન, દુઃખલ જ્ઞાની પ્રાય.
ધર્મશીળ વિરક્ત જન, અને જ્ઞાનિ અભિરામ;
જીવનમુક્ત જોગેશ્વરા, પ્રજ્ઞજીવ સુખધામ.
રામભક્તિરત સર્વથી, ગત મદ માયા મોહ;
દુઃખલ તે દીનબંધુ હે, શંકર સુખસંદોહ.
રામભક્તિ તે અતિ રૂડી, કેમ પામિયો કાગ?
સમજવી કહો તે મને, જગપતિ સાનૂરાગ.
રામપરાયણ જ્ઞાનરત, ગુણસાગર મતિધીર;
નાથ કહો શા કારણે, પામ્યો કાગ શરીર?

રાગ ગોડીની દેશી.

આ પ્રભુ ચરિત્ર પવિત્ર સરવથી, પતિતપાવન ત્રિપુરારે;
કાગ તે પામિયો કેમ કરીને? તે મુજને કહો સારે. ૧
મદનરિપુ મારા નાથ તમે તો, સાંભળ્યુ કેવી રીતે?
તે સહુ કૈતક અતિશે વડેરૂં, મુજને કહો પિયુ પ્રીતેર. ૨
ગરૂડ મહામતિ પ્રાઢ વિજ્ઞાની, સુગુણસદન હરિદાસરે;
સમિપ સદા રહેનાર પ્રભુની, હર જેને હરિના વાસરે. ૩
કારણ કાગની પાસ જવાનું, તેને કશું ત્રિપુરાસીરે?
મુનિવરયૂથ મૂકીને ત્યાહાં જઈ, સુણી કથા સુખકારીરે. ૪
કરૂણાસદન કરી કરૂણા કહો તે, સંવાદ થયો શી રીતેર?
ભક્તહરીના ઉભય ખગ અતિશે, ગરૂડ વાયસ મનજીતરે. ૫

ગૌરીની નિર્મળ સાંભળી વાણી, સરળ સોહામણી તેહરે;
ખાલ્યાઅખિલપતિઅતિસુખપામી, સાદર સતીશુસનેહરે. ૬
ધન્ય! સતી મતિ પાવન તારી, સહુણી મારી સ્ત્રીલલામરે;
રઘુપતિનાપદકમળ વિષે તુજ, પ્રીત ન થોડી સમામરે. ૭
સાંભળ પરમપવિત્ર તે સૌથી, નારી નવલ ઇતિહાસરે;
જેહ સુણ્યે હે ભવાનિ સુભદ્રે, નિપટ શોક ભ્રમ નાશરે. ૮
રામચરણપાથેજીવિષે નિત, પ્રગટે વિમળ વિશ્વાસરે;
આ ભવસાગર કુસ્તર અતિ તે, નર તરનો અનાયાસરે. ૯
એવોજ પ્રશ્ન વાયસ પ્રતિ જઈને, ગરૂડે કર્યો સુણુ ગૌરીરે;
તે સહુ સાદર કહિશ હવે તને, સાંભળ સહુણી મોરોરે. ૧૦
મેં જેવી રીતે આ શોચ વિમોચની, રામકથા શુણી કાનરે;
તેહ પ્રસંગ પ્રસન્નવદન શુણુ, સંભળાવુંહું સમાન? ૧૧
દક્ષપ્રજ્ઞપતિભવન ભવાની, પ્રથમ તારો અવતારરે;
નામ “સતી” તેહ સમયનું તારૂં, શેવકને સુખકારરે. ૧૨
દક્ષના યજ્ઞમાં ગઈ ગુણવંતિ તું. ત્યાં થયું તુજ અપમાનરે;
ક્રોધ કરી મારી પ્રાણપ્રિયોત્તમા. તે તણ્યો તવ પ્રાણરે. ૧૩
મોકલી મેં વીરભદ્રને ક્રોધે, યજ્ઞ કરાવ્યો ભંગરે;
જાણુછે તે ત્રિકાળજ્ઞા તારૂંણિ, પાછલો સર્વ પ્રસંગરે. ૧૪
તારાવિના મને નિજ મનમાંહે, શોચ થયો અતિ ભારીરે;
દુઃખિ થયો તારા દુસહ વિયોગે, પ્રાણપ્રિયોત્તમા નારીરે. ૧૫
સુંદર વન ઉપવન ગિરિ સરિતા, તાળં પાણીનાં તળાવરે;
જેતો કરૂં એવાં કૈતક નજરે, રહિત પ્રીતિ અનભાવરે. ૧૬
સો વર્ણમેરૂં ગિરિવર ગંભીર, ઉત્તરદિશિ ભણિ આદેરે;
નીલપર્વત વળી એક સુંદરછે, જેતાં મન અનુરાગેરે. ૧૭
તેના કનકમય શિખર સહુણી, શોભીત ચાર સુભાતરે;
મન ગમીયો મનેગિરિવર ગિરિજા, વરણ્યુંને શું વાતરે? ૧૮
તેપર વૃક્ષ વિશાળ. ઘણેરાં. એક એકથી એમરે;
પીંપળ પીંપર આંખો અને વડ, પેખતાં ઉપજે પ્રેમરે. ૧૯
શેષ્ય ઉપર અતિ સુભગ સરોવર, સંપતિ સહિત તે શાભેર;
પાણીની ફરતાં મણીનાં પગથિયાં, જેતાં મુની મન લોભેરે. ૨૦
શીતળ નિર્મળ જળમાં કમળ બહુ. વિષવિધ રંગ વિરાજેરે;
મધુરસ્વરે ત્યાં મરાણ કુંજેછે, ગુંજે ભ્રમર શુભ છાજેરે. ૨૧
તેહ સુંદર ગિરિવરપર તે ખગ, વિમળ કરી રહે વાસરે;
કલ્પાંતે પાણુ તે ગિરિકેરો, થાય નહીં કદિ નાશરે. ૨૨
ગુણ અવગુણ અગણિત માયાકૃત, સંસાર સૈને ભમાવેરે;
મોહ મદન અવિવેકાદિ જે ફૂર, માયાના પાશમાં લાવેરે. ૨૩
વ્યામ થઈને સમસ્ત જગતમાં, રેંછે નિરંતર તેહરે;
પણુ તે ગિરિની સમિપે કદિકાળે, જઈને શકેશુણુ જેહરે. ૨૪

તેહ સ્થળે વસિ વાયસ નિત્યે, હરિને ભજે જેવી રીતે;
સાંભળ તે મારી મુમુખી સચુણી, અંતરમાંય સપ્રીતિરે. ૨૫
પીંપળ વૃક્ષતળે નિત્ય વાયસ, ધરતે હરિતણું ધ્યાનરે;
પીંપળવૃક્ષનિચે જઈ કરેતા, જાપ જગન સંવિધાનરે. ૨૬
અંખતરૂતળ માનસી પૂજત, પ્રેમ સહીત કહેછે;
ભજન હરીનું તણ નહીં ખોળું, કાળ કરું આદરેછે. ૨૭
હરિકથાકેરે પ્રસંગ કરે જ્યાં, ગંભીર વડ વૃક્ષરાજરે;
આવે ત્યહાં વિધ વિધ વિહંગો, કથા સાંભળવા કાળરે. ૨૮
રામચરિત્ર પવિત્ર સરવથી, પતિતપાવન પરમાણરે;
પ્રેમ સહિત તેનું ગાન કરેછે, વાયસ મુખ વદિ વાણરે. ૨૯
સાંભળે સકળ મુખ્યુદ્ધિવિશારદ, હંસ તે ખગઅવતસરે;
તેહ સંરાવરમાંય નિરંતર, રેતા હતા જે હંસરે. ૩૦
જ્યારે જઈતે મેં ક્રાંતક જેયું, સર્વથકી બહુ સાફરે;
ઉર ઉપજ્યા મને હર્ષઅતીશ, વામા વખાણું શું વાફરે? ૩૧
કાંઈક કાળ મરાળનું તનધરિ, ત્યાં તવ મેં કર્યો વાસરે;
સાદર સાંભળી રઘુપતિના શુણ, આવ્યા પછી કેલાસરે. ૩૨

દોહરા.

ગયો ભૂશુંડી પાસ હું, જે અવસર ભલિભાત;
કહ્યો સર્વ ઇતિહાસ તે, હે ગિરિજા મુણ વાત. ૧
હવે કથા તે કાન ધર, જે કારણે જરૂર;
ગયો ગરુડ ગુણ્યામના, કાગભૂશુંડી હજૂર. ૨
જાપ રાગફીટા રાધવે, કરિ રાગમાં સુરકાળ;
તે ચરિત્ર મન સમજતાં, આવે મુજને લાજ. ૩
દ્રશ્યતકર અખિલપતિ, બંધાયા અહિપાશ;
નારદમુનિએ મોકલ્યો, ગરુડ ત્યહાં ગાગુરાશ. ૪
બંધનહરનું કાપિને, બંધન ગયો ગરુડ;
ઉપજ્યા હૃદય વિષાદ અતિ, માયા પ્રભુની ગૂઢ. ૫
પ્રભુને બંધન સમજતાં, ઉરમાં વારંવાર;
અચરજવશ અહિશનુ અતિ, વળિ વળિ કરે વિચાર. ૬
“વ્યાપક ખજ્ર અપાર ગતિ, નિર્મળ વેદ વિદીત;”
“માયા મોહાતીત પ્રભુ, પરમેશ્વર શુભરીત.” ૭
“છૂટે ભવબંધનથકી, નર જાપે જેનું નામ;”
“શુદ્ધ દાનવે બાંધિયા, અહિપાશે તે રામ.” ૮

વસંતતિલકા છંદ.

એવી રિતે અધિક સંશય તે કરૂંછે,
હીણ વિલોકિ પ્રભુની મન આસરૂંછે;

દીધા પ્રબોધ મનને બહુ ભાંતિએથી,
છાંચો ઉરે પ્રેમ ન જ્ઞાન થયુંજ એથી. ૧
પાનીજ ખેદ મન તક વધારિ આણું,
મહા મોહને વશ થયો તુજની પ્રમાણું;
વ્યાકુળ થે હૃદય નારદપાસ જઈ,
કીધાજ જેહ મન સંશય કુઃખદાઈ. ૨
આવી દયા શ્રવણિ નારદને અતીશે;
માયા અતી પ્રબળ રામની શુણ દીસે;
જે જ્ઞાનિઆનું પાણ ચિત્ત હરે મુજણું,
નિર્મોહને હૃદય મોહ કરે પરાણું. ૩
“જેણું મનેય બહુવાર અરે નચાવ્યો.”
“માયાજ તે ગરુડ વ્યાપિ તને તું આવ્યો;”
“ઊરે તને પ્રગટ મોહ થયોજ ભારી.”
“મારે કલ્પે ન મટશે ઝટ જો વિચારી.” ૪
“જા તું વિરંચિતણી પાસ ખગેશ પ્રીતિ,”
“આજ્ઞા કરે વિરંચિ તે કરજે તું રીતિ;”
એવું કહી ઋષિ ગયા ઝટ બ્રહ્મલોકે,
શ્રીરામગૂણ ગણતા ઉરમાં અશ્રેષ્ઠકે. ૫
માયા હરીની ગૂઢ વર્ણતા મુનીજ,
બોવાર તે અતિ મુજાણુ ઉરંચો રીઝી;
ત્યાંથી ગરુડ વિધિપાસ નિદાન આવ્યા,
સદેહ જેહ મન તેહ કહી મુણાવ્યા. ૬
મુણી વિરંચિ મન શીશ નમાવિ રામ,
પ્રેમાંકુર પ્રગટ પેષિ પ્રતાપ આમ;
વેગે કરે મન વિચાર ત્યહાં વિધાતા.
“માયાતણુંજ વશ કોવિદ પ્રજ્ઞજ્ઞાતા.” ૭
“માયાતણું અતિ પ્રભાવ બધે કહાવ્યા”
“જેણું મનેય ઘણિવાર અરે નચાવ્યો;”
“આ સર્વ મેંજ સચરાચર ઊપજાવ્યું.” ૮
“આશ્ચર્ય મોહનું મને ઉરમાં ન આવ્યું.”
બોલ્યા વિરંચિ પછિ વાણિ રસાળ એમ,
“જાણું મહેશ પ્રભુતા પ્રભુની સપ્રેમ;”
“માટે તું જા ગરુડ રોકરપાસ આવે,”
“ખીજે ન પ્રહિશ કરું કહું હીત કાજે.” ૯
“થાશે ત્યહાંજ તુજ સંશય સૌની હાણી,”
આવ્યો વિહંગપતિ મુણી વિધિની વાણી;
શ્વાસે ભર્યો ગગનમાર્ગ ગરુડ ઘાતો,
વાણી મુણી વિધિતાણી અતિ વેગ જાતો. ૧૦

રામ ચોપાદ ત્રિતાળની.

સુણી વિધિવાણી પરમાત્મર, આવ્યો ગરૂડ તે મારી હજાર;
હું જોતાહોતો કુપેરધર, તું કેલાસમાં રહિ શુભપેર. ૧
તેણે સાદર મમપદ આવી, શીશ નાચ્ય પુરો પ્રેમ લાવી;
પછી સંશય સર્વ સ્વકેરો, મને કહિ સંભળાવ્યો ઘણેરો. ૨
સુણી તેની વિનિત મૃદુવાણી, કહ્યું પ્રેમ સહિત મેં ભવાની;
“મળ્યો મારગમાં ઉરગારી, કવીરતિ શંકા ટાળુ તારી?” ૩
“સતસંગ ઘણો કરે જ્યારે, ભ્રમ ભંગ સકળ થાય ત્યારે;”
“ત્યહાંસુણીએહરિકથાજન્ય, નાનાવિધમુનિઓએજોગાઈ.” ૪
“જેમાં આદિ મધ્ય અવશાન, પ્રતિપાદ રામ ભગવાન;”
“જ્યહાં નિત્ય હરિકથા થાય, તને મોકલે ત્યાં ખગરાય.” ૫
“ત્યહાં જઈને સાંભળજે સનેહ, જશે સુણતાં સકળ સંદેહ;”
“થશે રામચરણ દ્રઢ નેહ, કહું સત્ય નહીં સંદેહ.” ૬
“સતસંગ વિના નવશયે, કથા હરિની ન સુણાવામાં આવે;”
“સુણ્યા પાછે નહીં મોહભાગે, શુણ ગરૂડ તું સાનુરાગે.” ૭
“મોહવિગત થયા વિના કેમ, રામપદ દ્રઢ ઉપજે ન પ્રેમે;”
“વિનાપ્રેમ મળે નહિ રામ, કર્યે જપ તપ આદિતમામ.” ૮
“માટે સાંભળ હે ખગરાય, તારો સંશયહરણઉપાય;”
“છે ઉત્તરદિશાએ ગિરિ નીલ, ત્યાં રે” કાકભૃંડી સુશીળ. ૯
“રામભક્તિ પંથજો તે દીસે, શુણધામ જ્ઞાની છે અતીશ;”
“ખડુકાળનો અનુભવી તેહ, તેજ ભાગશે તુજ સંદેહ.” ૧૦
“કહે રામકથા તે હમેશ, સાદર સાંભળે વિવિધ ખગેશ;”
“સુણો ત્યાં તમે તે સધારી, પ્રભુશુણ ઘણા ભ્રમહારી.” ૧૧
“થશે મોહસંભવ કુપ દૂર, પ્રીતિ રામપદ થશે પૂર;”
સતી શુણ તેને કહ્યું સમજાવી, જ્યારે મેં ઉરમાં પ્રેમલાવી. ૧૨
આવ્યો મમપદ શીશ નમાવી, ઉર હર્ષ ઘણેરો લાવી;
જાય ગરૂડ પ્રેમાતુર ધાતો, વેગ તેનો હુંથી ન વરણાતો. ૧૩

દોહરા.

આવ્યો ગરૂડ સવેગથી, સતી શુણ ધરિ પ્રેમ;
માયા પ્રબળ પ્રભુતાણી, વ્યાપિ ગરૂડને એમ.
ભ્રમ ટાળ્યો નહિ મેં કશો, કારણ તે કહું આજ;
રામકૃપાનો મર્મ હું, જાણું છું સુખસાજ.
થાય કોઈ જનને કદા, અંતરમાં અભિમાન;
રહાય ટાળવા ચિત્ત તે, રામ સ્વયં ભગવાન.
તે કારણથી ન રાખિયો, ખગપતિને મુજપાસ;
વળિ સમજે ખગ ખગતાણી, ભાષા ગરૂડ સહુલાસ.

મહા પ્રબળ માયા પ્રભુનો, હે ભવાનિ નિર્વાણ;
મોહિત કરે ન જોડે, જન એવો કો જાણ? ૫
વાહન ત્રિભુવનનાથનું, ભક્તશ્રેષ્ઠ મહાજ્ઞાન;
તેને માયા મોહકર, પામર કરે શુભાન. ૬
મોહક શિવ વિધિનેય પણ, કોણ બાપડો આન?
એકું જાણિ મન મુનિ ભજે, માયાપતિ ભગવાન. ૭
ગયો ગરૂડ શુણવંત જ્યાં, વસે ભૃંડી વાસ;
મતિ તીક્ષ્ણ જેની મહા, સતત ભક્તિ હરિદાસ. ૮
વિલોકિ શૈલ પ્રસન્ન મન, થયો ઘણો ખગરાય;
માયા મોહ વિશાય સહુ, પામ્યાં નાશજ માય. ૯
કરિને સ્નાન સરોવરે, પ્રેમે કરિ જળપાન;
ગયો વડતળે ગરૂડ તપ, હરજ્યો હૃદય નિદાન. ૧૦
વૃધ વૃધ સુવિહંગ ત્યાં, આવીને એવાર;
રામચરિત્ર પવિત્રને, સાંભળતા તે સાર. ૧૧
કથારંભ કરવા ચંદે, કાગળચુંડિ સંકોડ;
તેજ સમય ખગપતિ જઈ, ઉભો રહ્યો કરજોડ. ૧૨
દેખિ આવતો દૂરથી, સકળ પંખિનો રાજ;
હરજ્યો કાકભૃંડિ ઉર, સહિત સમાજ સુકાજ. ૧૩
અતિ આદર અહિરાતુનો, કરિયો કોટિપ્રકાર;
પૂછી આગતા સ્વાગતા, આસન દિધ નિરધાર. ૧૪
સાનુરાગ પૂજ કરી, ગરૂડતાણી ઘણી રીત;
મધુર વચન વાયસવદ, પૂર્ણ ધરી તવ પ્રીત. ૧૫
“નાથ કૃતાર્થ થયો હું અતિ, તમ દરશન ખગરાજ;”
“શી આજ્ઞા? કહે તે કરૂં, આવ્યા પ્રભુ કો કાંજ?” ૧૬
“સતત કૃતાર્થરૂપ તમ,” કહે મૃદુવેણ ખગેશ;
“સાદર જેની સ્તુતી અતી, શ્રીમુખ કરી મંદિરા.” ૧૭

હરિગીત છંદ.

“આવ્યો હું જગદાણ સમિપ તમ, તાત સાંભળજે તમે;”
“કારણ મરી ગયું તે સહુ તમ દરશને ભ્રમ સૌ સમે;”
“આશ્રમ પરમપાવન વિલોકી, હે ભૃંડી આપનો;” ૧
“ગતમોહ સંશય ભ્રમ સકળ મમ, નાશ પામ્યોછે ઘણો.” ૨
“શ્રીરામકેરિ કથા હવે જે, પતિતપાવન છે અતી.” ૩
“સુખદાયની દુષ્પ દંદભંજનિ, રંગનિક મુનિની મતી;”
“સાદર મને તે સંભળવો, પ્રેમ પૂરણ લાવિને.” ૪
“વિનવું હું વારંવાર તમને, હે પ્રભુ અહિં આવિને.” ૫
મુણિ સર્થરિપુનાં વિનિતવાચક, લેખિ લાયક લક્ષ્મી,
ઉત્સાહ ઉર અતિશે થયો શુણ, શૈલજ સુકથામુધા;

લાગ્યો ભૂગુડી રામના ગુણ, ગ્રામ કથવા કોટથી;
આનુર વિલાકિ પિહંગપતિને, પૂર્ણ પ્રેમ પ્રમાદથી.
સતિ! પ્રયમથિજ પ્રારંભ કરિને, સાનુરાગે તે સમે;
શુભ મુખદ રામચરિત્ર કાગે, વરાણવ્યું જે મન ગમે;
પછિ મેહ નારદને થયો અનહદ કહ્યા તે વણીતી;
અવતાર રાવાણના કહ્યા પછિ, પ્રીત ઉપજાવી નવી. ૪

કહિ તે કથા પછિ પૂર્ણ પ્રેમે, જે પ્રભુઅવતારની;
ખડુ બાળલીલા લાપિ મનમાં, કહિ સહુ મુખકારની;
કહ્યું આગમન પછિ ગાધિસુતનું, તેહ કાક ભૂચુરિએ;
રઘુવીરનો વીવાહ વરણ્યો, શ્રવાણમાં મુખ જે દિયે. ૫

રઘુનાથનો રાજ્યાભિષેક પ્રસંગ તે, ખડુ પ્રોત્થો;
નૃપ વચન વરણ્યું રાજ્યરસ જ્યમ ભંગ તેય કહ્યું કથી;
પુરવાસિયાને રામવિરહ, ઉર વિષાદ અતી થયો;
સંવાદ રામ રમારમાણ લક્ષ્મણતાંગા સરવે કહ્યા.

વનમાં જવું જગદીશનું વળી, માછિની પ્રીતિ અતી;
આળેધિ ગંગા જેમ વાસ પ્રયાગમાં કહ્યું અયકતી;
વાહમીકિ પ્રભુ મેળાપ મુખપ્રદ કહ્યું વખાણી કોટથી;
પ્રભુ ચિત્રકૂટ રહ્યા નિવાસી, પૂર્ણ હૃદય પ્રમાદથી.

આગમન જેમ મુમંચિનું શુભ, નૃપમરાણ વરાણી કહ્યું;
માસાળથી આગમન ભરતનું, પ્રેમ વરણી મુખ લહ્યું;
ઉત્તરક્રિયા કરિ અવધપતિની, સંગ પુરવાસી સહુ;
વિચર્યા ભરત જ્યાં જગપતિ મુખરાણી સંપૂરાણ ખડુ.

સમજાવિયા રઘુનાથજીએ, ભરતને ભલિભાતથી;
લઈ પાદુકા આળ્યા અવધપુરકોટથી કહ્યું તે કથી;
આચરાણ ભરતતાણાં રૂઠાં વળિ, કરાણિ મુરપતિસૂતની;
વળિ ભેટ રઘુપતિ અત્રિની કહિ, પૂર્ણ પ્રીતસંયુતની.

વધ કીધ જેમ વિરાધનો તન ત્યાંચું શરભગે યથા;
વરાણી સુતીશાણની પ્રીતિ પ્રભુ ઘટજે સતસંગત તથા;
દંડકવિપિત પાવન કયું પ્રભુ, ગીધમૈત્રિ પૂતાંતને;
વરાણી કહ્યું વળિ પંચવટિમાં, વાસ કિંધ નિકળી વને. ૧૦

મુનિ સર્વનો કરિ ત્રાસ નાશ નિરાંતથી તે સ્થળ રહ્યા;
ઉપદેશ લક્ષ્મણને દિધો શુભ, ગુણ સરવે તે કહ્યા;
નકટો કરી જ્યમ મુખનખાને, ખર દુષણ વધ જે રિને;
જાણ્યો મરમ તે રાવણે જ્યમ, વરાણી કહ્યું તે પ્રાંતે. ૧૧

દશશોશ ને મારીચની કહિ, વાત જે રીતે થઈ;
પ્રતિબિંબસીતાહરાણ જ્યમ થયું, તે કથા કોડે કહી;
વરણ્યો વિરહ રઘુનાથનો વળિ, ગૃધ્રક્રિયા વરાણી કહી,
મારો કબંધ કરાળને ગતિ, આપિ શખરીને સહી. ૧૨

૧. અગરતમુનિ.

વળિ વિરહસભવ દુઃખ દુઃસહ, વરાણી કહ્યું લક્ષ્મણ પ્રતી,
૩ મુગાવિધા મુખસંગતે મુણ, શૈલજા પ્રેમે સતી;
ત્યાંથી ગયા રઘુનાથ લક્ષ્મણ, મુભગ જેહ સંગેવે,
વરાણી કહ્યું તે વાયસે શુભ, ગરુડજી શ્રવણે ધરે. ૧૩

દોહડો.

પ્રભુ નારદ સંવાદ શુભ, વરણ્યો સહિત સનેહ;
મારુનિમિત્રતપ્રસંગ વળિ, પ્રેમે કથિયો તેહ ૧

મુશ્વિતશું મિત્રાઈ વળે, થયો વળિ ગતપ્રાણ;
આળ્યા કપિને તિલક કરિ, જ્યમ સાંમિત્ર મુજાણ. ૨

પ્રગટ કર્યો પાવસવિષે, પ્રભુકૃત શૈલનિવાસ;
વરણ્યો વધા, શરદક્રાન્ત, રામરાષ કપિ ત્રાસ. ૩

સીતાશોધન અર્થ કપિ, પ્રેર્યા જેહ પ્રકાર;
૬ દશે દિશાએ ફરિ વળ્યા, કથ્યો સર્વ તે સાર.

વિવરપ્રવેશ વળી મળ્યો, જટાયુકેશ પ્રાત;
સંપાતી તેની સહુ, વિગને વરાણી વાત. ૫

કથા મુણી કપિ કૃદિને, ગયો તોયનિધિ તીર;
૭ પેઠો જ્યમ ગદલેકમાં, અંગનિસુત રાણધીર.

જઈ જનકજાને દિધો, ધારણ પવનકુમાર;
વન ઉત્તારે દશમૈલિને, દિધ શિક્ષા શુભસાર. ૭

નગરસાથ દશશીરૂન, અંતર પાણુ પરજાણિ;
૮ આળ્યા કપિ સાગર કુદી, રામ વચન પ્રતિપાણિ.

નમન કયું અતિ નેહથી, જ્યાં ખેડા રઘુરાજ;
જનકમુતાની, કુશળ કહિ, હરખ્યો સકળ સમાજ. ૯

કટક કારમું સંગ લઈ, ઉતર્યા સાગર તીર;
૧૦ યથા મળ્યો રઘુરાજને, રાવાણકેશ વીર.

સાગરનિગ્રહની કથા, વરાણી કરિ વિખ્યાત;
સેતુ બાંધ કપિસૈન્ય જ્યમ, ઉતરું સહુ સંગાથ. ૧૧

વિષ્ટિ કારણુ લેકમાં, આળ્યા વાળિકુમાર;
૧૨ કથા અમુર, કપિ કીશનો, અદ્યુત યુદ્ધકાર.

કુંભકાણે, ઘનનાદનો, ઉતર્યો જે વિધિ નાદ;
અમિત પરાક્રમ બળ સહુ, તોડ્યું પ્રભુ અનાદ. ૧૩

અમુર ઘોર ઘમસાણમાં, પામ્યા ખડુવિધિ નાશ;
૧૪ રઘુર રાવાણ સમર તે, પ્રેમે કયું પ્રકાશ.

નિર્જારિપતિ વધ અને, મંદોદરિ ઉર દુઃખ;
૧૫ રાજ વિભીષણ પામિયો, મુર સહુ પામ્યા કુખ.

સીતા ને રઘુવરતણે, જે વિધ થયો મિલાપ;
૧૬ વરણ્યો તેહ વિવેકથી, ટળ્યો શોક સંતાપ.

૧. ચોમાસામાં. ૨ દેવતાઓના શત્રુઓ દેવપતિ રાવણ.

સ્તવન કહું કરજેડિને, સુર સહુ શ્રી રઘુનાથ;
પુષ્પક ચઢી પ્રયાણ કહું, અવધપુરી કપિ સાથ. ૧૭
પુર નિજમાંહિ પધારિયા, પ્રેમે રઘુકળભાણ;
વાયસ વિશદ ચરિત્ર એ, ભાણું સકળ સુખાણ.
રામરાજ્યઅભિષેક વળિ, પુર વણ્ણિત નૃપનીતિ;
કથન કરી બહુ વિધ વળી, ભુશુંડિએ સહપ્રીતિ.
તેહ કથા રઘુવરતાણી, કહિ મેં અદ્રિકમારિ;
સુણિ પ્રસન્ન થઈ મુનિપ્રતિ, વધો વચન ઉગારિ. ૨૦

રાગદેશી.

“સુણતાં શ્રીરામ ચરિત્ર શમિયો. સકળ મુજ સંદેહ;”
“વાયસતિલક તવ પ્રસાદે મુજ, થયો પ્રભુ પદ તેહ.” ૧
“રાણુમાંહિ પ્રભુબંધન નિરખિ, અતિ મોહપામ્યો મન;”
“કારણ કવાણુ અતિ પિકળજે, પ્રભુ સમિચ્છદાનંદધન.” ૨
“નરસમ ચરિત્ર નિહાળતાં, બ્રમ ઊપજ્યો ઉર જેહ;”
“કરૂણા કરી પ્રભુ કૃપાસાગર, હિત હણું મુજ એહ.” ૩
“આતપથકી? અતિ જેહ નર, વ્યાકૂળ અદકો થાય;”
“મન તેજ સમજે મુખ સદા, જે દિયે તરૂની છાય.” ૪
“ઉપજત નહીં મન મોહ તવ, દર્શન કવાણુવિધ થાત;”
“ક્યમ સુણુ શ્રીરઘુવરકથાજે, પુનિત અતિ પિખ્યાત?” ૫
“એ અગમ. નિગમ, પુરાણ મત. કહે સિદ્ધ. મુનિ. ઋષિજન”
“રઘુવર કૃપાવાણુ સંતસંગત, હાય નવ કો દંત.” ૬
“રવિવંશભૂષણુનો કૃપાથી, મળ્યો તુજ સતસંગ;”
“તવ પ્રસાદે સંશય સકળ, પળમાંહિ પામ્યો ભંગ.” ૭
સુણી શબ્દ પક્ષીપતિ તાણા, સહવિનય વળિ અનુરાગ;
થયું એગ પુલકિત, સંગળ લોચન, હર્ષ પામ્યો કાગ. ૮
આતા મુશિલ અતિ સુમતિ હાય, કથા રસિક હરિદાસ;
તવ સાધુવન ગિરિજા કરે, અતિ ગુપ્ત મર્મ પ્રકાશ. ૯
બાહ્યા ભુશુંડી ભાવણુ. સવિનય રસિક વળિ વાણુ;
છે કદુ સુતઅરિરે ઊપડે, નિજ હૃદય પ્રીત અમાન.. ૧૦
“હે નાથ! કહુંછું છો તમે, મુજ પૂજ્ય સર્વ પ્રકાર;”
“છો કૃપાપાત્ર શ્રીરામના, જે સકળ ભુવનાધાર.” ૧૧
“સંશય, અવિદ્યા, મોહ તમને, નવ્ય કાંઈ ખગેશ;”
“મુજપર કરી અદકી કૃપા, સંદેહ નહીં લવલેશ.” ૧૨
“મિષ મોહતાણું કરિ મોહકથો, ખગપતિ તને મુજપાસ;”
“મોટાઈ એ દિધ મુજને, રઘુવીર શ્રીઅવિનાશ.” ૧૩
“નિજ મનતાણી મુજને કથ્યો અતિ મોહ જે ખગરાજ;”
“તેમાં નથી અચરજ કશું. કહું તેહ કારણુ આજ.” ૧૪

૧ તડકાંચી. ૨ કદુગુત-સર્પ તેમનો અર્થ-ગરૂડ.

“નારદ વિરચી, હર વળી, કંઈ અવર મુનિ સનકાદી;”
“નવ અંધ મોહકી થયા, કહો કવાણુ આતમવાદી?” ૧૫
“છે કોણુ અવનીમાંહિ જેને, નચાચો નવ કામ?”
“કોને નથી પૈકલ કયો, તૂપણુ અભાગણિ વામ?” ૧૬
“નવ હૃદય કોનું કોધથી, પરજીવું આ સંસાર?”
“ખગપતિ સકળ આ વિશ્વ છે, વશ મોહને નિરધાર.” ૧૭
“તામસી. જ્ઞાની, શૂર, કવિ, વળિ વિબુધ ગુણભંધાર;”
“લોભે કરી ન વિહંબના, કોણુને આ સંસાર?” ૧૮
“શ્રામદે અવનીતળ કવાણુને, નથી કીમો વફ?”
“પ્રમુતા બધિર નવ કોણુ. જ્યાં લઘુતાઈ પામ્યો શક.” ૧૯
“મુગલોચની ગજગામનીનાં. નવનરૂપી બાણુ;”
“તે લાગતાં પળમાં નથી, કોના વિધાયા પ્રાણુ?” ૨૦

છપ્પા.

“સનેપાત ગાણુ વડે, થયો નવ કોને કાંઈ?”
“તજ્યાં માન મદ પૂણું. કોણુ એવોછે આંહી?”
“લવરી જોખનવર, કવાણુને નથી કરાવી?”
“મમતામદિરાવડે, કીર્તિ કોણુ ન ગમાવી?”
“મન મત્સરવડે કલંક તે, શિર કોને નથિ લાગિયું?”
“વળિ શોકસમીર કોણુનું, અંતર તે ન કુલાવિયું?” ૧
“હસી ન ચિંતારૂપ. કોણુને સાપણુ પાપી?”
“કોણુ વીર વિશ્વમાં, ન જેને માયા વ્યાપી?”
“કીટ મનોરથ તેહ, કહિણુ તન કાપસમાણું.”
“જેનું કરજી નાંહિ, વીર તે કિંચા વખાણું?”
“સુત પિત મુંદરી ઇષણુ, ત્રયમાં કોણુ ન લીન છે?”
“મતિ કોણુ મહામતિમંતની, કરિ એણું ન મલીનછે?” ૨
“માયાનો પરિવાર, પ્રખળ એ અમિત ભાણીજે,”
“જિજ્ઞાસુ સકળ સંસાર, શૂર તવ કોણુ ગાણીજે?”
“હર વિરચિ ઉર રહે, જેહના ભયથી ભારી,”
“અપર છાવની વાત, તેહ શી કહું વિસ્તારી?”
“એ અજિત સખળ માયા કટક, વ્યાપક સરવે ઠામછે,”
“વશ કરે વીર જે તેહને, કોટિ કોટિ પરણામછે.” ૩
“મનમથાદિ મહાવીર, શૂર સેનાપતિ જેના,”
“કપટ દંભ પાખંડ, મુલટ રણવંશ તેના;”
“સાથ રાખિ સંગ્રામ, મામ મદનો મુકાવે,”
“સ્વર્ગપંથની વાટ, ચતુરને સહજ મુકાવે;”
“પણુ દાસી એ રઘુવરતાણી, લહે વ્યથે અર્થ ન સરે;”
“કહું કરી પ્રતિજ્ઞા પાછિ તે, રામકૃપાવાણુ નવ કરે.” ૪

આયાં ગીતિ.

“જે માયાએ તચાવ્યું, વિશ્વ સકળ વશ કરી પલકમાંય;”
 “સુર કિન્નર મુનિએ પણ, જેનું નલકું ચરિત્ર તેા કાંય.” ૧
 “તે પ્રભુભૂકટીપિલાસે, નાચેછે નટિસમી સહસમાજ;”
 “એવા અખંડ વ્યાપક, અનંત છે પ્રજ્ઞ તેહ અગરાજ.” ૨
 “સર્વસા સર્વપાળક, સમર્થ છે સર્વશક્તિ ભગવંત;”
 “સાચિયત્ આનંદધનછે, રામતેજ અજરજે અજઅનંત.” ૩
 “અગુણ અદંભ ગિરાને, મનથી પર અતુલ તેજ અજધામ;”
 “સમદરશિ સર્વનાયક, અવ્યક્ત, અનેક જેહનાં નામ.” ૪
 “નિત્ય નિરંજન નિર્મલ, નિર્મોહ, નિરીહ ને નિરાકાર;”
 નિર્લેપ સર્વઘટના, વાસી વિશ્વેશ જે પ્રકૃતિપાર. ૫
 “આહીં મોહતણું કારણ, અગપતિ કહ્યું કદાપિ નવ જાય;”
 “દિનકરકેરી સન્મુખ, કઈ પેરે તમથકી ઠરિ રાકાય.” ૬

રાગ દેશી.

ભક્તકારણુ ધારણુ પ્રભુ કીધું, ભૂપતણું તન રામરે;
 પાવન પરમ તે પ્રાકૃત નરસમ ચરિત્ર કયાં સહુકામરે. ૧
 જેમ વિવિધ વેશ ધારણુ કરિને, નૃત્ય કરે નટ કોયરે;
 ભાવ દષાડે તે તે જનને, અજગો તેનાથી હોયરે.
 તેવી લીલા છે રઘુપતિકેરી, અગપતિ સર્વ પ્રકારે;
 દનુજને મોહતણી કરનારી, નિજજનને સુખકારે.
 જે મતિ મલિન, વિષયવશ કામી, મોહ પ્રભુમાં ધારે;
 પીત વરણ શરિને જયમ પેખે, પોતિકા નયન વિકારે. ૪
 દિગ્ગજમ જે નરને વળિ થાયે, મન જ્રમ ઉપજે અગરાજ;
 આયમણે હાથે યદ્યોલે, આજ ઉગ્યા છે દિનશરે. ૫
 નાવમાં એઠો નર તે જગતંત, ફરતું જે રીતે જાણેરે;
 મોહતણે વશ અચળ અંતરમાં, પોતાને તે પરમાણેરે.
 પાળક નવ ને મહાદી જ્રમ છે, તે ક્યમ સત્ય મનાયરે;
 ત્યમ હરિમાં ક્યમ સ્વપ્રતિપે પણ, મોહઆપણ થાયરે;
 માયાતાંણુ વશ પામર પ્રાણી, જે મતિમેદ અભાગારે;
 ખહુ વિષ મોહની ઘ્રેણીકા જેના, હૃદય વિષે છે લાગીરે.
 તે શઠ હઠવશ સંશય ધરશે, જમપુરિમાં જડવ જતારે;
 અશ્વત્થ નિજરઘુવર પર ધરશે, અશ્વિતાર્દિ ગોથાં ખાવરે. ૮
 કામ, ક્રોધ, મદ લોભમાં રત જે, ગદાશક્ત દુષ્પ રૂપરે;
 તે ક્યમ જાણશે શ્રીરઘુપતિને, મૂઢ પડ્યા તમકૂપરે. ૧૦
 નિર્મુણ રૂપ તે સુલભ ઘણેરે, સુગણ ન જાણે કોયરે;
 સુગમ અગમ્યચરિત્રવિવિધન, સુણિ મુની મનજ્રમહાયરે ૧૧

૧ દિશાગો ભૂગ. ૨ પડકા.

શ્રી રઘુકળપકરનરવિકેરી, સુણ પ્રભુતા અગરાજરે;
 જેવિધ મોહપ્રગટ થયો મુજને, વરણુ યથામતિ આજરે. ૧૨
 રામકૃપાભાજન' જાણી તમને, વળિ હરિગુણપર પ્રીતરે;
 મુજને સુખદ છે તેથી ન રાખું, ગમ હવે કોઈ રીતરે. ૧૩
 પરમ રહસ્ય મનોહર આઠી, અગપતિ સુણ ધરી ભાવરે;
 શ્રી રઘુકળદીપકરે એવો, જાણું તે સહજ સ્વભાવરે. ૧૪
 ભક્તપાળક ભગવાન ન રાખે, જનકેરું અભિમાનરે;
 સંસતિમૂળ ને શૂળનું કારણ, પરમ દુષ્પદ પરમાણરે. ૧૫
 તેથી કૃપાનિધી કણ્ણા કરીને, ફર કરે ગર્વાલાસરે;
 સેવકપર મમતા ખહુ ધરતા, એવા છે શ્રી અવિનાશરે. ૧૬
 જેમ ખાળક વડુ નાસુરકેરી, ઉપજે અધિક વ્યથાયરે;
 કંપે નહીં તપ કાપતાં તને તે, કહણ કાળજ કરી માયરે. ૧૭
 યદ્યપિ દુષ્પ પ્રથમ તે પામે, રાવે અધીકજ ખાળરે;
 વ્યાધિનાશ હિતજનની મન તે, અણતીનચીશ કરાજરે. ૧૮
 તેમ સેવકહિતકારણ પ્રભુજી, હરણ કરે અભીમાનરે;
 મોહ, અવિધા, સકળ જ્રમ છાંડી, ભજિયે એવા ભગવાનરે. ૧૯

દોહરો.

ભૂરિકૃપા ભગવંતની, જડતા મારિ મહાન;
 કહું હવે તે કોડથી, ગરૂડ સુણો ગુણવાન. ૧
 જવ જવ રામ જગતપતિ, નર તન ધરે સપ્રીત;
 ભક્ત હંતુ ભલિભાત ખહુ, લીલા કરે લલીત. ૨
 જઈ તપ તપ હુંતો જરૂર, અવધપૂરમાઝર;
 ખાળચરિત્ર વિલોકિ ખહુ, પ્રસન્ન થાઉં અપાર. ૩
 જન્મ મહોત્સવ જઈકેરી, અવિલોકું ભરિ નેત્ર;
 પાંચ વરસ લગિ પ્રેમથી, લોભે રહું તે ક્ષેત્ર. ૪
 ઇષ્ટદેવ મમ રામ શુભ, અર્ભક રૂપ અભિરામ;
 શોભા શરિરતણી શુ કહું? સત્ય કોટિશત કામ. ૫
 મમ પ્રભુનો શુભ વદનશશિ, નિરખિ નિરખિ ભરિ નેત્ર;
 સકળ કરે લોચન સદા, ગરૂડ સુણો ગુણક્ષેત્ર. ૬
 લઘુવાયસનુ તન ધરી, સદાય હરિની સંગ;
 ખાળચરિત્ર વિવિધવિધિ, ન્યાણું નિત્ય નવરંગ. ૭
 રૂરે રાગ જ્યાંજ્યાં ત્યહાં, ઉડું એમની સંગ;
 એકું હેકું પ્રભુકર પડે, તે હું ખાઉં સઉમંગ. ૮
 એકવાર અતિશય સહુ, લીલા કરિ રઘુવીર;
 તે લીલા સંભારતાં, વાયસ પ્રકુલ શરીર. ૯
 કહું ભૂશું કોડથી, સુણો સપ્રીત સાર;
 રામચરિત્ર પવિત્ર અતિ, સેવક સુખદ અપાર. ૧૦

રામના કૃપાપાત્ર.

રાગ હાલરકાનો.

(“માતા કૌશલ્યા હુલારાવે રધુવર રામને” એઠાળ;)

સુણજે સર્પરિપુ સુંદર લીલા સુખધામની;
દશરથ કૌશલ્યાના ચોકવહારી રામ;
મારા ઇષ્ટદેવ સુરસેવ્ય નિરંતર નેહથી;
તેના ગુણગાણ ગાતાં હર્ષ થાય અભિરામ. સુણજે ૧
નૃપનાં સુંદર મંદિર શોભાસાગર સૌ રિતે,
વિવિધપ્રકાર જડિત કનક મણિ વરણિ ન જાય;
સુંદર આંગણું ઘણું શોભે શોભાનિધિ સારખું,
ચારે બ્રાત રમે જ્યાં નિત્ય મનોહર કાય. સુણજે ૨
બાળવિનોદ પ્રમેદવડે કરતા રધુનાથજી,
કૌશલ્યાના અત્યાનંદવિવર્ધન રામ;
હરતા ફરતા રાગરમત રમતા નિત આંગણે,
મરકતમણિસમ કોમળ શ્યામ ગાત્ર છબિધામ. સુણજે ૩
કોમળ રાતાચોળ ચરણ મૃદુ નવરાજીવશા,
મગફળિ આંગળિયો શુભ નખ શશિધૃતિહર દિવ્ય;
રેખા વજ્રાદિક છે ચક્રવર્તિના ચિન્હની,
નેપુરધ્વનિ સુણિ મધુર રહે સહુ દૂર અશિવર. સુણજે ૪
કટિ કંદારો મણિમય દીસે મોઘા મૂલનો,
ધ્વનિ તેની ઝણાણણ ઝણાણણ ઝઝેરી થાય;
ત્રિવળી ત્રિલોકમોહનિવાળું ઉદર અનૂપછે,
ગંભીર નાભિપ્રભા નિર્મેળ નેત્રે નિરખાય. સુણજે ૫
શોભે બાળવિભૂષણ હૃદય વિશાળવિષે ઘણાં,
રાતા હસ્તકમળ નખ આંગળિઓ રૂપધામ;
સુંદર ભૂષણ બાજુબંધ કનક મણિ પોંચિચો,
શિશુકેશરિસમ રક્ષો સુકંઠ શંખાકાર. સુણજે ૬
સુંદર ચિબુક પ્રસન્ન શશિવદન મદનછબિકોટિશૂં,
બોલી તેતળિ બોલે શૃતિથી જે સમજાય;
રાતાચોળ અંધર સુંદર છે ઉભય પ્રભાવના,
બેબે દાંત વિશદ અનહદ શોભિત રચનાય. સુણજે ૭
ગાલ રૂપાળા રઢિયાળા મનહરછે નાશિકા,
સૈને સુખદાયક શશિકિર્ણ સમાને હાસ્ય;
નીલકમળલોચન ભવશોચવિભોચન ભૂધરો.
શોભે ભાલતિલક ગોરોચનનું સવિલાસ. સુણજે ૮
ખીટલિયાળા કાળા કેશ વળેલા ગુંછળે,
ભૂકટી વિકટ વિરાજતિ શ્રવાણ મનોહર સ્ફેજ;
ઝીણું પીતલણું પેરેલું અંગે આંગણું,
કુપામિટે હરણિ કલબલ ભાષા ભાવેજ. સુણજે ૯

૧ કૌશલ્યાના આનંદને વધારનાર. ૨ અકલ્યાણ.

એવા રૂપભંધાર ઉદાર અપાર રમાપતિ,
દશરથચોકવિહારી સુખકારી શ્રીરામ;
નાચે નિજ પ્રતિબિમ્બ નિહાળી નૃપના લાલકા,
કૌશલ્યાજનનનીના પુરવા કોડ તમામ. સુણજે. ૧૦
મારી સાથે વિધ વિધ ખેલ કરે રધુનાથજી,
વરાણવતાં તે લીલા આવે મુજને લાજ;
કિલકિલરવ કરિ જવ મુજને તે ધાંચે ઝાલવા,
ભાણું તવ દેખાડે માલપ્રકો મહારાજ. સુણજે. ૧૧
જાહે સમિપ તવ હાસ્ય કરે કરણાણ કોડથી,
જે જાહે દુર દોડી તો રડે છબીલો રામ;
જાહે સમિપ પદગ્રહિ રજ સુખ લેવા જો ચાહું તો,
પાછું ફરિ ફરિ જોતા જગપતિ ભાગ્યા જાય; સુણજે. ૧૨
પ્રાકૃતશિશુ જ્યમ લીલા નિરખીને રધુલાલની,
મુજને મોહ થયો ખગનાથ તમારી જેમ;
“આ શાં ચરિત્ર કરતા ચિદાનંદધન શ્યામજી?”
“આછે પૂરણપ્રજ્ઞ મનાયે મુજથી કેમ?” સુણજે. ૧૩

દોહરા.

એટલોજ ઉર આગુતાં સંશય હે સર્પારિ;
પ્રેરિત માયા રામની, વ્યાપી મને વિચારિ. ૧
તે માયા નહિ દુષ્પદ કદિ, મનેજ કિચિત માત્ર;
અન્ય જીવ સમ હું નથી, જગમાં સંસૃતિપાત્ર. ૨
કારણ અન્ય અહીં કરું, કહું તમને ખગનાથ;
સાવધાન સુણજે તમે, ભ્રમ પામે ભલિભાત. ૩
અખંડ જ્ઞાનનિધાન તો, એક જનકીનાથ;
માયાવશ સહુ મેદની, જીવ ચરાચર જાત. ૪
જ્ઞાન એકરસ સર્વને, જો કદિ રહે જરૂર;
તો ઇશ્વર જીવ મધ્ય તે, ભેદ કશો કહા ભૂર. ૫
માયાવશ સહુ જીવજે, અભિમાની અતિશેજ;
જગપતિવશ માયા જરૂર, સુણો ગરૂજી રહેજ. ૬
જીવ સર્વ પરતંત્ર છે, સ્વતંત્ર છે ભગવંત;
જીવ અનેક જગત વિષે, એક માત્ર શ્રીકાંત. ૭
ઇશ્વર જીવમાં ભિન્નતા, માયાકૃત છે વ્યથ;
પણ તે હરિકૃપાવિના, જાય ન ભેદ સમથ. ૮
ભગવતિના ભગવંતના, જે ઇચ્છે પદ મોક્ષ;
પુરુષવિના તે પુરુષ પશુ, કહું છું રીત પરોક્ષ. ૯
ભગ્ને હોય તે બહુ ભણ્યો, જ્ઞાનવંત ગુણધામ;
મોક્ષ નથી કઈ માર્ગમાં, રામભગવતવાણ આમ. ૧૦

શોભકળા સંપૂર્ણ શશિ, તારાગણ સમુદાય;
 દેવ લગાડિયે કુગરે, જગ જેટલા જાણાય.
 તોપણ રવિવાણ રાતડી, કદિ ન જાય ખગ જેમ;
 વિના રામભક્તી રૂંડી, મોક્ષ મળે નહિ તેમ.
 એમ માત્ર હરિભજન વાણુ, હે મતિધામ ખગેશ;
 મટે નહીં છૂંતણે, કોઈ પ્રકારે કલેશ.
 અવિધા ન વ્યાપે કદા, હરિજનને હરિયાન;
 વિદ્યામાયા વ્યાપતી, પ્રભુપરિત નિરવાણ.
 નાશ ન થાયે તેયકી, દાસતાણે નિરધાર;
 વધે ભેદ ભક્તિ ઉરે, સુણુએ ગરૂડ ઉદાર.
 નિરખ્યો રઘુનાથ મને. ભ્રમથી ચકિત થયેલ;
 હરયા ઘણા હરિ તેસમે, સુણિ અરિત કરેલ.
 તે કૌતકનો મર્મ કયું, જાણ્યો નહીં જરૂર;
 અનુજ જનનિ જનકે ઉરે, ઊભાં છતાં હજૂર.
 અજ્ઞાનબાહુ અવધપતિ, રાધવ તન ઘનશ્યામ;
 ધાયા મુજને જાલવા, કોટિ કામ છળિધામ.
 તાહો ત્યાંથી તરત હું, તે અવસર ખગનાથ;
 બુજા વધારી જાલતા. માયાપતિ રઘુનાથ.
 જેમ જેમ આતિ જેરથી, ઉડૂ દૂર આકાશ;
 ત્યાં ત્યાં બુજ ભગવતતાણા, પેણું હું મુજપાશ.
 પ્રભુલોક લગી હું ગયો, જોયું પાછું ઉડતાંજ;
 છેડું બેજ આંગણતાણું, મનમાં હાર્યો ત્યાંજ.
 સમાવરાણું તિલિદિ કરિ, જ્યાહાં લગી ગતિ મારિ;
 ત્યાં પ્રભુબુજ પાછળ નિરખિ, વ્યાકુળ થયો વિચારિ.
 ત્રાસિત તન મનમાં થઈ, આંખ મિચી તેવાર;
 નેતું ઉઘાડિ પછિ આવિયો, કાશલપુરમોઝાર.
 મને નેઈ રઘુનાથજી, હસ્યા વળી હરિયાન;
 ગયો વદનમાં સંઘ હું, હસતાં પ્રભુના જાણ.
 ઉદરમાંય અતિશ દિહાં, મેં પ્રજ્ઞાંડ મહાન;
 લોક અનેક વિચિત્ર અતિ, રચના અધિક પ્રમાણ.
 કૃતવર્માર કોટિક વળી, કોટિક શિવ અપિનાશ;
 અગણિત તારા રવિ તપે, અગણિત ચંદ્રઉજાશ.
 અગણિત લોકપતી તથા, યમ અતિ કાળ કરાણ;
 અગણિત અચળ વિશાળ ભૂમિ, શોભિત આક્રમમાળ.
 સાગર નદી સરોવરાં, વન ઉપવનો અપાર;
 વિવિધપ્રકાર વિશેષછે, વાડ સૃષ્ટિ વિસ્તાર.

૧ પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ, આકાશ, મહત્ત્વ, પ્રકૃતિ
 એ સાત આવરણ. ૨ ધરણી.

સુરવર મુનિવર સિદ્ધ નર, કિન્નર નાગ કરોડ;
 ૧૧ છવ ચારવિંધિના, ત્યહાં, કહું ગરૂડ કરજોડ. ૨૯
 જે ન જોયું કદિ સાંભળ્યું, જે મનમાં ન સમાય;
 ૧૨ તે સૌ અદ્ભુત જોયું ત્યાં, કો વિધિ વરણિ શકાય? ૩૦
 એક એક પ્રજ્ઞાંડમાં, રહ્યા વર્ષ શત એક;
 ૧૩ એક રિતે જોતો ફરે, હું પ્રજ્ઞાંડ અનેક. ૩૧
 લોક લોકપતિ ત્યાં લલિત, ભિન્ન ભિન્ન વિધિરાય;
 ૧૪ ભિન્ન વિષ્ણુ શિવ શોભિતા, દિગ્ગજ ને મનુ પ્રાય. ૩૨
 નર કિન્નર ગંધર્વ અતિ, ભૂત પ્રેત યેતાળ;
 ૧૫ રજનીચર પશુ પક્ષિઓ, વળી વ્યાલ વિકરાળ. ૩૩
 દેવ તથા દાનવગણો, વિવિધપ્રકાર વિશેષ;
 ૧૬ સકળ છવ જોયા ત્યહાં, જુદિજ જાતતા વેશ. ૩૪
 પૃથ્વી નદી સમુદ્ર સર, ગિરિવર વિવિધપ્રકાર;
 ૧૭ જુદેજ જૂદા ત્યાં સહુ, દિઠ પ્રપંચ નિરધાર. ૩૫
 એક એક પ્રજ્ઞાંડપતિ, માડું રૂપ પાણુ આન;
 ૧૮ એમ અનેક અનુપ દિહું, હેતે સુણુ હરિયાન. ૩૬
 વાળે મત્તેક ભુવનતાણી, અવધપુરી પાણુ ન્યારિ;
 ૧૯ સરયુ સરિતા ભિન્ન વળિ, ભિન્ન નગર નરનારિ. ૩૭
 દશરથ કૌશલ્યાદિ જે, સર્વ માત સમુદાય;
 ૨૦ વિવિધ રૂપ ભરતાદિ ધીર, સુણું તમે ખગરાય. ૩૮
 પ્રતિપ્રજ્ઞાંડે રાગનો, અવનીતળ અવતાર;
 ૨૧ બાળપિનાદ પ્રમોદથી, અવિલોકિયો અપાર. ૩૯
 ભિન્ન ભિન્ન મેં જોયું સહુ, અતિ વિચિત્ર એ રીત;
 ૨૨ રામ ન જોયા ભિન્ન કહિ, કૃષ્ણે ભુવન અગણીત. ૪૦
 તેજ બાળપણુ તેજ ભા, ૨ તેજ રામ રઘુવીર;
 ૨૩ ભુવન ભુવન જોતો ફરે, પ્રેરિત મોહસમીર. ૪૧

રામ ચોપાઈ નિતાળનો.

૨૪ એમ ભમતાં પ્રજ્ઞાંડ અનેક, જાણ્યે કલ્પ વિત્યા શત એક;
 ફરતાં ફરતાં નિવસ્યમ આવ્યો, ત્યાં રહીકઈકાળગુમાવ્યો. ૧
 મારા ઇષ્ટદેવ રઘુવરનો, સુણ્યો જન્મ અવધ મુખકરનો;
 ૨ પૂર્ણ પ્રેમે હૃદયમાં હરખી, ઉડી ધાયો જોવા પ્રભુ નરખી. ૨
 જોયો જન્મ મહોત્સવ જાઈ, જે રીતે મેં પ્રથમ કહ્યું ગાઈ;
 ૨૬ એમ રામ ઉદરમાં અનેક, જ્યાં જગત નાનાવિધ છેક. ૩
 જોતાં તો છે સુગમ હે ખગેશ, જાણ વરણુવ્યુ નવ લવલેશ;
 ૨૭ જોયા ત્યાં વળી રામ સુજાણુ, માયાનાથ કૃપાણુ ભગવાન. ૪
 વળિ વળી હું રહું ત્યાં વિચારી, મોહપંકજ વ્યાપિતમતિમારિ;
 ૨૮ બે ઘડીમાં તે રચના અપાર, નજરે નિરખી મેં નિરધાર. ૫
 ૧ પિંડજ, અંડજ, સ્તેદજ, ઉભીજ. ૨ કાગિ. ૩ મોહરથી કાલવ.

મનમાંહે શ્રમિત થયા ભારે, તે હું વરણુ કાણ પ્રકારે ?
 દખી વિકળ મને ત્યાં દયાળ, મંદ હાસ્ય કહ્યું તતકાળ. ૬
 હસતામાં વદનની ખહાર, આવી પડિયો હું નિરધાર;
 તેજ બાળલીલા રઘુનાથ, કરવા લાગ્યા વળી મુજ સાથ. ૭
 તોય પૂર્ણ ભરોસો ન આવે, “આ શું રામ તે પ્રભ કહાવે ?”
 સમજાવું પ્રકાર તમામ, તોય મન નવ લે વિશ્રામ. ૮
 જોઈ પ્રકૃત આવાં ચરિત્ર, પૂર્વ પ્રભુતા પરમ પવિત્ર;
 મન સમજતાં રહ દશાને, ગયો ભૂલી પછી હું નિદાને. ૯
 પડયો ધરણીમાં ઠળિ મૂર્ચ્છિત, મુખે વાત આવે ન મુરીત;
 “ત્રાહિ ત્રાહિ આરતજન ત્રાતા, સ્વામી મુખ કરો મુખદાતા.”
 પ્રેમાકુળ મને પ્રભુએ વિલોકી, તવ નિજપ્રભુતામાયા રોકી;
 મૂક્યો હસ્તકમળ મમ શીર, દુઃખ હર્યું સરવે રઘુવીર. ૧૧
 કર્યો મોહવિમત મને રામે, સેવકમુખપદ કર્ણાધારમે;
 પૂર્વ પ્રભુતા વિચારી વિચારી, થાય હર્ષ હૃદયમાં ભારી. ૧૨
 ભક્તવત્સળતા ભગવતની, અવિલોકી મેં લેખાવની;
 ઉપજી પ્રીતિ અતિ મન મારે, મુણે ગરૂ કથા વિસ્તારે. ૧૩
 નેત્રે હર્ષનાં અશ્રુઓ આણી, જગદીશપ્રતિ જોડી પાણી;
 કરો વિનતી વળી મેં ઘણેરી, ચાહિ ચરાણુ કમળરજ હેરી. ૧૪
 પ્રેમસહિત મુણી મારી વાણી, નિજ જન જોઈ કર્ણા આણી;
 બોલ્યા વચન મુખદ મંભોર, કોમળ વાણીએ શ્રીરઘુવીર. ૧૫
 કાન્તમંદુડી હે મતિમાન, માગ્ય મનભાવતું વરદાન;
 મને નાગી પ્રસન્ન અપાર, નિજ શેવકનો મુખકાર. ૧૬
 અણિમાદિક અષ્ટમાસિધિ, આપું મનભાવતી નવેનિધિ;
 મોક્ષ નાપું સકળ ગુણુખાણુ, વારૂ વદનેથી તું વદ વાણુ. ૧૭
 જ્ઞાન વિરતી વિવેક વિજ્ઞાન, સુરદલેલ ગણુ જગજાણુ;
 આપું આજ તને તે અપાર, નહીં સંધાય અમાં લગાર. ૧૮
 માગ્ય જે તને મનમાં ભાવ, પૂર્ણ કરીશ હું પ્રેમપ્રભાવ;
 પ્રભુવાણી મુણિહું અનુરાગ્યો, ઉર અનુમાન કરવા લાગ્યો.
 “કહ્યું આપવામુખસૌ પ્રભુએ, “નિજ ભક્તિદેહ” ન કહ્યું એ,”
 “ભક્તિહિણ સહુગુણ મુખકેવાં, શાકપાક વિના લૂણનેવાં.”
 “વિનાભજનનું મુખનુંકાળ? બોલ્યોએતું વિચારિખગરાળ;”
 મુણે હેત ધરીતે કથા તે, વરણવીને કહું ભલિભાતે. ૨૧

દાહરા.

“જે પ્રભુ હો મુજપર પ્રસન્ન, દો વરદાન દયાળ;”
 “કૃપા રનેહ મમપર કરે, સદાકાળ રઘુલાલ.
 “મનભાવતું માગું હવે, હે સ્વામી વરદાન;”
 “ઉદાર અંતરજામિ તમ, ભયહર શ્રીભગવાન.”

“અવિરલભિત તમારિ શુભ, શ્રુતિપુરાણ જે ગાય;”
 “શોધ જેને સુરમુની, સિદ્ધ મુજેગીરાય.” ૩
 “પ્રભુપ્રસાદથી તોયપણ, પામે કો વિરલાજ;”
 “મહાભાગિ સુકૃતિમહા, કરી યત્ન ઝાઝાજ.” ૪
 “ભક્તકલ્પતરૂ પ્રણતહિત, કૃપાસિંધુ મુખધામ;”
 “તેજ મને દો કરિ કૃપા, નિજ ભક્તિ શ્રીરામ.” ૫
 એવમસ્તુ કહ્યું એસમે, રઘુકુળનાયક રામ;
 બોલ્યા વચન પરમ મુખદ, ગરૂ મુણે ગુણધામ. ૬
 “સાંભળ વાયસ રનેહથી, તું છે પરમ મુજણ;”
 “કયમ નવ માગે કોટથી, વિમળ આપું વરદાન?” ૭
 “સહુ મુખધુંજનિ ભક્તિ તે, માગી લીધી આજ;”
 “નહીં કોઈ જગ તુજસમે, મહાભાગિ સહસાજ.” ૮
 “યત્ન કોટિથી ન પામતા, જે ભક્તિ મુનિરાય;”
 “જપ તપ યોગાનળવિષે, જે બાળે નિજ કાય.” ૯
 “રીઝ્યો અવિલોકી રૂડી, તુજ ચતુરાઈ તમામ;”
 “ભક્તિ માગિ તે ભાઈ તે, ભાવ્યું મને ઘણું આમ.” ૧૦
 “મારા પૂર્ણપ્રસાદથી, મુજ અવ અહો વિહંગ;”
 “સૌ શુભગુણ તુજ ઉરવિષે, વસમે સદા અભંગ.” ૧૧
 “ભક્તિ જ્ઞાન વિજ્ઞાન વળિ, વિમળ જેહ વૈરાગ્ય;”
 “યોગ ચરિત્રાદિક સહુ, મુખદ રહસ્યવિભાગ” ૧૨
 “જાણિશ તું સૌ તેહનો, ભલી રિતે શુભ ભેદ;”
 “મમપ્રસાદથી નહિ કરે, એ સાધન મન ખેદ.” ૧૩
 “હવે તને નહિ વ્યાપરો, માયાભવભ્રમ? જેહ;”
 “અનાદિ પ્રભ તું જાણજે, મુજને સહિત સનેહ.” ૧૪
 “મને ભક્ત પ્રિયછે સદા, એવું વિચારી કાગ;”
 “મન કમ વચને મમપદ, કરજે દ્રઢ અનુરાગ.” ૧૫

રાગ રામગ્રી.

“વેદમાં વનમાં વલવલે” અદાળ.

“સાંભળ વાયસ રનેહથી, મારી નિર્મળ વાણુ.”
 “સત્ય મુગમ શ્રુતિએ વળી, વારૂ કીધ વખાણુ.

સાંભળ. ૧

“સિદ્ધાંત મારો શુણાવું, તને પ્રિયિ પ્રિયપ્રાણ;”
 “સાંભળી સૌ તજને મને, ભજને નિરવાણુ.”

સાંભળ. ૨

“મારી માયાથી ઉત્પન્ન થયો, સઘળો આ સંસાર;”
 “જીવ ચરાચર જગતમાં, પણ વિવિધ પ્રકાર.”

સાંભળ. ૩

૧ માયાથી ઉત્પન્ન થતાં સંદેહ.

“ઉપજવેલા મારા સર્વછે, પ્રિય સૌ મને તેમ;”
“સૌથી અધિક તેમાં નર મને, પ્રિય લાગે સપ્રેમ.”

સાંભળ. ૪

“વિપ્રવક્ત્રભ વળી તેહમાં, વિપ્રવેદિયા જેહ;”
“તેમાંય પ્રિય વેદધર્મના, અનુસારી સનેહ.”

સાંભળ. ૫

“તેમાંય વિશ્વ વિરક્ત જે, જ્ઞાની વળિ પ્રિયપ્રાણ;”
“જ્ઞાનીમધ્યે અતિ પ્રિય મને, જે વિજ્ઞાની સુજાણ.”

સાંભળ. ૬

“તેમનાથીય મને પ્રિય ઘાગા, સદા જે મમદાસ;”
“મારી ગતિજ સદા જેમને, અન્ય કશિએ ન આશ.”

સાંભળ. ૭

“વળી વળી સત્ય કહું તને, હે વાયસ શુભપ્રાણ;”
“સેવકસમ પ્રિય કો નહીં, મુજને નિરવાણ.”

સાંભળ. ૮

“ભક્તિરહિત ભેદે હોય જો, વિરંચીજ વિશેષ;”
“સર્વ છોડા સમ તે મને, લાગે પ્રિય લવલેશ.”

સાંભળ. ૯

“ભક્તિવાળો હોય ભવિષ્યે, નીચ પ્રાણી નિદાન;”
“પણ તે મને પ્રિયપ્રાણ છે, વિદે એ મમ જાણ.”

સાંભળ. ૧૦

“કોને ન લાગે કહ્યાગેરો, પ્રિય સેવક પ્રમાણ;”
“જેહ પવિત્ર સુશીલ છે, સ્વામિભક્ત સુજાણ;”

સાંભળ. ૧૧

“એવા સેવક પ્રિય સર્વને, નીતિ એવી વેદાંત;”
“કાકભડુંડી સુણે કહું, દિવ્ય તેનું દ્રષ્ટાંત;”

સાંભળ. ૧૨

“એક પિતાના છે સુત બહુ, ભિન્ન ગુણ આચાર;”
“કોઈ કોવિદ કો તપસ્વી છે, કોઈ જ્ઞાતા અપાર;”

સાંભળ. ૧૩

“કોઈ સ્વધર્મનિરત સદા, કોઈ સર્વ સુજાણ;”
“તે સહુપર પ્રીતિ તાતની, સરખી નિરવાણ.”

સાંભળ. ૧૪

“કોઈ પિતૃભક્ત પ્રેમથી, સદા મન વચ્ચે કાય;”
“જાણું ન સ્પ્રેમ્ય સર્વથા, અન્ય ધર્મ કદાચ.”

સાંભળ. ૧૫

“તે સુત પ્રિયછે તાતને, નિજ પ્રાણ સમાન;”
“યથાપ સર્વથા આશ છે, તેહ પુત્ર નાદાન.”

સાંભળ. ૧૬

“છવ ચરાચર એ રીતે, જેટલા છે ત્રિજકત;”
“દેવ અસુર નર સહિત ને, જેહ વ્યક્ત અવ્યક્ત.”

સાંભળ. ૧૭

“વિશ્વ અખિલ આ માહરૂં, ઉપજવેલું નેટ;”
“સૌપર સરખી મમ કૃપા, જેમ જનનિને પેટ.”

સાંભળ. ૧૮

“તેમાંય જે માયા મદ તજી, ભજે મુજને સભાવ;”
“મન ક્રમ વચને સટેકથી, લેવા જગતથી લાવ;”

સાંભળ. ૧૯

“પુરૂષ નપુંશક સ્ત્રી તથા, ચરાચર છવ કાય;”
“કપટ તજી ભજે ભાવથી, મને અતિ પ્રિય સાય;”

સાંભળ. ૨૦

“સત્ય કહું ખગ સર્વથા, મને તે પ્રિય પ્રાણ;”
“સેવક પવિત્ર છે જે સદા, જકતમાંય મુજાણ;”

સાંભળ. ૨૧

“એવું વિચારીને અંતરે, મને ભજજે સદાય;”
“આશ ભરેસો અન્યનો, તજી મન વચ કાય;”

સાંભળ. ૨૨

“કાળ કદી નહીં વ્યાપશે, તને હે ગુણધામ;”
“ભજજે સભારજે તું સદા, મુજને અભિરામ;”

સાંભળ. ૨૩

દાહરો.

એવી રીતે અવધેશનાં, વચનપિયૂષ વિશેષ;
સુણિ ધરાઉ નહિ હૃદયમાં, હે ગુણધામ ખગેશ.

૧

પુલકિત તન અતિ પ્રેમથી, ઉર હરખાહે અપાર;
“શું કહેછે આ શ્રીમુખે, રઘુકળનાથ ઉદાર.”

૨

તે મુખ જાણે હે ગરૂડ, સારિપેર મન કાન;
વખાણ્યું જાય ન જામથી, યથેચ્છ તેહ પ્રમાણ.

૩

પ્રભુશોભા જોવાનું મુખ, નેત્ર મિછે નિરવાણ;
તે ક્યમ કરિ વરણી શકે, નથી તેહને વાણ.

૪

પ્રેમોદ્ય આપી બહુ વિધે, મુજને માયાનાથ;
કરવા લાગ્યા કોણથી, ખાજલીલા શિશુસાથ.

૫

સજળ નેત્ર મુખ આશ ભયું, કરિ તે અવસર નેટ;
જોયું જનનિ ભણિ જગદીશે, ભૂખ લાગિ અતિ પેટ.

૬

ઉડિ ધાયાં આતુર જનનિ, જોઇ એયું તતકાળ;
મુંખન કરિ ઉર ચાંપિયા, કહિ મૂઢ વચન સંહાલ.

૭

ધવરાવે ખોળે લઈ, ખાંતથકી ખગતથ;
અંચળ તન આઢાડિને, કોશલ્યા ભલિભાત.

૮

ધવરાવતાં સમીતથી, રામચરિત્ર રસાળ;
કરે માત ગુણગાન બહુ, વિશેષ આણી બહાલ

વસંતતિલકા છંદ.

જે સૂખ માટ શિવ વેષ અશિવ વધારી;
સેવે મશાણજ નિરંતર નિર્વિકારી;
તે સૂખમાં સતત મગ્ન રહે સુરોતે;
નારી નરો અવધપૂરતણાં સમીતે. ૧
વારેક તેજ સૂખ લેશ લિધેલ જેણે;
સ્વપ્નેય જે સહિત સાદર દર્શ જેણે;
તે પ્રભસૂખ ન ગણે ગણાતી કશીમાં;
મહાભાગ્યશાળિ જન સજ્જન ગૂણસીમા. ૨
હું ત્યાં રહ્યા પુરવિધે દિન ક્રેટલાક;
જેઠી રસાળ શુભ બાળકીલા અથાક;
પામ્યો હું ભક્તિવર રામતણી કૃપાચે;
આવ્યો નિજશ્રમ પ્રભૂપદવંદિ પ્રાચે. ૩
વ્યાપી મને ન ફરિ તે દિનથીજ માયા,
રામે ગણ્યો નિજતણા જવથી સમાયા;
ગાયું ચરિત્ર અતિ ગુપ્ત વખાણિ મેં આ,
ખેલાવિયો ન્યમ મને હરિકેરિ માયા. ૪
હાવાં કહું મુજ અનૂભવ હે ખગેશ,
વીના હરીભજન જાણ્ય ન પ્રાય કલેશ;
રામકૃપાવાણુ મુણા ખગનાથ હોડે,
જાણ્યું ન જાણ્ય કદિ રામપ્રભુત્વ કોડે. ૫
જાણ્યાવિના ન પ્રતિતી મનમાંય થાય,
વીના પ્રતિતિ નવ થાયજ પ્રીતિ પ્રાય;
પ્રીતીવિના ન દ્રઢ ભક્તિ ઉરે ઠરેછે,
જેવીરીતે જળ ત્યહાંજ ચિકાશ રે'છે. ૬
થાય શું જ્ઞાન ગુરૂવીણુ કદાપિ કાળે,
વેરાગ જ્ઞાન વાણુ હોય શું એની મેળે;
લે સૂખ જન હરિભક્તિવિના શું પ્રાય,
એવી રીતે શૂતિ પુરાણુ સદાય ગાય. ૭
સંતોષ સેજ વણુ કો શું વિરામ પામે,
ચાલે શું નાવ જળવીણુ ઉપાય તમામે;
સંતોષવીણુ કદિ નાશ ન કામ પાપી,
સ્વપ્નેય સૂખ નહિ કામ છતાં કદાપી. ૮
જાણે ન કામવ્રતિ રામની ભક્તિ પાખે,
જામે તરૂં શું થળવીણુ ઉપાય લાખે;?

વિજ્ઞાન વીણુ શમતા કદિએ શું આવે,
પામે શું અપ્રવાણુ કો અવકાશ ભાવે. ૯
શદ્ધાવિના નહિજ ધર્મ થશે સહામે,
પૃથ્વીવિના જન મુગંધિ કદી ન પામે;
વિસ્તાર થાય શું વિના તપ તેજકેરો,
વારી વિના રસ રસાતળ શો વડેરો. ૧૦
હાહ્યાજનોતણિ મુસેવકતા વિનાનો,
થાયે શું લલ્ય શિળગૂણુ ઉરે પ્રમાણો;
જેવી રીતે ન રૂપ તેજ વિનાનું કાંચ;
શું આત્મસૂખ વાણુ આ મન ધીર થાય. ૧૧
વાયુવિના સ્પરશ હોય શું હે ખગેશ,
વિશ્વાશવીણુ સિધિ કાંચ શું હોય લેશ;
વીના હરીભજન ના ભવભીતિ નાશ,
સંસારસાગર અસાર અપાર આશ. ૧૨
વીશ્વાસવાણુ નહિ પ્રાપ્ત મુભક્તિ છે જે,
ભક્તીવિના પ્રસન્ન થાય ન રામ સ્નેહે;
વિશ્રામ લે ન વાણુ રામકૃપા કદાપી,
સ્વપ્નેય આ છંપ ઉપાય કરે તથાપી. ૧૩
એવું વિચારિ મતિ ધીર મહા ખગેશ,
ત્યાગી કૃતક બ્રમ મોહજનીત કલેશ;
ભાવે રમારમાણુ રામ ભજ્જે હુમેશ,
જે સુખદાયક દયાકર કૌશલેશ. ૧૪
મેં મારિ ખુદ્ધિઅનુસાર કથા વખાણી,
પ્રીછે શું આ પ્રભુ પ્રતાપ અમાપ પ્રાણી;
યુક્તી વિશેષ કરિ કાંચ કહું નથી આ,
આ સર્વ મારિ નજરે નિરખેલ કીડા. ૧૫
શ્રીરામ નામ રૂપ ગૂણુ પ્રભાવ જ્યે,
સર્વે અનંતજ નિરંતર અપ્રમેય;
ગાયે હરી ગૂણુ મુની નિજ નીજ ખુદ્ધિ,
પામે ન પાર નિગમાગમ શેષ સિધ્ધિ. ૧૬
આકાશનો કદિય પાર ન કોઈ પામે,
ઉડે તમેથી લધુ મચ્છર આદિ હામે;
તેવોજ રામ મહિમા અતિ અપ્રમેય,
પામે શું પાર કદિ કોઈ કહો તમેય. ૧૭
શ્રીરામ સુંદર વપુ સ્મર કોટિ તુલ્ય,
મહાકાળિ કોટિ શિવ કોટિ પ્રભા અતુલ્ય;
શો કોટિ પાકરિપુર તુલ્ય વિલાસ વાળા,
આકાશ કોટિશતશા અવકાશિ ન્યાળા. ૧૮

શોકોટિવાયુસમ રામ પ્રસારકારી,
શોકોટિભાનુસમ ત્રિશ્વ પ્રકારકારી;
શોકોટિચંદ્રસમ શીતળ નિર્મળાછે,
સંસારત્રાસ હરનાર અમી ભર્યાછે.
શોકોટિ કાળસમ દૂસ્તર છેક રામ,
શોકોટિતુલ્ય પ્રલયાનજર પૂર્ણ કામ;
પાતાળકોટિશત તુલ્ય અગાધ એવા,
સંહારકાર શતકોટિકરાળ જેવા.
કોટીકતીર્યસમ પાવન રામ પોતે,
સૌ પાપપુંજહર નામ પ્રભાવનો તે;
હીમાદ્રિકોટિસમ થીર હમેશા તાત,
ગંભીર કોટિશતસિંધુ સમાન જ્યાત.
છે કામધેનુશતકોટિસમાન રામ,
સૌ કામદાયક વિનાયક ગુણધામ;
કોટીકશારદસમી ચતુરાઈવાળા,
શોકોટિ ધાતુ^૩ સમ સૃષ્ટિ નિપાવનારા.
શોકોટિવિભુ સમ રાઘવ જન્મભત્તા,
શોકોટિરૂઢ સમ નીખિલવિશ્વ હતા;
કૂમરકોટિશતતુલ્ય ધનાઢય ધીર,
માયાધણીસમ પ્રપંચનિધાન વીર.
શોકોટિશેષ સમ આ ભૂમિભારધારી;
જગદીશ નીરૂપમ નિર્વંધિ નિર્વિકારી;
અન્યોપમા ન કરી નીરૂપમાભિરામ,
વેદ્ય કહે વરણિ રામ સમાન રામ.
ખચેતકોટિશત તુલ્ય કલ્યાણી ભાનુ,
લે તે કવીશ લઘુતા અતિ એવું જાણું;
એવી શીતેથી નિજ નિજ મતીવિલાસે,
મહા મૂનિશાય હરિને પ્રીતથી પ્રસંશે.
છે ભાવગ્રાહક પ્રભુ અતિશે કૃપાળુ,
માને સુપ્રેમ સુણિ ગુણ અધીક વાળું;
શ્રીરામ કોટિગુણસાગર છે ખજોરા,
પામે શું પાર જન કોઈ કદાપિ લેરા!
સંતોનીપાસ સુણ્યું જેવુંજ સાલિલાખે,
સુણાવ્યું તેવું તમને ખરું દંભ પાખે;
શ્રીરામ ગ્રામ ગુણ સાંભળવાથી ચારૂ,
સંસારમાં સરવથા થયું તેનું સારૂ.

૧ તરવાને અસકય. ૨ જગતનો નાશ કરનાર
અમિ. ૩ પ્રજ્ઞા.

દોહરા.

- સુખનિધાન કર્ણાસદન, ભાવવિવશ ભગવાન;
૧૯ ભલુંએ સદા રમારમણ, તલું મમતા મદ માન. ૧
સાભળી કાકભૂંડિનાં, વેણુ મહા સુખદેણુ;
હર્ષિત હરિવાહન હરે, પ્રફુલ્લ મંથ જળ નેણુ. ૨
શ્રીરઘુપતિનો સર્વથી, પ્રભાવ જાણ્યો મૌઢ;
૨૦ જે ન ભજે એવા પ્રભુ, માનવિ તે મતિમૂઢ. ૩
મોહ પાછો સમજીને, પૂર્ણ હરે પસ્તાય;
“અરે અનાદી પ્રભુને, નર કરિ માન્યા પ્રાય.” ૪
વારવાર વાયસપદે, સ્નેહે નારયું શીર;
૨૧ રામસમાન પ્રમાણિને, પ્રેમ વધાર્યો વીર. ૫
ભવસાગર દુસ્તર મહા, ગુરૂ વણુ તરે ન કોય;
જે ચતુરાનન સમ તથા, ભજે શંભુસમ હોય. ૬
“સંશયસર્પે મૂળને, અસ્યો હટો હે તાત;”
૨૨ “કર્તક કોટિક તે રૂપી, કુખદલ્લેહરિ દિનરાત.” ૭
“મળ્યા ગારૂડી તમરૂપે, રઘુનાયક નિરધાર;”
“છપાડ્યો મુજને જરૂર, જય પ્રભુ જનમુખકાર.” ૮
“કૃપાપ્રસાદે તમતાણા, નાઠો સૌ મમમોહ;”
૨૩ “રામરહસ્યજ્ઞ જાણિયું, અનુપમ સુખસંદોહ.” ૯
વખાણી કાકભૂંડિને, વિધવિધભાંતિ વિશેષ;
શિશ નમાવિ કરજોડિ પછિ, બોલ્યો વચન ખજોરા. ૧૦
“હું મારા અવિવેકથી, પૂછું સ્વામિ તમનેજ;”
“જાણિ દાસ સાદર મને, કૃપાસિંધુ કહો તેજ.” ૧૧
૨૪ “તમ તથા સર્વજ્ઞ તમ, તમરહીતી દિન રાત;”
“સુશીળ સુમતીધીર અતિ, સરળ સુખદ આચાર.” ૧૨
“જ્ઞાન વિરતિ વિજ્ઞાનતા, પૂજ તમે ગત આરા;”
“લાયક રઘુનાયકતાણા, સદા તમે પ્રિયદાસ.” ૧૩
૨૫ “પાણુ શા કારણુ દેહ આ? પામ્યા તમે પ્રમાણુ;”
“સમજવી કહો સર્વને, મુજને તાત મુજાણુ.” ૧૪
“સુંદર રામચરિત્રસર, પામ્યા ક્યાંથી આપ?”
“સર્વ કહો સમજાવિ તે, રામન સર્વ સંતાપ.” ૧૫
૨૬ “સાંભળિયું છે એવું મેં, શિવપાસે સાક્ષાત;”
“મહાપ્રલયમાં પાણુ નહીં, નારા તમારો નાથ.” ૧૬
“જૂઝૂ વચન કહે નહીં, જોગી શિવ જગદીશ;”
“તેથી સંશય તેહનો, મન મારે આ દીશ.” ૧૭
૨૭ “સચરાચર છંવ નાગ નર, દેવ તથા દિગપાળ;”
“કાળતણા સૌ કાળિયો, કાળ મહા વિકરાળ.” ૧૮

૧ અસાન રહિત.

“અગણિત આ બ્રહ્માંડના, પ્રલયકાર છે કાળ;”
“સદાય દુસ્તરછે અતી, કાળ મહા વિકરણ.” ૧૯

હરિગીત છંદ.

“તે કાળ અતિ વિકરાળ તમને, વ્યામ નહિ શા કારણે?”
“એ જ્ઞાન કે શુભચોગ બળ તે? હે કૃપાળ કહો મને;”
“તમ આશ્રમે આવ્યા હું ત્યાંથી, મોહશ્રમ મમ ભાગિયો;”
“કારણ કશું તે નાથ સહુ કહો, તમપદે અનુરાગિયો.” ૧
શુણિ ગરૂડની શુભવાણિ હરખ્યા, કાગ તવ નિજ કાળજે;
વદિયો મહા અનુરાગથી પછિ, ગરૂડ સંશય જ્યમ તજે;
“અતિ ધન્યધન્ય ગરૂડ ગુણનિધિ, મતિ તમારી નિર્મળી;”
“આ પ્રશ્ન મુજને અધિક પ્રિયછે, તમતણું હે મહા બળી!” ૨
“મુણિ પ્રશ્ન પ્રેમ સહીત હિતકર, તમતણું આ અવસરે;”
“બહુ પ્રથમ જન્મનિ આવી મુજને, શુધ્ધિ સારી અંતરે;”
“સરવે કથા કહું વરણિને નિજ, આજ તમને પ્રીતથી.”
“સાદર મુણે હરિયાન ઉરમાં, લાવી પ્રીત સહોતથી.” ૩
“જપ યજ્ઞ તપ શમદમ વ્રતાદિક, અધિક જ્ઞાન વિવેક જે;”
“શુભ ચોગ વિરતિ વિશેષ વિશ્વે, ભક્તિ મળુની સટેક જે;”
“સહુ સાધનોનું એક રૂળ શુભ, પ્રેમ પ્રભુચરણે થવો;”
“પામે ન તેવણુ જ્ઞેમ કોઈ, જગ ભલે વિધિસમ હવો.” ૪
“આ કાગ શરિરે પામિયો હું, રામભક્તિ અતી હંડી;”
“તે કારણે આ તન ઉપર મમતા મને ઘણિ છે રૂડી;”
“જેનાથી નિજ સ્વારથ કરે કદિ, થાય જે ખગરાયણ;”
“તેપર કરે મમતા સરવ જાણ, સત્ય મન વચ કાયણ.” ૫
“છે એવિ નીતિ સજ્જન કહે વણિ, વેદસંમત છે વડો;”
“અતી નીચની પાણુ પ્રીત કરિએ, સ્વાર્થ નિજ પ્રીછી રૂડો;”
“વેશમ બને કીડાયિ વણિ તેમાંથી, અંબર આપતાં;”
“પાણે સરવ નિજ પ્રાણસમ કૃમિ, અતિ અપાવન છે છતાં.” ૬
“છે સત્ય સ્વાર્થ સદાય એહજ, જકત છીંતે જકતમાં;”
“અતિ નેહ રામપદાજ્ઞ મન ક્રમ, વચનથી આશકતમાં;”
“જન તેજ પાવન તેજ તન શુભ, જકત જાહર સર્વથી;”
“જે શરિર પામી રામ ભક્તિએ, અવનિમાંય અગર્વથી.” ૭
“વિધિતુલ્ય દેહ ધરે ભલે પાણુ, હોય રામવિમૂખ જે;”
“કવિ પંડિતો ન વખાણુતા કદિ, તેહને રજ તુલ્ય તો;”
“આ તનથકી જામી હૃદયમાં, રામભક્તિ મહા મતિ;”
“તે કારણે પ્રિય પંડ આજ અખંડ મુજને છે અતી.” ૮
“ધૃત્તિમરાણુ પાણુ તન તણું નહિ, તે કહું સહુ બેદમાં;”
“ના થાય તનવાણુ ભજન એવું, વરણિ કહ્યું છે વેદમાં;”

“મુજને ઘણેજ વગોવિયો મોહ પ્રથમ સ્વપ્રતાપથી;”
“પાચેનસુખરાઘવવિમુખકદિ, બળિરહ્યાપરિતાપથી.” ૯
“વિધ વિપ્ર જન્મ વળી વિવિધ વિધિ, કર્મ કોટિક મેં કર્યા;”
“જપ યોગ તપ વણિ દાન યજ્ઞ, કરિ મુખે કાર્ય ન સંધ્યા;”
“જન્મ્યા ન જ્યાં કો ચોનિતે! જગ ભભિભમિહું મુણે તમે;”
“જ્યાં કરી સૌકર્મપણુ મુખિ નવ થયો આજની સમો.” ૧૦
“શુદ્ધિ મને બહુ જન્મકરી. સર્પરિપુ કહું તે કથી;”
“શિવના પ્રસાદે મારિ મતિ ઘેરાતિ નથિ અવ મોહથી;”
“કહું પ્રથમ જન્મતણું ચરિત્રા, સર્પરિપુ મુણે હવે;”
“મુણવાંથી પ્રભુપદ પ્રીત ઉપજે, કલેશ મટશે અનુભવે.” ૧૧
“પૂર્વે મહાપાપોનું મુજ કળિયુગ એવો જાણિયો;”
“નરનારિ અધમ અધર્મરત સૌ, વેદપ્રતિકુળ પ્રાણિયો;”
“આગળ કહિશ તે સૌ કથા, વિસ્તારિને સવિવેકથી;”
“કળિયુગતણા ગુણ દોષ ગુહ જે, રહિ શકાય ન દેકથી.” ૧૨

દોહડા.

“તે કળિયુગમાં જન્મિએ, અવધપૂર જઈ આપ;”
“શુદ્રતણું તન પામિયો, કરેલ કર્મ પ્રતાપ.” ૧
“મન ક્રમ વચને સર્વથા, શિવશેવક હું છેક;”
“અન્યદેવતિદક ઘણો, એ મારો અવિવેક.” ૨
“ધનમદથી ઉન્નમ મહા, વળી પરમ વાચાળ;”
“ઉગ્ર બુધિ અતિ માહરી, ઉરમાં દંભ વિશાળ.” ૩
“રામરાજ્યધાની વિષે, યદ્યપિ રહું કરિ વાસ્ત;”
“તદપિ ન મહિમા જાણિયો, હાંસે બનિ હરિદાસ.” ૪
“જાણ્યો હવે જરૂર મેં, અવધપ્રભાવ અપાર;”
“નિગમાગમ પૂરાણુ સૌ, ગાય એવું નિરધાર.” ૫
“કોપણુ જન્મવિષે કદા, વસે અવધપુરિ નેહ;”
“રામપરાયણુકારિ પુરિ, ધન્ય ભાગ્ય નર તેહ.” ૬
“અવધપ્રભાવ અપાર તે, જાણે તવ જન મન;”
“જ્યારે ઉરધરમાં વસે, રામ ધનુર્ધર ધન્ય.” ૭
“તે કળિકાળ કરાળ અતિ, કાણુ સમય ખગરાય;”
“પાપપરાયણુ નારિ નર, અધર્મિ સરવ સદાય.” ૮
“અસ્થા ધર્મ સૌ કળિયુગે, ગ્રમ થયા સદૃશ્ય;”
“નિજમતિ કદિપ પ્રગટ કર્યા, દંભિજને બહુ પંથ.” ૯

છંપા.

દંભિજનોએ કર્યા, પંથ પાખંડિ સસેયા,
ઉદરભરણુ વિતહરણુ, વર્ણશંકર ગુરૂ એવા;

મોહવિવશ સહુ લોક, અચ્ચાં શુભ કર્મો લોભે,
 મુણેા ગરુડ ગુણધામ, પરાણતાં મુજ મન ક્ષોભે;
 કહું મતિઅનુસાર કશાક આ, કળિના ધર્મ મુખે કથી;
 અતિ નીચ પ્રજા કળિયુગતાણી, જાત જાણિ જાતિ નથી. ૧

વાણું ધર્મ નહિ કરેા, ચાર આશ્રમ નહિ જાતાં,
 વેદવિરોધિ વિશેષ, સર્વ નર નારી સોતાં;
 વેચનાર વેદના, વિપ્ર ચંડાળો એવા.
 ભૂપ મહા લોભાર્થિ, પ્રજાને ચુશિ લે તેવા;
 માને નહિ શ્રુતિઆજ્ઞા કરી, માર્ગ તેજ જે મન ગમ્યે;
 ખુબ ગાલ વગાડે તેજ જન, પંડિત કવિ વાદિમકિ સમાર.
 વ્યધારંભ વિશેષ, દંભમાં રત જે દાડી,
 તેને સહુ કો કહે, સતજન આજ અનાદી;
 શાણો તેજ મનાય, જેહ પરધન હરનારો,
 કરે દંભ જે કોય, તેજ આચારી સારો;
 જૂઠી કંહ વાત બનાવિને, મરકરિ કરિ જાણે વળી;
 ગુણવાન તેજ કળિયુગવિષે, વખાણિ કંહ જન સૌ મળી. ૩

વેદપથ ત્યાગિને, અનાચારી જે અતિશે,
 તેજ જ્ઞાનિ વેરાગિ, કહાણ આ કળિયુગવિષે;
 જેને છે નખ જટા, ઘાણી લાંબી સવિભૂતી.
 તેજ તપસ્વિ પ્રસિદ્ધ, ધરા પાખંડે ધૂતી;

જે કરે અભક્ષાભક્ષને, વેશ અશુભધારીજ જે;
 જન તેજ ચોગિ સિંધ તેજ શુભ, પૂજ્ય સર્વને કળિયુગે. ૪

ચાહન જે ચાણિયો, વણઈતેની અતિશે,
 મન ક્રમ વચન લખાડ, તેજ વક્તા કળિવિષે;
 નારીવશ નર સર્વ, જેમ નચવે ત્યમ નાચે.
 નટ મરકટની જેમ, રૂપપર ઉરમાં રાચે;
 જ્ઞાનોપદેશ વણિ વિપ્રને, કરે શુદ્ધ જાતીતણે;
 લે વિપ્ર કુદાન કળીવિષે, તહું જનોઈતો તાંતણે. ૫

કામ લોભ રત સર્વ, નરઘાણા કૂર કરોધી,
 દેવ વિપ્ર વળિ વેદ, સતજનતાણા વિરોધી;
 મુંદર ગુણમંદિર, ત્યાગિ નિજપતિ શુભ તેવો.
 પરનર સ્ત્રી વાંચછતી, કળીનો મહિમા એવો;
 સૌભાગ્યવંતિ ભામા ભલિ, ભૂષણ વનિ તે મુખ દીને;
 વિધવા નિત નવ શણગાર તન, ધારણ કરે સુધારિને. ૬

બધિર આંધજાતણું, લેખું ગુરુશિષ્યનું કંકે,
 એક મુણે નહિ કાન, એક દષ્ટિ નવ આંખે;
 શિષ્યતાણું ધન હરે, શોક સ્વદેપે ન હરે જે,
 પડશે ગુરુ ચંડાળ, ઘેર નર્કમાં ખરે તે;

માખાપ તેજ નિજ બાળને, પાસ તેડિ પ્રીતે નકી;
 નિત તેજ ધર્મ શિખવાડશે, ઉદર ભરે સુત જેથકી. ૭

બ્રહ્મજ્ઞાનવાળુ અન્ય, વાત નરનાર ન વદશે,
 કોણસાહે થઈ લોભિ, ઘાત ગુરુવિપ્રની કરશે;
 વિવાદ નિત વિપ્રશુ, શુદ્ધ કરશે કહું એવો,
 “અમે તમારાથી શું? છિયે એછા દરશાવો!”
 “જે બ્રહ્મપ્રિયે તે બ્રાહ્મણો, વેદ વિદિત એ વાતછે;”
 “પ્રિયિએ પરિબ્રહ્મ અમેયતે, શું થયુ શુદ્ધની જાતછે?” ૮

પરસ્મિલપટ નિપટ, કટિલ ને કપટ શહાણો,
 મોહ તથા પરદ્રોહ, મમતામાં જે લપટાણો;
 અભેદવાદી તેજ, જ્ઞાનિ નર તેજ ગણાયે,
 કળિયુગકેરું ચરિત્ર, દીકું મેં નજરે માંચે;
 પોતે હરિવિમુખ અધર્મરત, થઈ જગ ક્ષોભ પમાડતો;
 જે સતનારગ પ્રતિપાળતો, તેને પણ વણસાડતો. ૯

કરે કુતર્ક વિશેષ, વેદપર નર જે હોસે,
 એક એક નર્કમાં, કલ્પ કલ્પ લગી કોરશે;
 અધમ વર્ણુ જે આપ, તેલિ કુંભાર કહાવે,
 કોણિ કલાલ કિરાત, તથા ચંડાળ સ્વભાવે;
 ગૃહ સંપતિહીન, નારી મુયે, મુંડાવિ સન્યાસી હુઓ;
 તે પાપ પુજવે દિન કને, મહિમા કળિયુગના જુઓ. ૧૦

તે પાપિઆ અપાર, લોક પરલોક ખગાડે,
 નિજહાથે નિરધાર, નિજતાણું નખોદ કાઢે;
 કાળાક્ષરને કુટે, વિપ્ર લોલુપ અતિ કામી,
 નિરાચારિ શઙ્ગ સર્વ, શુદ્ધણીઆના સ્વામી;
 કરતા જપતપ વ્રત વિવિધ અતિ, શુદ્ધ જાતિના જે દિસે;
 શ્રેણાસનપર બેસી વળી, પુરાણ કેહતા કળિવિષે. ૧૧

મન કલિપત આચાર, સર્વ નર કરતા કળિમાં,
 જા્ય ન વરણિ અનીતિ, અતીશે જેની સીમડ;
 થયા વર્ણુશંકરો, લોક સહુ કળિયુગમાંહે,
 ભિન્ન માર્ગ રિત ભિન્ન, પાપના પૂર પ્રવાહે;
 કરિ પાપ પામતા દુઃખ ઘણું, રોગ શોક કુવિચોગનું
 મન તોય ન સમજે પાપિયા, દુઃખ કર્મના ભોગનું. ૧૨

વિરતિ વિવેક સહીત, પંથ હરિભક્તીકરો,
 શ્રુતિસંમત નિરધાર, વિશ્વમાં જેહ વરેરો;
 મોહપ્રારવશ નરો, ચાલતા નહિ તે પંથે,
 કલિપત પંથ અનેક, લેખું જેનું ન સદગ્રયે;
 બહુ દામ એકઠા કરિ સદા, ધામ દિપાવે જન જતી;
 વિરતી રહી ન લવલેશ કરી, હરણ કરી વિષયે અતી. ૧૩

તપસ્વિ જન ધનવંત, ગૃહસ્થાશ્રમી ભિખારી,
કળિયુગનાં કૌતકો, જન્ય વરણ્યાં ન વિચારી;
કુળવંતી સતી નાર, તેહને તણું મતિસંદો,
દાસી ઘેર લાવશે, કરી સ્વક્રિયા જનવૃંદો;
ત્યાંલગી માનશે મનવિષે, સુત સૌ નિજ માખાપને;
જ્યાંલગી દીકું નથી નેત્રથી, પ્રમદામુખ હર તાપને. ૧૪

સાસરચિંત જ્યારથી, લાગિયાં પ્રિય મનમાંથી,
નિજ કુંટુપ ત્યારથી, શત્રુરૂપ થયું જણાયે;
પાપપરાયણ ભૂપ, ધર્મ મન કરી ન ધારે,
કરિને દંડ અખંડ, પ્રજને વેડે ખારે;
ધનવંતો મહા મલીન પણ, તેજ કલિન સર્વોપરી;
દિનચિન્હ જનોઈ જણાવી, નાગો તેજ તપેશ્વરી. ૧૫

માને નહિ મન જેહ, વેદ પૂરાણ કદાચે,
તે કળિયુગમાં સંત, તેજ હરિભક્ત લણાચે;
કવિનાં વૃંદ અપાર, પ્રાસ ઝડ તેજ સુકવિતા,
ગુરુ અણુકુ કુખપુજ, કોય નહિ જન ગુણવંતા;
પડશે કુકાળ કળિકાળમાં, વાર વાર કહું શું વણી? ૧૬

વીના અનાજ જન કુપિતશે, મૃત્યુ તુલ્યજ મેદની. ૧૬

કપટ દંભ પાખંડ, દેશ મદ મનમથ હડતા,
મોહ માનથી વ્યાપ્ત, જડત સૌ એ કળિમહતા?;
જપ તપ વ્રત દાનાદિ, ધર્મ તામસિ નર કરશે,
અદ્ય મેઘ અવનિમાં, ધાન્ય વાવ્યું નહિ ઉગશે;
અખળા કચભૂષણ માનશે, અતિ ક્ષુધાતુર અહનિશે;
ધનહીન મહા કુપિ તોય પણ, મમતા બહુધા મનવિષે. ૧૭

મુખ વાંચે જન મૂઠ, ધર્મમાં રત નહિ જરિએ,
અદ્ય નિર્દયા મતી, નહીં કોમળતા કશિએ;
રોગપિડિત નર સર્વ, ભોગ નાહું જોતાં શોધી,
તોય મહા અભિમાનિ, વિનાકારણે વિરોધી;
અતિ અદ્યાયુષ અવનીવિષે, વર્ષ પચાશતણું દિસે;
“નયિ કલપાંતે અમ નાશ કદિ,” ગુમાન એવું મનવિષે. ૧૮

કથા ઘણા કળિયુગે, મનુજ બેહાલ ખિચારા,
માને નહિ મન કોય, બેન કે પુત્રી નગરા;
વિચાર કે સંતોષ, નહી શીતળતા સારી,
સર્વે જાત કુજાત, માગતા ભીખ ભિખારી;
અતિ ઇર્ષા ઉર અભિમાન અતિ, લોહપતા મમતા ઘણી;
ભરિપૂરિ રહી સૌ ભવનમાં, શમતા રહિત શિરોમણી. ૧૯

આમવિચોગ સશોક, લોક સહુ હણ્યા ખિચારા.
વર્ણાશ્રમ ધર્મના. લોપ, પથો થઈ ન્યારા;

૧ કળિયુગની મોટાઈ.

શમ દમ દાન દયા ન, જાણપણું કર્યું ન દીસે,
જન જડતાજડ દ્રઢ, અપર વંચકતા અતિશે;
નિજ તનપોષક નર નાર સૌ. કર્યું ન જન્ય કદિ પરમુખે;
પરનંદક જન પાપી ઘણા, સ્વપ્ને પણ ન રહે સુખે. ૨૦

અવગુણ ને અધસદન, તણો કળિકાળ કહાવે,
ગુણ કળિતણો ઘણોજ, વિના શ્રમ સંસ્મૃતિ જાવે;
કૃત ત્રેતા દાપરે, પુજા મખ યોગે હામે,
લે ગતિ તે કળિવિષે, માત્ર હરિ નામે પામે;
સુણ સર્પશત્રુ અતિ સ્નેહથી, કળિ અવગુણ જે જે કહ્યા;
ગુણ એક સર્વ અવગુણ ઉપર, રૂડા માનવી ઉર રહ્યા. ૨૧

સતયુગમાં હે સર્વ, યોગિ વિજ્ઞાનિ સદાચે,
કરિ હરિકેરું ધ્યાન, તરે ભવ પ્રાણી પ્રાચે;
ત્રેતામાં નર વિવિધ, યજ્ઞ કરિને સઃપ્રીતે,
મનુને પૂણ્ય સમર્પિ, તરે ભવસાગરથીતે;
દાપરે રામપદકમળની, કરિ પૂજા અતિ પ્રીતથી;
ભવસાગર નર રહેજે તરે, સત્ય કહ્યું મેં સર્વથી. ૨૨

યોગ યજ્ઞ કે જ્ઞાન, નહીં કળિયુગમાં કાંચે,
માત્ર એક આધાર, રામગુણગાનતણો એ;
સર્વ ભરોસો તણ, રામને સદા ભજે જે,
ગાય રામ ગુણગ્રામ, અને મદ મોહ તજે જે;
જન તેજ તરે ભવસિંધુ આ, સંશય નહિ એમાં કરી;
કળિમાં હરિનામતણો ઘણો, પ્રગટ પ્રભાવ સદા વસ્યો. ૨૩

વળિ કળિતણો પ્રતાપ, એક અતિ પવિત્ર કામ,
મિથ્યા મન કલેપેલું, પૂણ્ય તે પણ નર પામે;
મન કલિપત જે પાપ, તેહ નરને નવ લાગે,
એ મહિમા અતિ રૂડો, સુણો ખગપતિ અનુરાગે;
નહિ અન્ય યુગ કળિયુગ સમો, જે વિશ્વાસ જનો કરે;
શુભ રામ ગ્રામ ગુણ ગાઈ નર અનાયાસ આ ભવ તરે. ૨૪

દોહરા.

પ્રગટ ચાર પદ ધર્મના, કળિમાં એક પ્રધાન;
કર્યે દાન જે તે રિતે. કોટિ થાય કલ્યાણ. ૧

સતયુગમાં જન સર્વથી, ધર્મ થાય ભલિભાત;
હૃદય રામમાયા તાણી, પ્રેરણાથી સાક્ષાત. ૨

મુદ્ધ સત્વગુણ જ્ઞાન અતિ, શમતામય જન સર્વ;
સતયુગનો સુપ્રભાવએ, પ્રસન્ન મન અગર્વ. ૩

સત્વ પ્રબળગુણ સર્વમાં, કાંક રજ્જે ગુણ કર્મ;
સૌ વિધિ ત્રેતાયુગતણો, સુખદાયક એ ધર્મ. ૪

સ્વલ્પ સત્વ સૌ જનવિષે, રજ્જે તમે ગુણ પૂર;
માનસભય' વળિ હર્ષ એ, દાપર ધર્મ જરૂર.

વ્યામ તમેગુણ વિશ્વમાં, સ્વલ્પ રજ્જે ગુણ ભાવ;
વિરોધ ચારે કાર ખડુ, એ કળિતણા પ્રભાવ.
શાણજન મન જાણિને, આ કળિયુગનો ધર્મ;
તહું અધર્મમાં રતિ સહુ; કરે ધર્મનાં કર્મ.

તો તેને નહિ વ્યાપરો, કાળધર્મ કો કાળ;
પ્રીતિ રામપદ જેહની. અતિશે હશે વિશાળ.
વિકટ કપટ નટકેરું કર્યું, તે માયા ખગરાય;
વ્યાપે નહિ નટશિષ્યને, મર્મભેદ મન કાય.

હરિમાયાકૃત દોષ ગુણ, વણ હરિ ભજન ન જાય;
ભજ્જે રામ તહું કામ સૌ, એવું ગણિ મનમાંય.
તે કળિમાં ખડુ વર્ષ હું, વસિયો અવધ ખગેશ;
પડ્યો દુકાળ, પિડાઈ તો, વિચર્યો તવ હું વિદેશ.

ગયો જોગણી નગરિમાં. સુણો તમે ખગરાય;
દીન મલીન દરીદ્ર અતિ, દુષિયારો હું કાય.
વિત્તે કાળ ત્યાં કેટલા, સંપતિ પાગ્યો કાંક;
ત્યાં વળિ શિવસેવા કરું, અતિ પ્રીતિ થઈરાંક.

વિપ્ર એક પૈદ્ધિકરે ત્યહાં, શિવપૂજન સહુલામ;
કરે નિત્ય તેને ન કર્યું, અન્યકાજ હરિદાસ.
પરમ સાધુ તે સર્વદા, પર્માર્થજ્ઞ પ્રમાણ;
શંભુઉપાસક સર્વથા, નહિ હરિનિંદક જાણ.

કરું સેવના તેતાણી, કપટ સહીત સદાય;
નીતિધામ દિજ તો વળી, અતિ દયાળુ મનમાંય.
ખાહ્યાંતર અતિ નજ રીંછ, નિરખિ મને હે નાથ;
વિપ્ર ભાણાવે પ્રેમથી, પુત્રની જ્યમ ભલિભાત.

વિપ્રવરે આપ્યો મને, શંકરમંત્ર સપ્રીત;
શુભોપદેશ સહસ્રવિધ, કર્યો મને મમહીત.
જપું મંત્ર કરજોડિને, શિવમંદિર જઈસાર;
અધિક ગર્વ ઉર દંભ અતિ, સુણો ગરૂડ નિરધાર.

પાપપુંજ મતિ ખળ હું અતિ, નીચ જાત વશ મોહ;
હરિજન દિજ દિડયે ખળું, કરું વિગળુનો દ્રોહ.
નિત્ય પ્રમેષે ગુરૂ મને, અતિ શુભ વાંચી ઊર;
અવિલોકી આચરણ મમ, દુષ્ટી દિસે ભરપૂર.

શિષ્ય સાંભળિ ગુરૂની મને, ઉપજે ક્રોધ અપાર;
ભાવે યું દિલ દંભિને, નીતિપ્રોધ નિરધાર!

૧ મનનું ભય. ૨ વેદમાર્ગે ચાલનારો.

રામ ચોપાઈ ત્રિતાળનો.

- ૫ એકવાર ઉરે પ્રીત લાવી, લીધા ગુરૂએ મને ખોલાવી;
૬ શીખવાડી મને નીતિ સાર, સુણો ગરૂડ અનેક પ્રકાર. ૧
૭ “શિવશેવાનું ફળ મુત એજ, અવિરલ ભડિત રામપદ સ્હેજ;”
૮ “ભજ્જે રામનશિવવિધિતાત, પામરનરની પછીતાશીવાત?” ૨
૯ “જેને પદ શિવ અજ અનુરાગી-દ્રોહ તેશું કરે જે અભાગી;”
૮ “કરી દ્રોહ વળી મુખ રહાય, કોણમૂઢ તેજેવો કેવાય?” ૩
૯ કહ્યા હરને હરિજન જ્યારે, મારા ગુરૂએ પ્રમેદે ત્યારે;
૯ મારું હૃદય ખળું સુણી વાત, આવી અંતર રીશ અઘાત. ૪
૧૦ પાગ્યો વિદ્યા હું અધમ જાતીનો, ધયો કેવો કહું તે મતીનો;
૧૦ પાઈ દૂધ ઉછેર્યો સાપ, પરિણામે કરે પરિતાપ. ૫
૧૦ માની મનમાં ગુરૂને કટીલ, હું અભાગી કુજાતી કુશીળ;
૧૦ લાગ્યો દ્રોહ ગુરૂતણી કરવા, રાત દિવસ ન પામું કરવા. ૬
૧૧ અતિ કરૂણાળુ ગુરૂ ગત ક્રોધ, વળી વળિ મને દેતા સુખોધ;
૧૧ પામે પ્રથમ જેતા વડે જગમાં, જનનીચ મહત્વતા વગમાં ૭
૧૨ તેહનેજ પ્રથમતો નમાવે, હઠીને પણ કૂર સ્વભાવે;
૧૨ અગ્નિથીજ પ્રગટ ધુત પોતે, મળી વાદળમાં જોત જોતે;
૧૩ ઘનપદવી પામી મૂઢ તેહ, આલવેછે અતજને સનેહ. ૮
૧૪ ધૂળ ધરાણી ઉપર પડી રેછે, સૌના પાટુપહાર સહેછે;
૧૪ તેને વાયુ ઉરાડે જ્યારે, પેલાં તેને ભરી દેછે ત્યારે. ૯
૧૫ પછી તપને મુગઢ ચઢી યેસે, જાણું હોય ન પટેરાણી વેશે;
૧૫ એવો સમજી નીચતો પ્રસંગ, ડાહ્યા ન કરે અધમનો સંગ. ૧૦
૧૬ ખજસાથ કદાપી કાળ, ભલો કલહ નહીં ભલું વ્હાલ;
૧૬ ગાયકવિનેકોવિદ એવીનીતિ, કોઈ કરશેતખજનીપ્રતીતી.
૧૭ ઉદાસીનવૃત્તિએ રહિએ, સદા મુન્ય ભલે મુખ ગ્રહિએ;
૧૭ પણ ખજનેતો ચહિનિજક્ષેમ, સધ તહુંએજાનનીજેમ. ૧૨
૧૮ ઉર કપટ કટિલતા ભારે, મહા ખજ હું ભર્યો અવિચારે;
૧૮ ગુરૂ મમહિત કહિને ખતાવે, મન મુજને લગારે ન ભાવે. ૧૩
૧૮ એકવાર હું શંકર ધામ, હતો જપતો હોસે હરનામ;
૧૮ ગુરૂ આપ્યા ત્યહાં ગુણધામ, ઉઠી મેં ન કર્યો પરણામ. ૧૪
૧૯ તેનું ગુરૂએ તો કહ્યું નહિ કાંય, લેશ રોષ નહીં ઉરમાંય;
૧૯ અતિપાપગુરૂનુંઅપમાન, તેન સહિ શક્યા શિવભગવાન. ૧૫
૨૦ મંદિરેથઈઆકાશવાણી, “હત ભાગી હેનિચ અભિમાની;”
૨૧ “જેકેતુજગુરૂનેનથીક્રોધ, અતિકરૂણાળુગુરૂઅવિરોધ.” ૧૬
૨૧ “ભલિભાતે પ્રમેધાયલાછે, ગુણસંપન્ન ગુરૂ આ છે;”
૨૧ “શાપદહંછુંતદપિહુંતનેતો, નગમેનીતિવિમુખ મનેતો.” ૧૭
૨૨ “જે ન દંડ હું દેહી કદાપી. ગુરૂદ્રોહી હે ખજ મહા પાપી;”
૨૨ “થાય વેદપંથ બ્રહ્મ મારો, જેહ આધ અનાધથી સારો.” ૧૮

“ધૃષ્ટા કરશે સદગુરુ સાથ, મહા શઠ જન જે સાક્ષાત્;”
 “કોટિ યુગલગી તે પરિતાપી, પડશે શૈરવનકર્મમાં પાપી.” ૧૯
 “ત્રણે જગતી યોનીમાં તે મૂઠ, દૃઢ ધરિ પિડા પામશે પ્રોઠ;”
 “જન્મ અચુતલગી નિરધાર, શાપ મારો એ મૂઠ ગમાર” ૨૦
 “ખેશી રહિશ અજગર સમ પાપી, થઈશ સર્પ જે મતિ
 આવી વ્યાપી;”
 “મહા વૃક્ષની પોલમાં જાઈ, પામી નીચ ગતી દુખ દાઈ” ૨૧
 “ઘણા કાળ લગી ત્યાં રહીશ, અધમાધમમાં હે અધીશ;”
 કર્યોગુરુએ હાકાર ત્યારે, દાડગુણાપશિવનો મુણ્યો જ્યારે, ૨૨
 મને જોઈને કંપાયમાન, ઊપજ્યો પરિતાપ અમાન;
 કરી પ્રેમથી દંડપ્રણામ, કરજોડિ તે વિપ્રાભિરામ. ૨૩
 શિવ સન્મુખ ઊભો રહી તે, કરે મુજવતી વિનતી સપ્રતિ;
 મારી ઘોર ગતી થઈ જાણી, વિપ્ર વદિયો ગદગદ વાણી. ૨૪

છપા.

“જય નમામિ. જગદીશ, રૂપ નિર્વાણ તમારું.”
 “વેદ સ્વરૂપ અનૂપ, પ્રભુ વ્યાપક વિલુ વારું;”
 “નિર્ગુણ નાથ અતકર્ય, નિરીહ નિખિલપતિ નિજ રૂપ;”
 “ચિદાનંદધન ચતુર, વાસ આકાશ કાશિલુપ;”
 “આકાર મૂળ ચૈતન્ય રૂપ, નિરાકાર ભજું નેહથી;”
 “પ્રભુ જ્ઞાન ગિરા ગોતીત અતિ, અચળદશ અતિશયગતી.”
 મૃત્યુજય મહાદેવ, કાળના કાળ કૃપાળુ;”
 ગુણસાગર ગૌરીશ, વિદે જનપાળક વાળુ;”
 “હિમાદ્રિસમ તન ગૌર, દયા દિલમાંય ઘણેરી;”
 કોટિ કામ અભિરામ, તુલ્ય શોભા તનકેરી;”
 “શિર પ્રગટ ગંગ સતરંગિણી, ? બાળચંદ્ર શુભ ભાલ છે;”
 “કંઠે ભુજંગ કુંડળ તરલ, તરલ ત્રિનેત્ર વિશાળ છે.” ૨
 “ભૂકટિ વિશાળ ભલેરિ, વદનશશિ પ્રસન્ન સદાયે;”
 “નીલકંઠ ભુજદંડ, દીનવત્સળ સુદયાયે;”
 “શાર્ફલચર્મ સુવસ્ત્ર, ચુંડમાળા વળિ કંઠે;”
 “સર્વનાથ પ્રિય શંભુ, ભજૂ હું અતિ ઉત્કંઠે;”
 “નિજ શક્તિ પ્રચંડ પ્રગલ્ભ પ્રભુ, શ્રેષ્ઠ પરામાયાપતી;”
 “સુપ્રકાશભાનુ શતકોટિ સમ, અજ અખંડ અવિચળગતી. ૩
 “શુભપાણિ સુખમુળ, ત્રિવિધશુભ નિર્મુળ કર્તા;”
 “ભાવગમ્ય અતિ રમ્ય, ભજું ભવ ભવ સંહર્તા;”
 “કળાતીત કથ્યાણ, પ્રલયકારી ત્રિપુરારી;”
 “દાતા ઉર આનંદ, સજનના ભવભયહારી;”
 જય ચિદાનંદધન કંદ સુખ, દર્પે મોહ કંદપહર;”
 “થાઓ પ્રસન્ન આનંદ મન, શિવસ્વામી શેવક ઉપર.” ૪
 ૧ તરંગી સહીનની.

“આ ભવકે પરભવે, નરો જ્યાં લગી ન ભજશે;”
 “ઉમયાપતિના સુભગ. ચરણજલજત સહર્ષે;”
 “ત્યાંલગિ સુખ કે શાન્તિ, હૃદયમાં નહીં પમાશે;”
 “ત્રિવિધતાપ સંતાપ. તેવિના નાશ ન થશે;”
 “થાઓ પ્રસન્ન પ્રભુ પ્રેમથી; સર્વ હૃદયવાસી સદા;”
 “જોગેશ્વર જગ જાહેર જય, સેવ્યે સુલભ સંપદા.” ૫
 “જાણું નહિં જગદીશ, જોગ જપ પૂજ તમની;”
 “નમૂ સદા સર્વથા, શંભુ પ્રભુ શિશ ધરિ અવની;”
 જરા જન્મ મૃત્યુનાં, અધિક દુખકેરી આંચે;”
 “તન મન અતી તપેલ, પાહિ પ્રભુ વિધિ પરપંચે;”
 “ગુરુએ શિવને સંતોષવા, કરી સ્તુતી આ શુભ મને;”
 ભાગશે જે આ ભક્તિ સંહિત, થશે પ્રસન્ન શિવ તેહને. ૬

દોહરા.

શુભિ વિનતી સર્વજ્ઞ શિવ, જોઈ વિપ્ર અનુરાગ;
 વળિ ત્યાં નભવાણી થઈ, “હે દિગ્વર વર માગ!” ૧
 જે પ્રસન્ન પ્રભુ મુજ ઉપર, સ્વામી દીનદયાળ;
 નિજપદ ભક્તિ દા વળી, દા વર અન્ય દયાળ. ૨
 તમમાયાવશ છવ જડ, ભુલ્યો ભમે દિનરાત;
 તે પર જોઈ ઘટે નહિં, કૃપાનાથ શિવતાત. ૩
 શંકર દીનદયાળ અવ, એપર થાવ કૃપાળ;
 જોયે શાપ અનુગ્રહ પ્રભુ, થાયજ થોડે કાળ. ૪
 થાય એનું જેવી રિતે, નાથ પરમ કલ્યાણ;
 તેજ કરો ત્રિપુરારિ અવ, કૃપાસિંધુ ભગવાન. ૫
 પરહિતભરિ વાણી શુભી, વિપ્રતાણી એવાર;
 “એવમસ્તુ આકાશથી,” થઈ વાણી સુખકાર. ૬
 “યદ્યપિ કયું એણે ઘણું, દાડગુણ પાપ સદભ;”
 “સંકોપ મેં વળિ શ્રાપ દિધ, એમાં નહીં અચંભ.” ૭
 “તોપણ અવિલોકી રૂડી, તમસાધુતા તમામ;”
 “કરું છું એપર અતિ કૃપા, મુણે વિપ્ર અભિરામ.” ૭
 “ક્ષમા શીળ પરમારથી, જે દિગ્વર વિશ્વ જરૂર;”
 “તે મુજને રઘુનાથ સમ, પ્રિય અતિશે નિજ ગિર.” ૮
 “વ્યર્થ થશે નહિં શાપ મમ, હે દિગ્વર ધીમાન;”
 “એને જન્મ સહસ્ત્ર સુધી, અધગતિ મામ પ્રમાણ.” ૧૦
 “જન્મ મરણનું ફસડ દુખ, ભૂત માત્રને થાય;”
 “પણ એને નહિં વ્યાપશે, તે દુખ લેશય પ્રાય.” ૧૧
 “કોપણ જન્મવિષે તને, મટશે નહિં ઉર ગાન;”
 “સાંભળ હે જન શુદ્ધ તું, મારૂ વચન પ્રમાણ.” ૧૨
 “રઘુપતિની નગરીવિષે, થયે જન્મ તુજ જાણ;”
 “મમ સેવા મન દઈને, કરશે તું નિર્વાણ.” ૧૩

“પૂરીતણુ પ્રભાવ વળિ. મમ અનુગ્રહે અપાર;”
 “રામભક્તિ ઉર ઉપજશે, તુજને તવ નિરધાર.”
 “સત્ય વચન સુણિ માટે અવ, કરજે તું નિરધાર;”
 “હરિસંતાપક વ્રત તથા, દિવ સેવકતા સાર.”
 “હવે કરોશ નહીં કદી, વિપ્રતાણુ અપમાન;”
 “અનંત સમ જન સંતને, ગણજે તણુ ગુમાન.”
 “ધૃત્રવજ દારૂણિ વળિ, મમ ત્રિશૂળ પિશાળ;”
 “કાળદંડ પરચંડ અતિ, હરિનું ચક્ર કરાળ.”
 “એટલાંથી અવનીવિષે, માર્યા ન મરે જોડ;”
 “વિપ્રદ્રોહપાવકવિષે, બળશે સત્યજ તેડ.”
 “ઉર એવાજ વિવેક અતિ, સદા રાખજે સાર;”
 “જગમાંલે કશું તાહરે, નહિં ફલેલ નિરધાર.”
 “વળી અન્ય આશીષ મુજ, તુજ હિતકારણ એહ;”
 “અવ્યાહત? ગતિ તાહરી, યારો નિઃસંદેહ.”

રામ ગાડીની દશી.

સાંભળી શિવનાં વચન ગુરૂ માટે, “એવમસ્તુ એવું ભાખીરિ;
 મુજને પ્રબોધ દઈ ગયા નિજઘર; શંકર પદ ઉર રાખીરે. ૧
 કાળપ્રેરિત હું વિધ્યાદ્રોમાં જઈ, અવતરિયો થઈ વ્યાહરે;
 વળિ તન તે તજ્યુ મેં અનાયાસે, વીત્યા વળી કેંઈ કાળરે. ૨
 જે તન ધરૂં તે તજ્યુ અનાયાસે, હરિવાહન સુણો હેતરે;
 જેમ તણુ જન વસ જુનાને, પેરે નહું બહુ પ્રીતરે. ૩
 વેદ નીતિ રાખી શિવે વળી હું. કાંય ન પાચ્યા કલેસરે;
 એવી રીતે તન વિવિધ ધર્મો મેં, જ્ઞાન મટ્યું ન ખગેશરે. ૪
 ત્રણે જગતમાં મેં જે તન ધરિયું, નરનું કે દેવનું નેહરે;
 રામપરાયણ ત્યાં મતિ મારી, દુઃખી ન થાઈં દેહરે. ૫
 શૂળ મને એક અંતર સાલે, પિસરે ન કદિ વિહંગેશરે;
 કોમળ શીળ સ્વભાવ ગુરૂનો, પ્રત્યક્ષ સમ પરમેશરે.
 છેલી હું દેહ પાચ્યા વિપ્રકેરો, સુરદુલ્લભ શૂંત ગાયરે;
 પૂરાણપણુ કહે વિપ્રનું તન જગે, પૂરણ પૂણ્યે પમાયરે. ૭
 બાળક દોળે મળી દશવિશ ન્યાં, ખેલે હું ત્યાં જઈ ખેલુરે;
 કાંડે કરૂં રઘુનાથની લીલા, મન જેનાશું મળેલુરે.
 મોઢો થયે મને તાત ભણાવે, ભાવથકી ભલિ ભાતેરે;
 સમજ્યું હું સાંભળું જાણ્યું સરવતે. ભાવે નહીં કો વાંતેરે. ૯
 મનથી મહાદેવકેરી કૃપાએ, વાસના સરવે ભાગીરે;
 કેવળ રામના ચરણકમળમાં, લેહ મુજને બહુ લાગીરે. ૧૦

૧ કાંઈયો રાક્ષા ન સકાય એવી ગતિ.

કાણુ એવો જન અતિશે અભાગી, આપ કહો ખગનાથરે;
 ૧૪ સેવે ગધાડીને સુરધનુ ત્યાગી, અનહિત વ્હોરી હાથરે. ૧૧
 રામચરણ મન પ્રેમ નિમગ્નજ, તેથી ગમે તવ કાંચરે;
 ૧૫ થાક્યા ભણાવી ભણાવી પિતાણુ, બોધ નહીં મનમાંચરે. ૧૨
 કાળાંતરે થયા કાળ આધિન જન, માત પિતા જે મારારે;
 ૧૬ વનમાંગચોજનત્રાતાનેભજવા, માયાનાં સુખ ગણી ખારારે.
 વનમાં જ્યાં જ્યાં મુનિવર પામું, ઉત્તર તપસ્વી અમીતરે;
 ૧૭ તેમને આશ્રમ જઈ જઈ જુગોને, શીશ નમાવું સપ્રીતરે. ૧૪
 સમજ્યું હું તેમની પાસ સદાયે, રામતાણુ ગુણગ્રામરે;
 ૧૮ સાંભળું હું તે કહે સદભાવે, શુણો ગરૂડ ગુણધામરે. ૧૫
 સાંભળનાં રૂંડે એમ શ્રીપતિના, ગુણાનુવાદ ઘણાકરે;
 ૧૯ અપ્રતિહત ગતિ મારી રૂંડેરી, શંકુપ્રસાદ વિપાકરે. ૧૬
 સુત વિત મંદીરની જે ત્રયાશા, છુટી પછી તો સ્થેજરે;
 ૨૦ લાલસા એક વધી ઉર અતિશે, રાઘવભક્તિ અવેજરે. ૧૭
 રામના ચરણ કમળ જોઈ જ્યારે, નેત્ર ભરી ભરી નેહરે;
 જનમ સફળ કરી જાણ્યું હું ત્યારે, પૂર્ણ મકુલિત દેહરે. ૧૮
 પુણ્યું હું જેહ મુનિને જઈને, તેહ કહે મને એવુંરે;
 “સર્વ ભૂતમય ઇશ્વર છે નિત્ય, રૂડું ગણી એ રૂંડુંરે.” ૧૯
 નિર્ગુણ મત એવો મુજને ગમેના, શું કહું સર્પ આરાતીરે?
 સગુણપરિબ્રજ પરતિમારી, અતિશે હૃદયમાં થાતીરે. ૨૦
 સ્મરણ કરી ગુરૂ વચન સનેહ, રામચરણ મન લાગ્યુંરે;
 રઘુપતિના જશ ગાતો રૂંડે નિત્ય, માયાથકી મન લાગ્યુંરે.
 મેરૂંશીખર વડછાંચે સુખાસીન, લોમસ મુનિઅભિરામરે;
 તેમને જોઈ ચરણ શિશનાચું, વચન કહ્યાં દીન આમરે. ૨૨
 નાથ સગુણ પરિબ્રજ ચરણ મને, કોવિધિ પ્રાપ્ત અપ્રાપ્યરે?
 કરૂંણા કરી કહો મુજને કૃપાળ, વેદપારંગત આપરે. ૨૩
 સાંભળી વિનિત વચન વળી કોમળ, મુનિવર તેહ કૃપાળરે;
 ૫ પુછ્યું પછી મને સાદર ઋષિએ, આવ્યા તું કેમ આકાળરે?
 ૬ નાથ સર્વજ્ઞ સુખાળ તમેછો, પુછો શું તવ પ્રીતરે;
 સગુણ બ્રહ્મની ઉપાસનાવિધિત, મુજનેબતાવો સહીતરે. ૨૪

દાહર.

તે અવસર તે મુનિવરે, રઘુપતિની ગુણગાય;
 ૧ કહી કાંઈ સાદર શુણો, ઉર પ્રેમ ખગનાથ. ૧
 પ્રાંજ્ઞાનરત અતિઘણા, મુનિ વિજ્ઞાન મહાન;
 ૨ જાણિ પરમ અધિકારી ઉર, મુજને અતિ ધીમાન. ૨
 લાગ્યા કરવા કારણે, બ્રહ્મતણું ઉપદેશ;
 ૩ અજ અદૈત અનાદિ વળિ, નિર્ગુણનાથ ઉરેશ. ૩

અકળ નિરીહ અનામિ પ્રભુ, અરૂપ અખિલપતિ આપ;
અનુભવ ગમ્ય અપાર ગતિ, અનુપ અખંડ અમાપ. ૪
મન ગોતીત અમળ વળી, અવિનાશી ભુવનેશ;
નિર્વિકારી અનવધિ નિપટ, સુખભંડાર મુરેશ.
તે તું તેનું તાણું આ, એવો નહિ જ્યાં ભેદ;
જળ તરંગ જૂદાં નહીં; ગાય એમ ગુણ વેદ.
એવો રીતે બહુ વિધ મને, સમજાવ્યો મુનિ સાર;
પણ નિર્ગુણમત મમ ઉરે, આવ્યો નહીં યગાર.
પછી મેં કહ્યું બહુ પ્રીતથી, મુનિપદ નામી શીશ;
મુજને સગુણ ઉપાસના, કહો સમજાવી મુનીશ.
“રામ ભક્તિરૂપ જળ વિષે, મન માંડે છે મીન;”
“કરી શકશો જીવ કમ કરી? હે મુનિનાથ પ્રવીણ.”
“માટે કહો કરી દયા, તેજ રૂડો ઉપદેશ;”
“નિજ નેત્રે જોઈ કરી, અવિલોક્ય અવધેશ.” ૧૦
“લોચન ભરી ભરી ભાવથી, અવિલોકિશ અવધેશ;”
“તે પછી મુણિશ સનેહથી, અતિ નિર્ગુણ ઉપદેશ.” ૧૧
મુનિ વળી કથવા લાગ્યા, હરિની કથા અનૂપ;
સગુણ પક્ષ ખંડન કરી, નિરૂપણ નિર્ગુણ રૂપ.
તવ મેં નિર્ગુણમતિ સહુ, ઉરથી કરીને દૂર;
સગુણપક્ષ નિરૂપણ કર્યો, હઠ કરીને ભરપૂર.
ઉત્તર પ્રતિઉત્તર અતી, મેં કીધા તે માટે;
મુનિ મન ક્રોધતાલું થયું. ચિન્હ પ્રગટ સાક્ષાત.
કર્ણે અવજ્ઞા અતિ ઘણી, સાંભળજો ખગરાય;
જ્ઞાનિનેય ઉર ઊપજે, ક્રોધ ઘણો કહું પ્રાય.
અતિ ધર્ષણ જો કો કરે, તો સત્વર ખનિ દૂર;
અનળ પ્રગટ થાયે અતી, ચંદનથીય જરૂર.
વારંવાર સકોપ મુનિ, કરે નિરૂપણ જ્ઞાન;
હું મારે મન બેસી તવ, કરું વિધિવિધ અનુમાન.

છપ્પા.

“દેવ બુધ્ધિવાણ હૃદય, ક્રોધ કો દિન શું ઉપજે?”
“ઉર અજ્ઞાન વિના શું, દેવ મતિ હોય સહેજે?”
“ભિન્ન ભિન્ન જડછપ, મહા માયાવશ જ્યારે;”
“શું તે ઇશ સમાન, કો દિ કંવાયે ત્યારે?”
“કદિએ દુખ તેને હોય શું, જે પરહિત તાકે સદા?”
“પારશમણિ જેની પાસે, તે શું દરિદ્ર સહે કદા?” ૧
“પરદ્રોહમાં પ્રવીણ, તે શું કદિ હૃદય નિશંકી?”
“કેમ કામિજન રહે, અવનિ માંહે અકલંકી?”

“વિપ્રનું અનહિત કર્યે, વંશ ક્યમ રે વસુધામા?”
“સ્વરૂપ ઓળખ્યા વિના, કર્મ શું થાય કશામાં?”
“જામી મુમતિ જન કોતાણી? ખજસંસર્ગે ખાંતથી;”
૫ “પરસ્તીલંપટ જન શુભગતી, પામે શું ભલિભાતથી?” ૨
“વંદનાર જન જેહ. સદા પરમાત્મા સ્નેહે,”
૬ “પડે તે શું ભવમાંય, ફરી કદિ કો સંદેહે?”
“હરિનિંદક જન કદા, થાય સુખી શું અતિ પાપી?”
૭ “નીતિનિપ્રણૂતા વિના, રાજ્ય શું રહે કદાપી?”
“હરિનાં ચરિત્રને હોંસથો, વદને નિત્ય વખાણવે;”
૮ “શું રહે અધપુંજ અપાર પાણુ? મુણિ ગરૂડ મન અનુભવે.” ૩
“પાવન યશ પૃથ્વીમાં, થાય શું પૂણ્ય વિનાનો?”
“અપયશ પાપવિના શું, કોઈ પામે મનમાન્યો?”
“હરિભક્તિ સમ અન્ય, લાભ શો લેખી જોતાં?”
“વેદ પુરાણ સુસંત, ગાય જેને પ્રીત સોતાં;”
“નરદેહ પામી દુર્લભ મહા, ભણ્યે નહિ જવ રામને;”
“શી હાનિ અનંતર ત્યાહરે? તજ મોહમદ કામને.” ૪
“અન્ય પાપ શું અધિક? ચારિયાપણા સમાને,”
૧૨ “દયા સમાન શું દિવ્ય? ધર્મ અતિ પરમવિધાને;”
એ વિધિએ ઉરમાંય, યુક્તિ ગણિ ઘણી વાણી મેં,
૧૩ સાદર ના સાંભળી, શીખ મુનિરાયતણી મેં;
પ્રતિપાદન વારંવાર મેં, સગુણપક્ષ કરિયા મુધા;
૧૪ મુનિવદિયાતંવ સઃકોપ અતિ, “મૂઠ ન લવરી કર મુધા.” ૫
“હે મતિ મૂઠ વિશેષ, દેહ શિખ પરમ સ્વભાવે,”
૧૫ “નીચ નથી માનતો, ઉતર પ્રતિઉતર ખતાવે;”
“સત્ય વચનનો સ્હેજ, કરે વિશ્વાસ ન કોડે,”
૧૬ “સાથી કાક સમાન, હરે દિલ મતિ હંધિ દોડે;”
“હે શઠ હઠ નિજ પક્ષની ઉરે, અતિ વિશાળતુજને દિસે;”
૧૭ “સત્વર થઈશ પક્ષી અધમ, તારી ઓઠી હડતા મિંપ.” ૬

હોંધા શાપ મુનિતણા, સઘ મેં શીશ ચઢાવી,
નહિ મનમાં ભય કશો, દીનતા કશી ન આવી;
તરત થયો હું કાગ, પછી મુનિપદ શિર નામી,
સમરિ રામ ઊરિયો, હર્ષ અતિશય ઉર પામી;
જે રામચરણરત હે ઉમા! રહિત કામ મદ ક્રોધતા;
નિજ પ્રભુમય દેખે જગત સૌ, કોશું કરે વિરોધતા? ૭

રાગ ઓપાઈ ત્રિતાળની.

ખગનાથ શુણો કથા વરાણું, એમાં દૂષણ નહિ મુનિવરનું;
ઉરમાં મતિના પ્રેરનાર, રઘુકળતિલક જે ઉદાર. ૧

રામે મુનિમતિ જોળી કીધી, મારી પ્રેમપરિક્ષા લીધી;
જાણ્યો નિજજન મન વચ કાચે, મુજને સત્ય રાઘવરાયે; ૨
પછી ફરવી મતિ મુનિવરની, કથા કહું તે સંકેપે વરણી;
મારી શીળતા દ્રઢ મનવિષે, રામચરણભરોંસા અતીશે. ૩
જોઈ મુનિવર વિસ્મય પામી, વારંવાર પસ્તાય પ્રણામી;
પછી સાદર યોલાવી લીધા, મારો જન્મ કૃતારથ કીધો. ૪
મને પ્રેમે સંતોષ પમાડી, રામમંત્ર આપ્યો પ્રભવાદી;
રામતા બાળસ્વરૂપનું ધ્યાન, કહ્યું કરવા મને હરિયાન. ૫
સુંદર સુખદતેમુજમનલાવ્યું, તે મેં પ્રથમ તમોને શુણવ્યું;
રાખ્યો મુનિએ મને નિજ સ્થાન, કાળ કેટલાકરૂણાનિધાન. ૬
લાખ્યું રામચરિત્ર રસાણુ, સુખ જનને પમાડવા વાણુ;
અતિ સાદર રામકથા આ, સંભળાવી કહીજ સમાયા. ૭
વળી બોલ્યા મુનિવર વાણી, મને પરમ અધિકારી જાણી;
“રામચરિત્રસરોવર સાર, ગુપ્ત સહિત સંપતિ સુખકાર.” ૮
“પાખ્યો શંભુપ્રસાદ હું તેહ, સુણુ વત્સ મારા તું સનેહ;”
“તને રામભક્ત દ્રઢ જાણી, તેથી કહ્યું સર્વે મેં વખાણી.” ૯
“રામભક્તિ ના જેના હૃદાયે, તેની પાસ ન કયું કદાચે;”
મને મુનિએ મહાહિત આણી, સમજાવ્યો હરિજનજાણી. ૧૦
મુનિપદ શીર નાખ્યું સપ્રેમ, જેનાથી થયું અંતે કૈમ;
નિજ કર પરશી મમશીશ, મુનિએ દીધી મને આશીષ. ૧૧
“રામભક્તિ અવિરલ હર તારે, વસશે સદા અનુગ્રહ મારે;”
“હાજે રામનો પ્રીય સદા તું, શુભગુણસદન થજે જાતું.” ૧૨
“કામરૂપ ઇચ્છામણુ તારે, જ્ઞાન વૈરાગ્ય ધામ સંસારે;”
“જેહ આશ્રમે વસીશહે સંત, સમરણ કરતાં શ્રીભગવંત.” ૧૩
“એક જોજન લગી આશ્રમની, વ્યાપશે ન અવિધા કમની;”
“કાળ કર્મ દાષ ગુણ ફેરું, દુઃખ માયાના છું વને વડેરું.” ૧૪
“તે ન વ્યાપશે તુજને કદાચે, સદા શ્રીરઘુવીર સહાયે;”
“રામરહસ્ય ગુપ્ત મેં વિવિધ, ઇતિહાસ પૂરાણ પ્રસિદ્ધ.” ૧૫
“જાણશે તે તું સૌ અનાયાસે, નિત્ય પ્રભુપદ નવનેહ થાશે;”
“મનઇચ્છા જે કરશે સુમને, નહિ કુલ્લહરિ કૃપાતુજને.” ૧૬
સુણી મુનિના આશીશમગનમાં, ઇશ્વરજાણી ત્યાંગગનમાં;
તેહ સંભળાવું સરપારી, પ્રભુવાણી મહા સુખકારી. ૧૭

દાહરણ.

“એવમસ્તુ તુજ વચન શુભ. હે મુનિ જ્ઞાની સદાય;”
“એ મમ ભક્ત અહાનિશાં, કર્મ વચન મન કાય.” ૧
શુણી નભ વાણી તે સમે, હૃષ્ય થયો મમ ઊર;
પ્રેમ મન મનમાં અતી, સંશય સર્વે દૂર. ૨
આજા પામી મુનિજાણી, કરી વિનતિ કરજોડ;
ચરણકમળમાંહ વળી, શીશ નમ્યાવિ સંહોડ. ૩

હૃષ્ય સહિત આ આશ્રમે, આવ્યો ઉડિ એવાર;
કુલ્લ વર હું પામિયો, પ્રભુ પ્રસાદ સુખકાર. ૪
અહિયાં વસતાં અહિરિપુ, પિત્યા સતાવિશ કલ્પ;
મુનિ આશિષ વ્યાપે ન કદિ, મને અવિધા અલ્પ. ૫
રઘુપતિના ગુણગાન હું, કરું સદા સમીત;
મુગ્ધ વિહંગો સાંભળે, સાદર મુકથા નિત્ય. ૬
ન્યારે ન્યારે જગતપતિ, અવધપુરોમાં આપ;
નરતન ધરે સ્વજનતાણા, રામત સર્વ સંતાપ. ૭
ત્યારે ત્યારે જઈલ્યહાં, રહું રામપુરિમાંય;
બાળલીલા અવિલોકિ લઉં, સુખની શીતળછાંય. ૮
બાળસ્વરૂપ હર રામનું, રાખી પછિ રૂઢિ રોત;
નિજ આશ્રમ ફરિ આગું હું, હે ખગપતી સમીત. ૯
સંભળાર્પિ મેં સહુ કથા, તમને હે હરિયાન;
જે કારણ આ કાગતન, પાખ્યો છઠી પ્રમાણ. ૧૦
સર્વ પ્રશ્ન જે તમતાણા, કદા વરણવી તેહ;
રામભક્તિમહિમા અતી, અહિરિપુ તહિ સંદેહ. ૧૧
તેથી આ તન પ્રિય મને, થયો રામપદ નેહ;
નિજ પ્રભુ દરશન પામિયો, ગયો સકળ સંદેહ. ૧૨
ભક્તિપક્ષ હું કરિ રહ્યો, દીધો મુનિએ શાપ;
મુનિકુલ વર પામિયો, પેખો ભજન પ્રતાપ. ૧૩

વસંતતિલકા છંદ.

જે આવી ભક્તિ તજશે મનમાંય જાણી,
તે જ્ઞાનમાટ શ્રમ જે કરશે વખાણી;
તે કામધેનુ ધરની તણું મૂઢ જન,
શોધે કરી અટન આકનું દૂધ વન. ૧
શૂણો ગરૂડ હરિભક્તિ તણું સદાયે,
જે સૂખ રહાય મન અન્ય કશા ઉપાયે;
તે મૂઢ સાગર મહા શુભ નાવ પાખે,
તર્વા ચહે જન મતીહિણુ સાલિલાખે. ૨
શૂણી ભૂશંડિ મુનિનાં વચનો ભવાની,
બોલ્યો ગરૂડ મેં હૃષિત થૈ સુવાણી;
“મારા ઉરે તમપ્રસાદથકી સુભાને,”
“છે નાહિ મોહ શ્રમ સંશય કોઈ વાતે.” ૩
“શણ્યા પવિત્ર રઘુનાયક ગુણગ્રામ,”
“વિશ્રામ લીધ તમકેરં કૃપાભિરામ;”
પૂરું હવે હું તમને પ્રભુ એક વાત,
“તે સારિપેર સમજાવિ કહો સુજાત.” ૪

“કે છે મુની શૂતિ પુરાણ સુસંતરાય,”
 “કાંઈ ન દુર્લભ જ્ઞાન સમાન પ્રાય;”
 “તે જ્ઞાન વર્ણિત મપાસ કહ્યું મુનીશો,”
 “લકિતની જેમ ક્રોધ આદર ના અતીશો.” ૫
 “સદ્ભક્તિ જ્ઞાનતણી અંદર બેઠ શોણે?”
 “હે નાથ અંતર કહો વળી કેટલો છે?”
 સંપારિનાં વચન સાંભળી સુખ માની;
 બોલ્યા ભુશુંડ સતી સાદર શુભ વાણી.
 “સદ્ભક્તિ જ્ઞાન તણી મધ્ય ન બેઠ કાંય,”
 “ખંને હરે જગતસંભવ ખેદ પ્રાય;”
 “હે નાથ કાંઈક કહ્યો લવ બેઠ બેમાં,”
 “તે સાવધાન મુણજે, મતિ લાવિ એમાં.”
 “વિજ્ઞાન જ્ઞાન જપ યોગ વિરાગ જેહ,”
 “એ સૌ પુરૂષ સરપારિ શુણો સનેહ;”
 “પુરૂષનો અતિ પ્રતાપ સહુ રિતે જ;”
 “નારી બિચારિ અબળા જડ ભતિ રહેને.”
 “નારીતણી પુરૂષ ત્યાગ કરી શકેછે,”
 “વિશ્વ વિરકત મતિ ધીર મહાન જેછે,”
 “દામીજનો વિષયને વશ થાય રહેને;”
 “છેને વિમુખ પદરામતણાથી રાજે.”
 “મહા મુનિ જ્ઞાનનિધિ તેય મુગાસિ જેહ.”
 “તે અદવતિર નિરખો મન રહેજ મોહી;”
 “માયા સદા પ્રગટ વિશ્વની નારી રૂપ;”
 “મોહ ન કોણ જન નીરખિ મોહકૂપ?”
 “રાખું કરો ન અહિયાં અવ પક્ષપાત;”
 “ભાણું પુરાણ શૂતિ સંમત સંતવાત;”
 “મોહ ન નારિ કદિ નારિયું રૂપ દેખી;”
 “એવીજ રીતિ અતિ શ્રેષ્ઠ ખગેશ લેખી.”
 “સૌ વર્ગછે ઉભયનો, સદ્ભક્તિ, માયા;”
 “જાણે સહુ જગત કર્મ વચન કાયા,”
 “તેમાં વળી પ્રિય સુભક્તિ રમાપતિને;”
 “માયા વિચારિ નટીસમની ગતિને.”
 “છે ભક્તિસાનુકૂળ રામ સદા સદાય,”
 “તેથી સુભક્તિથી હરે અતિશેજ માયા;”
 “છે રામભક્તિ નિરૂપાધિ નિરોપમાળી,”
 “જેને હરે વસિ સદા સુખદા રસાળી.”
 “તેને વિલોકિ હરે આસરતોજ માયા;”
 “કાંઈ ખતાવિ ન શકે નિજ જોર કાયા;”
 “એવું વિચારી મુનિજ્ઞાનિ અધીક જેહ,”
 “યાચે સુભક્તિ સુખદાયનિ શ્રેષ્ઠ તેહ.” ૧૪

૧ અન્ય ઉપમા આપી ન શકાય એવી.

“આ જે રહસ્ય રઘુનાથતણું રૂપાળુ,”
 “જાણે ન કોઈ જન વેગથી વિદવાળુ;”
 “જેને રઘુપતિકૃપા જન તેહ જાણે;”
 “સ્વપ્રેય મોહ મન હોય ન કોઈ ટાણે.” ૧૫

દોહડા.

“અન્ય બેઠ ખગપતિ મુણો, જ્ઞાન ભક્તિની માંય;”
 “યશો જે શુભે રામપદ, પ્રીતિ અખંડ સદાય.” ૧
 “સાંભળ તાત સનેહથી, આ અકથ્ય શુભકાણિ;”
 “સુક્ષ્મ છે મન સમજતાં, પણ નવ જાણે વખાણિ.” ૨
 “ધૃશ્વરકેરો અંશ આ, છંવ અવિનાશિ સદાય;”
 “શ્ચિતન નિર્મળ સુખનિધિ, નાશ નહોજ કદાય.” ૩
 “તે માયાવશ થઈ અને, શુદ્ધિ ન રાખી કાંય;”
 “મરકટ પોપટની પડે, બંધાયો જગમાંય.” ૪
 “જડ માયાની છવને, પડે ગઈ ગાંઠજ એહ;”
 “યથાપિ વૃથા પરંતુ અતિ, કહાણુ છોડતાં તેહ.” ૫
 “ત્યારથી છંવ ચૈતન્ય આ, સંસારી નિરધાર;”
 “ગાંઠ છુટે નહિ તે કયમે, થાય ન સુખી લગાર.” ૬
 “શૂતિ પુરાણમાં બહુ કહ્યા, એના ઉચિત ઉપાય;”
 “પણ ન છુટે તે પારથી, ઘણી ઘણી ગાંઠ ગુંચાય.” ૭
 “અંધકાર મનમોહ રૂપ, છંવને લાગ્યું બહુજ;”
 “કેમ ગાંઠ આ છોડવી? તેની ન પડે સૂજ.” ૮
 “આ વો ઇશ સંયોગ જે, લાવિ મેળવે ખાસ;”
 “તોપણ તેહ કદાપિ વળી, છુટે મહા પ્રયાસ.” ૯
 “સાત્વિકમતિ શ્રદ્ધા રૂપી, ઘેણુ મહા ગુણધામ;”
 “જે હરિ કૃપાથી હર અનિર, આવિ વસે અભિરામ.” ૧૦
 “જપ તપ વ્રત સંયમ નિયમ, યોગ યજ્ઞ અગાણીત;”
 “વેદ તે શુભ વરાણ્યા, ધર્માચાર સપ્રીત.” ૧૧
 “ધર્માચારની ચાર લીલી, ચરે ગાય જવ તેહ;”
 “ભાવવચ્છશિશુ પામિને, પાસોવાળે રનેહ.” ૧૨
 “નોઝણું” નિવૃત્તિ કેડું નહું દોહણી દ્રઢ વિશ્વાસ;”
 “નિર્મળ મન ગોવાળિયો, જેહ અતુર નિજદાસ.” ૧૩
 “પરમ ધર્મમય થય રૂકું, દોહી કરિ ખગનાથ;”
 “અકામવ્રતિ પાવક ઉપર, ગરમ કરી ભલિભાત.” ૧૪
 “ઠારે પછિ સંતોષરૂપિ, વાયુ દોળિ વિશેષ;”
 “ધૈર્ય તથા શમ મેળવણુ, નાખિ મેળવે બેશ.” ૧૫
 “વિચાર ગોળી સારને, મુદિતા મંથનકારિ;”
 “શુભ દમ કેડું સુંથિયું, સત્ય નેતરં ધારિ;” ૧૬

૧ ગાયના પગ બાંધવાનું દોરડું.

- “વલોપિ કાઠી લે વિમળ, માખણ રૂપ વૈરાગ્ય;”
 “અતિ પવિત્ર મુંદર અતી, પામનાર મહા ભાગ્ય.” ૧૭
 “ચોગાનળ કરિ પ્રગટ તવ, કર્મ શુભાશુભ કાઠ;”
 “કરે તાપણુ તે તણું કીક કરીને ઠાઠ.” ૧૮
 “બુધિરૂપી ધીતાવણી, માખણ નાખી માંય;”
 “જ્ઞાનરૂપી ધી થાય વળિ, મમતા કિહુ બળિ જાય.” ૧૯
 “તવ વિજ્ઞાન નિરૂપિણી, બુધિ વિશદ ઘૂત પામિ;”
 “ચિત્ત કોડિયામાં પુરે, તે ઘૂત જન વિશ્રામિ.” ૨૦
 “ત્રેણ અવસ્થા ત્રેણ ગુણ, તે કપાસ સર્વથિ.”
 “નુયાવસ્થા રૂ રૂક, કાઠી તે મોલિયિ.” ૨૧
 “દિવ્ય દિવેટ બનાવિ દ્રઢ, શુભ રાખી સંભાળ;”
 “પ્રગટ દીપ કીધો પછી, હે હરિયાન કપાળ.” ૨૨
 “તજરાશિ વિજ્ઞાનમય, એ વિધિ શોભે દીપ;”
 “બળે મદાદિ પતંગ સૌ, જતાં જોતીં સમીપ.” ૨૩

છપ્પા.

દોહરો.

- “શોહમસ્મિ સર્વદા, એવિ મનવ્રતિ અખંડિત;”
 “દીપતાણી શગ તેહ, પરમ પરચંડ પ્રભા નિત;”
 “આત્મા અનુભવ મુખ, તેહ સુપ્રકાશ પ્રમાણી;”
 “તવ ભવસંભવશૂળ, ભેદ શ્રમ તમ તણી હાંણી;”
 “પરિવાર પ્રબળ મોહાદિ તમ, અવિદ્યાતણા અતિ ઘણા;”
 “તે નાશ તરત નિરધાર છે, એવા મત ખગ આપણા.” ૧
 “પામિ પ્રકાશ અપાર, બુધિ નારી તે ત્યારે;”
 “ઉર ઘરમાં બેસીને, ગાંઠ છેડે મુવિચારે;”
 “પામે જો છોડવા, ગાંઠ તે બુધિ બિચારી;”
 “તો કૃતાર્થ થઈ જાય, જીવ આ જે સંસારી;”
 “પાણુ ગાંઠ છોડતાં જાણિને, માયા જે મહા પાપણી;”
 “કરતી અનેક વિદ્યા અરે, કહું રીત હું તે તણી.” ૨
 “ક્રિધિ સિધિ બહુ વિધિ, મોક્ષલે મતિમન મહોવા;”
 “લોભ બતાવે અધિક, આવિ તે વળી વગોવા;”
 “કલબલ છળ કરિ સકળ, જાય પાસે મતિકેરી;”
 “આનિલ નાખિ અંચળ, આલવે દીપ નમેરી;”
 “જો હાય બુધિ શાણી ઘણી, સારાસારજ્ઞા વળી;”
 “ન જીવે તન ક્રિધિ સુસિદ્ધિનાં, મોડવિધે અનહિત કળી.” ૩
 “જો એવાં વિદ્યેથી, બુદ્ધિ નવ જાય બાંધી;”
 “તો વળી કરે અનેક, ઇન્દ્રિયા દેવ ઉપાધી;”
 “મંદિ દારો તણા, અરૂંપા દિવ્ય વિશેષ;”
 “ત્યાં મુર આવી તેહ, થાણું નાખીને બેસે;”
- તિવ્રધાર તરવારની, જ્ઞાનપંથ તે તુલ્ય;
 વાર ન કરિએ ચૂકતાં, ભલા ખાય જન ભૂલ. ૧
 નિરવિદ્યે નર કોય જો, લિયે પંથનો પાર;
 તે લે કેવલ મોક્ષપદ, નર જગમાં નિરધાર. ૨
 અતિ દુર્લભ અવનીવિષે, કેવલપદ પરમાણ;
 નિગમાગમ પૂરાણ વળી, વદતા સંત મુજણ. ૩
 રામભજન આ ભવવિષે, તેજ મુકિત તર્તીબ;
 અનઈચ્છાએ આવતી, હરિજનતાણી સમીપ. ૪
 સ્થળ પાખે ના રહિ શકે, જળ હે ખગપતિ જેમ;
 કોટિ પ્રકારે કોયજન, કરે ઉપાય સખેમ. ૫
 તેમ મોક્ષમુખ મહારૂક, મુણા સર્પરિપુ સાર;
 રામભકિત વણ ચુકિતએ, રહિ ન શકે સંસાર. ૬
 એવું વિચારી અંતરે, હરિજન શાણા પ્રાય;
 કરી અનાદર મુકિતનો, ભકિત ઉપર લોભાય. ૭
 કરતાં ભકિત સકોડથી, વિના પ્રયત્ન પ્રયાસ;
 સંસૃતિ મૂળ સમૂળજી, નિપટ થાય છે નાશ. ૮
 તૃપ્તિ થવા સારૂ ઉદર, કરિએ ભોજન તેમ;
 પાચન તે અનનું કરે, જરજાનળ વળિ જેમ. ૯
 એવી સુખદ સુગમ અતી, હરિભકતી હરિયાન;
 એવા કોણ આભાગિને? ન ગમે તે નિરવાણ. ૧૦
 વિના સેવ્ય સેવકતણા, ભગવત પ્રત્યે ભાવ;
 ભવ તરાય ન સુભાતથી, બહુધા અન્ય બનાવ. ૧૧

એવો શુભ સિદ્ધાંત ઉર, વિહંગનાથ વિચારિ;
ભજે રામપદ્મમળ શુભ, સેવકને મુખકારી.
કરે જેહુ ચૈતન્યને, જડ સમ જગમેંઝાર;
જડને ચૈતન કરિ શકે, આપપ્રભાવ અપાર.
એવા મહા સમર્થ જે, રઘુનાયક શ્રીરામ;
ભજે ધન્ય તે જન સદા, સૌ પરિપૂરણ કામ.

છાંપા.

જ્ઞાનતાણી સિદ્ધાંત, કોડથી કહું સમજાવી,
શુણી ભક્તિમણિતાણી, પરમ પ્રભુતા ચિત લાવી;
રામભક્તિરૂપ રૂડો, ચાર ચિંતામણિ જેછે,
જેના ઉરગોખલે, વસે ખડભાગી તેછે;
અતિશે પ્રકાશ રૂપ અહનિશાં, અંતરગત અવિલોકિએ;
ધૂત, વાટ, દીપ, તે કાંઈ પણ; જરૂર જેથી નવ જોઈએ. ૧
મોહદરિદ્ર મહાન, નિકટ આવે ન માણીની,
લોભપવન તેહને, આ'લવે નહિ મન ખી'ની;
પ્રખળ અવિદ્યાતાણું, તિમિર તે નાશે ત્રાસી,
સૌ પતંગ સમુદાય, હારિ રે' હૃદય ઉદાસી;
કામાદિક ખળ તે મણિતાણી, પાસ જઈ ન શકે કદા;
જેના ઉરકેરે ગોખલે, વસે ભક્તિમણિ સર્વદા. ૨
વિષ પિયૂષ સમનુદય, હોય વેરી હિતકારી,
તે મણિ વણ જન કોય, મુખ ન પામે સંપારી;
વ્યાપે નહિ તેમને, રોગમાનસ જે મોટા,
જે વશ સહુ જગજીવ, દુઃખિયા મોટા છોટા;
રૂડિ રામભક્તિરૂપ મહામાણી, વસે જેમના ઉરવિષે;
સ્વપ્ને ન તેમને દુખ કદી, રંચ માત્ર પણ કોમિષે. ૩
ચતુર શિરોમણિ ચાર, તેહ જન આ જગમાહે,
એ મણિમાટે જેહુ, પરિશ્રમ કરે ઉછાહે;
યથાપિ તે મણિ પ્રગટ, જડત જોતાં દીસેછે,
પણ વણ રામકૃપાય, કોઈ નવ લઈ શકેછે;
છે મુગમ ઉપાય સદાય તે, માણી પામવા શ્રમ વિના;
નર હીણભાગિ પણ ભટકિને, ગોથાં ખાતા ગુણહિણા. ૪
પાવન પર્વત પ્રૌઢ, વેદ વણિ વિવિધ પુરાણો,
રામકથારૂપ રૂચિર, રૂડેરી વિધવિધ ખાણો;
સજન ભોમિયો લઈ, મુમતિ કોદાળી સારી.
જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય, ઉભય નેત્રા ઉરગારી;
અતિ ભાવ સહિત જન જે સદા, શોધે કરિને શ્રમ ઘણો;
પામેજ ભક્તિ ચિંતામાણી, સફળ થાય શ્રમ તેતણો. ૫

એવો મન માહરે, પૂર્ણ વિશ્વાસ સપ્રીતે,
અધિક રામ કરતાંય, રામના દાસ સુરીતે;
રામ સિંધુરૂપ સદા, મેઘ સમ હરિજન પ્યારા.
હરિ ચંદનતરૂ અને, સંત-વાયુસમ સારા;
હરિભક્તિ પ્રાપ્ત આ ભવવિષે, જનમતાણું રૂળ એજછે;
૧૪ પામે ન કોઈતે સંત વણ, સંત મિલન નાહું રહેજછે. ૬

સદા કરે સતસંગ, એકું જે હૃદય પિચારી,
રામભક્તિ તેહને, સુલભ છે હે સંપારી;
પ્રહ્લસમુદ્ર વિશાળ, જ્ઞાનમંદ્રાચળ ભારે,
સંત અમર છે શ્રેષ્ઠ, મુણી અહિરિપુ સુવિચારે;
કાઢે મંથન કરિ કોડથી, રામકથામૃત ચિત ધરી;
જેમાં મધૂરતા ભક્તિની, સૌ રસથી સર્વોપરી. ૭

વિરતિ ઢાલ ધરિ હાથ, જ્ઞાન તરવાર મુધારી;
લોભ મોહ મદ કામ, શત્રુદળને સંહારી;
જય પામિયે જરૂર, તેજ હરિભક્તિ જણી,
હે ગરૂડ ગુણધામ, રખે મન સંશય આણી;
ભક્તિમણિ પ્રાપ્ત થવાતણી, કલ્પા ઉપાય સંકોડથી;
નર યત્ન કરી જે મેળવે, ભવફેર તેને નથી. ૮

પછી સમેમ ગરૂડ, વધા વચનો મુખ સોચે,
“કાકભૂંડુંડિ કૃપાળ, ભાવ જે મમપર હોયે;”
“નિજ શૈવક પ્રિથિ નાથ, મને મન કમ સુવિચારે;”
“સાત પ્રશ્ન માહરા, વખાણી કહો વિસ્તારે.”
“અનુગામિ આપનો આજ્ઞાનાં સંશય ટળિ મુખિયો થઈ;”
“ગુણધામ આપ સર્વજ્ઞ પ્રભુ, નિજ પ્રભુસમ લેખી લહું.” ૯
“પ્રથમ કહો પરમાણુ, નાથ મતિ ધીર ઉછાહે;”
“શરિર કોણ સર્વથી, મહા ફુલોલ મહિમાહે?”
“કહ મહા તે કોણ? કોણ મુખ કહિએ ભારી?”
“તે સૌ સંક્ષેપમાં, વારે પ્રભુ કહો વિચારી;”
“વણિ સંત અસંત તણા તમે, મર્મજ્ઞાન પ્રમાણિને;”
“કહો નાથ સમેમે તેમનો, રહેજ સ્વભાવ વખાણિને.” ૧૦
“વેદ વિદીત વિશાળ, પુણ્ય તે કોણ પ્રમાણી?”
“પાપ પરમ વિકરાળ, કોણ તે કહો વખાણી?”
“માનસરોગ મહાન, કહો કોડે સમજાવી;”
“તમે નાથ સર્વજ્ઞ-ઊર અનુકંપા લાવી;”
શુણિ પ્રશ્ન સર્પરિપુનાં સુભગ, વદે ભૂંડી વહાલથી;
મુણ પ્રાણમિયા કહું તે તને, કથા સર્વ રહે કથી. ૧૧
સાદર અતી સપ્રીત, સાંભળો હે સંપારી;
કહું હું સંક્ષેપમાં, સર્વ તે નીતિ વિચારી;

માનવ દહ સમાન, દહ ફલિલ નહિ ખીલ;
જ્યેષ્ઠે જેહને, છવ સચરાચર રીઝી;
છે નર્ક સ્વર્ગ અપવર્ગની, નીસરણી નરદહ આ;
વળિ જ્ઞાન ભક્તિ વૈરાગ શુભ, સુખદાયનિ છે સઃમયા. ૧૨

તેથી દહ નરતણી, ધરી હરિ જે નર ન ભજે;
વિષયનિરત વળિ થાય. મૂઠ મતિમંદ નિપટ જે;
પારશમણિ નાખિ દે, ઉપેક્ષા કરિ અંતરમાં;
લે તે બદલે મૂઠ, કાચ કણિને નિજ કરમાં
નહિ કુપ્પ જગતમાંહે વડું, દરિદ્રસમ કો લેખતાં;
નહિસંતસમાગમ સુખસમુ, અન્ય સુખ અવિલોકતાં. ૧૩

મન ક્રમ વચને સદા, કરેછે પરઉપકારો;
એ છે સહજ સ્વભાવ, સંતજનકેરો સારો;
પરહિતમાદ સ્વપંડ, સહે કુપ્પ સંત વિરાગી;
પરકુપ્પમાદ અસંત, અતી કુપ્પ સહે અભાગી;
છે ભોજપત્ર સમ ભવવિષે, સંત કૃપાળુ સર્વદા;
પરહીત હેતુ વિપતી સહે, અતિ વિશાળ નિજ મનમુદા. ૧૪

શાણુ સમાન ખજ જનો, અવરને બંધનકારી,
ઉતરકાવિ નિજ ખાલ, મરે વિપતી સહિ ભારી;
કરે વિનાશ વિશેષ, હઠી પરસંપતિકેરો,
ખાળે જ્યમ શાળને, હીમ પરસીજ નમ્રેરો.

છે ઉદય કુષ્ઠજનનો અરે, જગને કુખહેતુ ઘણો;
અતિશેજ અધમ ગૂહ કેલુજ્યમ, પ્રસિદ્ધ મહિમા તેતણો. ૨૫
સંત ઉદય છે સદા, સૃષ્ટિને અતિ સુખકારી,
જેમ સુખદ જડતને, ચંદ્ર દિનકર ગાળુ ભારી;
પરમ ધર્મ શૃતિવિદિત, અહિંસાને નભગામી,
પરનિદા સમ પાપ. અન્ય નહિ અતિશે સ્વામી;

હરિ સદગુરુનિદક જે નરો, દાદર તે નિશ્ચે થશે;
વળિ જન્મ સહસ્ર લગી સદા, એજ દહ જગ પામશે. ૧૬
દિવનિદક જન ધીટ, નર્કમાં ભોગ કરીને,
પાયસ તન ધરિ વિશ્વ, પડે તે પામર ક્રિને;
નિંદનાર સુર વેદ, જેહ અભિમાની અતિશે,
નર રૌરવ નર્કમાં, તેહ પડશે હરિ રીશે;

જન જેહ સંતાનિદા નિરત, ધુમ્મક થશે સુણુજે તમે;
તેને પ્રિય મોહનિશા સદા, જ્ઞાનભાનુગત મન ગમે. ૧૭

કોહરો.

સાની જે નિદા કરે, જડ મતિમંદ ગુમાર;
તે જન તન પાગોલને, અવતરશે નિરધાર.

માનસરોગ મહાન જે, હવે સુણો હરિયાન;
જેનાથી કુપ્પ પામતા, નર જગના નાદાન. ૨

છળ્યા.

સર્વ વ્યાધિઆતણું, મોહ મુળ દહ જે ધારે,
વળી તેહના વડે, શૂળ ઉપજે બહુ શરિરે;
કામવાયુ નિરધાર, લોભરૂપી કહ અતિશે,
ક્રોધજ પિત્તવિકાર, છાતિ ખાળે બહુ રીશે;
વળી પ્રીત કરે નર સાથ જો, તણે ભાઈ એ સર્વથા;
તો સનેપાત થાયે કુખદ, વિધવિધ વેઠે નર વ્યથા. ૧

વિષય મનોર્થ વિશેષ, મહા દુર્ગમ નિરખંતાં,
તે સૌ શૂળ અનેક, કાણુ ગણિ શકે ગણુતાં?
ઇર્ષ્યા ખસં સર્વાંગ, તન ખમે દાદર મમતા;
હર્ષ વિષાદ અનેક, વલુર તે અંત વિષમતા;
પરસંપતિ પેખી ઉરવિષે, ઉઠે દાહ તે ક્ષય ગણા;
મન જેહ કુષ્ઠતા, કટિલતા, કોડ સર્વ તન તે તણા. ૨

કુખદાયક તન ડમરૂ, ઊર અભિમાન ઘણું જે;
દંભ કપટ મદ માન, તેહ કુપ્પ વાળાતણુંજે;
તૃષ્ણા અધિક અધિક, જળેદર જુગતે જનમાં;
મુત પિત મંદિર આશ, તાવ તરિયો તે તનમાં;
મત્સર, અવિવેક મહાન છે, એ વિધિના જવર જગ દહે;
કહું કયહાં લગી વરણી બધા? રોગ અનેક ખજેશ હે. ૩

એકવ્યાધિવશ મરે, પુરૂષ તન પીડા પામી;
આ અસાધ્ય બહુ વ્યાધિ, પિડે છંપને નિત સ્વામી;
સુખ પામે શી રીત? કહો ત્યારે કરૂણાળુ,
માનસરોગ મહાન, તણુ વશ જડત નિહાળુ.

શુભ ધર્મ નેમ આચાર તપ, જ્ઞાન યજ્ઞ જપ સર્વથી;
તેવિના કોટિ ઉપચાર પાણુ, માનસરોગ જતો નથી. ૪

એ રીતે સૌ છવ, જડતમાં જોતાં રોગી;
શોક હર્ષ ભય પ્રીત, કોઈ અતિ આત્મવિચોગી;
ગાયા મેં કાંઈક, રોગ માનસ સર્પારી;
જાણુંજે જન સર્વ, બેદુ વિરસા જન ભારી;
જાણ્યે કુપંથ જન પ્રવર્તતાં, અંતરમાં અચકાયજે;

પાણુ નાશ જ માનસરોગનો, રામભજનવણુ થાયજે; ૫
વિષય કુપંથ વિશેષ, પામિ અંકુર બહુ રીતી;
મુનિ ઉર ક્ષોભિત કરે, ખાંપડા નર શી ગણુતી?
નાશે એ સૌ રોગ, માત્ર રઘુનાથકૃપાએ;
જો કદિ આવી રીતે, ખને સંચોગ સદાયે;

સદગુરુ અને શ્રુતિ વચનપર, દ્રઢ વિશ્વાસ દિલે ધરે;
તે સંયમ સદ્ય સહસ્રવિધ. વિષય આરા નહિ અંતરે. ૬
રઘુપતિભક્તિ રૂડેરિ, સજીવન બુદ્ધી સારી;
શુદ્ધા મતિ અનુપાન, ઘસી નર પિયે વિચારી;
એ રીતે ભલિભાત, ભલભલા રોગો ભાગે;
નહિતો કોટી શ્રમે, જા્ય નહિ પણ બહુ જાગે;
મન માનસરોગ રહિત તણું, થયું જાણિયે ત્યાહરે;
નિત વધે અધિક વૈરાગ્યજન, જીવે ઉરમાં જ્યાહરે. ૭
વધે મુખ્યક્રિયા, નિત્ય નવનવિ નભઆમી,
વિષયઆરા નબળાઈ. ટળે ત્યારે ડર પામી;
વિમળ વિશુદ્ધ વિશેષ, જ્ઞાનજન માથે નાખે,
ઉર છવાઈ રહે તદા, રામભક્તિ અભિલાષે;
નારદ શિવ અન્ન સનકાદિ શુક, પ્રહ્લાવાદિ મુનિઓતણો;
મત એજ રામપદપૂજને, કરિએ નેહ ઘણો ઘણો.
શ્રુતિ પુરાણ સદગ્રંથ, સર્વ એવુંજ કહેછે,
રામભક્તિ વણ કાય, સૂખ નવ લેઈ શકેછે;
જામે વાળ કદાપિ, કાચબાકેરી પીઠે,
વંચાનો સુત કદી, કોઈને મારે મૂઠે;
વળિ કુલે અધર આકારમાં, ફૂલ બહુ વિધિએ કદા;
પણ સૂખ ન લેહે સહસ્રધા, હરિપ્રતિકુળ જન મનમુદા. ૮
ટળે કદાચિત તરસ, મહામુનિ મૃગજન પાને,
આવે સત્ય કદાપિ, શૌંગડાં શિશ સસલાને;
અંધકાર કદિ આપ, ભાનુને નેટ નસાડે,
પણ જન રામ વિમૂખ, સૂખ પામે ન સરાડો;
કદિ હોય હુતાશન હીમથી, પ્રગટ ભાવિવશ ભાવથી;
પણ રામવિમુખ સુખ કોઈજન, કદી ન પામે કહું કથી. ૧૦
વારિ વલોવ્યે મળે, કદાપિ ધી ગુણકારી,
રેત પિલ્લે વળિ તેલ, મળે કદિ હે સર્પારી;
પણ હરિભજન સિવાય, ભવાંબુધિ આ ન તરાયે,
નિશ્ચય એ સિદ્ધાંત, સંતજન સરવે ગાયે;
પ્રભુ મચ્છરને વિધિવત કરે, વિધિને લઘુ મચ્છરથકી;
એવું વિચારિ સંશય તણ, ભજે રામને જન નકી. ૧૧

ગીતિ છંદ.

દ્રઢ નિશ્ચય કરી કહું છું. વચન ન તે અન્યથા ગણો મારું;
જે નર હરી ભજેછે, અતિ દુસ્તર ભવ તરેછ તે વારું. ૧

રાગ ગાડીની દેશી.

હોસી કહ્યું હરિચરિત્ર રૂડેરું, સાંભળો હે હરિયાનરે,
વ્યાસે યથામતિ સંક્ષેપમાં, વરાણવ્યુ કરિ જે વખાણરે. ૧

૧ છેવટ, અંતે.

વેદસિદ્ધાંતછે એજ ભલેરો, સત્ય સદા સૌ રીતેરે;
કામ તણ સૌ રામને ભજીએ, સર્પરિપુ સઃપ્રીતેરે. ૨
ત્યાગી રમાપતિ રામને જગમાં, ભજીએ કોને ભલિભાતરે?
જેમની મુજ સરખા શઙ્ગીપર, મમતા ઘણી દિન રાતરે. ૩
વિજ્ઞાન રૂપ વિહંગપતિ તમ, મોહ નહીં મનમાંહીરે;
કીધા કુપા મમ ઊપર સ્વામી, આપ પધારીને આંહીરે. ૪
રામકથા અતિ પાવન પૂછી, મીષ કરી સંદેહરે;
શુક સનકાદિક શંભુને સૌ વિધિ, છે મનભાવતી જેહરે. ૫
નિમિષ, ઘડી, પળ. પ્હોર નિરાતે, એકજવાર આવારેરે;
સંતતાણી શુભ સંગત સૌથી, છે દુર્લભ સંસારેરે. ૬
અંતર આપ વિચારી જીએને, ગરૂડ મહા ગુણધામરે;
હું અધિકારી રામ ભજનનો, રામકૃપાએ સમામરે. ૭
પંખીમાં અધમ અપાવન અતિશે, સર્વ રીતે હું સ્વામીરે;
જડતપાવન પ્રભુએ મને કરિયા, વિદિતબધે નભગામીરે. ૮
યદ્યપિ સૌ વિધિ હીન હું તદપી, ધન્ય કૃતાર્થ છું આજરે;
સંત સમાગમ રામે મને દીધ, નિજજન ગણિ સહસાંજરે. ૯
નાથ યથામતિ કહ્યું મેં તમોને, ગુપ્ત ન રાખ્યું કાંયરે;
રામચરિત્રસાગર કાંઈ પામે શું? તાગ કદી મનમાંયરે. ૧૦

વસંતતિલકા છંદ.

સંભારી રામ ગુણગ્રામ અનેક રીતે;
હર્ષીત વાર બહુ કાક ભુલુડિ પ્રીતે,
ગાઇ કહ્યા મુમહિમા શ્રુતિ નેતિ નેતી;
શક્તી પ્રભાવ પ્રભુતા અતિ સૂખ દેતી. ૧
શ્રીરામ કંજપદ પૂજ્ય વિરંચિએછે;
તે રામ કોમળ કૃપાળુ હું ઊપરે છે,
એવો સ્વભાવ ન મુણ્યો ન દિઠોજ ક્યાહી;
કોને રમાપતિસમા ગણું ઊરમાંહી? ૨
સંન્યાશિ યોગિ સુર તાપસ ને ઉદાસી;
જ્ઞાની વિમુક્ત સિધ સાધક તેજરાશી;
વિજ્ઞાનિ પંડિત મુધર્મમવીણુ જન,
ને જે કૃતાર્થ કપિ કૂશળ નીશદંત. ૩
રોવ્યા સિવાય મમસ્વામિ તરે ન તેહ,
શ્રીરામને પદ નમામિ નગામિ નેહ;
શણું ગયે હું સમ છેકળ પાપરાશી,
થાયેછ શુદ્ધ નમામિ રમાનિવાસી. ૪
છે નામ જેનું ભવભેષજ વેદ કેછે,
હૃદા ત્રિવીધ શુભ ઘોર મહાન જે છે;

તે મારિ તારિપર રામ કૃપાણુ રોજે,
રો'સાનુકૃણ જન જાણિ સ્વમન ઓજે.
શૂણી ભૂશુદ્ધિ વચ્ચેના અતિશે સહીતિ,
ને દાખિ રામપદનેહ અપાર પ્રીતિ;
બોલ્યો ગરૂડ ઉર પ્રેમથકી સુવાણી,
સંદહથી પિગત થે અતિશે વખાણી.
હું કૃત્ય કૃત્ય શુણિ વાણિ તમારી સારી,
શ્રીરામભક્તિરસની ભરિ સુખકારી;
શ્રીરામચાણુ રતિ થે અતિ મારિ આજે,
માયાજનીત વિપતી ટળિ સર્વ સ્હેજે.
મોહાગ્રિધતાશુલ થયા તરણી તમે તો,
દીધું મને વિવિધ સુખજ આ સમેતો;
મત્યુપકાર હુંથિ થે ન શકેજ પ્યારા,
વંદુ હું વાર બહુ ચાણું પ્રભુ તમારા.
શ્રીરામજી પુરણકામ પદાનુરાગી,
કોઈ ન તાત તમનુલ્લ મહાનભાગી;
છે સંત વૃક્ષ સરિતા ગિરિ મેદની જે,
એ સાનિ તો પરહિતાથે સુકાણિ સ્હેજે.
સંતોનું ઊર મૂઢુ છે નયનીત સ્વચ્છ,
જાંચે કહ્યું ન કવિવૃંદથી તે યથેચ્છ;
માખાણુ નીજ પરિતાપથી આગળેછે,
સંતો પવિત્ર પરદુઃખથકી દ્રવેછે.
મારો થયો સફળ જીવન જન્મ સ્વામો;
સંદહ સૌ તમ કૃપાથી ટળ્યો ખગામી;
આભારો હું અધિક આપતણો સદાએ;
ભૂલી ન જાઉં ઉપકાર રૂડો કદાએ.

દાહર.

મને નિરંતર માનજો, નિજ કંકર નિરધાર;
એવિરિતે ખગનાયકે કહ્યું ઉમા બહુ વાર.
પદ તેને શિર નામિને. પ્રેમ સહિત મતિધીર;
ગયા ગરૂડ વૈકુંઠ તપ. હૃદય રાખિ રઘુવીર.
સંત સમાગમ સમ કરેા. અન્ય લાભ ન ઉમાય;
પાણુ હરિકૃપા ન થાય તે. શ્રૂતિ પુરાણુ સૌ ગાય.
પરમ પવિત્ર કહેા રૂડો. આ વરણુવિ ઇતિહાસ;
જે મુણતાં શ્રવણે સદા. છુટે છેક ભવપારા.

૧ આકાશમાં ગતિ કરનાર. ગરૂડ.

માણત કલ્પતરૂ જે વળી, કરૂણાધુજ કૃપાણ;
૫ તેવા રામચરણકમળ, ઉપજે પ્રીત વિશાળ.
મન ક્રમ વચ્ચે જે મહા, ઉત્પન તે અધ નારા;
શુણશે જે આ શુભ કથા, દ્રઢ લાધી વિશ્વાસ.
૬ તીથશ્રમાણુ સાધનનિધિ, યોગ વિરાગ વિશેષ;
જ્ઞાન નિપુણતા ધર્મવ્રત, વિધ વિધ કર્મ હમેશા.
૭ દાન યગ જપ તપ અને, સંશય દમ સહુભાત;
પ્રાણિમાત્રપર અતિ દયા, વિદ્યા વિનય અઘાત.
સેવકતા ગુરૂ વિપ્રની, વકાઈ ને સુવિવેક;
૮ વળી વખાણીને કહ્યાં વેદ સાધન છેક.
એ સૌ સાધનકેરૂં ફળ, માત્ર એક હરિ ભક્તિ;
૯ મુણો ભવાની સ્નેહથી, રામ ચરિત્ર સચુકિત.
તે રઘુનાથની ભક્તિ શુભ, વેદ વરણુવિ જેહ;
કોઈ એક પામે સતી, રામકૃપાએ તેહ.
૧૦ મુનિદુર્લભ હરિભક્તિ નર, પામે વિના પ્રયાસ;
જેહ નિરંતર આ કથા, મુણે માનિ વિશ્વાસ.
૧૧ તેજ સદા સર્વજ્ઞ, જ્ઞાતા જે ગુણિ તેજ;
તેજ ભૂમિભૂષણુ અને, દાતા પંડિત સ્હેજ.
૧૨ ધર્મપરાયણુ તેજ છે, તેજ સદા કુળજાત;
રામચરણુ મન જેહનું, અનુરાગ્યું ભલિભાત.
૧૩ તેજ નીતિનાગર અને, અતિ શાણું પાણુ તેજ;
જાણ્યો શ્રુતિ સિદ્ધાંત શુભ, તપાસિને તેણેજ.
૧૪ કવિ કોવિદ પાણુ તેજ છે, તેજ મહા જન ધીર;
જે છળ તણ જગતવિષે, ભજે સદા રઘુવીર.
૧૫

છપા.

૧૧ ધન્ય દેશ ધરણીમાં, જ્યાંહાં ગંગા અધહારી,
ધન્ય નારિ તે નેટ. પ્રતિવ્રત અનુસરનારી;
ધન્ય તેહ મહિપાળ, નીતિએ નિત્ય પ્રવર્તે.
ધન્ય વિપ્ર તે જેહ, ચળે ન સ્વધર્મે વર્તે;
૧ તે ધન્ય ધન્ય અતિ ધન્ય છે, જીવન મુક્ત જે જન થયા;
અતિ ધન્ય પૂણ્યપંથે નિરત, મુમતિપકવ જન તે લદ્યા. ૧
૨ ધન્ય ઘડી વડિ તેજ. થાય સતસંગત જ્યાંજે,
ધન્ય જન્મ તેહનો. વિપ્રપદ ભક્તિ વધારે;
૩ તેહ ફૂળ અતિ ધન્ય, મુણો ઉમયા અતિ પ્રીતે.
જગત પૂજ્ય તે જરૂર, વંશાપાવન સૌરીતે;
૪ ઉપજે જે કૃપા વિષે વિનિત. રામપરાયણુ નર ગુણો;
મહિમા કથવા તે કુળતણો, સમર્થ કો સતિ લે શુણી. ૨

રાજ પરજ.

“તારે મોકુળ જીવાને આવરે મધુરાના વાસી” (ઐઠાળ.)

યથામતિ અનુસારે આજરે, મારી શાણી સહુણી;
કહી રામ કથા સુખકાજરે, મારી શાણી સહુણી-ટેક.
યથાપિ રામકથા રૂડીરે, ગુપ્ત રાખીતી ખનાવિ;
જાઈ પ્રીતિ અતી તાહરીરે, ત્યારે કહિ મેં તને સંભળાવીરે.

મારી શાણી સહુણી. ૧

કેચે નહીં આ કુટિલનેરે' ને શઠ છે હઠશીલ;
મન લાવીને જે ન સાંભળેરે, હરિલીલા સુખદ જે અખીલરે.

મારી શાણી સહુણી. ૨

સંભળાવીએ ન સર્વથારે, વિપ્રદ્રોહકને કદાચ;
હોય ભલે તે હે ઉમારે, શત સુરપતિ સમ નર રાયરે.

મારી શાણી સહુણી. ૩

રામકથાના તે રૂકારે, પરમાધિકારી પ્રમાણ;
જેમને વલ્લભ જડતમારે, સતસંગત સમ નિજ પ્રાણરે.

મારી શાણી સહુણી. ૪

સદગુરુપદ પ્રીતિ ઘણીરે, ને નીતિરત નર નેહ;
વિપ્રસેવક સૌ વિધિએરે, આ કથાના અધિકારી તેહરે.

મારી શાણી સહુણી. ૫

સુખદ વિશેષ છે તેમનેરે, આ કથા સૌ વ્યથાહારિ;
જેમને શ્રીરઘુનાથજીરે, અતિ પ્રાણવલ્લભ સુખકારીરે.

મારી શાણી સહુણી. ૬

રામચરાણરતિ જે ચહેરે, મોક્ષનું રથાન મહાન;
ભાવ સહિત તે આ કથારે, આતપરિચે કરે ઉર પાનરે.

મારી શાણી સહુણી. ૭

રામકથા રૂડી રીતિએરે, વરણવિ કહિ મેં વિશેષ;
પાપહરાણ સુખકારણીરે, મનમેલહરણિ જે હૃદયશરે.

મારી શાણી સહુણી. ૮

જન્મ મરણના રોગનેરે, સર્વથાન છુટીસાર;
રામકથા સહુ ગાયછેરે, દેવગંગા કહી નિરધારેરે.

મારી શાણી સહુણી. ૯

સાત નિસરણી સોહામાણીરે, આમાં દિસેછે ઉચીત;
રામભક્તિપથની રૂડીરે, ચઢે જન મહાભાગિ સમૃતરે.

મારી શાણી સહુણી. ૧૦

હાય અતીશે હરિકૃપારે, જેહુના ઉપર જરૂર;
પાય ધરે તે પ્રેમથીરે, આ સુભગપંથે જન શૂરરે.

મારી શાણી સહુણી. ૧૧

પૂણી તેની મનકામનારે, પામ્યો સિદ્ધિ તે સર્વ;
જો આ કથા બહુ જુકિતથીરે, ગાય ત્યાગી કપટ મદ ગર્વરે.

મારી શાણી સહુણી. ૧૨

ગાશે સાંભળશે વખાણશેરે, રામચરિત્ર રસાળ;
તરશે આ ભવનિધિ તે જનેરે, ધેનુપદસમખુદ્ધિ વિશાળરે.

મારી શાણી જહુણી. ૧૩

દોહરા.

સાંભળિ સતિને શુભકથા, ઉર ભાવી અતિશેજ;
વદી વાણિ સોહામાણી, શંકર પ્રત્યે સહેજ. ૧

તમ કૃપાચક્રી મમતાણી, સ્વામિ ગયો સંદેહ;
રામચરાણ ઉપજ્યો રૂડો, ઉરમાં નવિન સનેહ. ૨

કૃત્ય કૃત્ય થઈહું હવે, તમ કૃપાધિ વિશ્વેશ;
રામભક્તિ દ્રઢ ઊપની, વીત્યા સકળ કલેશ. ૩

ભરદ્વાજ પ્રત્યે ભણે, યાજ્ઞવલ્કય મુનીશ;
શંભુ ઉમા સંવાદ આ, કહ્યો રહિત કિલમીશ. ૪

રાજ ચોપાઈ ત્રિતાળની.

કહ્યો શંભુ ઉમાનો સંવાદ, સુખપ્રદ ને શમન સૌ વિષાદ;
ભવભંજન-મંજન સંશે, જનરંજન મુનિઓ પ્રસંશે, ૧

સદા સજ્જનને પ્રિય પ્રાણ, આ સંવાદ સહુ સુખપ્રાણ;
જગ રામઉપાસક જેહ, ગત મોહસંભવ સંદેહ, ૨

તેમને આ સંવાદ સમાન, નહીં પ્રિય કશું અતિ આન;
યથામતિ અનુસારે મારી, આ ચરિત્ર પાવન સુખકારી. ૩

ગાયું રામકૃપાએ રૂકેરે, પ્રિય સજ્જનને જે ઘણેરે;
નાહું સાધન અન્ય ઉચિત, આ મહાકળિયુગમાં ખચીત. ૪

યોગ યજ્ઞ કે જપ તપ વ્રત, કરવા જન કોણ સમર્થ;
એવું જ્ઞાણીને રામ સમરિચે, ગુણ રામના ગદ્યભવતરિચે. ૫

સદા મુણિએ રામ ગુણઆમ, વિશ્વદુષ્પથી લેચે વિશ્રામ;
જેનું પતિતપાવન શુભ ખાનું, ગાય વેદ પુરાણ ન જાનું. ૬

કવિ કોવિદ સંત મુજ્જાણ, વિદે વાટનાં કરતા વખાણ;
ભજ તેને અંહા મન મારા, સદા પ્રાણથી ગણિને પ્યારા. ૭

તણ સર્વ કુટિલતા તનથી, રહ રામ પરાયાણ મનથી;
ભજ્યે રામને ભાવ સહીત, કોણ પામ્યો ગતી ન પતિત. ૮

પ્રભુ પતિતપાવન મારો રામ, ગુણ શઠ મનના જન આમ;
અજભેળ ને ગુણિકા સમાન, વ્યાધિ ગીધ ગજાદિ નાજન. ૯

એવાં જગથી ઘણાંને ઉઘાડ્યા, સ્નેહ સર્વનાં કાર્ય સુધાર્યા;
ભલ યવન કિરાત ચંદાળ, અધરૂપ કેવળ જે અપાર. ૧૦

નામ રામનું લેતાં વારેક, થાય પાવન તે પાણુ છેક;
 એવા રામ નમામિ નમામિ. શરણાંગત વત્સળ સ્વામી. ૧૧
 રઘુવંશવિભૂષણ કંડે, આ ચરિત્ર સુખદ જે ઘણેડે;
 કુંજે શુણે શાશેનરજેહ, મન મેલ પાપ ઘોઈતેહ. ૧૨
 શ્રમ પાપે રામના ધામે, અવસાને સિધાવશે મામે;
 આ કથા સત મનહર જાણી, ઉર ધરશે સાદર જે પ્રાણી. ૧૩
 તેના માયાસંભવ જે વિકાર, મહા દાણુ ને દુઃખકાર;
 રઘુનાયક લાયક હરશે, મહામેર સમા પ્રભુ કરવે. ૧૪
 કૃપાનાથ અનાથના નાથ, સુખ સુદર જે ભલિભાત;
 એક રામ તે નાથ અકામ, દીનવત્સળ સદગુણધામ. ૧૫
 મોક્ષપદના દાતા ઉદાર, અન્ય કોણુ એ સમઠે અપાર?
 જેનું લેશ કૃપાખળ પામી, મતિમેદ થયા મહાનામી. ૧૬
 પામ્યા પરમ વિશ્રામ પ્રમાણુ, નહિ રામ સમા પ્રભુ આન;
 મમ સરખો નહીં કોઈ દીન. અવનીમાં આધાર વિહીન. ૧૭
 તમ સમ રઘુનાથ કૃપાળ, દીઠો નહિ કોઈ દીનદયાળ;
 એકું મનમાં વિચારિ આપે, રઘુવંશ મણિ સુપ્રતાપે. ૧૮
 ભવભીડ મારી તમે હરજે, ગાણી સેવક શાહી સંઘરજે;
 કામીજનને નારી પ્રિય જેમ, લોભીને ધન પ્રિયછે સપ્રેમ. ૧૯
 તેવી રીતે મને હમેશ, લાગે પ્રિય રઘુનાથ વિશેષ;
 પામેવા મારે ભવથીપાર, એક આપના નાથ આધાર. ૨૦

ગીતિ છંદ.

શ્રીરામચર્યુકમળે, સદભક્તી પ્રાપ્ત થાવ;
શ્રીમદ્રામાયણુ તે, પૂર્વેરચિ વાલ્મીકે સુગુણુ ગાવા. ૧
 તે મુજમન શાંત્યાર્થે, ભાષાખંધ સુપ્રીતિયુક્ત પૂર્ણ;
 રચિ **રામાયણુ** આ મેં, રામપરાયણિબ્યથા કરણિ ચાર્ય. ૨
 અશિવહરણિ શિવકરણી, પાપહરણિ પૂણ્યવર્ધની પ્રાયે;
 ભક્તિ જ્ઞાન પ્રદાયનિ, ધન્ય મહાજન સદા સુકૃતિગાયે. ૩
 રામચરિત્ર રૂપી આ, માનસરોવરવિષે નહાયે જે;
 ભક્તિ સહિત ભલિભાતે, નિર્મળ પ્રેમાંપુથી ભર્યું સ્હેજે. ૪
 તે જન ભવદિનકરનાં, ધાર કરિણુથી ન દાઝશે દેહ;
 જાણી જન મહાભાગી, ગાશે શુણેશ કથા સદા નેહ. ૫

દાહર.

કામ ક્રોધ બહુ લોભથી, સદા અચિત મન કાય;
 અવગુણનિધિ હું અદ્ય મતિ, નવ મિષ્ટુ ન્યાયાન્યાય. ૧
 એવા મહામતિ મેદને, સાગર **રામ ચરિત્ર**;
 અતિ દુસ્તર તરવા વિષે, સુણે સજન મમ મિત્ર; ૨

પતિતપાવની જે ઘણી, **રામકથા સુરગંગા**;
 નહીં અધિકારી હું એહમાં, અશુધ બોળવા અંગ. ૩
રામકથારૂપિ આ રૂડી, અતી અલૌકિક કુંજ;
સમકાંડમંડપલતા, સુકવિવાણિઅલિગુંજ ૪
 પ્રવેશ કરવા તે વિષે, પૂર્ણ ધરી ઉર ખ્યાર;
 નહિ અધિકારી નિષ્ઠ હું, અતિ મતિમેદ ગુમાર. ૫
 વૃક્ષ વિશાળ સઘન ઘટા, તે રૂપ **રામચરિત્ર**;
 સમકાંડ ડાળાં સુભગ, પત્ર અનેક પવિત્ર. ૬
 ધર્મ અર્થ કામાદિ સુખ, ફૂલવડે પ્રફુલ્લિત;
 પરિપ્રજ્ઞ કૃણ પેખતાં, પૂર્ણ ઊપજે પ્રીત. ૭
 દ્રષ્ટી કરવા દુરથી હું, અધિકારી ન અધીક;
 રક્ષાપાળ સુકૃતિ કરી, વિલોકિ લાગે બીક. ૮
 તદપિ તરણિકુળપાળતણિ, કૃપાતાળાં ધરિ કોહ;
 કંડે વખાણુ હું કેટલાં? કરગરિ અતિ કરજેહ. ૯
 અતી પ્રીતિએ હરતઅહિ, **સમકાંડ રૂપસિંધુ**;
 ઉતારિ મુક્યો આ તદે, રમારમણ દીનખંધુ. ૧૦
 રામકથા **સુરગંગામાં**, હાથે ચોળી અંગ;
 નવરાવિયો નિરાંતથી, નિજશિશુ ગણિ **શ્રીરંગ**. ૧૧
 ખેલડિએ વળગી મને, દીનખેલી શ્રીરામ;
 રામકથારૂપિ **કુંજમાં**, ફરવિયો સૌહામ. ૧૨
 રામચરિત્ર **સુવૃક્ષપર**, ચઢાવિયો દઈ હાથ;
 પડતો જિલવા કારણે, નિચે ઉભા રહિ નાથ. ૧૩
 આપ પ્રતાપ ખતાવવા, એહરિતે અખિલેશ;
 મુજ સરખા મતિપંગુને, આપી કવિના વેશ. ૧૪
 રામચરિત્ર **ગાહન ગિરિ**, ચઢાવિયો ચહિ ચીત;
સમપ્રદેશ ખતાવિયા, અતિ રસાળ જગહીત. ૧૫
 એવા અતિ કોમળ પ્રભુ, અઠળક દાતા આમ;
 વિસારિ શઠ મન તેહને, ક્યાં પામિશ વિશ્રામ? ૧૬
 ગાશે શુણે સ્નેહથી, દશે પુસ્તક દાન;
 તેહ ધન્ય જનના સદા, ભવખેલી ભગવાન. ૧૭
 કવિ કોવિદ પદરજ તણી, કંડે વંદના સકોડ;
 કરશે દોષતાણી ક્ષમા, કરગરિ કહું કરજેહ. ૧૮
 શિવ ઉમયા પદવંદિને, રામચરિત્ર રસાળ;
 કંડે પૂર્ણ હું આપનો, સેવક જન શિવલાલ. ૧૯
 શ્રોતાજન સહુ સામટા, શ્રીહરિ વદો સનેહ;
 જય જય જગદોદ્ધાર હિત, રામ ધરી નરદેહ. ૨૦

શુદ્ધિપત્ર.

પાનું.	બાબુ.	ઓળ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૨	૨	૬	કરિ.	કરી.
૨	૨	૧૨	બેસાડિ.	બેસાડી.
૩	૧	૨	વિરહ.	વિયોગ.
૬	૨	૧૨	શ્રીધુરપતીને.	શ્રીધુરપતિને.
૧૨	૨	૮	ત્યાં.	ત્યાં.
૧૨	૨	૧૪	મણિઆકાર વિલોકિ.	મણિઆકર અવિલોકિ.
૨૧	૧	૨૨	કનક કૌસુનિ.	કનક શુભા.
૨૧	૧	૨૩	સહજ.	રવભાવ.
૨૧	૨	૨૫	પ્રેમપાશ.	પ્રેમપાશ.
૨૨	૧	૬	ગવન.	ગમન.
૨૩	૧	૩૧	સાપક.	શાપક.
૨૩	૨	૨	સર.	શર.
૨૩	૨	૮	સર.	શર.
૨૩	૨	૧૭	સરસંધાન.	શરસંધાન.
૨૩	૨	૨૨	સર.	શર.
૨૫	૧	૧૬	જેશ.	શર.
૨૬	૧	૨૩	ઉછાહ.	ઉછાહ.
૩૦	૧	૩	સીયા.	સીયા.
૩૨	૨	૮	જીવનમાં.	જીવનમાં.
૩૪	૨	૮	સૌદ્યતા.	સૌદ્યતા.
૩૮	૨	૨૮	સહુને.	સંધને.
૪૨	૨	૨૨	સત.	શત.
૪૬	૧	૨૭	રામચંદ્રનાં.	રામચંદ્રનાં.
૫૬	૨	૧૪	થામ્સા.	થામ્સ.
૫૬	૨	૧૪	પરાભવ ચારિ.	પરાભવ ચાર.
૫૭	૧	૧૫	શૂર.	શૂર.
૬૧	૨	૧૮	બપ્તાયિ.	તપ્તાયિ.
૬૪	૨	૩૭	પ્રભલોકો.	પ્રભલોકે.
૭૧	૧	૧૩	હેતથી.	હેતથી.
૭૨	૨	૩૫	તરતે.	તરત.
૭૪	૨	૨૨	આપ.	શાપ.
૭૫	૧	૧૬	ત્રેલોકમાં.	ત્રેલોકમાં.
૭૬	૧	૭	કયા.	કયો.
૭૬	૧	૨૦	વપ્તાયુ.	વપ્તાયુ.
૭૬	૨	૨	હાયા.	હાયા.
૮૬	૧	૫	બોલવે.	બોલાવે.
૮૭	૨	૨૦	ગર.	ગર.

શુદ્ધિપત્ર.

પાનું.	ખાતું.	આણ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૬૨	૧	૩૦	અભિમાન.	અભિમાન.
૬૬	૧	૨૮	ચામ.	ચાપ.
૬૪	૨	૮	પરીપૂરણ.	પરિપૂરણ.
૬૬	૨	૧૨	વિરસ.	વીરસ.
૧૦૦	૨	૧૨	હંધણ.	સમિધ.
૧૦૦	૨	૩૩	કૂળકલંક.	કૂળકલંક.
૧૦૪	૧	૩૧	દાહરા.	દાહરા.
૧૦૮	૨	૬	વણ.	વણ.
૧૦૬	૨	૧૪	હાવા.	હાવા.
૧૦૬	૨	૧૫	દહરા.	દાહરા.
૧૧૪	૧	૧૫	રેડ.	ભરી.
૧૧૫	૨	૧૫	સાદ્યનિધાન.	સાદ્યનિધાન.
૧૧૮	૧	૧૮	પરીપૂરણ.	પરિપૂરણ.
૧૧૮	૧	૨૮	કુંવરીને.	કુંવરીને.
૧૨૦	૧	૧૭	અરણેણાશુ.	અરણેણાશુ.
૧૨૧	૨	૧	ખલિહારિ.	ખલિહારી.
૧૨૨	૧	૨૨	માયક.	યાચક.
૧૨૭	૧	૭	અનિશુભ રાજ્યભિષક.	શુભગ રાજ્યઅભિષક.
૧૨૮	૨	૨	દેહભિમાની.	દેહભિમાની.
૧૩૧	૨	૨૬	રાજ્યભિષક.	રાજ્યભિષક.
૧૩૨	૧	૧૨૧	કરે રાજ્યભિષક.	કરે રાજ્યઅભિષક.
૧૩૨	૨	૩૦	રાજ્યભિષક ચીરામને.	રાજ્યભિષક રામને.
૧૩૬	૧	૧૬	રાજ્યભિષક.	રાજ્યભિષક.
૧૩૮	૨	૨૨	લાડકા.	લાડકા.
૧૩૯	૧	૨૬	રાજ્યભિષક.	રાજ્યભિષક.
૧૪૫	૨	૧૮	પયદ.	દુધ.
૧૪૫	૨	૧૯	પ્રેમ પયદમાં.	પ્રેમ દુધમાં.
૧૪૬	૨	૨૮	રૂપળા.	રૂપાળા.
૧૪૯	૧	૧	સરાડા.	કરાડા.
૧૪૯	૧	૧૦	પોડીલાગી.	પોડીલાગી.
૧૪૯	૧	૧૩	બિહારણુરે.	બિહારણુરે.
૧૪૯	૧	૧૬	મૂગયાં નવળી.	મૂગયાં નવળી.
૧૪૯	૨	૩	આવીયાં.	આવીયાં.
૧૪૯	૨	૫	નિરખી.	નિરખી.
૧૪૯	૨	૧૦	નમી.	નમિ.
૧૪૯	૨	૧૯	બંધુ.	બંધુ.
૧૫૦	૧	૯	વન.	નવ.
૧૫૦	૧	૨૬	વનદેવના.	વનદેવના.
૧૫૦	૧	૩૫	હં.	હે.
૧૫૦	૨	૪	હં.	હે.
૧૫૦	૨	૧૨	હં.	હે.
૧૫૦	૨	૧૪	દુઃખનીવાને.	દુઃખની વાંતા.

શુદ્ધિપત્ર.

પાત્રું.	ખાનું.	આળ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૫૦	૨	૨૬	ભાકત.	ભાકતા.
૧૫૦	૨	૨૭	વિષય.	વિષય.
૧૫૦	૨	૩૩	ઉર વિચારતાં.	ઉર વિચારતા.
૧૫૦	૨	૩૬	સુમુખિ.	સુમુખિ.
૧૫૧	૧	૬	૦હાજિને.	૦હાજિને.
૧૫૧	૧	૩૪	માવડી.	માવડી.
૧૫૧	૨	૧	સુવિનિત.	સુવિનિત.
૧૫૧	૨	૬	સીતાના.	સીતાનાં.
૧૫૧	૨	૩૬	યાવ.	યાવ.
૧૫૧	૨	૩૮	કધિ.	કધિ.
૧૫૨	૧	૪	કુપ્પ.	કુપ્પ.
૧૫૨	૧	૩૫	ત્રિપ.	ત્રિપ.
૧૫૨	૨	૨૫	રધુવરસમાં.	રધુવરસમાં.
૧૫૬	૨	૧૮	વળાળી.	વળાળી.
૧૫૬	૨	૧૦	કહ્યું.	કહ્યું.
૧૬૦	૨	૩	બ્યાકળ.	બ્યાકળ.
૧૬૩	૨	૬	મનેચ્છા.	મનેચ્છા.
૧૬૩	૨	૧૪	રૂપદામ.	રૂપદામ.
૧૭૦	૨	૨૦	રક.	રક.
૧૭૧	૧	૩૬	બહુ.	સહુ.
૧૭૧	૨	૨૪	હું.	હું.
૨૨૭	૨	૫	પુણી.	પુણી.
૨૪૪	૧	૨૬	ઉપદ્રવળું છંદ.	ઉપદ્રવળું છંદ.
૨૪૬	૧	૧૭	ત્રિલોક માહેળી.	ત્રિલોક માહેળી.
૨૪૬	૧	૧૭	સંદાહેળી.	સંદાહેળી.

શ્રીરામાયણ સમાપ્ત.

